13-4-c-11
364

DE
RESTITVTIONE
IN INTEGRVM

Tractatus

D. SFORTIÆ ODDI
I. V. C. PERVSINI ACVTISSIMI
ATQVE PRAECLARISSIMI.

CVM DVPLICI INDICE QVÆSTIONVM,
& Materiarum omnium locupletiſſimo,

Inſertis quoque in hac poſtrema editione Additionibus aliquot ex Tomo Auctoris manuſcriptis deſumptis.

Pars Secunda.

SVPERIORVM PERMISSV.

VENETIIS, M DC XXIII.
APVD IOANNEM SALIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM HVIVS SECVNDAE PARTIS.

QVÆSTIO LI.

Incipit de reſtitutione in integrum aduerſus malè geſta à maioribus, vel minoribus.

Et in primis de reſtitutione in integrum, aduerſus obligationes ex contractibus deſcendentes. Specialiter verò de reſtitutione in integrum aduerſus mutuum. Habet Articulos 7.

1 PRimò, An quilibet tam minor, quàm maior reſtituatur in integrũ aduerſus malè geſta per eos?
2 Secundò, An minor reſtituatur aduerſus quamlibet obligationem etiam naturalem?
3 Tertiò, An minor reſtituatur aduerſus mutuum à ſe alteri datum?
4 Quartò, An minor reſtituatur aduerſus mutuum à ſe receptum? Regula cum limitationibus.
5 Quintò, Et quid ſi minor factus eſt locupletior ex hoc mutuo? Et quis probet hoc.
6 Sextò, & quid ſi minor contraxit mutuum iuſſu patris ſui?
7 Septimò, Et quid in ciuitate quæ mutuo recepit, an reſtituatur aduerſus illud?

QVÆSTIO LII.

De reſtitutione in integrum aduerſus indebitum ſolutum, vel etiam generaliùs aduerſus ſolutionem. Habet Articulos 13.

1 Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus ſolutionem ſibi factam? Regula cum ampliationibus & limitationibus.
2 Secundò, Quid ſi ſolutio fuit facta non ipſi minori, ſed tutori, vel curatori illius.
3 Tertiò, Quid ſi ſolutio fuit facta iuſſu iudicis.
4 Quartò, An maiori ſuccurratur ope reſtitutionis in integrum aduerſus ſolutionem à ſe indebitè factam, quando eſt deſtitutus omni remedio condictionis indebiti?
5 Quintò, An minori ſuccurratur in caſibus, in quibus ipſi maiori ſoluenti non daretur repetitio? Et primò, quid in caſu, quo ſcienter, & non per errorem ſolueret.
6 Sextò, Et quid quando iuſſu iudicis ſoluiſſet.
7 Septimò, Et quid quando ſoluiſſet ex cauſa pia.
8 Octauò, Et quid ſi ſoluiſſet ex cauſa quæ per inficiationem creſcit.
9 Nonò, Et quid ſi ſoluiſſet ei cui verè debetur illud ꝙ ſolutum eſt, non ab ipſo minore qui ſoluit.
10 Decimò, Et quid ſi minor ſoluiſſet alicui pupillo, furioſo, prodigo, &c.
11 Vndecimò, Et quid ſi id quòd ſoluiſſet, fuiſſet debitum omni iure, ſed indebitum ope exceptionis dilatoriæ.
12 Duodecimò, Et quid ſi fuiſſet indebitum ope exceptionis peremptoriæ tantum.
13 Decimotertiò, Et quid ſi fuiſſet indebitum ſecundùm ſubtilitatem iuris ciuilis, debitum verò ſecundùm æquitatem iuris naturalis.

QVÆSTIO LIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus depoſitum, commodatum, vel pignus. Habet Articulos 6.

1 Primò, An reſtituatur minor aduerſus depoſitum, vel commodatum?
2 Secundò, An aduerſus cõſtitutionem pignoris, vel hypothecæ?
3 Tertiò, An aduerſus pignoris diſtractionem?
4 Quartò, Quid quando pignus fuit contractum ab ipſo minore, & eſt pignus iudiciale, vel prætorium.
5 Quintò, An aduerſus pignus conuentionale?
6 Sextò, Quid ſi hęc pignora fuerunt contracta non ab ipſo minore, ſed à prædeceſſore illius.

QVÆSTIO LIV.

De reſtitutione in integrum aduerſus contractus qui verbis celebrantur, videlicet, literarum obligationem, fideiuſſionem, nouationem, & quamlibet aliam ſtipulationem, liberationem, &c. Habet Articulos 11.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus fideiuſſionem ſibi datam?
2 Secundò, An minor reſtituatur aduerſus fideiuſſionem à ſe pro alijs factam? Regula affirmatiua.
3 Tertiò, Quid ſi non aliter læſio à minore probetur, & reſtitui velit, ex eo tantum quia fideiuſſit.
4 Quartò, Quid ſi pro patre fideiuſſit?
5 Quintò, Quid ſi principalis debitor eſt ſoluendo, an minor reſtituatur?
6 Sextò, Quid ſi minor ſucceſſerit ipſi principali.
7 Septimò, Quid ſi minor fideiuſſit in rem ſuam.

8 Octauò, Quid ſi iuramento firmata ſit fideiuſſio à minore facta.
9 Nonò, An minor reſtituatur aduerſus nouationem, vel delegationem?
10 Decimò, An reſtituatur aduerſus acceptilationem, vel liberationem debitoris?
11 Vndecimò, An reſtituatur aduerſus quamlibet aliam ſtipulationem?
12 Duodecimò, An reſtituatur aduerſus litterarum obligationem?

QVÆSTIO LV.

De reſtitutione in integrum aduerſus contractus qui conſenſu celebrantur.

Et in primis aduerſus adoptionem, emancipationem, & manumiſſionem. Habet Articulos 4.

1 Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus adoptionem, vel arrogationem?
2 Secundò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus emancipationem?
3 Tertiò, An minor reſtituatur in integr. aduerſus manumiſſionem, ſeu libertatem à ſe datam?
4 Quartò, Quid ſi magna cauſa ſubeſt, vt libertas reuocetur, & quæ ſit iſta magna cauſa.

QVÆSTIO LVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus mandatum, ſocietatem, locationem, & conductionem, emphyteuſim, & permutationem. Habet Articulos ſex.

1 Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus mandatum quando aduerſarius quoque minor eſt?
2 Secundò, Quid quando mandans eſt maior, mandatarius verò minor.
3 Tertiò, Quid quando mandans eſt minor mandatarius verò maior.
4 Quartò, An reſtituatur minor aduerſus ſocietatem à ſe contractam?
5 Quintò, An aduerſus permutationem?
6 Sextò, An aduerſus locationem, conductionẽ, emphyteuſim, & cæteros contractus huius generis?

QVÆSTIO LVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus emptionem, & venditionem. Habet Artic. 6.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus emptionem à ſe factam?
2 Secundò, An aduerſus venditionem à ſe factam?
3 Tertiò, An reſtituatur aduerſus venditionem, quando læſio nõ adfuit tempore contractus celebrati, ſed ex poſtfacto ſuperuenit?
4 Quartò, An reſtituatur ſi læſio non conſiſtit in eo, quod vendidit, ſed in precio tantum? & ad quid reſtituatur.
5 Quintò, An reſtituatur minor aduerſus venditionem ſui ipſius, ad precium participandum à ſe factam?
6 Sexto, An reſtituatur aduerſus euictionis obligationem, vel in diem adiectionem, vel alia accesſoria?

QVÆSTIO LVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus donationem. Habet Articulos 8.

1 Primò, An regulariter minor reſtituatur aduerſus donationem à ſe factam?
2 Secundò, An reſtituatur quando donauit medio iuramento?
3 Tertiò, An quando donauit piæ cauſæ?
4 Quartò, An quando donauit ex cauſa remunerationis?
5 Quintò, An quando donauit propter nuptias?
6 Sextò, An quando donauit adminiſtrator minoris, & ipſe minor eſt perſona nobilis, vel eſt res, quæ ſeruanda ſeruari non poteſt?
7 Septimò, An quando donauit cauſa mortis, reſtituatur?
8 Octauò, An reſtituatur aduerſus teſtamentum, vel quamlibet aliam vltimam voluntatem?

QVÆSTIO LIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus dotem, donationem propter nuptias, ſponſalitias largitates, & cætera id genus. Habet Articulos 7.

1 Primò, An quilibet maior reſtituatur in conuentionibus dotalibus, quando læſus eſt in præiudicium dotis ſaltem fauore dotis?
2 Secundò, An minor reſtituatur aduerſus dotem ſibi datam ab vxore ſua, puta ex cauſa modicitatis, vel in mala forma, & exactione?
3 Tertiò, An minor puella reſtituatur aduerſus dotem datam à ſe marito ſuo, in exceſſiua quantitate?
4 Quartò, An puella reſtituatur aduerſus nimis modicam dotem ſibi à fratribus conſtitutam?
5 Quintò, An minor reſtituatur aduerſus nimis exceſſiuam dotem à ſe datam ſorori ſuæ?
6 Sextò, An id quod dicitur in dotibus, procedat in donationibus propter nuptias, vel ſponſalitijs largitatibus, &c.
7 Septimò, An quod dicitur in ipſis puellis habeat locum in hæredibus illarum ſoluto matrimonio?

QVÆSTIO LX.

De reſtitutione in integrum aduerſus matrimonium carnale, vel ſpirituale? Hoc eſt ingreſſum religionis. Et huius occaſione de reſtitutione aduerſus ſpiritualia. Habet Articulos 7.

1 Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus matrimonium carnale à ſe contractum?
2 Secundò, An ſaltem reſtituatur, quando matrimonium non fuit per copulam carnalem conſumatum, ſed tantum ad ſponſalia deuentum?
3 Tertiò, An ſi non reſtituatur aduerſus hæc, ſaltem aduerſus ſententiam ſuper matrimonio latam?

4 Quar-

4 Qnartò, An minor reſtituatur aduerſus ingreſſum religionis?

5 Quintò, An ſi minor fuit dolo inductus ad habitum aſſumendum?

6 Sextò, Au aduerſus votum minor reſtituatur?

7 Septimò, Au reſtituatur aduerſus ſpiritualia quælibet in genere?

QVÆSTIO LXI.

De reſtitutione in integrũ aduerſus quaſi contractus, videlicet, conſenſum contractibus aliorum præſtitum, negotia geſta pro alijs, tutelas ſuſceptas, fideicommiſſa legata, vel alia oneroſa acceptata, & huiuſmodi quæ in nomen quaſi contractus cadunt. Habet Articulos 7.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus conſenſum in contractibus aliorum preſtitum?

2 Secundò, An minor reſtituatur aduerſus negocia pro alijs geſta, & obligationem in quam propterea incidit?

3 Tertiò, An minor regulariter reſtituatur aduerſus tutelæ acceptationem, & obligationem, in quem propterea incidit?

4 Quartò, An reſtituatur aduerſus legati, vel fideicommiſſi oneroſi acceptationem?

5 Quintò, An reſtituatur aduerſus quamlibet aliam acceptationem oneroſam, vel officij, vel dignitatis &c.

6 Sextò, An generaliter reſtituatur aduerſus quemlibet actum, propter quem quaſi contraxiſſe dici poteſt?

QVÆSTIO LXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus aditam hæreditatem. Habet Articulos 14.

1 Primò, An reſtituatur aduerſus ea quæ facta, geſtave fuerant à curatore bonorum hæreditate iacente?

2 Secundò, An reſtituatur regulariter minor aduerſus inconſulto aditam hæreditatem? Regula affirmatiua cum ampliationibus & limitationibus.

3 Tertiò, An reſtituatur quilibet hæres eius?

4 Quartò, An minor reſtituatur, ſi maior factus aliquid exegit à debitoribus hæreditarijs?

5 Quintò, Quæ practica ſeruanda ſit in danda hac reſtitutione ipſi minori.

6 Sextò, An reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatem, in primis ipſe reſtituat, quæ conſumpſit?

7 Septimò, An eo reſtituto ſubſtitutiones locum habeant, & in primis an pupillaris, vel exemplaris?

8 Octauò, An vulgaris ſubſtitutio reconualeſcat reſtituto minore aduerſus aditionem? Et poſito quòd ſic.

9 Nonò, An iure ciuili, vel prætorio?

10 Decimò, An fideicommiſſa, vel legata reliqua, vel tutorum dationes ſuſtineantur facta hac reſtitutione?

11 Vndecimò, An habeat locum ius accreſcẽdi ad fauorem cohæredis reſtituto minore aduerſus aditam?

12 Duodecimò, An ſi hæreditas minori ab inteſtato delata fuit, eo reſtituto, vadat ad ſequẽtes in gradu, vel habeat locum ſucceſſorium edictum?

13 Decimotertiò, An reſtituto minore aduerſus aditam hęreditatem, Inuẽtarium ab eo factum proſit ſubſtituto, vel cohæredi?

14 Decimoquartò, An quandoque etiam maior ex iuſta cauſa reſtituatur aduerſus aditionem hæreditatis?

QVÆSTIO LXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus repudiatam, vel omiſſam hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionem. Habet Articulos 10.

1 Primò, An minor reſtituatur regulariter aduerſus omiſſam, vel repudiatam hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionem? Regula affirmatiua.

2 Secundò, An hoc procedat re nõ integra, id eſt, acceptata hæreditate à cohęredibus, vel ſubſtitutis, vel gradu proximis, diſtractiſque prædijs hæreditarijs?

3 Tertiò, An procedat, ſi minor omiſit hæreditatem, ob ſpretum præceptum teſtatoris?

4 Quartò, An procedat, ſi minor amiſit hæreditatẽ, quia contratabulauit, vel aliter teſtamentum impugnauit, propter quod lucrum ex illo teſtamento amiſit?

5 Quintò, An maiores aliquo caſu reſtituãtur aduerſus non aditam hæreditatem, vel non agnitam in tempore bonorum poſſeſſionem?

6 Sextò, An hæres maioris ex perſona defuncti vel propria ex clauſula generali, vel ſaltem ex diſpoſitione l. Pantonius. ff. de acquir. hæred.

7 Septimò, An filiofamil. non adeunte, paterque ob abſentiam, vel aliud impedimentum adire non poſſit, reſtituatur pater aduerſus amiſſam bonorum poſſeſſionem?

8 Octauò, An ſecuta reſtitutione in integrum ad adeundum ſubſtitutiones firmæ maneant?

9 Nonò, An legata, & fideicommiſſa ſuſtineantur?

10 Decimò, An ſit locus collationi bonorum?

QVÆSTIO LXIV.

De reſtitutione in integrum aduerſus iudicialia. Et in primis de reſtitutione aduerſus ea, quæ geſta fuerunt, vel fieri omiſſa ſunt ante litis conteſtationem. Habet Articulos 7.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus ceſſionem actionis?

2 Secundò, An aduerſus iudicialia in genere? & an tam ſi ipſemet pro ſeipſo, quàm ſi pro alio interuenit?

3 Tertiò, An minor, vel maior reſtituantur aduerſus electionem vnius actionis & omiſſionem alterius, quando actiones ſunt huiuſmodi, quòd electione vnius altera perimitur?

4 Quartò, An reſtituatur aduerſus libellũ malè conceptum, ad hoc vt mutare liceat, quando alias non liceret.

Digitized by Google

5 Quintò: An minor reus conuentus reſtituatur aduerſus declinatorias exceptiones omiſſas?
6 Sextò, An reſtituatur aduerſus interlocutoriam illam qua iudex pronunciauit ſe iudicem ſuſpectũ, tempeſtiuè, ita vt amplius allegare non liceat?
7 Septimò, An reſtituatur aduerſus nõ allegatum iudicem competẽtem, & ad vlteriora procedendũ, Et aduerſus exceptiones dilatorias nõ oppoſitas?

QVÆSTIO LXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus ea quæ fiunt à litis conteſtatione, vſque ad concluſionem in cauſa. Et habet Articulos 13.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus omiſſam litis conteſtationem?
2 Secundò, An reſtituatur aduerſus malè poſitas, vel conceptas poſitiones, & articulos in ſui præiudicium?
3 Tertiò, An aduerſus reſponſionem malè factam articulis in ciuilibus, vel interrogationibus in criminalibus?
4 Quartò, An aduerſus non data interrogatoria?
5 Quintò, An aduerſus rogationem ſuam in iudicio perperam factam?
6 Sextò, An aduerſus confeſſionem in ſui præiudicium à ſe factam, minor vel maior ipſo iure tuti ſint errore detecto?
7 Septimò, An vbi ipſo iure tuti non ſunt, ſuccurratur eiſdem ſaltem ope reſtitutionis in integrum?
8 Octauo, An quando ope reſtitutionis ſuccurrendum eſt, ſuccurratur abſque alia probatione læſionis?
9 Nonò, Et quid in criminalibus.
10 Decimò, An reſtitutio detur aduerſus peremptorias exceptiones omiſſas?
11 Vndecimò, An aduerſus publicationem proceſſus ad hoc vt liceat nouos teſtes inducere, & examinare poſt diuulgata teſtificata?
12 Duodecimò, An aduerſus concluſionem in cauſa ad hoc vt liceat probare, quæ prius probanda erant. Et in primis an aduerſus omiſſas probationes in genere?
13 Decimotertiò, An aduerſus omiſſas exceptiones contra teſtes, & ſic an detur reſtitutio ad teſtium repulſas?

QVÆSTIO LXVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus ea quæ fiunt in iudicio poſt concluſionem in cauſa, antequam tamen deueniatur ad ſententiam, & in ſpecie aduerſus iuriſiurandi delationem, vel tranſactionem? Habet Articulos 5.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus iuſiurandum à ſe delatum parti?
2 Secundò, An reſtituatur abſque alia probatione læſionis?
3 Tertiò, An reſtituatur aduerſus iuſiurandum à ſe ſuſceptum?
4 Quartò, An reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe factam?
5 Quintò, An aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam?

QVÆSTIO LXVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus Eremodicium, ſeu lapſum inſtantiæ, ſeu litis deſertionem in prima inſtantia. Habet Articulos 6.

1 Primò, Quid ſit eremicidium, & quotuplex ſit inſtantia, tam iure veteri, quàm nouo, & tam ciuili, quàm canonico, & tam communi quàm municipali.
2 Secundò, An regulariter detur reſtitutio aduerſus Eremicidium, ſeu lapſum primæ inſtantiæ?
3 Tertiò, An maiori detur hæc reſtitutio, quando hoc impedimentum, propter quod non potuit cauſa expediri proceſſit culpa rei?
4 Quartò, An quando facto, & culpa alicuius tertij?
5 Quintò, An detur quando proceſſit culpa iudicis?
6 Sextò, Quid quando non conſtat verius culpa impedimentum proceſſerit? quid præſumatur in dubio.

QVÆSTIO LXVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententias interlocutorias, & alias, quæ vim potius interlocutoriarum, quàm diffinitiuarum habent, & in ſpecie etiam an aduerſus ſententias in poſſeſſorio latas? Habet Artic. 6.

1 Primò, An regulariter detur reſtitutio in integrum minori, vel maiori aduerſus interlocutorias in genere?
2 Secundò, in ſpecie, an reſtituatur aduerſus primum decretum?
3 Tertiò, An maior quoque aduerſus illud reſtituatur?
4 Quartò, An minor reſtituatur aduerſus ſecundum decretum?
5 Quintò, An maior reſtituatur aduerſus illud?
6 Sextò, An minor, vel maior reſtituantur aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam?

QVÆSTIO LXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam diffinitiuam, & rem iudicatam.

Et in primis de reſtitutione in integrum aduerſus omiſſam appellationem ſeu lapſum temporis ad appellandum. Habet Articulos 9.

1 Primò, de quibuſdam præmiſſis neceſſarijs pro intelligentia dicendorum.
2 Secundò, An hæc reſtitutio regulariter detur minori?
3 Tertiò, An regulariter detur maiori, latè diſtinguitur, & in primis, quid quando victus ignorauit ſententiam, & non per procuratorem, ſed per ſeipſum litigauit?
4 Quartò, Quid quando per procuratorem litigauit?
5 Quintò, An reſtituatur maior quando ſciuit, ſed impeditus fuit, ex cauſa abſentiæ, vel alia per totum decendium?

6 Sextò,

Digitized by Google

6 Sextò, Quid ſi impeditus fuit, ſed non per totum decendium.

7 Septimò, Coram quo iudice hæc reſtitutio petenda ſit.

8 Octauò, Ad quid, ſeu ad quantum tempus detur hæc reſtitutio.

9 Nonò; An reſtituatur minor, vel maior aduerſus lapſum temporis petendi, recipiendi, vel præſentandi Apoſtolos?

QVÆSTIO LXX.

De reſtitutione in integrum aduerſus non proſecutam appellationem, & lapſum fatalium. Et in primis, an & quãdo aduerſus lapſum primi fatalis? Habet Art. 10.

1 Primò, Præmittenda ſunt quædam pro intelligentia dicendorum.

2 Secũdò, An regulariter ſuccurratur minoribus aduerſus lapſum primi, vel ſecundi fatalis?

3 Tertiò, agendo de maioribus, an elapſo primo anno fatali, ſit neceſſarium ſemper deuenire ad conceſſionem ſecundi, Regula affirmatiua.

4 Quartò, Quid ſi interim cauſa compromittatur.

5 Quintò, An ad ſecundi anni conceſſionẽ deueniatur abſque eo, quod appellator in primo anno fuerit impeditus appellationem proſoqui?

6 Sextò, An quando conceditur ſecundus annus ipſi impedito concedatur ipſo iure abſque ope reſtitutionis; an verò ipſa reſtitutio neceſſaria ſit?

7 Septimò, Et quid ſi ſecundus annus non ex iuſta cauſa, ſed ex miſeratione concederetur.

8 Octauò, An ſecundus annus concedatur integer, etiam ſi impedimentum quod contingit in primo anno, fuerit breue, & paucorum dierum?

9 Nonò, An ſecundus iſte annus concedatur, quãdo potuit in primo anno cauſa expediri, ſed ex negligentia fuit omiſſum. Et in primis, quid quando negligentia adfuit ab initio, & impedimentum ſuperuenit in fine?

10 Decimò, Et quid quando ab initio adfuit impedimentum, ſed poſtea in fine ceſſauit, adeo quod cauſa potuit commode expediri, ſed ex negligentia omiſſum fuit.

QVÆSTIO LXXI.

De reſtitutione in integrum aduerſus lapſum ſecundi fatalis. Habet Articulos 7.

1 Primò, An ſecundus annus fatalis ſemper currat, ita quod neceſſe ſit deuenire ad cõceſſionem tertij anni?

2 Secundò, An tertius fatalis detur, quando adeſt iuſta cauſa dandi illum?

3 Tertiò, quæ ſit iuſta cauſa, quæ ſufficiat.

4 Quartò, An totus integer annus fatalis reſtitui debet, an verò tantundem temporis, quantum læſio abſtulit?

5 Quintò, An totus integer annus reſtitui debeat ipſo iure, vel ope reſtitutionis, quando impedimentum proceſſit ab actore, vel reo, vel aliquo tertio?

6 Sextò, Et quid ſi proceſſit à iudice.

7 Septimò, An & qualis ſententia ferri debeat ſuper hac reſtitutione aduerſus lapſum fatalium?

QVÆSTIO LXXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ipſammet ſententiam diffinitiuam, & rem iudicatam ex capite ætatis? Habet Articulos ſex.

1 Primò, An regulariter minor reſtituatur cõtra ſententiam definitiuam, in ſui præiudicium latam? regula affirmatiua cum ampl. & limit. plurib.

2 Secundò, An quæ dicuntur in ſententia iudicis habeant locum in laudo ipſius arbitri?

3 Tertiò, An procedat in ſententia principis?

4 Quartò, An procedat in tribus ſententijs conformibus?

5 Quintò, An procedat, quando ſententia fuit lata contra minorem iam factum maiorem?

6 Sextò, An ſit neceſſaria reſtitutio quãdo minor fuit indefenſus?

QVÆSTIO LXXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam, & rem iudicatam ex clauſula generali. Et in primis de ea, quæ datur ex cauſa inſtrumentorum nouiter repertorum. Habet Artic. 9.

1 Primò; An propter inſtrumenta de nouo reperta, regulariter retractetur ſententia; & res iudicata ipſo iure abſque auxilio reſtitutionis?

2 Secundò, An ſi non ipſo iure, ſaltem ope reſtitutionis in integrum, ex clauſula generali? Regula cum limitationibus.

3 Tertiò, An in ſpecie detur hæc reſtitutio, quando ipſe victus ignoranit illa inſtrumenta?

4 Quartò, An quando hoc inſtrumentum eſt teſtamentum?

5 Quintò, an quando ſententia lata fuerat per ſordes, & gratiam?

6 Sextò, An ex hoc ipſo retractetur ſentẽtia, quia apparet manifeſtè poſtquam in iudicatum tranſiuit, quod lata eſt contra ius litigatoris?

7 Septimò, An detur hæc reſtitutio, quando ſententia fuerit lata ex probationibus priuilegiatis? remiſſiuè ad q. 74.

8 Octauò, An detur quando ſententia fuit lata contra perſonas priuilegiatas? ad quæſt. 75.

9 Nonò; Quæ dicantur inſtrumenta nouiter reperta, & quomodo probetur ea fuiſſe nouiter reperta, & an idem in teſtibus, quod in inſtrumentis nouiter repertis? & ad quæſt. 76.

QVÆSTIO LXXIV.

De reſtitutione in integrum propter inſtrumenta nouiter reperta in caſibus, in quibus ſententia fuit lata ſuper probationibus priuilegiatis, & in ſpecie ſuper iuramento ſuppletorio, de quo in l. admonendi. ff. de iureiurando. Habet Articulos 5.

1 Primò, An regulariter retractetur ſententia, quæ fuit lata ſuper probatione, de qua in d. l. admonendi,

monendi, videlicet, quando fuit à iudice delatum iuramentum ſuppletorium?
2 Secundò, An hæc retractatio fiat, quando iuramen tum fuit voluntariæ præſtitum?
3 Tertiò, An hæc retractatio fiat, quando fuit lata ſuper alijs probationibus priuilegiatis? Regula, & ſic, cum exemplis.
4 Quartò, An vt hæc retractatio fiat, neceſſe ſit, & iudex has probationes priuilegiatas ſecutus fuerit?
5 Quintò, An hæc retractatio fiat ope reſtitutionis in integrum, vel ipſo iure?

QVÆSTIO LXXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam propter inſtrumenta nouiter reperta, quando fuit lata contra fiſcum, Rempublicam, vel alias perſonas priuilegiatas. Et habet Artic. 6.

1 Primò, An detur reſtitutio aduerſus rem iudicatam, ipſi fiſco, vel reipublicæ, propter inſtrumenta nouiter reperta?
2 Secundò, An eadē reſtitutio concedatur Eccleſiæ?
3 Tertiò, An pupillo, vel minori?
4 Quartò, An furioſis, prodigis, vel alijs huiuſmodi qui per alios reguntur?
5 Quintò, Quid ſi iſtæ perſonæ in inſtrumentis reperiendis negligentiam adhibuerint.
6 Sextò, Intra quantum tempus prædictis perſonis ſuccurratur.

QVÆSTIO LXXVI.

De inſtrumentis nouiter repertis quædam generalia pro declaratione eorum, quæ dicta ſunt in tribus quæſtionibus præcedentibus. Et habet Art. 6.

1 Primò, Quæ dicantur inſtrumenta nouiter reperta, & quæ non.
2 Secundò, An quæ dicta ſunt de inſtrumentis nouiter repertis, procedant in inſtrumentis nouiter fabricatis poſt rem iudicatam?
3 Tertiò, An quæ dicta ſunt de inſtrumētis, procedant in teſtibus nouiter repertis?
4 Quartò, An vnà cum inſtrumentis, vel teſtibus nouiter repertis poſſit uti quis etiam alijs non nouiter repertis?
5 Quintò, Quomodo probetur inſtrumenta fuiſſe nouiter reperta.
6 Sextò, Quanto tempore duret hęc reſt. in integ. quæ datur prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum.

QVÆSTIO LXXVII.

De reſciſſione ſententiæ, eo prætextu, quod lata fuerit ex falſis probationibus.
Et in primis agitur de alijs remedijs, quibus reſcindi poteſt in hoc caſu, præter remedium reſtitutionis in integrum. Et habet Art. 10.

1 Primò, Quæ alia remedia competant aduerſus hanc ſententiam præter remedium reſtitutionis in integrum.
2 Secundò, An accuſatio falſi criminalis?
3 Tertiò, An actio, vel exceptio falſi ciuilis ad interesſe?
4 Quartò, An iſtud remedium exceptionis falſi poſſit intentari non prohibita prius reſtitutione in integrum?
5 Quintò, An remedium nullitatis regulariter competat? Regula quòd non.
6 Sextò, & quid in ſententia lata contra minorem.
7 Septimò, Quid in ſententia lata contra abſentem.
8 Octauò, Quid in ſententia lata contra aduerſarium.
9 Nonò, Quid in decreto.
10 Decimò, Quid in actibus iudicarijs, & tranſactione.

QVÆSTIO LXXVIII.

De reſtitutionis in integrum remedio aduerſus prædictam ſententiam, ex falſis probationibus latam. Habet Artic. 12.

1 Primò, An regulariter reſtitutio in integrum detur aduerſus rem iudicatam propter falſas probationes?
2 Secundò, An (poſito quod ſit) regula iſta procedat in omni ſpecie probationis?
3 Tertiò, An procedat in tranſactione inita timore falſorum teſtium?
4 Quartò, An procedat, ſi victus ſciuit falſitatem teſtium, & potuit appellare, & non appellauit?
5 Quintò, An procedat ſi teſtes non corrupti, ſed ſponte propria falſum dixerint?
6 Sextò, Et quid ſi victus, in cauſa reſtitutionis narrauit teſtes fuiſſe pecunia corruptos.
7 Septimò, Et quid ſi pecunia, vel precibus corrupti fuerint, falſum tamen non dixerint?
8 Octauò, Et an procedat, ſi victor nil conſcius fuit de hac falſitate?
9 Nonò, Et an procedat ſi iudex non illas falſas probationes, ſed alias veras ſecutus fuiſſet?
10 Decimò, An procedat ſi victus vellet poſt dicit æ teſtificata falſitatem illorum teſtium per alios teſtes probare?
11 Vndecimò, Et quid ſi victor vellet probationibus veris iuſtificare ſententiam.
12 Duodecimò, Et quid ſi victor propoſuit falſitatem, & niſus fuit eam probare, ſed non probauit.

QVÆSTIO LXXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam ex eo, quia fuit lata ex falſa cauſa, vel contra ius litigatoris. Habet Articulos 2.

1 Primò, An detur reſtitutio ex clauſula generali aduerſus ſententiam latam ex falſa cauſa?
2 Secundò, An detur reſtitutio hęc aduerſus ſententiam, quæ lata fuit contra ius litigatoris?

QVÆ-

QVÆSTIO LXXX.

Incipit de reſtitutione in integrum aduerſus delicta. Et in primis de ea aduerſus delicta in genere. Habet Articulos 10.

1 Primò, Quæ dicantur delicta leuia, quæ grauiora, & quæ grauiſſima.
2 Secundò, An detur minoribus reſtitutio aduerſus delictum, quod in omittendo conſiſtit? & videtur quòd ſic.
3 Tertiò, An procedat ſi dolo fuit commiſſum?
4 Quartò, Et quãdo ſuccurratur, an ipſo iure, vel ope reſtitutionis ſuccurratur.
5 Quintò, An ſuccurratur quando delictum conſiſtit in committendo, & non adeſt dolus, ſed leuis culpa?
6 Sextò, Et quid ſi adeſt culpa lata?
7 Septimò, An quando dolo fuit commiſſum, ſuccurratur ſaltem quo ad minorationem pœnæ?
8 Octauò, Et quid ſi delicta non ſunt punibilia de iure gentium, ſed tantum de iure ciuili?
9 Nonò, Quomodo hæc pœnę minoratio à iudice fieri debeat, & quo caſu, arduus articulus.
10 Decimò, An quod dictum eſt in minore habeat locum in ſene, vel muliere, vel ruſtico, vel eccleſia?

QVÆSTIO LXXXI.

De reſtitutione in integrum aduerſus quædam delicta in ſpecie. Et in primis de quibuſdam, quæ in committendo conſiſtunt. Habet Articulos 7.

1 Primò, An aduerſus adulterium, ſtuprum, vel alios coitus damnatos reſtituatur minor?
2 Secundò, An aduerſus furtum, damnum datum, iniuriam factam, eidem ſuccurratur?
3 Tertiò, An aduerſus percuſſiones, vulnera, & homicidium, ab eo perpetratum?
4 Quartò, An aduerſus diuortium?
5 Quintò, An aduerſus ſpretam noui operis nunciationem?
6 Sextò, An aduerſus inuaſionem alienarum rerum? & pœnam l. ſi quis in tantam. C. vnde vi.
7 Septimò, An aduerſus accuſationem factam & deſtitutam, & pœnam Turpilliani Senatuſconſulti?

QVÆSTIO LXXXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus quædam delicta in ſpecie, quæ in omittendo conſiſtunt. Habet Artic. 10.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus?
2 Secundò, An aduerſus non petitum tutorem filio, vel curatorem ventri?
3 Tertiò, Quid ſi mater eſt facta maior?
4 Quartò, An aduerſus non ſolutam gabellam, & commiſſum vectigal?
5 Quintò, An aduerſus non vindicatam mortem defuncti, & pœnam Senatuſconſulti Syllaniani?
6 Sextò, An aduerſus non impletum, vel ſpretum præceptũ teſtatoris, & penã propterea incurſam?
7 Septimò, An aduerſus contumaciam?
8 Octauò, An aduerſus bannum, & annotationem bonorum?
9 Nonò, An aduerſus moram?
10 Decimò, An aduerſus pœnam quamlibet conuentionalem, propter non ſeruatum pactum?

QVÆSTIO LXXXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus dolum proprium. Habet Articulos 5.

1 Primò loco præmiſſum, Quid ſint, & in quo differant dolus verus, & præſumptus.
2 Secundò, An minor reſtituatur aduerſus dolos veros?
3 Tertiò, Quid ſi in omittendo dolus iſte conſiſtat.
4 Quartò, An minor reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de præterito?
5 Quintò, An aduerſus dolum præſumptum de futuro?

QVÆSTIO LXXXIV.

De reſtitutione in integrum aduerſus diſtractus. Et in primis; Aduerſus non implementum ex parte ſua, & commiſſam propterea ſtipulationem, pœnamve incurſam. Habet Articulos 6.

1 Primò, An ſuccurratur minori aduerſus non ſeruatum pactum, & conuentionem, & an etiam maiori?
2 Secundò, An aduerſus non impletam conditionem?
3 Tertiò, An aduerſus non expletum, & perfectum opus ex parte ſua?
4 Quartò, An aduerſus non comparitionem ad pugnandum preſtituta die?
5 Quintò, An reſtitutio detur in his & ſimilibus caſibus non ſolùm, vt id quod non eſt factum fiat pro obligatione, & contractu ſuſtinendo, ſed etiam vt pœna commiſſa euitetur?
6 Sextò, Vt pignoris diſtractio effugiatur?

QVÆSTIO LXXXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus renunciationes iuris proprij. Habet Articulos 7.

1 Primò, An minor reſtituatur aduerſus pronunciationem iuris ſibi competẽtis? Regula in genere.
2 Secundò in ſpecie, An reſtituatur aduerſus liberationem factam tutori, vel curatori?
3 Tertiò, An aduerſus repudiationem hæreditatis, vel legati?
4 Quartò, An aduerſus renunciationem fideicommiſſi ſimplicis, vel reciproci?
5 Quintò, An aduerſus renunciationem querelę inofficioſi teſtamenti?
6 Sextò, An aduerſus renunciationem litis?
7 Septimò, An aduerſus renunciationem iniuriæ, & pacem à ſe factam?

QVÆ-

Index Quæſtionum

QVÆSTIO LXXXVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus renunciationes tacitas, quæ in omiſſione ſuorum iurium conſiſtunt quas præſcriptiones dicimus.

Et in primis de reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones conuentionales. Habet Articulos 4.

1 Primò, An regulariter detur reſtitutio ex capite minoris ætatis aduerſus præſcriptiones conuentionales?

2 Secundò, An detur quando cum minore nihil geſtum contractumve fuit; ſed cum defuncto?

3 Tertiò, An ſi non ſuccurratur ei ex edicto minorum, ſuccurratur ex clauſula generali, ex capite ignorantiæ, vel alio iuſto impedimento?

4 Quartò, An regulariter cuilibet maiori ex hoc capite, & ex iuſta cauſa ſuccurratur?

QVÆSTIO LXXXVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones mixtas inter conuentionales, & legales.

Et aduerſus non completam præſcriptionem contra alium. Habet Articulos 3.

1 Primò, An detur reſtitutio ex aliquo edicto aduerſus lapſum temporis ad redimendum iure ſanguinis, vel iure congrui?

2 Secundò, An aduerſus lapſum temporis ad obijciendum exceptionem non numeratæ dotis, vel pecuniæ?

3 Tertiò, An aduerſus non completam præſcriptionem contra alium?

QVÆSTIO LXXXVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus preſcriptiones legales.

Et in primis aduerſus præſcriptiones tẽporales in genere, & de variatione iuris ciuilis circa eas. Habet Art. 5.

1 Primò, Præmiſſis aliquibus de varijs ſpeciebus preſcriptionum temporalium & ſpecialiter in jis, in quibus iura ſpecialem determinationem habet, rem expediam.

2 Secũdò, An regulariter in ceteris ius nouum ab antiquo diſcrepet, quo ad propoſitum reſtitutionis in integrum, vt ſcilicet qui prius reſtituebantur, hodie ſint tuti ipſo iure?

3 Tertiò, Et an in ſpecie in præſcriptionibus iudicialibus?

4 Quartò, Et quid in ijs quæ cęperunt currere contra ipſos defunctos.

5 Quintò, Et quid in præſcriptionibus ſtatutarijs, & conſuetudinarijs.

QVÆSTIO LXXXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus varias præſcriptiones temporales, hic in indiuiduo annotatas. Habet Articulos 10.

1 Primò, An detur reſtitutio regulariter aduerſus omiſſa & neglecta, & lapſum temporis [illegible] aliqoid agendum aſſignatur? Regula cum illationibus.

2 Secundò, An reſtituatur aduerſus non petitas vſuras?

3 Tertiò, An aduerſus non proſecutam, vel non propoſitam intra tempora, accuſationem, iniuriam, vel aliud odioſum?

4 Quartò, An aduerſus non intentatam intra quinquennium querelam inofficioſi teſtamenti?

5 Quintò, An aduerſus non petitam tempeſtiuè caſſationem teſtamenti non inſinuati, vel inſinuationem eius?

6 Sextò, An aduerſus non petitam inueſtituram, vel eius renouationem infra annum?

7 Septimò, An aduerſus non confectionem inuentarij intra tempora, à iure diffinita?

8 Octauò, An aduerſus præſcriptionem quadriennij, de qua in l. omnes, & l. bene à Zenone. C. de quad. præſcript.

9 Nonò, An aduerſus non ſolutum canonem tempeſtiuè?

10 Decimò, An aduerſus lapſum temporis dati ad faciendum aliquid, vel ex præcepto teſtatoris, vel partium conuentione?

QVÆSTIO XC.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones longi, vel longiſſimi temporis, etiam viginti, vel triginta, vel quadraginta, vel centum annorum quas perpetuas vocant. Habet Articulos 7.

1 Primò, An in iſtis præſcriptionibus aliquid iure nouo mutatum ſit, in hac materia, & an minor aduerſus illas reſtituatur?

2 Secundò, Et an præſcriptiones hæ currant in ætate pupillari?

3 Tertiò, An currant eccleſijs, & an illis detur reſtitutio?

4 Quartò, An maior reſtituatur aduerſus illas ex capite iuſtæ ignorantiæ, vel alterius impedimenti, & primum aduerſus præſcriptionem viginti, vel triginta annorum?

5 Quintò, Et an aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum?

6 Sextò, Et an aduerſus præſcriptionem etiam centum annorum?

7 Septimò, An vbi non ſucurritur maioribus aduerſus has præſcriptiones, ſuccurratur ecclesijs, ciuitatibus, &c.

QVÆSTIO XCI.

Incipit de reſtitutione in integrum gratioſa, id eſt, quæ ex mera, & ſola Principis gratia, bannitis, & rebellibus indulgeri ſolet.

Et in primis hic agetur de euidentialibus illius. Habet Articulos 3.

1 Primò, Quid ſit hæc reſtitutio, & de eius diffinitione.

2 Secundò, Quo iure introducta dicatur.

3 Tertiò, Quotuplex ſit.

QVÆ-

QVÆSTIO XCII.

De perſonis, à quibus concedi poteſt hac reſtitutio gratioſa. Habet Articulos 10.

1 Primò, Qui petant hanc in integ. reſt. & per quos, & quomodo.
2 Secundò, An quilibet princeps poſſit illam concedere, ſaltem quo ad recuperationem patriæ, & bonorum?
3 Tertiò, An quilibet etiam alius iudex inferior?
4 Quartò, An in ſpecie ad famam poſſit quilibet reſtituere? & in primis an Papa, vel collegium Cardinalium?
5 Quintò, An Epiſcopus poſſit ad famam reſtituere?
6 Sextò, An Inquiſitor hæreticæ prauitatis?
7 Septimò, An Imperator?
8 Octauò, An Senatus Romanus, vel prætor hoc poſſet olim, vel hodie?
9 Nonò, An Principes cæteri in ſuis Regnis, & Prouincijs ad famam reſtituere poſſint?
10 Decimò, An populus quilibet alicuius ciuitatis?

QVÆSTIO XCIII.

De verbis, & clauſulis, quibus intelligitur conceſſa plena reſtitutio gratioſa, & quibus ſimplex indulgentia. Habet Artic. 5.

1 Primò, Quid conceſſum intelligatur per hæc verba reſtituimus abſque hoc verbo, in integrum.
2 Secundò, Quid per hæc verba indulgemus, & per hæc gratiam facimus.
3 Tertiò, Quid per hæc ſimul iuncta reſtituimus, & indulgemus, ſiue ex indulgentia reſtituimus, & ſimilia.
4 Quartò, Quid per hæc cancellamus bannum, ſiue rebannimus, ſiue exilium remittimus, &c.
5 Quintò, Quid per mandatum de excarcerando in caſu alicuius improuiſæ letitiæ, quando carceres aperiuntur.

QVÆSTIO XCIV.

De effectibus reſtitutionis gratioſa. Et in primis (à debilioribus exordiendo) de effectibus indulgentia ſimplicis. Habet Articulos 5.

1 Primò, Quid operetur indulgentia ſimplex, quando Princeps ſpecialiter expreſſit, quid indulgeret.
2 Secundò, Quid operetur quando nihil expreſſit; ſed ſimpliciter indulgentiam conceſſit? & in primis, an pœnæ cuiuſlibet remiſſionem, & patriæ recuperationem operetur?
3 Tertiò, An operetur recuperationem patriæ poteſtatis?
4 Quartò, An ad famæ reſtitutionem ſe extendat?
5 Quintò, An bona amiſſa per talem gratiam, & conceſſionem indulgentiæ recuperentur?

QVÆSTIO XCV.

De effectibus vera reſtitutionis gratioſa.
Et in primis, quo ad conualidationem eorum, quæ interim inualidè geſta fuerit, & econtra. Habet Articulos 5.

1 Primò, Quid operetur, quando Princeps expreſſit ad quid reſtitueret.
2 Secundò, An operetur vt teſtamentum factum tempore banni reconualeſcat?
3 Tertiò, An contra operetur, quod teſtamentum factum à filio deportati deportatione durante & ſic valido, corruat ipſo patre in integrum reſtituto?
4 Quartò, An ſi hęres inſtitutus tēpore conditi teſtamenti erat capax, poſtea per bannum ſemper incapax, fuit mortuo teſtatore reſtituatur in integrum, an inſtitutio de eo facta reconualidetur?
5 Quintò, An ſi teſtis infamis tempore infamiæ iurauit, deinde poſtquam fuit reſtitutus in integrum depoſuit, an eius dictum reconualeſcat. & quædam alia?

QVÆSTIO XCVI.

De effectibus reſtitutionis gratioſa, quo ad recuperationem honorum, graduum, & prærogatiuarum. Habet Articulos 5.

1 Primò, An regulariter reſtitutio in integrum ad famæ recuperationem ſe extendat?
2 Secundò, An ad dignitates, ordines, & prerogatiuas priſtinas, tam præteritas, quàm futuras?
3 Tertiò, An ad patriæ poteſtatis, vel iuris patronatus recuperationem?
4 Quartò, An ad locum priſtinum in collegio recuperandum?
5 Quintò, Miſcellanea quorundam ſingularium dubiorum.

QVÆSTIO XCVII.

De effectibus huius reſtitutionis, quo ad recuperationem ſuarum actionum, aliarumve rerum incorporalium. Habet Articulos 5.

1 Primò, An per hanc reſtitutionem recuperentur iure actiua, id eſt, quibus ipſe reſtitutus alios conuenire poſſit?
2 Secundò, An recuperentur iura paſſiua; hoc eſt quibus ipſe reſtitutus ab aliis conueniri poſſit?
3 Tertiò, An hoc procedat, quando fiſcus voluit ſatiſfacere, & fecit proclama per hoc, & nemo comparuit?
4 Quartò, An recuperetur beneficium ceſſionis bonorum?
5 Quintò, An iura ſpiritualia, & in ſpecie vxor, quæ eſt de bonis Matrimonij?

QVÆSTIO XCVIII.

De effectu huius reſtitutionis, quo ad recuperationem bonorum corporalium.
Et in primis à nobilioribus exordiendo, An extendatur ad recuperationem feudorum, emphyteuſium, canonicatuum,

tuum, præbendarum, officiorum, & reliquorum non allodialium.

1 Primò, An recuperentur per hanc reſtitutionem bona feudalia, vel emphyteutica, vel ipſi Vaſſalli?
2 Secundò, An feudum ſic recuperatum dicatur nouum, vel remaneat antiquum?
3 Tertiò, An recuperentur beneficia, vel penſiones ſuper illis?
4 Quartò, An recuperentur officia, iuriſdictiones, & beneficia illis connexa?
5 Quintò, Quorundam aliorum dubiorum ſingularium Miſcellanea.

QVÆSTIO XCIX.

De effectu huius reſtitutionis, quo ad recuperationem bonorum allodialium; & præſertim quando alienata fuerunt, Habet Articulos 15.

1 Primò, An reſtitutus ex gratia recuperet ea, quæ numquam habuit ante deportationem, ſed interim delata fuerunt?
2 Secundò, An pater reſtitutus recuperet hæreditatem aui, quæ defuncto auo, durante eius banno, ad nepotem ſpectare cepit?
3 Tertiò, An rei poſſeſſio per hanc reſtitutionem recuperetur?
4 Quartò, An recuperentur bona fiſco incorporata?
5 Quintò, An recuperentur bona à fiſco alienata; & in primis, an precium de manibus fiſci?
6 Sextò, An poſſeſſio bonorum de manu poſſeſſorum? Concluſio negatiua, cum limitationibus.
7 Septimò, An procedat ſi rurſus bona illa ad manus fiſci peruenerunt, antequam reſtitutio à principe obtineretur?
8 Octauò, An procedat, quando publica vtilitas eſt in contrario?
9 Nonò, An quando Princeps expreſſit contrarium?
10 Decimò, An quando bona iſta ad manus poſſeſſorum tranſiuerunt immediatè, non autem per manus fiſci?
11 Vndecimò, Et in ſpecie, quod quando ex diſpoſitione ſtatuti fuerunt applicata hæredibus occiſi.
12 Duodecimo, An quando in forma reſtitutionis adſunt clauſulæ prægnantes, & quæ requirantur?
13 Decimotertiò, An quando reſtitutio ex iuſta cauſa data eſt?
14 Decimoquartò, An hæc reſtitutio extẽdatur etiam ad recuperationem fructuum à poſſeſſoribus interim perceptorum?
15 Decimoquintò, Quorundam ſingularium queſitorum Miſcellanea.

QVÆSTIO C.

De alijs ſingularibus effectibus huius reſtitutionis, quæſtio Miſcellanea. Habet Articulos 3.

1 Primò, An hæc reſtitutio impediat interim dum pendet executionem ſententiæ?
2 Secundò, An ſit tranſitoria ad hæredes?
3 Tertiò, Miſcellanea quorundam ſingularium dubiorum in hac materia, quæ vagabantur.

Finis Indicis Quæſtionum, & Articulorum huius Secundæ Partis.

134.E.11

378

TRACTATVS
DE RESTITVTIONE IN INTEGRVM
SFORTIÆ ODDI V. I. C. PERVSINI.

Pars Secunda.

Præfatio: In qua huius Secundæ Partis ordo continetur.

ET quamuis humanæ actiones, & negotia ita incerta, confuſaque, & oculis, & intellectui noſtro appareant, vt vix diſcerni poſſit, ne dum quid in ſumma humanum genus ſibi velit, neque etiam quis ſit vniuſcuiuſque quotidie laborantis, & nuſquam quieſcentis finis; Et Secunda hæc Pars actura ſit de infinitis penè indiuiduis Reſtitutionis in integrum, aduerſus infinitos humanos actus, & non actus, nullus profectò ordo ſeruari poſſe videtur, vbi non niſi negociorum infinitus numerus vndique exoritur. Verùm, & in hoc quoque vaſto mari modum nauigationis noſtræ ſub certa methodo & ordine quantum fieri poterit, redigemus, & non infeliciter hanc quoque infinitarum penè nauium claſſem, varijs ex huius legalis orbis partibus, eum precioſis & vtilibus mercibus in tuto portu collocabimus.

Et quo magis fieri poteſt ordinem Imperatoris noſtri ſimul & Legiſlatoris imitando.

In primis agã de Reſtitutione in integrũ aduerſus oẽs penè quaſi Contractus, qui inter homines vſitantur.

Secundò agam, de Reſtitutione in integrum aduerſus omnes penè quaſi Contractus, & pleniſſimè aduerſus Iudicialia, & ſententias, res ve iudicatas quæ inde ſequuntur, &c.

Tertiò agã de Reſtitutione in integrũ aduerſus delicta, & quaſi delicta omnia, tã in genere, quã in ſpecie.

Quartò agam de Reſtitutione in integrum aduerſus diſtractus omnes, videlicet Renunciationes, ceſſiones, omiſſiones iurium; & denique præſcriptiones omnes.

Quintò agam de Reſtitutione in integrum gratioſa Bannitorum, & Rebellium, id eſt, quæ ex mera Principis gratia conceditur.

Prima particula decẽ Quæſtionib. Secunda viginti. Tertia quatuor. Quarta ſex. Quinta decẽ abſoluitur.

SVMMARIA.

1 *An quilibet minor vel maior reſtituantur aduerſus malè geſta per eos? & nu. 2. quid in minore.*
3 *An idem in Eccleſia, quod in minore?*
4 *Et quid in maiore? & nu. 12. & 13.*
5 *Soluens ſuaſu, & dolo aduerſarij, etiam maior repetit ope reſtitutionis, ſi ſit homo ſimplex.*
7 *Doli actio non datur, vbi reſtitutio competit.*
8 *Tiranni metu coactus ſi ſoluat repetit. & nu. 15.*
9 *Metus alienus non debet in alterius præiudicium reuerti.*
10 *Actio quod metus cauſa, in rem eſſe ſcripta eſt.*
11 *Declaratio l. quã à patre. C. de reſtit. milit.*
12 *Simpliciter ex parte læſi, & verſutia aduerſarij faciunt reſtitui etiam maiores.*
16 *Abſentis bona ſi diſtracta fuerint à crediteribus, reſtituitur.*
18 *Et quid ſi à procuratore ſuo damnum hoc paſſus ſit?*
19 *Et quid ſi a iudice?*
20 *Et quid ſi in contractu alieno hoc damnum paſſus eſt?*
21 *Emphyteuta vendens rem emphyteuticam ſine conſenſu domini ignoranter reſtituitur.*
22 *Soluens per ignorantiam cenſum longo tempore ſuccurritur.*
23 *Fideicommiſſo per ignorantiam renuncianti ſuccurritur.*
24 *Minor an reſtituatur aduerſus quamlibet obligationem etiam naturalem?*
25 *Et an aduerſus ea, quæ ſunt iuris naturalis?*
27 *Minor vendens prædium, vt redimat patrem ab hoſtibus, non reſtituitur.*
28 *Ius naturale, eſt conſtitutio diuina ratione in nobis ordinata.*
29 *Minori an ſit neceſſaria reſtitutio aduerſus obligationem naturalem ſolam?*
30 *Obligationis naturalis effectus.*
Minor reſtituitur aduerſus compoſitionem ſibi propoſitam.
31 *Minor an reſtituatur aduerſus mutuum à ſe alteri datum? & nu. 32. & 33. illationes ad idem.*
34 *Minor ſi mutuet filiofam. reſtituitur.*
35 *Minor an reſtituatur aduerſus mutuum à ſe receptũ, & 36.*
37 *Et quid in eccleſia.*
38 *Et quid ſi minor eſſet tutus ipſo iure, & exemplum. nu. ſeq.*
40 *Minori denegatur reſtitutio vel ob nimiam contractus firmitatem, vel infirmitatem.*
41 *Et quid ſi ſtudiorum cauſa mutue recepit.*
42 *Et quid ſi poteſt fieri reſtitutio ſine damno creditoris, & 43. exemplum.*
44 *Minor an reſtituatur aduerſus mutuum, ex quo locupletior factus eſt, & quis probet hanc locupletationem, & exempla? n. 45. 46. 47. & ſeq. per tot. diſcurſum diſtinguitur.*

48 *Contra vſurarios ſemper eſt præſumptio, & ratio.nu.49.*
54 *Et quid ſi mutuum fuit acceptum ad determinatum finem.*
55 *Et quid ſi ad ludendum factum fuit.*
56 *Minor probare debet ſe imprudenter pecuniam mutuatam non autem caſu illam amiſiſſe, quia hoc non ſufficeret.*
59 *Minor an reſtituatur, quando contraxit mutuum iuſſu patris?*
60 *Minor regulariter aliàs reſtituitur, quando contrahit iuſſu patris, & quare hic non reſtituatur.*
61 *Ciuitas an reſtituatur aduerſus mutuum à ſe per ſuos adminiſtratores receptum?*
62 *In ciuitatis vtilitatem quando probetur verſam eſſe pecuniam & à quo, &c.*

QVÆSTIO LI.

Incipit de reſtitutione in integrum aduerſus malè geſta à maioribus, vel minoribus. Et in primis de reſtitutione in integrum aduerſus obligationes ex contractibus deſcendentes. Specialiter verò de Reſtit. in Integrum aduerſus mutuum.

PROSEQVENDO ordinem ſupra proximè propoſitum in Procœmio huius Secundæ Partis; in primis ad Reſtitutiones in integrum, quæ dantur aduerſus aliquid malè geſtum à maioribus, vel minoribus accedendum eſt. Et quoniam inter cætera acta, geſta, vel facta hominum, contractus, & obligationes inde extricatas frequentiores ſunt, ab illis initium faciemus, & ante omnia paucis de ipſis obligationibus prælibatis, ad contractus qui re celebrantur deueniemus, & iuxta ordinem Imperatoris in principio inſt. quib. mod. re contr. obl. de Reſtitutione in integrum aduerſus mutuum in hac quæſtione agemus. Quæ quidem paucis hiſce 7. articulis abſolui poterunt.

Primò, An quilibet tam minor quàm maior reſtituantur in integrum aduerſus malè geſta per eos?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus quamlibet obligationem etiam naturalem?

Tertiò, An minor reſtituatur aduerſus mutuum à ſe alteri datum?

Quartò, An minor reſtituatur aduerſus mutuum à ſe receptum? regula cum limitat.

Quintò, Et quid ſi minor factus eſt locupletior ex hoc mutuo, & quis probet hoc?

Sextò, Quid ſi minor contraxit mutuum iuſſu patris ſui?

Septimò, Quid in ciuitate, quæ mutuo recepit an reſtituatur aduerſus illud?

Articulus 1.

1 AD primum, An ſcilicet quilibet † tam minor, quàm maior reſtituatur in integrum aduerſus malè geſta per eos?

Et quidem in minore clara eſt concluſio, & regula, quod ſic, adeo quod ſit facta regula, permiſſima, vt ſcili-
2 cet † minor aduerſus quemlibet actum ſibi præiudicialem reſtituatur, niſi contrarium à iure diſpoſitum ſpecialiter reperiatur. Ita per not. in l. auxiliũ. ff. de minor. & in §. pupillus. Auth. de hær. & falc. Affl. dec. 370. nu. 2. Calcan. conſ. 75. num. 47. poſt Bal. in tit. quo temp. miles. Corn. conſ. 136. nu. 5. lib. 2. Iaſ. conſ. 78. in fin. lib. 1. cum concord. Rim. conſ. 427. nu. 47. Gomeſ. var. reſol. tom. 2. c. 23. nu. 5. verſ. duodecimo, &c.

3 Ampliaturque, vt idem ſit dicendum in eccleſia, † quæ per omnia fungitur iure minorũ, c. 1. & ibi omnes extra, de reſt. in int. & in terminis in eccleſia ita ponit regulam Specul. in tit. de reſt. in int. §. 1. n. 25. & Rodoan. in tract. de reb. eccl. non alien. in q. de reſtit. in int. §. 2. nu. 2. & vtique hæc non habent difficultatem.

4 In maiore autem maior adeſt dubitatio. † Videtur enim quod ipſi quinque maiores regulariter reſtituantur aduerſus malè geſta per eos, ſi grauiter læſi ſunt, niſi ſpecialiter contrarium iure caueatur.

Primò, per l. in contractibus. C. ex quib. cau. maio. vbi videtur caſus pro hoc.

Secundò per id, quod voluit Bal. in l. 1. nu. 1. C. ne fil.
5 pro patre &c. quod ſimplices † homines ſoluentes ſuaſionibus aduerſarij repetunt auxilio reſtitutionis in integrum, vbi aliàs non repeterent.

Tertiò, per regulam Bar. in l. non ſolum. §. morte, nu. 36. ff. de oper. noui nunciat. in l. 1. §. dolum. ff. de eo per quem factum erit &c. videlicet, quod quãdo quis cre-
6 dit † alicui fallaci viro aliquid, quod quidem in ſe veriſimile ſit, ſi ex facto inde ſecuto in damnum credentis aliquid reſultat, datur reſtitutio.

Quartò generaliùs, per l. 1. §. pen. incip. idem Pomponius. ff. de dolo, iuncta l. pen. ff. de reſt. in int. Nã vtique quot contractus celebrantur, in quib. licet dolus nõ det cauſam contractui, tamen ita pars malitioſè ſe gerat, vt alter contrahens non malitioſè ſe gerens damnũ enormè patiatur, vnicuique manifeſtum eſt. Modo ſi reſtitu-
7 tio dari poſſit, † actio doli non datur, d. l. 1. §. pen. ſed reſtitutio dari poteſt, & debet, vt d. l. pen. ergo &c.

8 Quintò, quia ſi quis metu † Tyrannis coactus ſoluere pecuniam, quam non habens, ſit coactus vendere aliquid intempeſtinè, & multò minus iuſto pretio, & qui nullatenus illud vendidiſſet, non eſt dubium, quod is qui rem emit, reſtituere rem tenetur venditori recepto precio, etiã ſi metum ipſe nõ intulit, vt eſt expreſſum in l. ſi cũ exceptione. §. Pædius. ff. quod met. cauſa, vbi elegãs ratio in fin. verbis, videlicet, quod non debet in al-
9 terius † præmium verti alienus metus. l. metum. §. cum eſſet. ff. eodem. Atqui venditor non poteſt hoc conſequi
10 actione, quod metus cauſa, nam illa in rem † ſcripta eſt d. l. metum. §. cum eſſet, & qui vendidit dominiũ in emptorem tranſtulit ſi eam tradidit, ergo neceſſe eſt, quod ope reſtitutionis in integrum hoc fiat, & facit pro hoc, quia qui vendit hoc modo metu coactus, ſi contra inferentem metum non habet aliquod remediũ, vt in caſu de quo agimus, neque etiam contra titulo poſſidẽtem, meritò confugiendum eſt ad remedium reſtitutionis, vt l. fin. in fine primi requiſiti. ff. de eo per quem fact. erit, &c. quem text. allegat etiam Gloſ. in d. §. Pædius, & hoc idem ſenſit.

Sextò, quia hoc voluit Fulg. in l. ſi creditor. n. 3. per illum tex. ff. de diſt. pign. & in l. ſi cum militaribus. C. de reſtit. milit.

In contrarium videtur communis Doctorum ſententia Bar. Ang. Fulg. Bal. & Pau. de Caſt. in l. quæ à patre. C. de reſtit. mil. Bal. in l. 2. C. eo. Bar. Ang. & Bal. Paul. Caſt. Fulg. & alij in l. ſi cum militaribus. C. de reſtitut. mil. & in l. in contractibus. C. ex quib. cau. maio. & Dec. in l. abſentia. ff. de reg. iur. num. 2.

Pro qua communi, adducitur primò, quia reſtitutio aduerſus contractus non datur niſi ex capite ætatis, & iuuenilis imprudentiæ, ergo &c.

Secundò adducitur d. l. quæ à patre. ſed ad primum
11 reſpon. ꝙ de hoc ipſo diſputamus. ad ſecundum, † ꝙ in d. l. quæ à patre, nil aliud fit, niſi quod ampliatur diſpoſitio l. Æmilius. ff. de minor. Nam in d. l. Æmilius diſponitur, quòd non poſſit ex priuilegio ætatis venire contra contractum factum ab eius auctore defuncto, & in d. l. ea quæ diſponitur, vt hoc non liceat etiam ratione prærogatiuæ militaris, & hoc innuunt illa verba ibi, pro diſciplina militari, quæ aliàs in d. l. nihil operarentur.

Digitized by Google

rentur,& pro hoc facit etiam Gloſſ. ibi. in verbo,filijs,
quæ ſenſit,quòd ratio,quæ allegabatur à filijs ea erat,
quia ipſi quoque erant milites.

Tertiò etiam facit fortiter l.3. §.ſed vtrum. ff.de mi-
nor.ibi,prætor enim minoribus auxilium promiſit non
maioribus,ſed poteſt dici,quòd loquitur de edicto mi-
norum, quod concedit reſtitutionem prætextu inutilis
imprudentiæ,quæ maioribus communis non eſt.

Quid dicendum?

12 Ego puto ſic diſtinguẽdum eſſe. Aut quærimus,† An
maiores xxv.annis regulariter reſtituantur in integrum
aduerſus malè geſta per eos,ex eo tantum,quia grauì-
ter læſi ſunt in contractu, & imprudenter ſe obligaue-
runt, & dico quod non datur eis reſtitutio, & ita pro-
cedit concluſio communis Doctorum,de qua proximè
verſic. in contrarium,& ita procedunt adducta pro ea,
& ad contraria adducta pro prima opinione reſp.quòd
loquuntur ſecundùm terminos ſequentis membri.

13 Aut verò quærimus † an reſtituatur ex eo quòd gra-
uiter læſi ſunt, vel dolo aduerſarij, vel ob ignorantiam,
vel iuſtum errorem, vel abſentiam, vel aliud impedi-
mentum,propter quod non benè,& prudenter potue-
runt ſupereſſe rebus, & negocijs eorum peragendis, &
dico,q̃ regulariter ipſi quoque his de cauſis reſtituun-
tur,non ſolùm aduerſus omiſſa, & non facta, quod eſt
regulare,vt per totum.ff.ex quib.cauſ. maio. Sed etiam
aduerſus malè geſta per eos,& ita procedit prima opi-
nio, & argumenta pro ea adducta,vt ex illationibus ſe-
quentibus apparebit.

Infertur igitur primò ex hoc ſecundo membro con-
14 cluſionis,quòd vbi ex parte ipſius maioris † læſi concur-
rit ſimplicitas nimia, cum veriſimilitudine,& cum dolo
aduerſarij,& læſionis enormitas, licet illa non excedat
dimidiam iuſti precij; danda eſt reſtitutio,& ſic intelli-
go procedere primum,ſecundum,& tertium argumen-
tum primæ opinionis,& d.l.in contractibus,licet Gloſſ.
& alij communiter intelligant illam in remedio l.2.C.
de reſcind. vend. qui enim intellectus non conuenit ti-
tulo ſub quo poſita eſt d.l.in contractibus,vt aduertunt
Bart.Fulg.& alij,licet in ſe verus ſit & procedere poſſit,
quia eo caſu non competit reſtitutio, ſed remedium or-
dinarium d.l.2.

15 Infertur ſecundò,quod quãdo † maior xxv.annis in-
debitè & ſine culpa propria graue damnum paſſus eſt,
vt accidit in caſibus quarti & quinti argumenti pro pri-
ma ſententia,videlicet,quando ob metum Tiranni &c.
adeo quod neque etiam culpa aduerſarij læſus fuerit,&
ideo non detur ei recurſus pro ſua indemnitate, neque
aduerſus ipſum Tyrannum, neque ipſum aduerſariũ,
tunc ſuccurri ei debeat in ſubſidium per reſtitutionis
auxilium,quæ erit merè ſubſidiaria,iuxta d.l.ſi.§.1.in
fine.ff.de eo per quem fact.erit.

16 Infertur tertiò,quod quando maior † xxv. annis paſ-
ſus eſt graue damnum ex aliquo contractu ab eo inito,
non culpa alicuius tertij, vel aduerſarij, ſed ob iuſtum
& probabile impedimentum, tunc detur ei reſtitutio
ex clauſula generali,& exemplis ſequentibus compro-
batur.

17 Primò, quod ſi abſente aliquo Reibubl.cauſa † cre-
ditores eius diſtraxerunt poſſeſſiones ſuas, & ſic facta
eſt venditio eius nomine, cum eius damno, reſtituitur
in integrum ad rem recuperandam oblato aure vel re-
fuſo precio emptoribus, &c. vt Alex.in l.ſi cum milita-
ribus,& ibi omnes notant,C.de reſtit.milit.

Secundò,quòd ſi idem paſſus quis ſit à Procuratore
18 † ſuo, dum ipſe abeſſet, vel aliter impeditus eſſet,reſti-
tuitur,l.2.C.de vxor.milit. Bartol. in d.l.in contracti-
bus. & ibi Bald. & alij communiter.

19 Tertiò generaliter, quòd ſi idem quis paſſus † ſit à
Iudice,qui ad venditionem proceſſerit,abſente vel im-
pedito ipſo debitore, dabitur ipſi impedito reſtitutio
aduerſus hãc venditionem,ita arg.l.1.& 2.& l.ignora-
re.C.de reſt.mil.tradunt Bar.& alij in d.l.in contracti-
bus.C.ex quib.cauſ.maior.

Quartò generaliter,quòd ſi quis paſſus ſit hoc dam-
20 num in contractu alieno,† reſtituitur eadem de cauſa
iuſti impedimenti,ita dicit Ruin.in conſ.26. nu.20. lib.
5.quòd Doctores communiter tenent in d.l.in cõtracti-
bus. & probat ſecundùm vnum intellectum l.2. C.de
reſtit.mil.

21 Quintò, quòd ſi emphyteuta † vendit rem emphy-
teuticam ſine conſenſu Domini ignoranter, reſtituitur
aduerſus damnum in quod propterea incidit. Riminal.
conſ.93.nu.40.& dixi etiam infra ſuo loco.

22 Sextò,quòd ſi quis ſoluerit † per ignorantiam cẽſum,
vel penſionem tanto tempore alicui,quòd illi ius quæſi-
tum fuerit, ſuccurritur ei reſtitutionis auxilio aduerſus
obligationem illam in quam incidit.Rimin.conſ 95.nu.
36.& 37.lib.1.per vulgariter tradita in l.cum filius.§.in
hac. ff.de verb.oblig.

23 Septimò, † quod ſi quis ignoranter renunciauerit
fideicommiſſo, vel hæreditati ignorãs teſtamentum cu-
ius vigore illam conſequi poterat, reſtituitur aduerſus
hanc renunciationem.Rebuff.in tit.de reſt.in int. glo.1.
num.25. dicens eſſe communem & pro communi alle-
gans Alex.conſil.119.perſpectis.col.1.lib.5. ſed ego non
reperio.

Articulus II.

24 AD ſecundum,An ſcilicet Minor † reſtituatur ad-
uerſus quamlibet obligationem etiam natura-
lem? Poteſt duobus modis intelligi.

25 Primo modo,an Minor reſtituatur aduerſus † ea quæ
ſuor iuris naturalis?

26 Secundo modo, † an minor indigeat reſtitutione,
quando eſt obligatus naturaliter tantum,puta per pa-
ctum nudum, &c.

Quo ad primum, reperio ſolum tangentem, Io. Lo-
pes in c.per veſtras.§.26.nu.7.de don.inter vir.& vxor.
& dicentem quod non,& exemplificat in eo qui vendi-
27 dit prædium † vt redimeret patrem ab hoſtibus. dicit
enim quod hoc prætextu non reſtituitur,cum ad redem-
ptionem iſtam iure naturæ obligetur.

Sed aduertendum eſt,quia ſi cauſa læſionis non aliun-
de prætenditur, quàm ex hoc quia pro parte redimen-
do venditum eſt prædium, & bene loquitur Io. Lopes,
quia vtique prudenter geſſit ſe minor non impruden-
ter ſic faciendo,& dixi aliàs ſupra pluries, & dicam etiã
infra in ſeq.quæſt. Si verò cauſa læſionis ex eo præten-
ditur,quia poterant vendi mobilia & res minoris pre-
cij,& ſufficiebant pro redẽptione iſta facienda,abſque
eo,quod diſtraheretur prædium hoc, & puto quod de-
tur reſtitutio,non eo prætextu, quòd precium in vſum
malum, vel minus bonum opus conuerſum ſit, ſed ex
eo quia non intererat vẽdere prædium illud. & ita pu-
to diſtinguendum quo ad exemplum prædictum.

Quo verò ad concluſionem principalẽ, illam ſimpli-
citer veram pu... Quia ex eo ſolum iuſtificatur ipſe
actus minoris h... caſu, quod iure naturali dictante ſe
28 obligauit,eſt enim ius naturale non ſolum † neceſſarius
inſtinctus in nobis, ſed diuina quadã lege ſubordinata
conſtitutio, quam tranſgredi peccatum eſt, vt per D.
Thom. .... q. .... art. ... & ideo infero,quod ſi minor
propter ſeruitium præcedens receptum obligauit ſe ad
Antidora,aduerſus talem obligationẽ, dummodo pro-
portionata ſit ad ſeruitium receptum, reſtitui non poſ-
ſit,quia obligando ſe,prudentiſſimè, & ſecundùm hu-
manam naturam geſſit, non iuuenilitet, vel impru-
denter.

29 Quo ad ſecundum, † dubitabilis eſt articulus.

Videtur enim,quod non detur reſtitutio, vt ſuper-
flua,ita tenent Glo.in §.præterea. Inſtitut.quibus mod.
tollitur obligat. & Gloſ. in l. puberes. ff. de verborum
obligation. Gloſ. in l. minor. in verbo, ſuccurritur, in

Digitized by Google

princip. ff. de procuratoribus. Aretin. in d. §. præterea, dicit ita tenere Doctores communiter ea ratione, quia quoties minor eſt tutus remedio ordinario, non deuenitur ad reſciſſionem actus per auxilium hoc extraordinarium reſtitutionis in integrum. l. in cauſæ. ff. de minor. & dixi plenè ſupra quæſt. 17. art. 2. & ſequen. Sed quando eſt obligatus naturaliter tantù, eſt tutus, quia creditor non habet actionem, § igitur nuda. l. iuriſgentium. ff. de pact. ergo &c. In contrarium eſt alia opinio Gloſſarum, quòd ſcilicet datur reſtitutio. ita Gloſ. in l. naturaliter. ff. de fideiuſſor. Gloſ. in dicta l. 3. §. alterius, in verbo, patitur, ff. de negot. geſtis. Iacob. de Are. in l. interdum, & in l. naturaliter ff. de condict. indeb. & videntur etiam indiſtinctè inclinare Bald. & Alber. in l. minor, num. 2. ff. de procur. & idem tenent Petr. & Fulgoſ. in l. 1. in fin. C. de repud. & dicit Fulg. quod idem tenet quoque Gloſ. ibi, licèt Petrus eam in contrarium ponderauit. Idem quoque latè concludit Angel. in l. Marcellus, n. 2. & 3. ff. de fideiuſſ. & Fulg. in l. interdum. n. 5. ff. de cond. ind. adeo quod Doctores ita magis cõmuniter tenent, quicquid dicat Aret. in d. §. præterea.

Per leg. 2. C. ſi adu. ſol. Sed aduertendum eſt, quòd ibi non contra nudam conuentionem reſtituitur minor, ſed contra indebitum ſolutum, ad quod tantum naturaliter tenebatur, quod de iure ciuili repetere non poteſt.

Pro concordia igitur Bar. in citatis locis eſt in tertia opinione, & dicit ſic. Aut talis obligatio non poteſt lædere minorem, & non datur reſtitutio contra eam, & ita loquitur prima opinio, aut poteſt illum lædere, & datur reſtitutio. Ita Bart. in dicta l. minor. num. 4. & in dicta l. interdum. numero 4. & ibi Bald. & Salyc. num. 6. & in d. l. 3. §. alterius. num. 1. ff. de neg. geſt. Paul. de Caſt. in l. ait prætor. num. 9. & ibi Fulgoſ. nu. 1. ff. eod. idem quoque clarè vult Bart. in l. Marcellus. in 3. opp. num. 3. ff. de fideiuſ. & ibi Paul. de Caſt. num. 1. & Tiraq. in repet. l. ſi vnquam. in verbo reuertatur. num. 439. vbi allegat etiam Cyn. ita tenentem in l. indebito. C. ſi adu. ſolut. ex quibus conſtat, quòd hæc diſtinctio communiter recipitur. Et ego quoque illam veram puto in ſe.

Sed aduerto, quò magis cogito, quod primum membrum diſtinctionis vix poſſibile eſt, quòd verificetur,
30 nam † obligatio naturalis tot effectus parit ad fauorem creditoris, non ſolum iure canonico, & in foro mercatorum, ſed etiam in ſtricto rigore iuris ciuilis, vt impoſſibile ſit, quòd talis obligatio aliquo modo non lędat minorem. Vel ex eo ſaltem, quòd exceptionem parit contra minorem, & compenſari poteſt. l. etiam. ff. de compenſ. cum ſimil. & alia operatur, de quibus per Iaſon. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtit. & iur. per Doctor. in d. §. igitur nuda, & per can. in c. 3. de pact.

Vnde teneas vel hanc diſtinctionem, vel ſecundam opinionem communem indiſtinctè, bene facies, & ad contrarium pro prima adductum, reſpon. quod obligatio naturalis ſemper aliquo modo lædit minorem.

Ex qua infertur, quòd reſtituetur minor aduerſus compenſationem ſibi oppoſitam per viam exceptionis prætextu obligationis naturalis, vt ſing. dixit Petr. de Bellapert. in l. 2. C. ſi adu. ſol. & ibi Gloſ. ſentit.

Articulus III.

31 AD tertium, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus mutuum à ſe alteri datum?

Fac regulam, quòd quoties minor mutuando læſus eſt, reſtituitur in integrum, vt mutuum recuperare poſſit, etiam vbi condictione certi vel alia repetere non poſſet, & damnum huiuſmodi dationis mutuo non ſentiat. Quæ ſatis probatur per regulam generalem, quòd minor vbicunque ſui facilitate grauiter læditur reſtituitur, vt dixi ſupra ead. q. art. 1. & in ſpecie etiam probabitur per illationes ſequentes.

Infertur igitur primò ex hac concluſione, quòd ſi mi-
32 nor † mutuauit pecuniam ad diem certam, vt ſcilicet reſtitueretur infra annum, poterit reſtitui in integrum, vt repetere liceat quandocunque, quia continuo eſt in damno dum pecuniam non habet, & præſertim ſi periculum eſt quod debitor fiat non ſoluendo. & pro hoc facit l. patri. §. ſi pecuniam. ff. de minor. in verſic. quòd ſi egenti, &c.

33 Infertur ſecundò, quòd ſi minor mutuauit † frumentum, vel oleum optimum, adeo quod non poſſit ſperari reſtitutio in eadem bonitate, ſuccurretur ei, vt frumentum, vel oleum, vel vinum idem reſtituatur antequam conſumetur, licèt ad conſumandum datum ſit, quod nota, cum ſimilibus caſibus, ad quos ex hoc inferre potes.

Infertur tertiò etiam notabiliùs, quod ſi minor mu-
34 tuauit filiofamil. † ſuccurritur ei auxilio reſtitutionis in integrum vt non dicatur incidiſſe in pęnam Senatuſconſulti Macedon. text. eſt in l. 3. §. proinde, ff. ad Senatuſconſ. Macedon. & in l. regula. §. hac ratione. ff. de iur. & fact. ignor. & in l. verum. §. fin. ff. de minor. & ibi Gloſ. & Doct. & alibi per hæc iura, Riminal. in conſ. 427. ſub num. 50. libro 3. & dicit Gloſ. in dicta l. verum. §. fin. quod per viam replicationis hoc fiet, nam minor petet mutuum reſtitui, & ſi opponetur de Senatuſconſulto, replicabitur de ætate & reſtitutione in integrum, & obtinebit minor, quia potior eſt ratio ætatis, quàm Senatuſconſulti.

Articulus IV.

AD quartum, An ſcilicet minor reſtituatur regu-
35 lariter aduerſus † mutuum à ſe receptum?

Videtur quod non. Quia non poteſt adeſſe læſio, ſi non niſi ad tantundem ſe obligauit, & vbi non adeſt læſio non datur reſtitutio, vt millies ſupra dixi.

Contra eſt veritas, vt eſt expreſſum in l. 3. §. ſed vtrum. ff. de minor. & l. patri. §. ſi pecuniam. ff. eo. col. 1, & 2. C. ſi aduerſ. creditorem, & ibi omnes Doctor. eſt etiam tex. in l. ait prætor. in princ. ff. de minor.

Ratio autem ea eſt, quia læditur minor multipliciter accipiendo mutuo, licèt læſio non conſiſtat quo ad ipſam obligationem reſtituendi, quid enim ſi ſub fœnore
36 † mutuo recepit? Quid ſi pecuniam illam diſſipauit ſtatim? Quinimmo quid ſi vt luderet, vel luxuriando conſumeret, mutuo recepit, vt plerumque iuuenes facere ſolent. Ex quo patet reſpõſio ad contrarium, & meliùs hæc omnia probabuntur infra artic. ſequenti.

Ampliatur hæc concluſio vt procedat etiam in eccle-
37 ſia, † & in ciuitate, vt per Alexand. in l. ciuitas. ff. ſi cert. petat. Sed quoniam dubia eſt ampliatio, & quidam pro limitatione ponunt, ponam ſeparatim infra art. 7.

Limitatur autem pluribus modis. Et primò vt non procedat, quando minor eſſet tutus ipſo iure, tunc enim reſtitutio, vt ſuperflua non datur, & pro vno exemplo affertur, ſi minor mutuo recepit in ipſo actu ludendi.
38 † Aretin. in conſil. 81. num. 2. per l. ſi verò non remunerandi. §. adoleſcẽs. ff. mand. Et idem dicas, ſi vt cum meretrice rem habere poſſet, mutuo recepit, per illum eundem text. & ibi ſcribentes.

Limitatur ſecundò, & eſt penè eadem limitatio, vt
39 non procedat, quãdo ille minor eſſet filiusfamilias, † & ſic ſi contra Senatuſconſultum mutuo datum ſit, nam tunc non datur ei reſtitutio. l. 2. C. de fil. fam. min. & idem Doct. communiter notant.

Et ratio eſt ſecundùm omnes, quia ſuperflua eſt reſtitutio, cum cõpetat ei remedium ordinarium exceptionis Macedoniani. Et propterea dicebat ibi Bal. notab.
40 quòd † minori denegatur reſtitutio tam ob nimiam infirmitatem contractus, quàm ob nimiam firmitatem.

Sed ego puto eatenus procedere hanc limitationem, quatenus exceptio Macedoniani eſſet pleniùs, vel ſal-

tem

Digitized by Google

tem æquè plenum remedium com ipſa reſtitutione in
integrum, ſecus verò ſi reſtitutio eſſet pleniùs remediũ
vel regulariter, vel vt plurimum, præſertim propter
odium huius exceptionis, & per eã quæ dixi ſupra quæ-
ſtio. 17. artic. 2. & ſequen. quæ videas pro eo quod dixi.
41 Limitatur tertiò, vt non procedat, quando † minor
ſtudiorum cauſa mutuo recepit, tunc enim non reſtitui-
tur, cum prudenter non iuueniliter ſe geſſerit, niſi ta-
men pecuniam illam in alium vſum, quàm in librorom
emptionem conuertiſſet. ita Petr. de Bellaperr. in l.fi.§.
ſed quæro. C. de fil. fam. minore.
Limitatur quartò, vt hæc reſtitutio non detur mino-
42 ri, † niſi cum minori damno quod poſſibile ſit ipſius
creditoris, qui eius fidem ſecutus eſt, adeo quod ſi cre-
ditori poteſt eſſe ſalua pecunia credita, vel aliqua pars
illius abſque damno minoris, hoc omninò fieri debeat.
text. eſt cum exemplo in l. patri. §. ſi pecuniam. ff. de
minor.
43 Circa quod quæro. † Quid ſi pecunia quam maior
diſſipauit poſt obtentam ab eo reſtitutionem, & diſſo-
lutam obligationem ad eius manus rediit, an illam re-
ſtituere debeat creditori, attenta prædicta limitatio-
ne. Ponit Bart. in l. ſi minor filiofam. ff. de minor. &
Maoric. in ſuo tract. c. 82 & dicunt qood ſic. & æquiùs
puto. & dixi etiam ſupra q. 18. art. 6.
Limitatur quintò, niſi minor in vſu patris mutuo re-
ceperit, l. 2. C. de fil. minor. & quæ ſit ratio dicam ple-
niùs ſup. artic. 6.
Limitatur ſextò, niſi minor ex hac pecunia locuple-
tior factus ſit, ſed dicam ſtatim artic. ſeq. plenè, & quis
probet minorem eſſe locupletatum, &c.

Articulus V.

AD quintum, An minor reſtituatur aduerſus mu-
44 tuum, quando factus eſt † locupletior ex eo, &
quis probet hanc locupletationem?
Quantum ad primum caput cõcluſio indubitata eſt,
quòd non datur reſtitutio minori quando ex mutuo lo-
cupletior factus eſt, text. eſt expreſſus in l. prima, & ſe-
cunda, C. ſi aduer. creditorem, & facit à contrario ſenſu
d. l. patri. §. ſi pecuniam, in princ. ff. de minor. & dubium
non habet.
45 Exempla autem locupletationis † huius erunt, puta
ſi minor ex ea pecunia prædium iuſto precio emit, quod
quidem ſit ſibi commodum, & fructuoſum, ſi pecu-
niam illam honeſto lucro expoſuit, ſi redemit prædia
maiorum ſuorum ab eis cum pacto diſtracta, vel con-
tra iura retractus municipalis, vel pro libris emendis,
vel pro neceſſariò victus ſuo, ſuæque familiæ, & quid
ſimile.
Quantum verò ad ſecundum caput, de probatione
46 huius locupletationis, † magna adeſt difficultas, cui in-
cumbat onus probandi illam, pro cuius diſſolutione di-
ſtinguo duos caſus principales.
47 Primus caſus eſt, quando † mutuum fuit ſibi factum
ſub fœnore, & vſuris, & hoc caſu cõcludunt omnes Do-
ctores communiter, qood creditori eius incumbit hoc
onus probandi minorem fuiſſe locupletatum. Azo,
Gloſſ. Bartol. Bald. Angel. Alber. & omnes vno ore. in l.
prima. C. ſi adu. cred. & Aretin. ibi, & Paul. & Fulgoſ. &
Iacob. de Sanct. Georg. num. 2. & 7. & idem Aretin. in
conſilio 81. num. 2. & Gomeſ. var. reſol. tom. 3. cap. 13.
no. 2. verſic. quintò infertur, vbi de communi teſtatur,
& in hoc certè nemo diſcrepat, & eſt expreſſum in l. 1.
& 2. C. ſi aduer. cred. Ratio autem, quæ ſit, aduerte, di-
cunt enim præallegati, quod hoc ita conſtitutũ eſt odio
vſurariorum, & pro eis facit, quia contra vſurarios ſem
48 per eſt præſumptio, † c. illo vos, de pignor. & hoc ideo,
49 quia vſurarij, & lucrũ cupidi, à iuſtitia & veritate, † fa-
ciliùs quàm alij deuiare ſolent. c. 1. 47. diſt. & Alber. in
d. l. 1. in princip.

Alia ratio, & fortè melior erit, quia ſi ſub vſuris mi-
nor recepit, & ſi aliàs bene expenderit pecuniam, tamen
quia vſuræ ſunt illi nimis graues, vt omnibus regulari-
ter eſſe ſolent, læſio hoc ipſo probata dicetur.
50 Secundus caſus eſt, quando † mutuum fuit merè gra-
tuitum, & ſubdiſtingue duos alios caſus.
51 Primus eſt, quando minor erat diligẽs, † & induſtrio-
ſus paterfamilias, & ſolitus bene expendere pecuniam
ſuam, & tunc Doctores ſine ſcrupulo cõcludere viden-
tur, quòd in dubio minor præſumatur factus locuple-
tior, & quod ſi contrarium intendit, probare debeat,
ita in ſpecie Azo in rubr. C. qui & aduer. quos, & ibi
Alberic. in l. 1. in fine, Bartol. numero 2. & 3. Iacob. de
Sancto Georg. nu. 7. Gabriel Saray in add. ad Mathæſ.
ſingul. 58. num. 3. in fine, & alij, quos retuli ſupra in
prima parte, in ead. q. an & quando quis teneatur pro-
bare læſionem, & pro hac concluſione facit l. fin. C. de
pignor. Ampliantque vt procedat hac concluſio, etiam
52 in mutuo fœneratitio, † dum loquuntur de limitanda
d. l. 1. C. ſi adu. cred. in caſu iſto.
Sed breuiter videtur dubitabilis ampliatio per text.
in l. 3. §. pen. in fine. ff. de in rem verſo, vbi bonam con-
ſuetudinem ſerui, vertendi ſcilicet, pecunias in vtilita-
tem domini, non alterat, vt propterea grauetur domi-
nus, vt ibi.
Retine tamen eam ampliationem, quando iſte mi-
nor eſſet mercator, & ſolitus huiuſmodi pecunias expo-
nere ſtatim ad maius lucrum mercium &c. prout ſolent
facere plerumque mercatores.
53 Secundus eſt, quando † ſumus extra hanc extraor-
dinariam diligentiam, & prudentiam minoris, & ſic in
caſu regulari, & tunc maior dubitatio eſt.
Videtur enim, quod creditor probare debeat mino-
rem eſſe locupletatum, ex hoc mutuo, aliàs detur mino-
ri reſtitutio in integrum, tanquam probata læſione ip-
ſo iure.
Primò, quia in mutuo regulariter euenit, ꝙ aliquid
abeſt à minore, & nihil ei adeſt, quando pecuniam ex-
pendit, donec contrarium non probatur.
Secundò, quia etiam ſi minor non probet ſe paupe-
riorem ex eo mutuo factum, non propterea tamen pro-
batum eſt illum eſſe locupletiorem ex eo factum, vt eſt
text. notab. pro hoc in l. ſi ſponſus. §. conceſſa, verſic. por-
rò. ff. de don. inter virum, & vxor.
Tertiò, quia ita tenent plures, Fulgoſ. in l. 1. C. ſi
aduerſ. cred. & videtur ſentire Mathæſ. ſingul. 58. & ibi
Gabr. Saray in add. plenè, & idem Saly. in dicta l. 1. vt
refert ibi Iacob. de S. Georg. num. 5. Afflict. ſuper con-
ſtitut. Regni. lib. 2. Rubr. 38. num. 22. Cardin. conſil.
140. num. 14. Pedem. deciſ. 169. num. 9. & Rebuff. in tit.
de reſtit. in integr. art. 1. glo. 3. num. 21. dicens idem eſſe
in eccleſia.
In contrarium eſt magis communis ſententia. Quam
in primis tenent omnes Doct. præall. ſupra in caſu prin
cipali in dicta l. prima. C. ſi aduer. cred. qui dicunt, eſſe
ſpeciale in mutuo fæneratitio, quod onus probandi hoc
incumbat creditori, & in ſpecie hanc firmant Aretin.
ibi, & Iacob. de S. Georg. ibi, numero 5. Alexand. in
l. ciuitas, num. 11. in fine. ff. ſi cert. petat. Gomeſ. varia-
rum reſol. tomo 2. c. 13. numero 2. verſic. 5. infertur, vbi
de communi, & idem firmat, & loquitur tam in Eccle-
ſia, quàm Minore. Rodoan. de rebus eccleſ. non alie-
nand. in ead. quæſt. an in mut obligat. eccleſ. §. 1. nu. 9.
10. & 11. vbi de communi. & idem Rodoan. in quæſt.
de reſtitut. in integ. §. 6. num. 8. poſt Imol. in capit. 1. de
depoſ. col. 8.
Per regulam vulgarem in hac materia, l. nam & po-
ſtea. §. ſi minor. ff. de iureiur. & l. minoribus. C. de reſtit.
in integr. Sed aduerte, quia in dictis iuribus non præſup
ponitur, quòd conſtet quod aliquid abſit à minore, &
quòd non conſtet, quòd aliquid adſit, prout hic, & ita
aduertebat Fulg. præall. in d. l. 1.

Ego puto veriorem omninò hanc poſteriorem, &
communem ſententiam. Nam licet minor poſſit di-
ci pauperior poſt contractum mutuum, quia ſatis oſten-
dere poteſt ſe eſſe obligatum ad reſtitutionem illius pe-
cuniæ, quæ obligatio importat vtique diminutionem
ſui patrimonij, ſed tamen ex hac ipſa allegatione re-
ſultat contraria præſumptio, videlicet, quod minor lo-
cupletatus fuerit per receptionem tantundem & æqui-
ualentis pecuniæ, donec non oſtendit, quod perperam
illá expenderit, quia interim continuatio dominij præ-
ſumitur. l.ſiue poſſideris, vbi Gloſ.C.de probat. & cer-
tè nimis graue eſſet ipſi creditori inueſtigare, vbi minor
illam pecuniam repoſuerit, vel vtiliter expenderit, vt de
ſe patet, & facillimum ſit minori probare, quomodo il-
lam inutiliter diſſipauerit. & ita teneo, & ex hoc patet
reſponſio ad contraria.
54 Quo retento, Amplia vt procedat † ſiue mutuum re-
ceptum fuerit ad determinatum finem, ſiue non. Ro-
doan. in d.tract. de rebus eccleſ. non alien.in quæſt. de
reſtitut.in integr. §.6.num.8.poſt Imol.in cap.1.de de-
poſ.colum.8.
Limita verò econtra, vt non procedat, quando mu-
55 tuata fuit † pecunia ad ludum, nã quomodocũque hac
de cauſa mutuata fuerit vel de præterito, vel de præſen-
ti, vel de futuro, abſque alia probatione læſionis mi-
nor reſtituendus erit, niſi creditor, euidenter probet,
quod minor in alium vſum quam ludi expenderit, &c.
ita præclarè Aretin.in conſil.81.num.2. & ſequen. vbi
latè, & Rebuff.titul. de reſtit.in integr. artic, 1.gloſſ.3.
numero 30.
In caſibus igitur in quibus onus probandi incumbit
minori, videlicet, ſe malè expendiſſe d. pecuniam, faci-
lis erit theorica, quia ſi verùm erit, facilè hoc probabi-
tur, res enim geſta erit, cum alijs, puta luſoribus, mere-
tricibus, ſcortis, epulonibus, & ſimilibus. Ad vnum tan-
56 tum aduertẽdo, quòd minor debet probare, † ſe impru-
denter expendiſſe dictam pecuniam, quia ſi caſu tãtum
probabit ſe perdidiſſe, non ſufficiet, Petr.de Ballaper.in
d.l.2.in fin.C.aduer.cred.
In caſibus verò, in quibus onus hoc incumbet credi-
57 tori, tunc diligentiùs aduertendum erit. † Circa quod
habemus vnam theoricam ex Ripa in l.ſi ventri. §.ea-
dem ratio.num.11.ff.de priuil.cred. & allegatis, & de-
ductis per eum. Quæ in ſumma importat hoc, quòd
ſcilicet debeat probari, quod minor indigebat illa pe-
cunia, oſtendendo debita illius, vel egeſtatem, vel nudi-
tatem, ante mutuum, & quomodo poſt mutuum debita
exoluit & nuditatem, egeſtatemque reparauit, ex his
enim ſatis colliguntur quidam actus minus cogniti, vi-
delicet, quòd ex illa pecunia emit pannos, vel frumen-
tum &c. per illud ſimile de quo per Bald.in authen.hoc
ius porrectum.col.fin. C.de ſacroſanct. eccleſ.vbi dicit,
quod ſi probetur monachos proprios fuiſſe nudos, de-
inde poſt mutuum receptũm ab eccleſia illos viſos eſſe
veſtitos, probatum erit verſam eſſe pecuniam in vtili-
tatem eccleſiæ. Aduertendo tamen, quod hoc proce-
58 dit, niſi minor † probet ex aduerſio quòd ipſe habebat
etiam aliam pecuniam, qua hæc omnia facere potuerit,
ſecundùm mentem Ripæ præall.d.num.11.ita intelli-
gentis l.ſi prædium.C.de præd.minor.

Articulus VI.

59 AD ſextum, An ſcilicet reſtituatur † minor quando
contraxit mutuum iuſſu Patris?
Videtur, quod ſic. Quia regula eſt, quod quando
60 minor contrahit iuſſu patris † ſemper reſtituitur, ſi
ei præiudicare poteſt talis obligatio, vt l.cum man-
datũ verſic.ſed ſi euentu, ff.eod.de minor. ſed non du-
bium eſt, quòd poteſt præiudicari filiofamilias mul-
tis modis per hoc mutuum, vel quod pater efficia-
tur non ſoluendo, vel filius efficiatur ſui iuris, quibus
caſib.teneretur filius, vt per Azo.in rub.C quod cum eo.
Sed contra eſt veritas, text.in l.2.§.ſed vtrum.verſic.
ſi igitur filius.ff.de min. vbi Gloſſ. Bart. & omnes, & in
l.2.C.ſi adu.cred.
Et ratio eſt ſecundùm Gloſſam in dicto verſ.ſi igitur,
quia adeo lex abhorret, vt mutuo detur pecunia filijſ-
fam.ſine licentia, & ſcientia parentum, vt illis, qui hoc
faciunt iuſſu patris, & eius præhabita licentia omnem
fauorem adhibeat, & talem contractum ab omni impu
gnatione defendat, argumento eius, quod habetur in
Euangelio, Gaudet enim Deus magis ſuper vno pec-
catore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintano-
uem iuſtis &c. & hanc ſequuntur Bar.Bal.Paul, Alber.
& omnes poſteriores in præcitatis locis, dicentes hanc
eſſe rationem differentiæ inter hunc contractum, &
cæteros, cum minoribus iuſſu parentum celebratos,
in quibus ſi filiusfamil.minor læditur, reſtituitur, ſi verò
pater tantum læditur, neutri ſuccurritur, vt dicto §.ſed
vtrum, verſicul.ſi igitur, & l.patri, & l.cum manda-
to. ff.eod.de minor. & ita dicunt omnes Gloſſæ paſ-
ſim, & Rom.ſing.639.dicit, ꝙ fuit interrogatus de hac
ratione differentiæ quidam ſcholaris in priuato exami-
ne, & etiam Doctor ibi aſſiſtens, & quod neuter ſciuit
reſpondere, Dei gratia.
Poteſt etiam eſſe alia ratio, quia non præſumitur læ-
ſus filiusfamilias minor propter prudens conſilium pa-
tris, quo iubente, vel conſentiente recepit mutuo, itẽ &
alia, quia filiusfam. erit tutus actione ordinaria, vide-
licet exceptione Macedoniani, vt l.2. C.de filiofam. mi-
no. & dixi ſupra ead.quæſt.art.4.num.39. & ſi replica-
bitur de iuſſu patris, duplicabitur de recurſu credito-
ris contra patrem, vnde ceſſabit reſtitutio l.in cauſæ, la
2. in princ.ff.de minor.

Articulus VII.

61 AD ſeptimum, An ſcilicet ciuitas † reſtituatur in
integrum aduerſus mutuum à ſe per ſuos admi-
niſtratores receptum?
Videtur, quod non, prout dicunt quidam moderni
in additionibus ad Dec.in l.ciuitas. ſub num.7. in fine,
dicentes, quod nullibi hoc reperitur, quod ciuitas reſti-
tuatur aduerſus mutuum, & ꝙ l.1.C.ſi aduerſ.cred.lo-
quitur de minore & non eſt extendenda ad ciuitatem.
Ad idem allegatur Ang.in d.l.ciuitas, ea ratione, quia
cum minor non reſtituatur aduerſus mutuum, quando
ipſe eſt perſona diligens, & induſtris, vti ſupra dictum
eſt, artic.5.ſub nu.51. & ſemper in ciuitate adſit aliqua
perſona induſtris, nunquam dabitur caſus, quod reſti-
tui poſſit.
In contrarium firmat concluſionem Fulgoſ.in d.l.ci-
uitas, & refert eum, & ſequitur Alexan.ibi, n.13.verſic.
contrarium tamen, & idem ſimpliciter tenet Dec. ibi,
ſub num.7.in fine, & idem vult Alciat.ibi, num.9. exce-
pto caſu ſuo, de quo ibi, id eſt læſionis fortuito contin-
gentis, & ratio clara adducitur, quia ciuitas, ſeu reſpu-
blica, & minor æquiparantur, vt dixi plenè ſupra in hac
materia reſtitutionis in prima parte, quæſt.3. artic.9.
num.61. & ſequen.
Ego puto ſic dicendum: Aut quærimus, an probata
læſione ciuitatis in mutuo ab ea contracto detur ei reſti-
tutio ſic vt datur minori, & conclude, ꝙ ſic, & qui ali-
ter dicunt in addit. ad Decium, dicunt contra commu-
nes traditiones, de quibus ſupra d.quæſt.3.artic.9. Ne-
que mouet in hoc caſu authoritas Angeli, quia ipſe præ-
ſupponit, quod non poſſit probari, quod ciuitas ſit læſa
niſi caſu, quia ſemper adeſt in ea aliquis ciuis indu-
ſtrius, & ſapiens, ꝙ nõ tangit dubitationem articuli no-
ſtri principalem, quæ præſupponit probatam eſſe læſio-
nem ciuitatis, vt ſtatim dixi, neque enim ipſe minor re-
ſtituitur niſi probata læſione, vt ſupra millies dixi.
Aut quærimus, an probetur læſio in ciuitate eodem
modo,

modo, & facilitate, qua probatur in minore, & tunc dico, quod non, & ita procedit ſententia Angeli, & benè, quia faciliùs probatur verſam eſſe pecuniam in vtilitatem ciuitatis, quàm minoris, & faciliùs etiam præſumitur quàm in minore, quia regulariter à viris probis regitur & adminiſtratur ciuitas, & vix eſt, vt inter adminiſtratores non adſit aliquis induſtrius, & diligens, vt dicebat Angelus, qui ita intelligendus eſt, non autem de alijs ciuibus ciuitatis in magiſtratu, vel adminiſtratione non exiſtentibus, qui ve conſilio ſuper mutuo contrahendo facto non aſtiterint, induſtria enim eorum nil prodeſſe poteſt vtilitati ciuitatis in hoc, vt de ſe patet.

Quomodo autem probetur verſam eſſe pecuniam in
6a ciuitatis † vtilitatem, & quando præſumatur hoc, & quando non, plenè tractant Pau & Scribentes in d. l. ciuitas, vbi videas, ſi occurrat, quod difficultas reſtitutionis in hoc caſu redigatur ad hoc, an pecunia verſa ſit in vtilitatem ciuitatis, vel ne? Nunc de hac quæſtione ſatis dictum ſit.

SVMMARIA.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem ſibi factam?*
2 *Et quid in Eccleſia?*
3 *Et an minor, vel eccleſia teneantur refundere pecuniam receptam, & malè perditam?*
4 *Et an procedat, ſi conuincerentur pecuniam illam habuiſſe, & habere?*
6 *Et an, ſi iſta reſtitutio veniret facienda in pœnam eius qui ſoluit?*
7 *Minor, eccleſia, vel ciuitas recipientes centum poſt incurſam caducitatem ab emphyteutica, an reſtituantur?*
8 *Minor, ſi perdit pecuniam ſibi ſolutam, poſtquam eſt iam maior factus, an reſtituatur?*
9 *Et quid ſi illam benè expendiſſet.*
10 *Et quid ſi caſu fortuito, non ſui fragilitate illam amiſit.*
11 *Et quid ſi minor, non probat pecuniam non fuiſſe verſam in eius vtilitatem.*
12 *Minori ſi fideicommiſſum ſoluatur cum authoritate tutoris, & illud malè perdat, non reſtituitur.*
13 *Reſtitutionem petens aduerſus ſolutionem ſibi factam, quando libellum concipere debeat, & nu. 14.*
15 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem factam tutori, vel curatori ſuo?*
16 *Declaratio l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor.*
17 *Quid in ſolutionibus cenſuum annorum, vel penſionum, &c.*
18 *Quid in ſolutione vſurarum.*
19 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem ſibi factam iuſſu & præcepto iudicis?*
21 *Declaratio l. ſi quidem. C. de præd. minor. & nu. 22. & 23.*
24 *Cautela pro debitoribus minorum, vt ſecurè illis ſoluere poſſint.*
26 *Declaratio l. ſancimus, C. de adm. tut. la prima.*
27 *Maior an reſtituatur aduerſus ſolutionem a ſe indebitè factam, quando eſt deſtitutus omni remedio condictionis indebiti?*
28 *Minor an reſtituatur, quando ceſſat condictio indebiti, & num. ſeq.*
29 *Minor nunquam reſtituitur, quando facit id, quod quilibet diligens paterfam. faceret.*
30 *Minor ſi ſoluit, quod ſoluere de iure debebat, non reſtituitur.*
31 *Remedium ordinarium quando minor habet, non reſtituitur.*
32 *Conditio incerti poteſt concurrere cum reſtitutione in integrum.*
33 *Indebitorum varia ſpecies.*
35 *Soluens ſcienter indebitum, non repetit, & nu. 36.*
37 *Minor hoc faciens an reſtituatur?*
38 *Minor licèt donare poſſit, ſi tamen ex tali donatione læditur, reſtituitur.*
39 *Maior condicens indebitum ſolutum quid in libello concludat, & quid minor per reſtitutionis auxilium repetens.*
40 *Minor ſoluens indebitum iuſſu iudicis an reſtituatur? & num. 44.*
41 *Maior hoc caſu non repetit, ſimiliter ſi vigore tranſactionis ſoluat nu. 42.*
43 *Idem ſi vigore iuramenti.*
45 *Maioribus etiam ſuccurritur in caſibus prædictis ope reſtitutionis ex cauſa.*
46 *Practica pro minoribus in his caſibus.*
47 *Minor an reſtituatur, quando ſoluit indebitum ex cauſa pia?*
48 *Maior hoc caſu non repetit, & num. 52. & 54. & ſequen. plenè.*
49 *Minor ſoluens legatum de rigore iuris indebitum, ad hoc vt ſatisfaciat voluntati teſtatoris, non reſtituitur, & num. 85.*
50 *Minor aduerſus fideiuſſionem pro patre factam non reſtituitur.*
51 *Pium opus, vt perficiat operanti, quid requirat.*
53 *Solutio quandoque eſt pia, & cauſa non pia, quandoque econtra, quandoque vtraque pietatem continet, diſtinguitur, & concluditur 54.*
59 *Dotis cauſa ſoluere, eſt ſoluere ex pia cauſa.*
62 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem indebitè factam ex cauſa, quæ per inficiationem creſcit?*
63 *Maior hoc caſu non repetit, & quæ ratio nu. 64. & 65.*
66 *Minor an reſtituatur, quando ſoluit ei, cui verè illud debebatur, ſed non ab ipſo minore?*
67 *Maior hoc caſu non repetit, & quare, num. 68. & 69.*
70 *Et quid ſi minor, vel eccleſia ſoluerit verum debitum, ſed indebitum ei, cui ſolutum fuit.*
71 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem indebiti, quando ſoluit Furioſis, Prodigis, Pupillis, &c.*
72 *Maior hoc caſu non repetit.*
75 *Minor non reſtituitur contra minorem, vbi ille agit de damno vitando, quia pecuniam ſolutam diſſipauit.*
77 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem indebiti, quando erat quidem omni iure debitum, ſed indebitum ope exceptionis dilatoriæ?*
78 *Maior hoc caſu non repetit.*
79 *Minor an reſtituatur, quando ſoluit indebitum ope exceptionis peremptoriæ tantum?*
80 *Maior non repetit hoc caſu, ſi exceptio erat odioſa.*
81 *Declaratio l. ſed ſi paterfam. § ſi. ad l. ſeq. ff. mand.*
82 *Minor an reſtituatur aduerſus ſolutionem indebiti, quando erat indebitum iure ciuili, ſed debitum iure naturali?*
83 *Maior hoc caſu non repetit.*
85 *Minor ſoluens legatum indebitum de rigore iuris, ſed ex voluntate teſtatoris debitum, non repetat.*
87 *Pupillus hoc caſu reſtitutione non indiget, quia ipſo iure detur ei repetitio.*
88 *Et idem in furioſis, & prodigis.*
91 *Sed an iſtæ perſonæ quæ reſtitutione non indigent, debeant condicere indebitum intra quadriennium?*
92 *Et quid ſi ex certa ſcientia ſoluerent.*
93 *Practica libellandi pro minoribus, in hac materia reſtitutionis aduerſus indebitum ſolutum.*

QVÆSTIO LII.

De reſtitutione in integrum aduerſus indebitum ſolutum, vel etiam generalius, aduerſus ſolutionem.

DVM interpretes §. 1. Inſtitut. quibus modis re contrah. oblig. reddunt rationem, quare Imper. ſub illo titulo tractauerit materiam indebiti ſoluti, & tituli. ff. & C. de cond. indeb. & quare

ſtatim poſt mstariam mutui; dicunt, quia ſolutio indebiti facta non legitimo creditori eſt quędam ſpecies mutui ſibi facti. Quo fit, vt nobis quoque viſum fuerit ſtatim poſt reſtitutionem in integrum aduerſus mutuum, agere de reſtitutione aduerſus indebitum ſolutum, & generaliter, ſumpta hinc occaſione. De reſtitutione aduerſus ſolutionem factam ipſi minori, vel ab ipſo minore, vel maiore alteri. Et cum ex hoc ipſo pateat, quòd quæſtio habet duo capita principalia, vnum de ſolutione facta ipſi minori, alterum de ſolutione facta ab ipſo alijs, ordinatè primum de primo capite per tres articulos, deinde ſecundum per decem articulos latiùs pertractabimus. Qui ſunt iſti, videlicet.

Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus ſolutionem ſibi factam? Regula cum Ampl. & Limit.

Secundò, Quid ſi ſolutio fuit facta non ipſi minori, ſed tutori, vel curatori illius?

Tertiò, Quid ſi ſolutio fuit facta iuſſu iudicis?

Quartò, An maiori ſuccurratur ope reſtitutionis in integrum aduerſus ſolutionem à ſe indebitè factã, quando eſt deſtitutus omni remedio condictionis indebiti?

Quintò, An minori ſuccurratur in caſibus, in quibus ipſi maiori ſoluenti non daretur repetitio, & primò, quid in caſu quo ſcienter, & non per errorem ſolueret?

Sextò, & quid quando iuſſu iudicis ſoluiſſet?

Septimò, & quid quando ſoluiſſet ea cauſa pia?

Octauò, & quid ſi ſoluiſſet ea cauſa quæ per infitiationem creſcit?

Nonò, & quid ſi ſoluiſſet ei, cui verè debetur illud, quòd ſolutum eſt, licet non ab ipſo minore, qui ſoluit?

Decimò, Et quid ſi minor ſoluiſſet alicui pupillo, furioſo, prodigo, &c.

Vndecimò, Et quid ſi id quod ſoluiſſet, fuiſſet debitum omni iure, ſed indebitum ope exceptionis dilatoriæ?

Duodecimò, Et quid ſi fuiſſet indebitum ope exceptionis peremptoriæ tantum?

Decimotertiò, Et quid ſi fuiſſet indebitum ſecundùm ſubtilitatem iuris ciuilis, debitum verò ſecundùm ęquitatem iuris naturalis?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor † reſtituatur in integrum aduerſus ſolutionem ſibi factam?

Regula breuiter ea eſt, quod ſi ex hac ſolutione læſus eſt, quia pecuniam perperam diſſipauit, reſtituitur, tex. eſt expreſſus in l. ait prætor, in princ. ff. de minor. Et etiam clariſſimus in l. 1. C. ſi aduerſ. ſol. vbi Gloſ. Petr. Cyn. Bart. Bald. Angel. & cæteri omnes communiter notant. Gloſ. & Curt. in l. contra iuris, in fin. ff. de pact. Mantua ſing. 631. & omnes proximè allegandi. Et ratio eſſe poteſt, quia imputari debet debitori, quare ſciens aliquem eſſe minorem illi ſoluit, cum veriſimile ſit, quòd pecuniam illam conſumpturus ſit, & eo maximè, quia ipſi debitori recuſanti ſoluere faueat hoc caſu, & ita colligitur ex Paul. de Caſt. in l. 1. & 2. C. ſi aduer. ſolut.

2 Ampliatur hæc concluſio, † vt procedat etiam in eccleſia, quæ reſtituitur aduerſus ſolutionem ſibi factam, ſi precium illud & pecuniam malè conſumpſit, nec de ea bona ſtabilia emit, Bero. conſ. 33. num. 11. lib. 1.

3 Ampliatur ſecundò, vt non teneatur † minor, vel eccleſia reddere aliquid de ea pecunia ipſis ſoluta, & malè perdita. Rebuff. de reſt. in integ. gl. 3. nu. 30. allegans Aret. conſ. 81. & Alex. in l. ſi quis cum dotem. §. 1. ff. ſol. matr. & l. 1. C. de reput. & alia iura. Sed idem, quod in regula.

4 Ampliatur tertiò, vt procedat, † etiam ſi minor vel eccleſia conuincerentur, quòd viſi ſunt aliquo tempore illam pecuniam habere, quia ſi poſtea malè perdiderint, nihilominus reſtituuntur, Albet. in l. 1. in fi. C. ſi adu. ſol. & Oct. Simoncell. in tract. de decret. lib. 3. tit. 7. nu. 15. allegans etiam Bartol. & Salyc. in l. ſi quidem. C. de præd. minorum.

Ex eo quia ſatis eſt, quod hodie veritas eſt, quod minor læſus eſt ex tali ſolutione.

Sed contrarium tenuiſſe Vber. refert Alb. d. l. 1. per generalitatem d. §. permittitur.

Tu concorda ſic; Aut ab initio minor non indigebat illa pecunia, & recipere eam, periculoſum ei erat propter perditionem, & tunc reſtituetur, quia malè fecit recipiendo; aut ab initio indigebat pecunia illa, & ea intentione recepit, vt in neceſſarios, vel vtiles vſus expenderet, & tunc, aut poſtea caſu amiſſa eſt, & tunc reſtitutio, non dabitur, quia nihil imputari poteſt ſoluẽti, cum idem accidiſſet ſi maiori, & prudenti illam ſoluiſſet, vt dicam infra in vlt. limit. huius art. Aut non caſu, ſed negligentia amiſſa eſt, & æquior mihi videtur prima opinio Alberici, quia non debebat debitor ei ſoluere niſi coactus à iudice, vel niſi paratam vidiſſet de ea pecunia emptionem aliquam prædiorum.

5 Ampliatur † quartò, vt dicam art. ſequen. etiam ſi ſolutio ſit facta tutori, vel curatori minoris, & quomodo videtur durum, hoc dicam pleniùs, art. ſeq.

Limitatur modo è contra concluſio aliquot modis.

6 Et primò, † niſi iſta reſtitutio veniret facienda in pœnam eius qui ſoluit, per regulam l. auxilium. ff. de minor. & l. ſciendum. ff. ex quibus cauſ. maior.

7 Et exemplum notab. eſt, quando poſt incurſam † caducitatem minor, eccleſia, vel ciuitas reciperent à debitore emphyteuta cenſum pro annis futuris, ſeu ſequentibus poſt caducitatem, nam tũc intelligitur remiſſa caducitas, ſecundùm magis communem ſententiam, de qua per Clar. in §. emphyteuſis. q. .. verſic. .. & hoc caſu non reſtituerentur minor, vel eccleſia aduerſus hanc ſolutionem receptam, & remiſſam caducitatem, ratione de qua ſupra, & dicam infra in q. illa an aduerſus remiſſionem iniuriæ.

8 Limitatur ſecundò, niſi minor † perdidiſſet illam pecuniam iam maior factus, nam etiam ſi receperit, quando erat minor, & diſſipauerit intra tempora reſtitutionis petendæ, dum tamen maior factus profuderit, non reſtituitur. Alb. in d. l. 1. C. ſi adu. ſol. & verum puto, & ratio fundamentalis eſt, quia actus diſſipationis non eſt actus dependens neceſſario ab actu receptionis, vnde non poteſt dici, quod imprudẽtia cauſata à minori ætate in recipiendo pecuniam, & non expendendo illam vtiliter in cauſa fuerit, quòd poſtea eam maior factus diſſipauerit.

9 Limitatur tertiò, † niſi minor benè illam expendiſſet, vt inquit Mauric. c. 176. per d. l. 1. ibi cauſa cognita. Sed ſuperflua eſt hæc limitatio, nam tunc non diceretur læſus minor ex receptione huius ſolutionis, & conſequenter nec reſtituendus, ſicut nec quando pecuniam mutuo receptam benè collocauit, reſtituitur, vt dixi ſupra q. præced. art. 5.

Limitatur quartò, vt non procedat, quando mi-
10 nor non ſui fragilitate, † ſed caſu fortuito pecuniam amiſit, Soc. ſen. in reg. 263. poſt Gloſ. & Bar. in l. verum. §. ſciendum. ff. de minor. & Paul. de Caſt. in d. l. 1. C. ſi aduer. ſol. Cur. iun. in l. contra iuris, in fine, ff. de pactis, Iacobin. de S. Georgio d. l. 1. num. 2. Mantua ſingu. 631. faciunt in terminis, quæ dixi ſupra in prima parte, q. 4. art. 5.

11 Limitatur quintò, vt † non procedat niſi minor probet pecuniam illã non fuiſſe verſam in vtilitatem ſuam. Pau. de Caſt. in conſ. 294. nu. 3. lib. 1. & loquitur in eccleſia, & idem Paul. de Caſt. in conſil. 248. in fine, lib. 2. Sed quia videtur nimis durum hoc, vt minor, vel eccleſia regulariter hanc negatiuam probare teneantur, ideo dic, vt dixi ſupra quæſt. præced. art. 5. nu. 46. & ſeq.

12 Limitatur ſextò, † vt non procedat in caſu l. pe. C. ad Treb. vbi ſi reſtituatur fideicõmiſſum minori cum authori-

thoritate tutoris, nō reſtituitur minor ſi malè illud perdat, & ibi Doct. communiter ſequuntur, vt teſtatur Iacob. de S. Georgio in d.l.1.C.ſi aduer.ſol. nu.6. & Cur. in d.l.pen.col.1.ver. nota caſum.C.ad Treb.

Contrarium tenet Fulg. in d.l.1.C.ſi adu.ſolu.per regulam d.l.1.& ad d.l.pen.reſpōdet, quòd licet liberatio ſequatur, tamen reſtitutio datur, poteſt enim bene eſſe, quòd quis ſit liberatus ipſo iure, & tamen contra eum reſtitutionis remedium competat, vt dictum eſt ſupra in prima parte, q... artic... Quinimò addi poteſt, quod ſi liberatio hęredis grauati ibi non ſequeretur, reſtitutio non daretur minori contra eum, quia competeret remedium ordinariū, vnde &c. l.in cauſæ, la 2.ff.de min. & pleniſſimè diximus ſupra quęſt.17. art.5. Per quam rationem mihi quandoque viſa eſt verior & hæc opinio Fulgoſij contra communem.

13 Circa prædicta tamen, pro eorum declaratione † aduertendum eſt, quòd is, qui petit reſtitutionem aduerſus ſolutionem ſibi factam, debet in libello petere ſe reſtitui aduerſus læſionem in quam incidit propter ſolutionem precij ſibi malè factam, non autem aduerſus ipſam obligationem propter quam facta eſt dicta ſolutio,
14 vtg. † ſi ipſe vendidiſſet, & precium ſibi promiſſum poſtea recipiſſet, & inconſulto perdidiſſet, non debet petere ſe reſtitui aduerſus venditionem, quia ſi non in ea, ſed in ſolutione tantum conſiſteret læſio, ſuccumberet in eo iudicio. Ita ſing. declarat Paul. de Caſt. conſ.248. col.fi.lib.2.verſ. vlterius quæro, quod nota.

Articulus II.

15 AD ſecundum, An ſcilicet reſtituatur † minor aduerſus ſolutionē factam tutori, vel curatori ſuo? Videtur, quòd non.

Primò, quia nulli magis aptè ſolui poteſt à debitore, quàm ei qui ad hoc ipſum à lege conſtitutus eſt, & ſi ei ſecurè non ſoluitur, neque prudentia debitoris, neque authoritas tutorum, vel curatorum aliquid operabitur.

Secundò, quia aliàs fruſtratorium eſſet conſilium Iuriſconſulti in l.ait prætor.§.permittitur.ff.de minor. vt conſiderat etiam Mauric.cap.176.

Sed contra eſt veritas. Text.eſt in l.1.C.ſi adu. ſolut. vbi in his proprijs terminis ponit caſum Imperator, & in hoc caſu notant ibi omnes, & alibi Pau.de Caſt.in l. filius, nu.2.ff.de ſolut.

Ad contrarium reſpond. ſic. Ad primum, quòd non datur tutor, vel curator minori, vt ipſi nocumētum afferat, & in hoc authoritas eius non debet aliquid operari ſaltem quo ad beneficium reſtitutionis in integrū, vnde eſt, quod interuentus, & præſentia tutorum, vel curatorum contractibus à minore celebratis non impedit, quin detur reſtitutio minoribus ſi læſi ſunt, vt dixi ſupra in prima parte, quæſt.22.artic.primo. Neque mouet illud de prudentia debitoris, quia imò imputare ſibimet debet, quare non cum iuſſu iudicis ſolutionem hanc fecit, quo caſu pleniſſimam ſecuritatem conſecutus fuiſſet, quod ſentit Iacob.d.l.1.num.2.

Ad ſecundum reſp. quòd conſilium iuris conſulti in
16 d.§.permittitur, † datur minori ad hoc vt poſſit eſſe in iudicio cum ſuo curatore, & ibi ſi ita iudici videatur, ſolui poſſit minori authoritate eius curatoris, & cum iudicis decreto, quod ab eo petitur, & quod non poſſit aliter intelligi ille text. colligitur ex hoc: quia minor non poteſt cogi accipere curatorem, niſi ad hoc vt poſſit eſſe in iudicio.§.inuiti.Inſtit.de cur. quod ſentiens Gloſſa in d.§.permittitur, inquit, & ibi erat lis, & ſic text. retorquetur, & miror, ꝙ Mauric. non viderit hanc ſolutionem, dum ſe torquet in d.c.176.pro alia repetienda.

Limitatur tamen hæc concluſio in tribus caſibus ſecundùm Gl. in d.l.1.C.ſi adu.ſolut.

17 Primus eſt in l.ſancimus, † la 1. C.de adm. tut. ſcilicet in ſolutionibus penſionum reddituumque annorum, quæ ſi ſoluantur à debitoribus ipſis curatoribus etiam ſine decreto iudicis, ceſſat reſtitutio in integrum, quia tex. inquit, cōcedimus pleniſſimam liberationem.

18 Secundus eſt in l.conſtitutionem, † C.eod. vbi idem conſtituitur in vſuris, quod dictum eſt in penſionibus, &c. dummodo nō excedant metas biennij, & ſummam centum ſolidorum, vt ibi.

Ex quo habes rationem horum ſpecialium, quia ſcilicet huiuſmodi ſolutiones ſunt modicæ, & pro modico damno non datur reſtitutio, ſecundùm magis communem ſententiam, de qua dixi ſupra q.4.art...

Tertius eſt l.pen.in princ.ff.ad Trebel. de quo dixi ſupra eod. numero 12.

Articulus III.

AD tertium, An ſcilicet reſtituatur minor aduerſus ſolutionem ſibi vel curatori eius factam, quando
19 facta fuit iuſſu iudicis? †

Videtur, quòd ſic.

Quia ſolum decretum iudicis, & interpoſitio eius non impedit regulariter beneficium reſtitutionis in integrum. l.ſi quidem, & ibi omnes.C.de præd.min.& ratio, quæ in propoſito facit eſt, quia decretum, & iuſ-
20 ſus iudicis † bene poſſunt operari validitatē actus, quia inualiditas eius in tali caſu fuit mera ciuilis introductio, & poteſt noua forma conſtitutionis ciuilis ſuppleri, ſed nō ita poſſunt facere, quod minor, qui verè ex tali ſolutione læſus eſt, læſus non cenſeatur, & ſic qui reſtituendus eſſet, non amplius reſtituetur, vt dixi ſupra quęſt.... articul. ....

Sed contra eſt veritas. Text. eſt in d.§.permittitur, in fine, & ibi Gl. & omnes notant, & hunc text. pro ſing. ad hoc notat Paul. de Caſt. vt habetur in eius ſing.13. ſolutis, & Guid. Papæ ſing. 95. & Gomeſ. Var. reſolut. tom.2.capit.13.num.4. vbi de communi. Et eſt etiam tex in d.l.ſancimus.C.de adm.tut.& ita ſimpliciter admittunt omnes vbique, & in ſpecie in d.l.1.C.ſi adu.ſol. & alibi Gloſ. in §.fin.inſtit.quibus alien.licet vel non, & Pau.de Caſt. in l.filius, num.2.ff.de ſolut.

Et ratio eſt, quia iuſſus iudicis excuſat debitorem, ſicut aliàs in multis caſibus, vt per Gloſ. in d.§.permittitur, in verbo, imputandum, &c.

Ad contrarium reſpondet Gloſſa in dicta l.1. dupliciter.

21 Dicit enim, quòd in d.l.ſi quidem † non eſſet conſultum neque prouiſum emptori ſecurè per decretum iudicis, quia ille actus emptionis ab eo celebratus fuit voluntarius, ſed actus ſolutionis neceſſario expeditus fuit, & ideo faciliùs reſtituitur ibi minor, quàm in d.§. permittitur. per ſimilem text. qui hanc differentiā actus voluntarij, & neceſſarij conſiderat in l.quod ſi minor.§. reſtitutio.ff.de minor.

Præterea alia ſolutio ex ea Gloſſa colligitur, quod ſci-
22 licet in d.l.ſi quidē, iudex non taxauerat † illud pretiū, ſed tantum iudicauerat vtilem eſſe minori prædij illius diſtractionem, adeo quod mirum non eſt, ſi cum vendidiſſet poſtea minor illud villi precio, detur reſtitutio, quod hic non accidit, & in hoc ſequuntur Gloſſam illam ſimpliciter Bart. & alij in d.l.1.& in d.l.ait prætor. numero 2.

Tertiò etiam ſolui poteſt, vltra Gloſſam, quòd in d. l.ſi quidē adeſt ſimplex authorizatio iudicis, in d.auth. §.permittitur. adeſt iuſſus, & exactio eius, & ratio diffe-
23 rentiæ eſſe poteſt, quia authorizatio † per viam decreti interpoſita non amplius poteſt operari, quàm præſumptionem illam, quòd minoris interſit vendere. Vnde ſi poſtea conſtet, quod minoris nō interfuit vendere, non mirū ſi datur reſtitutio, quia veritas pręſumptioni præfertur, ſed iuſſus, & coactio iudicū, licèt reſpectu minoris cui facienda eſt ſolutio, nō amplius, quàm præſumptionem prædictam operari poſſit, tamen reſpectu de-

bitoris

Digitized by Google

bitoris operatur plenam ſecuritatẽ, vt ſcilicet, qui coa-
ctus fuit ſemel à iudice, vt ſolueret, non amplius cogi
poſſit, propter euidentem iniuſtitiam, quę aliàs ei fieret,
cui nihil imputari poteſt qui ſoluere nolebat, ſed à iudi-
ce coactus fuit, & hanc ſol. ſentit Ruyn. conſ. 159. nu. 8.
lib. 5. ex qua vlt. ſolut. habes vnam limitationem ad d.
§. permittitur, vt ſcilicet procedat, quando iudex omni-
nò iuſſit ipſi debitori, vt ſolueret, qui ſoluere recuſabat,
ſecus verò ſi ſimpliciter authoritatem, & decretũ ſuum
huic ſolutioni interponit, vt vult Ruin. præall.
24 Et ideo datur forma, † & cautela ipſi debitori ad hoc
vt ſecurè ſoluat minori, nam debet expectare, quod re-
quiratur à minore vt ſoluat, & ipſe requiſitus debet op-
ponere de minori ætate illius, & quod non vult ſoluere,
quia ei ſecurè ſolui non poteſt, & tunc ſi minor adeat iu-
dicem, & iudex non obſtante dicta oppoſitione, & exce-
ptione ætatis iubeat ipſi debitori, vt ſoluat. debitor erit
plenè ſecurus, aliàs ſecus, & ita dicunt Bart. in d. l. ait
prætor. num. 2. ff. de minor. & Paul. de Caſt. in d. l. 1. C.
ſi adu. ſol. num. 3. dicens, quod hæc cautela eſt ſummo-
perè notanda, & idem ſequitur Gomeſ. præall. nu. 4. vbi
de communi, & Illuſt. Card. Albanus in Rub. ff. de
min. num. 17.
Et ita ego teneo, & conſulitur aliàs hanc formam, &
cautelam dedi. Quicquid dicat Mauric. d. cap. 178. quòd
hæc contradictio, & proteſtatio non eſt neceſſaria, cum
ille tex. non loquatur niſi de iuſſu iudicis. Quinimò tex.
25 ille † requirit, quod allegetur minor ætas creditoris, &
opponatur de ea, vnde neceſſaria eſt dicta proteſtatio,
& contradictio, coram iudice facienda.
26 Secundò etiam limitari † poſſe videtur ex ſententia
Corn. in conſil. 72. num. 9. verſic. dato autem. libro 3. vt
non procedat hodie ex noua diſpoſitione. l. ſancimus, la
1. C. de adm. tut.
Sed pace eius illa lex loquitur de ſolutionibus modi-
catum quantitatum, videlicet penſionum, redditu um
annuorum, &c. de quib. dixi art. præced. nu. 17. & 18 &
rationem ibi dedi, vnde velle ſimpliciter ex illa conſti-
tutione corrigere d. §. permittitur. in quacunque ſpecie
ſolutionis, non magnæ quantitatis, mihi non videtur,
neque ſecurum, neque iure conſentaneum.

Articulus IV.

27 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur in
integrum aduerſus ſolutionem à ſe indebitè fa-
ctam. Quando eſt deſtitutus omni remedio condictio-
nis indebiti?
Breuiter, quia à Doctoribus nihil controuertitur cir-
ca ipſum maiorem, dicito ſic, an nulla adeſt cauſa re-
ſtituendi eum, & illi nõ ſuccurritur, quia maioribus in
ijs, quæ perperam contrahendo gerunt, non ſuccurri-
tur regulariter. l. in contractibus. C. ex quib. cauſ. maio.
& ſupra dixi ſuo loco.
Aut adeſt aliqua cauſa, videlicet erroris, vel ignoran-
tiæ, & reperio, quòd ſuccurritur eis ex clauſula generali, vt
poſſint ſolutum repetere, ita Salyc. in l. ſi quis alicui. §. in
omnibus, nu. 5. ff. mand. poſt Gloſ. ibi, & poſt Specul. &
alios, vbi ibi tradit Alex. conſ. 7. nu. 4. verſ. pro hac opi-
nione, lib. 1. & conſ. 69. lib. 3. & conſ. 169. num. 12. libro
2. & pro hac concluſione faciunt, quæ plenè diximus ſu-
pra in 1. parte, q.... artic....

Articulus V.

28 AD quintum, An ſcilicet minor † reſtituatur in in-
tegrum aduerſus ſolutionem à ſe factam in ijs
caſibus, in quibus ceſſat condictio indebiti: & primo,
quid in caſu quo ſcienter ſoluitur.
Pro intelligentia, & ſubordinatione huius articuli, &
ſequentium præmitto tria.
29 Et in primis, quòd quando minor † vtitur iure com-
muni, id eſt, quod facit id, quod faceret quilibet diligẽs
paterfamilias, non reſtituitur. l. fin. C. de reſt. int. cum
concord. de quibus dixi ſupra in 1. par. q.... art....
30 Vnde quando minor ſoluit, † id quod debet ſoluere,
& prudenter ſoluit, non debet reſtitui, quia non læditur,
ſoluendo enim debitum, vt in prouerbio eſt, facit capi-
tale, & in hoc concordant omnes in l. 2. C. ſi adu. ſol.
31 Secundò præmitto, † quod quando minor habet re-
media ordinaria ad reſcindendum id quod geſſit, non
datur ei reſtitutio, quia ea non indiget. l. in cauſæ, la ſe-
cunda, ff. de min. cum latè adductis ſupra in prima par-
te, quæſtione decimaſeptima, articulo quinto, & ita in
hoc quoque omnes concordant in d. l. 2. C. ſi aduerſ. ſo-
32 lut. ſolum circa hoc notandum eſt, † quòd conditio in-
certi poteſt concurrere cum reſtitutionis beneficio, vt
poſt Bar. concludit Fulg. in l. in cauſæ, la 2. §. Pomponius.
ff. de cond. indeb. ex eo quia conditio incerti eſt actio
generalis, & quia ad diuerſa competit, vt ipſe inquit, &
hoc obiter dictum ſit. Quando igitur minori compe-
tit condictio indebiti ſicut cuilibet maiori, non eſt neceſ-
ſaria ei reſtitutio in integrum, quia habet remedium
ordinarium, prout omnes admittunt in d. l. 2. limitan-
do ſecundùm ea, quæ plenè dixi in d. q. 17 art. 5. & ſe-
quentibus. Præmitto igitur tertiò, quòd maiori compe-
tit condictio indebiti, quando ſoluit indebitum, quan-
doque ſic, quandoque non, & pro clariori diſtinctione
33 eſt prænotandum, quòd prima ſpecies † indebiti eſt,
quando nullo iure debetur.
Secunda ſpecies eſt, quando iure quidem ciuili debe-
tur, iure autem naturali ſecus, quale eſt, quod debetur
ex chirographo ſiue ex mutuo confeſſato, antequam rece-
ptum ſit, ſpe futuræ numerationis, & ſimilia.
Tertia ſpecies eſt, quando econtra iure naturali de-
betur, iure verò ciuili ſecus, quale eſt, quod debetur ex
pacto nudo, vel ab eo, qui à iudice abſolutus fuit. l. Iulia-
nus. ff. de condictione indeb.
Quarta ſpecies eſt, quando vtroque quidem iure de-
betur, ſed ope exceptionis eſt indebitum: & hoc dupli-
citer ſe habet, nam aliud eſt indebitum ope exceptionis
dilatoriæ, aliud ope exceptionis peremptoriæ; & hoc
rurſus duplex eſt, aliud ope peremptoriæ odioſæ, aliud
ope peremptoriæ fauorabilis. Exemplum dilatoriæ eſt
debitoris in diem, quia quod debet, ante diem eſt inde-
bitum. exemplũ peremptoriæ odioſæ, eſt debitoris filij-
fam. qui eſt obligatus vtroque iure, ſed iuuatur ope ex-
ceptionis Macedoniani, quæ potiùs odio mutuantis,
quàm fauore recipientis, introducta eſt. Exemplum
peremptoriæ fauorabilis eſt debitoris dolo, vel metu,
vel vi coacti ad promittendum, &c.
In iſtis igitur caſibus: quia aliquando maior repetit
id quod indebitè ſoluit, aliquãdo non, videamus, quan-
do maiori non detur repetitio, & in illo eodẽ caſu ſepa-
rato videamus, an minori detur reſtitutio in integrum
ad repetendum id quod per condictionem indebiti, vt
quilibet maior repetere non poteſt. Dicit enim text.
34 in l. illud. ff. de minor. quod ſuccurritur † minoribus in
caſibus, in quibus maioribus non datur repetitio, ſed
quia iſta propoſitio non ſemper vera eſt, de quolibet ca-
ſu videamus.
35 Et primò concluſio in maiore eſt, quòd † quodcun-
que indebitum ſoluat, ſi non per errorem, ſed ſcienter
ſoluit, repetere non poteſt, ita omnes in l. 1. ff. de cond.
ind. & in l. cum quis. C. de iur. & facti ignor. ex eo, quia
36 † qui ſcit ſe non debere, & ſoluit, donare cenſetur. l. do-
nari, & l. cuius. ff. de reg. iur. cum ſimil.
37 Quęro igitur, quid in minore. † Et conclude ſine ſcru-
pulo, quod ipſe ope reſtitutionis repetit. Ang. in dicta l.
ſecunda, C. ſi adu. ſolu. & ibi Paul. de Caſtro, numero
ſecundo, Cyn. in l. prima, C. ad l. Falc. Bartol. in l. in-
terdum, num. decimo, ff. de cond. indeb. Iacob. de San-
cto Georgio in l. ſecunda, C. ſi adu. ſol. Mauric. de reſt.
in int. cap. 180.

Et

Et ratio eſt ſecundùm eos, quia minor non habet poteſtatem donandi.

Sed hæc ratio non tenet, quia imò minor in pluribus caſibus donat, & donatio valet, vt dicam infra in quæſt. an aduer. donat. detur reſtitutio.

38 Dic ergo, ꝙ ratio eſt, quia licet minor donare † poſſit, tamen ſi ex tali donatione læditur, reſtituitur, vt dicam ibi, ſatis autem læditur, quando id quod non debet, ſoluit vt debitum, nam licèt fictione iuris cenſeatur donare, tamen non eſt donatio explicite, neque actus virtutis ita, vt obliget donatarium ad antidora, & propterea dicetur minor hoc caſu potiùs profundere ſuum inconſultè, quàm prudenter, & liberaliter ſe gerere donando.

39 Et hinc infertur in practica, † quòd licèt maior quando indebitum repetit debeat, concludere in libello, quod ignoranter ſoluit indebitum, minor tamen debet dicere, & concludere, quòd imprudenter ſoluit, & ideo repetit, vt docet Aret. inſtit. quib. alien. licèt, vel non. §. finali, numero ſeptimo, & dicit, quòd notandum eſt in praxi.

Articulus VI.

40 AD ſextum, An ſcilicet reſtituatur † minor, quando ſoluit indebitum iuſſu iudicis?

41 In maiore habemus, quod hoc caſu nõ repetit. † Gl. in §. is quoque, in verbo, accepiſſet, Inſtit. quibus modis re contr. oblig. Bart. in l. prima, nu. 26. ff. de condict. indeb. per l. primam, C. eodem, & per l. ſi fideiuſſo. §. in
42 omnibus. ff. mand. & idem eſt, † quando maior ſoluit vigore tranſactionis ſecundùm præallegat. per l. ſecundam, C. de condict. indeb. & l. in ſumma. ff. eodem. &
43 idem † eſt ſi ſoluat vigore iuramenti, id eſt, quando aduerſarius eius iurauit ſibi deberi, nam ſi ſoluet, non repetit, l. ſecunda, ff. de iureiuran. iuncto dicto §. in omnibus, & tradunt Doctores præalleg. communiter.

44 Quid igitur in minore, an ope † reſtitutionis repetet?

Videtur quod non, quia maior hoc caſu ſoluens dicitur eſſe in eodem ſtatu, ac ſi ſoluiſſet debitum omni iure, vt dicunt Bart. in dicta l. interdum, numero decimo, & Cyn. in dicta l. ſecunda, verſiculo tertio caſu, & Fulgoſ. ibi in fine. Sed minor quando ſoluit, id quod omni iure debet, non repetit, quia facit id quod quilibet diligens paterfam. faceret, vt dixi in præced. art. num. 30. ergo &c.

Et confirmatur per fortem tex. in dicta l. ait prætor. §. permittitur. in final. verbis. ff. de minor.

In contrarium videntur ſentire Bar. & Paulus de Caſtro in dicta l. interdum, in fine, dum volunt, quòd id quod licèt perſonis enumeratis ibi ipſo iure liceat minoribus ope reſtitutionis in integrum. Sed ipſimet volunt, quod quando perſonæ ibi enumeratæ ſoluũt indebitum in caſu de quo agitur repetant per condictionem indebiti, ergo & minores repetent ope reſtitutionis in integrum. & idem clarè tenet, & de communi teſtatur Iacobin. de Sancto Georgio in dicta l. ſecunda, numero ſecundo, in fine, C. ſi aduerſ. ſolut. dicens communem intellectum illius text. eſſe, quod ibi cum authoritate iudicis facta fuerat ſolutio illa.

Ego pro confirmatione huius concluſionis communis, quam teneo, aduertendum puto, quod quandoque
45 etiam ipſis † maioribus ſic indebitum ſoluentibus ſuccurritur ope reſtitutionis in integrum, reſciſſa per reſtitutionem in integrum ſententia, iureiurando, vel tranſactione, propter inſtrumenta nouiter reperta, vel falſitatem teſtium detectam, &c. vt l. Diuus, & l. Imperatores, ff. de re iud. & l. admonendi. ff. de iureiuran. & dicam plenè infra in q. an aduer. rem iud.

Hoc igitur caſu non ſolum ſuccurreretur ipſis minoribus ope reſtitutionis in integrum, vt minoribus ex capite ætatis, ſecundùm ea quę ſtatim dicemus, ſed ſuccurreretur etiam eiſdem, vt quibuſlibet maioribus, probato errore ſententiæ, vel tranſactionis, vt dixi, & hoc in terminis tenet Alexand. conſ. 21. nu. 4. verſ. pro hac opinione. libro primo. vbi concord. & conſ. 69. lib. 3. & conſ. 199. nu. 12. libro ſecundo.

Quãdoque verò non competit maioribus hoc remedium, & tunc licèt dubitari poſſit, tamen veritas videtur, quòd minori ſuccurratur aduerſus hanc indebitam ſolutionem ope reſtitutionis, hac clara ratione. Poteſt enim minor reſtitui ex capite ætatis aduerſus rem iudicatam, tranſactionem, vel iuſiurandum, vt dicam infra ſuis locis, ſi igitur hoc obſtaculum remouere poteſt, illo remoto, poteſt abſque dubio repetere ſolutum, quod tantum vigore rei iudicatæ, vel tranſactionis ſuſtinebatur, vt præſupponimus, & pro hoc videtur mihi text. clarus in l. ſi ex cauſa, ff. de minoribus. Et hoc ſtante ad-
46 uertendum erit, † quod poterit minor practicare ſic, reſcindere ſententiam, vel tranſactionem iudicio reſcindente, id eſt, ope reſtitutionis, deinde iudicio reſciſſorio, id eſt, condictione indebiti, quæ reſciſſoria dici poterit, repetere poterit, id quod ſoluit, prout voluit clarè Alber. in l. ſi prætor. §. Marcellus, in fine. ff. de iudic.

Ex quibus patet etiam ſolutio ad contraria.

Articulus VII.

47 AD ſeptimum, An ſcilicet reſtituatur minor quando ſoluit indebitum ex cauſa pia? †

48 In maiore habemus, quòd hoc caſu non repetit. † Gl. ord. §. is quoque, & ibi Bellon. n. 23. & eſt tex. elegantiſſimus in l. cum is. §. ſi in ea opinione. ff. de cond. indeb.

Quid igitur in minore? An ope reſtitutionis repetet? Videtur, quòd non.

49 Primò, quia habemus, ꝙ quando minor ſoluit † legatum indebitum de rigore iuris, ad hoc vt ſatisfaciat voluntati teſtatoris, & conſcientiæ propriæ, non repetit ope alicuius reſtitutionis, quia opus pietatis agit, vt dicunt Cyn. & Bart. in l. prima, C. ad l. Falcid. ergo idem generaliter in caſu noſtro, eadem ratione, quæ generalis eſt.

50 Secundò, quia habemus, quod minor † non reſtituitur aduerſus fideiuſſionem factam pro patre, licèt quando fideiuſſit pro eo, crediderit ſe teneri de iure ad fideiubendum pro eo, & hoc quoque, quia opus charitatis, & pietatis egit, ſecundùm Aretin. in l. 1. in fine, C. de filiifam. mino.

51 In contrarium facit fortis ratio, quia, vt opus † pium dicatur, & ſit proficuum ipſi facienti, & ſortiatur priuilegia operum piorum, neceſſe eſt quod ea intentione fiat, quia ita pium eſt agere, non autem per errorem, quia ita exiſtimet de iure agendum eſſe, ſecundùm Bar. in l. 1. nu. 42. C. de ſacroſan. eccleſ. Sed non præſupponimus, quòd repetitio aliàs daretur, tanquam de ſolutione per errorem facta, niſi obſtaret pietas actionis, ergo ipſa pietas actionis obſtare non debet, quia intentio agentis non adeſt, quæ priuilegium hoc pij operis cauſare poſſit.

Ego in hac pulchra difficultate aliter conſiderandum, & diſtinguendum eſſe puto.

Aduertendo in primis, quod non in omni caſu maio-
52 ribus denegatur repetitio, † quando ſoluerunt per errorem indebitum, licèt ex cauſa pia ſoluerint, vt l. ſi donaturus. §. ſi quis indebitam. ff. de cond. cauſa data, &c. & l. qui ſe debere. ff. eod. & l. qui exceptionem. §. fi. ff. de cond. indeb. & alibi.

53 Quandoque igitur cauſa ſolutionis † eſt pia, ſolutio verò ipſa non eſt verè pia. Quandoque è contra ſolutio ipſa eſt verè pia, ſed cauſa & intentio ipſa non eſt pia, id eſt, nõ in pietate fundata. Quandoque verò tam ipſa intentio, quàm effectus ſolutionis pietatem continent.

54 Primo caſu † cuilibet maiori datur repetitio iure cõmuni,

muni, text. eſt cum exemplu in l. qui exceptionem. §. fin. ff. de cond. indebit. etenim ibi libertus cui per pactum fuerunt remiſſæ operæ, ſi illas iam indebitas patrono ſoluit, repetit, quia de operibus fabilibus fuit illud pactũ, vt ibi notatur, quæ operæ fabiles ſi præſtentur, non eſt opus pium, ſicut eſſent operæ obſequiales, quæ ex pietate, & animi gratitudine exhibentur. Minori igitur hoc caſu non erit neceſſaria reſtitutio in integrum, quia ipſi quoque competet iure communi condictio indebiti, quando ſcilicet effectus ſuæ ſolutionis non continet pietatem, licèt intentio pia fuerit.

55 Secundo caſu, † pariter cuilibet maiori datur repetitio iure communi. tex. eſt cum exemplo in l. qui ſe debere, & in l. ſi donaturus. §. ſi quis indebitum. ff. de condictio. cauſa data, &c. & eſt ratio clara, & generalis, quia quando erratur in cauſa ſolutionis, id eſt, quia exiſtimatur pia, & non eſt, neceſſariam eſt quod erretur in facto ipſo, vt bene intuenti patet, aliquid enim eſſe pium, vel non pium, non conſiſtit in ſubtilitate iuris, ſed facti, ergo non mirum ſi datur condictio indebiti, ad not. communiter, in l. prima. ff. de condictio. indebiti.

Et hoc quoque caſu minori ſuccurretur iure communi abſque auxilio alicuius reſtitutionis.

56 Tertio caſu, rurſus diſtinguendum eſt, † quandoque enim cauſa ſolutionis pendet de præterito, vel de præſenti, quandoque de futuro. De præterito, vel de præſenti, quando creditum fuit à ſoluente aliquid fuiſſe vel eſſe, quo mouetur ad ſoluendum, de futuro, quando creditum fuit, aliquid futurum eſſe. Quando igitur

57 pendet de futuro, † ſi illud quod creditum & ſperatum fuit, non eueniat, cuilibet maiori datur repetitio iure communi, tex. eſt elegans in l. patrem. C. de nupt. & facit clara ratio, quia ceſſante cauſa finali ceſſat diſpoſitio, & voluntas diſponentis, per titul. in propoſito, ff. de cond. cauſa data. cauſa non ſecuta. Et hoc quoque caſu minor abſque aliqua reſtitutionis ope iure communi repetet.

58 Quando verò cauſa † ſolutionis pendet de præterito, vel de præſenti, tunc maior non poteſt repetere, etiam ſi illa cauſa ſoluendi non fuerit efficax ad cogendum illum ad ſolutionem. & ita loquitur tex. in l. eum is. §. ſi in ea opinione. ff. de cond. indeb.

Et hoc caſu dubitari poteſt, an minor reſtituatur aduerſus ſolutionem hanc piam factam ab eo pia intentione, ſed per errorem huoc, quia credebat ſe poſſe cogi ad huiuſmodi ſolutionem.

Sed breuiter ego tenerem, quod non reſtituatur.

Primò, quia facit id quod quilibet prudens faceret, exercere, ſcilicet opus pium, licèt ex voluntate non neceſſitate.

59 Secundò, quia ſoluere ex cauſa † dotis, eſt ſoluere ex cauſa pia, ſecundùm Tiraquel. plenè in prælud. de pri-

60 uil. piæ cauſæ, ſed minor † ſoluens ex cauſa dotis non reſtituitur, etiam vbi aliàs reſtitueretur. l. 1. iuncta l. 2. C. ſi adu. don. ergo &c.

Tertiò, quia non alia de cauſa non reſtituitur minor

61 aduerſus ingreſſum religionis, † niſi quia pium opus egit, & ſic læſus non eſt, vt dicam infra quæſt.... art....

Quartò, per exempla adducta ſupra in princ. articuli de legato indebito, & de fideiuſſione pro patre, quæ exempla, & concluſiones hoc modo benè procedunt.

Et ad contrarium reſpon. quòd procedit ſecundùm terminos huius diſtinctionis in ſecundo caſu, num. 55.

Articulus VIII.

62 AD octauum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus ſolutionem indebiti † ex cauſa, quæ per inficiationem creſcit?

63 In maiore habemus, ꝙ hoc caſu non repetit. † Gloſ. & Doct. communiter in §. penult. inſtit. de obligat. quæ ex quaſ. contra. naſc. Bell. in dicto § is quoque. in fine Gloſæ, verbi accepiſſet.

Quid igitur in minore.

An ope reſtitutionis repetet, ego non reperio factum ab aliquo? Sed breuiter, & securè teneo, quod minor ope reſtitutionis repetet.

64 Primò, quia ſi teneamus rationem † Doctorum in maiore ſoluente ex hac cauſa, illa nõ militat in minore. Nam dicunt ipſi, quod maior ex eo non repetit indebitum ſolutum ex hac cauſa, quæ per inficiationem creſcit, quia videtur ſoluiſſe timore dupli, ad ꝙ obligatus fuiſſet, ſi inficiando conuictus fuiſſet, & ſic videtur quodammodo ſoluẽdo trãſegiſſe, & ſolutum ex cauſa tranſactionis vtique non repetitur, vt dixi ſupra art. 6. poſt princip. Iſta autem ratio non militat in minore, quia minor reſtituitur hoc caſu, vt dixi ſupra eodem articulo ſexto, num. 44. verſic. in contrarium, &c. ergo &c.

65 Secundò, quia ſi teneamus rationem quam † ego afferre ſoleo in dicto § is quoque. videlicet, quod quando quis ſoluit æſtimationem damni à ſe dati, ſed non culpa ſua, putans ſe nihilominus teneri, ex eo non repetit, quia errat in iure ciuili tantum, non autem in iure naturali, quia æquitas naturalis ſuadet, vt damnum, quod à perſona ſua proceſſit, ab ipſo emendetur. Hæc ratio non militat in minore, quia minor reſtituitur aduerſus ſolutionem indebiti ciuiliter, licèt naturaliter debitum eſſet, vt dicam infra art. 14. Ergo hoc caſu non impedietur minor repetere ope reſtitutionis in integrum, licèt maior impediatur repetere cõmuni remedio condictionis indebiti.

Articulus IX.

AD nonum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus ſolutionem indebiti, quãdo ſoluit ei cui verè de-

66 bebatur, † ſed non ab ipſo minore?

67 In maiore habemus, ꝙ hoc caſu non repetit. † Gloſ. in dicto §. pen. inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contr. & Doctores communiter tranſeunt in dicta l. prima, ff. de cond. indeb. & ratio eſt ſecundùm eos quia ille qui recipit, recipit quod ſibi verè debetur, vnde repetitio ceſſat, l. repetitio, ff. de cond. indeb.

Quid igitur in minore? An ope reſtitutionis repetet?

Ego non reperio neque etiam hoc tactum à Doctoribus, ſed breuiter concludo, quòd minor reſtituatur hoc caſu, idque ex tribus.

68 Primò, quia ratio † quare maior repetere non poteſt, ea eſt, quia qui recipit, quod ſuum eſt recipit.

Quæ ratio non militat indiſtinctè in minore, quia etiam creditor naturalis tantum recipit quod ſibi debetur, & tamen contra ſolutionem illi factam reſtituitur minor. vt dicam infra art. 13.

69 Secundò, quia in maiore † ex eo ceſſat repetitio, quia poterit agere contra eum, qui erat verus debitor illius quantitatis, vt dicunt Glo. & Doct. præalleg. aliàs enim locupletaretur ille cum aliena iactura, & tale inconueniens eſt illud, quòd facit concedi condictionem indebiti. l. nam hoc natura. ff. de cond. ind.

Quæ ratio non procedit in minore, nam eius intereſt litibus non vexari, & prætextu huius ſolius intereſſe reſtitui poteſt. l. minoribus. ff. de minor. & dixi ſupra q. 4. art. 10.

Tertiò, ſatis hoc videtur, quòd diligens paterfam. hoc non feciſſet, ſoluere ſcilicet pro alio ſine eius mandato, vt ab eo poſtea repetatur, vt manifeſtum eſt, ergo &c.

70 Limita hanc † concluſionem in caſu quo ipſe minor vel eccleſia, quæ ſoluit, ſoluerit id quod verè debet, ſed non ei cum quo contraxit, ſed alteri mandato ipſius creditoris, vt in terminis in eccleſia, quæ ſic ſoluit creditori venditoris decidit Socin. iun. inter conſilia Syluan. conſilio 38. col. 17. verſicul. non obſtat, vſque ad finem. libro 1.

Arti-

376

Articulus X.

AD decimum, An minor reſtituatur aduerſus ſo-
lutionem indebiti, quando ſoluit alicui pupillo,
71 furioſo, † vel prodigo?
In maiore habemus, quòd hic eam non repetit, ſi ab
72 illis pecunia conſumpta ſit. † Gl. & Doct. in d. §. is quo-
que, & per Bar. & alios in d. l. 1. ff. de cond. ind.
73 Quid igitur in minore? † An ope reſtitutionis repe-
tet?
Et quamuis neque etiam hoc tactum reperiam; Bre-
uiter tamen, & intrepidè concludo, quòd minor non re-
74 ſtituatur hoc caſu. Hac ratione, † quia ſi in minore con-
ſumente hoc eſt expreſſum, vt ſcilicet minor non repe-
75 tat à minore id quod ille mutuauit, † & ab eo conſum-
ptum eſt, l. minor filiofam. ff. de minor. ſolum ex eo, quia
qui recipit minor eſt, aliàs enim potior eſſet cauſa æta-
tis quam Macedoniani, l. verum. §. fina. ff. de minor.
Ergo multò magis in pupillo, furioſo, vel infante idem
dicendum eſt, arg. l. interdum. ff. de cond. indeb.
Neque moueat, quod illud accedit ſpecialiter in mu-
tuo, quia reſp. quòd indebitum ſolutum & mutuum,
quo ad obligandum recipientem, ſunt ſimiles & pares
contractus, vt per Bellon. in d. §. is quoque, nu. 5. & 34.
in Gloſ. fina.
76 Subintellige tamen prædicta, quòd ſi iſtæ † perſonæ
reſtituant ipſi minori id quod ipſe non poterat ab eis re-
petere, non poſſunt poſtea ipſi ab eo illud repetere,
quia ſunt illi naturaliter obligati, vt colligitur ex com-
muni intentione Doctorum in d. l. 1. ff. de condict. ind,
& in dicto §. is quoque.

Articulus XI.

77 AD vndecimum, An ſcilicet † minor reſtituatur
aduerſus ſolutionem indebiti, quando erat omni
quidem iure debitum, ſed indebitum ope dilatoriæ ex-
ceptionis tantum?
78 In maiore habemus, quod hoc caſu non repetit, † vt
eſt expreſſum in l. in diem debitor. ff. de cond. indeb.
Quid igitur in minore, an ope reſtitutionis repetat?
Nequa etiam hoc tactum reperiu: Tamen puto, ꝙ
ſic. Ea ratione, quia minor læditur, cum non faciat id
quod diligens paterfam. feciſſet; Nec mouet, ꝙ creditor
recepit id quod ſibi debetur, quia hoc in minore non
habet locum, licet habeat in maiore, vt dixi, & dicam
proximè. Vnde intellige totum hoc dummodo clarè
conſtet, quòd propter hanc immaturam ſolutionem
minor minus læſus ſit, puta, quia pluribus annis ante
diei aduentum ſoluerit, & interim potuiſſet de illa pe-
cunia emere ſtabilia, & ꝙ aliàs ante diei aduentum
eandem pecuniam præ manibus habebit, &c. ſecus, ſi
forte modico tempore ante diei aduentum ſoluerit, vel
periculum eſſet, ne illam pecuniam diſſiparet, & ſimi-
lia: Qua in re plurimum iudicis arbitrium operabitur.

Articulus XII.

AD duodecimum, An ſcilicet minor reſtituatur ad-
79 uerſus ſolutionem indebiti, † quando erat inde-
bitum ope exceptionis peremptoriæ tantum?
80 In maiore habemus, † quod ſi exceptio erat odioſa,
non datur ei repetitio. Iaſ. in d. §. is quoque, in addit. ad
Port. & Bar. in d. l. 1. nu. 30. ff. de condict. indeb.
Per l. qui exceptionem. ff. eod. & eſt tex. in l. ſed &
ſi paterfamil. §. fin. ff. mand.
Quid igitur in minore? an ope reſtitutionis repetat?
Videtur quod ſic, quia ex eo inquit lex maiorem
non repetere, quia naturalis obligatio manet, &c.
quia naturaliter tenebatur is qui ſoluit, vt d. §. fi. iun-
cta l. ſeq. Sed minor etiam ſi ſoluit id ad quod natu-
raliter tantum tenebatur, repetit ope reſtitutionis, vt
dicam infra art. ſeq. ergo &c. l. 2. C. ſi adu. ſol.
In contrarium facit, quia hoc caſu minor eſt obliga-
tus omni iure, vt concludunt Doct. communiter in prin.
Inſtit. de oblig. vbi quandoque dixi. Sed tantum eſt iu-
vus exceptione Macedoniani, quàm odio ipſius credi-
toris ipſi concedit lex, non quod non ſit verè obligatus,
vt d. §. fi. cùm ergo minor hoc caſu ſoluit non decipitur,
neque læditur, quia facit id ad quod tenetur efficaciter
iure gentium: Vnde contra bonos mores faceret, ſi vel-
let locupletari cum expreſſa iactura creditoris, & hæc
opinio videtur mihi æquior, & ita teneo.
81 Et ad contrarium reſpondeo, † quòd in d. §. fi. cum l.
ſeq. verbū, naturalis, exponitur, id eſt, realis, & cum ef-
fectuali numeratione pecuniæ, vt l. nec ſeruus. ff. de pe-
cul. & l. pen. ff. de ſolut.

Articulus XIII.

82 AD decimumtertium, An † ſcilicet minor reſtitua-
tur aduerſus ſolutionem indebiti, quando erat
quidem indebitum iure ciuili, ſed erat debitum iure na-
turali?
83 In maiore habemus † expreſſum, quòd hoc caſu non
repetit. l. Iulianus. ff. de condict. ind. & Doct. commu-
niter in d. l. 1. ff. eod.
Quid igitur in minore? An ope reſtitutionis repetet?
Duplex difficultas adeſt circa hoc; Prima eſt, quo ad
veritatem ipſius concluſionis: ſecunda, quo ad exem-
pla illius.
84 Quo ad primam, videtur quod non, † vt tenet Gloſ.
in l. 1. C. ad l. Falcid. & ibi Cyn. ſequitur, vt refert ibi in
princ. Corn. & fortè ratione firmatur. Nam ſi minor
reſtituatur hoc caſu, aduerſarius quoque reſtituendus
erit, l. 1. C. de reput. & dixi ſupra q.... art....
Quòd ſi & ipſe, ergo naturalem obligationem recu-
perabit, cuius vigore poterit obijcere compenſationem
ipſi minori, & ſic minor non repetet etiam ope reſtitu-
tionis.
Sed contra eſt communis reſolutio. Ita firmant
Azo, Gloſ. Bart. Bald. Ang. Iacob. de S. Georgio, Fulgoſ.
Alber. & Paul. de Caſt. & rationes in d. l. 2. C. ſi ad. ſol.
Idem Iacob. de Arena in l. naturaliter. nu. 11. ff. de cond.
indebit. & in l. indebitum, nu. 3. C. ſi adu. del. Bart. in l.
interdum. ff. de condict. indeb. Gloſ. & Doct. in l. 3. §. al-
terius. ff. de nego. geſt. Gloſ. & Doct. in l. ſi eius. in princ.
ff. ad Trebell. Cyn. Bal. & alij in l. 1. C. ad l. Falcid. & ibi
Corn. in princ. de communi teſtatur, & Ioan. Fabr. col.
2. C. ſi aduer. ſolut. & in hoc effectu eſt communis om-
nium concluſio.
Mouenturque per l. 2. C. ſi aduer. ſol. quæ ſecundùm
communem intellectum loquitur in indebito ciuiliter
tantum, naturaliter verò debito, & ita teneas.
Et ad contrarium de compenſatione, reſp. primò, ꝙ
illud habet locum in petente non in repetente, ita Doct.
communiter, vel ſecundo ſubtilius ſecundùm Bal. quod
quando ſolutum eſt, ſublata eſt obligatio naturalis, er-
go dum poſtea repetitur, non poteſt amplius illam cre-
ditor obijcere, ita Bald. & Paul. de Caſt. in d. l. 2. in fin.
& in l. interdum. nu. 6. ff. de cond. ind. vbi multum ter-
minaliter declarat.
Poteſt & tertio reſpon. vt per Petr. de Bellaper. in d.
l. 2. C. ſi adu. ſol. quòd ſcilicet contrarium procedat,
quando minor peterat ſe reſtitui ad conducendam illam
pecuniam, ſecus verò ſi petat ſe reponi in eo ſtatu in
quo erat ante læſionem, & ſic ante ſolutionem, quia
tunc debet in primis ei pecunia reſtitui, qua reſtituta,
cum ipſe amplius non ſit petiturus illam, non obſtabit
ei compenſatio aliqua, quod nota pro vna declaratione
in practica ad dictam communem ſententiam, quod
tangam etiam proximè in limitationibus.
85 Quo ad ſecundam dubitationem, † de exemplo ſci-
licet prædictę concluſionis, Doctores diſcordant in vno,
quod

Digitized by Google

quod eum ſit magnæ vtilitatis, ſeparatim referre volui.

Exemplificant enim in legato minus ſolemniter relicto vel vitra dodrantem à teſtatore, dicunt enim, quòd ſi minor illud ſoluat, poterit repetere ope reſtitutionis in integrum, licet naturaliter illud deberetur, ſecundùm omnes ferè Gall. communiter, quod innuit quoque Iacob. de S. Georgio in d. l. 2. nu 5.

Sed contrarium in hoc voluerunt Pet. & Iacob. præall. Quia in hac ſolutione minor cum ſatisfaciat voluntati defuncti, dicitur opus pium & laudabile gerere, ideò, &c. vt dixi ſupra eod. art. 7.

Breuiter pro concordia ex intentione etiam Doctorum, ego dico ſic, quod ſi minor fecit hoc inconſultè, & errore, ignorantia ve iuris ductus, ſuccurri ei debeat, & ſic procedat communis concluſio circa hoc exemplum,
86 † ſi verò faciat ductus conſcientia, & hac pia intentione, vt ſatisfaciat in hoc voluntati ipſius defuncti, etiam quòd ſciat ſe non teneri, dico quòd vera eſt ſententia Iacob. & Petr. & quòd in hoc exemplo non procedet communis concluſio ſupra firmata, & hanc diſtinctionem comprobant ea, quæ dixi ſup. d. art. 7. circa ſolutionem indebiti ex cauſa pia. & in terminis hoc voluit Corn. in d. l. 1. verſic. aut ex facto conſcientiæ, col 2. C. ad l. Falc. dicens hoc procedere ſaltem ad pias cauſas. in l. in teſtamentis. ff. de fideic. lib.

Retenta igitur communi ſententia, ſupra facta, & etiam hoc exemplo in caſu prædicto. Limita quæ diximus
87 in pupillo, † qui quidem hoc caſu reſtitutione in integrum non indiget, ſed ipſo iure repetit hoc indebitum ſolutum. Bar. & omnes citramontani communiter in l. interdum. ff. de condict. indeb. per illum text. & de communi teſtatur, & ſequitur Iaſ. in l. impuberibus. ff. de acquir. hær. in fine, & re vera ita tenuit ibi Petr. Gloſa. Bar. nu. 9. & 10. Ang. nu. 1. Paul. nu. 7. Iaſ. num. 6. & Paul. nu 7. verſic. breuiter, vbi rationes.

Et ita teneas, quicquid Vltramontani contra ſenſerint, l. ſi eius §. & ſi eius. ff. ad Trebel. quia abunde reſp. Iaſ. in d. l. interdum, nu. 6. per totum.

88 Et amplia in furioſis, & prodigis. † qui ſine aliqua reſtitutione in integrum repetunt ipſo iure. Bar. poſt Gloſ. in d. l. interdum, num. 10.

89 Item amplia in minoribus habentibus † curatorem, & ſine eo ſoluentibus, Paul. de Caſt. ibi, ad finem.

90 Prædictas omnes ampliationes † extendit Bar. ibi nu. 11. etiam ad caſus alios, in quibus minor repetit indebitum ab eo ſolutum ope reſtitutionis, vult enim quòd pupilli, prodigi, furioſi, &c. non indigeant illa, & licèt Iaſ. contrarium velit ibi num. 1. in fine.

Tamen eadem ratio procedit in alijs caſibus, quæ in hoc, ſi benè ponderetur.

91 Limita tamen è contra, vt licèt iſtæ perſonæ † reſtitutione non indigeant, tamen intra quadriennium quod datur ad reſtitutionem petendam, debent condicere id quod indebitè ſoluerunt, & hoc, quia à prætore mortuo reſtituti intelliguntur ipſo iure, ſi tamen ſolutum repetant. ita Bar. in d. l. interdum, num. 11. ſic intelligens l. ſi eius. §. 1. ff. ad Trebell. licèt Paul. de Caſt. in d. l. interdum. nu. 8. illam aliter intelligere videatur.

92 Limita ſecundò, niſi pupillus, † vel prodigus, ex certa ſcientia ſoluerent indebitum hoc, tunc enim reſtitutione indigerent. Bal. in d. l. interdum, ita concilians opinionem Vltramontanorum.

Pro corollario autem omnium prædictorum nota in
93 practica, † quod ſufficit in libello exponere, quod minor eſt, & indebitum ſoluit, nec neceſſe eſt dicere, quod fecit per errorem facti, vel iuris, ita Barr. in d. l. interdum. nu. 9. & Ang. in d. §. fin. Inſtit. quib. alien. licèt. Et ita ſecurè teneas, quicquid dicat Mauric. cap. 181. per ea quæ dixi ſupra art. 5. nu. 35. & ſequen.

Nota etiam in practica, id quod dixi ſupra eod. art. num. 84. ad finem, verſic. poteſt & tertiò reſp. quia limitat iſtam concluſionem & materiam in modo libellandi, & multum vtiliter, videat, & aduertet diligens aduocatus, quia authoritas Petri poſſet facere ſibi honorem.

SVMMARIA.

1 Minor an reſtituatur aduerſus depoſitum? 2. 3.
Et an aduerſus commodatum?
2 Quid in depoſito facto a minore apud alium.
3 Quid in depoſito facto ab alio apud ipſum minorem, & minor non poteſt reſtituere. quia perdidit, &c.
4 Quid ſi culpa lata fecit quominus reſtituere poſſet.
5 Quid ſi dolo.
6 Quid ſi locupletior ex illa pecunia depoſita apud eum factus eſt.
7 Minor aduerſus commodatum quo caſu reſtitutione in integrum indigeat, & concedatur.
8 Minor an reſtituatur in integrum aduerſus conſtitutionem pigneris?
9 Quid, quando ipſe rem in pignus, vel hypothecam recepit.
10 Quid quando ipſe minor in pignus rem ſuam alteri dedit, vel hypothecauit.
11 Minor an reſtituatur aduerſus ſui pignoris diſtractionem, ſeu venditionem?
12 Pignus quotuplex ſit.
13 Pignus legale quarta ſpecies, & quæ ſecundum autherem.
14 Minorum res non poſſunt alienari abſque decreto iudicis.
15 Pignora tamen minorum poſſunt diſtrahi etiam abſque decreto iudicis, poſtquam contracta ſunt.
16 Quid ſi minor velit reſtitui aduerſus creditorem ob diſtractum pignus ex negligentia ipſius minoris.
Quid ſi aduerſus ipſammet diſtractionem.
Maior an hoc caſu reſtituatur ex iuſta cauſa impedimenti. Remiſſiuè ad q. 84. art. 6.
17 Minor an reſtituatur contra emptorem ſui pignoris, quando pignus fuit contractum ab ipſomet minore, & eſt pignus iudiciale, vel prætorium?
18 Minor quare hoc caſu nō reſtituatur niſi ob graue damnum, & quæ ſit ratio ſpecialitatis.
20 Et quid ſi in diſtractione pigneris interueniſſet fraus, vel dolus diſtrahentis.
21 Minor an reſtituatur in caſu prædicto, num. 17. quando pignus erat conuentionale.
22 Pignus gratia vtriuſque ſcilicet tam creditoris, quàm debitoris contrahitur.
23 Creditor vendens pignus alicui tertio non tenetur de euictione, ſi minor aduerſus poſſeſſorem illum reſtituatur.
24 Declaratio l. ſi creditor. §. illud. ff. de diſtract. pignor.
25 Minor an reſtituatur ſi hæc pignora fuerunt diſtracta non ab ipſo minore, ſed a prædeceſſore illius?
26 Minor reſtituitur quoties aliquid cum eo geſtum eſt, licèt præſcriptio cœperit ex pacto, & conuentione ſui prædeceſſoris.
27 Et præſertim, quando minor fuit interpellatus ab eius creditore.
28 Et in indiuiduo, quando denunciationibus fuit minor monitus, vt redimeret.
29 Minor reſtituitur in integrum aduerſus præſcriptionem conuentionalem ſui prædeceſſoris, vel fuerit ipſe interpellatus, vel interpellari debuerit.
30 Minor reſtituitur aduerſus diſtractionem pigneris conuentionalis ſui prædeceſſoris, ſi adeſt enorme eius damnum, vel dolus ex parte aduerſarij.
31 Et ſi reſtitui non poteſt ex capite ætatis, ex capite iuſtæ ignorantiæ reſtituetur.
32 Minor dum reſtituitur aduerſus diſtractionem ſui pigneris debent citari emptores illius pigneris.
33 Minor reſtituitur aduerſus ſubhaſtationem rei ſuæ, & venditionem inde ſecutam.

QVÆ.

QVÆSTIO LIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus depoſitum, commodatum, vel pignus.

CÆTERI contractus, qui re celebrantut, videlicet depoſitum, commodatum, & piguus, ſe ſe offerũt abſoluendi, & vnà cum eis precarium, ſed profectò excepto piguore, iu reliquis uulla prorſus adeſt difficultas, vnde omiſſo precario penitus, & abſolutis depoſito, & commodato per vnicum articulum, ad pignus illico ma conſeram, & totum hoc ſex articulis abſoluam.

Primò, An reſtituatus minos aduerſus depoſitum, vel commodatum?

Secuudò, An aduerſus conſtitutionem pignoris, vel hypothecæ?

Tertiò, Ao aduerſus pignoris diſtractionem?

Quartò, Quid quando pigous fuit contractum ab ipſo minore, & eſt pignus iudiciale, vel prætorium?

Quintò, quid ſi eſt pignus couuentionale?

Sextò, Quid ſi hæc pignora fuerunt contracta non ab ipſo minore, ſed à prædeceſſore illius?

Articulus I.

1 AD Primum, An ſcilicet reſtituatur † minor aduerſus depoſitum, vel commodatum?

Quautum attiuet ad depoſitum, aut intelligimus
2 quæſtionem de depoſito facto à minore, † au ſcilicet illud repetere poſſit ope reſtitutionis in integrum, & vtique hoc non eſt diſceptandũ, quia datur ei ad boc actio depoſiti ordinaria, vnde ſuperflua eſt quælibet reſtitutio, niſi foſtè aliqua ſe conditione, vel obligatione obſtriuxiſſet, propter quam non poſſet depoſitum repetere, & in boc imprudenter ſe geſſiſſet, hoc eoim caſu danda eſſet reſtitutio ex neceſſitare, ſi ex lege contractus actioni ordinariæ obſtaret exceptio aliqua. Dico autem ex lege coutractus, nou ex uatura contractus depoſiti, quia tune aduerſus talem exceptionem oon daretur reſtitutio iu integrum, quoniam etiam quilibet diligeus paterfamilias ita depoſuiſſet.

3 Aut iutelligimus queſtionem de depoſito † facto apud minorem ab alio, & tunc dicito, quod vel læſio iam inde ſecuta fuetit ipſi minori, vel immineat futuro, danda ſit ei reſtitutio, hoc modo videlicet, vt ſi minor ex pacto appoſito iu contractu depoſiti, ipſe non poſſit reſtituere depoſitum ad libitum ſuum, & imminet periculum ne ipſe pecuniam illam perdat, reſtitui iu integrum debet, ad hoc vt depoſitum reddere poſſit ad libitum ſuum, ſi verò iam pecuniam, vel rem depoſitam malè perdidiſſet, & reſtituere non poteſt, tune reſtituetur in integrum ad hoc vt non teneatur tantundem reddere, vt in terminis hoc dicit Rodoan. de reb. eccleſiæ non alien. q. 4. an & quomodo ex mutuo obligatur eccleſ.
4 qui ponit hoc iu eccleſia, extendens etiam ſi culpa † lata ipſa eccleſia rem depoſitam perdiderit, & ſublimitãs
5 niſi dolo perdiderit, † vel locupletior ex ea pecunia, vel
6 re depoſita facta fuerit † arg. c. 1. de reſt. iu integ. & ſatis rationabile videtur.

7 Quantum verò attinet ad † commodatum, licèt non repesiam à Doctor. tactum, poſſumus tamen idem dicere de eo, quod de depoſito diximus, per ea, quæ ſcribit idem Rodoan. d. q. 4. §. & deinda numero 12. verſic. in contractu. & ideo, vel diſſipauerit, maleve perdiderit, vel deteriorauerit minor rem commodatam, tantum iu integrum reſtituetur, ne reddere teneatur, vel deteriorationem reficere, dummodo abſit dolus, & locupletatio, vt dixi in depoſito, vel ipſemet commodauerit rem ſuam alteri ad certum vſum adeo, vt repetere ad libitum nequeat, & periculum adſit, ue ille rem amittat, vel miuoris iutereſit sem habere apud ſe pro ſuo vſu, reſtituetur in integrum ad repetendam illam, antequam commodatarius ea vtatur.

Articulus II.

8 AD ſecundum, An ſcilicet Minor † reſtituatur aduerſus conſtitutionem pignoris?

9 Duobus modis poteſt intelligi. Primò † an quando ipſe recepit rem in pignus, vel hypothecam.

Et dic, quod ſi per huiuſmodi pignus ipſe læſus eſt, iu quod non eſt benè aſſecuratus pro ſuo eredito, vel quia piguus, vel hypotheca non accedant ad valorem, ſiue ſummã ſui crediti, vel quia licèt accedant, vel tranſcendant, tamen imminet periculum, ne miuor illas malè perdat, &c. reſtituetur iu integrum ad hoc vt rem illam in pignus vel hypothecam acceptam reddere poſſit, & aliam vtiliorem, vel ſecuriorem accipere, vel etiam ipſum ereditum ſuum repetere, ita negocij natura patietur, id aſt, quod fieri poſſit, & minori aliter cautum eſſe nequeat, & ita pum veriſſimum per regulã l. ait prætor. io verbo, contractum. ff. eodem. de minorib. & l. non omnia. ff. eod. licèt neminem viderim hoc tangentem.

10 Secundo modo poteſt intelligi, an quando † ipſe minor iu pignus rem ſuam aliquam dedit, vel hypothecauit, reſtituatur in integrum, & ad quid.

Et dico, quòd eadem ratione de qua in præcedenti membro, ſi læſus erit per huiuſmodi pignus, vel hypothecam, id eſt, quod dedit rem uimij valoris, vel vtilitatis reſpectu crediti ꝙ alteri debet, vel reſpectu aliarum rerum quas pignorare potuiſſet, & eredimrem aſſecuraſe ſine damno proprio, vel cum minori dãno valuiſſet, reſtituetur in integrum, ad boc vt poſſit rem illam pignoratam ſeu hypothecatam recuperare, & aliam cum minori ſuo incommodo piguorare, vel hypothecare.

Vel etiam, ſi negotium ita patiatut, ideſt, quod creditor ſecurus eſſe poſſit ſine pignore, vt penitus ab obligatione pignoris diſcedatur, nullumve aliud pignus vel hypothecam dare miuor teneatur, per regulam d. l. non omuia, & d. l. ait prætor.

Articulus III.

11 AD tertium, An ſcilicet reſtituatur miuor aduerſus pignoris † ſui diſtractiooem, ſeu venditionem?

Neceſſe eſt pro intelligentia eorum quæ ſequuntur præm ittere quædam quæ erunt materia huius articuli.

12 Premitto in primis, quòd triplex eſt pignus † conuentionale, prætorium, & iudiciale, ſecundùm Paul. de Caſtro in rubr. C. ſi adu. vend. piguor. & ibi in l. 1. & 2. per Doct. omnes, & quæ ſint, habes per Paul. ibi.

13 Ego ſoleo addere quartam ſpeciem, † quod ſcilicet allud legale dicatur, quod contrahitur ex diſpoſitione legis inter locatores, & conductores, dominos, & inquilinos, de quo babes in §. itẽ Seruiana. iuſtit. de act. & in l. item quia. ff. de pact. de qua tamen quarta ſpecie nihil agetur in propoſito, quia non erit neceſſe.

Secundò præmitto, quod licet res minorum pigno-
14 rari non poſſint abſque decreto iudicis. † C. de præd. minor. plenè per D. Octau. Simonc. in tract. de decret.
15 lib. 2. tit. 5. uum. 23. tamen † diſtrahi poſſunt pignora minorum à creditoribus eorum abſque alio decreto iudicis. Bar. Bal. Salyc. & alij in l. 2. C. de præd. min. & de communi plenè præall. Oct. Simonc. d. tit. 5. nu. 38. cum concor. per eum.

Tertiò præmitto, quòd circa iſtam difficultatem reperiuntur inter alias ſeptem leges, quæ cum videantur diſſonare inter ſe, traxerunt Doctores in varias ſententias, ſunt autem l. 1. & 2. C. ſi adu. vend. l. 2. C. de præd. minorum. l. ſi ex cauſa. ff. de minor. & l. Æmilius, ff. eod. l. pen.

Digitized by Google

l.pen.ff.eod. & l. ſi creditor. §.illud. ff. de diſtr.pign.

Vt igitur appareat in quibus terminis dictæ leges loquantur,& inde opinionum concordia reſultet, diſtinguendæ ſunt inſpectiones,& caſus.

16 Prima igitur inſpectio eſt. An minor † poſſit reſtitui contra creditorem ſuum ob diſtractum pignus ex negligentia ipſius minoris?

Et non eſt dubium, quod reſtitui poteſt. Si enim minor velit reſtitui contra pignoris conſtitutionem, ſequitur inde receſſio quoque diſtractionis, vt eſt expreſſum in d.l.ſi ex cauſa. ff.de minor.

Si verò reſtitui minor contra ipſammet diſtractionem, tanquam factam propter eius contumaciam & negligentiam, & idem, vt colligitur ex Gl.in d.l.Æmilius,in verbo reſtitui,in fin.ff.de min.& ex Pau.de Caſt. in d.l.2.C.ſi aduer.vend.

Secunda inſpectio eſt. An minor reſtitui poſſit contra emptorem ſui pignoris? Et quia in hoc eſt difficultas,& res ſubdiſtinctione indiget, facti ſunt articuli ſequentes,& dic vt ibi.

Nunquid autem maior reſtituatur hoc caſu aduerſus venditionem ſui pignoris, vide plenè infra. quæſt.84. art.6.vbi dixi.

Articulus IV.

17 AD quartum, An ſcilicet minor † reſtituatur contra emptorem ſui pignoris,quando pignus fuit contractum ab ipſomet minore,& eſt pignus iudiciale, vel prætorium?

Communis omnium concluſio eſt, quòd ſi damnum minoris ſit nimis graue,& enorme,detur ei reſtitutio in integrum etiam contra dictum emptorem, ſin autem modicum ſit,ſecus.Glo.Cyn.Iacob. Butrig. Pet. Bulg. Io.& omnes antiqui, & poſt eos Bart.Bal.Ang.Alberic. Fulgoſ.Salyc. & Paul. de Caſt. in d.l.1.& 2. C.ſi adu. vend.pign.& nemo ibi diſcrepat. Azo in Rubr.C.de reſtit.in integ.num.12.& in rubr. C.ſi adu.pig. & ibi Iacob. de Sancto Georgio in l.1.nu.1. & Gloſſæ, in omnibus legibus adductis ſupra art.præced. nu.13.verſic.3. præmitto.

Et probatur per text. expreſſum in d.l.1.C.ſi aduerſ. vend.ibi, ſe magno detrimẽto,& ibi enorme damnum.

Et idem probat tex.ad verbum in l.pen.ff.de minor. intelligendo eum in hoc caſu.

18 Ratio autem eſt ſecundùm præall.† propter authoritatem iudicis,quæ ne ſit ludibrio, impedit ſecundùm eos,ne ob quodlibet etiam modicum damnum detur reſtitutio hoc caſu, & facit per hoc l.ait prætor.§.permittitur.ff.de minor.

Sed hæc ratio videtur fragilis,nam hoc ſtante minor non reſtitueretur aduerſus rem iudicatam niſi ob enorme damnum,quod tamen falſum eſt. vt toto titul. C.ſi adu.rem iud.& dicam infra q.... & q...per totum.

Alia ratio affertur à Mauric. de reſt.in integ. c.205. videlicet, quod cum non poſſit diſtrahi pignus niſi ſolemniter pluribus monitionibus præcedentibus,non poteſt præſumi læſio minoris,quia res in abſcondito facta dici non poteſt.

Sed neque hæc videtur ſufficiens,quia neque propter enorme dãnum daretur reſtitutio,& licèt enorme damnum non præſumatur niſi probetur,iñ neque etiam mediocre damnum reſtitutionem cauſat,niſi probetur,læſio enim à minore omnino probari debet, aliàs non reſtituitur,vt dixi ſupra in prima parte,q.36.art.2.

Ego igitur puto rationem eam eſſe, quia agitur, vt præſupponimus,de reſtitutione concedenda non aduerſus ipſum creditorem, ſed ipſum emptorem pignoris, quo caſu parciùs concedi debet, & non ob quamlibet etiam mediocrem læſionem, vt in ſimili accidit ad propoſitum in l.in cauſæ.la prima.§.interdum.ff.de minor. Vbi non ſine diſtinctione reſtituitur minor aduerſus 19 † tertium poſſeſſorem rei ſuæ,qui idem minor indiſtinctè reſtitueret [illegible] contraxit, & hoc pu[illegible]

Limitatur hæc [illegible] quando 20 in diſtractione pignoris [illegible] † vel dolus creditoris diſtrahentis, [illegible] reſtitutio minori, etiam ſi enormiter [illegible] Gloſſ. in d.l.1.in verbo,detrimento.C.eod. & ibi Bal.num.1. Ang.nu.1. Paul.num.1. Cyn.in l.2.C.eod.in fine.& ibi Alb.num. 2.& Iac.de S.Georgio num.1.

Per l.2.C.de præd.min. vbi eſt expreſſum. Et facit ratio præcedens à me adducta,ponderando tex.in d.§.interdum,dum de ſcientia emptoris tangit.

Articulus V.

21 AD quintum, An ſcilicet † reſtituatur minor in caſu prædicto,quando pignus erat conuentionale?

Videtur quod non reſtituatur,niſi damnum enorme paſſus fuerit,prout in præcedenti caſu.

Primò per d.l.1.C.ſi aduer. vend.pignor.quæ generaliter loquitur,ergo generaliter etiam in caſu iſto intelligenda eſt.

Secundò,quia ita tenuerunt Vltramontani, quos ſequitur Cyn.in d.l.2.& in d.l.1.C.eo. & Fulgoſ.ibi dicit, quod diſputando eſt verior opinio, & Paul. de Caſt. in d.l.1.num.2.& in d.l.2.num.3.& Iacob. de S.Georgio in d.l.1.num.2.& ibi Pet.de Bellapert. col.2.in fin. & Mauric.cap.205.

In contrarium eſt magis communis ſententia. Gloſ. in l.1.in verbo à creditoribus.C.eod.& in l.2. in Gl. magna,in fine,& Gl.in l.ſi ex cauſa,in princ.ff.de minor.& Gloſſas ſequuntur cæteri communiter,Bulg.Iac.Butrig. & alij antiqui in d.l.1.vt refert Cyn.ibi,& poſtmodum Bar.in d.l.2.& ibi Bal. & in l.1.C.eod.dicit eſſe veram opinionem,& idem Ang.ibi n.1.Alber.in d.l.2.in princ. & numero 1. & Bartol. & Alberic. in d.l.ſi ex cauſa. & breuiter hanc eſſe communem opinionem teſtantur Paul.de Caſt.& Fulg.in d.l.2.dicens,quòd eſſet durum contra eam ſicut contra ſtimulum calcitrare,& idem teſtatur de communi Aret.in d.l.2.

Sed aduertendum eſt ad ea quibus mouentur, nam dubia admodum redduntur.

Adducunt enim regulam generalem l.ſcio. ff.de reſtit.in integ.& l.1. C.de præd.min.cum ſimil. dicentes eandem rationem eſſe in hoc contractu, quæ in alijs, vnde &c.

Qui contrarium tenent,variè nituntur oſtendere rationem differentiæ inter hunc contractum, & alios.

Et in primis dicunt Vltram. Quod ſi ita facilè reſtituerentur minores propter quodlibet etiam mediocre damnum aduerſus pignus contractum,non de facili inuenirent creditores,qui inſeruirent eiſdem de pecunijs, vnde magis damnoſa quàm vtilis eſſet minoribus hæc reſtitutio,quo caſu denegatur potiùs quàm detur reſtitutio,vt eſt expreſſum in l.quod ſi minor.§.1. ff.de min. & in hoc faciunt maximum fundamentum qui tenent contra communem.

Sed tu aduerte,quia hoc procederet, quando pignus 22 † gratia minoris tantum contraheretur,ſed clarum iure eſt quod gratia vtriuſque contrahitur, §.fin. Inſtit. quib.mod.re contr.obl. Et ſi dicas,quòd principaliter commodum eſt debitoris,dico quod non, quia creditor in primis creditum ſuum ſaluum habet,deinde commodum acceſſionũ pignoris,quibus vti poteſt vt bonus paterfamilias, l.ſi fundus. ff. de pignor. denique non luente pignus debitore poteſt vendere illud, & rurſus intra biennij metam ſi tacuerit debitor, poteſt facere ſuum illud quod ſupereſt de precio æſtimationis.l.final. C.de iur.dom.impetr.

Præterea,ſi aduertas, hic fauor minoris non eſt damnũ ipſi creditori, ſed emptori illius rei à quo poteſt minor illam auocare,reſtituto illi ſuo precio per venditorem,

Digitized by Google

rem,& ſic ſaluũ erit ſemper ipſi creditori creditũ & pi-
gnus ſuum. Quia minore reſtituto, nõ reſtituetur, vt cre-
ditor adhuc teneatur retinere pignus illud, & pecuniam
ſuam recuperare nequeat, ſed vt rem ſuam ipſe, non em-
ptor extraneus habeat, & ſic creditor quaſi in medio cõ-
ſiſtens nullum ſentiet incommodum ex hoc.

Et ſi inſtes, propter euictionem qua tenebitur empto-
23 ri illius rei, dico quod non tenebitur, † quia non vẽdidit
rem alienam, vel non vſus eſt non iure ſuo, ſed iure cre-
ditoris, quod ſuum ius eſt, & quod notum fuit emptori,
& ſic emit à venditore eo iure quo vendebat, vnde reſti-
tutio à prætore conceſſa non cauſat pœnam euictionis. l.
minut, in princip. ff. de euict. & ibi Gl.

Secundo reſpon. Mauric. d. cap. 205. quod ratio ſpe-
cialitatis, in diſtractione pignoris eſt, propter ſolemnita-
tes, cum quibus pignora diſtrahuntur. ex quibus colli-
gitur vehemens præſumptio, quod minor læſus non ſit.

Sed ad hoc replicari ſupra ait præced. num. 18. verſic.
alia ratio.

Ego igitur puto tenendam communem ſententiam,
tùm propter rationem pro ea allegatam, cui nõ eſt com-
modè reſponſum.

Tùm per l. ſi creditor. §. illud. ff. de diſtr. pig. inducen-
24 du † aliter, quàm Doctores faciant, adeo quod non po-
terit diſtingui per d. l. 1. C. ſi aduer. vend. pign. id eſt, vt
loquitur dummodo magnũ detrimẽtum interueniat, vt
dicebant Vltram. Dico enim, quod ibi ab illa regula, ꝙ
pignus venditum non poſſit à debitore recuperari, exci-
piuntur eodẽ contextu, & pariformi determinatione tã
minor quã abſens Reip. cauſa, ſed certum eſt, ꝙ in reſti-
tutione ex cauſa abſentiæ, hoc magnũ detrimentum nõ
diſtinguitur, ſed datur reſtitutio ſimpliciter ad reuocan-
dam alienationem factam in abſentia, quia is, qui reuer-
ſus eſt, prætendit intereſſe ſua rem ſuam recuperare ſo-
luto precio emptori: Ergo idem in minore dicendum
eſt. argum. l. quamuis. C. de impub. & l. iam hoc iure. ff.
de vulgar. & pupillar. cum ſimilibus.

Et ſic tenendo communem, ad contrarium reſpon. ex
prædictis, quod ſcilicet diſtingui debeat d. l. 1. & d. §. il-
lud, ſic, vt aliud in pignore conuentionali, aliud in iudi-
ciali iuris ſit.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet reſtituatur minor, ſi hæc pi-
25 gnora fuerunt contracta † non ab ipſo minore,
ſed à prædeceſſoribus illius?

Videtur quod reſtituatur, per hãc fortem rationem.
Nam etſi ab authore minoris fuerit cõtracta obligatio
pignoris, & ab eo cœperit, tamen ius vendendi pignoris
competit poſtea ipſi creditori non ex pacto authoris,
ſed ab ipſa lege, in caſu quo debitor negligat luere, vn-
de cauſa diſtractionis nõ eſt conuẽtio facta ab authore
minoris, ſed negligentia ipſiuſmet minoris, & diſpoſitio
legis in hoc caſu & ſic ſumus extra diſpoſitionẽ. l. Æmi-
lius. ff. de min. in quo fundatur illa regula, quod minor
non reſtituatur aduerſus præſcriptionem conuentiona-
lem, quando ab eius authore incępit, quia hic nõ incępit
iſta præſcriptio iuris luẽdi pignus ex pacto authoris, ſed
à lege ipſa cõſtituta eſt negligẽte debitore luere pignus.
26 Præterea quãdo aliquid geſtum † fuit cũ ipſo mino-
re, licet huiuſmodi præſcriptio cæperit ab authore eius
ex pacto, & conuentione, tamen reſtituitur minor ad-
uerſus illam, tex. eſt in l. ait prætor. in princ. ff. de minor.
27 Et in ſpecie quãdo fuit interpellatus † minor ab em-
ptore, vel creditore prædicto, Bart. in l. fin. C. in ſi quib.
cauſ. & ibi Alb. nu. 7. & Fulgoſ. num. 2. & Ang. num. 2.
in fi. eſt Gloſſ. in d. l. Æmilius, & ego dicam plenè infra
quæſt. 86. art. 2. Et in indiuiduo, quando denunciatio-
28 nibus † fuit monitus minor, vt redimeret, vt d. l. Æmi-
lius, ibi denunciationibus. &c.

Sed clarum eſt, ꝙ ex noua diſpoſitione Iuſtiniani l.
fin. C. de iure dom. imp. quando creditor vult diſtrahe-
re pignus tenetur denunciare debitori, vt ibi expreſsè
legitur, & notatur, paulò poſt princ. ergo occaſione hu-
iuſmodi neceſſariæ denunciationis & interpellationis
faciendæ, veniet ſemper reſtituendus minor, etiam ſi pi-
gnus à ſuo authore contractum fuerit.

Sed contra eſt communis omnium ſententia vbi-
que, & in ſpecie in l. 2. C. ſi adu. vẽd. pign. vt ibi per Per.
de Bellaper. & Fulgoſ. in d. l. Æmilius. num. 4.

Per text. quem dicunt expreſſum in d. l. Æmilius, in
verſic. dicebam.

Et in terminis proprijs in l. 2. C. ſi aduer. vend. pign.
vbi ad literam.

Et ratio eſt, ſecundùm eos, quia nihil cum minore ge-
ſtum eſt. Ergo &c. vt eleganter in ꝓpoſito probat tex.
in l. apud Iulianũ. in prin. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eatur.

Ego puto veritatem eſſe iſtam, diſtinguẽdo ſic. Aut
ab authore minoris fuit appoſitum pactum in ipſa obli-
gatione pignoris, vt ſcilicet liceret ipſi creditori poſt tan-
tum tempus vẽdere illud pignus, ſi non lueretur, & hoc
caſu puto benè procedere communem ſententiam, &
d. l. 2. & d. l. Æmilius, & rationem proximè adductam,
quia verè nihil geſtũ erat cum minore, cum licuerit ip-
ſi creditori vendere pignus abſque alia interpellatione
minoris propter diem appoſitum in contractu, quæ in-
terpellabit pro homine in caſu iſto, ll. vulg.

Aut ab authore minoris non fuit appoſitum hoc pa-
ctum & venditio fuit facta ex diſpoſitione legali, iuxta
d. l. fi. C. de iure dom. imp. & hoc caſu cum interpellatio
minoris neceſſaria fuerit (aliàs enim venditio eſſet ipſo
iure nulla, vt d. l. fi.) occaſione huiuſmodi interpellatio-
nis dicetur aliquid geſtum cũ minore, & conſequenter
reſtitutio illi denegari nõ poterit, d. l. ait prætor, in prin.
ff. de minor. cum concord. adductis ſupra in prima opi-
nione, verſic. præterea: quæ ibi adducta in hoc caſu be-
nè procedere poſſunt, & procedũt, & ita percurrẽdo re-
peri poſtea, quod verè hæc eſt cõis diſtinctio Doctorum.
Ita enim voluit Glo. in l. ſi cum militaribus, in verbo, di-
ſtraxerunt. C. de reſtit. mil. quam ad hoc primo ponde-
rauit Bart. in d. l. 2. & ibi Cyn. in ſecũda oppoſ. refert, &
nõ reprobat. & ita Bal. dicit ita tenuiſſe quoque Iac. Bu-
trig. & Ang. in l. 1. nu. 1. & Fulg. d. l. 1. & 2. no. 2. Pau. de
Caſt in d. l. 1. in fi. & d. l. 2. in princ, & nu. 3. & idem Bar.
in d. l. Æmilius. num. 5. & Iacob. de Sancto Georgio d.
29 l. 1. num. 3. Et in ſumma, quando præſupponitur, quòd
minor interpellatus fuit, vel interpellari debuit, dabitur
ei reſtitutio aduerſus diſtractionem ſui pignoris, & in
hoc omnes conueniunt nemine diſcrepante.

Quod quidem hodie erit regulare, excepto ſolo caſu,
quo author minoris dedit expreſſam licentiam in con-
tractu pignoris, vt liceret ei vendere pignus, niſi intra
tantum tempus redimeretur, vt dictum eſt.

30 Limitant tamen quidam, niſi adſit dolus † ex parte di-
ſtrahentis, vel enorme damnum ex parte minoris, nam
tunc volunt quod detur reſtitutio abſque aliqua diſtin-
ctione, Gloſ. in d. l. 2. in verbo, non habet. & Alber. ibi
nu. 1. poſt Bulg. & Iacob. Butrig.

Sed Ioan. Gloſſator voluit, quod vtrũque copulatiuè
requireretur, ad hoc vt ſine diſt. detur reſtitutio. Et ego
in hoc caſu verum puto, ſcilicet quantũ ad hoc, vt enor-
mè damnum non ſufficiat, quando obligatio pignoris à
minoris authore incæpit, niſi cũ diſtinctione præcedẽti.

Limitãt ẽt & ſecũdò, vt licet nõ reſtituatur minor ex
31 cauſa ętatis, tñ ex capite ignorãtię † ex clauſula genera-
li reſtituẽdus ſit. Bart. in l. 2. in fine. C. ſi adu. vend. pig. &
dicit ita ſentire Gloſã in l. cum filius. §. in hac. ff. de verb.
obligat. & ſequitur Ang. in d. l. 1. nu. 1. & Ful. in d. l. 2. n.
2. C. eod. & Pau. nu. 3. & Iacob. de S. Georgio d. l. 1. nu.
3. & Bar. in d. l. Æmilius, num. 5. ff. de minor. & ego ple-
niſſimè dicã infra q. 86. art. 4. vbi plenè tetigi illũ art. an
aduerſus præſcriptionem conuentionalem detur reſti-
tutio minori ex capite ignorantiæ. Dic vt ibi dixi.

Prædicta omnia in quibus concluſum eſt, minorem

32 reſtitui aduerſus diſtractionem ſui pignoris, † intellige, dummodo fecerit citari emptorem d. pignoris, aliàs neceſſe haberet poſtea cum eo iudicium de nouo inſtituere ſecundùm Fulg. in l. ſi ex cauſa, in princ. ff. de minor. dicens, quòd ita intelligit illum text. Quod tamen eſt intelligendum, quando minor iudicium reſtitutionis intentaſſet contra ipſum creditorem, iuxta caſum poſitum ſupra articulo 3. num. 14.

Quæri etiam poteſt, an minor reſtitui poſſit aduer-
33 ſus ſubhaſtationem rei ſuæ, † & venditionem inde ſecutam, ponit Mauric. de reſt. in int. cap. 375. ego dico per omnia, vt dixi circa diſtractionem ſui pignoris.

SVMMARIA.

1 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem ſibi datam ab eius debitore?
2 Et quid ſi conſideiuſſores plures dati fuiſſent, ſed diuiſiſſent inter ſe obligationem.
3 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem à ſe pro alijs factam?
4 Fideiuſſio eſt actus virtutis, & charitatis, & num. 13. adeoq;.
Iuramentum de non fideiubendo pro aliquo in aliquo caſu, tanquam temerarium, & contra charitatem non attenditur, & num. 6.
5 Minoris magis intereſt non ſoluere, quàm ſolutum repetere.
6 Iuramentum de non fideiubendo quando ſuſtineatur.
7 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem a ſe factam abſque alia probatione læſionis?
8 Minor fideiubens eo ipſo lætibus implicatur.
9 Fideiuſſio non eſt ſine iactura.
10 Marito minimum fideiubente, vxor poteſt dotem exigere.
11 Declaratio l. aït prætor. §. non ſolum. ff. de minor. ibi ſi minor ſis, & ſe circumuentum doceas. 32.
12 Fideiubens in iudicio in præſentia iudicis, & cum decreto eius, minus imprudenter agere dicitur.
13 Fideiuſſio quando ſit actus charitatis.
14 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem, quando ex ipſamet fideiuſſione conſtaret, quod ipſe non eſt læſus?
15 Minor an reſtituatur, quando pro patre fideiuſſit?
16 Filius non fideiubens pro patre in caſu neceſſitatis exhæredari poſſet, & quando hoc ſit verum. nu. 17.
18 Minor etiam ſi reſtituatur aduerſus fideiuſſionem pro patre factam, non tamen abſque probatione læſionis, authoris declaratio.
19 Et quid ſi minor fideiuſſit pro patre exiſtente in carceribus, an aliquo modo reſtituatur?
20 Et quid ſi erat captiuus apud hoſtes.
21 Et quid ſi filiusfamilias minor ſit defenſor patris in iudicio, an reſtituatur?
22 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem, quando principalis debitor eſt ſoluendo?
Declaratio ad l. 3. C. de filiofam. minore.
23 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem, quando ipſe ſucceſſit principali debitori?
24 Fideiuſſor pro ſe ipſo ad ſeipſum nemo eſſe poteſt.
25 Et quid ſi minor obligaſſet ſe vt principalis perſona.
26 Et an procedat pro ea parte tantum, pro qua minor fuit hæres, non etiam pro alia?
27 Et an procedat ſi minor adiuit hæreditatem cum beneficio legis, & inuentarij?
29 Et quid ſi minor in modico ſucceſſiſſet.
30 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem, quando ipſe fideiuſſit in rem ſuam?
31 Minor dicitur idoneus fideiuſſor, quando reſtitui non poteſt, aliàs non.
32 Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem à ſe factam, quando illam iuramento firmauit?
33 Fideiuſſio quomodo dicatur contractus correſpectiuus, & reciprocus, oſtenditur, & nu. 34.
35 Minor an reſtituatur aduerſus nouationem, ſeu delegationem debiti?
36 Quid quando fuit facta nouatio perſonæ.
37 Quid quando fuit facta nouatio obligationis, regula quòd ſic.
38 Et an procedat, quando prima obligatio adhuc ſuſtinetur, & ſecunda ſimulata, & futilis eſt?
39 Et an, ſi ſecunda obligatio non eſt minus vtilis minori quàm prima?
40 Quid ſi prima vſuras contineat, ſecunda non.
41 Quid ſi prima maiores vſuras contineat, quàm ſecunda.
42 Quid ſi prima habeat executionem paratam, ſecunda non.
43 Minor læſus in nouatione obligationis dicitur enormiter læſus, quando prima habet executionem paratam, ſecunda non.
44 Et quid ſi vtraque haberet executionem paratam.
46 Minor an reſtituatur aduerſus acceptilationem, ſeu liberationem à ſe factam, regula quod ſic?
47 Et an reſtituatur non ſolum aduerſus principalem, ſed etiam aduerſus fideiuſſores, & pignora priſtina, quæ fuerint extincta?
48 In actione quod metus cauſa, idem ſeruatur.
49 Et an reſtituatur ſi ex duobus reis vnum liberauit, alterum non, vt ſcilicet in vtrumque recuperet actionem priſtinam?
50 Et an reſtituatur, ſi non per acceptilationem, ſed per pactum ſimplex de non petendo debitorem ſuum liberaſſet?
51 Et quid ſi dolo fuiſſet minor inductus ad liberandum, an ſcilicet ceſſet actio doli, & detur reſtitutio?
52 Et quid ſi pro hac acceptilatione minor aliquid accepiſſet.
53 Et quid ſi liberauit debitorem ſub conditione, quæ veriſimiliter accidere non poterat, cum exemplo, remiſſiuè.
54 Et quid ſi iuramentum interueniſſet.
56 Et in ſpecie quid de quietationibus, liberationibus, & refutationibus iuratis.
58 In acceptilationibus, & refutationibus huiuſmodi faciliùs dolus præſumitur, quam in alijs contractibus.
59 Minor an reſtituatur aduerſus quamlibet aliam ſtipulationem?
60 Stipulationum quædam diuiſio.
62 Minor an ſit tutus exceptione doli, ſi contra eum agetur ex ſtipulatione ſine cauſa?
63 Minor reſtituitur, quando promiſit reſtituere dotem pro alio, & iurauit.
64 Minor an reſtituatur aduerſus literarum obligationem? diſtinguitur an ante biennium, vel poſt.

QVÆSTIO LIV.

De reſtitutione in integrum aduerſus contractus qui verbis celebrantur: videlicet literarum obligationem, fideiuſſionem, nouationem, acceptilationem, & quamlibet aliam ſtipulationem, liberationem, &c.

OBLIGATIONIBVS, Quæ re contrahuntur abſolutis, accedamus ad eas, quæ verbis, vel literis celebrantur, & conſentiet cum ordine Imperatoris, in lib. 3. Inſtit. & in primis de reſtitutione aduerſus contractus verbis celebratos agendo, videamus, quomodo minores reſtituantur in integrum aduerſus fideiuſſiones, nouationes, acceptilationes, liberationes, & cæteras ſtipulationes quaſlibet, deinde de reſtitutione aduerſus literarum obligationem tractemus.

Quæ

Quæ omnia duodecim hic articulis abſolui poſſunt.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus fideiuſſionem ſibi datam?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus fideiuſſionem à ſe pro alijs factam, & regula, quòd ſic?

Tertiò, Quid ſi non aliter læſio à minore probetur, & reſtitui velit ex eo tantum, quia fideiuſſit?

Quartò, Quid ſi pro patre fideiuſſit?

Quintò, Quid ſi principalis debitor eſt ſoluendo?

Sextò, Quid ſi minor ſucceſſerit ipſi principali?

Septimò, Quid ſi minor fideiuſſit in rem ſuam?

Octauò, Quid ſi in iuramento firmata ſit fideiuſſio?

Nonò, An minor reſtituatur aduerſus nouationem, vel delegationem?

Decimò, An reſtituatur aduerſus acceptilationem, vel liberationem debitoris?

Vndecimò, An reſtituatur aduerſus quamlibet aliam ſtipulationem?

Duodecimò, An minor reſtituatur aduerſus literarum obligationem?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet † reſtituatur minor aduerſus fideiuſſionem ſibi datam?

Doctores non tangunt, quos viderim. Sed breuiter ego puto, quòd quando minori datus eſt fideiuſſor minus idoneus, adeo quod ſibi minus idoneè prouiſum eſt, reſtitui poteſt contra talem fideiuſſionem, vt ſcilicet ſibi de alio fideiuſſore magis idoneo prouideatur à debitore, ita probat mihi text. not. in l. de die. §. ſi ſeruus. ff. qui ſatiſ. cog. cum Gl. ibi, & alius text. in l. ſi a pud. ff. de minor. & ibi Bart. & facit etiam l. amiſſi. § 1. ff. de fideiuſſor.

2 Ex quo text. ampliari poteſt concluſio, † vt procedat etiam, quando confideiuſſores plures dati ipſi minori diuiſiſſent inter ſe obligationem, vel in alterum eorum totam tranſtuliſſet conſentiente minore, vel etiam ipſe minor amodo ex pluribus conueniendum elegiſſet, qui quidem electus, & conuentus fieret non ſoluendo, nam reſtituetur minor, vt obligatio priſtina in cæteros confideiuſſores ſibi ex integro reſtituatur, vt d. §. 1.

Ex quo ad ſimiles caſus in propoſito, iudicare potes.

Articulus II.

3 AD ſecundum, An ſcilicet † reſtituatur minor aduerſus fideiuſſionem à ſe pro alijs factam?

Videtur, quòd non.

Primò, quia non videtur lædi cum habeat regreſſum contra ipſum debitorem principalem, ergo &c.

4 Secundò, quia in fideiuſſione adeſt actus † virtutis, & charitatis, adeo vt iuramētū de non fideiubendo pro aliquo non obligat tanquā contra charitatem, & ſic temerarium, vt per Abbat. plenè in c. ſi verè, ſub nu. 5. & ibi in add. etiam extra de iureiur. Sed nō reſtituitur minor aduerſus actum charitatis, vt dixi ſupra q. 52. art. 7. & dicam etiam infra, an aduerſus ingreſſum religionis, vel pacem factam reſtituatur, &c. ergo &c.

Sed contra eſt veritas. Et regula eſt in iure clariſſima, quòd minor contra fideiuſſionem à ſe factam reſtituitur, pro qua eſt text. apertus in l. 1. C. de filiofam. min. & in l. ait prætor. §. 1. ff. de minor. & in l. Titius & Seia. ff. de fideiuſ. & Doct. vbique tradunt, quos ex ſequentibus articulis colliges, quos vbi de ampliat. & limitationibus huius regulæ tractatur.

5 Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, quod magis intereſt minoris † non ſoluere, quàm ſolutum repetere. l. etiam. ff. de compenſ. vbi Doct. & ita reſpondent in termin. a Pet. de Bellapert. & Iacob. de Sancto Georgio in l. 1. n. 3. C. de filiofam. min. & ratione intereſſe iſtius, id eſt, vexationis litium reſtituitur minor. l. minoribus. ff. de minor.

6 Ad ſecundum reſp. quòd procedit, † quando iuramentum eſt generale de non fideiubendo vnquam pro aliquo, nam cum poſſit accidere, quod aliquis indigeat fideiuſſore, ſicut pane, in tali caſu efficitur indiſcretum hoc iuramentum, quia obuiat præcepto charitatis etiam in caſu neceſſitatis, vt per Abb. in præall. loco. Sed in caſu noſtro præſupponitur, quod fideiuſſio non ſit facta ex neceſſitate, & præcepto charitatis, ſed ſimpliciter, & indifferenter, & hoc modo facta eſt regula, quod conſtat ex quarto articulo ſequenti, vbi de fideiuſſione facta pro parte agitur, & ſic de caſu charitatis in ſpecie.

Ampliatur autem & limitatur hæc regula pluribus modis, ſed quoniam difficultatem ferè omnes patiuntur, dicam de quolibet ſeparatim in ſeqq. articulis.

Articulus III.

7 AD tertium, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus fideiuſſionem à ſe factam abſque eo, quod probet ſe eſſe læſum ex tali fideiuſſione?

Videtur, quòd læſio omninò ab eo probari debeat etiam hoc caſu.

Primò, per tex. in l. ait prætor. §. non ſolum. ff. de minor. ibi, ſi minor ſit, & ſe circumuentum doceat.

Secundò, per hanc rationem, quia multoties, imò vt plurimum fideiuſſio continet opus charitatis, vt dixi ſupra in præced. art. & conſequenter, vt plurimum læſionem non continet.

In contrarium eſt communis ſententia, quàm tenent Bartol. in l. ſancimus, num. 9. & Fulg. in auth. ſi omnes, num. fin. C. ſi min. ab hær. ſe abſtin. Alexan. in l. nam & poſtea. §. ſi minor, num. 10. circa finem. ff. de iureiur. Bellam. in c. auditis. ſub n. 8. verſ. tertium ponit, de reſt. in integr. Bero. in cap. 1. num. 6. eod. tit. & in ſuis quæſtionibus, q. 115. num. 1. Iacobin. de S. Georgio in l. 1. num. 2. C. de filiosfam. min. & Soc. iun. in conſ. 42. numero 8. libro 4.

8 Ex eo quia minor eo ipſo quod fideiubet, † litibus ſe implicat, ergo læditur, & eo ipſo reſtituitur. l. minoribus. ff. de minor. & facit illud Chilonis vnius ex ſapientibus
9 Græcis, † qui dicebat, quod fideiuſſio non eſt ſine
10 iactura. Et hinc eſt, † quod marito nimium fideiubēte, vxor poteſt exigere dotem, ſicut marito alienante, & dilapidante bona ſua, vt per Ang. in l. ſi conſtante, nu. 1. ff. ſolu. matrimon. & ibi Bal. Nouell. num. 48.

Ego puto dicendum, vt dixi ſupra in prima parte, quæſt. 36. artic. 1. num. 30. videlicet, quod præſumatur quidem pro minore, quod ipſe læſus fuerit in dubio, ſed quòd ſi aduerſarius vult probare cōtrarium, audiri debet, & de facili poterit iſtam præſumptionem tollere, & hanc puto meram veritatem, quæ ſtante.

Ad contrarium reſp. Ad primum dupliciter. Primò
11 vt per Gloſam ibi, quod ſcilicet aduerſarius † ibi contrarium probauerat, vnde minori incūbebat onus probandi ſe eſſe verè læſum ex ſua fideiuſſione.

12 Vel ſecundò dici poteſt, quòd ibi ſumus † in fideiuſſione iudiciali in qua minor propter decretum, & præſentiam iudicis minus excuſatur, conſtat autem quod de huiuſmodi fideiuſſione loquitur ex illis verbis, arbiter ad fideiuſſores probandos conſtitutus probauerit, an aduerſarius.

Ad ſecundum reſpon. quòd licet ſæpenumero actus
13 fideiuſſionis ſit actus charitatis, † quia tamen debet eſſe ēt factus hac intentione, aliàs non impedit reſtitutionem dari, vt dixi ſupra q. 52. art. 7. non eſt iniquū quod ſi aduerſarius minoris prætendit hoc animo etiam factam fideiuſſionem probare debeat, interim verò ſatis probatam habet minor intētionem, quòd fideiubendo litibus ſe implicauit, & iacturæ ſe exponit manifeſtæ.

Retenta igitur concluſione vt ſupra, limit. primò niſi minor fideiuſſiſſet in rem ſuam, quia tunc in dubio non

B 2 præ-

præſumitur læſus, vt dicam infra proxi. articulo 7.
14 Limita ſecundò, niſi ex ipſamet † fideiuſſione conſta-
ret, quod minor non eſt læſus, vel ſaltem vehementer
hoc opinari liceret, puta, ſi pro minima aliqua ſumma
fideiuſſit, & ipſe diues eſt, vel pro homine diuite fideiuſ-
ſit, vel pro ſuo principe, vel patria, vel patre, &c. in his
enim caſibus, cum non præſumatur læſus, neceſſe ha-
bebit probare euidenter læſionem ſuam, aliàs non reſti-
tuetur.

Articulus IV.

15 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur,
quando pro patre fideiuſſit?
Videtur, quòd non.
Hac ratione. Quia minor non reſtituitur, quando fa-
cit id, quod quilibet vir bonus, & prudens faceret, tunc
iure communi vti dicitur, & non circunſcribi, l. ſi. C. de
reſt. in int. l. inter eos. §. cum inter. ff. de fidei. Sed minor
16 fideiubendo pro patre † prudenter, & piè agit, quini-
mò aliàs poſſet exhæredari tamquam ingratus filius. §.
cauſas, authen. vt cum de app. cognoſc. ergo &c.
Sed contra eſt text. & ibi omnes notant, in l. 1. C. de
filioſam. min. vbi Iacob. de S. Georgio latè ſuper hoc, &
eſt communis omnium ſententia, ibi, & alibi, & quia
tex. claré hoc dicit, & contra ſtimulum communis opi-
nionis calcitrari non poteſt, ita tenendum eſt, & ad con-
trarium ſupereſt reſpondere. Hanc difficultatem ſen-
ſit originaliter Gloſa in l. exigendi, in verbo condemna-
tione. C. de procur. & Cyn. Petr. & Alber. in d. l. 1. C. de
fil. min. illam ponunt, licèt Gloſſam prædictam non vi-
derint. Pro ſolutione autem dicunt, quod non eſt per-
17 petuum hoc quòd filius † poſſit exhæredari à patre ex
eo quia pro eo noluerit fideiubere, ſed tantum quando
pro eo carcerato fideiubere noluit, vt d. §. cauſas, vnde
argumentum illo tantum caſu procedere poſſet.
Sed aduertendum eſt, quia non ſola hæc ratio timo-
ris exhæredationis videtur actum minoris hoc caſu iu-
ſtificare, & laudabilem reddere, ſed etiam altera ratio
pietatis, vnde ceſſante vna, non ceſſat diſpoſitio §. affini-
tatis, inſt. de nupt. cum ſimil.
Ego igitur puto ſic ſatisfieri poſſe, quod ſcilicet iſta
18 præſumptio pietatis operetur hoc † quòd præſumptio
læſionis, & rei malè geſtæ tollatur, ſed non propterea
reſtitutio in integrum, volente ſcilicet minore probare
ſe eſſe læſum grauiter ex hac fideiuſſione. Adeo quod
licèt aliàs reſtituatur minor aduerſus fideiuſſionem
abſque eo quod probet ſe eſſe læſum, quia in dubio præ-
ſumitur læſus eo ipſo quòd fideiuſſit, vt dixi ſupra art.
præcedenti, hoc tamen caſu reſtituatur quidem, ſed non
aliter niſi prius euidéter probata læſione, quia præſum-
ptio pietatis tollet præſumptionem læſionis, & hanc pu-
to veritatem, & eſt ſublatum contrarium.
Retenta tamen ſimpliciter communi.
19 Limita primò, vt non procedat, † quando minor
fideiuſſiſſet pro patre exiſtente in carceribus, quia tunc
vtique non reſtituitur, quia conſtat, quòd nedum ma-
lè fecit fideiubendo, ſed malè feciſſet non fideiubendo.
Aret. in d. l. 1. C. de fil. fam. minore, & Affl. ſuper conſt.
regni, lib. 2. rub. 38. nu. 18. & facit auth. ſi captiui. C. de
epiſc. & cler.
20 Extenditurque limitatio ad caſus ſimiles, † videlicet ſi
pater erat captiuus apud hoſtes, vel ad triremes dam-
natus, vel fame ægeſtateque laborans, nam ſi ad hoc vt
reperiret qui eum redimeret propria pecunia, fideiuſ-
ſit pro eo filiusfamil. minor, non reſtituitur, ratione
prædicta.
21 Limitatur ſecundò, vt non procedat † ſi filiusfam. pa-
trem defendat, nam tunc non reſtituitur, ſecundùm Gl.
Iaſ. & alios in l. exigendi. C. de procur. per illum tex. &
ratio differentiæ eſt ſecundùm prædictos, quia defen-
dendo patrem dicitur filius vti iure communi, quia na-
turaliter ad hoc tenetur.

Limitatur tertiò, niſi filius ſucceſſiſſet patri, ſed de
hoc dicam infra art. ſexto.

Articulus V.

AD quintum, An ſcilicet reſtituatur minor ad-
uerſus fideiuſſionem, quando principalis debi-
22 tor eſt ſoluendo? †
Videtur, quòd non.
Prout tenuit Placent. antiquus, per l. cum mandato.
ff. de minor.
Sed contra eſt communis ſententia. Quam tenuit
Io. alius antiquus gloſſator, & ſequitur Glo. in d. l. 1. C.
de filiofam. min. & ibi Bal. Bar. & omnes communiter,
nemine alio diſcrepante.
Primò per regulam. l. ideo. ff. de compenſ. & l. ſi ſtipu-
latus in princip. ff. de fideiuſ. quæ habet, quod magis in-
tereſt non ſoluere, quàm ſolutum repetere.
Secundò, quia quandoque locuples fit non ſoluens.
l. diuortio. §. 2. ff. de neg. geſt. & per Alber. in d. l. 1.
Tertiò, quia vtile eſt non conueniri, damnum verò
conueniri poſſe, l. ſi cui. §. ſi Titio. ff. de leg. 1.
Quartò, quia intereſt minorum litibus non vexari, &
prætextu huius intereſſe reſtitutio eis danda eſt l. mi-
noribus. ff. de minor. & hac ratione potiſſimum ita te-
nendum eſt.
Ad contrarium reſp. vnà cum Doctor. in d. l. 1. C. de
23 filiofam. min. q ibi ponuntur † duo caſus, in ſecundo
cõtraxit quidam non minor, vnde non eſt in propoſito.
In primò autem cõtraxit quidem minor, ſed obligauit
alium non ſe, vnde non mirum ſi non reſtituitur aduer-
ſus illam obligationem niſi quatenus talis obligatio poſ-
ſet ſibi in detrimentum reuerti, quia aliàs reſtitutio illa
reuerteretur in vtilitatem maioris non minoris, quòd
non debet fieri, vt dicta l. cum mandato, hoc verò prin-
cipaliter in vtilitatem ipſius minoris reuertitur, quia
eximitur ab obligatione, qua ſe aſtrinxit, non alium, er-
go &c.
Et ita teneas.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet reſtituatur minor aduer-
23 ſus fideiuſſionem, quando † ipſe ſucceſſit princi-
pali debitori?
Concluſio indubitata eſt, quod non, tex. eſt in d. l. 1. C.
de filiofa. min. per quem ita omnes communiter ibi con-
cludunt.
Ratio autem duplex eſt, ſecundùm eos.
Prima, quia extincta eſt obligatio, cum nemo pro ſe
24 ipſo, † apud ſeipſum fideiuſſor eſſe poſſit. l. ſi quis pro
eo. §. 1. ff. de fideiuſſ. vnde non poteſt adeſſe læſio, vbi mi-
nor non poteſt dici aſtrictus aliqua obligatione. l. non
omnia. ff. de minor.
Secunda eſt, quòd non poteſt dici amplius læſus mi-
nor, cum ipſemet conſequatur bona ipſius principalis. l.
Stichum. §. aliquando. ff. de ſolut.
Sed aduerte, quia ex alio obligatio eius fiet irretra-
ctabilis, quia conuenitur hoc caſu non tanquam princi-
palis, qui principalis non poterat reſtitui, vnde neque
minor, quia quando minor ſuccedit maiori, non reſti-
tuitur ex perſona maioris. l. interdum, cum ibi notatis.
ff. de minor. & dixi ſupra in pri. parte.
25 Limitatur autem hæc cõcluſio quadrupliciter. † Pri-
mò, vt non procedat, quando minor ſe obligaſſet vt
principalis, ſecundùm Glo. Cyn. & alios qui ſequuntur
Gloſam in d. l. 1. C. de fil. min.
Sed aduerte diligẽtiùs, quia illa Gloſa, & qui eam ſe-
quuntur, non dicunt quod minor hoc caſu reſtitui poſ-
ſit, quia inquiunt, quod minor hoc caſu non dicitur læ-
ſus, quamuis remaneat obligatus, ſed faciunt tantum
differentiam inter hunc caſum, & præcedentem, quia
ibi duabus rationibus tollebatur reſtitutio, hic vna tan-
tum,

Digitized by Google

tum, quia adhuc remanet obligatus, ſed hæc obligatio non eſt cum læſione, propter lucrum hæreditatis, ergo.

26 Limitatur ſecundò, vt procedat † concluſio pro ea parte tantum pro qua fuit hæres non pro alia, ſecundùm Gloſ. in d.l.ſ. vbi Cyn. per illum tex. & Odofr. ibi. & Iacob. de S Georgio in fine. Intellige tamen rectè, vt ſcilicet pro ea parte, & rata reſtituatur, pro qua non eſt hæres inſtitutus, vt per Alex. in d.l.1. Hęres enim pro parte non repræſentat defunctum niſi pro ea parte, nec ad obligationem eius reſtringitur, niſi pro ea parte, vt per eum.

27 Limitatur tertiò, vt † non procedat ſi minor adiuit hæreditatem cum beneficio legis, & inuẽtarij, & hæreditas non eſſet ſoluendo, ſecundùm Alexand. in d l.1.n.3. & Iacob. de S. Georgio ibi ſub num 6. allegans Bartolum ita in terminis declarantem in l. generaliter. ff. de fideiuſſ. vbi notabil. concludit, quòd fideiuſſor qui ſucceſſit principali, non poteſt conueniri vt principalis niſi pro viribus hæreditarijs, quando adiuit hæreditatem cum beneficio legis, & inuentarij, ſi verò conueniatur, vt fideiuſſor, poterit aſtringi etiam vltra vires hæreditarias, quia non eſt confuſa actio in præiudicium creditoris, ex beneficio inuentarij. In propoſitio igitur cùm ipſe minor non poſſit aſtringi efficaciter vt fideiuſſor, quia aduerſus fideiuſſionẽ reſtitueretur, neque vt principalis vltra vires hæreditarias, quia beneficio legis, & inuentarij iuuatur, ſequitur, quod limitatio ſatis bona, & vera ſit.

28 Cui addo, quod ſi minor omiſiſſet adire † eum beneficio legis, poterit reſtitui aduerſus hanc aditionem, ſi reperiat hæreditatem damnoſam, licet cõtra fideiuſſionem reſtitui non poſſit, niſi quatenus conueniatur vt fideiuſſor, vt dicam infra in ead. quęſt. an aduerſus aditionem hæreditatis, &c.

29 Limitabat etiam quartò Placent. niſi minor † in modico ſucceſſiſſet, & in multum eſſet fideiuſſio eius.

Sed Gloſ. & Doctor. communiter in d.l.1. contrarium tenent, vt ibi per Petr. & Bellapert. in fine.

Ego dico, quòd in ſumma tenebitur minor pro eo ꝙ in hæreditate reperitur, & ad manus eius inſolidum peruenit, aliàs ſecus, quod ſi confusè illam ſine inuentario adiuit, reſtituatur, vt cum inuentario adire poſſit, & ſic ſatisfacere vt principalis de omni eo quod ſibi de bonis ipſius principalis obuenit, & non vltra, vt in præced. limitationibus dictum eſt.

Articulus VII.

30 AD ſeptimum, An ſcilicet reſtituatur † minor aduerſus fideiuſſionem, quando ipſe fideiuſſit in rem ſuam?

Videtur quòd ſic, & propterea ſi pro ſuo procuratore fideiuſſit, non reſtituatur, vt tenet Mauric. capit. 235. per regulam generalem, quòd vbi minor læditur, reſtituitur, ergo &c.

Contrarium tenent Doctores communiter. Specul. de defenſ. num. 3. Ang. & alij in l. de die. §.1. ff. qui ſatiſd. cog. vbi Alex. nu. 2. & Iacob. de S. Georg. nu. 2. Cum. in l. pupillus. num. 3. ff. de autho. tut. Bellam. in c. auditis, nu. 8. de reſt. in int. Pet. Rauen. ſing. 283. Rebuff. de reſt. in integr. art. 2. gloſ. 4. num. 26.

Per §.1. l. de die. Reſp. Maurie. d. cap. 235. quod ibi non dicitur, quòd minor non reſtituatur, ſed quod eſt idoneus fideiuſſor, licet aliàs ſecus.

Ego breuiter teneo cõmunem. Primò per d.l. de die. §.1. iuncta Gloſ. ibi, & text. in l. ſi Titius, & Seia. ff. de fideiuſſ. ibi, ob incertum ætatis, & reſtitutionis, &c.

Neque mouet reſponſio Mauritij, quia in propoſita
31 materia minor dicitur idoneus fideiuſſor, † quando reſtitui non poteſt, nec iuuari beneficio ætatis, non idoneus verò, quando iuuari poteſt ætate, ſecundùm Gloſ. ibi, & eſt expreſſum in l. minor. ff. de procur.

Secundò, quia non reſtituitur minor, quando vtiliter & prudenter negocia facit, prout hic accidit, fideiubendo in rem ſuam, id eſt, in vtilitatem propriam. Ex quo patet.

Ad contrarium reſponſio; quia nulla læſio adeſt, ſi rem ſuam geſſit.

Articulus VIII.

32 AD octauum, An ſcilicet † reſtituatur minor aduerſus fideiuſſionem à ſe factam, quando illam iuramento firmauit?

Videtur, quòd non.

Primò, quia iuramẽtum tollit beneficium reſtitutionis in integrum, non ſolùm in contractibus reciprocis, ſed etiam in non reciprocis, qualis videtur eſſe fideiuſſio, vt accidit in donatione, quæ ſecundùm communem iuramẽto firmatur, ita vt reſtitutio aduerſus illam non detur, de qua communi teſtatur Alber. in d. authen. ſacramenta puberum. num. 14. C. ſi adu. vend. & Iaſ. ibi. num. 71. Corn. num. 24. & Cur. num 41.

Secundò, quia ita in ſpecie in fideiuſſione minorum tenent Doct. communiter, vt refert Cyn. d. auth. ſacramenta. num. 14.

In contrarium tenent Cyn. in d. auth. ſacramenta nu. 14. & Alber. ibi nu. 15. & dicit, quod ita ibi de conſuetudine ſeruatur, & in terminis Soc. iun. conſ. 47. numero 10. lib. 4. & ego conſultus in cauſa Domini Iulij de nobilibus de Ramazano ita conſului, & obtinui & reperi poſtea, ꝙ pro hoc eſt deciſio in terminis Petr. de Anchar. conſ. 83. ſub num. 3. ver. idem eſt ſi dicamus.

Pro clara reſolutione ſic dicendum eſt, & aduerte
33 quod fideiuſſio licèt † videatur contractus ſimplex, & non correſpectiuus, verè tamen correſpectiuus, & reciprocus eſt, quia qui fideiubet, non intelligitur velle donare id quòd ſoluere promittit, ſed velle repetere, vnde conſeruatio indemnitatis ſuboritur, cuius reſpectu & intuitu quis fideiubere dicitur.

Modo dico, quod ſi minor qui fideiuſſit eſt in totali
34 † damno, puta quia non poteſt conſeruari indemnis in aliqua parte ab ipſo debitore principali, vel ſi non in totali ſaltem in maxima quantitate, adeo quod enormiter, ſiue enormiſſimè læſus dicatur, debet reſtitui, etiam ſi iurauerit non contrauenire, quia iuramẽtum non tollit beneficium reſtitutionis, vbi adeſt enormis læſio, quia dolus præſumptus adeſſe creditur, qui eneruat vires iuramenti, vt pleniſſimè dixi poſt infinitos in d. authen. ſacramenta, & in tractatu iuramenti, qui poſt iſtum imprimentur Deo fauente, vbi de communi, & magis communi apparebit in hoc puncto, ita famoſo, & dubio, & hoc modo læſus erat D. Iulius de quo ſupra, pro quo ego cõſului, & obtinui, & hoc modo procedet ſecunda opinio.

Si verò minor eſt in mediocri damno, tunc puto reſtitutionem non dari propter vim iuramenti, & diſpoſitionem d. authen. ſacramenta, quæ in hoc caſu vnà cum prima opinione optimè procedet, ex quibus ſunt concordatæ opiniones, & contraria.

Articulus IX

35 AD nonum, An ſcilicet minor reſtituatur † aduerſus nouationem, ſeu delegationem debiti?

Fac duo membra.

36 Primum eſt, quando fuit facta nouatio perſonæ, † & fac regulam, quòd ſic. tex. eſt expreſſus in l. patri. §. penult. ff. de minor. Dummodo tamen perſona nouiter ſubrogata ſit minus idonea ad ſoluendum, quàm prima, vt per Azo. in rub. C. de reſtit. in integr. num. 12.

37 Secundum eſt, quando fuit facta nouatio † obligationis, & hoc quoque caſu fac regulam, quòd ſic. tex. eſt in l. minor cui per fideicommiſſum. ff. de minor. & Can-

tiune.per illum text. in conſil.18.num.8.& 9.
Limitaturq́ue,vt procedat in caſu quo prima obliga-
38 tio ſublata† eſt naturaliter vel ciuiliter,ſecus verò ſi pri
ma adhuc ſuſtinetur,& ſecunda futilis,& ſimulata eſt,
vt habes exemplum in l.ſi non ſinguli,& in l.expreſſi.C.
ſi cert.pet. vt latiùs deducit Glo. in d.l.ſi minor cui per
fideicom.in verbo,reſtitui,& ratio eſt,quia tunc minor
eſt tutus iure communi.
39 Limitatur ſecundò,† vt procedat ita demum,ſi ſecun-
da obligatio ſit minus vtilis ipſi minori,quàm prima,
aliàs ſecus,Gl.notab.& magiſtra in d.l.minor.in verbo,
reſtitui,ex qua habes etiam exempla.
40 Exemplum primum eſt, ſi prima obligatio† vſuras
etiam contineat,ſecunda verò non, vel ſi minor ipſe ſit
debitor,prima non contineat vſuras, ſecunda verò ſic,
ita Glo. in dicta l.ſi minor.
41 Exemplum ſecundum eſt,ſi prima contineat † vſuras
maiores, vel minores, quàm ſecunda, vt per eandem
Gloſam,
42 Exemplum tertium eſt,& notabiliùs,ſi prima † obli-
gatio habeat executionem paratam ad fauorem mino-
ris,ſecunda verò non,vel ſi minor ipſe debitor ſit,prima
non habet executionem paratam,ſecunda verò ſic. Gl.
Bart.& Bal.in d.l.ſi minor. per illum tex. & per l.4.§.ſi
ex cōdemnatione.ff.de re iudic.ex quibus habes exem-
pla in indiuiduo.
43 Ampliaque vltra eam,† vt tale damnū dicatur enor-
me,Bal.in dicta l.minor. Quod eſt notandum, propter
iuramentum, quod quidem non tollit beneficium reſti-
tutionis, quando damnum eſt enorme, vt dicam in
tract.iuramenti.
Sublimita econtra,niſi ſecunda quoque obligatio ha-
44 beret executionem paratam,† quia cæteris quoque pa-
ribus non daretur reſtitutio. Alex. in l.ſi cum dotem. §.
eo autem tempore, nu.6.ff.ſol.matrimo. vbi inter cęte-
ra exempla adducit,quando ex forma ſtatuti iſta ſecun-
da obligatio haberet executionem paratam,vel eſſemus
in depoſito, in quo ita eſt etiam de iure communi, l.ſi
quis,vbi Bar.in verbo,illico. C.depoſ.
45 Subintellige niſi depoſitum ſit fictitium,† vt depoſi-
tum confeſſionatum,nam tunc non habet executionem
paratam,vt in add. ad Alexan.in d.§.eo autem tempo-
re,num.6.

Articulus X.

46 AD decimum, An ſcilicet † reſtituatur minor aduer-
ſus acceptilationem, ſeu liberationem à ſe factā?
Breuiter regula eſt,quòd ſic. Text. eſt expreſſus in l.
patri.§.penul.in princ.ff.de minor.notant Gloſa,& Do-
ctores, in l.qui proprio. §.item quæritur,in Gloſa ma-
gna,in princ.ff.de procur. Azo in rub.C.eod.n.12.Spec.
eod.tit.de reſt.in int.§.1.num.2. Ampliatur quam mul-
tipliciter.
47 Primò,vt reſtituatur minor non ſolùm aduerſus debi-
torem principalem, ſed etiam aduerſus fideiuſſores,&
pignora priſtina,quę fuerunt extincta,vel reddita vigo-
re acceptilationis,iuxta l.& per iuſiurādum.§.& ſi fide-
iuſſori.ff.de acceptil.ita ampliat tex. expreſſus in d.l.pa-
tri.§.pen.& ibi Fulgoſ.notat.
48 Ratio eſſe poteſt,† quia idem quoque in actione, quę
metus cauſa.l.illud.ff.quod met.cauſa.Ratio autem ra-
tionis eſt, quia aliàs minor non diceretur repoſitus pe-
nitus in priſtino ſtatu, prout eſſe debet, vt dixi ſupra
millies.
49 Ampliatur ſecundò,† etiam ſi ex duobus reis vnum
liberauit, alterum verò non, nam in vtrumque reſtitui-
tur actio priſtina, tex.eſt in d.§.pen. verſ.etſi,&c. & ea-
dem ratione probatur.
Ampliatur tertiò etiam ſi non per acceptilationem,
50 ſed per pactum ſimplex de non petendo† debitorem
ſuum liberaſſet.tex.eſt in l.3.§.ſi quid minori,vbi Doct.
ff.de minor.
51 Ampliatur quartò † etiam ſi dolo fuiſſet inductus mi-
nor ad debitorem liberandum,quia dabitur reſtitutio
ceſſante actione doli,text.eſt in l.quidam.ff.de dolo.
52 Ampliatur quintò † etiam ſi pro hac acceptilatione,
ſeu liberatione minor aliquid accepiſſet, Quod proba-
tur à maiori, quia ſi minor reſtituitur, quando libe-
rat debitorem ſoluentem totum, ſi tamen ſolutio
ſibi damnoſa fuit,multò magis ſi partem ſoluit,& reſi-
duum accepto fert,reſtituetur,quia læſio certa erit pro-
pter acceptilationem, & ſic perditionem partis, vt l.ait
prætor.§.ſed hodie. ff.de minor.
53 Limitatur autem econtra,† niſi liberaſſet debitorem
qui ſub tali conditione erat obligatus,quæ veriſimiliter
accidere nō poterat, vt ponit pulchrum exemplum Al-
beric.in l.3.§.quid ſi minori, verſ.quæ ſit Gul.ff.eod.de
minor. Et ratio eſſe poteſt, quia ſi læſio poſtea contin-
git, quia ſcilicet conditio illa inſperata eueniat,dicetur
læſionē caſu fortuito contigiſſe, & quam nemo vir pru-
dens,& diligens expectaſſet, vnde reſtitutio non datur
præſertim ex hoc capite ætatis.l.verum.§.ſciendum,an-
te finem.ff.eod.
Bene verum eſt, quòd ſi minor hanc liberationem fe-
54 cit abſque aliqua cauſa,† reſtitutionem ex hoc ipſo me-
retur, quia non potuit ſibi aliquo modo eſſe vtilis ipſa
acceptilatio,damnoſa autem ſic,& cōſequenter impru-
denter facta fuit acceptilatio, procedit igitur limitatio
quando minor aliquo recepto,licet non æquiualente ip-
ſi ſummæ debitæ totum,& integrum debitum, ſub in-
ſperata conditione conſiſtens, liberè remittat, aliàs ſi
ſine aliqua cauſa reciprocæ vtilitatis hoc fecit,reſtitutio
dabitur,& hoc æquiùs puto.
55 Limitatur ſecundò,niſi iuramentum † interueniſſet
ſecundùm Iaſ. in auth. ſacramenta. C.ſi adu.vend.nu.
72. per multas rationes, quibus probat, quòd diſpoſitio
illius authenticæ habet locum etiam in diſtractibus, &
re vera iſta eſt communis opinio, vt teſtatur Aluarot.
in §.item ſacramenta. nu.7.in fi.tit.de pac.iur.firm.&
Alex.in l.Pomponius.§.præterea. num. 5.6. & 7.ff. de
acquir. poſſ.& dixi in tract.iuramentum cum pluribus
concord.
Et in ſpecie in ipſis quietationibus,liberationibus, &
56 refutationibus † iuratis tradit Affl.d.§.item ſacramen-
ta.in 6.notab.num.20.& Pariſ.conſil.96.num.81.lib.1.
& Cur.iun. in §.pactus ne peteret, num.81.ff.de pact.
vbi de communi.
Ego autem intelligo hæc omnia procedere, dummo-
57 do in tali acceptilatione, † ſeu liberatione, ſeu refuta-
tione non adſit enormis læſio ipſius minoris, vt verba-
tim dixi ſupra de fideiuſſione, artic.8.
Præſertim,cum in acceptilationibus huiuſmodi faci-
58 liùs dolus præſumatur,† quàm alijs in contractibus,vt
eſt elegans text. in l.cum Aquiliana. ff. de tranſact. &
conſequenter iuramentum nil operabitur in tali caſu
d.auth.

Articulus XI.

AD vndecimum, An ſcilicet minor, reſtituatur ad-
59 uerſus quamliber aliam † ſtipulationē,eſt aduer-
60 tendum, quod ſtipulationum,† quædam tranſeunt in
aliud nomen contractus,cui accedunt ad illius corrobo
rationem,& firmamentum,aliquæ verò continent pro-
miſſiones ſine aliqua cauſa,quæ tranſeat in nomen con-
tractus nominati, vel innominati, ſed ſunt ſimplices
promiſſiones ſtipulatione tantum vallatæ.
Quantum igitur ad illas ſpectat, quæ nil aliud ſunt,
quàm contractus ſtipulati, ſuperfluum eſt hic aliquid
dicere,quia de quolibet dictum eſt ſupra,vel dicetur in-
fra iuxta ordinem ſupra poſitum in princ.huius ſecun-
dæ partis.
Quantum autem ad ſtipulationes, id eſt, promiſſio-
nes ſimplices, & nulla alia cauſa firmatas, & veſtitas,
61 quàm verbis, & ſolemnitate ſtipulationis. † Cōcludo,
quod

Digitized by Google

quod minor reſtituetur aduerſus huiuſmodi promiſſiones, quia quo magis ſolemnitate verborum firmatæ ſunt, eo magis obligant minorem, & conſequenter eo magis reſtitutione indiget, iuxta l.non omnia.ff.de minor.& l.3.§.ſed verum.ff.eod.

Et hoc intelligo, quando ipſemet vellet ab huiuſmodi obligatione liberari, ſi enim contra eum ageretur,
62 poſſet dubitari ne ſuperflua † ei eſſet reſtitutio, quia haberet exceptionem doli, propter defectum cauſæ in ſtipulatione deficientis, iuxta l.2.§.circa.ff.de except.doli.Sed dic, vt dixi ſupra in prima parte, quæſt.17.art.11.vbi declaraui, an & quando propter concurſum remedij exceptionis eſſet reſtitutionis beneficium.

Et ex prædictis poteſt inferri ad id quod dicit Anch.
63 conſ.83.nu.3.videlicet, quod reſtituitur † minor quando promiſit reſtituere dotem pro alio, vt per eum, qui loquitur etiam in caſu quo minor iurauit.

Articulus XII.

AD duodecimum, An ſcilicet minor reſtituatur
64 aduerſus † literarum obligationem?

Diſtingue, aut ſumus ante biennium tranſactum, & tunc reſtitutio non erit neceſſaria, quia erit tutus minor exceptione non numeratæ pecuniæ, declarando tamen vt dixi ſupra in prima parte.q.17.art.11.de concurſu exceptionis, & reſtitutionis in integrum.

Aut ſumus poſt tranſactum biennium, & tunc, aut quærimus an audiatur minor ſi vult à tota obligatione diſcedere, & dic vt dixi ſupra q.51. circa reſtitutionem aduerſus mutuum; aut quærimus, an audiatur minor ſi vult poſſe adhuc opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. & dico, quod audietur abſque ope reſtitutionis, quia huiuſmodi præſcriptio biennij non currit ipſo iure minoribus, vt eſt expreſſum in l.fin.C.in quib.cauſ.reſt.non eſt neceſ.in prin.dummodo poſt maiorem ætatem completam non currat aliud biennium, quia tunc neque ipſo iure audietur, quia maioribus ipſo iure currit, neque ope reſtitutionis ſuccurretur, quia in maiori ætate integrum hoc tempus cucurriſſe dicetur. Videnda tamen ſunt ad propoſitum etiam ea quæ dicam infra circa reſtitutionem in integrum aduerſus præſcriptiones temporales.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus adoptionem, vel arrogationem de ſe factam?*
2 *Reſtitutio in integrum non datur contra ſtatus mutationem.*
3 *Reſtitutio contra patrem non datur.*
4 *Minor in hoc caſu videtur tutus actione in factum.*
5 *Reſtitutio in integrum non datur vbi mutatio ſtatus fit in totum, alias ſecus.*
6 *Mortuus reſtitui in integrum non poteſt.*
7 *Reſtitutio datur etiam contra patrem, quando ſumus in cauſa ſtatus,*
8 *Vel quando non contra ipſum directè, ſed contra factum eius petitur.*
9 *Minor adoptatus, vel arrogatus, dicitur læſus ſi pater ſit dilapidator, vel inhoneſtæ vitæ.*
10 *Adoptati tranſibant olim in poteſtatem adoptantis, hodie arrogati tantum.*
11 *Minoris læſio in quo conſiſtat in propoſito caſu.*
13 *Minor an reſtituatur aduerſus emancipationem?*
14 *Quid ſi emancipatio fuit facta ab ipſo minore de filio ſuo.*
15 *Emancipatio quoque dicitur manumiſſio.*
16 *Minor an reſtituatur aduerſus emancipationem de ſe factam?*
17 *Minor regulariter reſtituitur, vbi ſpecialiter non reperitur cautum contrarium.*
18 *Emancipatio eſt vtilis, & honorabilis ipſis filijs.*
19 *Minor an reſtituatur aduerſus manumiſſionem, ſiue libertatem à ſe datam ſeruis ſuis?*
20 *Minor annis 17. non poteſt manumittere abſque cauſæ cognitione.*
21 *Minor manumittendo ſeruum ipſo iure lædi videtur, quia alienat, & nil lucratur æquiualens.*
22 *Libertas eſt res inæſtimabilis, imò.*
23 *Libertas neceſſitati æquiparatur. & ideo.*
24 *Manumiſſio non conceditur minoribus paſſim abſque cauſæ cognitione.*
Libertatis datio quare per reſtitutionem in integrum non retractatur, &c.
25 *Libertas ſemel data ex falſa cauſa non retractatur.*
26 *Libertatis fauor an fauori ætatis præferatur?*
27 *Libertas eſt iuris naturalis.*
Libertatem ſeruo concedere eſt ſecundum æquitatem iuris naturalis facere.
28 *Minor non reſtituitur contra æquitatem naturalem.*
29 *Libertas à principe retractari poteſt.*
30 *Libertas eſt cauſa pia, & minor contra opus pietatis non reſtituitur. & 31.*
32 *Pium opus qui facit, licèt de ſuo eroget, tamen locupletari dicitur ex eo facto. num. 33.*
34 *Et an detur reſtitutio aduerſus manumiſſionem, ſi indirectò petatur exemplum, quia.*
35 *Minor ſeruum a ſe venditum ope reſtitutionis recuperare non poteſt, ſi emptor illum manumiſit.*
36 *Minor ſi reſtituatur aduerſus hæreditatis aditionem, libertates à ſe præſtitæ iuſſu teſtatoris non retractantur.*
37 *Minor ſi reſtituatur aduerſus hæreditatis omiſſionem, & interim bona fuerunt addicta ſeruo cauſa libertatum conſeruandarum, huiuſmodi libertas conſeruata non retractatur.*
38 *An procedat prædicta in libertate concedenda, ſicut in iam conceſſa?*
39 *Sententia ſuper libertate concedenda ſpe reſtitutionis reſcindi poteſt.*
40 *Minor ſi vendidit ſeruum hac lege, vt manumittatur, poteſt reſtitui minor, ſi manumiſſio ſecuta non ſit, ſi verò ſit ſecuta, ſecus.*
41 *Libertas licèt non poſſit retractari ope reſtitutionis, à ſententia tamen ſuper libertate lata appellari poteſt.*
42 *Minor ſi acceptauerit legatum cum onere manumittendi ſeruum, poteſt reſtitui aduerſus huiuſmodi acceptationem legati, licet libertatis datio veniat impedienda.*
43 *Eccleſia reſtituitur aduerſus libertatem à ſe conceſſam.*
44 *Minor licèt non reſtituatur aduerſus libertatis dationem, precium tamen ſerui manumiſſi recuperat, & quando hoc fiat. num. 45 & 46.*
47 *Minor an reſtituatur aduerſus libertatem à ſe conceſſam, quando ita principi videatur ex magna cauſa, & quæ ſit iſta magna cauſa ex pluribus colligitur?*
48 *Quid ſi minor coactus fuiſſet vi, vel metu ad manumittendum.*
49 *Manumiſſio hoc caſu tenere non videtur.*
50 *Quid ſi minor inſtitutus fuiſſet ſub hac conditione ſi ſeruum non manumiſerit, ita vt manumittendo illum priuetur & illo, & hæreditate, an reſtituatur, ſi illum manumiſerit, ne ſentiat graue damnum amiſſionis hæreditatis.*
51 *Quid ſi propter hanc manumiſſionem tota domus minoris ſubuerteretur.*
52 *Quid ſi principi videatur, vt à tali ſententia appellare liceat, quia tunc ſi non poterit reſtitui, appellare tamen poterit.*
53 *Quid ſi ſeruus eſſet talis induſtria, vt non poſſet minor carere hoc ſeruo, ſine euidenti periculo egeſtatis.*
54 *Reſtitutio in huiuſmodi caſibus ex magna cauſa, an ab inferiore à principe concedi poſſit?*

QVÆSTIO LV.

De reſtitutione in integrum aduerſus contractus qui conſenſu celebrantur. Et in primis aduerſus adoptionem, vel rogationem, emancipationem, & manumiſſionem.

NVNC offerunt ſe contractus qui conſenſu celebrantur, quales ſunt emptio, vẽditio, locatio, conductio, mandatum, ſocietas, permutatio, adoptio, emancipatio, & cæteri ſimiles, qui omnes vnica quæſtione commode includi non poſſunt. Et ideo tribus breuiorib. quæſtionib. faciliùs abſoluentur. Et primo m de reſtitutione in integrum aduerſus adoptionem, vel arrogationem, emancipationem, & manumiſſionem dicemus. Quæ quatuor articulis abſolui poſſunt, videlicet.

Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus adoptionem, vel arrogationem?

Secundò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus emancipationem?

Tertiò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus manumiſſionem ſeu libertatem à ſe datam?

Quartò, Quid ſi magna cauſa ſubeſt, vt libertas reuocetur?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet reſtituatur † minor ad-
uerſus adoptionẽ, vel arrogationẽ de ſe factam?
Videtur, quòd non.
Primò, per l. ſi ex cauſa. §. Pomponius. ff. de minor. vbi
2 expreſsè dicitur, quòd contra mutationem ſtatus † non
datur reſtitutio.
3 Secundò, quia non datur reſtitutio † contra patrem,
l. 1. C. qui & adu. quos.

Tertiò, quia cum hodie bona arrogati quandoque non tranſeant in poteſtatem arrogantis, potiùs emolumentum, quàm læſionem ſentiet minor ex tali arrogatione, & conſequenter reſtitutio ceſſabit. l. nam & poſtea §. ſi minor. ff. de in integr. cum ſimil.

Quartò, quia videtur eſſe tutus alio remedio ordina-
4 rio ipſe minor, videlicet actione in factum, † vt vult
Eman. Coſta in repet. §. & quid ſi tantum, num. 128.

Sed contra eſt veritas, tex. eſt expreſſus in l. 3. §. ſi minor. ff. de minor. & ita tenent Azo in rubr. C. de reſtit. in integ. nu. 12. Ioan. de Deo lib. 7. c. 3. num. 7. & Fulgoſ. l. ſi. in fin. ff. de his qui ſunt ſui, &c.

Et facit ratio de qua in l. 2. ff. de reſt. in int. q; ſcilicet reſtituitur minor vbicunque propter ſtatus mutationem læſus eſt.

Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, primò ſecundùm
5 Doctores, quòd ibi fuit facta mutatio † in totum ipſius
ſtatus, quia ille qui ſe vendidit ad precium participan-
dum, vt ibi, in iure ciuili fingitur mortuus, vnde cum
reſtitutio non poſſit ſe fundare ſuper aliquo, quia qui
6 mortuus eſt, non poteſt reſtitui vt viuat, † quia à priua-
tione ad habitum, &c. merito, &c. & ita dicebant Glo.
Bart. Alber. & melius Bald. in d. §. Pomponius.

Vel ſecundò dic, vt dicam infra in q. an aduerſ. vendit. artic....

Ad ſecundum reſp. quòd reſtitutio in integrum da-
7 tur etiam contra patrem, quando ſumus † in cauſa ſta-
tus, vt l. 2. C. ſi adu. rem iudic. vbi Iacob. de S. Georg. &
Azo. C. qui & aduer. quos, nu. 3. & Ang. Paul. de Caſt.
Petr. & Alber. d. l. 2.
8 Item datur contra patrem, quando non contra † ip-
ſum directè ſed contra factum ab eo datur, vt hic, prout
declarant communiter Bar. Bald. Aug. Fulg. & alij in l.
fin. C. qui & adu. quos.

Ad tertium reſp. r. Glo. in d. §. ſi minor, quod ſaltem
9 quoad hoc dicitur læſus, † quia pater ſit dilapidator,
vel inhoneſtæ vitæ.

Sed (vt aduertit Mauric. cap. 227.) hoc caſu prouiſum erit ipſi arrogato alio remedio ordinario, vt l. Imperatores. ff. ad Trebell. & l. fin. C. de bon. quæ lib.

Vnde ſecundò reſpon. Mauric. quod illa lex loquitur
ſecundùm tempora digeſtorum, quibus adoptati tran-
10 ſibant † in poteſtatem adoptantis. & hæc ſol. fuit Azo,
vt ex Accur. colligitur in d. §. ſi minor.
Sed huic etiam obſtat, quia text. loquitur in arroga-
11 tione, & hodie etiam tranſeunt in poteſtatem † arro-
gantis ipſi arrogati. §. ſed hodie.
Dic igitur quod oppoſ. poteſt procedere quantum ad
eos qui adoptantur ab extraneo, & non tranſeunt in po-
teſtatem eius, & tũc ſol. erit, quod intereſt minoris alijs
12 de cauſis, † puta ob turpitudinem vitæ, & motum
emancipari ab hoc patre, ſeu reſtitui aduerſus actum
adoptionis, & reponi in eo ſtatu quo erat ante adoptionem.

Articulus II.

13 AD ſecundum, An ſcilicet minor † reſtituatur ad-
uerſus emancipationem?
Duobus modis poteſt intelligi quæſtio.
14 Primò de emancipatione facta ab ipſo minore. † Et
hoc Doct. non tangunt, poteſt tamen dici, quòd non re-
ſtituatur exemplo manumiſſionis, aduerſus quam non
15 reſtituitur minor, & emãcipatio quoque dicitur † ma-
numiſſio, vt l. Pãtonius. ff. ſi quis à par. man. fuer. & tra-
ditur per Caſt. poſt Gloſ. in l. ſcire leges. ff. de legibus,
cũ ſimil. Et de manumiſſione dicam tit. ſequenti pleniùs.
Secundo modo intelligi poteſt, An minor reſtitua-
16 tur aduerſus emancipationem de ſe factam? Et
Videtur quòd ſic, quia non reperitur prohibitum, &
17 regula eſt, quod vbicunque minor † non reperitur pro-
hibitus reſtitui, ſi læſus ſit, reſtituitur, vt dixi ſupra quæ-
ſtio. 51. art.... Et quamuis emancipatio ſit honor ipſi
filio, tamen læſio quandoque contineri poteſt quæ præ-
ponderet honori, data ergo læſione quid prohibet reſti-
tutionem?

Contrarium tamen determinant Cyn. & Bald. in l. non omnia. ff. de minor. & ijdem Cyn. & Bald. in l. cum oportet. §. cum autem. C. de bon. quæ liber. & pro ſingul. tradit Petr. Rauennas ſing. 173.

Primò, quia mutat ſtatum, ergo &c. l. ſi ex cauſa. §. Pomponius. ff. de minor.

Sed reſp. poteſt, quòd ibi alia ratio eſt, quare non reſtituatur minor, de qua dixi ſupra att. præced. nu. 5. & 6. Et ibi concluſum eſt, quòd reſtituitur minor etiam aduerſus mutationem ſtatus.

Secundò, quia minor non poteſt eſſe læſus per huiuſ-
modi emancipationem, quia eſt vtilis & honorabilis ip-
18 ſis filijs, † vnde erat q; iure veteri in præmium emanci-
pationis aliquid patri præſtabatur.

Sed tamen reſpon. poteſt, quòd patria poteſtas quoque multas affert vtilitates ipſi filiofam. vt per Mod. Ametinen. in tract. de patr. poteſt.

Ego igitur puto, quòd ſi minor voluerit probare ſe eſſe læſum ex huiuſmodi emancipatione, audiri debeat, ſicut euenit in plurib. alijs caſibus, in quib. Doct. dicunt eſſe denegandam reſtitutionem, ex defectu læſionis, de quibus dixi ſupra centies.

Articulus III.

AD tertiũ, An ſcilicet reſtituatur minor aduerſus
19 † manumiſſionem, ſeu libertatem à ſe præſtitam?
Ne quæſtio ſuperflua videatur, præmitte, quòd mi-
nor decem, & ſeptem annis non poteſt manumittere
20 ſeruũ ſuum ſine cauſæ cognitione, † & ſi aliter fiat non
tenet manumiſſio, §. eadem lege ælia ſentia. Inſtit. quib.

ex cauſ.man, non lic. Vnde intelligenda erit quæſtio in
caſu,quo minor 25.annis fuerit maior 17. annis quãdo
manumiſit ſeruum ſuum,vel ſi fuerit minor 13. decre-
tum iudicis interuenerit. Hoc præmiſſo.

Videtur dicendum quòd ſic.

Quia minor vbicunque læditur, neque tempora la-
pſa ſunt, reſtitutio negari non debet. l.eum minorem.
C.eod.cum concord.

Sed negari non poteſt,quin manumittẽdo ſeruũ, mi-
21 nor lædatur,† imò ipſo iure læſus dici poteſt. Ergo &c.
22 Stringiturque hoc quia libertas † eſt res inæſtimabilis
l.libertas.ff.de regulis iuris. imò æquiparatur neceſſi-
23 tati,† l.non eſt.§.infinita.ff.eod.& ideo propter grande
24 damnum manumiſſionis,† manumiſſio non paſſim
conceditur ſine cauſa,vt d.§ eadem lege.

Sed contra eſt veritas,vt eſt expreſſum in l.1. 2. & 3.
& fi.C.ſi aduer.lib.& in l.ſi ex cauſa.§.fin. ff.de minor.
& ad literam in l.& eleganter. in princ. ff.de dolo ,ibi,
nam aduerſus manumiſſionem minor non reſtituitur,
& in l.minor ſa. §.1. ff.de minor. & in l.illud. ff.de ap-
pellat.

Ratio autem eſt ſecundùm quoſdã, quia poſtquam
25 libertas ſemel conceſſa eſt non retractatur. † §.ſemel,
inſtit. quib. ex cauſ. maior. vnde cum ſpeciale ſit in ea,
quod ſententia ex falſa allegatione lata nõ retractatur,
ita neque reſtitutio detur aduerſus illam, ſed hæc pa-
rum ſubtilis eſt. Concluſio igitur ſit, quod minor non
reſtituitur aduerſus manumiſſionem, ſeu libertatem à
ſe datam, & probatur in d.ll.prælleg.

Et ratio eſt primò, vt dixi ſupra, ſed quia debilis eſt,
ſecunda ratio affertur ex Paul.de Caſt. in l.3. C.ſi adu.
liber.quod ſcilicet ſpeciale ſit fauore libertatis,& quòd
hic fauor debeat præferri fauori ætatis. Sed hæc quo-
que peccat eadem debilitate.

Tertia igitur elegantior elicitur ex Bal.in l.niſi, ff.de
minor.& clariùs illam aſſignat in l.& eleganter, num.
4.ff.de dolo,vidalicet, quòd ex eo fiat, quia libertas eſt
26 iuris naturalis, † & concedere libertatem ſeruo ſit re-
ponere eum in ſuo priſtino ſtatu naturali,vnde vult di-
cere fortè Bald.vnde cum æquiſſimum ſit ſeruum illum
iam factum liberum,in ea libertate remanere, minor
27 contra hanc † æquitatem reſtitui non debet,ex his quæ
latè tradit Aymo.Crau.conſ.217.num.7.

Sed cõtra hanc quoque rationem facit, quia ſi liber-
tas eſſet ita naturalis,res à principe retractari nõ poſſet,
28 † cum iura naturalia incommutabilia ſint,§.ſed ea. in-
ſtit.de iur.natur.& tamen à principe retractari poteſt,
29 † ſi illi videatur.l.niſi.ff.de minor. quod ſentiens fortè
30 Bald. dixit in d.locis,quod princeps poteſt † derogare
iuri naturali, quod tamen ipſe non probat,& puto fal-
ſum, tùm ex d.§.ſed ea, tùm ex his,quæ tradit D.Tho.
in 1.2.quæſt.95.

Quarta igitur ratio eſſe poteſt,quia libertas eſt cau-
31 ſa pia,† vt plenè per Tiraq.in tract.de priuileg.piæ cau
ſæ,in princ.ſed minor contra opus pietatis non reſtitui-
tur, vt dixi ſupra circa quæſtionem ſolutionis indebiti
poſt Bald.& Cyn.in l.1.C.ad leg.Falc.ergo &c.

Ex qua ratione patet quoque reſponſio ad contra-
rium,qualiter minor lædatur etiam grauiter, tamen ſi
læſio conſiſtit circa res, & opus eſt pium, & continens
32 emolumentum ſalutis animæ, † non poteſt dici facta
hac confeſſione aliquo modo læſus,imò locupletatus.l.
iubemus.C.de ſacroſ.eclceſ.

Præterea & ſi læſus dici poſſet, tamen cum pruden-
33 ter ſe geſſerit,ita agendo,non debet † reſtitui, l.verum.
§.ſciendum.ff.de minor. cum ſim. de quibus ſupra q. 4.
art.7.num.5.

Præterea damno minoris plerunque occurritur,vt de-
clarabo infra in vlt. limitat. huius concluſionis.

Ampliatur hæc concluſio, vt procedat non ſolùm ſi
34 per viam directam ſiue ſimpliciter † petatur reſtitutio
cõtra dationem libertatis,ſed etiam ſi per viam indire-
ctam,ſiue in conſequentiam reſcindi poſtuletur.

Exemplum eſt in l.minor ſe in id. ff.de min.vbi mi-
35 nor non poteſt † ſeruum à ſe venditum, & ab emptore
manumiſſum reſtitutionis in integrum remedio recu-
perare, petendo ſcilicet reſtitui ſe contra talem vendi-
tionem.

Exemplum aliud eſt in l.libertas.C.de man. teſt. vbi
vult tex.& Bal.pro notab.ſignat,quod ſi minor reſtitua-
36 tur † contra aditam à ſe hæreditatem, non tamen talis
reſtitutio porrigitur ad libertates à minore iuſſu teſta-
toris datas, quod eſt ſing.

Exemplum aliud eſt in §. ſi is qui inſtit. de eo cui lib.
cauſ. bona adiic. quando ſcilicet reſtituitur minor ad-
37 uerſus † omiſſionem hæreditatis,& interim antequam
reſtituatur fuerũt bona adiecta ſeruo cauſa libertatum
conſeruandarum,& ſic libertates fuerunt præſtitæ.

Limitatur econtra pluribus modis,& primò vt pro-
38 cedat in libertate iam conceſſa,† ſecus autem in conce-
denda. Bart.in l.1.C.ſi adu.vend.vbi notant Pau.& cæ-
teri cõmuniter. Azo in rub. C.ſi aduer. libert. Aret.in
l.1.in princ.C.eod.Ioan.And.in c.fin.col.fi.verſ.7.quæ-
ritur in fine,de reſtit.in integ.

39 Et vnum exemplum affertur in d.l.1.vbi † ſi pronun-
ciatum ſit à iudice libertatem dandam, ab huiuſmodi
ſententia reſtitutio peti poteſt,ſi verò libertas iam data
ſit à domino,reſtitutio peti nequit. de hoc Card.in cap.
fi.quæſtione ſeptima,in fi.ff.de reſtit.in integ.

Alterum exemplum elegantiùs eſt in l.verum. §.
40 quod ſi minor. ff.de minor. vbi ſi minor † vendiderit
ſeruum hac lege,vt manumittatur, poteſt reſtitui mi-
nor ſi manumiſſio ſecuta non ſit,ſi verò ſit ſecuta,ſecus,
Azo preal.tertium exemplum infra limitat.tertia.

Limitatur ſecundò, vt quamuis reſcindi non poſſit
41 ſententia ſuper libertate lata † per viam reſtitutionis,
poſſit tamen appellari, tex. eſt,vbi omnes notant in l.fi.
C.ſi adu.lib.

Ratio diuerſitatis quæritur à Bar.in l.prima,C.ſi ad-
uer.ſolut.& ibi eam affert, ſed Mauric.c.250.illam im-
pugnat, poſtea ſuſtinet, ego dicam in q. An aduerſus
ſententiam reſtitutio detur, &c.

Limita tertiò,vt non procedat in hoc caſu,ſi ſcilicet
42 minor acceptauerit † legatum relictum ſibi cum onere
manumittẽdi ſeruum,nam licet acceptauerit legatum
reſtituetur aduerſus huiuſmodi acceptationem,ne co-
gatur ſeruum manumittere,ſi ex hoc damnum paſſu-
rus ſit.Fulg.in l.ſi minor xxv.annis.per illum textum.ff.
de minor. & hæc limitatio eſt potiùs exemplum pro
confirmatione limitationis primæ de qua ſupra, vbi ap-
plicanda eſt,

43 Limitatur quartò in eccleſia, nam illa reſtituitur con
tra libertatem à ſe conceſſam,ita dicit Alber. C. ſi adu.
lib.& Zãnettio.in tract.different. iuris ciuil. & canon.
num. 51. vbi dicit hoc eſſe verum de iure canonico,ſe-
cus de iure ciuili.

Et pro hoc adducit can.& ſi illi. 12.q.2.& ibi Glo.ex-
preſsè notat.

Sed aduerte, quia non eſt ex eo,ꝙ eccleſia reſtituatur
cõtra illam libertatem, vt Gl. præſupponit,ſed reuocat
libertatem conceſſam,quaſi nulliter conceſſam,cum ab
iis qui dare illam non poterant,data fuiſſet,quod,vt di-
ximus in præmiſſis huius articuli,nos non præſupponi-
mus.

Limitatur quintò, vt procedat quantum ad hoc, vt
libertas data non reuocetur, neque retractetur.

44 Sed tamen minor non dẽt propterea † in damno æſti-
mationis ſerui remanere. Nam debet ei ſuccurri aliquo
modo,vt damnum æſtimationis ei reficiatur. Et hoc,vel
45 † cogendo manumiſſum vt ei ſatisfaciat de precio, vt
probat expreſsè d.l.minor ſi.§.1.ff.de minor.licet Gl.in-
telligat hoc verum, quando dolo fuit inductus minor
ab ipſo manumiſſo,vt eum manumitteret,nam Docto-
res tex.ſimpliciter, & generaliter intelligunt,vt per Ia-
cob.

cob.Buttig.& Iacob.de Arena ibi.& Alber.refert & ſe-
quitur in l.verum.in princ.& in d.l.minor ſi.§.1.ff.de
minor.& Ioan.And.in c.fin.de reb.eccl.non alien.nu.6.
& Fulg.in l.eleganter.nu.8.ff.quod metus cauſa.

46 Vel contra† tutorem,vel curatorem ſuum minor ha-
bebit regreſſum pro hoc precio,vt per Pet.de Bellaper.
in d.l.1.& pen.C.ſi aduer.liber.

Limitatur ſextò, vt non procedat ſi magna cauſa ad-
ſit reſcindendi d.libertatem,vt dicam art.ſeq.

Articulus IV.

67 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur ad-
uerſus manumiſſionem,quando ex magna cauſa
principi ita videatur?

Videtur,quod non. Quia libertas eſt iuris naturalis,
contra quod diſpenſare princeps non poteſt, vt conſide-
rabatur ſupra num.57.& ſeq. ex mente Baldi.

Sed breuiter. Contra eſt veritas,tex.eſt ad literam in
l.niſi.ff.de minor. Azo in rub.C.ſi aduer.lib.Gl.in l.ele-
ganter.in verbo,reſtitutionem.ff.de dolo.Rebuff.de re-
ſtit.in integ.art.1.gl.2.nu.19.

Exempla autem huius magnæ cauſæ inquirẽda ſunt.
Quorum quidem plura ponit Gloſſ.in d.l.niſi.

48 Primum exemplum eſt ſi minor coactus fuiſſet † ad
manumittendum vi vel metu.Ita Glo.præall.per l.me-
tum.ff.quod met.cauſa.

Sed aduerte,quia hoc caſu videtur ſuperflua reſtitu-
49 tio, cum manumiſſio non teneat, † l.3. C. ſi aduer.
liber. ibi,culpa vel dolo, iuncto princ. inſt. de except.
dum ibi æquiparantur dolus, & metus & error con-
trahentis.

Secundum exemplum eſt, ſi minor inſtitutus fuiſſet
50 ſub hac conditione † ſi ſeruum non manumiſerit,ita vt
manumittendo illum veniat priuandus non ſolùm illo,
ſed etiam hæreditate: nam propter hoc graue damnũ
principis decreto poterit retractari huiuſmodi damno-
ſa manumiſſio. ita Glo.præall. & facit,quia fortè dolus
eorum ad quos aliàs ſpectat hæreditas,præſumitur hoc
caſu. Facit etiam exemplum ſequens.

51 Tertium exemplum eſt, ſi propter hanc † manumiſ-
ſionem tota domus minoris ſubuerteretur, Gloſ. in
d.l.niſi Azo in rubr. C.ſi aduer. liber.& ibi Petr. de
Bellap. Ang.in l.fin. ff.de off.præſid. & in l. ſcripto.ff.
de relig.

Quartum exemplum eſt,ſi principi videbitur ſaltem
52 appellandum eſſe à tali ſententia, † quia tunc ſi non
reſtitutio, ſaltem appellatio concederetur, ita Gloſ. &
Mauric. præalleg. cap.249. per l.ſciendum. ff.de ap-
pell.recip.

Sed videtur ſuperfluum hoc,quia hoc permittitur mi-
nori iure communi ſine aliquo beneficio principis, vt
eſt expreſſum in l.fin.C.ſi aduer.liber.& dixi ſupra art.
præced.num.41. & ad l.ſciendum. reſp. quod ibi loqui-
tur,quando appellari aliàs non poteſt.

53 Quintum exemplum eſt,ſi ſeruus † eſſet talis indu-
ſtriæ,vt non poſſet minor carere hoc ſeruo ſine euiden-
ti periculo egeſtatis, ita Mauric. cap.249. & placet, per
d.l.fin.per ea quæ dixi ſupra in tertio exemplo.

54 Hæc omnia intellige,dummodo à principe † conce-
datur hoc caſu reſtitutio, cauſa hac magna cognita,
aliàs enim ab inferiore à principe concedi non poſſet.
Afflict.in titul.quæ ſint regal.num.18.

S V M M A R I A.

*1 Minor an reſtituatur aduerſus mandatum, quando
vterque tam mandans, quàm mandatarius eſt minor? &
numero 2.*
3 Cui detur,& contra quem hæc reſtitutio. & num.5.
*4 Minor contra minorem agentem de damno vitando non re-
ſtituitur.*
*6 Minor an reſtituatur contra mandatum,quando is qui man-
dauit eſt maior,ipſe verò mandatarius eſt minor?*
*7 Minor mandatarius poſtquam acceptauit mandatum poſſit
reſtitui, vt illud implere non teneatur.*
*8 Minor mandatarius an poſſit reſtitui, vt quod malè geſ-
ſit circa ſuſceptum mandatum ſibi non noceat, vel do-
mino?*
9 Minori qui negotia ſua mandat ſibi imputet. &c.
10 Declaratio l.3.§.ſed vtrum,ff.de minor.
*11 Minor contra ſuam non alienam obligationem reſtitui-
tur.*
*12 Minor an reſtituatur hoc caſu, ſi ipſe ex hocquod geſſit
damnum alias ſentiret?*
*13 Minor reſtituitur ſi in iudicio pro alio interuenit,ſi ſua in-
tereſſit.*
*14 Minor defenſor maioris ſi non produxit teſtes antequam in
cauſa concluderetur, vel publicaretur proceſſus, reſtitui-
tur.*
*15 Minor ſi exequendo mandato expendit de ſuo,& mandans
non eſt ſoluendo, reſtituitur.*
*16 Minor ſi conueniatur,mandante actione directa, poteſt pe-
tere ſe reſtitui aduerſus id quod pro eo geſſit perperam.*
*17 Minor reſtituitur hoc caſu propter intereſſe ſuum etiam ex-
trinſecum.*
*18 Minor an reſtituatur aduerſus mandatum, quando ipſe
mandans eſt minor, mandatarius verò maior diſtingui-
tur?*
*19 Quid ſi mandatarius rem benè geſſit,ſed minor mandans ex
ipſomet mandato læſus eſt,quia rem ſibi damnoſam man-
dauit.*
20 Quid econtra,& in primis quid ſi maior eſt ſoluendo? 21.
*22 Quid ſi mandatarius non eſt ſoluendo,an detur reſtitutio ad-
uerſus emptorem?*
*23 Procurator, ſeu mandatarius in cauſis inæſtimabilibus, vt
libertatis,nunquam dicitur ſoluendo.*
*25 Quid ſi pinguius prouidetur minori per reſtitutionem quàm
per actionem mandati.*
26 Minor an reſtituatur aduerſus ſocietatem à ſe contractam?
27 Et quid ſi adeſt iuramentum,tamen enormis læſio adſit.
28 Et quid ſi dolo inita ſit ſocietas:
*29 Reſtitutio hæc non ſeruit ad ſocietatem diuidendam,quia ex
natura actus diuidi poteſt, ſed ad liberandum ab iniquis
pactis.*
30 Minor an reſtituatur aduerſus permutationem?
*31 In emptione & venditione quæ dicentur in hac materia,pro-
cedunt in permutatione.*
*33 Minor an reſtituatur aduerſus locationem, & conductio-
nem,cum exemplis,num.35.*
*36 Minor reſtituitur aduerſus non factam præſtationem con-
ductoribus,ſic & eccleſia.*
37 An procedant prædicta in locatione ad modicum tempus?
*38 Minor an reſtituatur aduerſus emphyteuſim, vel eccleſiam
& quomodo hoc intelligatur, & attendatur, & conſidere-
tur læſio? & num.39.40.*
*41 De emphyteuſi quæ dicuntur in hoc propoſito,dic in renoua-
tionibus illarum.*
42 Minor an reſtituatur aduerſus contractum cenſualem.
*43 Minor an reſtituatur in contractibus hodiernis cenſuum,la-
tè diſtinguitur vſque ad numer.51.*
47 Aduerſus fructus cenſus decurſos an minor reſtituatur?
*48 An idem ſi minor vel eccleſia pecuniam ſuam ita ad cen-
ſum dederint,id eſt,quod huiuſmodi cenſum à domino im-
poſitum ſuo prædio perpetuo emerint?*
*50 Minor an reſtituatur aduerſus contractum modernum, qui
dicitur ad ſocietatem officiorum, latè diſtinguuntur capita
ſuper quibus cadit dubitatio vſque ad num.53.*
*53 Minor an reſtituatur aduerſus contractum precarium,
qui alias dicitur ad renouandum de nouennio in nouen-
nium? &c.*
Et an aduerſus non petitam renouationem? &c. remiſſiuè.

QVÆ.

Digitized by Google

QVÆSTIO LVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus mandatum, ſocietatem, locationem, & conductionem, emphyteuſim, & permutationem.

ALII quoque contractus ſunt, qui conſen-
ſu celebrantur, & frequentiores, quàm
præcedentes, videlicet mandatum, ſo-
cietas, permutatio, locatio, conductio, em-
phyteuſis, &c.
De quibus agam in hac quæſtione, &
quomodo reſtitutio in integrum danda ſit minoribus
aduerſus hos contractus, hiſce ſex articulis ſequentibus
abſoluetur.
Primò, An minor reſtituatur aduerſus mandatum,
quando aduerſarius quoque minor eſt?
Secundò, Quid quando mandans eſt maior, manda-
tarius verò minor?
Tertiò, Quid quando mandans eſt minor, mandata-
rius verò maior?
Quartò, An reſtituatur minor aduerſus ſocietatem
à ſe contractam?
Quintò, An reſtituatur minor aduerſus permuta-
tionem?
Sextò, An minor reſtituatur aduerſus locatio-
nem, conductionem, emphyteuſim, & cæteros con-
tractus huius generis?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor † reſtituatur in in-
tegrum aduerſus mandatum, quando vterque
tam mandans, quàm mandatarius eſt minor?
2 Quemadmodum dubium non eſt, quod quando † v-
terque maior eſt, reſtitutio aduerſus mandatum non
datur.
Ita quoque dubium non eſt, quod quando vterque
3 minor eſt, datur. Sed dubium eſt, cui detur, † & contra
quem. Et quo ad primum, concedi debet illi, qui ex tali
mandato læſus eſt principaliter, & ante omnia, v.g. mi-
nor mandauit minori, vt venderet rem ſuam, quæ vale-
bat 20. & mandatarius vendidit 15. tantum, non du-
bium eſt quin vterque reſtitutionem habent: mãdans,
quia læſus eſt, & mandatarius, quia tenetur actione
mandati ipſi mandanti propter rem male à ſe geſtam,
& cum minor excuſari debet, & reſtitui, ſed quia læſus
eſt principaliter ipſe mandãs, quia in primis ipſe dam-
num ſenſit, & ſi ageret contra ipſum mandatarium mi-
norem nihil ageret, quia ipſe quoque minor eſt, & de
4 damno vitando ageret, † iuxta ea quæ habentur in l.ſi
minor filiofam.ff.de minor. & dixi ſupra q.48.art.5.di-
cendum eſt igitur, quòd ipſi mandanti debet dari re-
ſtitutio, vt circuitus euitetur.
5 Quo ad ſecundum autem dic, quòd contra † ter-
tium poſſeſſorem qui eum minore contraxit, dabitur
reſtitutio, ipſi enim imputari debet, qui cum huiuſ-
modi perſonis contraxit.

Articulus II.

6 AD ſecundum, An ſcilicet † reſtituatur minor ad-
uerſus mandatum, quando is qui mandauit eſt
maior, ipſe verò mandatarius eſt minor?
7 Duæ inſpectiones faciendæ ſunt. Prima eſt, an † iſte
mandatarius poſtquam acceptauit mandatum poſſit
reſtitui, vt illud implere non teneatur?
Et quamuis non reperiam deciſum, crederem quod
ſic, ſaltem generali ratione, quia immiſcendo ſe nego-
tiis alienis hoc ipſo lædi videtur minor, quia ſe litibus
implicat. l.minoribus.ff.de minorib.
8 Secunda eſt, an iſte † mãdatarius ſi malè geſſit, quod
in mandatis gerendum ſuſcepit reſtituatur, & hæc eſt
ſubtilior?
Videtur autem, quod ſic per l.3.§.vtrũ. ff.de minor.
vbi filius qui iuſſu patris contrahit reſtituitur.
Præterea ſi minor iſte malè gerat, tenebitur domino
actione mandati, & ſic obligatus ei remanebit, ex geſtis
à te imprudenter, ergo reſtitui debebit, per §.ſed virum,
ibi, ex omnibus cauſis minor reſtituitur, ex quibus ob-
ligatur.
In contrarium eſt veritas, text. eſt expreſſus in l.cum
mandato.ff.de minor. & tradit Bellam. in c.non iniuſtè.
num.2.de procurat.
Et ratio eſt, quia potiùs conſuleretur maiori, cuius
damno ſit res ceſſura, quàm minori, vt dicit d.l.cum
mandato, neque mouet quod videatur iniquum, quia
9 ipſi imputari debet, qui negocia † ſua minori gerenda
commiſit, vt dicit ad literam d.l.cũ mandato, ad finem,
& tex. conſimilis in l.3.§.fi.ff.eod.de minor.
Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, ꝙ d.§.ſed vtrũ,
10 loquitur, † quando minor ſe obligauit, vnde non mi-
rum ſi reſtituitur, per regulam d.tex, ibi, ex quib. cauſis
obligatur, reſtituitur, nos autem loquimur quando mi-
nor obligauit ſuum principalem alicui tertio, cum quo
nomine ſui principalis contraxit, vnde ſi reſtitueretur
minor, non contra ſuam obligationem, ſed alienam re-
11 ſtitueretur, quod eſt † abſurdum, vt prædixi, & ita vo-
luit Bar. in d.§.ſed verum, quamuis Mauric, cap.243.la-
tè ponat hanc ſol. pro ſua.
An ſecundum, de præiudicio minoris, qui ſi nõ reſti-
tuatur, tenebitur domino de malè geſtis, reſponſionem
collige ex limit. ſeq. cum exemplis ibi poſitis. Conclu-
ſio igitur eſt, quòd minor mandatarius non reſtituitur
aduerſus mandatum, & malè geſtum negocium. d.l.
cum mandato.
12 Limitaturque dupliciter. Primò † vt non procedat, ſi
minori ſit neceſſaria reſtitutio, quia ipſe aliàs damnum
ſentiret, vt d.l.cum mandato, in princ. verſ. ſed ſi. & no-
tat Didac. Pract. Quæſt. c.14.num.3. cum exemplo de
quo infra proximè.
13 Et exempla plura afferuntur. Primum eſt, † quòd ſi
minor in iudicio pro alio interuenit, reſtituitur ſi ſua
intereſt, etiã ſi eius principalis maior reſtitui non poſſet,
vt per Didac. d.n.3. & exemplum in indiuiduo ponit in
eo minore qui defendens aliquem maiorem non pro-
14 duxit teſtes, † antequam in cauſa concluderetur, vel
publicaretur proceſſus, dicit enim quod poteſt etiam
poſtea ope reſtitutionis, ne ipſe damno afficiatur, dicens
ita colligi ex Gloſ. in l.ſi parentes. C.de euict. in verbo,
ex perſona, & ibi Pet. de Bellapert Anchar. in c.ea quæ.
de reg. iur. in 6.q.17. & Affl ct. deciſ.15. & dicam infra
in ead. quæſt. an aduerſus iudicialia. &c.
Exemplum ſecundum colligitur ex d.l.cum man-
dato, quando ſcilicet iſte minor in exequendo man-
15 dato expendiſſet de ſuo & mandans non eſſet † ſol-
uendo, & hoc pro ſing. ponit Bella. in c.non iniuſtè. nu.
2.de procur. Ratio eſt, quia minor non haberet hoc ca-
ſu contrariam mandati contra eum, & ſic in damno
remaneret.
16 Exemplum tertium, quando minor † conuenitur à
domino actione mandati directa, vt in d.l.cum man-
dato, verſic. ergo, &c. & ratio eſt, quia imputari debet
domino, quare mandauit adoleſcenti negocia ſua ge-
renda, vt d.ver. ergo, & d.l.3.§.fin.ff.de minor.
17 Limitatur ſecundò, niſi minor † vellet reſtitui pro-
pter intereſſe ſuum extrinſecum, id eſt, propter mo-
leſtiam quam habere poſſet ex obligatione hac pro ſuo
principali ſuſcepta, Bald. in d.l.cum mandato.

Arti-

Articulus III.

18 AD tertium, An ſcilicet † reſtituatur minor aduerſus mandatum quando ipſe mandans eſt minor, mandatarius verò maior?

Diſtinguendi & ſubdiſtinguendi ſunt diuerſi caſus.

19 Primus eſt, quando procurator † non exceſſit fines mandati, ſed ipſe minor in mandando læſus eſt, quia mandauit aliquid fieri, quod ſibi damnoſum erat. Verbi gratia ſi minor mandauit maiori, vt venderet equum eius pro 30. qui valebat 50. & mandatarius vẽdidit pro 30. & hoc caſu reſtituitur minor contra emptorẽ. Glo. in d. l. cum mandato, & ibi Alber. in verbo, poſſit. Ratio clara eſt, quia minor imprudẽter ſe geſſit ita mãdando.

20 Secundus caſus eſt, quando minor † vtilem ſibi rem mandauit, ſed mandatarius excedendo fines mandati læſit ipſum minorem, verbi gratia mandauit minor vendi equum ſuum, qui valebat 50. & non expreſſit precium dicens, quod venderetur pro iuſto precio, & mandatarius vendidit pro 30. & tunc ſubdiſtingue duos alios caſus.

21 Primus, quando maior eſt ſoluendo, † vnde minor poteſt agere contra eum directa mandati, & conclude, quod non reſtituitur minor. ita Glo. Alber. & alij in d. l. cum mandato. Ant. de Butr. c. a. nu. 43. de reſt. in integ. Affl. ſuper conſtit. Regni, lib. 2. rub. 38. nu. 19. Grat. conſ. 119. nu. 152. Ratio eſt, quia minor eſt tutus ipſo iure ordinario, abſque eo quod deueniatur ad remedium extraordinarium, ergo & c. l. in cauſæ. ff. de min.

22 Secundus eſt, quãdo procurator † non eſt ſoluendo, vnde minor non poteſt agere contra eum actione ordinaria, & tunc reſtitui debet aduerſus emptorem, ita præalleg. & eſt tex. in d. l. cum mandato, in verſ. ſi autem ipſe dominus, ibi ſi nec à procuratore ſeruari res poſſit, & hoc in terminis tenet Grat. conſ. 119. nu. 152. lib. 1. Hoſt. in c. 2. col. 5. ſuper verbo, reſtituimus, hanc eandem affert diſtinctionem, & infert quod in cauſa inæſtimabi-
23 li, vt eſt cauſa ſtatus, vel libertatis, † ſemper reſtituitur minor, quia procurator nunquam dicetur ſoluendo. & Bellam. in cap. querelam, nu. 3. ad finem. ff. de procur.

24 Amplia prædicta in primo caſu proximo, † vt procedant etiam, ſi in iudicio procurator minoris rem eius malè geſſiſſet, nam donec datur contra eum regreſſus, non habet minor reſtitutionem, vt inquiunt Iacob. de Sanct. Georgio in l. cum & minor. num. 4. & 5. C. ſi aduer. rem iud. Hoſt. in cap. ſuſcitata. poſt princ. de reſt. in integ. & Iacob. Æmilian. conſil. 56. num. 8. & 9.

25 Limita verò ecõtra, niſi pinguiùs † ſuccurreretur minori per reſtitutionem in integrum, quàm per actionem mandati contra procuratorem, prout in terminis per Rimin. conſil. 163. num. 23. lib. 1. vbi in indiuiduo ita limita. d. l. cum mandato, & ibi exemplum, quando dicatur pinguiùs ſuccurri per reſtitutionis remedium, quàm actione mandati, & dixi ſupra in prima parte, quæſt. 17. articulo 2.

Articulus IV.

26 AD quartum, An † ſcilicet minor reſtituatur aduerſus ſocietatem à ſe contractam?

Regula eſt quod ſic. tex. eſt in l. ait prætor, in princ. ff. de minor.

27 Ampliaturque etiam ſi iuramento † firmata ſit, dummodo adſit enormis læſio, Bald. in conſil. 213. lib. 1. & dicam in tract. iuramenti pleniùs.

28 Limitatur verò, niſi dolo † ſocietas inita ſit, quia tunc ipſo iure non tenet, tex. eſt clarus in d. l. in cauſæ, in prin. verſ. item relatum. ff. de min.

Limitatur ſeu declaratur ſecundò, vt non procedat
29 quo ad ipſam ſocietatem † reſcindendam, quia illa de ſui natura diuidi poteſt, & durat quouſque ipſis ſocijs placet, & non vltra. §. manet autem. inſtit. de ſociet. cum ſimil. ſed intelligetur concluſio, quo ad pacta [illegible] à minore perperam inita, quorum vigore ipſe [illegible] diuidendis, vel in damnis reparandis læſus ſit. poterit enim reſtitui, non ad hoc vt ſocietas contracta non ſit, ſed vt bona fide ſingula diuidantur, & ad æquitatem rationabilemque participationẽ iam lucri, quàm damni redigantur pacta cum ſocijs conuenta.

Articulus V.

30 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus permutationem?

Concluſio indubitata eſt quòd ſic. tex. eſt expreſſus in l. Titia. ff. de iur. dot. & Ioan. Fab. in l. 1. C. ſi aduer. tranſact. & Mauric. per illum tex. in tract. de reſtit. in integ. cap. 213.

Facit etiam ſecundùm Fab. notata in l. qui cum metu. C. de tranſact. & l. magis. ff. de reb. eorum.

31 Facit etiam, quia permutatio eſt ſimilis † emptioni, quinimò antequam eſſet in vſu pecunia, permutatio loco venditionis vſitabatur. l. 1. ff. de contr. empt. ex quo
32 poſſumus firmiter dicere, † quod ea omnia quæ dicentur infra q. ſeq. circa reſtitutionem in integrum aduerſus emptionem, & venditionem procedant in permutatione, & ſi caſus occurrat, ad ibi dicta recurras.

Articulus VI.

33 AD ſextum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus locationem. & conductionem, emphyteuſim, vel contractum cenſualem, vel precarias, vel cæteros contractus id genus?

34 Quo ad locationẽ & conductionẽ † non reperi legem hoc in indiuiduo tractantem, ſed breuiter fac concluſionem, quò † ſic. quam probat regula generalis. l. non omnia. ff. de min. & concluſio magis generalis, quàm faciunt Doct. in ſimili in cap. 1. de reſtit. in integ. vel intelligas in emphyteuſi ſecundùm aliquos, vel ſecundùm alios in contractu cenſuali, quia iſti contractus ſunt ſimiles locationi, §. adeo autem. inſtit. de locat. & conduct.
35 exempla potes deſumere, † puta ſi minor locauit rem ſuam pro vili penſione, vel locauit viro potenti, & duræ exactionis, à quo difficulter penſio exigi ſuis temporibus poſſit, vel ipſe conduxit rem pro nimis graui penſione, vel à viro ſeditioſo, & potente, de quo dubitari poſſit ne quorannis fructus rei locatæ, vel ſuos facere, vel turbare ipſi minori audeat, vel in ſumma inquietam poſſeſſionem conductoris reddere, & ſimiles quæ ſunt de mente Doct. communiter in d. cap. 1. de reſtit. in integ.

36 In propoſito quoqua notabis, quòd † reſtituitur minor, vel eccleſia aduerſus non factam proteſtationem conductoribus, quod ipſi non intendebant ſtare amplius in dicta locatione, vt ſingul. ponit Alexand. conſil. 57. num. 17. lib. 4.

Limitantur autem prædicta multũ ſing. vt non pro-
37 cedant in locatione ad modicũ tẽpus, † quia modicum damnum minoris, vel eccleſiæ continere poteſt, & propterea reſtitutio non datur. l. ſcio. ff. de reſt. in integ. ita Bero. poſt Abb. in c. 1. nu. 50. de reſt. in integ. vbi poſtea num. 54. & ſequentibus latiſſimè tractat, an quando, & quomodo ex locatione ad modicum tempus locator poſſit dici grauiter læſus, & idem in locatione ad modicum tempus videtur velle Mar. Soc. ſenior. in cap. querelam. nu. 23. extra ne prælat. vices ſuas.

Ego breuiter puto limitationem non eſſe veram, ſed illud eſſe meram veritatem, quod vel ad modicum tempus, vel ad longum tempus ſit facta locatio, vel conductio, ſi læſio minoris, vel eccleſiæ ſit grauis, detur eis reſtitutio, ſi minima vel ſatis modica, iuxta ea quæ diximus ſupra in prima par. q. 4. ar. ... non detur reſtitutio, etiam ſi ad longum tempus facta eſſet reſtitutio, quia quolibet anno commenſurantur penſio, & fructus, & quolibet

bet anno minor exponit ſe lucro, & damno, quod ſi mi-
nimum futurum ſit, reſtitutio nō debet dari, ſi verò ma-
gnum, debet dari, etiam ſi pro duobus tantum annis lo-
catio ſecta eſſet, & ita teneas.

38 Quo ad emphyteuſim † quoque facies cōcluſionem,
quod reſtituitur minor vel eccleſia, ſi læſa ſint in em-
phyteuſi contrahenda, per tex. in d.c.1. extra de reſt. in
int. vbi Doctores cōmuniter, limita ſeu declara hoc ſub-
39 ſtantialiter, vt † procedat cōcluſio quo ad hoc, an expe-
dierit eccleſiæ, vel minori dare rem ſuam in emphyteu-
ſim, non autem ſimpliciter quo ad hoc, quia data res
fuerit in emphyteuſim, ſi enim attēderetur modicus il-
le canon annuus qui ſoluitur loco penſionis, vtique ſem-
per dicerentur grauiſſimè læſi eccleſia, vel minor, ſed il-
le non attenditur, vt in terminis dicit Bero. conſ. 84. nu.
20. verſ. quarto, lib. 5. & conſil. 83. nu. 29. lib. 1. attenditur
autem, an ſit date in emphyteuſim res, quæ danda non
erat, puta quia non erat ſterilis, ſed fructuoſa, vel etiam
ſi erat ſterilis, tamen erat talis negligentia prælatorum,
vel minoris, quòd poterat de facili redigi ad culturam,
& cum leui expenſa, prout ab emphyteuta redacta fuit,
& in his caſibus reſtitutio debetur, vt eccleſia poſſit rem
ſuam recuperare nō aliter expectato fine generationis,
& emphyteuta meliorationes ſuas recipere cogetur, &
rem dimittere.

40 Quomodo autem probetur læſio † eccleſiæ ſuper de-
tione rei in emphyteuſim cum caſus occurreret, vide
plenum conſilium Corn. conſ. 181. num. 53. & ſeqq. vſ-
que ad nu. 68. lib. 2. vbi alia habebis, licèt ad prædicta
per ſimilitudinem ſaltem redigantur.

41 Quæ de emphyteuſi diximus, dicas etiam † de reno-
uationib. in emphyteuſim quæ ab eccleſijs vel alijs fieri
ſolent, & præſertim in ijs læſio attenderetur circa hoc, an
eccleſiæ reaffirmauerit fundum vel prædium deuolutum
in caſu, quo reaffirmare non tenebatur, & ſi ex vrbanita-
te fecit, an ipſa indigeret fructib. eius rei pro menſa ſua,
puto enim, quòd etiam aduerſus vrbanitatem huiuſmo-
di danda ſit ei reſtitutio, aliàs ipſa mendicare cogitur,
ſin minus, inurbanum eſſet ſi ipſa contra actum virtutis
auderet, & reniteretur, & rectiùs omninò facturos iudi-
ces puto ſi ab huiuſmodi reſtitutione hoc caſu abſtinue-
rint, iu xta §. ſi vxor. inſtit. de nup.

42 Quo ad contractum cenſualem, † concluſio eſt, quòd
ſic. tex. eſt vbi omnes notant ſecundùm veriorem intel-
lectum in cap. 1. de reſt. in integ.

43 Sed poteſt vtiliter quæri, quid hodie † in contractib.
quibuſdam nouis qui cenſuum vulgo dicuntur, quando
ſcilicet dominus fundi ita ponit annuum cenſum ſuper
fundo vel prædio ſuo, deinde vēdit illum alicui, eo quia
fructus illius ſunt incerti, rediget ex vſu & Pontificum
permiſſione ad decem, vel octo, vel ſex, &c. pro centena-
rio, an aduerſus huiuſmodi cenſus reſtituetur minor, vel
eccleſie, & licèt apud Doctores rectum non viderim.
44 Puto tñ breuiter ſic dicendū. Aut quærimus de † hoc,
qñ ipſe minor, vel eccleſia imponunt cenſum prædio eo-
rum, ſiue vt vulgo dicitur, accipiunt pecuniam ad cen-
ſum, & tunc aduerte, quia ſi quidem ipſi volunt recede-
re ab hoc cenſu redimendo illum, non eſt neceſſaria re-
ſtitutio, quia ex pacto in huiuſmodi contractib. apponi
45 ſolito hoc eis licèt, ſi † verò volunt reſtitutionem aduer-
ſus æſtimationem fructuum, puta quia acceperunt ad
rationem decem pro centenario, quando pro octo habe-
re potuerunt, & puto in hoc eſſe audiendos, & reſtitui
debere aduerſus huiuſmodi grauiorem æſtimationem,
vt ſcilicet ad vſitatam æſtimationem redigatur. Si de-
46 mum † reſtitui volunt ad hoc vt ſe eximere poſſint ab
huiuſmodi vēditione, id eſt, redimere cenſū venditum,
abſque refuſione, & reſtitutione precij, & tunc dubitari
poteſt, ſed tamen vera concluſio eſt iſta, quod aut ha-
bent precium præ manibus quod reſtituere poſſint, vel
ſi expenderunt, ex eo locupletiores ſecti ſunt, & tunc re-
ſtituere tenentur. Aut verò diſſipauerunt illud, prout
ſæpè ipſis minoribus accidit, & tunc reſtitui debēt abſ-
que refuſione precij, vt eſt communis opinio, de qua per
Gloſ. Bart. & Alber. in l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ff. de
minor. & Franc. Marc. deciſ. 481. nu. 2. per l. ſi ſiue. §. in-
terpoſito. ff. de adm. tut. & plenè dixi ſupra in 1. part. q.
47. artic. 4. num. 20. & cuius ſit onus probendi minorem
eſſe locupletatū ex illa pecunia, vel ne, ibi dixi pleniſſi-
mè, art. ſeq. num. 22. & ſeq.

47 Aduerſus autē fructus † decurſos, an reſtitui debeat,
puto ſic dicendum. Aut ſoluit illos iam emptori, & non
repetet, exemplo emptoris fundi quando iam percepit,
& conſumpſit illos, non tenetur refundere illos minori,
recuperanti rem ſuam per reſtitutionem in integrum,
vt dixi ſupra, q. 45. art. 2.

48 Aut illos nō ſoluit emptori, † & tunc aut minor ex il-
le pecunia locupletatus eſt etiā quo ad fructus, quia ex-
poſuit honeſto lucro, & ipſe quoque lucratus eſt cum ea,
& non poterit audiri ne ſoluat, ratio eſt, quia in aliquo
læſus non eſt, nec remanet in damno aliquo ſoluendo il-
los, imò non ſoluendo, remaneret in lucro cum damno
tertij, quod eſt contra ea quæ dixi ſupra in prima parte,
quæſt. 7. art. 1. text. eſt in l. videlicet. ff. ex quib. cauſ. ma-
ior. Aut locupletatus non eſt, quia pecuniam vel malè
perdidit, vel mortuam detinuit, & ope reſtitutionis au-
diendus erit ne ſoluat, & hoc à maioritate rationis, ar-
guendo è ſorte principali ad fructus ipſos; quod ſcilicet
ſi non tenetur hoc caſu reſtituere ſortem, neque etiam
fructus ſoluere tenebitur.

49 Aut verò quærimus de hoc. An ſcilicet † ipſe minor
& Eccleſia ſi ipſi emerint cenſum hunc annuum, reſti-
tuātur in integrum aduerſus emptionem iſtam, & dico
ſic; Aut quærimus an reſtituātur aduerſus ipſā met em-
ptionem, quia non interfuit emere, & dico quod ſic,
exemplo cæterarum emptionum, de quibus dicam in-
fra quæſt. ſequen. artic. primo. Intereſſe autem hoc ſeu
læſio probari poterit, vel quia ipſe venditor cenſus non
ſit ſoluendo, vel duræ exactionis ſit quo ad annuam fru-
ctuum ſolutionem, vel fundus ſuper quo cēſus fuit fun-
datus ſit prius obligatus alteri, & in ſumma adſit peri-
culum futuræ litis, vel litium, quibus vexari minorum
non intereſt, & propter hoc intereſſe datur minoribus
reſtitutio. l. minoribus. ff. de minor. vt dixi ſupra plu-
ries, & præſertim quæſtio. 4. articulo 10. & omninò ad
prædicta conferunt, quæ dicam infra quæſt. ſeq. per
totum. Vel quod emerit cariùs, quàm ſolitum ſit, & pro
viliore prouentu annuo, vt dixi infra quæſt. ſequen. ar-
tic. 1. verſic. & ex hoc inferiur, num. 3. & hæc mihi vi-
dentur nouiter dici poſſe circa hunc nouum contra-
ctum cenſus, vt vulgo nuncupatur, ſubmitteos hęc om-
nia correctioni cuiuſlibet melius ſentientis.

50 Quo ad contractum verò † qui vulgo dicitur ad So-
cietatem officij, Dico ſic, quòd ſi eques qui contrahit
ſocietatem accipiendo pecuniam ſuper eius officio læ-
ditur ex hoc, & eſt minor, reſtituendus erit, & in ſpecie
ſi lædatur ipſemet accipiendo pecuniam pro ſe, & illam
diſſipādo, reſtituetur eiſdem rationibus, de quibus dixi
prox. circa contractum cenſus. Vel ſi non ipſemet pecu-
niam accipiat, ſed pro alio, vel minore, vel maiore, pro-
ut ſæpiſſimè vſitatum eſt, & ille tertius non ſoluat fru-
ctus, vel diſſoluta ſocietate per renunciationem non re-
ſtituat ſortē, reſtituetur eques contra ipſum ſocium, ne
ipſe teneatur de ſuo, qui ipſi principaliter obligatus eſt,
illo tertio non ſoluēte ſortem vel fructus, & hoc in ſub-
ſidium concedendum eſt, ne minor ex propria culpa, &
imprudentia damnum patiatur, reſtituta tamen ſeu ceſ-
ſa actione ipſi ſocio creditori, contra illum tertium, cu-
ius contemplatione ſocietas fuit contracta, & qui verè
pecuniam habuit, vt contra eum principalis agere poſ-
ſit, vt videtur text. penè in terminis in l. petri. §. ſi pecu-
niam. ff. de minor.

51 Si verò non ipſe eques † minor ſit, ſed ille qui pecu-
niam accepit, id eſt, cuius cōtemplatione fuit contracta

ab

ab equite ipſa ſocietas, minor ſit, & ſit læſus ex hac ſocietate, puta, quia pecuniam diſſipauerit, & ſic ex ea locupletior factus non ſit, reſtituetur aduerſus equitem, vel ſocium agentes contra eum, ne reſtituere teneatur, ſicut accedit in mutuo ei facto, vt eſt expreſſum in d.l. patri. §.ſi pecuniam. ff. de minor. Et idem dico quo ad fructus, vt plenius declaraui proximè circa contractum cenſuum.

12 Si autem non ipſe eques † vel ille, qui pecuniā accepit minor ſit, ſed ille qui pecuniam dedit læſus ſit, puta quia mortuus ſit non facta renūciatione ſocietatis, quā diſdictam vocant, quindecim diebus ante mortem eius naturalem, an hæres eius ex perſona illius reſtituetur in integrum, ad hoc vt pecunia illa non intelligatur perdita iuxta pactum in ſocietate appoſitum? & licèt videatur prima facie quòd ſic, quia vnque non niſi negligentia omiſit facere præfatam diſdictam in tempore, & in caſibus in quibus propria negligentia minor læderur, reſtituitur. l. non omnia, cum ſimil. ff. de minor. Tamen veriùs puto contrarium, quia non ex negligentia ſua ſola, ſed ex accidenti ipſius mortis ſubſequentis læſus eſt, adeo quòd tempore mortis eius non competebat ipſi reſtitutio, quia non adhuc erat completa læſio, vnde ad hæredem illam tranſmittere non potuit, & conſequenter hæres ex perſona minoris defuncti reſtitui non poterit, l. interdum. ff. de minor. neque obſtat l. Pantonius. ff. de acquir. hæred. cum notatis per Gloſ. & Doctor. ibi, quia reſtitutio de qua ibi competit ex clauſula generali, ex capite iuſti impedimenti, non autem ex edicto minorum, & ſic ex capite ætatis, vt eſt communis ſententia, de qua dixi ſupra in prima parte, q. 50. artic. fin. num. 81. Neque dicas, quòd hic quoque reſtitui debeat minor ex clauſula generali, propter caſum mortis, quia hoc eſt contra terminos legum in hac materia, cum non reſtituatur minor ex caſu fortuito, vt l. verum. §. ſi locupleti. ff. de mino. & dixi ſupra in prima parte, q. 4. art.... Præterea, non eſt æquum in propoſita ſpecie, quod reſtituatur ex caſu fortuito, quia redderetur iſte contractus ſocietatis officij illicitus cum minoribus volentibus exponere pecunias ſuas lucro ſocietatis, & officio illius, ſi capitale eorum eſſet ſecurum etiam à caſu mortis cuiuſlibet etiam non facta diſdicta, & propterea reſtitutio deneganda eſt, cum ſimili & honeſto lucro pecuniam ſuam expoſuerint, & ſic bene rem ſuam geſſerint, quo caſu etiam ſi poſtea malè ſuccedat, reſtitutio non datur, d. l. verum. §. ſi locupleti. ff. de minor. cum ſimil.

Quo verò ad contractum pecuniarum, vel eius qui aliàs dicitur ad renouandum de nouennio in nouennium, vel de 29. annis, in 29. annos, dic vt dixi ſupra circa contractum locationis, vel emphyteuſis, & ſi læſio contingeret circa non petitam renouationem in tempore, dic vt dicam infra in ea quæſtione, an aduerſus non petitam inueſtituram, &c.

SVMMARIA.

1 Minor, vel eccleſia an reſtituantur aduerſus emptionem à ſe factam?

2 Et quid ſi læſio minoris, vel eccleſiæ conſiſtit tantum in lucro omiſſo; id eſt, quia non emit id quod vberiores fructus reddidiſſet.

3 Et an idem in emptionibus cenſuum, & ſocietatibus officiorum emptis? &c.

4 Et an detur hæc reſtitutio propter ſimplex intereſſe ipſius minoris, non omiſſo, & cæt. & exempla de prædijs exiſtentibus prope Tyberim in agro Peruſino, vel circa alia flumina rapida? &c.

5 Minor vel eccleſia quando decepti ſunt tantum circa valorem ipſius rei, reſtitutio datur, ad repetendum precium exceſſiuum, non autem, vt à tota emptione diſcedatur.

6 Intereſſe minoris vel eccleſiæ in propoſito dicitur probatum, ſi minor indigeat ea pecunia, quam expendit.

7 Et an minor vel eccleſia reſtituantur aduerſus emptionem quando emerunt rem ſibi neceſſariam?

8 Minor, vel eccleſia an reſtituantur aduerſus venditionem à ſe factam?

9 Et quid ſi damnum eſſet modicum, licèt non minimum.

10 Et quid ſi læſio conſiſteret in hoc, quòd minor habuiſſet fidem de precio.

11 Et quid ſi læſio conſiſtit non in modicitate precij, ſed quia non interfuit vendere. & num. 12.

13 An procedat ſi minor probet rem pertinere ad ſe iure dominij, alias ſecus?

14 Et quid ſi minor ex neceſſitate vendidit.

15 Et quid ſi venditio fuit facta per ſubhaſtationem.

16 Et quid ſi læſio eſſet vltra dimidiam iuſti precij, an tunc neceſſaria ſit reſtitutio?

17 Et quid ſi læſio non adfuit tempore celebratæ venditionis, ſed ex poſt facto contigit.

18 Læſio regulariter attenditur ſecundum tempus contractus, & non ſecundum tempus ſuperueniens.

19 Minor non reſtituitur, vbi damnum caſu ſuperuenit, ſed vbi ab ipſo in contractu ex imprudentia cauſatur. & 20.

21 Vendi qualibet res tribus modis ſolet, ſecundum vſitatum hominum commercium.

22 Minor poteſt lædi ex poſt facto, ſed cauſa læſionis procedere poteſt ex malè geſtis in ipſo contractu.

23 Quid igitur ſi læſio ſuperuenit propter negligentiam adhibitam in contractu, & 24.

25 Et quid ſi merè caſu contigit læſio, & non ex negligentia, vel imprudentia præcedenti.

26 Minor an reſtituatur aduerſus venditionem ipſam, quando læſus eſt non in hoc quia vendidit, ſed in modicitate precij?

27 Reſtitutio non debet plus reſtituere, quam læſio abſtulerit, &c.

28 Minorum non intereſt, quòd conuentiones, & contractus ab ipſis facti, ex qualibet etiam leui læſione reſcindantur, quia aliàs nemo cum eis contraheret, & commercium hominum perderent.

29 Declaratio l. ſi quidem. C. de præd. minorum.

30 Declaratio c. 1. de reſt. in integ. & n. 31.

32 Minore reſtitutio aduerſus venditionem, ex eo quia minus iuſto precio vendita res fuit, non autem ex eo quia non expedierit vendere, eſt in electione emptoris, an velit precium ſupplere, vel ab emptione diſcedere in totum.

33 Practica concludendi in libello huius reſtitutionis, videlicet, vel precium iuſtum ſuppleri, vel à tota emptione diſcedi.

34 Et quid ſi læſio eſt vltra dimidiam.

35 Authoris opinio, quod libellus poſſit alternatiuè concipi, videlicet peti remedium l. 2. C. de reſcind. vend. & quatenus non vltra dimidiam, ſed citra læſio probaretur, peti reſtitutionem in integrum, & concludi vt ſupra n. 30.

36 Practica concludendi in libello, quando læſio conſiſtit in eo ipſo, quia venditum eſt.

37 Minor an hoc caſu poſſit allegare pro cauſa læſionis, quia precium rei venditæ amiſit?

38 Minor an reſtituatur aduerſus venditionem ſui ipſius ad precium participandum?

39 Reſtitutio ceſſat, vbi res incidat in totum ſtatum ſuum.

40 Declaratio l. 4. ff. de lib. cauſa, & l. 3. §. ſi quis minor. ff. de minorib.

41 Minorem hunc an in libertatem vindicare poſſint parentes eius, vel alij, quorum pudorem tangit venditio iſta?

42 Declaratio l. tutelas. §. libertates. ff. de cap. dimin. ſecundùm Aldobr.

43 Declaratio, & intellectus l. non ſolum, verſic. proinde. ff. de reſt. in integ.

44 Minor 25. annis ſi vendat ſe precium ad participandum, venditio ipſo iure non tenet.

45 Secus

45 *Secus tamen, ſi precium venditionis receperit, poſtquam fuit factus maior 20. annis.*
46 *Minor an reſtituatur aduerſus euictionis obligationem, cui vendendo ſe ſubiecit?*
47 *An ſeruus ſit a pœna euictionis, & ſtipulatione duplæ eo tantum, quia reſtitutus fuit aduerſus principalem obligationem venditionis?*
48 *Fideiuſſores eius an hoc caſu teneantur de euictione?*
49 *Euictionis actio non detur tertio poſſeſſori, cui vendidit emptor minoris, & a quo minor rem euicit per reſtitutionem in integrum, & 50.*
51 *Et an procedant hæc in reſtitutione maioris ex cauſa abſentiæ, vel alterius legitimi impedimenti?*
52 *Minor an reſtituatur aduerſus pactum addictionis in diem, quia, puta, modicum tempus addicit?*
53 *Minor an reſtituatur circa ſubhaſtationes, ſeu licitationes, circa quas imprudenter ſe geſſit, & ex hoc eius læſio ſequuta ſit?*

QVÆSTIO LVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus emptionem, & venditionem.

INTER alios verò contractus qui conſenſu celebrantur frequentiſſimè accidit vt in contractu emptionis, & venditionis minores, vel eccleſiæ decipiantur, & reſtitutione indigeant, de hoc igitur ſolo in hac quæſtione videamus, quomodo, & quando reſtituatur minor aduerſus emptionem, vel venditionem. Idque ſex articulis ad ſummum expediamus.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus emptionem à ſe factam?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus venditionem à ſe factam?

Tertiò, An reſtituatur aduerſus venditionem, quando læſio non adfuit tempore contractus celebrati, ſed ex poſt facto ſuperuenit?

Quartò, An reſtituatur ſi læſio non conſiſtit in eo quod vendidit, ſed in precio tantum, & ad quid tunc reſtituatur?

Quintò, An reſtituatur minor aduerſus venditionem ſui ad precium participandum?

Sextò, An reſtituatur aduerſus euictionis obligationem, vel in diem addictionem, vel alia acceſſoria?

Articulus I.

AD primum, An ſcilicet minor, vel eccleſia reſti-
1 tuatur aduerſus † emptionem à ſe factam, regula eſt quod ſic, vel læſus fuerit circa valorē rei, quia cariùs emit, vt eſt tex. in l. patri. §. ſi pecuniam, verſ. prædium. ff. de minor. Vel quod emerit aliquid, quod emere non interfuit minoris, vel interfuit non emere. tex. in l. verum. §. ſi locupleti. ff. eod.

Ex quibus infertur ad illud de vtilitate precij, quod ſi minor emerit fœnus aliquod & deceptus fuerit in emendo pluri quàm valeret, & quia potuiſſet vberiores prouentus vel vſuras, loquendo de permiſſis hodie, pro
2 illo precio habere, reſtitui debebit aduerſus † hoc lucrum omiſſum, vt ſing. tenet Gaſpar Cabal. in tract. de vſur. num. 167. vbi ita peregrinè quærit, & ſoluit. Sed limitanda eſt concluſio, vt procedat ſic, quod venditor non teneatur redimere, ſed ſupplere, ita vt redigatur ad ſolitum lucrum & prouentum, per ea quæ dicam infra articulo 4.

Et ex hoc infertur etiam ad id quod diximus ſupra de
3 contractibus † cenſuum, & ſocietatibus officiorum, vt ſcilicet ſi minor dedit pecuniam ad cenſum pro minori prouentu quàm in eo loco vſitatum ſit, videlicet ad rationem ſex pro centenario hic Peruſiæ, vbi dantur ad octo, vel ad ſocietatem officij ad rationem octo pro centenario, quando paſſim repetiuntur dandæ ad decem, reſtituetur, vt vel recedatur à pacto, vel ſuppleatur ſibi ſolitum, & conſuetum lucrum pecuniæ, quæ adde his, quæ dixi ſupra q. præced. art. fin.

4 Infertur ſecundò ad id quod dixi de † intereſſe minoris non emiſſe rem, q ſi minor deceptus ſit in tota emptione, id eſt, quia expediat ei non emiſſe, reſtituatur aduerſus totam obligationem, & pecunia tota ei reſtituenda ſit. Quod ſi minor emit fundum prope Tyberim, vel molendinum in ipſomet flumine Tyberis, quòd flumen in agro hoc Peruſino eſt rapax, alueique inſtabilis, periculoſumque admodum habentibus circumuicina prædia, vel molendina ſuper eo, eo ipſo reſtituetur, quod huiuſmodi emptionem fecit, vt ſcilicet ab ea ſibi recedere liceat, Et à Petro Rauen. ſingul. num. 277. minor, &c.

Limitantur prædicta vt procedant ſic, quod ſi minor
5 deceptus ſit circa † valorem rei, reſtituatur ei tantum illa quantitas precij, quàm plus iuſto valore expendit, ſi verò deceptus ſit circa ipſammet emptionem, quia ſcilicet intereſſit eius non emiſſe, reſtituetur, vt ei à toto contractu emptionis recedere liceat, ad notata per Bar. Salyc. Bal. & alios in l. ſi quidem. C. de præd. min. de quo dicam latiùs infra eod. art. 4.

6 Intereſſe autem multipliciter conſiderari poteſt, vt ibi dicam. In ſpecie verò dicetur probatum hoc intereſſe, ſi minor indigeat ea pecunia pro ſuis neceſſitatibus arduis, & prædium quod emit, vendi nequeat, &c. & neceſſitas hæc vel adfuerit tempore emptionis, vel veriſimiliter præuideri potuerit, vt per Gaſp. Cabal. in tract. de vſuris, num. 169.

Limitantur ſecundò, vt non procedant ſi minor
7 emit † rem ſibi neceſſariam, nam contra talem emptionem non reſtituetur, vt dicebat Cyn. in l. fin. C. de reſt. in integ.

Sed tu intellige vt procedat hoc, quando minor diceret quod intereſſit eius non emiſſe, nam ex hoc non audiretur, quia neceſſitas emendi conuinceret eum de mendacio, ſecus verò ſi diceret quod emit cariori precio, quia tunc etiam ſi millies coactus fuiſſet ad emendum, tamen in hoc ipſo deceptus eſt, quod cariùs emit.

Niſi conſtaret, quod venditor requiſitus vendiderit, & vt occurreret neceſſitati, & deſiderio ipſius minoris, & quod nolebat vendere niſi pro tanto, & in ſumma, quod nemo alius etiam maior potuiſſet habere rem illam à venditore niſi pro illo precio. ad not. in l. fin. C. de reſt. in integr.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſ. Minor, vel Eccleſia, vel Ciui-
8 tas, &c. reſtituatur aduerſus † venditionem ab eis factam? Regula & concluſio indubitata eſt, quòd ſic. Tex. eſt in l. 1. & fin. C. ſi aduer. vend. & in l. ait prætor. in princ. ff. de minor. & de iure canonico ſecundùm intellectum Gloſ. in cap. 1. de reſt. in integ.

Ampliatur primò vt procedat, etiam ſi mediocri damno affectus fuerit minor, dummodo non ſit minimum, Nat. conſ. 631. num. 22.

9 Sed ego puto verum hoc, quando læſio † conſiſt[illegible] ea precij quantitatem, & tunc intelligerem ſi h[illegible] num mediocre licet paruum, non tamen minim[illegible] ſi ſcilicet minor læſus ſit circa latitudinē iuſti pre[illegible] tum, videlicet quia rēs illa cōmuniter vendi pot[illegible] 16. vel 18 & ipſe non vendidit niſi 15. non debeat reſtitui, tanquam læſus in minimo, ſi verò ſit læſus vltra latitudinem iuſti precij, in quo ſi maior decipiat[illegible] ſuccurritur, quia non excedat vltra dimidiā, & [illegible] læ-

tus

Digitized by Google

ſua vltra tertiam partem non eſt dubium quòd reſtitue-
tur, quia diceretur enormiter læſus, vt dictum fuit ſu-
pra in 1. parte. q. 4. art.... ſi verò intra 3. partem, & tunc
puto quod loquatur, & procedat limitatio Natiæ, & quod
ſuccurratur minori, etiam ſi mediocriter non autem
enormiter læſus fuerit.
10 Ampliatur ſecũdò, vt procedat, etiã ſi læſio † in hoc tan-
tum conſiſteret, quia minor habuiſſet fidem de precio,
vt l. ſi procurator. in Gl. fi. & ibi in add. ff. de iure fiſci.
Ampliatur tertiò, vt procedat non ſolùm ſi minor fuit
11 læſus in ipſa quãtitate precij, ſed etiã in eo ipſo † quia
non expediebat ei vendere, & damnum ei fuit tẽ illam
alienaſſe. Tex. eſt, vbi notat Bart. in l. ſi ſine. §. interpoſi-
to. ff. de adm. tut. Eſt tñ aduertendum, quod etiam ſi vtra-
que de cauſa detur reſtitutio, tamẽ datur ad diuerſa, &
diuerſimode concipietur libellus, vt dicam infra art. 4.
Ampliatur quartò, ſecũdùm quoſdam, vt procedat,
12 etiam ſi non ſit fuerit læſio tempore † venditionis, ſed
poſtea superuenerit, ſed de hoc dicam pleniùs infra art.
ſeq. quia non ſine magna dubitatione eſt.
Limitatur autem è contra concluſio multipliciter, &
13 primò, vt procedat, † ſi minor probet rem ad ſe perti-
nuiſſe iure dominij, vel poſſeſſoſſioois, vel quaſi tempore
quo illam vendidit, aliàs ſecus. Paul. de Caſt. in l. 1. nu.
3. C. de teſt. mil. & dixi ſup. q. 39. art. 2. Quod nota pro-
pter modum articulandi, & probandi incumbentia in
hoc iudicio Rẽſtitutionis in integrum.
14 Limitatur ſecundò, niſi minor vendidit † ex neceſſi-
tate, nam tunc non reſtituitur, ſecundùm Com. conſil.
50. art... lib. 3.
Intellige tamen, quãdo minor vellet reſtitui, ex eo capite,
quia non interfuit vendere, ſecus verò ſi ex capite nõ in-
ſti precij, vt dixi ſup. art. præced. in ſecunda limitatione.
Limitatur tertiò, vt non procedat quando fuit facta
15 venditio † per ſubhaſtationem, tunc enim cum non vi-
deatur adeſſe læſio, quia venditur res plus offerenti, non
videtur danda reſtitutio, vt dicit Mantua conſ. 82. num.
21 verſ. verum tamen, & ſeq. & facit, quia res tantum
valet, quantum vendi poteſt, &c.
Circa quod ad vnum aduerte. Quia ſi fuit venditum
à fiſco, vel creditore alio minoris iure creditoris, materia
hæc alio modo diſtingui, & concludi debet, vt dixi & di-
ſtinxi ſup. in 1. parte. q. 18. art. 12. & etiam hac 2. parte,
q. 53. aduerſus detractionem pignoris, ſi verò ab ipſo-
met minore vendita fuit, dico quod ſi minor prætendit
poſtea ſe fuiſſe læſum circa precium rei, & vult reſtitui
hoc prætextu, audiri non debet, quia ſi data eſt res plus
offerenti, bene dicit Mantua, quod vendita fuit iuſto
precio, quia res tanti valet, quanti vendi poteſt, & ita
procedit limitatio; ſi autem prætendit ſe fuiſſe læſum in
hoc quod non debuerit vendere rem illam, & interſit il-
lius non vendidiſſe eam, reſtituetur nihilominus, quia
ſolemnitas ſubhaſtationis poteſt bene tollere læſionem
quantitatis precij, ſed non læſionem commiſſam in ven-
dendo magis vnam rem quàm aliam, magis vel minus
minori damnoſam, & hoc veriùs puto.
16 Limitatur quintò, vt non procedat quando læſio † eſ-
ſe vltra dimidiam iuſti precij, nam tunc competeret re-
medium l. 2. C. de reſcind. vend. & tanquam remedium
ordinarium faceret ceſſare remedium extraordinarium
reſtitutionis in integrum. Ita in terminis Aymo. Cra-
uet. conſil. 7. num. 2. lib. 1. & conſil. 151. nu. 8.
Sed ego dixi plenè de hoc in prima parte, q. 57. num.
14. vbi de magis communi, & de veritate.
Limitatur ſextò, vt non à toto contractu recedi ſem-
per poſſit, quando ſic læſio eſt circa quantitatem precij,
vt dicam infra eodem nu. 4.

Articulus III.

AD tertiũ, An ſcilicet reſtituatur minor aduerſus
venditionem, quando læſio non adfuit tempore
17 celebratæ venditionis, † ſed ex poſt facto ſuperuenit?
Videtur quod ſic, per text. qui videtur expreſſus in l.
& ſi ſine. §. quæſitum. ff. de minor.
In contrarium tenent Iacob. de Rauen. & Alber. in
d. §. quæſitum, idem vult Gaſpar Caball. in tract. de
vſur. num. 169.
18 Et pro hac opinione facit fortis ratio, quia † læſio re-
gulariter attenditur ſecundùm tempus contractus, &
non ſecundùm tempus ſuperueniens, adeo quod ſi ex
poſt facto valor rei maior vel minor eſt, tamquam ex
caſu contingens non cauſat læſionem reſtitutionis ali-
quam. Iacob. de Sancto Georgio in l. 1. num. 4. C. de
pact. Ale. conſil. 110. nu. 4. & conſil. 120. nu. 3. Bero. con-
ſil. 83. nu. 27. lib. 1. conſil. 90. nu. 20. lib. 1. & conſil. 176.
num. 66. lib. 1. Iaſ. 54. num. 4. lib. 1. & hanc eſſe commu-
nem Canoniſtarum in rebus eccleſiæ dicit Rodoa. de re-
bus eccleſ. non alien. in quæſt. de reſt. in integr. §. fin.
num. fin.
Facit & ſecundò in terminis, quod alibi dicũt Doct.
19 communiter, videlicet, quòd in reſtitutione † in inte-
grum minoris non attenditur damnum, quod non ad-
fuit tempore contractus ab eo celebrati, licèt poſtea ſu-
peruenerit, vt dicit Ioan. de Deo in illo ſuo libello Ca-
uilla. lib. 5. c. 3. nu. 4. Alber. in d. §. quæſitum, Afflict. dec.
340. Pau. de Caſt. conſ. 101. ad primum in fin. lib. 2. Ay-
mo. conſil. 12. nu. 17. lib. 1. vbi pleniſſimè cum concord.
idem Aymo. conſil. 151. nu. 7. & conſil. 188. nu. 4. & lo-
quitur in eccleſia. & Menoch. de arbit. iud. lib. 2. caſu
149. num. 19. & dixi ſupra in 1. parte. q. 4. art...
Tertiò facit l. verum. §. ſciendum. & ibi notant om-
nes. ff. de minor. quod minor non reſtituitur prætextu
20 † caſus & læſionis fortuitu poſtea contingentis.
Hæ rationes ſunt vrgentes nimium, & ſi non eſſet in
contrarium d. l. & ſi ſine. §. quæſitum. ff. eod. iſta con-
cluſio nullam haberet difficultatem. Quid igitur di-
cendum?
Ego pro clara reſolutione conſiderandum, & præ-
mittẽdum puto in primis, quod quælibet res iuxta fre-
21 quentiorem vſum tripliciter † vendi ſolet, & poteſt. Pri-
mò ſimpliciter. Secũdò cum pacto addict onis in diem,
hoc eſt, niſi intra tot dies melior conditio allata fuerit,
res tibi empta ſit. toto tit. ff. de add. in diem. Tertiò per
ſubhaſtationem, vt ſcilicet plus offerenti detur. Præmit-
22 to vlterius quod † minor poteſt lædi ex poſt facto propter
negligentiam tamen adhibitã in ipſo facto, exemplũ in
prima ſpecie venditionis ſi minor vendiderit illam rem
extra tempus, videlicet, quòd illo tempore quo vẽdidit,
non valebat quidem plus, ſed ſi expectabat minor ali-
quibus diebus, res valuiſſet plus ex vſu & conſuetudine
illius rei, & mercis, exemplum in ſecunda ſpecie, ſi mi-
nor non adiecit tempus ſufficiẽs, videlicet ſi intra duos
dies melior conditio non offeretur, & non dixit ſi intra
duos menſes, &c. quo tempore faciliùs peruenire po-
tuiſſet ad aures mercatorum, vel eorum qui emere po-
tuiſſent, & quorum concurſus meliorem feciſſet condi-
tionem minoris, exemplum in tertia ſpecie, quòd ſub-
haſtatio non fuerit facta diligenter, nec tempore con-
gruo, vt licitatores tempore congruo accedere potue-
rint, propter ipſius minoris nimiam vendendi, & pecu-
niam accipiendi feſtinationem.
His præmiſſis, diſtingue duos caſus.
23 Primus eſt, † quando minor læſus eſt ex poſt facto,
ex negligentia tamen adhibita in ipſo facto, quæ negli-
gentia quomodo adhibeatur ſtatim dixi, & cõclude hoc
caſu, quod minor reſtitui debet, ita concludit Gloſ. in d.
§. quæſitum. in verbo, liceatur, dũ affert ibi exemplum,
quod minor modicum tempus ſibi præfixerit, & poſt il-
lud tempus elapſum acceſſerit, qui plus obtulerit, & mi-
hi placet, per tex. in d. §. quæſitũ, qoæ lex ita poteſt pro-
cedere ſine aliqua cauillatione, & facit etiam ratio, quia
24 minor fragilitate ſua † occaſionẽ dedit amiſſionis iſtius
lucri, & in ſumma non fecit id, quod quilibet diligẽs pa-
terfa-

Digitized by Google

terfamilias feciſſet, & ideo non fuit damnum penitus fortuitum, ſed ex ſui principis culpa minoris cauſatum.

25 Secundus caſus eſt, quando non adfuit † in venditione negligentia prædicta & tunc ſecus, & ita procedit communis ſententia Iacob. de Rauen. & Albet. in præalleg. locis, & aliorum de quibus ſupra.

Et pro hac ſententia ita declarata benè facit l. fina. C. de locat. præd. ciuil. lib. 11. vbi notabiliter hoc probabitur, arguendu à fiſco ad minorem, prout poteſt, & à locationis precio ad venditionis precium, vt ſit per Doctores in d. c. 1. de reſt. in int.

Et ita procedat d. l. verum. §. ſciendum. ff. de min. cum ſimil.

Articulus IV.

26 AD quartum, An ſcilicet, minor reſtituatur aduerſus venditionem, quando læſus eſt † in quantitate precij tantum, non autem ex eo quia rem vendidit?

Videtur, quòd ſic.

Primò, per l. ſi quidem. C. de præd. minorum, ibi, ſcilicet ſi tamen res decreto iudicis vili precio vēdita eſt, &c.

Secundò, per c. 1. de reſt. in int. & per l. patri. §. item ex diuerſo. ff. de minor.

Tertiò, quia ita tenent plures Doctores, Petr. & Cyn. in d. l. ſi quidem, vt refert Paul. de Caſt. in l. non inte. teſti. nu. 4. C. de eo quod met. cauſa, & Pinel. in l. a. nu. 21. C. de reſcind. vendi nu. Natt. in conſil. 548. nn. 32. & alij quidam, quos vide relatos per D. Octau. Simoncell. in tract. de Decret. lib. 3. tit. 7. num. 13.

In contrarium eſt magis communis opinio.

Quam firmant Gloſ. Bar. Salyc. & Bald. in d. l. ſi quidem, & Gloſa in l. patre. §. ſi pecuniam, verſic. prædium. ff. de minor. & ibi Alber. Bart. in l. ſi res. §. mulier. ff. de iur. dot. & ibi Iacob. de S. Georg. art. 1. Spec. in 4 lib. tit. de reſtit. in int. §. 1. nu. 2. verſ. ſpecia. in minore, vbi ponit formam libelli in vtroque caſu. Bal. in l. ex cauſa. nu. 2. ff. de minor. Roff. in tracta. de libel. parte 5. tit. de off. iud. quo datur reſt. min. nu. 8. Bertrand. conſ. 105. nu. 5. lib. 1. & conſ. 293. nu. 15. lib. 3. Com. conſ. 73. ſub. nu. 9. verſ. dico etiam, & verſ. ſi autem, lib. 3. Gozad. conſ. 44. nu. 22. & ſequ. per totum, vbi de communi omnium teſtatur pluries contra eos qui contrarium tenuerunt, & Roder. Suarez plenè alleg. 21. n. 5. & 6. cum concor. Gomeſ. variarum reſolut. tom. 2. cap. 13. col. 3. verſ. ex quo primo deducitur, Gaſp. Caball. de vſur. n. 167. verſ. hinc infero. Abb. clarè in cap. conſtitutus. n. 20. de reſt. in int. & plenè etiam quod detur electio emptori, vel precium ſupplere, vel rem reſtituere, tenent alij, quos infert D. Octau. Sim. lib. 3. tit. 7. num. 13. & Borgn. idem ſequitur in tract. de tut. & cur. art. 144. verſ. tamen, vbi inquit non eſſe recedendum ab hac ſententia. & hanc ſententiam ego quoque veriorem puto, vt ſcilicet ſit electio emptoris, an velit precium ſupplere, vel rem reſtituere. Pro qua adduco text. expreſſum in l. ſi res æſtimata. §. ſi mulier. ff. de iur. dot.

27 Et per rationē claram, quia reſtitutio † nō debet plus reſtituere quàm læſio abſtulerit, vt ſupra dixi q. 44. art. 2. Sed læſio non abſtulit ipſam rem minori, quia præſuppoſuimus quòd expedierit ipſi minori rem vendere, ſed tantum abſtulit partem aliquam iuſti precij, ergo illud tantum reſtitui debet, non etiam ipſa res.

Quod comprobatur, quia aliàs nemo contraheret cum minore, ſi ex qualibet minoritate precij poſſet re-

28 ſcindi venditio, vt de ſe patet; † hoc autem minori noceret. l. quod ſi minor. in princ. ff. de minor. ergo reſtituendus non eſt in caſu iſto. Et ſic tenendo.

29 Ad primum reſp. † quòd d. l. ſi quidem. non dicit ad quid ſit facienda reſtitutio, an ad ipſum precij ſupplementum duntaxat, an verò etiā ad rei recuperationem, ſed ſimpliciter dicit reſtitutionem dandam cauſa cognita, debebit igitur intelligi, & diſtingui, ſecundùm diſtinctionem d. l. ſi res. §. ſi mulier. ff. de iur. dot. cum vulgar.

Ad ſecundum reſp. Abb. in d. cap. conſtitutus. in fine, de reſt. in integ. multum notab. duobus modis: Primò,

30 vt dixi ad d. l. ſi quidem: † ſecundò, quod ibi Eccleſia erat læſa, non ſolùm in quantitate precij, ſed etiam in hoc ipſo, quia ei non expediebat rem illam vendidiſſe.

Ad tertium reſp. quòd magis communis opinio eſt contra eos, vel quod eorum opinio procedit, quando emptor nollet quoque ipſum precium reſtituere, vt dicam ſtatim.

Concluſio igitur ſit, quòd quando minor vendendo læſus eſt non ex eo quia vendidit, ſed in quantitate precij tantum, datur quidem ei reſtitutio in integrum, ſed

31 ad hoc, vt emptor † vel ſuppleat ei iuſtum precium in quo læſus eſt, vel quòd à tota emptione diſcedatur, & rem ipſam reſtituat, & ſic dabitur electio emptori. Quo fiet, vt ſi emptor precium ſupplere noluerit, ad rei reſti-

32 tutionem cogi poſſit, † vt poſt multos congeſtos per eum tradit Emanuel Coſta in repet. §. & quid ſi tantum. nu. 72. & 73. ff. de lib. & poſth. vbi conſtat hanc eſſe communem.

Ex qua concluſione infertur in practica ad duo.

33 Primò, quòd quando minor † læſus eſt tantum in quantitate precij, tunc facta narratione quod res illa multò pluris communiter valuiſſet, quàm ipſe vendidit, concludat, ſe reſtitutionem in integrum petere ad hoc, vt emptor, vel iuſtum precium ſuppleat, vel ſi nolit, ab emptione diſcedatur, & rem ipſam reſtituat.

34 Quo caſu aduertendum erit, quòd ſi læſio † in precio erit citra dimidiam iuſti precij, benè procedet petitio iſta ope reſtitutionis in integrum, ſi verò vltra dimidiam, tunc debebit intentari ab eo remedium. l. 2. C. de reſcin. vend. quod eſt ordinarium, non autem remedium reſtitutionis in integrum, quod eſt extraordinariū, iuxta l. in cauſæ. la 2. §. 1. ff. de minor. & l. in prouinciali, & quæ ibi notant Bar. & alij. ff. de oper. nou. nunc. Nam in terminis tradit Crauett. in conſ. 7. nu. 2, lib. 1. Quod tamen intellige, vt dixi in 1. par. q. 17. art. 14. nu. 112. & 113. vbi latè dixi quid ſentiam circa hoc. Addendo tamen.

35 Benè puto ad cautelam, ſic alternatiuè † concludi libellum hunc à minore, videlicet, quod cum ipſe læſus ſit vltra dimidiam intentat remedium d. l. 2. & quatenus læſus eſſet tantum citra dimidiam, ope reſtitutionis in integrum iuſtum precium ſibi ſuppleri petit. Et valebit libellus iſte, quia poteſt alternatiuè intentari remedium extraordinarium cum ordinario; vt dixi ſupra in 1. par. q. 17. art. 16.

36 Infertur ſecundò, quòd quando † minor læſus eſt in ipſa venditione, quia non expedit ei rem illam vendidiſſe, tunc facta narratione qualiter in damnum eius rei incidit, concludere debet, ſe debere reſtitui aduerſus huiuſmodi venditionem, & rem ſuam ſibi reſtitui debere, refuſo precio ipſi emptori.

37 Quo caſu aduertēdum erit, quod ſi minor † precium amiſit, vel perdidit, &c. non debet allegare pro cauſa petitæ reſtitutionis, quia precium amiſit, ſed quòd non expedit ei vēdidiſſe, & poſtea quando agitur de precio refundendo ipſi emptori, tunc debebit petere reſtitutionem in integrum aduerſus ſolutionem illius precij ſibi malè factam, & allegare pro cauſa, quia illud inconſulto diſſipauit, & perdidit, & audietur, iuxta ea quæ dixi ſupra in q. an adu. ſolut. factam. & ita in terminis docet Bart. in l. ſi fine. §. interpoſito. ff. de adminiſt. tut. & clariùs in d. l. ſi quidem. C. de præd. min. dicens, quòd ita millies practicauit, & hoc videtur ſecuriùs, omiſſa practica Baldi in d. l. ſi quidem. Non enim poſſet ſequi ſententia conformis libello, ſi aliter peteretur, quàm vt ſupra dictum eſt.

Articulus V.

38 AD quintum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus vēditionē † ſui ipſius ad preciū participandū? Videtur, quod ſic.

Primò , per l.4. ff. de lib. cauſa, & l.3.§.ſi quis minor, de minor.

In contrarium eſt text. in l.ſi ex cauſa. §.Pomponius. ff. de minor. & ibi notant Gl. & alij. & idem tenent Gl. in d.§ ſerui autem. Io. de Deo in lib. de doct. aduoc. lib. 7. cap. 3. num. 7. Azo in Rubr. C. de reſt. in integ. nu. 12. Io. Bapt. Ferretti. conſil. 139. num. 2. Aldobr. in d.§. ſerui autem. num. 19.

Et ratio eſt ſecundùm eos, quia hoc caſu res mutat
39 † penitus ſtatum ſuum, ergo reſtitui non poteſt, cum nihil ſit quod reintegrari poſſit, ſecundùm Bald. Alb. & alios in d.§. Pomponius, & in l.3.§.ſi quis minor. ff. de min. & voluit tex. in d.§. Pomponius, in fin. & ita tenendum eſt.

40 Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, † quod d.l.4. loquitur quando ignorante patrono libertus ſe vendidit, &c. vt dicam proximè in ampliat. & quod §. ſi quis minor, loquitur in arrogatione, in qua arrogatus licèt ſtatum mutet, tamen remanet liber homo, & ſic non penitus perimitur ſtatus eius, ſed minuitur tantum, ſic Gloſ. & Aldobr. præall.

41 Ampliatur vt procedat, etiam quoad parentes, † vel patronos, vel alios quorum pudorem tangit venditio iſta, nam iſti non poſſunt hunc minorem in libertatem vendicare, vt firmat Gloſ. in d.§. ſerui autem. Quam Gloſam communiter recipi atteſtantur ibi Iaſ. in add. ad Portium, Ang. & Aldobr. num. 2.

Et pro hac ſententia adducitur l. tutelas. §. libertates. ff. de cap. diminut.

42 Sed huic tex. reſpõdet dupliciter, & eleganter † Syl. Aldobr. in d.§. ſerui autem. num. 22. Primò, quod ibi non quæritur, an ille ſeruus reſtituatur in integrum aduerſus ſeruitutem in quam inciderat, ſed an reſtituantur actiones illi, qui habebat eas contra ſeruum dum erat liber, & deciditur, quod non, quia dicitur ibi, cum ſeruo nulla poteſt eſſe obligatio, vt cum eo actio ſit, ſed contra dominum vtilis actio ex prætoria ſtipulatione competit, & ſi ab eo non defenderetur, mittetur creditor in poſſeſſionem omnium bonorum quæ habebat ſeruus, antequam ſeruus fieret.

Secundò reſp. quòd ibi text. loqui non poteſt in eo, qui vendidit ſe ipſum ad precium participandum, vt Glo. ibi exponit ſecundùm vnum intellectum, in verbo, adempta, nam ibi dicitur libertate adempta, ergo illis verbis non conuenit, quod ſe ipſum vendiderit, ſed potiùs quod à domino, ſeu patrono ſuo in ſeruitutem reuocatus fuerit, vt exponebat ibi Gl. ſecundùm vnum intellectum.

Contrarium igitur magis placuit Ang. Iaſ. & Syl. Aldobr. in d.§. ſerui autem. per regulam l.4. ff. de lib. cauſa, quæ clara pro hoc videtur.

Et mihi quoque placet per d.l.4. Quicquid Gloſ. in d.§. ſerui autem, dicat, quòd in d.l.4. ille libertus deſtinauerat tantum ſe vendere non autem ſe vendiderat, quia hæc interpretatio eſt directo contra verba illius tex. ibi venire, ſe paſſus eſt.

Et vltra illum tex. ego allego in terminis in materia
43 reſtitutionis in integrum, † l. non ſolum. verſ. proinde. ff. de reſt. in int. & miror quod Syl. & alij præall. non viderint. & quamuis Mant. in ſuo tract. de reſt. in int. c. 242. aduerterit ad illam & dicat, quod intelligitur quantum ad hoc vt domino reſtituātur bona quę fuerunt illius ſerui, tu dic, quòd quantum ad ea non daretur reſtitutio, quia non adeſſet læſio, ſed in hoc ipſo, quod ſe ipſum vendiderat, & cum generaliter loquatur, reſtringi non debet, niſi alia lex eam reſtringat. Quòd non ſolùm non officit, quinimò confirmatur per d.l.4. & per rationem l. 1. 2. & 3. ff. eod. de lib. cauſa. iuncta regula quod honoris, & doloris ratio cunctis rebus præferri debet, per quod tollitur conſideratio Mantuanij.

44 Limitatur autem concluſio principalis, niſi iſte † ſit minor xx. annis, quia tunc ei non nocet hæc venditio ipſo iure, nec tenet. Text. eſt in l. liberis. §. ſi quis minor. ff. de lib. cauſa. ſublimitando niſi vendidiſſet ſe dũ etate
45 minor, & preciũ ſuſceperit, poſtquam eſſet factus maior, vt dicitur in d.§. ſi quis minor. §. ſed ſi ante.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus
46 † euictionis obligationem, in diem adiectionem, vel ſubhaſtationem, vel alia acceſſoria venditionis?

47 Quoad euictionis obligationem, † habemus tex. expreſſum quod ſic in l.1. C. de fideiuſ. minor. & notat ibi Glo. in verſ. non cogeris, & cæteri ſimpliciter tranſeunt.

Sed mihi de tribus dubitari poſſe videtur.

48 Primum eſt, an dicatur minor ſecurus † à pœna euictionis, vt ſtipulatione duplæ, ex eo tantum, quod reſtitutus fuit aduerſus principalem obligationem venditionis, an verò alia ei reſtitutio ad hunc effectum neceſſaria ſit?

Et breuiter quantum ad hoc puto ei ſufficere vnicam reſtitutionem aduerſus venditionem principalem. & hoc per text. in d.l.1. ibi, euictionis periculum præſtare non cogeris, quæ verba clarè ſonant, quòd minor à periculo euictionis, ſeu pœnæ eius ſit ſecurus ipſo iure.

49 Secundum eſt, An fideiuſſores † eius teneantur de euictione? Ego tractaui hanc materiam ſupra in 1. parte, q.... vbi plenè fuit diſcuſſum, an & quando beneficium reſtitutionis ipſius minoris prodeſſet quoque fideiuſſoribus eius. Ad quæ ibi dicta pro reſolutione huius dubij me remitto.

50 Tertium eſt, an tertio poſſeſſori à quo † minor rem venditam euincit per reſtitutionem in integrum, detur actio euictionis aduerſus ſecundum venditorem, qui à minore emit, & licet videatur quod non, quia non videtur promiſſum hoc factum, cum non iure communi res euicta ſit, quaſi non fuerit venditoris, ſed iure ſpeciali, quod non videtur attendi hoc caſu, l.3. ff. de rõ rat. hab. Tamen in contrarium eſt tex. in l. minor xxv. anni. ff. de euict. vbi eſt caſus, & dicitur, quòd tertio poſſeſſori detur vtilis actio pro euictione aduerſus ſecundum venditorem à quo ipſe emit, & ratio ibi redditur, quia beneficium prætoris qui conceſſit reſtitutionem in integrum minori, non debet eſſe alicui captioſum, vel damnoſum, & per hoc tollitur ratio dubitandi, licet Gloſ. ibi titubet circa illam.

Ampliaturque hæc concluſio, vt procedat etiam in
51 reſtitutione maioris † ex cauſa legitimæ abſentiæ, vt eſt expreſſum in l. ſi cũ venditor §. is qui reipub. ff. de euict.

52 Quoad ſecundum de addictione † in diem, reperio tex. hoc dicẽtem in l. ſi ſine, in princ. 1. reſp. ff. de minor. iuncta ſua Gl. ibi, in ver. liceatur. quæ ponit exemplum ſi minor modicum tempus adiecerit, & poſt illud modicum tempus accedat, qui plus offerat. reſpondet enim Gloſſa ex illo text. quod reſtituetur minor, vt ei ab illa venditione, vel precio recedere liceat ope reſtitutionis aduerſus huiuſmodi addictionem diei obiectæ, & ſequitur Afflict. in tit. de feud. dato inuic. leg. commiſſ. nu. 9. & Iodoc. de ſubhaſt. cap. 5. num. 12. Et ego tetigi cum ratione fundamẽtali ſupra hac eadem quæſtione, art. 3. verſ. ergo pro clara.

53 Quoad tertium, de † ſubhaſtatione, ſeu licitatione, & huiuſmodi quæ accidũt circa ipſas emptiones, & venditiones; breuiter fac regulam, quòd reſtituitur minor, ſi imprudẽter ſe geſſit circa illas, vnde eius læſio ex hoc ſecuta fuerit, quod probat text. in d.l. ſi ſine, in princ. & in 1. & 2. reſp. & tradit Bart. ſolitariè in l. ſi tempora. n. 7. C. de fide inſtr. lib. 10. & pone exempla per te, ex his quæ dixi diſtinguendo ſupra ead. quæſt. artic. 3. ad fin. & hoc modo intelligo cum grano ſalis ea, quæ dicit Mant. conſil. 82. nu. 21. verſ. ve ſuntamen, &c. & Fab. de Monte, de empt. & vend. q. 5. princ. num. 90.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Minor an reſtituatur regulariter aduerſus donationem à ſe factam?*

2 *Minor donare non poteſt, & cum præſentia curatoris, & authoritate iudicis regulariter, exceptis tamen quibuſdam caſibus.*

3 *Si donet, quæ ſeruando ſeruari non poteſt.*

4 *Si donet medio iuramento.*

5 *Si donet propter nuptias.*

6 *Si donet adminiſtrator minoris, & ipſe eſt perſona nobilis.*

7 *Si donet piæ cauſæ.*

8 *Si donet cauſa remunerationis.*

9 *Si donet præceptoribus ſuis, & pro modo facultatum ſuarum.*

10 *Si donet alimenta parentibus, vel agnatis ſuis.*

11 *Minor donando non videtur lædi, quia in donatione nulla læſio conſiderari poſſe videtur. & num. 12.*

13 *Obligatio ad Antidora non eſt ita efficax, vt cogere poſſit, &c.*

14 *In donatione læſio quomodo cadere, & conſiderari poſſit, & quomodo intelligendi Doctores, qui dicunt in donatione non incidere læſionem. & num. 15. 16. & 17.*

18 *Minor qui donauit medio iuramento an reſtituatur?*

19 *Læſio enormiſſima dicitur, quando quis in totum læditur.*

20 *Auth. ſacramenta. C. ſi adu. vendit. habet locum etiam in donatione.*

21 *Opinio authoris, & diſtinctio an adſit læſio exceſſiua, vel ne? num. 22. 23. & 24.*

25 *Minor an reſtituatur aduerſus donationem factam piæ cauſæ?*

26 *Minoris actus laudabiles lex non impugnat, etiam ſi damnum ſequatur.*

27 *Minor an reſtituatur aduerſus donationem ex cauſa remunerationis factam?*

28 *Minor in donando ex cauſa remunerationis poteſt modum excedere.*

29 *Minor ſi donauit aliquid in redemptionem captiuorum, non reſtituitur.*

30 *Minor ſi donauit pro funere pro aliquo faciendo non reſtituitur.*

31 *Iudicis arbitrio relinquendum an minor in remunerando exceſſerit, vel ne?*

32 *Minor an reſtituatur aduerſus donationem propter nuptias?*

33 *Et an procedat in ſponſalitia largitate?*

34 *Reſtitutio aduerſus dotem an detur ratione exceſſus, ſi maritus ſit indignus?*

35 *Minor an aduerſus donationem reſtituatur, quando adminiſtrator eius legitimus donauit, & ipſe eſt perſona nobilis?*

36 *Minor donando res, quæ ſeruari non poſſunt, non reſtituitur.*

37 *Minor an reſtituatur aduerſus donationem cauſa mortis?*

38 *Et an ſi non ei ſaltem hæredi eius detur reſ . . tio? & 45.*

39 *Minor an reſtituatur aduer. teſtamentum, vel quamlibet aliam vltimam voluntatem?*

40 *Et quid quando teſtamentum ex aliqua cauſa eſſet irreuocabile, puta propter iuramentum.*

41 *An ſaltem hæres minoris reſtituetur aduerſus teſtamentum imprudenter, & inconſulto ab eo factum?*

42 *Hæres minoris poteſt alienare id, quod minor defunctus mandauit alienandum, licèt ipſe viuens alienare non potuiſſet.*

43 *Et quid ſi minor fuiſſet blanditijs, & aſtutia inductus ad ſic teſtandum? & inſtituendum extraneum excluſis fratre, vel patruo. &c. & 44.*

46 *Opinio authoris cum diſtinctione, & nu. ſeq.*

47 *Quid ſi ſit hæres ab inteſtato, qui velit reſtitui. & 49.*

51 *Quid ſi hæres ex teſtamento.*

52 *Quid ſi dolo inductus fuit minor ad ſic teſtandum.*

53 *Minori impedito reſtitui ex cauſa, quæ ceſſat in hærede, an hæres eius ſit impeditus, declaratur nouiter?*

55 *An detur reſtitutio aduerſus teſtamentum, hoc ſaltem ex æquitate. l. Pantonius. ff. de acquir. hæred.*

QVÆSTIO LVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus donationem.

ET cum iſte quoque contractus conſenſu celebretur, de eo ſucceſſiuè agendum eſt. Et breuiter, in quibus caſibus minor reſtituatur aduerſus donationem à ſe factam, hiſce articulis abſolui poteſt.

Primò, An regulariter minor reſtituatur aduerſus donationem à ſe factam?

Secundò, An reſtituatur, quando donauit medio iuramento?

Tertiò, An quando donauit piæ cauſæ?

Quartò, An quãdo donauit ex cauſa remunerationis?

Quintò, An quando donauit propter nuptias?

Sextò, An quando donauit adminiſtrator minoris, & ipſe minor eſt perſona nobilis, vel eſt res quæ ſeruando ſeruari non poteſt?

Septimò, An reſtituatur aduerſus donationem cauſa mortis?

Octauò, An reſtituatur aduerſus teſtamentum, vel quamlibet aliam vltimam voluntatem?

Articulus I.

AD primum, An ſcilicet minor regulariter reſtitua-
1 tur aduerſus † donationem à ſe factam?

Pro clara reſolutione præmittendum eſt, quòd mi-
2 nor non poteſt donare † etiam cum authoritate iudicis, & præſentia curatoris. l. fin. §. cum aût. C. ſi maior fact. rat. hab. col. 1. §. ſi nõ mortis. ff. de tut. & ratio. diſtr. cum concor. per D. Octau. Simonc. in tract. de decret. lib. 1. & 2. in princ. Et propterea ſuperfluum videbatur tractare de reſtitut. in integrum, ſi donatio ipſo iure non tenet, quando à minore fit, l. ſi quidem, C. de præd. min. l. 2. in 1. reſp. C. ſi adu. don. l. 2. C. ſi adu. cred. cum ſim. Verum, quia prædicta concluſio limitatur in aliquibus caſibus, ideo breuiter illos referam, deinde inueſtigabimus, an in aliquo illorum minori ſuccurratur ope reſtitutionis in integrum?

3 Primus igitur caſus eſt, † quando minor donat ea quę ſeruando ſeruari non poſſunt, ſecundùm Gloſ. in d. l. 2. C. ſi adu. cred.

4 Secundus caſus eſt, quando minor donat medio iuramento. Gloſ. in verſic. ſacramentum, quam communiter approbari dicunt Doctores ibi, & Dec. conſ. 180. conſil. 181.

5 Tertius caſus eſt, † quando minor donat propter nuptias. l. 1. C. ſi adu. don.

6 Quartus caſus eſt, quando donauit † legitimus adminiſtrator ipſius minoris, & minor eſt perſona nobilis, vt per Alex. & Iac. in l. pactum curatoris. C. de pact. cum concord. per D. Octau. præall. num. 10.

7 Quintus caſus eſt, quando minor † donat piæ cauſæ, vt per eundem ibi.

8 Sextus eſt, quando † donat cauſa remunerationis, & erat adeo efficax cauſa, vt poſſet agi contra eum ex illa obligatione ad antidora. Pinell. in l. 1. in 3. parte, nu. 85. C. de bon. matern.

Et hos caſus pleniùs congerit, & deducit D. Octau. præall. lib. 1. tit. 2. per totum.

9 Quibus poteſt addi & ſeptimus, † Quãdo ſcilicet donat minor pręceptoribus ſuis pro modo facultatum ſua-
10 rum. Azo. C. ſi adu. donat. Item & octauus † in ſimili, ſi donat alimenta parentibus ſuis, vel agnatis, vel etiam extraneis ex pietate tamen, vt per Azon. pręall. Qui ta-

men poſſunt coniungi cum quinto, & ſexto caſu ſupra
dictis.

His præmiſſis, quærendum modo eſt in primis, an re-
gulariter in iſtis caſibus poſſit dari reſtitutio in integrū,
& ſic, an quando donatio à minore facta tenet, regula-
riter reſtituatur minor contra eā, & videtur quod non.

Primò, quia donando minor obligat donatarium ad
11 antidora, † ergo non læditur, ergo reſtituitur.
12 Secundò fortiùs, quia in donatione † nulla læſio con-
ſiderari poteſt, ſecundùm Bart. conſil. 90. verſ. ſuper 2.
Bertrand. conſ. 248. nu. 18. lib. 1. Ripa in ſuis reſponſis
in tit. ad Trebel. de donat. reſp. 4. nu. 4. & 14. deciſ. 180.
num. 4. conſil. 181. numero 4. Curt. iun. conſ. 141. num.
2. Corn. conſil. 35. num. 5. lib. 3. Aym. conſil. 142. An-
char. in ſuis quæſtion. quæſt. 3. num. 2. Ergo nulla reſti-
tutio dari poteſt: & hac ratione diſputantem, & vten-
tem audiui ſemel ſcholaris exiſtēs, excellentiſſimum, &
admodum R. Patrem, nunc Rotæ auditorem digniſſi-
mum, D. Franc. Canturium.

In contrarium eſt text. apertus in l. 1. & 2. cum ſua
Rubr. C. ſi adu. donat. vbi Doct. ſine ſcrupulo admittūt,
& ita tenendum, & conſulendum eſt regulariter, ex eo
præſertim quia, vt mox oſtēdam, minor grauiter in do-
nando lædi poteſt, ergo reſtitui debet, l. 1. l. non omnia,
& toto titulo. ff. de min.

Ad contraria igitur reſpondendum eſt.

Ad primum autem reſp. quòd etiā ſi donatarius mi-
noris obligaretur ad antidora, quod tamen raro accidit,
13 tamen iſta obligatio † non eſt ita efficax, vt dicatur mi-
nor etiam in pari lucro reſpectu eius quod donauit, &
ita certo, ſicut donatarius, & propterea cū iſta reciproca
obligatio reſpectu minoris non ſit æquè ei vtilis ſicuti
donatario, ex hoc ipſo reſultat læſio, & reſtitutio pro-
pterea dari debet, & hoc eſt de mente Iacob. de S. Geor-
gio in d. l. 1. C. ſi adu. donat. & ſic retorquetur.

Ad ſecundum aduertendum eſt, quæ præall. conſulen
14 tes loquuntur † in pretio. dubitabatur enim apud eos,
an minor, qui donauit medio iuramento poſſit venire
ad reſcindendam donationem, per remedium l. 2. C. de
reſcind. vendit. quod datur etiam nō obſtante iuramen-
to, & reſpondent ipſi quod non poteſt, quia in donatio-
ne non poteſt dici læſus quis citra, vel vltra dimidiam
iuſti precij, cum nullum precium in ea interueniat, &
hinc eſt ſecundùm eos, quod quando venditor donat
emptori illud plus quod res valeret, non datur remediū
dictæ l. 2. Sed non propterea ex hac concluſione, veriſſi-
ma in terminis ſuis, dicendum eſt non dari reſtitutio-
nem aduerſus donationem, cū clarum ſit, quod minor
15 † reſtituitur etiam ex alia læſione quàm ea quæ conſi-
ſtit circa quantitatem iuſti precij, videlicet, vel quia non
expediat ei vendere, vel vendere rem quam vendit, vel
tempore quo vendit, &c. vt ſupra dictum fuit in 1. par.
16 in ea q. de læſione minoris, per totū, & vtique † in dona-
tione, licet non poſſit conſiderari læſio circa quantitatē
precij, quia non eſt contractus reſpectiuus, tamen bene
conſiderari poteſt læſio multis alijs de cauſis, circa ip-
17 ſum actum donandi conſiſtentibus. Quando † ſcilicet
non exercet actum illum donandi prudēter & liberali-
ter, vel reſpectu perſonæ ſuæ qui donat, quia donare
non poteſt vel reſpectu rei quam donat, quæ donanda
non eſt, vel quantitatis, in qua donandum non eſt etiam
à liberalibus viris, vel perſonæ cui donat, quia ei donan
dum non ſit, vel quia ingratus, vel turpis, vel cauſæ ex
qua donatur, quia illicita, vel inhoneſta ſit, & ſic de ſin-
gulis. Vnde bene dicebat Azo. C. ſi aduer. donat. q reſti-
tuitur minor, ſi donet immoderatè etiam in caſibus, in
quibus ei donare licet, ex quibus patet ſolutio ad con-
traria. Et ideo ſtat concluſio vera, quod regulariter mi-
nor reſtituitur aduerſus donationem ab eo valide qui-
dem de iure, ſed cum eius damno celebratam.

Sed quoniam donet quādoque in aliquo caſuum præ-
dictorum, in quo non videtur ei concedenda reſtitutio,
ex eo quia piè & prudenter ſe gerere videtur, poteſt
commodè dubitari penè in quolibet illorum caſuum an
minor reſtituatur, & ideo ſubijciūtur ſequētes articuli.

Articulus II.

18 AD ſecundum, An ſcilicet reſtituatur minor, quan
do donauit † medio iuramento?

Videtur quod ſic, hac ſubtili ratione. Nam clarum
eſt, quod iuramentum non impedit beneficium reſtitu-
tionis in integrum, quando minor enormiſſimè lædi-
tur, vt dicunt Doctores in auth. ſacramenta puberum,
& ego dicam pleniùs in tract. iuramenti.

Item clarum eſt, quod enormiſſimè dicitur lædi mi-
19 nor, quādo læditur totaliter † id eſt, in tota quātitate &
precio rei, de qua contrahitur inter ipſum & alium, vt
per omnes in d. auth. ſacramenta, & dicam in d. tract. &
quæſt. Modo ſic, aut minor prudenter ſe gerit in donan-
do, & de reſtitutione in integrum agi non poteſt, quia
non poteſt dici læſus, vt ſup. dixi. Aut imprudenter ſe
geſſit, & tunc, cum in donatione non poſſit conſidera-
ri imprudētia circa quātitatem precij, quia, vt dixi, con-
tractus iſte non eſt correſpectiuus, ſed tantum circa ip-
ſum actum eſt donandi, neceſſe eſt quòd læſio conſiſtat
in ipſo totali actu donandi, & ſic in totū, & ſic enormiſ-
ſimè, & conſequenter quod detur reſtitutio non obſtan-
te iuramento.

In contrarium eſt communis opinio Doctorum in d.
auth. ſacramenta, & de communi teſtatur Dec. conſ. in
180. & 181. num. 4. & Curt. conſil. 141. numero 4. Ber-
trand. conſil. 175. num. 1. libro 1. Rip. in conſil. 4. nu. 1.
titu. de donatio. & alij quos congeram copioſiùs in d.
tract. iuramenti. q.... artic.... Qui dicunt quòd d. auth.
20 ſacramenta, † quæ diſponit q iuramentum aufert be-
neficium reſtitutionis in integrum, habet locum etiam
in donatione. & idem communiter ſequuntur om-
nes Doctor. in d. auth. ſacramenta, Bartol. Alb. Angel.
Pau. Iaſ. Corn. & alij quos præcitato loco recenſebo,
& pro hac ſententia videtur mihi text. clarus in c. in præ-
ſentia. de probat.

21 Ego autem puto ſic dicendum, † quod ſi læſio mino-
ris eſt talis quæ reſtitutionem præbeat regulariter non
obſtante iuramento, videlicet ſi eſt enormiſſima, tunc
detur reſtitutio aduerſus illam donationem etiam iura-
mēto vallatam, ſicut datur aduerſus alios contractus ac
iuramento firmatos in tali caſu, & hoc ſine difficultate
procedet. Quia ſi præſupponitur, quod adſit adeo ma-
gna læſio, neceſſario præſupponitur, quod adſit quoque
dolus præſumptus ipſius donatarij, qui induxerit mino-
rem ad donandum, potiùs quàm virtus liberalitatis ex
parte minoris, quo caſu nullus præſupponitur actus
damnoſus minoris, imò liberalis, honorificus, & vtilis.
Quo dolo præſumptio ſtante, iuramentum non impedit
beneficium reſtitutionis, vt ex communi dicam in dict.
tract. iuramenti.

22 Si verò læſio non ſit adeo exceſſiua, tunc puto † quod
iuramentū auferat beneficium reſtitutionis etiā in hoc
caſu ſicut in alijs, ex diſpoſitione d. authenticæ. & ita
procedat communis opinio de qua ſupra.

Neque obſtat tunc, quod in donatione non poſſit
23 cōſiderari niſi læſio exceſſiua, † quia imò, habito reſpe-
ctu ad quātitatem ſui patrimonij, & donationis à ſe fa-
ctæ, vel ad qualitatem donatarij, & quantitatem dona-
tionis, læſio dicetur modica, licet minor in toto eo quod
donauit, dicetur damnum, & diſpēdium ſentire, vt di-
xi art. præced. & etiam ſup. q. 4. art. fin.

Stat ergo concluſio, quod regulariter minor non re-
ſtituitur aduerſus donationem iuramento firmatam.

24 Niſi donatio ſit exceſſiua, & immenſa omnis, † prout
tenet in terminis etiam Curt. iun. conſ. 141. num. 5. poſt
multos quos ibi habes, & facit quod dicam infra ead.
q. art. 5. in limit.

Arti-

Articulus III.

25 AD tertium, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus † donationem factam piæ cauſæ?

Videtur, quod ſic, quia ſi iam reſtitutionem petere deſiderat, opus pium à ſe factum reuocare cupit, quo caſu actus illius quo ad ſalutem animæ ſuæ non erit amplius meritorius, ſi iam pænitet eum ſic feciſſe. Quo verò ad res & bona, ceſſante reſpectu animæ, remanebit læſio grauis, quia neque Deo accepta erit donatio eius, neque hominibus, & conſequenter imprudenter ſe geſſiſſe dicetur minor in donando, & ſic reſtituendus per ea quæ dicta ſunt ſupra art. 1.

In contrarium puto eſſe veritatem, ea forti ratione, quia aliàs non reſtituitur minor, quãdo ſoluit indebitũ ratione piæ cauſæ, vt dixi ſupra q. 45. art. . neque etiã aduerſus pacem à ſe factam, præſertim vbi intuitu animæ hoc fecit, vt dicam infra q. 85. art. 7. & tamen in illis caſibus conſtat, quod eum pænituit de bono opere quod
26 patrauerat. Ratio autem eſſe poteſt, quia † lex non impugnat actum minoris ab eo laudabiliter geſtum, licet poſtea minorem pæniteat de actu laudabili, quia dum illum actum explicauit, prudenter & non iuueniliter ſe geſſit, dum verò reſtitui vult, imprudenter & vitioſè ſe gerit, ex quo patet ſolutio ad contrarium.

27 Et hinc infertur, quod ſi minor aliquid donauit, † vel promiſit cauſa redemptionis captiuorum non reſtituitur aduerſus talem alienationem. Bald. Nouell. in tract. de dote, parte 6. priuil. 63. num. 2.

28 Item infertur, † quod ſi minor mandauit fieri funus pro aliquo, pro quo non tenebatur, non reſtituitur, quia opus pium egit. Rebuff. in tit. de reſtit. in integ. artic. 1. gloſſ. 2. num. 6. per l. at ſi quis. §. ſi autem pupillus. ff. de religio. & ſumpt. fun.

Articulus IV.

29 AD quartũ, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus donationem ex cauſa † remunerationis à ſe factã?

Videtur quod non, quia videtur quaſi debitum ſoluere, vel grati animi ſignum præſtitiſſe, vnde vel iuſtitiæ, vel magnificentiæ, vel liberalitatis actum explicaſſe dicetur, & ſic vt qui prudenter ſe geſſit, reſtituendus non videtur.

In contrarium facit, quia & ſi benè fecerit remunerando, poteſt tamen in quantitate, vel modo, vel tempore remunerationis malè feciſſe, vnde &c.

Ego igitur ſic puto dicendum.

30 Aut in remunerando imprudenter † ſe geſſit, quia modũ exceſſit, vt puta, pro equo ſibi donato lucroſum & pretioſum prædium donatori donauit, vt prodigi donatores faciunt, & tunc reſtituẽdus erit, & ita procedet ſecunda opinio, quã in his terminis ſentit Paul. de Caſt. in l. 2. C. ſi adu. donat. dum ponit ibi rationem dubitandi ad illum text. & dicit in eo conſiſtere, quòd minor donando intuitu patris, non videbatur debere reſtitui, quia pater ei donauerat, & clarè tenet Iacob. de S. Georgio ibi num. 4.

Aut in remunerando prudenter ſe geſſit, & tunc reſtitutio ei denegabitur, & procedet prima opinio, ratione de qua ibi, & reperio, ꝙ in terminis iſtis ita tenet Gomeſ. in tract. var. reſol. tom. 2. c. 13. col. 3. ver. 2. infertur.

31 Totum igitur arbitrium iudicis † in hoc verſabitur, an minor donauerit ex vera cauſa remunerationis, & res æquales, vel paulò pretioſiores, non autem modum exceſſerit in remunerando aliquo reſpectu, vel rerum, vel perſonarum, vel temporis, &c.

Articulus V.

32 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur, aduerſus donationem propter nuptias à ſe factam?

Quia veritas pendet penè per omnia à prædictis, diſtinguo breuiter, & dico ſic.

Aut donatio iſta eſt congruens doti, & conueniens conditioni ipſius minoris, & vxoris eius, & non dabitur ei reſtitutio, quia dicetur ſe prudenter geſſiſſe, & in his terminis eſt text. in l. 1. C. ſi adu. donat. qui ita procedit, & tenent ibi Iacob. de S. Georgio. num. 6. verſ. alius. Roder. Suarez in libello, qui dicitur forus. l. 1. num. 66. qui dicit hunc text. eſſe ſingularem ad hoc, & Gomeſ. var. reſol. cap. 13. col. 3. verſ. 2. infertur. lib. 2.

Aut donatio iſta prædictis reſpectibus perſonarum, vel patrimonij eſt immodica & exceſſiua, & tunc dabitur ei reſtitutio, prout in terminis iſtis limitant d. l. 1. Paul. ibi, & Iacob. de S. Georgio nu. 6. & Mauric. in ſuo tract. reſtit. in integ. cap. 207. & 208. Moti per eundem text. ibi congruenti moderamine.

Addo ego & alium tex. ſing. pro hoc in l. ſi filius tuus. C. de inoff. teſtam. & ibi Gloſ. notat.

Sed dubitatur iuxta prædicta; An procedãt in dona-
33 tione propter nuptias, an verò in ſponſalitia † largitate propriè.

Et quidem Paul. de Caſt. in d. l. 1. declarando illũ tex. reſtringit, vt loquatur in ſponſalitia largitate tantum, ea ratione, quia donatio propter nuptias, & dos æquiparantur, & datur donatio iſta in recõpenſationem dotis, vnde non datur reſtitutio, niſi quatenus aduerſus dotem
34 datur, ſed aduerſus † dotem nõ datur ratione exceſſus, niſi maritus ſit indignus, vt dicam infra proximè q. ſeq. Ergo neque aduerſus donationem propter nuptias.

Contrariũ in hoc tenet Mauric. d. ſuo tract. c. 208. dicẽs multò magis debere reſtitui minorem ſi lædatur in donatione propter nuptias, quàm ſi lædatur in ſponſalitia largitate, quia magis læditur in donatione hac, quàm in largitate illa, vt colligitur ex authent. permiſſa. C. de donat. ante nupt. Et inquit pro hac ſententia eſſe text. clarum in d. l. 1. C. ſi adu. donat. qui loquitur expreſsè in donatione ante nuptias, quæ hodie dicitur propter nuptias, vt inſtit. de donat. §. eſt & aliud. Inſtit. de donat.

Ego puto ita poſſe concordari, quòd Mauric. loquatur in caſu quo etiam aduerſus dotem datur reſtitutio ratione indignitatis ipſius mariti, vt ſcilicet ſimiliter detur marito minori reſtitutio aduerſus donationem propter nuptias ratione indignitatis ipſius vxoris, vel quando nimis excederet vires patrimonij ipſius dantis. Paul. verò loquatur, quando non adeſt iſta indignitas, vel exceſſus, & ſic benè vterque in ſuis terminis loquutus fuerit, prout & nos ſup. prox. diſtinguendo diximus.

Vnum tamen aduertendum eſt, quòd caſus frequentiùs hodie continget in ſponſalitia largitate, de qua loquitur Paul. de Caſt. quia donatio propter nuptias non eſt amplius in vſu, vt inquit Gl. in auth. æqualitas. C. de pact. conuent. & Bald. in authen. dos data. C. de donat. ante nupt. & Iaſ. in add. ad Por. inſtit. de donat. §. eſt & aliud, in princ. num. 4.

Articulus VI.

35 AD ſextum, An ſcilicet reſtituatur minor † aduerſus donationem, quãdo adminiſtrator eius donauit, & minor eſt perſona nobilis, vel donauit ipſemet minor, reſtitutio non dabitur, quia huiuſmodi donationes non exceſſiuæ permittentur ipſi minori ex prærogatiua ſua nobilitatis, præſertim accedente voluntate, & iudicio ſui adminiſtratoris, pro quo præſumitur, vt plenè per præfatum D. Octau. Simoncellum in tract. de decret. tit. 2. lib. 1. poſt Alex. & Iaſ. in l. pactum curatoris. C. de pactis.

Similiter, quando donauit ipſemet minor res, quæ ſer-
36 nari † non poſſunt, non datur ei reſtitutio, quia prudenter, & vtiliter poteſt dici negotium ſuum geſſiſſe, dum tamen neque ratione quantitatis, neque ratione perſonarum dici poſſit minor exceſſiſſe modum, & ter-

Digitized by Google

minum liberalitatis, quod pariter arbitrio iudicantis relinquendum erit, regulandn ſecundùm ea quæ diximus in præcedentibus articulis,

Articulus VII.

AD ſeptimum, An ſcilicet minor reſtituatur aduer
37 ſus donationem † cauſa mortis, quam fecit?
Quia multum pendet à reſolutione ſequentis articuli, quinimò, vt plurimum Doctores citati loquuntur indifferenter in vtroque, ſcilicet tam in donatione cauſa mortis, quàm in teſtamentu, ideo breuiter quædam parcularia donationis cauſa mortis reſolutiuè taogam, & reliqua communia vtriuſque, in ſequenti articulo reſeruant abſoluenda,

Aut igitur quærimus, an ipſimet donatori detur re
38 ſtitutio in integrum, † an verò hæredi eius?

Primò caſu ſubdiſtingue, Aut donatio cauſa mortis eſt reuocabilis, & tunc ſine ſcrupulo conclude, quòd reſtitutio non eſt danda, quia ſuperflua eſt, cum ad libitum ſuum minor illam reuocare poſſit, ita eſt communis omnium infra allegandorum, tam in hoc, quàm in ſeq. articulo. vt per Pedem. deciſ. 120. art. 13. Aut verò aliqua de cauſa minor illam reuocare non poteſt, puta quia parte conſentiente fuit facta, & eodem conſentiente reuocanda ſit. iuxta legem Scuatus. §. mortis cauſa. in fine, §. ſi aliorum fine, & no. in l. non videtur, & in l. vbi autem. ff. de don. cauſa mortis, vel quia iuramento vallata fuerit, quo caſu ſecuodùm communem opinionem reuocari ad libitum non poteſt, de qoa teſtatur Præpoſ. in c. 1. §. item ſacramenta. nu. 6. tit. de pac. iur. fir. in vſi. feud. & tunc ego puto verius, quod minori ſuccurratur ope reſtitutionis aduerſus donationem huiuſmodi, & reperio in terminis ita tenentem ſolum Claud. Cantiuneulam in conſ. 57. art. 10. & 11. & Roder. Suarez alleg. 20. ſub nu. 8. verſic. ſed pone, & num. 11. verſic. concludo.

Et mihi probatur clara ratione, quare non liceat minori vti auxilio reſtitutionis aduerſus huiuſmodi læſionem, à qua non poteſt ſe aliter liberare, ſicut licet quando inter viuos donauit. Neque mouent citata communitea in l. Aureli. §. Caius. ff. de lib. leg. & in l. 1. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebell. quia reſp. quod loquuntur in reſtitutione aduerſus teſtamentū, & ſic aduerſus actum de ſui natura reuocabilem, vt dicam infra art. ſeq.

Articulus VIII.

AD octauum, An ſcilicet reſtituatur minor aduer
39 ſus † teſtamentum, vel quamlibet aliam vltimam voluntatem?

Et diſtinguendo, vt ſup. prox. in præced. art. ſic, aut quærimus an reſtituatur ipſemet minor adhuc viuens, an verò reſtituatur hæres eius ex perſona ipſius tanquam perperam & iuueniliter teſtatus fuerit.

Quo ad primum, bene concluſio indubitata eſt, quod non. Quam Doctor. paſſim admittunt, poſt Gloſſ. in d. l. Aurelius. §. Caius. ff. de lib. leg. Bar. in l. verba contraxerunt. ff. de verb. ſignif. poſt Iac. de Arena ibi, Bar. in l. 1. §. fuit quæſitum. nu. 6. ff. ad Trebel. & ibi Alex. nu. 5. in fi. Iac. nu. 41. Rip. nu. 31. Alc. in d. l. verba. nu. 1. Corn. in l. ſi fratres. C. qui teſtam. fac. poſſ. & ibi Alex. & Iaſ. nu. 2. Cæpoll. cautel. 39. Ant. de Butr. conſ. 79. Mandel. conſ. 109. n. 7. Maurie. c. 279. Tiraq. in repet. l. ſi nunquam. in verſ. largitus. q. 13. num..... & idem in tract. de leg. conub. glo. 5. o. 73. & in hoc nemo eſt qui diſcrepet. quinimò multi alij allegādi in caſibus ſequentibus, in quibus diſcrepant, in hoc primo ſine ſcrupulo concordant, quòd nullatenus reſtitutio competat. Ergo, & ratio eſt ſecundùm Bar. quia minor reſtituitur aduerſus ea quæ perperam contraxit, l. 1. ff. de min. ſed verbum contraxit ad ius teſtandi non pertinet, vt d. l. verba contraxerunt; Sed aduerte, quia iſta ratio non eſt bona, nam minor reſtituitur etiam aduerſus alios actus, & contractus, vel quaſi, vt dicam infra quæſtionibus ſequentibus latiſſimè, ſequeretur igitur conſequentia Bartoli, quando d. lex taxatiuè diceret, quod minor tantum aduerſus contractus reſtituitur, quod tamen non eſt verum, vt prædixi. & eſt tex. in l. non omnia. ff. de minor.

Alia igitur melior ratio eſt ſecundùm Rip. in d. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebell. nu. 31. Quia cū teſtamētū ad libitum reuocare poſſit, ſuperflua eſt quælibet reſtitutio.

Et hac ratione attenta, quæ communis, & verior eſt,

Limita hanc concluſionem in caſibus in quibus mi
40 nor aliqua † de cauſa teſtamentum à ſe factum reuocare non poſſet, & in ſpecie, quando iuramento vallatum eſſet, quo caſu licèt teſtamentum poſſit nihilominus reuocari regulariter, tamen in aliquibus caſibus limitatur, quos notaui in d. trac. iuramenti, & in illis neceſſaria eſſet minori reſtitutio. Limita 2. vt per Alex. col. prima. § fuit quæſitum, ſub nu. 4. ff. ad Trebell.

Quoad ſecundum, An ſcilicet reſtituatur hæres ip
41 ſius minoris aduerſus teſtamentum à minore † perperam factū. Et hoc caſu tam in teſtamento, quàm in donatione cauſa mortis, quam in qualibet alia vltima voluntate, quam ipſemet minor poterat reuocare ad libitum abſque aliqua reſtitutione, poteſt probabiliter dubitari. Videtur enim quòd reſtitutio danda ſit hæredi, ſi enim minor læſus fuit ita inconſultè diſponendo de ſua hereditate, non videtur denegandum hæredi auxilium reſtitutionis quod ei neceſſarium eſt, quod ipſum ipſi minori denegandum non fuiſſet, & ſi neceſſarium fuiſſet, per ſimile l. Pantonius. & diſpoſitionis, quæ ibi ex æquitate fit. ff. de acquiren. hæred.

In contrarium facit, quia non attenditur quid ordinauerit, vel diſpoſuerit minor per vltimam voluntatem, quantum ad hoc vt hæres poſſit ex perſona ipſius minoris actum illum, vt perperam factum infringere, tex. eſt in d. l. Aurelius. § Caius. ff. de lib. leg. & ibi notatur. Facit etiam l. Lucius. §. Sempronia. ff. de leg. 2. & l. 1. §. fi. ff. ſi quis aliq. teſt. prohib. Facit, & c. 1. de priuil. in clemen. & alia iura, vt per Doct. allegandos, & adductos ſup. in 1. concluſ.

Quibus adde fortem tex. in §. ſi. Inſtit. quib. ex cauſ. manum. non licèt. Et propterea dicebat Alex. in conſil.
42 215. lib. 6. col. 1. quòd † ſi teſtator minor 25. annis mandauerit hæredi, vt aliquid alienet, quod quidem ipſe minor per actum inter viuos alienare non potuiſſet, poteſt hæres alienare, quia diſpoſitio teſtatoris etiam minoris tenet.

Et propter huiuſmodi rationes, reperio quod quantum attinet ad teſtamentū communiter omnes Doctores tenent, quod non detur reſtitutio hæredi, niſi minor
43 fuiſſet blāditijs † & dolo inductus ad ita diſponendum,
quia tunc hæredibus ab inteſtato daretur actio doli aduerſus hæredem ſcriptum per l. Lucius. §. Sempronia. ff. de leg. 2 & ita dicūt Alex. & Iaſ. in d. l. 1. §. fuit quæſitū, & ſequitur ibi Rip. n. 32. & dicit eſſe cōmunem ſententiam Doctorum ibi, & in l. ſi pater. C. qui teſtamen. fac.
44 poſſunt, & exemplum eſt, ſi minor excluſo fratre, † vel
patruo, ſine aliqua cauſa hæredem extraneum inſtituit, vt exemplificat Cremenſ. qui ita confirmat per d. §. caſus. in ſuis ſing. 118. hæres minoris; quod eſt notandum,
45 In donatione † verò cauſa mortis dubitabiliùs ſecundùm eum videtur; Nam Bald. in c. 1. §. item ſacramenta. de pac. iur. firm. tenet q̄ detur hæredi reſtitutio ex perſona minoris. Sed idem Bal. contrarium tenet in l. ſi curatorem. C. de reſt. in integ. in 4. col. & ſequitur Glo. ſuper conſtit. Marchiæ. lib. 6. cap. 10. nu. 6. & idem Cremenſ. hanc poſteriorem ſententiam approbat in d. ſingul. 118. Ea ratione ſola, quia donatio cauſa mortis magis accedit vltimæ voluntati, quàm contractui ſaltem quo ad eius confirmationem, & effectum vt per Doctor. in l. 2. ff. de leg. 1. Quid dicendum?

Ego

Ego habeo punctum pro ſubtili, & conſideratione
digno,& cuius veritas pendeat à quibuſdam conſidera-
tionibus,quæ paulò altiùs repetendæ ſint.
46 Dico igitur,quòd lex ſuccurrit minori, † ne damnum
patiatur in rebus ſuis,vel lapſu ætatis, & imbecillitate
conſilij, vel dolo aduerſarij.l.1. ff.de min. cum toto illo
tit.& huc beneficium non ſolùm ipſis minoribus præ-
ſtat, ſed etiam hæredibus eorum,dum tamen ipſis mi-
noribus tempore mortis eorum competeret.l.non ſo-
lum.ff.de reſt.in integ.l.minor autem magiſtratus. §.fi.
cum l.ſequen.ff.de mino.quia non plus conceditur hoc
caſu ipſi hæredi ex perſona minoris defuncti,quàm con-
ceſſum fuiſſet ipſi minori tempore mortis ſuæ,vt ibi di-
citur,bene tamen ſubditur,quòd ſi hæres ſit dignus ip-
ſe quoque reſtitutione ex perſona propria,tunc reſtitui-
tur abſque eo quod huiuſmodi beneficium ipſi minori
defuncto vlterius competeret. Quibus ſtantibus,in præ-
ſenti dubio diſtinguo duos caſus.
47 Primus eſt,quando hæres ab inteſtato † vult petere
hãc reſtitutionem aduerſus teſtamentum factum à mi-
nore defuncto, ex eo quia malè conſultus, & impru-
denter inſtituit aliàs extraneos hæredes, prout ponunt
Doct.præall.in d.l.1.§.fuit quæſitum. ff.ad Trebell. Se-
48 cundus caſus eſt, quando hæres ex teſtamento † mino-
ris vult hoc facere eo prætextu, quod diſpoſita in teſta-
mento à minore facto, ſint imprudenter,& inconſulto,
vel à dolo inducto diſpoſita.
49 Primo caſu † videtur mihi, quod communis ſentẽtia
Doct. ſine dubio procedat, quia impoſſibile videtur, ꝙ
huic conſanguineo qui non eſt hęres, exiſtente hærede
ſcripto in teſtamento valido,poſſit dari hoc beneficiũ re-
ſtitutionis; Partem enim vt ipſe fieret hæres,& ſic vt hę-
res peteret reſtitutionem in integrum,ex qua vellet fie-
ri hæres,quod abſurdum de ſubtilitate iuris mihi peni-
tus videtur,quemadmodum abſurdum eſt dicere,quod
liceat ei petere reſtitutionem in integrum ad hoc,vt re-
præſentare poſſit defunctum,& antequam illum repræ-
ſentet,velit ex perſona defuncti tantum hanc reſtitutio-
nem petere; In his igitur terminis in quibus ponunt
hunc caſum Doctores, ego puto eorum ſententiam de
iure veriſſimam; Intelligendo,prout ipſi intelligunt,ꝙ
50 ſi dolo hæredis ſcripti fuit minor † inductus ad ita te-
ſtandum,& inſtituendum hæredem extraneum,detur
hæredi ab inteſtato actio de dolo ad intereſſe contra ip-
ſum hæredem extraneum,vt d.l.Lucius. §.Sempronia.
ff.de leg.2.qui tex.certè eſt ſing.ad hoc.
51 Secundo verò caſu,† dubitabilior videtur articulus,
ceſſat enim abſurdum,quod aderat in præcedenti caſu.
Sed obſtat hæredi nihilominus alia ratio,quod ſcilicet
hæc reſtitutio non competebat ipſi minori,cum poſſet
ad libitum reuocare diſpoſita in teſtamento ſuo,& per-
peram ordinata,& ipſe non poteſt venire ex alia perſo-
na, quam ſui authoris.
Quicquid tamen ſit,æquiorem ſentẽtiam ſequendo,
52 Ego diſtinguo ſic; Aut minor fuit dolo inductus † ad
ita diſponendum,ſcilicet legandũ,fideicommittẽdum,
& donandum cauſa mortis imprudenter,& inconſultu
perſonis vilibus,& immeritis,& tunc puto,ꝙ reſtituen-
dus ſit iſte hæres aduerſus huiuſmodi vltimas volunta-
tes,nam ſi certum eſt,quod hoc caſu datur actio de do-
lo aduerſus huiuſmodi perſonas,quæ minorem ad ita
diſponendum induxerunt,vt d.§.Sempronia;& certum
quoque eſt,quod actio de dolo non datur,quãdo poteſt
ſuccurri ope reſtitutionis in integrum,quia eſt ſubſidia-
ria & famoſa.l.fi. ff.de reſt.in int.vbi expreſſum,ęquiùs
videtur dare hæredi hanc reſtitutionem in integrum,
quam actionem de dolo famoſam. Neque mouet,quòd
hæc reſtitutio non competebat minori defuncto, ergo
neque hæredi;quia minor non excludebatur ab hac re-
ſtitutione tanquam ab indebita,& iniqua, ſed tãquam
à ſuperflua,cum poſſet ad libitum reuocare diſpoſita il-
la,& perperam relicta ac donata,quæ reuocatio hęredi
non permittitur, & ſic in eo ceſſat ratio,quæ excludebat
53 minorem à reſtitutione. Neque obſtat,quod † quando
cauſa,quæ impediebat minorem reſtituendum,ceſſat in
hærede,nihilominus hæres non reſtituetur,vt per Gloſ.
in d.l.non ſolum.ff.de reſt.in int. & dixi ſup.q.50.art.5.
Quia procedit,quãdo hæres in repræſentando defun-
ctum non poteſt repræſentare niſi cum illa qualitate,&
in petitione reſtitutionis, idem inconueniens ſequitur ſi
peteret illã hæres nomine minoris, ſicut ſi minor ipſe pe-
tiiſſet,vt in exemplis Glo.in d.l.non ſolũ. Quòd ſecus ac-
cidit in caſu noſtro, quia hæres petẽdo nomine minoris,
petit nomine eius qui nõ poteſt amplius illam vltimam
voluntatem reuocare, & ſic non adeſt inconueniens il-
54 lud de concurſu remedij ordinarij. Præterea actio † de
dolo de qua in d.§ Sempronia,non competebat ipſi de-
functo, quia reuocare ibi quoque poterat voluntatem
illam,& tamen datur hæredi. Neque dicatur ꝙ compe-
tat hæredi ex perſona propria, quaſi contra eum dolus
commiſſus ſit,quia hoc non eſt verum,cum tempore do-
li commiſſi,eius intereſſe non eſſet firmatum neque re,
neque ſpe,quia teſtamentum non erat adhuc morte
confirmatum.
Et licèt prædicta de ſubtilitate iuris poſſent dubita-
tionem recipere, quo ad reſtitutionem in integrum, ex
capite ætatis ipſius minoris, tamen ex æquitate quo ad
55 reſtitutionem † ex clauſula generali,ex diſpoſitione l.
Pantonius. ff.de acquirend. hæred. omnioò veram, &
tenendam puto hanc ſententiam quam firmaui, quia
& ſi minori non competebat adhuc reſtitutio in inte-
grum,quoniam læſio eius completa non erat,cum poſ-
ſet adhuc teſtamentum reuocare, vel diſpoſita perpe-
ram in eo,tamen ea morte ſuperueniente in minori ætate,
& antequam melius ſaperet, & intelligeret, dicitur
completa læſio eius in vltimo mortis articulo,in quo di-
ſpoſitiones ab eo factæ ſunt irreuocabiles, prout acci-
dit in d.l.Pantonius. vbi datur reſtitutio hæredi licèt
defuncto nõ competeret,niſi adiungendo tempora præ-
dicta ad læſionem complendam, vt prædixi.
56 Aut minor nõ fuit dolo inductus, † ſed ex mera eius
imprudentia, & lapſu ætatis, & tunc idem puto, & ſi
nõ rationibus prædictis,tamen ex diſpoſitione,& æqui-
tate d.l.Pantonius.inducendo,vt dixi ſtatim,& ita per-
tranſeo in hac difficultate,inhærẽdo æquitati,non rigo-
ri iuris & cum hæc æquitas ſcripta ſit in iure ſaltem in
ſimili, præferri debet rigori, ad not. in l.placuit. C.de
iud.cum ſimil.& ita intelligo etiam & declaro,quæ di-
xi ſupra q.50. art.5.nu.50. & ita concordo diſcrepan-
tiam opinionum Baldi in hoc articulo, circa donatio-
nem cauſa mortis, in qua hæc quæ dixi tantò magis
procedunt,quo magis illa accedit contractui,quàm aliæ
diſpoſitiones teſtamentariæ.

SVMMARIA.

*1 Dotalibus in conuentionibus,an quilibet etiam maior reſti-
tuatur in integrum propter grauem læſionem, ſpeciali fauo-
re dotis?*
*2 Minor an reſtituatur aduerſus dotem ſibi ab vxore, vel
ſocero, vel alijs datam, prætextu modicitatis?*
*3 Declaratio Gl.in c.ex parte,in Gl. magna,ibi,dico quòd non,
quia error diuitiarum.&c. de reſt.ſpoliat.*
4 Aduerſus matrimonium non datur reſtitutio.
*5 Læſio in hoc propoſito an probetur ex hoc,quòd minor acce-
pit pro dote nomen debitoris inopis?*
*6 Et an in maiore decepto ignoranter circa nomen debitoris
idem dicendum ſit?*
*7 Et quid ſi læſio minoris conſiſteret ſolum in difficultate exi-
gendi ipſam dotem.*
*8 Et quid ſi ex pactis appoſitis circa dotem, vel ſolutionem
eius læſus eſſet minor,licèt dos in ſe ipſa eſſet congrua.*
*9 Læſio qualibet reſultans ex pactis appoſitis circa lucrum do-
tis,vel alijs pactis ſufficit minori ad reſtitutionem obtinen-
dam aduerſus dotem.& 10.*

11 *Quid ſi ipſa vxor nec haberet, nec habere poſſet maiorem dotem.*
12 *Reſtitutio hac aduerſus modicam dotem datur ad hoc, vt dos augeatur, non vt matrimonium diſſoluatur.*
13 *Puella minor an reſtituatur aduerſus exceſſiuam dotem marito ſuo datam?*
14 *Dotis conſtitutio ſuper omnibus, ſiue de omnibus bonis ſuis à muliere facta ipſo iure valet, licèt aliàs immobilia alienare non poſſit.*
15 *Fœminæ, & vxores ſplendent diuitijs, & radijs maritorum.*
16 *Dos ſequitur naturam matrimonij.*
18 *Mulier nobilis ſi dederit viro ignobili, & indigno omnia ſua bona in dotem, an ex hoc ipſo reſtituatur?*
19 *Mariti ignobilitas reſpectu vxoris probari poteſt ex qualitate conſanguineorum vtriuſque partis.*
20 *Et quid ſi maritus ſit quidem illa dote dignus, ſed mulier non poſſit præſtare totam illam dotem, quam promiſit.*
21 *Et quid ſi mulier quæ ex primo viro habet plures filios, darer omnia bona ſua in dotem, an ex hoc ipſo dicatur læſa?*
22 *Mulieri maiori 25. annis ſi vltra dimidiam congruæ dotis læſa ſit, ſuccurritur ex clauſula generali.*
23 *Et an procedat in hærede ipſius mulieris?*
24 *Puella minor an reſtituatur in integrum aduerſus dotem nimis modicam datam, vel conſtitutam ſibi à fratribus, vel patruo, & à ſe acceptatam?*
25 *Minor an reſtituatur in integrum aduerſus exceſſiuam dotem, datam à ſe ſorori ſuæ pro illa maritanda?*
26 *Dotem dare eſt opus pietatis, etiam ſi detur alicui, vel pro aliqua extranea. & 28. declaratur.*
27 *Dotis exceſſus in pluribus conſiſtere poteſt, vel quod dotanti non remaneat vnde viuere poſſit, vel habeat alias ſorores, vel habeat iam nuptas, ſed cum minori dote, vnde inuidiam, vel querelam inter eas cauſari poſſit.*
28 *Dotem dare eſt opus pietatis, quando pro muliere paupere, & intuitu Dei pro eleemoſyna datur.*
29 *Et quid ſi in huiuſmodi conſtitutione dotis iuramentum interueniſſet.*
30 *In dotibus quæ dicta ſunt in hac materia reſtitutionis in integrum, an habeat locum in donationibus propter nuptias?*
31 *Et an habeant locum in hæredibus ipſarum mulierum ea, quæ dicta ſunt de reſtitutione ipſarum mulierum?*
32 *Reſtitutio aduer. dotem videtur ſuperflua, vbi ad ipſum dotantem iure ipſo ſoluto matrimonio reuertitur.*
33 *Statutum vbi cauſat læſionem, ibi non datur reſtitutio in integrum, ſed ibi declaratur hoc.*
34 *Maritus ſi ad inopiam vergat, & vxor agat pro exactione ſuæ dotis, non poteſt maritus etiam minor petere reſtitutionem in integrum aduerſus receptionem, & malam collocationem huius dotis.*

QVÆSTIO LIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus dotem, donationem propter nuptias, ſponſalitias largitates, & cætera id genus.

CVMQVE donationes, & dotes ſimilitudinem quandam habeant, viſo de reſtitutione in integrum aduerſus donationes à minore factas, videndum eſt de reſtitutione aduerſus dotes à minoribus, vel maioribus datas, vel receptas, & ſimul aduerſus donationes propter nuptias, ſponſalitias largitates, & cætera ſimilia, quæ omnia hiſce articulis commodè expediri poſſunt.

Primò, An quilibet etiam minor reſtituatur in conuentionibus dotalibus, quando læſus eſt in præiudicium dotis, & hoc fauore dotis?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus dotem ſibi datam ab vxore ſua, puta ex cauſa modicitatis, vel in mala forma & exactione?

Tertiò, An minor puella reſtituatur aduerſus dotem datam à ſe marito ſuo in exceſſiua quantitate?

Quartò, An puella reſtituatur aduerſus nimis modicam dotem ſibi à fratribus conſtitutam?

Quintò, An minor reſtituatur aduerſus nimis exceſſiuam dotem à ſe datam ſorori ſuæ pro ea maritanda?

Sextò, An id quod dicetur in dotib. in propoſito procedat etiam in donationibus propter nuptias, vel ſponſalitijs largitatibus, &c.

Septimò, An id quod dictum erit in ipſis puellis, habeat locum in hæredibus illarum ſoluto matrimonio?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet quilibet etiam maior † in conuentionibus dotalibus grauiter læſus reſtituatur in integrum ſpeciali fauore dotis?

Quoniam hoc venit tractandum ſupra in prima parte inter cauſas generales, ex quibus reſtitutio concedenda venit, dixi plenè quæſt. 14. art. 7. Vbi in ſumma feci regulam quòd non, limitando illam niſi læſio eſſet nimis grauis, quo caſu viſum mihi fuit æquiùs etiam dandam reſtitutionem ex clauſula generali, per l. iure. ad fin. ff. de iur. dot. & idem latiùs deduxi ibi: vnde hic non repeto.

Stante ergo hac cõcluſione negatiua in maioribus, de quibus re vera non loquitur tit. C. ſi aduer. dotem, videamus, an & quando minores læſi in huiuſmodi conuentionibus dotalibus reſtituantur in integrum abſque aliquo ſpeciali fauore dotis, ſed ex fauore ætatis tantum, quinimò contra ipſum fauorem dotium ſæpenumero, idque pluribus ſeparatis articulis expediamus.

Articulus II.

2 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus dotem ſibi ab vxore ſua vel ſorore datam, prætextu læſionis ex modicitate dotis, vel exactionis eius difficultate, vel alia cauſa ſimili?

Videtur, quod non.

Per notata per Gl. in c. ex parte. in Gl. magna, ibi, dico quòd non, quia error diuitiarum, &c. de reſt. ſpoliat. & per hanc Gl. ita ſimpliciter tenet Ang. in l. 1. C. ſi adu. dotem, in fine, vbi quærit an ſi minor recepit minorem dotem, quàm conditio eius mereatur, propterea debeat reſtitui, & dicit quòd non, per d. Gl.

In contrarium determinat Bal. Nouell. in tractatu de dote, ſiue in repet. l. 1. ff. ſol. matrim. ſub nu. 325. priuil. 62. Et pro hoc adducit tex. in l. ſi ea cauſa. §. ſi dotis. ff. de minor. vbi mulieri circumuentæ in conſtitutione dotis, ſuccurritur, ergo idem in minore, & ita ipſe arguit.

Ego puto hanc poſteriorem ſententiam veram eſſe, tùm per d. §. ſi dotis, qui verè loquitur in muliere minore, & declarat dari hãc reſtitutionem ex capite ætatis, non ex priuilegio dotis. Gloſa ibi, & cæteri poſt eã. Tùm etiam, quia non video rationem ſpecialitatis, quare ſi minor lædatur in hac dote, ei non ſuccurratur, cum in alijs omnibus læſionibus, datis terminis habilibus ei ſubueniatur. l. ad omnium ff. de minor. Præſertim cum nullum fiat præiudicium fauori dotis, quinimò ille ampliatur, quia tractatur de illa augenda, non autem minuenda, ergo multò magis debet dari reſtitutio, cum fauor quoque dotis concurrat. l. iure. ff. de iur. dot.

3 Ad contrarium aũt reſp. quòd † Glo. in d. c. ex parte. nõ tractat de reſtitutione in integrum aduerſus dotem, an ſcilicet prætextu modicitatis illius debeat minor reſtitui ad maiorem dotem conſequendam, ſed tractat de reſti-

Digitized by Google

4 reſtitutione aduerſus † ipſum matrimonium, an ſcilicet
prætexin modicitatis dotis debeat matrimonium iam
coottactum ioſtringi, & determinat quod non, reddens
rationem illam, quia error diuitiarum nõ impedit ma-
trimooium. 29. q. 1. §. 1. ergo nec ſponſalia, inquit Gloſſ.
& ſic vult quod nõ detur reſtitutio in præiudicium ma-
trimonij, non autem aliquid dicit de reſtitutione aduer
ſus dotem, cauſa augendi illam, hoc enim eſſet abſurdũ
& iniquum, & ſi Ang. in d. l. 1. C. ſi adu. dotẽ, ita intel-
lexit illam Gloſſam, vt ſcilicet de reſciſſione matrimonij
loquatur, benedixit, ſin autem quod nõ detur minori re-
ſtitutio cauſa augendi dotem ſuam prætextu modicita-
tis, pace eius, puto quod eſſet, ſic perfunctoriè & oſcitan-
ter allegando illam Gloſſam, & per eam hanc quæſtio-
nem determinando, prout fecit.

Concluſio igitur vera ſit, quod minor reſtituitur eo
prætextu, quod ſibi nimis modica dos data fuerit, atten
ta eius nobilitate, vel diuitijs. Quod nota ad fauorem
eorum adoleſcentum, quia amore nimio cõpulſi deſpon-
ſant puellas ignobiles, vel etiam nobiles, pro modica ad-
modum dote.

Ampliaque hanc concluſionem, vt procedat etiam,
quando læſio conſiſterat in hoc, quia minor ſtipulatus
quidem eſſet dotem ſibi congruentem, ſed acceptaſſet
5 pro ea nomen debitoris pauperis, † vel vergẽtis ad ino-
piam, vel ceſſionem bonorum, vt ſing. tradit præall. Bal,
Nouel. in d. tract. de dote. par. 12. num. 35. Qui licet lo-
6 quatur † in maiore decepto ignorãter circa nomen de-
bitoris, tamen idem dicendum eſt in minore lapſo circa
illud ex imbecillitate ætatis. per Gl. & Doct. in l. necnon.
ff. ex quib. cau. maior. & dixi ſupra q. 14. art. 7.

Amplia ſecundò, in ſimili ſi læſio minoris cõſiſteret,
7 vel in difficultate † exigendi dotem, vel quia prædia
erant penitus infructuoſa, vel ſubiecta periculo euictio-
nom ex cauſa fideicommiſſorum, vel alia, vel quòd pe-
riculo fluminum, vel incurſionibus hoſtium, vel aeris
peſtilentis incommodo, &c.

Amplia tertiò, vt procedat quomodocunque ex pa-
8 cto aliquo † appoſito circa dotem, ipſa quæ aliàs ſit lu-
croſa & conueniens, reddatur modica, & incongrua, per
text. in l. minor ſi in id. §. 1. ff. de minor. vbi eſt expreſ-
ſum, & habes ex eo regulã generalem, quòd minor læ-
9 ſus, † vel læſa ex pacto circa dotem appoſito reſtituitur,
quod nota etiam pro ſequent. articulis, & concluſio-
nibus.

Et hinc etiam inferas, quod ſi ſit læſus, vel læſa in pa-
10 cto † lucri dotis reſtituetur, vt illud pactum tollatur, vt
ſing. dicit Gomeſ. var. reſol. tom. 3. c. 13. nu. 3. poſt Doct,
in d. l. vnica. C. ſi adu. dotem.

Limitarem tamen ecootta prædicta, vt non proce-
11 dant, quãdo ipſa vxor † non haberet, neque habere poſ-
ſet maiorẽ dotem à patre vel fratribus, vel alijs eius con-
ſanguineis, nam tunc maritus etiam minor, ea conten-
tus eſſe debet, neque propterea matrimonium, vel ſpon-
ſalia retractari debent, niſi in caſu ſcandali ex diſpenſa-
tione Papæ, vt dicam in ſeq. quæſtione.

Et extende hanc limitationem, vt non ſolùm proce-
dat quantum ad hoc, vt ſcilicet nõ propterea matrimo-
nium infringi, vel retractari debeat, ſed neque etiã quan
12 tum ad hoc, vt dos augeri debeat, † cum nimio damno
& præiudicio, & in necem quodammodo aliorũ, vt pu-
ta, ſi eſſent plures fratres, vel ſorores, & collocata vna in
matrimonium iuueni nobiliori vel ditiori ipſis cum mo-
dica dote, cum tanta tamen, quæ facultatibus mulie-
ris & fratrum conueniret, & quæ augeri non poſſet ſine
nimio diſpendio aliarum ſororum, vel fratrom, qui
aliàs cogerentur mendicare, illæve innuptæ, vel indota-
tæ remanere, tunc enim non daretur reſtitutio ipſi mi-
nori ad dotem ſuam augendam cum nece, vel ſoceri, vel
ſocrus, vel cognatorum, cognatarumque, & ita æquum
puto per regulam ſaltem. l. ſciendum. ff. ex quibus cau.
maior.

Articulus III.

13 AD tertium, An ſcilicet † puella minor 25. annis re-
ſtituatur in integrum aduerſus exceſſiuam quan-
titatem dotis marito ſuo datam?

14 Præmitte prius an videatur † ſuperflua hæc quæſtio,
nam videtur ex eo, quod non poteſt puella & cum de-
creto iudicis, vel ſine alienare prædia, niſi ob æs alienũ,
l. ob æs. C. de præd. min. ergo cum nulla ſit conſtitutio
dotis, videtur ſuperflua reſtitutio aduerſus illã, l. ſiqui-
dem. C. de præd. min. cum ſimil. & ibi not. Sed cõtra eſt
veritas, vt concludunt omnes in d. l. 1. C. ſi adu. dotem,
& eſt tex. in d. l. 1. & in l. Titia. ff. de iur. dotium.

Ad contrarium reſp. quod illa lex, ob æs, debet intelli-
gi, non ſolùm ob æs alienum, ſed etiam propter omnem
aliam cauſam ſimilem, & ibi exponit Gloſa, & in ſpecie
ob cauſam dotis, vt ibi, & in l. lex quæ. C. de adm. tut. &
in d. l. 1. C. ſi adu. dotem, vbi Cyn. Bart. & alij cõiter, &
clarè probatur in d. l. ea quæ, & in l. nulla. C. de iur. dot.

Hoc igitur ſuppoſito, & ſtante, circa ipſum articu-
lum principalem, an ſcilicet huic mulieri quæ ipſo iure
tuta non eſt, ſuccurratur ope reſtitutionis?

Videtur, quod non,

Primò, quia, vt dixi, mulier poteſt dare omnia bona
ſua in dotem, & dando in dotem videtur conſulere ho-
nori & dignitati ipſius viri ſui, & cũ ipſa ab honorẽ vi-
15 ri honorata dicatur, † cũ ſplendeãt fœminæ radijs ma-
ritorum. Auth. de conſul. §. hoc itaque. verſ. decet anim,
& l. fœminæ. ff. de Senator. non dicetur læſa hoc caſu,
quia ita faciendo prudenter feciſſe cenſebitur.

16 Secũdò, quia dos ſequitur naturam matrimonij, † e.
pendentiam, de donat. inter vir. & vxor. & not. in clem.
diſpendioſam, de iudic. Et hinc eſt, quod in cauſa dotis
debet procedi ſine ſtrepitu & figura iudicij, ſicut in cau
ſa matrimonij, Ang. in l. 1. ff. de ſol. matrim. Sed aduer-
17 ſus † matrimonium non reſtituitur minor, ergo nec
aduerſus dotem, vt ſup. q. ſeq. art....

In contrarium eſt communius omnium concluſio. ita
firmant Glo. Cyn. Bartol. & cæteri communiter in d. l.
1. C. ſi adu. dotem, & omnes in l. ſi ex cauſa. §. in dotis,
ff. de minor. Iacobin. de S. Georgio in l. ſiue generalis.
num. 4. ff. de iur. dot. & in d. l. 1. numero 1. Gozadin.
conſ. 33. col. pen. Campeg. in tract. de dote. Rol. de lucr.
dotis. quæſtio. 46. in fine. vbi de communi Gomeſ. var.
reſol. tom. 2. cap. 13. num. 2. qui etiam de communi. &
ita tenendum eſt,

Text. eſt in d. l. 1. & in d. l. ex cauſa. §. 1. ff. de min. &
ratio clara eſt, quia ſi læditur ex hoc, ergo reſtituitur;
quod autem lędatur plures caſus dari poſſunt, vt ſtatim
eos ſubijciam, & hæc ratio tantò magis procedit, quo
ipſe minor reſtituitur, quando nimis modicam dotem
accepit, vnde vt æqualitas ſeruetur, debet reſtitui ipſa
quoque quãdo dedit ei dotem nimis exceſſiuam, atten-
ta qualitate ſua, & mariti ſui, vt ex infraſcriptis exem-
plis clariùs apparebit,

18 Primum exemplum eſt, ſi mulier † nobilis, egregia, &
diues dederit omnia bona vel maiorem partem bono-
rum ſuorum marito ignobili, vel pauperi, adeo quod ni-
mis excedat merita ipſius mariti, & quomodo, vel cuius
parem de facili reperire potuiſſet abſque multo minori
quantitate dotis, & hoc exemplum ſequũtur Gl. Pet. de
Bellaper. Cyn. Pau. de Caſt. & alij in d. l. 1. & Glo. in d. l.
ſi ex cauſa. §. 1. Et dicit Pau. præalleg. ꝙ iſta indignitas
19 † mariti poterit facilè probari, attenta nobilitate con-
trahentium, & conſuetudine loci.

Sed cõtra hoc exemplum inſtat Mauric. in ſuo tract.
de reſt. in int. cap. 209. quia, inquit, debere imputari ipſi
mulieri quæ talem virum elegit.

Sed hoc leue eſt, nam imò ex hoc ipſo, quia pruden-
tiæ ipſius mulieris imputari hoc poteſt, non autem fato,
& euentui, reſtitutio ex hoc capite ætatis digna eſt, l. ve-
rum. §. ſciendum, ff. de minor.

Præ-

Præterea hæc ratio, ſibi enim imputari debet maioribus, non minoribus obijcitur. l. cum mandata, ff. de minor. Tene ergo exemplum cõmuniter à Doct. allatum, & per illud poteſt commodè reſp. ad primum contrarium ſupra adductum.

20 Secundum exemplum eſt, ſi mulier † dediſſet quidem hanc exceſſiuam dotem marito digno illa dote, vel etiã maiori, ſed tamen promiſit maiorem dotem, quàm ſoluere & præſtare poſſet, attentis viribus patrimonij ſui.

Vt dicebant quidam ſimpliciter.

Sed quoniam obſtant non pauca, communis reſolutio, & diſtinctio Doctorum iſta eſt.

Aut promiſit mulier hæc dotem iſtam exceſſiuam abſque authoritate tutoris, vel curatoris, quem habet, & non valet ipſo iure, neque reſtitutione opus eſt.

Aut promiſit ſolênniter, & validè, & tunc aut promiſit vltra patrimonium, puta quia non habebat in bonis niſi mille, & promiſit mille & quingenta, & non valet promiſſio ipſo iure, & hoc quoque caſu non eſt opus reſtitutione, l. ſiue generalis, ff. de iur. dot. vbi eſt expreſsũ.

Aut promiſit iuxta valorem patrimonij, ſed vltra vires quia aderat plurimũ æris alieni, & tunc dicunt Doctores, aut curator ſciebat hoc, & ipſe curator tenetur, mulier autem ipſo iure tuta eſt, nec reſtitutione indiget.

Quia creditur curator vel animo pace fraudandi maritum, vel donandi illi feciſſe. Aut verò curator ignorabat, & tunc dicũt mulierem eſſe in integrum reſtituendam, ita Glo. in d. l. 1. in fine, & ibi Bart ol, Bald. Alber. Pau. de Caſt. Ful. & alij, C. ſi adu. dot. dicentes ita communiter teneri. & Gl. in d. l. ſiue generalis ff. de iur. dot. & ita eſt tenendum vt ſecuriùs, & æquiùs, quicquid in contrarium ſentiant Petr. & Cyn. in d. l. 1. circa illud, an ſit exceſſus vltra patrimonium, vel vltra vires patrimonij, & Bal. Nouel. in rep. d. l. 1. nu. 314. ff. ſolut. matrim. variauerit in hoc ab eo quod dicit poſtea ibi ſub n. 316.

Tertium exemplum affert Mauric. d. ſuo tract. c. 209. inquiens, quod ſi mulier, quæ ex primo viro haberet
21 plures filios † omnia bona ſua in dotem dedit ſecundo marito, vel tantam partem vt filijs primi matrimonij non ſuperſit vnde viuere poſſint, reſtituetur.

Sed hoc ego ſuperfluum puto, propter diſpoſitionem l. hac edictali. C. de ſecund. nupt. quæ ſecũdùm Doct. ibi procedit etiam in matre alienante ex cauſa dotis.

Et ideo hoc exemplum melius pone, vt dixi ſupra in ſecundo artic. in fine. ver. & extende, &c.

Concluſio igitur prædicta, ſatis firmata eſt, exemplis prædictis, & ideo intrepidè tenẽda eſt, & eam tenendo.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, vt dixi infra proximo verſ. primum exemplum, & ſeq.

Ad ſecundum reſp. quod diuerſa eſt ratio, quare non reſtituatur minor aduerſus matrimonium, nõ enim error diuitiarum impedit matrimonium. 29. q. 1. §. s. & per Gl. in d. c. ex parte, in Gl. mag. de reſtit. ſpolia. quod non procedit in dote, quia etiam ſi reſtitutio detur aduerſus dotem exceſſiuam, non tamen impedietur matrimonium, vt ſupra dixi.

Amplia hanc concluſionem, vt procedat etiam in mu-
22 liere maiore annis 25. † Quia ſi læſa fuerit enormiter, i. vltra dimidiam congruæ dotis, nõ habebit quoque reſtitutionem aduerſus hunc exceſſum, ita ſing. Bald. Nouellus in d. trac. de dote, par. 6. priuileg. 42.

Sublimitando tamen vt per eum ibi in fine, & in ſeq. priuileg. vt ſcilicet non procedat alternatiuè remedium d. l. 2. C. de reſcind. vend. ſed tamen peti poteſt quod redigatur dos ad congruam quantitatem, vel quod nullatenus data ſit: hoc enim peti per hanc reſtitutionem non poteſt.

Amplia ſecundò, vt procedat etiam in hærede ipſius
23 † mulieris, vt eſt text. in l. 1. C. ſi adu. dotem. Sed de hoc pleniùs dicetur infra ead. quæſt. art. fin.

Articulus IV.

24 AD quartum, An ſcilicet † puella reſtituatur in integrum aduerſus nimis modicam dotem ſibi à fratribus, vel patruo conſtitutam, & ab ea acceptatam?

Videtur quòd non, quia puella ſic agendo prudenter agere dicitur, nam ſi contentam ſe dicit modica dote, & hoc ex eo, vt domus & agnatio ſua nobiliùs cum diuitijs conſeruetur, prout regulariter faciunt, quando eiſdem fratribus renũcians ſcilicet agnationis fauore non poteſt dici læſa ex imprudẽtia, ſed ex virtuoſa eius liberalitate, vnde ex hoc reſtitui non poteſt durãte vita fratrum, vel filiorum maſculorum ex eis, quod ſi deficiant ſine maſculis deſcendẽtibus, & ſic agnatio deficiat, cuius contemplatione puella contenta fuit modica hac dote, tunc non poteſt dici puella læſa ex conſilij defectu, & imprudẽtia, ſed facto, & fortuna, vt manifeſtum eſt, quo caſu non datur ei reſtitutio. l. verum, §. ſciendum. ff. de minor. & ita tenet Cannet. in Extrauagant. ſi aliquem. §. ſed ſi fuerit minor. car. 323. per totum latè defendens hoc fundamentum, vt nouiter aduerti poſtquam hic liber in lucem prodijt.

In contrarium facit, quia vt patet, æquitas non patitur, vt bona fides & liberalitas huius puellæ deluſa remaneat, & bona ſuorum in extraneos trãſeant: & reperi poſtea ſecundùm hanc opinionem determinantem poſt multa hinc inde adducta And. de Iſer. in tit. de natur. ſucceſſ. feudi. num. 26. & 27. per totum, dum inquit, quod ſi filij fratribus nati non ſint, & ſic agnatio ex hac parte extincta ſit, puella hæc debet reſtitui, tãquam læſa, & agere ad maiorem, & congruentem dotem. Et mihi placet. Quicquid Cannet. contra clamet.

Neque obſtat contrarium; quia non poteſt dici læſa ſimpliciter caſu, & accidenti, prout quibuſdam videbatur per l. de fideicommiſſo. C. de trãſact. Nam & ſi veriſimile fuiſſet, patrem, vel fratres filios maſculos habituros, & ſic, quorum ad hoc fecerit id, quod quilibet diligens paterfamilias feciſſet pro cõtinuatione ſuæ agnationis, quia tamen apponere poterat cõditionem illam ſi filios maſculos haberet, & non appoſuerit, imprudenter quo ad hoc ſe geſſit, & ideo reſtitui debet, quæ nota diligenter, quia per hanc reſp. tolluntur omnes rationes Cannetij.

Articulus V.

25 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus exceſſiuam dotem datam à ſe ſorori ſuæ pro illa maritanda?

Videtur, quòd non, quia dare dotem etiam cuilibet
26 extraneæ eſt opus pietatis. † l. cum is. §. ſi in ea opinione. ff. de condict. indeb. & plenè per Tiraq. in tract. de priuil. piæ cauſæ, in Procem. ſed opus pietatis exercere in abundantia, non ſolùm non eſt imprudenter agere, ſed abundando in opere bono prudẽtiùs agere, igitur ſi non reſtituitur minor aduerſus opus pietatis modicum, vt ſupra dixi pluries, multò minus reſtituetur, quando opus pietatis eſt magnum.

In contrarium eſt communis opinio omnium Doctorum, qui hoc tetigerunt: Natta conſ. 658. col. 1. per totum, vbi latè lib. 4. poſt Abb. in conſ. 52. vt clarè, in fine lib. 1. & Bal. in conſ. 108. quæritur vtrum adulta, lib. 1. & Syluan. clarè in conſ. 13. per totum, lib. 1.

Et ratio eſſe poteſt, quia ſupponendo quod dos ſit ex-
27 ceſſiua, iſte exceſſus conſiſtere poteſt † in pluribus, quæ omnia læſionem, & imprudentiam arguerẽt; videlicet, ꝙ ipſi remaneant ſine patrimonio ſufficienti ex quo viuere poſſint ſecundùm eorum conditionem, & nobilitatem; vel quod habeant alias ſorores, quas non poſſint poſtea æqualiter tractare, & ex quo inuidia mertò inter eas, & primam nuptam induceretur, vel ꝙ, ſi iam aliæ dotatæ ſint, poſſint quandoque hac de cauſa, vel ſupplementum congruæ dotis, vel legitimæ petere; &

in

Digitized by Google

in ſumma, quòd propterea iſti fratres in graue damnum incidant.

Quo ſtante, non obſtat ratio dubitandi, quia dotis conſtitutio eſt opus pietatis in caſu quo pauperes dotan
28 tur, † quæ aliàs nubere non poſſunt, aliàs potiùs liberalitatis, quàm pietatis opus eſt, vt voluit Bal. in l. illud. col. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ. & alij innumeri quos pro hac declaratione congerit Tiraq. in d. tract. de priuil. piæ cauſæ, in proœm. verſ. item cum dos, &c. ſed certè quando in actu exercendæ liberalitatis modus exceditur, non eſt amplius actus virtutis, ſed vitij, vt manifeſtum, ideo malè & imprudenter agi dicitur, dum etiam in dotando modus exceditur, & ſic reſtitutio concedenda venit.

Vera igitur eſt concluſio præallegatorum, quod hoc caſu iſtis minoribus detur reſtitutio.

29 Ampliaturque ſecundùm aliquos, etiã ſi † iuramentum in huiuſmodi conſtitutione dotis interueniſſet, dũmodo iſte exceſſus ſit nimis grauis, & enormis, quia dabitur nihilominus reſtitutio: Natt. d. conſ. 658. nu. 10. & Syluan. d. conſ. 13. per totum lib. 1. & idem præſupponit etiam Abb. in d. conſ. 12. lib. 1. col. pen. in vlt. dubio, & exemplum iſtius enormis læſionis hoc caſu afferunt, ſi vltra dimidiam congruæ dotis fuit data dos, vel vltra dimidiam eius, quod eorum facultates patiebantur.

Quòd nota.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet quæ dicta ſunt in dotibus & reſtitutione in integrum aduerſus illas habeat
30 locum in donationibus † propter nuptias, & in ſponſalitijs largitatibus, &c.

Et breuiter conclude quod ſic.

Quia adeſt eadem ratio, & de donatione propter nuptias dixi ſupra q. præced. art. ..... & ibidem de ſponſalitia largitate, poſt Paulum de Caſt. in d. l. 1. C. ſi adu. dotem; & Mauric. vbi ſupra ibi. Igitur ſi grauiter minor vel puella lædantur in huiuſmodi actibus, reſtituentur, ſicut in dotibus.

Articulus VII.

AD ſeptimum, An ſcilicet quæ dicta ſunt in reſtitutione mulierum aduerſus dotes in caſibus prædi-
31 ctis habeant locum etiam in † hæredibus earum?

Videtur, quod non.

32 Nam ſuperflua † videtur reſtitutio illis, ad quos dos reuertitur ſoluto matrimon. l. dos à patre. C. ſol. mat.

Sed contra eſt tex. in l. 1. C. ſi adu. dotem. & iſta eſt veritas, & probatur per regulam l. non ſolum. ff. de reſtitut. in integ.

Ad contrarium reſp. Doctores pluribus modis, & primo quod poteſt eſſe vtilis reſtitutio in integrum hæredi propter pactum factum à muliere de lucro dotis, ita Gl. in d. l. 1. ex Azon. C. ſi adu. dotem, in fine.

Et ego pro hac reſponſione adduco tex. expreſſum in l. minor ſe in id. §. 1. ff. de minor. & dixi etiam ſupra ea. q. art. 2. verſ. amplia 3.

Secundò etiam reſpondent, quod erit vtilis reſtitutio hæc hæredi propter fructus, quos maritus percepit interea de ea parte dotis, quæ cum læſione, & damno mulieris data fuit ad hoc, vt reſtituãtur, ita Glo. Bar. & alij in d. l. 1. num. 2. C. ſi aduer. dot. & ibi Petr. de Bellapert, in princ. per l. quæſitum. ff. de vſufr. cum ſimil.

Tertiò etiam reſpondent, quod erit vtilis hæc reſtitutio hæredi propter ſtatuta, & conſuetudines locorum, quibus vt plurimum diſponitur, vt mariti per mortem vxorum lucrentur tertiam, vel quartam partem, vel dimidium dotis, ita Bart. in d. l. 1.

Sed contra facit, quia minores non poſſunt reſtitui, quando faciunt id quod ſtatutum iubet, non enim læ
33 duntur ex imprudentia, ſed ex diſpoſitione ſtatuti, † ergo non datur reſtitutio. l. fin. C. de reſt. in integ. & per Alber. in tract. ſtatut. par. 1. q. 4. & dixi ſupra q. 15.

Suſtinendo tamen Bart. poſſumus dicere ex intentione Bal. ibi, ꝙ hoc caſu non reſtituitur minor, neque hæres eius aduerſus ſtatutum, ſed aduerſus effectus ſtatuti, nam cum cognoſceret minor puella, quòd ex diſpoſitione ſtatuti maritus eius lucratus erat dimidiam dotis, vel tertiam partem per mortem eius, non debebat ei dare tantam dotem, vel in caſu mortis ſtipulari ſibi, vel hæredibus eius totam reſtitui, & ſic rem ſuam melius agere cum dotem dabat.

Quartò etiã reſp. Azo quod poteſt concurrere remediũ reſtitutionis cũ alia actione ordinaria. per l. in cauſæ. §. Põponius. ff. de minor. tenendo opinionẽ Martini.

Sed quoniam hæc eſt contra communem, & veram Bulg. ſentẽtiam, vt dixi ſup. q. 17. art. 5. Ideo mitto hanc ſententiam, & reſponſionem, & cum alijs pertranſeo.

Notandum eſt etiam vnum ſing. in hac materia, ꝙ
34 ſi maritus † vergat ad inopiam, & vxor eius agat pro exactione ſuæ dotis, non poteſt minor maritus petere reſtitutionem in integrum aduerſus receptionem & malam collocationem huius dotis ſibi datæ, licèt aliàs reſtituatur minor aduerſus ſolutionem pecuniæ ſibi factam. Ita per multas authoritates & exempla probat Io. Lopes in repet. cap. per veſtras. §. 26. ſub num. 4. & ſeq. & ſub nu. fin. ita concludit. Quod eſt ſing. & notandum, & non ex alio quam fauore dotis accidere fatendum eſt, ex quo etiam colligitur, quod fauor dotis præponderat fauori ætatis.

SVMMARIA.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus matrimoniũ à ſe contractũ?*
2 *Argumentum à matrimonio ciuili ad naturale, & num. 8.*
3 *Liberorum ciuilium procreatione ad naturalium procreationem.*
4 *Quid ſi adoleſcens pulcher & egregius acciperet vetulam edentatam.*
5 *Error circa qualitatem perſonæ, vel conditionem non impedit matrimonium.*
6 *Matrimonium opus bonum maius eſt, quàm commodum qualitatis vxoris.*
7 *Deus quos coniunxit homo non ſeparet.*
9 *Et an reſtituatur minor ſi in matrimonio læſus eſt enormiter?*
10 *Et an procedat in matrimonio non conſummato? remiſſiue num. 12.*
11 *Et an procedat quo ad pœnam in contractu matrimonij appoſitam?*
12 *Aduerſus ſponſalia an reſtituatur minor?*
13 *Conſenſus mutuus perficit matrimonium.*
14 *Papa ſponſalia dirimere poteſt ex cauſa; inferior autem à Papa non poteſt.*
15 *Etiam ſi ſponſalia per verba de præſenti contracta ſint.*
16 *Papa ex quibus cauſis dirimat matrimonium per ſponſalia contractum regula.*
17 *Papa diſpenſare poteſt ſuper iure etiam diuino ex cauſa publica vtilitatis.*
18 *Minor an reſtituatur aduerſus ſententiam ſuper matrimonio latam?*
19 *Minor in cauſa matrimoniali reſtituitur aduerſus probationes omiſſas poſt publicationem proceſſus.*
20 *In ſpiritualibus etiam datur reſtitutio, quando ſumus in iudicialibus.*
21 *Minor quando per errorem iuuenilem in iudicio confeſſus fuit ſe contraxiſſe matrimonium cum aliqua reſtituitur aduerſus confeſſionem hanc.*
23 *Minor an reſtituatur aduerſus ingreſſum religionis?*
24 *Minor in ſpiritualibus cenſetur maior.*
25 *Minor vbicunque pro maiori reputatur, non ſemper reſtitutionis auxilio priuatur.*
26 *Eccleſia habetur loco parentis.*
27 *Minor religionem ingrediendo facit meliorem conditionem ſuam.*

28 Poſ-

28 *Poſſidentis melior eſt conditio in pari cauſa in hac materia reſtitutionis.*
29 *Declaratio c.ſignificatum,de regular.*
30 *Pupillus ſi contrahat ſponſalia, non tenent ipſo iure.*
31 *Minor an reſtituatur aduerſus ingreſſum religionis, quando fuit dolo & blanditijs inductus ad ingrediendum?*
32 *Profeſſio facta in magno calore iracundia quaſi a furioſo facta non tenet, quia conſenſus deficit.*
33 *Chriſtus vult milites ſuos voluntarios, non coactos, vel deceptos.*
34 *Minor an reſtituatur aduerſus votum?*
35 *Votum regulariter ſolet eſſe ſuper erogatio boni.*
36 *Et quid ſi votum in ſui executione ab extra contineret vtilitatem, vel honorem alicuius hominis mortalis.*
37 *Minor an generaliter reſtituatur aduerſus ſpiritualia?*
38 *Minor non reſtituitur in his quæ concernunt articulos fidei.*
39 *Aduerſus ſpiritualia licet non detur reſtitutio, tamen aduerſus iudicium inſtitutum ſuper illis, & actus in eo factos datur.*

QVÆSTIO LX.

De reſtitutione in integrum aduerſus matrimonium carnale, vel ſpirituale hoc eſt ingreſſum religionis. Et huius occaſione de reſtitutione aduerſus ſpiritualia.

POST dotis,& reſtitutionis aduerſus illam tractatum, conſentaneum eſt ad reſtitutionem aduerſus matrimonium deſcendere, & quoniam de matrimonio quoque ſpirituali quæri ſolet, hoc eſt de ingreſſu religionis, an per reſtitutionem in integrum reſcindi poſſit, de hoc quoque congruè in hac quæſtione agi poteſt,& generaliter etiam,& ſuccinctè de reſtitutione in integrum aduerſus alios actus ſpirituales, quæ omnia paucis hiſce articulis concludi poſſunt.

Primò, An minor reſtituatur in integrum aduerſus matrimonium carnale à ſe contractum?

Secundò, An ſaltem reſtituatur, quando matrimonium non fuit per copulam carnalem conſumatum, ſed tantum ad ſponſalia deuentum?

Tertiò, An ſi non reſtituitur aduerſus hæc, ſaltem aduerſus ſententiam ſuper matrimonio latam reſtituatur?

Quartò, An ſi minor reſtituatur aduerſus ingreſſum religionis?

Quintò, An ſi minor fuit dolo inductus ad habitum aſſumendum?

Sextò, An aduerſus votum reſtituatur minor?

Septimò, An reſtituatur aduerſus ſpiritualia qualibet in genere?

Articulus I.

AD primum, An ſcilicet minor reſtituatur aduer-
1 ſus † matrimonium à ſe contractum?
Videtur, quod ſic.
Primò, quia valere debet argumētum à matrimonio
2 † ciuili ad naturale, quia valet à procreatione libero-
3 rum ciuili † ad naturalem. §.nam adoptio, inſt.de adopt.ſed minor reſtituitur aduerſus matrimonium ciuile, hoc eſt adoptionem.l.3.§.ſi quia minor. ff. de minor. & dixi ſupra in hac ſecunda parte q.... art.... Ergo & aduerſus matrimonium naturale.

Secundò, quia ita videtur velle Abb.in c.ex parte, de reſt.ſpol.col.4.& eum vbique ſequi omnes reſtatur Bartolom. Beneuent. inter conſilia Zabarell. in quodam conſil. matrimoniali concluſ.6.in prin.

Sed contraria eſt veritas,& communis omnium ſententiam, ita tenet originaliter Gl.in c.ex parte, in Gloſa magna poſt princ. verſic.ſed nunquid minor,& in fine, de reſt.ſpoliat.& ibi Abb.num.12.ita firmiter tenet,& cæteri ſequuntur,& alibi Spec.in tit. de reſt. in integ.§. qualiter,nu.5. Alber.in l.quid ergo.§.item ſi alterius.ff. de his qui not.infam.& in l.1.in fi.C.ſi adu.dotem. Bal. in d.l.1.nu.1.& 3.& Iaſ.in l.ſi conſtante.nu.215.ff.ſolu. mat. Mautic.in ſuo tract.de reſt.in int.cap.245. Bald.in rub.de iudic.nu.7.in 1.lect.& ſequitur Euerard. in ſua centuria in loco à matrim.carnal.ad ſpiritual.verſ.hinc etiam eſt. Gomeſ.variar.reſol.tom.2.cap.13.nu.2. Alex. conſ.80.nu.1.& 2.lib.7. Dec.conſil.112.in prin.Soc.iun. conſ.55.nu.5.lib.3.& Io. Bapt.Ferrer.conſil.139.per totum,& iudicando Boer.deciſ.350.n.5.in fine,verſ.quicquid ſit. Exemplificatorem poſt Specul.

4 Quando minor acciperet † vxorem vetulam edentatam,&c.

Et probatur per tex.in cap.1.29.q.1.dum ibi colligitur poſt longam & elegantem diſtinctionē, quod error
5 † circa fortunam, & qualitatem perſonæ non dirimit matrimonium ſicut dirimere ſolet error circa perſonam & conditionem eius,& ibi, atque ſuppones, quod error operatur in reſtitutione maiorum, operatur ætas in minorum reſtitutione.l.1.& ſeq.ff.de reſt.in inte.ergo &c.

Secundò probatur, quia minor contrahendo matrimonium facit quod quilibet prudens faceret. Iaſ.d.nu. 215.& quamuis circa qualitatem perſonæ imprudenter ſe gerat, tamen quia non poteſt reſtitui aduerſus ipſum matrimonium in ſe, debet pati damnum & incom-
6 modum huius qualitatis vxoris. Maius eſt † enim opus bonum opus matrimonij & ſacramenti, quàm incommodum qualitatis vxoris.

Tertiò, quia hanc reſtitutionem nemo concedere po-
7 teſt niſi iudex, ſed quod Deus † coniunxit homo ſeparare non poteſt, vt in Euang.ergo &c.

Quartò, quia ſpiritualia inhærent oſſibus, vnde non poſſunt per diſpoſitionem ciuilem, qualis eſt reſtitutio in integrum inde aboleri.

Et ita tenendu.

Ad contraria reſp.ſic. Ad primum, quod non eſt bo-
8 na ratio à matrimonio † ciuili ad carnale, & naturale, quia in coniunctione ciuili Deus non interuenit, ſicut in coniunctione matrimonij veri & naturalis, vnde per regulam eius eſt ſoluere, cuius fuit ligare, non poteſt homo in hoc ſecundo ſe intromittere, & dirimere.

Sit ergo concluſio, quòd minor non reſtituitur aduerſus matrimonium.

Ampliatur hæc concluſio, vt procedat etiam ſi minor
9 enormiter † læſus fuiſſet ex contractu huius matrimonij, puta quod vidua aliqua amore capta alicuius egregij adoleſcentis aſſeruerit ſe habere amplum matrimonium, ad hoc vt alliceret eum ad contrahendum ſecum,& contraxerit minor adoleſcens hac ſpe, nam licèt reperiatur poſtea hæc vidua habere puſillum patrimonij & modicam dotem, nō propterea reſtituitur minor. Quia error diuitiarum non impedit matrimonium, d. c.1.29.q.1.& per Gl.in d.c.ex parte. de reſt.ſpoliat.

Limitatur è contra primò, vt procedat in matrimo-
10 nio conſummatu † per carnalem copulam, non autem in ſponſalibus tantum, vt quidam dicunt, ſed quia dubium eſt, dixi plenè infra art.ſeq. limitatur 2.& vt dixi inf.eod.art.3.

Limitatur tertiò, vt non procedat quo ad pœnam in quam incurriſſet minor propter matrimonium à ſe contractum, nam aduerſus illam reſtitueretur. ita ſing. Rimin. conſil.427.num.10.lib.3.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſcilicet minor reſtituatur ſaltem aduerſus matrimonium adhuc copula car-
11 nali non conſummatum, † & ſic an aduerſus ſponſalia per verba de præſenti?

Vide-

Digitized by Google

Videtur quod ſic. Quia non videntur adhuc verè, &
naturaliter coniuncti, & ita tenere videtur, vel ſentire
ſaltē Soc.iun.conſ.55.n.5.lib.3.dū dicit aduerſus matri-
moniū conſumatum non dari reſtitutionem, & ſic vide-
tur velle, quòd aduerſus nō conſumatum detur reſtitu-
tio, & idem clarè ſequitur Anchar.conſ.239.per totum.

Contrarium tenet Euerar. in d.loco à matr.carn. ad
ſpiritua.verſic, hinc eſt etiam. & Ziler.conſ.150.nu.14.
inter conſilia eius criminalia: quod conſilium eſt domi-
norum aduocatorum Marchiæ.

Et facit pro hoc fortis ratio, nam conſenſus eſt ille,
qui perficit matrimonium.l.nuptias.ff.de regul. iur. &
ad ſubſtantiam matrimonij ſufficit coniunctio, quam
12 facit mutua cōſenſus contrahētium per verba de præ-
ſente, ego te accipio, &c. & verba ſacerdotis, ego vos con-
iungo in nomine Patris, &c. vnde Deus per manus ſa-
cerdotis dicitur coniunxiſſe abſque alia copula carnali.

Pro concordia ego puto veram diſtinctionem Dec.in
conſil.112.col.5.& ſeq. vſque ad fin. Cuius doctrinam
breuiter colligendo, poſſumus dicere quod veritas ſit
iſta, videlicet.

Aut quærimus, an poſſit prætor ſiue quilibet alius
13 iudex, vel princeps † inferior à Papa reſtituere in inte-
grum hunc minorem, & dic quod nō, quia quod Deus
coniunxit, &c.

14 Aut quærimus, an poſſit Papa † hoc facere media
diſpenſatione. & Dec.concludit, quòd poſſit & idē An-
ch.d.conſ.239.qui tenet ſoquitur in ſolo Papa. & mo-
uentur principaliter per Gl.communiter approbatam
in c.ex publico, in Gl.fin.de conuerſ.coniug. quæ vult,
quod Papa poſſit ex cauſa dirimere matrimonium
15 ratam per verba de † præſenti iam contractum, non ta-
men adhuc per carnalem copulam conſumatum, & hāc
eſſe communem ſententiam dicit Præp.in c.fi. de ſpon-
ſa duorum, & Dec.d.conſ.112.col.2.

16 Quæ autem ſint cauſæ, quæ debeant mouere Pontifi-
cem, dicunt præallegati, quod ſunt illæ ex quibus minor
poſſet reſtitui, ſi eſſemus in cauſa profana, videlicet in
dote, & congruentia eius, & in ſpecie pro exemplo, ſi mi-
nor nobiliſſimus contraxiſſet cum ignobili muliere, vel
iuuennis cum vetula edentata, vt dicebat Spec.ex qui-
bus ego confirmo ſententiam Decij hoc argu. certum
eſt, quòd Papa poteſt diſpenſare in iure diuino, quando
17 intereſt propter publicam vtilitatem, † vt conſtat in
matrimonijs magnorum principum, quinetiam per-
ſonarum priuatarum, quando vertitur bonum pacis, q̄
eſt bonum publicum, ſed vtique Reipublicæ intereſt
non eſſe matrimonia ita diſparia, vt eorum occaſione
ſanguis nobilis, & illuſtris miſceatur cum vili, & ſic il-
luſtres, & generoſæ progeniea obſcurentur & adulte-
ratæ remaneant, vel quod filij huiuſmodi nobilium ob
modicam dotem cogantur mendicare, vel ex tali matri-
monio non naſcantur filij aliqui, quod etiam publicè
intereſt.l.prima. ff.ſolut.matrim. Ergo, &c. Et ſic con-
traria remanent concordata.

Articulus III.

18 AD tertium, An ſcilicet reſtituatur minor ſaltem
aduerſus ſententiam ſuper matrimonio † latam?
Videtur quòd non.

Quia in cauſa matrimoniali nō reſtituitur minor ad-
19 uerſus probationes † omiſſas poſt publicationem pro-
ceſſus, vt per Ferret. conſ.139.per totum, & ex eo quia
ageretur de inualidando matrimonio, vt per eum ibi,
ergo neque etiam in iudicialibus reſtituitur minor,
quando ex hoc veniret dirimendum matrimonium.

Sed cōtra videtur tex.in c.2.de reſt.in int.& per illū
tex.ita firmant Alexand.in conſ.80.per totum lib.7. &
Mauric.in ſuo tract.reſtit.in integ.c.327.& plenè etiam
D.Bartholom.Beneuen.in d.ſuo conſilio matrimoniali
inter conſilia Zabarel.in ſexta cōcluſ.circa principium.

Exemplum, pone ſi aliquis dicat ſe contraxiſſe cum
Titio adoleſcente, & ille neget, & in hoc iudicio matri-
moniali Titius, vel in aliqua parte, vel in totum lædatur
eius leuitate, vel demum ſententiam contrariam repor-
tet ex eius imprudentia, nam volunt præall. quod reſti-
tuatur aduerſus hæc omnia iudicialia, & etiam aduer-
ſus hanc ſententiam, licèt fauore matrimonij lata ſit. Et
ratio eſt ſecundùm præall. quia etiam in ſpiritualibus
20 reſtituitur minor, quando † ſumus in iudicialibus, quia
non reſtituitur contra ipſum actum ſpiritualem, & ſub-
ſtantiam eius, ſed aduerſus actitata, & iudicata in illa
cauſa ſuper illo actu ſpirituali introducta, & peracta, vt
clarè vult Abb.in d.c.ex parte.col.4. quem in hoc om-
nes vbique communiter ſequuntur, vt teſtatur Bene-
uen.præal.concluſ.6. Qui quidem exponit caſum quan-
do minor per errorem iuuenilem in iudicio confeſſus
21 fuit ſe contraxiſſe matrimonium cum aliqua, † nam di-
cit, quòd aduerſus huiuſmodi confeſſionem reſtituitur,
& ita tenendum eſt.

Ad contrarium autem reſp quod quicquid dicat Fer-
ret.præall. & etiam alibi Lapus alleg.53. verior, & com-
munior eſt hæc ſententia, quòd etiam in cauſa ſpiritua-
22 li reſtituatur minor aduerſus † malè acta in iudicio, ad
ſententiam deſuper latam, vel confeſſionem propriam
in eo factam. per d.c.2.de reſt.in integ. & rationem ſu-
pra adductam, quia per hanc reſtitutionem non quæri-
tur quomodo matrimonium ſit ſeparandum, ſed quod
matrimonium contractum non ſit. & in hoc aduerten-
dum eſt, & ceſſat omnis difficultas.

Articulus IV.

23 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur ad-
uerſus † ingreſſum religionis?
Videtur quòd ſic.

Primò per c.ſignificaſti, de regularibus.

Secundò, quia vbi propter dolum, vel metum quis
habet actionem doli vel metus, ibi propter fragilitatem
ætatis habet reſtitutionem in integrum.l.1.& ſequen.
ff.de reſtit.in integ.& l.fi.ff.eod. Sed minor metu, vel do-
lo inductus ad religionem poteſt reſtitui, vt dicam infra
in 1.lim. ergo regulariter, & propter lapſum ætatis, de-
ceptus in habitu aſſumendo, reſtitui poterit.

Sed contra eſt communis omnium ſententia.

Et ita originaliter voluit Gl.in c.pen. in fine. de his
qui met.cau.& Gl.in c.illud. in fine, Gl.magnæ.20.q.1.
Specul. in tit.de reſt. in integ.§.qualiter.num.5. Cyn.in
auth. ingreſſi.nu.7.& Bar.ibi nu.18. in repet. C.de ſa-
croſ.eccleſ. Alb.in rub.C.de reſt.in int. & in l.ex cauſa.
nu.10.ff.de minor. Roſel.ab Aretio in d.authen. ingreſ-
ſi.nu.17.qui dicit ita tenere Doctores. Bald.in rub. ff.de
iud.in 1.lect. Inn. in c.cum dilectus, extra de eo quod
met.cauſ. Abb.in c.ex parte, num.16. de reſt.ſpol.& ibi
Fel.n.10.& idem Fely.in c.in præſentia.nu.10.de prob.
Ant.de Butr.in c.cum virum.nu.11. & ibi Anch.nu.8.
de reg.& Euerar.in loco à mate. carn. ad ſpiritua. & in
ſumma non eſt qui diſcrepet, quem viderim. Et ita te-
nendum eſt regulariter.

Adducitur autem à Doct. præcipuè hæc ratio, quia
24 minor in ſpiritualibus † cenſetur maior, & ideo non de-
bet reſtitui, & hoc per Gloſ.in l.ait prætor. in prin.ff.de
minor. Spec.in tit.de ſtat.monac.nu.36. & in tit.de reſt.
in int.§.qualiter.nu.4. Gl.in d.c.pen.in fine, de his quæ
met.cau.fiunt, &c. Alb.in d.l.ſi ex cauſa.nu.5.ff.de mi-
nor.& in d.l.ait prætor.num.2.ff.eod. Abb.in d.cap.ex
parte. Fel. in d.c.in præſentia.nu.10. Dec.ibi nu.36. &
Soc.iun.conſ.41.nu.13.lib.3. per text.in d.cap.ex parte,
de reſtit.ſpoliat.

Sed aduertēdum eſt, quod quantum attinet ad hanc
25 rationem non videtur concludens, non enim † vbicun-
que minor in aliquo actu habetur pro maiori, ibi dene-
gatur eidem reſtitutio, vt in cauſa momentaneæ poſſeſ-
ſionis, ſecundùm Gl.in l.vnica. C.ſi de mom.poſſeſſ.& in
l.fin.

l.fin. C.de teſt.milit. & dixi plenè ſup.in 1.p.q...art....
Secundò elegantiùs & meliùs probatur, quia eccleſia
26 habetur loco parentis, † auth. vt determ. ſit num. cler.
§.1.ſed contra parentes quis non reſtituitur, l.fi. C.qui
& aduer.quos, Ergo &c.

Tertiò, quia non datur reſtitutio vbi non adeſt læſio,
vt ſupra millies dictum eſt, ſed minor ingrediendo reli-
27 gionem facit meliorem conditionem † ſuam, Authen.
de monac.in prin.cum ſeruiat Deo, vt per Anch.in d.c.
eum virum.nu.8. de reg. Ergo &c.

28 Quartò, quia in pari cauſa melior eſt conditio † poſ-
ſidentis in materia reſtitutionis in integrum inter duos
minores.l.ſi minor filiofam.ff.de minor.ſed eccleſia, quæ
iure minoris fungitur, c.1.de reſt.in integ.eſt in poſſeſ-
ſione huius ingreſſi, ergo &c.

Quintò, quia diuitiæ, vel quælibet alia iuſta cauſa
commodi, vel incommodi non ſunt iuſta cauſa dirimen-
di matrimonium carnale, vt 29.quæſt.prima.& dixi ſu-
pra eod.art... Ergo nec ſpirituale.

Et ſic ſtat prima communis concluſio, qua ſtante.

29 Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, quod trat.in d.c.
ſignificatum.de regul.loquitur in pupillo, de quo non eſt
mirum, ſi ingreſſus exire poteſt. Quia ipſius actus tan-
quam à nõ intelligente facti, ſunt nulli ipſo iure.l.Mar-
cellus.ff.de fideiuſ.cum ibi not.§.propterea. Inſt.de inu-
til. ſtipul. & hinc eſt, quod licèt minor contrahendo
ſponſalia tantum, per verba tamen de præſenti non re-
ſtituatur abſque diſpenſatione Papæ, vt ſupra dixi, ſi
30 tamen contrahat ea pupillus, non tenent ipſo iure, vt
toto tit. de deſponſ. impub. Niſi malitia ſuperet æta-
tem, vt in c.de illis.eod.tit.&c.

Articulus V.

31 AD quintum, An ſcilicet reſtituatur minor ad-
uerſus ingreſſum religionis, † quando dolo, vel
metu fuit inductus ad ingrediendum?

Vt habes exemplum per Cyn. in d.authen. ingreſſi.
nu.7 quòd videtur, quòd ſic. vt tenet Bar. in d.authen.
ingreſſi.num.19.per rationes, vt per eum.

Sed contrarium tenent Canoniſtę communiter, vt di-
cit Cyn.quo inquit, quod in hoc ſtandum eſt eum eis, vt
per eum in d.auth.ingreſſi.nu.7.

Breuiter ego puto ſic dicendum, aut fuit quidam do-
lus ſimplex, & modicus, videlicet blanda verba, & puto
veram opinionem Canoniſtarum.

Aut fuit dolus malus conſiſtens in mendacijs, & pro-
miſſionibus falſis, & mendacio minatis, quæ quando po-
ſtea in practica monachali fallunt ingreſſos, eos in de-
ſperationẽ trahunt, & ſecus puto, iſtoque caſu veriorem
ſententiam Bartoli cenſeo, & eorum qui eum ſequun-
tur. Et hæc diſtinctio probatur primò authoritate Fel.
qui ſing. videtur concludere in d.c.in præſentia. nu.10.
de prob.& dicit ita quoque tenere Inn.in d.c.cum dile-
ctus, de his quæ met.cauſ.fiunt.

32 Secundò facit in ſimili, quia profeſſio facta † in ma-
gno calore iracundiæ quaſi à furioſo facta non tenet,
quia conſenſus deficit, ſecundùm D.Anto. de Butr. in c.
ex literis. nu.... de iureiuran. ergo idem vbi maximus
metus, vel dolus lumen intellectus obumbraret, vt vel
non putaret minor ſe facere quod facit, vel nollet inte-
rius hoc facere. Ita Fel.

33 Tertiò, quia Chriſtus vult milites † voluntarios,
non coactos, cap. præſens. 1.q.3. & Gloſ.in c.1.2 a, q.2.
& Felyn. præalleg. & pro his etiam facit D.Th.in 2.2.
quæſt.188.art.9. dum inquit, quòd blanda verba non
obſtant, ſed verba doloſa, ſic.

Articulus VI.

34 AD ſextum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduer-
ſus dotem?

Mouet hoc, & reſoluit breuiter Ant.de But.in c.ſcri-
pturæ.nu.4.eat.de vot.dicens, quod non.

Et mihi intantum verum videtur, vt quæſtione non
35 indigeat. Quia † regulariter votum ſolet eſſe ſuperero-
gatio boni, vnde minor non dicetur læſus.

Et quatenus votum in ſe contineret malum aliquod,
ipſo iure non teneret, neque reſtitutione opus eſſet, vt
manifeſtum eſt. Item quatenus contineret aliquid im-
poſſibile, vel nimis arduum, vel periculum in executio-
ne eius, ex diſpenſatione Papæ commutatio obtineretur,
vel redemptio eius, vt toto tit.extra de voto.

Demum, quatenus contineret effuſionem patrimo-
nij ipſius minoris ſi quidem opus pium eſt, prout in vo-
to ſupponendum eſt, reſtitutio non datur, quia aduerſus
opus pietatis minor nõ reſtituitur, vt ſupra dixi millies,
& quod magis eſt, etiam ſi aliquo caſu ex prædictis re-
ſtituendus veniret, reſtitutio tamen ei ex hac maxima
cauſa deneganda eſſet, quia veniret concedendum ad-
uerſus Deum Optim. Max. in cuius honorem omnia
vota emittuntur, & quæ obligatio voti cum Deo con-
trahitur: Quo fit, vt ſi aduerſus patriã, vel parentes car-
nales propter reuerẽtiam quam eis debemus, reſtitutio
non cõceditur minori, etiam vbi aliàs ei concedenda eſ-
ſet, multò minus aduerſus Patrem cęleſtem, cui domino
omninò reuerẽtiam, vitam, fortunas, & bona debemus,
& per quem mouemur & ſumus, concedenda erit. Et
facit arguendo ab ordine literæ text.in l.veluti.ff.de iu-
ſtit.& iur.

36 Et hæc omnia procedunt, † etiam ſi votum in ſui exe-
cutione ab extra contineret honorem, vel vtilitatem ali-
cuius hominis, intuitu tamen Dei maximi factum eſſet,
prout votum eſſe debet, aliàs nõ eſt propriè votum, ſcri-
ptum eſt enim vouete & reddite Domino Deo veſtro,
& non dicit hominibus.

Articulus VII.

37 AD ſeptimum, An ſcilicet minor reſtituatur gene-
raliter aduerſus † ſpiritualia?

Breuiter ex prædictis apparet faciendam eſſe conclu-
ſionem negatiuam, & dicendum quod non, ita ſimpli-
citer Gl. Abb. Anch.& alij in d.c.ex parte, de reſt.ſpol.
& Gl.in l.1.C.qui leg.per haſt and.in iud. Lap.alleg.53.
& ibi Mandoſ.in alleg.& addit.ſuis, & addit. ad Abb.
in d.c.ex parte, allegant etiam.no.in can. pen.30.q.fin.

Poteſt eſſe duplex ratio. Prima, quia deficit læſio vt
plurimum, quando huiuſmodi obligationes minorum
concernunt ſalutem animæ eius, vnde ſi reſtitutio dare-
tur, fieret deterior cõditio eius, & dum ita ſe obligauit
prudenter ſe geſſit, ergo &c. l.fin.C.de reſt.in int.

Alia, quia reſtitutio daretur regulariter aduerſus
Deum Optimum Maximum, cum quo contracta eſt
obligatio ſi de illa reſcindenda ageretur, vt dixi artic.
præced. vnde &c. l.1. C.qui & adu.quos.

Ex hac concluſione infertur, quod minor in his quæ
38 ſpectant ad articulos † fidei, & ſalutem animæ nõ excu-
ſatur. Marian. Soc.ſenior in c.ex literarum, de apoſtat.
num.8.per can.qui ea quæ Dei ſunt. 38. diſt. & arg. l.2.
C.de in ius voc.& 16.q.1.ſi turpis.& ideo inquit Io. de
Turr.cremat. quòd maiores tenẽtur ſcire omnia credi-
bilia explicitè, minores verò ſaltem implicitè, vt per eũ
in can.ſymbolum.de conſec.diſt.4. vnde cum minor re-
gulariter excuſetur ab ignorantia iuris ciuilis.l.regula.
ff.de iur.& fact.ignor. apparet, non ita agendum cum
eo in ſpiritualibus, ſicut in temporalibus.

Limitatur autem hæc concluſio, vt procedat quo ad
39 ipſam ſubſtãtiam actus, vt ſcilicet non debeat † reſcindi
ope reſtitutionis in integrum, quãdo cauſa eſt ſpiritua-
lis, ſed ſecus quo ad iudiciũ inſtitutum ſuper hoc, quia
ſi in eo iudicio minor aliquo modo vel in proceſſu, vel
in ſentẽtia ipſa lædatur reſtituitur, vt tenet Abb.in d.c.
ex parte, col.4. & cum eo communiter trãſeunt Docto-
res.

Digitized by Google

res,vt teſtatur Bartolom.Beneuent. in ſuo conſilio matrimoniali io ſexta concluſ. impreſſo poſt conſilia Zabarellæ. & verum puto.

Tùm per c.2.de reſt.in integ. ſecundùm intellectum veriorem & magis communem.

Tùm per ea quæ dixi ſupra artic. 3. quia in ſumma hoc caſu non tractatur de reſcindenda ipſa obligatione ſpirituali,ſed agitur de reperienda veritate,an illa contracta fuerit, vnde nihil obſtat, quin minor reſtitui debeat,ſi io hoc iudicio ſuper hac veritate reperiẽda inſtituto læſus fuit,vel in proceſſu eius, vel in ſententia ſuper eo lata,vel io confeſſione ab eo in hoc iudicio facta.

S V M M A R I A.

Minor an reſtituatur aduerſus conſenſum contractib. aliorum præſtitum?
Vendere aliud eſt,aliud vendenti conſentire.
Lex exorbitans ſpecialia inducens,& pacta infringens,extendi ad ſimilia non debet.
Minor reſtituitur aduerſus conſenſum præſtitum patri ſtipulanti ſibi ſoli dotem reddi.
Minor reſtituitur aduerſus conſenſum præſtitum patri repudianti legatum poſt mortem eius ad ipſum minorem peruenturum.
Minor generaliter reſtituitur aduerſus conſenſum præſtitum contrahenti in ſui præiudicium.
7 *Statuto prohibente alienationem minori,vel mulieri, intelligitur prohibere quoque conſenſum alienationi præſtandum ab his.*
8 *Minor an reſtituatur aduerſus negocia pro alijs geſta?*
9 *Minor ne damnum patiatur ſine ſua culpa, quandoque facit vt minor reſtituatur.*
10 *Minor non poteſt reſtitui in vtilitatem maioris,quando poteſt imputari maiori, quare ipſi minori ſua negocia commiſerit.*
11 *Minor in hoc caſu cogi poteſt reſtitutionem petere, ne maior quorum ipſe negocia geſſit, damnum indebitè patiatur.*
12 *Minor an reſtituatur aduerſus legati, vel fideicommiſſi acceptationem?*
13 *Vltra quantitatem relicti ſeu legati nemo tenetur.*
14 *Voluntatem teſtatoris qui implere promittit, pium opus gerere dicitur.*
15 *Maioribus quod præſtat res integra, minoribus præſtat in integrum reſtitutio.*
Minor reſtituitur hoc caſu etiam ſi onus legato impoſitum ſoluerit.
16 *Et an procedat in caſu præſtitæ libertatis,vel præſtandæ?*
17 *Declaratio ad leg. ſi res, la prima. §.ſi mulier. ff. de iure dotium.*
18 *Minor an reſtituatur aduerſus tutelæ acceptationem & obligationem,in quam propterea incidit?*
19 *Et an reſtituatur aduerſus damnum in quod incidit propter malè geſta in hoc tutelæ negocio?*
20 *Minor an reſtituatur aduerſus officij, vel dignitatis acceptationem?*
21 *A Barbaro geſta,& ſi ab inhabili, non reſcinduntur propter publicam vtilitatem.*
22 *Quid ſi minor vult reſtitui hoc caſu ad hoc, vt liceat ei huiuſmodi dignitati,vel officio renunciare.*
Quid ſi vult reſtitui ad hoc vt malè geſta per eum in officio ſibi non noceant.
23 *Minor an reſtituatur aduerſus quemlibet actum in quo dici poteſt quaſi contraxiſſe?*
Et propterea reſtituatur aduerſus aditam hæreditatem, remiſſiuè ad q.ſeq.
24 *Et an aduerſus qualibet iudicialia malè actitata? remiſſiuè ad quæſt.63.64.65.&c. vſque ad quæſt.73.*
25 *Eccleſia an reſtituatur aduerſus electionem non factam à ſuis Canonicis de eo,qui ab eis elegi debebat?*
26 *Eligendi facultas ſolet reputari maioris momenti propter eius honorificentiam.*

QVÆSTIO LXI.

De reſtitutione in integrum aduerſus quaſi contractus; videlicet conſenſum cõtractibus aliorum præſtitum, negocia geſta pro alijs, tutelas ſuſceptas, fideicommiſſa,legata, vel alia oneroſa acceptata,& huiuſmodi,quæ in nomen quaſi contractus cadunt.

QVEMADMODVM Imperator in tertio Inſtitutionũ libro poſt obligationes quæ ex contractu deſcendunt, tractat de obligationibus quæ ex quaſi contractu,oriuntur;ita & nos poſt reſtitutiones minorum aduerſus contractus tractabimus de ijs quæ aduerſus quaſi contractus eiſdem competunt. Et in hac quæſtione prima agemus de omnibus alijs quaſi contractibus: exceptis ſpecialiter propter materiæ amplitudinem,aditione hæreditaris,& iudicijs,de qua aditione dicam infra q.ſeq.& de quibus iudicijs dicam poſtea diffuſſimè quæſtionibus ſequentibus poſt eam. Interim verò quæ in hac quæſtione tractanda veniunt, hiſce paucis articulis expediri poſſunt.

Primò,An minor reſtituatur aduerſus conſenſum io contractibus aliorum præſtitum?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus negocia pro alijs geſta,& obligationem in quam propterea incidit?

Tertiò, An minor reſtituatur aduerſus tutelæ acceptationem,& obligationẽ in quam hac de cauſa incidit?

Quartò, An minor reſtituatur aduerſus fideicõmiſſi, vel legati oneroſi acceptationem?

Quintò, An minor reſtituatur aduerſus quamlibet aliam acceptationem oneroſam, vel officij, vel dignitatis,&c.

Sextò, An minor reſtituatur generaliter aduerſus quemlibet actum, propter quem quaſi contraxiſſe dici poſſit?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus † cõſenſum contractibus aliorum præſtitum, ex quo ipſe ius ſuum aliquod amiſerit,vel læſerit?

Videtur,quod non.

2 Primò per regulam, quod aliud eſt vendere, † aliud vendenti conſentire, cum ibi not, in Gloſ. ff. de regul. iur.

Secundò, quia lex infringens pacta & conuentiones,
3 & ſic exorbitans,† & ſpecialia priuilegia inducens, non debet trahi ad ſimilia. l. quod non ratione. ff.de leg. cum mille ſimilibus,& per hoc ita diſputando voluit Iac. de Beluiſio in Apoſtill. ad l.fin. C.ſi aduerſ.don.& referunt ibi Bald.& Barbat, in rub. extra de reb.eccleſ, non alien. num.206.

In contrarium eſt veritas,per tex.ſing. quem ad hoc ponderãt ibi Bald.& Paul.de Caſt.in l.2. C. ſi adu. donat. & ita quoque firmat Mauric. in ſuo tracta. de reſtitut.in int.cap.233.& Azo io rub. C.de filiofam.min. exemplificans dupliciter.

4 Primò ſi conſenſerit patri † ſtipulanti ſibi ſoli dotem reddi, quia reſtituitur minor aduerſus hunc contra-
5 ctum,& ſecũdò,ſi patri repudianti legatum † ad filium poſt mortem patris peruenturum cõſenſiſſet,nam & aduerſus hoc quoque eum reſtituendum ait.

Et ego vltra prædicta, quæ nota erant, comprobo in primis per text. qui expreſſus mihi videtur in c.conſtitutus.de reſt.in integ.

Secundò per id ꝙ dicit Bal.in lib.ſtatutorum in ver-
6 bo,alienare,io fine, videlicet † quod minor reſtituitur ad-

aduerſus conſenſum præſtitum contrahenti, ſi ſibi præ-
iudicialis eſt in aliquo contractus iſte.

Tertiò per id quod determinat Bolognin, poſt Mo-
der. in l. fin. num. 86. C. de pactis, videlicet, quod ſtante
7 ſtatuto, † quod minor non poſſit vendere, vel aliena-
re, intelligitur etiam prohibitus conſentire alienationi,
& hoc non propter verba legis propter regulam d. l.
aliud. ff. de reg. iur. ſed propter mẽtem ſtatuti, & idem
fuit quod voluit prius Bald. in l. 2. C. ſi aduer. donat. &
refert & ſequitur Barb. in d. repet. rubr. extra, de reb.
eccleſ. non alien. num. 206.

Ex quibus patet etiam reſponſio ad contraria.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſcilicet minor reſtituatur ad-
8 uerſus † negocia ab eo pro alijs geſta?

Videtur quòd non.

Quia hoc reſultaret in vtilitatẽ ipſius maioris, quod
admitti non debet, l. cum mandato. ff. de minor.

Sed cõtra eſt veritas. tex. eſt expreſſus in l. quod ſi mi-
nor. in princ. ff. de minor. & tradit Ioan. de Deo. lib. 5. c.
3. num. 4.

Et ratio duplex eſt, ſcilicet tam reſpectu ipſius, quàm
etiam reſpectu ipſius maioris, minoris quidem, quia ſi
non reſtitueretur, remaneret obligatus ipſi cuius nego-
cia geſſit, & actione negotiorum geſtorum ab eo conue-
niri poſſet, & ſic quantum attinet ad damnum quod ipſi
ab eo cuius negocia geſſit pateretur, reſtituendus om-
ninò eſt, per regulam generalem l. 1. ff. eod. de min.

Maioris autem, quia ſi nõ reſtitueretur minor aduer-
9 ſus eos, cum quibus negocia domini geſſit, † ipſe maior
pateretur damnum ſine culpa ſua, quod lex nõ patitur.
l. id quod noſtrum. ff. de reg. iur. cum ſimil. Et hoc pro-
priè. & clarè vult dicere text. in d. l. quod ſi minor. ff. de
minor. in princip.

10 Ad contrarium reſpondetur, † quòd tunc non poteſt
reſtitui minor in vtilitatem maioris, quando poteſt im-
putari ipſi maiori, quare ipſi minori negocia ſua com-
miſerit, feceritve eum ſuum procuratorem, vt dicit d. l.
cum mandatum, in fi. Quando verò ipſi maiori hoc im-
putari non poteſt, ceſſat ratio d. l. cum mãdatum, & ſub-
intrat ratio d. l. quod ſi minor, in princ.

Ampliatur hæc concluſio, vt non ſolùm minor reſtitui
poſſit aduerſus illos cum quibus pro domino abſente
11 contraxit, ſed etiã ſi † nollet reſtitui, cogi poſſit, ne do-
minus damnum patiatur abſque culpa propria, & ideo
ſi non vult ipſe petere reſtitutionẽ in integrum, debet &
tenetur cedere actiones ſuas ipſi domino, vt eſt expreſ-
ſum in d. l. quod ſi minor, in princ. & tradit Azo in rubr.
C. de reſt. in integr. num. 6.

Articulus III.

12 AD tertium, An ſcilicet † minor reſtituatur aduer-
ſus fideicommiſſi, vel legati oneroſi accepta-
tionem?

Videtur, quòd non.

Primò, quia videtur ſuperflua hoc caſu reſtitutio, cũ
13 non teneatur quis vltra quantitatem relicti. † l. genera-
liter. ff. de fideic. lib. l. Imperator. ff. de leg. 2. cum ſim.

Secundò, quia ſi minor obligauit ſe ad ſoluendum il-
lud onus, etiam ſi excederet vires legati, vel fidecom-
miſſi non dicitur læſus, quia ad opus pium ſe obligauit,
14 id eſt, ad implẽdam voluntatem † defuncti. l. 2. C. de fi-
deicom. & ſic dicitur facere prudenter non inconſultè,
ita Cyn. & Bald. in l. 1. C. ad l. Falcid.

Sed contra eſt tex. expreſſus in l. ſi minor annis ſeruũ
ſuum. ff. de minor. & ita firmant Bal. in l. ait prætor. §. fi.
ff. de minor. & Soc. iun. conſ 173. nu. 3. & 4. lib. 2.

15 Ratio autem eſt, quia ꝙ maioribus † præſtat res in-
tegra, id præſtat minoribus reſtitutio in integrũ, id eſt,
quod reponatur in eo ſtatu, in quo eſſet, ſi res eſſet inte-
gra. d. l. ſi minor annis. & ita teneas.

Ad contrarium reſponde, vt dixi ſupra in reſtitutio-
ne aduerſus ſolutionem indebiti, de qua ſupra in hac 2.
parte. q. 52. art. 13.

Ampliatur hæc concluſio, vt procedat etiam ſi minor
hoc onus ſoluerit per ea quæ dixi in præcitato loco.

16 Sed dubitatur circa hoc, an in ſpeciali caſu † liberta-
tis hoc procedat, hoc eſt an minor reſtituatur ſi eam
præſtitit ratione oneris iniuncti legato, vel fideicommiſ-
ſo, & ſi non poteſt quantum ad ipſum qui conſecutus
fuit libertatem, vt toto tit. C. ſi adu. liber. & dixi ſup. cir-
ca reſtitutionem aduerſus dationem libertatis. quæſt.
55. art. 3. & 4. vide etiam quæſt. ſimilem in hoc propoſi-
to in l. inter. in fine. ff. de liberta. legata.

Habeat ſaltem auxilium aliquod minoris ætatis ad-
uerſus ipſum hæredem pro ea quantitate, in qua læſus
eſt, dando libertatem ſeruo ſuo.

Et quidem Gloſa in d. l. ſi minor annis, videtur velle
quod ſic per l. ſi res. la 1. §. ſi mulier. ff. de iur. dotium.

Contrarium tamen determinat Gloſ. in l. minor ſi in
id. ff. de minor. & ſequuntur Ricard. Iacob. de Areu. Ia-
cob. Buttig. & Alber. ibi.

17 Et ad §. ſi mulier. reſpondent, † quòd imputatur
marito illi quod illam deceperat, & hanc ſenten-
tiam veriorem puto, quia ipſe hæres ex hac libertate
à minore præſtita nullam conſequitur vtilitatem, qui-
nimò perdit legatum, quod ad eum reuerteretur, ſi mi-
nor nollet d. libertatem præſtare, vel eam non præ-
ſtitiſſet, & ita teneas.

Articulus IV.

18 AD quartum, An ſcilicet minor † reſtituatur ad-
uerſus tutelæ acceptationem, & obligationem in
quam propterea incidit?

Breuiter conclude quod non, quia non ſolùm habet
excuſationem ad illam renunciandam, ſed imò non po-
teſt illam retinere, etiam ſi vellet, quia, vt notum eſt, mi-
nor xxv. annis non poteſt eſſe tutor, etiam ſi vellet, & ita
per hanc rationem concludit Ruyn. conſil. 97. circa
finem. vol. 5 refert ſimpliciterque ſequitur Borgnin. de
tuto. & curat. in princ. num. 6. & hoc non habet diffi-
cultatem.

Sed dubitari poteſt, an reſtituatur minor aduerſus
19 obligationem, in quam incidit, † id eſt, quia perperam
adminiſtrauit per imperitiam, & ſubiecit ſe obligationi
redditionis rationum ipſi pupillo, & reſtitutionis reli-
quorum, in quo articulo ego diſtinguerem ſic.

Aut minor fuit in dolo, quia ſciebat ſe eſſe minorem,
& tamen voluit affectatè in tutelæ adminiſtratione per-
ſiſtere, gerendo ſe pro maiori, & puto non eſſe reſtituen-
dum, per ea quæ habentur in l. 3. C. ſi min. ſe maior. di-
xer. Aut non fuit in dolo aliquo, quia putauit ſemper ſe
eſſe maiorem. Et tunc aut adeſt regreſſus ipſi pupillo
contra illos, cum quibus minor negocia pupilli geſſit, &
hoc caſu aut cogetur minor reſtitui contra illos, aut ce-
dere actiones ſuas pupillo, ne pupillus damnum ſentiat,
aut ſi malit pupillus, reſtitutionem petet ipſe contra eos,
per ea quæ habentur in dicta l. quod ſi minor, in princip.
& dixi art. præced.

Aut non adeſt iſti regreſſus, quia minor diſſipauit bo-
na pupilli, mobilia puta, vel pecunias, nec reperitur qui
eas habuerit, & tunc æquiùs puto non eſſe ſuccurren-
dum minori in damnum, & necem pupilli, cuius cauſa
perfectò fauorabilior eſt, tùm ob ætatem, tùm quia agit
de damno vitando, vnde ſubintrat regula l. ſi minor 25.
annis filiofam. ff. de minor. & dixi plenè ſupra in prima
parte, in ea quæſtione, an reſtituatur minor contra mi-
norem, q. 18. art. 5. & ita pertranſirem in hoc, quod
Doct. non tangunt.

Arti-

Digitized by Google

Articulus V.

20 AD quintum, An ſcilicet minor reſtituatur in integrum aduerſus quamlibet officij, † vel dignitatis acceptationem oneroſam?

Videtur quòd non, quia vtilitas publica præfertur priuatæ, &c. & facit, quia ſi propter publicam vtili-
21 tatem non reſcinduntur † geſta ab inhabili, vt l.Barbarius cum ſua materia. ff.de off.prætor. multò minus reſcindentur geſta à minore, ne priuata vtilitas minoris præferatur publicæ.

In contrarium reperio determinantem Bald. in l.ait prætor. §.ſed etſi. ff.de minor.& ſequitur Gomeſ. lib.2. Variarum Reſol. cap.15.nu.4. verſ. octauo infertur. Et facit pro hoc l.ſi minor annis ſeruū tuum. ff.de minor.

22 Ego puto ſic dicendum, † aut minor vult reſtitui aduerſus acceptationem dignitatis, vel officij, ad hoc vt poſſit renunciare obligationi factæ per eum ciuitati de ſubeundo illo munere, & exercendo, quia oſtendit ſe imparem huic negocio, & læſus eſt accipiendo illud; & tunc, ſi quidem ex ineptitudine, & inſufficientia proficiſcitur læſio eius, dico non ſolùm audiendum, ſed intererit reip. ipſum remouere.

Si verò proficiſcitur ex hoc, non quòd non ſit vtilis minor illi officio, ſed quod officium eſt ipſi minori damnoſum, & tunc ſecus, quia priuata vtilitas minoris debet poſtponi publicæ vtilitati ſeu ciuitatis, vel Principis.

Aut vult reſtitui minor aduerſus geſta per eum in illo officio, quatenus illi damnoſa ſint, & ex eis patrimonium eius damnum ſenſit, & tūc ſi quidem aliquo modo læditur ex hoc intereſſe publicum, & non reſtituetur minor, d.l. Barbatius, cum ibi not. Si verò ſola aderit læſio minoris reſtauranda abſque damno, vel pudore ciuitatis, ita vt ſi qui cum minore aliquid in hoc officio geſſerunt, nihil ciuitati imputare queunt, ſed ſibi ipſis, nec ab ea fraudatos ſe dicere poſſint qui cum eius officiali contraxerunt, ſed de eorum imprudentia, & dolo tantùm, cum quo minorem circumuenerunt conqueri valeant, dandam eſſe reſtitutionem puto; Et in iſtis duobus caſibus, ſcilicet etiam in primo, & in hoc vltimo Baldi & Gomeſ. ſententiam ſequor, aliàs contrarium æquiùs puto, vt prædixi.

Articulus VI.

23 AD ſextum, † An ſcilicet minor generaliter reſtituatur aduerſus quemlibet actum, in quo cum ſui damno quaſi contraxiſſe dici poteſt?

Breuiter concluſio ſit, quòd ſic, per ea quæ dicta ſunt.

Inferturque ex hoc primò, quòd minor reſtituitur aduerſus aditam à ſe hæreditatem. l.1. & auth. ſi omnes. C.ſi minor. ab hæred. ſe abſtin. vt plenè dicam in ſeq. quæſtione.

24 Infertur ſecundò, quòd minor † reſtituitur aduerſus omnes actus ab eo in iudicio factos, in quo quaſi contrahi dicitur, l.ait prætor. §.non ſolùm. ff.de minor.& dicam pleniſſimè infra q.63.& ſeq. vſque ad quæſt.73.

25 Infertur etiam tertiò, quòd Eccleſia † reſtituitur aduerſus electionem à ſuis Canonicis non factam de aliquo, qui ab eis eligendus erat, vt quidam putarunt.

Sed contrarium in hoc firmat Ioan.de Silua in tract. de Beneficio. quæſt.1. par.2.nu.41. Ex eo quia inquit, hoc damnum eſt modici præiudicij ipſi Eccleſiæ, cum ipſi Canonici ſe ipſos eligere nequeant.

Sed mihi breuiter placet prima ſententia, quia agitur de intereſſe illius Eccleſiæ vniuerſæ, non autem ipſorum Canonicorum ſingulorum; quòd quidem inter-
26 eſſe facultatis † eligendi ſolet reputari propter honorificentiam ſaltem, & prærogatiuam illam maximi momenti; vt ex toto tit. extra de elect. conſtat, & in ſpecie in c.venerabilem. cum ſua materia eodem titulo, & hoc veriùs, & æquiùs puto.

Cætera, ad quæ ex prædictis inferri poteſt in propoſito, innumera ſunt, quæ per te ipſum cum occurrent, aptare noris.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus geſta à curatore bonorum hæreditate iacente?*
2 *Et quid in furioſis, infirmis, &c.*
3 *Declaratio l.in integrum.ff de minor. & nu.11.& 12.*
5 *Speciali iure quæ conceduntur non ſunt in conſideratione, quomodo procedat.*
7 *Et an minores in caſu propoſito ex edicto minorum reſtituuntur?*
9 *Hæreditatis iacentis damnum debet reſarciri ab hærede poſtea adeunte.*
12 *Ratum haberi debet, ergo ope reſtitutionis non poteſt reſcindi, non ſequitur.*
13 *Minor an regulariter reſtituatur aduerſus aditam hæreditatem inconſulto?*
15 *Prætor non poteſt facere quem deſinere eſſe hæredem. & num.17.*
18 *Hæredes duo etiam inſolidum eſſe poſſunt effectu inſpecto. & num.109.*
19 *Concluſio quòd minor aduerſus aditam reſtituitur, an procedat etiam ſi læſio non probetur?*
20 *Et an ſi tutor ſolus hanc reſtitutionem peteret?*
21 *Et an ſi audiuiſſet cum beneficio legis, & inuentarij?*
22 *Et an procedat quo ad ſeparationem bonorum?*
23 *Reſtitutus aduerſus aditam poteſt reſtitui, vt adeat, & è contra.*
24 *Et an procedat quo ad liberandum minorem ab omnibus oneribus hæreditatis?*
25 *Et an in perſona minoris reſtitui poſſit conditio dandi impleri?*
26 *Et quid ſi eſſet fideicommiſſum vniuerſale.*
27 *Et quid ſi eſſet legatum libertatis.*
28 *Et quid quo ad pupillarem ſubſtitutionem.*
29 *Et an concluſio principalis procedat etiam quo ad lucrum captandum?*
30 *Exemplum in matre donāte ipſi filio, &c. & 31. quod vide.*
32 *Et an procedat in reſtitutione quæ potius dicitur gratia, videlicet venia. & quæ ſit iſta reſtitutio quæ dicitur venia? num.33.*
34 *Reſtitutio hæc non reponit omnia in priſtinum, ſed tantùm facit bona vacantia.*
35 *Reſtitutio quæ venia dicitur conceditur, quando facto hæreditas facta eſt non ſoluendo.*
36 *Et an procedat concluſio ſi minor prius fuit reſtitutus ad adeundum?*
37 *Et an ſi læſio non probetur?*
38 *Et an ſi adſit ex poſt facto, non autem quando hæreditas aditur? & 39.*
40 *Et an in reſtitutione ex capite ignorantiæ?*
41 *Et an in pupillo procedat, qui non videtur reſtitutione indigere?*
42 *Et an quo ad renunciationem eorum, quæ geſta fuerunt, vel geri potuerunt à minore?*
43 *Et an ſi minor ſit hæres neceſſarius?*
44 *Et an procedat in aditione iuris, & de iure?*
45 *Et an procedat ſi minor ſe non immiſcuit?*
46 *Et an quando minor fecit inuentarium?*
47 *Minoris hæres an reſtituatur ſicut ipſe minor aduerſus aditam hæreditatem?*
48 *Quid in hærede ab inteſtato, vel ex teſtamento.*
49 *Quid in hærede ſubſtituto.*
50 *Minor ſi ratificat actum tempore habili, reconciliat quod incæpit tempore inhabili.*
51 *Quid ſi maior factus exigit aliquid à creditoribus hæreditatis.*
52 *Actus ſequens quando eſt executio primi actus, an inducat ratificationem illius?*

53 *Actus principij quando fauorabilior quàm finis, an ille attendatur?*
54 *Exactio debitorum hæreditariorum, non dicitur actus ſic perfectus vt aditio.*
55 *Scriptura poteſt pro parte acceptari, & pro parte non.*
56 *Exigere aliquid à debitoribus hæreditarijs, an poſſit fieri citra aut, & nomine hæredis, & opinio authoris circa quæſtionem ſub nu. 51.*
59 *Et quid ſi aditio fuit facta perfectè in minori ætate.*
60 *Declaratio l. 3. § ſcio. ff. de minor. per totum. num. 52. 53. 54. 55. & ſeq.*
61 *Practica huius reſtitutionis aduerſus aditam hæreditatem.*
62 *Reſtitutione facta aduerſus aditam, an primo refundi debeant conſumpta?*
63 *Quid quando minor impleuit ea quæ teſtator iuſſit implenda, & primo quid in libertatis datione.*
64 *Quid ſi non ſunt legata libertatum, & nu. 66. & 67.*
65 *Quid in legatis pijs.*
66 *Legata intelliguntur à ſubſtituto quoque vulgari ſubſtituto.*
70 *Et quid ſi minor, vel tutor eius mala fide diſtraxiſſet bona.*
71 *Et quæ ſit iſta mala fides. & nu. 72.*
73 *Quid quando minor non ex iuſſu teſtatoris, ſed voluntate propria diſtraxit.*
74 *Et an poſteriori hæredi detur recurſus contra poſſidentem bona diſtracta?*
75 *Minore aduerſus aditam reſtituto, an ſubſtitutiones firmæ maneant?*
76 *An pupillaris, vel exemplaris?*
77 *Pupillaris, vel exemplaris ſubſtitutio adita hæreditate locum habent.*
78 *Reſtitutio in integrum firmat tabulas pupillares.*
79 *Cauſam vnam & eandem eodem tempore producere contrarios effectus impoſſibile eſt.*
80 *Declaratio l. ex pluribus. §. fin. ff. de vulg.*
81 *Prætor non facit, vt ſemel hæres deſinat eſſe hæres in ijs quæ commodum minoris continent.*
84 *Adire hæreditatem compulſus in tantum remanet hæres, vt vulgarem tollat.*
85 *Prætoris mortui beneficium quo ad abſtenſionem, & prætoris viui quo ad reſtitutionem in integrum à pari procedunt.*
86 *Abſtinendi beneficium concernit tantum commodum filij.*
87 *Authoris opinio, & diſtinctio ſuper articulo, de quo num. 76.*
90 *Reſtitutus in integrum aduerſus aditam hæreditatem, quo ad quid remaneat hæres, vna conſideratio.*
91 *Declaratio regulæ l. 1. C. de reputat.*
94 *Vulgaris & pupillaris ſubſtitutus quomodo admittatur vterque ad bona filij.*
95 *Reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatem ſubſtitutio vulgaris an reconualeſcat?*
96 *Reſtitutionis ſpes eſt conſiderabilis.*
97 *Declaratio l. ſi ſine §. ſed quod Papinianus. ff. de mino. & nu. 98. & 100. & nu. 109.*
98 *Declaratio l. ex contractu. ff. de re iud.*
103 *Vulgaris ſubſtitutio eſt potentior quam ius accreſcendi.*
104 *Ius accreſcendi dicitur tacita ſubſtitutio.*
105 *Subſtitutus vulgaris an admittatur hoc caſu de iure ciuili, vel prætorio.*
107 *Hæres de iure ciuili quoque habet actiones vtiles.*
108 *Subſtitutio vulgaris non fit ſub conditione momentanea, ſed habente tractum ſucceſſiuum.*
110 *Hæres de iure ciuili vſque ad 30. annos, prætorio verò vſque ad 100. dies admittitur.*
111 *Reſtituto minore, an legata, tutela, & cætera diſpoſita ſuſtineantur?*
112 *Fideicommiſſa vniuerſalia per ſui hæredis exiſtentiam confirmantur.*
115 *Legata pia ſuſtinentur, & quare. noua conſideratio.*
116 *Legata libertatum quoque ſuſtinebuntur minore reſtituto.*
118 *Tutela ſuſtinentur, reſtituto in integrum minore, &*
119 *Authoris opinio cum plena diſtinctione vſque ad nu. 123. ſuper art. ſupra nu. 111.*
124 *Reſtituto minore aduerſus aditam, iuri accreſcendi an locus ſit?*
125 *Et an ſit cohæres admittendus, & ſi non? quare, numero 126.*
127 *Reſtituto minore aduerſus aditam ab inteſtato, ad quem vadat hæreditas.*
128 *Declaratio l. fin. ff. de ſucc. ed.*
129 *Inuentarium factum ab eo qui poſtea reſtitutus eſt, an proſit ſubſtitutis, vel cohæredibus?*
132 *Maior an reſtituatur aduerſus aditam hæreditatem aliquo caſu?*
133 *Quid ſi iuſto errore, vel ignorantia lapſus eſt.*
134 *Quid in milite.*
135 *Quid in ruſticis, & mulieribus.*

QVÆSTIO LXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus aditam hæreditatem.

CVMQVE is qui adit hæreditatem quaſi contrahere dicatur. §. hæres quoque, inſt. de oblig. quæ ex quaſi contr. & frequentiſſimè ipſi minores, & quandoque etiam maiores in aditionibus hæreditatum maximis ſe ſupponant periculis & obligationibus. & ideo reſtitutio in integrum & neceſſaria, & frequens ſit, in propoſito ſubijcienda fuit hæc ſpecialis quæſtio, de materia quæſtionis præcedentis, prout ſpecialiter quoque tractatur ab Imperatore in tit. C. ſi mino. ab hæred. ſe abſt. Quæ quidem quæſtio hiſce articulis breuiter explicari poteſt.

Primò, An reſtituatur minor, vel maior aduerſus ea quæ facta, geſtave fuerunt à curatore bonorum hæreditate iacente?

Secundò, An reſtituatur regulariter minor aduerſus inconſultò aditam hæreditatem? regula quod ſic, cum multis ampliationibus, & limitationibus.

Tertiò, An reſtituatur quilibet hæres eius?

Quartò, An detur hæc reſtitutio ſi minor maior factus exegit aliquid à debitoribus hæreditarijs?

Quintò, quæ practica ſeruanda ſit in danda hac reſtitutione ipſi minori.

Sextò, An reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatem, in primis ipſe reſtituat quæ interim conſumpſit. Videtur hic deficere alius articulus, an ſcilicet reſtituto minore, vel maiore in primis actiones confuſæ reſtituantur?

Et quòd ſic, tex. eſt ad literam in l. cum bonis. §. 1. ff. de acq. hæred.

Septimò, An eo reſtituto, ſubſtitutiones locum habeant, & in primis an pupillaris, vel exemplaris?

Octauò, An vulgaris ſubſtitutio reconualeſcat reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatem, & ſi reconualeſcit?

Nonò, An iure ciuili, vel prætorio?

Decimò, An fideicommiſſa, & legata reliqua particularia, & tutelæ ſuſtineantur, conceſſa hac reſtitutione?

Vndecimò, An habeat locum ius accreſcendi ad fauorem cohæredis reſtituto minore aduerſus aditam?

Duodecimò, An ſi hæreditas ab inteſtato minori delata fuit, eo reſtituto vadat ad ſequentes in gradu, vel habeat locum ſucceſſorium edictum, &c.

Decimotertiò, An reſtituto minore, inuentarium ab eo factum proſit ſubſtituto, vel cohæredi?

Decimoquartò, An quandoque etiam maior reſtituatur in integrum aduerſus aditam à ſe hæreditatem?

Arti-

Digitized by Google

Articulus I.

AD primum, An ſcilicat minor vel maior reſtitua-
1 tur aduerſus ea quæ curator † bonorum geſſit
hæreditate iacente?

Quantum attinet ad maiores, omnes infra allegandi
ſtatim admittere videntur quòd ſic,& in ſpecie quoad
2 abſentes,furioſos,† infirmos,& alios propter quorum
impedimentum iuſtum, fuit datus curator hæreditati
illis delatæ, Gloſ. in l.ſi quis inſtituatur. §.item ſi ſub
conditione.ff.de hæred.inſtit.ita in terminis tenet,& ſe-
quuntur ibi Petr.Iac.Bal.in fi.& Ang.& ſimpliciter idē
ſupponit ibi Alber.ſub n.4.& Pau.de Caſt.ſub n.3.& 4.
Per d.§.item ſub conditione. cum §.ſeq.

Contrarium tenet Bart.ibi,motus per l.in integrum.
ff.de minor. vbi reſtituto minore aduerſus repudiatam
ab eo hæreditatem,ea quæ interim à curatore bonorum
geſta fuerunt non reſcinduntur.

3 Sed tenendo communem, ad hunc† text.reſp. Paul.
de Caſt. quòd ibi iure ſpeciali reſtituitur minor,& ea
quæ iure ſpeciali facienda veniunt,interim non ſunt in
conſideratione neque re,neque ſpe,quia de eo quod po-
4 teſt fieri † iure ſpeciali tantum,non dicitur eſſe ſpes pro-
babilis,argum.l.Iulianus, infra qui & à quibus. Innoc.
in c.paſtoralis,de cauſ.poſſ. & prop.in prin. & ſiccū in-
terim illa bona nō eſſent minorum neque re, neque ſpe,
imò ab eo repudiata fuiſſent, non mirum ſi non retro-
trahitur reſtitutio in integrum ad reſcindenda ea, quæ
interim geſta à curatore fuerunt,ſecus autem in caſu no-
ſtro reſtitutionis ex capite iuſti impedimenti, quia illa
iure communi conceditur,cum interim legitima de cau-
ſa impeditus fuerit abſens,vel infirmus adire hæredita-
tem.Sed aduertendum eſt.Quia nō magis iure commu-
5 ni conceditur reſtitutio † ex edicto maiorum, quàm re-
ſtitutio ex edicto minorum, vt dixi ſupra in 1.par.q....
6 art....& illud quod dicitur quod quæ iure ſpeciali † con-
cedenda veniunt,non ſunt in conſideratione aliqua,ne-
que etiam quo ad ſpeciem, procedit,quando pendet à
mera gratia principis,ſecus verò ſi iure ciuili ſcripto,li-
cèt ius ciuile ſcriptum in eo caſu fauore ſpeciali certa-
rum perſonarum conſtitutum ſit. vt conſtat ex his,quæ
plenè dixi,in ea quæſtione,an reſtitutio in integrum ali-
quid operetur antequam petatur, de qua ſupra in 1.
parte, quæſt.41.art.1.& ſequen.

Videtur igitur ſtare adhuc argum. Bar. Quid igitur?

Ego teneo communem cum Gloſa,& Doctoribus, &
qua ratione moueat, & quomodo ad d.l. in integrum.
reſpondeam,dicam infra in ſequen.inſpectione ſtatim.

7 Quantum igitur attinet ad minores, † an reſtituan-
tur aduerſus ea,quę geſſerūt curatores bonorum hære-
ditariorum,iacente hæreditate, ex hoc capite,& edicto
minorum: Dubitabiliùs eſt.

Videtur enim quod non reſtituantur.

Primò,quia ita videtur expreſſum in d.l.in integrum.
ff. de minor. Vbi ſi minor repudiauit hæreditatem,&
fuit datus propterea curator bonis, & poſtea minor re-
ſtituatur in integrum,non reſtituitur aduerſus ea, quæ
geſta fuerunt interim ab hoc curatore.

Secundò facit clara ratio, quia quando nihil eſt ge-
ſtum cum ipſo minore, nō reſtituitur ipſe ex hoc edicto.
l.Æmilius.ff.de minor.vbi expreſſum,ſed hic nihil cum
eo geſtum fuit,neque cum tutore,vel curatore eius,ſed
cum curatore hæreditatis, quæ ad minorem eo tempo-
re neque re,neque ſpe pertinebat, ergo &c.

Tertiò,quia ita in terminis firmat Gloſ. in d.l.ſi quis
inſtituatur,in §.& ideo. ff.de hær.inſt. & Bart. ibi poſt
eum,& Alb.cum ea pertranſit,& idem etiam vult Pau.
de Caſt.ibi, dum de reſtitutione maiorum diſputās de-
fendit Gloſam à Bartolo,& de hac nihil dicitur, & cum
Gloſſa pertranſit.

Contrarium tenent Petr.Iacob.de Aret. Bald. Ang.
& Cum.in d.§.& ideo.

Moti,quia ita æquitas patitur,ne minor graue dam-
num ex hoc patiatur.

Ad rationes Gloſ.& Bartoli dicunt,quòd in d.l.in in-
tegrum.minor repudiauerat hæreditatem,vnde ſpecia-
le in eo caſu. Et illud quod dicitur nihil cum minore
geſtum eſſe, dicunt non procedere hic, quia tempus re-
ſtitutionis fingit retro ad tempus hæreditatis iacentis,
& ſic fingitur hæreditas ſemper fuiſſe eius,qui poſtea
eam accipit.l.hæres quandoque.ff.de acq.hæred.

Quid dicendum?

8 Ego puto,† ſic diſtinguendum,& concludendum eſſe.

Aut minor nunquam hæreditatem habuit,vel repu-
diauit,ſed negligenter omiſit adire,& ſic illa ſemper hu-
cuſque à die mortis defuncti iacuit, & aliqua de cauſa
fuit datus curator bonis illis,puta quia pupilllus iſte hę-
res futurus non adhuc habebat tutorē,& de tutela eius
diſceptabatur,& hoc caſu abſque ſcrupulo puto verio-
rem,& æquiorem ſententiam Petri,Iacob.Bald.& An-
gel.& Cumani,contra Glo.Bartolum & ſequaces. Tùm
ex eo quod neque d.l.in integrum,neque diſpoſitio d.l.
Æmilius. procedāt in hoc caſu. Tùm quia habemus re-
9 gulam; quòd damnum quod † ſentit hæreditas iacens,
debet reſarciri ab hærede poſtea adeūte, & ad fauorem
eius per reſtitutionem in integrum, vt ſing. dicit Ale-
xand.in conſ.45.num.8.lib.5.poſt not.per Dyn.Bart.&
alios in l.ad diem. ff.de verbor.oblig.& Ang.& alios in
l.nam & ſub conditione.§.ſi ſeruus.ff.de hæred. inſti-
tuatur. Aut minor adiuit ſemel & reſtitutus eſt poſtea con-
tra aditionem à ſe factam, vel ab initio expreſsè repu-
diauit hæreditatem, & interim fuit datus curator bo-
nis illis, donec de hærede futuro conſtaret, & tunc ſi
idem minor vult rurſus ope reſtitutionis reuerti ad hæ-
reditatem iſtam adeundam,dubitari poteſt,an interim
malè geſta à curatore minor ope reſtitutionis retractare
poſſit?

Et quidem Doct. præall. omnes videntur conſentire
in hoc,quod non reſtituatur minor aduerſus ea,quæ in-
terim curator bonorum malè geſſit, dum admittunt
ſimpliciter Doct.d.l.in integrum.ff.de minor.ita ſpecia-
liter hoc decidentem.

10 Sed ego puto † æquiùs, & veriùs contrarium: Nam
vtique negari non poteſt, quin facta reſtitutione mino-
ris, & ſic adita per eum hæreditate, ipſe dicatur fuiſſe
hæres defuncti à die mortis illius,d.l.hæres quandoque.
ff. de acquir. hæred. Quo ſtante, ſi interim damnificata
eſt hæreditas,ipſe quoque minor damnificatus dicetur,
& ſi à tutore,vel curatore eius læſus fuiſſet in eadem hæ-
reditate poſt aditam,non eſt dubium quod reſtitueretur,
tur,C.etiam ſi tut.vel cur.per totum. Non igitur video,
quare hoc caſu reſtitui non debeat.

11 Neque obſtat d.l.in integrum.† in qua fit totum fun-
damētum ex aduerſo. Quia reſp.quod non dicit tex.re-
ſtitutionem huic minori denegandam eſſe, ſed dicit ꝙ
ea,quæ à curatore bonorum interim geſta fuerunt,rata
12 eſſe debent,atque non ſequitur,† quòd ſi rata eſſe de-
bent,ergo reſcindi auxilio reſtitutionis nō poſſunt,vt eſt
expreſſum in l.3.ff.rem rat.haberi.Referuntur igitur il-
la verba,rata eſſe debent,quo ad validitatem actus,quia
erant diſtracta bona hæreditaria ab illo curatore, quod
cum poſtea minoris facta fuiſſent, videbatur ipſo iure
non tenere alienatio.Sed tamen dicitur rata eſſe haben-
da,quia decreto prætoris diſtracta fuerunt,vt ibi dicitur
ad literam. Et ita teneo,& veriùs,& æquiùs puto, pro-
bato ſcilicet, quòd minor ex huiuſmodi geſtis à curato-
re bonorum graue damnum patiatur.

Articulus II.

AD ſecundū, An ſcilicet regulariter reſtituatur mi-
13 nor aduerſus inconſultò aditam † hæreditatem?
Videtur,quòd non.

Primò, quia reſtitutio ex hoc edicto minorum, eſt

14 beneficium † prætoris,l.1.ff.de min.Sed prætor non po-
15 teſt facere,quem deſinere † eſſe hæredem . l.ſed ſi ſioe.
§.ſed quòd Papinianus.ff.de minor.& duo hæredes in-
ſolidum eſſe non poſſunt.l.quod contra. ff.de regul.iur.
Ergo &c.

Secundò,quia aut minor fecit Inuentarium,& hære-
ditatem adiuit cum beneficio legis.& inuentarij,& vti-
que non poteſt lædi ex tali aditione, quia vltra vires hæ-
reditarias non tenebitur: Aut ſine inuentario adiuit,&
tunc cum non poſſit probari valor verus hæreditatis,
læſio probari non poteſt,& ſic neque ad reſtitutionem
deueniri.

Sed contra eſt veritas: & omnes vbique admittunt,
text.eſt ſolěnis in §.extraneis. Inſtit.de hær.qual.& diff.
& in l.1.& in auth.ſi omnes. C.ſi min. ab hær.ſe abſtin.
& ibi Gl.Cyn.Bart.Bal. Alb.Paulus.Fulg.& cæteri om-
nes notant,& in l.quod ſi minor.§.Scæuola.ff.de minor.
in l.& ſi ſine.§.ſed quod Papinianus. ff.eod. & in l. non
ſolum, in fi.ff.de reſtit. in integrum. l.ex cõtractu. ff.de
re iud,& in l.neceſſarijs. ff.de acquir.hæred. & in l.3.§.
primo.verſ.ſcio.ff.de minor.& in l.ait prætor.§.1.in fin.
ff.eod.& alibi, vt per Gomeſ.lib.2. variar. reſolut. cap.
13.num.4.verſ.8.infertur.

Ratio autem clara eſt,quia minor reſtituitur vbicun-
que læditur. l.non omnia, ſed implicando ſe oneribus
hæreditarijs vtique lædi eum neceſſe eſt,ergo reſtituen-
dus eſt.

16 Præterea intereſt minorum litibus † non vexari.l.mi-
noribus.ff.de minor. ſed impoſſibile eſt quod ſi in hære-
ditate probantur aliqua adeſſe debita, & negocio, lites
quoque non adſint; Ergo &c. Quod eſt notandum pro
reſp. ad contrarium.

Ad contraria reſp.ſic. Ad primum,quod non poteſt
17 quidē prætor † facere deſinare minorem eſſe hæredem
nomine,ſed effectu,vtique ſic,vt eſt text. in l.cum quaſi.
§.ſed etſi.ff.de fidei.liber. vbi Gloſ.notat,& in l.2.§.ſed
18 ſi ſunt ſui.ff.ad Tert.† Quo reſpectu,duos quoque hæ-
redes inſolidum eodem tempore eſſe poſſe, non eſt im-
poſſibile,& apparet in reſtitutione fideicommiſſi vniuer
ſalis,quo caſu,qui reſtituit,remanet nihilominus hæres
nomine,& is,cui reſtituitur, eſt hæres effectu. l.ſi filius,
§.primo.ff.quod cum eo. &c.

Ad ſecundum reſp. quòd ſi minor fecit Inuẽtarium,
& ex eo cõſtat quod multũ eſt implicita debitis,& litib.
hæreditas, ex hoc ipſo apparebit minor reſtituendus,
quia intereſt ſua litibus non vexari,l.minoribus. Si verò
non fecit inuẽtarium, ex hoc ipſo læſus dicitur,quia po-
teſt conueniri etiam vltra hereditarias,& quidem læſio
ſatis probata dicetur,quando oſtendet minor,quòd ad-
ſunt plura debita,& negocia implicita, & poſtea aſſe-
ret,quòd in hæreditate non adſunt bona niſi hæc & illa,
& qui contrarium dicere voluerit probare tenebitur,vt
dixi ſupra circa practicam probandi læſionẽ in hoc ca-
ſu,q... art... Stat ergo firma regula,quòd minor reſti-
tuitur aduerſus aditam hæreditatem.

Ampliaturque multipliciter. Et primò, vt procedat
19 abſque alia probatione † læſionis, vt quidam putaue-
runt; Sed quia contrariũ tenent alij plures,& in ſpecie
Alex.conſ.61.nu.6.lib.primo.& in l.neceſſarijs,nu. 12.
per totum.ff.de acquir.hæred.& Pariſ.conſil.169.num.
7.Ego diſputaui latiùs ſupra in prima parte. quæſt.36.
art. 3. dum de probatione læſionis tractaui, & an, &
quando neceſſaria eſſet. Vbi vide.

20 Ampliatur ſecundò,vt etiam tutor ſolus† hanc reſti-
tutionem petere poſſit. Iacob.de S.Georgio in l.potuit.
C.de iure delib.nu.21.per d.l.ex contractu.ff.de re iud.

Ampliatur tertiò,vt procedat,etiam ſi minor adiuiſ-
21 ſet hæreditatem cum beneficio legis † & inuentarij.Ita
Bald.ſing.in l.1.in fi. C.ſi min.ab hæred.ſe abſt.Eadem
ratione,qua ſupra,quia magis apparebit ex facie inuen-
tarij,quanta onera,& pericula adſint in ea hæreditate,
& ſic quantum læſus ſit minor illam adeundo.

22 Ampliatur quartò, vt procedat etiam quo ad ſepa-
rationem bonorum, id eſt,vt ope reſtitutionis in inte-
grum liceat ipſi minori ſeparare hodie hæreditatem
paternam ab auita, & vnam amplecti,alteram verò re-
pudiare,prout ſibi magis expedit.l.ſi cum aui.& ibi Iac.
de S.Georg.C.ſi min.ab hæred.ſe abſt.& ibi Pet.de Bel-
lapertica, verſ.dicerem ſic. & Azo in rubr. C.eod.nu.5.
& in rubr.C.de reſtit.in integ.num.11.

Ampliatur quintò, vt quemadmodum reſtitutus vt
23 ſe abſtineat,poteſt iterum reſtitui vt adeat,† ita è cõtra.
l.ſi ſine.§ reſtitutus.ff.de minor.& Bero.in c.Rainutius.
num.360. de teſtam. & dicam infra in reſtitutione ad-
uerſus reſtitutionem, &c.

24 Ampliatur ſextò,vt procedat † quo ad liberandũ pe-
nitus ipſum minorem ab onerib. hæreditarijs, licet nõ
quo ad liberandum à nomine hæredis,tex. eſt vbi notãt
Bar. Alex.& alij in l.2.§.fi.ff.de cond.indeb & Bart. in
l.ſi filius quòd patri,num.3. ff.de vulg. & pup. & ratio
colligitur ſupra ex reſponſionibus ad contraria.

25 Ampliatur hæc ampliatio,† vt intantum dicatur li-
beratus minor per hanc reſtitutionem quo ad onera,&
ſic quo ad effectum,licet non quo ad nomen,vt in per-
ſona eius non poſſit conditio dandi impleri, vt decidit
Imo.in l.qui hæredi §.cum hæreditas.ff.de cond. & de-
monſtr. licet Bart.ibi moueat hoc dubium, & non re-
ſoluat. Idem tamen firmat ibi Soc.ſen.in fine,& reſpon
det ad l.ſi filius qui patri.ff.de vulg.& pupil.quæ facie-
bat rationem dubitandi,vt per eum.

Sublimitatur autem è cõtra tripliciter: Et primò niſi
eſſet fideicommiſſum vniuerſale, quod quidem con-
26 firmaretur per exiſtentiam ſui hæredis.l.ita tamen.§.ſi
pater.ff.ad Treb.& per Bart.in d.§.fin.& latè per Ang.
in repet.l.in ſuis.ff.de liber.& poſthum. & dicam infra
eadem quæſt. art.9.

27 Sublimitatur ſecundò,vt non procedat† quo ad lega-
tum libertatis, quia à ſolutione illius non liberatur mi-
nor ope huius reſtitutionis.l.ſciendum.ff.de manum.te-
ſtam. & l.cum quaſi. §. ſed ſi quis. ff.de fideicomm.
liber. Bartol.Alexand. & alij per eum allegati in d.l.2.
§.fin.ff.de cond.indebit.& dicam etiam de hoc inf.ead.
quæſt.art.10.

Sublimitatur tertiò,vt non procedat quo ad pupilla-
28 rem ſubſtitutionem, † quæ confirmata per aditionem
non infringitur per hanc reſtitutionem vt l. 2. §.inter-
dum. ff.de vulg. & pupill. & l.ex duob. ff.eod. & notat
Alex. in l.ſi filius,nu.11.verſ.Imo.verò. ff.de vulg. &
pupil.& dicam infra art.7.

Ampliatur ſeptimò,principaliter concluſio,vt proce-
dat non ſolùm quo ad damnum euitandum,ſed etiam
29 quo ad lucrum captandum,propter aditionem ſcilicet
30 amiſſũ; Vt puta ſi mater† donaſſet irreuocabiliter bo-
na omnia ipſi filio minori,& poſtea perperam illam do-
nationem reuocaſſet donando alteri,& teſtamento ſuo
poſtea inſtitueret hæredem filium prædictum, & ille
adiret ſimpliciter hæreditatem,per quam aditionem di-
citur approbaſſe teſtamẽtum matris,& factum eius, &
ſic non poſſet petere bona donata, Itaque vt poſſit recu-
perare bona illa donata, poſſet minor petere reſtitutio-
nem in integrum aduerſus huiuſmodi aditionẽ: Ita po-
nit hunc caſum Pariſ.conſ.69.num.159.lib.3. & tu po-
tes inferre ad ſimilia, puta ſi mater in teſtamento ſuo
31 † plura legata, & donationes feciſſet, adeo quod mul-
tò magis intereſſet minoris habere ex donatione bona
materna, quàm ex teſtamento.

Ampliatur octauò, Vt non ſolùm procedat quo ad
iſtam ſpeciem reſtitutionis,quæ ex edicto minorum iu-
re communi datur, quæ Iuſtitiæ dicitur, ſed etiam quo
32 ad aliam ſpeciem mediam,quæ potiùs † gratiæ dicitur,
quã iuſtitiæ,& ſuo proprio nomine dicitur venia,& eſt
33 illa,quæ ab initio cępit cõcedi militibus † qui hæredita-
tes adiuerant,& poſtea eiſdem grande æs alienũ ſuper-
ueniebat,vt in §.ſciendum. Inſtitut.de exhær.lib. alias

de

de hæred.qualit.& diff.& rſadit latiùs Ang. de Petigl.
in repet.l.in ſuis.num.85.ff.de libe.& poſthum.Dicens
quod iſta reſtitutio non reponit minorem per omnia in
34 priſtinũ ſtatũ,ſed tm̃ facit bona vacantia† & fiſco appli-
cátur.& ita intelligit l.fi.ff.de ſucceſſ.edict.ſup qua mul
tũ laborãt Doct.vt per Gl.ibi,& Alc.lib.4.Parerg.c.15.
35 Vnde ex hac noua doctrina Angeli colligitur,† quod
ſi minor, vel, maior non inconſultè, ſed fato,& fortuna
inciderint in graue damnum ex poſt facto propter adi-
tam ab ipſis hæreditatem,quæ tamen ab initio lucroſa
erat,& quàm quilibet diligens, prudens ve adiuiſſet,&
poſtea reddita eſt damnoſa propter grande æs alienum
derectum,vel aliud infortunium,ex quo maximè dete-
riorata fuerit,reſtituendi erunt aduerſus aditionem ab
eis factam,& hac reſtitutione extraordinaria,quæ ve-
nia dicitur, quod eſt notandum, & faciunt pro prædi-
ctis notata per Iaſ.in addit.ad Por.in §.extraneis.Inſtit.
de hæred.qualit.& differ.

Ampliatur nonò. Vt etiam hæredibus minoris hæc
reſtitutio in integrum detur hoc caſu,vt dicam pleniùs
infra art. ſeq.

36 Ampliatur decimò, † vt reſtituto minore ſubſtitu-
tus ei vulgariter admittatur, etiam ſi minor non poteſt
deſinere eſſe hæres.l.1.§.ſi quis adita. ff.ad S. C. Ter-
tull.Azo C.ſi minor ab hæred. ſe abſtin.num.6. dicam
pleniùs infra art.8.

Ampliatur vndecimò, vt etiam ſi minor reſtitutus
fuerit ad adeundum,tamen adhuc reſtitui poſſit ad re-
pudiãdum,Gl.in l.fi. ff.de ſucceſ.ed.& in l.ſi fine.§.ſed
quod Papinianus. ff.de minor. & eſt text.in l.ſi iudex.
ff.eod.& ego dicam plenè infra circa reſtitutionem ad-
uerſus reſtitutionem. Nũc ad limitationes tranſeamus.

Limitatur igitur è contra concluſio ſuprafacta mul-
37 tipliciter;Et primò,† vt non procedat niſi quatenus mi-
nor ex hac aditione læſus fuerit.Alex.conſil.21.num.6.
lib.1.Burſat.conſil.2.num.47.cum concord.pluribus vt
per eum. ego dixi ſupra in 1.par.q.4.art.1.circa proba-
tionem læſionis.

38 Limitatur ſecundò,vt non procedat,† niſi quatenus
ſit damnoſa hæreditas tunc temporis,quando minor il-
lam adit,vel veriſimile tunc ſit,quod talis futura ſit &c.
39 Si verò tunc ſit locuples & lucroſa, & damnum † eius
aliquod non immineat, poſtea verò fato & fortuna fiat
damnoſa, minor non reſtituitur, ex hoc ſaltem edicto
minorũ,vt l.verum.§.ſciendũ.ff.de min.vbi expreſſum.

Sublimitando tamen dupliciter,primò ex his,quæ di-
xi ſupra in 1.part.quæſt.4. artic.5.

Secundò ex his,quæ dixi proximè in octaua amplia-
tione.

Per quæ ibi dicta potes ſaluare doctiſſimum virum
Tiraq.dum in tract.de retract. gentilitio, ad finẽ, eſt n.
54.tenet contrarium per iura ſupra alleg. nõ aduerten.
ad text.expreſſum in d.§.ſi locupleti. ff.de minor.intel-
ligi enim poteſt ipſe,vt loquatur de hac reſtitutione ex-
traordinaria, quæ dicitur venia.

40 Limitatur tertiò, vt non procedat † ex capite igno-
rãtiæ,vt dicit Soc.ſen.in l.filiusfam. §.in bac. ff.de verb.
oblig.in fin.poſt Ang.in l.fi. C.ſi quis teſtar.proh.quem
non reperio.

Et ideo æquiùs puto dicendum,vt dixi ſup.eod.art.in
8.ampliatione.

41 Limitatur quartò, vt non procedat in pupillo,† qui
reſtitutione non indiget,etiam ſi cum authoritate tuto-
ris hæreditatem adierit, nam ipſo iure tutus eſt,& di-
cunt Gl.Iaſ.& alij in l.impuberibus. ff.de acq. hær. per
illum text.ſecundùm vnam lect Placentini, vt per eos.
42 Limitatur quintò,vt non procedat † quoad reuoca-
tionem eorum,quæ geſta fuerunt,vel geri potuerunt à
minore.text.eſt in l.ex contractu. ff.de re iud.& l.in in-
tegrum,& l.ſi mulier. ff.de minor.
43 Limitatur ſextò, vt non procedat, quando † minor
eſt hæres neceſſarius,puta ſeruus inſtitutus,nam ipſe re-
ſtitui non poteſt.Fulg.ſing.in l.& ſi ſine.§.ſed quod Pa-
pinianus.nu.5. ff.de minor. per l.quod attinet. ff.de re-
gul.iur.

Et hoc eſt illud, quod dicunt Bald. & Alex. in l.ne-
ceſſarijs.ff.de acq.hær.ſcilicet,quod minor non reſtitui-
44 tur aduerſus† aditionem iuris,& de iure,per d.l.neceſ-
ſarijs, & per l.ſi qua pœna.ff.de verbor. ſignificatio. &
vtique expreſſum eſt in d.l.neceſſarijs.

Limitatur ſeptimò, vt non procedat, niſi quatenus
45 † minor ſe immiſcuerit, aliàs ſecus. Quando autem ſe
immiſcere dicatur, tex.eſt, ibique Doct.omnes not.in l.
1.C.ſi min.ab hæred.ſe abſt.qui loquitur in propria ma-
teria noſtra.

Limitatur octauò,vt non procedat quando minor fe-
46 cit † inuentarium,quia tunc non tenetur vltra vires hæ-
reditarias, & ſic non læditur; ita viſum fuit Io.Fab.in
auth.ſi omnes.C.ſi minor.ab hæred.ſe abſtin.

Sed in contrarium tene,vt dixi ſup.in concluſione re-
ſpondendo ad hanc rationem dubitandi & ſup.etiam in
3.ampliatione, per d.l.minoribus.ff.de min. per quam le-
gem idem Io.Faber.præall.videtur ſubſiſtere,& non fir-
mare dictum ſuum.

Limitatur quoque alijs modis, ſed quia dubij ſunt,
plenè expediam inf.ead.q.articulis ſequentibus.

Articulus III.

AD tertiũ,An ſcilicet ſicut reſtituitur minor aduer-
47 ſus aditã hæreditatẽ,† ita & quilibet hæres eius?
Quantum ad hæredem ab inteſtato,vel ex teſtamen-
48 to† ipſius minoris res clara eſt, per l.notandum. ff.de
reſt.in integ.cum ſimil. vt plenè dixi ſupra in fine pri-
mæ partis.

Sed dubitari poteſt quo ad hæredem ſubſtitutum.
49 † In quo diſtingue ſic, Aut loquimur de hærede ſubſti-
tuto qui dicitur ſuccedere teſtatori, non autem ipſi mi-
nori, qualis eſt ſubſtitutus vulgaris, & fideicommiſſa-
rius,& directo militaris,& dic quod iure minoris defun-
cti vti non poſſunt,quia non ſunt hæredes illius,ſed pri-
mi teſtatoris.

Aut loquimur de ſubſtituto, qui dicitur ſuccedere
ipſi minori, videlicet pupillari, vel exemplari,& tunc
dubitari poteſt.

Videtur enim,quòd non reſtituantur iſti hæredes ſub-
ſtituti.per l.ſi plures.§.filio.ff.de vulg.& pup. vbi ſubſti-
tutus tenetur vtrãque hæreditatem accipere,vel vtran-
que repudiare,nec poteſt bona pupillaria à paternis ſe-
parare,licèt pupillus eius author facere poſſet.

Contrarium tenet Bar. in d.§.ſi ex aſſe, num.1.& ibi
etiam Illuſtriſſimus,& Doctiſſimus Card. Albanus.

Per regulam l.non ſolum.ff.de reſt.in int.& per l.pa-
terfam.ff.de priu.cred.

Et hoc puto veriùs,& æquiùs: Neque obſtat contra-
rium, quia intelligitur.ſic vt non liceat ſubſtituto hoc
facere ipſo iure, abſque beneficio reſtitutionis, ſed ope
reſtitutionis ſecus,vt dicit Bar.& bene.

Neque mouet,quòd infirmata aditione per reſtitutio-
nem, tabulæ pupillares infirmari dicuntur, & ſic non
poſſit eſſe locus ſubſtitutioni,quia imò ſuſtinentur tab.
pupillares,vt dicam infra ead.q.art.9.

Articulus IV.

AD quartum,An ſcilicet reſtituatur minor aduer-
50 ſus aditam hæreditatem, † ſi maior factus exi-
git aliquid à creditoribus hæreditarijs?

Videtur quod non,per hanc regulam,quæ multis iu-
51 ribus comprobatur, videlicet quod quando minor † ex-
plicat actum ratificationis tempore habili, reconciliat
actum principalem factum ab eo tẽpore inhabili,illum-
que valere facit.& l.3.§.1.ff.de min.l.ſi filius. ff.eod.l.li-
beris.§.ſi quis minor. ff.de lib.cauſa. l.pen. ff.de leg.cõ-

miſſ.l.2.C.quod met.cauſ.& l.ſi mulier.C.ad S.Conſ.
Velleian.
In contrarium eſt text. expreſſus in l.3.§.ſcio.ff.de
mino.quem tex.non eſſe alibi inquit Ang.in l.dam.inf.
§.Sabini.ou.t.ff.de dam.infe.& Ro.in l.pupillus.ff.de
acq.hæred. vt refert Pet.Rauen.in ſing.281.& profectò
deciſio tex.eſt clara,& per eam ita tenendum eſt,ſolum
ſupereſt reſpon.ad contraria.
Ad contraria igitur, & regulam ex ijs ſupra colle-
ctam,nituntur varijs modis Gl.& Doct. reſpondere,&
conciliare cum illa d. diſpoſitionem. §.ſcio nos breuiter
ſingula examinemus.
Et quidem primo Gloſa in d.§.ſcio. dupliciter vide-
tur reſpondere. Prout tamen ibi Doct.ſentiunt,in ſum-
52 ma vult dicere hoc,† quod quando actus ſequens eſt
quædam executio primi actus,tunc non dicitur venire
ad ratificationem illius. Et pro hoc facit ratio ſatis bo-
na,quia tunc ille ſecũdus actus executiuus primi nõ fit
53 ex noua voluntate,† ſed vel quandoque ex neceſſitate,
quandoque ex conſequentia primi,hoc eſt,quia primus
fuit factus, vt ille ſecundus fieret. At ita eſt in d.§.ſcio.
nam exequi ſiue exigere aliquid à debitoribus paternis,
non eſt nouiter aditionem confirmare,ſed effectum adi-
tionis incipere adimplere,ſiue exequi ipſam aditionem,
ergo &c. & hanc ſequitur etiam Barbat.in c.literis.nu.
16.de reſcr.& Tiraq.in l.ſi vnquam.in verbo,reuerta-
tur.num.556.C.de reuoc.donatio.
Sed aduertẽdum eſt,quòd in dictis iuribus adductis
ſupra in cõtrariũ,quoque videtur actus ille ſecũdus eſ-
ſe quædam executio primi actus, & tamen venit ad ra-
tificationem illius. Nam in d.l.3. §.1. ſententia venit
ex conſequẽtia proceſſus,vt manifeſtum eſt, in l.l.filios.
ff.eod.de minor.petitio legati venit in conſequẽtiam ad
non peritam bonorum poſſeſſionem contra tabulas in
conſequentiam ſcilicet approbari teſtamenti paterni,
quando non ea alio approbatur, niſi vt quæ in eo diſpo-
ſita ſunt,executioni mandẽtur,& tamen ratificationem
inducit,in d.l.liberis.§.ſi quis maior.ff.de lib.cau.precij
participatio venit in neceſſariam cõſequentiam ad ven-
ditionem de ſe factam ab illo minore,quia non ad aliũ
finem ſeipſum vendidit,niſi vt precium illud participa-
ret. In d.l.pen. ff.de leg.comm. precij receptio ſimiliter
venit in conſequentiam, & executiuè ex venditione
præhabita,& tamen ratificationem inducit.In d.l.2.C.
quod met.cau. ſolutio pecuniæ promiſſæ venit ex con-
ſequentia promiſſionis,& ſoluitur quia promiſſum eſt,
& fortè idem timor ad ſoluendum impulit illum Ale-
xandrum de quo ibi,qui eum impulerat ad promitten-
dum,& tamen ratificationem inducit.
In d.l.ſi mulier.C.ad Vel. iterum interceſſit mulier,
hic verò minor maior factus non adiuit iterum.
Præterea aduertendum eſt,quòd in d.§.ſcio. non vi-
detur neceſſarius ille actus ſubſequens,prout Doctores
poſt Gloſam præſupponunt, nemo enim cogebat illum
minorem maiorem factum exigere credita hęreditaria.
Hoc enim manifeſtè voluntarium eſt, vt conſiderant
Mod.Fiuizan.in tract.de tut.cur.ſub num.75.verſic.ſe-
cundo caſu.
Secundò reſpondet Dyn. & refert Alber. in d.§.ſcio,
quando actus principij,eſt fauorabilior quàm finis, vt
hic, attenditur principium, aliàs ſecus, vt in contraria
l.adductis.
Sed aduerte,quia in d.l.ſi filius.expreſsè pater contra-
rium, & idem in d.l.2. in d.l.ſi mulier, & in d.§.ſi quis
minor,& penè in omnibus illis ll.contrarijs.
Tertiò reſpondent quidam alij, quos tacito nomine
refert Alb.pręalleg.quod in d.§.ſcio,exactio illius debi-
54 ti,non eſt actus † ita perfectus ſicut ipſa aditio hæredi-
tatis,ſed potiùs quædam qualitas ipſius aditionis, ideo
aditio tantum attenditur,non autem illa qualitas.
Sed aduertendum eſt,quòd pariter in d.§.ſi quis mi-
nor,& in dicta l.2. & in d.l.penultima,& in d.l.ſi filius.
idem eſt, & tamen contrarium ibi deciditur.
Quartò reſpondet Borg.in d.tract.de tut.& cur. ſub
n.75.quod cum actus continens plura poſſit pro parte
55 ratificari,& pro parte non,vt accidit in ſcriptura † quæ
poteſt in parte & partibus pro ſe facientibus acceptari,
& in alijs reprobari, poterit quoque minor maior fa-
ctus approbare aditionẽm à ſe factam quo ad aliqua,
puta quod ea,quæ exigenda ſunt hæreditario nomine,
non autem quo ad ſoluẽda, & ſic vult,quod in d.§.ſcio,
licet minor poſſit reſtitui aduerſus aditionem à ſe fa-
ctam,tamen non poteſt reſtitui aduerſus ſolutiones ſibi
factas in maiori ætate,vt hæredi. Quia poteſt benè dici,
quòd approbauerit ſuam aditionem quo ad ea quæ
ſibi fauorabilia erant,videlicet,quo ad facultatem exi-
gendi à debitoribus,non autem quo ad ſibi præiudicia-
lia, hoc eſt quo ad obligationem ſoluendi creditoribus
hæreditarijs, & iſtum intellectum dicit iſte Doctor
quod ſomniauit,& quòd aliàs ſemper viſus fuit ſibi dia-
bolicus ſenſus iſtius.§.ſcio. Quid dicendum?
56 Ego putaui ſemper,† & adhuc puto,quòd aduerten-
dum ſit, an id quod iſte minor maior factus facit,fie-
ri poſſit citra ius, & nomen hæredis. Nam ſi ſit ali-
quid quod fieri poſſit etiam à non hærede, & propter
quod non propterea dicatur quis immiſcere ſe hære-
ditati, propter hoc factum non dicatur, niſi minor fa-
ctus approbaret aditionem à ſe factam in minori æta-
te, ſecus verò ſi quid faciet, quod non niſi hæreditario
nomine explicari poſſit, neceſſe enim eſt eo caſu, quod
faciet vt hæres, & ſic in virtute aditionis ſemel ab eo
factæ,vel quia de nouo ſe immiſcendo hæreditati,illam
adire velit.
Modo dico, quòd in d.§.ſcio, nihil aliud dicitur, niſi
quòd iſte minor maior factus exegit aliquid à debitori-
57 bus paternis,exigere † autem aliquid à debitoribus pa-
ternis,non eſt immiſcere ſe hæreditati,neque adire hæ-
reditatem,quia poteſt fieri citra ius,& nomen hæredis,
niſi coram iudice ſciente hoc fiat,vt per Bal.in rub. C.
qui adm.nu 31.ad fi.& ibi in add.Barb.allegans etiam
Gl.ſing.pro hoc in l.ſi tutor.ff.eod.
Ex quibus concludo in primis, quòd quantum atti-
net ad d.§.ſcio, & articulum ſupra poſitum,concluſio
vera eſt,quæ ſupra facta eſt,& ratio d.§.ſcio,eſt iſta,quia
ille actus factus à maiore non inducit neceſſariò aditio-
nis ratificationem, quia poteſt fieri citra ius, & nomen
hæredis, & hanc puto meram veritatem.
Ex qua declaratione habes vnam limitationem ad
ſupraſcriptam concluſionem, vt ſcilicet non procedat,
58 quando exactio facta † à debitoribus hæreditarijs, de
qua in d. §.ſcio, non potuiſſet fieri citra ius, & nomen
hæredis.
Secundam limitationem habes ex his, quæ tradunt
Mod.in d.tract.de tut.& cur. Vt ſcilicet quando aditio
59 fuit perfectè facta † in minori ætate,tunc procedat di-
ſpoſitio d.§.ſcio,& concluſio ſupra firmata: Quia tunc
illi actus dicuntur facti in neceſſariam conſequentiam
aditionis factæ in minori ætate, & ſic initium inſpici-
mus. Quando verò minus ſolemniter,& imperfectè fa-
cta fuiſſet aditio,adeo quod actus nullus fuerit,tunc ſe-
cus, nam illi actus dicuntur voluntariè facti in maiori
ætate,& conſequenter dicitur rurſus aditio facta,ſi non
potuerunt fieri citra ius, & nomen hæredis. Ita refert
ex pluribus concor.teneri Borg.pręall.in tract.de tut.&
cur.num.75. in prin.& verſ.ſecundo caſu,dicens ita ſe-
qui Cuiacium in d.§.ſcio. Roder.Suarez allegat.25.nu.
5.in cauſa iſta,& Tiraquel. in l.ſi vnquam,in verbo,re-
uertatur,num.416. & Menoch. de recup. poſſ.remed.
15.q.25.num.116.& idem Borgn. ſub nu.76.in fi.idem
reperit cum concor. per eum,& num.77. & Menoch.d.
num.126.latè declarat.
Sed tu non recedas ab his,quæ dixi,nam ſi actus fa-
cti in maiori ætate qui non potuerunt fieri citra ius,&
nomen hæredis, fient voluntariè, merè,non autem ex
neceſ-

Digitized by Google

60 neceſſitate aditionis præcedentis, dico † quòd vel perfe-
cta fuerit aditio ab initio, vel imperfecta, ratificatio di-
cetur facta & rurſus adita hæreditas, & propterea di-
co, ꝙ ſi exigere aliquid à debitoribus hæreditarijs, non
poteſt aliquo caſu fieri citra ius, & nomen hæredis, eo
caſu dicetur ratificari aditio, facta in minori ætate,
quia non cogitur quis exigere, C. vt nemo inuit. agat.
& ſic non ex neceſſitate præcedentis aditionis, ſed vo-
luntariè dicetur explicari iſta exactio, ergo &c.

Retenta tamen regulariter communi concluſione d.
§. ſcio, extēde illam vt procedat, etiam ſi diu minor ad-
miniſtraſſet, & in maiori ætate diu paterna debita exe-
giſſet, vt per Bal. in quodam conſilio inter conſilia Nat.
tæ impreſſo, conſ. 472. per l. quoties. ff. de acquir. hær.

Articulus V.

AD quintum, Quæ ſcilicet ſit practica huius re-
61 ſtitutionis † concedendæ aduerſus aditam hæ-
reditatem.

Breuiter dico, quòd ponitur ab Imp. in authen. ſi om-
nes. C. ſi minor ab hære. ſe abſt. Et in ſumma tota con-
ſiſtit in hoc, in modo citandi eos quorum intereſt mino-
rem non reſtitui, & quoniam plerumque ſunt incerti
creditores hæreditarij, traditur etiam forma ibi citan-
di iſtos incertos, vel etiam abſentes, quam formam
ego plenè poſui ſupra in prima parte, quæſt. 34. art. 8.
& ſeq. vſque ad finem, & in ſpecie art. 10. 11. & fin.
Vide ibi plenè, quia ibi tractanda fuit materia cita-
tionis in hoc iudicio reſtitutionis in integrum, & con-
ſequenter de forma, & practica huius ſpecialis reſtitu-
tionis aduerſus aditam hæreditatem, quæ præcipuè
conſiſtit in citatione creditorum hæreditariorum.

Articulus VI.

AD ſextum, An conceſſa minori hac reſtitutione
62 aduerſus aditam hæreditatem, † in primis ipſa
refundere debet, ſi quid ex hæreditate percepit, vel
conſumpſit, &c. vel aliter diſtracta per eum retractan-
da ſint, vel geſta, ſoluta, quietata, &c. rata ſint.

Quantum attinet ad hunc articulum, quia reſolutio
clara eſt, ſi non confusè procedatur, diſtingue tres ca-
ſus, & in vnoquoque abſque ſcrupulo conclude.

63 Primus eſt, quando minor impleuit ea † quæ teſtator
implenda iuſſit: videlicet quia ſoluit legata, vel fidei-
commiſſa, &c. & tunc ſi ſunt legata libertatis, eſt text.
apertus quòd illa non retractantur, text. eſt in l. ſi mu-
lier. ff. de minor. & ibi notant omnes, & ratio eſt fauo-
re libertatis, aduerſus quam etiam nulla datur reſtitu-
tio, vt dixi ſupra ſuo loco, quæſt. 53. art. 3.

Quinimò ampliatur hoc, vt procedat quantum ad
64 hoc, pro libertate † conſequenda, ſeu retinenda viginti
aureos ſoluere cogantur, vt dicitur in d. l. ſi mulier, licèt
ſecus ſit, quando conſeruantur eis libertates fideicom-
miſſariæ reſciſſo teſtamento per querelam inofficioſi ex
gratia ſpeciali, & magna cauſa poſt quinquēnium, vt l.
Papinian. in fi. col. ſeq. ff. de inoff. teſt. vbi ratio differen-
tiæ per Gloſ. & per Doctor. in l. omnes. ff. de acq. hær.
& in d. l. ſi mulier, & in l. in integr. ff. de minor. Amplia
65 hoc vt idem ſit dicendum in legatis pijs, † quia ſi ſo-
luta ſint à minore non repetitur ab hærede poſteriori,
& hoc, quia quemadmodum exiſtentia ſui hęredis, quæ
non confirmat cætera legata, ſed tantum legata liber-
tatum, ibi firmat quoque legata ad pias cauſas, vt per
Bal. in l. ſi filius qui patri, & declarando vt per Soc. ibi
num. 10. ff. de vulg. & pup.

Si verò ſunt alia legata, tunc dicito ſic.

66 Aut ſecuta reſtitutione cauſa teſtati reducitur ad cau-
ſam inteſtati, quia hæres ab inteſtato accipit hæredita-
tem à minore ope reſtitutionis exploſam, & tunc hoc
modo ſoluta repetuntur, vel condictione indebiti, vel
ſine cauſa, ab ipſiſmet legatarijs qui reſtituere tenētur,
ſi quid acceperunt, vt tradunt communiter Gl. Bartol.
Alber. & alij in d. l. in integrum. ff. de minorib. per l. ſe-
cundam & tertiam. ff. de condict. in. indeb. & eſt expreſ-
ſum in terminis iſtis reſtitutionis in integrum, in l. nec
eſt nouum. ff. de cōd. ind. & idem diceren, ſi minor fuit
hęres ex teſtamento, & res reducitur ad cauſam inteſta-
ti, quia bona accipiūtur à creditoribus diſtrahenda. per
Gloſ. d. l. in integrum, quæ generaliter dicit, ꝙ ab alio
repetuntur, &c.

67 Aut verò non reducitur † res ad cauſam inteſtati, pu-
ta quia hæreditatem hanc accipit ſubſtitutus vulgaris,
quod quomodo accidat dicam infra eod. art. 8. & tunc
dic quod nō retractantur, quæ minor ex diſpoſitione ip-
ſa teſtatoris bona fide ſoluit, & diſtraxit. Quia cū lega-
68 ta intelligātur à ſubſtituto quoque vulgari repetita, † l.
licet Imperator. ff. de lega. 1. & benè, quia ipſe ſubroga-
tus eſt in locum primi non exiſtentis hæredis, ergo cum
omnibus eius, merito, ratum habere debet id quòd mi-
nor geſſit iuxta voluntatem defuncti, & hæc ſine diffi-
cultate procedunt.

69 Secundus caſus eſt, quando minor † impleuit ea, quæ
de iure, vt bonus paterfamil. implere debebat, ſcilicet,
quia debita hæreditatis ſoluit, & aliquid etiam pro illis
ſoluendis diſtraxit, & hoc quoque caſu, dic quòd geſta
per eum non reſcinduntur, ſed rata haberi debent. text.
eſt expreſſus pro hoc in l. quoties. ff. de acq. hæred. & ibi
Bart. Ang. Paul. & Alb. & omnes. & ratio eſt, quia mi-
70 nor prudēter fecit, limitatur hoc niſi minor, † vel tutor
eius mala fide bona diſtraxiſſent, & ſolutiones iſtas fe-
ciſſent, vt dicit tex. in d. l. quoties. à contrario ſentit. &
Glo. clarè determinat, & Doct. ibi ſequuntur abſque
difficultate.

71 Sed quæro, quæ ſit iſta mala fides. † Dic, quòd nimis
gratificauerint ſoluēdo vni, quàm alteri creditori, & ſic
in præiudicium anteriorū fortè creditorum hæreditas
facta ſit non ſoluendo, vt l. pupillus. ff. quæ in frau. cred.
& l. tutores. ff. de cond. indeb. & l. nec eſt nouum. ff. eod.
In quibus locis, & in Gloſis eorum dicitur, ꝙ ſuccurri-
tur cæteris creditoribus ait, reſciſſis ijs, quæ mala fide
72 ſic geſta ſunt, ius ſuum cōſequantur. Similiter † retra-
ctaretur venditio prædiorum facta à minore, vel tutore
eius hac de cauſa, ſed mala fide, puta quia vel datum eſ-
ſet prædium in ſolutū alicui creditori amico, pro mino-
ri precio, vel vbi poterat dari prędium cum minori dam-
no hęreditatis, datum fuit, quod erat precioſiùs in hęre-
ditate, & hoc, quia minor his peractis intendebat hære-
ditatem hanc ope reſtitutionis dimittere, & interim
amicis in hoc gratificare, & ſic de ſimilibus, ex quibus
malam hanc fidem iudex coniectari ſciet.

73 Tertius caſus eſt, quando minor † ex voluntate pro-
pria vēdidit, & diſtraxit aliquid de hęreditate in ſui vti-
litatem, & commodum, & tunc dicas ſic; Aut pro neceſ-
ſarijs expēſis, & cultura prędiorum, vel aliorum corpo-
rum hæreditariorum, ad litium, vel aliarū expenſarum
neceſſariarum, & rata eſſent, quæ ipſe fecit, per ea quæ
dixi ſupra in 1. par. quæſt. 47.

Aut pro ſuis indigentijs, vel voluptatibus, vel lucro
minor hęc fecit, & tunc aut ex pecunijs & fructibus illis
factus eſt locupletior, & refundere debet ijs ad quos
hæreditas, vel iure ſucceſſionis ex teſtamēto vel ab inte-
ſtato, vel iure creditoris deueniet, & hoc ratione cla-
ra, quia reſtitutio debet reponere minorem in priſtino
ſtatu, vt neque locupletior, neque pauperior hac de cau
ſa remaneat, quàm ante læſionem eſſet, vt dixi plenè d.
q. 47. Aut conſumpſit omnia prædicta, & tunc aut eſt
ſuus hæres, & nō reſtituit, aut eſt extraneus, & reſtituit,
ſecundùm Ioan. Fabr. in d. auth. ſi omnes. C. ſi mino. ab
hæred. ſe abſt. poſt Iac. de Are. ibi, & hoc per l. 1. C. de
rep. hær & l. extraneo. ff. de ventre inſpi. & l. filius. ff. de
acquir. hær.

Sed aduerte, quia hæc iura hoc non dicunt, & quan-

rum ad hoc vltimum dictum in ſe ego non puto verum,
vt plenè dixi in d.quæſt.47.artic.4.
Per quæ ibi dicta tene indiſtinctè tam in ſuo, quàm
in extraneo, quod minor hæc quæ conſumpſit non tene-
tur refundere,& per hoc etiam facit in ſui generalitate,
d.l.in integrum.ff.de minor. Cuius autem ſit onus pro-
bare hoc,an minor conſumpſerit, an verò ſit factus lo-
cupletior, Dic vt dixi in d.q.47.art.5.
74 Sed tunc dubitatur,an poſteriori hæredi † detur re-
curſus contra poſſidentem prædia à minore interim di-
ſtracta. Et quidem tex.in d.l.quoties.ff.de acq.hær.dicit
ſimpliciter ſuccurrendum eſſe ipſi emptori prædiorum,
ſi bona fide emit. Et hoc ſimpliciter verũ puto,& æqui-
tati etiam congruũ,ac per circuitus ſuperfluos emptore
conuento,& regreſſum habente contra minorem ven-
ditorem, minor neceſſe habeat reſtitutionis auxilio
vti contra ſecundum hæredem, vel creditores hæredi-
tarios.& ita pertranſeo in hoc articulo tam variis dubi-
tationibus pleno,& quem Doct. vix aliquibus in locis
ex prædictis, & frigidiſſimè tangunt.

Articulus VII.

75 AD ſeptimum, An ſcilicet reſtituto in integrum
minore aduerſus aditam hæreditatẽ ſubſtitutio-
76 nes firmæ maneant, & in primis an pupillaris, † vel
exemplaris?
Videtur, quod non.
Primò per text.in l.nec eſt nouum.ff.de condictio.in-
debi. Vbi videtur expreſſum. Quia ſi ibi ſubſtitutiones
remanerent firmæ,legata nõ poſſent repeti; Quia à ſub-
ſtitutis quoque deberẽtur, ergo diſpoſitiones teſtamen-
ti firmæ remanerent.
Secundò,quia pupillaris,vel exemplaris non ſuſtinen-
77 tur, nec habent locum niſi adita † hæreditate.l.1.ff.de
vulg. & pup. in verſ.adeo, ſi igitur minor, pupillus,vel
furioſus reſtituuntur ab adita hæreditate, & illa non
adita remanet, ſubſtitutiones iſtæ expirant.
Tertiò,quia contrariorum eadem eſt diſciplina, &c.
Sed quando ab initio minor repudiauit, ſi poſtea re-
78 ſtituatur ad eundem, reſtitutio † firmat tab. pupilla-
res.l.2.§.interdum,ff.de vulga. Ergo quando reſtituitur
ad repudiandum,debet illas infirmare.& hæc fuit ratio
Bal.in l.filius qui patri.ff.eod.
Quartò,quia videtur impoſſibile quod vna, & eadẽ
79 cauſa producat eodem tempore contrarios † effectus,
ſed reſtitutio in integrum aduerſus aditam hæreditatẽ
operatur reconualeſcentiam vulgaris ſubſtitutionis, vt
dicam infra in ſeq. artic. ergo videtur impoſſibile,quod
operetur confirmationem pupillaris, quæ eſt contraria
vulgari,cũ illa in caſu aditæ hæreditatis locum habeat,
vulgaris verò in caſu non aditæ,& ſic quod eodem tem-
pore hoc beneficium reſtitutionis operetur quod mi-
nor habeatur pro hærede, & pro non hærede, & iſtam
ſentit Ang.in d.l.ſi filius qui patri,ſub nu.3 dum defen-
dens Bal.fratrem & loquens de iſta reſtitutione in pro-
poſito, inquit, & eadẽ aperit viã vulgari ſubſtitutioni.
Quintò, quia reſtitutio in integrum reponit omnia
in integro ſtatu priſtino.l.quod ſi minor.§.reſtitutio. ff.
de minor. Sed ante aditam hæreditatẽ ſaltem in extra-
neo pupillo, pupillaris ſuſtineri non potuiſſet,ergo ne-
que poſt aditam, ſecuta tamen poſtmodum reſtitutio-
ne in integrum.
Sextò,quia ita tenet Bald.in d.l.ſi filius qui patri,co-
lum.2. verſ.ſed contra. & etiam Ang.idem firmat in ca-
ſu quo ſumus in filio extraneo,id eſt, in quo exiſtẽtia ſui
hæredis firmare non poſſit tabu.pupillares,&c.
In contrarium tenet Bart. in d.l.ſi filius qui patri,in
2.lec.col.... ſub n.3.colligens hoc ex 2.lec. Gl.licet lectu-
ram in ſe ipſa non approbet,vt diuinatiuam, & Bar.ſe-
quuntur ibi Raph. Cuman. Imo. Alexan.num.11. So-
cin ſenior, licet ſub dubio. & clarè Aret.ibi ſub num.3.
verſ.tu autem dic audacter,Pau.de Caſt.num.6.in fi.&
Iaſ.num.13. ante finem, qui de communi teſtatur, &
ante eum idem teſtatur Socin.ſenior ſub num.13.
Pro qua adducũtur plura,ad quæ ſigillatim aduerten-
80 dum eſt,an bene probent. † Et primò l. ex pluribus.§.
fin.ff.de vulg.vbi conſeruatur ſubſtitutio pupillaris,li-
cet ruptum ſit teſtamentum per contratab. Sed hoc pa-
rum facit, quia vel cum Aret.dicimus,quod ibi non re-
ducitur res ad cauſam inteſtati,vt hic, ideo non mirum
ſi remanet firma pupillaris ſubſtitutio. Vel cum Socin.
ſeniore,quod ibi pupillus fuerat inſtitutus,& frater ex-
hæredatus, & ꝙ licet frater per contratab. ſubuerteret
teſtamentũ,non tamen quoad hoc,quia pupillus ſuam
portionem habet, & in ea remanet hæres, & ſic nõ im-
meritò pupillaris firma manet.
Secundò adducitur hæc ratio,quia prætor non poteſt
81 facere,quod is qui ſemel † hæres extitit,deſinat eſſe hæ-
res in iis,quæ commodum hæredis concernũt, & dimi-
nutionem hæreditatis nõ inducũt,vt d.l.ſi filius qui pa-
tri.& §.ſed quod Papinianus.l.ſi ſine.ff.de min.ſed pu-
82 pillaris ſubſtitutio eſt fauorabilis pupillo, quia † facit
eum decedere teſtatũ,qui aliàs decederet inteſtatus &
non inducit diminutionem hæreditatis, quinimò con-
iungit duo patrimonia ſimul.l.ſed ſi plures.§.ad ſub-
ſtitutos.ff.de vulg. Ergo &c.
83 Cui rationi non videtur obſtare, quod † hoc nomen
hæredis eſt adeo nudum nomen, vt nihil operari poſſit.
Quia imò etiam ſi hoc verum eſſet, tamen operatur
hoc,ꝙ vbi non agitur de diminutione hæreditatis,hoc
nudum nomen attenditur,nam habemus,ꝙ compulſus
adire perdit omnia emolumenta, & commoda hæredi-
tatis,quæ haberet qui ſpõtè adiret,& poſtea reſtitueret,
qui tamen dicitur habere nudum nomen hæredis facta
per eum reſtitutione l.in cauſa.§.qui compulſus. ff. ad
Treb. & tamen is admittitur ad emolumentum dandi
cauſa conditionis implendæ. quæ poteſt in fauorẽ per-
ſonæ eius impleri.l.qui hæredi. §. 1. ff.de cond.& dem.
& ſic deducebat Aret.in d.l.ſi filius qui patri.
Sed aduertendum eſt,quod hoc nudum nomen de
quo in d.§.qui cõpulſus,eſt pinguius,quàm hoc de quo
84 agimus,vt per Bar. ibi. Nã qui compulſus † adit,& re-
ſtituit in tãtum remanet hæres,vt vulgari ſubſtitutioni
non poſſit eſſe locus, is verò qui adit, & poſtea in inte-
grum reſtituitur, ſecus,vt per Bart.in l.1.ff.de vulga.in
primo effectu, & dicam infra art.ſeq.
Tertiò adducitur, quia à pari procedunt beneficium
85 prætoris mortui † quoad abſtenſionem,& beneficium
prætoris viui quoad reſtitutionem in integrum, vtrun-
que enim liberat filium ab incommodis hæreditatis ſi
nolit illis implicari, & probatur æquiparatio iſta per
l.ſi ex modica.§.ſi filius.ff.de bon.libert.cũ concord. per
Iaſ.in dicta l.ſi filius qui patri.nu.13.ad finem. ſed be-
neficium abſtinendi prætoris mortui non impedit con-
firmationem pupillaris ſubſtitutionis,ergo neque be-
neficium reſtitutionis in integrum.
Quod corroboratur,quia duriùs agi ſolet cum lege,
quàm cũ homine. l.ſi libertus.ff.de iure patro.cũ ſimil.
Sed ad hoc reſpondetur,quòd imò diuerſa ſunt hæc
86 remedia præſentia quoad id quod agimus. Nã † bene-
ficium abſtinendi conceditur tantum reſpectu eorum,
quæ cõcernunt commodum,& fauorem filiorum.vt d.
l.ſi filius qui patri, & ideo quoad ea, quæ in odiũ filio-
rum verterẽtur,ſi pro hæredib.nõ haberẽtur,hoc bene-
ficium nil operatur,vt ibi;vbi dicitur quod intentio præ-
toris in hoc fuit duntaxat prouidere filiis,non autem
nocere,ſecus verò in beneficio reſtit.in integrum,quod
conceditur per omnia,omnique reſpectu ad reponen-
dum minorem in priſtinum ſtatum in quo erat ante læſio-
nem,etiam ſi in hac repetitione aliquo reſpectu minori
ſit odium reponi in eo ſtatu priſtino, vt eſt expreſſum
in d.l.quod ſi minor.§.reſtitutio.ff.de mino.& plenè di-
xi ſupra q.47.per totum. & per hanc conſiderationem
quam

quam colligi dicit ex d.l.ſi filius qui patri. in verſic.eſt
enim prætoris intentio, &c. Socin. ſenior ibi penè rece-
dità communi ſententia Bartoli,& aliorum. Quid di-
cendum in hoc ſubtili paſſu?

Ego puto aduertendum, quòd quandoque exiſtentia
87 † ſui hæredis ab initio confirmat tab. pupillares, quan-
doque non, vt per Doct. in d.l.ſi filius qui patri, vbi po-
nunt,& declarant caſus. Dico igitur, diſtinguendo.

88 Aut ab initio exiſtentia † ſui hæredis cõfirmauit tab.
pupillares, puta, quia iſte minor fuit omninò ſuus hæres
patri, & tunc omnium conſenſu, reſtituto in integrum
minore iſto, tab. pupillares firmæ remanebunt,& in hoc
caſu cum Bartolo,& cæteris conſentit etiam Angel.& ſi
benè ponderetur, eſt etiam de intentione Baldi ibi, dum
inquit, quòd ratio literæ fundetur in exiſtentia ſui hæ-
redis, non autem in aditione voluntaria,& vera.& ſub-
dit, quòd aliàs idem eſſet in ſuo, quod in extraneo,
&c. quæ verba oſtendunt, quod in hoc caſu Bald. non
recedit ab opinione Bartoli. Et profectò in caſu iſto vi-
na ratione ſuſtinetur hæc ſententia, quia ſi ante aditio-
nem tab. pupillares erant firmatæ per exiſtentiam ſui
hæredis,& poſt aditionem minor reſtituitur, vt repona-
tur in eo ſtatu in quo erat ante aditionem, vtique neceſſe
eſt ex propria natura reſtitutionis in integrum, quod
tab. pupillares firmæ remaneant, quia ante aditionem
quoque firmæ erant, & in hoc non adeſt aliquis ſcru-
pulus, quem ego ſentiam.

89 Aut verò ab initio, exiſtentia † ſui hæredis non con-
firmauerat tabul. pupillares, vel per dationem cohæ-
redis extranei, vel alia de cauſa, & tunc Ang. verè, &
Bald. tenent contra Bartolum,& communem, rationi-
bus multum coloratis,& probabilibus, vt verum eſt.&
attenta natura reſtitutionis in integrum, de qua in d.§.
reſtitutio punctus eſt admodum dubitabilis.

Ego tamen æquiorem puto communem ſententiam,
90 & illam teneo,& confirmo hac ratione, † quæ eneruat
vires contrariatũ rationum. Certum eſt, quod ſemel hæ-
res per reſtitutionem in integrum ex beneficio prætoris
non poteſt deſinere eſſe hæres. d.l.ſi ſiue.§.ſed quod Pa-
pinianus. ff. de mino.& quamuis hoc nomen hæredis ap-
pelletur omninò nudum, quia reſtitutio in integrum re-
ponendo omnia in priſtino ſtatu inquantum ſe extendit
poteſtas,& voluntas prætoris hoc beneficium conceden-
tis, videtur, quo ad effectum, hoc nomen in nihilum re-
ducere, quia ante aditionem nihil erat. Tamen aduer-
tendum eſt, quod quando minor adeundo hæreditatem
quaſi contraxit cum creditoribus hæreditarijs, ſi ex hoc
quaſi contractu læſus eſt, benè verum eſt, quòd ſi hoc
prætextu reſtituitur, reponitur in eo ſtatu ac ſi cum illis
non contraxiſſet, ſed quando adeundo hæreditatem
confirmauit ſubſtitutionem pupillarem ſibi factã, & in
hoc læſus eſſe non poteſt, quia nemo negabit quin hæc
prouiſio ſibi fauorabilis ſit, hoc prætextu non poteſt dici
reſtitutus in integrum, quia hoc non reſpicit æs alienum
hæreditatis paternæ, à qua abſtinere per reſtitutionem
in int. deſiderat, ſed diſpoſitionem ſuæ hæreditatis, vt in
ea hæredem habeat, ſi igitur hoc reſpectu reſtitutus di-
ceretur, reſtitutio operaretur plus, quàm læſio abſtuliſ-
ſet, vel (vt rectiùs loquar) reſtitutio læderet, vbi aditio
non læſiſſet, quod eſt contra omnem prætoris intentio-
nem. Neque mouet, quod reſtitutio ſit repoſitio in pri-
ſtino ſtatu hinc inde tam quo ad ea, quæ fauent,& pro-
91 ſunt minori, † quàm quo ad ea, quæ nocent, vt l.1.C.
de reputat.& dixi d.q.47. Quia hoc procedit, quo ad id,
aduerſus quod ſpecialiter petitur reſtitutio, vt ſcilicet ſi
petatur aduerſus venditionem à minore factam, quem-
admodum prodeſt minori quo ad rei ſuæ recuperatio-
nem, ita nocet quo ad pretij refuſionem, ſecus verò quo
ad alia, quæ non ſunt communia, ſeu connexa, vel corre-
latiua illi actui aduerſus quem petitur reſtitutio, vti eſt
exemplum in l.quoties. ff. de acquir. hæred. & ibi Cu-
92 man. notat dicens, quod reſtitutus † in integrũ dicitur
repoſitus in priſtino ſtatu, quo ad eum actum qui prin-
cipaliter agitur, non quo ad alia. Aut quia in hac reſti-
tutione, de qua agimus, agitur de conſeruando indem-
ne ipſo minore à creditoribus,& incommodis hæredita-
rijs & ſufficienter,& integraliter reponendo in priſtino
ſtatu, quo ad hoc,& non ſolùm quo ad ea, quæ ſibi pro-
ſunt, vt ſcilicet non teneatur creditoribus, ſed etiam
quo ad ea, quæ ſibi nocent correſpectiuè tamen,& cor-
relatiuè, vt ſcilicet non remaneant in lucro hæreditatis
paternæ cuius damnum ſentire non vult, & ideo ſi quid
habet in quo locupletior factus eſt, refundat,& alia cre-
dita hæreditaria exigere non valeat. Non autem agi-
tur de reſtituendo eo, quo ad ea quæ adeundo fecit cir-
ca bona propria, in quibus per aditionem non dicitur
quaſi contraxiſſe, neque ſe obligaſſe creditoribus,& in
ſpecie quatenus ſibi quo ad ea hæredem confirmauit, vi-
detur iniquum, vt hoc reſpectu reſtitutio à ſe petita ali-
quid operari debeat, cum non ſit neque connexum, ne-
que commune cum hæreditate paterna, de cuius dam-
no conqueritur, & à quo releuari deſiderat. Ex quibus
apparet quantò æquior,& etiam verior ſit hæc commu-
nis opinio, & patet etiam reſponſio ad contraria.

Ad primum enim reſp. quòd in dicta l. nec eſt notum,
ideo non firmãtur legata, quia exiſtentia ſui hæredis ni-
hil operatur in his, in quibus diminuitur hæreditas pa-
terna, vt dicit Bart.& quo ad propoſitum ratio ex præ-
dictis patet, quia hæres adeũdo dicitur quaſi contrahe-
re cum legatarijs, vnde ſi reſtituitur reſpectu huius obli-
gationis, in quã ex hoc quaſi contractu incidit, reſtitutio
debet reponere in priſtino ſtatu etiam quo ad legata.

Ad ſecundum reſpon. quòd imò ſemel adita hæredi-
tate pupillaris & exemplaris confirmatæ fuerunt, ad
quam confirmationem cum non ſe extendat reſtitutio
aduerſus aditam, debent firmæ remanere etiam poſt
aditam reſtitutionem ſecretam.

Ad tertium reſp. poteſt, quòd adeſt diuerſa ratio inter
vtrunque caſum, nam quando reſtitutio fit ad adeun-
dum, fit ad reſtituendum & effectum hæredis ipſi mino-
ri, quando verò fit ad repudiandum, fit quo ad releuan-
dum minorem à damno aditionis, non autem quo ad
nomen hæredis, quia illud remanet, ex quo ſuſtinetur
ſubſt. pupillaris.

Ad quartum, quòd ſatis durum videtur prima facie,
& fuit meum motiuum, excogitatum ex verbis Angeli,
licèt ſubobſcuris quantum ad hoc, reſpon. poteſt ex his
93 quæ dixi confirmando communem, quod ſcilicet † in
hac conceſſione reſtitutionis hæreditatis paternæ & pu-
pillaris ſeparantur,& tunc non eſt impoſſibile, quòd ad
hæreditatem paternam admittatur ſubſtitutus vulgaris
quaſi adita non fuerit,& quo ad pupillaria bona admit-
tatur ſubſtitutus pupillaris quaſi adita fuerit, quia reſti-
tutio, vt prædixi, non petitus hac intentione, vt aditio
omni reſpectu reſcindatur, ſed vt actiones actiuę & paſ-
ſiuæ hæreditatis paternæ non recedant à minore &
tranſeant in alium, ad quas poſtea admittitur ſubſtitu-
tus,& ex his habes mirabilem caſum, quòd ſcilicet ſi pu-
94 pillo † in caſu aditæ hæreditatis, ſcilicet hæres erit, ſit
datus ſubſtitutus Titius, & ſi hęres nõ erit Pomponius,
admittetur vterque ſubſtitutus tam vulgaris ad hære-
ditatem patris, quàm pupillaris ad bona filij.

Ad quintum reſp. ex his quæ dixi dum confirmaui,
communem ſententiam.

Ad ſextum dic, quòd contra eſt communis, & verior
opinio, &c.

Articulus VIII.

AD octauum, An reſtituto minore aduerſus adi-
95 tam hæreditatem, vulgaris † ſubſtitutio quæ ex-
pirauerat, reconualeſcat?

Videtur, quòd non.

Primò, quia ſubſtitutio vulgaris expirat adita hære-
ditate. l.poſt aditam. C. de impub. quia fuit facta ſub
hac

hac conditione,ſi hæres non erit,ſi ergo fuit hæres ſemel
inſtitutus, ſtatim expirauit.

96 Neque poteſt dici, ꝙ in ſuſpenſo ſtet, † propter pro-
babilem ſpem reſtitutionis in integrum, quia illa ſpes
non eſt in conſideratione in propoſito io fortioribus ter-
minis,cum habeamus quòd repudiante minore ſtatim
admittitur ſubſtitutos vulgaris,etiam ſi adſit ſpes quòd
minor reſtitui poſſit ad adeuodum,vt per Bart. & alios
communiter in l.1.num.1.ff.de vulg. & ego dixi ſupra
in prima parte,q.41.art.4.nu.19.& ſeqq. Minua etiam
dici poteſt,quòd cum aditio iſta minoris non duret per-
petuo,non videtur attendenda,cum voluntas teſtatoria
aa videatur eſſe, vt ſubſtitutus admittatur in caſu quo
inſtitutus effectualiter non ſit hæres,cum magis dilixe-
rit ſubſtitutum quàm alios omoes excepto inſtituto.
Quia habemus in cōtrarium ſimile illud,quod grauā-
tus de reſtituendo ſi decaſſerit ſine filijs,ſi decedat cum
filijs, & illi ſtatim moriantur, & hæreditate illa frui
non poſſint,nihilominus ſubſtitutus ſemel excluſus re-
manat perpetuò excluſus, licèt voluntas teſtatoris vi-
deatur ea fuiſſe,vt fauore filiorum naſciturorum exclu-
derentur,& non aliorū,vt dixi pleoè in tract.meo com-
pend.ſubſt.par.6.q.2.art.2.verſ.3.caſus.car.189.

Secundò,quia cum is ſemel eſt hæres,non poſſit deſi-
nere perpetuò eſſe hæres,ſequitur quod ſubſtitutus vul-
garis admitti nō poſſit,per l.quamdio.ff.de acq.hæred.
Quod tantò magis procedit,quia etiam hoc fictum no-
men hæredis,quod remanet poſt obtentam reſtitutio-
nem in integrom,quo ad ſubſtitutionem gradus idem
operatur, ac ſi reſtitutio obtenta non fuit, vt accidit in
pupillari,& dixi in præced.art.ergo impoſſibile videtur,
vt quo ad pupillarem hæredem habeator pro adita, &
quo ad vulgarem pro non adita.

97 Tertiò,per l.ſi ſine.† §.ſed quod Papinianus.ff.de mi-
nor.inducendo nouiter in ſecundo caſu illius, vbi enim
dicitur,ꝙ ſi minor ſit inſtitutus, & ei ſeruus neceſſarius
ſubſtitutus,& minor adierit,deinde reſtitutus fuerit ad-
uerſus aditionem,& repudiauerit,ita demum admitti-
tur ſubſtitutus,ſi hæreditas non ſit ſoluendo,ad hoc ne
defunctus iniuria afficiatur, ergo à ſpeciali argoendo,
regulariter ſecus eſt, & ita arguit Ioſeph Gonzalez in
ſuis varijs quæſt.cap.32.ſub nom.7.& profectò eſt egre-
gia conſideratio,ſi eius eſt.

Quartò,quia ita tenent plures Doct.magnæ authori-
tatis,Iac.de Rauen.& Alb.in d.§.ſed quod Papinianus,
Curt.iun.in l.poſt aditam,n.4.C.de impub.Thom. Ca-
laochus in rep.l.1.n.83.ff.de vulg.& pup.& dicit etiam
præfatus Gonzalez,quod hæc opinio in puncto iuris eſt
ſuſtentabilior.

Sed in contrarium eſt magis communis ſententia.
Quam vbique ferè Gloſæ & Doctores ſequuntur. Ita
enim poſt diſputationnem firmat Gloſ.in d.§. ſed quod
Papinianus,in Gloſa magna verſic. & idem dicunt qui-
dam,& ibi ſequontur Bart.& Fulg. & Bald.ad finem.
idem Gloſ.in l.poſt aditam.C.de impub.& ibi ſequun-
tur Bald.& Fulg.Paul.de Caſt.Salyc.Corn.Iaſ. Cotaſ.
& Gloſa in l.1.§.ſi quis adita. ff.ad Tertul.& ibi Bart.
Gloſ.in l.ex contractu.ff.de re iud.& ibi Bart. Cuman.
Paul.& Alex. Bart.in l.2.§.interdum,& ibi Iaſ.& Alex.
ff.de vulg.& idem Bart.in l.1.num.49 ff.eod.& ibi Soc.
Iaſ.& Ripa. Vaſq. de ſucceſ.prog.in Proœm.oum.74.
Fumeus in tract.ſubſt.in tit.de vulg.nu.30. Aog.de Pe-
rigl.in tract.de ſuitate. in 3.effectu,nu.31.& in ſumma
hæc eſt communis omnium ſententia, vt teſtantur Se-
baſt. Sapia in d.l.poſt aditam,& Curt.ibi, & præalleg.
Gonzalez,qui demum in indicando & conſulendo in-
quit non eſſe recedendum ab hac opinione,vt per eum
dicto cap.32.nu.9. verſic.verum prædicta noo obſtan-
tibus, &c.

Pro qua communi concluſione adducuntur plura,ſed
ad ſingula aduertendum eſt, an benè probent.

98 Primò adducit d.§.ſi quod Papinianus. † Sed certè
vt Alber.& Mod.aduertunt,ille tex.probat potiùs con-
trarium,quia admittitur ille ſeruus ex ſua ſubſtitutio-
ne in ſubſidium tantum hæreditate non exiſtente ſol-
uendo,& hoc eſt luce clariùs, quo ad illum tex. & dum
poſtea Gloſ. quærit quid in alijs hæredibus ſubſtitutis
non neceſſarijs, & concludit idem, non fundat ſe in eo
text.ſed in alijs. Quinimò ſi aduertatur, Papinianus po-
nebat regulam contrariam, quòd ſcilicet ſeruus ille
ſubſtitutus non admitteretur reſtituto minore.

Neque obſtat,dicunt Mod.quòd ſpeciale eſt in ſeruo
quod ei non deferatur hæreditas quando eſt ſoluendo,
quia non dicunt qui eam accipient. Vnde cum fuerit
quodammodo in ſubſidium ſubſtitutus, ne defunctus
iniuria afficiatur à creditoribus dilacerantibus hæredi-
tatem,ceſſante hoc periculo iniuriæ defuncti & repertis
hæredibus voluntarijs, non mirum ſi repellitur ſubſti-
tutus neceſſarius. Quia reſpon.præfati Mod.Hiſp.d.c.
32.nu.3. in fine,quòd imò ſi non ſuſtinetur ſubſtitutio
ſerui ad fauorem libertatum,multò minus debet ſuſti-
neri ſubſtitutio extranei voluntarij.

Adducitur ſecundò,d.lex ex contractu.ff.de re iudic.
99 Reſpon.tamen Moder. communiter, † quòd ibi loqui-
tur tex.de pupillari ſubſtitutione ſaltem tacita,quę con-
tinetur in vulgari expreſſa, & quæ per aditionem fuit
cōfirmata, licèt reſtitutio ſubſecuta fuerit, per ea quæ
dixi art.præced. Hæc reſp.in ſe vera eſſe poteſt,vt dicam
inferius,ſed quo ad illum tex.diuinat,quia nihil de pu-
pillari magis,quàm de vulgari,vt dicunt alij Doct.

Reſpoo. igitur ſecundò præall. Gonzalez poſt alios,
quòd ibi erat datus cohæres ipſi pupillæ, vnde ne teſta-
tor decedat pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus,
vocatur ſubſtitutus. Sed hæc reſp. mihi videtur erro-
nea,nam adita ſemel hęreditate,non poteſt dici amplius
ꝙ teſtator decedat inteſtatus pro aliqua parte,quia ſe-
mel hæres licèt reſtituatur, remanet tamen hæres,d.§.
100 ſed quod Papinianus.† Quinimò iſtud nudum nomen
hæredis ſufficit ad hoc vt non dicatur teſtator decedere
pro parte inteſtatus,vt eſt expreſſum in l.pen. ff. de ac-
quit.hæred.vbi non cogitur cohæres accipere partes eo-
rum qui adiuerunt, deinde ope reſtitutionis abſtinue-
runt,quia ad quod tamen cogitur, quando cohæredes
ab initio repudiant. l.qui ex duabus.§.fin.ff.eod.& ſic
ſtringit adhuc iſte text. Niſi teneas præced.ſolutionem
Modernorum.

Adducitur tertiò l.1. §.ſi quis adita,& l.2.§.ſi bono-
rum. ff.ad Tert. & l.ſi ex modica. §. ſed ſi per in inte-
grum. ff.de bon.lib.

Sed in his locis admittuntur venientes ab inteſtam,
ad quos deuenire hæreditatem in præſenti non ambigi-
mus,& eſt tex.in l.nec eſt nouum. ff.de cood.iod.

Adducitur quartò. l.2. §.interdum. ff.de vulgar.
101 † Sed communiter intelligitur de reſtitutione ad
adeundum,& ſic de ſuſtinenda pupillari ſubſtitutione,
vt per Curt. in d.l.poſt aditam. num.4.

Quid dicendum in hoc ſubtili puncto?

102 Ego puto veriorem, & æquiorem † communem
ſententiam,& etiam iuribus,& rationibus probabilio-
rem, ex infraſcriptis.

Primò, per d.l.ex contractu, cui non video ſufficien-
ter reſponſum aptari poſſe.

Secundò,quia ita magis conſonat voluntati ipſius de-
functi,qui quando dixit,ſi filius hæres non erit,non in-
tellexit de nudo nomine hæredis,ſed de effectuali hære-
de,notum enim eſt,ꝙ vulgaris ſubſtitutio ſit à teſtatori-
bus,vt cū hærede ſcripto decedant,& voluntates eorum
non fiant caducæ l.vnica,in princ. C.de cad.tollen. ſed
ſatis factū voluntati defuncti per hoc nudū nomen hæ-
redis poſt reſtitutionem aduerſus aditionem dici nō po-
teſt,quia voluntas eorū ſit caduca,cum legata à venien-
tibus ab inteſtato non præſtentur. l.nec eſt nouum.
ff.de condict.indeb. & tradunt Gloſ.Bart.Alb. & alij
communiter in l. in integrum. ff.de minor, quæ præ-

ſtaren-

Digitized by Google

ſtarentur ſi hæreditas ad ſubſtitutum vulgarem deueniat.l.licèt.ff.de legat.primo.& dixi ſupra eadem queſt. art.6. Et hæc ratio apud me eſt ſatis concludens.

Tertiò moueor, quia ſubſtituto poſſet aliàs fieri fraus ab inſtituto, nam ſi inſtitutus aliquo reſpectu nollet hæreditatem propter amicitiam cum venientibus ab inteſtato, vel pecuniam ab eis ob hoc receptam, poſſet adire, & ſic hæreditas deueniret ad venientes ab inteſtato contra voluntatem defuncti, ſimilique modo fraudarentur legatarij quoque, vt de ſe patet.

Quartò, & vltimò, quia ſubſtitutio vulgaris eſt po- 103 tèrior, † quàm ius accreſcendi.l.2.§.ſi duo.ff.de bon. poſſ.ſecun.tab. & in l.2.§.pro primo, & §.pro ſecundo. C.de cad.tollen.& in auth.hoc amplius.C.de fideicom. Ang. & alij poſteriores in l.1. in 6.effect. ff.de vulg. & pupil.

104 Sed ius † accreſcendi reconualeſcit poſtquam cohæres adiuit, deinde reſtitutus fuit, vt eſt expreſſũ in l.pen. ff.de acquir. hæred. Ergo multò magis vulgaris ſubſtitutio. Quod ſtringitur ex eo, quod ius accreſcẽdi dicitur tacita ſubſtitutio vulgaris.l.quia tacita. ff.de hær.inſtitu.& per Iaſ.in l.1.nu.21.C.quand.non per.partes, &c.

Ex quibus ſatis firmata videtur communis opinio. Et ad contrariam patet reſponſio.

Ad primum enim reſp.ex his quæ dixi in ſecunda ratione à me adducta pro communi, de voluntate ſcilicet teſtatoris.

Ad ſecundum reſp. quòd iſta impoſſibilitas concurſus vulgaris & pupillaris ſubſtitutionis ſimul non adeſt, per ea quæ dixi in præced.art.in vlt.col.verſ.ad quartũ.

Ad tertium reſpon. quòd in ſeruo hærede neceſſario ſubſtituto ita conſtitutum eſt reſtituto minore, vt ipſe regulariter non admittatur niſi hęreditate exiſtente non ſoluendo, vt d.§.ſi quod Papinianus, quia ipſe non fuit ſubſtitutus niſi hoc timore à teſtatore, ne bona eius cum eius ignominia diſtraherentur, quod ceſſat hæreditate exiſtente lucroſa, & repertis legitimis hæredibus, qui eam accipere velint, & hæc eſt vera ſpecialitas illius tex. quicquid dicant Mod.Hiſpani d.c.32.

Ad quartum reſp.quòd in contrarium eſt communis omnium aliorum, & Gloſſarum & Bart.præſertim vbique ſententia. Quæ omninò vt dixi tenenda eſt.

Qua retenta, Ampliant Doctores, vt iſte ſubſtitutus 105 admittatur de iure ciuili, † ita determinat Bar.in d.l. 1.in vlt.quæſt.princip.in quarto dubio, & idem alibi paſſim.

Sed quoniam contrarium tenent pleríque alij reuoco in dubium, & dicam plenè art.ſeq.

Articulus IX.

AD nonſi, An.ſ.ſubſtitutus vulgaris in ſupradicto 106 caſu admittatur † de iure ciuili vel prætorio?

Vtilitatem quæſtionis ponam in fine art.

Videtur autem quòd iure prætorio.

Primò, quia beneficio prætoris reconualeſcit ſucceſſio quæ euanuerat, ergo non niſi iure prætorio admitti poteſt.

Secundò, quia inſtitutus remanet hæres ipſe de iure ciuili, quia prætor neminem hæredem facit.§.quos autem, inſt.de bon. poſſ.ergo ne duo hæredes eodem tempore de iure ciuili in ſolidum repeniantur, dicendum eſt quod de iure prætorio.

Tertiò per l.2.§.interdum, ibi prætor, &c. ff.de vulg. & pupil.

Quartò, per d.l.ſi fine.§.ſed quod Papinianus.ff.de minor. vbi dicitur, ꝙ vtilis actio datur illi qui ope reſtitutionis in integrum reuocatur ad commodum hæreditatis, ſed his cui dantur vtilis actiones hæreditariæ non eſt hæres de iure ciuili.d.§.quos autem, ergo &c.

Neque videtur obſtare, quod dicunt Bar.& alij, vi- 107 delicet, ꝙ hęres de iure † ciuili quoque habet actiones vtiles tantum, vt accidit in fideicõmiſſario cui reſtituta fuit hæreditas ex trebelliano,§.reſtituta.inſt.de fideicõ. hęred. Nam reſp.præall.Ioſeph.Gonzalez in cap.32.nu. 13.verſic.nec oberit, quod fideicommiſſarius non dicitur eſſe hæres, & hoc ex intentione Fulg. vel ſecundùm eum, quòd illud accidit quia ita reperitur à lege diſpoſitum, ſed in caſu noſtro hoc non reperitur, ergo &c.

Quintò, quia ita tenẽt Vltramõtani, & Cyn.in l.qui ſe patris.C.vnd.lib.& Iaſ.& Paul.de Caſt. in d.§.interdũ.

Sed in cõtrarium eſt magis communis opinio, quam tenet Bart.in d.l.1.in vlt.q.princ.in quarto dubio, & ſequuntur ibi Soc.& Ripa, qui de communi, & idem Bar. in l.2.§.interdum, & ibi Alex.de magis communi, Bart. in l.1.§.ſi quis adita. ff.ad Tertul.& in l.ex contractu.ff. de re iud. & in l.ſi fine, §.ſed quod Papinianus. ff. de min. & Sebaſt. Sapia in l.poſt aditam, nu.8.vbi de communi, & vt æquiorem & magis communem firmat etiam præall.Gonzalez d.cap.32.in fine.

Et ego breuiter hanc eandem teneo, & moueor tùm per d.l.1.§.ſi quis adita.ff.ad Tertul. & l.2.§.bonorum. ff.eod. vbi clarè probatur, quicquid Paul. de Caſt. & Mod. Papien.dicant de illo text.nam Rip.d.l.1.nu.205. replicat ſigillatim omnibus dictis eorum.

Tùm etiam per d.l.ex contractu, vbi ſimpliciter dicitur, ꝙ actiones tranſeunt in ſubſtitutum, vel cohæredem, & non dicitur de vtilibus, vel prætorijs.

Demum ea ratione, quia cum ex teſtamento deferatur hæc ſucceſſio, prætor non ſe intromittit niſi adiuuandi iuris ciuilis gratia, non autem ſupplendi, vel corrigendi, ergo de iure ciuili quoque adiri poterit hæreditas, princ.eſt §.1.inſt.de bono.poſſ. Nec mouet, quod inſtitutio de qua in teſtamento per aditionem expirauerit.d.l. poſt aditam, quia reſp.quod attento effectu, & voluntate teſtatoris, hæreditas verè adita non fuit, quæ poſtea fuit repudiata, nam ſubſtitutio vulgaris, vt dixi ſupra in præced.art.ver.ego puto, non fit ſub conditione caſuali, 108 † & momentanea, quæ talis eſt, quòd accidat ad diſpoſitionem purificãdam, videlicet ſi Titius conſul factus fuerit, hæres eſto, ſed fit ſub conditione habente tractum ſucceſſiuum, & cum myſterio, vt teſtator non remaneat ſine hærede ſcripto in caſu, quo primus hæres hæreditatem repudiet, vnde non ſatis eſt primum adire niſi hæreditatem perpetuò detineat, ad hoc vt voluntati & deſiderio defuncti ſatisfiat, qui primò non exiſtente hærede, ad ſubſtitutum, non ad venientes ab inteſtato ille deuenire voluit.

Et ſic tenendo,

Ad contraria reſp.ſic. Ad primum, quòd imò adhuc ſubſtitutio ſuſtinebitur de iure ciuili, attenta voluntate defuncti, & diſpoſitione eius, ex qua ſubſtitutus adhuc vocatur, vt ſtatim dixi.

Ad ſecundum, quòd non eſt abſurdum reperiri duos 109 hæredes in ſolidum de iure ciuili eodem tempore, † alterum quidem directum, alterum verò vtilem vt accidit in hærede grauato, & fideicommiſſario vniuerſali, cui non obſtat quod hoc non reperiatur iure cautum, ſicut in fideicommiſſario, qui ſatis eſt ad oſtendendum, quod in iure ciuili hoc non eſt abſurdum dare caſum, in quo ita ius ciuile admittat.

Ad tertium reſp. quòd ibi agitur de reſtitutione aduerſus omiſſam hæreditatem, & de reconualidanda pupillari ſubſtitutione per hanc aditionem beneficio prætoris reſtituram, vnde non mirum, ſi pupillaris ſubſtitutus tantum vtiles actiones à prætore conſequitur, h.e ſumus in caſu conuerſo, & ratio diuerſitatis colligitur ex dictis ſupra eod.ver.demum.

Ad quartum reſp. vt ad præcedens, nam loquitur tex. quando reſtituitur pupillus aduerſus abſtẽſionem, nam remanente adhuc de iure ciuili alio qui adiuit interim, Ipſe non poteſt à prætore conſequi niſi vtiles actiones, ergo & pupillaris ſubſtitutus qui pupillo ſuccedit, non poteſt niſi eodem iure cenſeri, quo pupillus cui ſuccedit,

in vulgari autem ſubſtituto non ita eſt, vt patet, quia te-
ſtatori ſuccedit deficiente inſtituto, ergo &c.

Ad quintum dic, quòd magis communis & æquior
ſententia eſt in contrarium, ideo &c.

Et ſic concluſio ſit, quòd ſubſtitutus vulgaris hoc ca-
ſu admittitur de iure ciuili, ſi voluerit.

110 Vtilitas autem conſiſtit in hoc, † quia hoc ſtante ad-
mitti poterit vſque ad 30. annos, l. licèt. C. de iure delib.
aliàs autem de iure prætorio habuiſſet tantum annale
tempus, aut centum dies, l. 1. & l. emancipata. C. qui ad-
mit. cum ſimil.

Articulus X.

AD decimum, An ſcilicet reſtituto in integrũ mi-
111 nore aduerſus aditã hæreditatem, † fideicom-
miſſa, legata, & donationes cauſa mortis, & tutelæ, da-
tiones, & cætera diſpoſita in teſtamento ſuſtineantur?

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia in legatis eſt tex. in l. libertas, & ibi Bal.
C. de manum. teſtam. & per Bald. in l. quoties, &c. C. de
fideicommiſſ.

Secundò, quia in fideicommiſſis vniuerſalibus vide-
112 mus, quod per exiſtentiam ſui hæredis † tantum con-
firmantur, vt l. ita tamen, §. ſi pater, & ibi per Bart. &
alios. ff. ad Trebel. & ſic per nudum nomen tantum hæ-
redis ſcripti, & conſequenter per nudum nomen hære-
dis minoris ſecuta reſtitutione aduerſus aditam.

113 Tertiò, quia in tutelis † ita in terminis dicit Paol. de
Caſt. in l. 2. §. ſi quid ex teſtamento, nu. 6. ff. de cond. ind.
& per exiſtentiam ſui hæredis illas quoque confirmari,
dicunt Doct. communiter in d. l. ſi filius qui patri. ff. de
vulg. & pup. ergo per nudum nomen hæredis minoris
poteſt reſtitui, per tradita ibi per Bart. & alios circa vn-
decimum intellectum Gloſſæ.

In contrarium eſt tex. expreſſus in legatis, in l. nec eſt
nouum. ff. de condict. indeb. & ibi notant Glo. Bar. Paul.
de Caſt. Alex. Iaſ. & omnes vno ore.

114 Ego autem puto † ſic conſiderãdum, & diſtinguen-
dum eſſe. Eorum dominium quæ in teſtamentis diſpo-
nuntur. Quædã diſponuntur ad fauorẽ teſtatoris. Quæ-
dam ad fauorẽ hæredis inſtituti, vel ſubſtituti. Quædam
ad fauorem legatariorum, vel aliarum perſonarum.

Modo ſic. Aut loquimur de his, quæ ad fauorem te-
ſtatorum diſponuntur, & illa ſuſtinẽtur etiam ſecuta re-
ſtitutione aduerſus aditam hæreditatem, vt ex illationi-
bus ſequẽtibus comprobatur: Inferturque ex hoc pri-
mò, quòd ſubſtitutiones vulgares ſuſtinẽtur, ne teſtator
faciat exitum inteſtati, vt dixi ſupra in octauo articulo.

115 Infertur ſecũdò, quòd legata pia pro anima † teſta-
toris relicta, licèt ad fauorem legatariorum videatur re-
licta, quia tamen intẽtio teſtatoris fuit magis ſibi proui-
dere, quàm iis quibus reliquit, ſuſtinentur, ita mihi pro-
bãt Doctores communiter in d. l. ſi filius qui patri, dum
dicunt, quòd licèt exiſtentia ſui hæredis non confirmet
legata regulariter filio abſtinẽte, tamen legata pia con-
firmantur, vt poſt Ang & Modernos refert, & ſequitur
Socin. ibi nu. 10. & ſaniùs, & æquiùs puto, & hac ratio-
ne dici poteſt quod ſuſtineantur, quoque legata liber-
116 tatum † vt per Bart. & omnes communiter in d. l. nec
eſt nouum, & d. l. libertas, & ibi Bal. C. de man. teſtam.
& Bal. in l. quoties. C. de fideicommiſſ. Quia ſcilicet iſta
diſpoſitio eſt fauorabilis quoque ipſi teſtatori, tùm quia
eſt pia in ſe, tùm propter iuſpatronatus, &c.

Aut loquimur de his, quæ ad fauorem hæredis ſcri-
pti diſpoſita ſunt, & illa quoque ſuſtinentur etiam ſi hę-
res ſcriptus minor reſtitutus fuerit aduerſus aditam hę-
reditatem, & ratio colligitur ex his, quæ dixi ſupra art.
7. circa pupillarem ſubſtitutionem, verſ. ſic, ego tamen,
& comprobatur ſequẽtibus illationibus; Infertur enim
primò ex hoc, quòd ſubſtitutio pupillaris ſuſtinetur
117 etiam reſtituto † pupillo aduerſus aditam hæredita-
tem, vt ex communi concluſum fuit ſupra d. art. 7. &
ibi ratio in propoſito, in d. verſ. ſic, ego tamen.

118 Infertur ſecundò, quòd tutelæ relictæ † in teſtamen-
to ſuſtinentur, etiam poſt ſecutam reſtitutionem pupilli
aduerſus aditam, vt in terminis Paul. de Caſt. d. l. 2.
§. 1. nu. 6. ff. de condict. indeb. & ibi Ang. & Zaſ. in fine.
& idem voluit expreſſè Bar. in d. l. nec eſt nouum. ff. eod.
dum inquit, quòd ſuſtinentur tabul. pupillares hoc caſu,
& allegat d. l. ſi filius qui patri. ſecundùm ſuum intelle-
ctum, in quæ. quid l. ſecundùm prædictum intellectum,
quem examinat ſub n. 2. & 3. dicit idem in tutelę datio-
ne, quod in datione ſubſtituti pupillaris & omnes poſtea
ibi communiter ſequuntur per regulam Bar. ibi, quę de-
ſeruit pro ratione hic, quia ſcilicet prædicta ſunt diſpo-
ſita ad fauorem filij abſtinentis, & non inducunt dimi-
nutionem patrimonij, vnde intentio prætoris reſtituen-
tis non eſt reſcindere aditionem hæreditatis paternæ
quo ad hæc, quæ nil commune habent cum commodis,
vel incommodis hæreditatis paternæ.

119 Aut loquimur de his † quæ ad fauorem legatario-
rum, fideicommiſſariorum, vel donatariorum cauſa
mortis, vel aliorum diſponuntur, & quæ regulariter im-
portant grauamen hæredis ſcripti, & diminutionem
hæreditatis, & tunc ſubdiſtingue.

120 Aut reſtituto minore hæreditas deuoluitur † ad
ſubſtitutũ à quo legata & fideicommiſſa & cætera præ-
dicta reperta ſunt, & pariter ſuſtinebuntur, & præſta-
buntur, vel præſtita non repetentur, vt dixi ſupra art. 6.
verſ. aut verò. vbi etiam ratio.

121 Aut hæreditas vadit ad venientes ab inteſtato, † &
ſic deducitur res ad cauſam inteſtati, & tunc aut loqui-
mur de legatis, fideicommiſſis, & cæteris relictis parti-
cularibus, & hæc nõ ſuſtinẽtur, nec debẽtur à veniẽtibus
ab inteſtato, quinimò ſi minor antequam reſtitueretur
ea ſoluit, repetere poteſt hæres ab inteſtato condictione
indebiti, vt d. l. nec eſt nouum, vbi expreſſum, & ibi no-
tant omnes, & ratio eſt, quia cum hæc non intelligantur
reperta à venientibus ab inteſtato, & hæres ſcriptus
non ſit amplius hæres effectualiter, & nudum nomen
hæredis quod apud eum remanet, non ſit ſufficiens ad
ſuſtinenda ea, quæ in odio eius, & diminutionem hære-
ditatis tendunt, vt ſunt prædicta ſecundùm Bar. & alios
communiter, in d. l. filius qui patri, nu. 6. inſtito, &c. li-
mita in legato libertatis ratione, de qua ſupra.

122 Aut loquimur de fideicommiſſis † vniuerſalibus, &
tunc Doct. tenent, quòd ſuſtineantur, Bar. in d. l. nec eſt
nouum, & ibi Ang. Iaſ. & alij Per tex. clarum in §. ſi pa-
ter, l. ita tamen. ff. ad Trebel. vbi exiſtentia ſui hæredis
confirmat teſtamentum paternum quo ad fideicom-
miſſum vniuerſale in eo relictum, etiam quòd filius ab-
ſtineat, & tenent Doct. in d. l. ſi filius qui patri, ergo vo-
lunt dicere præall. confirmato ſemel hoc fideicommiſſo
per aditionem minoris, licèt poſtea reſtituatur aduerſus
aditam, tamen nudum nomen hæredis quod à ſe re-
mouere non poteſt, dicetur eſſe ſufficiens quo ad hoc, vt
dicatur adita, & vt adita reſtituenda.

Præterea confirmatur hoc, quia fideicommiſſarius
123 † vniuerſalis poteſt cogere minorẽ vt adeat, & minor
adeũdo adibit periculo fideicommiſſarij, & conſequen-
ter nullum damnum afferet hæreditatis aditio ipſi mi-
nori, ſed fideicommiſſario, quo ſtante reſtitutio vel con-
cedenda non erit, quia non aderit læſio, vel ſi conceſſa
fuerit, non hoc reſpectu dicetur prætor reſtituiſſe, quia
hoc reſpectu nulla læſio aderat, &c. & hæc eſt eius ratio,
vnde ita tenendum eſt. Ex quibus ſic diſtinctis, & fir-
matis, patet reſpõſio, vel conciliatio ad omnia contraria
ſupra adducta.

Articulus XI.

AD vndecimum, An reſtituto minore aduerſus
124 † aditam hæreditatem, habeat amplius locum
ius accreſcendi, & ſic admittatur cohæres?

Breuiter concluſio eſt, ꝙ ſic. Text. eſt expreſſus in l.
penult.

penult.ff.de acquirend.hæred.& ibi Glo.& alij notaut, & Gloſ. in l.ſi minor. ff.eod. & ibi Doc.& alibi Cor.in conſ.61.num.11.lib.4.

Ratio per omnia adduci poteſt, vt ſupra in vulgari ſubſtitutione,art.8.præſertim ſub verſ.quartò moueor.

125 Declarãdo tamen,vt procedat dũmodo cobęres † velit admitti, aliàs inuitus ſuſcipere hanc portionem reſtituti minoris non cogitur, vt eſt expreſſum in d.l.ſi minor,& ibi Gl.ff.de acquirend.hæred.vbi eſt expreſſum.

126 Sed quare ei etiam inuito non accreſcit, † vt l.qui ex duabus.§.qui ſemel.ff.eod. Reſp,quia in d.§.qui ſemel. nunquam fuit adita portio cohæredis,hic verò ſic,& ratio differentiæ eſt: quia quãdo nunquam fuit adita,neceſſe eſt vt accreſcat cohæredi etiam inuito, ne teſtator decedat pro parte teſtatus,&c. quando verò fuit ſemel adita,licèt reſtitutio in integrũ ſubſequatur,non tamen fit exitus ab inteſtato, quia nudum nomen hęredis ex teſtamento remanet in ipſo minore reſtituto.

Articulus XII.

AD duodecimum,An ſcilicet reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatẽ ſibi ab inteſtato dela-
127 tã, illa vadat ad veniẽtes † ab inteſtato,an ad fiſcum?

Videtur,quod ad fiſcum. Per tex.in l.fin.ff.de ſucceſſ. edi. vbi hoc expreſſum eſt.& Gloſ.d.l.ex contractu.

In contrarium eſt communis omnium ſententia,reprobata Gloſa d.l.ex contractu,ita reprobant in primis Alex.& Bart.ibi & Alber.& Imo. & alij communiter, Glo.Bar.& alij in d.l.ſi fine.§.ſed quo Papinianus, Iaſ. in l.qui ſe patris.nu.31.C.vnde liberi.

Et pro hoc adducunt d.l.1.§.ſi quis adita.ff.ad Tertul.& l.2.§.bonorum. ff.eod. vbi videt expreſſum hoc.

Et ego confirmo manifeſta ratione. Nam quando minor qui adiuit hæreditatem legatis grauatam,vel in teſtamento, vel in codicillis,reſtituitur aduerſus aditionem is ad quem ſpectat hæreditas iſta,non tenetur pręſtare hæc legata,quinimò repetit ea, quæ minor ſoluerat,iſte eſt text.expreſſus in l.nec eſt nouum. ff.de cond. indeb. & ibi omnes, & dixi ſupra art.10. Sed quando fiſcus admittitur ad bona vacantia,propter indignitatem hæredis tenetur ad omnia legata præſtanda,quę ipſe hæres præſtare debuiſſet,vt eſt ad literam in l.quidam teſtamento.§.quoties. ff.de leg.3.ergo in hoc caſu reſtitutionis ſecutæ,hæreditas non ad fiſcum,ſed ad venientes ab inteſtato ſpectat.

128 Ad contrarium reſpon. † dupliciter Gloſ.in d.§.ſed quod Papinianus,& iiſdem,& alijs modis in d.l.fi.ff.de ſucceſ. ed. ſed duo illi de quibus in d. §.ſed quod Pap. magis placent. Primò enim inquit Gl. quòd in d.l.fin. ſumus in ſucceſſione cognatorum,quæ de iure prætorio tantum illo iure locum habebat,& ideo prætor ne videretur id quod priori dederat,auferre, & dare poſtriori, & ſic eſſe ludibrio,diſponebat,vt potiùs bona hęc vacantia in fiſcum tranſirent,quam ad poſteriorem,& gradu ſequentem.

Sed ſtante voluntate primi volentis reſtitui,& dimittere hæreditatem, non video quomodo prætor poſſit cum ludibrio, &c.

Secundò igitur Gl.reſp.ꝙ ibi tam prior, quàm poſterior cognatus fuerunt ab initio excluſi tempore,deinde prior cognatus exiſtens minor fuit reſtiturus ad petendam bonorum poſſeſſionem, mox fuit reſtitutus ad illam repudiandam,dicitur ibi quòd poſterior in gradu non poteſt reuerti ad hanc hæreditatem ſeu bonorum poſſeſſionem,quia ſemel negligentia propria fuerat excluſus,& hæc magis placet.

Concluſio ergo vera eſt, quòd reſtituto minore, hæreditas vadit ad venientes ab inteſtato, & ita tenendum eſt.

Articulus XIII.

129 AD decimumtertium, An ſcilicet † inuentarium factum à minore poſtea reſtitutio,proſit ſubſtitutis,vel vt hæredibus, vel venientibus ab inteſtato, ad quos peruenit hæreditas?

Videtur, quòd ſic.

Quia ſi quid minor antequam reſtitueretur bona
130 fide geſſit, ratum habetur, † vt l.in integrum.ff.de minor.l.quoties.ff.de acquir.hæredit.

Et ita per hæc iura tenet Bal.in l.ſcimus. §.ſin autem dubios.num.... C.de iur.deliber.& Anch.in c.Raynaldus.num.50.de teſt.

In contrarium facit regula, quòd reſtitutio reponit omnia in priſtinum ſtatum. l.quod ſi minor. §.reſtitut. ff.de min.& ita per hanc regulam firmat Imol. in l.in ratione. §.quod vulgo.ff.ad l.Falcid. quicquid ibi Bart. dubitauerit, & non reſoluerit, & idem Cor.videtur admittere, in d.l.fin.col.8. verſic. ſed ſi minor. C. de iur. deliber.

Quid dicendum?

131 Ego puto † ſic diſtingui poſſe,aut minor ex eo reſtitutus fuit,quia ex facie ipſiuſmet inuentarij conſtitit & probatum fuit hæreditatem eſſe damnoſam,& vera erit prima ſententia,quia iam inuentarij illius fidem ſecutus fuit iudex,quam approbationem non poſſunt impugnare creditores, quia ipſis citatis conceſſa fuit reſtitutio, prout præſupponendũ eſt, ſecundùm formã auth. ſi omnes. C.ſi min.ab hæred.ſe abſt. Aut minor ex eo reſtitutus fuit,quia malè inuentarium fecit,& vult propterea reponi in priſtino ſtatu,vt vel inuentarium ſibi facere liceat,ne teneatur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditaris, vel omninò ab hæreditate abſtineat, quia damnoſam dicit,& aliter quam per inuẽtarij deſcriptionem probauit,& tunc verior erit ſecunda opinio,& ratio de ſe patet,& ita teneo.

Articulus XIV.

132 AD decimumquartum, An ſcilicet † in aliquo caſu reſtituantur in integrum etiam maiores aduerſus aditionem hæreditatis?

Videtur quòd non.

Quia maiores regulariter non reſtituuntur aduerſus ea quæ malè geſſerunt contrahendo, vel quaſi contrahendo,vt l.quæ à patre.C.de reſt.militum.

Facit ſecundò,quia prętoris intentio eſt ſuccurrere minoribus læſis non maioribus.l.3.§.ſed verum.ff.de min. vbi ſic legitur.

In contrarium facit l.in contractibus.C.ex quib.cau. maior. & multa alia ſingularia collecta,in quibus maiorib. quoque ex æquitate ſuccurritur aduerſus ea, quę perperam contrahendo geſſerunt, & hoc propter iuſtum errorem,vel ignorantiam facti,quę plenè congeſſi ſupra q.51.art.1. col.3.& per totum.

133 Ex quibus ego concludo hic, quòd ſi maior † iuſto errore,vel ignorantia facti lapſus eſt,adeundo hæreditatem primo aſpectu lucroſam,& quam quilibet etiam oculatiſſimus paterfamilias talẽ iudicaſſet,& adiuiſſet, & quæ poſtea reperiatur plena ære alieno,litibus,& periculis,audiẽdus ſit,ſi reſtitui deſiderat aduerſus aditionem,& malit hæreditatẽ hanc vel ſubſtitutis,vel ſequẽtib.gradu proximis,vel ipſis demum creditorib. relaxare,& ſi quid ex ea percepit lucri quod habeat,vel etiam quod cõſumpſerit,refundere velit,& hanc cõcluſionem prudẽs aduocatus,& iudex cõfirmare & iuſtificare poterunt ex infinitis,quæ collegi ſupra d.q.51.art.1.col.4.

134 Et quidem in militibus, † & alijs quibus parcitur ob iuris ignorantiam, ſuccurri hoc caſu aduerſus aditam hæreditatem ob grande æs alienum eſt tex.expreſſus in §.extraneis,inſt.de hær.qual.& diff. & ibi notaut Pott. Myſing.& Hotom.

Quod

135 Quod tu extendere † potes etiam ad ruſticos & mulieres, per ea, quæ plenè dixi ſupra in prima parte, q. 9. & quæſt. 10.

SVMMARIA.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam, vel repudiatam hæreditatem?*
Regula quòd ſic.
2 *An procedat etiam ſi minor fuiſſet reſtitutus aduerſus aditam hæreditatem?*
3 *An procedat etiam ſi minor medio iuramento repudiaſſet hæreditatem?*
4 *Et quid ſi repudians eſt filius teſtatoris.*
5 *Alimentis proprijs renunciare videtur, qui paternæ ſucceſſioni renunciat.*
Sed an hoc verum ſit. ibid. num. 5.
6 *Et an procedat etiam ſi tutor ſolus petat reſtitutionem in integrum. & 7.*
8 *Et an procedat in filio ſuo, vt ſcilicet poſt quadriennium habeat etiam triennium ad hæreditatem omiſſam, vel repudiatam recuperandam?*
9 *Et an procedat abſque alia probatione læſionis, hoc eſt, an minor intelligatur ipſo iure læſus, quia repudiauit?*
10 *Et an procedat in hærede hæredis, in quem tranſmiſſum fuit ius deliberandi, & ipſe non adiuit?*
11 *Et an procedat etiam re non integra, id eſt, diſtracta iam hæreditate à ſubſtitutis, & infra nu. 23. & ſeq.*
12 *Sed quid ſi minor maſculus repudiaſſet, vt faceret locum fœminis à ſtatuto excluſis, an aduerſus hanc repudiationem reſtituatur?*
Authoris opinio in hoc, in verſ. ego puto.
13 *Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam, vel repudiatam hæreditatem, quādo res non eſt amplius integra, id eſt, quia hæreditas diſtracta fuit à proximis in gradu, vel ſubſtitutis?*
14 *Declarationes plures ad l. quod ſi minor. §. Scæuola. ff. de minor. & in primis communis ſolutio diſputatur ſub nu. 14. 15. 16. & 17.*
15 *Subſtitutus quando adit hæreditatem repudiatam, magno honore efficit teſtatorem.*
16 *Subſtitutus quando diſtrahit hæreditatem nomine ſuo facit, creditores verò nomine ſuiipſius hæredis.*
In Subſtituto quod dicitur, etiam in cohærede dicendum eſt, quo ad d. §. Scæuola. & eſt vna extenſio ad d. §. Scæuola.
17 *Et an idem ſi hæreditas à minore repudiata adiretur ab aliquo alio ſuo nomine?*
18 *Declaratio alia ad d. §. Scæuola magis amica literæ, quod ſubſtitutus hæreditatem illam de damnoſa lucroſam proprijs laboribus, & induſtria reddiderit.*
19 *Minor non reſtituitur aduerſus repudiatam hæreditatem dānoſam, quando aliena induſtria reddita eſt lucroſa. & 21.*
20 *Reſtitutio in integrum ex edicto minorum trahitur etiam ad bona alienata, & diſtracta.*
21 *Reſtitutio in integrum eſt in rem ſcripta.*
22 *Minor ſi velit refundere ipſi ſubſtituto omnes labores & impenſas quas fecit in melioranda hæreditate, an reſtituatur contra d. §. Scæuola. & diſtingue, vt ibi.*
23 *Minor ſi amiſit hæreditatem ob ſpretum præceptum teſtatoris, an reſtituatur ad illam recuperandam? remiſſiuè.*
24 *Minor ſi contratabulauit, & propterea hæreditatem ex eo capite amiſit an reſtituatur, vt hæreditatem, vel legatum hac de cauſa amiſſum, recuperare poſſit?*
25 *Exempla huius caſus duo ponuntur ſub nu. 24. & 25. & in ſpecie ſi minori præterito ſit relictum pingue legatum, &c.*
26 *Vel ſi ſit præteritus, & fratri impuberi ſubſtitutus, & propter contratabulationem amiſerit ſpem pupillaris ſubſtitutionis.*
27 *Et quid ſi minor acceptauit iudicium patris accipiendo legatum, &c.*
28 *Maior an in integrum reſtituatur aduerſus non aditam hæreditatem, vel non agnitam bonorum poſſeſſionem intra tempora legitima, ob iuſtum impedimentum?*
29 *Et an procedat etiam in impedimento ignorantiæ?*
30 *Hæres cui delata fuit ex teſtamento, vel ab inteſtato hæreditas, vel bonorum poſſeſſio, ignorans ſibi delatam decedat infra annum datum ad deliberandum vel infra centum dies ad agnoſcendum, cum aliquid de iuris rigore non potuerit tranſmittere l. ſi infanti. §. ſi verò. C. de iure delib. an tranſmittat ope reſtitutionis ex clauſula generali propter iuſtam ignorantiam?*
31 *Filiofamilias non agnoſcente bonorum poſſeſſ. an pater qui impeditus legitimè fuit, quo minus iubere poſſit, reſtituatur aduerſus amiſſam propterea bonorum poſſeſſionem?*
32 *Filij negligentia nocet hodie patri, quia ſolus poteſt adire, & repudiare, & ſub num. 35.*
33 *Authoris opinio in hoc cum diſtinctione. & nu. 36.*
34 *Declaratio ad l. fin. ff. quis ord. in bon. poſſ. ſeruetur. & ſub num ſeq.*
35 *Pater hodie poteſt cum filio recuſante adire hæreditatem, vel agnoſcere bonorum poſſeſſionem.*
36 *Reſtitutione ſecuta aduerſus omiſſam vel repudiatam hæreditatem, vel bonorū poſſeſſionem, ſubſtitutiones, fideicōmiſſa, legata, & cætera diſpoſita quæ expirauerant, reuiuiſcūt.*
38 *Reſtitutio in integrum non extenditur ad acceſſoria, nu. 38.*
39 *Declaratur hæc regula, num. 39.*
40 *Vulgaris ſubſtitutio expirat ſecuta reſtitutione aduerſus repudiationem.*
41 *Reſtitutione conceſſa aduerſus omiſſam hæreditatem an ſit locus collationi bonorum?*

QVÆSTIO LXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus repudiatam, vel omiſſam hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionem.

ET ſi præſens quæſtio elegantiori fortè ordine tractanda veniret inferius, quando de reſtitutionibus in integrum aduerſus diſtractus agetur; tamen quia de hæreditate eſt ſermo in præcedenti, & de reſtitutione aduerſus aditionem illius, germana hæc materia inuitat nos coniungere præſentem quæſtionem de reſtitutione aduerſus repudiationem illius, & conſecutiuè quoque de reſtitutione aduerſus omiſſionem eius, licèt caderet ſenſus hic inferius de reſtitutionibus aduerſus omiſſa, & neglecta, & hoc omne, quia materiam iſtam reſtitutionis in integrum circa ipſas hæreditates aditas, vel repudiatas, diuidere non intendo; ſecutus ordinem Imperatoris in ſecundo Codicis, vbi poſt titulum, ſi minor ab hæred. ſe abſtin. ſubnectit ſtatim titulum, ſi vt omiſſ. hæred. vel bonorū poſſ. vel quid aliud, &c. Hæc autem quæſtio cum ſuis incidentibus dubijs commodè infraſcriptis articulis abſolui poteſt.

Primò, An minor regulariter reſtituatur aduerſus omiſſam, vel repudiatam hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionem. Regula, quòd ſic cum ampliat. & limit.

Secundò, An hoc procedat re non integra, id eſt, accepta hæreditate à cohæredibus, vel ſubſtitutis, vel gradu proximis, diſtractiſque prædijs hæreditatis? &c.

Tertiò, An procedat, ſi minor amiſit hæreditatem ob ſpretum præceptum teſtatoris?

Quartò, An procedat, ſi minor amiſit hæreditatem ex eo, quia contratabulauit, vel aliter teſtamentum impugnauit, ob quod legatum amiſit?

Quintò, An maiores in aliquo caſu reſtituantur aduerſus non aditam hæreditatem, &c. & qui, & quo caſu.

Sextò, An hæres maioris, ex perſona defuncti, vel propria ex clauſula generali, vel ſaltem ex diſpoſitione l. Panton ius. ff. de acquirend. hæredit.

Septimò, An filiofamilias non adeunte, paterque ob abſentiam, vel aliud impedimentum adire nō poſſit, reſtitua-

Digitized by Google

ſtituatur pater aduerſus amiſſam bonorũ poſſeſſionem?

Octauò, An ſecuta reſtitutione in integrum ad adeundum ſubſtitutiones firmæ maneant?

Nonò, An legata,& fideicommiſſa ſuſtineantur?

Decimò, An ſit locus collationi bonorum conceſſa reſtitutione in integrum?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor † regulariter reſtituatur aduerſus omiſſam, vel repudiatam hæreditatem,& bonorum poſſeſſionem?

Regula eſt quod ſic, quæ dubitationem non habet.

Et probatur per leges expreſſas, in l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus, in princ. ff. de minor. & in l. ſi minor. §. Scæuola. ff. eod. & in l. ait prætor. §. fin. ff. eod. & in l. 1. & 2. C. ſi vt omiſſ. hæred. & de bonorum poſſeſſione eſt tex. in l. 1. §. 1. ff. de collat. bonorum.

Et ratio clara ſumitur ex l. penult. C. de reſtit. in integrum ibi, omiſerit &c. & in hæreditate non petita infra annum tradit Grat. conſ. 156. in fine.

Ampliatur primò, vt procedat etiam ſi prius minor
2 † reſtitutus fuit aduerſus aditam hæreditatem,& ſic ex beneficio prætoris repudiaſſet, nam nihilominus ex beneficio eiuſdẽ prætoris reſtituẽdus erit, vt rurſus adeat, ſi ſic ei expediat, text. eſt in l. ſi ſine. §. reſtitutus. ff. de minor. Io. And. in c. ſi. col. 2. de reſtit. in integrum. & dixi ſupra q. præced. art. 2. in amplia. & dicam generaliter in reſtitutione aduerſus reſtitutionem, infra q. . . . artic. . .

Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam ſi minor re-
3 pudiaſſet medio iuramẽto, † quia nihilominus reſtituitur, ita mirabiliter firmat Affl. in c. vnico. §. item ſacramenta, in ſexto notab. num. 8. de prohib. alie. feud. ſacta per Feder.

Motus quia aliud eſt repudiare, aliud contrahere, ſecundùm Bald. ibi & alibi, vt per eum. & d. §. ſacramenta. loquitur tantum in contractib.

Et multò magis ait hoc procedere, quando repudiãs
4 eſt filius teſtatoris, † quia videtur feciſſe contra bonos mores renunciãdo alimentis proprijs. per l. ſi. & ibi Doctor. C. de pact. & l. qui ſuperſtitis. ff. de acquir. hæred.

5 Ego puto quod excepto caſu † alimentorum neceſſariorum, id eſt, quod filius non habet vnde aliàs viuat, in alijs caſibus ampliatio non ſit tuta; quia auth. ſacramenta. C. ſi aduer. vend. ſecundùm communem intellectum loquitur etiam in diſtractu, vt per Gloſſ. in d. §. ſacramenta, in verbo contractibus, verſ. item quęro. & ibi Alua. num. 7. communem dicit, & de communi quoque Alex. in l. Pomponius. § præterea, num. 5. 6. & 7. ff. de acquiren. poſſeſ. & dicam in tract. de iuramento. q. . . . art. . . . In caſu autem alimentorum neceſſariorum puto veram ampliationem, quia renunciatio per quam quis cogitur mendicare & exponere ſe periculo vitæ non firmatur iuramento, vt dicam in d. tract.

6 Ampliatur tertiò, vt procedat etiam ſi tutor † ſolus petat reſtitutionem in integrum, nam licet tutor ſolus non poſſit repudiare hæreditatem, poteſt tamen ſolus petere reſtitutionem in integrum aduerſus omiſſionem, vel repudiationem illius, ita Cuman. in l. ex contractu, num. 2. ff. de re iud.

7 Poteſt ſublimitari hoc, vt intelligatur † quo ad hoc. vt. ſ. intelligatur legitimè petita reſtitutione tempus illius petendæ tranſeat; non autem, quod propterea dicatur adita hæreditas, ſed tantum remotum obſtaculum propter quod adiri amplius non poterat, per ea quæ dixi ſupra quæſtio. 33. art. 2. & ſeq.

8 Ampliatur quartò in filio ſuo, † vt poſt quadriẽnium habeat etiam triennium ad hæreditatem repudiatam, vel omiſſam repetendam. Azo in rubri. ſi vt omiſſ. hæred. per l. fin. C. de repud. hæred. & hoc ſpeciali fauore filiorum.

9 Ampliatur quintò, vt procedat † abſque alia probatione læſionis, nam intelligitur minor ipſo iure læſus repudiando, vel non omittendo hæreditatem. Paul. de Caſt. in l. ſi intra. num. 2. C. de reſtitut. in integr. Quod verum puto, & notandum, Niſi notoriè hæreditas haberetur pro damnoſa, nam tunc deberet probari læſio, aliàs minor non audiretur dum cum damno ſuo alijs nocere vellet.

10 Ampliatur ſextò, vt procedat etiam in hærede † hæredis, qui ſi ex tranſmiſſo in eum iure deliberandi adire poſſit, & non adiuit, vel repudiauit, reſtituitur ſi eſt minor: vel ſi eſt maior ex capite iuſtæ ignorantiæ, ſecundùm Goza. in terminis conſ. 56. num. 9. & 10. & dicam etiam infra quo ad maiores.

11 Ampliatur, vt procedat etiam re non integra, † id eſt, diſtracta iam hęreditate à ſubſtitutis, vel gradu proximis. tex. eſt in l. fin. §. niſi fortè. C. de repud. hære. Sed quia obſtat fortiter l. quod ſi minor. §. Scæuola. ff. de minor. dicam plenè. inf. prox, art. ſeq.

12 Limitatur è contra notab. hæc concluſio, † vt nõ procedat, quãdo minor maſculus repudiaſſet, vt faceret locum fœminis à ſtatuto excluſis, quia tunc nõ poſſet amplius reſtitui aduerſus huiuſmodi repudiationẽ; ita ex Bald. in l. non pro numero. ſub n. 3. in fin. C. ad S.C. Orfic. colligit pro ſing. & not. Ant. Rubeus in l. pater filiam. n. 90. ff. de inoff. teſt. & reperio quod ad idem ponderat Bald. Brunus in tract. de ſtat. excl. fœmi. art. 12. n. 120. & idem Brunus repetit artic. 10. nu. 11. & vbique communem dicit, & allegat etiam Socin. conſil. 207. in fi. lib. 1. & idem dicit Caſſa. ſuper cõſ. Burgun. rub. 7. §. 12. verſ. adde tamen, ſub nu. 10. & hoc ex eo, quia æquitas ſuggerit, vt beneficium prætoris non excludat perſonam dilectam, cuius incluſio æquior eſt, quàm æquitas reſtitutionis.

Sed aduerte, quia add. ad Bal. in præall. loco, videtur dicere, quod intellectus Bald. ibi communiter non admittitur, vt ſcilicet non detur reſtitutio hac de cauſa.

Ego puto ſatis rationabilem eſſe limitationẽ quo ad partem, à qua fuit excluſa fœmina per ſtatutũ, non autem quo ad partem ſpectantem ad maſculum etiam iure communi, nam ꝙ maſculus nõ poſſit reſtitui ad portionem ſibi de iure naturali, & ciuili tangentem ob fauorem fœminæ eſſet certè valde abſurdum, & ideo reſtituetur minor hoc caſu, vt ſibi liceat adire portionem ad ſe de iure communi ſpectantem, & æquis portionibus diuidere hæreditatem cum ſororibus, non autem, vt ſibi liceat rurſus excludere ſorores ab earum portione, quę eis obuenit de iure communi, & ita poteſt ſaluari communis limitatio.

Licet apud me admodum dubia ſit etiam quo ad portionem ipſarum ſororum, per ea quæ dicam infra circa reſtitutionem aduerſus omiſſa, & neglecta à minore, & in ſpecie aduerſus non dotationem ſororum, & non excluſionem illarum à virili portione, vt infr. q. 89. artic. 1. ibi igitur vide quid ſentiam in hoc, hæc enim quæ hic firmaui pro ſaluanda communi, in puncto iuris aliter fortè determinabo.

Limitatur ſecundò, ſecundùm aliquos, vt non procedat, re non integra per d. §. Scæuola, vt dicam ſtatim plenè art. ſeq.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſcilicet ſupradicta cõcluſio pro-
13 cedat, quãdo † res non eſt amplius integra: Quia ſcilicet hæreditas diſtracta fuerit à ſubſtitutis, vel gradu proximis, à quibus adita fuerat.

Videtur quod non. Per text. expreſſum in l. quod ſi minor. §. Scæuola. ff. de min. & per illum tex. ita videtur tenere Gl. in l. 1. C. ſi vt omiſſ. hæc.

In contrarium eſt tex. apertus in l. ſi. C. de repu. hær. ver. niſi fortè adhuc, &c. & per hunc tex. ita regulariter tenendum ait Corn. conſ. 229. nu. 13. verſ. nec obſtat.

Pro ſolutione, & cõcordia, laborant Doct. in d. §. Scæuola,

uola, vbi Gl. affert ſex ſolutiones, ſed alijs omiſſis, quæ leues ſunt, penultima & vltima magis placent Doctorib. & illas ſequuntur.

14 Prima ergo ſolutio, & concordia † à Doctoribus approbata eſt, quod in d. §. Scæuola hæreditas fuerat adita à ſubſtituto, poſtquam minor repudiauerat, vel omiſerat, in d. authen. l. fi. fuerat adita à creditoribus hæreditarijs met, & ideo ſpeciale etiam dicunt in ſubſtituto, & iſta ſol. communiter approbatur, Bar. in d. §. Scęuola, vbi de communi, Bald. in d. l. fi. nu. 7. Sal. ibi & de communi Pau. de Caſt. Fulg. Alber. ibidem & Iaſ. in fi. & idem tenet Ang. in l. ſi pupillus. num. 3. ff. ad leg. Facild.

Duplex autem ratio differentiæ affertur.

15 Prima eſt, quia quando † per ſubſtitutum aditur hæreditas à minore repudiata, teſtator ab eo honoratur, cũ non ſinat hæreditatem à creditoribus diſtrahi, & lacerari, ſed ipſemet vidit videnda, debita teſtatoris ſoluit, & amore teſtatoris huic periculo, & labori ſe ſubijcit, ſecus quando à creditoribus hæreditas accipitur, & diſtrahitur, quia tunc defunctus iniuria afficitur, & hanc rationem, poſt Cy. in l. fi. Sal. Paul. de Caſt. in fi. Alb. in princ. Fulg. in fin. & Iaſ. in fi. communiter ſequuntur.

Sed aduerte, quia tex. in d. l. fi. non fundat ſe in hoc, ſed in ætate minoris, vt in verſic. niſi fortè.

16 Secunda igitur eſt, quia ſubſtitutus † nomine ſuo diſtraxit, vnde non poteſt ſine iniuria eius, & iuris iam ipſi quæſiti præiudicio à minore recuperari, creditores verò non ſuo nomine diſtraxerunt, ſed eius qui hæres fuiſſet, tanq̃ bonorũ cuſtodes nõ hæredes. Vñ nõ curant ipſi, an minor reſtituatur dummodo ipſis ſatisfiet, & ita multum fundatè dicit Bart. in d. §. Scæuola. & magis placet.

Qua ratione ampliaor ſpecialitatem d. §. Scæuola, vt idem quoque dicatur ſi coniunctus minoris, ſiue cohęres eius adiuit, eadem ratione.

Sed in eo quidem dubitabiliùs eſt, quia non ita voluntas teſtatoris aſſiſtit, ſicut in ſubſtituto, & ita conſiderat Ang. in d. l. fin.

Sed ſuſtinendo rationem differentiæ Bartoli, defendi poteſt ampliatio, vt manifeſtum eſt.

17 Ampliari poteſt etiam d. §. Scæuola, † & ſpecialitas eius, vt procedat quoties hæreditas adiretur ab aliquo ſuo nomine, & vt hæres eſſet, vt non ſibi tantùm ſatisfaceret, & ſic in venientibus quoque ab inteſtato procedet. Quo ſtante potiùs ſpecialitas eſſet in d. l. fi. quando ſcilicet à creditoribus diſtrahitur, quàm in d. §. Scæuola.

18 Secunda ſolutio & concordia eſt, † ꝙ in d. §. Scæuola. ſubſtitutus ille proprijs laboribus, & ſudore proprio de hæreditate à minore repudiata tanquam damnoſa & implicita litibus & ære alieno lucroſam reddiderit, redigendo corpora hæreditaria infructuoſa ad culturam, vel trãſigendo pecuniã ex ea collegit, & lucro expoſuit, vt in text. ibi expreſsè dicitur, quo fit, vt iniquum ſit reuocare minorem ad illam hæreditatem, quæ ampliùs non eſt huiuſmodi qualem ipſe repudiauit, quinimò ſi reſtitueretur plus reſtitueret reſtitutio, quàm læſio abſtuliſſet, & non reponeretur in eo ſtatu in quo erat ante repudiationem, quia tunc hæreditas erat damnoſa, nunc verò aliena induſtria reddita eſt lucroſa, quinimò eo tempore inſpecto non poſſet dici læſus, ſi tũc erat dãnoſa, & ipſe reſtitui non poteſt, niſi inſpecto tempore quo ipſe actum fecit, an tunc læſus fuerit, vel conſecutiuè ex eo actu læſio poſtea ſecuta fuerit, vt plenè dixi ſupra q. 4. art. 5. & 6. & ita, licèt non ita comprobent his rationibus, ſoluit Gl. in d. §. Scæuola. in vlt. ſol. & ſequitur Fulg. qui dicit hanc placere Doctoribus, & Iaſ. in d. l. fi. in fine, C. de repud. hæred. Ang. in l. ſi quis ſuus. ff. de iure delib. Didac. Couarru. latè defendit in tract. variarum reſol. c. 5. n. 2. & in his terminis ſoluit Ang. in l. ſi pupillus, nu. 3. ff. ad leg. Falc. & mihi placet magis, quàm ſol. Abb. in d. c. ex parte. nu. 21. de ſupp. prælat. negl. & poſt eum per Coſtam in §. & quid ſi tantum, in 2. parte. nu. 59. & ſeqq. de lib. & poſthum. Stat ergo concluſio regulariter, quòd minor reſtituitur aduerſus aditam hæreditatem, etiam ſi illa diſtracta interim fuerit ab eo qui eam accepit, & confirmatur per rationem l. intra vtile. ff. de min. in §.
19 vendentibus, & per rationem illã, quod reſtitutio † ex hoc edicto trahitur etiam ad bona alienata, & diſtracta, vt per Didac. præalleg. nu. 7. vbi de communi, & ego dixi ſupra q. 31. art. 17. & dicam infra q. 99.

20 Et per aliam etiam, quia reſtitutio † in integrum eſt in rem ſcripta. l. ſi ex cauſa, in princ. ff. de minor. & l. in cauſæ, §. interdum. ff. eod. ergo contra poſſeſſores datur. & d. §. interdum, & per Didac. d. num. 7.

21 Limitaturque hæc cõcluſio in caſu, quo † à ſubſtituto, vel cohærede, vel gradu proximo hæreditas de damnoſa fuit ad lucroſam per diſtractionem prædiorum redacta, vt d. §. Scæuola, qui ita ſine aliqua violentia, vel diuinatione ꝓcedit, vt dixi in ſecũda ſolut. & ibi rõnem attuli.

22 Iuxta quam limitationem dubitari poteſt. † Quid ſi minor velit refundere has impenſas & labores, quas quosve ſubſtitutus, vel alius gradu proximus interim impendit pro hac hæreditate lucroſa reddenda.

Hoc dubium mouit Gul. de Cun. in d. §. Scæuola. & poſt eum Alber. ibi, & arguendo ad partes, inquit, quòd ille tex. probat minorem nõ eſſe audiendum. In contrarium verò dicit facere regulam, ꝙ ceſſante cauſa dignioris, &c. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patr. cum ſimil. ſed hic minor propter labores ſubſtituti non auditur, ergo illos refundẽdo audiri debet. Pro ſol. Gul. dicit, quòd ſi iſte labor cõſiſtit tantũ in adminiſtratione hæreditatis, minor audiatur, ſi verò mixta quoque fuit diligentia ſolamnis, & induſtria ſingularis, & tm̃ ſciuit facere ſubſtitutus extricando hæreditatẽ, ꝙ de illa bonam pecuniæ ſummam carpare & ſeparare nouit, & tunc ſecus. Idque ipſum vult text. in d. §. Scæuola, ibi, ad paratam pecuniam laboribus ſubſtituti, &c. & pro hoc facit l. 3. ff. ad leg. Falc. & l. venditor ex hæreditate. ff. de hæred. vel act. vend. & hoc verum puto ex his, quæ dixi in ſecunda ſolutione, ex quibus conſtat, quod in hoc caſu reſtitutio dari non poteſt, quia veniret danda contra regulas ipſiuſmet reſtitutionis in integrum.

Articulus III.

23 AD tertium, An ſcilicet ſi minor † amiſit hæreditatem, ob ſpretum præceptum teſtatoris, vel committendo, vel omittendo, reſtituatur in integrum ita vt hæreditatem recuperet?

De hoc plenè dixi ſeparatim in quæſtione illa, an minor reſtituatur contra non implementũ alicuius vltimæ voluntatis, propter quod in damnum, & priuationẽ hæreditatis, vel legati incidit, vnde hic non repeto, habes infra q. 82. art. 6.

Articulus IV.

24 AD quartum, An ſcilicet ſi minor † contratabulauit, & propterea hæreditatem ex eo capite recuſauit, an reſtituatur vt hæreditatem recuperare poſſit, vel legatum hac de cauſa amiſſum?

Pone exemplum diuerſimodè, prout diuerſimodè accidere poteſt.

Primò, quòd minor præteritus, & idem ſubſtitutus ſit fratri impuberi pupillariter, & petierit bonorum poſſeſſionem contratab. patris, & ſic ex ſubſtitutione pupillari ſuccedere hac de cauſa non poſſunt, vt eſt tex. in l. is qui contratab. ff. de vulg. & pup.

25 Vel & ſecundò, quòd minori filio præterito ſit † relictum pingue legatum, & ipſe contratab. patris bonorum poſſeſſionem petierit, & ſic amiſerit legatum, vel donationem cauſa mortis, vel in ſumma, aliquid aliud ſibi iudicio eiuſdem teſtatoris relictum, vel in ſeruitute. §. ſi quis bonorum. ff. de bon. liber.

26 Dubitari igitur poteſt an reſtitui poſſit † iſte minor, vt ſit in eo ſtatu, ac ſi nunquam contratabulaſſet, & ſic

con-

conſequi poſſit hęreditatem, vel legatum ſecundùm iudicium patris ſibi relictum.

Et licèt videatur repellendus minor, quaſi indignus iudicio teſtatoris, quia illud impugnauit.

Tamen veritas eſt, quòd reſtituitur ad hæreditatem, vel legatum ex iudicio teſtatoris capiendum, & ad priſtinum ſtatum in quo erat antequam contratabularet, Gl. eſt expreſſa; in l.filium. in verbo, elegerit, ff. de legat. præſtand. quæ ita firmat. Et pro ea eſt text. ad literam in caſu oppoſito in l.ſi verò. §.ſi. ff. de bon. liber.

27 Ex quo text. amplia, † vt idem ſit econuerſo, ſi ſcilicet minor acceptauerit iudicium patris accipiendo legatum ſibi relictum, vel patronus iudicium liberti approbauerit eodem modo. Quia ſi minor ſit, poterit pręuia reſtitutione in integrum aduerſus acceptationem legati petere bonorum poſſ. cõtra tab. patris vel liberti. & ita eſt tenendum ſine ſcrupulo, per dicta iura & Gloſſam expreſſam.

Articulus V.

28 AD quintum, An ſcilicet maiores † quoque in integrum reſtituantur aduerſus non aditam hęreditatem, vel bonorum poſſeſſionem infra tempus vtile non agnitam, quando iuſto impedimento non potuerunt adire, vel agnoſcere?

Videtur, quòd non.

Prout in impedimento ignorantiæ voluit Bald. in l.1. num.24. C. qui adm.

Sed breuiter contra eſt veritas, tex. eſt in l.1. C. de reſt. mil. & in l.Pantonius. & ibi omnes. ff. de acqu. hæred. & in l.Iulianus, in princ. ff. ex quib. cauſ. maior.

Et dubium non habet; per regulam generalem l.ſed & ſi per prætorem. §.fin. cum l.ſeq. ff. eod.

29 Ampliaturque, vt procedat etiam quo † ad impedimentum ignorantiæ, reſtituitur enim is qui ignorans ſibi delatam hæreditatem vel bonorũ poſſeſſionem hac de cauſa adire vel agnoſcere non potuit; Fulg. & poſt eum Alexan. in l.quamdiu, num.9. ff. de acquir. hæred. Sebaſt. Sapia in l.1. C. qui adm. & Bolog. ibi nu.44. & conſuluerunt firmiter Aret. conſ.160. num.3. & Soc. iun. conſil.104. num.17. libro 3. & Bero. q.64. Et hoc vtique veriùs eſt quàm quod volebat Bald. prælleg. per ea quæ dixi ſupra q.50. art.... & generaliùs de impedimento ignorantiæ. q.9. art.9. & faciunt, quæ horum occaſione ſtatim ſubieci art. ſeq.

Articulus VI.

30 AD ſextum, An ſcilicet hæres, † cui delata fuit ex teſtamento vel ab inteſtato hæreditas vel bonorum poſſeſſio ignorans ſibi delatam decedat infra annum datum ad deliberandum, vel infra cẽtum dies datos ad agnoſcendum, cum aliquid de iuris rigore tranſmittere non potuerit in hæredem ſuum. l.ſi infanti, §.ſi verò. C. de iur. delib. an tranſmittat beneficio reſtitutionis in integrum ex clauſula generali, prætextu iuſtæ ignorantiæ. Subtilis punctus.

Videturque, quòd non.

Primò, per d.l.ſi infanti. §.ſi verò, qui ſecundùm Bal. ibi non poteſt cauillari.

Secundò, quia iſte eſt caſus fortuitus, ergo non datur reſtitutio.

Tertiò, quia non fuit adhuc læſus, quia adhuc adire poterat, ergo tempore ſuæ mortis dicto hæredi non poterat adhuc competere beneficium reſtitutionis, quia læſio non aderat, neque poſtea hæredi ſuo, quia ipſe læſus in aliquo non eſt.

Quartò, quia ita tenent Bal. in l.1. nu.24. C. qui adm. & idem in l.ſi infanti. nu.16. C. de iur. delib. Iac. de Beluiſ. in auth. de trien. & ſemiſ. Cum. in l.filiusfa. §.in hac. ff. de verb. oblig. Allegantur etiam alij, ſed non reperio.

Sed contrarium tenent alij magis communiter. Iac. de Are. & Bart. in l.qui duos. ff. de reb. dub. col.2. in fine, prout illud ponderat Sebaſt. Sapia in l.cum antiquioribus. nu.12. C. de iur. delib. qui idem tenet ſi aduertatur, idem Ang. & Paul. de Caſt. in l.ventre. ff. de acq. hæred. prout refert eos, licèt ipſe non firmet, Iaſ. in d.l.cum antiquioribus, nu.3. dicens hoc etiam tenere Alex. conſil. 169. lib.2. ſed clariùs tenet hoc Alex. in conſ.71. lib.1. nu. 4. & ſeqq. latè. & quod plus eſt, communiter tenent Doctores, quod diſpoſitio d.l.Pantonius. ff. de acq. hær. licet exorbitans à regulis iuris cõis, procedat etiã quo ad impedimentum ignorantiæ, vt dixi & retuli ſup. q.50. art.7. verſ. cõtrarium, vbi de cõi conſtat. Et breuiter per ibi dicta hic quoque idem teneo, vt ibi tenui, & defendi, & vltra d.l.Pantonius. & d.l. qui duos. ff. de reb. dub. quẽ tex. Bal. nititur euitaſſe, ſed nõ ſatisfacit, probatur hęc concluſio euidenti ratione, quia imò ſi æquũ eſt ſuccurri abſenti in caſu & themate ſuprascripto, vt d.l.Pantonius, quam in hoc Doct. cõmuniter admittunt, multò magis ignoranti, quinimò ille tex. loquitur in eo qui deceſſit antequam ſe inſtitutum cognoſceret, vt dicit ibi tex. ad literam, vt plenius deduxi d.q.50. artic.7. vbi videas reliqua pro confirmatione huius ſententiæ, & pro reſponſione ad contraria, quia hic repetere ſuperfluum eſt, &c.

Articulus VII.

31 AD ſeptimum, An ſcilicet filiofa. † non agnoſcente bonorũ poſſeſſionem, pater, qui interim abſuit, vel aliter impeditus fuit, quominus iuberet, vel ipſe agnoſceret, reſtituatur in integrum, aduerſus amiſſam bonorum poſſeſſionem?

Videtur, quòd non.

32 Primò, quia negligentia filij nocet † patri, quia filius hodie poteſt ſolus abſque patre adire, vel bonorum poſſeſſ. agnoſcere, vt l.ſi. C. de bon. quæ liber. & Doct. in d.l.1. C. qui adm. volunt quòd negligentia filij hodie noceat patri; Vnde ſi pater quoque cenſetur negligens, reſtitutio ei non debetur licèt impeditus fuerit. l.non enim. ff. ex quib. cauſ. maior.

Secundò, quia per hanc rationem ita tenet Cuma. in d.l.cum quidam. ff. de acquir. hæred.

Sed contrarium tenent Doctores alij communiter. Bal. Ang. & Paul. de Caſt. in d.l.cum quidam, Aret. ibi nu.... Alexand. & Rom. & alij, & de communi teſtatur pluries Zuccard. in d.l.1. nu.53. C. qui adm. vbi idem firmat in caſu ignorantiæ ſub nu.54.

Et facit pro hoc æquitas d.l.cum quidam. Et ratio quia negligentia vnius alteri nocere non debet in hac materia reſtitutionis in integrum, in qua ſola negligentia propria nocet maioribus, d.l.non enim. ff. ex quibus cauſ. maior.

33 Ego puto ſic dicendum; Aut † loquimur de impedimento patris ex capite abſentiæ neceſſariæ & probabilis, & vtique dubium non eſt, quòd reſtitui debet pater, per l.1. ff. ex quib. cauſ. maior. vbi clarè ponitur regula, quod abſentibus reip. cauſa non debet nocere, ſi quid interim in ciuitate contra eos factum fuerit, & ſi quid de bonis eorum diminutum fuerit, &c. & hoc ſaltem fauore reipubl. ſine ſcrupulo admitti debet, ne dum quis publico commodo inſeruit, patiatur detrimentum à priuatis pro quibus abeſt, & laborat.

Aut loquimur de impedimentis neceſſarijs tantum, & in quibus non cadit iſte fauor reipub. quale eſt inter cætera impedimentum ignorantiæ, & tunc licèt dubitabile ſit, tamen æquiorem & veriorem puto communem ſententiam.

Quia non video quare ignorantia iuſta, & probabilis non debeat excuſare hoc caſu patrem, ſicut aliàs excuſat quemlibet alium ſaltem remedio reſtitutionis in integrum, iuxta ea, quæ plenè dixi de hoc impedimento, & quomodo regulariter ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum. ſupra in prima parte, quæſt.9. artic.9. Neque

mouet, quod ſcientia filij noceat hoc caſu patri, ſecundùm Doct.præall.in d.l.1.C.qui adm. quia ad hoc reſp. ſtatim.

34 Ad contrarium igitur reſp.† d.l.fin.ff.ſi quis ordo in bonor.poſſeſſ. ſeru. vbi probatur, quòd negligentia filij in certiorando patrem noceat patri, loqui, id eſt, ipſo iure, non autem ope reſtitutionis; Quia ope reſtitutionis debet ſuccurri ei qui ex dolo, vel negligentia alterius patitur hoc damnum, vt non poſſit intra tempus cogere adire eum, & reſtituere, vt eſt tex.ſing. & expreſſus in l.facta. §.ſi quis bonorum. ff.ad Trebell. Et pro nunc non video ſubſtantialem differentiam, quare ſuccurratur fideicommiſſario, quando impeditus fuit adire iudicem, & eius auxilio cogere hæredem, vt adiret, & reſtitueret; & quare non debeat ſuccurri patri, quando impeditus fuit iubere filio vt agnoſceret, vel adiret, vel ipſemet adire, vel agnoſcere, prout hodie poteſt d.l.fin.C. de bon.quæ lib.

Vel ſecundò reſpon. Quòd d.l.fin.ff.quis ordo in bono.poſſeſſ.ſeru.& tota illa materia loquitur ſecundùm illa iura, & ſecundùm quæ pater non poterat filio recuſante ipſemet agnoſcere, ſed neceſſe habebat per filium hæreditatem bonorum poſſ.acquirere; quo caſu bene de ſubtilitate iuris poterat dici fieri hoc præiudicium patri, filio negligente, vel nolente, bene enim fieri poterat hoc præiudicium patri ignoranti, ſi poterat ei inuito. l.qui

35 poteſt.ff.de regul.iur. Hodie verò ſecus eſſe debet, nam cum pater etiam filio recuſante poſſit ipſemet adire hæreditatem, vel bonorum poſſ. agnoſcere, & ſibimet omne commodum, & incommodum parare, vt d.l.fin.§.1, & 2.C.de bon.quæ libe.non poteſt filij negligentia patri magis nocere, quàm noceat ei negligentia propria, nam pater non excluditur niſi ob propriam negligentiam, vel repudiationem, vt ibi, atqui ſi præſupponamus eum ignorantem, vel legitimè impeditum, licèt ipſo iure excludatur, tamen ope reſtitutionis auditur, volens ad hæreditatem, vel bon.poſſeſſ. reuerti, ſicut quilibet alius, qui excluditur tempore ab aliquo iure ex eo quia interim ignorauit ſibi illud tempus currere, vt dictum fuit ſupra mille in locis, & præſertim q.20.art.4.

Confirmantur que prædicta, per tex.in d.l.fi.§.fin autem in ſecunda ætate.C.de bo.quæ lib. Vbi datur † reſti-

36 tutio ipſi filio ſi lapſus fuerit lubrico ætatis circa repudiationem, vel omiſſionem hæreditatis, vel aditionem eius in caſu ſupradicto, vt dicitur ibi in fine ad literã, ergo debet dari etiam patri, ex capite iuſti impedimenti, quia quod præſtat minoribus ætatis auxilium, præſtat maioribus iuſtum impedimentũ, vt dixi ſup.q.5.art.1.

Ex quibus ſatis probata remanet ſupradicta communis concluſio.

Articulus VIII. & IX.

37 AD octauum, An ſcilicet † conceſſa de reſtitutione in integrum aduerſus repudiatam hæreditatem, vel omiſſam, & rurſus prætoris beneficio adeatur, & ſubſtitutiones quæ expirauerant, reuiuiſcant. Similiter an legata, fideicommiſſa, & cætera in teſtamento diſpoſita conualeſcant?

Videtur, quòd non.

Quia reſtitutio in integrum non extenditur ad acceſ-

38 ſoria, † l.fi.§.fi.ff.de cond.indebit.& ſupradictum fuit. Sed pupillaris ſubſtitutio eſt acceſſoria ad teſtamentum patris, quia ſine illa poteſt ſtare teſtamentum paternum, ſimiliter & legata & fideicommiſſa, &c. ergo &c.

Sed breuiter contra eſt veritas. Tex.eſt quo ad pupillarem ſubſtitutionem in l.2.§.interdum, in fi.ff.de vulg. & pup.& ibi Gloſ. Bart.& alij in d.l.fin.ff.de cond.indeb. & Paul. de Caſt. in l.2. §.1. num.6. ff.eod. & idem de legatis & fideicommiſſis dicendum eſt.

Et ratio clara eſt, quia reſtitutio reponit omnia in priſtinum ſtatum. l.quod ſi minor.§.reſtitutio. ff.de minor. ergo ac ſi nunquam fuiſſet repudiata hæreditas, ſuſtineri debent, quæ in teſtamento diſpoſita ſunt.

39 Ad contrarium reſpon. quòd §.fin.loquitur † in merè acceſſorijs, quæ ſeparatæ ſunt ab ipſo principali, & ſine eo ſtare poſſunt, at pupillaris ſtare non poteſt ſine teſtamento paterno. l.2.§.prius.ff.de vulg.& pup.& hoc volunt Fulg.& Iaſ. præalleg.

40 Econtrario autem, an reſtitutione † in integrum conceſſa aduerſus repudiationem, vulgaris quæ locum habuerat, expiret, clarum eſt, quòd ſic, vt probat d.§.Scæuola. l.quod ſi minor. ff. de min. à ſpeciali, & in l.ſi fine.§.ſed quod Papinianus, primo reſponſo.ff.de minor. Doct.in l.1.ff.de vulgar.

Articulus X.

41 AD decimum, An † ſcilicet reſtitutione conceſſa aduerſus omiſſam hæreditatem ſit locus collationi bonorum?

Pone quod minor fuerit reſtitutus ad petendam bonor. poſſeſſ.contra tab.ex eo quia perperam approbauerat iudicium patris. Vel maior abſens illam intra tempus non petierat, vt per Gloſ. quæ vtroque modo ponit in l.1.§.1. ff.de bonor. poſſeſſ. contra tab. & licèt videatur, quòd non, quia non habet locum collatio, vbi diuerſo iure ſucceditur. l.ſi filius.ff.eod.

Tamen breuiter veritas eſt, quòd collationi locus eſt. Text.eſt expreſſus, & ibi Gloſ. & omnes in l.1.§.1. ff.de col.bon. Iac.de S.Georg.in l.1.nu.3. C.ſi vt omiſſ.hære.

Ratio eſt, quia omnia in priſtino ſtatu reponi debent, &c.

Ad contrarium die, quòd illud de rigore, ſecus de æquitate Scæuolæ, vt per Gl.in d.l.ſi filium, at in reſtitutione æquitas eſt fundamentum, ergo &c.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus ceſſiones iurium ſuorum à ſe factas?*
2 *Et quid ſi ceſſio fuit facta in potentiorem.*
3 *Alienatio, ſeu ceſſio in potentiorem videtur delictum, quia prohibita eſt, ne pauperes opprimantur.*
4 *Minoribus licèt ius poſitiuum ignorare.*
5 *Minor in delictis quoque reſtituitur, quãdo venit multandus pœna pecuniaria.*
6 *Et quid ſi ceſſio non fuit facta in potentiorem, & nu.7.*
8 *Et quid ſtante iuramento.*
9 *Et quid ſi interuenit decretum iudicis.*
10 *Et quid ſi procuratorem ſuum virum potentiorem conſtituit.*
11 *Minori neceſſaria eſt reſtitutio in integrum aduerſus conſtitutionem procuratoris aliquo caſu, &*
12 *Singulare eſt, quod reſtitutio neceſſaria ſit aduerſus actum de ſui natura reuocabilem.*
13 *Minori, vel maiori an detur reſtitutio aduerſus iudicialia in genere, & nu.14.*
15 *Et quid ſi pro alijs in iudicio interuenit.*
16 *Minor ſi non produxit teſtes, quos producere debebat ante concluſionem in cauſa poterat producere poſt.*
17 *Et quid ſi minoris non intereſt reſtitui.*
18 *Et quid ſi interuenit in iudicio pro patre.*
19 *Patrem qui defendit, opus pium agit.*
20 *Et quid ſi ex hoc iudicio pro patre ſuſcepto damnum ſentiret minor.*
21 *Et quid ſi filio non daretur regreſſus contra patrem, & num.22.*
23 *Minor an reſtituatur aduerſus actionis vnius amiſſionem in caſu, quo electione vnius altera tollitur?*
24 *Et idem in maiore ex iuſta cauſa.*
25 *Et an ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
26 *Et vtilitas dubij in quo conſiſtat.*
27 *Declaratio ad l.fin. C.de codicill.in verbo, nuper.*
28 *Et quid ſi ante ſententiam [illegible] velit docere de iure, & errore ſuo.*
29 *Minor an reſtituatur aduerſus libellum malè conceptum?*

30 *Minor*

30. *Minor aduerſus non editionem vbi fieri debebat, an reſtituatur?*
31. *Et quid ſi minor dolo malo vſque ad finem litis procraſtinaſſet mutare libellum, ad hoc vt fatigaret expenſis aduerſarium.*
32. *Et an reſtituatur tutor, vel curator illius?*
33. *Et quid ſi minor eſſet reus, & malè exceptiones conciperet.*
34. *Et an reſtituatur maior ex iuſta cauſa aduerſus idem?*
35. *Minor an reſtituatur aduerſus declinatorias exceptiones ante litis conteſtationem omiſſas?*
36. *Declinatoriæ exceptiones modici præiudicij dicuntur & 37.*
38. *Minor aduerſus omiſſam appellationem ab interlocutoria non reſtituitur.*
39. *Arbitrio iudicis eſt remittendum de modico vel magno præiudicio.*
40. *Minor an reſtituatur aduerſus non allegatum iudicem ſuſpectum tempeſtiuè?*
41. *Minor non reſtituitur ad opponenda crimina, vel exceptiones contra electum, vel alios.*
42. *Iudice coram ſuſpecto litigare nimis durum eſt.*
Auctoris circa hoc dictum ſub nu. 41. declaratio.
43. *Minor ad cauſandum reſtituitur, quando non pœnam, ſed ſuum damnum proſequitur.*
44. *Et quid ſi iſtæ declinatoriæ haberent vim peremptoriarum,*
45. *Minor an reſtituatur aduerſus interlocutoriam, qua pronunciat ſe iudex competentem?*
46. *Minor an reſtituatur aduerſus dilatorias, & q. ſeq. numero 83.*
47. *Arbitrio iudicis an hoc remittendum ſit?*
48. *Iudex hoc caſu diſcutere debet quantum damnum minor ex hac omiſſione ſentiat.*
49. *Minori an ſuccurratur ſi plus petijt, quàm ſibi deberetur?*

QVÆSTIO LXIIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus iudicialia, & in primis de reſtitutione aduerſus ea, quæ geſta fuerunt, vel fieri omiſſa ſunt ante litis conteſtationem.

CVMQVE in iudicijs quoque quaſi cõtrahatur, & de reſtitutione in integrum aduerſus quaſi contractus in ſuperioribus actum ſit, ſupereſt de reſtitutione in integrum aduerſus iudicialia pertractare; Quæ quidem materia cum pleniſſima, & frequentiſſima ſit, ſed tamen propter varios actus qui in iudicijs incidunt, ſatis confusè, & à nemine vel etiam modicè alicubi declarata, in quęſtiones octo, vel decem, diuidẽda eſt, vt ex infraſcriptis apparebit. In primis. n. de reſtitutione in integrum aduerſus ea, quæ geſta fuerunt vel non fuerunt ante litis conteſtationem, dicemus. Deinde de ea, quę datur aduerſus geſta, vel nõ geſta poſt litis cõteſtationem, vel concluſionẽ in cauſa. Mox de ea, quæ datur aduerſus geſta, vel non geſta, à concluſione in cauſa vſque ad ſententiã. Quarto loco de ea, quæ datur aduerſus interlocutorias ſententias, vel decreta, vel in poſſeſſorio, &c. Quinto loco de ea, quæ datur aduerſus ſententiam diffinitiuam: Sextò de ea, quæ datur aduerſus omiſſam appellationem, & ſic ad appellandum. Sextò de ea, quæ datur aduerſus non proſecutam appellationẽ, & aduerſus lapſum fataliũ. Septimò de ea, quæ datur aduerſus ſententiam quæ penitus tranſiuit in rem iudicatam prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum. Octauò de ea, quæ datur aduerſus rem iudicatam prætexto falſæ cauſæ in qua iudex ſe fundauerit, vel prætextu notoriæ iniuſtitiæ, &c. Et exordiendo iuxta præmiſſum ordinem ab ea, quæ datur aduerſus geſta, vel non geſta ante litis conteſtationem, & conſiderando primum ipſum minorem vt actorem, deinde vt reum conuentum: Hiſce ſeptem articulis abſoluetur.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus ceſſionem actionis?

Secũdò, An aduerſus iudicialia in genere? Et, an tam ſi ipſemet pro ſeipſo, quàm ſi pro alio interuenit?

Tertiò, An minor, vel maior reſtituatur aduerſus electionem vnius actionis, & omiſſionem alterius, quando tales actiones erant, quòd electione vnius altera perimeretur?

Quartò, An reſtituatur aduerſus libellum malè conceptum, ad hoc vt mutare liceat, quando aliàs non liceret?

Quintò, An minor reus conuentus reſtituatur aduerſus declinatorias exceptiones omiſſas?

Sextò, An reſtituatur aduerſus non allegatum iudicem ſuſpectum, tempeſtiuè, ita vt amplius allegare non liceat?

Septimò, An reſtituatur aduerſus pronunciam, qua declarauit ſe competentem iudex? Et an aduerſus exceptiones dilatorias non oppoſitas?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor reſtituatur in integrum aduerſus ceſſiones † iurium, & actionum ſuarum à ſe factas?

Aduertendum eſt, quòd articulus intelligi debet, non de donatione iurium, vel actionum, quia ſatis de hoc dictum fuit ſupra quæſt. 59. art. 1. & per totum. Similiter neque de remiſſione iurium, vel actionum facta ipſi aduerſario, quia de hoc dicetur congruentiùs infra ſuo loco, dum de reſtitutione in integrum aduerſus tranſactionem agemus, ſed de ceſſione actionum facta alicui, qui litigaturus ſit pro ipſo minore, qui vel non poteſt, vel non vult cum aduerſario ſuo in iudicium introire, & ita intelligendo, diſtingue duos caſus.

2 Primus eſt, quando † ceſſio fuit facta in potentiorem, & hoc caſu reperio Specul. in titu. de ceſſ. act. §. 1. nu. 2, dicentem quod non reſtituitur. & mouetur quia in delictis minor nõ reſtituitur, vt infra dicetur q... & eſt tex. in
3 l. auxilium. ff. de mino. Sed † hoc videtur delictum, quia prohibentur huiuſmodi ceſſiones in potentiores, ne pauperes opprimantur, vt C. ne lic. poten. per totum. & ibi Doct. & ideo mulctantur qui ita cedunt actiones, & lites, vt l. fi. C. eod. & dicit Bal. in l. 1. C. eod. quod ij qui huiuſmodi ceſſiones faciunt, ſunt grauiter puniendi arbitrio iudicis, & grauiùs, qui ſuſcipiunt illas. ergo &c.

In contrarium facit, quia huiuſmodi delictum eſt iuris poſitiui, non naturalis, vt conſtat, quod quidem ius
4 poſitiuum licèt minoribus ignorare, † quinimò præſumuntur illud ignorare, vt l. regula, in princip. ff. de iur. & fact. ignor. & dixi ſup. in 1. par. q. 9. art. 1. ſed minores reſtituuntur etiam in delictis, quæ tamen ſunt iuris poſitiui, & illud ignorauerunt, vt dicam plenè infra quæſtio. 80. art. circa reſtitutiones in integrum aduerſus delictum, & eſt tex. in l. fin. C. ſi adu. delictum. vbi expreſſum. Ergo minor hoc caſu regulariter reſtituetur.

Præterea, reſtituitur minor etiam in delictis, quando
5 venit mulctandus † pęna pecuniaria tantum, vt d. l. 1. C. ſi adu. del. & dicam infra in eod. art. an aduerſ. commiſſum vectigal. minor reſtituatur. Sed minor cedens poſteriori, iuris ſui iactura tantum mulctatur. l. fi. C. ne lic. petent. ergo reſtituetur.

Ego puto ſic dicendum. Quod aut minor ſciuit hanc
6 iuris prohibitionẽ, puta quia monitus fuit † ne hoc faceret, quia in pęnã amiſſionis ſui iuris incideret, & tunc procedat opinio Specul. Aut verò ignorauit, vt aliàs in dubio præſumitur, & tunc ſecus, per ea quæ dixi proximè, quæ clarè hoc probant, & poſtea reperi ita diſtinguentem Gl. ad hoc ſingu. in d. l. fi. in verſ. actionem. C. ne lic. petent. & ita concordantur contraria præall.

Intelligendo tamen prædicta omnia, non de reſtitutione in integrum danda ipſi minori aduerſus illum potentiorem, in quem facta eſt ceſſio, quia cum illa non teneat, vt per Bal. Sal. & Alex. in d. l. fi. nõ eſt neceſſaria reſtitutio, quo ad hoc, ſed de reſtitutione danda minori aduerſus aduerſarium ſuum principalem, & debitorem ſuum, ad hoc ne poſſit ei obijcere hanc iurium amiſſionem, & ſic vt reponatur quo ad eum in eo ſtatu, in quo erat ante ceſſionem hanc factam & iura ſua amiſſa, & ita intelligas ſupradicta.

7 Secundus caſus eſt, quando ceſſio fuit † facta in alium non potentiorem, & concluſio eſt, quod datur regulariter reſtitutio minori, ſi ex hac ceſſione læſus fuit, Iacob. de Are. in tract. de ceſſ. actio. §. 3. num. 30. & Io. de Graſſis in eod. tract. §. 2. nu. 5. & Soc. iun. in conſ. 47. nu. 28. lib. 3. & ratio clara eſt, quia ita dicitur lædi minor malè cedendo iura ſua, ſicut malè vendendo, vel malè donando, vel malè aliter alienando, vt manifeſtum eſt, ſed in illis caſibus reſtituitur, vt C. ſi aduerſ. donat. & alibi paſſim, ergo &c.

8 Ampliatur, vt procedat etiam ſtante iuramento, † ſi minor nimis grauiter læſus ſit, puta cedendo bonam partem bonorum ſuorum, ita Soc. iun. d. conſ. 47. nu. 30. qui communem dicit.

Sed Io. à Graſſis præall. dicit contrarium ſtante iuramento, per auth. ſacramenta puberum. C. ſi adu. vend.

Tu dic, quod d. auth. procedit in læſione ſimplici, ſed in læſione enormiſſima, de qua per Soc. verior, & communior eſt opinio Socini, vt dixi plenè in tractatu iuramenti.

Limitatur econtra ſecundùm Ioan. à Graſſis præall.
9 & Iacob. de Are. d. nu. 30. vt † non procedat, quando interuenit decretum iudicis.

Sed tu dic contrarium, vt pleniſſimè oſtendi ſupra q. 21. art. 9. per totum.

Prædicta, quæ dixi ſupra de ceſſione actionis in potentiorem, extende ad caſus ſimiles, quando ſcilicet minor
10 cecidit à iure ſuo, quia procuratorem ſuum † virum potentiorem conſtituit, qui terrorem incuteret aduerſario, prout habetur in d. l. 1. C. ne liceat potent. &c. Quæ reſtitutio propriè dici poſſet aduerſus conſtitutionem procuratoris ſibi præiudicialem, quæ hoc caſu daretur, non ad reuocandum procuratorem, namque vel conſtitutio eius nulla erit d. l. 1. & fi. C. eod. vel poteſt ad libitum reuocari, ſed aduerſus hoc ipſum quod fecit. i. quia ob talem cõſtitutionem procuratoris incidit in hoc damnum amiſſionis iurium ſuorum, reſtituatur in priſtinum ſtatum. i. vt fingatur nunquam hunc procuratorem con-
11 ſtituiſſe. Quod nota, quia ſing. caſus eſt iſte, vt ſit † neceſſaria reſtitutio in integrum minori aduerſus conſtitutionem procuratoris antequam fiat dominus litis, & ſic
12 aduerſus actum de ſui † natura reuocabilem, eſt enim neceſſaria non ad hoc vt actus reuocari poſſit, ſed ad hoc vt pro nunquam facto habeatur.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſcilicet detur reſtitutio in inte-
13 grum aduerſus iudicialia † in genere? Et an tam ſi ipſemet minor pro ſeipſo in iudicio interuenit, quàm ſi pro alio?

Quo ad primum. Videtur quòd aduerſus iudicialia reſtitutio in integrum regulariter non detur. Quia authoritas iudicis, quæ minorem ad agendum admittit, debet omninò aſſecurare ipſum actorem cum minore agentem, vel ipſum reum à minore conuentum, vt non decipiatur authoritate publica, in caſu quo minor in fi. iudicij veniat reſtituendus, & tot labores, & expenſæ fruſtra eius cauſa facta ſint. Et pro hac ratione facit l. eit prætor. §. 1. in fi. ſecundùm Gloſ. & Doct. ibi, dum afferunt rationem ad illum contextum, & dixi ſup. circa reſtitutionem minoris aduerſus ſolutionem. q. 52.

Præterea non videtur æquum, etiam, quòd aduerſarius minoris non habeat in iudicio idoneum contradictorem, ne ab initio dicatur cum nemine egiſſe, & vt dici ſolet, quòd actor omnino debet conſtare de mandato, ſed non dicitur idoneus contradictor qui reſtitui poteſt in integrum, vt eſt expreſſum in l. minor. ff. de procur. ergo &c.

Sed in contrariũ eſt authoritas legis in l. ait prætor. §. non ſolũ, verſ. ſed & in iudicijs. ff. de min. Vel agat, vel conueniatur, (inquit text.) minor reſtituendus eſt, & ibi Doct. not. & ita concludendũ eſt, quia ita lex ſcripta eſt.

Ad contraria reſpon. quòd ſi aduerſarius ipſe conueniat minorem non eſt quod alij, quam ſibi imputet, quare non expectat illum eſſe maiorem, ſi verò conuenietur ab eo, quamuis videatur dignus excuſatione, quia nõ voluntariè facit, argumento textus elegantis in l. qđ ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minor. tamen poteſt eſſe ratio, quia minor non auditur niſi ſe læſum probet, quòd ſi ſe læſum probet, ergo præſupponitur quod ab aduerſario damnificatus ſit, & conſequenter quod minor iuſtitiam foueat in eo, in quo reſtituitur, & non aduerſarius.

Concluſio ergo ſit, quòd minor reſtituitur aduerſus ea, quæ malè egit in iudicio; Item aduerſus ea, quæ agenda erant pro victoria, & agere omiſit.

Et in hoc vltimo membro extende etiam ad maio-
14 res, † qui reſtituentur ſi ob legitimum impedimentum non potuerunt aliquid in iudicio facere, quod facere debebant, vt ex infraſcriptis articulis apparebit.

Quo ad ſecundum. Concluſio eſt, quòd reſtituitur mi-
15 nor aduerſus † iudicialia, etiam quando nõ pro ſe, ſed pro alijs in iudicio interuenit qui ſint maiores, dum tamen ſua interſit reſtitui, puta quia læſio illa ſibi quoque noceret. text. eſt in l. minor ff. de procur. dum inquit, qđ quia minor reſtitui poteſt, non dicitur in iudicio legitimus defenſor. & tradit Spec. de reſt. in integ. §. 1. nu. 3. & allegandi proximè in limit. Idem quoque pro regula tenuit Dec. lac. pract. quæſt. cap. 14. nu. 3. Vbi exemplificat
16 in caſu, quo minor † non produxit teſtes, quos producere debebat antequam concluderetur in cauſa, vel publicaretur proceſſus, dicit enim quòd poterũt etiam poſtea produci ab hoc minore, licèt ab ipſo maiori principali non poſſent. & dicit ita colligi ex Gloſ. in l. ſi parentes. C. de euict. & ibi Petr. & Bellaper. & Anch. in cap. ea, quæ. de reg. iur. in 6. in 13. q. & Affl. dec. ...

17 Limita prædicta in primis, dummodo † minoris interſit, vt dixi in concluſione, aliàs non reſtitueretur minor, quia intentio prætoris fuit minoribus, non maioribus ſuccurrere, vt eſt expreſſum in l. cum mandato. ff. de min. & in l. 3. §. ſed verum. ff. eod.

Secundò limitant Doct. vt non procedat, quando mi-
18 nor interueniſſet in iudicio pro patre † ſuo, nam tunc ſi læditur non reſtituitur, ita firmat Gloſ. in l. exigendi. C. de procur. in Gloſ. magna, verſ. ſed ſi condemnatur. nunquid reſtituatur, &c. & ſequitur ibi communiter Doct. Bart. in fin. Iaſ. in fin. Curt. num. 102.

19 Et triplicem rationem afferunt, † prima, quia defendendo patrem opus pietatis naturalis agit, & ſic non debet reſtitui.

Secunda, quia iſta reſtitutio prodeſſet maiori, quod non eſt de intentione prætoris, d. l. 3. §. ſed verum, &c.

Tertia, quia cum minor hoc caſu admittatur à lege ad defenſionem patris, & ſic habet legitimam perſonam pro alio authoritate legis, non debet is qui cum eo litigat, & quaſi contrahit decipi authoritate, & fide legis, quam ſequitur. l. 1. C. de his qui ven. ætat. impetr. & ſic benè firmatur hæc limitatio, & ampliatur, vt procedat etiam vbicunque minor interueniens in iudicio legitimatur à lege, vel ſtatuto, vel principe; ita Bal. in l. minor. ff. de procur. col. 2. & probatur per tertiam rationem Gloſ. in d. l. exigendi, de qua dixi proximè.

Ampliatur etiam ſecundò, ſecundùm aliquos vt pro-
20 cedat etiam ſi minor damnum † ſentiret ex hoc iudicio

per

404

per eum agitato, quia nihilominus reſtitui non debet. Ita Paul. de Caſt. in d.l. exigendi. ante finem, ibi, & ſi ipſe filius ſoluerit, & idem clariùs firmat Curt. iunior ibi num. fin.

Ratio Pauli eſt, quia poſſet filius à patre repetere, ꝙ pro eo ſoluitur, & idem Alex. ibi num. 24. in fine.

21 Sed hæc ratio benè procedit, quando pater eſt ſoluendo, aliàs ſi non daretur † regreſſus filio contra patrem, quid agendum?

Hoc caſu Fulg. & Alex. in d.l. exigendi. in fin. dicunt quod reſtituetur minor, quia ceſſant rationes de quibus ſupra, ex l.3.§. ſed verum. ff. de min. cum ſimil.

Sed Curt. præall. dicit eos malè dicere, quia licèt ceſſet vna ratio ex tribus prædictis, non tamen ceſſant aliæ.

Quid dicendum?

22 Aduerte, aut † minor vult reſtitui contra patrem, & tunc vel reſtitutio non eſt ei neceſſaria, quia dabitur actio negociorum geſtorum, vt dixi, vel ſi eſt neceſſaria non poteſt dari, quia filius non reſtituitur cõtra patrem, l. fi. C. qui & adu. quos. & dixi ſupra in 1. parte, q. 18. art. 1. & ſic nullo reſpectu dabitur. Aut vult reſtitui contra aduerſarium cum quo litigauit, & tunc aut vult reſtitui hoc prætextu, quod malè & imprudenter fecerit ſuſcipiendo litigium pro patre, & ſubijciendo ſe alienis negocijs & periculis, & dico ꝙ non reſtituetur, quia quatenus hoc fecit pro patre, prudenter fecit, cum opus pietatis exercuerit, & ſic procedit prima ratio ſupra adducta ex Gloſ. d.l. exigendi. in qua ſe fundabat Curt.

Aut vult reſtitui hoc prætextu, quia damnum & læſio litis ipſum afficiat, non quia afficiat patrem ſuum, & ſic ipſe velit reponi in priſtino ſtatu, non autem velit reponi ipſum patrem, & tunc dubitari poteſt propter rationem vltimam, ſupra adductam ex d. Gloſ. l. exigendi, ne ſcilicet aduerſarius fraudetur authoritate legis. l. 1. C. de his qui ven. ær. imp.

Sed tamen veriorem, & æquiorem puto ſententiam Alex. d. num. 24. in fine, poſt Fulgoſ. ibi, quicquid dicat Curt. quod malè dicunt. Nam hæc ratio, ne aduerſarius decipiatur authoritate legis, procedit reſpectu patris, non autem filij, quod ex eo oſtenditur, quia videmus, quòd licèt dicat tex. legitimet perſonam filij interuenientis in iudicio pro ſe ipſo, tamen illi non negat reſtitutionem in integrum, vt eſt Gloſ. in l. vnica. C. ſi de mom. poſ. & dixi plenè ſupra in 1. par. q. 15. art. 9. in ea quæſtione, an reſtituatur minor quando lex habet eum pro maiore, & concluditur ibi quòd ſic, etiam ſi aduerſarius videatur decipi authoritate legis, ergo in caſu iſto, quando ſcilicet minor vult reſtitui quo ad damnũ ſuum proprium, non quo ad damnum patris, & conſequẽter, quatenus ipſemet in hoc iudicio interuenit, non quatenus interuenit pro patre, reſtitui debet, & hoc in terminis voluerunt Bal. & Paul. de Caſt. in d.l. exigendi, dum opponunt de Gloſa d.l. vnicæ, & ſoluunt quod illa procedat, quando minor pro ſe ipſo in iudicio interuenit, & Gloſ. d.l. exigendi, quando interuenit pro patre.

Articulus III.

23 AD tertium, An ſcilicet reſtituatur † quis aduerſus amiſſionem vnius actionis propter electionem alterius, quando erant tales quod electione vnius altera tolleretur?

Habemus concluſionem indubitabilem quantum ad hoc, quòd ſuccurri debeat, quando adeſt iuſta cauſa erroris vel ignorantię, vt Doct. omnes communiter admittunt in l. ſi. C. de codicil. & alij proximè allegandi. verſic. 24 ſed dubium. Adeo quod ſi minor † ætate lapſus, & maior iuſto errore deceptus in hac actionum electione fuerit, ita vt electione vnius alteram amiſerit, ſuccurrẽdum ei ſit, ita vt rurſus aliam intentare queat. tex. eſt pro hac concluſione in l. mater. ff. de inoffic. teſt. & in l. habebat. ff. de inſtitor. & in l. ſi mater. ff. de excep. rei iud. & eſt Gloſ. in l. quod in hærede. §. eligere, in verbo futurum. ff. de tribu. & ibi Bart. & omnes.

Sed dubium eſt, quo ad propoſitum nobis articulum, 25 An † ipſo iure ſuccurratur maiori, an verò ope reſtitutionis in integrum ſi per errorem, vel ignorantiá lapſus ſit.

Vtilitas eſt multiplex, & in ſpecie propter hoc, quia 26 ſi ipſo iure ſuccurritur, † poterit ad aliam actionem reuerti perpetuò, ſiue vſque ad 30. annos, ſi verò reſtitutio in integrum neceſſaria erit, tãtum intra quadriennium hoc fieri poterit, vt l. fi. C. de temp. in integ. reſt. & dixi ſup. in 1. parte. q. 19. & in terminis noſtris ita conſiderat Iaſon in l. fin. C. de codicil. col. 2. verſic. ſecundò limita, &c.

Videtur autem, quod ipſo iure tutus ſit minor.

Primò per dicta iura, quæ ſimpliciter loquuntur, & ſuccurrendum dicunt, neque in integrum reſtitutionem requirunt.

Secundò, quia errans non dicitur conſentire, vnde non poteſt dici, quòd renunciet iuri ſuo, l. iure, & l. nihil. ff. de inoffic. teſt.

Tertiò, vt l. ſi. C. de codicil. in verb. ſi verò nuper. vbi 27 dicitur, quod errantibus in iure † quoad electionem actionis vnius, præcluditur via ad aliam actionem, ſi de lucro agitur, ſecus ſi de damno, ex quo colligitur, quod errantibus in facto non eſt præcludendus aditus iſte, etiam ſi de lucro agant, propter regulam l. error. & l. regula. ff. de iur. & fact. ignor.

Quartò, quia hanc opinionem tenẽt Doct. quàmplures. Bal. in d.l. ſi. C. de codicil. & ibi Iacob. Butr. & Ang. dum ſimpliciter dicunt, quod nullum ſit præiudicium erranti in facto circa electionem vnius actionis, & omiſſionem alterius, & nihil dicit de auxilio reſtitutionis in integrum, & ita allegantur iſti Doct. à Gabriel. concluſ. 3. nu. 14. tit. de act. à quo etiam allegatur Marian. in c. fin. de lib. oblat. col. 16.

Hanc autem opinionem, quod reſtitutio non ſit neceſſaria, in indiuiduo tenent Fulgoſ. in d.l. ſi. C. de codicil. & Alex. ibid. num. 5. ante ſi. per d.l. ſi. ponderando vt ſupra deduxi.

Contrariũ tenent Gl. Bar. & alij magis communiter. Gl. in d.l. habebat, in princ. ff. de inſtit. act. & ibi Bar. firmat. & idem clarè voluit Gl. in l. 2. ff. de reſt. in integ. & Bar. in l. quòd in hærede. §. eligere. ff. de trib. vbi quærit de hoc, & ita firmat Pau. de Caſt. idem ſequitur in d.l. ſi. n. 5. C. de codicil. & Iaſ. ibi col. 2. verſ. ſecundò limita. dicitur hanc eſſe ſecuriorem opinionem, pro quà etiam adducitur Rom. conſ. 125. licèt apud me hoc non clarè exprimat. & Bal. clarè d. §. eligere. & pro hoc adducit d. l. mater. ff. de inof. teſt. cum ſimi. adductis ſupra verſ. adde quod; Sed ibi nihil de reſtitutione in integrum.

Secundò facit melius d.l. habebat, ibi, vtiles actiones. ff. de inſt. & d.l. ſi mater. in ſi. ff. de exceptio. rei iud. & ibi Gloſ.

Tertiò, optimè facit l. 3. cum ſua Gloſ. ibi. ff. de reſt. in int. Quid dicendum?

Ego autem dico, vt dixi ſup. quæſtio. 8. art. 7. vbi de reſtitutione in integrum ex capite probabilis erroris, vbi tetigi & reſolui, an ipſo iure vel ope reſtitutionis ſuccurratur erranti, & concluſio fuit, quod ante ſententiam, & rem iudicatam ipſo iure reuocetur error, poſtea verò neceſſaria reſtitutio in integ. poſt Bart. & alios de quibus ibi.

28 Vnde in propoſito dico, quod ſi ante † ſententiam maior voluerit docere de errore ſuo in eligenda actione mala, & amittenda ea quæ benè competebat, audiendus erit ipſo iure, ſi verò poſt ſententiam, tunc ſi ei obſtatura ſit exceptio rei iudicatæ, dico quòd neceſſaria erit reſtitutio in integrum, & ope illius & non aliter audiendus erit; per communem concl. quam feci d. art. 7. & ita puto conciliandas opiniones ſupradictas.

Articulus IV.

29 AD quartum, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus libellũ malè conceptum ad hoc vt mutare liceat, vbi aliàs nõ liceret, abſque refectione expẽſarum?

Diſtingue duo capita.

Primum eſt, an reſtituatur ipſe minor, ſecundum eſt, an curator, vel tutor illius?

Quo ad primum videtur, quòd minor non reſtituatur niſi refectis expenſis. Quia reſtitutio hæc non debet dari cum damno tertij, & ideo minor reſtitutus debet reficere ipſi aduerſario omnes expenſas, meliorationeſque ab eo factas interim, vt l. 1. C. de repu. & dixi plenè ſupra in 1. par. q. 47. art. 6. & habetur etiam in cap. 1. de reſtitut. in int. & in l. intra vtile. §. fin. ff. de minor.

Sed contra eſt veritas, vt concludunt omnes poſt Gloſſam in l. edita, in fi. C. de eden. quos citabo inf. in ſeq. dubio. & Natta plenè in conſ. 26. per totum. lib. 1.

Et pro hoc eſt tex. in ſimili clarus in l. 1. in fine. & ibi omnes notant. ff. de edendo. Vbi minori ſuccurritur, ſi
30 non edidit † id quod edere debebat, licèt non edendo ſpreuerit præceptum teſtatoris.

Ad contrarium reſpon. quòd illud procedit, quando ex damno tertij, ſeu aduerſarij minor remaneret locupletior, tunc enim tenetur illud refundere, ſecus verò ſi nullũ ex hoc damno commodum ſentiat ipſe minor, vt plenè declaraui ſupra d. q. 47. art. 4. per tex. in l. ſi ſine. §. interpoſito. ff. de adminiſtr. tuto. & alia de quibus ibi.

31 Limita hanc concluſionem, vt non procedat, † quando minor dolo malò procraſtinaſſet vſque ad finem litis, vel paulò minus, ad hoc vt aduerſarium maioribus fatigaret expenſis, nam tunc probato hoc dolo vero, præſumptus enim ſimpliciter non ſufficeret, minor non reſtituetur. Ita ſing. Natta d. conſ. 16. nu. 7. & faciunt quæ dicam infra an minor reſtituatur aduerſus dolum verum, in q. 83. art. 2.

32 Quo ad ſecundum, dubitabilior † videtur articulus. Videtur enim, quod ipſi etiam tutori, vel curatori ſuccurratur, vt non teneatur referre expenſas prædictas, prout ſub indiſtincta concluſione voluit Gloſ. in l. edita. in fi. C. de edendo, & ibi Bald. Fulgoſ. Iaſ. & Rimin. in d. l. edita, vt per Nat. præal.

Et facit, quia quando factum tutoris, vel curatoris non nocet pupillo, non nocet etiam ipſi tutori, vel curatori, vt l. Polla. ff. de his quib. vt indig.

Sed contrariũ in terminis determinauit Bart. in d. l. ſed ita. in fine, & ſequitur ibi Sal. & Ale. & Alc. & Fran. Curt. & Purpur. ſub n. 251. & 252. & videtur admittere etiam Nat. d. conſ. 16. nu. 9. dum inquit, iſta eſt vera opinio Bartoli quantum ad adminiſtratorem minoris,

Et hoc per tex. clarum in l. non eſt ignotum. C. de adminiſt. tu. & iſta eſt verior opinio, quia curator, vel tutor non debent excuſari ſi temerè, & imprudenter libellum conceperunt, & per hoc reſpondetur ad contrariũ. Nam hoc caſu condemnãtur tutor, vel curator, non nomine pupilli vel minoris, ſed vt talis, & in eum fit condemnatio expenſarum, vt in temerè litigantem, vt per Cuman. & Iaſ. in l. 4. ff. de re iud. in tertio notab.

33 Quia retenta, limita † niſi minor eſſet reus, quia tunc excuſantur tam ipſi, quàm adminiſtrator eius, ſi malè concipiendo exceptiones neceſſe habent poſtea mutare illas, & nouas dare, & inſtrumenta producere, ita quod actor veniat fatigandus nouis expẽſis, nam non propterea tenebuntur reficere has expenſas, vt per Nattam d. conſil. 16. nu. 7.

Vltra prædicta quoque in propoſito notet, quòd ſi minor non doloſè, ſed per imprudentiam plus petijt in li-
34 bello, † ſuccurritur ei, vt talis exceſſus non noceat, tex. eſt in §. ſi quis agens. Inſtit. de act. & ibi Io. de Plat.

35 Ampliaturque hoc, vt procedat etiam in maiore † ſi ex iuſta cauſa ignorantiæ per errorem plus petijt, vt per tex. præalleg. & Ioann. de Plat. ibi.

Articulus V.

36 AD quintũ, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus declinatorias † exceptiones omiſſas ante litis cõteſtationem, ad hoc vt ſibi adhuc proponere liceat?

Videtur, quòd ſic,

Primò, quia reſtitutio in integrum datur ob non modicam læſionem. l. ſcio. ff. de reſtit. in integ. Sed non modicum præiudicium eſt minori non oppoſuiſſe declinatorias, quia multum intereſſe ſua poterit litigare coram iudice non ſuo, & non reuocaſſe domum, vt de ſe patet, & propterea multũ lex inſiſtit circa fori competentiam, & vbi, & apud quem conueniri quis poſſit. Quinimò in ipſomet iudicio reſtitutionis hoc latè pertractatur, vt C. vbi & apud quem in integ. reſt. & dixi ſupra in prima parte, q. 32, art. 2. & ſeq. ergo reſtitutio danda erit etiam hoc caſu.

Secundò, quia ita tenet ſimpliciter Spec. in tit. de reſtitut. in int. § 1. nu. 35. & Rodoan. de reb. eccleſ. non alien. in tit. de reſtitu. in integ. §. 5. num. 6.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſentẽtia Bal. in l. peremptorias. nu. 18. C. ſenten. reſcind. non poſſe. Bal. in l. ſcio, ff. de reſt. in integ. Ang. in authen. de hære. & falc. verſic. illud quoque. Alex. in add. ad Bartolum. in l. 1. §. nunciatio. ff. de oper. noui nunc. Ang. in l. 2. §. conuenire. nu. 4. ff. de iud. Card. in titul. de reſtit. in integ. clemen. 1. q. 15. Hoſtien. in c. coram. col. pen. in fi. de reſtit. in integ. & ibi Innoc. poſt Gio. quæ incipit, inſtum fuit. Car. in fine, & Bellaper. nu. 9. plenè, & numeris ſequen. & Ioan. Andr. in ſecunda col. in verbo, indulgendum, & Imo. in d. clemen. 1. nu. 14. Felyn. in c. fraternitatis, col. 5. nu. 6. verſic. fallit ſecundò, de teſtibus. Dec. in cap. paſtoralis. nu. 66. de except. Curt. iun. in l. nam & poſtea. nu. 2. ff. de iureiur. Annibal Troyſius ſuper tit. magnæ curiæ, ritu 71. nu. 5. Afflict. ſuper conſtit. reg. lib. 2. rubr. 29. nu 41. & rub. 40. nu. 10. Iaſ. in conſil. 61. col. fi. verſic. tertiò facit, lib. 3. cum concord. & Capyc. latè dec. 13. col. 2. per totum. Mori, quia huiuſmodi exceptionis
37 omiſſio modici præiudicij eſt, † cum diſputare de apicibus iuris etiam in limine iudicij non ſit cõgruum bonæ fidei. vt l. ſi fideiuſſores. §. quædam. ff. mand. & in his, quæ modici præiudicij ſunt, minor non reſtituitur. d. l. ſcio. ff. de reſt. in integ.

Et facit in ſimili, quod minor non reſtituitur aduer-
38 ſus omiſſam appellationem ab interlocutoria, † quia modicum affert præiudicium, vt dicit Imo. in d. c. coram, de reſt. in integ. & Capyc. dicta deciſ. 13. & dicam infra ſuo loco, q. 69. art. 2.

Sed iſtæ rationes non videntur bonæ, quia vt dixi, admodum poteſt intereſſe minoris, non declinaſſe forum, vt patet.

39 Vnde ego iudicis arbitrio † remittendum puto, an huiuſmodi exceptiones ſint modici, vel magni momenti, & conſequenter an tale damnum ſit ipſi minori omiſiſſe illas, & litigare coram eo iudice quem declinare poterat vt reſtituendus ſit.

Et quod arbitrarium hoc ſit, eſt de mente Innoc. in d. cap. coram, vt dicit Capyc. d. deciſ. 13. in fin. & reperio, quòd Afflict. deciſ. 390. num. 6. hoc in terminis tenet, & exemplificat in declinatorijs, quæ concernerent merita cauſæ principalis, vel omiſſio quæ obeſſet cauſa principali, & ita teneas, & eſt æquius, & ſecurius. Quia & idem clarè vult Anchar. in d. cap. coram, col. fin. in fine. dum limitat concluſionem communem, de qua ſupra, in declinatorijs quæ haberent vim peremptoriarum, & etiam D. Ant. de But. ibi nu. 11. per totum, dum inquit, quòd iudex circunſtantijs diſcernere debebit, an omiſſio declinatoriæ afferat notabile præiudicium, & idem ſtudendo poſtea reperi tenentem Bal. in cap. fin. nu. 6. de offic. iud. dum inquit, quod quando declinatoriæ omiſſio non cauſam læderet, reſtitutio danda eſt, & idem Paul. de Caſt. in l. ita demum. num. 3. C. de procur. & veriſſi-

mè

mè doctiſſimus Didacus in lib. pract.quæſt.cap.26.nu.
4.in fine. verſic. vide tamen, hanc opinionem firmat, &
receptiorem eſſe ait. Et ita tenendo patet reſponſio, &
conciliatio ad contraria.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus
40 non allegatum iudicem † ſuſpectum tempeſtiuè,
ita vt ampliùs allegare non liceat?

Videtur, quod non.

Primò, quia minor non reſtituitur ad accuſandum.
l.auxilium.ff.de minor.Bar.in l.1.§.nunciatio.ff.de ope.
nou.nunc.& dicam inf.q.89.art.3. ſed recuſatio iudicis
continet in ſe accuſationem manifeſtam corrupti animi,
& non integri ipſius iudicis, ergo &c.

41 Secundò, quia minor non reſtituitur † ad opponenda
crimina, vel defectus contra aliquem, vt de electo eſt
Gloſ.in clemen.2.in verſ.grauiora.de procur.Spec.de in
integ.reſtit. §.quis autem.§.ſed pone. Abb.in d.c.audi-
tis,col.pen.& concord. per Didac.d.c.26.nu.4.verſic.ſe-
cundo. & de teſtibus dicam plenè inf.q.65.art.13.ergo
neque ad opponendum exceptiones contra iudicem.

Sed cõtrarium firmat Manric.213.& 233.& vſu re-
ceptum eſſe teſtatur Didac.d.cap.26. in almo prætorio
Granatenſi, & ipſe etiam ſubdit, quòd in ſumma hæc
opinio poſterior receptior eſt.

Et facit fortis ratio, quia nimis graue, & durum eſt
42 coram iudice ſuſpecto litigare, † l.apertiſſimi.C.de iud.
ergo propter hoc graue damnum, & intereſſe non eſt
deneganda reſtitutio in integrum. l.minoribus 25.ff.de
minor. & certè hac ratione videtur mihi reddi ineuita-
bilis hæc ſententia.

Solum ad contraria ſupereſt reſpondere, quæ Excel-
lentiſſimus D. Didac.præall.cap.26.mouet, ſed non re-
ſoluit.

Ad primum igitur dic, quòd minor regulariter non
reſtituitur ad accuſandum, quando ad vindictã id quæ-
rit facere, ſi verò ad reſtaurationem damni hoc faceret
reſtituitur, Gl.in d.l.auxilium, in princ.& clariùs Alber.
ibi, in verbo, omiſſam, per leg.prim. §.accuſationem. in
fin.ff.ad Tertul.& per l.primam.ff.ad l.Iul.de ambitu.

Et hinc eſt, quod ſi minor vult reſtitui ad accuſan-
dum, ad hoc vt proſequatur pœnam conuentionalem,
audiri debet, ſecundùm Gl.præall.& Bar.ibi num.3. &
Alber.num.3. per l.ait prætor, in princ.& in §.hodie.ff.
eod. Sed hic non ad vindictam, ergo &c.

Ad ſecundum dic, quòd minor regulariter non reſti-
43 tuitur ad opponendum crimina † contra teſtes, vel ele-
ctum, &c. vt dicit Didac. præal. ſed hoc procedit, quãdo
ratione vindictæ hoc fieret, ſecus verò ſi ad defenden-
dam cauſam ſuam hoc faceret, quæ aliàs periret, & con-
ſtaret quod à repulſione teſtium aduerſarij penderet vi-
ctoria ipſius minoris, nam eo caſu minor omninò audi-
retur, vt ſing. dicit Boer.deciſ.246.num.7. dicens, quòd
ita conſueuit curia recipere petitiones minorum. Bene
verum eſt, quod erit multum vtile ipſi minori proteſta-
ri, quod hoc eo animo, & intentione facit, vt periculum
læſionis effugiat, non vt iniuriam proſequatur, vel ad
vindictam faciat, vt per Boer. præall.nu.7.in fine, vbi
vide & nota.

Prædicta omnia de declinatorijs fori intellige ſic,
44 quod quando haberent vim † peremptoriarum, ſemper
minor reſtituitur, ita Anch.in c.coram, col.fin.de reſt.in
int. exemplificans in literis gratioſis obtentis ad impe-
trandum beneficium, vt per eum.

Articulus VII.

AD ſeptimum, An ſcilicet minor reſtituatur aduer-
45 ſus † interlocutoriam illam, qua iudices pro-
nunciant ſe competentes?

Et regulariter, & generaliter an reſtituatur aduerſus
46 non oppoſitas dilatorias, † ſed & omiſſionem illarum?

Quo ad primum. Dic, vt dixi ſup.art.5.verſic. Vnde
ego, quod ſcilicet ſi nimis præiudicaret minori conſen-
ſiſſe in illum iudicem, & ab interlocutoria hac non ap-
pellaſſet, liceat ei ope reſtitutionis forum huius iudicis
declinare vſque ad ſententiam, per ea quæ dixi ibi, poſt
Didac. præall.cap.26.num.4.in fine. Tangam etiam in-
fra q.67.art.3.

Quo ad ſecundum dubitari magis poteſt.

Videtur enim, quod minor omninò reſtituitur.

Primò, ea ratione clara, quia vbi minor læditur gra-
uiter, reſtitui debet.l.vulg.ſe negari non poteſt, quin mi-
norum graue damnum ſit ſoluere, ex eo præſertim, quia
plus petit, qui ante tempus petit.§.plus autem. inſt. de
act. & ex eo fortiùs, quia minus ſoluit, qui tardiùs ſol-
uit, vt ibi dicitur, in verſic.qua ratione, vnde ſi minor
poterat de iure tardiùs ſoluere, quia ſic conuenerat, &
omiſit hanc exceptionem, præiudicauit in eo ꝙ hac ra-
tione plus ſoluere dicitur, & ſic vt læſus reſtitui debet.

Secundò, quia ita Doctores communiter tenent, [illegible]
& Bar.in l.ſi minor omiſſam. ff.de min.Paul.de Caſtr.in
l.ita demum, num.3.C.de procur.& in l.de die.§.ſi ſer-
uus, num.... ff.qui ſat.cogant. Spec.de reſtit. in integr.
§.quis autem, verſic.illud quoque.in fin. Archid.in can.
religioſam, in fin.82.diſt.Goff.in cap.ſuſcitata.de reſt.in
integ.& inclinat Bellam.in c.coram.num.9.11.& 12.de
reſtit.in integ.& ibi Ioan. Andr. col.fin.ad finem. Ro-
doan.de reb.eccl.non alien.q.de reſtit.In int.§.5.nu.6.&
Claud. de Seyſel. in l.1.§.nunciatio. nu.61.dicit, quod
opinio Gloſſæ præal.in d.l.ſi minor omiſſam, commu-
niter approbatur.

In contrarium eſt alia communis ſententia, quam in
primis tenent omnes illi qui idem tenent in declinato-
ria, quos citaui ſupra art. paucis exceptis, & in ſpecie vl-
tra illos, ita tenent Innoc.in c.coram, ad finem, de reſtit.
in integ. Imol. in clemen.1.ſuper Gloſ.in verbo læſam,
& ibi Card.quæſt. 16.de reſtit.in integ. Lap.alleg.4.col.
vlt.& Vitalin. in d.clem. 1.nu.25.& nu.56.Ang.in l.qui-
dam conſulebant, in fin. de iureiur. prout eos refert Fe-
lyn.in cap.exceptionem. nu.26. de excep. Bellam.deciſ.
746.nu.8. Rebuff.de reſt.in integ.art.1. gloſ.2. nu.5.al-
legans etiam Ang.& Aret.in l.2.§.conuenire. ff.de iud.
& Felyn in cap.fraternitatis, de teſtibus.col.4. Aufr.in
add.ad Cap.Tholoſ.deciſ.54. Veſtr.lib.8.cap.3.num.7.
Didac. pract. quæſt.c.26.num.4. verſic.quintò. Aymon
conſil. pro genero, num.242.

Et hæc videtur magis communis opinio, ſi iungantur
illi qui idem tenent in declinatorijs, de quibus dixi ſu-
pra art.5.quia idem ferè omnes tenent in declinatorijs.

Moti ex eo ſolo, quia omiſſio harum exceptionum
eſt modici præiudicij.

Ego breuiter puto dicendum, vt dixi d.art.5.
47 Quòd ſcilicet arbitrio iudicis remittendum ſit, † an
omiſſio dilatoriæ nimis graue damnum afferat ipſi mi-
nori, an verò modicum, & ita minimum, vt potiùs dam-
noſa eſſet reſtitutio, quia retardaret expeditionem cau-
ſæ circa peremptorias exceptiones, in quibus minor bo-
num ius foueret.

In hoc igitur verſabitur in hoc arbitrium, quod regu-
lari etiam poterit ab exemplis. quæ bonus iudex colli-
get ex infra allegandis proximè. Et quod hæc opinio non
ſolùm vera ſit, & æquior vt de ſe manifeſtum eſt, ſed
etiam communiter Doctores teneant, conſtat in primis
ex hoc, quia omnes qui contrarium tenent, de quibus
ſup.in 2.opinione, fundant ſe in hoc, quia modici præ-
iudicij eſt omiſſio dilatoriæ, vnde &c. l.ſcio ff.de reſt.in
integ.& ibi Bald. formaliter vtitur hac ratione in decli-
natorijs, vnde ceſſante hac ratione, id eſt, quod adſit gra-
ue damnum minoris in omiſſione eius, reſtitutio dene-
gari non poterit.

48 Poſtremò conſtat, quia ita in terminis † limitant con-

cluſionem ſecundam præcedentem infraſcripti omnes communiter. Hoſt. & Imol. in c. coram. io vlt. col. de reſtit. in integ. Ant. de Butr. in cap. 2. eod. tit. poſt Ioan. de Anan. prout eos refert, ſequitur Felyo. in d. cap. exceptionem. nu. 26. de except. & propterea, quod iudex debet inquirere damnum, quod minor ex hac omiſſione ſentit; Idem Card. in d. clem. 1. nu. 22. de reſtit. in integ. dicens non procedere ſecundam ſententiam, de qua ſupra, quando iudici videtur æquiùs ex circunſtantijs, & idem Card. in d. cap. coram. in 6. q. eod. tit. noſtro. vbi exemplicat in debito magno ſoluendo à minore poſt longum tempus. & deſumpſit ad verbum ex Hoſt. ibi in fin. & idem Io. Andr. ibi verſ. quid ergo. Seyſel. in d. l. 1. §. nunciatio, nu. 63. ff. de nou. op. nunc. & Anch. in d. c. coram. in fin. & in ſumma hæc videtur verior, æquior, & etiam crebriùs à Canoniſtis recepta ſententia, & ita teneo, & remanent conciliata contraria, prout ſupra in 5. art. circa declinatoriarum omiſſionum.

49 Poteſt etiam quæri, an minori ſuccurratur, ſi plus petijt, quàm ſibi deberetur, ne incidat in pœnam. §. ſi quis agens. Inſt. de act.

Sed breuiter, quia reſolutio clara eſt dic, quòd ſic, ſi minor non dolo, ſed imprudentia hoc fecit, & maior iuſtiſſimo errore ductus in hanc conſtitutionem incidit. tex. eſt & ibi omnes in d. §. ſi quis agens. Inſt. de act. & ibi Ioan. de Plat. nu. 2. & 3. exemplificans, vt per eum.

S V M M A R I A.

1 Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam litis conteſtationem?
2 Ad quid hoc caſu reſtitutio fiat.
3 Minor an reſtituatur aduerſus poſitiones à ſe in ſui damnum poſitas? declaratur num. 4.
5 Minor vel maior an reſtituatur aduerſus reſponſionem malè factam poſitionibus aduerſarij, à ſe vel procuratore eorum? declaratur num 6.
7 Minor an reſtituatur aduerſus non data interrogatoria?
8 Reſtitutio hæc ad quid detur.
9 Minor an reſtituatur aduerſus negationem in iudicio factam in ſui damnum?
Minor ſi negauit debitum, quod per inficiationem creſcit, reſtituitur.
10 Minor an ſit ipſo iure tutus aduerſus confeſſionem propriam?
11 Confeſſio erronea tenet, &
12 Quilibet maior hoc prætextu illam reuocat. & nu. 30.
13 Authoris diſtinctio plena in hoc.
14 Reſtitutionis remedium vtilius eſt hoc caſu, quàm reuocatio ipſo iure, & quare.
15 Minor an reſtituatur aduerſus propriam confeſſionem?
16 Minor vbi ex actu damnum ſentire poteſt, vtilitatem verò nullam, reſtituitur.
17 Authoris diſtinctio in hoc.
18 Minor quare aduerſus delictum non reſtituatur.
19 Et an minor reſtituatur aduerſus confeſſionem ſuam iuratam?
20 Confeſſio, & ſententia æquiparantur.
21 Teſtis qui iurauit, non poteſt venire contra teſtimonium ſuum.
22 Declaratio auth. ſacramenta, C. ſi adu. vend.
23 Minor confitens falſum dolo, non auditur.
24 Et quid ſi minor in tortura fateretur cum iuramento.
25 Et quid in confeſſione ficta.
26 Et quid in confeſſione approbata in maiori ætate.
27 Et quid ſi ſtatutum approbaret confeſſionem minoris.
28 Et quid ſi minor confeſſus eſt id, quod quilibet diligens feciſſet.
29 Et an minor in hac reſtitutione læſionem probare teneatur?
31 Et an ſi minor non læditur re ipſa?
32 Et an ſi minor confeſſus ſit aliquid intempeſtiuè?
33 Et an ſi id nullo modo verè, vel præſumptiuè contra eum probari poterat? arduus articulus.
34 Quid ſi ſimus in ciuilibus.
36 Læſio hæc ſi hoc caſu probanda eſt, quando probari debeat.
37 Quid ſi ſimus in criminalibus, An ſcilicet minor aduerſus delicti confeſſionem reſtituetur, abſque læſionis probatione, ſi nullum indicium aderat contra eum.
38 Iudicis arbitrium in hoc in quo conſiſtat.
39 Et quid ſi minor pluries ſuam confeſſionem ratificaſſet.
40 Et quid in atrocioribus delictis.
41 Et in ſpecie in vitio ſodomitico.
43 Minor aduerſus exceptiones peremptorias omiſſas, an reſtituatur?
44 Et quid in eccleſia.
45 Et quid in maiore impedito, &c.
46 Minor reſtituitur aduerſus quartam dilationem non petitam.
47 Minor reſtituitur aduerſus præuaricationem aduerſarij.
48 Minor an reſtituatur aduerſus interrogatoria non data, vel exceptiones contra teſtes non datas?
49 Reſtitutio an detur aduerſus nouos teſtes poſt dicta teſtificata, & publicationem proceſſus producendos?
50 Minor an reſtituatur ad hoc ex capite ætatis?
52 Authoris opinio in hoc, & quod ſic. Regula.
53 Minor reſtituitur aduerſus dolum præſumptum de futuro, quando damnum imminet de præſenti.
54 Reſcriptum quod non permittitur per edictum prætoris premitti non debet, non ſequitur.
56 An regula ſub num. 52. procedat, etiam ſuper iiſdem, vel directo contrarijs.
57 Et an procedat in eccleſia?
58 Et an in republica, & caſtris. nu. 52. & fiſco. num. 60.
61 Et quid ſi minor fecit omnem diligentiam vt haberet teſtes iſtos.
62 Et quid ſi de læſione notoriè conſtaret.
63 Et quid ſi ſimus in dubio de diligentia minoris.
64 Et an in caſu huius diligentiæ reſtituatur minor ex clauſula generali?
65 Et quid ſi minor vellet producere teſtes ad probanda crimina oppoſita.
66 Et quid ſi vellet probare dilatoriam modici præiudicij.
67 Et an detur reſtitutio ipſi quoque aduerſario?
68 Et an detur ſi minor non doceat de læſione?
69 Læſio illa quomodo probetur.
70 Probatio ſemiplena in hoc an ſufficiat?
71 Fumus de bono iure minoris quomodo practicetur.
72 Teſtes iſti an repeti debeant in negocio principali, ſi plenè depoſuerunt in iudicio hoc reſtitutionis danda ad nouos teſtes? &c.
73 Reſtitutio hæc an cuilibet maiori detur, ex clauſula generali?
74 Quid ſi teſtes ab initio inhabiles poſtea fiant habiles.
75 Quid ſi teſtes ab initio fuerint dolo ſubtracti ab aduerſario.
76 Et an procedat etiam in impedimento ignorantiæ?
77 Et an idem fieri poſſit in ſecunda inſtantia?
78 Cautela, quòd læſus præſtet iuramentum, quòd non animo calumniandi fecit, &c.
79 Mulieribus, & ruſticis an ſuccurratur in hoc?
80 Minor an ſuccurratur aduerſus concluſionem in cauſa?
81 Minor eo ipſo, quòd in cauſa concludit, & probationibus renunciat læditur.
83 Minor, vel maior an reſtituantur aduerſus omiſſam probationum?
84 Et an aduerſus tempus elapſum pendente termino dilationis?
85 Et an poſſit hæc reſtitutio pluries peti?
86 Et quid ſi fuerit deuentum ad citationem ad ſententiam diffinitiuam.
87 Et an poſt ſententiam latam debet peti aduerſus hoc, an verè aduerſus ſententiam?
89 An reſtitutio iſta detur abſque alia probatione læſionis, & num. 90.

92 Et

92 *Et quid in maioribus iuſta de cauſa impeditis.*
93 *Minor an reſtituatur aduerſus omiſſas exceptiones contra teſtes?*
94 *Et primò quòd, an idem in reſtitutione ex clauſula generali?*
95 *Et quid ſi reſtitutio petatur non ad vindictam, ſed ad damnum euitandum, quod ex illorum teſtimonio reſultat.*
96 *Minor benè faciet ſi proteſtabitur, quòd hoc animo facit.*
97 *Et quid ſi ſtatuto aliter diſponeretur.*
98 *Reſtitutio hæc ad probandum non probata, ad quantum tempus dari debet.*
99 *Tempus huius reſtitutionis non debet excedere tempus inſtantiæ principalis.*
100 *Reſtitutio in integrum an detur aduerſus omiſſas iuris allegationes?*

QVÆSTIO LXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus ea, quæ fiunt poſt litis conteſtationem vſque ad concluſionem in cauſa.

A Litis conteſtatione vſque ad concluſionem in cauſa multa quoque accidunt, & fieri contingunt, aduerſus quæ neceſſaria eſt ſæpè ſæpiùs in integrum reſtitutio. Et ideo de hac reſtitutione ſpecialiter nunc agendum eſt, iuxta ordinem ſupra propoſitum, & ipſorum iudiciorum methodum. Ea autem circa quæ frequentiùs accidit, vt reſtitutione opus ſit, licèt multa ſint ante concluſionem in cauſa, tamen redigendo ad capita principalia, hiſce articulis concludi poſſunt.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus omiſſam litis conteſtationem?

Secundò, An reſtituatur aduerſus malè poſitas, vel conceptas poſitiones, & articulos in ſui præiudicium?

Tertiò, An aduerſus reſponſionem articulis malè factam in ciuilibus, vel interrogationibus in criminalibus?

Quartò, An aduerſus non data interrogatoria?

Quintò, An aduerſus negationem ſuam in iudicio perperam factam?

Sextò, An aduerſus confeſſionem ſuam in ſui præiudicium factam in iudicio quandocunque, ſit tutus minor, vel maior ipſo iure?

Septimò, An vbi non eſt tutus ipſo iure ſuccurratur, & ſaltem ope reſtitutionis in integrum?

Octauò, An quando ei ſuccurrendum eſt ſuccurratur abſque alia probatione læſionis?

Nonò, Et quid in criminalibus?

Decimò, An reſtitutio detur aduerſus peremptorias exceptiones omiſſas?

Vndecimò, An aduerſus publicationem proceſſus, ad hoc vt liceat nouos teſtes inducere, & examinare poſt didicita teſtificata?

Duodecimò, An aduerſus concluſionem in cauſa, ad hoc vt liceat probare, quæ probanda erant prius, & in primis an aduerſus omiſſas probationes in genere?

Decimotertiò, An aduerſus omiſſas exceptiones contra teſtes, & ſic an detur reſtitutio ad teſtium repulſam?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus omiſſam litis † conteſtationem?

Breuiter reperio Mauric. ſolum hoc tangentem in ſuo tract. reſtitut. in integr. cap. 51. & concludentem quòd ſic.

Ex eo quia minor ex hoc lædi poteſt, ergo &c.

Et hoc veriſſimum puto, quando litis conteſtatio in iudicio neceſſaria erat ita, vt aliàs iudicium eſſet nullum, quia nimis læderetur minor ſi nulliter egiſſet propter omiſſionem conteſtationis litis.

2 Ad quid autem facienda ſit hoc caſu reſtitutio? † Dic quòd ad hoc vt lis habeatur pro conteſtata, vbi fingi poteſt, quod reus fingatur negaſſe ea, quæ in libello continentur, ſecus verò vbi hoc fingi non poteſt, quia tunc omnia ex integro agenda erunt, ſine tamen refectione expenſarum, & in hoc vtilis erit minori reſtitutio, vt dixi ſupra circa malam conceptionem libelli.

Articulus II.

3 AD ſecundũ, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus poſitiones à ſeipſo in ſui præiudicium poſitas?

Non reperi aliquem explicantem hoc, ſed ſolum Specular. tangentem in §. r. nu. r. de reſtit. in int. vbi hæc tantùm verba dicit, minor etiam in poſitionibus reſtituitur. l. prima. & ſecunda. C. ſi aduerſ. tranſ. In quibus tamen legibus hoc non legitur.

4 Ego autem puto ſic dicẽdum, quòd † aut minor reſtitueretur aduerſus illud ꝙ in ſuis articulis poſuit, ſi illud in iudicio confeſſus fuiſſet ad interrogationẽ aduerſarij, & reſtituatur quoque ſi à ſeipſo confeſſus eſt, ponendo in ſuis articulis pro vero, aut nõ reſtitueretur ſi ipſe confeſſus fuiſſet, & tunc ſi eadem cauſa adeſt non reſtituatur, ſin minus reſtituetur, & hoc eiſdem rationibus, & iuribus, quibus datur ei, vel negatur reſtitutio in illis caſibus. Quando autem aduerſus propriam confeſſionem in iudicio factam quis reſtituatur, dicam plenè infra ea. q. art. 6. 7. 8. & 9.

Articulus III.

5 AD tertium, An ſcilicet † minor, vel maior reſtituatur aduerſus reſponſiones malè factas ab ipſis, vel eorum procuratore poſitionibus aduerſarij?

Tangit Bar. l. 1. ff. de eo per quem fac. erit, & ſimpliciter dicit, quòd ſi ego fui perſuaſus à te, vt reſponderem poſitioni tuæ confitendo, & ſim deceptus ex hac reſponſione, quod poſſum reſtitui.

6 Et ſic videtur loqui in maiore † dolo inducto duntaxat. Sed tamen idem dicendum erit in minore ex propria fragilitate lapſo, per l. fin. ff. de reſtitutione in integrum, vbi æquiparantur hæc, & expreſsè firmat Mauric. c. 302. in fin. & c. 291. & in terminis Alexand. conſil. 172. num. 24. lib. 6.

Sed quoniam iſte lapſus, & læſio conſiſtit in hoc, quò † perperam quis confeſſus fuerit, ea quæ negare debebat, vel perperã negauerit, quæ fateri debebat, & de reſtitutione in integrum aduerſus negationem, vel confeſſionem propriam plenè dicturus ſum articulis ſequentibus, ad ibi dicta te remitto.

Articulus IV.

7 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus non data interrogatoria?

Reperio hoc etiam ſimpliciter tactum, & reſolutum per DD. de Rota in deciſ. Putei 3. 23. & reſolutio eſt, quod non, præſertim non probata læſione.

Ego autem dico, quòd non probata læſione nullatenus cõceditur reſtitutio neque in hoc, neque in alijs caſibus. Sed probata læſione in hoc caſu, non video quare non debeat concedi reſtitutio, cum vbicunque minor læditur ibi reſtituatur, niſi contrarium ſpecialiter cautum reperiatur, vt plenè dixi ſup. q. 51. art. 1. n. 2. & hic non reperiatur cautum contrarium. Læſio autem facilè probari poterit, ſi propter non data interrogatoria oſtendi poterit, quod teſtes falſum depoſuerunt, vel quod id quod audacter depoſuerunt, non ita depoſuiſſent.

Si verò minor prætenderet, quòd ſi interrogatoria dedi-

Digitized by Google

dediſſet teſtes illi depoſuiſſent contrarium,& ſic ad fauorem ſuum, tunc poſſet dubitari, quia videretur ſuperflua reſtitutio, cum minor poſſet illos reducere pro ſe. Sed tamen veriùs puto reſtitutionem concedendam, quia ſi rurſus inducti deponerēt contrarium attenderetur primum dictum, prout regulariter attenditur, propter præſumptam ſubornationem, vt per Gl.& Canon, in c.cum cauſam, de teſtibus.

8 Ad quid autem reſtitutio concedi debeat, † puto ꝙ ad hoc vt teſtes habeantur pro non examinatis, niſi repetantur cum interrogatorijs ipſius minoris, quia hæc eſt natura reſtitutionis, vt reponat omnia in priſtino ſtatu, &c.

Articulus V.

9 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus negationem à ſe in iudicio perperam factam, & in ſui præiudicium?

Concluſio eſt quòd ſic. Bart. in l.ſi ex cauſa. §. nunc videndum. ff. de minor. Mattheſ. ſing. 54. idem Bal. in l. 8. nu. 2. C. ſi adu. del. Io. Ign. in authen. ſacramenta pub. nu. 60. C. ſi adu. vend. Iac. de S. Georg. in l. 1. num. 7. in ſi. C. ſi adu. del. Afflict. ſuper conſt. regni lib. 2. Rub. 40. num. 6. & dixit Azo in rub. C. de reſtit. in integr. num. 11. in fine.

Per text. in d. l. ſi ex cauſa. §. nunc vidēdum. ff. de min. Vbi exemplum, videlicet, quando minor negauit debitum quòd per inficiationem creſcit. & in hoc ſpeciali exemplo idem concludit Natta conſ. 17. num. 5. lib. 1. & Mattheſ. ſing. 164. in add. & fuit dictum antiquorum in d. l. 1. C. ſi adu. del. vbi Pet. de Bellaper. verſ. verbi gratia, & idem Ioan. de Anan. in cap. 1. col. 5. in fine, de delict. puer.

Ampliaturq́ue hęc concluſio, vt procedat etiam ſi negatio iuramēto firmata ſit, vt dicam infra ead. q. art. 7.

Articulus VI.

10 AD ſextum, An ſcilicet minor † ſit tutus ipſo iure aduerſus confeſſionem ſuam perperam in iudicio factam?

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia erronea confeſſio ipſo iure non tenet
11 † l. cum teſtamentum. C. de iur. & fact. ign. l. non fatetur. ff. de conf. & ita patet ſuæ ætati ſicut errori. l. 2. ff. de reſtitutio.

12 Secundò, quia ſi quilibet maior prætextu erroris poteſt confeſſionem ſuam ipſo iure reuocare. l. fin. de reſt. in int. in 6. ergo magis ipſe minor. d. l. 2.

In contrarium eſt text. in l. certum. §. pupilli. ff. de conf. & in d. c. fin. In 6. & hoc vult ſimpliciter Specul. in tit. de reſt. in integr. in §. 1. num. 3. Io. de Turrecrem. in can. nos in quenquam. num. 12. 2. q. 1.

13 Ego pro plena veritate, & concordia † puto ſic dicendum. Aut confeſſio emanauit per errorem, aut per imprudentiam, vel negligētiam. Primo caſu, aut ſumus in maiore 25. ann. & dic vt dixi ſup. q. 8. art. 7. vbi de reuocatione erroris ante vel poſt ſententiam. Aut ſumus in minore, & tunc aut ante ſententiam, vel concluſionem in cauſa, & ipſo iure reuocari poterit confeſſio, ſicut à maiore, aut poſt, & tunc dic, vt in ſeq. diſt.

Secundo caſu quando confeſſio non per errorem facti vel iuris, ſed ſcienter, vel negligenter, & per imprudētiam emanauit. Aut ſumus in maiori 25. ann. & non ſuccurritur ei aliquo iure, vel cōmuni, vel ſpeciali reſt. in integrum. l. nō enim. ff. ex quibus cau. maior. Aut ſumus in minore 25. annis, & tunc aut eſt minor ſeptennio, & ſic infans & tunc confeſſio eius ipſo iure non tenet, & ita poſt Cyn. & Bart. vt ibi, concludit Abb. in c. fin. nu. 6. de confeſ. ea ratione, quia iudicium cum huiuſmodi perſonis nullū eſt, quatenus pendet ab eorum affirmatione, vel negatione, cum fari nequeant. Si verò tutor pro eo fateatur, dic vt dicam proximè de maiore ſeptennio. Aut eſt maior ſeptennio, ſed minor 25. annis, & tūc aut habet tutorem, vel curatorem, & tūc aut ipſe tutor, vel curator confeſſi ſunt, & ſi quidē per modum voluntariæ iuriſdictionis confeſſi ſunt, eorum confeſſio ipſo iure non tenet, nec obeſt pupillo, vel adulto, ſi verò per modum contētioſæ iuriſdictionis, tunc tenet confeſſio, ſed ope reſtitutionis ſuccurritur ipſis pupillis, vel adultis. Fran. Marc. dec. 516. ſub nu. 1. & 2. vbi plenè. Aut verò ipſe pupillus, vel adultus confeſſi ſunt, auctore tutore, vel curatore, tenet quidam confeſſio ipſo iure, ſed ope reſtitutionis eis ſuccurritur. l. apud. ff. de man. vind. Gl. l. fin. §. penult. ff. de conf. Petr. in l. vnica. n. 2. C. de conf. Abb. in c. auditis. in fi. de reſt. in integ. & alij ſtatim allegandi. Aut verò habet tutorem, vel curatorem, ſed ſine illorum authoritate confeſſi ſunt, & tūc confeſſio eſt nulla ipſo iure. l. 4. & l. ſi minorem, C. de reſt. in integ. Azo C. de reſt. in integ. num. 11. Menoch. de arb. iud. cent. 3. caſu 268. nu. 2. cum concord. Et ampliatur, vt hoc ius dicendi nullam confeſſionem à ſtatuto ſit limitatum intra aliqua tempora, cum currat ipſi minori hoc tempus ſecundùm ... conſ. 36. num. 4. lib. 5. Quod tamen hæc communis practica non ſeruetur Venetijs, & Mediolani in hoc teſtantur Clar. lib. 5. Sent. §. fin. quæſt. 50. in princ. & quæſt. 55. verſ. vltimo. & Men. de arb. iud. caſu 267. num. 2.

Aut demum minor non habens tutorem, vel curatorem confeſſus eſt, & tunc breuiter dic, quòd ſi non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio in illa cauſa ſine tutore, vel curatore, & confeſſio eſt nulla ipſo iure. l. momentaneę. C. qui legit. perſo. ſtan. in iud. Aut habēt legitimam perſonam ſtandi in eo iudicio ſine tutore, vel curatore, & tunc indiſtinctè veriùs puto, quòd confeſſio teneat ipſo iure, & neceſſaria ſit minori reſtitutio in integrū, ſi audiri vult. Et ita videtur mihi diſtinguendum in hac materia, in qua ſatis latè diſtinguunt Doctores diuerſis in locis, ſed in his, quæ dixi clariùs, quàm per eos omnes conuenire videntur. Vide etiam ſi placet Alber. latè diſtinguentem in l. clarum. num. 2. per totum. C. de auth. præſt. & Abb. in cap. fin. num. 8. & 9. de confeſſ.

Aduertēdo tamen, quòd vtiliùs videbitur minori re-
14 medium reſtitutionis, † quàm remedium ordinarium, quando prætenderetur confeſſio erronea, quia difficiliùs probaretur error, quàm imprudentia, error enim plenè probari deberet, læſio verò ſemiplenè, quia ex hoc ipſo videtur læſus, quod confeſſus eſt ea, quæ confiteri non tenebatur, vt dicam infra.

Articulus VII.

AD ſeptimū, An ſcilicet minor reſtituatur aduer-
15 ſus propriam † confeſſionem?

Videtur quòd non, hac forti ratione.

Aut enim minor confeſſus eſt veritatem, & reſtitui non poteſt, quia non eſt læſus. l. fin. C. de reſt. in integr. cum enim fatetur veritatem, facit id ꝙ quilibet vir probus facere tenetur, l. quoties. §. ſicut. ff. de adm. tut. & l. non eſt, & l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de legat. 2. & l. 3. C. ſi adu. fiſc. cū ſimil. Aut confeſſus eſt id quod eſt falſum, & tunc, aut per errorem, & quidem ante concluſionem in cauſa eſt tutus ipſo iure ſicut quilibet maior, & poſt cōcluſionem vel ſententiam ope reſtitutionis iure communi maiorum reſtitui poteſt, vnde ætas nihil operatur, aut ſcienter, & tunc quia mendacium ex propoſito dixit, dicitur deliquiſſe. l. electio. §. ſi is. ff. de nox. l. ſi. ff. de rei vend. cum ſim. & conſequenter reſtitui non debet, quia nō reſtituitur minor aduerſus delictum. l. auxilium. ff. de minor. Quinimò in indiuiduo minori non ſuccurritur aduerſus proprium mēdacium, ſi non concurrat dolus aduerſarij. l. de tutela. cū ſua Gl. C. de reſt. in integ. Et confirmatur, quia allegās mendacium tanquam

quam allegans turpitudinem ſuam audiri non debet.l.
tranſactione finita. C.de tranſactio. cum vulgar. Ergo
videtur, quòd nullo caſu minor ex eo capite ætatis, &
lapſus iuuenilis reſtituatur aduerſus propriam con-
feſſionem.

In contrarium eſt communis regula,& concluſio Do-
ctorum.Cy.l.1.C.de conſ.cum concord.D. Ant.de Bur.
in c.auditis,num.20.& 21.& ibi Bellam.num.6. verſic.
ſecundò oppono,de reſtit. in integrum, & idem ibi Io.
And. Card.Hoſt.& alij. Alex.cum cõcord.in conſ.215.
lib.3. Hip.ſing.445.& in l.1. nu.12. ff.de quæſt. Iaſ. in
pluribus locis,vt per Sarmien.lib.3.ſelect. interp. c.13.
in prin.vbi cõcor.& per Menoch.de arb.iud.lib.3.cent.
3.caſu 268.nu.3.& concor. innumeros habebis exam-
pliationibus,& limitationibus huius concluſionis, qui
hoc ſimpliciter admittunt, & etiam in criminalibus
plures art.ſeq.

Et pro hoc adducitur tex. clarus in l.certũ.§.ſi pupil-
lus.ff.de con.vbi Bart.Ang.& alij notant,& text.in c.ſi.
vbi Glo.& alij de conf.in 6.& l.nam & poſtea. §. ſi mi-
nor. vbi Zaſ.num.9.ff.de iureiu.& ratio apertiſſima fa-
16 cit,quia vbi minor ex actu quem facit nullam† omninò
vtilitatem conſequi poteſt, damnũ verò ſic, reſtituitur,
etiam non aliter probata læſione, quia ex hoc ipſo pro-
bata eſt læſio,quia nulli lucro ſe expoſuit, damno verò
ſic,vt dixi ſup.in 1.par.q.. ..artic. . . . ſed hic ita accidit,
quia ſi probari poterat,nullam propterea vtilitatem ex
hoc conſequitur,ſi probari non poterat,ſentit hoc dam-
num, quia condemnabitur ex propria confeſſione vbi
condemnari non potuiſſet.

Quid dicendum?

17 Ego puto ſic diſtinguendum eſſe. † Aut minor con-
feſſus eſt veritatem,& tunc de reſtitutione tractari non
poteſt,quia nulla poteſt adeſſe læſio,vt dixi ſup.in prin.
& hoc non habet difficultatem.

Aut confeſſus eſt id quod falſum erat,& tunc aut per
errorem,& ignoranter,& ſicut in maiore dixi ſup.q.8.
artic.7.

Aut ſcienter ſed per iuuenilem imprudẽtiam, & tũc,
aut motus fuit vano timore expenſarum vel onerum li-
tis,vel tormentorum,vel dolo aduerſarij,vel metu ſibi à
iudice,vel ab aduerſario illato,& omninò dico eum re-
ſtituẽdum,& veram eſſe communem, quam hoc etiam
caſu omninò admittit Sarmiẽt.Selec. interpr.lib.3.cap.
13.num.7. & eſt expreſſum in l.3. C.ſi mino. ſe maior.
dix.& ego dixi plenè ſupra q.24.artic.5.

Aut motus fuit,vt deciperet aduerſarium & ſic dolo-
sè,& malitioſè confeſſus eſt falſum,& tunc dubitari ma-
ximè poteſt,propter rationem ſupra in contrarium ad-
ductam,& quia hoc caſu in terminis contra commu-
nem concludit Sarmient. præall.cap.13. num.6. verſic.
2.ego autem ſic dicerem; Aut iſta doloſa confeſſio præ-
iudicauit aduerſario,ita vt hodie non poſſit probare ea,
quæ ab initio potuiſſet, ſi minor is confeſſionem, &
fidem ſequutus nõ fuiſſet, & hoc caſu reſtitutionem mi-
nori non eſſe concedendam puto, quia ex delicto pro-
prio,& malitioſa intentione lucrum reportaret, contra
omnem iuris æquitatem. Aut nullum fit propterea præ-
iudicium aduerſario, quia poteſt idem hodie probare,
quod ab initio poterat, & non plus nec minus, & tunc
æquiùs facturum iudicem, puto ſi minorem reſtituit in
integrum,quicquid Sarmiẽ.in contrarium putet. Ne-
que obſtant tunc ſup.adducta in contrarium.

Ad illud enim quòd aduerſus delictum non reſtitua-
tur.d.l.auxiliũ,reſpon.quòd illud accidit,ne delicta re-
18 maneant impunita, ſed hic † ſi mẽdacium non reuoca-
tur,innocens condemnabitur,minor enim amittet cau-
ſam cõtra veritatẽ,& iuſtitiã,& plus operatur hoc bonũ
vt veritas detegatur,& ſecũdùm illam iudicetur,quàm
quod mendacium illud impunitum remaneat.

Ad tertium de aſſertione minoris ſe eſſe maiorem,
cui non ſuccurritur, ſi dolo à minore facta ſit ſine dolo
aduerſarij.l.3.C.ſi mino.ſe ma.dix.l.ſi.de tutela.C.de re-
ſtit.in integ.reſp.quòd eo caſu adeſt præiudiciũ aduer-
ſarij, qui ab initio ſecutus fuit fidem minoris, & ideo
cum eo cõtraxit,& hodie non poteſt ſine eius præiudicio
reponi minor in priſtino ſtatu, quod tamen nos in caſu
iſto non præſupponimus.

Ad illud de allegante turpitudinem propriam dic vt
dixi ad primum.

Concluſio igitur ſit,quòd hoc quoque caſu minor re-
ſtituatur. Qua communi ſententia retenta.

Ampliatur vt procedat etiam ſi iſta confeſſio iura-
19 mẽto firmata fuerit.† Sed quoniã dubia eſt ampliatio,
reaſſumendo per articulum,dico quòd

Videtur confeſſionem iuratam ope reſtitutionis in
integrum reuocari non poſſe.

Primò,per auth.ſacramenta puberum.C.ſi adu.vẽd.
quæ generaliter diſponit iuramentum etiam inuiolabi-
liter obſeruandum,& per illud auferre minori reſtitu-
tionis beneficium,vt per Doct.ibi communiter.

20 Secundò,quia confeſſio,& ſententia† æquiparantur.
l.poſt rem.ff.de re iudic.Sed ſi iuretur ſtare ſententiæ,
non poteſt veniri contra niſi in caſu ſpeciali auth. de-
cernims.C.de arbit. ergo &c.

21 Tertiò,quia teſtis † qui iurauit,non poteſt venire con-
tra teſtimonium ſuum,ſed qui confitetur, dicitur teſtis
in cauſa, & facto proprio. l.fi. C. de fideicommiſ. ergo
non debet reſtitui.

Quartò,quia minor allegaret turpitudinem ſuam pe-
tendo reſtitutionem contra propriam confeſſionem iu-
ratam,quia allegaret voluntarium periurium.

Quintò,quia minor aſſerit ſe maiorem medio iuramen
to,non reſtituitur.l.ſi alterius. C.ſi min.ſe maior.dix.

Sextò, quia ita ſimpliciter tenet Io.Fab.in l.clarum.
C.de auth.præſtan. per d.auth. ſacramenta puberum.
C.ſi adu.vend.

Sed contra eſt communis Doctorum reſolutio.

Ita enim determinat Bald.in c.ex parte.n.11.de cõſ.
Bal.in l.vnica.nu.25. C.eod.Matheſ.ſingul.164. Bertr.
conſi. 101.num.10.l....Cor.d.authen.ſacramẽta.nu.29.
licet ſubobſcure. Petr.Gerar.ſing.66.in fi. Bero.q.135,
per totum,vbi plenè. Io.Igneus d. auth. ſacramenta.n.
60.& Rolan.à Valle conſ.51.nu.34.lib.1.& conſ.31.nu.
10.lib.eod,poſt Ang.etiam & Marſ.vt ibi.& alios etiam
congeram in tract.iuram.

Pro qua concluſione ratio clara adducitur, quia hoc
iuramentum quo magis ſeruatur,magis ſtatur in peca-
to periurij, & ſic ſeruari non poteſt niſi cum diſpendio
ſalutis æternæ. Quo fit vt non ſolũ veniri poſſit contra,
ſed etiã debeat.c.inter cætera.can.diffinitio, & can. fin.
verſ.quiſquis.22.quæſt.4.& can. ſi aliquid.ead.cauſa &
queſtio. vbi dicitur, quòd non peccat qui tranſgreditur
illicitum iuramentum, & ita tenendum eſt.

Ad contraria reſpondetur ſic.

22 Ad primum,quòd dicta auth.loquitur† de iuramen
to promiſſorio,ſeu confirmatorio cõtractus, nos autem
hic de aſſertorio,& ratio differentiæ eſt,quia iuramentũ
promiſſorium eſt de futuro,aſſertoriũ verò de præſenti,
vel præterito. Quo fit, vt promiſſorium poſſit verifica-
ri per obſeruantiam eius quod promiſſum eſt,ſed aſſer-
torium,ſi obſeruetur & falſum ſit,perſiſtẽtia in illa fal-
ſitate eſt aggrauatio peccati, & ſic reuocari debet vnà
cum ipſa confeſſione falſa,ipſum quoque iuramentũ,
ſiue periurium,ita Bart.conſil.101.nu.10.& Io. Ign. in
dicta auth.ſacramenta.nu.60. Poteſt etiam dici, quòd
d.authen.loquitur in iuramento ſponte præſtito, vt ibi
in verbo,ſponte, ſed in iudicijs non fit ſponte quod fit,
quia illud redditur in inuitum,ergo &c. & hoc dicitur
ex Corn.ibi nu.29 ſed mihi magis placet prima reſpon-
ſio fundamentalis.

Ad ſecundum reſp. quòd illud quoque iuramentum
reſpicit futurum, & ſic habet locum reſponſio præ-
cedens.

Ad

Ad tertium reſp. quòd ideo teſtis non auditur volens
venire contra ſuam confeſſionem iuratam, quia ex hoc
ipſo declararetur periurus, & depoſitio eius ab initio
redderetur inualida tanquam à nõ idoneo teſte emiſſa.
23 Ad quartum reſp. quòd quando minor † malitioſè,
& ad hoc vt decipiat aduerſarium confiteretur falſum,
tunc nõ audiretur, vt dixi ſup. quia turpitudinem ſuam
allegaret, ſed quando imprudenter, & inconſultò, vano
ſcilicet timore litis, vel aduerſarij, vel iudicis hoc faceret
ſecus, quia imbellicitatem conſilij ſui non malignitatem
allegaret, ſed imbellicitas ſeu imprudẽtia conſilij in re-
bus agendis non eſt turpis in minore, quia prius eſt na-
turalis defectus, quàm animi vitium, ideo, &c.
Ad quintum, reſponde eodem modo, quia d. l. ſi alte-
rius. loquitur, & procedit quãdo adfuit dolus in mino-
re aſſerente ſe maiorem, aliàs ſecus, vt dixi plenè ſupra
q... art... Vnde retorquetur, &c.
Ad ſextum, quòd contra Fabrum eſt communis opi-
nio omnium aliorum, ergo &c.
Concluſio igitur ſit, quòd reſtituitur minor aduerſus
confeſſionem, vel negationem ſuam etiam iuratam, &
ſic ampliatio defenſata remanet.
24 Quam ampliationem extende, vt procedat † etiam ſi
minor dixiſſet, ita cõfiteor Domine ne torqueas, neque
teneas me, & iuro non venire contra, nam nihilominus
reſtituitur, non obſtante iuramento, Gloſ. ſuper conſt.
Marchię lib. 4. c. 17. n. 7. Paris de Put. in tract. de ſindic,
in verbo, officialis, qui dicit ſe ita feciſſe obſeruare in
cauſa cuiuſdam minoris.
25 Amplia ſecundò † concluſionem principalem, vt pro-
cedat etiam in confeſſione ficta, videlicet qñ ſtatutum
diſponit, vt contumax habeatur pro confeſſo, vt dicam
inf. in q. an aduerſus contumaciam minor reſtituatur.
Limitatur è contra principalis concluſio pluribus
26 modis. Et primò, † ſi minor maior factus tacitè appro-
baret dictam confeſſionem, illam ſcilicet non reuocan-
do. Capyc. deciſ. 92. per totum. De quo tamen dic vt di-
xi ſup. q. 25. art. 5.
27 Limitatur ſecundò, niſi ſtatutum † approbaret con-
feſſionẽ minorum, vt dicit Boer. deciſ. 63. nu. 7. vbi alle-
gat plures hoc dicentes.
Sed tu dic ſecuriùs, vt dixi ſup q. 15. art. 9. vbi decla-
raui plenè, an, & quando auferatur minori beneficium
reſtitutionis ex eo, quia lex in eo caſu habet eum pro
maiori; vbi dixi regulariter nõ denegari reſtitutionem.
Vide ibi, Et interim tene regulariter contra Butrium,
vel eum ſalua, quod loquatur quantum ad hoc, vt
confeſſio minoris non ſit nulla ipſo iure, & ſic bene lo-
quetur.
Limitatur tertiò, vt non procedat, quando minor
28 confitẽdo fecit id quod quilibet diligẽs † paterfamilias
feciſſet. Card. in c. auditis. q. de reſt. in int. poſt Hoſt. ibi
col. 2. & ibi. Bellam. ſub n. 6. verſ. ſecundò oppono. exem-
plificando, quando minor cõfeſſus eſt aliquid, quod de-
bebat confiteri, & idem latè in c. ex literis. in prin. eod.
tit. poſt Io. And. in d. c. auditis. col. 2.
Hæc limitatio Canoniſtarum eſt veriſſima in ſe, ſed
non eſt neceſſaria, quia in concluſione quam ſup. feci-
mus, ſuppoſuimus minorem eſſe læſum ea tali cõfeſſio-
ne, quia vel intempeſtiuè, vel quia verum non erat
quod confeſſus fuit, &c.
Limitatur quartò, ſecundùm quoſdam, vt non pro-
cedat niſi doceatur de læſione; Alij contra; Alij ſic in
ciuilibus, ſecus in criminalibus: Vnde dic, vt plenè
dixi art. ſeq. & art. 9.

Articulus VIII.

AD octauum, An ſcilicet in caſibus, quibus re-
ſtituitur minor contra propriam confeſſionem
29 † neceſſe ſit ei probare, q̃ læſus fuit ex illa confeſſione?
Duo capita diſtingue.

Primum eſt, an ſit ei neceſſe probare læſionem.
Secundum eſt quomodo illam probare debeat.
Quo ad primum videtur, quòd non ſit neceſſe pro-
bare læſionem.
30 Primò, quia quilibet maior reſtituitur † probata er-
ronea confeſſione, & ſic læſione, quæ in hoc propriè con-
ſiſtere videtur, quòd minor confeſſus fuerit, quod con-
fiteri non debebat. Ergo vt aliqua ſpecialitas ſit in mi-
nore, probatio huius erroris non videtur neceſſaria.
Secundò, quia ita voluerunt Gloſ. Dom. & Ioan. de
Fant. in cap. 2. de reſtit. in integrum. Iaſ. in conſ. 133.
num. 1. lib. 1. & conſ. 188. num. 1. lib. 2. Ruyn. conſ.
135. num. 8. lib... & conſ. 59. lib. 4. refert hos & plures,
& ſequitur Menoch. de arb. iud. lib. 2. cent. 3, caſu 168,
num. 4. & 5. vnde collige concord. ſi placet.
In contrarium eſt magis communis Doctorum ſen-
tentia. Quam tenent Specul. in tit. de reſtit. in int. §. 1.
verſ. ſed nunquid Eccleſia, num. 36. loquens in Eccleſia.
Cyn. in l. 1. in fine. C. de confeſ. & ibi Bald. verſic. ſed
pone minor. & ibi Salyc. refert & ſequitur Alexand. in
l. nam & poſtea. §. ſi minor. num. 10. ff. de iureiur. & ibi
Zaſ. num. 10. Curt. iun. num. 3. Ioan. Fab. in l. clarum.
C. de auth. præſt. Alex. in conſ. 172. nu. 24. lib. 6. & conſ.
55. num. 19. lib. 5. & ibi in add. plenè & Natta conſ. 558.
per totum, & ex Canoniſtis Card. in Clem. 1. nu. 19. de
reſt. in integr. cum concord. ibi in marg. lib. 6. & Abb.
in d. cap. auditis, in fine, extra eod. & iudicando Pede-
mon. deciſ. 87. nu. 10. Steph. Aufr. in add. ad Cap. Tho-
loſ. deciſ. 99. & eſt reuera magis communis opinio, &
habetur per Sarmien. plenè diſputantem lib. 3. Selecta-
rum interpret. cap. 13. & plenè etiam per Gabriel. tit. de
minori. concluſ. 2. & Matthæſ. ſing. 161. & adde etiam
Soc. d. §. ſi minor, num. 5. & Iaſ. 8. & ita tenendum eſt.
Primò, per l. ſi ex cauſa. §. nũc videndum. ff. de minor.
Secundò meliùs, per d. l. nam & poſtea. §. ſi minor,
num..., ff. de iureiur. vt pulchrè deducit Zaſ. ibi nu. 10.
& Iaſ. num. 8.
Tertiò, quia ratio clara hoc ſuadet, nam nunquam
in hac materia reſtitutionis in integrum tractatur de
remittendo onere probandi læſionem, niſi quando non
poteſt eſſe aliter, niſi quòd minor læſus ſit, vt dixi infra
in prima parte, quæſt. 36. art. 3. ſed in caſu iſto poteſt
eſſe quod pluribus modis minor læſus non ſit, vel quod ve-
ritatem confeſſus fuerit, vel quod eſſet actio, quæ per in-
ficiationem contra eum creſceret, vel quod probatum
eſſet plenè contra eum, &c. Ergo &c.
Quinimò cum non præſumatur quis cõfiteri aliquid
in ſui præiudicium ſecundùm Alc. de præſumpt. regula
ſecunda, præſumpt. 42. hæc præſumptio facit, vt læſio
non præſumatur hoc caſu niſi probetur.
Et ita tenendo. Ad contraria reſpon. ſic. Ad primum,
quod priuilegium minoris adeſt ſaltem in duobus.
Primò, quia ipſe non plenè, ſed ſemiplenè probare
poterit, vt dicam proximè in ſecundo membro.
Secundò, quia maiori nõ eſt neceſſarium probare er-
rorem, ſed ſatis eſt probare quod etiam ſi ſcienter con-
feſſus eſt falſum, tamen imprudenter fecit, & vano ti-
more ductus, & in hoc adeſt ſpecialitas ad fauorem
minorum in hac reſtitutione aduerſus propriam con-
feſſionem.
Limitant aliqui hanc concluſionẽ, vt procedat, quan-
31 do minor confitendo non læditur † re ipſa, nec ea ipſa
confeſſione dicitur apparere de præiudicio. Secus verò
ſi appareret, vt puta, ſi cõfeſſus fuiſſet ſe fideiuſſiſſe. Ita
Alex. in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. col. fin. nu. 11. de
iur. Natta conſ. 558. num. 5. Ruy. conſ. 88. lib. 4. nu. 4. &
alibi, vt per Gabr. d. tit. de minor. concluſ. 3, Volunt ergo
iſti, quòd quoties minor confitetur aliquid, quod etiam
ſi verum ſit, tamen reſtitutio danda eſt aduerſus actum
illum, tunc probatio læſionis neceſſaria non ſit, & pro-
fecto eſt limit. notab. Quando autem re ipſa dicatur
lædi minor, dixi plenè ſupra prima parte, q. 36. art. 3.
Limi-

32 Limitatur ſecundò, niſi minor † confeſſus ſit aliquid intempeſtiuè, nam tūc abſque aliqua probatione dicitur læſus hoc ipſo, quia tūc fateri nō debebat in ſui præiudicium, non quo ad fatendam veritatem, quia in hoc non læditur, ſed quo ad damnum quod ſenſit fatēdo illam incongruo tempore, vt per Innoc. in c. ex literis, de reſtit. in integ.

33 Limitatur tertiò ſolemniter, † vt non procedat, quando minor confeſſus eſt aliquid, quod nullatenus contra eum verè vel præſumptiue probatum fuerat, vel veriſimiliter probari poterat, tunc enim dicitur ipſo iure læſus ſecundùm plures Doctores, nec probatione læſionis indiget,

Sed quia hoc dictum eſt in ſe nobiliſſimum & maximè dubium in aliquo caſu, ideo diſtingue duos caſus.

34 Primus eſt, quando iſta confeſſio fuit facta † in ciuilibus, & hoc caſu quidam tenent, quòd nō, propterea dicatur minor ipſo iure læſus, Natt. conſil. 558. per totum, & Fran. Marc. dec. 516. ſub nu. 4. verſ. & quod, & idem lattiſſimè defendit Hippol. Rim. iun. conſil. 18. à num. 19. vſque ad finem, comprobans pluribus rationibus.

Sed contrarium tenēt alij magis communiter. Bal. in terminis in l. vnica, n. 28. C. de cōfeſ. Corn. conſ. 161. lib. 3. nu.... Alexan. conſil. 80. nu. 1. lib. 3. Gemin. in capit. 2. nu. 8. de reſt. in int. in 6. Rodoan. de reb. eccl. non alien. q. de reſt. in integ. §. 5. nu.... Rebuff. de reſt. in integ. art. 1. gloſſ. 1. num. 31. Et hoc videtur veriùs per c. auditis. de reſtit. in integ. licet Rimin. præall. nitatur dupliciter euitare hunc text. & pleniùs colligetur veritas ex artic. ſequen.

Secundus caſus eſt, quando iſta confeſſio fuit facta

35 in criminalibus, † quo caſu Doctores frequentiùs ſuam dicunt ſententiam, & pleniùs tractant, ideo ſeparatim dicam de hoc in ſeq. art.

Quo ad ſecundum autem, quomodo ſcilicet probari

36 † debeat læſio hæc à minore, quādo neceſſe habet illam probare, communis concluſio eſt, quod ſemiplena probatio ſufficiat, ita dicit Bald. d. l. vnica, numero 18. C. de confeſ. & ideo ſubdit quod ſufficiet minori probare per vnum teſtem, vel per famam, & ſequitur Iaſ. in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. nu. 20. ff. de iniur. & Alex. ibi n. 12. & Mattheſ. ſing. 165. Nat. conſ. 558. nu. 3. Pedem. deciſ. 87. num. 10. cum concord.

Et bona ratio eſt, quia non ad aliud deſeruit iſta reſtitutio, niſi ad reponendum minorem in priſtino ſtatu, vt pro non confeſſo habeatur, illud autem quòd confeſſus fuit, plenè poſtea probandum erit, an ita ſe habeat, vel ſecus, & quidem clarum eſt, quòd quando reſtitutio datur ad probandum, non eſt neceſſe quod læſio probetur plenè, quia in probatione poſtea facienda ope reſtitutionis, id probandum erit, vt declaraui ſupra in prima parte. quæſt. 36. art. 10.

Articulus IX.

AD nonum, An ſ. minor reſtituatur aduerſus con-

37 feſſionem † delicti abſque alia probatione læſionis, qñ nulla probatio aderat contra ipſum minorem?

Videtur, quòd non.

Proue tenuerunt plures Doctores; Cyn. in l. clarum. C. de auth. præſt. poſt Nicol. de Matarel. & Cuma. in l. 1. §. ſed an ipſos. in fi. ff. de cōfeſ. & plenè Gomeſ. in tract. de delict. c. 1. num. 66. verſic. ex quo videtur. & idem lib. var. reſol. 3. c. 1. nu. 66. verſic. ſed his non obſtantib. &c. & dicit plus, quòd in iudicando, & conſulendo ſequeretur hanc opinionem.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia. Quam originaliter fundauit Ang. in l. certū. §. ſi pupillus. ff. de conf. cuius dictum vti egregium, & ſingulare, ſequuti ſunt Doct. communiter vbique. Alex. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. num. 11. Hipp. Marſil. in l. de minore. in princ. num. 33. ff. de quæſt. & in l. 1. §. ſi quis. vltro. in fine. ff. de quæſt. & in ſuis ſing. 445. & Mattheſ. ſing. 58. & ibi Gabr. Saray. in addit. Iaſ. in l. error. verſ. quartò limita. C. de iur. & fact. ignor. vt in d. §. ſi minor. num.... & ibi Zaſ. num. 30. verſic. ſed in cauſis. Alciat. de præſump. in ſecunda regula, præſump. 42. Trigon. ſing. 52. cum concord. Lanſr. de Orian. in cap. quoniam contra. in verbo. confeſſiones probat. Boſſ. in tit. ſi aduerſus rem iud. reſtit. poſt num. 23. Afflict. ſuper conſtit. regni. lib. 2. rubr. 38. num. 12. & rubr. 40. num. 5. & 6. Gloſſ. ſuper conſtit. Marchiæ. lib. 4. cap. 25. num. 41. Rebuff. de reſt. in integrum. art. 1. gloſſ. 13. num. 24. Carrer. in ſua Praxi crim. cat. 76. num. 20. ſuper verbo. teſtibus prædictis. & cat. 164. num. 10. Duenn. reg. 259. nu. 5. Marian. Soc. ſen. in c. qualiter, & quando. num. 997. de accuſat. Addit. ad Alexand. dicta præſumpt. 42. Dec. in l. nihil. §. 1. num. 4. cum concord. in marg. de regul. iur. Illuſtriſſimus Cardinalis Albanus in rubr. ff. ſolut. matrimon. num. 5. & idem in l. prima. numero 35. ff. de offic. conſul.

Et conſulendo Bald. conſil. 310. nu. 2. lib. 1. & Alex. conſil. 125. num. 6. lib. 3. & conſil. 80. nu. 2. lib. 7. Hipp. Marſil. conſil. 130. num. 25. cum concord. Iaſ. conſil. 133. num. 2. lib. 1. & conſil. 188. numero 1. libro 2. Ioann. de Amicis conſil. 84. numero 12. Hippol. Riminald. iunior. conſil. 12. num. 18. iuncto num. 43. libro 1. Iaſon inter conſil. criminal. in ſecundo volum. conſil. 52. numero 8. & 9. multum extollens hanc doctrinam Angel. Rolan. à Valle conſil. 51. num. 38. libro 1. Natta conſil. 558. & iudicando ita votauit Curia Neapol. vt per Afflict. deciſ. 208. num. 5. & communem ait Gomeſ. dicto tit. de delict. cap. 1. num. 66. licet ipſe (vt dixi ſup.) contrarium defendat.

Pro qua communi adducuntur c. 2. cum Glo. de reſt. in integrum. & l. ſi ex cauſa, §. nūc videndum, quam pariter ita intelligunt. ff. de minor.

Ego puto veriorem hanc poſteriorem communem ſententiam, & ab ea non eſſe diſcedendum in conſulendo, & iudicando propter tantorum Patrum authoritatem, ſolum hoc granum ſalis addendo, quòd arbitrio

38 † iudicis remitti debeat, an minor ſimplicitate metuque tormentorum, vel iudicum, vel carceres, vel dolo, blanditijs, vel ipſorum iudicū, vel aliorū curialium carceris inductus fuiſſet ad ita confitendum, an verò conſcientia ductus, vel Deo ita volēte, vt veritas detegatur, conſtiti ſibi aliunde, q̄ iſte minor aliàs eſt malitioſus, & nō meticuloſus, & in ſpecie carcerum, & tormētorum &c. & ſi ſimus in primo caſu, illū reſtituat abſque alia probatione læſionis, in ſecundo verò non, niſi docto de læſione per minorem ſaltē ſemiplenè; Quod ſi minor docere noluerit, iudex poterit illum legitimè torquere, ex hoc ſolo indicio cōfeſſionis propriæ, aliàs ſtante primo caſu, & communi, & veriori opinione, de qua ſupra malè facit iudex, ſi torquere voluerit minorem ex hoc ſolo indicio, quia ipſemet cōfeſſus fuerit, nam allegante minore errorem, & imprudentiam ſuā, & petente ſe reſtitui, ſi nullum aliud legitimū & ſufficiēs indiciū ad torturam aderit, debebit illum iudex abſque alia probatione erroris reſtituere in integrum, nō autem condemnare, vel torquere, vt per Boſſ. tit. de confeſſ. num....

Retenta igitur communi concluſione præſertim in caſu de quo dixi.

39 Ampliatur † notab. vt procedat, etiam ſi minor pluries ſuā confeſſionem ratificaſſet, quia tantò magis capi, & lædi diceretur, & magis abſque alia probatione læſionis reſtitueretur, ſecundùm Bal. d. conſil. 310. nu. 2. lib. 2. Ego autem dixi ſupra aliàs, q... art... an geminatio, & ratificatio actus excludat minorē à reſtitutionis beneficio, an verò eo magis eum dignum faciat. vide ibi.

Limitatur verò econtra, ſecundùm quoſdam, vt non

40 procedat in atrocioribus † delictis, ita Hippol. in d. l. de minore. in princ. colum. final. ff. de quæſt. refert & tacitè cum eo pertranſit Gabriel. tit. de minor. concluſ. 3. in fi.

& re

&c re verà dixit hoc Marſil.d.l.de minore,num.35.
Et pro hoc facit clarè,& in terminis quod dicit Bart.
in l.auxilium.nu.6.ff.de minor. quem ſequitur ſimpli-
citer Fran.Marc.deciſ.792.n.3.& dec.122.num.16. vi-
delicet quod nõ ſuccurritur minori aduerſus ſuam con-
feſſionem in atrocioribus.
Ego tamen ſemper tenui contrarium,& æquiùs mi-
hi viſum fuit.
Quia quo magis eſt atrox delictum maiorẽ meretur
pœnam,& conſequenter minor magis læditur, & reſti-
tutione dignus eſt, ſi illud erroneè, per ſimplicitatẽ, vel
timorem faciat, & hoc,abſque eo quod læſionẽ probat,
quia ſuppoſitis terminis habilibus, de quibus infra in
concluſione & in ſpecie in verſ.ego puto, quo atrociùs
eſt delictum,eo minus veriſimile eſt, quod minor illud
commiſerit,ſi contra eum nulla probatio vel indicium
extat, ar. l.merito. ff.pro ſoc. cum vulg. Neque obſtat
tex.in d.l.auxilium, in quo ſe fundat Bartol.dum ibi di-
citur, quod ſi minor adulterium fateatur nulla pœnæ
adulterij deprecatio eſt. Quia non propterea tex.exclu-
dit minorem à reſtitutione aduerſus confeſſionem pro-
priam,ſed à reſtitutione aduerſus pœnam vt illam affu-
giat,quia ad hoc non datur,vt dicam infra in q. an ad-
uerſus delictum,& hãc opinionem meam reperi poſtea
tenentem in terminis Grammat. in conſ.16.per totum,
vbi in princ.appellat illud delictum nefandum. Et pro
41 hac opinione fuiſſe iudicatum in atrociſſimo vitio † ſo-
domitico refert Gomeſ.in cap.1.de delict.num.66. Ta-
men bene inquit ipſe, quòd Theologis hoc non placet.
& Clar.in §.fin.quæſt.60.in princ.inquit,quod Medio-
lani in atrocioribus.non ſeruaretur hæc opinio. Sed quid-
quid ſit ego puto veriorem & æquiorem, vt dixi ſupra
præſuppoſitis terminis habilibus,& ijs quæ cum grano
ſalis dixi ſupra eodem art.verſic. ego puto.
42 Limitatur ſecundò,vt non procedat, † quando à ſta-
tuto cõualidaretur actus minorum,& confeſſio eorum.
Soc.ſen.conſil.57. num.12.& 13.lib.3. poſt Ioan. And.
in add.ad Specul.tit. de reſt.in int. §. quis autem,verſ.
ſaluo quod dicitur.
Sed quo ad veritatem huius limitationis vide quæ di-
xi ſupra in prima part.quæſt.15.num.9.& infra eadem
quæſt.art.7.verſic.limitatur &c.

Articulus X.

AD decimum, An ſcilicet minor reſtituatur aduer-
43 ſus exceptiones † peremptorias omiſſas?
Videtur,quòd non.
Per text.peregrinum in l.ſi cum tibi.C.de indic. inn-
ctis notatis ibi per Zaſ.num.3. dum inquit,quod ibi fa-
uor litis finiendæ præponderat fauori ætatis.
Sed contra eſt veritas.
Text.in l.peremptorias.C.ſent.reſcind.non poſſe. &
ibi Bald.num.18.& text. in ſui generalitate in l.minor
25.annis omiſſam.ff.de minor.& ibi notant Gl.Bart.&
alij. Rota deciſ.15. de excep.in antiquis, quæ loquitur
quãdo prælatus huiuſmodi exceptiones omiſit, & dici-
tur ibi, quod detur reſtitutio eccleſiæ, &. Zaſ. in d.l.ſi
cum tibi.& eſt veriſſimum.
Ratio qua clara eſt, quia omittendo exceptiones,de-
fenſiones ſuas minor dicitur omittere,vnde lædi dicitur
quaſi abijciens ius ſuum,vnde & c.l.nõ omnia.ff.de mi-
nor.& certè concluſio non habet difficultatem.
Ad contrarium enim reſpondetur ſecundùm Zaſ.ibi
quòd ibi illa minor ſi petijſſet reſtitutionẽ,auditus fuiſ-
ſet per regulam d.l.ſi minor 25.ann.omiſſam. & ita te-
nendo.
44 Amplia primò in eccleſia,quando ſcilicet † prælatus
ſuus omittit exceptiones has opponere, vt dixit Rota d.
deciſ.15.in antiquis,de except.
45 Amplia ſecundò,vt procedat † etiã in maiore 25.an-
nis,qui reſtituetur,ſi legitimè impeditus fuit,quominus
ſuas exceptiones peremptorias proponeret, ad hoc,vt
liceat ei adhuc illas proponere, vt dicit Felyn. in c.in
nomine Domini. num.19. de teſt.
In propoſito quoque adde quædam particularia,quæ
articulum ſeparatum propter eorum facilitatem non
merentur, videlicet, quòd minor reſtituitur etiam ad-
46 uerſus † quartam dilationem non petitam; ſecundùm
Mauric. cap.53.
Item reſtituitur contra præuaricationem factam ab
47 aduerſario. † Mauric. cap.305.
48 Item reſtituitur aduerſus interrogatoria † non data,
vel exceptiones contra teſtes non oppoſitas, vt per Ca-
pel.Tholoſ. deciſ.53. & in addit. plenè per totum. Sed
ego dixi ſupra de interrogatorijs hac eadem quæſt. &
de alio dicam infra quæſt.65. art.13. vbi plenè.

Articulus XI.

AD vndecimum, An ſcilicet minor, vel maior re-
49 ſtituantur ad producendos nouos teſtes † poſt
publicationem proceſſus, & dicta teſtificata?
Quia articulus eſt maximè frequens, & ex aliqua
parte dubius,diligenter inſiſtendo,de duobus ſeparatim
quærendum eſt.
50 Primum eſt,an minor ex capite † minoris ætatis, &
iuuenilis imprudentiæ reſtituatur?
Secundum eſt, an maior ex capite iuſti impedimenti
ex clauſula generali reſtituatur?
Quo ad primum.
Videtur, quòd non.
Primò, quia ratio quare quilibet maior non legitimè
impeditus non poteſt poſt dicta teſtificata ſuper eiſ-
51 dem nouos teſtes producere, † eſt timor ſubornationis,
auth.qui ſemel. C.de probat.& ibi Bal.& alij,& in cor-
pore vnde ſumitur, & in c.fraternitatis,de teſtib. & ibi
Doctor. & cõſequenter eſt ſuſpicio doli de futuro, ſed
minor aduerſus dolum de futuro non reſtituitur. l.au-
xilium. ff.de minor. & ibi Bart, num.2. & in l.ex cau-
ſa. § nunc videndum. ff.de minor. Paul,de Caſt. in l.1,
§.editiones, num.10, ff.de edendo, cum concord. quos
congeram infra in quæſt. an minor reſtituatur aduerſus
dolum, quæſt.83. num.5. argo &c.
Secundò, quia quòd non poteſt facere princeps ſua
authoritate,neque prætor facere poteſt, vt de ſe patet,
ſed Princeps mat. non poteſt dare licentiam parti, vt
poſt dicta teſtificata producere poſſit nouos teſtes.
§.illud. auth. de teſtibus & d.auth. qui ſemel, ergo.
Tertiò, quia ita tenuerunt Iacob.Buttig. in l.minor
omiſſam. ff.de minor. Dyn. in l.1. § nunciatio. ff.de no-
ui oper.nunciat. Ioan.Bapt.Ferret. in conſ.39. num.4.
& Card. Clem.1.num.23. volens quòd Eccleſia hoc ca-
ſu non reſtituatur, niſi probet, quòd culpa adminiſtra-
toris læſa ſit.
Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia.
Quam tenuerunt & tenent omnes alij antiqui, &
moderni,& in ſpecie Ioan.de Deo lib.5.cap.8. Specul.
in tit.de reſtit.in integr. §.fin.num.4. Bald. in auth. qui
ſemel. nu.1.in 5.fall. C.de probat.& ibi Sal.col.8. Bart,
in l.1. §.nunciatio,num.34. ff.de oper.nou.nunc. & ibi
alij omnes, Alex.num.32. Iaſ.colum.fin. Alciat.nu.73.
Crot.num.88. verſ.4.concluſio. Ruyn.num.220. Bal.
in l.ſi minor 25.ann.omiſſam. ff.de minor. Ang.in l.vbi
exigitur, num.2. ff.de edend. & ibi Iacob. de Sancto
Georgio,& idem Iacob. in l.1.num.4. C.ſi adu.ſolut.&
canon.in c.auditis,de reſtit.in integr. Innoc. Ioan.And.
Hoſt.Card.Bellam.Butr. & alij circa finem. & Barbat.
in Clem.fin. de teſtib. num.22. Soc.ſenior plenè in reg.
262. & idem Marian.Socin.ſen. in tract.de reſtib. num.
118. ver.ſed contrarium. & Crot.num.268. eod.tract.
Felyn.in c.fraternitatis,ſub nu.6.verſ.in quantum Doct.
cum concord. Anchar.in c.1.col.fin. de reſtit. in integr.
Affl.ſuper conſtit.Regni,lib.2.rubr.40.num.13.Gomeſ.
Varia.

Variarum Reſolut. lib.2. cap.13. num.1. Capel. Toloſ.
deciſ.249. & alij innumeri colligendi ex proximè do-
cendis in hoc articulo. & in ſumma hanc eſſe commu-
nem teſtatur Alexand. in d.§. nunciatio, num.75. & ita
practicari ait Affl. & Gomeſ. præalleg. capit.13. num.1.
& de communis Seyſ. d.§. nunciatio. & pro hac ſententia
eſt text. in l.1.§. accuſationem. ff. ad Turpill. & l.1.§. fin.
ff. de edendo, & text. in l. ſi quis in graui. §. ſi quis igno-
rans. ff. ad Syllan.

52 Ego autem ſic dicendum puto, † aut clarè conſtat
quod nulla adeſt ſubornatio, vel futura ſit, & non habet
dubium hæc cõmunis ſententia, quia ceſſat præcipuum
fundamentum in quo fundatur contraria.

Aut ex aduerſo clarè conſtat de dolo & ſubornatio-
ne, & tunc ſecus, quia non debet ſuccurri in delictis, &
dolo, neque dari debet ei materia delinquendi contra
l. conuertite. ff. de pact. dotal. cum ſimil.

Aut de neutro conſtat, & ſic ſumus in dubio, & tunc
dico veriorem & æquiorem communem ſententiam ex
eo, quia in minore ceſſat præſumptio iſta doli & ſubor-
nationis, quando adeſt læſio de præſenti, creditur enim
quòd potiùs ex imprudentia & fragilitate propria in
damnũ inciderit, quàm malitioſè hoc fecerit, vt poſt di-
dicita teſtificata teſtes rurſus producendos ſubornaret
circa id de quo deponere deberent, & hoc eſt quod vult
53 dicere Bart. quod minor † reſtituitur aduerſus dolum
præſumptum de futuro, quando damnum imminet
de præſenti, quem in hoc Doct. communiter ſequuntur,
vt per Claud. de Seyſ. in dicto §. nunciat. num.60. vt di-
cam infra in q. an minor reſtitu. adu. dolum, quæſt.83,
art.5. cuius dictum ſic intelligitur, videlicet, quod quan-
do minor allegat cauſam, & illam probat, ꝙ damnum
eſt ei hodie ſi non poteſt in futurum alios teſtes ſuper
iiſdem examinare ceſſat timor doli, quod illud quod
vult in futurum facere doloſè agere prætermiſerit, vt
per Zaſ. in dicto §. nunciatio, numero 13. ex quo patet
etiam reſponſio ad contraria, ſigillatim tamen ſatisfa-
ciendo.

Ad primum dico, ꝙ data probatione læſionis quam
de neceſſitate in omni reſtitutione præſupponimus, tol-
litur ſuſpicio doli, vt dictum eſt.

Neque mouet dolus tutoris, vel curatoris, vel alterius
qui interueniſſe potuit. Quia in primis in eis non præ-
ſumitur, cum de eorum commodo non agatur. l. vi-
deamus. §.1. de in lit. iur. per Bar. in d.§. nunciatio. Præ-
terea dolus illorum non debet nocere minori, vel pupil-
lo. ff. quando ex fact. tut. vel curat. per totum.

Ad ſecundum dicit Soc. d. tract. de teſtibus nu.122.
quod non eſt bona conſequentia, non debet per reſcri-
54 ptum permitti, † ergo neque per edictum prætoris, quia
ecce princeps non permittit reſciſſiones contractuum,
& tamen per reſtitutionem in integrum ex prætoris
edicto reſcinduntur, vt ſupra pleniſſimè viſum eſt, & ra-
55 tio rationis eſt, quia princeps viuus ex honeſtate † &
ordinaria poteſtate, & abſque cauſa non vult vt leges
principis mortui ludibrio ſint, ſed in ſuo robore perſi-
ſtant, & quæ potuit princeps mortuus vel habentes au-
thoritatem ab eo, quales ſunt prætores, leges condendo
vniuerſales, non vult poſſe princeps viuus abſque cauſa
ex ſpeciali priuilegio, & perſonali prærogatiua, l.1. ff.
de conſtit. princip. §. ſed quod principi. inſtit. de iur. na-
tur. cum ſimil.

Ad tertium dico, quòd contra eſt cõmunis ſententia,
vt dixi ſupra, vel quod ſingularis opinio præallegatorũ
poteſt procedere in cauſis ſequentium limitationum.

Concluſio igitur ſit, quòd minor ex capite minoris æ-
tatis reſtitui poteſt ad nouos teſtes producendos ſuper
iiſdem, &c. etiam poſt didicita teſtificata, & hæc eſt
communis regula.

56 Ampliatur que primò, vt poſſit minor † poſt didicita
teſtificata nouos articulos dare ſuper iiſdem vel dire-
cto contrarijs. Port. concl.39. lib. primo, limit.12. Affl.
deciſio.216. numero 2. & 3. cum concord. per eum. &
Pedemon. deciſio.87. numero 3. & dubium non habet,
rationibus eiſdem de quibus ſupra in concluſione.

57 Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam in † eccleſia
quæ hoc caſu fungitur, ſicut etiam aliàs regulariter,
iure minoris. Card. in clem.1. num.23. de reſt. in integ.
Ant. de But. in c. auditis, nu.28. de reſt. in int. Fely. in c.
fraternitatis, nu.2. & 3. de teſtib. & Iuriſtæ paſſim. Bal.
in l. minor omiſſam. ff. de minor. Affl. ſuper conſt. regni,
lib.2. rub.40. nu.13. Crot. in tract. de teſtib. nu.268. Alc.
in d.§. nunciatio. l.1. de ope. noui nunc. num.74. in fine.
Bellam. deciſ.38.

Sublimitãt præalleg. vt Corn. procedat niſi culpa, &
negligentia prælati eccleſia læſa fuerit.

Tu dic, ꝙ hoc intelligitur ſecundùm terminos limi-
tationis primæ de qua infra, id eſt, dummodo, eccleſia
læſa fuerit ex negligentia, vel imprudentia prælati, non
autem caſu & fortuna dicunt ibi.

58 Ampliatur tertiò, vt procedat idem in republica, † ci-
uitate, &c. Port. d. concluſ.39. in 12. limit. Pedem. deciſ.
87. num.3.

59 Et ſimiliter dic in caſtris, † & vniuerſitatibus alijs,
quibus datur reſtitutio iure minorum, de quibus dixi
plenè ſupra in prima parte, quæſtio.3. artic.10.

60 Ampliatur quartò in fiſco, † Aret. conſil.20. & poſt
eum Alciat. d.§. nunciatio. nu.75.

Tu dic, vt de ſubſtitutione fiſci dixi infra q.3. art.13.

61 Limitatur autem econtra multipliciter. Primò, vt nõ
procedat, quando minor fecit omnem diligentiam, vt
teſtes haberet, & examinaret ante publicationem pro-
ceſſus, & ſic fecit quod diligens paterfamil. in hoc feciſ-
ſet, & potiùs caſu & fortuna, quàm ex imprudẽtia pro-
pterea læſus eſt, tũc ex hoc edicto minor nõ reſtituitur.
Innoc. in c. auditis, & in c. coram, in vlt. Gl. de reſt. in int.
Spec. eod. tit. §. quod ea cauſa. Salyc. in auth. qui ſemel.
C. de probat. col.1. Alex. in d.§. nunciatio. num.32. & ibi
Alex. num.74. Felyn. in d. c. fraternitatis, numero 6. de
teſtib. Crot. in §. nunciatio. num.88. verſ.4. fallit, Barbat.
in clem. fin. num.22. de teſtib. & plenè Cephal. conſil.7.
n.6. & 7. lib.1. qui loquitur etiam in eccleſia, & idẽ vo-
luit Card. d. clem.1. nu.23. de reſtit. in integ. & eſt com-
munis limitatio omnium.

Et eſt tex. clarus in l. fi. C. de reſtit. in integ. & in l. ve-
rum. §. ſi locupleti. ff. de minor.

62 Sublimita niſi de læſione notoriè conſtaret, † quia
tunc conſtaret quoque de imprudentia minoris & non
de exacta diligentia. Ant. in c. auditis, num.28. de reſt. in
int. & licet de reſtitutione ex clauſula generali loqua-
tur, tñ idem puto de reſtitutione ex capite ætatis, ſtante
præſumptione negligentiæ ex notoria læſione reſultãte.

63 Et extende hoc notab. ꝙ ſi in dubio † ſumus, an mi-
nor negligenter, vel prudenter ſe geſſerit, ſi de læſione
cõſtet, dicetur minor imprudenter ſe geſſiſſe, & ſic reſti-
tuetur etiam ex hoc edicto minorum ex capite ætatis,
ita Marian. Soc. de teſtib. num.119.

64 Sublimitãt ſecundò alij, vt licet non reſtituatur † hoc
caſu minor ex capite ætatis, tamen ex clauſula generali,
vt quilibet maior reſtitui poſſit, ſed quoniã aliqui con-
tradicunt, & venit reperendum infra proximè, in verſ.
quo ad ſecundum, ibi vide.

65 Limitatur ſecundò principaliter, vt non † procedat,
quando vellet examinare teſtes ad probandã aliquam
dilatoriam modici præiudicij, quia tũc non reſtituetur.
Inn. c. coram. de reſtit. in integ. Alex. d.§. nunciatio, nu.
32. & ibi Crot. nu.88. Soc. in reg.262. lim.1. Barbat. cle-
men. fi. de teſtib. num.22.

Ego dixi quid ſentiam ſupra q.64. artic.7. dum dixi
de reſtitutione minoris aduerſus omiſſam exceptionem
dilatoriam, ibi vide, & quo caſu minorem reſtituẽdum
ibi dixi, hic quoque reſtituendum eſſe conclude.

66 Limitatur tertiò, vt non procedat, quãdo † minor vel-
let examinare teſtes ad probanda crimina aduerſario
oppo-

Digitized by Google

oppoſita, quis ad hoc non reſtituetur, ita poſt Glo. in cle. non poteſt. in Gloſ. pen. de procurat. & Spec. de reſt. in integ. §. quis autem. verſ. ſed pone eccleſia, Bald. in l. auxilium. ff. de minor. Alexan. in d. §. nunciatio, nu. 34. cum concord. & ibi Alciat. num. 73. & Crot. num. 88. & Barbat. in clem. fin. nu. 22. de teſtib. Soc. regu. 262. limit. 2. Felyn. d. c. fraternitatis, nu. 6. de teſt.

Et ego dixi plenè inf. q. 89. art. 3. ſub illo dubio, an minor reſtituatur aduerſus omiſſam accuſationem, & ex dictis ibi reſolui hanc limitationem hic.

Limitatur quartò, vt non propterea detur reſtitutio
67 ipſi quoque aduerſario, Bart. §. nunciatio. in fi. Fel. in d. c. fraternitatis. nu. 6. & ego dixi plenè q. 47. art. 11. nu. 50. ſup. in 1. parte.

68 Limitatur quintò, vt procedat † ita demum, ſi minor docuerit de læſione, aliàs ſecus. Ita omnes præall. communiter, & in ſpecie Capel. Tholoſ. deciſ. 249. in add. & Soc. d. reg. 262. limit. 2. & in hoc omnes concordant, & meritò, quia ſine probatione læſionis nulla læſio procedit, vt dixi ſupra millies.

69 Sola difficultas eſt, † quomodo iſta læſio probetur, & quæ ſit practica in hoc. & in hoc de duobus eſt videndum.

70 Primũ eſt, an ſufficiat † ſemiplena probatio, an verò plena requiratur, & videtur diuerſæ opiniones, dicit. n. Bellamer decis. 38. per totũ, ꝙ ad tollendum timorem ſubornationis hoc caſu requiritur plena cauſæ cognitio.

Sed Achil. deciſ. 296. dicit, quòd ſufficit ſummariè docere quod adſunt nouæ probationes facientes pro læſo. & Io. de Deo lib. 5. c. 8. inquit, quod in hac reſtitutione non debet eſſe nimis mollis, neque nimis durus.

Ego autem dico, quòd ſimpliciter ſufficit ſemiplena probatio, quia vbicunque per reſt. in int. non deciditur cauſa principalis, ſed reſtituitur quis tantum ad audientiam, id eſt, vt appellare, vel probare aliquid poſſit, ſufficit tantum dare fumum iudici de bono iure petentis reſtitutionem, quia in ipſo negotio principali plenè cognoſcetur poſtea, an verè ius foueat vel ne. vt poſt Io. And. Iac. de S. Georg. Auet. & alios plures, dixi pleniſſimè ſup. q. 36. art. 10. & in ſpecie lim. 5. & 6.

71 Et practica dandi fumum iſtum, eſt, quod iſti teſtes noui potuerunt à principio produci. & omiſſi fuerũt per incuriam, & ꝙ poterant deponere ſuper an, ſuper quo vel nihil probatum eſt, vel non ſufficienter probatum eſt, vel quòd digniores ſunt quàm primi, vnde licèt non plus deponere poſſint quàm primi, tamen ſunt omni exceptione maiores, & primi fortè non ſunt tales, & ſic tolletur præſumptio calumniæ vel doli, & ſatis erit in ſumma oſtendere quòd minori potuiſſent iſti teſtes prodeſſe, nocere verò nequaquam, & ita vult Soc. d. tracta. de teſtib. nu. 130. in fine, & dixi d. quæſtione 36. art. 8. 9. & ſeqq.

72 Secundum eſt, an ſi pro obtinenda reſtitutione † ad producendos nouos teſtes iudex voluerit examinare iſtos teſtes cum iuramento, & plenè depoſuerint etiam ſuper negotio principali, an rurſus repeti debes ut in ipſo negocio principali?

Et Soc. d. tract. de teſtib. d. num. 130. ponit duas opiniones.

Prima eſt, quòd ſic, quia prima fuit cauſa incidens.

Secunda verò eſt cauſa principalis, &c.

Altera eſt, quòd ſit electio partis contra quam producuntur, vt vel approbet eorum dictum prout fuit redditum in cauſa reſtitutionis, vel quòd iterum iurent & deponant, arg. c. præſentats, de teſtib. & l. fin. C. eod.

Ego dico, vt dixi ſupra in prima parte quæſtio. 39. art. fin. vbi vide plenè.

Quo ad ſecundum caput principale huius articuli, an
73 ſcilicet quilibet † maior reſtituatur ad hoc ex capite iuſti impedimenti?

Videtur, quòd non.

Quia fauorabilior eſt reſtitutio ex capite ætatis, quàm ex clauſula generali, vt per Doct. in l. cum quidam. ff. de acquir. hære. ergo ſi illa denegatur ceſſante iuuenili imprudentia, iſta quoque ceſſare debet, & ita per hanc rationem nititur firmare Ruy. in d. §. nunciatio, nu. 221. & ſeq. & idem ſimpliciter vult Cephal. conſil. 7. nu. 7. lib. 1. & loquitur in eccleſia.

Sed contra eſt communis & vera ſententia, Innoc. in c. pen. de reſtit. in integr. & in cap. auditis. ad fin. eod. tit. Anchar. in cap. 1. eod. titu. col. fin. Boich. in cap. cum veniſſent, num. 4. de teſtibus. Card. clemen. 1. num. 23. de reſt. in integr. Felyn. in c. intimauit. num. 3. de teſtibus. & ibi Aret. Doct. etiam omnes in cap. auditis. de reſt. in int. Hoſt. ibi col. fina. Ioan. And. col. 2. Card. q. 10. & 51. Bellamer. num. 7. Boer. in ſuis ſing. in verbo, teſtis. nu. 19. Soc. de teſtib. num. 126. Alciat. d. §. nunciatio, num. 74. & Capel. Tholoſ. deciſ. 412. vbi pulchrè, & ita firmiter tenendum eſt, quicquid Ruyn. effundat abſque fundamentali ratione in d. §. nunciatio, & hanc tenent etiam omnes adducti ab Ant. Gabriel. in titu. de teſt. concluſ. 21. num. 51.

Et ratio clara eſt, quia cuilibet minori & etiam maiori non ex negligentia propria, ſed caſus neceſſitate impedito ſuccurritur, ſi de iure ſuo quicquam diminutum vel deterioratũ ſit, l. 1. & l. nõ enim. ff. ex quib. cau. maio.

Et ad rationem Ruyni reſp.

Quòd in primis non eſt ſimpliciter fauorabilior reſtitutio ex edicto minorum, quàm maiorum, vt dixi ſupra q. 5. art. 1. Præterea non ſequitur hæc argumentatio, denegatur reſtitutio ex cauſa ætatis, ergo & alia denegari debet, vt latè deduxi d. art. 1. verſ. ergo tamen, nu. 6.

74 Qua communi retenta, infertur † notab. ad plura, primò quod ſi teſtes tempore primi examinis erant captiui, vel excommunicati, vel alia de cauſa neceſſaria impediti quo minus examinari poſſent, & poſt publicationem proceſſus & dicta teſtificata fierent habiles & in promptu eſſent, reſtitutio ex hac clauſula danda eſſet, vt etiam poſt dicta examinari poſſent ſuper eiſdem. &c. ita ex prædictis Hoſt. Ioan. And. Card. & Bellam. in d. cap. auditis. & Card. d. clemen. 1. & Capel. Tholoſ. deciſ. 322. & Boer. d. ſingul. 19.

75 Secundò infertur, † quod ſi teſtes fuerint ab aduerſario dolo ſubtracti, vel perſuaſi blanditijs, ne ſe examinarent, vel vt dicerent ipſi læſo, quod nihil ſciebant de ijs de quibus in articulis, & ideo ipſe maior omiſerit illos ante publicationem producere, audietur ex clauſula generali, vt illos etiam poſt dicta producere & examinare poſſit, Fely. d. c. intimauit, nu. 2. de teſtib. & Capell. Tholoſ. d. deciſ. 422. in add. pulchrè.

Ampliaturque concluſio prædicta, vt procedat etiam
76 ſi impedimentum proceſſit ex capite ignorantiæ, † quia ſcilicet læſus ignorauerit adeſſe illos teſtes, & ignorantia probabilis excuſabiliſque ſit, Felyn. in d. c. intimauit. ſub nu. 3. in fine. Boich. in c. cum veniſſent. de teſtib. nu. 4. Anch. in c. 1. de reſt. in int. col. fin. Bellam. in c. auditis. nu. 7. Curt. ſenior in l. admonendi, nu. 40. ff. de iureiur. Ant. de But. in c. fin. in fine, de iureiur. & Iaſ. d. l. admonendi, in prima lectu. in fine, & in rep. num. 321. in fine. Sed pleniùs de hoc dixi infra in 76. q. art. 3. dum de reſtitutione aduerſus rem iudicatam ex capite inſtrumentorum, vel teſtium nouiter repertorum agitur.

77 Amplia ſecundò, vt idem ex hac † clauſula generali fieri poſſit in ſecunda inſtantia, Felyn. in d. c. intimauit, nu. 5. de teſtib. poſt Abb. in cap. ſuborta, de re iud. & Innoc. in cap. vltra tertiam de teſtib.

Et ad cautelam & tollendum omne dubium, fac vt
78 læſus præſter † iuramentum, ꝙ non animo calumniandi, ſed quia fuit legitimè impeditus non prius examinauit illos teſtes, vel quia illos ignorauit, & tunc audiendus erit ſecundùm Soc. in tract. de teſtib. num. 126. poſt Specu. de reſt. in integ. §. fin. verſic. quod ſi in ea, & Doct. in d. cap. pen. de reſtit. in integr. & Felyn. d. c. intimauit, col. 1. nu. 2. de teſtib.

Quæ-

Digitized by Google

Quæritur etiam circa præſentem articulum, an mu-
79 lieribus, † vel ruſticia ſuccurratur in hoc ex capite ſim-
plicitatis ruſticanæ, vel ſexus fragilitatis?

Et breuiter communis eſt quòd non. Bar. in d. §. nun-
ciatio. ad finem. Iacob. de S. Georgio in l. vbi exigitur,
n. 7. ff. de edendo, poſt Ang. ibi, & de communi teſtatur
Soc. de teſtib. num. 124.

Sed Afflict. ſuper conſtit. regni, lib 7. rub. 40. n. 13. di-
cit idem in muliere & fiſco, quod in minore & eccleſia.
Sed ego dixi plenè de veritate ſupra q. 10. art. 6. vbi de
reſtitutione mulierum dixi, ibi vide.

Articulus XII.

80 AD duodecimum, An ſcilicet † minor, vel maior
reſtituantur aduerſus concluſionem in cauſa &
omiſſas probationes?

In primis quantum attinet generaliter ad ipſam con-
81 cluſionem in cauſa, ſeu † renunciationem probatio-
num, quæ idem ſunt, concluſio eſt, quòd minori regula-
riter ſuccurritur, ſi aliqualiter docuerit, quod habet ad-
huc alias probationes quas per imprudentiam omiſit,
& quæ conferunt illi ad victoriam. ita Signor. de Ho-
mode. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiuran. nu.
9. Anchar. in cap. auditis nu. 7. de reſtit. in integ. Gloſ. &
Doct. in l. fin. C. ſi ſæp. reſtit. poſtul.

Quinimò, dicunt alij, quod eo ipſo quod minor con-
cludit in cauſa, dicitur ipſo iure læſus, ſecundùm Afflict.
dec. 114. num. 3. & Maranta in 6. parte, tit. de concluſ. in
cauſa, num. 3. cum concord.

Sed hæc omnia videntur pendare ab inſpectione ſe-
quenti. Quia idem videtur per omnia reſtitui aduer-
ſus omiſſas probationes, & renunciationem probatio-
num ſeu concluſionem in cauſa, ideo tam quo ad regu-
lam, quàm quo ad extenſionem prædictam, dic vt ſta-
tim dicam.

Quo ad reſtitutionem igitur aduerſus omiſſas proba-
tiones, de duobus videndum eſt.

82 Primum eſt, an hæc reſtitutio regulariter detur mi-
nori, vel maiori?

Secundum, an detur abſque alia probatione læ-
ſionis?

Quo ad primũ, fac regulam, & dic quòd minor reſti-
tuitur. tex. eſt in l. minor omiſſam. ff. de minor. & ibi Do-
ctores, & tradunt omnes paſſim tam allegati ſupra art.
præced. circa teſtium productionem poſt didicita teſtifi-
cata, quàm allegandi infra in declarationibus huius
concluſionis, & in ſecundo membro huius inſpectionis.

83 Amplia, quòd eadem æquitate † reſtituitur aduer-
ſus dilatoriam quartam omiſſam, Bellam. in c. ne vltra
tertiam, num. 13. de teſt. Mantic. c. 53.

84 Amplia ſecundò, vt idẽ procedat aduerſus † lapſum
temporis elapſi pendente termino dilationis, Abb. in c.
ſuper eod. & ibi Dec. poſt eum nu. 46. de appellat.

85 Amplia tertiò, vt poſſit iſta reſtitutio † etiam bis peti,
ita colligo ex Ioan. de Amicis conſil. 126, nu. 12. & Affl.
ſuper conſt. regni, lib. 2. rub. 40. nu. 11. & ſeq. qui dicunt,
quòd mulieri hoc conceditur ex ritu magnæ curiæ Nea-
politanæ, ſed vtique quod indulgetur circa reſtitutiones
ipſis mulieribus in Regno, indulgẽtur alibi vbique mi-
noribus de iure communi, vt dixi ſupra bis ſuo loco, er-
go idem in minoribus dicendum eſt.

86 Limita econtra primò, vt non procedat, † quando
poſt concluſionem in cauſa per relatorem cauſæ fuit fa-
cta citatio ad dicendum, & allegandum, quæ habet
vim citationis ad diffinitiuam, tunc enim facta hac ci-
tatione non poteſt amplius peti reſtitutio ad proban-
dum, ita Affl. ſuper conſtit. Regni, rub. 40. lib. 2. num. 14.
dicens ita ſe vidiſſe ſeruari in Regno.

87 Limita ſecundò, vt non procedat in caſu † quo minor
peteret reſtitutionem aduerſus omiſſas probationes poſt
ſententiam latam contra ſe, propter nõ allegata vel pro-
bata, tunc enim debet petere reſtitutionem aduerſus
ſententiã, non autem aduerſus omiſſas probationes, vt
colligitur ex not. per Bar. in l. 1. C ſi adu. rem iud. & in l.
Diuus. ff. de reſtit. in integ. & d. l. minor omiſſam. ff. de
min. & poſt eos Ruy. conſ. 120. num. 10. lib. 5. Quod no-
ta diligẽter pro omnib. reſtitutionib. aduerſus iudicia-
lia ante ſententiam occurrẽtibus. Limita tertiò in caſu
ſing. quem ponit Bellam. deciſ. 365. vbi inquit, quod ſi
88 minor qui in Curia Rom. conſtitutus † aduerſus com-
miſſionem auditoris, non excipit quod cauſa in parti-
bus agitata vſque ad concl. in cauſa, non poteſt audiri
quod ope reſtitutionis cauſa remittatur in partibus, ſi
concluſio in cauſa iam facta eſt coram auditore.

Quo ad ſecundum, an ſcilicet hæc reſtitutio detur
89 abſque alia † probatione læſionis, duæ ſunt opin.

Prima eſt, quod nulla læſionis probatio neceſſaria ſit,
quam tenent Spec. de reſt. in integ. §. 1. nu. 1. & num. 35.
Aret. cõſ. 66. n. 8. verſ. ſed tamen. vbi dicit hanc eſſe com-
munẽ ſententiã, & ita ſeruari ait Aufr. q. 83. & Rebuf.
de reſt. in int. art. 2. glo. 4. nu. 18. & Affl. ſuper conſt. reg.
lib. 2. rub. 38. num. 22. Albanus d. §. ſi minor. num. 5.

Altera eſt, ꝙ imò probari debeat læſio etiam hoc caſu,
quam tenent Bart. Bald. Ang. & Sal. in l. nam & poſtea.
§. ſi minor. ff. de iureiur. Alc. conſ. 160. nu. 21. Rim. ſen.
conſil. 87. num 20. Celſ. Vgo conſil. 101. nu. 1. Rim. iun.
conſ. 12. num. 23. & 24. lib. 1. vbi in fine de communi. Pe-
dem. dec. 158. nu. 13. vbi pariter de veriori, & commu-
ni, vbi etiam concor. vt per eum, & Rol. à Valle conſ. 10.
nu. 8. & ſeq. lib. 4. vbi cum concord. pluribus & de com-
muni. & idem etiam teſtatur Card. Albanus præall. §. ſi
minor, nu. 5. licèt ipſe contrarium teneat.

Ea ratione quia poteſt etiam, quod probationes quas
minor omiſit non releuent, ergo &c.

Ego aliàs reſolui hunc articulum ſupra q. 36. art. 8. in
fine, & idem dico hic, ſcilicet, quòd ſufficit quædam ſe-
90 miplena † probatio ipſius læſi ad dandum ſumum, ꝙ
probationes quas ipſe amiſit multum releuant, & eum
iuuare poſſunt, & ſi de hoc ſummariè doceat abſque alia
pleniori probatione læſionis reſtitui debet, per ea quæ
pleniùs deduxi eadem q. 36. art. 10. verſic. ego verò, vbi
allegationes ad ſaturitatem. Quibus adde Hugon. præ-
alleg. conſil. 101. num. 2.

Retenta ſecunda magis communi ſimpliciter, am-
91 plia etiam vt ſi minor velit reſtitui, debet reficere ex-
penſas, quas ipſe tutor ſoluet, vt per Hugon. præall. nu
5. per l. non eſt ignotum, C. de adm. tut.

Prædicta omnia quæ dixi de minoribus in hoc arti-
culo,

92 Amplia in maioribus † iuſta cauſa impeditis, per ea
quæ dixi in præced. articulo à ver. quo ad ſecundum, vſ-
que ad finem, quæ omnia deſeruiunt etiam hic pro com-
plemento huius articuli, ibi vide, & applica.

Articulus XIII.

AD decimumtertium, An ſcilicet minor reſtitua-
93 tur aduerſus omiſſas † exceptiones contra teſtes?
Regula eſt. quòd non.

Lapus allegat. 52. num. 10. Rebuff. de reſtit. in integ.
art. 1. glo. 2. nu. 15. Affl. ſuper conſtit. Regni, lib. 2. rub.
40. num. 9. verſic. 5. quarto, cum add. ibi Didac. Practic.
Quæſt. c. 16. nu. 4. verſic. 3. Capyc. deciſ. 62. nu 4. Capel.
Toloſ. deciſ. 53. nu.... & idem Canoniſtæ paſſim, Ant. de
Butr. in cap. auditis. nu. 27. de reſtit. in integr. Card. in
clemen. 1. num. 22. eod. tit. Zabarell. in cap. quod ſicut.
§. fin. num. 9. quæſt. 19. de elect. & idem in d. cap. auditis.
q. 8. & ibi Bellam. nu. 6 ver. ſed ſi prælatus. eo, & loquun-
tur in eccleſia etiam, Io. Lopez in repet. cap. per veſtras.
nu. 13. §. 26. de donat. inter vir. & vxor. Pereg. 2. deciſio.
176. Niſi omnes, quia reſtitutio non datur ad ea quæ
tendunt ad proſecutionem vindictæ, vel iniuriæ, l. auxi-
lio. ff. de minor. vt dicam infra q... art....

Amplia, vt procedat etiam in reſtitutione ex clauſu-
94 la generali,& ſic ex edicto maiorum † Capyc.deciſ.62.
& ſequitur Syluan.cóſ.19.n.1.lib.1. ex eo quia videtur
odioſa hæc reſtitutio,vnde &c.l.ſciendum.ff.ex quibus
cauſ.maior.

95 Limita econtra primò,vt non procedat,† quando mi-
nor vel maior non hac intentione facerent vt iniuriam
vel vindictam cótra teſtes proſequerētur,ſed vt indem-
nitati eorū cóſulerēt,& puta quia à depoſitione teſtium
& reprobatione illorū penderet victoria cauſæ, ita ſing.
dicit Boer.deciſ.246.nu.7.dicens,quòd ita conſueuit cu-
ria recipere petitiones minorum ſuper hoc,& ita proce-
dit dictum Io. Andr.in c.auditis.col.fi.verſ.in Gloſ.pen.

Declarando tamen,quod ſit multum vtile minori ad
96 hoc vt audiatur,† proteſtari quod hoc animo facit,vt
dictum fuit.ita Boer.præalle.ſub num.7.in fine.

97 Limita ſecundò vt non procedat ; quñ ſtatutum † aliter
diſponeretur. Sed cum hoc grano ſalis, quod non de-
bet concedi hæc reſtitutio etiam ex diſpoſitione ſtatuti,
niſi illud quoque ſeruetur,quod à ſtatuto diſponitur,&
in ſpecie quod petatur infra viginti dies à die datæ co-
piæ atteſtationum,Rimin.conſ.396.per totum.

Vltra prædicta circa propoſitam quæſtionem gene-
98 raliter quæritur quantum † tempus debeat concedi ipſi
læſo ope huius reſtitutionis ad probandum quod ſcri-
bere omiſit. Reperio Affl.dec.124.n.2.dicentem, quod
debet attendi qualitas loci,& rei quæ probari debet,&
ſic vult,quod ſit arbitrarium.

99 Sed tu intellige, quòd illud tempus † non excedit
tempus inſtantiæ, vt per Dec.in cap.ſuper eo. nu.46.de
appell.& declarat hoc quomodo intelligatur. Ego dixi
de hoc tempore ad quod,ſupra q.19.art.1.& 2.

Quæritur etiā generaliter,an reſtitutio detur aduer-
100 ſus † allegationes iuris omiſſas? & quòd ſic,tenent Gl.
& Bal.in l.ſi minor omiſſam. ff.de minor. Mat. Anguſt.
ſol.conſil.266.num.9. & Menoch. de arbitr.iud. lib.2.
caſu 175.n.12. Quod intellige iuxta prædicta in præce-
dentibus articulis,& limitationes de quibus in eis.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur in integrum aduerſus iuramentum præſtitum parti aduerſæ?*
Regula quòd ſic,
2 *Et an procedat ita, ſi minor tutore, vel curatore authoribus hoc ſecerit, ſicut ſi abſque illorum authoritate delatum fuerit?*
3 *Et an procedat etiam ſi minor extra iudicium hoc iuramentum detulerit?*
4 *Et an procedat quando minor ab initio fecit omnem diligentiam,vt probaret intentionem ſuam, & quia non potuit, periculo iuriſiurandi ſe ſuppoſuit?*
5 *Et an minor reſtituatur hoc caſu ſaltem ex clauſula generali?*
6 *Et an minor reſtituatur hoc caſu etiam non probata læſione, & poſito quòd non?*
7 *Minoris priuilegium aliquod in hoc caſu an conſiderari poſſit, & quod ſic.*
8 *Minor an reſtituatur aduerſus iuſiurandum ſibi delatum, & a ſe ſuſceptum?*
9 *Authoris diſtinctio per membra circa hoc.*
10 *Quid in caſu quo ei delatum eſt iuramentum neceſſarium, hoc eſt a iudice.*
Et quid quando fuit ei delatum iuramentum voluntarium, id eſt, a parte.
11 *Et an minor reſtituatur aduerſus hoc iuſiurandum, quando iam illud præſtitit, & iurauit?*
Regula quòd non.
12 *Et an procedat ſi minor habeat probationes in promptu?*
13 *Et an ſaltem poſſit opponere de non delato iuramento, vel de nulliter delato?*
14 *Et quid ſi iuramentum non ab ipſo minore, ſed ab adminiſtratore, vel tutore illius deferatur?*
15 *Reſtitutio in integrum facilius datur aduerſus iuſiurandum, quàm ſententiam.*
16 *Minor an reſtituatur in integrum aduerſus tranſactionem à ſe factam?*
Tranſactio eſt finis litium, & ideo propter inſtrumenta nouiter reperta non reſcinditur.
17 *Reſtitutio in integrum ceſſat ob dubium litis euentum.*
Declaratio l.de fideicommiſſo.C.de tranſact.
18 *Reſtitutio in integrum facilius datur aduerſus tranſactionem, quæ eſt ſtricti iuris, quam aduerſus alios actus qui ſunt bonæ fidei,*
19 *Et an procedat etiam ſi ex tranſactione ſecuta ſit ſententia contra minorem?*
20 *Et an neceſſe ſit quòd minor probet ſe enormiter læſum, adeo quod modica læſio non ſufficiat, licet in alijs reſtitutionibus ſatis eſſet?*
21 *Læſio hæc quanta eſſe debeat, vt ad hanc reſtitutionem obtinendam ſufficiat, varia ſententia.*
22 *Authoris opinio, & diſtinctio.*
23 *Quid ſi non interfuit tranſigere, puta ſi res clara erat pro minore, & poteſt hoc apparere ex facie proceſſus, & iurium deductorum.*
24 *Quid ſi interfuit tranſigere, ſed nō pro ſic modica quātitate.*
25 *Iudicis arbitrio hoc negotium remittendum, & in quo conſiſtat hoc arbitrium, & duo exempla afferuntur tam in caſu quo minor eſt actor, quam in eo in quo eſt reus.*
26 *Minor an reſtituatur, aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam?*
Concordiam qui omittit, ſummum bonum omittere dicitur.
27 *Practica pro minoribus, vt initio litis faciant tractari concordiam, & trahant aduerſarium ad aliquam oblationem, poſtea illa ſpreta litigēt, quia ſi ſuccumbent, ope reſtitutionis conſequentur illud, quod per concordiam oblatum fuerat.*
28 *Iudicis arbitrio hoc quoque negotium remittendū cenſet author, quia cautela nimiam verſutiam, & dolum continet.*
29 *Reſtitutione ſecuta aduerſus tranſactionem, quando fuit extincta penitus actio, per Aquilianā ſtipulationē, tunc actio reſciſſoria durat anno vtili tantum, aliàs perpetuò durat.*

Q V Æ S T I O LXVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus ea, quæ fiunt in iudicio, antequam deueniatur ad ſententiam, pro concordia & expeditione cauſæ abſque eo quod deueniatur ad ſententiam, & in ſpecie, de iuriſiurandi delatione, & tranſactione.

SÆpe etiam accidit,quòd partes,poſtquam concluſum eſt in cauſa, antequam deueniatur ad rigorem ſententiæ propter dubium euentum litis, incipiunt tractare de concordia, vel alio fine litis, abſque eo, quòd expectetur vulnus ſententiæ iudicialis,& in ſpecie, vel ad iuriſiurandi delationem deuenitur, vel ad tranſactionem, & concordiam, ideo de reſtitutione in integrum aduerſus prædicta dicendum eſt, antequam vlterius progrediamur,hæc verò quinque ſolis hiſce articulis expediri poſſunt.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus iuſiurandum à ſe delatum parti?

Secundò, An reſtituatur ad hoc abſque alia probatione læſionis?

Tertiò, An reſtituatur aduerſus iuſiurandum à ſe ſurreptum?

Quartò, An reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe factam?

Quin-

Quintò, An reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam?

Et an aduerſus diuiſionem?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet reſtituatur † minor aduerſus iuſiurandum à ſe delatum parti aduerſæ?

Breuiter concluſio eſt quod ſic.

Specul. de reſtit. in integrum. §.1. num.1. Bart. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiur. Paul. de Caſt. in l. iuſiurandum. §. pupillus. num.4. ff. eod. & in d. §. ſi minor. nu.1. & ibi Alber. nu.12. Alexand. num.1. Iaſ. nu.2. & Socin. ſenior nu.1. Alexand. in l. tutor pupilli. ff. eod. Iaſ. in l. 1. num.7. ff. eod. Signorol. de Homod. d. §. ſi minor. num.2.3. & ſequen. & Zaſ. ibi num.3. Maur. de reſtit. in integ. cap.302. Abb. poſt Innoc. in cap.2. num.2. de iureiuran. vbi de communi. Et profectò ſuperfluum eſt dubitare de hoc, cum de hoc tex. ſit expreſſus in d. §. ſi minor.

Eſt ratio clara, quia ſatis imprudenter ſe geſſit, & nimis læditur minor faciendo iudicem aduerſarium ſuum in ea cauſa, ſecundùm Bald. in c.1. §. item ſacramenta, de pac. iur. firm.

2 Ampliatur primò, † vt procedat vel tutore authore, vel ſine authoritate tutoris, vel curatoris hoc fecerit minor. Nā ſi ſine tutoris, vel curatoris authoritate detulit, delatio nulla eſt, nec reſtitutione indiget, Paul. de Caſt. in d. l. iuſiurandum. §. pupillus. n.4. ff. de iur. qui de communi. Soc. in d. §. ſi minor. num.2. Zaſ. ibi nu.13. Per illum tex. Si verò cum tutoris, vel curatoris authoritate, nihilominus reſtitutio non denegatur, ſecundùm Salyc. d. §. pupillus. nu.4. & faciunt communes concluſiones iuris, & Doctorum. C. etiam ſi tut. vel cur. l. 1. & dixi ſup. q.... art.... & plenè declarat, ad quem recurras. Signor. de Homod. in d. §. ſi minor. num.17.18. & ſeq. inter repetitiones.

3 Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam ſi † extra iudicium minor detulerit iuſiurandum, declarando tamen, & diſtinguendo, vt per Signorol. præal. num.18. & ſeq.

4 Limitatur econtra primò, vt procedat † ſi minor ab initio mouerit litem abſque aliqua diſcuſſione iurium ſuorum, ſecus verò ſi ab initio, & etiam ex poſtfacto fecit minor omnem diligentiam, vt probaret intentionem ſuam, quod cum non potuerit, ex neceſſitate ſuppoſuit ſe periculo iuriſiurandi, quia tunc non reſtituitur cum potiùs fato, & fortuna læſus fuerit, quam iuuenili imprudentia, ſecundùm Paul. de Caſt. & Alex. in d. l. tutor pupili. ff. de iureiuran. Pro quibus eſt tex. in l. ſi ſine. §. ſi locupleti. ff. de minor.

5 Sublimita hoc, vt licet non reſtituatur minor † hoc caſu ex edicto minoris, & ex capite iuuenilis imprudentiæ, tamen data læſione, & ſumo de ea, hoc eſt, quòd aderant probationes pro eo occultæ, & hodie adſint, quæ tunc reperiri non potuerũt, dabitur ei reſtitutio ex clauſula generali, vt dixi ſupra q. præced. art. pen. & fi. & habetur in l. admonendi. ff. de iureiur. & dicam pleniſſimè infra circa reſtitutionem aduerſus rem iudicatam.

Limitatur ſecundò, vt non procedat niſi de læſione docuerit minor. Alij contra. Ego igitur dicam plenè art. ſeq.

Articulus II.

6 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur in caſu præcedenti etiam non aliter probata læſione: ex eo quòd præſumatur læſus eo ipſo, quod iudicem aduerſarium fecit?

Videtur, quod ſic.

Primò per rationem, de qua ſupra art. præc. quia ſi fecit iudicem aduerſarium, certè deteriorauit conditionem ſuam, quia magis ſuſpectum ei eſſe neceſſe eſt, quàm iudicem ordinarium.

Secundò, quia aliàs nullum eſſet minoris priuilegiũ in hoc, cum & ipſi quoque maiores reſtituantur aduerſus delationem iuſiurandi, ſi doceant ſe læſos ex ea reperto nouiter instrumento aliquo, vel teſtibus, quibus autem ſolis vſuri ſint, vt dicit text. in d. l. admonendi. ff. de iureiuran.

Tertiò, quia videtur renunciaſſe alijs probationibus, ergo &c. Sed contra eſt veritas.

Text. eſt ad literam in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iuraiur. Vbi Iureconſultus in hoc ipſo dicto corrigit Pomponiũ, qui putauerat minorem reſtituendum ex eo tantum, quia iuſiurandum detulerat; & ſubdit I.C. debet igitur iudex cognoſcere, an minor captus ſit, cum non ex eo, quod quipiam minor ſit, ſtatim & captum eſſe probatum ſit, & ita per hunc tex. tenet in indiuiduo Signor. ibi nu.9.

Et ita tenendo.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, quòd nõ dicitur minor deteriorare ſtatum cauſæ, & probationum ſuarũ deferendo iuramentum aduerſario, in primis enim cum minor non habeat illucuſque probationes ad intentionem ſuam comprobandam, non dicitur renunciare iuri alicui quæſito, vel quærendo, ſed ſpei tantum, atqui econtra etiam ſpem aliã conſequitur, vt ſcilicet aduerſarius timore cõſcientiæ, & ſimul ſalutis animæ, & infamiæ, ſi quãque contrariũ detegeretur, non inducatur ad falſum iurandum, ſed ad verum fatendum. Vnde cum dubius remaneat euentus huius delationis, & ita ſe habeat, ad damnum ſicut ad lucrum, & è contra, minor hoc ipſo lædi non dicitur, niſi aliunde ſe læſum fuiſſe oſtendat, id eſt, ꝙ poterat aliter probare intentionem ſuam, per text. in l. de fideicommiſſo. C. de tranſ.

7 Ad ſecundum reſpon. quòd priuilegium minoris † in duobus conſiſtit. Primò, in hoc quia maior non reſtituitur niſi doceat ſibi ſuperueniſſe probationes de nouo, vt d. l. admonendi, minor verò etiam ſi illas probationes prius haberet, ſed per imprudentiam illis neglectis ad iuſiurandi delationẽ confugerit. Secundò, quia maior illis ſolis vti poterit in cauſa reſtitutionis, minor verò etiam veteribus, vt dicam inf. q.76. art.4. Item maior plenè probare debebit iſta noua inſtrumenta ad notitiam perueniſſe, minor verò poterit etiam per famam, vel vnum teſtem &c. ſecundùm Bal. in l. vnica. num.28. C. de conſ. & dixi alibi ſup.

Ad tertium reſpon. ꝙ etiam aduerſus renunciationem probationum non reſtituitur minor niſi docto de læſione, vt dixi ſup. q. præced.

Concluſio igitur ſit, ꝙ minor non reſtituitur etiam hoc caſu niſi de læſione doceat.

Dico bene, quod ſemiplenè docere de ea ſatis ei erit, per ea quæ dixi ſupra q. præced. art. penult. & fin.

Articulus III.

8 AD tertium, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus iuſiurandum ſibi delatum, & à ſe ſuſceptum?

Aduerte, quia hoc dupliciter contingere poteſt; Primò, quòd vel à iudice deferatur, vel à parte. Secundò, quòd velit reſtitui aduerſus hanc receptationem antequam iuret, & quòd velit reſtitui poſtquam iurauit in ſui præiudicium.

9 Quibus ſtantibus, † per diſtinctionem ſic procedendum eſt.

Aut minor vult reſtitui aduerſus receptationem iurandi antequam iuret.

Aut poſtquam iurauit.

10 Primò caſu, † aut eſt delatum ei iuramentum neceſſarium, id eſt, à iudice, puta quia minor ſemiplenè probauerat, tamen minor erat reus &c. & tunc minor non reſtituitur, quia vſus fuit iure cõmuni. l. fi. C. de reſt. in integ. & ibi Doct. & dixi ſup. in 1. part. q.4. art.7.

Ad tertium reſp. quòd ideo teſtis non auditur volens venire contra ſuam confeſſionem iuratam, quia ex hoc ipſo declararetur periurus, & depoſitio eius ab initio redderetur inualida tanquam à nõ idoneo teſte emiſſa.

23 Ad quartum reſp. quòd quando minor † malitioſè, & ad hoc vt decipiat aduerſarium confiteretur falſum, tunc nõ audiretur, vt dixi ſup. quia turpitudinem ſuam allegaret, ſed quando imprudenter, & inconſultò, vano ſcilicet timore litis, vel aduerſarij, vel iudicis hoc faceret ſecus, quia imbellicitatem conſilij ſui non malignitatem allegaret, ſed imbellicitas ſeu imprudẽtia conſilij in rebus agendis non eſt turpis in minore, quia prius eſt naturalis defectus, quàm animi vitium, ideo, &c.

Ad quintum, reſponda eodem modo, quia d.l. ſi alterius. loquitur, & procedit quãdo adfuit dolus in minore aſſerente ſe maiorem, aliàs ſecus, vt dixi plenè ſupra q... art... Vnde retorquetur, &c.

Ad ſextum, quòd contra Fabrum eſt communis opinio omnium aliorum, ergo &c.

Concluſio igitur ſit, quòd reſtituitur minor aduerſus confeſſionem, vel negationem ſuam etiam iuratam, & ſic ampliatio defenſata remanet.

24 Quam ampliationem extende, vt procedat † etiam ſi minor dixiſſet, ita cõfiteor Domine ne torqueas, neque teneas me, & iuro non venire contra, nam nihilominus reſtituitur, non obſtante iuramento, Gloſ. ſuper conſt. Marchiæ lib. 4. c. 17. n. 7. Paris de Put. in tract. de ſindic. in verbo, officialis, qui dicit ſe ita feciſſe obſeruare in cauſa cuiuſdam minoris.

25 Amplia ſecundò † concluſionem principalem, vt procedat etiam in confeſſione ficta, videlicet qñ ſtatutum diſponit, vt contumax habeatur pro confeſſo, vt dicam inf. in q. an aduerſus contumaciam minor reſtituatur.

Limitatur è contra principalis concluſio pluribus
26 modis. Et primò, † ſi minor maior factus tacitè approbaret dictam confeſſionem, illam ſcilicet non reuocando. Capyc. deciſ. 92. per totum. De quo tamen dic vt dixi ſup. q. 25. art. 5.

27 Limitatur ſecundò, niſi ſtatutum † approbaret confeſſionẽ minorum, vt dicit Boer. deciſ. 63. nu. 7. vbi allegat plures hoc dicentes.

Sed tu dic ſecuriùs, vt dixi ſup. q. 15. art. 9. vbi declaraui planè, an, & quando auferatur minori beneficium reſtitutionis ex eo, quia lex in eo caſu habet eum pro maiori; vbi dixi regulariter nõ denegari reſtitutionem. Vide ibi, Et in eam tene regulariter contra Butrium, vel eum ſalua, quod loquatur quantum ad hoc, vt confeſſio minoris non ſit nulla ipſo iure, & ſic bene loquetur.

Limitatur tertiò, vt non procedat, quando minor
28 confitẽdo fecit id quod quilibet diligẽs † paterfamilias feciſſet. Card. in c. auditis. q. de reſt. in int. poſt Hoſt. ibi col. 2. & ibi. Bellam. ſub n. 6. verſ. ſecundò oppono. exemplificando, quando minor cõfeſſus eſt aliquid, quod debebat confiteri, & idem latè in c. ex litteris. in prin. eod. tit. poſt Io. And. in d. c. auditis. col. 2.

Hæc limitatio Canoniſtarum eſt veriſſima in ſe, ſed non eſt neceſſaria, quia in concluſione quam ſup. fecimus, ſuppoſuimus minorem eſſe læſum ea tali cõfeſſione, quia vel intempeſtiuè, vel quia verum non erat quod confeſſus fuit, &c.

Limitatur quartò, ſecundùm quoſdam, vt non procedat niſi doceatur de læſione; Alij contra; Alij ſic in ciuilibus, ſecus in criminalibus: Vnde dic, vt plenè dixi art. ſeq. & art. 9.

Articulus VIII.

AD octauum, An ſcilicet in caſibus, quibus reſtituitur minor contra propriam confeſſionem
29 † neceſſe ſit ei probare, q̃ læſus fuit ex illa confeſſione? Duo capita diſtingue.

Primum eſt, an ſit ei neceſſe probare læſionem.

Secundum eſt quomodo illam probare debeat.

Quo ad primum videtur, quòd non ſit neceſſe probare læſionem.

30 Primò, quia quilibet maior reſtituitur † probata erronea confeſſione, & ſic læſione, quæ in hoc propriè conſiſtere videtur, quòd minor confeſſus fuerit, quod confiteri non debebat. Ergo vt aliqua ſpecialitas ſit in minore, probatio huius erroris non videtur neceſſaria.

Secundò, quia ita voluerunt Gloſ. Dom. & Ioan. de Fant. in cap. 2. de reſtit. in integrum. Iaſ. in conſ. 133. num. 1. lib. 1. & conſ. 188. num. 1. lib. 2. Ruyn. conſ. 135. num. 8. lib... & conſ. 59. lib. 4. refert hos & plures, & ſequitur Menoch. de arb. iud. lib. 2. cent. 3. caſu 168. num. 4. & 5. vnde collige concord. ſi placet.

In contrarium eſt magis communis Doctorum ſententia. Quam tenent Specul. in tit. de reſtit. in int. §. 1. verſ. ſed nunquid Eccleſia, num. 36. loquens in Eccleſia. Cyn. in l. 1. in fine. C. de confeſ. & ibi Bald. verſic. ſed pone minor. & ibi Salyc. refert & ſequitur Alexand. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. num. 10. ff. de iureiur. & ibi Zaſ. num. 10. Curt. iun. num. 3. Ioan. Fab. in l. clarum. C. de auth. præſt. Alex. in conſ. 172. nu. 24. lib. 6. & conſ. 55. num. 19. lib. 5. & ibi in add. plenè & Natta conſ. 558. per totum, & ex Canoniſtis Card. in Clem. 1. nu. 19. de reſt. in integr. cum concord. ibi in marg. lib. 6. & Abb. in d. cap. auditis, in fine, extra eod. & iudicando Pedemon. deciſ. 87. nu. 10. Steph. Auſt. in add. ad Cap. Tholoſ. deciſ. 99. & eſt reuera magis communis opinio, & habetur per Sarmien. plenè diſputantem lib. 3. Selectarum interpret. cap. 13. & plenè etiam per Gabriel. tit. de minori, concluſ. 2. & Matthæſ. ſing. 161. & adde etiam Soc. d. §. ſi minor, num. 5. & Iaſ. 8. & ita tenendum eſt.

Primò, per l. ſi ex cauſa. §. nũc videndum. ff. de minor.

Secundò meliùs, per d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. num..., ff. de iureiur. vt pulchrè deducit Zaſ. ibi nu. 10. & Iaſ. num. 8.

Tertiò, quia ratio clara hoc ſuadet, nam nunquam in hac materia reſtitutionis in integrum tractatur de remittendo onere probandi læſionem, niſi quando non poteſt eſſe aliter, niſi quòd minor læſus ſit, vt dixi infra in prima parte, quæſt. 36. art. 3. ſed in eaſu iſto poteſt eſſe quod pluriſariam minor læſus non ſit, vel quod veritatem confeſſus fuerit, vel quod eſſet actio, quæ per inficiationem contra eum creſceret, vel quod probatum eſſet plenè contra eum, &c. Ergo &c.

Quinimò cum non præſumatur quis cõfiteri aliquid in ſui præiudicium ſecundùm Alc. de præſumpt. regula ſecunda, præſumpt. 42. hæc præſumptio facit, vt læſio non præſumatur hoc caſu niſi probetur.

Et ita tenendo. Ad contraria reſpon. ſic. Ad primum, quòd priuilegium minoris aderit ſaltem in duobus.

Primò, quia ipſe non plenè, ſed ſemiplenè probare poterit, vt dicam proximè in ſecundo membro.

Secundò, quia maiori nõ eſt neceſſarium probare errorem, ſed ſatis eſt probare quod etiam ſi ſcienter confeſſus eſt falſum, tamen imprudenter fecit, & vano timore ductus, & in hoc adeſt ſpecialitas ad fauorem minorum in hac reſtitutione aduerſus propriam confeſſionem.

Limitant aliqui hanc concluſionẽ, vt procedat, quan-
31 do minor confitendo non læditur † re ipſa, nec ea ipſa confeſſione dicitur apparere de præiudicio. Secus verò ſi appareret, vt puta, ſi cõfeſſus fuiſſet ſe fideiuſſiſſe. Ita Alex. in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. col. fin. nu. 11. de iur. Natta conſ. 558. num. 5. Ruy. conſ. 88. lib. 4. nu. 4. & alibi, vt per Gabr. d. tit. de minor. concluſ. 3. Volunt ergo iſti, quòd quoties minor confitetur aliquid, quod etiam ſi verum ſit, tamen reſtitutio danda eſt aduerſus actum illum, tunc probatio læſionis neceſſaria non ſit, & profecto eſt limit. notab. Quando autem re ipſa dicatur lædi minor, dixi plenè ſupra prima parte, q. 36. art. 3.

Limi-

32 Limitatur ſecundò, niſi minor † confeſſus ſit aliquid
intempeſtiuè, nam tūc abſque aliqua probatione dici-
tur læſus hoc ipſo, quia tūc fateri nō debebet in ſui præ-
iudicium, non quo ad fatendam veritatem, quia in hoc
non læditur, ſed quo ad damnum quod ſenſit ferēdo il-
lam incongruo tempore, vt per Innoc. in c. ex literis, de
reſtit. in integ.

33 Limitatur tertiò ſolemniter, † vt non procedat, quan-
do minor confeſſus eſt aliquid, quod nullatenus contra
eum verè vel præſumptiuè probatum fuerat, vel veriſi-
militer probari poterat, tunc enim dicitur ipſo iure læ-
ſus ſecundùm plures Doctores, nec probatione læſionis
indiget.

Sed quia hoc dictum eſt in ſe nobiliſſimum & maxi-
mè dubium in aliquo caſu, ideo diſtingue duos caſus.

34 Primus eſt, quando iſta confeſſio fuit facta † in ciuili-
bus, & hoc caſu quidam tenent, quòd nō, propterea di-
catur minor ipſo iure læſus, Nett. conſil. 558. per totum,
& Fran. Marc. dec. 516. ſub nu. 4. verſ. & quod, & idem
lat iſſimè defendit Hippol. Rim. iun. conſil. 12. à num.
19. vſque ad finem, comprobans pluribus rationibus.

Sed contrarium tenēt alij magis communiter. Bal. in
terminis in l. vnica, n. 28. C. de cōfeſ. Corn. conſ. 161. lib.
3. nu.... Alexan. conſil. 80. nu. 2. lib. 5. Gemin. in capit. 2.
nu. 8. de reſt. in int. in 6. Rodoan. de reb. eccl. non alien.
q. de reſt. in integ. §. 5. nu.... Rebuff. de reſt. in integ. art.
5. gloſſ. 1. num. 31. Et hoc videtur veriùs per c. auditis.
de reſtit. in integ. licet Rimin. præall. nitatur dupliciter
euitare hunc text. & pleniùs colligetur veritas ex artic.
ſequen.

Secundus caſus eſt, quando iſta confeſſio fuit facta
35 in criminalibus, † quo caſu Doctores frequentiùs ſuam
dicunt ſententiam, & pleniùs tractant, ideo ſeparatim
dicam de hoc in ſeq. art.

Quo ad ſecundum autem, quomodo ſcilicet probari
36 † debeat læſio hæc à minore, quādo neceſſe habet illam
probare, communis concluſio eſt, quod ſemiplena pro-
batio ſufficiet, ita dicit Bald. d. l. vnica, numero 28. C. de
confeſ. & ideo ſubdit quod ſufficiet minori probare per
vnum teſtem, vel per famam, & ſequitur Iaſ. in d. l. nam
& poſtea. §. ſi minor. nu. 20. ff. de iniur. & Alex. ibi n. 12.
& Mattheſ. ſing. 165. Nat. conſ. 558. nu. 3. Pedem. deciſ.
87. num. 10. cum concord.

Et bona ratio eſt, quia non ad aliud deſeruit iſta re-
ſtitutio, niſi ad reponendum minorem in priſtino ſtatu,
vt pro non confeſſo habeatur, illud autem quòd confeſ-
ſus fuit, plenè poſtea probandum erit, an ita ſe habeat,
vel ſecus, & quidem clarum eſt, quòd quando reſtitutio
datur ad probandum, non eſt neceſſe quod læſio probe-
tur plenè, quia in probatione poſtea facienda ope reſti-
tutionis, id probandum erit, vt declaraui ſupra in pri-
ma parte. quæſt. 36. art. 10.

Articulus IX.

Ad nonum, An ſ. minor reſtituatur aduerſus con-
37 feſſionem † delicti abſque alia probatione læſio-
nis, qū nulla probatio adeſſet contra ipſum minorem?
Videtur, quòd non.

Prout tenuerunt plures Doctores; Cyn. in l. clarum.
C. de auth. præſt. poſt Nicol. de Materel. & Cume. in l.
1. §. ſed an ipſos. in fi. ff. de cōfeſ. & plenè Gomeſ. in tract.
de delict. c. 1. num. 66. verſic. ex quo videtur. & idem lib.
var. reſol. 3. c. 1. nu. 66. verſic. ſed his non obſtantib. &c.
& dicit plus, quòd in iudicando, & conſulendo ſequere-
tur hanc opinionem.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſenten-
tia. Quam originaliter fundauit Ang. in l. certū. §. ſi pu-
pillus. ff. de conf. cuius dictum vti egregium, & ſingula-
re, ſecuti ſunt Doct. communiter vbique. Alex. in l.
nam & poſtea. §. ſi minor. num. 11. Hipp. Marſil. in l. de
minore. in princ. num. 33. ff. de quæſt. & in l. 1. §. ſi quis
vltro. in fine. ff. de quæſt. & in ſuis ſing. 445. & Mattheſ.
ſing. 58. & ibi Gabr. Saray. in addit. Iaſ. in l. error. verſ.
quartò limita. C. de iur. & fact. ignor. vt in d. §. ſi minor.
num.... & ibi Zaſ. num. 50. verſic. ſed in cauſis. Alciat. de
præſump. in ſecunda regula, præſump. 42. Trigon. ſing.
52. cum concord. Lanfr. de Orian. in cap. quoniam con-
tra. in verbo, confeſſiones, probat. Boſſ. in tit. ſi aduerſus
rem iud. reſtit. poſt num. 23. Afflict. ſuper conſtit. regni.
lib. 2. rubr. 38. num. 12. & rubr. 40. num. 5. & 6. Gloſſ. ſu-
per conſtit. Marchiæ. lib. 4. cap. 25. num. 41. Rabuff. de
reſt. in integrum. art. 1. gloſſ. 13. num. 24. Cerrer. in ſua
Praxi crim. cap. 76. num. 20. ſuper verbo, teſtibus prædi-
ctis. & cap. 164. num. 10. Ducan. reg. c. 59. nu. 5. Marian.
Soc. ſen. in c. qualiter, & quando. num. 997. de accuſat.
Addit. ad Alexand. dicta præſumpt. 42. Dec. in l. nihil.
§. 1. num. 4. cum concord. in marg. de regul. iur. Illu-
ſtriſſimus Cardinalis Albanus in rubr. ff. ſolut. matri-
mon. num. 5. & idem in l. prima. numero 35. ff. de of-
fic. conſul.

Et conſulendo Bald. conſil. 310. nu. 2. lib. 1. & Alex.
conſil. 115. num. 6. lib. 3. & conſil. 80. nu. 2. lib. 7. Hipp.
Marſil. conſil. 130. num. 25. cum concord. Ieſ. conſil. 133.
num. 2. lib. 1. & conſil. 188. numero 1. libro 2. Ioann. de
Amicis conſil. 84. numero 12. Hippol. Rimineld. iunior
conſil. 12. num. 18. iuncto num. 43. libro 1. Iaſon inter
conſil. criminal. in ſecundo volum. conſil. 52. numero 8.
& 9. multum extollens hanc doctrinam Angel. Rolan.
à Valle conſil. 51. num. 38. libro 1. Natta conſil. 558. &
iudicando ita votauit Curia Neapol. vt per Afflict. de-
ciſ. 208. num. 5. & communem ait Gomeſ. dicto tit. de
delict. cap. 1. num. 66. licet ipſe (vt dixi ſup.) contrarium
defendat.

Pro qua communi adducuntur c. 2. cum Glo. de reſt.
in integrum. & l. ſi ea cauſa, §. nūc videndum, quem pa-
riter ita intelligunt. ff. de minor.

Ego puto veriorem hanc poſteriorem communem
ſententiam, & ab ea non eſſe diſcedendum in conſulen-
do, & iudicando propter tantorum Patrum authorita-
tem, ſolum hoc granum ſalis addendo, quòd arbitrio
38 † iudicis remitti debeat, an minor ſimplicitate metuque
tormentorum, vel iudicum, vel carceris, vel dolo, blan-
ditijs, vel ipſorum iudicū, vel aliorū curialium carceris
inductus fuiſſet ad ita confitendum, an verò conſcien-
tia ductus, vel Deo ita volēte, vt veritas detegatur, con-
ſtito ſibi aliunde, q. iſte minor aliàs eſt malitioſus, & nō
meticuloſus, & in ſpecie carcerum, & tormētorum &c.
& ſi ſimus in primo caſu, illū reſtituat abſque alia pro-
batione læſionis, in ſecundo verò non, niſi docto de læ-
ſione per minorem ſaltē ſemiplenè; Quod ſi minor do-
cere noluerit, iudex poterit illum legitimè torquere, ex
hoc ſolo indicio cōfeſſionis propriæ, aliàs ſtante primo
caſu, & communi, & veriori opinione, de qua ſupra ma-
lè facit iudex, ſi torquere voluerit minorem ex hoc ſolo
indicio, quia ipſemet cōfeſſus fuerit, nam allegante mi-
nore errorem, & imprudentiam ſuā, & petente ſe reſti-
tui, ſi nullum aliud legitimū & ſufficiēs indiciū ad tor-
turam aderit, debebit illum iudex abſque alia proba-
tione erroris reſtituere in integrum, nō autem condem-
nare, vel torquere, vt per Boſſ. tit. de confeſſ. num....

Retenta igitur communi concluſione præſertim in
caſu de quo dixi.

39 Ampliatur † notab. vt procedat, etiam ſi minor plu-
ries ſuā confeſſionem ratificaſſet, quia tantò magis ca-
pi, & lædi diceretur, & magis abſque alia probatione
læſionis reſtitueretur, ſecundùm Bal. d. conſil. 310. nu. 2.
lib. 1. Ego autem dixi ſupra aliàs, q.... art.. an geminatio,
& ratificatio actos excludat minorē à reſtitutionis be-
neficio, an verò eo magis eum dignum faciat. vide ibi.

Limitatur verò econtra, ſecundùm quoſdam, vt non
40 procedat in atrocioribus † delictis, ita Hippol. in d. l. de
minore. in princ. colum. final. ff. de quæſt. refert & tacitè
cum eo pertranſit Gabriel. tit. de minor. concluſ. 3. in fi.

& re

& re verà dixit hoc Marſil.d.l.de minore,num.35.

Et pro hoc facit clarè,& in terminis quod dicit Bart. in l.auxilium.nu 6.ff.de minor. quem ſequitur ſimpliciter Frau.Marc.deciſ.792.n.3.& dec.122.num.16. videlicet quod nō ſuccurritur minori aduerſus ſuam confeſſionem in atrocioribus.

Ego tamen ſemper tenui contrarium,& æquiùs mihi viſum fuit.

Quia quo magis eſt atrox delictum maiorē meretur pœnàm,& conſequenter minor magis læderur, & reſtitutione dignus eſt, ſi illud erroneè. per ſimplicitatē,vel timorem faciat, & hoc,abſque eo quod læſionē probat, quia ſuppoſitis terminis habilibus, de quibus infra in concluſione & in ſpecia in verſ.ego puto. quo atrociùs eſt delictum,eo minus veriſimile eſt, quod minor illud commiſerit,ſi contra eum nulla probatio vel indicium extat, ar. l.merito. ff.pro ſoc. cum vulg. Neque obſtat tex.in d.l.auxilium, in quo ſe fundat Bartol.dum ibi dicitur, quod ſi minor adulterium fateatur nulla pœna adulterij deprecatio eſt. Quia non propterea lex excludit minorem à reſtitutione aduerſus confeſſionem propriam,ſed à reſtitutione aduerſus pęnam vt illam effugiat,quia ad hoc non datur,vt dicam infra in q. an aduerſus delictum,& hāc opinionem meam reperi poſtea tenentem in terminis Grammat. in conſ.16.per totum, vbi in princ.appellat illud delictum nefandum. Et pro
41 hac opinione fuiſſe iudicatum in atrociſſimo vitio † ſodomitico refert Gomeſ.in cap.1.de delict.num.66. Tamen bene inquit ipſe, quòd Theologis hoc non placet. & Clar.in §.fin.quæſt.60.in princ.inquit,quod Mediolani in atrocioirib.non ſeruaretur hæc opinio. Sed quidquid ſit ego puto veriorem & æquiorem, vt dixi ſupra præſuppoſitis terminis habilibus,& ijs quæ cum grano ſalis dixi ſupra eodem art.verſic. ego puto.

42 Limitatur ſecundò,vt non procedat, † quando à ſtatuto cōualidaretur actus minorum,& confeſſio eorum. Soc.ſen.conſil.57. num.12.& 13.lib.3. poſt Ioan. And. in add.ad Specul.tit. de reſt.in int. §. quis autem,verſ. ſaluo quod dicitur.

Sed quo ad veritatem huius limitationis vide quæ dixi ſupra in prima part.quæſt.15.num.9.& infra eadem quæſt.art.7.verſic.limitatur &c.

Articulus X.

43 AD decimum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus exceptiones † peremptorias omiſſas?

Videtur,quòd non.

Per text.peregrinum in l.ſi cum tibi.C.de iudic. iunctis notatis ibi per Zaſ.num.3.dum inquit,quod ibi fauor litis finiendæ pręponderarat fauori ætatis.

Sed contra eſt veritas.

Text.in l.peremptorias.C.ſant.reſcind.non poſſe. & ibi Bald.num.18.& text. in ſui generalitate in l.minor 25.annis omiſſam.ff.de minor.& ibi notant Gl.Bart.& alij. Rota deciſ.15. de excep.in antiquis, quæ loquitur quādo prælatus huiuſmodi exceptiones omiſit, & dicitur ibi, quod datur reſtitutio eccleſiæ, & Zaſ. in d.l.ſi cum tibi.& eſt veriſſimum.

Ratioque clara eſt, quia omittendo exceptiones,defenſiones ſuas minor dicitur omittere,vnde lædi dicitur quaſi abijciens ius ſuum,vnde &c.l.nō omnia.ff.de minor.& certè concluſio non habet difficultatem.

Ad contrarium enim reſpondetur ſecundùm Zaſ.ibi quòd ibi ille minor ſi petijſſet reſtitutionē,auditus fuiſſet per regulam d.l.ſi minor 25.ann. omiſſam. & ita tenendo.

44 Amplia primò in eccleſia,quando ſcilicet † prælatus ſuus omittit exceptiones has opponere, vt dixit Rota d. deciſ.15.in antiquis,de except.

45 Amplia ſecundò,vt procedat † etiā in maiore 25.annis,qui reſtituetur,ſi legitimè impeditus fuit,quominus ſuas exceptiones peremptorias proponeret,ad hoc,vt liceat ei adhuc illas proponere, vt dicit Felyn. in c.in nomine Domini. num.19. de teſt.

In propoſito quoque adde quædam particularia,quæ articulum ſeparatum propter eorum facilitatem non merentur, videlicet, quòd minor reſtituitur etiam ad-
46 uerſus † quartam dilationem non petitam; ſecundùm Mauric. cap.53.

Item reſtituitur contra præuaricationem factam ab
47 aduerſario. † Mauric. cap.305.

48 Item reſtituitur aduerſus interrogatoria † non data vel exceptiones contra teſtes non oppoſitas, vt per Capel.Tholoſ.deciſ.53.& in addit. plenè per totum. Sed ego dixi ſupra de interrogatorijs hac eadem quæſt. & de alio dicam infra quæſt.65. art.13. vbi plenè.

Articulus XI.

49 AD vndecimum, An ſcilicet minor, vel maior reſtituantur ad producendos nouos teſtes † poſt publicationem proceſſus, & dicta teſtificata?

Quia articulus eſt maximè frequens, & ex aliqua parte dubius,diligenter inſiſtendo,de duobus ſeparatim quærendum eſt.

50 Primum eſt, an minor ex capite † minoris ætatis, & iuuenilis imprudentiæ reſtituatur?

Secundùm eſt, an maior ex capite iuſti impedimenti ex clauſula generali reſtituatur?

Quo ad primum.

Videtur, quòd non.

Primò, quia ratio quare quilibet maior non legitimè impeditus non poteſt poſt dicta teſtificata ſuper eiſ-
51 dem nouos teſtes producere, † eſt timor ſubornationis, auth.qui ſemel. C.de probat.& ibi Bal.& alij,& in corpore vnde ſumitur, & in c.fraternitatis,de teſtib. & ibi Doctor.& cōſequenter eſt ſuſpicio doli de futuro, ſed minor aduerſus dolum de futuro non reſtituitur. l.auxilium. ff.de minor. & ibi Bart, num.2.& in l.ex cauſa. § nunc videndum. ff.de minor. Paul,de Caſt. in l.1, §.editiones, num.10. ff.de edendo, cum concord. quos congeram infra in quæſt. an minor reſtituatur aduerſus dolum, quæſt.83. num.5. ergo &c.

Secundò, quia quòd non poteſt facere princeps ſua authoritate, neque prætor facere poteſt, vt de ſe patet, ſed Princeps met. non poteſt dare licentiam parti, vt poſt dicta teſtificata producere poſſit nouos teſtes, §.illud. auth. de teſtibus & d.auth. qui ſemel, ergo.

Tertiò, quia ita tenuerunt Iacob.Butrig. in l.minor omiſſam. ff.de minor. Dyn. in l.1. § nunciatio. ff.de noui oper.nunciat. Ioan.Bapt.Ferret. in conſ.39. num.4. & Card. Clem.1.num.23. volens quòd Eccleſia hoc caſu non reſtituatur,niſi probet, quòd culpa adminiſtratoris læſa ſit.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia.

Quam tenuerunt & tenent omnes alij antiqui, & moderni,& in ſpecie Ioan.de Deo lib.5.cap.8. Specul. in tit.de reſtit.in integr. §.fin.num.4. Bald. in auth. qui ſemel. nu.1.in 5.fall. C.de probat.& ibi Sal.col.1. Bart, in l.1. §.nunciatio,num.34. ff.de oper.nou.nunc. & ibi alij omnes, Alex.num.32. Iaſ.colum.fin. Alciat.nu.73. Crot. num.88. verſ.4.concluſio. Ruyn. num.220. Bal. in l.ſi minor 25,ann.omiſſam. ff.de minor. Ang.in l,vbi exigitur, num.2. ff.de edend. & ibi Iacob. de Sancto Georgio,& idem Iacob. in l.1.num.4. C.ſi adu.ſolut.& canon.in c.auditis,de reſtit.in integr. Innoc. Ioan.And. Hoſt.Card.Bellam.Butr. & alij circa finem. & Barbat. in Clem.fin. de teſtib. num.22. Soc.ſenior plenè in reg. 262. & idem Marian.Socin.ſen. in tract.de teſtib. num. 118. ver.ſed contrarium. & Crot. num.268. eod.tract, Felyn.in c.fraternitatis,ſub nu.6.verſ.in quantum Doct. cum concord. Anchar.in c.1.col.fin. de reſtit. in integr. Affl.ſuper conſtit.Regni, lib.2.rubr.40.num.13.Gomeſ.

Varia.

Variarum Reſolut. lib.2.cap.13.num.1.Capel.Toloſ.
deciſ.249. & alij innumeri colligendi ex proximè do-
cendis in hoc articulo. & in ſumma hanc eſſe commu-
nem teſtatur Alexand. in d.§.nunciatio, num.73.& ita
practicari ait Affl.& Gomeſ.præalleg.capit.13.num.1.
& decommunis Seyſ.d.§.nunciatio.& pro hac ſententia
eſt text.in l.1.§.accuſationem.ff.ad Turpill.& l.1.§.fin.
ff.de edendo,& text.in l.ſi quis in graui.§.ſi quis igno-
rans.ff.ad Syllan.

52 Ego autem ſic dicendum puto, † aut clarè conſtat
quod nulla adeſt ſubornatio,vel futura ſit,& non habet
dubium hæc cõmunis ſententia,quia ceſſat præcipuum
fundamentum in quo fundatur contraria.

Aut ex aduerſo clarè conſtat de dolo & ſubornatio-
ne,& tunc ſecus, quia non debet ſuccurri in delictis, &
dolo, neque dari debet ei materia delinquendi contra
l.conuertire.ff.de pact.dotal.cum ſimil.

Aut de neutro conſtat,& ſic ſumus in dubio, & tunc
dico veriorem & æquiorem communem ſententiam ex
eo,quia in minore ceſſat præſumptio iſta doli & ſubor-
nationis,quando adeſt læſio de præſenti, creditur enim
quòd potiùs ex imprudentia & fragilitate propria in
damnũ incideſit,quàm malitioſè hoc fecerit,vt poſt di-
dicita teſtificata teſtes rurſus producendos ſubornaret
circa id de quo deponere deberent,& hoc eſt quod vult
53 dicere Bart. quod minor † reſtituitur aduerſus dolum
præſumptum de futuro, quando damnum imminet
de præſenti,quem in hoc Doct.communiter ſequuntur,
vt per Claud.de Seyſ.in dicto §.nunciat.num.60.vt di-
cam infra in q.an minor reſtitu. adu.dolum,quæſt.83,
art.5.cuius dictum ſic intelligitur,videlicet,quod quan-
do minor allegat cauſam,& illam probat, q damnum
eſt ei hodie ſi non poteſt in futurum alios teſtes ſuper
ijſdem examinare ceſſat timor doli, quod illud quod
vult in futurum facere doloſè agere prætermiſerit,vt
per Zaſ.in dicto §.nunciatio, numero 13. ex quo patet
etiam reſponſio ad contraria, ſigillatim tamen ſatisfa-
ciendo.

Ad primum dico, q data probatione læſionis quam
de neceſſitate in omni reſtitutione præſupponimus,tol-
litur ſuſpicio doli, vt dictum eſt.

Neque monet dolus tutoris,vel curatoris,vel alterius
qui interueniſſe potuit. Quia in primis in eis non præ-
ſumitur, cum de eorum commodo non agatur. l.vi-
deamus.§.1.de in lit.iur.per Bar.in d.§.nunciatio.Præ-
terea dolus illorum non debet nocere minori,vel pupil-
lo,ff.quando ex fact.tut.vel curat.per totum.

Ad ſecundum dicit Soc. d.tract.de teſtibus.nu.122.
quod non eſt bona conſequentia,non debet per reſcri-
54 ptum permitti,† ergo neque per edictum prætoris,quia
ecce princeps non permittit reſciſſiones contractuum,
& tamen per reſtitutionem in integrum ex prætoris
edicto reſcinduntur,vt ſupra pleniſſimè viſum eſt,& ra-
55 tio rationis eſt, quia princeps viuus ex honeſtate † &
ordinaria poteſtate, & abſque cauſa non vult vt leges
principis mortui ludibrio ſint, ſed in ſuo robore perſi-
ſtant,& quæ potuit princeps mortuus vel habentes au-
thoritatem ab eo,quales ſunt prætores,leges condendo
vniuerſales,non vult poſſe princeps viuus abſque cauſa
ex ſpeciali priuilegio, & perſonali prærogatiua, l.1. ff.
de conſtit.princip. §.ſed quod principi.inſtit.de iur.na-
tur. cum ſimil.

Ad tertium dico,quòd contra eſt cõmunis ſententia,
vt dixi ſupra, vel quod ſingularis opinio præallegatorũ
poteſt procedere in cauſis ſequentium limitationum.

Concluſio igitur ſit,quòd minor ex capite minoris æ-
tatis reſtitui poteſt ad nouos teſtes producendos ſuper
ijſdem, &c. etiam poſt didicita teſtificata, & hæc eſt
communis regula.

56 Ampliaturque primò,vt poſſit minor † poſt didicita
teſtificata nouos articulos dare ſuper ijſdem vel dire-
cto contrarijs. Port. concl.39. lib.primo,limit.12. Affl.
deciſio.216. numero 2. & 3. cum concord.per eum. &
Pedemon.deciſio.87. numero 3. & dubium non habet,
rationibus eiſdem de quibus ſupra in concluſione.

57 Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam in † eccleſia
quæ hoc caſu fungitur, ſicut etiam aliàs regulariter,
iure minoris.Caſd.in clem.1. num.23. de reſt. in integ.
Ant.de But.in c.auditis, nu.28.de reſt.in int. Fely. in c.
fraternitatis,nu.2. & 3. de teſtib.& Iuriſtæ paſſim.Bal.
in l.minor omiſſam.ff.de minor. Affl.ſuper conſt.regni,
lib.2.rub.40.nu.13. Crot.in tract.de teſtib.nu.268.Alc,
in d.§.nunciatio.l.1.de ope.noui nunc. num.74. in fine.
Bellam.deciſ.38.

Sublimitãt præalleg.vt Corn. procedat niſi culpa,&
negligentia prælati eccleſia læſa fuerit.

Tu dic, q hoc intelligitur ſecundùm terminos limi-
tationis primæ de qua infra, id eſt, dummodo, eccleſia
læſa fuerit ex negligentia, vel imprudentia prælati,non
autem caſu & fortuna dicunt ibi.

58 Ampliatur tertiò,vt procedat idem in republica,† ci-
uitate,&c. Port.d.concluſ.39.in 12.limit. Pedem.deciſ.
87.num.3.

59 Et ſimiliter dic in caſtris, † & vniuerſitatibus alijs,
quibus datur reſtitutio iure minorum, de quibus dixi
plenè ſupra in prima parte, quæſtio.3. artic.10.

60 Ampliatur quartò in fiſco, † Aret. conſil.20. & poſt
eum Alciat.d.§.nunciatio.nu.75.

Tu dic, vt de ſubſtitutione fiſci dixi infra q.3. art.13.

61 Limitatur autem econtra multipliciter. Primò,vt nõ
procedat, quando minor fecit omnem diligentiam, vt
teſtes haberet,& examinaret ante publicationem pro-
ceſſus,& ſic fecit quod diligens paterfamil.in hoc feciſ-
ſet,& potiùs caſu & fortuna, quàm ex imprudẽtia pro-
pterea læſus eſt,tunc ex hoc edicto minor nõ reſtituitur.
Innoc.in c.auditis,& in c.coram,in vlt.Gl.de reſt.in int.
Spec.eod.tit. §.quod ea cauſa.Salyc.in auth.qui ſemel.
C.de probat.col.1. Alex.in d.§.nunciatio.num.32.& ibi
Alex.num.74. Felyn. in d.c.fraternitatis, numero 6. de
teſtib.Crot.in §.nunciatio.num.88. verſ.4.fallit,Barbat.
in clem.fin.num.22.de teſtib.& plenè Cephal.conſil.7.
n.6.& 7.lib.1. qui loquitur etiam in eccleſia, & idẽ vo-
luit Card.d.clem.1.nu.23.de reſtit.in integ. & eſt com-
munis limitatio omnium.

Et eſt tex.clarus in l.ſi. C.de reſtit.in integ. & in l.ve-
rum.§.ſi locupleti.ff.de minor.

62 Sublimita niſi de læſione notoriè conſtaret, † quia
tunc conſtaret quoque de imprudentia minoris & non
de exacta diligentia. Ant.in c.auditis,num.28.de reſt.in
int. & licet de reſtitutione ex clauſula generali loqua-
tur,tñ idem puto de reſtitutione ex capite ætatis, ſtante
præſumptione negligentiæ ex notoria læſione reſultãte.

63 Et extende hoc notab. q ſi in dubio † ſumus,an mi-
nor negligenter, vel prudenter ſe geſſerit, ſi de læſione
cõſtet,dicetur minor imprudenter ſe geſſiſſe,& ſic reſti-
tuetur etiam ex hoc edicto minorum ex capite ætatis,
ita Marian.Soc.de teſtib.num.119.

64 Sublimitãt ſecundò alij,vt licet non reſtituatur † hoc
caſu minor ex capite ætatis,tamen ex clauſula generali,
vt quilibet maior reſtitui poſſit, ſed quoniã aliqui con-
tradicunt,& venit repetendum infra proximè, in verſ.
quoad ſecundum,ibi vide.

65 Limitatur ſecundò principaliter,vt non † procedat,
quando vellet examinare teſtes ad probandã aliquam
dilatoriam modici præiudicij, quia tũc non reſtituetur.
Inn.c.coram. de reſtit.in integ. Alex.d.§.nunciatio,nu.
32.& ibi Crot. nu.88.Soc.in reg.262.lim.1.Barbat.cle-
men.ſi.de teſtib,num.22.

Ego dixi quid ſentiam ſupra q.64. artic.7. dum dixi
de reſtitutione minoris aduerſus omiſſam exceptionem
dilatoriam,ibi vide,& quo caſu minorem reſtituẽdum
ibi dixi, hic quoque reſtituendum eſſe conclude.

66 Limitatur tertiò,vt non procedat,quãdo † minor vel-
let examinare teſtes ad probanda crimina aduerſario
oppo-

oppoſita, quia ad hoc non reſtituetur, ita poſt Glo. in cle.
non poteſt. in Gloſ. pen. de procurat. & Spec. de reſt. in
integ. §. quis autem. verſ. ſed pone eccleſia, Bald. in l. au-
xilium. ff. de minor. Alexan. in d. §. nunciatio, nu. 34. cum
concord. & ibi Alciat. num. 73. & Crot. num. 88. & Bar-
bat. in clem. fin. nu. 21. de teſtib. Soc. regu. 262. limit. 2.
Felyn. d. c. fraternitatis, nu. 6. de teſt.

Et ego dixi plenè inf. q. 89. art. 3. ſub illo dubio, an mi-
nor reſtituatur aduerſus omiſſam accuſationem, & ex
dictis ibi reſolui hanc limitationem hic.

Limitatur quartò, vt non propterea detur reſtitutio
67 ipſi quoque aduerſario, Bart. §. nunciatio. in fi. Fel. in d.
c. fraternitatis. nú. 6. & ego dixi plenè q. 47. art. 11. nu.
50. ſup. in 1. parte.

68 Limitatur quintò, vt procedat † ita demum, ſi minor
docuerit de læſione, aliàs ſecus. Ita omnes præall. com-
muniter, & in ſpecie Capel. Tholoſ. deciſ. 249. in add. &
Soc. d. reg. 262. limit. 2. & in hoc omnes concordant, &
meritò, quia ſine probatione læſionis nulla læſio proce-
dit, vt dixi ſupra millies.

69 Sola difficultas eſt, † quomodo iſta læſio probetur, &
quæ ſit practica in hoc. & in hoc de duobus eſt viden-
dum.

70 Primū eſt, an ſufficiat † ſemiplena probatio, an verò
plena requiratur, & videtur diuerſæ opiniones, dicit n.
Bellam. deciſ. 38. per totū, ꝙ ad tollendum timorem ſub-
ornationis hoc caſu requiritur plena cauſæ cognitio.

Sed Achil. deciſ. 296. dicit, quòd ſufficit ſummariè do-
cere quod adſunt nouæ probationes facientes pro læſo,
& Io. de Deo lib. 5. c. 8. inquit, quod in hac reſtitutione
non debet eſſe nimis mollis, neque nimis durus.

Ego autem dico, quòd ſimpliciter ſufficit ſemiplena
probatio, quia vbicunque per reſt. in int. non deciditur
cauſa principalis, ſed reſtituitur quis tantum ad audien-
tiam, id eſt, vt appellare, vel probare aliquid poſſit, ſuf-
ficit tantum dare fumum iudici de bono iure petentis
reſtitutionem, quia in ipſo negotio principali plenè co-
gnoſcetur poſtea, an verè ius foueat vel ne. vt poſt Io.
And. Iac. de S. Georg. Auet. & alios plures, dixi pleniſ-
ſimè ſup. q. 36. art. 10. & in ſpecie lim. 5. & 6.

71 Et practica dandi fumum iſtum, eſt, quod iſti teſtes
noui poterunt à principio produci, & omiſſi fuerūt per
incuriam, & ꝙ poterant deponere ſuper eo, ſuper quo
vel nihil probatum eſt, vel non ſufficienter probatum
eſt, vel quòd digniores ſunt quàm primi, vnde licèt non
plus deponere poſſint quàm primi, tamen ſunt omni ex-
ceptione maiores, & primi fortè non ſunt tales, & ſic
tolletur præſumptio calumniæ vel doli, & ſatis erit in
ſumma oſtendere quòd minori potuiſſent iſti teſtes
prodeſſe, nocere verò nequaquam, & ita vult Soc. d. tra-
cta. de teſtib. nu. 130. in fine, & dixi d. quæſtione 36. art.
8. 9. & ſeqq.

72 Secundum eſt, an ſi pro obtinenda reſtitutione † ad
producendos nouos teſtes iudex voluerit examinare
iſtos teſtes cum iuramento, & plenè depoſuerint etiam
ſuper negotio principali, an rurſus repeti debeant in ip-
ſo negocio principali?

Et Soc. d. tract. de teſtib. d. num. 130. ponit duas opi-
niones.

Prima eſt, quòd ſic, quia prima fuit cauſa incidens.

Secunda verò eſt cauſa principalis, &c.

Altera eſt, quòd ſit electiu partis contra quam produ-
cuntur, vt vel approbet eorum dictum prout fuit reddi-
tum in cauſa reſtitutionis, vel quòd iterum iurent & de-
ponant, arg. c. præſentata, de teſtib. & l. fin. C. eod.

Ego dico, vt dixi ſupra in prima parte quæſtio. 39. art.
fin. vbi vide plenè.

Quo ad ſecundum caput principale huius articuli, an
73 ſcilicet quilibet † maior reſtituatur ad hoc ex capite iu-
ſti impedimenti?

Videtur, quòd non.

Quia fauorabilior eſt reſtitutio ex capite ætatis, quàm
ex clauſula generali, vt per Doct. in l. cum quidam. ff. de
acquir. hære. ergo ſi illa denegatur ceſſante iuuenili im-
prudentia, iſta quoque ceſſare debet, & ita per hanc ra-
tionem nititur firmare Ruy. in d. §. nunciatio, nu. 221. &
ſeq. & idem ſimpliciter vult Cephal. conſil. 7. nu. 7. lib.
1. & loquitur in eccleſia.

Sed contra eſt communis & vera ſententia, Innoc. in
c. pen. de reſtit. in integr. & in cap. auditis. ad fin. eod. tit.
Anchar. in cap. 1. eod. titu. col. fin. Boich. in cap. cum ve-
niſſent, num. 4. de teſtibus. Card. clemen. 1. num. 23. de
reſt. in integr. Felyn. in c. intimauit. num. 3. de teſtibus.
& ibi Aret. Doct. etiam omnes in cap. auditis. de reſt. in
int. Hoſt. ibi col. fina. Ioan. And. col. 2. Card. q. 10. & 11.
Bellamer. num. 7. Boer. in ſuis ſing. in verbo, teſtis. nu.
19. Soc. de teſtib. num. 126. Alciat. d. §. nunciatio, num.
74. & Capel. Tholoſ. deciſ. 412. vbi pulchrè, & ita firmi-
ter tenendum eſt, quicquid Ruyn. effundat abſque fun-
damentali ratione in d. §. nunciatio, & hanc tenent
etiam omnes adducti ab Ant. Gabriel. in titu. de teſt.
concluſ. 21. num. 51.

Et ratio clara eſt, quia cuilibet minori & etiam maio-
ri non ex negligentia propria, ſed caſus neceſſitate im-
pedito ſuccurritur, ſi de iure ſuo quicquam diminutum
vel deterioratū ſit, l. 1. & l. nā enim. ff. ex quib. cau. maio.

Et ad rationem Ruyni reſp.

Quòd in primis non eſt ſimpliciter fauorabilior reſti-
tutio ex edicto minorum, quàm maiorum, vt dixi ſupra
q. 5. art. 1. Præterea non ſequitur hæc argumentatio, de-
negatur reſtitutio ex cauſa ætatis, ergo & alia denegari
debet, vt latè deduxi d. art. 1. verſ. ergo tamen, nu. 6.

74 Qua communi retenta, infertur † notab. ad plura,
primò quod ſi teſtes tempore primi examinis erant ca-
ptiui, vel excommunicati, vel alia de cauſa neceſſaria
impediti quo minus examinari poſſent, & poſt publica-
tionem proceſſus & didicita teſtificata fierent habiles &
in promptu eſſent, reſtitutio ex hac clauſula danda eſſet,
vt etiam poſt didicita examinari poſſent ſuper eiſdem,
&c. ita ex prædictis Hoſt. Ioan. And. Card. & Bellam. in
d. cap. auditis. & Card. d. clemen. 1. & Capel. Tholoſ. de-
ciſ. 321. & Boer. d. ſingul. 19.

75 Secundò infertur, † quod ſi teſtes fuerint ab aduer-
ſario dolo ſubtracti, vel perſuaſi blanditijs, ne ſe exami-
narent, vel vt dicerent ipſi læſo, quod nihil ſciebant de
ijs de quibus in articulis, & ideo ipſe maior omiſerit il-
los ante publicationem producere, audietur ex clauſula
generali, vt illos etiam poſt didicita producere & exa-
minare poſſit, Fely. d. c. intimauit, nu. 2. de teſtib. & Ca-
pell. Tholoſ. d. deciſ. 412. in add. pulchrè.

Ampliaturque concluſio prædicta, vt procedat etiam
76 ſi impedimentum proceſſit ex capite ignorantiæ, † quia
ſcilicet læſus ignorauerit adeſſe illos teſtes, & ignoran-
tia probabilis excuſabiliſque ſit, Felyn. in d. c. intimauit.
ſub nu. 3. in fine. Boich. in c. cum veniſſent. de teſtib. nu.
4. Anch. in c. 1. de reſt. in int. col. fin. Bellam. in c. auditis.
nu. 7. Curt. ſenior in l. admonendi, nu. 40. ff. de iureiur.
Ant. de Bur. in c. fin. in fine, de iureiur. & Iaſ. d. l. admo-
nendi, in prima lectu. in fine, & in rep. num. 321. in fine.
Sed pleniùs de hoc dixi infra in 76. q. art. 3. dum de re-
ſtitutione aduerſus rem iudicatam ex capite inſtrumen-
torum, vel teſtium nouiter repertorum agitur.

77 Amplia ſecundò, vt idem ex hac † clauſula generali
fieri poſſit in ſecunda inſtantia, Felyn. in d. c. intimauit,
nu. 3. de teſtib. poſt Abb. in cap. ſuborta, de re iud. & In-
noc. in cap. vltra tertiam de teſtib.

Et ad cautelam & tollendum omne dubium, fac vt
78 læſus præſtet † iuramentum, ꝙ non animo calumnian-
di, ſed quia fuit legitimè impeditus non prius exami-
nauit illos teſtes, vel quia illos ignorauit, & tunc au-
diendus erit ſecundùm Soc. in tract. de teſtib. num. 126.
poſt Specu. de reſt. in integ. §. fin. verſic. quod ſi in ea, &
Doct. in d. cap. pen. de reſtit. in integr. & Felyn. d. c. inti-
mauit, col. 1. nu. 2. de teſtib.

Quæ-

Digitized by Google

Quæritur etiam circa præſentem articulum, an mu-
79 lieribus, † vel ruſticis ſuccurratur in hoc ex capite ſim-
plicitatis ruſticanæ, vel ſexus fragilitatis?

Et breuiter communis eſt quòd non. Bar. in d. §. nun-
ciatio. ad finem. Iacob. de S. Georgio in l. vbi exigitur,
n. 7. ff. de edendo, poſt Ang. ibi, & de communi teſtatur
Soc. de teſtib. num. 124.

Sed Afflict. ſuper conſtit. regni, lib 7. rub. 40. n. 13. di-
cit idem in muliere & fiſco, quod in minore & eccleſia.
Sed ego dixi plenè de veritate ſupra q. 10. art. 6. vbi de
reſtitutione mulierum dixi, ibi vide.

Articulus XII.

80 AD duodecimum, An ſcilicet † minor, vel maior
reſtituantur aduerſus concluſionem in cauſa &
omiſſas probationes?

In primis quantum attinet generaliter ad ipſam con-
81 cluſionem in cauſa, ſeu † renunciationem probatio-
num, quæ idem ſunt, concluſio eſt, quòd minori regula-
riter ſuccurritur, ſi aliqualiter docuerit, quod habet ad-
huc alias probationes quas per imprudentiam omiſit,
& quæ conferunt illi ad victoriam. ita Signor. de Ho-
modo. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiuran. nu.
9. Anchar. in cap. auditis. nu. 7. de reſtit. in integ. Gloſ. &
Doct. in l. fin. C. ſi ſæp. reſtit. poſtul.

Quinimò, dicunt alij, quod eo ipſo quod minor con-
cludit in cauſa, dicitur ipſo iure læſus, ſecundùm Afflict.
dec. 114. num. 3. & Maranta in 6. parte, tit. de concluſ. in
cauſa, num. 3. cum concord.

Sed hæc omnia videntur pendere ab inſpectione ſe-
quenti. Quia idem videtur per omnia reſtitui aduer-
ſus omiſſas probationes, & renunciationem probatio-
num ſeu concluſionem in cauſa, ideo tam quo ad regu-
lam, quàm quo ad extenſionem prædictam, dic vt ſta-
tim dicam.

Quo ad reſtitutionem igitur aduerſus omiſſas proba-
tiones, de duobus videndum eſt.

82 Primum eſt, an hæc reſtitutio regulariter detur mi-
nori, vel maiori?

Secundum, an detur abſque alia probatione læ-
ſionis?

Quo ad primũ, fac regulam, & dic quòd minor reſti-
tuitur. tex. eſt in l. minor omiſſam. ff. de minor. & ibi Do-
ctores, & tradunt omnes paſſim tam allegati ſupra art.
præced. circa teſtium productionem poſt dudicita teſtifi-
cata, quàm allegandi infra in declarationibus huius
concluſionis, & in ſecundo membro huius inſpectionis.

83 Amplia, quòd eadem æquitate † reſtituitur aduer-
ſus dilatoriam quartam omiſſam, Bellam. in c. ne vltra
tertiam, num. 13. de teſt. Mauric. c. 53.

84 Amplia ſecundò, vt idẽ procedat aduerſus † lapſum
temporis elapſi pendente termino dilationis, Abb. in c.
ſuper eod. & ibi Dec. poſt eum nu. 46. de appellat.

85 Amplia tertiò, vt poſſit iſta reſtitutio † etiam bis peti,
ita colligo ex Ioan. de Amicis conſil. 126. nu. 12. & Affl.
ſuper conſt. regni, lib. 2. rub. 40. nu. 11. & ſeq. qui dicunt,
quòd mulieri hoc conceditur ex ritu magnæ curiæ Nea-
politanæ, ſed vtique quod indulgetur circa reſtitutiones
ipſis mulieribus in Regno, indulgẽtur alibi vbique mi-
noribus de iure communi, vt dixi ſupra bis ſuo loco, er-
go idem in minoribus dicendum eſt.

86 Limita econtra primò, vt non procedat, † quando
poſt concluſionem in cauſa per relatorem cauſæ fuit fa-
cta citatio ad dicendum, & allegandum, quæ habet
vim citationis ad diffinitiuam, tunc enim facta hac ci-
tatione non poteſt amplius peti reſtitutio ad proban-
dum, ita Affl. ſuper conſtit. Regni, rub. 40. lib. 2. num. 14.
dicens ita ſe vidiſſe ſeruari in Regno.

87 Limita ſecundò, vt non procedat in caſu † quo minor
peteret reſtitutionem aduerſus omiſſas probationes poſt
ſententiam latam contra ſe, propter nõ allegata vel pro-
bata, tunc enim debet petere reſtitutionem aduerſus
ſententiã, non autem aduerſus omiſſas probationes, vt
colligitur ex not. per Bar. in l. 1. C. ſi adu. rem iud. & in l.
Diuus. ff. de reſtit. in integ. & d. l. minor omiſſam. ff. de
min. & poſt eos Ruy. conſ. 120. num. 10. lib. 5. Quod no-
ta diligẽter pro omnib. reſtitutionib. aduerſus iudicia-
lia ante ſententiam occurrẽtibus. Limita tertiò in caſu
ſing. quem ponit Bellam. deciſ. 365. vbi inquit, quod ſi
88 minor qui in Curia Rom. conſtitutus † aduerſus com-
miſſionem auditoris, non excipit quod cauſa in parti-
bus agitata vſque ad concl. in cauſa, non poteſt audiri
quod ope reſtitutionis cauſa remittatur in partibus, ſi
concluſio in cauſa iam facta eſt coram auditore.

Quo ad ſecundum, an ſcilicet hæc reſtitutio detur
89 abſque alia † probatione læſionis, duæ ſunt opin.

Prima eſt, quod nulla læſionis probatio neceſſaria ſit,
quam tenent Spec. de reſt. in integ. §. 1. nu. 1. & num. 36.
Aret. cõſ. 66. n. 8. verſ. ſed tamen. vbi dicit hanc eſſe com-
munẽ ſententiã, & ita ſeruari ait Aufr. q. 83. & Rebuf.
de reſt. in int. art. 1. glo. 3. nu. 18. & Affl. ſuper conſt. reg.
lib. 2. rub. 38. num. 22. Albanus d. §. ſi minor. num. 5.

Altera eſt, ꝙ imò probari debeat læſio etiam hoc caſu,
quam tenent Bart. Bald. Ang. & Sal. in l. nam & poſtea.
§. ſi minor. ff. de iureiur. Alc. conſ. 160. nu. 21. Rim. ſen.
conſil. 87. num 20. Celſ. Vgo conſil. 101. nu. 1. Rim. iun.
conſ. 12. num. 23. & 24. lib. 1. vbi in fine de communi. Pe-
dem. dec. 158. nu. 13. vbi pariter de veriori, & commu-
ni, vbi etiam concor. vt per eum, & Rol. à Valle conſ. 10.
nu. 8. & ſeq. lib. 4. vbi cum concord. pluribus & de com-
muni. & idem etiam teſtatur Card. Albanus præall. §. ſi
minor, nu. 5. licèt ipſe contrarium teneat.

Ea ratione quia poteſt etiam, quod probationes quas
minor omiſit non releuent, ergo &c.

Ego aliàs reſolui hunc articulum ſupra q. 36. art. 8. in
fine, & idem dico hic, ſcilicet, quòd ſufficit quædam ſe-
90 miplena † probatio ipſius læſi ad dandum ſumum, ꝙ
probationes quas ipſe amiſit multum releuant, & eum
iuuare poſſunt, & ſi de hoc ſummariè doceat abſque alia
pleniori probatione læſionis reſtitui debet, per ea quæ
pleniùs deduxi eadem q. 36. art. 10. verſic. ego verò, vbi
allegationes ad ſaturitatem. Quibus adde Hugon. præ-
alleg. conſil. 101. num. 2.

Retenta ſecunda magis communi ſimpliciter; am-
91 plia etiam vt ſi minor velit reſtitui, debet reficere ex-
penſas, quas ipſe tutor ſoluet, vt per Hugon. præall. nu.
5. per l. non eſt ignotum, C. de adm. tut.

Prædicta omnia quæ dixi de minoribus in hoc arti-
culo.

92 Amplia in maioribus † iuſta cauſa impeditis, per ea
quæ dixi in præced. articulo à ver. quo ad ſecundum, vſ-
que ad finem, quæ omnia deſeruiunt etiam hic pro com-
plemento huius articuli, ibi vide, & applica.

Articulus XIII.

AD decimumtertium, An ſcilicet minor reſtitua-
93 tur aduerſus omiſſas † exceptiones contra teſtes?
Regula eſt, quòd non.

Lapus allegat. 52. num. 10. Rebuff. de reſtit. in integ.
art. 1. glo. 2. nu. 15. Affl. ſuper conſtit. Regni, lib. 2. rub.
40. num. 9. verſic. 5. quæro, cum add. ibi Didac. Practic.
Quæſt. c. 26. nu. 4. verſic. 3. Capyc. deciſ. 62. nu. 4. Capel.
Toloſ. deciſ. 53. nu.... & idem Canoniſtæ paſſim, Ant. de
Butr. in cap. auditis. nu. 27. de reſtit. in integr. Card. in
clemen. 1. num. 22. eod. tit. Zabarell. in cap. quod ſicut.
§. fin. num. 9. quæſt. 19. de elect. & idem in d. cap. auditis.
q. 8. & ibi Bellam. nu. 6 ver. ſed ſi prælatus. eo, & loquun-
tur in eccleſia etiam, Io. Lopez in repet. cap. per veſtras.
nu. 13. §. 26. de donat. inter vir. & vxor. Pereg. 2. deciſio.
176. Niſi omnes, quia reſtitutio non datur ad ea quæ
tendunt ad proſecutionem vindictæ, vel iniuriæ, l. auxi-
lio. ff. de minor. vt dicam infra q... art....

Amplia, vt procedat etiam in reſtitutione ex clauſu-
94 la generali, & ſic ex edicto maiorum † Capyc. decıſ. 62.
& ſequitur Syluan. cóſ. 19. n. 1. lib. 1. ex eo quia videtur
odioſa hæc reſtitutio, vnde & c. l. ſciendum. ff. ex quibus
cauſ. maior.
95 Limita econtra primò, vt non procedat, † quando mi-
nor vel maior non hac intentione faceret vt iniuriam
vel vindictam cõtra teſtes proſequerẽtur, ſed vt indem-
nitati eorũ cóſulerẽt, & puta quia à depoſitione teſtium
& reprobatione illorũ penderet victoria cauſæ, ita ſing.
dicit Boer. deciſ. 246. nu. 7. dicens, quòd ita conſueuit cu-
ria recipere petitiones minorum ſuper hoc, & ita proce-
dit dictum Io. Andr. in c. auditis. col. fi. verſ. in Gloſ. pen.
Declarando tamen, quod ſit multum vtile minori ad
96 hoc vt audiatur, † proteſtari quod hoc animo facit, vt
dictum fuit. ita Boer. præall. ſub num. 7. in fine.
97 Limita ſecundò vt non procedat, quã ſtatuto † aliter
diſponeretur. Sed cum hoc grano ſalis, quod non de-
bet concedi hæc reſtitutio etiam ex diſpoſitione ſtatuti,
niſi illud quoque ſeruetur, quod à ſtatuto diſponitur, &
in ſpecie quod petatur infra viginti dies à die datæ co-
piæ atteſtationum, Rimin. conſ. 396. per totum.
Vltra prædicta circa propoſitam quæſtionem gene-
98 raliter quæritur quantum † tempus debeat concedi ipſi
læſo ope huius reſtitutionis ad probandum quod ſcri-
bere omiſit. Reperio Affl. dec. 124. n. 2. dicentem, quod
debet attendi qualitas loci. & rei quæ probari debet, &
ſic vult, quod ſit arbitratorum.
99 Sed tu intellige, quòd illud tempus † non excedit
tempus inſtantiæ, vt per Dec. in cap. ſuper eo. nu. 46. de
appell. & declarat hoc quomodo intelligatur. Ego dixi
de hoc tempore ad quod, ſupra q. 19. art. 1. & 2.
Quæritur etiã generaliter, an reſtitutio detur aduer-
100 ſus † allegationes iuris omiſſas? & quòd ſic, tenent Gl.
& Bal. in l. ſi minor omiſſam. ff. de minor. Mar. Anguſ.
ſol. conſil. 266. num. 9. & Menoch. de arbitr. iud. lib. 2.
caſu 175. n. 12. Quod intellige iuxta prædicta in præce-
dentibus articulis, & limitationes de quibus in eis.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur in integrum aduerſus iuramentum*
præſtitum parti aduerſæ?
Regula quòd ſic.
2 *Et an procedat ita, ſi minor tutore, vel curatore authoribus*
hoc fecerit, ſicut ſi abſque illorum authoritate delatum
fuerit?
3 *Et an procedat etiam ſi minor extra iudicium hoc iuramen-*
tum detulerit?
4 *Et an procedat quando minor ab initio fecit omnem diligen-*
tiam, vt probaret intentionem ſuam, & quia non potuit,
periculo iuriſiurandi ſe ſuppoſuit?
5 *Et an minor reſtituatur hoc caſu ſaltem ex clauſula generali?*
6 *Et an minor reſtituatur hoc caſu etiam non probata læſione,*
& poſito quòd non?
7 *Minoris priuilegium aliquod in hoc caſu an conſiderari poſ-*
ſit, & quod ſic.
8 *Minor an reſtituatur aduerſus iuſiurandum ſibi delatum,*
& a ſe ſuſceptum?
9 *Authoris diſtinctio per membra circa hoc.*
10 *Quid in caſu quo ei delatum eſt iuramentum neceſſarium,*
hoc eſt à iudice.
Et quid quando fuit ei delatum iuramentum voluntarium,
id eſt, a parte.
11 *Et an minor reſtituatur aduerſus hoc iuſiurandum, quan-*
do iam illud præſtitit, & iurauit?
Regula quòd non.
12 *Et an procedat ſi minor habeat probationes in promptu?*
13 *Et an ſaltem poſſit opponere de non delato iuramento, vel*
de nulliter delato?
14 *Et quid ſi iuramentum non ab ipſo minore, ſed ab admini-*
ſtratore, vel tutore illius deferatur?
15 *Reſtitutio in integrum facilius datur aduerſus iuſiurandum,*
quam ſententiam.
16 *Minor an reſtituatur in integrum aduerſus tranſactionem à*
ſe factam?
Tranſactio eſt finis litium, & ideo propter inſtrumenta no-
uiter reperta non reſcinditur.
17 *Reſtitutio in integrum ceſſat ob dubium litis euentum.*
Declaratio l. de fideicommiſſo. C. de tranſact.
18 *Reſtitutio in integrum facilius datur aduerſus tranſactio-*
nem, quæ eſt ſtricti iuris, quam aduerſus alios actus qui
ſunt bonæ fidei.
19 *Et an procedat etiam ſi ex tranſactione ſecuta ſit ſententia*
contra minorem?
20 *Et an neceſſe ſit quòd minor probet ſe enormiter læſum, adeo*
quod modica læſio non ſufficiat, licèt in alijs reſtitutionibus
ſatis eſſet?
21 *Læſio hæc quanta eſſe debeat, vt ad hanc reſtitutionem obti-*
nendam ſufficiat, varia ſententia.
22 *Authoris opinio, & diſtinctio.*
23 *Quid ſi non interfuit tranſigere, puta ſi res clara erat pro*
minore, & poteſt hoc apparere ex facie proceſſus, & iurium
deductorum.
24 *Quid ſi interfuit tranſigere, ſed nõ pro ſic modica quãtitate.*
25 *Iudicis arbitrio hoc negocium remittendum, & in quo conſi-*
ſtat hoc arbitrium, & duo exempla afferuntur tam in caſu
quo minor eſt actor, quam in eo in quo eſt reus.
26 *Minor an reſtituatur, aduerſus tranſactionem à ſe fieri*
omiſſam?
Concordiam qui omittit, ſummum bonum omittere dicitur.
27 *Practica pro minoribus, vt initio litis faciant tractari con-*
cordiam, & trahant aduerſarium ad aliquam oblationem,
poſtea illa ſpreta litigẽt, quia ſi ſuccumbent, ope reſtitutionis
conſequentur illud, quod per concordiam oblatum fuerat.
28 *Iudicis arbitrio hoc quoque negocium remittendũ cenſet au-*
thor, quia cautela nimiam verſutiam, & dolum continet.
29 *Reſtitutione ſecuta aduerſus tranſactionem, quando fuit ex-*
tincta penitus actio, per Aquilianã ſtipulationẽ, tunc actio
reſciſſoria durat anno vtili tantum, alias perpetuò durat.

Q V Æ S T I O LXVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus ea, quæ
fiunt in iudicio, antequam deueniatur ad
ſententiam, pro concordia & expeditione
cauſæ abſque eo quod deueniatur ad ſenten-
tiam, & in ſpecie, de iuriſiurandi delatio-
ne, & tranſactione.

SÆPE etiam accidit, quòd partes, poſt-
quam concluſum eſt in cauſa, ante-
quam deueniatur ad rigorem ſenten-
tiæ propter dubium euentum litis, in-
cipiunt tractare de concordia, vel alio
fine litis, abſque eo, quòd expectetur
vulnus ſententiæ iudicialis, & in ſpecie,
vel ad iuriſiurandi delationem deuenitur, vel ad tran-
ſactionem, & concordiam, ideo de reſtitutione in inte-
grum aduerſus prædicta dicendum eſt, antequam vlte-
rius progrediamur, hæc verò quinque ſolis hiſce articu-
lis expediri poſſunt.
Primò, An minor reſtituatur aduerſus iuſiurandum
à ſe delatum parti?
Secundò, An reſtituatur ad hoc abſque alia probatio-
ne læſionis?
Tertiò, An reſtituatur aduerſus iuſiurandum à ſe
ſurreptum?
Quartò, An reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe
factam?

Quin-

Quintò, An reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam?

Et an aduerſus diuiſionem?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet reſtituatur † minor aduerſus iuſiurandum à ſe delatum parti aduerſæ?

Breuiter concluſio eſt quod ſic.

Specul. de reſtit. in integrum. §. 1. num. 1. Bart. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiur. Paul. de Caſt. in l. iuſiurandum. §. pupillus. num. 4. ff. eod. & in d. §. ſi minor. nu. 1. & ibi Alber. nu. 12. Alexand. num. 1. Iaſ. nu. 2. & Socin. ſenior nu. 1. Alexand. in l. tutor pupilli. ff. eod. Iaſ. in l. 1. num. 7. ff. eod. Signorol. de Homod. d. §. ſi minor. num. 2. 3. & ſequen. & Zaſ. ibi num. 3. Maur. de reſtit. in integ. cap. 302. Abb. poſt Innoc. in cap. 2. num. 2. de iureiuran. vbi de communi. Et profectò ſuperfluum eſt dubitare de hoc, cum de hoc tex. ſit expreſſus in d. §. ſi minor.

Eſt ratio clara, quia ſatis imprudenter ſe gerit, & nimis læditur minor faciendo iudicem aduerſarium ſuum in ea cauſa, ſecundùm Bald. in c. 1. §. item ſacramenta, de pac. iur. firm.

2 Ampliatur primò, † vt procedat vel tutore authore, vel ſine authoritate tutoris, vel curatoris hoc fecerit minor. Nã ſi ſine tutoris, vel curatoris authoritate detulit, delatio nulla eſt, nec reſtitutione indiget, Paul. de Caſt. in d. l. iuſiurandum. §. pupillus. n. 4. ff. de iur. qui de communi. Soc. in d. §. ſi minor. num. 2. Zaſ. ibi nu. 13. Per illum tex. Si verò cum tutoris, vel curatoris authoritate, nihilominus reſtitutio non denegatur, ſecundùm Salyc. d. §. pupillus. nu. 4. & faciunt communes concluſiones iuris, & Doctorum. C. etiam ſi tut. vel cur. l. 1. & dixi ſup. q.... art.... & plenè declarat, ad quem recurras. Signor. de Homod. in d. §. ſi minor. num. 17. 18. & ſeq. inter repetitiones.

3 Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam ſi † extra iudicium minor detulerit iuſiurandum, declarando tamen, & diſtinguendo, vt per Signorol. præal. num. 18. & ſeq.

4 Limitatur econtra primò, vt procedat † ſi minor ab initio mouerit litem abſque aliqua diſcuſſione iurium ſuorum, ſecus verò ſi ab initio, & etiam ex poſtfacto fecit minor omnem diligentiam, vt probaret intẽtionem ſuam, quod cum non potuerit, ex neceſſitate ſuppoſuit ſe periculo iuriſiurandi, quia tunc non reſtituitur cum potiùs fato, & fortuna læſus fuerit, quam iuuenili imprudentia, ſecundùm Paul. de Caſt. & Alex. in d. l. tutor pupili. ff. de iureiuran. Pro quibus eſt tex. in l. ſi ſine. §. ſi locupleti. ff. de minor.

5 Sublimita hoc, vt licet non reſtituatur minor † hoc caſu ex edicto minoris, & ex capite iuuenilis imprudentiæ, tamen data læſione, & ſumo de ea, hoc eſt, quòd aderant probationes pro eo occultæ, & hodie adſint, quæ tunc reperiri non potuerũt, dabitur ei reſtitutio ex clauſula generali, vt dixi ſupra q. præced. art. pen. & fi. & habetur in l. admonendi. ff. de iureiur. & dicam pleniſſimè infra circa reſtitutionem aduerſus rem iudicatam.

Limitatur ſecundò, vt non procedat niſi de læſione docuerit minor. Alij contra. Ego igitur dicam plenè art. ſeq.

Articulus II.

6 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur in caſu præcedenti etiam non aliter probata læſione: ex eo quòd præſumatur læſus eo ipſo, quod iudicem aduerſarium fecit?

Videtur, quod ſic.

Primò per rationem, de qua ſupra art. præc. quia ſi fecit iudicem aduerſarium, certè deteriorauit conditionem ſuam, quia magis ſuſpectum ei eſſe neceſſe eſt, quàm iudicem ordinarium.

Secundò, quia aliàs nullum eſſet minoris priuilegiũ in hoc, cum & ipſi quoque maiores reſtituantur aduerſus delationem iuſiurandi, ſi doceant ſe læſos ex ea reperto nouiter instrumento aliquo, vel teſtibus, quibus autem ſolis vſuri ſint, vt dicit text. in d. l. admonendi. ff. de iureiuran.

Tertiò, quia videtur renunciaſſe alijs probationibus, ergo &c. Sed contra eſt veritas.

Text. eſt ad literam in d. l. nam & poſtea. § ſi minor. ff. de iureiur. Vbi Iureconſultus in hoc ipſo dicto corrigit Pomponiũ, qui putauerat minorem reſtituendum ex eo tantum, quia iuſiurandum detulerat; & ſubdit I.C. debet igitur iudex cognoſcere, an minor captus ſit, cum non ex eo, quod quipiam minor ſit, ſtatim & captum eſſe probatum ſit, & ita per hunc tex. tenet in indiuiduo Signor. ibi nu. 9.

Et ita tenendo.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, quòd nõ dicitur minor deteriorare ſtatum cauſæ, & probationum ſuarũ deferendo iuramentum aduerſario, in primis enim cum minor non habeat illucuſque probationes ad intentionem ſuam comprobandam, non dicitur renunciare iuri alicui quæſito, vel quærendo, ſed ſpei tantum, atqui econtra etiam ſpem aliã conſequitur, vt ſcilicet aduerſarius timore cõſcientiæ, & ſimul ſalutis animæ, & infamiæ, ſi qñque contrariũ detegeretur, non inducatur ad falſum iurandum, ſed ad verum fatendum. Vnde cum dubius remaneat euentus huius delationis, & ita ſe habeat, ad damnum ſicut ad lucrum, & è contra, minor hoc ipſo lædi non dicitur, niſi aliunde ſe læſum fuiſſe oſtendat, id eſt, ꝙ poterat aliter probare intentionem ſuam, per text. in l. de fideicommiſſo. C. de tranſ.

7 Ad ſecundum reſpon. quòd priuilegium minoris † in duobus conſiſtit. Primò, in hoc quia maior non reſtituitur niſi doceat ſibi ſuperueniſſe probationes de nouo, vt d. l. admonendi, minor verò etiam ſi illas probationes prius haberet, ſed per imprudentiam illis neglectis ad iuſiurandi delationẽ confugerit. Secundò, quia maior illis ſolis vti poterit in cauſa reſtitutionis, minor verò etiam veteribus, vt dicam inf. q. 76. art. 4. Item maior plenè probare debebit iſta noua inſtrumenta ad notitiam perueniſſe, minor verò poterit etiam per famam, vel vnum teſtem &c. ſecundùm Bal. in l. vnica. num. 28. C. de conf. & dixi alibi ſup.

Ad tertium reſpon. ꝙ etiam aduerſus renunciationem probationum non reſtituitur minor niſi docto de læſione, vt dixi ſup. q. præced.

Concluſio igitur ſit, ꝙ minor non reſtituitur etiam hoc caſu niſi de læſione doceat.

Dico bene, quod ſemiplenè docere de ea ſatis ei erit, per ea quæ dixi ſupra q. præced. art. penult. & fin.

Articulus III.

8 AD tertium, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus iuſiurandum ſibi delatum, & à ſe ſuſceptum?

Aduerte, quia hoc dupliciter contingere poteſt; Primò, quòd vel à iudice deferatur, vel à parte. Secundò, quòd velit reſtitui aduerſus hanc receptationem antequam iuret, & quòd velit reſtitui poſtquam iurauit in ſui præiudicium.

9 Quibus ſtantibus, † per diſtinctionem ſic procedendum eſt.

Aut minor vult reſtitui aduerſus receptationem iurandi antequam iuret.

Aut poſtquam iurauit.

10 Primò caſu, † aut eſt delatum ei iuramentum neceſſarium, id eſt, à iudice, puta quia minor ſemiplenè probauerat, tamen minor erat reus &c. & tunc minor non reſtituitur, quia vſus fuit iure cõmuni. l. fi. C. de reſt. in integ. & ibi Doct. & dixi ſup. in 1. part. q. 4. art. 7.

Aut eſt delatum ei iuſiurandum voluntarium, id eſt, à parte fuit ei propoſita conditio an vellet iurare ipſe, vel ſtare iuramento ipſius offerentis?

Et tunc videtur, quod non poſſit reſtitui minor.

Primò, quia turpiter agit, qui neutrum acceptat, vnde prudenter feciſſe videtur acceptando conditionem.

Secundò, quia acceptauit conditionem meliorem pro ſe. Nam ſi minor ſcit ſibi deberi, vel ſe non debere, & ſic bonam cauſam ſe fouere, licèt probare non poſſit, vtique ſecurus iudex erit in cauſa illa pro ſe abſque periculo animæ, vel honoris: Si ſcit ſe non bonam cauſam fouere, faciet prudenter, ſi ipſemet ius ſuum aduerſario reddet. Si dubitat, in dubio excuſabitur ſi pro ſe iurabit.

Sed tamen ex cauſa reſtituendũ puto, cauſam autem rationabilem puto, huoc vltimum caſum, quia dicet ſe acceptaſſe, quia putabat ſe ſcire veritatem, tamen memoria repetendo eam neſcit hodie quid agat, & non vult vel ſibi preiudicare, vel aduerſario cõtra iuſtitiam, & ideo ſi petat reponi ſe in eo ſtatu, vt vel aduerſarius iuret, vel neuter, prout hoc ſine turpitudine peti poterit, iuxta cauſæ, vel perſonarum qualitatem, puta audiendum eſſe minorem, & reſtituendum in priſtino ſtatu, in quo erat ante oblationem factam.

11 Secundo caſu, † Doctores communiter dicunt minorem non reſtituendum. Gl. in l. 2. ff. de iureiur. Bar. Alex. Socin. Paul. de Caſt. Alber. Iaſ. & alij communiter in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiuran. Bald. in d. c. item ſacramenta. de pac. iur. fir. in vſib. feud. & Mauric. c. 280. & alij de quibus ſupra artic. 1. huius quæſtionis.

Moti per l. ſi minor. C. ſi minor ſe maior. dix. Et quia prætor non vult eſſe author periurij.

Et quia minor faciendo iudicem ſe ipſum, non poteſt eſſe læſus.

Et addit Mauric. Quia ſi minor iurauit ſe ſibi deberi, vel ſe non debere aduerſario, poteſt via ordinaria ſibi conſulere, vel remittendo actionem priſtinam, vel exceptionem iuriſiurandi, & rei iudicatæ. Vnde reſtitutione tanquam ſuperflua hoc caſu agi non poteſt: Si verò iurauit ſibi non deberi, vel aduerſario deberi, Mauric. non tangit.

Ego autem teneo, quòd minor reſtitui debeat contra falſam eius confeſſionem, vel negationem etiam iuramento firmatam, vt dixi ſup. quæſt. præced. art. 7. verſic. ampliatur.

Retenta tamen communi.

12 Limita primò, niſi minor haberet † probationes claras in promptu, per d. l. ſi alterius. C. ſi mino. ſe maio. dix.

13 Limita ſecundò, vt bene poſſit opponere † de non delato iureiurando, vel nulliter delato, quia tunc audiretur, vt per Iaſ. in d. l. nam & poſtea. §. ſi minor. num. 9. Quia iurare eſt alienare. l. iuſiurandum. §. pupillus. ff. de iureiuran.

14 Limita tertiò, vt procedat ſi à minore † iuramentum præſtetur, ſecus ſi ab alio, puta ab adminiſtratore, vel tutore illius, quia tunc poſſet reſtitui minor. Tho. Parpalia in l. ſi quis maior. nu. 87. C. de tranſact. poſt Glo. in c. primo. in verbo, contractum. ff. de reſt. in int. & Alex. conſ. 21. circa finem. lib. 5.

Circa prædicta nota vnum, quòd obiter not. Caſſan. 15 conſil. 11. num. 69. videlicet, quod faciliùs † quis reſtituitur aduerſus iuſiurãdum, quàm ſententiam; & allegat not. in l. cauſas. C. de tranſ. & in l. fin. C. ſent. reſcind. non poſſe, & in auth. ſacramenta. C. ſi adu. vend.

Articulus IV.

16 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe factam?

Videtur, quòd non.

Primò, quia per tranſactiones finiuntur lites, & lites finiri, illiſque non vexari multum intereſt minorum. l. minoribus. ff. de minor. Ergo non poteſt conſiderari læſio, vbi nedum damnum minorum non adeſt, ſed commodum.

Secundò, quia ratione prædicta attenta, non ex alio non reſcinditur tranſactio ob inſtrumenta nouiter reperta, quia cum aliquid per tranſactionem conſequatur tranſigens, & liberetur à dubio litis euentu, & expenſis illius, non dicetur eſſe læſus, ſed bene feciſſe concordando cum aduerſario, ſecundùm Abb. in cap. 1. de tranſ. & Doct. in l. ſub prætextu. C. de tranſ.

17 Tertiò fortiùs, quia dubius euentus litis † facit ceſſare beneficium reſtitutionis in integrum. l. de fideicommiſſo. C. de tranſ. not. Curt. iun. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiuran. num. 3. Sed tranſactio ſuper dubio litis euentu fit, aliàs non eſt tranſactio, ergo &c.

Sed contra eſt veritas tex. eſt in l. prima, & 2. C. ſi aduer. tranſact. & facit l. ſi pro fundo. C. de tranſac. ibi, nec eo tempore minor fuiſſe. & ita omnes vbique pro regula tradunt, & in ſpecie allegandi proximè in ampliat. & limit. ſeq.

Ad contrarium autem reſp. ſic.

Ad primum, quòd licèt minor à lite recedat trãſigendo, tamen eſſe poteſt, quòd in tantum lædatur in tranſactione, quod melius fuiſſet ſibi vexari expenſis, & faſtidio litis, quàm ita tranſegiſſe cum ſuo nimis graui damno.

Et ſic dicatur ad ſecundum.

Ad tertium reſpon. quòd d. l. de fideicommiſſo, cum ſua materia loquuntur, quando ſpes, & periculum lucri, vel damni de pari procedebant, vnde minor non dicitur imprudenter ſe gerere, quando cum pari fortuna ſe expoſuit dubio euentui, vt declaraui ſupra circa quæſtionem.... art... de remiſſione fideicommiſſ. Sed hic præſupponimus, quòd in tantum ſit læſus in trãſactione, vt quilibet etiam prouidus vir potiùs ſe expoſuiſſet periculo, & expenſis litis dubijs, quàm damnum illud de præſenti per tranſactionem ſentire voluiſſet. Quod nota pro dicendis in 9. lim.

Concluſio igitur eſt; quòd minor reſtituetur aduerſus tranſactionem à ſe factam cum ſui præiudicio.

18 Amplia primò, vt potiùs † detur contra tranſactionem, quæ eſt ſtricti iuris, quàm contra alios actus, qui ſunt bonæ fidei, vt inquit Alciat. conſ. 197. nu. 9. & 10.

19 Amplia ſecundò, vt procedat etiam † ſi ex ea tranſactione ſecuta eſſet ſententia contra minorem, vt inquit Riminal. conſil. 147. num. 7. lib. 2.

20 Limitatur autem è contra, vt non procedat, † niſi minor probet ſe enormiter læſum fuiſſe, modica enim læſio hoc caſu non ſufficeret, licèt in alijs reſtitutionibus ſatis eſſet. Ita Alexan. conſil. 222. numero 11. lib. 2. Corne. conſ. 160. nu.... lib. 4. Grat. in terminis conſ. 4. n. 80. lib. 1. & Maur. c. 211. & Alex. conſ. 42. nu. 11. lib. 1. & Zaſ. conſil. 18. à nu. 16. vſque ad 19. latiſſimè, ex quibus concord. haberi poſſunt. Et quidem quantum ad hoc, quòd propter læſionem ordinariam, quæ aliàs ſufficeret pro reſtitutione aduerſus alios contractus, non detur reſtitutio aduerſus tranſactionem, expeditiſſimum extat apud omnes præal. & alios vbique.

21 Sed dubium eſt, quæ læſio † neceſſaria ſit, & quanta ſufficiat.

In quo articulo Doctores maxima in controuerſia reperiuntur.

Vna enim opinio eſt, quòd requiratur læſio vltra dimidiam iuſti precij, & quòd illa ſufficiat. quam tenuit Bar. in l. ſi quis cum aliter. ff. de verb. obli. Ita tamen declarando, quod non rẽs ipſa ſiue valor eius, ſed dubius euẽtus litis æſtimetur, & hanc opinionẽ ita declaratam, ſequitur Pau. de Caſt. in l. Lucius. §. fi. ad Trebel. & Bar. in l. 2. C. de reſcin. ven. & alij paſſim, & propterea communem, & æquam vocat illam Fa. de Monte in tract. de empt. & vend. in 8. q. & refert Zaſ. conſ. 18. ſub n. 16. lib. 1. qui ſubdit, quod Corne. fidelis conſultor plus ſemel conſuluit pro hac opinione, & quod motiuis contrariæ

trariæ ſententiæ reſpōdet.& Imo.quoque in c.cum cauſa.de emptio.& vend.dicit eſſe æquam ſententiam.

Contraria opinio eſt, quòd imò non ſufficiat læſio vltra dimidiā, vt poſt Petr.& Cyn.in d.l.2.C.de reſcinden.vendi.tenēt alij innumeri Doctores, quos congerit Alexan.ſolemniter in conſ.42. ſub num.11. lib.primo. ex quibus inquit patere, quòd hæc eſt magis communis opinio,& vltra eum alios quoque congerit Zaſ.d.conſ. 78. ſub nu.16. verſicul.centuriam, libro 1.& dicit finaliter, quòd ab hac opinione eſſet infructuoſum recedere in conſulendo,& iudicando. Sed quod bene putat tria debere concurrere, ad hoc vt hæc ſecunda opinio locum habeat.

Primò, quòd tranſactio ſit facta ſuper dubia re, non ſuper clara.

Secundò, quòd ſit hinc inde datum,& receptum.

Tertiò, quòd abſit dolus omninò tam verus, quàm præſumptus,& quod tantum adſit enormis læſio. Aliàs inquit veriorem primam ſententiam.

22 Ego puto ſic dicendum: Aut læſio conſiſtit in hoc quia non interfuit tranſigere; Aut in hoc quia bonum fuit tranſigere, ſed non pro ea quantitate.

23 Primo caſu erit exemplū, quando † res erat clara ad fauorem minoris,& hoc poterat, & poteſt apparere ex facie proceſſus, & iuriū hinc inde deductorum, & hoc caſu puto reſtituendum minorem abſque eo, quod conſideretur an læſio cōſiſtat citra, vel vltra dimidiam, quia etiam ſi citra dimidiam læſus ſit, dum tamen non in nimis modica quantitate, debetur reſtitutio,& ratio eſt, quia exitus litis nō erat dubius, vt præſupponimus, vnde ceſſant rationes Doctorum de quib. ſupra,& ſubintrat primum illud requiſitum, quod dicebat Zaſ.dicto conſ.18.ſub nu.16.verſ.dimiſſis, &c.

24 Secundo caſu,† quando ſcilicet bonum fuit tranſigere, quia res erat dubia, ſed præſupponit minor, quòd nimis modicum recepit, ſi erat actor, vel quod nimia magnam quantitatem dedit, ſi erat reus.

25 Et tūc puto, quòd arbitrio iudicis † totum hoc remitti debeat, nam ſi minor tam modicum recepit reſpectu eius, quod cōſequi potuiſſet, vt quilibet etiam prudentiſſimus vir expoſuiſſet illud modicum ſorti, & dubio euentui litis pro integra quantitate conſequenda, reſtitutio concedi debeat.

Puta ſi minor petebat mille, opponebatur de præſcriptione,& ipſe replicabat de ignorantia,& replicabatur de præſumpta ſcientia, & ſic res erat in maximo dubio pp arbitriū iudicis, & ipſe tranſigendo contentus fuit recipere cētum duntaxat, reſtitutio dāda erit, quia melius erat exponere ſe lucro ſcutórum mille, etiam cum periculo amiſſionis cētum, quàm illa centum certitudinariè cōſequi,& ſic ex aduerſo, ſi minor erat reus,& conueniebatur pro mille,& ipſe timore ſuccūbentiæ ſoluit octingēta, puta nō dabitur reſtitutio ratione prædicta, & in ſumma quoties iudici videbitur, quod quilibet diligens paterfamilias nō ita feciſſet, ſed potiùs litis finem expectaſſet,& hoc ex eo quia poterat exponi per modicum illud lucro totius litis, debet cōcedere reſtitutionē. Conſiderādo etiam qualitatē perſonarum, & timorem rixarum, & diſcordiarū criminalium, vel grauium inimicitiarū, magis enim intereſt illas effugere, quàm totam litem lucrari, ſi lis eſt modicæ quantitatis,& minor eſt perſona diues &c. iuxta ea quæ dixi ſupra quæſ....artic...& ſecundùm prædicta intelligo ego opinionem,& theoricam Bart.in l.Lucius.§.æquè.num.3.ff.ad Treb. quam communem dicit Dec.conſ.203. nu.2. cum concordant.per eum.

Congruit etiam huic articulo alius ſimilis, quem Imper.ſimul ponit d.Rubr.C.ſi aduer.tranſac.vel diuiſio. videlicet an minor reſtituatur aduerſus diuiſionem à ſe
26 cum fratribus,† vel cohæredibus, vel ſocijs factam? & breuiter agendo fac regulam quòd ſic.Dec.eſt in d.l.1. C.ſi aduer.tranſ.vel diui.& in l.fin.ff.fam.erciſ.in fine.

Ratio eſt, quia diuiſio eſt quædam quaſi tranſactio, propter diſcordias quas parit communio. l.cum pater. §.dulciſſimis.ff.de legat.2. ſed aduerſus tranſactionem reſtituitur minor, d.l.1. vt ſupra dixi hoc eodem art. ergo &c.

Alia ratio eſt, quia diuiſio eſt ſimilis permutationi, imò eſt ſpecies permutationis, d.l.cum pater.§.euictis, ſed aduerſus permutationem reſtituitur minor.l.Titia. ff.de iure doti. & dixi ſupra q.56.art.5. Ergo &c. & ita tenent Doct.paſſim, Bal.in l.ait prætor.in fine.ff.de mino.& in conſ.282.lib.2.Dec.conſ.349.col.1.& 2.per totum. Soc.iun.conſ.48.nu.22. & per totum lib.1. Mauric.de reſt. in integ.c.213.& cap.60. Gloſ.ſuper conſtit. Marchiæ lib.6.c.13. nu.15. Rebuff. de reſtit.in integr. artic.1.glo.3.num.24.

27 Ampliatur † ſecundùm Soc.iun.d.conſil.48.etiam ſi iurata eſſet diuiſio,& facit quod dicit Pau.de Caſt.in l. maioribus.nu.2.C.commu.vtr.iud. Tu intellige quando adeſſet læſio enormis, vt per Dec.in terminis conſil. 349.colum.3.& 4.per totum.

Limitatur econtra primò, niſi minor maior factus approbaſſet dictam diuiſionem, vel diu tacuiſſet, Bal. conſ.282.lib.2.facit Glo.communiter approbata.l.placet. C. de iudi. ego dixi plenè in prima parte, quæſt.25. num.4.& ſeq.

Limitatur ſecundò, niſi diuiſio facta eſſet ſorte breuium, vel alio modo per ſortes, Bald.in l.ait prætor.§.ſi. ff.de mino. Maranta par.6.§.& quādoque appellatur, nu.258.Bombin.conſil.39.nu.4.Tiraq.de iure primog. q.17.n.6. Illuſt.Card.Alban.in Rubr.ff.de minor.n.1. & Natta in conſil.631.nu.23.lib.3. & pro hoc eſt text. & regula eius in l.verum,§.ſciendum.ff.de minor.

Sublimitant Doct.quando læſio enormis contingeret, nam tūc daretur reſtitutio aduerſus diuiſionem etiam ſorte factam, Bal.in l.maioribus.C.comm.vtri.iudi.per illum tex.iuncta l.2.C.quādo & quib.quar.par.lib.10. & ſequitur Petr.in tract.de duobus fratr.par.11.n.19. & Card.Alban.præalleg.nu.3. & Franc. in rub.de appell.num.5.

Sed hoc reſtringunt Bal.& Pet.præallega.niſi iudicis authoritas interueniret, nam non appellaret minor.adde,& limita 3. vt reſtitutio hæc concedatur in quātum læſio abſtulit, & non vlterius, id eſt, vt ſuppleatur minori id quod deficit in ſua portione, non autem quod à toto contractu diuiſionis recedatur, ita plenè diſputat, & ſic reſoluit Gozad.conſil.44.num.6.verſ.ſed difficultas eſt,& ſeqq.vſque ad finem. cum rationibus de quibus per eum.

Sublimita tamen niſi minor eſſet læſus in toto cōtractu, id eſt, quòd tota diuiſio eſſet damnoſa minori, puta quia omnes peiores res eſſent ſibi aſſignatæ, & hoc per rationes eiuſdem Gozad.ſub num.10.& 11. iunctis ijs, quæ dixi ſupra de reſtit.aduerſ.emptionem, & vend.q. 67.artic.4.

Articulus V.

26 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam?

Videtur, quòd non.

Quia datur occaſio minori fraudandi & decipiendi ipſum aduerſarium miro in modum; Nam poſſet minor ab initio litis tractare concordiā & tranſactionem, & inducere aduerſarium ad aliquam oblationem; puta ad offerendum trecenta de mille; Deinde omiſſo tractatu concordiæ, proſequi litem,& in caſu ſuccumbētiæ petere poſtea reſtitutionem, aduerſus omiſſam reſtitutionē, & ſic timore huius fraudis ipſi aduerſarij minorum nunquam paterentur tractari ſecum concordias,& tranſactiones. Vnde &c. In contrarium eſt communis concluſio omnium, Gloſ.in l.ſi ex cauſa. §.nunc videndum.ff.de mino.& ibi Bart.num.1.Bald.in fine. Alber. num.5. Bal.in c.fin.nu.2.extra. de probat.& ibi Felyn.

in fi. Guliel. de Bened. in c. Raynutius. in 2. parte, in verbo, mortuo itaque teſtatore, nu. 235. Cremenſ. ſing. 29. obtinui. Roman. ſing. 403. volo tibi. Afflic. ſuper edictis Regni lib. 2. Rubr. 38. num. 9. Boer. deciſ. 63. num. 6. in fin. Neuiz. conſil. 17. num. 84. Rebuff. de reſtit. in integ. in 1. art. gloſ. 3. num. 20. & fuit dictum Petri in l. 1. C. ſi aduerſ. ſolut.

Per l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. ff. de minor. verſic. ſed ſi cum poſſet, &c.

Ratio autem eſt, quia omittendo concordiam, dicitur omiſiſſe ſummum bonum, vt latiùs per Gul. præall.

27 Et hinc inferunt præalle. in practica, & dant † cautelam. Quod ſcilicet actores, & curatores minorum in ingreſſu litis tractent concordiam, & intelligant quo pacto & lege & quib. datis, vel receptis aduerſarius vellet tranſigere, poſtea hoc ex ore aduerſarij deprompto, aduocatus minoris dicens id non expedire minori, faciat illum proſequi litem; in qua, ſi minor vincet, bene quidem, ſi verò ſuccumbet, poterit ope reſtitutionis reduci victoria aduerſarij ad illam quantitatem, pro qua ab initio volebat tranſigere cum minore, hoc prætextu, quod minor non acceptando tranſactionem, & concordiam fuit læſus, & læſio ipſa eſt probata per ipſius rei exitum. ita Alb. & præalleg. communiter, & idem vltra prædictos pro notab. cautela tradunt Bart. Cæpol. cautela 6. Io. de Anania in cap. 1. col. 5. verſic. dicit etiam Bart. de delict. puerorum, & poſt Bal. Roman. & alios in præalleg. locis. & alijs, plenè Illuſtriſs. Card. Alban. in add. ad Bart. in l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. nu. 1. ff. de minor. & profectò in ſe eſt communis cautela, & admodum notabilis.

Sed in contrarium facit ratio dubitandi, de qua ſupra ad quam non videtur commodè reſponderi poſſe, præſertim quia non poteſt negari, quin non adſit dolus ipſius minoris verus, qui regulariter facit denegari reſtitutionem, & dicam infra ſuo loco.

Vnde concluderem, quòd hoc quoque caſu debeat re-
28 mitti † arbitrio iudicis, qui diligenter conſideret, an minor, quando non acceptauit concordiã ſibi oblatam, id fecerit doloſè, an verò imprudenter. i. animo experiendi fortunam iudicij, & ſententiæ, an verò ex eo quia arbitrabatur ſe melius factutũ, ſi litigaret, quàm ſi tranſigeret. Minorem igitur eo animo omittere tranſactionem, vt facta experientia litis ad concordiam deinque reuertatur in ſubſidium, quãdo in lite ſuccubuerit, tanquam doloſè ſe gerentẽ, & bonam aduerſarij fidẽ defraudantem, non reſtituerem io integrum ad priorem concordiam, id eſt, vt aduerſarios eius cogatur illam facere, quam ab initio facere voluit, poſtquam non eſt res amplius integra, & non per omnia poſſet reponi aduerſarius in priſtino ſtatu, ſicut minor, & prout iure cauetur. C. de repud. per totum, præſertim quia dolus & mala fides minoris interuenit.

Et ita ego facerem ſi eſſem iudex; per rationem dubitandi ſupra adductam.

29 Notandum eſt † circa prędicta, qoòd facta reſtitutione aduerſus traoſactionem, quando actio fuit penitus extincta per aquillianam ſtipulationem, tunc facta reſtitutione actio reſciſſoria durat anno vtili tantum, ſi verò non fuit extincta ipſo iure, actio directa perpetuò durat, Iacob. de S. Georgio in l. 1. C. ſi adu. tranſ. num. 2. & dixi ſupra in 1. part. circa iudicium reſcindens, & reſciſſorium. q. 33.

S V M M A R I A.

1 *Eremocidium quid ſit ſecundùm Alexandrum ab Alexandro, hoc eſt* [illegible], *ſeu à ſolitudine, & deſertione.*

2 *Alij pro vadimonio, & quid ſit.*

3 *Author opinatur etiam quamcunque litis deſertionem quomodocunque, & quacunque de cauſa factam.*

4 *Inſtantia prima tempora varia fuerunt omni iure, & quotidie mutantur.*

5 *Inſtantia prima intra quantum tempus curreret de iure Digeſtorum*

6 *Et quanto tempore iure Codicis, de quo in l. properandum. C. de iud.*

7 *Et quid additum ſit iure Authenticorum diſpoſitioni d. l. properandum.*

8 *Et iure Canonico an inſtantia prima ſit perpetua, & nunquam perimatur, ſicuti erat de iure Digeſtorum?*

9 *Et an per ſtatuta terrarum abbreuientur partim tempora primæ inſtantiæ, & illa ſtatuta vt iuris poſitiui ſeruanda ſint in terris tam Eccleſiæ, quam Imperij?*

10 *Inſtantia prima tempus à ſtatuto præfixum regulatur ſecundùm naturam, & regulas iuris ciuilis in reliquis, excepto hoc quod prius terminetur.*

11 *Minori vel maiori an detur reſtitutio in integrum aduerſus peremptionem primæ inſtantiæ, ſeu cauſæ deſertionem?*

Regula quòd ſic in minore, & num. 12.

13 *Declaratio ad l. properandum. § fina. C. de iud. videlicet de culpa tutorum, vel curatorum, & regreſſu, contra eos.*

14 *An igitur procedat d. regula, quando minor læſus eſt in hoc culpa tutorum, vel curatorum, & habet regreſſum contra eos?*

15 *Et quid ſi tutores, vel curatores non ſunt ſoluendo, an tunc inſolidum detur reſtitutio ipſi minori?*

16 *Et an procedat hæc regula in lapſu ſecundæ inſtantiæ, ſiue fatalium?*

Et quæ ratio differentiæ.

17 *Et an procedat niſi minor doceat, quod habebat probationes iuris, & facti. quibus intra illud reſiduum temporis poterat in cauſa obtinere?*

18 *Et ſi hoc verum eſt, an ſumus tantum huius boni iuris ſufficiat?*

19 *Maiori autem an aduerſus Eremocidium, ſiue deſertionem primæ inſtantiæ ex iuſta cauſa impedimenti detur hæc reſtitutio?*

Quòd ſic regula.

20 *Et an procedat ita ſi impedimentum proceſſerit ab alijs, ſicuti ſi ab eius abſentia, &c. in ſequentib. articulis.*

21 *Maior an reſtituatur aduerſus deſertionem primæ inſtantiæ, quando impedimentum proceſſit à reo?*

22 *Et an procedat in pœnalibus?*

23 *Declaratio ad l. arbitrio. §. ſi cuius dolo ff. de dolo malo.*

24 *Maiori an detur hæc reſtitutio aduerſus deſertionem primæ inſtantiæ, quando impedimentum proceſſit culpa tertij?*

25 *Declaratio l. pen ff. de reſt. in integ.*

26 *Et an debeant concurrere hæc duo ad impediendam reſtitutionem in integrum hoc caſu, videlicet, quod tertius doloſè impedimentum præſtiterit, & quod ſoluendo non ſit?*

27 *Argumentum à reſtitutione ſubſidiaria minorum, ad reſtitutionem ſubſidiariam maiorum, valet.*

28 *Maior an reſtituatur aduerſus deſertionem primæ inſtantiæ, quando impedimentum proceſſit à iudice? Diſtinguitur.*

29 *An reſtituatur, quãdo nullus regreſſus, & nulla actio contra iudicem competit, & ſic, quando in ſubſidium petitur reſtitutio?*

30 *Et an idem ſi iſte regreſſus non competit, quia iudex impeditus fuit ob multitudinem cauſarum expedire, vel quid ſimile, ſine culpa, vel dolo iudicis?*

31 *Reſtitutio in integrum quæ datur maioribus, vel detur in ſubſidium, vel ex edicto ex quib. cauſ. maior. parum refert.*

32 *An reſtituatur maior hoc caſu etiam ſi cõtra iudicem competat ei regreſſus? Communis, quòd non.*

33 *Authoris opinio affirmatiua, cum ratione.*

Lites protelandi occaſio dari non debet, & hic non dari, dando reſtitutionem, author probat.

34 *Inſtantiæ ſecundæ lapſus maioris præiudicij, & periculi eſt, quam lapſus primæ.*

36 *An communis procedat, quando manifeſtè non conſtat de dolo iudicis?*

37 *Et an procedat quando per refectionem expenſarum factam à iudi-*

Digitized by Google

á iudice non eſſet plenè occurſum damno ipſius actoris?

38 *Iudex in hoc propoſito dicitur fuiſſe negligens, & tenetur, quando poſt concluſionem in cauſa ſteterit per duos menſes quominus cauſam expediret.*

39 *Intellige tamen, dummodo pars pro expeditione inſteterit, & illam petierit.*

40 *Deſertionis inſtantiæ ſiue Eremocidij cauſam in dubio quis præſtitiſſe præſumatur, an ſcilicet actor, an verò reus, vel iudex? varia ſententia.*

41 *Rei ſemper fugiunt, & propterea ſæpè pro confeſſis habentur.*

42 *Authoris diſtinctio, & conſideratio pro reſolutione.*

43 *Impedimentum quod ab alio, quam actore procedit, vel iuſtum, vel non iuſtum ſit, non refert, nam nihilominus ſuccurritur.*

44 *Impedimentum quando proficiſcitur ab actore illum non releuat, niſi probet fuiſſe iuſtum.*

45 *Impedimentum culpa alicuius proceſſiſſe, vel facto eius diſſuſum.*

47 *Impedimentum ab actore proceſſiſſe præſumitur regulariter, quia etiam ſi a reo, vel actore proceſſiſſet, ſi tamen actor non probet ſe omnem conatum adhibuiſſe, vt illud remoueret, non excuſatur actor. & num. 49.*

48 *Impedimentum ab alijs quando dicitur in effectu & immediatè ab ipſo actore procedens, ſi illud poteſt remouere, & non remouet.*

QVÆSTIO LXVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus Eremocidium, ſeu lapſum inſtantiæ, ſeu litis deſertionem in prima inſtantia.

ILLVD quoque ſæpè accidit, vt antequam iudex cauſam expediat, & ſententiam diffinitiuam proferat, inſtantia cauſæ pereat, & finiatur, adeo quod non poſſit ampliùs expediri cauſa; idque maximo cum detrimento ipſius actoris, minoris, vel maioris; An igitur, & quando vel minori ex cauſa ætatis, vel maiori ex alia iuſta cauſa ſuccurri debeat, & poſſit ope reſtitutionis in integrum aduerſus damnum hoc, ex ordine propoſito hic tractandum eſt; Idque infraſcriptis ſex articulis abſoluendum.

Primò; Quid ſit Eremocidium, & quotuplex ſit inſtantia tam iure veteri, quàm nouo, & tam ciuili, quàm canonico, & tam communi, quàm municipali?

Secundò, An regulariter detur reſtitutio in integrum aduerſus Eremocidium, ſeu lapſum inſtantiæ primæ?

Tertiò, An maiori detur hæc reſtitutio, quando impedimentum propter quod non potuit cauſa expediri, proceſſit culpa rei?

Quartò, An eidem detur, quando impedimentum hoc proceſſit culpa, & facto alicuius tertij?

Quintò, An detur, quando impedimentum proceſſit à iudice?

Sextò, An in dubio, quando non conſtat cuius culpa proceſſerit impedimentum, præſumatur proceſſiſſe ab actore, vel reo, vel iudice?

Articulus I.

1 AD primum, Quid ſcilicet ſit Eremocidium † & quotuplex ſit inſtantia iudicij tam iure veteri, quàm nouo, tam ciuili, quàm canonico, & tam communi, quàm municipali.

2 Quo ad primum: † Alexand. ab Alexandro lib. 4. genial. dierum. cap. 35. putat eſſe quando abſente reo in diſquiſitionem aliquid venit, ſuperque iure controuerſo mota lite, ſolus actor, nullo ſe opponente exercuit, contraque reum indicta cauſa lis data fuit ἀπὸ τῆς ἐρή-μου, hoc eſt à ſolitudine, hoc eſt quòd ſolus actor, nec vllibi reo comparente, obtinuit.

Alij pro vadimonio illud accipiunt, quando ſcilicet pars deſerit cauſam, & concedit ſeu cedit illam quodammodo aduerſario, vt notat in apoſtil. l. & ſi ſine. §. fi. ff. de minor.

3 Ego breuiter puto poſſe accipi † pro quacũque peremptione, vel deſertione primæ inſtantiæ, prout apud recentiores quoque vſurpatur, & quia quæſtio eſt de nomine, omiſſa diſputatione, & ſic ex vſu loquendi accipiẽdo; Videamus vtiliùs, quomodo reperiantur laxata, vel abbreuiata tempora ipſius primæ inſtantiæ, & cognoſcemus, quando propter ipſum lapſum inſtantia dicatur perempta, & deſerta cauſa, & ſic factum Eremocidium.

Dico igitur, quòd omni penè iure varia fuerunt tempora primæ inſtantiæ. 4 † In primis enim alia ſunt de iure ciuili, alia de iure canonico, & rurſus alia de iure ciuili Digeſt. aliud Codicis, aliud Authenticorum.

5 Etenim primum ius Digeſtorum † diſponebat, quod inſtantia nullo tempore periret, ſed tantum inſtantia edicti. l. poſt edictum. ff. de re iud.

6 Deinde ſuperuenit ius Codicis Iuſtiniani, † quo prima inſtantia curſu triennij expirat. l. properandum. in princ. ibi non vltra triennij metas, C. de iud. computando ſcilicet à die litis conteſtatæ, vt ibi, poſt litem conteſtatam, &c.

7 Poſtmodum acceſſit ius † Authenticorum, quo ſtatuitur vltra quædam alia pro declaratione dictæ l. properandum, vt tempus prædictum ſit vnius anni, & trium menſium ſecundùm vnam opinionem, vel ſecundùm aliam duorum annorum, & ſex menſium, vt in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando iudex, de qua diſpoſitione, & duplici eius intellectu eſt Glo. in dicta l. properandum, §. 1. in verbo, triennij, & in §. omnem. in authen. de litigioſ. licèt aliqui velint non corrigi dictum tempus triennale per d. authen. qui ſemel, vt per Salyc. ibi col. pen. verſic. quæro vtrum hæc dicta.

8 Poſtremò aduenit † ius Canonicum, quod reducit quodammodo rem hanc ad ſtatum priſtinum, & diſponit, quod prima inſtantia nunquam pereat, ſecundùm communem intellectum. cap. penult. de iudic. de qua communi teſtantur Abb. & Felyn. ibi. & Alexand. conſil. 23. num. 3. lib. 3. poſt Bart. & alios dicta l. properandum. licèt, iudicio meo, alij intellectus meliùs quadrent literæ, & in ſpecie tertia lectura, de qua per Abb. ibi nu. 9. & non conſtituant differentiam inter ius ciuile, & canonicum.

Stante autem communi quam approbat etiam Gloſ. in dicta l. properandum, in dicto verbo, triennij, in fine, infert Marant. in ſuo Speculo, in quinta parte, nu. 14. quod in terris Eccleſiæ nonnunquam perit inſtantia ſiue ſimus in ciuilibus, ſiue in criminalibus, allegans Corn. in conſ. 210. lib. 4. in fine. & ratio habetur per Bald. in c. fi. de dol. & contum.

9 Statuta verò † terrarum, vt plurimum abbreuiant hæc tempora, quæ quidem ſtatuta ſeruãda ſunt omninò quo ad hoc, tam in terris Eccleſiæ, quàm Imperij, quia diſpoſitio dictæ l. properandum, & dicti capituli pen. ſunt meri iuris poſitiui, vt per Felyn. & Abb. in dicto cap. pen. & Marant. in d. 5. parte. num. 17. poſt multos alios quos ad hoc allegat.

10 Circa quod nota diligenter hoc; † Quod tempus à ſtatutis locorum præfixum ipſi primæ inſtantiæ regulabitur in reliquis ſecundùm regulas iuris ciuilis, tanquam ſubrogatum loco inſtantiæ iuris communis, & ideo de eo fit ea interpretatio in dubijs circa illud concurrentibus, quæ fit de inſtantia triennali ipſius iuris communis. Alexan. conſ. 42. nu. 13. lib. 3. poſt Spec. in tit. de appel. §. nunc reſtat, & alios de quibus per eum.

Et hæc ſint ſatis quo ad hunc articulum, pro faciliori intelligentia præmiſſum.

Articulus II.

11 AD ſecundum, An ſcilicet † detur reſtitutio minori, vel maiori aduerſus lapſum & peremptionem primæ inſtantiæ, & ſic aduerſus cauſæ deſertionem?

12 Et incipiendo à minore. † Videtur quòd non.

Vt in terminis tenet Zenzel. in clemen. 1. de reſtit. in integ. & ibi Doct. Card. Florent. in 10. quæſtione, & poſt eos Alexand. conſil. 23. num. 3. lib. 3.

Per l. properandum. §. fin. C. de iudic. Et licèt præall. Canoniſtæ loquantur in Eccleſia ſeu loco pio, tamen idem in minori dicendum eſt per c. 1. de reſt. in integ. & in minore quoque loquitur Alex. d. num. 3.

Sed in cõtrarium eſt communis opinio, Bart. & Cyn. in l. 1. in fi. C. ſi aduerſ. lib. Iacob. de Sancto Georgio in l. ſi verò cauſæ. num. 5. C. de iud. Soc. ſen. conſ. 299. nu. 1. & 2. Rebuff. de reſtit. in int. gloſ. prima, nu. 16. Mautic. cap. 283. & Gloſ. Bart. & alij in l. & ſi ſine. §. fin. ff. de minor.

Et hæc eſt veritas, per tex. in d. l. ſi ſine. §. fin, vbi expreſſum.

Et ratio euidens eſt, quia ſicut reſtituitur minor, vel Eccleſia in alijs præſcriptionibus iudicialibus per quas remanſerint læſi, vt ſupra viſum eſt, & inſra videbitur pleniùs in quæſt. de reſt. aduerſ. præſcrip. ita quoque reſtitui debet in hoc caſu, ſi imprudenter labi tempus illud paſſus fuit, & incidit in hoc damnum, quòd vel cauſa eius, & ius eius peremptum ſit, vel ſi ab initio reaſſumere vult inſtãtiam nouam, teneatur refundere expenſas aduerſario, & tempus conſumptum, & pecuniam impenſam à ſe fruſtra cõſumptum & fruſtra impẽſam eſſe. Vnde æquum eſt ſuccurri illi, vt in eo ſtatu reponatur ac ſi inſtantiæ tempus elapſum non eſſet, & totum illud quod ſupererat pro expeditione cauſæ, & quod negligenter ab eo omiſſum eſt reſtituatur, & hoc ſine aliqua refectione expenſarum aduerſarij, vt per Iacob. de S. Georg. præall.

13 Ad contrarium reſp. † ꝙ d. l. properandum. in §. fin. procedit quando inſtantiæ tempus lapſum eſt culpa, & negligentia tutorum, vel curatorũ, & facultates eorum ſufficiunt ad reſarciendum damnum minori, nam tunc omiſſa reſtitutione in integrum datur recurſus contra tutores, vel curatores, vt dicam proximè in ſeq. limitatione. & intelligi debet opin. Zenzel. Card. & Alex. vt dicam ſtatim.

14 Limitatur igitur d. cõcluſio, † vt non procedat ſi culpa tutorum, vel curatorum inſtantia perijt, nam eo caſu ſi facultates tutorum, vel curatorum ſufficiant pro reficiendo hoc damno minoris, nõ deuenitur ad reſtitutionem, ſed damnum litis emẽdari debet ab ipſiſmet tutoribus minoris, ita Gloſ. in d. l. & ſi ſine. §. fin. Soc. ſenior in d. conſ. 269. nu. 2. lib. 2. Iacob. in l. ſi verò cauſæ. nu. 2. C. de iud. Card. Clem. 1. nu. 18. de reſt. in int. Lanfr. deciſ. 336. centur. 4. & ita procedit opinio Zenzel. Card. & Alex. præalleg. ſupra pro prima ſententia & d. l. properandum, in fine. C. de iud. & hoc fauore iudiciorum.

15 Sublimita primò, quòd ſi tutores, † vel curatores non ſunt ſoluendo, tunc in ſubſidium ſuccurretur minori ope reſtitutionis. Card. d. Clem. 1. n. 14. & eſt de mente omnium præalleg. & aliorum etiam alibi communiter, vt dixi plenè ſup. in 1. par. q. 22.

16 Sublimita ſecundò, vt procedat in lapſu † huius primæ inſtantiæ, de qua agitur, non autem ſecundæ inſtantiæ, ſiue fataliũ, quia ibi datur reſtitutio minori, etiã ſi ei detur recurſus efficax cõtra tutorem, vel curatorem. Socin. ſen. d. conſ. 299. nu. 2. & ratio eſt, quia ibi maius periculum adeſt, cum cauſa non poſſit ampliùs reſuſcitari, ſicut quando lapſa eſt prima inſtantia.

17 Limitatur ſecundò concluſio † princip. dummodo minor oſtendat, quòd ipſe habebat probationes iuris idoneas, & etiam facti, quibus intra reſiduũ illud temporis poterat cauſam ad ſuũ fauorem expedire, ita ex Fulg. in l. non & poſtea. §. ſi minor. nu. 4. ff. de iureiur.

Sed mihi non placet, non enim contendit minor in hoc caſu reſtitui ad probationes omiſſas faciendas, quo caſu dẽt aliqualiter dari fumus de bono iure ſuo, vt dixi ſup. pluries, præſertim q. .artic. .. Sed contendit vt reſtituatur inſtantia tanquã non perempta, ad hoc vt poſſit videre finem ſuæ cauſæ per ſententiam diffinitiuam & forſitan nõ niſi ex deductis illucuſque, & hoc ſine refectione expenſarum, vt ſup. dixi, ad quod fruſtra quæritur iſta oſtenſio boni iuris ſui, quia ſatis conſtat de læſione eius, ſi omnia acta per eum vel agenda perierunt circa eum inſtantia, & non poteſt ab initio reaſſumere cauſam niſi cum diſpendio temporis, & expenſarum.

18 Si tamen ſibi placet limitatio Fulg. † declara, vt non propterea neceſſaria ſit plena probatio, ſed ſemiplena ſufficiat, id eſt, fumus boni iuris; vt ſæpè dixi ſupra.

19 Quo verò ad maiores. †

Concluſio indubitata videtur, ꝙ eis quoque ſi iuſta cauſa impedimenti adfuit, debeat concedi reſtitutio, text. eſt in dicta l. ſi ſine §. fin. ff. de minor. ibi conſtat autem omnis ætatis hominibus aduerſus Eremocidium ſuccurri, & tradit Gl. ibi & Card. in cap. auditis. 2. q. de reſtit. in integ. Rebuff. tit. de reſtit. in integ. gloſ. 1. num. 16. in fi. vbi de conſuetudine quoque Franciæ, reſtatur Dyn. ſing. 31. & Ioſeph. Ludou. in deciſ. Peruſ. deciſ. 36. nu. 1. in 2. par. Ratio autem clara eſt, quæ deſumitur ex l. 1. ff. ex quib. cau. maior.

20 Et hæc concluſio benè procedit, † & ſine ſcrupulo, quando impedimentum actoris proceſſit, à ſeipſo, puta ex neceſſaria vel probabili eius abſentia, vel infirmitate, &c. & ita loquuntur præalleg. ſed non ſine dubio procedit, quando proceſſit culpa aliorũ, puta aduerſarij, iudicis, vel alterius tertij, & ideo ſigillatim hoc caſu proſequendo dic, vt in ſequentibus articulis.

Articulus III.

21 AD tertium, An ſcilicet † maior reſtituatur aduerſus deſertionem cauſæ, ſeu peremptionem primæ inſtantiæ, quando impedimentum proceſſit à reo?

Videtur quòd non detur reſtitutio ipſi actori, ſed eidem detur actio de dolo contra reum, cuius culpa inſtantia perijt.

Primò, per l. arbitrio, §. ſi cuius dolo. ff. de dolo.

Secundò, ne detur materia circumueniendi. d. l. properandum. in fin. ſi partes vellent colludere.

Tertiò, quia ita tenẽt plures Doct. Ant. de Butr. in c. venerabilis, de iud. allegãt Bar. in d. l. arbitrio. §. ſi cuius dolo. & Gl. in §. hoc quoque. in auth. vt ſponſ. larg. Idem tenet Io. de Amic. conſ. 66. num. 5. dicens, quòd ſiue iudicis, ſiue partis facto inſtãtia pereat non datur reſtitutio, per d. §. hoc quoque. & Rom. conſ. 124. nu. 6. qui in conſ. 220. de communi.

Sed in contrarium eſt magis communis ſententia. Quam firmant Abb. in d. cap. venerabilis. nu 9. & Peruſ. ibi. & Rom. meliùs diſcutiẽs, & ad partes diſputãs ita demũ concludit, in cõſ. 220. n. 9. vbi ſub n. 12. firmat concl. Alex. cõſ. 42. n. 12. & 13. lib. 5. & ita firmiter concludit, & communem dicit Io. de Amic. ſibi cõtrarius in conſ. 139. num. 5. 6. & 7. & dicit hoc caueri lege regia regni ſub rub. de reſtit. integr. & loquitur, quando per ſubterfugia rei, vel negligentiam eius. & eſt verè magis communis. Et pro hoc adducitur Glo. clara in d. §. ſi cuius dolo, quæ magnæ authoritatis eſt.

Et per eam, & per text. in l. fin. in fi. C. de adulter. vbi hæc eadem reſtitutio conceditur etiam in pœnalibus,
22 videtur verior omninò hæc ſententia, † & ita teneo, & ait veriùs. & æquiùs ſaltem, ita tenẽdum in cõſulendo, & iudicando cenſeo. Quòd confirmo ea clara ratione; Quia, aut volumus quòd impedimẽtum hoc oriatur ab aduerſario, ſiue dolo eius, & cum actione de dolo contra eum experiri nequeat hoc caſu, æquum erit dari reſtitutio-

ſtitutionem in ſubſidium per d.§.ſi cuius dulo, & ſicut euenit quando facto tertij proceſſit impedimentum, Aut volumus, quòd dolo eius pereat inſtautia, & abſurdum eſt ꝙ aliquo modo præiudicetur iuri ipſius actoris in premium ipſius, id eſt, quod omnis diligẽtia actoris debeat perire ad fauorem rei, cui ſolui expenſas litis ſufficiens non eſt, & intereſſe cauſæ, vel non eſt æquum cõtra ipſum reum ſicut ſi litem perdidiſſet, vel etiam eſt abſurdum ſi intereſſe cauſæ ſolut debet à reo, poſtmodum rurſus litem contra eum inchoari, ſi ſemel actori ſatisfactum eſt.

23 Ad contrarium reſp. ſic.† Ad primum, ꝙ d.§.ſi cuius dolo, loquitur quando impedimentum proceſſit culpa tertij, & tunc quare non detur reſtitutio donec adeſt, & competit actio de dolo, dicam infra art.ſeq.

Ad ſecundum reſpon. quòd non eſt veriſimile, quod ex colluſione hoc fiat, ſi culpa ipſius aduerſarij hoc contingit.

Ad tertium reſp. quòd ſecunda opin. eſt magis communis, vel ſaltem magis ęqua, vt de ſe patet, & ſupra deduxi. Præterea Bart. qui pro ea adducitur, hoc in libro meo non dicit. & Gloſ.d.§.hoc quoque loquitur, quando facto tertij proceſſit impedimentum, vnde &c. & vltra hoc magna iniquitas reſultaret reuendo primam ſententiam, vt ſupra dixi.

Articulus IV.

24 AD quartum, An ſcilicet † maiori detur reſtitutio in integrum aduerſus peremptionem inſtantiæ, quando impedimentum proceſſit culpa & facto tertij?

Communis diſtinctio in hoc caſu illa eſt, quòd ſi dolo tertij factum eſt, detur actio de dolo contra eum, nec aliter deuenitur ad reſtitutionem in integrum, ſin minus daretur reſtitutio. Text. eſt in l.arbitrio.§.ſi cuius. ff.de dol.& ibi Glo.Bart.& omnes alij allegandi in ſeq. limitatione.

Neque obſtat, quod actio de dolo ceſſat, vbi poteſt dari reſtitutio.l.pen.ff.de reſt.in integ.

Quia reſpon. primò, quòd ſpecia le eſt hic fauore iudiciorum, & ne circumueniatur.d.l.properandum. C. de
25 iud. ſecundùm Gl.in d.§.ſi cuius. † Secundò etiam dici poteſt, quòd d.l.pen.de reſt.in integ. procedit, quando reſtitutio in integrum competit ex edicto aliquo, & vt remedium regulare, non autem quando in ſubſidium deficientibus alijs auxilijs, vt hic, nam eo caſu licèt actio quoque de dolo ſubſidiaria ſit, tamen quia reſtitutio eſt damnoſa ei qui dolum nullum admiſit debet ceſſare, ad hoc vt occurratur actoris indemnitati, abſque damno rei, qui nullam culpam ad dolum admiſit.

26 Limitatur illa concluſio, † vt procedat quando iſte tertius à quo impedimentum procedit, dolo ſe geſſit, & præſtitit impedimentum, & etiam ſoluendo eſt, adeo quod hæc duo cõcurrere debent, aliàs, ſi vel ſine dolo impedimentum præſtitit, vel etiam ſi dolo præſtitit, tamen cõtra eũ dari non poteſt hæc actio, vel ob reuerentiam, vel quia ſoluendo non eſt, tunc in ſubſidium deuenitur ad remedium reſt.in int.Gl.& Bar.in d.§.ſi cuius.Gl.in d.§.hoc quoque, Auth.vt ſponſa.larg.in verbo, præiudicium, in fi.& Glo.in auth.item ſi appellatione.C.de tẽp.app.Abb, in d.c.venerabilis, nu.9.& ibi Anto. Peruſ. & alij de iudicijs, & Alex. in d.l.properandũ. §.ſin autem vtraque, nu.5.C.de iud.dum ſe remittit ad Gl.d.§.ſi cuius, adeo vt hæc ſit communis omnium limitatio.

Pro qua eſt tex.in l.fi.in prin.ff.de eo per quem fact. erit, &c.& in l.properandum, in fi. C.de iud.arguendo à
27 reſtitutione ſubſidiaria † quæ datur minoribus hoc caſu, ad reſtitutionem ſubſidiariam maiorum, prout argui poteſt, quando non adeſt ratio differentiæ ſubſtantialis, prout hic non adeſt.

Articulus V.

28 AD quintum, An ſcilicet † maioribus detur hæc reſtitutio, quando impedimentum eorum proceſſit à iudice?

Duæ inſpectiones faciendæ ſunt.

29 Prima eſt, an detur hæc reſtitutio ſaltem † in ſubſidium, quando contra iudicem nulla actio competit, & nullatenus aliter ſuccurri poteſt damno ipſius actoris?

Et in hoc primo dubio communis omnium concluſio eſt quod ſic. Ita omnes allegandi infra in ſeq. inſpect. dum ſe fundant in d.l.properandum.in fin. arguentes à minoribus ad maiores, & dicentes ꝙ non debet eſſe melioris conditionis maior, quàm minor in hoc, prout facit Cyn. in d.l.properandum.in §.ſin autem vtraque, & qui allegant eum & ſequuntur tanquam tenentem contrarium in ſeq.inſpect. videlicet Alex. ibi num.a. & Alber.n.32. verſic.ſi etiam; nam vtique hoc modo erunt paris conditionis, prout eſſe debent, vt ſtatim dicam, in ſpecie verò hoc in indiuiduo firmat Aret. in d.§.ſin autem vtraque, in fi. verſ.ſed dicas, dicens ita determinare etiam Iacob.Butr.& Roman.& Alexand.in ſeq.illatione allegandi.

Et probatur hæc concl.clarè per d.l.properandum.in fin. arguendo à minorum auxilio ea priuilegio ætatis, ad auxilium, & beneficium maiorum ex cauſa iuſti impedimenti, prout fieri poſſe, & argum.procedere in primis ſuadet cõis opin.quod iſtæ duæ ſpecies reſtitutionis ſint paris æquitatis, & fauoris, vt dixi ſup.q.5. art.1.& in ſpecie ita arguendo procedit notab.Glo.in l.cum miles.§.fin.in verbo, facienda erit, in princ. ff.de reſt.maior. & in ſpecie q̃onis noſtræ Gloſ. in d.§.ſi cuius dolo.

Et confirmatur in caſu noſtro tantò magis, vbi nõ ſolum adeſt par, ſed maior ratio, videlicet, ne detur manifeſta occaſio reis per ſubterfugia, & iudicum cauillationes, & ſimulationes non poſſe procedere (quis enim cogat iudicem litem & cauſam expedire, vt in princ.d.l.properandum) deſtruendi ipſas cauſas integras actionibus, & cõſequendi expenſas, ſi litem iam actor ipſorum inchoare vult, quod nulla æquitas patitur.

30 Qua concluſione ſtante, infertur, † quod quomodocunque denegetur actori recurſus, & remedium contra iudicem, videlicet, vel propter potentiã eius, vel abſentiam, vel quia non ſit ſoluendo, vel quia non dolo, vel negligentia fecerit, datur reſtitutio actori, in ſubſidium aduerſus peremptam inſtantiam, & pro vno exemplo affertur in ſpecie, ſi iudex fuiſſet impeditus expedire cauſam propter multitudinem cauſarum, vel infirmitatem, vel abſentiam, &c. ſecundùm Roma. in l.ſi verò.§.de viro.37.fallentia.ff.ſolut.matr. Et quamuis ipſe dicat hoc caſu dari reſtitutionem principaliter, & non in ſubſidium, tamen modicum, vel nihil different in effectu,
31 † cum ſimus in maioribus, & pro ſubſidiario remedio intelligit Alex.hoc dictum Rom.in d.§.de viro. Alex in. quam in d.l.properandum. §.ſin autem vtraque. C.de iud.nu.3.verſic.limita tamen.

Neque dicas, quòd fortè quando in ſubſidium datur, datur ad effugiendam expenſarum ſolutionem, non autem ad hoc, vt inſtantia perempta reuiuiſcat, & pro perempta non habeatur; Quia hoc tùm iniquum eſſet, & actorib.omnis pericoloſum per rationem quam adduxi proximè pro concluſione principali huius illationis, tùm naturæ ipſius reſtitutionis repugnans, cuius proprius effectus eſt reponere omnia in priſtino ſtatu, in quo erant ante læſionem, & quem effectum non operaretur, niſi daretur reſtitutio ad conſeruandam inſtantiam illęſam, & pro non perempta.

32 Secunda inſpectio eſt, † An ſuccurratur hoc caſu maiori, & reſtitutio detur non ſolùm in ſubſidium, quando contra iudicem nullus recurſus datur; Sed etiam ſi detur recurſus contra eũ, & hoc caſu dubius eſt articulus.

Videtur enim quod ſic.

Primò,

Primò, per l.& ſi ſine. §.fi.ff.de min. quæ lex indiſtinctè loquitur.

Secundò per ſimile reſtitutionis, quæ datur maiori aduerſus lapſum ſecundæ inſtantiæ culpa iudicis, datur enim abſque alia diſtinctione, an detur recurſus contra ipſum iudicem, vel ne, vt dicam infra q....art....

Tertiò, quia ita tenent Gl.& Doct.communiter. Glo. in d.l.properandum.§.ſin autem vtraque,& ſequuntur ibi Bal. Bart. & Rom.in l.2.ff.de re iud.& in conſ.220. vbi poſt longam diſputationem, ita demum concludit Alex. in conſ.42.num.13.lib.3. Abb. in d.c.venerabilis. nu.9.in fi.qui de communi teſtatur,& ſimiliter hanc eſſe communem, & ſecũdùm eam fuiſſe iudicatum teſtatur Io.de Amic.in conſil.139. n.5.6.& 7. & dicit ita caueri quoque per regiam pragmat.in regno Neap.rub. de inſtan. non reſtitut.

In contrarium eſt alia magis communis opin.

Quam tenent Pet.Cyn.Iaco.Butr.Sal.& Aret.in d.§. ſin autem vtraque. Inn.in c.ex tranſmiſſa.extra de reſcr. Specul.in tit.de appel.§.nunc breuiter, verſ.item fallit, vt refert Alb. in d.§.ſin autem vtraque. nu.32.verſic.ſi etiam. & idem tenet Gl.in auth.item ſi appellatione.C. de temp.appell.quam ſequuntur ibi Bart.num.3.Bald. num.1. Ang.in fi.& alij communiter, vt inquit Alex. in d.§.ſin autem vtraque, num.12.idem Gloſ. in d.§.hoc quoque.auth.vt ſponſ.larg.Paul.de Caſt.in auth. ſi tamen.nu.2.C.de temp.appel.& ibi Sal.in ſecunda oppoſ. & dicit omnes ſequi,& Fel.in d.c.venerabilis,de iud.nu. 5.poſt Aret. ibi, Ioan. de Amic. conſil.66.num.5. Aym. conſil.270.num.6.circa finem.

Primò, per d.l.properandum.§.fi. C.de iud. dicentes non debere eſſe melioris conditionis maiores, quàm minores.

Sed ad hoc reſpon. poteſt, quòd ibi proceſſit impedimentum facto tertij, quo caſu adeſt ſpecialis prouiſio legis, de qua in d.§.ſi cuius; In caſu autem noſtro in caſu ſimili potiùs oppoſitum reperitur, vt in lapſu ſecundę inſtantiæ, vt d.§.hoc quoque, auth.vt ſponſ.larg.

Secundò, quia dicunt, quòd aliàs reperiretur via fraudandi legem properandum.&c.

Sed hoc ſtante non daretur reſtitutio, neque etiam quando adeſt impedimentum ex facto aduerſarij, quod tamen falſum.& abſurdũ eſſe ſupra oſtendimus art.3.

Quid igitur dicendum?

33 Ego ſemper putaui † eſſe veriorem primam opinionem, vt ſcilicet detur reſtitutio abſque eo quod diſcutiatur, an adſit recurſus contra iudicem, vel ne: Quia conſidero, quòd aut iudex dolo fecit non expediendo cauſam,& tunc cum impoſſibile ſit, quod non fecerit, vel contemplatione rei, vel quia pecunia corruptus fuerit, vel in ſummo odio, vel gratia,& profectò reſtitutio non eſt deneganda, ſicut non denegatur, quando ſententiam eodem modo ob ſordes tulit, vt dicam infra q...art...

Aut ob negligentiam, & tunc cum ceſſet actio doli contra eum, ſimiliter & multò magis ſi ob impedimentum cauſam non expediuit, debet dari reſtitutio, ſecundùm ea quæ dicta ſunt ex omnium intentione in præced.inſpectio.poſt Gloſ.& alios in d.§.ſi cuius.

Nec quicquam mouet, quod hoc modo daretur occa-
34 ſio protelandi lites, quia † imò mihi videntur magis
abbreuiari: Nam ſi reſtitutio non veniat danda, neceſſe erit quod refectis actori expenſis ab eo qui damnum inſtantiæ dedit,& ſic à iudice, ipſe actor tenebitur ab initio reaſſumere cauſam,& omnia ex integro agere, ad tradita per Doct.in d.l.properãdum.in §.& ſi quidem.C. de iud.ſi verò detur reſtitutio, non ampliùs temporis reſtituetur, quàm impedimento iudicis conſumptus fuerit, id eſt, quo potuiſſet cauſa expediri niſi per iudicem ſteriſſet.& ſic conſtat, quod magis prolongantur lites tenendo ſecundam ſententiam magis communem, quàm primam æquiorem, licèt minus communem.

Retenta tamen ſecunda magis communi.

Ad contraria reſp. poteſt ſic.

Ad primum, quòd communiter illa tex.intelligitur, quando impedimentum proceſſit à perſona actoris.

Ad ſecundum reſp.ꝙ in lapſu ſecundæ inſtãtiæ maius
35 præiudiciũ,& periculum adeſt, † nã ſi ſecunda inſtãtia
non reſtauretur aliquo modo, res in iudicatum tranſiret,& ſic damnum actoris eſſet irreparabile, quod non accidit in prima inſtantia, quæ poteſt ab initio repeti.

Hac retenta.

36 Limita,& mitiga eam, vt non procedat, † niſi qñ manifeſtè conſtat de dolo iudicis, aliàs habebit locum concluſio facta ſup.in 1.inſpectione. & ſic in omnibus alijs caſibus tenenda erit ſententia prima, quam ego teneo.

37 Limita ſecundò; † Niſi per iudicem refectis expenſis, non tamen eſſet occurſum damno actoris plenariè, puta quia interim fuiſſent mortui teſtes actoris,& ſic ius eius irreparabiliter periſſet, per ea quæ dicta ſunt in prima inſpectione.

38 Circa prædicta nota vnum generale † ſed notab.multum, ſcilicet, quòd in propoſito tunc dicitur iudex fuiſſe negligens, quando poſt duos menſes à die concluſionis in cauſa ſtetit quo minus cauſam expediret. Io.de Amicis in conſil.139. num.7.

39 Quod tamen intellige, dummodo pars inſtauter † petierit cauſam expediri; aliàs enim intelligeretur ſtetiſſe per partem, nõ per iudicẽ, ita loquitur Io.de Ami.p̃ał.

Per quem autem ſtare regulariter dicatur, dic vt ſequen.art.

Articulus VI.

40 AD ſextum; An in dubio † impedimentum hoc præſumatur proceſſiſſe ab actore, an verò ab ipſo reo, vel iudice?

Videtur quod à reo.

41 Quia † rei ſemper fugiunt,& propterea ſæpè pro confeſſis habentur.c.nullus, de præſump.& ita videtur ſentire Alex.d.conſ.72.

Sed imò quod à iudice, tenet Alexand.clarè in conſil. 42.num.13.lib.3. & Ioan.de Anan.conſil.93. viſo proceſſu.col.pen.in quinto dubio.

Et videtur probari in d.l.properandum, in fin.princ. ibi, nullus iã audax inuenitur,&c.& ibi Iaſ.in 8.notab.

Quod autem ab actore, vult Bald.in l.petendæ.C.de temp.in integ.reſt.& Neuiz videtur lariſſimè defendere hanc partem in conſ.42.num.5.& ſeq.per totum.

42 Ego verò † prim aduertendum eſſe diligenter ne con-
43 fundatur quæſtio. Nam quando impedimentum † proficiſcitur à reo, vel à iudice, vel fuerit iuſtũ, vel iniuſtum non refert, nam nihilominus indiſtinctè ſuccurritur ipſi actori, vt dixi ſuo loco ſupra q.13.art.1.& ſeq.

44 Quando verò proficiſcitur † ab actore neceſſe eſt, quod ſit iuſtum impedimentum, vt ei competat reſtitutio in integrum.

Quærere ergo cuius culpa in dubio impedimentum
45 † proceſſiſſe præſumatur, non eſt aliquid ſolidum concludere in perſona actoria, vt patet. Vnde etiam ſi ab actore proceſſiſſe p̃ſumatur, quid tum? nihilominus dabitur reſtitutio ſi iuſtum fuerit, vt l.ſi ſine.§.fi.ff.de min. & videtur Neuiz.ſimpliciter cõcludere. Sed dico, quòd aliud eſt quærere, cuius culpa proceſſerit impedimentũ,
46 & aliud quærere, cuius facto, † id eſt, per quem ſteterit.
Et in prima quæſtione dico, quòd bene poteſt procede-
47 re illa concluſio, quod culpa † actoris proceſſiſſe præſumatur, quia ſi non oſtenderit euidenter, ꝙ ſumma ope niſus fuit, vt cauſa expediretur, non auditur ſi inſtãtia perijt, vt l.fin. §.illud.C.de temp.appel. vbi loquitur in fortioribus terminis, ſcilicet ſecũdæ inſtantiæ. Vnde cuiuſcunque culpa proceſſerit impedimentũ actori imputatur, ſi ipſe nõ fuit niſus ſumma ope illud impedimentum remouere. & hoc ſi non probat, eius negligentiæ aſcribitur, d.§.illud. & ita loquitur Neuiz.in d.cõſ.42.
48 In ſecunda † verò quæſtione dico, quod in dubio credendum

Digitized by Google

dendum erit per iudicem ſtetiſſe, vel per reum potiùs, quàm per actorem per allegata ſupra in ſecūda opinione, & ſi cōſtat per actorem ſtetiſſe, & dubitetur an eius culpa, vel neceſſitate, dico, quòd neceſſitatem impedimēti probare debebit, vt dixi ſupra in prima par. q. 38. art. 2. & quælibet opinio procedere poterit.

49 Et in ſumma concludo, quòd † ſemper actori hoc faciendum erit; Quod ſi quidem impedimētum à iudice, vel reo proceſſiſſe prætendat, de eius diligentia adhibita ad illud remouendum oſtēdere debebit. d. §. illud. Si verò à ſe ipſo proceſſerit, de iuſta cauſa impedimenti probare opus illi erit, & ideo omni caſu caueat actor propter prædicta.

SVMMARIA.

1 Reſtitutio in integrum an detur regulariter aduerſus ſententias interlocutorias?
2 Interlocutoria regulariter ſunt modici præiudicij.
3 Interlocutoria dicuntur grauamen.
4 Authoris opinio cum diſtinctione, an interlocutio fuerit magni præiudicij, vel ne?
5 Interlocutoria quando dicatur magni, vel modici præiudicij, ſecundùm authoris ſententiam.
6 Interlocutoria, qua iudex ſe competentem pronunciet, non reſcinditur per reſtitutionem.
7 Interlocutoria ſuper declinatorijs, vel dilatorijs, exceptionibus reſtitutione non infirmantur.
8 Interlocutoria, qua quis mittitur in poſſeſſionem ob contumaciam partis, ſimiliter firma remanet.
9 Et quid ſi iſta interlocutoria afferrent notabile præiudicium?
10 Aduerſus interlocutoriam ſuper inſtrumento debiti datur reſtitutio.
11 Reſtitutio in integrum aduerſus interlocutoriam iuſtificari poteſt ex nouis actis, licèt appellari ab interlocutoria non poſſit.
12 Minor an reſtituatur in integrum aduerſus primum decretum, quod ob ſuam contumaciam paſſus eſt?
14 Et an reſtituatur abſque alia probatione læſionis?
Et an reſtituatur refectis expenſis, vel abſque alia refectione expenſarum?
15 Authoris plena diſtinctio in hoc.
16 Expenſas iſtas an effugiat minor ipſo iure, vel ope reſtitutionis?
17 Declaratio l. contra pupillum. ff. de re iud.
18 Maior an reſtituatur aduerſus primum decretum?
Reſtitutio an hoc caſu ſuperflua ſit, hoc eſt dubium quia quilibet refectis expenſis auditur?
19 Romam qui iter arripuit, an miſſionem ex primo decreto pati debeat?
20 Minor an reſtituatur aduerſus ſecundum decretum.
21 Et quid in pupillo doli capace.
22 Et quid ſecundum ſtylum Romanæ ſignaturæ, quando quis cōparet poſt duas, vel tres ſententias per contradictas latas.
23 Contumacia nimia licèt mulctanda ſit, tamen nunquam efficere poteſt, vt res de qua agitur magis propterea ad ipſum actorem pertineat.
24 Maior an reſtituatur aduerſus ſecundum decretum? diſtinguitur.
26 Maioribus reuerſis an aliquod remedium competat aduerſus ſecundum decretum?
27 An hoc procedat etiam ſi quis fuerit abſens ex cauſa non neceſſaria, vel non priuilegiata?
28 An in ſpecie procedat in cauſa damni infecti?
29 An hoc procedat ipſo iure, an verò neceſſaria ſit ipſis reuerſis reſtitutio in integrum?
31 Declaratio ad l. ſi finita. §. ſi fortè. ff. de dam. inf.
32 Et an ipſo iure audiatur reus, quando obligatio deſcendit non ex contractu vel quaſi, vel delicto, vel quaſi, ſed ex natura rei, vt in cauſa damni infecti? noxali, vel ſimili. num. 33.
34 Et quæ ſit ratio differentiæ huius ſpecialitatis?
35 Et quid in cauſa cenſus, vel gabellæ.
36 Et quid ſi iudex ſciuerit iuſtam huius rei abſentiam & tamen admiſſionem ex ſecundo decreto deuenerit.
37 Et quid ſi fuit abſens otij, vel voluptatis cauſa, non tamen dolosè, & latitando.
38 Et quid ſi iudex ignorauit abſentiam huius debitoris.
39 Minor an reſtituatur aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam? Communis quòd ſic.
40 Appellationis remedium fortius eſt quàm reſtitutionis in integrum. & vide nu. 44.
41 Minor vbi pro maiori habetur, non datur ei reſtitutio in integrum.
42 Minor, vbi reſtitui in integrum poteſt, non dicitur legitimus contradictor.
43 Minor in poſſeſſorio læditur propter fructus quos interim aduerſarius percipit, dum de dominio diſceptatur.
44 Appellatio vbi prohibetur non ibidem ſemper, prohibetur reſtitutio in integrum.
45 Ius commune tunc fortius eſt quàm priuilegium, quando priuilegium conceditur ſine cauſa, ſecus ex cauſa à iure communi approbata.
46 Minor habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, ergo non reſtituitur, non tenet conſequentia.
47 Minor dicitur legitimus contradictor quo ad hoc in iudicio, quia alias eſſet nullum iudicium ſi ipſe nō cenſeretur maior.
48 An concluſio ſub nu. 39. procedat, quando ex negligentia eſt amiſſa poſſeſſio.
49 Et quid quando minor etiam ex iuſta cauſa abfuit.
50 Et an non procedat, ſi non fuit facta mentio in reſcripto de poſſeſſorio?
51 Et an non procedat in alijs, quam minore, vel eccleſia?
52 Et an, ſi lex vel ſtatutum dicerent, quod minor in iudicio poſſeſſorio indifferenter pro maiori habeatur?
53 Et an ſi victus allegat titulum infectum, & ſic conſtat de non bono iure eius?
54 Et an in poſſeſſorio extraordinario?
55 Et an ſi damnum eſſet modicum?
56 Et an procedat ſi peteretur reſtitutio non ex capite ætatis, ſed prætextu iniquitatis ſententiæ?

QVÆSTIO LXVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententias interlocutorias, & aliàs ſi quæ vim potiùs interlocutoriarum, quàm diffinitiuarum habent: & in ſpecie etiam an aduerſus ſententias in poſſeſſorijs latas?

POst completum, publicatumque proceſſum, & concluſionē in cauſa factam, ſi adhuc durat inſtantia prima iudicij, & perempta non eſt, notiſſimum eſt q; ad ſententiam deuenitur, in qua & à qua cum læſio infinitis modis contineatur, & reſultet, tam minorum, quàm maiorum, De reſtitutione aduerſus ſententias plenè diſcutiendum eſt; Quæ quidem materia adeo ampla eſt, vt multas paginas, occupatura ſit.

Vt autem ordine claro omnis amplitudo materiæ, & difficultas inſimul explicentur, & faciliores reddantur, prius ab interlocutorijs initiū faciemus, deinde ad diffinitiuas ſententias, & reſtitutiones aduerſus illas deueniemus.

Sub hac autem prima quæſtione de interlocutorijs, intelligemus de illis, quæ non habent vim diffinitiuæ, & non præiudicant penitus negotio principali, & meritis illius, & primam hanc partem interlocutoriarum hiſce ſex articulis expediemus.

Primò,

Primò, an regulariter detur reſtitutio in integrum minori, vel maiori, aduerſus interlocutorias io genere?

Secundò, in ſpecie, an reſtituatur minor aduerſus primum decretum?

Tertiò, An maior reſtituatur aduerſus illud?

Quartò, an maior reſtituatur aduerſus ſecundum decretum?

Quintò, an maior reſtituatur aduerſus illud?

Sextò, an minor vel maior reſtituantur aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam?

Articulus I.

AD primum, an ſcilicet regulariter detus reſtitutio
1 in integrũ aduerſus interlocutorias † in genere?
Videtur, quòd non.

2 Primò, quia regulariter interlocutoriæ † ſunt modici præiudicij, & reſtitutio in integrum nõ datur ob modicum damnum. l. ſcio. ff. de reſt. in int. & dictum fuit ſupra plenè quæſt. 4. art....

Secundò, quia ita per hanc rationem tenuerunt ſimpliciter Imo. in c. coram. de reſtit. in integ. refert Capyc. dec. 13. nu. 4. & latiùs Inn. in d. cap. coram, & Card. ibi in tertia quæſt. per totum.

Tertiò facit, quia iudex poteſt illaa contrario imperio reuocare. l. quod iuſſit. ff. de re iud. ergo ſuperflua eſt reſtitutio.

In contrarium eſt communis concluſio.

Barr. in l. Dinur. num. 6. ff. de reſtit. in integr. Gloſ. in l. fin. in Gloſa magna. C. ſi min. ſe maio. dix. & ibi Doctor. communiter ſequuntur, & Alb. in ſpecie in l. minor autem magiſtratus. numero quarto, ff. de minor. Aret. in l. 1. verſic. vnde. C. ſi minor ſe maio. dix. Bellam. in c. querelam. num. 3. de teſtibus. Paul. de Caſt. in conſ. 37. num. 2, lib. 2.

Facit pro hoc ſecundùm Alber. l. penul. C. de autho. præſt. in ſui generalitate.

Et meliùs comprobatur ratione clara, quia non poteſt negari quin interlocutoriæ dicantur grauamen, er-
3 go ſi grauamen continet, læſionem quoque contineat neceſſe eſt: & ſic reſtitutio denegari non debet.

4 Ego breuiter puto veritaté eſſe iſtam; Aut † interlocutoria eſt omninò modici præiudicij, & procedit prima opinio. Aut eſt non modici præiudicij, & procedit ſecunda, & percurrendo per alleg. ita colligi eſſe finaliter intentionem omnium, & præſertim ipſiuſmet Innocen. in dicto capitulo coram; vbi poſt longam diſputationem ipſe quoque fatetur, quod ſi iudicij videatur ꝙ ab interlocutoria nimis grauetur eccleſia, non eſt ei deneganda reſtitutio; & hæc eſt mera veritas, quia ob leue damnum non datur reſtitutio, ſed vbi non modicè quis læditur, quare non debeat reſtitui in caſu iſto, ſicut in alijs regulariter, non video rationem differentiæ.

5 Quando autem interlocutoria dicatur † eſſe magni, vel modici præiudicij, præallegati non declarant; ſed ex exemplis eorum, & in caſibus in quibus loquuntur, & quos infra proximè ſubijciam, colligitur.

Dicerem igitur, quod vbicunque grauamen, quod affert interlocutoria, non tangit aliquo modo merita cauſæ principalis, neque illis præiudicat, dicatur eſſe modici præiudicij; Prout accidit, quando verſatur circa competẽtiam fori, vel exceptiones dilatorias, vel excommunicationis, vel ſpoliationis, vel ſuggeſtionis falſi, & ſimilium, vt per Innoc. d. c. coram. in prin. Vbicunque verò tangit, & offendit merita cauſæ principalis, vel non poteſt reparari hoc damnum per diffinitiuam, tunc dicetur non modici præiudicij, & dabitur reſtitutio.

Ex quibus inferunt ad ſequentia.

6 Et primò, † quod aduerſus interlocutoriam quia iudex pronunciat ſe iudicem competentem non datur reſtitutio, Ang. in l. quidam conſulebant. in fi. de re iud. vt refert Felyu. in c. exceptionem. nu. 26. de except.

7 Item infertur, quòd ab interlocutoria † ſuper declinatorijs, vel dilatorijs regulariter non datur reſtitutio, quia regulariter ſunt modici præiudicij, vt tradit Gem. in c. 1. nu. 5. de reſti. in integ. in 6. poſt Io. And. in d. c. coram, in Gl. magna, eod. tit. & in terminis Soc. in c. 2. nu. 57. de crimin. falſi.

8 Item infertur, ꝙ ab interlocutoria, † qua quis mittitur in poſſeſſionem ob cõtumaciam partis, non datur contumaci reſtitutio, ita Inn. d. c. coram, & ibi Io. And. & Bell. nu. 9. & Card. in 4. q. & ad verbum etiam Hoſt. ibi, col. 2. verſ. indulgentiam, &c.

Sed quantum ad hoc eſt aduertendum, quòd præall. fundant ſe in l. verum. ff. de minor. Quia ſcilicet læſio proceſſit ex poſt facto per contumaciam ipſius partis, & ſic tanquam procedẽs ex caſu fortuito ſecundùm eos non eſt iuſta cauſa reſtitutionis.

Ex quo ſequitur, quòd & ſi reſtitutio non detur aduerſus interlocutoriam hãc, propter quam in poſſeſſionẽ mittitur aduerſarius, detur tamen aduerſus ipſam miſſionem in poſſeſſionem, vt dicam infra art. ſeq.

9 Limita prædictas illationes, † niſi huiuſmodi interlocutoriæ concernerent notabile præiudicium, per ea quæ dixi, & plenè declaraui ſupra q. 64. artic. 5. & ſeq.

10 Infertur etiã ex ſecundo capite diſtinctionis, † quòd aduerſus interlocutoriam ſuper iuramẽto debiti datur reſtitutio, vt concludit Innocent. d. c. coram, & ibi Bellam. num. 13. de reſtit. in integr.

11 Prædictas omnes concluſiones, † in quibus concluſum eſt dari reſtitutionem extende, vt licèt appellatio ab interlocutoria non poſſit iuſtificari ex nouis actis, tamen reſtitutio ab interlocutoria poteſt, ita ſing. Aret. in l. 2. verſic. primum eſt. C. ſi min. ſe maio. dix.

Articulus II.

AD ſecundum, An ſcilicet minor reſtituatur in in-
12 tegrum aduerſus † primum decretum?

Non habet articulus difficultatem, ſed ponam plura capita, quorum ſubordinatione indiget.

De quatuor igitur quæritur.

13 Primũ eſt, an minor reſtituatur aduerſus † primum decretum quod ob ſuam contumaciam paſſus eſt?

Et in hoc conclude quod ſic, prout omnes infra allegandi ſine ſcrupulo concedunt, & eſt text. expreſſus pro hac communi in l. ſi finita, §. ſi fortè. ff. de damn. infect. & in l. minor etiam. ff. de minor. ẽni Bar. in d. §. ſi fortè.

Ratio ſatis clara eſt, quia negligentia propria incidit in damnum poſſeſſionis rei ſuæ, ergo &c.

14 Secundum eſt, an † abſque alia probatione læſionis reſtituatur, & mihi ſemper viſum eſt quod ſic, ex eo quia impoſſibile eſt, quod læſus non ſit minor, ſi paſſus ſit primum decretum ob contumaciam ſuam, vt de ſe patet, & præſertim ſtante communi opinione & vera, quod non poſſet audiri niſi refectis expenſis, vnde refectio expenſarum ſatis probat læſionem, & poſtea reperi ita tenentem Petr. Antonium Anguſ. in conſ. 3. nu. 19. lib. 4. & allegantem Bart. in d. §. ſi fortè.

15 Tertium eſt, † an reſtituatur refectis expenſis, vel abſque alia refectione expenſarum?

In quo dubio variæ reperiuntur opiniones, ſed poſſunt vt confuſæ potiùs quàm contrariæ ad concordiam per diſtinctionem redigi, dicendo ſic.

Aut miſſio fuit facta contra minorem indefenſum, & verior & magis communis ſententia eſt, quòd reſtituatur, & nõ reficiat expenſas, per tex. in l. vltima, C. ſi aduer. rem iud. ibi, nullũ vobis fiet præiudiciũ, & ibi Doctores, & l. eum & minores, & ibi Petr. & alij. C. eod. & l. acta §. finali. ff. de re iudic. & in l. contra pupillum. C. qui leg. perſon. l. 1. & l. in cauſæ, la ſeconda. ff. de minor. Iacobus de Aren. & poſt eum Ioan. And. poſt Specul. ibi in tit. de primo & ſecundo decreto. verſ. quid ſi nõ reperiatur. &c. & Aufrer. plené in add. ad Capel. Tholoſ. de-

ciſ.

ciſ.330. & in hoc non videtur difficultas, licèt Iacob.de Areu. aliter etiam diſtingui poſſe dixerit, vt refert eum Aufrer.præall. ſed vtique prædicta concluſio ſic ſimpliciter facta maiorem habet æquitatem & veritatē, quia imputare debet ſibi actor, quare nō petierit curatorem minori, vel amicos eius, vel conſanguineos perquiſiuerit, quò deum defenderent, &c.

Aut miſſio fuit facta contra minorem defenſum, & tunc aut tutores, vel curatores minoris non ſunt ſoluendo, vel alia de cauſa non poteſt eſſe cautum minori per recurſum contra eos, & omnes admittunt magis communiter quod reſtituetur minor abſque refectione expenſarum, vt colligitur ex d. Aufrer. in add. d. deciſio. 330. verſic. deinde redeundo ad verba Iacobi &c. per l. cum mandato. ff. de minor. & l. ſumma cum ratione. §. ſi dolo. ff. de pecul. & l. fin. ff. de adminiſtr. tut. & l. r. §. hoc edicto. ff. ne vis fiat ei.

Aut tutores, vel curatores minoris ſunt ſoluendo, & tunc aliqui tenent quod reficiantur expenſæ minori ab ipſis tutoribus, vel curatoribus, nō autem quòd ope reſtitutionis poſſit euitare, quominus illas ipſe reficiat aduerſario. ita Ia[illegible]b. de Aren. præal. & Specul. & Io. And, & Aufr. per [illegible] ſolidum. § etiam. ff. de leg. a. & facit l. non eſt ign[illegible] C. de admin. tut.

Et fac[illegible] [illegible]nilis concluſio facta ſupra in præced, quæſtione art. fin. & ita tenet firmiter Capel. Tholoſ. deciſ. 330. Sed alij Doctores ſimpliciter tenent reſtitutionem dari minori aduerſus primū decretum, Barr. in d. l. ſi. §. ſi fortè. ff. de dam. inf. & ibi Alex. in §. Iulianus, nu. 84. & idem Alex. in l. de die. §. tutores. nu. 6. ff. qui ſatiſd. cog. Hoſtieu. & Card. in c. corā, de reſt. in int. Boer. deciſ. 63. num. 5. Neuizau. conſil. 17. num. 14. cum concord. & clarè aperit Natta conſ. 17. num. 6. dicens hanc eſſe communem, & ego veriorē etiam puto, & ita teneo.

Et vltra d. §. ſi fortè, qui indiſtinctè loquitur, & d. l. minor etiam, quæ pariter nihil dicit de refectione expenſarum, moueor clara ratione, nā abſque alia reſtitutione in integrum poteſt is, qui paſſus eſt miſſionam ex primo decrem, recuperare tenutam, ſi purgata cōtumacia, & refectis expenſis velit ſe defendere, & audiri, vt per omnes in d. l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. & per Alex. d. §. ſi fortè. Ad quid ergo lex daret reſtitutionem in integrū minori aduerſus primum decretum pro recuperatione tenutæ, ſi minor teneretur nihilominus reficere expenſas, cum quilibet maior illam recuperet ſi expenſas reficiat, & ſe defendere velit.

Præterea reſtitutio in integrū debet reponere minorem in priſtino ſtatu quo ad omnia, l. ꝙ ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minor. ſed ſi nō reſtitueret ei ſuam tenutam abſque refectione expenſarum, non reponeret eum in priſtino ſtatu, in quo erat ante miſſionem in poſſeſſionem ipſius aduerſarij, quia eo tēpore ad aliquas expenſas non tenebatur, neque tenutam amiſerat, ergo &c.

Et ſic tenendo non obſtant contraria, nam ad d. l. qui ſolidum. §. etiam reſp. ꝙ ibi nil de reſtitutione, ſed ſoluendis vſuris, vel expenſis ipſo iure, &c. & ad l. non eſt ignotum, reſp. ꝙ ſimiliter ibi ipſo iure fit condemnatio expenſarum contra tutores, vel curatores temere litigantes, & nihil de reſtitutione in integrum, ſi facta fuiſſet condemnatio ab homine, vel à lege contra ipſum minorem, vel pupillum.

Ad authoritatem autem Capellæ Tholoſ. d. deciſ. 330. reſp. ꝙ ſalua pace illorum Patrum opinio illa eſt cōtra iura, & rationem ſupra adductam, & cōtra communem ſentētiam, vt oſtenſum eſt, neque authoritas in qua fundaſſe Capella Tholoſ. me mouet, quia Bart. in d. §. ſi fortè. hoc non dicit, ſed imò contrarium innuit, cum inquit, ꝙ minor reſtituitur aduerſus primum decretum abſque alia probatione læſionis, cū inciderit in damnum expenſarum ad quas tenetur, ꝙ diligens paterfamil. non feciſſet. Minus obſtat dictum Hoſtienſis in ſua Summa de reſt. in int. §. fin. in fine, quia ibi loquitur quando poſt annum minor vellet recuperare tenutam, ad hoc, vt euitet vim rationis prædictæ. Sed hoc nihil eſt, quia poſt annum agitur de ſecundo decreto, vt per Hoſtienſ. mer. in tit. de contumacia, ver. & quæro quādo, &c. Quinimò ipſemet Hoſt. d. tit. de reſt. in int. § pen. in fine, dicit, ꝙ ſuccurritur minori ope reſtituti. ſi bona eius capta ſint ex cauſa iudicati, & grande damnum ex hoc ſentiat, quia intereſt eius non ſolùm de bonis eius non minui, ſed etiam litibus, & ſumptibus non vexari. l. minoribus. ff. de minor. ergo vult quòd etiam prætextu damni expenſarum debeat concedi ei reſtitutio, quaſi dicat, quòd in hoc ſolo conſiſtere læſionem ſufficit, &c. & ſic tene, quòd reſtituatur minor aduerſus primum decretū abſque aliqua refectione expēſarum.

16 Quartum dubium eſt, † an iſtas expenſas effugiat minor ope reſtitutionis, an ipſo iure?

Præallegati omnes tenēt quòd ope reſtitutionis, quia aliàs non poſſet audiri niſi refectis expenſis, &c. & hæc eſt communis omnium nemine diſcrepante.

Solus contrarium tenet Lodou. Bologn. in repet. l. ſi finita. §. Iulianus. nu. 143. ff. de dam. infect.

Hac ratione, quam claram dicit. Nam ad expēſas reficiendas non tenetur hoc caſu, quia non eſt contumax, vt eſt expreſſum in c. cum veniſſent, de eo qui mitt. in poſſ. cau. rei ſeru. ſed minor neque poteſt eſſe contumax hoc caſu, ergo probat minorem ſic, quia primum decretum & miſſio ex eo non conceditur niſi contra contumacem per vltimum peremptorium. l. conſentaneum. C. quomodo, & quando iudex, ſed hoc peremptorium interpoſitum contra pupillum, vel minorem nullius eſt momenti. l. contra pupillum. ff. de re iud. ergo &c.

Tene communem.

Et ad hanc rationem breuiter reſpon. quòd d. l. con-
17 tra pupillum, loquitur in pupillo† vel minore indefenſis, tunc enim peremptorium cōtra eos emanatum nullum eſt ipſo iure, aliàs clarum eſt de iure, quòd tenet, & ipſi reſtitutione indigent, vt d. l. ſi finita. §. ſi fortè. cum ſimilibus ſupra adductis, & per Bartol. in d. l. contra pupillum.

Articulus III.

18 AD tertium, An ſcilicet † maior reſtituatur aduerſus primum decretum?

Videtur, quòd non.

Quia ita tenet Paul. de Caſt. in l. ſi quis inſtituatur, §. & ideo. num. 7. ff. de hæt. inſt.

Per hanc rationem,

Quia ſuperflua eſt hæc reſtitutio, cum quilibet reuertens audiri debeat ſi vult ſe defendere, non obſtante hac miſſione ex primo decreto.

Neque quo ad expenſas quicquam prodeſſe videtur reſtitutio, quia imò ipſo iure ab illarum refectione tutus eſt is qui impeditus fuit, ſecundùm Imol. in d. l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de damn. infect. quem videtur defendere Dec. in d. cap. conſultationibus. num. 25. & ſeq. & Iacob. de Sancto Georg. in l. de die. §. tutor. num. 5. ff. qui ſat. cog.

Sed contra eſt tex. in l. ignorare; & ibi omnes. C. de reſtitut. milit. vbi hoc ad literam dicitur.

Et ita tenendum eſt regulariter.

Ad contrarium reſpon. Abb. in cap. fin. nu. 8. & 9. de eo qui mitt. in poſſ. cauſa rei ſeruan. dum ſentiens hoc contrarium inquit, ꝙ reuerſus recuperabit poſſeſſionem abſque aliqua refectione expenſarum, & ſic reponetur per omnia in priſtino ſtatu, in quo erat ante quàm miſſio fieret, quòd non contingit alijs, quibus iure communi tantum datur recuperatio rei ſuæ, nam reficiunt expenſas. & idem vult Dec. in cap. conſultationibus. num. 25. de offic. deleg. & verum puto, per ea, quæ dixi articulo præcedenti in tertio dubio.

Nec obſtat, quòd ipſo iure ab iſtis expenſis tutus ſit is qui vult recuperare tenutam ſuam. Quia hoc eſt contra

commu-

communem ſententiam de qua dixi art. proximè præced.d.3.dub.licèt aliqui contrarium ſentiant.

Præterea etiam dici poteſt, quod opin. Imolæ, Decij, & ſequacium procedit, quando actor ſciebat reum abeſſe ex iuſta cauſa, & tamen voluit fatigari impenſis, vt mitteretur in poſſeſſionem ex primo decreto in bonis huius abſentis, quem ſciebat legitimè condemnari non poſſe, vnde ſibi imputare debet, &c. ſi verò ignorauit tunc ſit opus reſtitutione, ſicut dicimus aliàs de iudice, qui citauit ad ſententiam eum quem ſciebat eſſe abſentem & non poſſe venire, nam ſi ad ſententiam ſcienter ſic deueniat, nulla eſt ſententia eius, aliàs ſi ignorabat, tenet ſententia, ſed datur reſtitutio ipſi abſenti reuerſo, vt dixi ſupra aliàs.

Et licèt hæc concordia diuinationem fortè ſapiat quo ad mentem Imolæ, tamen multò æquiorem & ſecuriorem illam puto, quàm eius periculoſam opinionem contra communem.

Retenta igitur concluſione.

Limita primò, vt ex proxima diſtinctione colligitur.

19 Limita ſecundò, † vt non procedat, quando quis arripuiſſet iter Romam ex aliqua iuſta cauſa, nam cum contra eum non poſſit deueniri ad miſſionem aliquam etiam ex primo decreto, ſequitur quod ſi facta fuerit miſſio contra eum ſit nulla, & reſtitutione non indigeat, & quod non poſſit fieri miſſio aliqua contra hunc notat ſing. Abb. ex illo tex. in cap. meminimus, num. 4. de appellat. ſubdens in fine, quod ita limitari poteſt d.l. ignorare. C. de reſt. mil.

Articulus IV.

20 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus ſecundum decretum?

Videtur, quòd non.

Quia minor non reſtituitur aduerſus veram contumaciam quæ eſt delictum, vt dicetur infra q.82. art.7. ſed ad ſecundum decretum non deuenitur, niſi exiſtente minore in vera contumacia, ergo &c.

In contrarium eſt veritas, & communis omniũ concluſio Glo. in l. ſi minor. ff. de bon. auth. iud. poſſid. Paul. de Caſt. in d.l. ſi finita. §. poſteaquam. ff. de damn. inf. & Alex. ibi in §. Iulianus, nu. 84. & idem Alex. in l. contra pupillum, nu.3. ff. de re iud. Zaſ. in d.l. ſi finita. §. ſi quis autem. verſ. 9. &c. Boer. deciſ. 63. nu. 5. & Nat. conſ. 541. nu. 10 & 11. Illuſt. Card. Alban. in add. ad Bar. in d.l. ſi finita. §. ſed ſi fortè. ff. de damn. inf.

Tex. eſt expreſſus in d. §. ſed ſi fortè, & in l. ſi minor. ff. de bon. auth. iud. poſſid. vt allegat etiam Natta præall.

Ratio autem eſt, quia maximè læditur minor, amittendo poſſeſſionem rerum ſuarum, præſertim quando iuſſum eſt per iudicem deueniri ad venditionem & ſubhaſtationem bonorum illorum.

Ad contrarium reſpondetur, quòd nos non præſupponimus minorem eſſe in dolo vero, quo caſu tantum non datur reſtitutio aduerſus contumaciam, vt dicam infra q.8. art.7.

Quod ſi in dolo vero eum eſſe præſupponamus, concluſio non procedet, quia minor non reſtituitur aduerſus dolum verum, vt dicam infra q.83. art.2.

21 Amplia communem concluſionem, † vt quæ dicta ſunt in minore procedant etiam in pupillo doli capace; quia ipſe quoque patitur miſſionem ex ſecundo decreto propter nimiam eius contumaciam, ſed reſtituitur. Brunus de ceſ. bonorum, in 3. q. 4. prin. nu. 10.

22 Limita verò dupliciter, Primò, † vt dixi in reſponſione ad contrarium.

23 Secundò, vt non procedat de ſtylo † ſignaturæ Romanæ, quæ eſt, quod quando reus contumax poſt omnes, vel tres ſententias per contradictas latas comparet, petens reſtitutionem non datur reſtitutio ei niſi cum clauſula patito iudicato, & hoc propter nimiam partis contumaciam, ita Veſtr. lib. 4. cap. 4. nu. 9.

Ampliat hoc Veral. ad eſt, deciſ. 353. etiam in vna ſententia ſie lata.

Sed tu limita, vt procedant hæc quo ad expenſas & fructus tantum, non autem quo ad cauſam & rem principalem, nam & petita reſtitutione per comparentem quo ad cauſam principalem impeditur executio, Chiſſan. deciſ. 166. & æquiſſimum eſt.

24 Nam contumacia nimia bene † mulctanda eſt in ipſo contumace per refectionem expenſarum & amiſſionem etiam fructuum, ſi ita iudici videatur, ſed non propterea poteſt facere, quod res de qua agitur, magis pertineat ad actorem, quàm pro vt iuris erit in diſceptatione dominij illius, ideo &c.

Articulus V.

25 AD quintum, An ſcilicet † maior reſtituatur aduerſus ſecundum decretum?

De tribus contingit dubitare.

26 Primum eſt, † an aliquod remedium competat ipſis reuerſis aduerſus ſecundum decretum.

Et in hoc concluſio clara eſt, quod [illegible] eſt apertus in l. ignorare. C. de reſt. mil. ibi, vene[illegible] autem in id tempus differri, &c. Item eſt tex. in [illegible] §. 1. ff. ex quib. cauſis in poſſeſſio. eatur. & in l. item ait prætor §. 1. ff. ex quibus cauſis maio. cum ſimil. de quibus in ſeq. dubijs, & habetur per Doct. in cap. conſultationibus. de offi. deleg. vbi Gloſ. Abb. & alij. Alban. in add. ad Bar. in d.l. ſi finita. §. ſed ſi fortè. ff. de dam. infect. Iacob. de S. Georgio in d.l. de die. §. tutor, num. 5. ff. qui ſatiſd. cogantur, & quantum ad hoc primum, nihil remanet dubietatis.

27 Secundum eſt, † an hoc procedat etiam, ſi quis fuerit abſens ex cauſa non neceſſaria, vel non priuilegiata, ſed merè voluntaria?

Videtur, quod non.

Vt ſentit Innoc. in c. ſi aduerſus. de eo qui mitt. in poſ. cauſæ rei ſeruandæ, & idem videtur dicere quod ſit verom, & communis opinio. Felyn. & in d.c. conſultationib. de off. deleg. vbi Gloſ. Abbas, & alij. & Alban. in d. §. ſi fortè. ff. de dam. inf. qui videntur ſic ſentire.

Sed contrarium clarè tradit Bal. in d.l. ignorare, nu. 1. & ego puto veriſſimum per text. apertum in l. Fulcinius. §. 1. ff. ex quibus cauſ. in poſſ. eatur, ibi (non ſufficit eum latitare, vt ad venditionem bonorum deueniatur, ſed neceſſarium eſt, vt latitationis cauſa latitet.)

28 Sublimitari tamen debet in † cauſa damni infecti, in qua ſi abſentia non ſit priuilegiata non ſuccurritur, ita Paul. de Caſt. in d.l. ignorare. in fine, quod eſt notabile quia in his terminis poterit ſuſtineri opinio Fel. & Inn. vt non ſit penitus erronea, & cõtra d.l. Fulcinius. in §. 1.

29 Tertium dubium eſt. † An hoc procedat ipſo iure, & abſque auxilio reſtitutionis in integrum, an verò reſtitutione opus ſit?

Videtur autem quod ope reſtitutionis in integrum:

Per tex. in l. ſi finita. §. ſi fortè. ff de damno infect. Per quem text. ita tenuerunt Gloſ. in d.l. ignorare, in verbo, poſſidere, & Gloſ. in l. contra pupillum, in verbo, haber, circa. fin. ff. de re iudi. Ad idem Gloſ. in l. Fulcinius. in §. 1. ff. ex quibus cauſ. in poſſ. eatur. Alber. in d.l. ignorare, verſ. ſed nec iſta diſtinctio. Gloſ. in l. Imperatores. ff. de re iud. Fely. in d.c. conſultationibus, n. 24. & eſt de mente etiam Dec. poſt Abb. ibi.

In contrarium eſt alia Gl. in d.l. Imperatores. in verſ. fin. & Fulg. in d.l. ignorare, nu. 1. & ibidem tenet Bart. Paul. de Caſt. & Ang. & dicit hanc eſſe veriorem, & communem ibi Bal. verſ. & non ſolum.

Et pro hoc eſt tex. fortis in d.l. Fulcinius. §. 1. ibi, nullius momenti eſſe.

Secundò probatur per d.l. ignorare, dum ibi dicitur

non

non debere veniri ad venditionem bonorum, iuncta l. cum lex. ff. de fideiuſſ.

Tertiò, per d. l. Imperatores, dum ibi dicitur, fruſtra deſiderari reſciſſionem faciendam à Principe, cum à principio venditio non tenuerit.

30 Ego puto ſic dicendum, † Aut venditio ſeu ſecundũ decretum de vendẽdo, ab initio non valuit, quia fuit factum contra non latitantem, ſed contra impeditum ex neceſſaria, vel probabili cauſa, & veriſſima eſt ſecunda opinio, quam communem dicunt, per iura, quæ pro ea allegantur, quæ clara ſunt, vt patet ex eorum inſpectione, fallit vt infra in limit.

Aut ſecũdum decretum ab initio tenuit, & ſi tenuit, quia contra verè latitantem emanauit, tũc dico reſtitutionem non dandam, quia prætor non ſuccurrit iis qui dolosè læſionem patiũtur, vt alijs ſcilicet noceãt, l. ſciendum. ff. ex quib. cau. maio.

Si tenuit, quia curator datus ſit bonis ipſius abſentis, vel ex iuſta cauſa, vel etiam ex voluntaria, dum tamen non animo fraudandi creditores, & tunc media via electa, ſcilicet ne diligentia creditorum fruſtratoria ſit, & ſimul ne bona ſua amittat is qui dolosè non latitat, abſque facto ſuo, puto ipſo iure decretum & venditionem inde ſecutam valere, ſed ope reſtitutionis ſuccurrẽdum ipſi reuerſo, vt bona ſua recuperet ſolutis creditoribus, &c. & ſic procedat prima opinio.

Et ita tenendo, ad §. ſi fortè, reſp. nonnulli, quòd ſpeciale eſt ibi in cauſa dãni infecti, quia celeritatem deſiderat, & alij dicunt † magis communiter, quia ibi obli-
31 gatio non deſcendit ex contractu, vel quaſi, vel delicto, vel quaſi ipſius rei cõuenti, ſed ex natura rei de qua agitur. ita poſt Bartol. in dicta l. ignorare, aiunt omnes alij allegandi ſtatim in ſeq. limitatione.

32 Limitatur primò concluſio † communis, quòd ſcilicet ipſo iure reuocetur, & reſtitutione opus non ſit, dupliciter.

Primò, vt procedat quando oblatio procedit ex contractu, vel quaſi, vel delicto, vel quaſi ipſius rei conuenti,
33 ſi verò ex natura rei ſecus, vt in cauſa dãni † infecti, vel in cauſa noxali, vel ſimili, &c. ita tenent, & de communi aliorum conſenſu in hoc teſtantur Bartol. in d. l. ignorare, in princ. & Bal. ibi, num. 1. & Paul. de Caſt. Angel. Fulgoſ. & omnes ibi nemine diſcrepante, & ita ſimiliter & magiſtraliter diſtinxit Bar. in d. l. Fulcinius, §. 1. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eatur.

Per tex. in d. §. ſi fortè, quem ita procedere aiunt præallega. omnes communiter, & etiam per text. in l. 2. ff. ſi ex noxali cauſa agatur, ſecundùm Ang. & Fulg. præall.

Tertiò eſt etiam text. in l. ab hoſtib. in princ. in verſ. ſi damni. ff. ſi ſi noſtro, ibi & Bald. & Alber.

34 Ratio autem differentiæ quæ ſit, † colligitur ex Albe. Fulg. & Paul. de Caſt. in d. l. ignorare, dum dicunt ex eo retractari immiſſionem ex ſecundo decreto, in caſu regulari concluſionis ipſo iure abſque reſtitutione, quia quando obligatio deſcendit ex facto ipſius rei conuẽti, tunc ſi dolus & latitatio non concurrat, ex parte eius nõ fit miſſio in eius bonis, & ſi fiat nulla eſt, quando verò obligatio deſcendit ex ipſius rei natura, tũc nõ attenditur qua de cauſa dominus rei abſit, quia bona vel mala fides domini rei non facit quo magis, vel quo minus delictum, vel dãnum ipſius rei tale ſit, propterea fit miſſio in ea, & tam potiùs vt rem cauſantẽ damnum actoris, quàm vt rẽ illius domini à quo illud damnũ ex eius aliqua præcedẽti obligatione proceſſerit, quia cum nulla eius præceſſerit obligatio, perſonę eius nõ habetur ratio, an ſcilicet abſit vel ne, vel latitet, vel non, quia ſatis eſt, quòd non defendit, neque cauet quo minus re ſua damnum det. Quoniam autem ex iuſta cauſa impeditis non debet quid de bonis eorum minui. l. 1. ff. ex quibus cauſ. maior. ideo lex indulget eis reſtitutionem in integrum.

35 Qua ratione ſtãte, ampliatur † limitatio hæc, vt procedat etiam in caſibus ſimilibus, videlicet in cauſa cenſus, vel gabellæ, cum onus ſit reale, & re quodammodo debitum, idem iuris eſſe debet, ſecundùm Bald. in d. l. ignorare.

36 Sublimitatur † tamen, niſi iudex ſcierit iuſtã abſentiam iſtius, & tamen, ad amiſſionem ex ſecundo decreto deuenerit, nam tunc miſſio eſt nulla ipſo iure, nec reſtitutionis auxilio indiget ſecundùm Paul. de Caſt. in d. l. ignorare, & ita cõcordat dictum Gloſæ in l. quæſitum. ff. de re iud. cum alia Gloſſa, & fuit opinio prius Petri & Cyni, vt refert Alb. in d. l. ignorare, licèt Pau. non dicat.

Et pro eo facit communis concluſio Doctorum, quæ eſt cum Gl. d. l. quæſitum, de qua dixi aliàs ſupra pluries & Bar. in l. cum non. C. quom. & quando iudex, vbi latè cum concord. per eum in marg.

37 Sublimitatur ſecundò notab. † vt procedat, quando abſens fuiſſet abſens ex neceſſaria, vel probabili cauſa, & ita loquitur d. l. ſi finita. §. ſi fortè, aliàs ſi ex cauſa ocij abſit, vel voluptatis, vel volũtariè non tamen dolosè latitando, tunc non ſolùm nõ poterit reuocari decretum, vel venditio ipſo iure, ſed neque etiam ope reſtitutionis, niſi ſaltem refectis omnibus expenſis ipſi aduerſario, & dimiſſis eidem omnibus fructib. interim perceptis. & hoc dico ex mente eorum ex quibus collegi rationem limitationis principalis, quia in iſtis ſic abſentibus ex cauſa non neceſſaria, vel probabili non habet locum ratio, de qua in fine dictæ limitationis, ex l. 1. ff. ex quibus cauſis.

38 Limitatur ſecundò principaliter concluſio, † vt non procedat, quando iudex ignorauit abſentiam ipſius debitoris, quia tunc tenet miſſio, ſed datur reſtitutio, ſecundùm Paul. de Caſt. in l. ſi quis inſtituatur. §. & ideo, nu. 3. ff. de hære. inſt. & hoc eſt quidem notab. dum præſupponit Pau. quod iudici fuerit falſum ſuggeſtum, quòd hic debitor latitaret, ego autem puto, quòd ſi neque etiam dolus creditoris interuenit, vera ſit limitatio, ſecus verò ſi interuenit, quia tunc pariter puto miſſionem nullam, ipſo iure, ne dolus proprius actori patrocinetur, &c.

Articulus VI.

39 AD ſextum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam?

Videtur, quòd non.

Primò, quia damnum poſſeſſionis videtur modicum, & momentaneum, vt in rub. & nigro. C. ſi de mom. poſſ. ergo &c. l. ſcio. ff. de reſt. in integr.

40 Secundò, quia fortiùs eſt † remedium appellationis, quàm reſtitutionis. l. fin. vbi notant omnes. C. ſi adu. libert. ſed appellatio non datur cõtra ſententiam in poſſeſſorio latam, ergo neque reſtitutio.

Tertiò, quia licet non eſſet fortiùs remedium appellationis quàm reſtitutionis, illud tamen veriſſimum eſt, quod idem præſtat minoribus appellatio. l. prætor. ff. de minor. Sed appellatio non datur contra hanc ſententiam, ergo neque reſtitutio.

41 Quartò, quia vbi minor pro maiore habetur † ibi nõ reſtituitur l. alterius. C. ſi min. ſe maio. dix. el 2. C. de his qui ven. ætat. imp. ſed in cauſa poſſeſſionis minor cẽſetur maior, quia habet legitimam perſonam ſtãdi in iudicio. l. fin. C. qui legit. perſon. & Gl. in c. ex parte, in Gl. magna, in princ. de reſt. ſpoliat.

Quintò, quia ſi reſtitui poſſet, ſequeretur, quod non
42 eſſet legitimus cõtradictor. † l. minor. ff. de procur. l. de die. §. qui mulierem, cum ibi not. ff. qui ſat. cog. ſed dicitur quòd minor in cauſa poſſeſſoria eſt legitimus contradictor, ergo &c.

Sextò etiam alijs rationibus, quas ponunt Gemin. in c. 1. de reſtit. in integ. nu. 6. in 6. & Menoc. in tit. de retinen. poſſ. remed. 3. nu 814. & ſeq. vbi plenè.

Sed contra eſt communis omnium ſententia.

Gloſ. in l. vnica, in Gl. magna, C. ſi de mom. poſſ. &c. vbi ponit rationes prædictas, & demum ſic concludit, &

ibi

ibi ſequuntur omnes, Cyn. in fine. Bart. in fine. Bal. nu.
7. Alber. n. 3. Ang. in fin. Fulg. in fine, Salyc. verſ. quarto,
3. cum Glo. Bal. in l. fi. nu 6. C. qui legit. perſo. & ibi Pau.
de Caſt. num. 1. & 2. Huber. Zuccard. in rep. l. fi. n. 450.
C. de ed. diui Ad. toll. Alex in l. ſciendum, num. 36. ff. de
verb. oblig. & Canoniſtæ ſimiliter omnes, Io. And. in c.
1. num. 1. de reſt. in integ. in 6. Io. And. & Card. in c. co-
ram. in fi. eod. tit. & ita Gemin. in c. 1. num. 6. eod. in 6.
& Cur. in auth. ſacramenta, n. 126. C. ſi adu. vend. Paul.
de Caſt. conſ. 37. n. 2. lib. 2. Pet. Ant. Anguſc. cõſ. 3. 0. 19.
lib. 4. Rebuff. de reſt. in integ. artic. 2. gloſſ. 1. in fine. Me-
noch. de adip. poſſ. remed. 4. num. 906. & plenius cum
concord. & de cõmuni, de retinen. poſſ. 3. remed. n. 851.
Capyc. decif. 13. num. 10. Achil. decif. 295. Arag. dec. 19.
& diſcrepantem non habet hæc concluſio.

Pro qua adducuntur plura. Primò, quia generaliter
datur reſtitutio contra ſententiam, præſertim quando
appellari non poteſt. l. 1. C. ſi adu. rem iud. & per totum
illum titulum.

Secundò, quia vbicunque minor ſui fragilitate lædi-
tur ibi reſtituitur, l. non omnia. ff. de minor. l. ait prætor.
§. 1. ſtem: Sed hic læditur enormiter, primò propter fru-
43 ctus, † quos interim dũ diſceptatur cauſa dominij per-
cipiet aduerſarius eius, cum quibus litigare poterit. Se-
cundò, quia in pari cauſa dominij minoris cõditio dete-
rior remaneret. §. commodum, inſtit. de interd. ergo &c.

Tertiò facit bene c. 1. de reſt. in int. ſecundùm vnum
intellectum de quo ibi per Abb. num. 6.

Quartò facit l. properandum, in princip. ibi ſiue ſu-
per poſſeſſione, &c. iuncto §. fin. C. de iudic.

Quintò, per cap. 2. de reſt. in int. ibi poſſeſſione ſubie-
ctionis vſus eſt, & proſequendo reſiduum thematis il-
lius textus.

Et ſic firmiter tenendo,

Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, ex ſecunda ratione
pro concluſione adducta.

Ad ſecundum, & tertium, vnica reſpõſione dicit Bal.
44 in d. l. vnica. num. 7. quod non tenet conſequentia, † ſed
non deducit. Dic igitur, quòd ratio differentiæ eſt, quæ
colligitur ex Gloſa in d. l. vnica, dũ reſpõdet ad hoc con-
trarium, allegatur l. præfectus. ff. de min. vbi dicitur, quod
vbi appellatio prohibetur, non ſemper prohibetur reſti-
tutio, & ſubdit ex Hr. idcirco iam variè, quia appella-
tio iniquitatis ſententiæ querelam, reſtitutio verò erro-
ris proprij veniæ petitionẽ, vel aduerſarij circumuẽtio-
nem continet, ex qua ratione tollitur contrarium, nam
ex eo non appellatur in cauſa poſſeſſionis, ne propter
momentaneum præiudicium ſi quod eſſet detegeretur
iniquitas ſententiæ, quæ ratio non militat in reſtitutio-
ne, quæ nullã præſupponit iniquitatem ex parte iudicis,
ſed dũtaxat ipſius minoris errorem, ex qua ratione, ſi tu
intelligẽs aduertis oritur magna limitatio ad hanc con-
cluſionem, de qua dicam infra in limitatione.

Neque obſtat illud, quod quaſi pro corroboratione
adducebatur, videlicet, quod fortiùs remedium eſt ap-
pellatio, quia iuris communis eſt, quàm reſtitutio, quæ
ſpecialis eſt, quia reſpondetur, quod tunc eſt fortius ius
45 commune † quàm priuilegium, quãdo priuilegium eſt
ſine cauſa, ſecus verò ſi ex cauſa legitima conceſſum,
quia ſapit tunc naturam iuris communis. propter ra-
tionem iuris communis ex qua illud conceſſum eſt, ita
eleganter declarat Alber. in d. l. vnica. at ita eſt in priui-
legio reſtitutionis minorum, vt ſupra dictum eſt q. 1.
artic... ergo &c.

46 Ad quartum reſp. quòd non tenet conſequentia, † mi-
nor habet legitimam perſonam ſtãdi in iudicio, & ma-
ior cenſetur aliquo caſu, ergo nõ reſtituitur. Nam vide-
mus quod interueniente curatore, minor eſt legitimus
contradictor, & tamen reſtituitur, item maior cenſetur
in cauſa matrimoniali, & tamen reſtituitur, vt c. ex par-
te, de reſt. ſpoliat. vbi Gl. & per Alex. conſil. 80. lib. 7. &
declarat latius Abb. in d. c. ex parte, num. 16. & ſeqq. &
Didac. lib. 1. Variar. Reſol. cap. 5. verſ. contrarium. &
ſeq. & dixi plenius cum ratione huius dicti ſupra,
quæſt. 60. art. 3.

47 Ad quintum reſpon. quòd minor eſt legitimus † con-
tradictor quo ad hoc, quòd iudicium aliàs eſſet nullum,
ſi non cenſeretur maior, & non haberetur pro legitimo
contradictore, vnde quamuis reſtitui poſſit, tamen non
ceſſat propterea, quia ipſum haberi pro maiori non fa-
ciet, cum haberi pro legitimo contradictore, reſpectu
nullitatis iudicij, quæ aliter committeretur.

Stat ergo concluſio, quòd minor reſtituitur aduerſus
ſententiam in poſſeſſorio latam.

48 Quam amplia, vt procedat etiam † quo ad poſſeſſio-
nem per negligentiam amiſſam, nam minor ſi culpa, &
negligentia propria cecidit à poſſeſſione rei ſuæ, reſti-
tuitur vt ſing. decidit Rimin. in conſ. 428. nu. 28. & 29.
lib. 4. allegans Hoſtien. & Ioan. And. in c. accedens, vt
lis non conteſt. & Anton. & alios in cap. ſæpè, de reſtit.
ſpoliat. & idem latè deducit, & declarat Menoch. de
recup. poſſ. remed. 15. num. 105. & ſeqq. num. 138. vbi
in terminis concludit.

49 Amplia ſecundò, potiùs † extende ampliationem
præcedentem, vt procedat etiam in maiore, qui iuſta
cauſa reſtituitur aduerſus amiſſam poſſeſſionem pro-
pter eius abſentiam, vel aliud legitimum impedimen-
tum, vt eſt text. in l. ait prætor. §. 1. ff. ex quibus cauſ.
maior. & facit à fortiori l. 1. §. item propter inunda-
tionem. ff. de itin. actuque priuat. & poſuit in terminis
Alber. in l. ſed & ſi per prætorem. §. fin. ff. eod. ex qui-
bus cauſ. maior, de eo ſcilicet, quòd propter inunda-
tionem poſſeſſionem amiſit.

Limitatur econtra cõcluſio principalis multipliciter.

50 Et primò, † vt non procedat, quando in poſſeſſione
non eſſet facta mentio de iudicio poſſeſſorio, ſed dunta-
xat quòd minor reportauit ſententiam contrariam ex
cauſa ſuæ ætatis, nam tunc diceretur ſubreptitium, &
vitioſum reſcriptum, niſi tamen fuiſſet oppoſita ab ini-
tio hæc exceptio, & non fuiſſet admiſſa, ita ex Gemin.
cap. 1. num. 6. de reſtit. in integrum. in 6.

51 Limitatur ſecundò, vt non ſufficiat † ad obtinendam
reſtitutionem, quòd læſus doceat de læſione, id eſt, de
bono iure ſuo etiam in poſſeſſorio, ſed neceſſe eſt quòd
ſit minor, vel Eccleſia, qui læſionem prætendit, & reſti-
tutionem; ita Put. in ſuis decif. 137.

52 Limitatur tertiò, vt non procedat, † quando lex, vel
ſtatutum dicerent, quòd minor in iudicio poſſeſſorio in-
differenter pro maiori habetur, quia propter verbum
indifferenter, minor etiam quo ad reſtitutionem dice-
retur factus maior, & ſic nõ reſtitueretur. ita Ang. ſing.
in d. l. vnica, in fine. C. ſi de moment. poſſeſſ. Sed ego
puto dubiam limitationẽ propter ea quæ dixi ex com-
muni ſententia, ſupra in quæſtione de ſtatuto prohiben-
te reſtitutionem in integrum, quæ eſt q. 15. per totum.

53 Limitatur quartò, vt non procedat, † quando poſſeſ-
ſor allegat titulum infectum, & ſic conſtat plenè de non
bono iure eius, & non de intereſſe illius, vt in eo qui al-
legat titulum penſionis, iſte enim ſi petat ſe reſtitui
aduerſus ſententiam quam in poſſeſſorio reportauit
contrariam, allegans iuſtum impedimentum non au-
ditur. Bellam. decif. 638. ad idem etiam Guid. Papæ
ſing. 782.

54 Limitatur quintò, vt non procedat † in poſſeſſorio
extraordinario. Benintén. decif. 79. per totum, & in ſpe-
cie num. 8. in prioc. vbi habes exemplum, quòd dica-
tur hoc poſſeſſorium extraordinarium.

55 Limitatur ſextò, vt non procedat † ſi damnum eſſet
modicum, ita poſt Odofred. & Alber. in l. vltima, nu-
mero 4. C. qui legit. perſ. ſtandi in iudic. Menoch. de
retinend. poſſeſſ. remed. 3. nu. 862. & exemplum habe-
tur per eum in ſententia lata ſuper poſſeſſorio præpara-
torio alterius poſſeſſorij, videlicet, quando iudex inter-
loquitur interim ſuper poſſeſſorio, ne deueniatur ad ar-
ma,

ma, donec cauſa poſſeſſorij legitimè finiatur, quo caſu reſtitutionem non dari aduerſus interlocutoriam huiuſmodi cenſet Menoch. præalleg. remed. vltimo, nu. 54. vbi concord. plures, & in ſpecie Capyc. deciſ. decimatertia, Didac. Practicarum Quæſtionum, capit. 17. nu. quarto, verſic. 6. ad hæc, qui referunt ita fuiſſe iudicatum in auditorio Neapolitano, & Granatenſi. Grauat. in add. ad Veſtr. libro 5. capit. fina. num. 56. & Beninrend. deciſ. 79.

56 Limitatur ſeptimò, vt procedat † quando peteretur reſtitutio ex capite erroris ætatis, ſecus verò ſi prætextu iniquitatis ſententiæ, nam cũ hoc caſu videatur peti reſtitutio loco appellationis, quæ denegatur in poſſeſſorio, videtur deneganda quoque reſtitutio, & ita mihi viſum fuit quandoque verum, & notabile, per l. præfecti. ff. de minor. & rationem de qua ſupra in concluſione ad tertium, ſed in præſenti videtur mihi periculoſa limitatio, quia appellatio non ſolùm tractat de reſcindenda ſententia, ſed etiam de cõdemnando eum qui vicit, reſtitutio tractat tantum de reponẽdo minore in priſtino ſtatu in quo erat ante lationem ſententiæ, vt dicam infra quæſtio. prima, art. quarto. Quo ſtante ratio de qua ſupra in dicta reſpon. ad tertium videtur procedare etiam in hoc caſu, vnde non recederem à concluſione, & regula, etiam in caſu iſto, & ſecuriùs hoc hodie puto.

SVMMARIA.

1 *Appellationum tempora quæ hodie ſint, & quæ ratio.*
2 *Appellari ſemper poteſt in grauaminibus quæ habent tractum ſucceſſiuum, vt in carceratione.*
3 *Reſtitutio in integrum aduerſus omiſſam appellationem quare non ſit ſuperflua, & num. 5.*
6 *Reſtitutio in integrum ad appellandum, in quo differat à reſtitutione aduerſus ipſam ſententiam diffinitiuam.*
7 *Reſtitutio ad appellandum habet vim interlocutoria.*
Sed appellatio ab ea in ſcriptis fieri debet.
8 *Reſtitutione ad appellandum proceditur ſecundum naturam appellationis, vt ſcilicet deuoluat cauſam ad ſuperiorem iudicem, & non poſſit peti niſi poſt ſententiam.*
9 *Reſtitutio verò aduerſus ſententiam coram eodem iudice cognoſci poteſt & ante, & poſt ſententiam peti. Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam appellationem à ſe, vel tutoribus ſuis.*
10 *Tempus appellandi ipſo iure currit minoribus propter ſpecialem iudiciorum reuerentiam.*
11 *Declaratio l. prætor. C. quomod. & quando iudex.*
12 *Et an reſtituatur, ſi antequam ſententia ferretur renunciaſſet appellationi?*
13 *Et an procedat ſi prius ab hac ſententia reſtitutionem petiiſſet, & non obtinuiſſet?*
14 *Declaratio l. 1. C. ſi ſæp. reſt. poſtul.*
15 *Et an non procedat niſi minor doceat de læſione, id eſt, quod habet bonum ius in cauſa appellationis?*
16 *Et quid ſi eſſet ſententia à qua appellari non poſſet:*
17 *An maior reſtituatur aduerſus omiſſam appellationem quando ignorauit ſententiam, vel tenorem eius, & litigauit per ſeipſum, non per procuratorem?*
18 *Et quid quando per procuratorem litigauit, & procurator eius ſciuit tenorem ſententiæ.*
19 *Quid ſi procurator fuit iuſta de cauſa impeditus, quominus appellare poſſet.*
20 *Et quid ſi appellare noluit dolo malo.*
21 *Et an indiſtinctè domino, an verò cum diſtinctione de qua in l. arbitrio. §. ſi cuius dolo. ff. de dolo.*
23 *Et quid ſi procurator appellare noluit ex mera negligentia.*
24 *A procuratoribus difficiliùs aliquid exigi poteſt, quàm erui claua de manu Herculis.*
25 *Et quid ſi procurator appellare noluit ex bona fide, quia putauit non poſſe, vel non prodeſſe.*
26 *An maior reſtituatur aduerſus omiſſam appellationem quando ipſe ſciuit ſententiam, & tenorem eius, ſed fuit abſens per totum decendium, vel aliter impeditus?*
27 *Quid quando abſentia fuit neceſſaria, vel ſaltem probabilis.*
28 *Et quare reſtituatur minor hoc caſu ad appellandum, ſi poteſt ad totam cauſam reſtitui.*
29 *Quid quando abſentia fuit voluntaria, abſque contumacia tamen, opinio authoris. num. 30.*
31 *Quid quando procurator fuit impeditus alio impedimento quam abſentiæ, videlicet infirmitatis, & cætera.*
32 *Et quid ſi impedimentum proceſſit ex cauſa iudicis.*
33 *Et quid ſi propter paupertatem non potuit cauſam expedire.*
34 *Et an reſtituatur ſi non fuit abſens, vel aliter impeditus per totum decendium, ſed in principio, vel in fine tantum?*
35 *Et quid ſi in principio tantum, in fine autem decendij appellare potuit.*
36 *Et quid ſi fuit impeditus in fine tantum.*
37 *Et hæc reſtitutio an intra decendium peti poſſit.*
38 *Cautela, quando dubium eſſet an decendium tranſiuerit, vel ne, videlicet, appello, & quatenus mihi tempus non ſupereſt, peto me ad appellandum reſtitui.*
39 *Reſtitutio quando ad appellandum denegetur, an denegetur ſi conſtat ex proceſſu de iniquitate ſententiæ?*
40 *Et an ſit neceſſe, quod ſententia ſit notoriè iniuſta ex eiſdem actis?*
41 *Reſtitutio hæc ad appellandum coram quo iudici petenda ſit.*
42 *Reſtitutio hæc ad appellandum ad quantum tempus, & intra quantum detur reſtitutio.*
43 *Et quid ſi impedimentum non durauit per totum decendium.*
Et intra quantum tempus detur hæc reſtitutio.
44 *Reſtitutio an detur aduerſus elapſum tempus petendi recipiendi, vel præſentandi apoſtolos?*
45 *Tempus petendi apoſtolos quantum ſit de iure ciuili.*
Et quid ſi iudex aliud ſtatuerit.
46 *Et quando incipit hoc tempus.*
47 *Et an poſſit hoc tempus ex conſenſu partium prorogari ſaltem per viam compromiſſi?*
49 *Et an ſuccurratur aduerſus lapſum huius temporis ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
Authoris opinio diſtinguit.
51 *Quid ſi impedimentum propter quod elapſum fuit hoc tempus proceſſit à iudice.*
Et quid ſi non inſtanter, & inſtantiſſimè bis & ter petiti fuerint à iudice.
52 *Declaratio cap. ab eod. §. illud autem, de appella. in 6. in verbis illis. (vnde contexit. &c.)*
53 *Quid quando impedimentum prædictum proceſſit ab alio, quam à iudice.*
54 *Et an procedat cum diſtinctione l. arbitrio. §. ſi cuius. ff. de dolo, quando impedimentum à tertio proceſſit?*
55 *Reſtitutio in integrum ad petendum, recipiendum, vel præſentandum apoſtolos coram iudice ad quem, peti poteſt.*

QVÆSTIO LXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam diffinitiuam, & rem iudicatam. Et in primis de reſtitutione in integrum aduerſus omiſſam appellationem ſeu lapſum temporis ad appellandum.

DIFFINITIVA ſententia lata, poteſt ex ea prætendere ſe læſum is qui victus eſt, vel propter iudicis iniquitatem, vel propter proprium ſui ipſius erro-

Digitized by Google

errorem vel negligentiam, vel defectum in probationibus faciendis, & iure ſuo deducendo ad libitum, idque vel ex fragilitate ætatis, vel legitimum impedimentum cauſatum.

Primò quidem caſu indemnitati ſuæ qui occurrere vult appella reſoler. & debet.

Secundò caſu reſtitutionem petere neceſſe eſt.

Sed quoniam quandoque omittitur appellatio, & negligenter permittitur labi tempus appellandi, idque accidit, vel propter ætatis fragilitatem, vel propter legitimum impedimentum, de reſtitutione in integrum aduerſus lapſum temporis appellandi primo loco videndum eſt. Idque his nouem articulis abſolui poteſt.

Primò, de quibuſdam præmiſſis neceſſarijs pro intelligentia dicendum?

Secundò, An hæc reſtitutio regulariter detur minori?

Tertiò, An regulariter detur maiori, latè diſtinguitur, & in primis, quid quando victus ignorauit ſententiam, & non per procuratorem, ſed per ſeipſum litigauit?

Quartò, Quid quando per procuratorem litigauit?

Quintò, An reſtituatur maior quando ſciuit, ſed impeditus fuit ex cauſa abſentiæ, vel alia per totum decendium?

Sextò, Quid ſi impeditus fuit alio impedimento neceſſario, ſed non per totum decendium?

Septimò, Coram quo iudice hæc reſtitutio petenda ſit?

Octauò ad quid, ſiue quantum tempus detur hæc reſtitutio?

Nonò, An reſtituantur minor, vel maior aduerſus lapſum tempus petendi, vel præſentandi apoſtolos?

Articulus I.

1 AD primum, de quibuſdam ſcilicet præmiſſis † neceſſarijs præmiſſis pro intelligentia dicendorum.

Præmittendum eſt primò, quòd quicquid antiquitus
2 ſtatutum fuerit, circa tempus appellandi. † Hodie iure nouiſſimo decem dies currētes duntaxat conceduntur, quod tempus decendium appellatur, authentica hodie. C. de appellationibus.

Et ratio elegāns redditur ab Imp. in corpore vnde ſumitur d. auth. quare ſcilicet non bidui tantum, vel tridui, vt prius fiebat, concedatur, quam notes, quia deſeruit etiam infra dicendis.

Et cum hoc iure ciuili nouiſſimo concordat etiam ius canonicum, text. eſt in capit. concertationi, de appel. in 6.

Et iſti decem dies non currunt niſi à die ſcientiæ latæ ſententiæ, & tenoris illius d. c. concertationi, & Gloſ. in cap. ab eo, eod. tit. cum concord. per Marant. in 6. parte, num. 215.

Prædicta tamen non habent locum in † grauaminibus,
3 quæ haberent tractum ſucceſſiuū, vti eſſet carceratio, tunc enim poteſt ſemper appellari, quia ſemper, & qualibet die, & hora quis iterum grauatur. Bald. in l. 2. nu. 7. C. de epiſcop. aud. Specul. in tit. de appellat. §. reſtat, verſ. quid dices, & ibi Io. And. in c. dilectus, el ſecondo, de reſcript. cum concord. per Marant. in d. 6. par. nu. 216. & in Marg. ad Bald. præalle. nu. 7. vbi etiam habet pulchram limitationem, quem vide & nota per te ipſum, quia hæc loco præmiſſorum attingo tantum.

Præmittendum eſt ſecundò, quomodo † hæc quæſtio
4 non eſt ſuperflua, vel indubitabilis.

Cum enim certum ſit minorem poſſe reſtitui aduerſus ipſam ſentētiam diffinitiuam, & rem iudicatam, & illa reſtitutio ſit plenior, & vtilior quàm hæc reſtitutio ad appellandum tantum, videtur fruſtra quæri an detur reſtitutio aduerſus appellationem omiſſam, & ſic ad appellandum.

Sed breuiter veritas eſt, hanc reſtitutionem vtilem &
5 neceſſariam eſſe in ſuis caſibus; † nā multoties accidit, quòd ſententia lædit minorem prætextu iniquitatis iudicis, non ex defectu ipſius minoris, vnde magis intereſt ipſius minoris, vel etiam maioris læſi poſſe appellare, & per appellationem poſſe non ſolùm ſuſpendere ſententiam, & eius effectum, prout operatur quoque ipſa reſtitutio aduerſus ſententiam ipſam, ſed in fine ſecundæ inſtantiæ reſcindere ſententiam ipſam, non ſolùm ad reponendum minorem in priſtino ſtatu in quo erat ante ſententiam ac ſi illa lata non eſſet, ſed etiam ad condemnandum ei aduerſarium, prout fieri poteſt per viam appellationis, non autem poteſt per viam reſtitutionis in integrum, vt dicam inf. q. 72. art. 5. Quemadmodum igitur magis intereſt in aliquibus caſibus poſſe appellare, quàm reſtitui in integrum aduerſus ipſam ſententiam, ita defendi poteſt euidenter, quòd iſta reſtitutio ad appellandum, & vtilis & neceſſaria eſt in caſibus, in quibus magis vtile eſt appellare, quàm in integrum reſtitui.

6 Præmittendum eſt tertiò, † quòd hæc reſtitutio ad appellādum, quo ad effectum eius differt multum à reſtitutione aduerſus ſententiam ipſam diffinitiuam. Nam in primis iſta reſtitutio ad appellandum habet vim in-
7 terlocutoriæ, † illa verò diffinitiua eſt, Bal. in add. Specul. in titul. de reſtit. in integ. in princip. Non tamen intellige in, quod procedat quātum ad hoc, quod appellatio ab ea interpoſita in ſcriptis fieri debeat: quo verò ad materiam clem. appellāti. de appel. & alios effectus, habet vim diffinitiuæ, vt ſingul. tradit Bellam. deciſ. 335. ſententia, quod dicit eſſe notabile.

8 Item in reſtitutione ad appellandum † proceditur ſecūdùm naturam appellationis, vt ſcilicet deuoluat cauſam ad ſuperiorem iudicem, & non poſſit peti niſi poſt ſentētiam, ſed in reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam proceditur ſecūdùm naturam reſtitutionis, vt ſcilicet poſſit coram eodem iudice cognoſci & ante, & poſt ſententiam aduerſus totam cauſam, vel omiſſas probationes peti poſſit, ſecundùm Bart. in l. Diuus, colum. fin. verſ. quæro quid eſt hoc dictum. ff. eod. de reſtit. in integ. & Bald. in l. 1. in fine. C. ſi ſæp. reſt. poſtul. & dicam etiam infra artic. ſeq. in limit.

Articulus II.

9 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituitur ad appellandum poſt lapſum decendium ex negligentia ſua, vel tutorum ſuorum, &c.

Videtur quòd non.

Quia ceſſat remedium extraordinariū reſtitutionis in integrum, vbi minor eſt tutus ipſo iure, vt ſupra plenè dictum fuit q. .. att. .. Sed aduerſus præſcriptiones tēporales minor eſt tutus ipſo iure. l. fin. C. in quib. cau. reſt. in int. non eſt neceſ. & dicam inf. q. ... art. ... ergo &c. Sed contra eſt veritas.

Tex. eſt in l. ſi fine. §. pen. ff. de mino. & in l. 1. C. ſi ſęp. reſt. poſtul. & ita omnes paſſim. Gloſa. Bartol. & alij in d. l. 1. & d. l. ſi fine. §. penult. Azo C. ſi aduer. rem iud. num. 2. Alex. conſil. 80. num. 4. lib. 7. Bertrand. conſil. 315. numero 7 & 8. lib. 2. Dec. conſil. 436. latè per totum. Soc. iun. conſil. 131. numero 22. lib. 3. Mauric. cap. 258. Rota deciſ. 228. contra in nouis, & deciſ. 90 non ſufficit, in nouis, quæ eſt dec ſ. 5. de reſt. in integrum in nouis, ſed tamen non de hoc in ſpecie quicquam dicit, hoc tamen notat Caſſad. deciſ. 6. num. 5. tit. de appel. & non habet ſcrupulum.

Et ratio clara eſt, quia nimis grauiter læditur minor, ſi non poteſt appellare à ſententia iniqua ex eo ſolum, quia tranſiuit tempus appellandi, vnde &c.

Ad contrarium reſp. ſecundùm quoſdam, quòd iura prædicta in quibus fundatur concluſio prædicta, ſunt correcta per d. l. fin. C. in quib. caſib. reſt. non eſt neceſſ.

Sed

Sed hæc ſol. communiter reprobatur, per Paul. de Caſt. Fulg. & alios in d. l. 1. C. ſi ſæp. reſt. poſtul. in fine. ex eo quia idem dicunt eſſe de iure nouiſſimo, vt in auth. de appel. & intra quæ tempora. §. 1.

Secundò igitur reſp. Gloſa in d. l. 1. & Gl. in l. fi. in verbo, conceſſerunt. C. in quib. cau. quod ſpeciale eſt in iſtis
20 temporibus appellandi,† & ratio ſpecialitatis eſt propter iudiciorum reuerẽtiam, & authoritatem, ad quam firmandam currunt hæc tempora minori, quæ aliàs non currerent l. properandum. §. fin. C. de iud. & §. pupillus, Auth. de hæred. & falcid. & in l. ſi fideiuſſores. §. in omnibus. ff. mandati. & hanc ſequitur Paul. de Caſt. in d. l. 1. C. ſi ſæp. reſtit. poſtul. & Azo idem voluit in rubr. C. adu. rem iud. in fine.

Sed adhuc obſtat l. prætor. C. quom. & quãdo iudex,
21 vbi ipſo iure minor eſt tutus.† ſed reſp. Bar. & cæteri in d. l. fi. C. ſi adu. rem iud. quod ibi minor fuit inde læſus, non enim habebat curatorem &c. quo caſu dicunt non currere tempus ipſi minori ad appellandum, quia ſententia illa nulla fuit, & reſciſſione per viam appellationis non indigebat.

Stat ergo concluſio, quòd minor paſſus ex negligentia labi tempus appellandi, reſtituitur ad illud idem tempus, vt poſſit appellare.

22 Ampliaturque primò, vt procedat, † etiam ſi antequam ſententia ferretur, renunciaſſet appellationi. Mauric. de reſt. in int. cap. 55. & dixi ſupra. q.... art...

23 Amplitur † ſecundò etiam ſi contra ipſam ſententiam prius reſtitutionem petijſſet, & non obtinuiſſet; nã nihilominus poteſt adhuc reſtitui ad appellãdum ab illa ſententia aduerſus quam reſtitui non potuit, etiam ſi interim lapſum fuit tempus appellandi, ſecundùm vnum intellectum Gloſæ in d. l. 1. C. ſi ſæp. reſt. poſtul.

Et licet communis intellectus ſit, quod ibi loquitur de omiſſa appellatione ab ipſa denegata reſtitutione in integrum, tamen mihi placet etiam intellectus ille, quia
24 certè ſing. eſt,† & optimè procedere poteſt in caſu, quo minor voluit læſionem ſuã probare, ex eo quia non allegauit alleganda in proceſſu &c. & non probauit, quia ſe geſſit vti diligens paterfamilias in allegãdo omnia quę habuit, & potuit, vnde quantum ad cauſam ætatis ipſe non veniebat reſtituendus, ſed bene quãtum ab iniquitatem ſententiæ audiẽdus erat, quia fortè erat iniuſta, quo caſu appellatione veniebat reſcindenda, non reſtitutione, quod voluit Imperator ibi, dum inquit, appellare enim debuiſtis, ſi vobis ſentẽtia diſplicebat, &c. nõ nego tamen quin illa verba commodiſſimè aptari poſſint ad communẽ intellectum, ſed cum adhuc poſſit cõuenire & huic, de quo dixi, reſpuenda nõ eſt ampliatio.

25 Limita econtra, vt non procedat,† niſi minor doceat de læſione, id eſt, quod habet bonũ ius in cauſa appellationis, ita Bar. in l. nam & poſtea. § ſi minor. ff. de iureiur. & pleniſſimè dixi ſupra in prima parte. q. 39. art. 5. verſic. in cõtrarium, & in indiuiduo noſtri articuli. Bellam. deciſ. 38. verſic. ſicut cum petitur, & Mil. in ſuo repertorio in verbo, reſtitutio, qui dicunt, quòd debet doceri aliqualiter de iniuſtitia ſentẽtiæ; & ita debet intelligi Gratus cõſ. 119. n. 45. lib. 1. dum inquit, quod minor petens ſe reſtitui ad appellãdum, debet oſtendere quod ſi appellaſſet, & appellationem proſecutus fuiſſet, prout nũc facere vult, obtinuiſſet in cauſa, nam non de plenaria probatione, ſed de aliquali fumo boni iuris docere debet, & ſat ei eſt. Prout ẽt pleniùs & clariùs deduxi d. q. 36. art. 5. quæ omnia hic cõmodè aptari & reperi poſſunt, & præſertim q̃ dixi ibi in verb. ego puto ſic dicẽdũ.

26 Limita etiam ſecundò, niſi eſſet talis † ſentẽtia à qua appellari non poſſet, tũc enim fruſtra quæreretur de reſtitutione danda aduerſus omiſſam appellationem, ſeu ad appellandum, & reſtitutio fruſtratoria non conceditur. Lapus alleg. 53. in fin. refert & ſimpliciter ſequitur D. Rober. Lancellot. in tract. de authen. par. 2. cap. 14. num. 34.

Articulus III.

17 AD tertium, An ſcilicet † maior reſtituatur in integrum aduerſus omiſſam appellationem, quando ignorauit ſententiam, vel tenorem eius, & non per procuratorem, ſed per ſe ipſum litigauit?

Concluſio ex mente Doctorũ hæc videtur eſſe. Quòd ſi quidem ignorauit ſententiam latam eſſe, non eſt opus ei reſtitutione aliqua, quia tempus ipſo iure non currit, vt d. c. cõcertationi. de appel. in 6. & hoc eſt veriſſimum, quicquid velit Bertrand. conſ. 312. n. 3. lib. 1. dum ſenſit, q; hoc caſu ſuccurratur læſo per reſtitutionem in integrum ex capite ignorantiæ. Quia hoc eſt ſecundùm tex. in d. c. cõcertationi, & communem omnium Doctorum theoricam, quod ſcilicet decendium, quod ad appellandum datur, non currit niſi à die quo victus habuit notitiam ſententiæ.

Si verò ſciuit ſententiam latam eſſe, ſed ignorauit tenorem eius, & tunc ſi quidem per abſentiam ſuam, vel aliud iuſtum impedimentum ſcire non potuit, idem dicendum erit, & ideo cautela eſt, quod is pro quo ſententia lata fuit, eam cum toto tempore illius ad notitiam victi etiam abſentis peruenire faciat.

Si verò, culpa eius qui docere poterat & debebat, puta quia oſtendere noluit, vel non potuit, & tunc reperio Mauric. cap. 412. tangẽtem hunc caſum, & decidentem quod ſuccurratur huic victo ope reſtitutionis in integrum aduerſus lapſum decendij.

Sed hoc videtur mihi dubium ex duobus.

Primò enim non video, nec percipio differentiam, quare nõ debet eſſe tutus ipſo iure etiam hoc caſu, ſtante regula d. cap. concertationi, & quod ignorantia iuſtiſſima ſit.

Secundò, quia ſi ei ſuccurrendum eſt non ipſo iure, ſed ope reſtitutionis, non videtur poſſe fieri hoc, niſi ita demum ſi ille notarius non ſit ſoluendo, vel abfuerit ab eo dolus, puta quia non potuit oſtendere, morte, vel alio neceſſario impedimento prẹuẽtus; & ſic neceſſarium eſſet, vel date reſtitutionem ipſi læſo in ſubſidiũ, vel agere contra notarium actione de dolo ad intereſſe, vt eſt tex. in l. arbitrio. §. ſi cuius dolo. ff. de dolo, igitur veriùs puto ſecũdùm regulam d. c. cõcertationi, etiam ipſo iure tutum ipſum victum, ne res in iudicatum tranſeat ob aſtutiã, vel colluſionẽ partis, in graue præiudiciũ ipſius.

Si demum negligẽtia propria ignorauit tenorẽ eius, tunc ego dico, quòd ſi eſt notificata ei ſententia, & tenor eius, & ipſe neglexit videre, legere, & appellare, nullatenus ei ſuccurritur, quia per eum ſtetit. l. nõ enim. ff. ex quib. cauſis maior. Si verò ratificata nõ fuit, puto ſtandum adhuc ipſi regulæ, & quod decendium ipſo iure non curret, nec opus ſit reſtitutione ad appellandum.

Et ſic ex prædictis patet, quòd iſte articulus non habẽt difficultatem, & cõcluſio in omni ferè caſu ex prædictis ea erit, quod maiori qui ignorauit ſententiam, vel tenorem eius, non currit decendium, & ideo non eſt neceſſaria reſtitutio ad appellandum, quando ſcilicet per ſe & non per procuratorem litigauit.

Articulus IV.

18 AD quartũ, An ſcilicet † maior reſtituatur ad appellandum, quando ipſe quidem ignorauit ſententiam vel tenorem eius, ſed procurator eius ſciuit?

Diſtingue duo membra.

19 Primum eſt, quando procurator † fuit iuſta de cauſa impeditus, quominus appellare poſſet, & hoc caſu indubitata ſit concluſio, quod ſuccurri debet ipſi domino ope reſtitutionis in integrũ, vt appellare poſſit, ita Mauric. c. 373. & rationes claræ ſunt, vt per eum, & habẽt locum pro hac concluſione quæ dicam art. ſeq.

20 Secundum membrum eſt,† quando procurator non fuit impeditus, ſed appellare noluit, & tunc ſubdiſtin-

gue tres caſus, in quorum quodlibet probabiliter dubitari poteſt.

Primus caſus eſt, quando dolo malo omiſit appellare.

Secundus, quando ex negligentia mera.

Tertius, quando bona fide, quia putabat non poſſe, vel non expedire.

21 Quoad primum † clara concluſio eſt, quòd domino ſuccurri debet aliquo modo, ſed quomodo hoc dubium eſt, & præcipuè de duobus dubitari contingit.

22 Primum eſt, an † indiſtinctè ſuccurratur domino, an verò cum diſtinctione, de qua in l. arbitrio. §. ſi cuius dolo. ff. de dolo.

Et videtur quod cum diſtinctione d. §. ſi cuius dolo, ſuccurri debeat, hoc eſt, quod ſi procurator non eſt ſoluendo ſuccurratur quidem ipſi domino, ſin minus detur actio de dolo contra ipſum procuratorem ad intereſſe litis, & ſententia remaneat res iudicata, neque amplius appellari poſſit, & hoc quia ita eſt regula d. §. ſi cuius. & Gloſ. & Doct. ibi communiter tradunt, & ego dixi plenè ſupra in prima parte, quæſt. 13. art. fin. circa impedimenta prouenientia ab aliquo tertio.

Sed videtur econtra, quod domino indiſtinctè ſuccurratur prout ſentiunt Doct. in l. 1. §. fi. ff. quādo appell. ſit, & aliorum quos refert author in Repertorio Felyni in verbo, procurator, col. 2. n. 2. & Afflict. ſuper conſtit. Regni, lib. 2. rub. 40. num. 26. ſimpliciter dicit dari reſtitutionem ex clauſula generali, & ego puto veriùs, & æquiùs, vt tollatur omnis ſuſpicio & occaſio, ne aduerſarius victor colludat cum procuratore ipſius victi, ad hoc vt ſententia transeat in iudicatum, & offerat ſe ſoluturum intereſſe litis, &c. vnde ne quis ex dolo ſuo, &c. ideo, &c. & ad d. §. ſi cuius dolo, reſp. poteſt, quòd ipſemet quia non appellauit, id eſt, procurator, non fuit ab alio impeditus doloſè, ſed ipſemet doloſè appellare omiſit, & damnum domino litis dedit, ipſimet qui appellare debebat, vnde non ſumus in iiſdem penitus terminis, de quibus in d. §. ſi cuius dolo.

23 Quoad ſecundum, † Videtur quòd negligentia procuratoris in non appellando, noceat domino, & ideo nulla ei hoc nomine datur reſtitutio, quia imputare ſibi debet dominus quare procuratorem ſic negligentem elegit. l. cum mandato. ff. de minor.

Et per hanc rationem ita vult apertè Afflict. ſuper conſtit. regni lib. 2. rubr. 40. num. 26. & Paleot. decis. 86. Veral. 167. & ſimpliciter ſequitur Lancellot. de atten. part. 2. cap. 14. num. 2.

24 In contrarium, quòd imò detur reſtitutio † ipſi domino, licet habeat recurſum contra procuratorem, Rebuf. de reſt. in integ. art. 1. glo. 2. num. 23. per Gloſ. in l. is qui reipublicæ. ff. ex quib. cauſ. maior. Quia inquit faciliùs poſſe eripi clauam de manu Herculis, quàm quicquam à procuratoribus exigi.

Sed vera concluſio & communiter recepta eſt, quòd ſi procurator non eſt ſoluendo, vel alia de cauſa contra eum recurſus domino non detur, reſtituatur dominus in ſubſidium. Gloſ. ſing. in l. 1. in fin. ff. quando app. ſit, & ibi Bar. Bal. & alij, & Bal. in marg. dicit illam Gloſ. ſing. ad hoc. Idem tenet Gl. in auth. hodie. C. de appel. & ibi Salyc. verſic. quæritur 3. Gl. & idem pleniùs in l. ab eo, verſ. reſtat. C. quomodo & quando iud. & Bald. in d. auth. hodie, idem ſequitur & de communi teſtatur, & Paul. de Caſt. ibi, in verſic. item oppone, &c. Felyn. in cap. 1. n. 6. & 7. vt lit. non conteſt. vbi de communi ſchola Doctorum ſic tenentium atteſtatur Præpoſ. in c. ex ratione, nu. 17. de appel. Guid. Papæ conſil. 182. nu. 2. Rim. conſil. 87. nu. 22. lib. 1. & Rol. à Valle conſil. 10. num. 11. & 23 & ſeq. lib. 1.

Et pro hoc adducitur in arg. l. properandum, in fine, C. de iud. vbi idem ſtatuitur in minore.

Ad contrarium reſp. quòd imputari poſſit domino, quando ſciuiſſet ipſe ſententiam, & tenorem eius, & confiſus de diligentia procuratoris appellare omiſiſſet, ſed nos præſupponimus quòd Dominus neſciat ſententiam, vel tenorem eius, & quòd ſi ſciuiſſet, de procuratore confiſus fortè, & vt veriſimile eſt, non fuiſſet, vnde ceſſat d. l. cum mandato, &c.

25 Quoad tertium, videtur † quod bona fides procuratoris in appellando noceat domino, prout Bald. in d. auth. hodie, num. 3. verſic. ſecundo caſu.

Sed contra eſt verior & communis ſententia, quam tenet Felyn. in cap. 1. num. 6. vt lit. non conteſt. licèt demum dicat cogitandum, & clariùs Rolan. conſil. 10. nu. 21. lib. 1. iuncto num. fin. & Villalob. pro communi amplectitur, in ſuis Commun. opin. in verbo, abſens, n. 7. & ego puto veriùs, quia error & imprudentia procuratoris non debet magis nocere domino, quàm vera negligentia noceat, & ideo eſt tenēdum, quòd ſi domino non datur recurſus contra procuratorem, ex eo quia ſoluendo non ſit, vel alia de cauſa, reſtitutio in integrum in ſubſidium denegari non debeat, prout in præcedenti caſu non denegatur.

Et hoc eſt æquiùs, & ſecuriùs, & ſic poteſt intelligi id quod vult Bald. in dicta authen. hodie. & propter quod dubitat Felyn. d. c. 1. nu. 6. vt ſcilicet non reſtituatur dominus, donec habet recurſum contra procuratorem, & hoc fauore iudiciorum.

Articulus V.

26 AD quintum, An ſcilicet reſtituatur maior ad appellandum, † quando ipſe ſciuit ſententiam, & tenorem eius, ſed fuit abſens, vel aliter impeditus per totum decendium?

Diſtingue tres caſus.

27 Primus eſt, quando abſentia † fuit neceſſaria, vel ſaltem probabilis, & in ſumma talis quæ regulariter dicatur iuſtum impedimentum, & iuſta cauſa reſtitutionis.

Et hoc caſu conclude ſine ſcrupulo, quòd reſtitutio datur, ita vult Gloſ. expreſſa in d. authen. hodie, in fine, ibi, vel neceſſaria, vel probabili cauſa abfuerit, & Salyc. in d. l. ab eo, col. fin. circa medium, dicens in hoc non eſſe dubium.

Et ratio eſt ſecundùm Doctores, quia ſi reſtituitur hoc caſu ad totam cauſam ipſe victus ſi ei placeat, multò magis reſtitui debet ad appellandum ſi hoc malit, per ea quæ habentur per Gloſ. Bar. & alios in l. fi. ff. de reſt. in integ.

28 Sed hoc ſtante, ſuboritur † dubium, nam ſi poteſt reſtitui ad totam cauſam, quare datur reſtitutio ad appellandum? Reſpon. quòd licèt pleniùs remedium videatur reſtitutio ad totā cauſam, tñ reſtitutio ad appellandū tēdit ad coadiuuandum remedium ordinarium; vnde concurrunt, non autem inuicem tolluntur, vt dixi ſupra circa remedia ordinaria, & extraordinaria. q. 17.

Præterea quandoque non expedit reſtitui ad totam cauſam, ſicut expedit reſtitui ad appellandum, vt dixi ſupra eod. art. 1.

29 Secundus caſus † eſt, quando abſentia fuit voluntaria duntaxat, abſque contumacia tamen.

Et ſic videtur, quòd non detur reſtitutio ad appellandum, prout videtur ſentire Gloſ. in d. l. ab eo, in verbo, indefenſis, in princ. C. quom. & quando iudex.

Sed Alber. ibi col. fi. circa medium, ex ſententia eiuſdem Gloſæ in fine, dicit non debere hoc caſu fieri differentiam inter ſpecies abſentiarum, concludens quod ſi tempore latæ ſententiæ & ſciētiæ eius victus ſit abſens quocunque modo, & in ſpecie taliter, quòd eius abſentia nō eſſet iuſta cauſa reſtitutionis aduerſus ſententiam illam, tamen reſtituitur ad appellandum, ſi durante illa abſentia etiam non neceſſaria, vel probabili decendium tranſactum fuerit. Motus per d. l. ab eo, vbi non diſtinguuntur cauſæ abſentiæ, ergo diſtingui non debent.

Sed certè regula iſta debilis eſt, quia procedit ſecundùm

420

dum identitatem, vel diuerſitatem rationis, &c.

Vnde conſiderandum eſt, an in qualibet ſpecie reſtitutionis ſit eadem ratio, & æquitas ſuccurrendi ipſi victo, & vbi negligentia, & vbi neceſſitas ſit.

30 Ego igitur dico ſic; Aut † victus qui habuit notitiam ſententiæ, & tenoris illius dum aberat, nõ potuit tempeſtiuè redire, etiam ſi voluerit, vel propter itineris lõginquitatem, vel tempeſtatem, vel hoſtium, vel latronum iuſtum timorem, & tũc puto bene loqui Salyc. quia quacunque de cauſa cæperit abeſſe, non refert. dum ipſe reditus ad appellandum impeditur ex neceſſitate, & ratio qua mouetur, eſt, quia eadem eſt ratio ſuccurrendi, ac ſi abeſſet reip. cauſa, etenim nõ allegabit pro cauſa ſui impedimenti abſentiam qua aberat, antequam ſciret ſententiam latam, & tenorem eius, ſed quod à die qua voluit appellare & incæpit ei currere tempus decendij, nunquam potuit, quia neceſſaria abſentia, dum redire voluit, impeditus fuit.

Aut potuit tempeſtiuè redire ad appellandum ſi voluiſſet iter arripere, & hoc facere omiſit, & decendium interim lapſum eſt, & tunc firmiter teneo, quòd eidem non ſuccurratur, nec ad appellandum reſtituatur. Tùm per regulam l. non enim. ff. ex qui. cau. maior. Tùm quia aliàs poſſet ad libitum partium fieri fraus, d. auth. hodie, & depoſitioni illius, cui etiam conſenſu partium derogari non poteſt, ſecundùm Matan. in 6. parte, nu. 216. vel circa.

31 Tertius caſus eſt, † quando fuit impeditus alio impedimẽto, quam abſentiæ, videlicet, vel infirmitate graui, vel carceratione, vel furore continuo, vel alia iuſtæ cauſa, &c. & breuiter veriſſima concl. illa eſt, quòd ſi quidem impedimentum remoueri potuit, id eſt, quod eo non obſtante potuit appellare, reſtitutio non dabitur ad appellandum, quia qui poteſt remouere impedimentum, non dicitur legitimè impeditus. & non reſtituitur, vt dixi ſupra quæſt. 27. art. 8. & dixi etiam proximè, verſic. aut potuit, &c.

Si verò non potuit remoueri impedimentum, tunc clarum eſt, reſtitutionem dari. Per ea, quæ dixi ſupra q. 11. art. 6. circa impedimentum infirmitatis, & q. 7. art. 9. circa impedimentum carcerationis, &c. & q. 11. art. 2. circa impedimentum furoris.

32 Hæc amplia, vt procedat † etiam, ſi impedimentum non ex perſona ipſius victi, ſed ex perſona iudicis proceſſit, puta quia adiri non potuit, vt in terminis noſtris tradit Bertrand. in conſil. 313. num. 7. 8. & 9. lib. 3. Vel quia ignorauit victus quem iudicem adiret, Mauric. c. 384. & propterea fortè appellauit ad non habentem iuriſdictionem, vt per eum ibi, & certè ſing. dictum eſt.

33 Idem erit, ſi propter paupertatem † non potuit ſoluere id quod ſoluendum erat, iuxta formam ſtatuti ab ipſo appellante, videlicet, vel gabellam, vel aliud, alio nomine nuncupatum, ꝙ idem referat, vt poſt Bald. in l. 2. §. ſi quis iudicij. ff. ſi quis caut. not. pro ſing. Cremenſ. nota. 112. & Mattheſ. notab. vltimo, quæ optimè addi poſſunt infra ijs, quæ dixi de impedimento paupertatis, quæſt. 11. art. 9.

Articulus VI.

34 AD ſextum, An reſtituatur, † ſi non fuit abſens, vel aliter impeditus per totum decendium, ſed in principio, vel in fine tantum?

Diſtingue duos caſus.

35 Primus eſt, † quando fuit quidem abſens, vel aliter impeditus in principio decendij, ſed tamen in fine potuit appellare ſi voluiſſet, &

Videtur, quod non detur reſtitutio, quia negligentia ſubſequens tollit, & corrodit neceſſitatem impedimenti præcedentis, vt dicunt Doct. in alio propoſito ſimul ſupra quæſt. 70. art. 9 & ex negligentia ſubſequenti apparet, quòd etiam ſi ab initio impeditus non fuiſſet, nihilominus non appellaſſet, quo caſu non excuſat impedimentum, quando de hac voluntate ita conſtat, vt dixi ſupra q. 27. art. 4. & 5.

In contrarium facit, quia quod impedimentum de tempore abſtulit, reſtitui debet, ſecundùm Doct. in auth. ei qui appellat. C. de temp. appel.

Ego puto, ꝙ reſtitutio dari debeat, per tex. in auth. de appell. & intra quæ temp. in fine principij, dum dicitur ibi, ꝙ hoc tempus appellandi ex eo fuit prolongatum, quia non poterant victi infra biduum, vel triduum maturè deliberare, an eis expediret appellare, vel appellationem omittere, & liti cedere, & propterea fuit eis decendium conceſſum, vt plenè interim deliberare poſſent, quid eis agendum eſſet, quo ſtante ſi ex his dictis aliqui lapſi ſunt, dum victus in impedimento conſtitutus erat, apparet quod ei ad deliberandum ſolum illi vltimi dies pauci ſuperſunt, & ſic ipſe non habet integrum tempus ad deliberandum, & conſequenter reſtitui debet.

36 Secundus caſus eſt, † quando quidem ab initio non fuit impeditus, neque in medio, ſed tantum in vltimis diebus duobus, vel tribus, &c.

Et videtur quòd reſtitui non debeat.

Primò, per illud generale, quod dum potui nolui, dum volui adimplere nequiui, &c.

Secundò, per illud ſpeciale in hac materia, quod qui nimis ſe arctat, non reſtituitur, ſi impedimentum in fine ſuperuenit. l. 2. §. ſi quis iudicio, verſ. ſi quis tamen, ff. ſi quis caut. & ibi traditur per rationes, & ego dixi ſupra quæſt. 77. art. 6.

Sed contrarium puto verius; Per id quod proximè dixi in præcedenti caſu, ſi enim dicti decem dies iure nouiſſimo dantur ad deliberandum, non poteſt imputari ipſi victo, quare ab initio non appellauit, vt d. §. ſi quis tamen, qui tex. iuncta d. auth. de appel. & intra quę tẽp. in princ. probat hanc concluſionem. & ita tenet Fulgoſi in d. auth. ei qui, num. 6. C. de temp. appell.

Ex quibus etiam patet reſponſio ad contraria.

Prædicta omnia, in quibus concluſum eſt, reſtitutio-
37 nem ad appellandum dati, Limita † & intellige, vt procedant ita demum elapſo decendio, nam durante decendio non daretur reſtitutio, cum ſuperſit adhuc remedium ordinarium ad appellandum. Rota de appellat. in nouis deciſio. 54.

38 Et propterea darem cautelam, † quod appellans diceret ſic, quando dubitaret an decendium, & ſic tempus appellandi competeret, vel ne. Appello, & quatenus mihi tempus appellandi non ſuperſit, peto me ad appellandum reſtitui, &c.

Econtra verò prædicta omnia, in quibus concluſum eſt, reſtitutionem non dari.

39 Limita † vt non procedat, quando conſtaret de manifeſta iniquitate ſententiæ, eo enim caſu licèt tempus appelandi lapſum eſſet, & ex nullo capite reſtitutio competeret, ex hoc ipſo dari deberet, quia de iniquitate ſententiæ manifeſtè appareret, ita mirabiliter dixit Pau. de Caſt. in l. ſi ſeruo inuito. §. cum prætor. in fin. ff. ad Treb.

Et pro hoc adducit l. ſi fundus. §. ſi plures. ff. de pigno. ibi, ſed humaniùs eſt, quem tex. etiam allegat Gl. in d. §. cum prætor. in fine. vnde & ipſa in hoc conſentire videtur, & profectò eſt nota. dictum, & æquitati conſonum. Eſt tamen aduertendum, quod hęc notoria iniuſtitia ſa-
40 tis eſt, quod colligatur † ex proceſſu, non autem neceſſe eſt, quòd ſententia ſit notoriè iniuſta ex eiſdem actis, quia tunc redditur nulla, & abſque appellatione reſcinditur, vt tradunt Doct. vbique.

Limitant alij prædicta alijs modis, ſed ego dico ſeparatim in ſequentibus articulis pleniùs & congruentiùs.

Articulus VII.

41 AD ſeptimum, Coram quo † ſcilicet Iudice hęc reſtitutio ad appellandum petenda ſit?

Breuiter concluſio eſt, quod coram Iudice à quo, vt tradunt Bart. Cyn. & Bald. in l. præſes. C. de appel. Ruy. conſil. 120. n. 7. lib. 5. Aufrer. in add. ad Capel. Thol. dec. 393. Franc. in c. ex ratione. n. 57. de app. Mil. in ſuo reper. in verbo, iudex quis adeundus, Anch. in c. fin. in 6. q. de reſt. in integ. Veſt. lib. 8. c. 3. num. 13.

Sed declara, vt poſſit peti hæc reſtitutio non ſolùm coram iudice à quo, ſed etiam coram principe ſuperiore, caſus eſt in l. 1. C. ſi ſæp. reſt. poſtul. & ibi notat Fulgoſ. & facit Ruyn. d. conſil. 120. num. 17. & Aufr. in add. ad Capel. Tholoſ. deciſ. 393.

Articulus VIII.

42 AD octauum, Ad † quantum ſcilicet tempus, & intra quod tempus detur hæc reſtitutio?

Quantum ad primum, ad quantum ſcilicet tempus detur, vera concluſio eſt, quod datur ad decendium tantum, intra quod appellare poteſt is qui reſtitutus eſt, & non vlterius, ſecundùm Cardin. in clemen. 1. in fine, de reſtit. in integ. Veſtr. lib. 8. cap. 3. num. 18. & poſt Rot. 446. in nouis.

Et eſt ratio, quia reſtitutio non plus poteſt reſtituere, quàm læſio abſtulerit, id eſt, reponere læſum, vt appellare poſſit, ergo &c.

Et hinc eſt, quòd licèt aliàs per reſtitutionem à ſententia caſſentur acta prius facta, per hanc tamen reſtitutionem in integrum ad appellandum, ſecus. Veſtr. d. lib. 8. cap. 3. num. 4.

43 Sed limita, & declara † hanc concluſionem, vt procedat quando totum decendium effluxit durante impedimento, & ita debet intelligi dicta concluſio, & dictum Guid. Papæ ſingul. 358. verſic. ſi quis non poſſit, & idem in conſilio 182. numero 1. & Put. deciſio. 34. de appel. in nouis.

Si verò non per totum decendium impedimentum durauit, tantundem illius temporis duntaxat reſtitui debet, quantum ab impedimento conſumptum eſt, & non plus.

Prædicta ratione, quia non plus poteſt reſtituere reſtitutio, quàm læſio abſtulerit, & ita in indiuiduo communem opinionem etiam teſtatur Villalob. in ſuis commun. opi. in verbo, abſens, nu. 4. poſt Bald. de præſcrip. 6. par. quæſtio. 1. num. 28.

Quod tempus reſtitutum incipiet currere, à die reſtitutionis conceſſæ, & ſcientiæ illius, per ea quæ dicta ſunt ſup. art. 1.

43 Quantum ad ſecundum, intra † quantum tempus ſcilicet detur hæc reſtitutio, Doctores hoc in indiuiduo non tangunt, quos viderim, & dubitatio oritur ex his, quæ dixi latiſſimè ſupra quæſt. 19.

Vide quæ ibi dixi.

Articulus IX.

44 AD nonum, An minor, † vel maior reſtituatur aduerſus tempus elapſum petendi, recipiendi, vel præſentandi apoſtolos?

45 Præmitte, quòd iure communi tempus † petendi apoſtolos, & recipiendi eſt 30. dierum, de iure ciuili. in l. iudicibus. C. de appellat. & de iure canonico in c. ab eo. de appel. in 6. Niſi iudex ſtatuerit breuiùs tempus aliqua de cauſa, clem. quamuis. eod. tit. vbi Doct.

46 Quod tempus incipit currere † à die notitiæ ipſius ſententiæ ſecundùm communem opinionem, de qua teſtatur Matan. in d. 6. par. nu. 220. poſt Glo. in d. c. ab eo, & Bart. in d. authen. hodie.

47 Neque poteſt hoc tempus etiam ex conſenſu † vtruſque partis prorogari, nec etiam per viam compromiſſi, ſecundùm Gl. in authen. offeratur. C. de lit. conteſt. Bal. in d. authen. hodie. Fran. in d. c. ex ratione. de appellat. Bal. in d. authen. & qui. C. de temp. appel. cum concord. per Marant. d. ſexta parte, nu. 241. Licèt in hoc contrarium velit Præpoſit. in d. c. ex ratione, nu. 16. eod. tit.

Hoc præmiſſo.

48 Quantum ad hoc, quod ſuccurratur † ei qui appellauit, ſi per eum non ſtetit, eſt tex. in cano. poſt appellationem. 2. q. 6.

49 Sed quo iure ſuccurri debeat, † de hoc dubitari poteſt, an ſcilicet ipſo iure, an verò ope reſtitutionis in integrum. Et quidem Cap. Thol. deciſ. 393. ſimpliciter præſupponit, quod ope reſtitutionis in integrum.

Ego autem puto ſic dicendum.

50 Aut † impedimentum, propter quod quis non potuit petere, vel recipere proceſſit à iudice, aut aliunde.

Primo caſu, concludo quòd ipſo iure ſuccurretur, videlicet, quod ipſe poſſit proſequi appellationem ſuam abſque receptione apoſtolorum, & quòd ſi iudex à quo in negocio principali proceſſerit exequendo, proceſſus actus nullus ſit. Iſte eſt tex. in cap. ab eo, verſic. illud autem, de appellat. in 6. & in clemen. quamuis. §. fina. in fi. eod. tit. & Gloſæ ibi, & in d. c. poſt appellationem.

Intelligendo tamen, dummodo ſeruata fuerit forma, de qua in dictis iuribus, videlicet, quòd is qui appellauit inſtanter, & ſępiùs ſaltem vno contextu apoſtolos petierit, & cum habere non poſſit, proteſtatus fuerit, vt ibi dicetur.

51 Sed ego per illa † verba (ſaltem vno contextu) quod ſemel de iure illos inſtanter petiiſſe ſufficiat, & non pluries, vt voluit Arch. in d. c. ab eo, & in d. can. poſt appellationẽ. Nam dicta verba ita exponi ſolent, vt l. cum antiquitas. C. de teſt. Sed hoc non firmo, quia hæc non eſt materia noſtra.

52 Secundo caſu concludo, † quòd remedio reſtitutionis ei ſuccurratur, cum nõ habeamus aliquid iure cautum in hoc, vnde recurrere debemus ad ſimile peremptionis inſtantiæ temporis appellandi, & temporis proſequendi appellationem.

53 Subintelligendo tamen, quòd quando † à tertio proceſſit impedimentum, detur reſtitutio in ſubſidium ſecundũ terminos. l. arbitrio. §. ſi cuius, & ibi Gl. & Doct. ff. de dolo, & l. fin. ff. de eo per quem fact. erit, &c.

54 Sed Bart. de Capua ſingul. 97. ponc. vult quod † per reſtitutionem in integrum ſuccurratur, vel culpa iudicis, vel notarij proceſſerit impedimẽtum, & ibi habetur pulcher caſus; quando dicatur culpa iudicis factum, etiam quod notarius diſtulerit dare proceſſum iubente iudice, quia ad iudicem ſpectat dare apoſtolos.

55 Hæc autem reſtitutio † coram iudice ad quem peti poteſt, vt in terminis tradit Cap. Thol. deciſ. 393. & ratio ibi in addit.

S V M M A R I A.

1 *Appellationis proſequendi tempus hodie eſt vnius anni, qui dicitur primus fatalis, & ſi primo anno cauſa expediri non potuit, datur alius annus, qui dicitur ſecundus fatalis.*

2 *Fatalia hæc poſſunt à ſtatutis abbreuiari, vel prolongari, vel etiam ex cauſa à iudice.*

3 *Et ſi in aliqua ciuitate alterata ſint, an ea quæ dicentur in fatalibus iuris communis, procedant in fatalibus ſtatutarijs?*

4 *Et quid in fatalibus à iudice aſſignatis?*
Exemplum ſi iudex dederit, & aſſignauerit alicui menſem ad comparendum, vel ſe præſentandum.

5 *Minor an reſtituatur aduerſus lapſum primi, vel ſecundi fatalis, & quòd ſuccurrendum ei ſit, clarum eſt?*

6 *Et an ipſo iure tutus ſit, an verò ope reſtitutionis ſuccurratur?*

7 *Et an idem in eccleſia?*

8 *Et an ſit neceſſe quod minor doceat, quod ſi appellationem proſecutus fuiſſet, obtinuiſſet?*

9 *Primo fatali lapſo an ſit neceſſe deuenire ad conceſſionem ſecun-*

ſecundi, & ſic an cuilibet maiori primus iſte annus ipſo iure currat?
Regula quòd ſic.
10 Et quid ſi iudicialiter viſum fuerit.
11 Et quid ſi incidiſſet cauſa attentatorum.
12 Et quid in Conciſtorio principis, quando coram eo cauſa introducta eſt.
13 Et quid quando per principem non ſtetiſſet quominus cauſa expediretur.
14 Per principem quando ſtetiſſe dicatur hoc caſu.
15 Et quid quando ex conſenſu partium lis ſuſpenſa fuiſſet.
16 Fatalia an a partibus prorogari poſſint? remiſſiuè, num. 20.
17 Et quid ſi appellator propter nimiam paupertatem non potuiſſet primo anno cauſam expedire.
18 Et quid ſi cauſa interim compromitteretur, an primus fatalis interea non currat, & poſito quòd non currat?
19 An hoc procedat in termino dato ad recipiendos teſtes, nam dilatio huiuſmodi non venit tempore compromiſſi?
21 Et an idem procedat in prima inſtantia, ſi interim cauſa compromittatur?
22 Fatalium prorogatio dici non poteſt, ſed ſuſpenſio hæc quæ fit durante compromiſſo.
23 Et an procedat etiam in termino, & fatali ſtatutario & 28. & 29.
24 Et an procedat, antequam arbiter compromiſſum acceptauerit?
25 Et an procedat non tantum in compromiſſo effectuali, ſed in ipſa etiam conuentione, ſeu pronunciatione de compromittendo?
26 Et an procedat in fatalibus, quæ dantur vni parti tantum, vti eſt decendium ad appellandum?
27 Et an procedat in arbitratoribus ſicut in arbitris?
30 Et an procedat ſi conſenſus partium de ſuſpendendo fatali eſt tacitus non expreſſus?
31 Et an ipſo iure currat, quando impedimentum ab aduerſario proceſſit?
32 Secundus fatalis an concedatur, quando appellator non fuit impeditus cauſam proſequi?
33 Declaratio l. illud. §. fin. ibi. & ſententia contra eum, &c. C. de temp. appell.
35 Secundus fatalis quando conceditur, an concedatur ope reſtitutionis, an verò ipſo iure?
Regula quod ipſo iure.
36 Quinimò reſtitutio ſi petatur dicitur ineptè peti.
37 An autem procedat regula, quando impedimentum proceſſit ab aduerſario, vel alio ter. io? nu. 38. & 39.
40 Et an procedat, quando ſecundus fatalis concederetur, non ex iuſti impedimenti cauſa, ſed ex miſeratione tantum?
42 Secundus fatalis ſi ex miſeratione conceſſus eſt, & in ſecundo anno incidat impedimentum, an tertius fatalis detur ſaltem ope reſtitutionis?
45 Secundus fatalis an concedatur integer, ſi impedimentum, quod contingit in primo fatali fuerit breue, & paucorum dierum?
Regula quod ſic, ſi ipſo iure, ſecus ſi per reſtitutionem.
46 Et quid ſi impedimentum fuerit vnius diei tantum.
47 Et quid ſi vnius horæ duntaxat.
48 Et quid quando impedimentum proceſſiſſet ex cauſa compromiſſi interim facti.
49 Et quid ſi impedimentum ipſius diei, vel horæ abſorberet effectum totius primi anni, an detur annus integer etiam ope reſtitutionis?
50 Et quid velint Doctores per illa verba, abſorbere effectum totius anni.
51 Iudicis arbitrium, quod in hoc requiritur ſecundum eos, in quo conſiſtet.
52 Exemplum vnum ſecundum authorem.
53 Exemplum aliud, quando fuit data dilatio vnius menſis ad teſtes examinandos, & vltima die qua haberi potuerunt, iudex non potuit examinare, & exinde teſtes non poſſunt haberi, niſi per alium menſem.
54 Decem dies qui ad appellandum dantur reſtituuntur, etiam ſi impeditus quis fuerit per vnam horam.
56 Et quid ſi appellator non inchoauerit debito tempore, & nimis ſe aſtrinxerit. & 58. & exemplum nu. 52. & 62.
57 Secundus fatalis an concedatur quando ab initio adfuit negligentia appellatoris, & in fine impedimentum?
60 Et an idem in fatali aſſignato ab homine, quod in alijs?
62 Et an procedat ſi ita ſe aſtrinxit, quòd quodlibet impedimentum verſimiliter nocere poterat etiam breuiſſimum?
63 Declaratio l. 2. §. ſi quis iudicio. ff. ſi quis cauſ. ver. ſi tamen,
64 Secundus fatalis an concedatur, quando ab initio adfuit impedimentum, & in fine negligentia?
65 Declaratio Bartoli, & cuiuſdam ſuæ contrarietatis in authen. item ſi appellatione. num. 2. C. de temp. appellat.
66 Et quid ſi in primo anno fatali impedimenta fuerunt interuallata.
Vel appellator nunquam in primo anno inſteterit pro expeditione.

QVÆSTIO LXX.

De reſtitutione in integrum aduerſus non proſecutam appellationem, & lapſum fatalium. Et in primis an, & quando aduerſus lapſum primi fatalis?

APPELLATIONE interpoſita, ſæpè ſæpius contingit, vt appellator, vel ex negligẽtia iuuenilique ſocordia, vel etiam ex neceſſitate impeditus non poſſit illam intra appellationum proſequendarum, & ſecundæ inſtantiæ tempus expedire, & ideo ſententia in rem iudicatam tranſit per deſertionem irreparabilem cauſæ: Vnde in huiuſmodi caſibus admodum neceſſaria eſt reſtitutio in integrum, quando nullum aliud ſupereſt remedium ad reparandam, reſtaurandamque litem ſic amiſſam, & hinc eſt, quod cum latè pertractetur hæc materia à Doctoribus varijs tamen diſperſiſque in locis, ego propter eius amplitudinem, & ordinem ſimul in duas quæſtiones diuidam, & primò dicam de reſtitutione in integrum aduerſus lapſum primi fatalis; Secundò ad reſtitutionem aduerſus lapſum ſecundi fatalis tranſitum faciam. Vt plurimum autem ſermo erit de reſtitutione maiorum, quàm minorum, quia circa minores modica vel nulla incidit difficultas, & ideo Doctores de eis nihil penè agunt.

Hæc autem prima quæſtio poterit hiſce decem articulis abſolui.

Primò, Præmittenda ſunt quædam pro intelligentia dicendorum?

Secundò quæritur, an minoribus regulariter ſuccurratur aduerſus lapſum primi, vel ſecundi fatalis?

Tertiò, agendo de maioribus, an elapſo primo anno fatali ſit ſemper neceſſarium deuenire ad conceſſionem ſecundi, regula quòd ſic, cum fallentijs?

Quartò, quid ſi cauſa interim compromitteretur?

Quintò, An ad ſecundi anni conceſſionem deueniatur abſque eo, quod appellator in primo anno fuerit impeditus appellationem proſequi?

Sextò, An quando conceditur ſecundus annus ipſi impedito, concedatur iure, abſque ope reſtitutionis, an verò ipſa reſtitutio neceſſaria ſit?

Septimò, & quid ſi ſecundus annus non ex iuſta cauſa, ſed ex miſeratione concederetur?

Octauò, An ſecundus annus concedatur integer, etiam ſi impedimentum quod contigit in primo anno fuerit breue, & paucorum dierum?

Nonò, An ſecundus iſte annus concedatur, quãdo potuit in primo anno cauſa expediri, ſed ex negligentia fuit omiſſum, & in primis, quid quando negligentia ad-

fuit ab initio, & impedimentum ſuperuenit in fine.

Decimò, & quid quando ab initio adſuit impedimentum, ſed poſtea in fine ceſſauit, adeo quod cauſa potuit commode expediri, & tamen ex negligentia omiſſum fuit.

Articulus I.

1 AD primum, ante omnia præmittenda † ſunt pauca quædam pro intelligentia horum fatalium, vt vulgo nuncupantur. Dic igitur, quòd hodie exploſa omni antiquorum iurium varietate, tempus perſequendæ appellationis, & ſecundæ inſtantiæ, eſt vnus annus integer, qui quidem annus dicitur primus annus fatalis; Quod ſi hoc primò anno is qui appellauit cauſam non potuit expedire, datur adhuc ei ſecundus annus, qui dicitur ſecundus fatalis, vt habetur in auth. ei qui. C. de temp. appel. vbi Glo. & Doct. & concordat etiam diſpoſitio iuris canonici, vt in cap. cum ſit Romana, eod. tit. de appellat.

Quinimò ex æquitate maxima motum ius canonicum diſponit, vt ſi appellatur in ſecundo quoque anno fuerit impeditus cauſam expedire, habeat tertium quoque annum, vt legitur in c. ex ratione. eo. tit. vbi omnes not. & videtur etiam de mente iuris ciuilis, vt in §. 1. authen. de his qui ingred. ad appell. & in hoc eſſe communem ſententiā tam in iudicijs, quàm in ſcholis omni ſcrupuloſitate antiquorum iurium omiſſa, firmat & teſtatur Cardin. in conſil. 87. per totam primam, & ſecundam col. vbi ſub num. 2. teſtatur de communi opinione, & praxi.

2 Hæc, vt dixi procedunt hodie de iure communi nouiſſimo tam ciuili, quàm canonico, ſed quoniam quandoque à ſtatuto, quandoque etiam à iudicibus, hæc tempora variantur, vel quia abbreuiantur, vel longiora conceduntur; Poteſt dubitari, an ea quæ dico infra de temporibus iuris communis procedant etiam in iſtis loco illorum ſubrogatis.

3 Et quidem quantum ad fatalia † ſtatutaria idem dicendum eſſe cōcludit Neniz. conſ. 42. in princ. cum concord. & Roland. cum concord. in conſil. 15. num. 2. lib. 2. & non habet difficultatem, quia ſubrogatum ſapit naturam eius, &c. & quia idem accidit in præſumptionib. regulariter, vt pleniſſimè dicam infra quæſt. 55. & hæc tempora quæ dantur ad appellationes perſequendas nihil aliud ſunt, quàm quædam præſcriptiones, vt de ſe patet, & dicam prox. art. ſeq.

Quantum verò ad fatalia, quæ à iudice ad aliquid agendum dantur, & ſic quoad terminos alios fatales,
4 videlicet, ſi detur alicui menſis † ad ſe præſentandum, vel quid ſimile, ſimiliter idem dicendum eſt, ꝙ dicetur inf. de iſtis terminis, ſeu annis fatalibus, ſecūdùm Doct. communiter in d. c. ex ratione, Ita ibi Abb. num. 10. vbi de communi teſtatur & Card. q. 6. Francus qui etiam plenè, & de communi num. 61. Præpoſ. qui idem dicit iudicando ſequendum nu. 37. & Dec. num. 49. 50. & 51. per totum, quicquid diſputando contrarium attentauerint aliqui, vt per Anch. ibi nu. 3. & idem dicendum eſſe in iſtis terminis ab homine conceſſis, quod dicitur in terminis à iure datis, tradit pulchrè Bellam. deciſ. 592. vnum, &c. & ita puto regulariter tenendum, vti æquiùs, & ſecuriùs, quæ nota.

Articulus II.

5 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur regulariter aduerſus lapſum primi, vel ſecundi fatalis, ſicut in maiore infra pleniſſimè dicetur?

Et quidē, quòd minori ſuccurratur indubitabile eſt, quia ſi datur ei auxilium aduerſus Eremodicium, ſeu peremptionem inſtantiæ, vt l. & ſi ſine §. fin. ff. de minor. & dixi ſup. quæſt. 62. art. 2. multò magis ſuccurrendum eſt aduerſus lapſum fatalium; Nam perempta prima inſtantia poteſt refectis expenſis ex integro agi cauſa, ſed lapſis fatalibus ſententia tranſit in iudicatum, & ſine ſpe reſtitutionis iudicium finitur, & ideo multa conceduntur in caſu periculi lapſus primæ inſtantiæ, quia vbi maius periculum eſt, ibi cautiùs agendum eſt, vt dicemus inf. ead. q.

6 Sed dubitari poteſt, an minori † ſuccurratur ope reſtitutionis, an verò ipſo iure tutus ſit.

Et licèt videatur ipſo iure tutus, quia ſumus in præſcriptionibus temporalibus. l. fi. C. in quibus cauſ. reſtit. non eſt neceſſ.

Veritas tamen eſt, quòd reſtitutione indiget, vt l. properandum. §. fin. C. de iud. & dixi ſup. q. præced. & ratio eſt ſecundùm omnes, fauore iudiciorum. Vnde concl. firma fieri debet, & indubitabilis, quod minori aduerſus non proſecutam appellationem ope reſtitutionis ſuccurritur, & in ſpecie dicunt Maran. in ſuo Specu. par. 6. §. & quandoque appellatur, n. 413. & Præp. in c. ex ratione. de appel. n. 19. verſ. ſed operæpretium, & Ferran. Garzias. patrocinio 62. nu. 8.

7 Amplia, vt procedat † ſimiliter in eccleſia, quæ hoc caſu iure minorum vtitur ſicut in alijs regulariter, vt per Præp. & Ferran. præall.

8 Limita econtra, vt non procedat, † niſi minor doceat, quòd ſi appellationem proſecutus fuiſſet in cauſa obtinuiſſet, ſecundùm Grat. conſ. 119. nu. 45. lib. 1. Sed pace eius, hoc non eſt verum ſimpliciter, ſed, prout ſæpius ſup. declaraui, ſufficit minori ſemiplenè oſtendere de bono iure ſuo, in ipſo autem iudicio principali hoc plenè oſtendere debet, vt ſup. pluries præſertim q. 36.

Articulus III.

9 AD tertium, an ſcilicet † lapſo primo fatali ſit ſemper neceſſarium concedere ſecundum ipſi maiori impedito, an verò primus ipſo iure non currat?

Regula ſit, quòd primus regulariter ipſo iure currit, & illo lapſo propterea ad ſecundi conceſſionem deuenire neceſſarium eſt. tex. eſt in d. authen. ei qui. C. de tempo. appellat. & in d. c. ex ratione, & in d. c. cum ſit Romana, eod. tit. de appellat.

Hanc regulam limita multipliciter.

10 Et primò limita, niſi iudicialiter viſum fuerit. † tex. eſt in d. c. cum ſit Romana. vt ibi Doc. & Marant. in ſuo Spec. in 6. part. num. 235.

11 Limita ſecundò, niſi incidiſſet cauſa † attentatorū, & in diſp. ſuper attentatis tempus conſumptum fuiſſet, nam hæc tempora ſubducuntur de medio & eucurriſſe non dicūtur, vt per Abb. & Ant. in d. c. ex ratione, & ibi Fran. n. 36. & 37. & Rota dec. 10. in tit. de appel. in antiquis. & ego dicam plenius infra quæſtio. ſeq. art. 1. circa curſum ſecūdi fatalis. Vbi vide cōcordantes, & quomodo hæc limitatio ſublimitatur dupliciter, vt dixi, &c.

12 Limitatur tertiò, vt non procedat † in Conciſtorio Principis: nam ſi coram eo cauſa intromiſſa fuerit, & per eū ſteterit, quo minus appellator cauſam ſuam proſequi potuerit, ſeruatur appellator ipſo iure illæſus, nec interim primū fatale currit, adeo quod ſi mille annis (vt ita dixerim cū Scrib.) duraret tale impedimētum, nunquam primum fatale diceretur expiraſſe. Abb. in d. c. ex ratione, nu. 6. verſ. ego euitando, & voluit prius Gloſ. expreſſa in §. 1. in verbo, occurrit, Auth. de his qui ingred. ad appel. Ber. in d. c. cum ſit Romana, nu. 49. Card. in d. c. ex ratione. nu. 1. & communem pluries repetit Dec. ibi n. 22. & ſeq. tex. eſt in d. auth. ſed & his, C. de temp. app. & in corpore vnde ſumitur. Et idem ad verbum de iure canonico in c. ex inſinuatione. de appel.

13 Sublimita not. vt procedat, † quando per principem ſtetiſſet, quominus cauſa expediretur, ſecus, ſi per eum non ſteterit. §. 1. auth. de appell. & Mart. Laud. in tract. de principe notab. 222. & Afflict. deciſ. 283. col. 2. verſic. nullitas, quæ loca ſic debent conciliari cum allegatis ſupra in limitatione.

Et

422

14 Et pro exemplo frequenti,& nota. tolle hoc † quod dicatur ſtetiſſa per principem,donec ipſemet volens cognoſcere cauſam non commiſit illam ſuis auditoribus, & ita propriè loquitur d.anth.ſed lis.ibi,donec commiſerit cauſam proceribus ditimēdam &c.& econtra non dicatur ſtetiſſe per eum,quando commiſit cauſam ſuis auditoribus. Ita ex communi deducit, & declarat Rol. à Val. conſil. 15. per totum, & in ſpecie ſub num. 8. & ſequen.lib.1. Subdens, quòd quando princeps commiſit cauſam ſuis auditoribus, & pars quæ appellauit, neglexerit illam expedire coram eis,imputatur eius negligentię,& tempora fatalia currunt, per l.non enim.ff.ex quibus cauſ.maior. cum ſimil.

15 Limitatur quartò, niſi ex conſenſu † partium lis ſuſpenſa fuiſſet,nam tunc,quicquid ſit de illa ſentētia, an partes poſſint expreſsè protogare fatalia, an verò ſuſpendere litem tm̄,de qua plenè per Maran.in d.6.parte. §.& quãdoque appellatur,n.236.verſ.ſecundò limita. hoc quidem certiſſimi iuris eſt, interim fatalia non currere.Abb.in d.c.ex ratione,n.7.Archid.in cao.anteriorem.2.q.6. Arer.in c.pen.de iudi.cũ concord.per Marant.d.n.236. vbi plenè examinat,& demum ita firmat, & idem vltra eum concludunt Franc.in d.c.ex ratione. nu.17.& 18.Præpoſ.ibi.nu.16.Card.num.1.& Bero. in d.cap.cum ſit Romana.num.56.text.eſt clarus in clem. quaodiu,& ibi Glo.ſecunda de appellat.

16 Limitatur quintò,niſi cauſa interim † compromitteretur,nam interim non currunt tempora primi fatalis, authen.ſi tamen. C.de temp.appellat.

Sed quia hæc limitatio habet varias declarationes,& plures illarũ dubias,ideo dicã plenè de hoc inf.art.ſeq.

Limitatur ſextò,vt non procedat, quando appellator
non potuiſſet cauſam in primo anno expedire propter
17 nimiam paupertatem, † nã tunc dicũt Doct.quod primus fatalis nunquam currit.Caſſad.deciſ.6. num.2.de appell. Dec. in cap.1. num.46.de probat. Pariſ.conſil. 2.num.38.lib.4. Aldob. Inſt.de excuſa.tut.§.ſed & propter,num.25. Ferrant. Gargias partoc.57.num.1. vbi allegat etiam idē tenentes Innocen.in d.c.ex ratione,& Bal.in l.acceptam. C.de vſur.& in l.fi. C.de cond.inſt, & alios, vt per eum.

Et pro hac limit.eſt tex.in d.c.ex ratione.de appel.in verbo impotētiam,& in verbo,nullum præiudicium,& iungendo c.cupientes.§.ſi verò diſcordia,in verbo,ſi facultatum impotētia,de elect.in 6.& §.hæc quoque. ver. nullum præiudicium,auth.vt ſponſa.larg.

Sed contrarium,quòd ſcilicet currat primus fatalis in caſu iſto,& quòd ſit neceſſe recurrere ad conceſſionem ſecundi tenet Sylua.in conſil.69.nu.19.& ſequen. lib.2. & Dec.conſil.436.num.12.

Et hæc opinio mihi placet magis quàm prima, licet illa ſit magis communis.

Et moueor, quia ego non video differentiam quare magis debeat cõſeruari illæſus quis,quando impeditus fuit ob impedimentum neceſſariũ,quàm quãdo fuit impeditus ob impedimentum neceſſarium, & probabile ſimul,videlicet ex cauſa abſentiæ pro republica, per ea quæ dicta ſunt ſupra in prima parte,quæſt..., artic....& tamen in caſu abſentiæ ex cauſa etiam reip.non reperitur,quòd ipſo iure ſeruetur illæſus appellator hoc primo anno,vt infra dicetur.

Et ad contrarium d.c.ex ratione,in verbo, impotentiam &c.& verbo nullum præiudicium,reſpon.q̃ is qui tutus eſt ope reſtitutionis, vel ipſo etiam iure ad hoc, vt habeat ſecũdum annum, poteſt dici,q̃ nullum factum ſit ei præiudicium, quia nihilominus annum habebit, l.nemo.ff.de reſt.integ.

Limita ſeptimò, & octauò duobus alijs modis,quos habet infra in fin.art.ſeq. verſic. limita ſexto, & verſic. limita ſeptimò,quæ limitationes hic reponendæ ſunt.

Articulus IV.

18 AD quartum. Quid ſi cauſa interim † compromitteretur,an interea currat primus fatalis?

Regula eſt,quod non currat.tex.eſt ad literam in authen. ſi tamen. C.de temp. appell. vbi omnes not.& in clem.quamdiu,eod.

19 Ampliaturque hoc, vt procedat † etiam in termino dato ad recipiendos teſtes,nam dilatio huiuſmodi non currit durante tempore cõpromiſſi.Rot.de dilat. deciſ.2.in nouis.Inn.in d.c.de appellationib.Franc.in d. c. ex ratione.num.26 & 36.& num.21.

Sed aduerte,quòd bene procedit hoc, ſtante ea opi-
nione, quòd prima inſtãtia de iure canonico nunquam
20 currat,vt dixi ſup.q.68. ſed ſtãte alia opinione,† quod imò currat,præſertim in terris eccleſiæ,& quod conſenſu partium tacitè,vel expreſsè prorogari non poſſit, neque etiam per compromiſſum,vt per Abbat. Felyn. & alios in d.cap.pen.de iudic.& per Marant.in d.6.parte, numero 236.non video quomodo hæc ampliatio ſtare poſſit.

Ampliatur ſecundò in ſpecie,vt procedat etiam in ip-
21 ſa inſtantia prima,ſi de cauſa factum eſſet † cõpromiſſum,quia interim ſuſpenderetur. Franc.in d.c.ex ratione, nu.21.verſic.quartò quæritur.& Præpoſ.ibi nu.16. poſt Bal. in l.eos. §.apoſtolos. C. de temp.appel.

Sed vt dixi, procedet hoc vbi ſeruatur ea opinio, quod prima inſtantia nunquam currat.

Sed tamen neque etiam hoc ſtante procedere poteſt hoc dictum,quia ſi inſtantia prima nunquam currit de iure canonico, ſuperfluum eſt tractare,an ſuſpendatur per compromiſſum,quod enim non currit ſuſpendi non poteſt.

Vnde neceſſe eſt pro ſaluanda & hac, & præcedenti ampliatione fateri, quod imò intelligãtur iſtæ ampliationes præſuppoſito,quòd prima inſtãtia currat, vel de iure cõmuni extra terras Eccleſiæ,vel de iure municipali etiam in illis,& quòd non ſit vera illa opinio,quod prima inſtãtia nõ poſſit prorogari per viã compromiſſi.

22 Vel quod veriùs puto,quòd hæc non ſit † prorogatio, ſed ſuſpenſio,hoc eſt quod partes non poſſint etiam ex cõſenſu eorum expreſſo conuenire, vt occaſione illius compromiſſi inſtantia quæ de iure communi eſt trienij, vel iure municipali eſt vnius anni,vel duorum,&c. fiat quadrienij &c.ſed bene poſſunt facere,quod illud triennium,vel biennium,vel annus non currat durante illo compromiſſo,& hæc melius ſtare poteſt, & ſic teneo.

23 Ampliatur tertiò,vt procedat † etiam in termino dato à ſtatuto ipſi cauſæ appellationis.Franc.d.c.ex ratione,num.24.poſt Arer.& Imol.ibi,quia inquit ſubrogatum hoc tempus intelligitur loco fatalium iuris communis, & hoc eſt veriſſimum, vt dixi ſupra artic. 1. vbi adde hæc.

Sublimita tamen, niſi ex verbis ſtatuti colligeretur, quod hæc inſtantia prorogari non poſſet,& poſt Anch, conſ.277.dicit Franc.d.c.ex ratione,num.24.

Sed hoc non puto verum, niſi declarando eo modo, quo dixi proximè circa ſecundam ampliationem, verſ. vel quod veriùs,&c.

24 Limitatur è contra concluſio principalis pluribus modis.

Et primò, vt procedat poſtquam arbiter acceptauit compromiſſum, nõ autem prius,quia prius non diceretur compromiſſum,vt poſt Fulgoſ.conſil.68. lata, Dec. in d.c.ex ratione,num.30.

25 Limitatur ſecundò,vt procedat † in compromiſſo effectuali,non autem in conuentione, ſeu pronunciatione de faciendo compromiſſum. Dec.dicto cap.ex ratione.num.31.

26 Limitatur tertiò,vt procedat in ijs temporibus, quæ dantur vtrique parti, ſecus in ijs,quæ dantur vni parti tm̄, vti eſt decendium ad appellandum, vel 30. dies ad

recipiendum apoſtolos, quia in his compromiſſio cauſæ
non retardat curſum dictorum temporum, Rot. in tit. de
dilat. deciſ. 2. in nouiſ.
27 Limitatur quartò, vt procedat in † arbitris, ſecus in
arbitratoribus, ita poſt Anch. conſ. 286. col. 2. verſ. item
in arbitratoribus, ſequitur ſimpliciter Dec. in d. c. ex ra-
tione, num. 32 & Mat. num. 242.
Sed de hac limitatione ego plurimum dubito; Primò,
quia Anch. ponit illam ſub dubio. Præterea fundat ſe in
hoc præſuppoſito, quod partes non poſſint prorogare
hæc tempora fatalia ſecundæ inſtantiæ, quod tamen
communiter reprobatur, vt prædixi ſup. art. 3. vel intel-
ligitur ſic, vt ſcilicet non poſſint ipſæ partes facere, vt
primus fatalis ſit biennium, ſed bene poſſunt facere vt
ille annus non curra: durante compromiſſo. & ita me-
cum tenet Præp. in d. c. ex ratione. num. 16. de app. Vnde
idem dic in arbitratoribus quod in arbitris diſponitur
in d. authen. ſi tamen. C. de temp. appel. & in regula ſu-
pra poſita.
28 Limitatur quintò, niſi † hæc tempora primi fatalis
fuiſſent à ſtatuto abbreuiata, vel ſpecialiter aliter, quàm
de iure communi conſtituta & ordinata, nam illa non
poſſent per compromiſſum à partibus prorogari, & in
effectu quod d. auth. ſi tamen, non procedat in inſtantia
appellationis ſtatutaria, ita ſing. Anchar. in conſil. 286.
per totum.
Sed hæc limitatio mihi non placet, quia contra eam
eſt communis concluſio, quod tempus præfixum à ſtatu-
to ſpecialiter ipſi ſecundæ inſtantiæ regulatur in reli-
29 quis ſecundum tempus iuris communis. † vt poſt Alex.
Io. And. Imol. Felyn. Iaſ. & alios latè deducit Neuiz.
conſil. 42. num. 2. & Roland. à Valle etiam plenè conſil.
15. num. 2. lib. 2.
Et licèt quandoque ego ſaluarem deciſionem Ancha-
rani in caſu quo ſtatutum vellet reducere naturam ſe-
cundæ inſtantiæ, ad naturam primæ, prout in his ter-
minis allegatur illud cõſilium Anchar. à Gigant. in ad-
dit. ad Dec. in d. c. ex ratione, num. 32.
Tamen, in præſenti nullatenus eam tenendam puto,
quia etiam in prima inſtantia hæc opinio verior vide-
tur, vt per compromiſſum ſuſpendi poſſit, licèt non poſ-
ſit à partibus de eorum etiam conſenſu prorogari, vt di-
xi prox. in 2. ampliat. & in præced. lim.
30 Limitatur ſextò, quando conſenſus † partium de ſu-
ſpendẽdo fatali eſt expreſſus, ſecus verò ſi tacitus; exem
plum, ſi in primò fatali nullum incidit impedimentum,
& appellator proſecutus fuit dicto fatali elapſo, reo non
contradicente, nam hoc caſu non obſtante patientia ip-
ſius appellati, appellationem deſertam eſſe, & pro deſer-
ta habendam poſt longam diſputationem firmat Pede-
mon. dec. 28. per totũ, vbi vide rationes, & authoritates,
& redde hanc limitationem ſup. art. 3. in verſic. limita
quartò. vbi pro ſublimitatione propriè cadit, & cõgruit.
31 Limitatur ſeptimò, etiam concluſio † principalis, de
qua ſup. art. præc. quando impedimentum propter quod
appellator non potuit expedire cauſam in primo fatali
proceſſiſſet ab aduerſario, quia tunc ipſo iure conſerua-
tur illæſus, nec ei fatalia currunt, vt poſt Rotam tit. de
appel. dec. 15. in nouis, & dec. 75. in antiquis, tradit Dec.
in d. c. ex ratione, nu. 38. vbi concor. & ibi Franc. nu. 36.
& idem voluit Bald. in d. auth. ei qui, col. 1. in fin. C. de
temp. app. & hoc odio aduerſarij, & calliditatis ipſius.
& facit plura ſimilia, quæ per Decium præall.
Sed contrarium in hoc tenet Abb. in d. c. ex ratione.
in 1. q. in quarto caſu.
Ego puto dicendum, quòd ſi impedimentum ab ad-
uerſario præſtitum fuit doloſè præſtitum, vera ſit opinio
Decij, Franci, & aliorum. Si verò non fuit doloſum, tunc
vera ſit opinio Abbatis, vt ſcilicet currat tempus, ſed de-
tur ſecundus annus ſecundùm inf. dicenda proximè.

Articulus V.

32 AD quintum, An ſcilicet quando † primus fatalis
ipſo iure currit, & neceſſarium eſt deuenire ad
conceſſionem ſecundi, deueniatur ad hoc abſque eo
quòd appellator fuerit impeditus in primo anno cau-
ſam proſequi?
Videtur, quòd ſic.
Per ea quæ not. Bart. in d. auth. ei qui, n. 3. C. de temp.
appell. & nu. 6. & in l. 1. in fi. ff. nil nouat. appel. pend. ad
idemque citatur Bal. in l. eos. nu. 5. C. de app. videlicet,
quòd poſt lapſum primi anni non confirmatur ſenten-
tia, nec in iudicatum tranſit, vel adſit, vel non adſit iu-
ſta cauſa non proſequutæ appellationis.
Et dicit propterea Io. Bap. Ferret. conſil. 56. num. 8.
quòd Rota concedit ſecundum annum abſque alia cau-
ſa ex æquitate, dummodo in primo ſolum incæpta fue-
rit proſecutio appellationis.
Sed in contrarium eſt veritas, text. eſt expreſſus, qui
requirit, quod in primo anno impeditus fuerit iuſta cau-
ſa impedimenti ipſe appellans, vt ei concedi debeat ſe-
cundus. in l. fin. §. illud. C. de temp. appell. ibi niſi eui-
dentiſſimis probationibus, &c. & ibi per iudicem ſte-
tiſſe, vel aliam inexorabilem cauſam, &c. & alius tex. in
d. auth. ei qui. C. eod. tit. ibi iuſta cauſa, & in cap. cum ſit
Romana, extra eod.
Et in his terminis tradit Bart. in auth. de his qui in-
gre. ad appel. nu. 14. Inn. in d. c. cum ſit Romana, Bart. in
d. auth. ſed & his. C. de temp. appel. Guid. Papæ conſ. 40.
num. 5. Marius Anguſc. conſ. 76. num. 35. lib. 1. & ideo
Mat. Ant. Bardus in tract. de temp. vti. & cont. c. 6. ſub
num. 2. refert, quòd ſtylus Rom. curiæ eſt non concedere
ſecundum annum, niſi doceatur, quòd in primo eſt fa-
ctus aliquis actus pro expeditione ſuæ cauſæ appella-
tionis.
Et ratio clara eſt, quia concedere vnum annum ad
proſequendam appellationem, & poſtea concedere
alium ſimpliciter abſque alia cauſa, videtur diſpoſitio
iocoſa, & fruſtratoria, cum potuiſſet ab initio triennium
integrum concedi.
Ad contrarium reſp. primò, quòd Bart. opin. non eſt
vera ita ſimpliciter intellecta, vt d. l. illud. §. ſi. ibi, & ſen-
tentiam contra eum, &c. C. de temp. appel. Sed debet in-
33 telligi, quòd non dicatur † in iudicatum ſententiam
tranſiuiſſe ac ſi ab initio appellatum non fuiſſet, ex eo
tantum quod primus annus lapſus ſit, neque etiam quia
ſecundus lapſus ſit, vt ipſe inquit, & ratio eſt, quia po-
tuit adeſſe cauſa impedimenti, vnde tex. ſubdit, niſi eui-
dentiſſimis probationibus. &c.
Præterea Bart. idem inquit de lapſu ſecundi anni, &
tamen non eſt dubium quod tertius non conceditur,
niſi ex iuſtiſſima cauſa, vt inf. dicam.
Tene igitur concluſionem.
Limitando eam, vt ſcilicet quandoque concedatur
34 † ſecũdus annus etiam abſque iuſta cauſa impedimenti
& ex miſeratione duntaxat, vt dicam ſeq. art. in 2. lim.

Articulus VI.

35 AD ſextum, An ſcilicet † quando conceditur ſecun-
dus annus fatalis ipſi impedito, concedatur ipſo
iure, an verò ſpe reſtitutionis in integrum?
Concluſio omnium communis ea eſt, quòd regulari-
ter ipſo iure, & abſque auxilio reſtitutionis conceditur.
Old. conſ. 60. verſ. quod ſi impeditus. Gl. expreſſa in d. auth.
ei qui, in verſ. indulgeatur. C. de temp. app. & ibi omnes
ſuper ea Glo. Franc. in d. c. ex ratione, nu. 54. & nu. 63. &
ſeq. Præp. ibi. num. 13. Fel. nu. 6. Anch. in c. ſignificante.
num. 5. de app. Paul. de Caſt. conſ. 335. viſa appellatio-
ne, num. 8. lib. 1, Io. Cald. in conſ. 10. tit. de appell. qui di-
cit omnes ita tenere, Io. Bap. Ferret. in conſ. 56. nu. 2. vbi
dicit, quòd iſta eſt communis & ſic practicatur, & Rot.
de-

deciſ.6u.de appel.in antiquis, & Dec.conſ.436.nu.22. & non inueni diſcrepantem.

Et probatur clarè per d.§ illud.l.fi.C.de temp.appel. ibi,tunc ei aliud annale tempus indulgemus, ergo non eſt opus reſtitutione indicis vini,ſecuodùm ſing.dictum Bald,in l.1.ff.de eo quod fal.tut. geſt. fuer.

Et eodem modo deducendo,eſt text. in d.cap.cum ſit Romana.ibi indulgetur ſecũdus,& in dicta auth.ei qui. ibi indulgẽtur &c. & nunquam hæc iura dicunt indulgebimus, prout ſolent dicere iura,quando pollicentur auxilium reſtitutionis in integrum, ſecundùm Bald, præalleg. leg.1.

36 Extenditurque hæc concluſio,† vt non ſolùm neceſſaria non ſit hoc caſu reſtitutio, ſed vt ſuperflua propter concurſum remedij ordinarij ſecurioris non poſſit peti,ſecundùm Neuiz. Qui hoc plenè deducit in conſ.41. nu.19.& ſeq. vbi dicit ita eſſe de mente omnium Gloſſarum & Doctorum.

Limitatur autem econtra dupliciter hæc concluſio.

37 Et primò,vt non procedat, quando impedimentum proceſſiſſet ab aduerſario,vel ab alio tertio,tunc. n. datur actio ad intereſſe contra eos,vel in ſubſidium reſtitutio in integrum,ita Ant.de Bur.in d.c.ex ratione. per ſæpè alleg.l.arbitrio.§.ſi cuius dolo.ff.de dolo.

38 Sed in hoc de culpa, vel dolo aduerſarij † reprobat hanc limitationem Abb.in d.c.ex ratione. num.8. in fi. Et non immerito iudicio meo; nam immo dicunt DD. de Ro.Dec. & alij,quod hoc caſu cõſeruatur illæſus ipſe appellans,& tempus non venit,vt dixi in præced.art.

39 Quinimò mihi non placet hæc limitatio, † etiam in caſu quo impedimentum proceſſiſſet non ab ipſo aduerſario,ſed ab alio tertio,quia non eſt bonũ argumentum à prima inſtantia,de qua loquitur d.§.ſi cuius,ad ſecundam,vt aliàs ſup. diximus,propter omnis maius periculum quod adeſt in lapſu ſecundæ inſtantiæ,quàm in lapſu primæ. Et quia prima inſtantia non poteſt prorogari etiam ex conſenſo partium tergiuerſationibus, vel fraudibus,ne circumueniatur lex,vt conſiderat ibi Glo. quod in ſecunda inſtantia,non ſic reputetur cautum,vt ſupra dixi,vt per Marant.d.6.par.

40 Limitatur ſecundò pulchriùs & veriùs,vt † procedat concluſio,quando ſecundus annus daretur ex iuſta cauſa,quia ſcilicet appellator fuiſſet iuſtè impeditus in primo anno, ſecus verò ſi iſte ſecundus annus daretur ex miſeratione,vti ſit quando in primo anno nulla adfuit iuſta cauſa impedimenti,tamen appellator ex moderatione petit ſibi concedi purgari moram primi anni, per diligentiam adhibendam in ſecundo anno. Quo caſu ſi ex moderatione hoc concedendum ſit, neceſſaria eſt reſtitutio in integr. Ita ſing.declarat Bart.in d.authen. ei qui,nu.3.& ſequitur Ang.in l.nemo,nu.1.C.eod.tit. de temp.app.licet de Bart.mentionem non faciat,& idem Ang.in d.auth.ei qui.nu.3.verſ.in gl.mag. & Fulg.ibi, nu.4.& 5.& adducit d.l.nemo. dum ita eam intelligũt, dum diſponit quod ſub aliquo prætextu,audiri non debeat qui fatalia omnia labi permittit.

41 Sed circa hanc † limitationem occurrit duplex difficultas. Nam reſtitutio in integrũ datur etiam ad quartum annum, quando in tertio non potuit expediri cauſa,ſi cauſa impedimenti eſt legitima, vt dicam in quæſtio. ſeq.

Et iſta cauſa debet eſſe noua & diuerſa ab ea propter quam fuit cõceſſa reſtitutio ad tertium actum,ad nota. in l.1.C.ſi ſæp.reſtit.poſtul. Modo primum dubiũ quod
42 oritur eſt hoc,† an ſcilicet ſi ſecundus annus ex miſeratione cõceſſus eſt,& in ſecundo anno incidat legitimum impedimentum,an tertius dabitur ope reſtitutionis in integrum.

Et reperio Io.de Amic.in conſil.5.nu.23. ſing. dicentem quòd non,& allegantem doctr. Bald. in d. auth. ei qui, & ſubdit quod omnes illam ſequuntur, & quod non reperit contradictorem.

Sed pace eius, ego nõ reperio apud Bald. ibi hoc dictum, Neque verum puto,quia hoc modo poteſt accidere quod hæc miſeratio legis fruſtra concedatur, eueniente caſu impedimenti in ſecundo anno abſque culpa,& negligentia ipſius appellatoris.

Præterea,ſi cauſa concernens reſtitut.ad ſecundum annũ fuit miſeratio legis,cauſa reſtitutionis ad tertium erit iuſtum impedimẽtum,& ſic diuerſa, & noua cauſa, vnde per regulam d.l.1.C.ſi ſæp.reſtit.de qua dicam in q.ſeq.danda erit reſtitutio ad tertium quoque annum.

Præterea dicũt Doctores dari ſecundum annum ex miſeratione ad purgandum negligẽtiam adhibitam in primo anno, per diligentiam adhibendam in ſecundo anno, ſed quæ diligentia adhiberi poteſt ab eo qui impeditus eſt?

Igitur vt æquiorem ſententiam amplector hanc. Quod ſi ſecundus annus ex miſeratione conceſſus eſt, & in ſecundo impedimentum incidat, detur etiam tertius ope reſtitutionis in integrum, per prædictas rationes.

43 Secunda dubitatio, quæ exoritur eſt.† Quia quando tertius annus ex capite reſtitutionis in integrum concedendus eſt,regula eſt,quòd ſecundus ipſo iure conceditur. Abb.in cap.ex ratione.num.8.in fi.de appell.& apparebit ex his quæ dicam q.ſeq. Ergo videtur,quòd ipſo iure iſte ſecundus annus concedendus ſit etiam in hoc caſu.

44 Sed defendendo † communem theoricam, puto dici poſſe, quòd ideo iſte ſecundus præter regulam prædictam non ipſo iure, ſed ope reſtitutionis conceditur, quia non debent eſſe paris conditionis negligens & legitimè impeditus.

Vel,quod variantur termini negligentiæ,& diligentiæ,& caſus ſuper quibus facit regulam Abb.prælleg.

Articulus VIII.

45 AD octauum, An ſcilicet † ſecundus fatalis cõcedatur integer,etiam ſi impedimentum quod contigit in primo fatali,fuerit breue, & paucorum dierum?

Videtur quod ſolummodo tantundem temporis de ſecundo anno fatali concedi debeat, quantum abſtulit læſio de primo, & non plus, ad hoc,vt proportionata ſit reſtauratio ipſi damno,& læſioni. l.vnius. ff.de min. & dicit Bald. in d.auth.ei qui. 2.col. quod reſtauratio deperditi non debet plus continere,quàm deperditum fuerit.

Sed communis concluſio omnium illa eſt, quòd ſi quidem ſecundus annus veniat concedendus ipſo iure, & abſque auxilio reſtitutionis in integrũ, integer concedatur etiam ſi impedimẽtum, quod accidit in primo, fuerit breuiſſimum. Si verò ope reſtitutionis concedendus ſit,tantúdem temporis duntaxat reſtituendum eſt, quantum abſtulit de primo anno ipſum impedimentum. Ita Io. And.in d.c.ex ratione,de appel.& ibi Card. in 5.q.& Inn.in verſic.& videtur.col.2.Dec.num.60. in fi.Fel.n.6.Ang.in l.ſi ita ſtipulatus eſſem. num.11. ff.de verb.obl.Bal.in d.auth. ei qui,in prin.& col.2. & Ang. ibi num.1.qui dicit, quod ſecundùm hanc opinionem Io.And.iudicauit curia Romana,& Old.conſ.157. verſic.quantum ad curſum. Quibus adde alleganda ſtatim in ſeq.ampliat.& lim.& in ſpecie Anch.d c. ex ratione, n.8.& Guid.Pap.ſing.332.& idem ſing.607.& de communi Anch.præall. & Paul.de Caſt.conſ.335.nu.8.lib. 1.Ratio,vt per Bald.d.auth.ei qui.colum.1.

Ampliatur,quia ſcilicet mitiùs agitur cũ lege, quàm cum homine,& ſic lex abundantiùs reſtituit, & indulget ſecũdum annum, quàm faciat homo miniſter eius, qui debet proportionaliter, & iuxta regulas ipſius legis,de reſtitutione in integrum facere,vt per eum.

46 Ampliatur † primò,vt procedat etiam ſi impedimentum fuiſſet vnius diei tantum,vt per Ang. in d. auth. ei qui,

Digitized by Google

qui,& alij allegati ſup.in cõcl. & in ſpecie Pau.de Caſt. nu.8.Io.Calder.in tit.de appel.conſ.11.Franc.in d.cap. ex ratione,nu.7.de app.& ibi Præp.nu.27.& Boich,nu. 7.& fuit dictum Inn. ibi,vt omnes allegant,& illud eſſe tenendum propter practicam & ſtilum Ro.Curiæ atteſtatur Neuiz.conſil.41.nom.5. & ſeqq. cum concord. plenè.

47 Ampliatur ſecundò,† vt procedat etiam ſi impedimentom fuiſſet vnius horæ,vt per Ang.conſil.314. Sad hæc intellige,vt dicam inf.lim.2.

48 Limitatur è contra dupliciter.† Primò,vt non procedat, quando impedimentum proceſſiſſet de conſenſu partium,videlicet propter compromiſſum interim factum,tunc enim deſetto compromiſſo tãtum remaneset temporis fatalis,quantum ſupererat temporis,antequam compromitteretur,& nõ plus. Bald.in d.authen. ei qui,num.6.verſic.pone. & Bart.in d.auth. de his qui ingre.ad appel.in ſi. Ang.in d.auth. ſi tamen, in fin.C. de tempo.appel.Alb.ibi n.1.poſt Cyn.& Paul. de Caſt. d.auth.ei qui, num.2. & Salyc. ibi verſic.quæro quintò,& cæt.

Sed aduertendom eſt, quod licet dictum in ſe verum ſit,non tamen quadrat hic pro limitatione, nam illud ſic accidit,quia io caſu compromiſſi facti nõ currit primus fatalis, vnde non agitur de conceſſione ſecundi in totum,vel in partem, ſed de ſuſpenſione primi fatalis.

Præterea,ſi aduertatur dabitur quãdoque plus quàm ſecundus annus,vt puta ſi cõpromiſſum factum in curſu primi fatalis durarer duob. annis, vel pluribus,effectualiter enim eo caſu appellator haberet plus, quàm duos annos,ſtante tamen limitatione prout iacet,ibi dicendum erit in omnibus alijs caſibus,in quibus primus fatalis non currit, quorum plures annotauimus ſupra eod.art.3,

49 Limitatur ſecundò,† vt procedat,ſi impedimentum iſtius modici temporis,puta vnius diei,vel horæ,&c.abſorberet effectum totius primi anni, ſin minus non indulgeretur niſi tantundem temporis quantum effluxiſſet ipſi impedito durante impedimento. Ang.& Doct. in l.ſi ita ſtipulatus eſſem.ff.de verb.obl. vbi Bart. in ſi. Alb.in d.auth. ei qui,verſ.quidam dicunt. C. de temp. app.& ibi Ang.n.1.Pau.de Caſt.num.2. & Salyc.col.1. per totum. Alb.in rubr. C.eod.verſ.ſed quomodo.Iaſ.in §.ruiſus.n.68.de actio.cum exẽpln dilationis aſſignatæ ad probandum.Zaſ.ibi n.31.& Myſing.n.31. Franc. in d.cap.ex ratione.n.63.ad finem.Dec.ibi n.60.& Felyn. nu.8 Guid.Papæ ſingul.332. Oldrad. conſ.70. verſicul. quid ſi impeditus, Barthol.Soc.conſ.88.ad finem lib.1. & dicit Angel. præall. quod ſic eſt temperanda opinio Io.And.in d.c.ex ratione, & ita fuiſſe determinatum io Rom.curia.

Et ego puto æqoiſſimum.

50 Sed quæro,† quid ſibi volunt iſta, per illa verba, abſorbere, vel non abſorbere totom effectum primi fatalis.

Et quidem Angel. præall. dicit, qood hoc remittitur arbitrio iudicis.

51 Sed tunc dubitari poteſt, in qoo† conſiſtat hoc iudicis arbitrium.

Vnde Fel.in d.c.ex ratione. num.8.videtur intelligere ſic,quod tunc ſcilicet dicatur abſorbuiſſe effectus totius primi fatalis, quando propter illud impedimẽtum incidens non potoiſſet cauſa expediri, ſecus verò,ſi illo non obſtante potuiſſet expediri cauſa.

Sed neque hoc aliquid aſt; nã iſta neceſſitas impedimenti ſemper præſupponenda eſt, & intantum quod ſi non adfuiſſet in illo modico tempore, non indulgeretur,neque illud tantundem temporis,quantum lapſum fuit,videlicet cuius dixi,vel alterius modici ſpatij,ſecundùm regulam dict.l.illud. §.final. C.de tempor. appellatio.

Quamobrem Dec.in d.c. ex ratione, exemplificat, ſi in illa vltima die dãda erit ſententia & dari non poſſit, ex qoo videtur perire effectus totius primi anni iam decurſi, cum ad hoc ipſum omne quod actitatum fuit interim tendat.

Sed aduertendum eſt, quòd aut præſupponit Dec. quod inſtantia perierit per lapſum primi anni,ita quòd in ſecundo anoo à lege conceſſo debeat cauſa ab initio reaſſumi,& nouiter actitari,& hoc videtur abſordum, & in damnum ipſiuſmet læſi reſtitueret,quòd omnia ex integro deberent fieri. Aut præſupponit, quòd non perierint ea, quæ in hoc primo anoo reſtituta ſunt, & tunc ſi ſententia ferri non potuit non dicitur hoc abſorbuiſſe effectum totius huius primi fatalis, ita vt alius annus ſit neceſſarius pro reſtauratione huius anni,cum eadem ſententia poſſit adhuc ferri vna alia die ad hoc reſtituta propter iuſtum impedimentum, quòd vltimis diebus primi anni contigit.

Per hoc ergo præſuppoſitum Decij daretur occaſio proteſtandi nimirum lites abſque neceſſaria cauſa.

Ego igitur puto exemplificari poſſe hoc dictum in caſibus, in quibus,id quod faciendum erat vltima illa die vel diebus, tale quid eſſe reperitur,quòd ſi impedimentum non fuiſſet,tunc potuiſſet illa die vel paocis diebus abſolui,& hodie non poteſt niſi per multum temporis, & cuius certitudo haberi nequeat.

His enim caſibus rectè dabitur integer ſecundus annus pro primo ſic elapſo; Quia ſi tantum illi pauci dies concedantur,quibus durauit impedimentum,& in illis non poſſit ampliùs fieri id quòd tunc potuiſſet,dicitur verè, & propriè illud impedimentum abſorbuiſſe effectum totius primi fatalis, quia idem eſt,ac ſi nihil in illo primo anno factum fuiſſet.

52 Et poteſt dari vnum exemplum,† puta ſi in illo modico tempore in quo incidit impedimentom, potuiſſent haberi teſtes,vel ſcripturæ,quæ nunc haberi nequeunt, & incertum eſt qoando haberi poterunt,quia puta teſtes receſſerunt ab illo loco, & neſcitur vbi ſint,vel ſcripturæ non ampliùs reperiuntur, &c.

Et ad hoc tendit id,quòd dicit Abb. in d.rubr. C.do temp.appellat. verſic.ſed quomodo,& poſtmodũ,dum hæc expolirem,reperi quòd hoc exemplum penè ad verbum ponunt Doct.in l.ſi ita ſtipulatus eſſem. ff.de verb.
53 oblig.vbi Bart.exemplificat,ſi † eſſet data dilatio vnius menſis ad examinandos teſtes, & vltima die per indicem ſteriſſet,& teſtes non poſſent exinde commodè habere,dicit enim quòd debet dari alter integer menſis,& cum Bart. tranſeunt Doct.communiter. Bald.in 4.not. Ang.num.2. Paul.de Caſt.num.4. Alexand.num.4.& Iaſ.in fine. vbi dicit omnes tranſire cum Bart. per illum text. Et idem in amiſſione ſcripturæ exemplificat Myſinger. in d.§.rurſus. num.31. & Iaſ. num.68.

Idem etiam vult Bellam.deciſ.596.vitum,vbi inqoit, quòd vnum modicum impedimantum etiam vnius bo-
54 ræ † facit reſtitui illos decem dies qui dantur ad appellandom, quando ille qui voluit appellare non potuis congrua hora reperire dominum Pontium, qui ſignat commiſſiones,& non reperit congruo loco, per not. per Innoc. in d.c.ex ratione.

Et idem inquit procedere in termino aſſignato ab
55 homine. †

56 Limitatur tertiò ſupradicta concluſio,† vt procedat ſupponendo terminos habiles, videlicet,quòd appellator inchoauerit litem debito tempore,& non in ſe obſtrinxerit, vt etiam ſi non accidiſſet illod breue impedimentum, nihilominus illam expedire intra illud primi anni reſiduum non potoiſſet, quia tunc ei non concederetur nedum ſecundus annus integer, ſed neqoe etiam tantundem eius temporis,quòd impedimentom abſtuliſſet, per ea quæ dicam inf.art.ſeq. & tradit in terminis Ioan.Andr. in d.c.ex ratione, & poſt eum Anch. ibi oum.5.

Arti-

Articulus IX.

57 AD nonum, An † ſecundus iſte fatalis concedatur, quando potuit cauſa expediri in primo fatali, ſed ex negligentia fuit omiſſum ab initio hoc facere, & poſtea circa finem anni ſuperuenit impedimentum?

Viderur, quòd non.

Primò, quia dum potui nolui, &c.

Secundò arg. tex. in l. a. §. ſi quis iudicio, verſic. ſi quis tamen. ff. ſi quis cautio.

Tertiò facit l. fi. §. illud. C. de temp. appel. ibi propter ineuitabilem cauſam, &c.

Contrarium determinant Doct. communiter Fulg. in d. auth. ei qui, nu. 6. ante finem. Dec. in l. ſi pater, in primo notab. C. de inſt. & ſubſt. Abb. in c. ex ratione, nu. 12. verſic. ſecundo caſu, Fraocus ibi nu. 63. & ſeq. latè Præpoſ. nu. 27. verſ. quandoque, & quidem, vbi de communi. Anch. nu. 6. & 7. & Dec. nu. 85. verſ. & pater ex eo, & num. 59. & in fi. d. nu. 58. de communi.

Moti, quia ſufficit appellatori vltimo menſe litem inchoare, ſi in vltimo menſe illam expedire valeat ceſſantibus impedimentis, vt d. authent. item ſi appellatione. C. de temp. appell. & Oldr. dicto conſil. 60. verſic. quid ſi impeditus. ergo non potuit dici illucuſque negligens, quia negligentia non poteſt dici, vbi diligentia non requiritur.

Ego puto veram hanc cõmunem, cum temperamento tamen de quo infra proximè in prima limitatione.

Et ita tenendo.

Ad contraria reſpond. ſic.

Ad primum, quod procedit, quando dum quis potuit, tenebatur velle, & ſic debebat eſſe diligens, dum negligebat.

Ad ſecundum, quòd procedit, quando quis nimium ſe aſtrinxit, adeo ꝙ etiam ſi impedimentum non fuiſſet, nihilominus opportunè facere non potuiſſet, vt dicam inf. in 1. lim.

Ad tertium, quòd procedit, quando adeſt præceptum legis, quod eo tempore agatur, & tolle exemplum præſumptionis, in qua ſi quis negligit agere per 29. ann. & vltimo anno quo volebat ius ſuum perſequi, non potuit, reſtituitur enim aduerſus præſumptionem, vt dicam infra ſuo loco, & hoc quia lex non cogit illum agere ante vltimum annum.

58 Limitatur hæc concluſio dupliciter. † Primò, vt procedat niſi appellans nimis ſe arctaſſet, ita vt etiam ſi impedimentum non fuiſſet, nihilominus non potuiſſet cauſam expedire. Abb. in d. cap. ex ratione, num. 12. verſ. ſecundo caſu. Fraoc. & Dec. ibi nu. 19. Zab. conſ. 87. nu. 1. verſ. ad ſecundum, Mar. Auguſt. conſ. 76. num. 3. & ſeq. Ioan. Bap. Ferret. conſil. 202. per totum.

Et hæc quidẽ limitatio veriſſima eſt in ſe. Sed dubi-
59 tari poteſt, † quid ſi cauſa eſt talis, quæ veriſimiliter nõ
poterat expediri intra vnum tantum menſem, puta quia
alias nouas probationes facere neceſſarium erat, & hoc
prævideri debebat iuxta l. hanc. C. de appellat. & has
probationes non poterat appellator habere niſi de lon-
ginquis partibus. Sed breuiter puto, quòd dum permit-
tente lege differt proſecutionem appellationis vſque ad
vltimum menſem, quia interim fortè deliberat an velit
proſequi vel ne, & perquirit iura ſua, non autem otioſè
degit, & ex propoſito vt litem immortalem reddat, ex-
cuſetur & concedi debeat ſecundus annus, licèt cauſa
non eſſet expedibilis ab eo tempore poſtea, quàm litem
60 inchoauit, iudicis igitur religio † & arbitrium in hoc
plurimum operabitur.

61 Sublimitando etiam hanc limitationem nota, quòd procedent prædicta in hoc fatali à iure aſſignato; ſecus verò in termino aſſignato ab homine. Quia tunc ſufficit ſi intra illud tempus miſerit quis tãtum ſupplicationem Romam ad inchoãdum caſum appellationis, licèt aliud poſtea nõ fecerit in illo termino; Ita Io. Bapt. Ferret. conſ. 202. nu. 4. ita quòd dicit procedere deciſ. Rotæ 488. in nouis, quam tamen ego non reperio.

62 Limitatur ſecundò concluſio, † vt procedat, dummodo appellans tantum temporis labi non ſinat, quod à quolibet etiam breuiſſimo impedimento cauſari poſſit, vt cauſa expediri nequeat, tunc enim ſibi imputandum ait Abb. in d. c. ex ratione, prout ponderat eum Peruſ. & Dec. ibi, & ita etiam videtur procedere d. conſil. Ferreti 202.

Et per hoc facit d. l. 2. §. ſi quis in iudicio, verſic. ſi tamen. ff. ſi quis caut.

Sed contrarium in terminis tenent alij Doct. magis communiter. Franc. d. cap. ex ratione. num. 63. vbi latè defendit hanc ſententiam cõtra Abb. & idem ſequitur Dec. ibi & Præpoſ. num. 28. verſic. quandoque & 4. in fi. vbi de communi.

Et ego ſequor, tùm ratione de qua per eos, tùm quia ſi lex permittit appellanti expectare vſque ad vltimum menſem, non poteſt dici quod appellator interim negligat, cum negligentia culpa ſit, & culpa non cadat in eo, qui lege permittente aliquid facit.

63 Neque obſtat d. §. ſi quis iudicio, † in verſic. ſi tamen, quia reſp. vel prout ipſi dicunt, quòd ibi ſumus in contumacia, & mulcta propter illam imponenda, hic verò in amiſſione cauſæ, vnde multò maius præiudicium hic verſatur, &c.

Vel dic, quòd ibi ille contumax otioſè degebat, vt præſupponitur in text. hic verò non præſupponimus hoc, quia hoc tempus conceditur appellatori à lege, vt interim maturè deliberare poſſit quid ei agendum ſit, vt ſupra dictum eſt. arg. d. capit. ſen. §. 1. auth. de appell. & intra quæ temp.

Nam hac eadem de cauſa, ibi biduum, quod prius dabatur, fuit prolongatum ad decendium.

Articulus X.

64 AD decimum, An ſcilicet debeat † dari ſecũdus fatalis, quando ab initio per plures dies & menſes adfuit, & durauit impedimẽtum, & in fine ceſſauit, impedimentum per tantum tempus quod potuit cauſa expediri, ſed neglexit appellator illam proſequi.

Videtur quod detur ſecũdus fatalis ſecundùm Alber. in rub. C. de tempo. appellatio. col. fina. verſicul. ſed pone ibi, ſed contra eſt. Dum inquit, ne legis beneficium coarctetur, quæ ſimpliciter dicit debere dari ſecundum annum, ſi impedimentum aliquod occurrit de primo, & per hoc faciunt etiam, quæ dixi ſupra in quæſtione aduerſus lapſum temporis ad appellandum.

Sed in contrarium eſt communis omnium aliorum ſententia. Sal. in authent. ei qui. in 1. colum, verſ. ſed his non obſtantibus. C. de tempo. appel. & Cyn. ibi & Bald, num. 6. Fulgoſ. in d. authent. item ſi appellatione, num. 3. & Doctores communiter in d. c. ex ratione, de app. Innoc. ibi in fi. Ioan. And. & D. Ant. & Abb. nu. 12. Card. in 9. quæſt. poſt diſputationem. & Præpoſ. numero 27. & Dec. num. 58. Oldr. conſil. 60. prope finem. Bertrand. conſ. 83. nu. 4. lib. 7. & in indiuiduo hoc firmat. & Ang. in conſ. 330. idem latè probat contra eos qui volebant, quod propter quodcunque impedimentum, occurrens in primo anno quandocunque deberet dari ſecundus annus. & de communi. Dec. præall. & hæc communis concl. probatur per d. l. fi. §. illud. C. de temp. app. & in corpore vnde ſumitur, ibi (propter ineuitabilem cauſam) & per d. c. cum ſit Romana, de appell.

Et facit etiam regula illa, vltima mora nocet &c.

Et mihi videtur ſecuriùs hoc, vt dicit Azo in rub. C. de reſt. mil. licet contrarium fortè æquiùs eſſet attentare, vt per eum.

Retenta tamen communi, aduertendum eſt ad id quod dicit Bart. in d. auth. item ſi appellatione, num. 2. quia videtur ſubuertere hanc concluſionem, dum ibi

quæ-

65 quærit Bar. † quanto tempore debet eſſe impeditus appellator in primo anno, ad hoc vt ei concedatur ſecundus annus, & reſp. ſecundùm Doct. quòd tanto tempore debet eſſe impeditus, quod ſi litem illo tempore proſecutus fuiſſet illam expediuiſſet, ſecus ſi minori tempore, & cum lex præſumat poſſe vno menſe expediri, ſubdit Bar. quod ſufficiat ſi appellator fuit per mẽſem duntaxat impeditus in primo anno. ergo etiam ſi ſupereſſent adhuc xj. menſes quibus agere poſſit, & negligat appellator, tamen ei debet dari ſecundus annus.

Hanc contrarietatem ego quandoque ponderaui, & pro aliquo tempore circa eam inuolutus fui. Poſtea reperi quod Fulg. in d. auth. ei qui. n. 6. verſ. ſed antequam ulterius, idem conſiderat, & diſtinguit pro concordia, quod aut fuit dubium de impedimento, aut non.

Sed pace eius vel falſa eſt, vel diuinatiua diſtinctio, vt per Salyc. ibi.

Eandem contrarietatem ſimiliter ſenſit Abbas in d. cap. ex ratione. num. 12. & ſimpliciter reprehendit Bartolum in hoc.

Sed hoc nihil eſt.

Idem ſenſit Dec. ibi, num. 58. & ſolutionem etiam affert quam ab initio huius dubij verã putauit, videlicet, quod Bart. ſic intellexit quæſtionem ſuam, an ſcilicet, quando ab initio adfuit negligentia, poſtea ſuperuenit impedimentum, debeat ſuccurri ipſi appellatori, & ſic quæſtio eſt ſecundùm terminos præcedentis caſus, & ideo dicit Bart. & benè, quòd neceſſe eſt quod ſaltem menſis integer ſupereſit appellanti, quando impedimentum ſuperuenit ad hoc vt detur ſecundus annus, nam ſi minus tempus ſupereſſet, non poſſet cauſam expedire, etiam ſi minus temporis ſupereſſet, ſecundùm legis præſumptionem, & ita ſoluas.

66 Quid autem ſi hæc impedimenta † fuerunt interuallata intra primum annum.

Dicit Abb. in dicto cap. ex ratione, nu. 12. in fine, quod ſi intra tempus negligentiæ potuiſſet cauſam expedire appellator, non excuſatur, & aliàs ſic.

Sed ego non recedo etiam in hoc caſu ab ijs quæ concluſa ſunt in præcedentibus duobus caſibus & concluſionibus, quia non poteſt cogi appellans proſequi appellationem, niſi in vltimo menſe, vt dixi art. 9. cum limitatione tamen de qua ibi, & ita teneas.

67 Omnia tamen prædicta intellige, † vt procedant, dummodo appellator in aliqua parte primi anni fecerit iuſta otiam cauſam committi & expediri, & hoc bis fecerit, aliàs non daretur ei ſecundus annus aliquo modo. Bald. & Salyc. in d. auth. item ſi appellatione. C. de tempor. appel. & Salyc. in l. fi. §. illud. C. eod. & Bertrandus poſt in conſil. 111. nu. 11. lib. 6. & tetigi etiam ſupra hac eadem quæſtione.

S V M M A R I A.

1 *Secundus annus fatalis an ſemper currat, adeo quod neceſſe ſit deueniro ad conceſſionem tertij fatalis quòd ſic?*
2 *Et quid ſi cauſa in conſiſtorio Principis intromitteretur.*
3 *Et quid ſi per principem ſtetiſſet, quominus cauſa expediretur.*
4 *Et quid ſi in curſu huius anni cauſa compromitteretur.*
5 *Et quid quando per iudicem ſtetit quominus cauſa expediretur.*
6 *Declaratio ad §. hæc quoque, auth. vt ſponſ. larg. ibi nullum praiudicium.*
7 *Et quid ſi fuiſſet tempus conſumptum in reuocandis attentatis.*
8 *Et quid ſi appellans in cauſa attentatorum ſuccubuerit.*
9 *Et quid ſi tempus iſtud cõſumptum fuiſſet ſuper diſputatione ineptitudinis libelli, vel nullitatis ſententiæ. & 10.*
11 *Et generaliter, quid ſi tempus illud conſumptum fuerit in diſceptando ſuper aliquo incidenti, nam interim fatale non videtur currere.*
12 *Et quid ſi litigator non habuerit iuſtam cauſam litigandi ſuper huiuſmodi incidentibus.*
13 *Et quid ſi dilatio data ad examinandos teſtes in longinquo exiſtentes abſorberet totum annum fatalem.*
14 *Prædicta an procedant ſi huiuſmodi incidentia culpa appellatoris inciderint?*
15 *Tertius fatalis an detur, quando adeſt iuſta cauſa dandi illum?*
17 *Quæ ſit iſta iuſta cauſa, & quæ iuſtiſſima. nu. 18.*
19 *Impedimentum quodlibet neceſſarium dicitur iuſtiſſima cauſa, ij duobus tamen concurrentibus.*
20 *Primum, quòd impedimentum ſit neceſſarium, & ineuitabile.*
21 *Secundum, quòd appellans fuerit vſus omni diligentia, vt illud remoueret.*
22 *Niſi tamen eſſet notorium.*
23 *Tertium quòd appellator probet, quod niſi impeditus fuiſſet appellationem proſecutus eſſet.*
24 *Quartum etiam requiritur, quòd ſi à iudice proceſſerit impedimentum, appellator proteſtatus fuerit ſecundum formam clem. quamuis. de appell.*
25 *Tertius iſte fatalis an totus integer reſtituatur, an verò tantundem temporis quantum durauit impedimentum in ſecundo?*
26 *Quod quando ſecundus annus ipſo iure non currit, iuxta caſus de quibus ſupra à num. 1. vſque ad num. 15.*
27 *Quid quando currit, prout regulariter accidit, ſed deuenitur ad conceſſionem tertij fatalis ipſo legis beneficio.*
28 *Quid quando iſte tertius fatalis venit concedendus beneficio reſtitutionis in integrum.*
29 *Tertius iſte fatalis an concedatur ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum?*
30 *Quid quando impedimentum proceſſit ab ipſomet appellatore, quia ſcilicet ipſe fuit impeditus cauſam proſequi.*
31 *Declaratio & ponderatio c. ex ratione, de app. contra communem, & num. 32.*
33 *Ponderatio eiuſdem text. pro defenſione communis opinionis.*
34 *Quid in impedimento paupertatis.*
35 *Quid quando impedimentum proceſſit ab aduerſario, qui in prima inſtantia vicit.*
36 *Quid quando impedimentum proceſſit ab aliquo tertio extraneo, & 37.*
38 *Et an idem quando impedimentum culpa procuratoris proceſſit?*
39 *Et an idem in tutore quando culpa eius euenit?*
40 *Et an idem quando culpa aduocati, vel notarij?*
41 *Quid quando impedimentum proceſſit à caſu, & fortuna.*
42 *Quid quando proceſſit à iudice, ardua quæſtio, & communis vtrinque.*
43 *Declaratio §. hoc quoque. Auth. vt ſponſal. larg.*
44 *Declaratio c. ex ratione, de appell. ibi nullum præiudicium, & num. 45.*
46 *Declaratio l. ſed per prætorem. §. 1. & §. ait prætor. ff. ex quib. cauſ. maior.*
47 *Declaratio alia ad cap. ex ratione, in verbo, nolumus.*
48 *Retento quòd ope reſtitutionis, etiam quando proceſſit à iudice, an hæc reſtitutio poſſit obtineri ab inferiore à principe?*
49 *Et an procedat opinio, quando cum impedimento iudicis mixtus fuiſſet dolus aduerſarij?*
50 *Et an quando ſtetit per iudicem ante finem ſecundi anni?*
51 *Et quando cum impedimento iudicis concurreret etiam impedimentum ab aduerſario præſtitum.*
52 *Retento autem quod ipſo iure concedatur iſte tertius fatalis quando impedimentum proceſſit à iudice, prout verius & magis communiter tenetur.*
53 *An procedat niſi victus proteſtetur non ſtari per ſe, ſed per iudicem?*
54 *Et an vnica, vel plures proteſtationes neceſſariæ ſint?*
55 *Et quid in ſecundo fatali.*
56 *Et an victus teneatur etiam dare querelam iudici ſuperiori,*

Digitized by Google

de tarditate ſui iudicis, ſi vult quod ipſo iure annus tertius concedatur? 57.

58 *Prædicta omnia de ſecundo, vel tertio fatali concedendo, an procedant in alijs terminis fatalibus ab ipſo iudice datis?*

59 *Et an in alijs à ſtatuto præfixis?*

60 *Et an procedant quo ad lapſum tertij fatalis, & conceſſionem quarti vel vlterioris?*

61 *Prædicta etiam concluſiones, quòd victo non ſuccurratur neque ope reſtitutionis, an procedant quando tacitè aduerſarius admitteret eum poſt deſertam appellationem, non contradicendo?*

62 *Et quando procedent ſecundum ſtylum Rom. curiæ.*

63 *Clauſula parito iudicato, quid importet hoc caſu.*

64 *An ſententia, & qua ferri debeat ſuper hoc lapſu fatalium, & conceſſione aliorum. & 65.*

66 *Quid ſi fuerit pronunciatum appellationem deſertam, quomodo ſuper petita reſtitutione in integrum aduerſus hanc deſertionem pronunciari debeat.*

67 *In hac ſententia an ſit neceſſarium exprimere ad quantum tempus fiat hæc reſtitutio?*

QVÆSTIO LXXI.

De reſtitutione in integrum aduerſus lapſum ſecundi fatalis.

LABITVR quandoque etiam ipſi appellatori ſecundus annus fatalis antequam cauſam appellationis expediat, quo caſu multò magis indiget auxilio reſtitutionis in integrum, nam non ita indulget lex tertium annum fatalem, ſicut indulget ſecundum, de quo in præcedenti quæſtione diximus, diligenter igitur inſpiciendum, quo iure & quando ſuccurratur ipſi appellatori aduerſus lapſum ſecundi fatalis, & detur ei tertius, vel quartus annus, prout neceſſitas, & caſus expoſtulant. Idque infraſcriptis 7. articulis expediri poterit.

Primò, An ſecundus annus fatalis ſemper currat, ita quod neceſſe ſit deuenire ad conceſſionem tertij anni?

Secundò, An tertius fatalis detur quando adeſt iuſta cauſa dandi illum?

Tertiò, quæ ſit iuſta cauſa, quæ ſufficiat?

Quartò, An totus integer annus fatalis reſtitui debet, an verò tantundem temporis quantum læſio abſtulit?

Quintò, An totus integer annus reſtitui debeat ipſo iure, vel ope reſtitutionis, quando impedimentum proceſſit à reo, vel actore, vel alio tertio?

Sextò, quid ſi impedimentum proceſſit à iudice? ardua quæſtio.

Septimò, An & qualis ſententia ferri debeat ſuper hac reſtitutione in integrũ aduerſus lapſum fatalium?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet ſecundus† annus fatalis ſemper currat, adeo quod neceſſe ſit deuenire ad conceſſionem tertij fatalis?

Regula eſt, quòd ſic.

Text. eſt clarus in c. ex ratione, de appellatio. vbi omnes, & tradunt vbique Doctores, & in ſpecie allegandi infra in limit.

2 Limitatur primò iſta regula,† vt non procedat, quando cauſa in conſiſtorio principis intromitteretur, quia tunc fatalia non currunt, Gl. in §. 1. in verbo, occurrit, Auth. de his, qui ingred. ad appell. Bart. in auth. ad hæc, in princ. auth. de appell. & intra quæ temp. Abb. in cap. ex ratione, num. 6. vbi exprimit de ſecundo fatali. Affl. deciſ. 78. num. 2.

Text. eſt in auth. ſed & lis. C. de tempor. appell. & dixi etiam ſupra in præced. quæſt.

3 Extende hanc limitationem, vt procedat † in tantum, quòd ſi facto principis ſtetiſſet quominus cauſa expediretur, nunquam deſeritur appellatio, etiam ſi tranſirent mille anni, vt dixit Præpoſ. dicto cap. ex ratione. numero 22.

4 Limitatur ſecundò, niſi in curſu † huius ſecundi anni cauſa compromitteretur, nam interim non curreret hic ſecundus fatalis, ſecundùm Abb. in dicto cap. ex ratione, num. 9. & alij adducti ſupra in præced. quæſt. art. 2.

Text. eſt clarus in clement. quamdiu. de appell. & in d. authent. ſi tamen. C. de tempor. appell. quæ ita loquuntur indiſtinctè non magis de primo, quàm de ſecundo fatali,

Sublimita, vt dixi in d. q. præced. art. 2.

5 Limita tertiò † ſecundùm quoſdam, vt non procedat quando per iudicem ſtetiſſet, quo minus cauſa expediretur, nam durante impedimento in perſona iudicis fatalia non currere, vult text. expreſſus in hoc quoque Authen. vt ſponſalitia larg. ibi, nullum præiudicium, iunctis ponderationibus de quib. per Francum in d. c. ex ratione, Doct. ibi nu. 26. & ſeq. & hoc tenent Gloſ. in auth. ſed lis. C. de temp. appell. vel verius in corpore vnde ſumitur. §. ad hæc, verſic. quando lis.

Sed contrarium determinat Abb. in d. c. ex ratione, & ſequitur Dec. ibid. num. 27. verſic. ſed tamen prædictis non obſtantibus, &c. & dicit Dec. ibi ſub nu. 35. ꝙ iſta eſt communis & æquè opinio, poſt Bal. conſil. 367. quando, lib. 1. & ita tenendo.

6 Difficultas ſola eſt reſpondere † ad d. §. hæc quoque, ſuper cuius tex. intellectu latè inſiſtunt præalleg. & Decius refert illorum dicta, ſub d. nu. 25. 26. & 27. & in ſumma Abbas & Dec. videntur conuenire in illam ſententiam, quod illa verba, nullum fiat præiudicium, intelligantur reſpectu ipſius reſtitutioeis in integrum, quaſi hoc caſu etiam ſi currat, tamen conceditur tertius fatalis non ope reſtitutionis, ſecundùm Gloſſam ibi, ſed ſecundùm alios, ipſo iure, de quo tamen dicam infra eod. art. cap. 6.

Sed hæc ſol. debilis eſt, nam intereſt multò magis ipſius appellantis, non currere ſecundum annum, quàm quod currat, & quòd poſtquam currerit, teneatur remedia quærere, argum. l. ſi. C. in quib. cauſ. reſt. in integ. non eſt neceſſ.

Mihi igitur placet, quòd appellator impeditus facto iudicis etiam inferioris à principe proteſtetur, quòd per eum non ſtet, & propterea tempus & tempora non currere, prout faciunt practici cauſidici, quo caſu iudex non tollet impedimentum, fatalia non current, & ſine difficultate procedit d. §. hæc quoque. in verbo, nullum præiudicium.

Pro quo eſt tex. in ſimili in clem. quamuis, de appellation. vbi in poſtulatione apoſtolorum, ſtante impedimento ex parte iudicis, & proteſtatione ipſius appellantis, pro nullo habetur, quicquid interim fit.

7 Limitatur quartò, niſi tempus conſumptum fuiſſet in reuocandis attentatis, nam illud non computatur in fatali, & conſequenter interim fatalia non currunt, ſecundùm Ant. & Abb. in d. c. ex ratione, Rota de appel. dec. 13. in nouis, & in antiq. 73. prout refert & ſequitur Fel. ibi, nu. 3. & Dec. nu. 42. & Franc. nu. 36. & 37. & eſt deciſ. Rotæ in antiquis. de appellat. deciſ. 10.

8 Sublimitando tamen, & declarando ſic, † vt procedat, ſi appellans in cauſa attentatorum vicerit, vel ſaltem probabili ratione pro reuocandis attentatis motus fuerit, ſi autem ſuccubuerit, nec aliquam probabilem rationem agendi ſuper attentatis habuerit, ſecus, ita colligo ex Ant. Abb. Felyn. & Dec. in d. c. ex ratione, & vide pro hoc Dec. ibi num. 42.

9 Limitatur quintò, † niſi tempus ſecundi fatalis con-

ſum-

ſumptum interim fuiſſet ſuper diſputatione inepti-
30 tudinis libelli, vel nullitatis ſententiæ, † nam interim fatalia non currere poſt Bald. in d. authen. ei qui. tradit Felyn. in d. capit. ex ratione, numero 5. & eſt notab. dictum, præſertim in eo de nullitate ſententiæ, nam ferè ſemper appellationes concipiuntur cumulatiuè vtriuſque defectus ſententię, videlicet nullitatis, & iniuſtitiæ, & propterea practici cautè dici dicunt de nullitate, & conditionaliter ſubdũt, & ſi qua eſt appello, vnde videtur non incautè contẽdendum prius ſuper nullitate, & dum de ea diſcepiatur, fatalia quæ pro exercẽda appellationis cauſa, non autem nullitatis conceſſa ſunt, non current quod nota. Neque obſtat, quòd ſcribit Oldra. conſil. 157. verſ. quantum ad damnum, vbi dicit, quòd ſi per cõtradictionem aduerſarij lapſus eſt annus, datur alius &c. quia reſp. quòd intelligitur de contradictione legitima in ipſa cauſa appellationis, aliàs enim neque contradictio in ipſa cauſa appellationis ſi per ſubterfugia, & calliditatem fieret, minuſque impedimentum cõpromiſſi faceret fataliũ curſum ceſſare, quod tamen falſum eſt, ſecundùm Doct. vt dixi ſupra quæſt. præced.

31 Limitatur ſexiò, vt non procedat, quãdocunque tempus hoc conſumptum fuit in diſceptando aliquo incidenti, nam interim fatale non currit, Franc. in d. capit. ex ratione, num. 37. & 38. & ponunt pro notab. Præpoſ. ibi nu. 13. peregrinam doctrinam vocat Æmilian. conſilio 62. num. 1.

32 Sublimitando tamen, dummodo, † appellator habuerit iuſtam cauſam litigandi ſuper huiuſmodi incidentibus, vt per Fel. præalleg. c. ea ratione. & Æmil. d. conſil. 62. nu. 1. Præpoſ. num. 14.

33 Limitatur ſeptimò, † vt non procedat, quando aduerſarius petijſſet tam lõgam dillationem ad examinãdos teſtes in partibus, vel alibi in longinquo exiſtentes, vt excederet biennium &c. Hoc enim caſu quãquam quidam Dñi de Rota voluerint nihilominus currere fatalia, quaſi imputetur parti, quę nõ fecit huiuſmodi dilationem abbreuiari. Caſſ. tamen contrarium dicit eſſe verius in tit. de appel. deciſio. 9. numero 5. & ſeq. per totum. vbi latiſſimè hoc cõprobat pluribus rationibus, & ad contraria reſpondet, & demum concludit, vel non currere fatalia, vel ſi currãt, dari omninò reſtitutionem aduerſus lapſus illorum.

34 Sublimita omnes † prædictas limitationes, niſi huiuſmodi incidentia attẽtatorum, ineptitudinis libelli, nullitatis ſententiæ, falſitatis mandati, vel ſimilium culpa ipſius appellatoris inciderit etiam abſque rationabili cauſa, nam eo caſu tempus conſumptum in illis non retardaret curſus ipſius fatalis, ita ſing. & plenè Io. de Amic. conſ. 6. nu. 15. & ſeq. latiſſimè comprobans rationibus, idem tenet Præpoſ. in d. c. ex tenore. nu. 14. & 15.

Articulus II.

35 AD ſecundum, An † tertius fatalis detur, quando adeſt iuſta cauſa dandi illum?

Videtur, quòd non.

Primò, per l. nemo. C. de tempor. appell. vbi poſt omnium fatalium lapſum nullum ſupereſt remedium appellanti.

Secundò, quia ita euenit in lapſu primæ inſtantiæ, ſi culpa iudicis perit l. properãdum, in fi. à ſpeciali, ſecundùm Doctores communiter, vt dixi ſupra q... art...

Sed contra eſt text. expreſſus de iure canonico in d. c. ex ratione. de appell. & tradit Gl. in d. § hæc quoque. in verbo, dic, Auth. vt ſpõſal. larg. & omnes in d. c. ex ratione, qui citabuntur infra, & hoc, & ſeq. articulis qui omnes communiter ſemper hoc pro indubitabili præſupponunt, prout tenendum, & ſupponendum eſt.

Ad contraria reſpon. ſic. Ad primum, vt dixi ſupra art. præced. verſ. difficultas.

Ad ſecundum dic, quòd minus præiudicialis eſt la-
16 pſus primæ inſtantiæ, † quàm ſecũdæ, vt dixi ſupra d. q... artic... & tradunt Saly. in d. auth. ſi tamen. ver. ſed dubitari. C. de tempor. appell. Abb. in cap. penul. col. 6. iudi. Maran. in 6. par. num. 238. & ratio clara eſt, quia perempta prima inſtãtia ſupereſt actori ius iterũ agendi, vt d. l. properandum § 1. ſed perempta ſecunda, perit tota cauſa, clem. ſi appellationem, de appell. Bart. in l. petendæ. C. de temp. in integrum reſtit. & hinc eſt, quod prima inſtantia non poteſt ex conſenſu partium prorogari, ſecunda ſic, vt per Saly. præalleg. & ſupra aliàs ſæpè diximus. Et ideo dicit Aymo conſilio 270. numero quarto ad propoſitum noſtrum, quod difficilius ſuccuritur aduerſus lapſum primæ inſtantiæ, quàm ſecundæ.

Articulus III.

17 AD tertium, † Quæ ſcilicet ſit iſta iuſta cauſa concedendi ipſi appellatori etiam tertium fatalem?

Et quidem text. in d. c. ratione, inquit, quòd iuſtiſſima cauſa requiritur.

Et facit ratio à maiori, quia ſi requiritur iuſta cauſa, vt concędatur ſecũdus annus, multò magis requiritur, vt concedatur tertius propter litium prolongationem effugiendam, & hoc non habet dubium.

18 Quæ autem dicatur in propoſito iuſtiſſima † cauſa, Breuiter dic, quòd erit impedimentum quodlibet, propter quod nõ potuerit cauſa in ſecundo anno expediri.

19 Impedimentum autem hoc quale eſſe debeat, † ſatis colligitur ex his quæ diximus ſupra in prima parte. q. 27. art. primo. & ſequen. In propoſito autem vt excuſet, requiruntur tria.

20 Primò, quòd ſit neceſſarium, & † ineuitabile. Tex. eſt in d. l. illud. § fi. C. de temp. app. ibi, vel aliam inexorabilem cauſam, & in d. § 1. Authen. de his qui ingred. ad appell.

21 Secundò requiritur, quòd appellans † vſus fuerit omni eius diligentia, vt impedimentum remoueret, & quòd remouere non potuerit, vt per Laur. Sylu. conſ. 68. nu. 8. lib. 2. & Neuiz. conſ. 42. num. 5. & ſeqq. per totum.

22 Ego tempero hanc rigoroſam † determinationem, vt procedat, dummodo impedimẽtum per ſe notorium non eſſet, quod humana diligentia ſuperari non poteſt, qualis eſt infirmitas, hoſtium incurſus, peſtis, tẽpeſtas, & alia huiuſmodi, quæ humana vi euitari nequeunt: Quia in his caſibus ſatis dicatur probata legitima cauſa impedimẽti, ſi allegata fuerit, & negligentia ex aduerſo non fuerit probata, vt dixi ſupra aliàs pluries.

23 Tertiò requiritur, † quòd appellator probet, quod ſi impeditus non fuiſſet, appellationem proſecutus fuiſſet, vt per Deci. in c. ex ratione. nu. 61. 62. & ſeq. de app. & pendent ab his quæ dixi ſupra in 1. lib. q... & art...

24 Quartò etiam requiritur, † quòd ſi impedimẽtum procedit à iudice, appellator proteſtatus fuerit, ſecundùm formam cle. quamuis. de app. de qua dixi ſup. q... ar... & tradit in propoſito Neuiz. d. conſil. 42. num. 5. & ſeq. per totum.

Articulus IV.

25 AD quartum, An ſcilicet totus † integer annus tertius fatalis reſtitui debeat; an verò tantundem temporis duntaxat, quantum læſio abſtulit de ſecundo?

Diſtingue tres caſus.

26 Primus eſt, quando ſecundus † annus ipſo iure non currit, quos caſus notaui ſupra eod. art. 1. & conclude, quòd tunc totus integer tertius annus cõceditur, quinimò non poteſt dici propriè concedi tertius, quia ſecundus adhuc non incępit currere, ſed tamen quicquid ſit, integer venit dandus tertius annus, ſi bene aduertas, quia licet ſubtilitate iuris fingatur non curriſſe ſecũdus annus, naturaliter tamen hoc impoſſibile eſt, quia volat irreparabile tempus, &c.

Secun-

27 Secundus caſus eſt,† quando currit ſecundus annus, prout regulariter currit, ſed tamen deuenitur ad conceſſionem tertij temporis fatalis ipſo iure beneficio legis,& non reſtitutione in integrum facienda per prætorem viuum, & tunc totus & integer tertius annus datur, ita omnes Doctores allegandi in ſequenti caſu communiter concludunt, & alij adducti ſupra quæſt. præced. art....

28 Tertius caſus † eſt, quando iſte tertius fatalis venit concedendus beneficio reſtitutionis in integrum, & tunc omnes communiter concludunt, quòd tantundem temporis duntaxat reſtituitur, quantum iuſtum impedimentum abſtulit. Bal. in d.auth.ei qui. in princip. C.de tempor.appell. & ibi Alber.nu.1.verſic.quidam dicunt, Paul. de Caſtro, numero ſecundo, & 7. Salyc. in princip. & verſic.quæro quintò, vbi de communi, & canon in cap.ex ratione. de appell. Innoc. ibi columna ſecunda, in fine, verſic. ſed ſecus eſt, Anchar. numero 8. vbi de communi. Cardin. in 5. quæſtione ſeptima. Hoſtienſ.columna tertia, Francus numero 64. poſt pluras,de quibus ibi Boich numero ſeptimo, Præpoſit. Alexand. numero 1. verſic.ſeptimò præmitte,& numero 25. & 31. vbi de communi. Felyn. numero 6. & Dec.nu.48. Bero. in cap.cum ſit Romaus,num.41. de appel. Bart. etiam alibi auth. de his qui ingred. ad appel. numero 16. Guid.Papæ ſing.332.& ſing.607. & ſing.615. verſic. item quia, Ioan.Ferra. in tract.de appell. lib.2.cap.9.num.158.& ſeq. Maranta in dicta 6. parte ſui Speculi, numero 228. Oldr.conſ.253. num.8. lib.1. verſic.quid ſi impeditus,&c. Paul.de Caſt.conſ, 335.num.8. lib.1. Bertran.conſ.241.num.8. lib... vbi de communi pluries reperit. Pariſ.conſ.108.num.27, lib.4. Neuizan.conſ.41.colum.1. per totum. cum concord. per eum,& Rota deciſ.60. dicquòd appell. in antiquis. dicens,quòd ita tenet ſacrum Palatium. Et ita ſine ſcrupulo tenendum eſt, vt dixi etiam ſupra quæſt, præced. art....

Et ratio clara eſt, quia reſtitutio in integrum non plus reſtituere poteſt, quàm læſio abſtulerit, vt ſupra millies dixi.

Articulus V.

29 AD quintum, An ſcilicet † iſte tertius annus fatalis concedatur ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum, quando impedimentum proceſſit, ab actore, vel à reo, vel ab alio tertio, non autem à iudice?

Diſtingue quatuor caſus.

30 Primus eſt,† quando impedimentum proceſſit ab ipſomet actore appellatore,quia ſcilicet ipſe fuit legitima de cauſa impeditus,quominus in ſecundo anno potuerit appellationem ſuam expedire. & hoc caſu communis concluſio eſt, quod ope reſtitutionis tertius iſte annus detur. Gloſ.in d.authent.ei qui. C.de temp.appell. & ibi Bart.ſimpliciter ſequitur,num.3. quem intelligo loqui hoc caſu, nam ſi loqueretur in caſu art. ſequentis, prout quidam putant, eſſet ſibi contrarius, vt ibi oſtendam, quod abſonum eſt,& idem ibi Cyn.in princ. & Bald. in indiuiduo firmat ibi num.3. & Salyc. in auth. ſi appellatione, in fine. C.de temp.appellationis, in fine. Ad idem Gloſ. in l.arbitrio.§.ſi cuius. ff.de dolo. Bart. in authent. de his qui ingred. ad appella. num.15.Gloſ. in d.cap. ex ratione, & ibi Abb. num.9. de appell. & quod ita ibi Doctor. communiter velint, teſtatur Card. in clem.1.num.16. de reſt. in Integ. Alexand. conſil.72.libro 3. prout allegat & firmat Dec.in conſil.436.nu.12.vbi de communi,& loquitur in impedimento paupertatis. & idem loquens in eodem caſu paupertatis Pariſ. plenè conſil.2.num.38.& 39.libro 4. & de communi pluries teſtatur,& idem Pariſ. conſilio 108. num,28.libro 4.vbi etiam de communi,& in hoc caſu paupertatis,in terminis etiam D.Cornel. Benine. affinis meus honorandus, & I C. egregius, in tract.de paupet.quæſt.7.in 3.ſpeciali,& idem voluit Oldr. conſilio 60.verſic.quid impeditus. & Syuan. conſil.69. nu. 20.libro 2.vbi de communi, & in hoc neminem diſcrepantem inueni.

31 Sed tamen ego contra hanc communem † omnium ſententiam pondero text.fortem in d.c.ex ratione, dum ibi dicitur,quod impedito propter impotentiam,præiudicium nullum fieri in eius iure,& iuſtitia debet.Pōde-
32 rando igitur verbum impotentiā,† quę propriè ad impedimentum ex perſona propria deſcendens refertur, cap.ſecundo,extra de frigid.& maleſic. & penè per totum,& bonus text.in cap.quamuis, in verſ.niſi de ſent. excommun.& ſentit clarè Anchar.in dicto capit.ex ratione,num.3. & quod in ſpecie ad paupertatem referri videtur, quando agitur de aliqua re agenda, in qua expenſæ requiruntur, prout eſt hic,eſt textus in capitulo cupientes. §.ſi verò diſcordia,ibi ſi facultatum impotentia, de elect.in 6. Vnde iungendo verba illa in d.capit.ex ratione,nullum præiudicium, quæ excludere videntur beneficium reſtitutionis in integrum, cum illa præiudicium, & læſionem de neceſſitate præſupponat, & ſic per hunc text. videtur confundi communis opinio.

Sed quoniam durum eſt contra ſtimulum veritatis calcitrare, non diſcedas à communi.

Et ad d.c.ex ratione, ſic ponderatum reſponde altero ex his modis.

33 Primò,† quod verbum, nullum præiudicium, poteſt etiā ad reſtitutionis beneficium referri. §. hoc quoque, auth. vt ſponſal.larg. iuncta Gloſſa ibi in verbo,præiudicium,& opinione eorum,qui ſequuntur,quę communis eſt,vt dicam infra art.ſeq.

Secundò,quia dicta opinio maximè dubia eſt, reſp. quòd verbum impotentia,poteſt referri etiam ad alias ſignificationes quàm ad impedimentum à propria perſona procedens, nam cum ſit coniugatum à verbo, poſſe,vel non poſſe,& verbum hoc referatur etiam ad impedimenta ab extra perſonam propriam occurrētia, vt l.non enim,in fine. ff. ex quib.cauſ. maior & l.1.in verbo, poteſtatem non faceret. & in l.ſed ſi per prætorem. §. ait prætor. verſic. ſecumve agendi poteſtatem non faceret.ff.eod.

Vnde ſi ad quodlibet genus impedimenti,dictū verbum impotentia, referri poteſt, licet magis propriè ad vnum quàm ad aliud, tamen quin ad vtrunque referatur impoſſibile non erit, l.2. ff. de offic. proconſ. cum ſimil, ita vt verbum illud nullum præiudicium, poterit quoque referri ad remedium reſtitutionis licet impropriè, vel verbum impotētia,ad impedimentum ex perſona iudicis,de quo dicam art.ſeq.

Vel & tertio ſi referas verbum impotentia ad paupertatem,iunge opinionem illam, quod propter impedimentum paupertatis fatalia ipſo iure non currant, vt dixi ſupra quæſt. præced.art...,

34 Ex quo limitabis concluſionem præcedentem, † in caſu impedimēti paupertatis, ſed obſtabunt authoritates, quàmplurimorum in indiuiduo tenentium, in caſu quoque paupertatis ope reſtitutionis, & non ipſo iure ſuccurri, vt dixi ſupra in concluſione. Vnde cuiuis eſt communem indiſtinctè tenere.

35 Secundus caſus eſt, † quando impedimentum proceſſit ab aduerſario,qui in prima inſtātia vicit, & cuius maximè intereſt,&c. inſtantiam perire, & ideo fatalia labi,vt ſenētia eius in iudicatum irreparabiliter tranſeat, & tunc ſubdiſtingue,

Aut dolo fecit,ad hoc vt fatalia laberentur,& ſecunda inſtantia periret,& reperit,quod Bald. in d.auth. ei qui,nu.... C.de tēp.appella. vult quod ipſo iure ſuccurratur appellatori,& firmat ibi Saly.verſ quæro quintò. in fine illius quæſtionis, reſpondens contrarijs, & fir-

mat etiã Bar. in d. auth. de his qui ingred. ad appell. numero 15. Franc. in d. c. ex ratione. num. 36. & æquum videtur, ad hoc vt non lucretur aliquid aduerſarius ex dolo ſuo, & dixi etiam de hoc ſupra q. præced. & etiam in alia q. 67. de peremptione inſtantiæ.

Aut non dolo fecit, ſed aliunde aliave de cauſa ipſe impedimento fuit quo minus appellator cauſam expediret in ſecundo anno, & tunc ope reſtitutionis datur iſte tertius annus fatalis, vt dicunt omnes Doct. allegati ſupra in præcedenti caſu, & in hoc communiter conueniunt.

36 Tertius caſus eſt, † quando impedimentum proceſſit ab aliquo tertio extraneo, & tunc dic, vt dicit text. & ibi Gl. Bartol. & alij in l. arbitrio. §. ſi cuius dolo. ff. de dolo, de qua millies ſupra dixi, & præſertim in prima parte, q. 13. artic. 10. vbi plenè, & in indiuiduo caſus noſtri, ita enim d. §. ſi cuius dolo, & ibi notata determinant, Gloſa in d. c. ex ratione. in Glo. magna de appella. & ibi Francus num. 40. & idem ad verbum ibi Præpoſ. numero 24. & Anch. nu. 3. & Bart. in d. auth. de his qui ingr. ad appell. num. 15.

Quæ deciſio in ſumma eſt.

37 Quod ſi ille † tertius fuit in dolo, vel culpa latiori, & eſt ſoluendo, adeo quod contra eũ ita habet regreſſum appellator, vt eius indemnitati ſufficiẽter ſuccurri poſſe dicatur per actionem de dolo contra illum tertiũ intentandã, & tunc non datur tertius annus, neque ipſo iure, neque ope reſtitutionis, aliàs dabitur reſtitutionis in integrum auxilium in ſubſidium, & iſta eſt mera veritas, ſupra pluries repetita, & plenius etiam declarata, præſertim d. quæſt. 14. artic. 10.

38 Et ex hoc inferendo idẽ dicas in procuratore, † quando impedimentum eius culpa vel facto proceſſit, vt tenet in ſpecie Io. Ferrar. in tracta. de appell. lib. 2. cap. 9. num. 159. & Francus in d. c. ex ratione, num. 41. & 42. eodem tit. Præpoſ. in d. c. ex ratione, numero 17. eodem tit. de appel.

In tutore autem, quando impedimẽtum † facto eius
39 proceſſit, erit in electione ipſius minoris an contra eum agere velit ad intereſſe, an tertium fatalem conſequi, & cauſam desertã reſtaurare, vt determinat & bene Præpoſ. in d. c. ex ratione, num. 20. & facit tit. C. etiam ſi tut. vel curat. & ea quæ dixi ſupra in prima parte, quæſt. 22. artic. 1.

Idem ſimiliter dices, quando impedimentum pro-
40 ceſſit ab aduocato, † vel notario, &c. vt dixi in procuratore.

Quartus caſus eſt, quando impedimẽtum † proceſſit
41 à caſu fortuito, & hoc caſu licet Dec. in d. cap. ex ratione. col. 20. in 2. q. princ. nu. 46. diſputando nitatur probare, quod ipſo iure dabitur tertius annus, per d. §. hoc quoque ponderando, vt dixi ſupra eod. art. verſ. ſed tamen ego, tamen tenenda eſt vt ſecurior communis ſententia, quæ eſt, quòd ope reſtitutionis hoc etiam caſu detur tertius annus, ſicut regulariter datur in caſibus præcedentibus, prout de communi teſtatur Dec. præall. ſub generali concluſione, & tenet in ſpecie Præpoſ. ibi nu. 25. & Signor. de Homod. in conſil. 264. in quæſtione vertente, col. 2. quem refert, & ſequitur, & de communi in hoc propoſito caſu teſtatur Purpur. inter conſilia feudalia, conſil. 7. num. 1. & ita teneas.

Et ad deciſ. Capellæ Tholoſ. 321. reſpõde, quòd procedit de conceſſione ſecundi anni aduerſus lapſum primi, prout declarant Præpoſ. præall. num. 15. & alij in d. c. ex ratione, & dixi ſupra q. præced.

Articulus VI.

AD ſextum, An ſcilicet iſte tertius annus concedatur ipſo iure, vel ope reſtitutionis, ſi impedimen-
42 tum proceſſit à † iudice?

Ardua quæſtio eſt.

Videtur enim omninò, quod ope reſtitutionis, non autem ipſo iure concedatur.

Primò, per l. ſed & ſi per prætorem, in princip. & in §. ait prætor. ff. tit. noſtro, ex quib. cau. maior.

Secundò, per l. fi. §. illud. C. de temp. appell. vbi dicitur quod poſt biennium ſententia omninò in iudicatum tranſit.

Tertiò, per d. c. ex ratione, de appel. ponderando verbum nolumus, quod ſecundùm Doctores tenẽtes hanc ſententiam eſt verbum inductiuum nouæ diſpoſitionis, non autem veteris declaratiuum, ergo &c. ſecundùm Abb. ibi. num. 3.

Quartò, quia ita tenent innumeri ferè Doct. communiter. Gl. in d. §. hoc quoque. in verbo præiudiciũ, in authen. vt ſponſal. larg. Glo. in d. auth. item ſi appellatione. C. de tẽp. appel. & ibi Bart. & Cyn. in d. auth. ei qui, & idem videtur ſentire Alber. ibi in fine, ad quod ſe remittit in d. auth. item ſi, in fine, & apertè idem tenet Fulgoſ. in d. auth. ei qui, num. 2. vbi dicit eſſe frequentiorem ſentẽtiam apud Gloſas, & idem in d. auth. item ſi. dicẽs eſſe communem, & idem Fulgoſ. in l. fin. §. illud. num. 3. C. eod. Innoc. in cap. ex ratione, verſic. quis appellat. & ibi Abb. col. 2. in prin. num. 7. in fine, & clariùs col. 3. num. 9. in fi. & Felyn. ibi. nu. 7. idem præſupponit de tertio anno fatali, & ſine ſcrupulo communem eſſe præſupponit Dec. ibi. num. 46. & idem voluit ibi prius Hoſt. colum. fin. idem conſuluerunt Oldr. conſ. 60. verſic. quid ſi impeditus, &c. Alex. conſilio 72. nu. 17. lib. 3. vbi dicit hanc eſſe magis communem, Syluan. conſil. 69. num. 7. libro 2. & ibi poſt Curt. ſen. conſ. 24. col. fi. teſtatur de communi & magis communi, & idem vult Caſſad. deciſ. 9. tit. de appel. in fine.

Sed contrarium tenent alij innumeri Doctores, non ſolùm æquè communiter, ſed vt ex calculo patet magis communiter. Glo. ſibi contraria in d. l. ſed ſi per prætorem, in princ. ff. ex quibus cauſ. maio. & Gloſa idem voluit in §. ad hæc, in verbo, quando lis auth. de appel. & intra quæ temp. Azo in rub. C. de tempor. appella. verſic. vbi autem, num. 4. Bartol. in d. §. hoc quoque auth. vt ſponſ. larg. referens idẽ tenere Iacob. de Balniſio ibi, Glo. & Bart. in d. §. ad hæc, num. 2. authen. de appell. & intra quæ tempo. Bald. in dicta auth. ei qui. num. 3. dicens contrariam opinionem procedere in alijs impedimentis, & idem Bald. in auth. item ſi appellatione, num. 1. Ang. idem Bald. in auth. item ſi, quod voluit Glo. in d. §. ad hæc, ſcilicet quod idem ſit in quolibet iudice, quod in principe, Paul. de Caſt. in d. auth. ei qui, n. 7. & idem Paul. in auth. ſi tamen. n. 2. Salyc. in dicta authen. ei qui, verſ. quæro quintò, & in authen. item ſi, in ſecunda oppoſ. Bartol. in dicta authent. de is qui ingr. ad appell. num. 15. Alex. in l. properandum. §. ſin autem vtraque. n. 4. verſ. idem ſentit, vbi magis cõmunem eſſe ait. & Canoniſtæ omnes in d. c. ex ratione, Gloſ. ibi, & Card. in 1. q. vbi dicit hanc communiter teneri, & poſt diſputationem firmat Francus n. 45. ver. ſed certè, & de communi, & Anch. ibi num. 3. & Dec. n. 46. & 47. Grat. conſ. 145. nu. 6. lib. 2. Bero. in c. cum ſit Romana. num. 50. vbi de magis communi, de appell. & Iaffred. deciſ. 478. centuria quinta.

Pro qua faciunt plura, ſecundùm Doct. ſed inter cætera fortiſſimè ſtringit text. in d. §. hoc quoque, auth. vt ſpõſal. larg. ibi, nullum præiudicium partib. ex hoc fieri, & loquitur quando impedimentum proceſſit à iudice.

Nec dicas cum Doctoribus tenentibus contrarium, quod non poteſt fieri præiudicium partibus ex hoc, ſi eiſdem datur auxilium reſtitutionis.

Quia reſp. primò, quòd præiudicium fieret in expenſis litis ipſius iudicij reſtitutorij.

Secundò, quia dubius eſt euẽtus litis ipſius reſtitutionis, vt dicit Alex. in d. §. ſin autem vtraque, n. 4. verſ. iſta opinio, &c. & de ſe patet.

Tertiò, quia ſi reſtitutionis auxilio ei ſuccurrendum

eſt,

Digitized by Google

eſt, reſtituetur dumtaxat illud tempus, quod effluxit in ſecundo anno, ſi verò ipſo iure cõcedìtur tertius annus, integer indulgebitur, vt ſupra ſecundùm ſententiã omnium concluſum eſt, & ſic in hoc fieret præiudicium.

43 Et certè bis ſtantibus text. eſt ineuitabilis, † niſi tum ingenioſæ diſputationis gratia diceres, quod verba illa, nullum præiudicium, ad reſtitutionem quoque referuntur, vt d. c. ex ratione. de appel. & dixi ſupra art. præced. verſ. ſed tamen ego, & ſeq.

44 Secũdò confirmatur hæc opinio, † quam ego ſemper tenui per d. c. ex ratione, qui tex. in terris ſaltem eccleſiæ ſine ſcrupulo procedet.

Neque mouet, quod per eundem illum text. etiam in alijs impedimẽtis idem dicẽdum eſſet; quia primo hoc non eſſet inconueniẽs, ſi enim ius canonicum in hoc relaxaret ampliores habenas, quàm ius ciuile, nõ mirum, quia in lapſu quoque primæ inſtantiæ hoc facit, vt in c. pen. de iud. & in l. properandum. C. eod. apertè conſtat.

45 Præterea in alijs impedimentis † ſi ſeruabitur incorrectum ius ciuile, non erit abſurdum, ꝙ verbũ, nullum præiudicium, propriè quoad hoc, & impropriè quoad alia impedimenta appoſitum ſit, vt paulò ante dixi.

Præterea ex alio non erit inconueniẽs, quia ius ciuile in prima inſtantia remedium affert aduerſus lapſum eius propter impedimenta alia, & propter impedimentum à iudice procedens non concedit auxiliũ reſtitutionis ſeu reſtaurationis illius ipſo iure ſecũdùm communem ſententiam de qua ſupra. Vnde ius canonicum in alijs impedimentis conſeruat illæſum & incorrectum ius ciuile & cum eo conſentit, & conuenit ad remedium reſtitutionis, in impedimẽto verò iudicis illud ſupplet, & ſupplendo imitatur in alio ciuile ius, quod aduerſus lapſum primi dat ſecundum fatalem ipſo iure abſque auxilio reſtitutionis, & per hæc teneo hanc poſteriorem ſententiam abſque aliquo ſcrupulo, & eam tuendo.

Ad contraria reſpond. ſic.

Ad primum, quòd text. in d. l. ſed ſi per prætorem. §.
46 1, † & in §. ait prætor, loquitur de lapſu temporis actionis, & ſic de reſtitutione aduerſus præſcriptionem, quo caſu non recipiuntur, vlterius aliquid determinantia, ſicut in lapſu fataliũ, vt d. § hoc quoque, & d. c. ex rõne.

Ad ſecundum reſp. quòd bene tranſit in iudicatam ſententia lapſis fatalibus quãdo appellator ex mera negligẽtia permittit fatalia labi, & ſic loquitur d. §. illud. ſed nos loquimur, quando fuit impedimentum, quo caſu non obſtante illo tex. conceditur ſecundum fatalem ipſo iure abſque auxilio reſtitutionis in integrum, ſecundùm ſententiam omnium, de qua dixi ſupra quæſt. præceden. art.... & ſic text. retorquetur, & hoc ſentit, vt aduertit Dec. in d. c. ex ratione, num. 47.

Ad tertium reſpon. dupliciter. Primò quòd imò illud
47 verbum nolumus, † eſt confirmatiuum veteris diſpoſitionis, vt d. §. hoc quoque.

Secundò, quòd etiam ſi ſit noua diſpoſitio, non propterea video vbi probetur hæc conſequentia, illud tertium fatale conceditur, &c. iure canonico ex noua diſpoſitione, ergo ope reſtitutionis in integrum concedendum venit, non ipſo iure.

Quinimò contra eſt, quia ille text. loquitur per verbum præſentis temporis, videlicet nolumus vllum præiudicium generari iuſtitiæ veſtræ, &c. ergo ipſo iure & abſque ope reſtitutionis, vt docet Bald. in l. 1. col. 1. ff. quod falſ. tuto. geſtum eſt.

Item ex alio retorquetur iſte text. ſi enim noua diſpoſitio iuris canonici eſt, aut iure ciuili non ſuccurrebatur aliquo modo ipſi appellanti aduerſus lapſum ſecũdi fatalis, etiam ſi per impotentiam cauſam expedire nõ potuiſſet, & hoc non eſt verum, per prouiſionem clauſulæ generalis, l. 1. ff. ex quib. cau. maior. in fine, & ſi eſſet verum ſequeretur, quod extra terras eccleſiæ non daretur reſtauratio ſecundæ inſtantiæ poſt lapſum ſecundi fatalis, ex iuſtiſſima etiam cauſa, quòd nemo autumat. Aut iure ciuili ſuccurrebatur appellanti in hoc caſu ope reſtitutionis ex clauſula generali, ſi qua mihi &c. & tunc dico, quòd ſi d. c. ex ratione, eſt noua diſpoſitio iuris canonici neceſſe eſt (ne ſuperflua ſit) quod intelligatur, vel de conſeruando illæſo ipſo appellante, & ſic quod fatalia non currant, quod tamen non recipitur à Doct. vt ſupra dixi, vel de dando tertio anno abſque auxilio alicuius reſtitutionis in integrum. & ſic retorquetur fundamentum, & confirmatur poſterior ſententia quam teneo.

Retenta tamen prima opinione, pro ijs iudicib. qui-
48 bus illa magis placeret. Amplia † illam Fulgoſ. vt non poſſit iſta reſtitutio ab alio quam à principe impetrari, vt per eum in d. l. ſi. §. illud. C. eod. num. 3. & clariùs in d. auth. et qui. num. 3. & in d. auth. item ſi appellatione, n. 2. motus per d. §. illud, ibi noſtro beneficio perpotiri.

Sed tene contrarium, cum nemo alius hoc velit, & d. §. illud, loquatur de ſecundo anno indulgendo, quæ reſtauratio fit ipſo iure, & à lege, vt ſupra diximus, vnde neque principis, neque inferioris etiam iudicis reſtitutio in integrum requiritur, & miror certè de Fulgoſio qui hoc attentauerit.

49 Limita tamen, & mitiga † dictam primam opinionẽ, vt non procedat, quã do cum impedimento iudicis mixtus fuit etiam dolus aduerſarij, ſecundũ Bal. in d. auth. ei qui, nu. 3 & Saly. ibi, verſ. quæro quinto. & mihi omninò placet, licet contrarium velit Inno. in d. c. ex ratione, in prin. & in verbo, qui appellat, per ea quæ dixi ſupra art. præced. verſ. aut dolo fecit &c.

50 Limita ſecundò † ſing. vt procedat, quando ſtetit per iudicem ante finem ſecundi anni, nam ſi ſteiſſet per iudicem in fine ſecundi fatalis, tempus illud ſine reſtitutione in integrum ipſo iure conſeruaretur intactum, in integr. Guid. Papæ ſingul. 615. verſic. ſed quid erit ante finem.

51 Limita etiam tertiò, niſi concurreret † cum impedimento præſtito à iudice impedimẽtum quoque ab aduerſario præſtitum, quia tunc veriùs putat ipſo iure ſuccurri. Caſſad. deciſ. 9. nu. 5. & in fine tit. de appel.

52 Retenta verò ſecunda opinione † quam ego, vt magis communem, & magis veram teneo, declara, vt pro-
53 cedat, quãdo ipſe impeditus proteſtatus † eſt non ſtare per ſe, ſed per iudicem, ſi verò nõ fuiſſet proteſtatus, tunc quidam admittunt ſimpliciter primam opinionem, ita poſt Bal. ibi & alibi Francus in d. c. ex ratione. num. 45.

54 Ampliatque hanc † declarationẽ, vt procedat in tantum, quòd non vnica, ſed plures proteſtationes neceſſariæ ſint, ita Francus in d. c. ex ratione. nu. 46. per text. in d. §. illud, ibi, ſumma ope &c.

55 Sublimitat hoc Præpoſ. † ibi num. 9. quod poteſt procedere in ſecũdo anno, ſed in primo ſufficere inquit primam proteſtationem vnicam tantum.

56 Ampliat ſecundò, quod imò † non excuſatur impediens, niſi querelam dederit ſuperiori illius iudicis de tarditate illius, ita plenè Frãcus in d. c. ex ratione. n. 59. & 60. vbi concord. plures, adeo vt hæc dici poſſit communis ſententia.

57 Sublimitat hoc † quoque Præpoſ præalleg. vt procedat quantum ad hoc, vt non dicatur lapſus annus ipſo iure, aliàs ſecus, ita ipſe poſt Ant. de Butr. d. c. ex ratione, num. 21.

Ego plenè de his proteſtationibus dixi ſup. in prima parte, quæſt. 28. verſ. 2. & ſeq. vbi vide.

58 Prædicta omnia tam in hoc, † quàm in præcedentibus articulis, amplia generaliter, vt procedant etiam in alijs terminis fatalibus ab ipſo iudice partibus aſſignatis, vt dixi ſup. quæſt. præced. art. 1.

59 Amplia ſecundò, vt procedant etiam † in terminis fatalibus à ſtatuto præfixis, vt dixi eodem art. 1.

Amplia tertiò, quæ dixi in hac quæſtione de lapſu ſecundi fatalis, & de conſuetudine tertij, procedãt quo-

60 que quoad lapſum tertij, † & conceſſionem quarti, vel vlterioris ſtatibus, ſcilicet iuſtis cauſis vlterius hoc agendi, vt determinat ſolus Dec. quem viderim in conſ. 436. num. 2. & ſeqq. per plures rationes, vt per eum.

61 Limita econtra prædicta † generaliter, in quibus concluſum eſt non ſuccurri ampliùs ipſi appellanti neque ipſo iure, neque ope reſtitutionis, vt non procedat quando pars aduerſa expreſsè, vel tacitè conſentiret admittendo appellantem, & eius actus etiam poſt deſertam appellationem. ita poſt multa in contrarium adducta concludit Neuizan. pleniſſimè conſ. 41. ſub nu. 27. verſ. contrarium teneo, & ibi authoritates concord. & rationes, quas vide, cum caſus occurret.

62 Limita ſecundò, † vt non ſic ſimpliciter procedant in Romana curia, nam ſignatura commiſſiones petitæ reſtitutionis in integrum aduerſus lapſum fatalium non ſignat, niſi cum clauſula, parito prius iudicato, & conſtito de bono iure, & tunc committitur prout de iure, ita Ioan. Bapt. Ferret. conſ. 42. nu. 7. allegans Staphil. de lit. grat. & iuſt. fol. 162. & fol. 163.

63 Quod autem hoc caſu importet d. clauſula † parito iudicato, declarat idem Ioan. Bapt. Ferret. d. nu. 7. videlicet, quod ille qui petit commiſſionem reſtitutionis, prius debeat dimittere poſſeſſionem ſi tenet, & reſtituere fructus, & ſoluere expenſas.

Sed tu aduerte diligenter, nam hæc deciſio non eſt intelligenda, neque procedere poteſt, niſi prout loquitur Staphil. præallega. videlicet quando ſumus in beneficialibus, in quibus reſtitutio in integrum ex gratia conceditur abſque alio cognitione plerumque, ſi verò cauſa de iure cognoſcenda committeretur, quando aliud ſpeciale contrarium non ſuaderet, regula eſt iuris nouiſſima, & in curia Romana etiam vſu comprobata, quod pendente cauſa reſtitutionis in integrum ſuſpenditur interim executio, vt plenè dixi ſupra in prima parte, quæſt. 43. art. 1. vbi ſub nu. 32. 33. & 34. hoc indiuiduum dictum Staphil. de reſtitutione in beneficialibus cum clauſula parito iudicato, latiùs declaraui, quæſt. 40. art. 7. num. 24.

Articulus VII.

64 AD ſeptimum, † An ſcilicet, & quæ ſententia ferri debeat ſuper hoc lapſu fatalium, & conceſſione aliorum?

Ergo ſententia aliqua requiratur, hoc indubitatum eſt, ſi reſtitutionis auxilio ſit concedendus ſecundus, vel tertius fatalis, nam clarum eſt quod ſententia ſuper petita reſtitutione ferri debet, iuxta ea quæ dixi ſupra in prima parte, quæſt. 40. art. 1. & ſeqq. ſi verò ipſo iure concedendi ſint, tunc requiritur ſaltem ſententia declaratoria ipſius impedimenti, prout tenet quidam per ſimile confiſcationis bonorum, vt plenè per Aufret. in additio. ad Capell. Tholoſ. deciſ. 321. & in curia Archiepiſcopali eius loci hanc ſeruari inquit Aufret. præalleg.

Sed in hoc ſecundo alij dicunt nõ requiri ſententiam, ſed poſſe appellatorem qui fuit impeditus in primo anno proſequi appellationem in ſecundo, & ſi opponatur de deſertione, poſſe replicare de impedimento, vt per Aufret. præalleg. allegantem hoc tenere Innoc. & Imo. in d. c. ex ratione, & Lapum allegat. 125. & hoc mihi videtur breuiùs, & æquiùs vt circuitus euitetur.

Quinimò etiam ſi ope reſtitutionis veniant concedendi ſecundus, vel tertius annus, poterit appellator proſequi cauſam appellationis, & ſi opponetur de deſertione, replicabitur de impedimento, & quatenus opus ſit petitur reſtitutio incidenter per viam replicationis aduerſus lapſum fatalium, quo caſu nõ habebit neceſſe iudex ſententiam diffinitiuam ferre ſuper petita reſtitutione, ſed per interlocutoriam mandare ad vlteriora procedendum non obſtante exceptione deſertionis per ea quæ dixi ſupra d. quæſt. 40. art. pen. in 2. limit. num. 18.

65 Circa qualitatem verò † ſententiæ, & continentiam ſeu tenorem eius dixi generaliter d. q. 40. art. 2. & ſeq.

In ſpecie verò in propoſito de duobus dubitari contingit.

66 Primum eſt, an ſi fuerit † pronunciatum appellationẽ deſertam, & appellator veniens petat reſtitutionem debeat ſimpliciter pronunciari ſuper legitimo impedimento, & reſtitutione, an etiam reuocati pronuncia ſuper deſertione cauſæ, & reperio quod Rota tit. de reſt. in integ. deciſ. 1. in fine, in antiquis, concludit quod ſufficit reſtitutio aduerſus lapſum fatalium, nec alia reuocatio requiritur, cum hæc ſententia debeat potiùs eſſe prioris iuris declaratiua, quàm motiui inductiua.

67 Secundum eſt, † an requiratur quòd in hac ſententia exprimatur, ad quantum tempus fiet hæc reſtitutio?

Et videtur dictum quòd non.

Nam reperio quod fuit dubitatum de hoc, quid ſi in ſententia non ſit dictum ad quantum tempus facienda ſit reſtitutio in integrum, ſed ſit dictum, illum reſtituimus ſi, & prout de iure.

Et fuit reſolutum à quibuſdam, quod ſi conſtat ex actis quantum tempus, ſiue quanti temporis fuerit impedimentum appellantis, ad tantundem dabitur reſtitutio, quia hoc erit de iure, ſin minus ſecundùm quoſdam dabitur annus.

Sed verior ſententia eſt, quòd exprimi debeat, ad quantum tempus detur reſtitutio, aliàs ſententia eſſet nulla ratione ineptitudinis, & incertitudinis, vt determinat Bellam. dec. 216. & ita teneas, & eſt ſecuriùs.

Hæc ſatis ſunt quo ad hanc confuſam materiam reſtitutionis in integrum aduerſus lapſum fatalium, à nemine alicubi ſic diffuſè, & ordinatè tractatam, nunc ad reſtitutionem aduerſus ipſas ſententias, & res iudicatas accedendum eſt.

SVMMARIA.

1 Minor an regulariter reſtituatur aduerſus ſententiam diffinitiuam contra ſe latam?
Regula, quòd ſic.
2 Sententia lata contra ius litigatoris minoris etiam non expreſſo errore in ſententia eſt ipſo iure nulla.
3 Læſio ex ſententia, quomodo oriatur.
4 Reſtitutio aduerſus ſententiam vbi appellatio non datur, neceſſaria eſt, vbi datur appellatio minus, quia tam expedire videtur appellare, quam reſtitui.
5 Prædicta regula an procedat etiam ſi minor poſſit appellare ab huiuſmodi diffinitiua?
6 Ratio fundamentalis huius ampliationis pro intelligentia terminorum.
7 Reſtitutionis remedium quomodo plenius ſit quàm appellationis etiam hoc caſu.
8 Reſtitutio aduerſus ſententiam diffinitiuam datur etiam ſi illa per imperitiam, vel iniquitatem iudicis lata ſit. & num. 30.
9 Et an procedat etiam ſi ſententia lata ſit ſuper executione inſtrumentorum?
10 Et an procedat etiam ſi minor ſit læſus niſi in aliquo capite ſententiæ.
11 Dummodo ſententia poſſit pro parte valere, & pro parte non.
12 Et an procedat etiam in ſententia criminali?
13 Et quomodo hoc caſu non reſtituatur minor aduerſus delictum.
14 Et an procedat, quando ſententia fuit lata ad fauorem minoris, ſed non in totum prout ipſe prætendebat?
15 Et an ſi læſio non ex alio probetur, quam ex hoc, quia cum minoris iactura aduerſarius locupletaretur?
16 Et an procedat etiam aduerſus cridam, vel proclama?
17 Et an ſi contra minorem lata ſint duæ conformes, & nu. 18.
19 Et an procedat aduerſus præceptum guarentigia?
20 Et an ſi ſententia fuit lata contra tutores, vel curatores pupilli?
21 Agens dicitur id quod mouet, non quod mouetur.

22 Et

Digitized by Google

22 Et an procedat etiam in ſententia Papæ, vel alterius principis? remiſſiuè ad art. tertium.
23 Et in ſententia arbitri, ad art. 3. & in ſententijs tribus, remiſſiuè ad art. 4.
25 Et an procedat in ſententia lata pro libertate?
26 Et quid ſi contineat libertatem dandam, non autem illam dat.
27 Et an procedat iure regio Gallorum?
28 Et an procedat in Aſtro?
29 Et an procedat in ſententia lata ab obſeruatione iudicij?
31 Et an procedat in ſententia lata contra procuratorem minoris cuius geſta rata habiturum minor iurauit?
32 Et an ſi minor maior factus taceat?
33 Dum tamen tranſeat quadriennium à die ſcientiæ illius.
34 Quadriennium hoc an currat a die ſcientiæ & notificationis, an verò a die maioris ætatis?
35 Et an procedat in ſententia qua iudex pronunciauit eſſe competentem?
36 Et an in ſententia ſuper liquidatione bonorum quando fuit facta reſtitutio?
37 Et an in ſententia contra fiſcum, quando ſcilicet minus obtinuit quam petijt?
38 Et an procedat ſi minor non docet de læſione?
39 Et an de læſione plenè doceri debeat, an verò ſufficiat fumus boni iuris ipſius minoris?
40 Et an procedat in ſententia negatoria reſtitutionis in integrum?
41 Et quid ſi reſtitutio fuit denegata non ex defectu probationum, ſed ex defectu probationis ætatis.
43 Reſtitutio in integrum an detur minori aduerſus laudum?
44 Appellatio non datur a ſententia arbitri, & quare num. 46.
45 Et in eccleſia idem quod in minore. num. 48. & 49.
47 Appellari non poteſt a ſententia, ergo nec reſtitutio peti, non ſequitur.
50 An procedat etiam ſtante ſtatuto, quod à ſententia arbitri non poſſit appellari, vel aliquid aliud dici, vel opponi?
51 Reſtitutionem in integrum qui petit, non dicitur contrauenire.
52 Authoris diſtinctio ſecundum verba ſtatuti.
54 Reſtitutione aduerſus laudum melius eſt petere illam aduerſus obligationem pœnæ contractam, quàm aduerſus ſententiam.
55 Reſtitutio non datur aduerſus ſententiam, quæ nomen ſententiæ non meretur.
56 Reſtitutio aduerſus pœnæ obligationem idem operatur quod aduerſus laudum, ſed declaratur per authorem.
57 Reſtitui qui ſe petit aduerſus ſententiam arbitri, coram ordinario, non poteſt coram eodem petere etiam ſibi ius ſuum adiudicari.
58 Niſi in libello vtrunque cumulatum eſſet.
59 Et an detur reſtitutio aduerſus laudum iudiciale latum ſecundum formam ſtatuti noſtri Peruſini lib. 2. ſub rub. de compr.
60 Et quid ſi victus enormiſſimè læſus fuiſſet.
61 Reſtitutio in integrum an detur aduerſus ſententiam Principis iuuenilis.
62 Et quid in ſententia Papæ.
63 Et quid ſi reſtitutio petitur non prætextu incumbentiæ, ſed erroris.
64 Et quid ſi ex magna cauſa concedenda eſſet.
65 Reſtitutio an detur minori aduerſus tres conformes?
66 Quid quando non aliud operatur niſi quòd faciunt rem iudicatam.
67 Quid quando faciunt præſumptionem iuſtitiæ ex parte iudicum, propter idem ſæpius iudicatum.
68 Reſtitutio aduerſus ſententiam non datur prætextu iniquitatis ſententiæ, ſed erroris ipſius minoris, quando ex hoc capite fuit petita.
69 Reſtitutio iſta aduerſus tres conformes an à principe peti debeat?
70 Et an de noua cauſa doceri debeat, & prius de iniuſtitia iſtarum conformium conſtare neceſſe ſit, & quomodo? num. 74.
73 Declaratio l. minor autem, in primo reſponſo. ff de minoribus.
75 Reſtitutio aduerſus tres conformes quando datur quadriennium incipit currere a die vltimæ ſententiæ.
76 Reſtitutio aduerſus ſententiam an detur minori, quando fuit lata contra eum iam factum maiorem?
79 Quid ſi dolo aduerſarij protractum fuit iudicium in hanc ætatem.
80 Reſtitutio an detur aduerſus ſententiam, quando fuit indefenſus minor?
81 An procedat quomodocunque minor fuerit indefenſus?
82 Et an idem in interlocutoria?
83 Interlocutoria duplex, & quæ.
84 Et an ſententia iſta teneat ſaltem ad fauorem minoris?
85 Et an quod dicitur de minore indefenſo habeat locum in eccleſia?
86 Et an hæc de minore indefenſo procedant in criminalibus?
87 Reſtitutio hæc prius debet ſententiæ obſtaculum remouere, deinde cauſam ex integro agi petendum eſt.
89 Sententia ſuper hac reſtitutio. non debet continere malè iudicatum eſſe, ſed minorem in priſtino ſtatu reponendum, in quo erat ante ſententiam.
90 Minor an reſtituatur aduerſus executionem ſententiæ?

QVÆSTIO LXXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ipſammet ſententiam diffinitiuam ſeu rem iudicatam, ex capite ætatis.

CVm verò victus vult ſententiam reſcindere magis proprij erroris prætextu, quàm iniquitatis ipſius iudicis, & conſequenter remedio ordinario appellationis, vel non poteſt vti, vel magis expedit beneficium extraordinariæ reſtitutionis in integrum proponere ad ſententiam reſcindendam, tunc agendum eſt de reſtitutione in integrum aduerſus ipſam diffinitiuam, & rem iudicatam, cumque iuſta cauſa reſtitutionis proficiſci poſſit, vel ob ætate ipſius vict, vel à iuſto eius impedimento, in primis in præſenti quæſtione videbimus de reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam diffinitiuam ex capite minoris ætatis, deinde in ſeqq. quæſtionibus de reſtitutione aduerſus ſententiam ex clauſula generali latiùs pertractabitur.

Hæc autem quæſtio quinque his articulis explicari commodè poteſt.

Primò, An regulariter minor reſtituatur aduerſus ſententiam diffinitiuam contra ſe latam? Regula cum ampliat. & limitationibus quamplurimis.

Secundò, An quæ dicuntur in ſententia iudicis, habeant locum in laudo ipſius arbitri?

Tertiò, An procedant in ſententia principis?

Quartò, An procedat in trib. ſententijs conformibus?

Quintò, An procedat, quando ſententia fuit lata contra minorem iam factum maiorem?

Sextò, An ſit neceſſaria reſtitutio, quando minor fuit indefenſus?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet † regulariter minor reſtituatur aduerſus ſententiam contra ſe latam?

Videtur, quòd non.

Primò, quia aduerſarius eſſet aliàs deluſus authoritate iudicis, & nunquam cum minoribus litigari poſſet, quod reuerteretur in ipſorummet minorum damnum manifeſtum, quia nemo cum eiſdem negocium aliquod tractare vellet, vt dicit tex. in l. quod ſi minor. §. non ſemper. ff. de minor.

Secundò, quia ſuperflua videtur reſtitutio excepto caſu l. præfecti. ff. de minor. cum extra illum caſum ſatis ſit appellare, igitur regulariter non videtur concedenda.

2 Tertiò, quia ſententia lata contra † ius litigatoris minoris, etiam non expreſſo errore in ſententia, eſt ipſo iure nulla fauore minoris ætatis, vt eſt tex. in l. ſcire etiam oportet. §. conſequens. ff. de excuſ. tut. ibique notant Gl. Nicol. de Neap. & Bart. nu. 1. dicens, quod ille text. eſt ſingul. ad hoc ſicut quilibet alius de mundo, ergo reſtitutio aduerſus ſententiam non eſt neceſſaria minori, quaſi ipſo iure tutus ſit.

Sed contra eſt veritas.

Tex. eſt in l. 1. & toto tit. C. ſi adu. rē iud. & in l. 1. col. final. C. ſi adu. ſib. & in l. præfecti, & l. ſeq. ff. de minor. & in c. 1. de reſt. in integ. in 6. & in c. ſuſcitata. extra eod. cum multis ſimilibus, & Doctores in omnibus iſtis locis paſſim pro regula notant.

Regula igitur & concluſio eſt veriſſima, quod reſtituitur minor ex capite ætatis aduerſus ſententiam diffinitiuam.

Ad contraria reſp. ſic.

3 Ad primum † quòd non præſupponitur à nobis dari reſtitutionem minori aduerſus ſentētiam niſi læſus fuerit, læſio autem ex iniquitate iudicis, aut ex negligentia minoris, aut ex dolo ipſius aduerſarij contingere neceſſe eſt, quibus caſibus non eſt iniquum illum reſtitui, ne aduerſarius cum iactura eius locupleretur, nam non reſtituetur minor, niſi doceat quod læſus fuerit, læſio aūt neceſſario præſupponit, quòd iuſtitia adſit ex parte minoris, & conſequenter non poteſt conqueri aduerſarius, quia non niſi iuſtitiam ſperare debuit, & ſi aliter ſperauit, q̃a malè egit, ſi ſpe ſua deluſus ſit, imputet ſibimet.

Ad ſecūdum reſp. & aduerte, quòd in caſibus in quibus minor appellare non poteſt, † certè reſtitutio eſt 4 neceſſaria, & de ſe patet, q̃n verò appellare pōt, tamen reſtitui poteſt, quia puta magis ei expediat reſtitui, quàm appellare, & remedium extraordinarium non ceſſat, etiam ſi concurrat cum ordinario, quando pinguiùs eſt extraordinarium, quàm ordinariū, quomodo aūt poſſit eſſe hoc quod vtilior ſit reſtitutio in integrum, quàm appellatio, dicam proximè in prima ampliatione.

Ad tertium reſpon. quòd ibi præſupponitur ſententiam latam fuiſſe prætextu falſæ cauſæ allegatæ, quo caſu bene verum eſt, quòd ſi lata ſit contra minorem, eſt nulla ipſo iure vt dicam infra quæſt. 77. artic. 6. Iſte autem eſt caſus ſpecialis, nos verò loquimur de conſtituenda regula, quæ ſit,

Quod minor regulariter reſtituitur aduerſus ſententiam diffinitiuam.

5 Ampliatur iſta regula † multipliciter, & primò vt procedat etiā ſi minor poſſit appellare ab huiuſmodi diffinitiua, & adhuc nec in rem iudicatam non tranſiuerit.

Circa quam ampliationem pro faciliori intelligentia 6 præmitto, † quod minor quando vult reſtitui ex capite ætatis, quod eſt opus, prætēdat ſe læſum eſſe vel facilitate propria, vel dolo aduerſarij culpave eius, vt l. Diuus. ff. de reſt. in int. & dixi ſupra in 1. p. q. 4. art. 1. & ſeq. facilitas aūt minoris & error illius in propoſito de quo agimus neceſſe eſt, quod conſiſtat in hoc quod in probandis in iis quæ pro ſe faciebant, fuerit negligēs, & ſic omiſerit probationes ſibi ad victoriam neceſſarias, quo caſu ſi adhuc ſententia lata non ſit, reſtitui poteſt minor aduerſus omiſſas probationes, ſi autem ſentētia lata ſit & lata ſit contra ſe, tunc nō poteſt ampliùs reſtitui aduerſus omiſſas probationes, vt meliùs probare poſſit, quæ probare neglexit, ſed reſtituitur aduerſus ſententiam ipſam, quæ in hoc lædit minorē, q̃a lata eſt antequā ipſe bene probauerit id quod probare debebat, & ideo reſtitutio in integrum aduerſus ſententiam hoc caſu datur minori ad hoc, vt ſublata de medio ſentētia ac ſi lata non eſſet, ipſe reponatur in eo ſtatu in quo erat antequam ſentētia ferretur, quo tempore probare adhuc poterat incumbentia, ad hoc vt meliùs probet illa, & hoc eſt quod inquit Ruy. conſ. 120. num. 10. lib. 5. poſt Bar. in l. 1. C. ſi aduer. rē iud. & in l. Diuus. ff. de reſtit. in integ. & in l. minor omiſſam. ff. de minor. & dixi ſupra quæſt. 65. artic. 12. verſ. limita ſecundò, & clariùs tradit Natta conſ. 525. nu. 52. libro 3. & conſil. 524. nu. 12. qui ſic intelligi debet. Et ſic patet, quòd in hoc primo caſu illorum duorū principalium reſtitutio in integrūm eſt neceſſaria, quia appellatio hoc prætextu ſolo nihil operaretur, nam ex hoc ſolo iniquitas ſententiæ non probaretur, neque iuſtificaretur, & ſic ſententia reſcindi non poſſet.

Iniquitas aūt iudicis ex dolo, vel imperitia eius cauſata, neceſſe eſt, quòd cōſiſtat, in hoc, quod attentis probationibus ipſius minoris, ſentētia debeat ferri pro minore, & tamen iniuſtè contra eum lata eſt, quo caſu poteſt quidem minor appellare, ſi vult, ad hoc vt alius iudex ex eiſdem actis ſententiam ferat ad ſui fauorem, prout iuſtitia patitur, & expetit. Sed poteſt etiam petere ſe reſtitui in integrum aduerſus dictam ſententiam, ad hoc vt ex eiſdem actis iudicetur ſecundùm iuſtitiam, ac ſi prima ſententia nunquam lata fuiſſet, vt dicit Natta in d. conſil. 525. num. 51. poſt Bart. in d. l. 1. C. ſi adu. rem iud.

7 Ex quo habes † quomodo hoc caſu etiam reſtitutionis remedium ſit pleniùs, quàm remedium appellationis, & conſequenter datur reſtitutio etiam ſi competat appellatio, nam ſi pronuncietur ſuper appellatione bene fuiſſe appellatum, & malè iudicatum, nihilominus remanet prima ſententia, ita vt quælibet pars dicatur habere vnam ſententiam pro ſe.

Si verò tollatur prima ſententia per reſtitutionem in integrum, & reponatur in priſtino ſtatu minor, ac ſi nunquam ſententia illa lata fuiſſet, ſi poſtea ſuper iiſdem actis iudicetur ad fauorem minoris, minor ſolus habere dicitur ſententiam pro ſe.

Quod autem reſtituatur minor aduerſus ſententiam 8 diffinitiuam, etiam ſi illa † per imperitiam, vel iniquitatem iudicis lata ſit, & ſic etiam per appellationem reſcindi poſſit, tradit Fulg. in l. ſi deportatione. num. 3. C. ſi de mom. poſſ. Alber. in l. tertia. in princ. ff. de mino. & Natta d. conſil. 525. numero 55. poſt Bartol. Paul. & Salycet. in dicta l. prima. C. ſi aduerſ. rem iudic. vt per eum.

9 Ampliatur † ſecundò, etiam ſi ſententia lata ſit ſuper executione alicuius inſtrumenti, ita colligitur ex Ruy. conſil. 347. nu. 5. lib. 2.

Faciunt ea, quæ dicam inf. art. 4.

10 Ampliatur tertiò, vt procedat etiam † ſi ſententia nō lædat minorem niſi in aliquo capite, nam quemadmodū poteſt appellari ab ea in parte & partibus, ſeu quatenus contra, ſic & reſtitutio aduerſus eam peti. Fulg. in l. etiam ſi patre. §. primo. ff. de minor. & nota. Aret. in l. prima, numero 3. & ibi Iacob. de Sancto Georg. C. ſi adu. rem iud. Rebuff. in tract. reſtit. integ. gloſ. prima. numero 21.

Et probatur ad literam in d. l. 1. & ibi alij notant, & etiam in d. §. 1. ſecundùm Fulgoſ. præall.

11 Subintellige tamen dummodo ſententia † poſſit pro parte valere, & pro parte non, puta ſi contineat diuerſa capitula ſeparata, & non ad inuicem connexa, vt declarant Pet. de Bellaper. in l. vnica. nu. 29. C. de confeſſ. & alij communiter in d. l. 1. & in d. §. 1. de qua cōnexitate, & ſeparatione capitulorum ponunt quædam exempla præal. & aliud addit Mauric. in ſuo tract. reſtit. in integ. cap. 105. vbi vide.

Ampliatur quartò, vt procedat etiam in ſententia cri12 minali. † Bald. in l. prima. §. eum qui, nu. 4. ff. de poſtul. & Ang. in l. 1. §. an autem. ff. eod.

13 Intellige tamen, vt non dicatur reſtitui † minor contra delictum propter quod fuit condemnatus, ſed contra cōfeſſionem delicti, vel occaſionem datam iudici, vt con-

Digitized by Google

condemnaretur, vel contra proceſſum ipſum criminalem. Bal. in d. l. ſi operis, & verum eſt, per ea quæ dicam infra in quæſt. de reſtitutione in integrum aduerſus delictum.

14 Ampliatur quintò, vt procedat non ſolum ſi minor ipſe fuit condemnatus in totum, vel aduerſarius in totum abſolutus. ſed etiam ſi fuit condemnatus aduerſarius minoris, ſed non intantum, quantum petebat ipſe minor, Fulgoſ. in d. l. prima, in princ. per illum tex. C. ſi aduer. rem iud.

15 Ampliatur ſextò, vt procedat etiam, quando non aliter appareret de læſione, quàm ex hoc, quod ſi ſententia contra minorem lata non reſcindatur, aduerſarius eius cũ illius iactura locupletabitur, ita ſing. inquit Boſ. in tit. ſi adu. rem iud. nu. 23.

16 Ampliatur ſeptimò, vt procedat † etiam aduerſus cridam, vel proclama, ex quo minor fuit imprudentia læſus remaneret, vt plenè tradit cum concord. quos adducit Boer. deciſ. 141. per totum. licet quidam alij cõtrarium teneant, quos vide ſi placet.

17 Ampliatur octauò, vt procedat † etiam ſi contra minorem latæ ſint duæ ſententiæ conformes, nam & contra duas conformes datur reſtitutio in integrum ex hoc capite, Bart. in l. minor autem. §. primo, verſic. ſed pro. ff. de minorib. & poſſunt adduci omnes alij qui allegantur ſupra art. 4. vbi de tribus conformibus dicitur, & etiam illi qui allegantur ſup. in 1. part. q. 43. art...

18 De duabus autem conformibus † text. eſt expreſſus in d. l. minor autem. §. 1. ibi cõtra res bis iudicatas. ff. de minoribus, & tradit etiam Ioan. And. in ſpecie. in c. fin. colum. ſecunda, de reſt. in integ.

Rationem colliges à maiori, ex his quæ dicam infra artic. 4.

19 Ampliatur nonò, † vt reſtituatur minor etiam aduerſus præceptum guarentigiæ, ſecundùm Bald. in add. ad Specul. in ſecundis additionibus, tit. de appellationib, verſic. minori 25. annis col. 1.

20 Ampliatur decimò, † vt procedat etiam in ſententia lata cõtra tutores, vel curatores ipſius minoris, nam & aduerſus illas quoque minor reſtitui poteſt. text. eſt ad literam in l. fi. C. ſi adu. rem iud. vbi notant Glo. Bart. & cæteri communiter. & Maur. c. 201.

Neque obſtat, quod non ſit geſtum cum minore negotiũ, vt videtur requiri in l. Æmilius. ff. de mino. Quia reſp. ex intẽtione Bar. & Pau. de Caſt. in d. l. fin. in prin. quod cum minore dicitur geſtũ, quamuis cum curatore geſtum ſit, quia ex neceſſitate non ex voluntate cum curatore in iudicio geſtum, cũ iudicium aliàs foret ipſo iure nullum, ſicut homo dicitur percutere licet lapis ab eo emiſſus percutiat, quia lapis de neceſſitate agit vt inſtrumentum neceſſarium, ſiue neceſſario agens, non vo-
21 luntariè, & ille qui mouet † non id quod mouetur agere dicitur. l. item Mela. in princ. & §. primo. ff. ad legem Aquiliam.

Non obſtat ſecundò. l. ſi tutor. C. in quibus cauſ. reſt. in integrum non eſt neceſſ. quia ibi actus ipſo iure non tenebat, vt text. apertè dicit.

Non obſtat tertiò. l. ſi creditor. C. ſi tut. vel cur. Quia ibi curator ſuo nomine geſſit, vt declarant Paul. & Bart. præalleg.

22 Ampliatur vndecimò, vt procedat etiam in ſententia Papæ, vel alterius principis. Sed de hoc pleniùs dic, vt inf. art. 3.

23 Ampliatur duodecimò, vt procedat etiam in ſententia arbitri, ſed quoniam hoc quoque aliquam difficultatem habet, dic vt infra artic. ſequen.

24 Ampliatur decimotertiò, vt procedat † etiam aduerſus tres conformes. Sed quoniam hoc quoque non ſic de plano procedit, dic vt infra art. 4.

25 Limitatur econtra † ſupradicta concluſio pluribus modis.

Et primo, vt non procedat in ſententia lata pro libertate, nam contra eam non reſtituitur minor. text. eſt expreſſus in l. fina. C. ſi aduer. lib. & ibi notant omnes. & dixi ſupra quæſt. 55. art. 3.

26 Intellige hanc limitationem in ſententia libertatem dante, non autem in ſentẽtia de libertate danda, id eſt, quę declarat libertatem etiam dandam, vt ibi dixi.

Et quare datur appellatio ab huiuſmodi ſententia lata pro libertate, & non detur reſtitutio, dixi ibi.

27 Limitatur ſecundò, vt non procedat iure regio Gallorum, nam aduerſus ſententiam iuſto & legitimo contradictore latam, non dari reſtitutionem illo iure, inquit Ioan. Longoual. in l. imperium, num. 132. ff. de iur. omu. iud.

28 Limitatur † tertiò in arreſto, aduerſus quod non datur regulariter reſtitutio, ſed tantum in aliquibus caſibus ſpecialibus inquit Ioan. Longoual. præall. nu. 135. & Boer. deciſ. 247. nu. 9. allegatque Guid. Papæ. quæſt. 50. num. 4.

Per l. in cauſæ. §. fin. ff. de minorib. Vbi licet expreſsè non probetur, tamen limitatio notab. eſt.

29 Limitatur quartò, † vt non procedat in ſententia lata contra minorem ab obſeruatione iudicij, Rimin. conſil. 534. num. 5. lib. 3.

Quia inquit non eſſe magni præiudicij, cum non tangat merita cauſę principalis, & vocat illam interlocutoriam non diffinitiuam.

Ego puto, quod vel diffinitiua, vel interlocutoria ſit, ſi ſit præiudicialis minori, detur reſtitutio, ſicut dixi ſupra plenè in q. de reſtitutione aduerſus ſententias interlocutorias.

30 Limitatur † quintò, ſecundùm Fulg. in l. præfecti. ff. de mino. vt procedat quando ſententia fuit lata contra minorem ob dolum aduerſarij, vel propriam minoris facilitatem, ſecus autem ſi ob imperitiam iudicis, quia tunc appellare debet, vt ipſe inquit.

Sed hæc opinio non accipitur, vt dixi ſupra eod. in 2. limit.

Et dicit ipſemet Fulg. quod neque ab aduocatis, neque à iudicibus eius opinio vnquam fuit audita, licet multa dixiſſet pro ea.

31 Limitatur ſextò, vt non procedat † in ſententia lata contra procuratorem minoris, cuius facta, & geſta minor iurauit ſe habiturum rata: ita concludit Anchar. in conſil. 42. num. 3. vſque ad finem, dicens, quod ferè omnes ſentiunt quòd minori contra talem ſententiam non datur reſtitutio, ego dico pleniùs in tractat. de iuramento.

32 Limitatur ſeptimò, vt non procedat ſi minor maior factus taceret, nam tunc intelligitur acceptare, & confirmare ſententiam, ſecundùm Natt. conſ. 503. nu. 14. per l. fin. C. ſi maior fact. &c.

Hoc tamen intellige, vt debeat tranſire quadrien-
33 nium à die latæ ſententiæ, & † ſciẽtiæ illius, vt per Nat. conſ. 524. num. 8. Rota deciſ. 165. aliàs 2. de reſtitut. in int. in nouis, vbi plenè Aufrer. in addit. ad Capell. Tholoſ. deciſ. 54. num. 1.

34 An autem hoc quadriennium debeat † currere à die ſentẽtię, & notificationis illius, an verò à die maioris ætatis, poſito caſu quod ſententia ſit lata in minori ætate, prædicti non declarant. Puto tamen quod à die maioris ætatis; & ita reperi etiam ſentientem Mauric. in ſuo tractatu de reſtitut. in integr. c. 268. poſt Tholoſ. deciſ. 54.

35 Limitatur † octauò, vt non procedat in ſententia qua iudex pronunciauit ſe competẽtem, Imol. in l. cum quidam. num. 16. de re iud. prout allegatur.

Ego autem dico, vt dixi ſup. in q. an aduerſus interlocutorias, &c. & circa declinatorias exceptiones.

36 Limitatur † nonò, vt non procedat in ſententia lata ſuper liquidatione bonorum, quando fuit facta reſtitutio in cauſa principali. Afflict. deciſio. 35. & deciſ. 124. per totum.

Ea ratione, quia plures reſtitutiones concederentur
in eadem cauſa, quod non eſt dicendum, ſecundùm Bal.
in l. 1. & 2. C. ſi ſæp. reſtit. poſtul.
37 Limitatur † decimò, vt non procedat in fiſco, qui ad-
uerſus ſententiam latam in minori quantitate, quam ip-
ſe petijt, non reſtituitur. Bal. in add. Specul. tit. de accu-
ſat. verſic. quid ſi iudex, per tex. in l. auxilium, in princ. ff.
de minor. & plenè tradit Anton. Gab. lib. 7. tit. de cri-
min. concluſ. 13. vbi allegat pro & contra: ego dixi ple-
nè ſup. q. 3. art. 13.
38 Limitatur † vndecimò, vt non procedat, niſi minor
doceat de læſione, Bero. conſ. 102. nu. 33. lib. 3. poſt Doct.
in l. fin. C. ſi adu. rem iud.
39 Et hoc dubium in ſe non habet. † Sed difficultas eſt,
an debeat plenè docere de læſione, an ſufficit dare fu-
mum de bono iure ſuo?
De quo dixi ſupra millies.
Nunc autem quo ad propoſitũ attinet, dico, quòd ſi
peteretur reſtitutio aduerſus ſententiã ob omiſſas pro-
bationes, ſufficit dare fumum de bono iure minoris,
quia ſententia reſtitutionis nõ tanget merita cauſę prin-
cipalis, ſed tantum reponet minorem in eo ſtatu in quo
erat antequam ſententia lata eſſet, quando melius pro-
bare debebat ſuam intentionem quàm fecerit.
Si verò petitur reſtitutio, vt rurſus iudicetur ex eiſ-
dem actis, quaſi iudex primus iniquè ſe geſſerit, tunc ſi
ſententia reſtitutionis continet hoc tantum, vt iterum
iudicetur ex eiſdem, ſufficiet dare fumum de bono iure
minoris, ſi verò continere debet etiam ipſius cauſæ prin-
cipalis diffinitionem, tunc pleniſſimè doceri debet de læ-
ſione minoris, ſed hoc perraro accidet, vt ſententia reſti-
tutionis in integrum decidat merita cauſæ principalis,
quia operaretur vltra naturam reſtitutionis, quæ eſt re-
ſtituere quantum læſio abſtulit, non ampliùs. & ſic ſem-
per ferè ſufficiet, quòd minor ſemiplenè, & aliqualiter
doceat de bono iure ſuo, ad hoc vt per reſtitutionem ad-
uerſus ſententiam reponatur in eo ſtatu in quo erat an-
te ipſam ſententiam.
40 Limitatur duodecimò, † vt non procedat in ſenten-
tia qua denegata fuit reſtitutio in integrum.
Nam aduerſus illam non datur reſtitutio, ſed appel-
latio, & ſi lapſus fuerit terminus appellandi datur reſti-
tutio ad appellandum ab ea, Gl. in l. 1. C. ſi ſæp. reſt. po-
ſtul. & Glo. in l. fi. in Gloſ. magna. C. ſi min. ſe maior. dix.
& ibi Alb. in fin. Fulg. in fi. & Paul. de Caſt. nu. 2. qui di-
cit ita tenere Doctores.
Tex. eſt in l. 1. C. ſi ſęp. reſtit. poſtul. ſecundùm com-
munem intellectum Gloſſarum, & Doctorum ibi.
Neque obſtat l. fina. C. ſi mino. ſe maior. dix. quia ſol-
uit ibi Bart. & ex eius ſolutione ibi colligitur hæc ſubli-
41 mitatio, vt ſcilicet limitatio procedat † quando fuit de-
negata reſtitutio propter defectum probationis læſionis;
& ita loquitur d. l. 1. ſecus verò ſi ea defectu probatio-
nis ætatis, & ita loquitur d. l. fi. ſecundùm Bart. & ratio-
nem differentiæ inquit Bar. eſſe illam, quia in primo ca-
ſu ſi ſecus fieret, ferrentur duæ ſententiæ ſuper meritis
cauſæ principalis: ſecundo verò caſu vna tantum, vide-
licet ſuper ætate. Hæc Bartol.
Alij verò communiter tenent, ꝙ in d. l. fin. fuerit lata
ſententia interlocutoria, vel quòd ibi data fuerit reſti-
tutio tantum ad appellandum, non autem contra ſen-
tentiam.
Ego dixi pleniùs ſup. in 1. p. q. 16. art. 1. & ſeq. ibi vide.
42 Limitatur decimotertiò, † vt non procedat, quando
minor fuit indefenſus in iudicio, nam tunc cum iudi-
cium fit nullum, ſententia quoque ipſo iure nulla eſt, ne-
que reſtitutione in integrum opus eſt. l. cum & minores,
& ibi ſcrib. C. ſi adu. rem iud.
Sed quoniam oriuntur difficultates circa hanc limi-
tationem dicam de ea plenè inf. eod. art. fin.

Articulus

43 AD ſecundum, An ſcilicet † quæ dicta fuerunt de
ſententia diffinitiua, & de reſtitutione in int. ad-
uerſus illam, procedant in laudo arbitri?
Videtur, quòd non.
44 Primò, quia à ſententia arbitri † non datur appella-
tio l. 1. & ibi Gl. C. de arb. ergo &c. l. præſes. ff. de minor.
Secundò, per dictum Bald. in l. in cauſæ. la 2. in princ.
ff. de minor, quod clarè firmat Iaſ. in l. 1. nu. 10. ff. de iu-
riſd. omn. iud.
Tertiò, quia ita tenuit Bal. in quodam conſ. quod re-
fert, ſed numeratim non citat. Socin. iun. in conſ. 48. nu.
15. lib. 1. Hoc autem tenuit Bal. in add. ad Specul. in tit.
de arb. verſ. ſed quid ſi ſtatutum, &c.
Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia.
Spec. in tit. de reſt. in int. §. ſciendum. Imola in c. coram.
de reſt. in int. Alex. in l. nemo poteſt. nu. 22. ff. de leg. 1. &
ibi Ripa nu. 92. Bal. in l. 1. in fin. C. ſi de mom. poſſ. ap-
pella. Car. in c. pen. quæſt. nona, de reſt. in integ. poſt In-
nocen. ibi & Bellam. nu. 1. Rom. conſ. 359. & loquitur in
45 eccleſia. † Marſil. ſing. 161. Simon de Pretis conſ. .. nu.
6. & ſeq. Burſat. conſ. 15. num. 28. in fin. licèt incidenter
tangat. & Blanc. de comprom. q. 10. nu. 9. & D. Oct. Si-
moncel. in tract. de decr. lib. 2. tit. 6. nu. 80.
Facit pro hac ſententia communi, quia arbitria reda-
cta ſunt per omnia ad inſtar iudiciorum, & ſi in iudicio
in quo maior iudicis maieſtas & conſideratio poteſt, lo-
cum habet auxilium hoc minoris, multò magis in ar-
bitrio habere debet.
Et ita tenendum eſt abſque ſcrupulo.
Ad contraria reſp. ſic.
46 Ad primum, quòd † licèt à ſententia arbitri non de-
tur appellatio, hoc non accidit ex eo quia inexpugnabi-
lis ſit ſententia eius, ſed quia non eſt propriè pronuncia-
tum, & appellatio pronunciatum extinguit, vt dicit
Gloſa in d. l. 1. C. de arbit. & ideo datur reductio ad ar-
bitrium boni viri.
47 Præterea, non ſequitur † ab aliqua ſententia non da-
tur appellatio, ergo aduerſus illam non datur reſtitutio,
hoc enim eſt contra communes concluſiones de quibus
ſupra pluries, & in ſpecie q. 15. art. 2. & q. 68. art. 6. vi-
delicet in ſententia lata ſuper poſſeſſorio, & in caſu ſta-
tuti prohibentis appellationem.
Ad ſecundum, & tertium dic quòd vel erronea opi-
nio eſt, vt ex prædictis patet, vel quod verè loquuntur
ſtante ſtatuto quod aduerſus laudum non poſſit appel-
lari, vel aliquod aliud opponi, prout propriè loquitur
Bal. in addit. ad Spec. d. tit. de arb. & proximè dicam.
Stat ergo concluſio, quòd minor reſtitui poteſt aduer-
ſus laudum, ſicut aduerſus ſententiam.
48 Amplia primò hanc concluſionem, † vt procedat etiam
in eccleſia. Rom. conſ. 359. & Roman. conſ. 369. nu. 22. &
Fel. in c. 1. nu. 9 extra de præſcript.
49 Amplia ſecundò, vt in eccleſia † procedat, & ſi iura-
tum fuiſſet compromiſſum, & homologatum, vt per
Rom. & Felin. præalleg.
50 Amplia tertiò, & hic aduerte, † etiam ſi ſtet ſtatu-
tum, quod à ſententia arbitri nil poſſit dici, appellari,
reclamari, &c. vel aliquo modo contrauenire, nam nihi-
lominus reſtitutio in integrum peti poterit. Bal. in l. ſi
minor. §. minores. ff. de min. & in conſ. 208. præmiſſis. lib.
1. & Roma. & Fulg. & poſt eos Soc. iun. qui omnes iſtos
allegat in conſ. 48. nu. 16. lib. 1. vbi atteſtatur hanc eſſe
communem ſententiam.
Ea ratione, quia hoc ſtatutum cẽſetur excludere tan-
tum remedia iuris communis, nõ autem iuris ſpecialis.
Sed ad hoc dici poſſet, quod ſi ſtatutum dicit, ꝙ nihil
aliud obijci poſſit, excluduntur quoque remedia iuris
ſpecialis; per id quod in ſimili notat Ang. in l. vnica, in
fine. C. ſi de momen. poſſeſſ.
Secundò facit pro hac communi, quia qui reſtitutio-
nem

51 tem in integrum petit, nō dicitur cōtrauenire † l.cum minor, & ibi Gloſ. in verbo, ſupplicationis. ff. rem rat. hab. & Maran. in ſuo Spec. car. 347. num. 107. Quinimò dicitur rem ratam habere, vt in d. l. cum minor, & hæc ratio melior eſt.

Sed profectò hæc quoque, ſtante generalitate ſtatuti, ſubuerti poſſet.

Præſertim quia licèt quoad commiſſionem ſtipulatio-nis compromiſſi, & pœnæ de qua in eo, poſſet minori ſuccurri, vt non teneretur illam ſoluere, attento, quod qui reſtitutionem petit, non dicitur propriè contraueni-re. dicta l. cum minor, tamen quoad ipſum laudum, in-expugnabile remanere debet attenta clara mente ſta-tuentium, qui voluerunt nihil omninò obijci poſſe.

Contrarium igitur in hoc tenuit in terminis Bald. in addit. ad Specul. in tit. de arb. col. 10. ſecundùm paruam impreſſionem, verſ. ex forma ſtatuti.

Et faciunt ea quæ dixi ſtatim pro reſp. ad argumenta pro communi.

Ego puto ſic dicendum.

52 Aut † ſtatutum ſimpliciter prohibet appellationem, vel reductionem ad arbitrium boni viri, vel vtrumque ſimul, neque adſunt illa verba, nec quicquam aliud obijci poſſit, &c. Et puto veriſſimam communem ſen-tentiam, & reperio quòd in iſtis terminis tenet eam Bal. in conſ. 95. pupillus, in fi. lib. 5. & dixi ſup. quæſt. 18. art. 2. & ſeqq.

Aut addit verba illa prægnantia, & generalia, videli-cet nec aliquid aliud obijci, vel opponi, & tūc dubitabi-lius videtur; ſed tamen rurſus conſidero, quod aut peti-tur reſtitutio prætextu omiſſarum probationum, non autem prætextu iniquitatis ipſius laudi, & tunc omninò veriſſimam puto communem ſententiam, quia nihil ve-rè & propriè obijcitur cōtra laudum vel iuſtitiam eius, actis enim, & probatis inſpectis iuſtum eſt, ſed tantum allegatur negligentia, & error minoris, propter quæ pe-titur ipſum reponi in priſtino ſtatu, in quo erat ante lau-dum latum, vt declaraui ſupra eod. art. 1. in 1. ampliat.

Aut verò petitur reſtitutio prætextu iniquitatis ſen-tentiæ, & tunc dico poſſe dubitari probabiliter, tamen authoritate communis opinionis, puto ſecuriùs eſſe te-nere cum ea. Præſertim per ea, quæ pleniſſimè dixi ſup. in 1. p. q. 15. art. 6. vbi oſtenditur ex communi innume-

53 rorum ſententia, hæc verba, vel ſimilia † ipſorum ſta-tutorum etiam prægnantiſſima, non excludere ſpeciale beneficium reſtitutionis in integrum, niſi de eo ſpecialis mentio in ſtatuto facta ſit, vt ibi dixi latiſſimè.

54 Limita è contra † ſupradictam concluſ. & declara ſic, vt in libellādo melius ſit petere reſt. in int. aduerſus obli-gationem pœnæ contractam, quàm aduerſus ſenten-tiam, vt docet poſt Inno. Card. in d. c. pen. in 9. q. de reſt. in int. quia non dicitur propriè ſententia, & idem dixit ibi prius Hoſt. col. 1. & Io. And. col. … in fi. & ſequuntur Anch. nu. 6. & Bellam. num. 1.

55 Et pro hoc facit, quia † reſt. in integ. aduerſus ſenten-tiam, quæ non meretur habere nomen ſententiæ, non datur, vt Spec. in tit. de reſtit. in integrum. in 4. par. §. 1. col. 2. verſ. hoc etiam ſcias, & ſequitur Bal. in l. 1. C. ſi de momen. poſſ. fue. appel. cum concord. per Blanc. de com-prom. q. 10. nu. 8.

56 Intellige tamen, ꝙ nihilominus † iſta reſtitut. in inte-grum habeat effectum eundem, quem haberet ſi petere-tur aduerſus ipſum laudum directè, ratio eſt, quia ipſi laudo non niſi timore pœnæ obtemperetur, vt per Gl. & alios in l. 1. C. de arb.

Quod ſi adſit clauſula in compromiſſo, quòd ſoluta pœna, nihilominus laudum remaneat firmum, & ha-beat executionem paratam; tunc certè iſta limitatio, nec declaratio eſſet periculoſa, & meliùs eſſet in libello petere reſtitutionem aduerſus ipſum laudum, & obli-gationem pœnæ in compromiſſo contractam, & vtrum-que ſpecificare, & ita cautiùs agendum conſulo.

57 Limita ſecundò declarando, † quòd qui petit ſe reſti-tui contra ſententiam arbitri coram ordinario, non po-teſt coram eo petere etiam ius ſuū ſibi adiudicari, ſicut ſi aduerſus ſententiam iudicis ordinarij reſtitutio petita eſſet. Inn. d. c. pen. de reſt. in integr.

58 Sed hoc ſublimita, niſi in † libello vtrumque cumu-latum eſſet, vt per Hoſt. & Card. ibi in fi. allegantes In-noc. in d. c. cū ex literis, eod. tit. & Hoſtien. ibi verſ. de le-gati, & Bellam. verſ. quinto ſequitur, Io. And. col. 2. verſ. ſed quid ſi aliquis. & Anch. nu 6. ad fin.

59 Limita tertiò, † vt non procedat in laudo iudiciali la-to ſecundùm formam ſtatuti noſtri Peruſini, in 2. vol. ſtatutorum ſub rub. de compromiſſis, quia ſpecialiter cauetur ibi, quòd ab huiuſmodi laudo non poſſit reſti-tutio in integ. peti.

Et certè hoc non habet difficultatem, præſertim hic Peruſiæ vbi hoc ſtatutum eſt in ea maiori reuerentia, & obſeruantia, qua eſſe poteſt.

60 Sed bene dubitari poteſt, quid ſi victus fuiſſet † enor-miſſimè læſus, adeo quòd à dolo non poſſet excuſari, ne-que arbiter, neque laudum eius.

Ego dixi plenè de hoc ſupra in 1. par. q. 15. artic. 9. vbi vide.

Articulus III.

61 AD tertium, An ſcilicet † reſtitutio in integrum detur aduerſus ſententiam principis?

Videtur, quòd non.

Quia videtur abſurdum, quod principis ſupremi ini-quitatem, iniuſtitiamve continere poſſit, & ideo ab ea non datur appellatio.

Sed contra eſt veritas, & communis opinio. Anch. in cap. cum ex literis, nu. 7. de reſtitut. in integ. Card. in c. ſuſcitata, in 3. notab. eod. tit. Afflict. deciſ. 356. nu. 4. & 5. Boe. deciſ. 55. num. 2. Boſſ. in tit. ſi adu. rem iud num. 1. Franc. Marc. deciſ. 53. num. 6. Rebuf. in tit. de reſt. in int. art. 1. gloſ. 1. num. 42.

Text. eſt clarus in l. minor autem. §. 1. ff. de minor. & ratio clara eſt, quia licèt appellatio non detur à ſenten-tia principis, hoc fit quia nō præſumatur in principe in-iuſtitia, neque ſordis, neque gratię, neque imperitię gra-tia, c. 1. de conſt. in 6. hoc tamen ceſſat in reſtitutione in integrum quæ prætextu iniuſtitiæ non petitur regola-riter ſed erroris, & iuuenilis imprudentiæ, & hoc dici-tur in d. l. minor autem, ad literam.

Ex qua ratione tollitur ratio dubitandi, & colligitur vna ampliatio, & vna limitatio ad concluſionem iſtam.

62 Amplia igitur † eam, vt procedat etiam ſententia Pa-pæ, aduerſus quam poteſt etiam reſtitutio peti, vt tra-dunt Cardin. & Anchar. præallegati.

Et eſt tex. expreſſus Inſt. iuris canon. in tit. de reſtit. in integ. in princ. ibi, etiam ſi ab apoſtolico, &c. & ibi red-ditur ratio.

63 Limita autem econtra, † vt procedat, quando petitur reſtitutio prætextu proprij erroris, & imprudētiæ ipſius minoris, ſecus verò ſi prætextu iniuſtitiæ ipſius ſenten-tiæ, ad hoc vt ex eiſdem actis meliùs iudicetur, vel in meliùs reformetur, quia tūc non audiretur minor, tan-quam is qui vellet redarguere principem de iniuſtitiis, & hoc vult text. in dicta l. minor autem. §. primo, & Do-ctor. qui dicunt contra talem ſententiam non dari reſti-tutionem, ſi qui ſunt, & licèt ego aliàs hanc limitatio-nem ſine authoritate hic appoſuerim, reperi tamen po-ſtea, quòd licèt ſubobſcuriùs, ita tamen conſiderat Glo-ſa in princ. in verbo, ſiue magni. C. de appellati. & intra quæ tempora, & ita poteſt procedere opin. Folgoſ. in di-cta l. præfecti. §. ſin autem, num. 1. ff. de minor.

64 Limita etiam ſecundò, vt non procedat † niſi ex ma-gna cauſa veniat concedenda reſtitutio. Menoch. conſil. 100. nu. 290. per dictam l. minor autem. §. primo. & Bar-tol. ibi, & Roman. ſingul. 113.

Ego breuiter intelligo hoc quando peteretur reſtitu-tio

tio prætextu iniuſtitiæ, & magna cauſa tunc dici poſſet, quòd principi fuerit aliquid falſo ſuggeſtum, & per obreptionem obtenta ſententia, vt conſiderat tex. in dicto prin. Inſtit. de reſt. in integr.

Sed ſi peteretur reſtitutio prætextu erroris proprij ipſius minoris, ego nõ video, quare requiratur hæc maior cauſa quando petitur aduerſus ſententiam principis, quàm quando aduerſus ſententias aliorum, attento quòd magis etiam labi potuit ratione timoris, & reuerentiæ ipſe minor in probandis iuribus ſuis coram principe, quàm ſi litigaſſet coram minore iudice, & profectò cum nihil commune habeant error minoris, & principis maieſtas, vt conſiderat propriè text. in d. l. ſi minor. §. 1. non video iſtam rationem differentiæ.

Articulus IV.

65 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus tres ſententias conformes?

Aduerte, quia circa hoc concurrit duplex dubitatio.

66 Prima eſt, † an reſtitutio detur aduerſus illas quæ iam rem iudicatam faciunt, & ſic quæſtio propriè eſt, & generalior, an reſtitutio detur aduerſus rem iudicatam?

Secunda eſt, an reſtitutio detur aduerſus illas, quæ iam præſumptionem faciunt contra minorem, cum ſemel, bis, & ampliùs contra eum iudicatum fuerit.

Quo ad primam, reſolutio breuis, & facilis erit, quia clarum eſt, quòd reſtitutio datur aduerſus ſententiam, etiam ſi in rem iudicatam tranſiuerit. C. ſi aduer. rem iud. l. 1. & ſeqq. Quinimò ſuperiùs in primo articulo dubitatur, an reſtitutio daretur aduerſus ſententiam, donec appellari poterat, quia ſuperflua videbatur reſtitutio, dum competebat remedium ordinarium appellationis, & ſic tunc verè, & maximè operatur reſtitutio, quando ſententia iam tranſiuit in rem iudicatam.

67 Quo ad ſecundam, † poteſt probabiliùs dubitari, nam ex eo tres ſententiæ conformes faciunt rem iudicatam, & ampliùs appellari non poteſt. C. ne lic. ter. no prouoc. quis præſumitur pro iudicibus, & ad fauorem eius pro quo tot iudices iudicauerunt, & præſumptio iſta tollit aliam, quòd ſcilicet minor læſus fuerit, & quòd bonam cauſam foueat.

Sed contra eſt communis omnium concluſio, Specul. in tit. de appellat. §. quones, num. 4. Alberic. poſt eum, C. ſi aduer. liber. Bal. in l. prima, nu. decimo, & ſequent. C. ne lic. in vna eademque cauſa, &c. Salyc. ibid. circa finem, Rip. in l. ſi t prætor. §. condemnatum, num. 31. ff. de re iudic. Abb. in cap. cum ex literis, num.... eod. tit. Bellam. in cap. ſuſcitata, num. 12. verſic. & ad primum. vbi dicit ſe ita pronunciaſſe tempore Gregorij XI. & fuiſſe confirmatam eius ſententiam à quibuſdam Cardinalibus literatiſſimis. Mil. in ſuo Repert. in verbo, reſtitutio, verſic. vndecimò, Ioan. Ferrar. de appellat. lib. 4. cap. 7. num. 298. Ant. Gabriel. lib. 2. tit. de execut. rei iud. concluſ. 1. num. 40. Roland. à Valle conſil. 33. num. 45. libro 2. Thom. conſil. 87. num. 2. & licèt loquatur in duabus conformibus, tamen ibi vim trium habebant, & Rotæ, vbique ita iudicauerunt, Rota Rom. deciſ. 6 titu. de reſtitut. in integr. in antiquis, & deciſ. 1. 2. & 6. eod. tit. in nouiſs. Caſſad. eod. tit. deciſ. 1. Delphin. deciſ. 54. num. 1. & ferè per totum. Capel. Tholoſ. deciſ. 390. in addit. & deciſ. 54. in princ. & dec. 45. vt refert Gabr. præalleg.

Et in ſumma iſta eſt communis omnium ſententia, pro qua collige concord. ex his, quæ dixi ſupra quæſt. 43. nu... quos adde his.

Et ita teneas.

Pro qua adducitur d. l. præfecti. §. ſinantem. ff. de minor. licèt Fulgoſ. dicat quod ibi loquitur de duabus tantum conformibus.

Adducitur ſecundò d. c. ſuſcitata, ſed ibi non conſtat de tribus conformibus.

Tu ergo dic, quòd ratio illa eſt, quia vt ſupra dixi plu-
68 ries reſtitutio in integrum regulariter † non datur prætextu iniquitatis ſententiæ, ſed erroris ipſius minoris, vnde conformitas ſententiarum quamuis millies induceret præſumptionem pro iudicibus, vt non niſi iuſtum iudicauerint, tamen nõ tollit quin minor, qui errauit, non debeat audiri, vt contra errorem ſuum reſtituitur, vt rurſus agere poſſit, remotis ſententijs conformibus quæ obſtant, ex qua ratione oritur magna limitatio ad hanc concluſionem, & tollitur contrarium adductum pro ratione dubitandi.

Concluſio ergo eſt, quod minor reſtituitur etiam aduerſus tres ſententias conformes.

69 Limitatur autem, vt procedat † quando petitur reſtitutio prætextu erroris, & iuuenilis imprudentiæ ipſius minoris, ſi verò prætextu iniquitatis ſententiarum iſtarum conformium, tunc licèt reſtitutio concedatur, tamen difficiliùs, & non niſi concurrentibus tribus requiſitis, quatenus ex Doctoribus collegi.

70 Primum eſt, quòd petatur iſta reſtitutio † à Principe. Azo in rub. C. ſi ſæp. reſt. poſtul. in fi. per d. l. minor autẽ.

71 Secundum eſt, quòd debeat minor † de noua cauſa docere, Bellam. deciſ. 409. per d. l. minor autem. in primo reſponſo, vbi videtur hoc clarè probari.

Tertium eſt, quòd minor faciat prius conſtare de iniuſtitia iſtarum trium cõformium, vel alicuius illarum, aliàs non audiretur. Innoc. in cap. cum ex literis, de reſtitutione in integrũ. Rot. deciſ. 5. eod. tit. in antiquis, & deciſ. 1. & 2. in nouiſ. cod. Bellam. deciſ. 38. in fine. Rebuff. in tract. reſt. in integr. gloſ. 1. o. 22. Veſtr. lib. 8. cap. 3. nu. 8. Ioan. Ferra. de appell. lib. 4. cap. 8. num. 311. Aufr. in add. ad Cap. Thol. deciſ. 390. & in addit. deciſ. 54. Rol. conſ. 53. & 54. lib. 2.

Ego verò quantum ad hæc requiſita aliter ſentio.

Nam quo ad primum, dico non probari iure, quod hoc caſu debeat peti reſtitutio à principe, & aliàs contra eſt regula, vt dixi ſupra in prima par. q. 32. art. 3.

Neque obſtat d. l. minor autem. §. 1. Quia ibi loquitur de reſtitutione aduerſus ſententiam principis, & vtique clarum eſt, quod non poteſt inferior iudex reſtituere aduerſus ſententiam maioris iudicis.

72 Quo ad ſecundum, ſimiliter † dico non probari iure, & regulariter non eſt neceſſaria nouæ cauſæ probatio, niſi quando ſæpiùs reſtitutio peteretur in eadem cauſa, vt l. fin. C. ſi ſæp. reſtit. poſtul.

Neque obſtat dicta l. minor autem, in primo reſponſo, quia illa verba (dum ea, quæ pro cauſa ſunt dicta non
73 allegat) nihil dicunt de noua cauſa, † ſed de probatione eorum, quæ allegata ſunt pro iuſtificatione petitæ reſtitutionis, ſimiliter & verbum illud (incolorate) præſuponit dũtaxat, quod aliqua cauſa allegari debeat, vt dicam proximè, nil autem dicitur, quod noua eſſe debeat.

74 Quo ad tertium, hic aduerte, † Quia verum puto requiſitum, per d. l. minor autem. §. 1. ibi incolorate reſtitui deſiderantem, &c.

Sed dubium eſt, an debeat plenè docere minor de iniuſtitia iſtarum conformium, vel alicuius illarum, an verò tantum ſummariè hoc facere debeat, & aliqualiter dando fumum de bono iure ſuo, & de cauſa quæ mouet hodiè ad petendum reſtitutionem, & quæ non mouit ab initio poſt primam ſententiam latam contra minorem.

Et veriùs puto, vt ſupra pluries dixi poſt innumeras authoritates, quod ſufficiat ſummariè docere de hac iniuſtitia, & noua cauſa reſeruata pleniori diſcuſſione in ipſa reuiſione cauſæ principalis, & meritorũ illius, vt dixi ſup. quæſt. 36, art. tertio & decimo. & alibi ſæpiùs.

In ſpecie autem noſtra tradit Veſtr. in ſua Prax. lib. 8. cap. 3. num. 8. & hoc moltò magis procederet, quando executio illarum conformium contineret, & traheret ſecum præiudicium irretractabile, vt per Aufr. in add. ad Cap. Thol. deciſ. 54. in fine.

Pro

75 Pro complemento huius articuli nota vnum, † quod cadit hic, videlicet, quod quando fuerunt latæ contra minorem tres ſententiæ conformes, quadriennium quod datur ad petendam reſtitutionem incipit currere à die latæ vltimæ ſententiæ, vt inquit Aufr. in additio. ad Capel. Tholoſ. deciſ. 55. num. 4. verſic. quod dictum eſt. quod nota.

Articulus V.

76 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus ſententiam, quando fuit lata contra eum iam factum maiorem?

Videtur, quòd ſic.

77 Primò, quia ſententia accipit † formam à proceſſu, &c. vt dicit, & propter hoc ita vult Bald. in propoſito in l. prima. in fine. C. ſi aduer. rem indic.

Secundò, per id quod dicit Gloſ. in d. l. prima. & ibi Pet. de Bella per. latè deducit, dicens, quod quidam magnus Doctor fuit confuſus ab eo argumento, videlicet, quòd in reuerſo ab hoſtibus illa vltima dies non attenditur, nec eius negligentiæ imputatur.

In contrarium eſt tex. in l. 3. §. 1. verſ. illud. ff. de min.

Ego tractaui aliàs generaliter hanc ac ſimiles quæſtiones ſub q. 25. per totum, vbi agitur materia tituli. C. ſi minor maior fact. &c. & inde poteſt colligi ſatis bona theorica quo ad hoc.

Tamen in indiuiduo caſus de quo quæritur, videlicet proceſſus incæpti in minori ætate, & ſententiæ deſuper

78 latæ in maiori, † nunc puto ſic dicendum.

Aut minor maior factus petit reſtitutionem prætextu iniuſtitiæ ipſius ſententiæ, & tunc dico non eſſe dandam, & ita procedit vno modo d. l. 3. §. 1.

Ratio eſt, quia lata fuit contra eum iam maiorem factum, vnde non poteſt conqueri de imprudentia ſua quod iudicari permiſerit antequam iudex melius acta, & proceſſum inſpiceret, & ſe informaret, &c.

Aut petit prætextu erroris proprij, quod ſcilicet non probauerit, quæ probare debebat in proceſſu, & tunc.

Aut fuit concluſum in cauſa poſtquam ipſe maior factus eſt, & ſic iam maior factus renunciauit probationibus, & idem ita Bar. Bal. & Alber. in d. l. tertia. §. primo. ff. de minor. quæ hoc etiam modo procedere poteſt, & ratio de ſe patet, quia imputet ſibi, quod maior factus, nõ cognouerit errorem proprium, illumque potiùs confirmauerit, quàm emendare curauerit, & idem volunt allegandi ſtatim in ſeq. membro.

Aut concluſum fuit in cauſa adhuc ipſo exiſtente minore, & tunc Gloſ. in d. l. prima, in verbo iudicij. C. ſi aduer. rem iudic. idem dicendum cenſet, dum vult, quod non concedatur reſtitutio etiam ſi vſque ad vltimam diem minor fuiſſet, & prima die maioris ætatis lata fuerit ſententia.

Sed breuiter in caſu, de quo agimus, tene contrarium, prout tenet Angel. in dicta l. prima, in fin. & Aret. per illum text. ibi. in fin. & Iacobus de Sancto Georg. ibi num. decimo. & Fulgoſ. in d. l. 1. §. 1. nu. 1. ff. de min. & ſecundùm hunc caſum procedent adducta pro prima opinione, ex quibus hæc vlt. concluſio comprobatur.

79 Prædicta omnia, in quibus concluſum eſt, non dari reſtitutionem minori maiori facto aduerſus ſententiam, limita vt non procedant, ſi dolo aduerſarij protractum fuit iudicium vſque in maiorem ætatem minoris, vt eſt expreſſum in dicta l. tertia, §. primo. & dixi plenè ſupra in prima parte. d. q. 25. artic. 6. verſic. ego breuiter, &c.

Articulus VI.

80 AD ſextum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus ſententiam, quando ipſe fuit indefenſus?

Videtur, quòd ſic.

Vt voluit clarè Dec. conſil. 41 1. in fine, dum inquit, quod ſententia lata contra minorem indefenſum eſt ipſo iure nulla, & quod competit ei etiam remedium reſtitutionis in integrum, poſt plures vbi ibi.

Sed contra eſt tex. in l. cum & minores. C. ſi adu. rem iud. vbi Gloſ. Cya. Bart. & cæteri omnes dicunt, quod non eſt neceſſaria reſtitutio, cum ſententia ipſo iure non teneat.

Ad idem eſt tex. in l. apud acta. §. contra, & ibi Ang. ff. de re iud. & in l. ſi præſes, & ibi etiam Ang. C. quomodo, & quando iudex. & Fulg. in l. 1. nu. 15. C. de conf. & in ſpecie in ſententia lata contra minorem cui non fuit datus curator, Bertr. conſ. 94. lib. 5. & Menoc. de arbit. iud. lib. 1. q. 97. nu. 4.

Et ita tene regulariter, cum iure expreſſum ſit.

Ad contrarium dic, quod Decij dictum debet intelligi ſecundùm terminos habiles, ſic videlicet, vt ſit ſententia nulla, & quatenus aliqua eſſet, & non poſſit vitio nullitatis reijci, ope reſtitutionis in integrum ſuccurri debet minori, prout loquuntur ij quos allegat.

Circa autem prædictam concluſionem de tribus contingit dubitari.

81 Primum eſt, an ſimpliciter procedat quomodocunque minor indefenſus fuerit, vel in toto ſcilicet, vel in aliqua parte iudicij. ponunt latè Gloſ. Bart. & alij in d. l. cum & minores.

Ex quorum intentione colligitur hæc diſtinctio, quæ communiter recipi videtur, inquiunt enim.

Aut minor fuit defenſus in toto iudicio à ſuo curatore, ſed in feranda ſententia non adfuit, & tunc valebit ſententia; ſed minor habebit reſtitutionẽ in integrum contra illum, vel recurſum contra curatorem, prout ſibi magis placuerit, & hæc prima concluſio eſt communis, vt teſtatur Iacob. de Sancto Georg. in d. l. cum & minores, nu. 5. & 6. & idem tenet Boich in cap. 1. col. 1. de reſt. in integ. intelligens hoc verum, in fine, ſiue in calculo ferendæ ſententiæ, id eſt, poſt concluſionem in cauſa, aliàs enim nulla eſſet, vt dicam proximè, & ſequitur ad verbum Bellam. in cap. ſecundo, nu. 10. eod. tit. facitque ſecundùm præall. l. ſi præſes. C. quomo. & quand. iud. & l. quamuis. C. de adul.

Aut minor non fuit defenſus in toto proceſſu vſque ad concluſionem in cauſa incluſiuè, & tũc ſubdiſtingue.

Aut in aliqua parte fuit omninò indefenſus, quia non habuit curatorem, vel legitimum adminiſtratorem loco illius, & tunc non valet ſententia, & ſic non eſt neceſſaria reſtitutio, ſecundùm præall. & ratio eſt ſecundùm Bald. in d. l. cum & minores, nu. 6. Quia deficit aliquid ſubſtantiale, vt per eum.

Aut minor fuit indefenſus quidem à curatore, ſed loco illius fuit defenſus à legitimo adminiſtratore, vt puta ſi cœperit iudicium cum curatore, & poſtea illo abſente, vel ceſſante minor adhibuerit legitimum adminiſtratorem, & tunc ſententia valet quidem ipſo iure, ſed reſtitutio conceditur minori, & ita concludunt Gl. Bart. Bal. Pau. de Caſt. & Fulg. in d. l. aduerſus, & Bar. in d. l. præſes. C. quom. & quan. iud. & iſta eſt cõmunis diſtinctio.

82 Limitantur autem prædicta omnia, † vt non procedant in interlocutoriis, ſecundùm Gl. in d. l. aduerſus. C. ſi aduer. rem iud. in Glo. magna. ver. item in iudicijs.

Per l. Apud Iulianum. §. fin. ff. ex quib. cauſ. in poſſeſ. eatur, & l. minor. ff. de bon. auth. iud. poſſ.

Sed Bald. in d. l. aduerſus, elegantiùs diſtinguit, & in-

83 quit, quòd duplex eſt interlocutoria, † alia quæ non poteſt ferri niſi contra indefenſos, vt bannum, primum, & ſecundum decretum, & tunc valet ſententia etiam contra minorem indefenſum, & neceſſarium eſt remedium reſtitutionis in integrum, ita loquitur l. mino. ff. de bon. auth. iud. poſſ.

Alia eſt interlocutoria, quæ poteſt ferri etiam contra defenſum, videlicet, quod appellatio ſit deſerta, &c.

Et iſta ſi feratur contra indefenſum in totum, vel in ali-

aliqua parte iudicij non valet ipſo iure, & reſtitutione in integrum opus non eſt.

84 Secundò dubitatur, † an ſi proceſſus fuit factus cum minore indefenſo, teneat ſaltem ad fauorem minoris, & ſi ſententia venit ferenda pro eo, & feratur, an teneat?

Latè differit Bellam. in cap. conſtitutus, ſub num. 27. eod. tit. noſtro, ſed demum concludit, & rectè iudicio meo, quod valeat ſententia fauore minoris.

85 Et ampliat, † quòd ſi iudex huius inſtantiæ tulerit ſententiam contra minorem, quæ veniebat ferenda pro eo quatenus ex actis, & probatis patet, iudex appellationis non ſolùm poteſt illam reuocare, ſed ex eiſdem actis, & proceſſu ferre ſententiam pro minore. Bellam. in d. c. conſtitutus, num. 26. ad fin.

86 Tertiò dubitur, † an quòd hic dicitur de minore indefenſo, habeat locum in Eccleſia?

Et quod non niſi careat paſtore, dicit Cum. in l. contra pupillum, num. 3. ff. de re iud. & Matheſ. ſing. 44. & ibi plenè in addit. ſub num. 3. 4. & 5.

Sed quòd imò idem per omnia ſit dicendum in Eccleſia quòd diximus in minore, tradit in terminis Anchar. in cap. cum olim, de priuileg. num. 11. & hoc puto æquiùs, & ſecuriùs.

87 Quartò dubitatur, † an hæc diſtinctio de qua in concluſione prædicta, procedat in criminalibus.

Et quòd non, tradit Natta conſ. 541. num. 18. lib. 3. vbi pleniùs cum ratione.

Pro complemento autem omnium, quæ dixi in hac
88 quæſtione nota † duo in practica.

Primum eſt, vt prius petatur reſcindi ſententiam, deinde reſciſſo obſtaculo ſententiæ petatur cauſam ex integro agi, vt docet Alber. in l. 1. num. 4. C. ſi aduerſ. rem iudicat.

89 Secundum eſt, † quòd non debet peti pronunciari malè iudicatum, ſed peti reſtitui minorem & reponi in eo ſtatu in quo erat ante læſionem, & ſententiam. Bart. in l. Æmilius. in fine. ff. de minor.

An autem minor reſtituatur aduerſus executionem
90 ſententiæ, † Innoc. in cap. fin. de reſtit. in integr. tenet quòd ſic.

Hoſtienſ. in cap. 1. vt lit. non conteſt. tenet quòd non.

Bellam. in cap. fin. de reſtitut. in integr. allegat hæc, & non determinat, ſed poſt Collect. inquit videnda eſſe notata in cap. auditis. eod. tit.

Ego non vidi in præallegatis locis, & nota. per Innocent. vel Gloſſam aliquid hoc determinans.

Sed puto dicendum ſic.

Aut quærimus, an reſtitutio contra ſententiam impediat interim executionem illius, & dic vt ſupra in prima parte, quæſt. 42. & 43. latiſſimè.

Aut quærimus, an ab ipſa ſententia de exequendo poſſit peti reſtitutio in integrum, & dico quod ſic, quemadmodum appellari poteſt de iure communi, vt notatur in l. ab executore. C. quorum appellat. non recip.

Quinimò vbi ſtatuto cauetur, quòd à ſententia de exequendo, ſiue executiua non detur appellatio, prout adeſt hic Peruſiæ in 2. volum. ſtat. rubr... puto poſſe reſtitutionem peti à minore, ſicut poteſt petere minor aduerſus rem iudicatam, & duas vel tres conformes, vt ſupra dixi.

Aut quærimus, An aduerſus ipſam executionem facti poſſit peti reſtitutio; & puto quod ab exceſſu peti poſſit, ſicut & appellari, vt legitur, & notatur in dicta l. ab executore, C. quorum appell. non recip. id enim præſtat minoribus reſtitutio in integrum, quod maioribus appellatio, &c.

SVMMARIA.

1 Sententia an regulariter retractetur propter inſtrumenta nouiter reperta?
Regula, quòd non.
2 Quid ſi lata fuit contra perſonas priuilegiatas, videlicet fiſcum, rempublicam, &c. remiſſiuè ad quæſtionem 75.
3 Quid in teſtamentis nouiter repertis.
5 Sententia an retractetur propter inſtrumenta nouiter reperta, ſi non ipſo iure, ſaltem ope reſtitutionis?
Regula quòd non.
6 An procedat in criminalibus, & quæ ratio? num. 7.
7 Innocentem damnari lex abhorret.
8 Reſtitutio hoc caſu potiùs gratia, quàm iuſtitia innititur.
9 Et an procedat dicta regula in ſpiritualibus, vt in ſententia ſuper matrimonio?
10 Sententia ſuper matrimonio an faciat vnquam tranſitum in iudicatum? & num. 14. vbi ratio generalis.
11 An procedat generaliter in ſententijs, quæ nunquam tranſeunt in rem iudicatam?
13 Caſus in quibus ſententia nunquam tranſit in iudicatum remiſſiuè.
14 Quid quando ſententia lata fuit in cauſa vſuraria.
15 Quid quando fertur ad conſilium ſapientis.
16 Non autem perpetuò durat tempus appellandi ab illis, licet perpetuò retractari poſſint.
17 An procedat regula, quando inſtrumentum nouiter repertum eſſet inſtrumentum alterius ſententiæ prius latæ in ea cauſa?
18 Authoris opinio in hoc, & diſtinctio.
19 An procedat regula in ſententia interlocutoria?
20 Et an in decreto?
21 An procedat in arbitramento?
22 Arbitramentum poteſt reduci ad arbitrium boni viri.
23 Et quid ſi inſtrumentum hoc caſu non fuerit nouiter repertum.
24 Reſtitutio tamen iſta an peti debeat intra tempus reductionis ad arbitrium boni viri?
25 An idem dicendum ſit in laudo?
26 An procedat regula quando per inſtrumenta nouiter reperta reconuinceretur de falſo inſtrumentum, quo aduerſarius vicit?
27 An procedat, quando inſtrumentum dolo partis ſubtractum fuerat?
28 An procedat, ſi victus fuit de facto admiſſus ad inſtrumenta de nouo reperta producenda?
29 An procedat ſi victor confiteretur, quod ſententia pro ſe lata eſſet iniqua? & hoc
31 An procedat ſi non per confeſſionem partis, tamen per notorietatem iniuſtitia hoc conſtaret?
32 Et an per denunciationem Euangelicam hoc caſu retractari poſſit?
33 An procedat regula in cauſa feudali?
34 An procedat ſi petatur reſtitutio ex clauſula generali?
35 An procedat quando victor locupletaretur cum aliena iactura, niſi victus reſtitueretur?
36 An procedat, quando victus intentaret hoc caput, ne fiant illicitæ extorſiones?
37 Et hæc reſtitutio an poſſit impetrari ab alio, quam à principe?
38 An procedat quando vigore talis ſententiæ adhuc ſolutum non eſſet?
39 Qui ſoluit ſemel, ne iterum ſoluat, poteſt hoc remedio iuuari.
41 An procedat ſi ſententia fuit lata contra abſentem?
42 An procedat quando ſententia lata eſſet per probationes à iure improbatas?
43 An procedat quando cauſa ſententiæ per inſtrumenta reperta rediret ad non cauſam?
44 An procedat quando per inſtrumenta de nouo reperta ſententia redargueretur de nullitate?
45 An procedat vbicunque dolus victoris in obtinenda ſententia interueniſſet?
46 An procedat, ſi ex culpa lata iudicis pronunciatum fuiſſet?
47 An procedat in inſtrumentis iuratis nouiter repertis?
48 An procedat, quando victus potuit inſtrumenta hæc etiam prius habere, & proponere, & voluit, ſed iudex errore affecto noluit.

49 An

49 *An procedat in quibuſdam alijs caſibus dubijs, de quibus in articulis ſequentibus?*
53 *An ſententia retractetur per inſtrumenta de nouo reperta, quando victus illa ignorauit, quid ſit?*
54 *Et quid in alijs impedimentis.*
55 *Et an etiam ſi non adſit dolus ex parte victoris?*
56 *Et quid in actore, opinio authoris cum diſtinctione. ſub num. 57.*
58 *Et quid ſi inſtrumenta nouiter reperta erant in loco, vbi facilitèr reperiri poterant.*
59 *Et quid ſi inſtrumenta erant in archiuio publico.*
60 *Et quid ſi inſtrumētum non erat de antiquiſſimis, vltra memoriam hominum.*
61 *Et quid ſi quis poſt ſententiam condemnatoriam ſoluit. Et diſtinctio authoris num. 62.*
63 *Diſtinctio quorundam reprobatur.*
64 *Et quid ſi impedimentum hoc proceſſit ab aliquo, qui ſoluendo ſit.*
65 *Sententia an retractetur propter inſtrumenta nouiter reperta, ex clauſula generali, quando eſt teſtamenti inſtrumentum?*
68 *An ope reſtitutionis, vel ipſo iure retractetur?*
69 *Declaratio l. 1. § ratio ff. quemadmod. teſtam. aper.*
70 *Probationes non ſunt de ſubſtantia ſententiæ.*
71 *Sententia lata per ambitionem, ſordes, vel gratiam an retractetur, per inſtrumenta nouiter reperta?*
72 *De ſententia lata ex cauſa gratificationis.*
73 *Et quid ſi victus tempore quo potuit appellare ſciuit ſententiam gratiosè latam.*
74 *Opinio authoris, cum diſtinctione, ſi is qui ſciuit adeſſe inſtrumenta ſuæ defenſionis, ſciuit ſe poſſe reperire, vel neſciuit hoc.*
75 *Et an in caſu quo non procedit reſtitutio, ſcientia præſumatur, niſi de ignorantia conſtet?*
76 *Sententiam latam eſſe per ſordes, vel gratiam, vel ambitionem, quomodo probari poſſit.*
77 *Quid quando iudex hoc dixit.*
78 *Quid quando victor enormiſſimè læſus fuit, an ex hoc ipſo præſumatur?*
79 *Sententia an ex hoc ipſo retractetur ope reſtitutionis ex clauſula generali, quia apparet lata contra ius litigatoris?*
80 *Sententia quando fuit lata ex probationib. priuilegiatis, vel contra perſonas priuilegiatas an retractetur? q. 74. & 75. Inſtrumenta nouiter reperta quæ dicantur, &c. quæſtio. 76.*

QVÆSTIO LXXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus ſententiam, & rem iudicatam ex clauſula generali. Et in primis de ea, quæ datur ex cauſa inſtrumentorum nouiter repertorum.

NON ſolùm autem minoribus ex cauſa ætatis ſuccurritur aduerſus ſententiam, & rem iudicatam, ſed etiam tam maioribus, quàm minoribus ex qualibet alia iuſta cauſa aduerſus res iudicatas auxilium datur, & in ſpecie reſtitutio in integrum ex clauſula generali; De qua in præſenti ſecundùm ordinem ſupra propoſitum tractandum eſt.

Sed quoniam ex diuerſis cauſis cōceditur hæc reſtitutio, potiſſimè verò, & frequentiſſimè ex cauſa inſtrumentorum nouiter repertorum, ideo ab ea exordiar, & quia ampliſſima eſt materia, per hanc & tres alias quæſtiones ſequentes illam explicabo, in hac prima ipſa generalia, in alijs ſequentib. ipſa ſpecialia proſequendo.

Pro abſolutione autem huius primæ quæſtionis in hac materia ſubijciam infraſcriptos articulos, videlicet.

Primò, an propter inſtrumenta de nouo reperta regulariter retractetur ſententia, & res iudicata ipſo iure abſque auxilio reſtitutionis?

Secundò, an ſi non ipſo iure, ſaltem ope reſtitutionis in integrum, ex clauſula generali?

Regula cum limitationibus.

Tertiò, An in ſpecie detur hæc reſtitutio, quando ipſe victus ignorauit ipſa inſtrumenta?

Quartò, An quando hoc inſtrumentum eſt teſtamentum, & ſic an ex teſtamento nouiter reperto retractetur ſententia?

Quintò, An quando ſententia lata fuerat per ſordes, & gratiam?

Sextò, An ex hoc ipſo retractetur ſententia, quia apparet manifeſtè poſtquam in iudicatum tranſiuit, quòd lata eſt contra ius litigatoris?

Septimò, An detur hæc reſtitutio, quando ſententia fuerat lata ex probationibus priuilegiatis? remiſſiuè ad quæſt. 74.

Octauò, An detur, quando ſententia lata fuit contra perſonas priuilegiatas? remiſſiuè ad quæſt. 75.

Nonò, Quæ dicantur inſtrumenta nouiter reperta?

Et quomodo probetur ea fuiſſe nouiter reperta, & an idem in teſtibus dicendum ſit, quod in inſtrumentis remiſſiuè, ad quæſt. 76.

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet regulariter propter inſtrumenta nouiter reperta retractetur ſententia ipſo iure abſque auxilio reſtitutionis?

Breuiter quia iura clara ſunt, fac regulam, quòd nō.

Text. eſt clarus in l. ſub ſpecie, & ibi omnes notant. C. de ſentent. & re iud. & in l. Imperatores. ff. eod. & in l. ſub prætextu. C. de tranſact. iuncta l. 2. ff. de iureiuran. & in c. ſuborta, extra de re iudic.

Ratio ſecundùm Iaſ. in d. l. Imperatores. ea eſt, quia poſt concluſionem in cauſa dicitur impoſitus finis probationibus, & illis dicitur renunciatum; Vnde imputet ſibi, qui concludi in cauſa feſtinauit, vel permiſit, cum ſciret ſe ex hoc renunciare probationibus, & qui iuri ſuo renunciat, non poteſt amplius ad illud redire, ll. vulgar.

2 Fallit hæc regula † primò, vt non procedat, quando ſententia fuit lata contra perſonas priuilegiatas, videlicet fiſcum, eccleſiam, pupillum, &c. nam tunc eſt retractabilis, ſententia ipſo iure ante trienniũ, vt l. prima. C. de ſentent. adu. fiſ. lat. 2. & Bald. per illum tex. in d. l. ſub ſpecie, num. 2.

Sed hoc dubium eſt, vt dicam inf. q. 75.

3 Fallit ſecundò in teſtamentis † nouiter repertis, nam propter teſtamentum nouiter repertum retractatur ipſo iure ſententia, ſecundùm Glo. in l. 1. §. ratio. ff. quemadmodum teſtam. aper. Rom. ſingu. 198. & Iaſ. in l. 3. §. 1. in fin. ff. de tranſactio.

Exemplo tranſactionis l. de his. ff. de tranſactio.

Sed contrarium magis communiter tenetur, vt dicam inf. eod. art. 3. vel 4. Vbi reddam rationem differentiæ inter tranſactionem & ſententiam.

4 Tene ergo firmiter regulam, † quòd ſententia nunquam reſcinditur ipſo iure propter nouiter reperta inſtrumenta, vel teſtes.

Et videamus an ope reſtitutionis retractari poſſit?

Articulus II.

5 AD ſecundum, An ſcilicet † regulariter propter inſtrumenta nouiter reperta retractetur ſententia ſi non ipſo iure ſaltem ope reſtitutionis in integrum?

Videtur, quòd ſic.

Nam dicendo, & præſupponendo inſtrumenta eſſe nouiter reperta, intelligimus, & præſupponimus per prius non fuiſſe cognita ipſi victo, ſed ab eo ignorata fuiſ-

fuiſſe, hoc enim ſignificant illa verba nouiter reperta, vt de ſe patet.

Sed Doctores communiter tradũt, quod quando inſtrumenta non poſſunt reperiri, quia ignorabantur, datur reſtitutio ex clauſula generali regulariter, & retractatur ſententia, vt dicam infra art. ſeq. vel quarto.

Ergo regulariter propter inſtrumenta nouiter reperta tractatur ſententia. Et per hoc quandoque viſum fuit ponere regulam affirmatiuam.

Sed in contrarium conſtituunt regulam ſcribentes in locis citatis ſupra art. præced. videlicet in d. l. ſub ſpecie. C. de ſentent. & re iud. in d. l. Imperatores. ff. eod. & in alijs locis ibi adductis. Vnde tu quoque fac regulam ſecuriorem negatiuam.

Per d. l. Imperatores, à ſpeciali inducendo, cum ex magna cauſa ſuccurri ipſi fiſco dicat, ergo non regulariter omnibus.

Et ad contrarium dic, quòd licèt inſtrumentum nouiter repertum dicatur, non tñ præſupponitur neceſſario, quod fecerit diligentiam reperiendi ipſe victus, potuit enim ſcire adeſſe inſtrumentum, & non perquirere, vnde non dabitur reſtitutio ex clauſula generali, ob negligentiam, & c. l. nec enim. ff. ex quib. cauſ. maior.

Regula igitur ſit, quod ſententia non retractatur propter inſtrumenta nouiter reperta, neque prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum datur reſtitutio ex clauſula generali regulariter aduerſus illam.

Limitatur autem hæc regula multipliciter.

6 Et primò, vt non procedat in criminalibus, nam † inſtrumentis, vel teſtibus poſt ſententiam nouiter repertis quibus probetur innocentia rei per ſpecialem gratiam Principis ſententia reſcinditur, Bart. in l. diui fratres. ff. de pœnis. Iaſ. in l. Imperatores, numero ſecundo. ff. de re iudic. & in l. ſub prætextu. C. de tranſactio. num. tertio. Angel. in l. ſub ſpecie. C. de re iudic. cum exemplo, vt per eum. Curt. in dicta l. admonendi, num. quinto, & 17. Socin. ſenior regula 361. nu. 6. Abb. in cap. conſanguinei. in fine, de iudic. & in cap. ſuborta. de re iudic. num. 10 in fine Fel. ibi num. 1 t. Boſſ. in tit. ſi aduerſ. rem iud. num. 8.

Et alij concord. vt per D. Ant. Gabr. in tit. de reſtitut. in integ. concluſ. 2. num. 6. text. eſt in l. Diui fratres. ff. de pœn.

7 Et ratio eſſe poteſt, propter pœnæ † aſperitatem, & periculum vitæ, vel ſalutis corporalis, propter quam leges abhorrent, vt innocentes condemnentur. l. abſentem. ff. de pœn.

Ampliatur que, vt procedat etiam in ſententia priuatiua honoris, Abb. in dicto c. conſanguinei. in fine, de re iud. Iaſo. d. l. Imperatores, num. 2. Boſſ. dicto tit. ſi aduer. rem iud. num. 8. & facit quia honoris, & vitæ periculum pari paſſu ambulant. l. iſti quidem, ad finem. ff. de eo quod met. cau.

8 Limita econtra, vt hæc reſtitutio non iuſtitiæ, ſed gratiæ dicatur, vt dicit Boſſ. præall. & benè per ea, quæ dicam infra in fin. huius ſecundæ partis, & facit l. 1. ff. de quæſt. ibi edicti gratiam facere.

9 Limitatur ſecundò, † vt non procedat in ſpiritualibus, vt in matrimonio. Paul. de Caſt. in d. l. Imperatores, verſic. aliquando, & in d. l. ſub prætextu. Ang. in d. l. ſub ſpecie. & ibi Paul. num. 2. C. de re iud. Paul. de Caſt. in d. l. admonendi, num. 11. & ibi Curt. in Repet. nu. 20. Lanfr. de Orian. nu. 19. Soc. regul. 361. num. 5. Maranta in ſuo Speculo in 5. par. in 1. actu. num. 128.

Per cap. lator, de re iud. & per cap. quia propter, & ibi notata per Gloſſ. & Innocent. de elect. & in cap. fraternitatis in fine, de frig. & malefic.

10 Et ratio eſt, quia † ſententia matrimonialis nunquam facit tranſitum in rem iudicatam, vnde & c. vt dicam limit. ſeq.

11 Limitatur tertiò, vt non procedat in † ſententijs, quæ nunquam faciunt tranſitum in rem iudicatam.

Ita Ptol. in d. l. admonendi, nu. 12, verſ. 14. Iaſ. ibi in 1. lect. nu. 45. Orian. nu. 19. & fuit dictum Innoc. in c. tua. de cohab. cler. & mulier. quod mirabile dicit Iaſ. in d. l. admonendi in rep. num. 8. idem tradit Scala in tract. de ſenten. lata ad conſ. ſap. lib. 4. c. 21. ad fin.

Et ad idem allegari poſſunt omnes qui citantur inf. quæſt. 75.

12 Et ratio eſt, quia ſententia, quæ tranſiuit † in rem iudicatam pro veritate habetur, & facit (vt dicitur) de albo nigrum, & in tantum, vt plus credatur illi, quàm inſtrumentis de nouo repertis, vnde quãdo ſententia nunquam tranſit in rem iudicatam, hæc ratio ceſſat.

13 Caſus verò in quibus ſententia † nunquam tranſit in rem iudicatam enumerantur egregiè, & copioſè à Rom. in d. l. admonendi, num. 25. & ſequen. & à Ptol. num. 19. per totum, & ibi num. 18. nota caſum ſingularem. & ad hoc vide etiam Orian. ibi nu. 25. per totum, ex quo colliges etiam alios caſus ſimiles.

14 Quibus omnibus adde tu, quando ſentẽtia fertur † in cauſa vſuraria, ſecundùm Alb. in rub. C. de vſur. col. 6. & Iaſ. in d. l. admonendi, in repet. num. 45. & ex eodem Alberico colliges idem eſſe generaliter, quotieſcunque adeſt periculum animæ, quod nota.

15 Similiter notabis idem eſſe, quoties † ſententia fertur ad conſilium ſapientis, quia nunquam tranſit in rem iudicatam, ſecundùm Doct. in d. l. admonendi, & communem dicunt.

Sed Scala in d. tract. de ſent. lata ad conſ. ſap. lib. 4. c. 21. tenet contrarium, non inſiſto, quia extra rem eſt, tu videris cum continget.

16 Circa prædicta autem in hac tertia † limitatione, ſiide hanc declarationem, vt non dicantur propterea ſententiæ huiuſmodi eſſe perpetuò reſciſſibiles remedio appellationis, nam nihilominus tempus appellandi non durat, niſi decem diebus, ex inde verò poteſt per auxilium reſtitutionis in integrum retractari comperta veritate per inſtrumenta nouiter reperta. ita not. declarat Caccialup. in d. l. admonendi, nu. 40. & Curt. ibi in prima lect. num. 6. & nu. 22.

Plenius etiam agam hæc vel his ſimilia, & germana inf. dum agam de materia dictæ l. admonendi. q. 75.

17 Limitatur quartò, † vt non procedat, quando eſſet inſtrumentum alterius ſententiæ prius latæ in eadem cauſa. Nam per tale inſtrumentum nouiter repertum retractatur ſententia ope reſtitutionis, Bald. in d. l. ſub ſpecie. in fine, & ibi Salyc. in fine, Carbo Sachus in d. l. admonendi, num. 4. Ptol. num. 12. verſic. quarto. & ibi Excellentiſ. D. meus M. Antonius Eugenius, num. 23. & Socin. d. reg. 361. num. 10.

Per l. 1. C. quando prouoc. non eſt neceſ.

Et quia ex hoc ipſo arguitur prauitas ſententiæ.

18 Hoc tamen ſublimitatur, vt procedat † ſecundùm infraſcriptam diſtinctionem. Aut enim prima ſententia fuit producta, & illa non obſtante iudex contrarium pronunciauit, & tunc non retractatur poſterior ſententia prætextu nouæ productionis illius.

Aut non fuit producta, & tunc aut iudex habuit notitiam illius, & tunc ſecundo retractatur, aut non habet notitiam & ſecus.

Ego autem in primo dicto huius diſtinctionis conſentio. Sed in duobus alijs contradico.

Et teneo. q̃ imò ſi iudex ſciuit tenorem ſentẽtiæ, & illo non obſtãte nihilominus tulit ſecundam ſententiam in contrarium, ſecunda ſententia reſcindi non poſſit, ſi inſtrumentum diſtin. primæ ſententiæ rurſus allegetur, & vt nouiter repertum producatur, & ex eo petatur ſecunda ſententia reſcindi, per ea quæ dicam infra art. ſeq. Si verò neſciuit, teneo quod ſecunda retractetur, vt in limitatione iſta concluſum eſt; Quia ſi iudex poſterior illam ſciuiſſet, fortè aliter ſententiam tuliſſet.

19 Limitatur † quintò, vt non procedat in ſententia interlocutoria, quia illa reſcinditur per inſtrumenta de

nouo

nouo reperta, ſecundùm Iaſ.in d.l.Imperatores.num.5. verſ.2.poſt Cyn.in l.conſentaneū.C.de epiſ.& cler.& in auth.offeratur, C.de lit.cont. & Raph. Cum.in d.l.Imperatores.idem tenet Fely.in c.ſuborta.nu.19 de re iud. in prin.& ſubdit quod neque Alex.neque Curt.hoc dicunt, prout allegantur à Io. Bertach. in verbo,ſententia retractatur,ſed bene ſubdit quod opinio hęc eſt iuri conſona,& tandem ſequitur præalleg. D.meus Eugenius in d.l.admonendi,num.24.

Quia dicunt, quòd ſi poteſt retractari ſine nouis inſtrumentis, vt l.quod iuſſit. ff.de re iudic. multò magis cum illis.

20 Ampliatur hæc limitatio † vt procedat etiam in decreto, Iaſ.in d.l. Imperatores,nu.5.in fi. Quinimò deducit, quòd ſit ipſo iure nullum,ſi per inſtrumenta nouiter aperta detegatur falſitas eius. Eugen. præal.num.11. per l.cum verò.§.ſubuentum.ff.de fideiu libertas

Ad quod faciunt,quæ dicam infra de decreto retractando eo prætextu,quod falſa de cauſa emanauerit, de quo infra quæſtione 77.art.9.

21 Limitatur ſextò,vt non procedat in † arbitramento, Bald.in d.l.ſub prætextu,in princ.& ibi Alex.nu.2.C.de tranſact.& Paul.de Caſt.ibi nu.4.dicit ſing.notandum eſſe,& Iaſ.ibi nu.2.dicens ita tenuiſſe Federic. de Senis in conſ.incipien. Petrus rector, &c. & idem tenet Curt. in d.l.ſub prætextu,nu.5.

22 Ratio eſt ſecundum præalleg.quia † arbitramentum poteſt reduci ad arbitrium boni viri, quod non accidit in ſententia.l.ſi ſocietatem. §.arbitrorum. ff.pro ſocio, iuncto,quod nulla maior læſio eſt, quàm quando in totum quis iniuſtè condemnatur eſt.

Amplia hoc vt procedat,etiam ſi inſtrumenta de nouo reperta non fuerint hoc caſu, Paul.de Caſt. d.l.ſub
23 prętextu,nu.4.† Exemplo appellationis.per l.per hanc. C.de appell.& Iaſ ibi nu.2.in d.l.ſub prætextu.

Sublimitatur ex intentione Paul. de Caſt. in d.l.ſub
24 prætextu, nu.4 .vt reſtitutio † debeat peti intra tempora reductionis ad arbitrium boni viri,& generalius vult ibi Alex.quòd reguletur hæc reſtitutio,vt reductio, &c. ſed ego dico,quòd intra tēpus reductionis ad arbitrium boni viri poterit retractari,etiam ſi inſtrumenta de nouo reperta non fuerint,poſtea verò tantum per nouiter reperta, prout vult Iaſ.in d.l.ſub prætextu,nu.2 & ita mihi placet intelligere tam præſentem ſublimitationem, quàm præcedentem ampliationem.

25 An autem idem dicendum ſit in laudo,† ponunt Doctor.communiter in d.l.admonendi. Curt.in Repet.nu. 36.Ripa nu.41.Ioan.de Prat.nu.27. Coraſ.nu.55.Iaſ. num.45.in prima lectu.& in repet.num.36. Curt. in d.l. ſub prætextu, num.8. Felyn.in d.cap.ſuborta, nu. 13.de re iud. Soc. reg.361.num.7.& Federic.de Senis conſil.237.

Ex quorum intentione iſta videtur communis diſtinctio.

Aut laudum ſapit tranſactionem, puta quia fit prius homologatum & acceptatum, vt quemadmodum non retractatur tranſactio prætextu inſtrumenti nouiter reperti,ſic neque laudum.d.l.ſub prætextu,&c.

Aut non ſapit tranſactionem,& tunc aut ſine pœna fuit factum compromiſſum, vt regulariter fieri ſolet, quando compromittitur in arbitrum vt iudicem,& pręſertim quando ex forma ſtatuti,& tunc idem, quia eſt ſententia & in iudicatum tranſit, & nil ampliùs concedi debet aduerſus illud,quàm aduerſus ſententiam.

Aut compromiſſum fuit factum cum pœna,& tunc quia laudum non eſt propriè ſententia,ſed paretur ei timore pœnę,& propterea non facit tranſitum in rem iudicatam,retractabitur propter inſtrumenta de nouo reperta, & ita colligo ex communi ſententia præallegatorum.

Tu autem aduerte, quia regulariter ſolet apponi, quod etiam ſoluta pœna,pactum ratum ſit,& ſic laudum remaneat in ſuo robore,& ſententiæ vim obtinet,& præſertim hic Peruſiæ, vbi habet vim duarum conformium, ſi per ſententiam iudicis confirmatum ſit, & propterea regulariter idem erit dicendum in laudo quod in ſententia, quando laudum ſententiæ vim, & effectum aut ex forma compromiſſi, aut ex forma ſtatuti habebit. Quod nota.

26 Limitatur † ſeptimò,vt non procedat,quando per inſtrumenta de nouo reperta argueretur de falſo, & de mendacio reconuinceret inſtrumentum aduerſarij, quo ipſe vicit,ita ſing.dicit Bal.in d.l.ſub prætextu, aliter in l.ſub ſpecie.C.de re iud.nu.3.& Salyc.in fine.Bolognin. in d.l.admonendi, nu.30. ſequitur præalleg. Dominus meus Eugen.ibi num.30.

Per regulam l.1.& toto tit. C. ſi ex falſ.cum ſim. de quibus dicam inſ.q.76.

Limitatur octauò,vt non procedat,quādo inſtrumen-
27 tum dolo partis † ſubtractum,& abſconditum fuit. Bolognin.in d.l.admonendi, num.30. verſ.ſecunda eſt, & Dominus meus præalleg.num.11.& Franc.Marc.deciſ. 312.num.1.

Per d.l.ſub prætextu.§.1.& per l.a.§.Diuus.ff.de iure fiſci.

28 Limitatur nonò,vt non procedat ſi victus fuit de facto admiſſus ad inſtrumenta de nouo reperta producenda,nam licèt non debeat admitti, ſi tamen iudici viſum fuerit illum de facto admittere, & ex inſtrumentis nouiter repertis per eum productis conſtet de iniuſtitia ſententiæ, debet reſcindi, ita poſt Innocent.in cap.cum Bertoldus.in Gloſa,quæ incipit, nota poſt diffinitionem, de re iud.& ibi Ioan. Andr. & alij in cap.fraternitatis, de frig. & maleſ.& Ioan. Andr. in c.1 vt lite non conteſt.lib.6. Paul.de Caſt. in d.l,admonendi,nu.11.Curt. ibi in repet.num.24. & communem dicit ibi, in verſic. magis tamen.

Quicquid voluerint quidam, quid expreſſiùs contra ius requiratur,vt per eum Io.de Pra.num.19.in fine,& num.20.& Rom.num.32.Iaſ.in repet.num.45.

Et Dominus meus præalle.nu.25. qui propterea dat cautelam vt ſemper fiat omnis conatus,vt admittantur noua inſtrumenta.

29 Limitatur decimò, vt non procedat ſi victor † confiteretur,quòd ſententia pro ſe lata eſſet iniqua,Paul.de Caſt.in d.l.admonendi,nu.11. Alex.ibi nu.18.Ptolom. nu.12.verſ.decimoquintò,& communem dicit Curt.ibi in 1.lect.nu.17.in fine, & in repet.num.23 cum concor. Ioan.de Prato num.21.& 22.Rom. num.31.Iaſ.nu.47. per totum.& nu.48. Abb.in d.c.ſuborta, nu.15. & præalleg D.meus Eugen.num.27.

Quia quamuis ſententia & res iudicata habeantur pro veritate,tamen hæc eſt tantum præſumptio iuris & de iure,quæ tollitur per confeſſionem partis in contrarium, auth. ſed iam neceſſe. C. de donat.ante nup. vbi notatur.

Et facit etiam dictum Innoc. quod ad hoc allegatur ab omnibus ferè præall. in c.quia plerique, de immun.eccl.

Facit etiam tex.in l.cum fideicommiſſum,& ibi Bart. ff.de conſ.& quia aliàs poſſet allegare victus turpitudinem ſuam.

30 Sublimita.† vt procedat in ijs quæ faciunt pro ſe,aliàs non,Cato Sachus in d.l.admonendi,nu.8. & Rom. nu. 31.per l.ſi ſeruus plurium.§.1.ff.de leg.1.

31 Extende notab.hanc † limitationem, vt procedat, etiam in caſu quo licèt pars quæ vicit non confiteretur iniuſtitiam ſententiæ, tamen de ea notorium eſſet, quia per inſtrumenta de nouo reperta retractari debet ope reſtitutionis, ita de communi teſtatur Villalob. in ſuis Commun.opin. in verbo, ſententia,num.37. poſt Alex. vt ibi.

Et ſubdit poſſe etiam retractari hoc caſu per denun-
32 ciationem euangelicam, † ita poſt Curt.iun.conſil.104. num.4.

Digitized by Google

num.4.de communi teſtatur Villalob. præall.dicens videndam eſſe ad hoc deciſ.Boer.306.

33 Limitatur vndecimò,† vt non procedat in cauſa feudali,quia per inſtrumenta de nouo reperta retractatur regulariter ſententia, Cato Sachus dicta l.admonendi, nu.quarto.& dicit eſſe notabiliſſimum,& ſe conſulendo obtinuiſſe.

Per notata per Doct.in l.non diſtinguemus.§ ſi de liberali.ff.de arb. vbi æquiparant cauſam feudalem cauſæ liberali, ſed in cauſa liberali retractantur ſententiæ deſuper latæ per inſtrumenta de nouo reperta, vt dicam infra quæſtio.74.ergo,&c.

Sed aduerte diligenter,quia cum æquiparatio iſta per modum regulæ facta non ſit, periculoſa videtur mihi hæc limitatio, excepto caſu quo propter antiquitatem feudi & inueſtituræ inſtrumenta de hoc veriſimiliter ignorari potuerint,& ideo tẽpeſtiuè reperiri,& produci nequiuerint,in hoc igitur caſu limitationem, vt æquam teneo,alias non videtur mihi à regula recedendum.

34 Limitatur duodecimò,† vt non procedat, ſi petatur reſtitutio ex clauſula generali,Bal.in l.1.C.de cond.indeb.Ptolem.in d.l.admonendi,n.12.verſ.5. & communem eſſe teſtatur in d.l.ſub prætextu,nu.13. C.de tranſac Sed aduerte quia aut ſuperflua videtur hæc limitatio,ſi intelligamus eam in caſibus limitationum præcedentium,vel ſubſequentium, quia non niſi ex clauſula generali datur reſtitutio etiam in illis caſibus,aut falſa, ſi intelligamus eam ſimpliciter & regulariter, id eſt, vt ſemper propter inſtrumenta nouiter reperta reſcindatur ſententia ope reſtitutionis ex clauſula generali,quaſi non debeat victor locupletari iniuſtè ex aliena iactura, & ſic nunquàm haberet locum regula.

Sed pro defenſione limitationis, intellige eam in terminis in quibus loquitur Bald.videlicet, quando adfuit iuſta cauſa ignorantiæ ipſorum inſtrumentorum,vt dicam infra art.ſeq vel ſecundùm ea quæ dicam infra art. 6.& tangam etiam in ſeqq.limitationibus.

35 Limitatur decimotertiò,† vt non procedat, quando victor qui obtinuit locupletaretur cum aliena iactura, niſi ipſi victo ſuccurreretur. Ptolem.d.l.admonendi, n. 13.verſ.octauò,per ſimilia de quibus ibi. ſed ego dicam de hoc infra eod.art.6.

36 Limitatur decimoquartò,† vt non procedat,quando victus intentaret hoc caput,ne fiant illicitæ extorſiones. Bal.in d.l.1. C.de cond.indeb. poſt Gul.de Cu.& idem Ptolem.in d.l.admonendi,nu.12.verſic.9.fallit.Cur.ibi in repet.num.30.cum concord.Ioan.de Prat. idem vult licèt per alia verba in d.l.admonendi, num.25. & alibi Bald.in l.ſi ex cautione.q.9.in fine,C.de non nu. pecun. & in l.in contractibus,nu.2.verſic.quod ſaltem. C.eod. & ibi Salyc.& in l.in contractibus,num.2.verſic.quod ſaltem . C.eod. & ibi Salyc. vbi volunt, quod de æquitate canonica debet iudex impertiri officium ſuum ne fiant illicitæ extorſiones,& de communi notatur in add. ad Dyn. in c.locupletari. de reg. iur. in 6. per Boes. & Pariſ.de Synd.in §.iudex malè iudicans , num.ſecundo in fine, car.171. col 3. ſecundùm partiam impreſſionem. Et mihi placet,habendo æquitatem præ oculis,non autem rigoroſi iuris regulas,& licèt per hanc limitationem videatur deſtrui quodammodo regula, tamen aduertendum eſt, quod procedet limitatio, quando non poteſt imputari negligentia ipſi victo,quare inſtrumentum non produxerit tempeſtiuè,& ſic in caſu ignorantiæ,& articuli ſequentis,& ſecundùm ea etiam quæ dicam inf.art.6.

37 Retenta limitatione † ſublimitant quidam , vt non poſſit impetrari hæc reſtitutio niſi à Principe,ita Iacob. de S.Georgio in l.Imperium. ff.de iur.omn.iud.

Ego vt ſupra dixi q.... art.... non puto verum, quia non penitus ex gratia,ſed de iuſtitia petitur,quia iuſtum eſt quod non fiant extorſiones indebitæ, & vt non locupletetur quis indebitè cum aliena iactura, tamen ſecuriùs ageret qui principem pro hoc adiret,& ab eo reſtitutionem impetraret.

38 Limitatur † decimoquintò,vt non procedat, quando vigore talis ſententiæ adhuc ſolutum non eſſet, quia tunc propter inſtrumenta de nouo reperta poſſet contra petentem executionem ſententiæ & iudicati obijci compenſatio , ita poſt Gloſ.in l.Iulianus, ff.de cond. indeb. Ptolem.in d.l.admonendi,nu.12. Curt.in repet.nu.29. in fine.& præalle.D.meus Eugen.ibi num.13.& eſt notab.limitatio.

39 Et ex ea infertur † notab.ad id quod tradit Alex.in conſil.169.num.12.verſ.ad prædictum, lib.2. vbi dicit, quod qui ſemel iam ſoluerat,ſi iterum moleſtetur & ſuccumbat, & iterum ſoluat,vel pro ſolutione obligetur, poteſt ex clauſula generali ei ſuccurri,vt vel non iterum ſoluat,vel ſi ſoluit, repetere poſſit, re iudicata reſciſſa, quod nota.

40 Sed hæc omnia intellige, † dũmodo non poſſit imputari ipſi victo,quare inſtrumentum prius non produxerit,nam aliàs ſciẽtes eo negligentia ſua ei nocebit, & ſic iſta quoque limitatio redigitur ad æquitatem art.ſeq.

41 Limitatur † decimoſextò , vt non procedat, quando ſententia fuiſſet lata cõtra abſentem. Ang.in l.qui Romæ.§.duo fratres,nu....ff.de verb.obl. Rom.in d.l.admonendi,nu.26. Curt.in reper.num.32. Ptolem.nu.12. verſ.duodecimò fallit.

Per l.prætor.§.Marcellus. ff.de iud.ſecundùm Bart. Ang.& aliorum contra intellectum.

Sed de hoc ego dicam infra q.76.art.7.9.& alibi.

42 Limitatur † decimoſeptimò,vt non procedat, quando ſententia lata eſſet per probationes improbatas à iure,Bal.in l.liberorum.C.de teſtam.Rom.d.l.admonendi,num.29.qui dicit quod imò talis ſententia non valet, & Ptolem. ibi num.12.verſic.13. fallit. Dicitur autem probatio improbata in ſpecie illa,quæ fit per monomachiam,vel per ſuperſtitionem & diuinationem , & reſponſum dæmonum,&c.vt tradunt Felyn.& alij in rap. quoniam contra.num.28.de probat. text. eſt in c.2.de purgat.vulgar.

43 Limitatur † decimooctauò,vt non procedat,quando cauſa ſententiæ propter inſtrumenta de nouo reperta rediret ad non cauſam. Curt.ſenior in d.l.admonendi, nu.21.poſt Bart.& alios in l.1.C.de cond.ind.

Per l.ſi fullo.ff.de condic. ſine cauſa,& ibi Bart. & in l.ſi fine.ff.rem rat.hab.& ibi Bar.& in l.in commodato. §.fin.& ibi Bart.ff com.

44 Limitatur † decimononò , vt non procedat, quando per inſtrumenta de nouo reperta ſententia redargueretur de nullitate. Bald.in d l.ſub ſpecie,in vlt.verbis. C. de re iud.& Curt.poſt eum in repet.d.l.admonendi,nu. 29.& Salyc.in d.l.ſub ſpecie,in fine.

45 Limitatur † vigeſimò , vt non procedat, vbicunque dolus victoris in obtinenda ſententia ibi interueniſſet. Iaſ.in l.Imperatores,num.7.verſic.quintò limita.Curt. in d.l.admonendi,in repet. num.31. poſt Bald.d.l.1. C. de cond. indeb.per l.ſi fideiuſſor.§.in omnibus.ff.mandati.

Sed aduerte,quia hoc caſu ſententia vt plurimũ nulla eſt,neque reſtitutione in integrum opus eſt , vt dixi.

Amplia hoc,vt qui hoc facit etiam crimine ſtellionatus teneatur.Curt.in d.l.admonendi,nu.31. & præall. D.meus Eug.nu.18.

46 Limitatur † vigeſimoprimò,vt nõ procedat ſi ex culpa lata iudicis læſio ipſius victi contigiſſet,quia tunc per reſtitutionem in integrũ reſcinditur. Curt.præal.nu.32.

47 Limitatur † vigeſimoſecundò , vt non procedat in inſtrumentis iuratis , quia illis repertis puto poſſe retractari ſententiam ſaltem ope reſtitutionis,& moueor,quia quando ſententia continet periculum animæ ipſius aduerſarij,poteſt retractari per inſtrumenta nouiter reperta,vt vult Abb.in c.ſi.nu.7. de iureiur.& Alber. in rub. C. de vſur. col. fin. & voluit Rom. in d.l.admonendi. num.

Digitized by Google

num.14.& Prolem. num.18. Sed non dubium eſt, quòd repertis inſtrumentis veritatis, victor qui iurauit illa adimplere, ſi non admittit illa poſſe produci à victo, vtique illa obſeruare non vult, argum. l.ſi quis maior. C.de tranſact. ergo &c. & nota diligenter, quia nemo tangit, & veriſſimum puto.

48 Limitatur † vigeſimotertiò, vt non procedat, quando victus potuit quidem ſuas probationes proponere, & voluit, ſed iudex noluit illas admittere errore affectato, tunc enim vel nulla eſt, vel datur reſtitutio, ſecundùm Ant. de Butr. conſ.27. in fine.

49 Limitatur † vigeſimoquartò, vt non procedat, quando ipſe victus ignorauit inſtrumenta, vel ſi ſciuit fuit impeditus illa producere, vt dicam infra pleniſſimè artic.ſeq.

50 Limitatur † vigeſimoquintò, vt non procedat in teſtamentis nouiter repertis, ſed de hoc dicam pleniùs infra art.4.

51 Limitatur † vigeſimoſextò, vt non procedat, quando ſententia fuit lata contra fiſcum, vel minorem, vel Eccleſiam, ſed de hoc dicam infra pleniſſimè. quæſt.75.

52 Limitatur † vigeſimoſeptimò, vt non procedat, quando ſententia fuit lata ſuper probationibus priuilegiatis, & in ſpecie ſuper iuramento ſuppletorio, de quo in l.admonendi. ff.de iud.

Sed de hoc quoque dicendum eſt ſeparatim pleniſſimè infra quæſt.ſeq. 74. per totum.

Articulus III.

53 AD tertium, An ſcilicet † retractetur ſententia propter inſtrumenta de nouo reperta ex clauſula generali, quando victus ignorauit illam, vel aliter impeditus fuit illa producere?

Videtur, quòd non.

Primò, quia aliàs deluderetur authoritas & maieſtas rerum iudicatarum, quòd in propoſito abſurdum eſt, vt l.ſeruo inuito. §.cum prætor. ff.ad Trebel.

Secundò, quia non debet reſtitui quis, ſi ex caſu fortuito tantum lædatur. l.verum. §.ſi locupleti.ff.de min.

Tertiò, quia in terminis tenet Cuman. in l.Imperatores, in fine. ff.de re iud. Fulg. in conſ.181. verſ.circa ſecundum, & in l.arbitrio. §.dolo. ff.de dolo, in fine.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia, Ioan. Andr. & Innoc. in c.vltra tertiam, in verbo nequiuit. de teſtibus, & ibi Bald. num.6. prope finem, Abb. nu.4. Specul. in tit. de execut. ſententiæ. §.fin. nu.7. Doctores in l.1. C.de cond.ind. vbi ita communiter tenent ſecundùm Alexand. in l.ſub prætextu, nu.5. C.de tranſact. vbi concord. & etiam Margar. & ibi Cum. num.6. Doctores etiam communiter in d.l.admonēdi. ff.de iureiur. Paul.de Caſt. nu.8.& 17. in fine & ſeqq. & nu.22. Cato Sacchus ibi num.4. Ptolem. num.12. verſic.3. &c. Curt. in Repet. num.19. & 66. Iaſ. in Repet. num.10. verſ.ego teneo. & dicit quòd omnes concordant in hoc, Doctores etiam communiter in l.Imperatores. ff.de re iud. Ang. num.1. & Paul.de Caſt. verſic.item & tertio, Alex. nu.3. & Iaſ. num.6. dicunt ita tenere omnes Doctor. in d.l.ſub prætextu. C.de tranſact. vbi Curt. nu.6. & Alexand. nu.5. de communi teſtantur Paul.de Caſt. in l.ſeruo inuito. §.cum prætor, num.8. ff.ad Trebell. Abb. in cap.ſuborta, nu.16. de re iud. & ibi Felyn. nu.15. & de communi teſtatur Mautic. in ſuo tract. de reſtit. in integr. cap.389. Anton.Gabriel. in tit. de reſtit. in integr. in vlt. concluſ. vbi concord. Afflict. ſuper conſtit. Regni lib.2. Rub.40. num.4. Iaffred. deciſ.439. cent.5. & conſulendo Paul.de Caſt. in conſ.257. num.1. lib.2. Fulgoſ. conſ.64. in fine. Alexand. conſ.69. num.5. lib.3. & conſ.169. num.15. verſic. non etiam videtur, lib.2. Socin. ſen. conſ.86. num.14. lib.1. vbi de communi, & Socin. iun. conſ.128. num.158. lib.1. Imol. in conſ.37. nu.12. & 13. vbi de inſtrumentis ſolutionis prius ignoratis. Bertrand. conſ.179. ſub num.5. lib.4. Boer. deciſ. 307. col.1. in fine, & col.ſeq. in princ. cum cō ord. Franc. Marc. deciſ.512. num.2. & ſeq. vſque ad finem. Iaffred. deciſ.439. centur.5. Marſil. ſing.229. de communi Villalob. in verbo, reſtitutio, num.46 & ita tenendum eſt.

Et pro hac communi omnium facit.

Primò, l.ſi mater, in princ. ff.de except. rei iudic.

Secundò facit, quia negligere non dicitur, qui inſtrumenta ignorat, vel habere non poteſt, Bald. in cap.ex ratione, num.... de appell. ergo &c. l.non enim. ff.ex quibus cauſ.maior.

Tertiò facit text. iudicio meo clarus in l.argentarius, in fine, ff.de edendo, iuncta l.fin. in princ. ff.de eo per quem fact.erit, &c.

Ad contraria reſpond.ſic.

Ad primum quòd non propterea deluditur authoritas rei iudicatæ, quia ſatis eſt quòd illa remanet in ſuo robore, & neceſſaria eſt reſtitutio in integrum ad reſciſſionem illius, ex eo quòd hodie incipit apparere de iniuſtitia eius, non ex culpa iudicis qui iudicauit, ſed ex veritate facti, quæ detegitur.

Ad ſecundum reſpond.

Quòd procedit in reſtitutione quæ venit danda ex capite ætatis, ſecus autem in alia quæ ex clauſula generali, vt apparet ex omnibus, quæ dixi ſupra in 1.par. quæſt.4. verſic.5. & quæſt.14. art.1. & ſeq. per totum.

Ad tertium reſpond.

Quòd cōtra eos eſt communis omnium aliorum ſententia, à qua eſſet temerarium recedere. & ideo benè dixit Fulg. met in d.l.arbitrio. §.dolo, ff.de dolo. quòd ſecundùm ſuam opinionem non fuit obtentum.

54 Amplia ſupradictam † cōcluſionem primò, vt procedat, etiam vbicunque læſus non eſt in aliqua culpa, vel negligentia, quæ ſibi imputari poſſit, quare prius inſtrumenta non produxerit, quia tunc licèt inſtrumenta de nouo reperta non fuerint, tamen quia per prius produci non potuerunt, dabitur reſtitutio ex clauſula generali aduerſus ſententiam, ita Paul.de Caſt. in l.admonendi, num.20. ver.& ideo. vbi exemplum, & eſt veriſſimum, & extende tu ad quodlibet legitimum impedimentum propter quòd impedimentum prius produci non potuit, iuxta communes traditiones, de quibus ſupra in prima parte quæſt....

55 Amplia ſecundò, † vt procedat, etiam ſi non adſit dolus ex parte victoris. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de except.ſent. §.fin. verſ.illud autem. in verbo, poſſem, & refert, & ſequitur Gabr. in tit. de teſtit. in integr. concluſ.2. num.2.

56 Limitatur † econtra concluſio aliquibus modis, & primò, vt procedat quidem indiſtinctè in reo, qui excuſari merito debet ſi tempeſtiuè ſua inſtrumenta vel teſtes reperire non potuit, quia rei vt plurimum ex improuiſo conueniuntur, ſed in actore dubitabilis videtur dicta concluſio ſecundùm Paul.de Caſt. in d.l.ſeruo inuito. §.cum prætor, num.8. & quòd hoc caſu actor non reſtituatur ſicut reus, neque ſit excuſatione dignus ſicut reus, voluit Bald. in l.1. num.7. C.de cond.ind. Paul.de Caſt. in conſ.257. in cauſa quæ vertitur Parmæ, num.2. verſic.5. lib.2. Curt.iun. in conſ.18. colum.2. num.2. Bened.de Barzis in tract. guarentig. quæſt.pen. in princ. qui dicit hoc verum eſſe, ſicut Deus eſt. Boer. deciſ.307. col.2. & alij plures concordantes addi poſſunt, quos adduxi ſupra in prima parte in ea quæſt. an ignorantia facti ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum. q.8. art.9.

Et ratio ea adducitur, quia actor non videtur excuſatione dignus, ſi litem mouit antequam inſtrumenta in promptu haberet, quòd in reo non procedit, quia in eius poteſtate non eſt, quando conueniatur.

57 Sed ego circa hoc † quid ſentiam d.q. breuiter dicam ſalua pace iſtorum; aut enim iſtud inſtrumentum facilè reperiri potuiſſet, ſi actor antequam litem inchoaret, feciſſet debitam diligentiam requirēdi inſtrumenta, quæ

pro ſe faciebãt,& veriſimile erat illa adeſſe,& tunc puto quod ſit vera limitatio, & quòd actori vti negligẽti, & improuido,temereque lites inchoanti nulla detur restitutio,vel auxilium,per rationem à præal.adductam.

Aut non potuiſſet actor reperire etiam ſi feciſſet omnem debitam diligẽtiam,& multò maiorem, quam fecerit,puta quia fuerat ab ipſis mortuis abſconditum in loco aliquo, vbi nec quæri potuit, neque veriſimile eſt, quod adeſſet,& caſu fortuito penitus repertum fuit,& tunc puto veram limitationem,quia nihil eſt quod imputetur ipſi actori, vt de ſe patet, & ſi dicatur quare actor litem incæpit, ſi illud reperire non poterat? Reſpon. quòd ſperauit fortè obtinere etiam abſque illo instrumento,vel ſperauit, quòd reus illud ſciret, & conſcientia ductus, vel teleoaret, vel tranſigeret, & ſic in ſumma bene dantur caſus,in quibus non dicitur actor temere,ſed prudenter litem inchoaſſe,& ſic reſtituetur ſi poſtea caſu & fortuna inſtromẽtum reperit quod diligentia humana vix reperiri poterat.

58 Limitatur ſecundò,† vt non procedat,quando inſtrumenta erãt in loco vbi faciliter reperiri poterant, ſi ibi quæſita fuiſſent,& veriſimile erat illic adeſſe potuiſſe,& eſt exemplum notab. quando victus babebat inſtrumenta in ſua capſa,vt dicit ſing. Bertrand.in conſil.179. num.5.lib.4.

59 Sed quid ſi inſtrumenta erant † in archiuio publico.

Et reperio Corn.in conſil.156. per totum libr.3. dicentem,quòd ſi inſtrumentum eſt tam antiquum quod excedat memoriam hominum qui eo tempore viuebãt, & interfuerunt,excuſatur qui non quæſiuit in archiuio & loquitur in ipſamet communitate,quę trãſegerat, & inſtrumentum tranſactionis erat tam antiquum, quòd nemo poterat recordari eius qui interfuerunt de conſilio.

60 Ex quo infertur,quòd ſi eſſemus † extra caſum antiquitatis illius,ſecus eſſet,quia imputandum eſſet actori vel reo etiam,quare arbitrij iudicem non adiuit,& non inueſtigauit vbi inſtrumentum veriſimiliter adeſſe poterat,prout à communiter accidentibus euenire ſolet.

61 Limitatur tertiò,† vt non procedat in caſu quo quis condemnatus fuit, poſt condemnationem ſoluit, nam tunc videtur expreſsè approbaſſe & acceptaſſe ſententiam ſoluendo,& ſic non videtur ampliùs reſtitutione dignus,& ita dicebat quidam ſimpliciter, quidam verò contrarium.

62 Ego autem diſtinguendo caſus dicam ſic,† aut victor fuit in dolo, quia ſciebat adeſſe inſtrumentum ſolutionis, vel alterius ſatisfactionis, & tamen auſus eſt petere, & ſolutionem bis recipere, & hoc caſu abſque ſcrupulo conclude quod victo ſuccurri debet, ad hoc,vt reperto nouiter inſtrumento ſatisfactionis pecuniam ſolutam, vel ſolui promiſſam repetere poſſit, & in hoc omnes concludunt,& conſentiunt.

Aut victor non fuit in dolo,ſed ipſe quoque ignorauit adeſſe inſtrumentum prædictũ,& tunc licet ſit magna altercatio inter Doctores,tamen ille eſt magis communis reſolutio,quod ſuccurratur ipſi victo,vt indebitum repetere poſſit, non obſtante rei iudicatæ authoritate,& hoc ope reſtitutionis ex clauſula generali. Alex. in l.Imperatores,num.8.ff.de re iud.& ibi de communi,& idem in l.ſub prætextu,nu.5.cum multis concord. per eum. Iacob.de Sancto Georgio in l. argentarius, §.cum autem,num.6. ff. de edendo, & in d.l. ſub prætextu,num.2.C.de tranſact. Lanfr.de Orian.in d.l.admonendi,num.13.cum concord. per eum, & Zaſ. in d. l.Imperatores,nu.12.& idem voluit Cyn.in dicta l.1. num 4.C.de cond.indeb.& ibi Bart.& Bald.num.3. & Fulg.num.2.& ita tenere ſecuriùs,& æquiùs eſt.

Quicquid dicant Raph.Cum. & Paul.de Caſt.in d. l.ſub prætextu.C.de tranſact.& Fulg.in d.l.ſub ſpecie, quod imò contrarium veriùs eſt,ſicut Deus eſt in cœlis, & quod aberrant qui contrarium dicunt,nam imò ego dico,quod illorum dictum eſt contrarium, dum eorum opiniones,& ſubtilitates æquiparantur ipſi veritati primæ,& præſertim contra meram æquitatem,vt prædixi.

63 Sublimitant † etiã quidam primum in quo omnes concordãt,quando ſcilicet victor fuit in dolo, vt procedat quando fuit in dolo vero bis petendi & recipiendi id quod ſemel ſibi ſolutum fuit,tũc enim tenetur etiam crimine ſtellionatus ſecundùm Bald.in d.l.ſub ſpecie. C.de re iud. ſi verò fuerat puta pactum de non petendo,quod non elidit penitus actionem actoris, ſed exceptionem tantum reo tribuit, ſi victus poſt ſententiam ſoluat iterum, non poteſt repetere propter inſtrumentum pacti de non petendo nouiter reperti,ita Bald.pręalleg.& ibi Salyc.in verſic. quæro ab extra, & ſequitur Socin.in cap.2.nu.55. extra de crim.falſi.

64 Et rationem differentiæ,† adducunt,quia in caſu pacti de non petendo non conuincitur reus de falſitate, cum iterum petere nihilominus poſſit vigore ſuæ actionis, & cum non fuerit adhuc ſibi ſolutum, non poteſt dici quod bis idem recipere velit, ſicut quando fuit facta ſemel ſolutio vera.

Sed pace iſtorum,hæc quoque ſubtilitas mihi diſplicet,& non videtur mihi eſſe conſona ſimplicitati æquitatis legalis. Nam ſi quidem victor ſciuit d. pactum de non petendo à ſe factum, vtique perfidia eius ita detegitur in petendo quod non petere promiſit, ſicut ſi refutationem,& acceptilationem feciſſet, vel ſolutum ei fuiſſet.

Si verò ignorauit,quia fuit factum pactum puta ab eius authore,& tũc quare nõ debeat ſuccurri ipſi victo, ſi reperiatur inſtrumẽtum huius pacti,ſicut ſi apertum fuiſſet inſtrumentum ipſius ſolutionis, ego non video.

65 Limitatur † quartò,vt non procedat,quando hoc impedimentum propter quod inſtrumentum tempeſtiuè reperiri,& produci non potuit, proceſſit ab aliquo tertio,qui ſit ſoluendo,quia tunc abſque eo,quod reſcindatur ſentẽtia, agetur contra ipſum tertium ad intereſſe, iuxta notata in Gloſſa ordinaria. l.arbitrio. §.ſi cuius dolo.ff.de dolo.& in his terminis tradit Bal.in l.argentarius,§.cum autem.num.6.ff.de edendo.Caccial.in d. l.admonendi. numero 22. verſic. 3. & ibi Ptolem. numero 2.verſic.tertiò,& Aut.Gabriel.de reſt. in integr. concluſ.2. num.4.

Ego dixi millies ſupra de hoc,& in ſpecie in prima parte,q.13.art.fin.vbi locus ſuus, ibi vide.

Articulus IV.

66 AD quartum,An ſcilicet detur † reſtitutio aduerſus ſententiam ex clauſula generali propter teſtamentum nouiter repertum?

Iſte articulus duo habet capita.

67 Primum eſt, an † ſententia retractetur aliquo modo prætexto teſtamenti nouiter reperti.

Secundum eſt,ſi retractatur,an retractetur ipſo iure, vel ope reſtitutionis.

Quo ad primum. Videtur quod ſententia nullo modo retractetur. Prout tenet Gl.in l.3. §.ſi legatarius, in verbo euicerit. ff.ſi cui plus quàm per l.Falc. quam ſequitur Alex.in l.ſub prætextu,colom.2. C. de tranſact. & in l.Imperatores,num.2.ff.de re iud.& Ang.in d.§.ſi legatarius,& Cor.in d.l.admonendi,n.5.dicit quòd ita tenent Doct. communiter licet ipſe contrarium teneat, vt prox.dicam.

Et mouentur ea ratione, quia iudex & teſtamentum æquiparantur. l.non eſt mirum, ff. de pign. act. ſed par in parem non habet imperium: ergo &c.

Sed contrarium tenent alij magis communiter,Gl. in l.1.§.ratio.ff.quẽadmod.teſta.aper.Gl.in l.ſi mater. in prin.ff.de excep.rei iud.in verbo,ex cauſa.in fin.Gl. in l.3.in verbo debere.§.1.ff.de tranſact.& Gl.in l.2.ff. de excep.rei iud.& ſequuntur Bal.in d.l.3.§.1.in fine, & idem vult Bart.in d.l.ſub prætextu,in princip. & ibi Bald.

Digitized by Google

Bald.dum vult q̃ l.admonẽdi, loquatur etiam in tran-
ſactione,& Folgoſ.ibi.nu.4.dicit valere argumentũ pro
& contra,idem tenet Fulg. in l.error. C.de iur. & fact.
igoor.& io l.ſub ſpecie,nu.2.C.de re iud. Iaſ.in d.l.Im-
peratores,n.4.& in d.l.3.§.fin.iu fin.Curt.in d.l.admo-
nendi,nu.5.& Soc.ſen.in reg.361.iu vlt.fallent.Roman.
ſing.198.cum concord.ad eum ibi, Felyn. in cap.ſubor-
ta,num.12.de re iud.& Dominus meus Marcus Anto-
nius Eugen.in d.l.admoneodi,nu.22. & conſuluit Ful-
goſ.conſil.64.in fine,& iſta eſt re vera magis communis
opinio,& ego veriſſimam puto,& illam ſequor.

Pro qua facit primò d.l.1.§.ratio.ff.quemadmo.teſt.
aper.Secundò facit æquiparatio ſententię tranſactionis.
l.2.ff.de iureiur.iunct.l.de his.ff.de tranſact.& hæc ra-
tio eſt realis, & fortis, quicqoid fruſtra nitatur Iaſ.il-
lam ſubuertere conſtituendo differeotiam inter tranſa-
ctionem & ſententiam in hoc caſu, quæ differentia non
eſt ſubſtaotialis, ad conſtituendum diuerſum ius.

Et ſic tenenda.

Ad contrarium reſp. ſic.

Quòd imò quando venit reſcindenda ſententia ope
reſtitutionis,vt hic, par in parem habet imperiũ.l.nam
& ſi minor,& l.præfecti. ff.de minor.

Secundò reſpon.quòd non tenet dicta conſequentia,
nam omnes admittunt,quòd ſententia reſcinditur pro-
pter inſtrumenta de nouo reperta ex capite ignorantiæ,
vt dixi ſupra art.præcedenti, & tamen non magis præ-
ualet imperio inſtrumentum ipſi iudici quàm ipſum te-
ſtamentum,vt manifeſtum eſt.

Stat ergo concluſio, quòd propter teſtamentum de
nouo repertum reſcinditur regulariter ſententia.

68 Quo ad ſecundum,an ſcilicet † reſcindatur ope reſti-
tutionis in integr.an verò ipſo iure veniat retractanda?

Videtur quod ipſo iure.

Primò per l.1.§.ratio.ff.quemad.teſt.meo.aper.

Secundò, per d.l.de his.ff.de tranſact. æquiparando
tranſactionem,& ſententiam.

Tertiò, quia ita tenet Gloſ.in d.l.1.§.ratio. Roman.
ſing.198. & Iaſ.in l.3 §.1.in fine.ff.de tranſactionibus.

In contrariũ tenent alij magis communiter,Glo.in l.
2.ff.de excep.rei iud.Glo.in l.3.§.1.ff.de tranſact. & ibi
Bald.illã notat & tenet,& puto quòd idem voluit Ang.
in d.§.ſi legatarius,nu.1 ff.ſi cui plus quàm per leg.Fal-
cid. & alij qui tenent contra communem in caſu præ-
ced.quia videntur loqui ſecundùm terminos primę in-
ſpectionis,& l.ſub prætexto. C.de tranſact.quæ tractat
de reſciſſione tranſactionis ipſo iure prætextu inſtru-
menti nouiter reperti.& ego puto ſecuriùs,tùm per d.l.
2.ff.de except.rei iud.quamuis Iaſ.nitatur in d.l.3.§.1.
in fine euitare hunc text.tùm per l.ſi mater. §.1.in fi. ff.
eod.tùm demũ per id quod dixi ſupra in reſp. ad con-
trarium in præced.membro,& quod dicam proximè in
reſp.ad ſecundum. Et ſic tenendo.

Ad contrarium reſp. ſic.

69 Ad primum, q̃ in d.§.ratio. dicitur tantum † quod
veritas rei nõ poteſt à iudice diſquiri abſque inſpectio-
ne teſtamenti, ſed hoc nõ facit quod retractari debeat,
ſi ſecus fiat,quia ſine inſtrumentis alijs,quoque hoc fie-
ri non poteſt,& tamen prætextu illorum,quando retra-
ctatur non ipſo iure, ſed ope reſtitutionis retractatur.

Ad ſecundum reſp. quòd diuerſa ratio eſt inter eas,
70 quia probationes non ita ſunt de ſubſtantia † ſentẽtiæ,
ſicut eſt conſenſus de ſubſtantia tranſactionis.& vtique
defectus teſtamenti poſtea nouiter reperti eſt defectus
probationũ,vnde ipſo iure tenet ſententia ſi cætera ſub-
ſtantialia concurrant,ſed defectus teſtamenti poſtea re-
perti in tranſactione poteſt dici defectus ſubſtantialis,
quia deficit tranſigentis conſenſus, qui nunquam tran-
ſigeret ſi putaret adeſſe teſtamentum, vel poteſt dici,
quod tranſactio ipſo iure reſcindatur, quia odio occul-
tantium illa ita conſtitutum eſt, vnde non mirum ſi du-
riùs cum ijs agitur. §.ſic itaque. inſt.de act.cum ſimil.

Articulus V.

71 AD quintum,† An ſcilicet detur reſtitutio ex clau-
ſula generali, aduerſus ſententiam latam per
gratiam ambitionem, vel ſordes?

Concluſio omnium eſt,q̃ etiam ab huiuſmodi ſenten
tia non fuerit appellatum,& ſic in rem iudicatam tran-
ſiuerit,tamen per inſtrumenta nouiter reperta reſcindi
poſſit ope reſtitutionis in integrũ. Bart.in l.ſed etſi per
prætorem.§.ait prætor.ff.eod.tit.noſtro, & idem Bart.
in l.1.nu.6.C.de ſent.aduerſus fiſcum latis.lib.10. idem
Bart.in l.ſi is ad quem. ff.de acq.hæred.in fi.dum ſe re-
mittit ad Glo.in l.ſeruo inuito. §.Marcellus. ff.ad Tre-
bell.& ibi Glo.hoc tenet,& ſequitur Bart.idem ibi in §.
cum prætor.nu.1.& Ang.ibi.nu.1.in fi.& Alber.nu.4.in
fine, & Paul.de Caſt.nu.1.2.& dicit,quòd illa Glo.ibi
ad hoc communiter allegatur. ſubdens, quòd per hoc
multæ ſententiæ reſcindentur; Idem tenet Bald. in l.1.
nu.4. C.de condi. inſer. in l.1.C.quom.& quan.iud.di-
cens d.Gloſſam eſſe ſing.& non reperiri alibi.

Et facit pro hoc d.l.ſeruo inuito,& ita tenere æquiùs
eſt ad compeſcendam iudicum turpitudinem, & auari-
tiam, vel nimiam gratificandi licentiam, per quam ſæ-
pè ſæpiùs rem dubiam facerent de re clara,vt liceat eis
amico gratificari.

Præterea dubium non eſt,q̃ ſi ſit lata ſententia cauſa
72 gratificationis,† aut lata eſt in claris contra ius,& non
debet indulgeri ipſi iudici tãta iniquitas, aut in dubijs,
& tunc ſapit naturã eius quę fertur ſuper priuilegiatis
probationibus, vbi aliàs ferri legitimè non poteſt cum
ex priuilegio concedatur iudici, & in dubijs habet li-
centiam gratificandi, ideo ſi inſtrumenta veritatis re-
periantur,ſententia retractari debet per ea quæ dicam
infra quæſt.75.

73 Limitatur prædicta concluſio, † vt in priuilegiatis
perſonis puta republica, fiſco, eccleſia, &c. indiſtinctè
procedat,ſed in priuatis perſonis nõ ſic ſimpliciter,nam
in caſu quo victus tempore quo poterat appellare ſci-
uit ſententiam gratioſè latam, & inſtrumenta ſe poſſe
reperire, & non appellauit, ſibi imputatur, & ampliùs
neque remedio ordinario appellationis,neque extraor-
dinario reſtitutionis in integrum dignus eſt, ſecundùm
Bart.in d.l.1.num.6.lib.10.C.de ſent.adu.fiſcum latis.
Bart.in d.l.ſeruo inuito.§.Marcellus.num 1.ff.ad Tre-
bel.& ſimpliciter videtur ſequi Ang. ibi. cum refert,&
non contradicat.

Et ratio eſt ſecundùm Bart. quia victus eſt in lata cul-
pa,& negligentia,ergo &c.l.non enim.ff.ex quib. cauſ.
maior.ſed in contrarium tenet Bald.in l.1.num.4 C.de
cond. ind. & dicit, quòd idem tenent Cyn. & Gul. de
Cuneo.in l.penult.ff.de reſtit.in integrum.

74 Ego autem puto ſic dicendum,† aut qui ſcit adeſſe in-
ſtrumenta ſuæ defenſionis,ſcit quoque ſe poſſe reperire,
& puto Bart.bene loqui, quia negligentiæ eius impu-
tari poteſt ſi ex negligentia ius ſuum ordinarium ami-
ſit,vt d.l.nec enim. Aut neſcit ſe poſſe reperire,quia ne-
ſcit vbi ſint,neque quis habeat,& excuſari poteſt ſi non
appellauit,quia non habuit animum fruſtra temerè li-
tigandi, non ſecurus de probationibus ſuis,& ita lo-
quuntur Bald.Cyn.& Gul.

Retenta autem limitatione ſimpliciter, vel in caſu
75 quo ego ſequor,amplia † vt eo caſu ſcientia præſuma-
tur,niſi de ignorantia conſtet.Bart.in d.§.Marcellus,&
nota quia magni momenti eſt.

Sed iuxta prædicta quæritur quomodo probari poſ-
76 ſit, † quod iudex ſententiam tulerit per ſordes,ambi-
tionem, vel gratiam. Et quidem Paul.de Caſt.in d.§.
77 cum prætor.numero 4.ponit duos modos. Primus † eſt
quando iudex hoc dixit, aliàs potiùs præſumitur error
quàm ambitio.

78 Secundus † quando victus enormiſſimè læſus fuit, vt
per Paul.præalleg.num.7. per notata in l.ſi ſocietatem,

Digitized by Google

§.arbitrorum. ff.pro ſoc. & Bal. in l.1. C.quom. & quando iudex.

Articulus VI.

79 AD ſextum, An ſcilicet ex hoc ipſo retractetur ſententia ope reſtitutionis ex clauſula generali, quia apparet quod lata eſt contra ius litigatoris?

Quia hoc eſt de materia hac reſtitutionis aduerſus rem iudicatam, ſed non ex hoc capite propter inſtrumenta nouiter reperta, dicam infra quæſt.79.

Articulus VII. VIII. & IX.

80 AD ſeptimum, † octauum & nonum, dic vt dicam infra proximè quæſt.74.75. & 76. ſunt enim diffusè tractata, & quilibet articulorum iſtorum requirit particularem quæſtionem.

SVMMARIA.

1 *Sententia an retractetur per inſtrumenta nouiter reperta, quando fuit delatum à iudice iuramentum ſuppletorium, & ſic quando fuit lata ſuper probatione. l.admonendi. ff. de iureiur. Regula quòd ſic.*
2 *Rationes huius regulæ plures, duæ tamen ab authore approbantur, & ſub num.3.*
4 *An regula prædicta procedat non ſolum quando reus iurauit, ſed & quando actor?*
5 *An procedat etiam in tranſactione inhibita timore & prætextu iuramenti neceſſarij?*
6 *An procedat, quando iuramentum fuit delatum, vbi nulla probatio facta erat plena, vel ſemiplena?*
7 *An procedat in iuramento purgationis?*
8 *An procedat etiam ſi ab eo qui reperit noua inſtrumenta non fuerit prius adhibita diligentia, vt illa reperiret?*
9 *Peierantis dolus præualet culpæ & negligentiæ alterius.*
10 *An procedat per viam accuſationis de falſo?*
11 *An procedat ita ſi doloſè iuratum fuerit, ſicut ſi ſine dolo?*
12 *Falſum dici, vel iurari poteſt ſine dolo.*
13 *An procedat etiam ſi probationes partim eſſent communes & regulares, partim priuilegiatæ?*
14 *An procedat in omnibus ſententijs latis ſuper probationibus huiuſmodi priuilegiatis?*
15 *An procedat ſi iſtud iuramentum fuiſſet delatum in odium delinquentis?*
16 *An procedat quando inſtrumenta reperirentur intra tempus appellandi?*
17 *Et quid ſi ante ſententiam potuiſſet victus habere alia inſtrumenta quibus viciſſet.*
18 *An procedat in iuramento voluntario ſicut in neceſſario? num.19. & num.ſeq. vbi plenè.*
20 *Quid ſi iuramentum fuit omninò voluntarium, id eſt, quando partes vnanimiter conſenſerunt, quod altera illarum iuraret.*
22 *Iuramentum merè voluntarium eſt ſpecies tranſactionis.*
24 *Quid ſi iuramentum non fuit abſolutè voluntarium, ſed per relationem præſtitum.*
25 *Authoris diſtinctio circa hoc.*
26 *Quid ſi inſtrumenta de nouo reperta non fuerint producta, quia non potuerint produci propter iuſtum impedimentum.*
27 *Quid ſi iudex differret illud ex beneplacito partium.*
27 *Sententia alia lata ſuper probationibus priuilegiatis ſiue ſubſidiarijs, an retractentur per inſtrumenta reperta nouiter?*
29 *Sententiæ huiuſmodi non faciunt tranſitum in iudicatum.*
30 *Appellare non poſſe, & ſententiam tranſire in iudicatum diuerſa ſunt.*
31 *Quid in ſententia lata ex præſumptionibus, an poſſit alijs probationibus veris iuſtificari?*
32 *Quid in ſententia lata ſuper ætate ex aſpectu minoris, iuxta l.ſi minor ff. de minor.*
33 *Quid in ſententia prætextu probationis facta per teſtes deponentes de credulitate, veluti ſunt periti in arte aliqua.*
34 *Et an ſententia huiuſmodi poſſit retractari per alios teſtes peritiores?*
35 *Quid in ſententia lata ſuper cauſa matrimoniali.*
36 *Declaratio c.ex litteris, de reſtit.in integrum.*
37 *Quid in ſententia lata ad conſilium ſapientis ex forma ſtatuti.*
38 *Sententia hæc nunquam facit tranſitum in rem iudicatam.*
39 *Conſilium ſapientis non habetur loco probationis in iudicio & ſententia deſuper lata, ſed loco deciſionis.*
40 *Quid ſi ſtaret ſtatutum, quòd ex fama quis condemnari poſſit, & ſententia ſuper ea lata fuiſſet.*
41 *Quid ſtante ſtatuto, vel conſtitutione principis, quod contumax habeatur pro confeſſo, & ſententia ſuper hac contumacia lata ſit.*
42 *Sententia hæc nunquam tranſit in iudicatum de iure communi.*
43 *Sententia lata ex probationibus priuilegiatis vt ex hoc capite retractari poſſit, an neceſſe ſit quod iudex illas ſolas probationes ſecutus ſit?*
44 *Et quid eſt contra, cum exemplo.*
45 *Sententiæ huius retractatio, an fiat ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
46 *Authoris diſtinctio circa hoc pleniſſima vſque ad finem.*
51 *Sententia quæ non patitur defectum ſubſtantialem, non eſt ipſo iure nulla.*
52 *Querela inofficioſi teſtamenti iure ciuili introducta eſt.*
53 *An procedat concluſio de qua num.35. quando ſententia eſſet lata contra abſentem.*
54 *Et an quando in ſententia fuit expreſſa eius cauſa, id eſt, iuramento.*
55 *Et an quando reus vult non agere, ſed agentem per exceptionem repellere.*
56 *Cautela ſuper conficiendo libello in hoc, vt cumuletur conditionaliter vtrumque remedium, vt ibi exemplum.*

QVÆSTIO LXXIV.

De reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam propter inſtrumenta nouiter reperta, in caſibus lata, in quibus ſententia fuit lata ſuper probationibus priuilegiatis, & in ſpecie ſuper iuramento ſuppletorio, & de materia. l.admonendi. ff.de iureiur.

QVOD fuit ſupra pro regula conſtitutum in quæſt.præcedenti, videlicet, quòd ſententia ſeu res iudicata non retractatur regulariter propter inſtrumenta de nouo reperta, inter alias limitationes ſolemnes non procedit, quando ſententia lata fuit ſuper probationibus priuilegiatis, & in ſpecie ſuper iuramento ſuppletorio, de quo in l.admonendi. ff.de iureiur. ſed quoniam hæc limitatio ampliſſima eſt, & in ea tractatur vnum dictum principale d.l.admonendi, & famoſa materia illius, placuit ſeparatim de hac quæſtionem iſtam ſubijcere. Quæ infraſcriptis hiſce articulis abſoluetur.

Primò, An regulariter propter inſtrumenta de nouo reperta retractetur ſententia, quæ fuit lata ſuper probatione.l.admonendi. ff.de iureiur. ſcilicet, quando fuit delatum à iudice iuramentum ſuppletorium? regula quòd ſic, cum ampl. & limit.

Secundò, An hæc retractatio fiet, quando fuit lata ſuper alijs probationibus priuilegiatis? reg. quòd ſic, cum exemplis.

Tertiò, An hæc retractatio fiat, quando iuramentum fuit voluntariè præſtitum?

Quæ-

Quartò. An vt hæc retractatio fiat, neceſſe ſit quòd iudex has probationes priuilegiatas ſolas ſecutus ſit.

Quintò. An hæc retractatio fiat ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum.

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet regulariter † propter inſtrumenta nouiter reperta retractetur ſententia, quæ fuit lata ſuper probatione l.admonendi. ff.de iur. hoc eſt quando fuit delatum à iudice iuramentum ſuppletiuum.

Regula eſt, quòd ſic.

Text. eſt expreſſus in d.l. admonendi. ff. de iureiur. ſecundùm communem omnium intellectum, & notãt Doctor. paſſim ibi & alibi quos colliges ex ampliationibus, & limitationibus, & articulis ſequentibus.

2 Rationes huius regulæ multæ afferũtur, † ſed quàm plures illatum reijciuntur, vt friuolæ, plures in dubium reuocantur, quædam verò communiter recipiuntur, vt videri poteſt per Doct. in d.l. admonẽdi, & in ſpecie per Cat. Sacchum nu. 13. 14. 15. 16. Orian. num. 8. & Rom. num. 12. & ſeqq. & elegantiùs quàm per cæteros per Curt. iun. ibi in Repet. num. 63. vſque ad 66.

In ſumma autem quæ minus dubiæ ſunt, & mihi placent, duæ ſunt.

3 Prima eſt, † quia cum ſententia lata propter iuramentum quæ alias ita lata non fuiſſet, in effectu ſit lata ex cauſa iuramenti, quòd iudex ſecutus eſt, & quòd ſi falſum putaſſet ſecutus non fuiſſet, illo falſo detecto detegitur eſſe lata ex falſa cauſa, & ſententia lata ex falſa cauſa, ſi falſitas detegatur, retractatur. l. Diuus. ff. de re iud. & dicam pleniſſimè ſupra quæſt. 37. ergo &c.

Secunda eſt, quia ex eo prohibetur reſciſſio ſententiæ regulariter, quia poſt ſententiam non admittuntur probationes, ex eo quòd ſatis iudici cõſtiterit, & probatum fuerit, vt per Bal. in l. ſub prætextu. C. de tranſact. Iaſ. in l. Imperatores, in princ. ff. de re iud. quod ceſſat in caſu noſtro, cum ſententia in defectum probationum lata fuerit, vt per Bart. in l. ſub ſpecie. C. de re iud. ergo &c. & iſtarum quoque prima magis placet.

4 Ampliatur † hæc regula ita firmata multipliciter, & primò, vt procedat non ſolùm quando reus iurauit, ſed etiam quando actor. Gul. de Cun. Bart. Ang. Salyc. & alij in d.l. admonendi, vt refert Alexand. ibi, num. 10. & idem ibi, nu. 25. verſic. certè. Curt. ibi in Repet. nu. 50. verſ. ſecundò nota. Io. de Prato num. 13. in fine, qui dicit ita tenere Doctores. Iaſ. num. 49. verſic. 2. principalis.

Moti ab identitate rationis.

Sed contrarium tenet Paul. de Caſt. conſ. 257. num. 2. verſic. ſed reſpondeo, lib. 2. quia, inquit, imputet ſibi actor quare non perquiſiuit diligenter ab initio ſua inſtrumenta & probationes.

Ego dico quòd hoc pendet ab ijs, quæ diximus ſupra quæſt. præced. art. 5. in 1. limit.

5 Ampliatur † ſecundò, vt procedat etiam in tranſactione, quàm reſcindi per inſtrumenta de nouo reperta in caſu quo fuit inita & celebrata timore & prætextu iuramenti neceſſarij, tenent Alexand. in d.l. admonendi, num. 6. Gloſ. in l. ſi ex falſis, in verbo, præcipimus, C. de tranſact. & de communi teſtatur Curt. num. 53. Iaſ. in 1. lect. num. 44. & in Repet. num. 35. vbi de communi. & alibi Gloſ. in d.l. Diuus. ff. de re iud. in fine. Curt. in d.l. ſub prætextu, num. 9. & Alber. in d.l. ſi ex falſis, num. 2. C. de tranſact.

Et pro hoc facit ratio æquiparationis, quæ fieri ſolet inter tranſactionem & ſententiam l. 2. ff. de iureiuran.

In contrarium tamen facit ratio Gloſſæ in d.l. admonendi, quæ in ea communiter approbatur, iuncto fine illius text. dum loquitur in iuramento voluntario, vel iudiciali, quòd Curt. in repet. num. 60. mouet, & cogitandum relinquit.

Ego pro nunc dicerem, quòd ampliatio debet intelligi, quando iuramentum fuit delatum à iudice inuito aduerſario, & ſi quando fuit propriè iuramentum neceſſarium, & poſt iuramentum præſtitum receſſum eſt à lite, & deuentum eſt ad tranſactionem, vnde ſecus eſſet, ſi iuramentum ex conſenſu delatum fuiſſet, & poſtea ad tranſactionem deuentum, & ſic loquitur prælleg. ratio Gloſſæ, ex quo habes ſublimitationem huius ampliationis.

6 Ampliatur † tertiò, vt procedat non ſolùm quando iuramentum fuit delatum in defectum plenæ probationis, puta quia ſemiplenè tantum probatum fuerat, ſed etiam ſi nihil omninò probatum fuerat, & ſic in defectum omnimodæ probationis, vt eſt, quando ſumus in probanda ignorantia, vel ſcientia, vel ſuper impedimento, vel alijs, quæ non poſſunt probari, niſi per iuramentum ipſius partis, in cuius corde latet. Ptolem. in d.l. admonendi, num. 10. in fine, quod not.

7 Ampliatur † quartò, vt procedat etiam in iuramento purgationis, ita ſing. limitat D. meus Eugen. in d.l. admonendi, num. 19. verſic. amplia primò, per illum text. ita peregrinè intelligendo illum, & eſt notabile.

8 Ampliatur † quintò, vt procedat etiam ſi ab eo qui reperit noua inſtrumenta, non fuerat prius adhibita debita diligentia, vt illa reperiret. Curt. in d.l. admonendi. in Repet. num. 66. & Rip. num. 21. & ſentit ibi Iaſ. in Repet. num. 49. verſic. ex hac motus, quia aliàs nulla adeſſet ſpecialitas in d.l. admonendi, & in caſu iuramenti neceſſarij, cum aliàs detur reſtitutio ex clauſula generali regulariter, quando facta debita diligentia inſtrumenta non potuerunt opportunè reperiri, vt dicemus infra in 1. limit.

9 Præterea dolus petentis præualet † culpæ & negligentiæ alterius, l. item ſi obſtetrix, in fine. ff. ad leg. Aquiliam. & mihi quoque placet ſine ſcrupulo in caſu quo dolus inſtantia adſit, ſed vbi error, iſta ratio non ſubſiſtit, vnde tene ampliationem per primam rationem.

10 Ampliatur, vt procedat † etiam non repertis nouiter inſtrumentis hoc modo indirectè, videlicet, vt victus petat victorem condemnari de falſo, & periurio, quo probato & condemnatione ſecuta, poteſt ſententiæ retractatio poſtulari, ita ſing. Ioan. de Prato in d.l. admonendi, num. 27.

Et pro hoc facit, quia tunc petetur retractatio, tanquam contra ſententiam latam ex falſis teſtibus vel probationibus, vt in eo tit. C. ſi ex falſ. & dicam infra q. 77.

11 Ampliatur † ſeptimò, vt procedat non ſolùm ſi iuratum fuit doloſè, ſed etiam ſi ſine dolo, dũmodo falſum iuratum ſit, ita voluit Iaſ. in d.l. admonendi, num. 35. in fine, & communiter ita teneri inquit Ripa ibi num. 7.

12 Neque tibi dubium faciat, † quòd videatur poſſe iurare falſum ſine dolo, propter tradita per Doct. in l. neo exemplo. C. de falſis, quia imò poteſt, vt eſt elegans tex. in cap. homines, 22. quæſt. 2. & pulchrè diſtinguit Bald. in l. vnica, num. 25. C. de confeſſ. docens quomodo mendacium, dici poſſit re & conſilio, vel conſilio & non re, vel etiam re, & non conſilio.

13 Ampliatur † octauò, vt procedat etiam ſi probationes partim eſſent communes & regulares, partim priuilegiatæ, ita ex mente Innoc. loquitur præall. D. meus Eugen. in d.l. admonendi. num. 29. verſ. ampliat. 2.

Sed intellige hoc cum diſtinctione quam ponam infra in limitat. huius concluſionis, de qua infra art. 4. & latiùs dicam infra quæſt. 78. art. 9. & ſequentibus.

14 Ampliatur † nonò, & vltimò, vt procedat in omnibus ſententijs quæ latæ fuerunt ſuper probationibus priuilegiatis, ſiue ſubſidiarijs, ita extendunt hanc concluſionem Doctores communiter, & varia exempla afferunt, ſed quoniam ampla eſt & in pluribus dubitabilis hæc materia, ideo plenè & ſeparatim dicam de ea infra eodem art. 4.

15 Limitatur † modò contra d. concluſio pluribus modis,

dis.& primo,vt non procedat, quando iſtud iuramentum eſſet delatum in odium delinquentis, vti accidit quando defertur iuramentum in litem,iuxta formam l.ſi quando.C.vnde vi. ita poſt Bart.in d.l.admonendi. in 3.col.& Alex.& Ang.ibi & Ant.in cap.ſi. de iureiur. & alios concord. per eum tradit Iaſ.in d.l.admonendi. n.47. & Phannuc.in tract.de iureiur.par.3. membro 4. num.2.vbi pro communi tenet.& ſequitur præal.D.Eugen. pag.6.in princip. & dicunt eſſe caſum in dicta l.ſi quando.C.vnde vi.

Sed certè in illo tex.nil dicitur de retractatione illius taxationis propter inſtrumenta nouiter reperta.

Contrarium igitur tenent alij quos refert Phannuc, præalleg.ſed tenet communem limitationem,quia ceſſat in hoc caſu ratio concluſionis de qua ſupra,cum non ita propter defectum probationum fuit lata ſententia hæc ſuper æſtimatione damni ſecundùm taxationem & iuramentum damnum paſſi,ſicut in odium ipſius damnum dedit,vt dicit Gloſa in d.l.ſi quando,vnde reperta falſa taxatione aliquo modo per nouiter repertas probationes,non retractatur: quia non ex eo quod ita putauerit iudex eſſe veram taxationem, illam ſecutus eſt, ſed in odium damnum dantis,& ſic repertio nouarum probationum non facit ceſſare rationem qua motus fuit iudex, prout accidit ſupra in concluſione regulariter.

16 Limitatur † ſecundò, vt non procedat, quando inſtrumenta reperirentur intra tempus appellandi, tunc enim non retractaretur ope reſtitutionis,cum potuiſſet appellari,Io.de Prato in d.l.admonendi. num.26.

Et mihi placet,quia imputare ſibi debet victus,quare non appellauit, in negligentia enim exinde eſſe cæpit.

17 Ampliaturque † hoc etiam in caſu quo reperiſſet inſtrumenta poſt rem iudicatam, tamen antea habuiſſet alia inſtrumenta, quibus vti potuiſſet in prima vel ſecunda inſtantia,vt per Ioan.de Prat.præallegat. nu.26. qui dicit quod eſt noua declaratio, ſed ego tetigi plenius infra quæſt.76.

18 Limitatur † tertiò, vt non procedat, quando iudex non fuit motus ad ita diiudicandum ex ſolo iuramento ſuppletorio, ſed etiam ex alijs probationibus non priuilegiatis,tunc enim non retractantur,&c. vt per Rom. d.l.admonendi.num.37. ſed ego dico ſeparatim de hoc infra art.4.

19 Limitatur † quartò,vt procedat in iuramento neceſſariò, ſecus in voluntariò, ſecundùm Gloſ.& Doctor. communiter in d.l.admonendi.

Sed ego dicam plenè infra art.ſeq.

Articulus II.

20 AD ſecundum, † An ſcilicet ſupradicta concluſio, & diſpoſitio d.l.admonendi. ff.de iur.procedant,quando iuramentum fuit voluntariò, non neceſſariò præſtitum.

Diſtingendi ſunt duo caſus.

21 Primus eſt,quando † iuramentum fuit merè voluntariè præſtitum, id eſt,quando partes vnanimiter conſenſerunt,quod altera illarum iuraret.& hoc caſu omnes ſine ſcrupulo concludunt, quod nõ retractatur ſententia propter inſtrumenta nouiter reperta,& quòd d.l. admonendi.non procedit, ita omnes poſt Gloſ.ibi, & poſt Alber.ibi colum.1.in fine,& hanc eſſe communem & magis communem omnium teſtatur pluries Iaſ. ibi in prima lect.num,3. dicens iſtum eſſe communem omnium intellectum ad illam legem, vt ibi in repet. numero 5.& præalleg. Dominus meus Eugenius ibi pag. 5. in fine.

22 Ratio eſt,quia iuramentum † merè voluntarium,eſt ſpecies tranſactionis.l.2.ff.de iureiur.ergo retractari nõ poteſt ſententia lata ſuper eo,l.ſub prætextu.C.de tranſ. & dixi in præced.quæſt. & hanc rationem ſentit Gloſa in d.l.admonendi.in 1. Gloſ.magna,in princ. & clarius Bald.de Caſt.ibi num.5.

23 Quam concluſionem ampliat † præalleg. D.Eugen. in d.l.admonendi, car.6. in princ. poſt eos quos ibi congerit,vt procedat etiam ſi iuramentum non ſit ſui natura voluntarium ab initio, ſed partes illi conſenſerint.

Et certè ſi vera eſt concluſio hæc,ampliatio minorem habet dubitationem.

24 Secundus caſus eſt, † quando iuramentum fuit per relationem præſtitum,verbi gratia ; ſi iudex detulit illud reo, non autem coegit illum vt iuraret, vnde ipſe retulit actori,& actor iurauit &c.

Videtur quod in hac ſpecie iuramenti procedat d. l.admonẽdi,& concluſio facta art.præcedenti,prout tenet Rom.in d.l.admonendi.num.36. vt refert Alexan. nu.25.& idem videtur velle dominus Cato Sacchus nu. 26.Quia inquit,quòd hæc neceſſitas iurandi conſideratur etiam hoc caſu licet adſit conſenſus,ſed contrarium tenent alij magis communiter.Gul.de Cun.Bal. & Angel.in d.l.admonendi,& Alex. ibi num.26. Io. de Prat. num.28.Coraſ.num.37. idem vult Iaſ. in ſua repet.nu. 43.in fine.Rip.num.39.

Et pro hoc faciunt notata per Gloſ. in l.generaliter, §.ſin autem,in verbo, volente, C.de iureiur.

25 Ego puto dicendum ſic, † aut loquimur in caſu quo ille cui eſt delatum à iudice iuramentum non aſtringitur à iudice, vt vel iuret, vel actorem iurare permittat, ſed ille cui eſt delatum ſponte ſua refert, prout videtur præſupponere præalleg. Gul.& alij,& ſic vera ſit communis concluſio præalleg. nec bene loquitur Rom.

Aut loquimur in caſu,quo ille cui eſt delatum aſtringitur à iudice,vt vel iuret, vel referat iuramentum aduerſario,& puto quod Rom.bene loquatur.nam ſi iſte cui eſt delatum iuramentum , nequeat iurare quia dubitet de veritate, & ideo nolit ipſe iurare, ſi referat dicitur coactus hoc facere.

Neque obſtat quod non cogatur præciſè,quia neque etiam actor dicitur præciſè conſentire, quando reo iuramentum neceſſarium defertur,& tamen dicitur coactus recipere,& retractare poteſt ſententiam, ſi inſtrumenta veritatis reperiat.

Et ita tenerem,licèt Caccialup.videatur ſentire,quod hoc caſu quoque verior ſit communis opinio contra Romanum. Qua retenta,

26 Limita † vt non procedat ſi inſtrumenta de nouo reperta non fuerunt producta,quia non potuerunt ex iuſto impedimento produci, nam ſicut hoc caſu reſcinditur etiam tranſactio, vt per Doct.in d.l.ſub prætextu, & dixi ſupra quæſt.præced.art.4.reſcindetur etiam ſententia iſta, quæ quia videbatur vim tranſactionis ſortiri,inexpugnabilis videbatur etiam prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum,vt notab.vult Iaſ.in d.l.admonendi,num.10.verſic.ego teneo,nu.49. verſic.ex hac difficultate,&c.

27 Intellige etiam prædicta † de iuramento voluntario, vt procedat,etiam ſi iudex nollet vti iſtis probationibus priuilegiatis,ſed partium placito condeſcendens ita demum iuramentum deferret, nam diceretur voluntarium iuramentum, & non procederet d.l.admonendi, vt per Rip.ibi num.13. in fine poſt alios, vt per eum.

Articulus III.

AD tertium,An ſcilicet prædicta procedant etiam 28 in alijs ſententijs latis † ſuper probationibus priuilegiatis ſeu ſubſidiarijs ?

Regula eſt quod ſic. Innoc.in cap.tua nos, de cohab. cler.& mul. Ang.in l.1.C.ſent.reſc.non poſſe. Alexan.in d.l. admonendi. nu.... & ibi Cato Sacchus numero 6. Ptolem.num.2.Caccialup.num.29. Curt.in prima lect. num.19.& ſeqq.& idem in repet.num.26.Iaſ.in Repet. num.38. cum multis concord. & num.41. dicens hanc

eſſe

Digitized by Google

437

eſſe mirabilem extenſionem ad d.l.admonē li,& etiam
communem omnium. Soc.ſenior reg.361.num.8.cum
concord.& demum D.meus præalleg. in d.l.admonen-
di,qui de communi,& alios concord. colliges ex infra-
ſcriptis exemplis.

Ratio eſt ſecundùm Innoc.& alios præalleg.quia ta-
29 lis ſententia nunquam tranſit † in rem iudicatam,quo
caſu poteſt ſemper retractari per inſtrumenta nouiter
reperta.

Neque moueat,quòd ab huiuſmodi ſententijs non li-
30 ceat appellare,quia aduertendum eſt,† aliud eſſe non
poſſe appellare, & ſententiam tranſire in rem iudica-
tam,nam benè poteſt eſſe quòd à ſententia non liceat
appellare,& quod non propter ea tranſiuerit in rem iu-
dicatam,vt dixit Anton.de Butr.in cap.ſuſcitata.num.
11. de reſtitut.in integrum, & apparebit ex infraſcri-
ptis exemplis.

Primum autem exemplum eſt,quando ſententia fuit
31 lata ex præſumptionib.† nam poteſt poſtea ex alijs pro-
bationibus validioribus,& fortioribus retractari,Gloſ.
& Bal.in l.antepen. C.de adult.& Doct.communiter in
dicta l.admonendi, Alex.num.11. Paul.de Caſt. num.
11.Rom.num.13.& 33. Cato Sachus num.16.Curt.in
Repet.num.23. Ioan.de Prato.nu.21. Iaſ.in Repet.per
d.l.antepenult. C.de adult.

Secundum exemplum eſt in ſententia lata ſuper æta-
32 te ex aſpectu † minoris,iuxta l.ſi minor adito.ff.de mi-
nor.nam retractabitur repertis poſtea inſtrumentis,vel
teſtibus ex quibus conſtet de natiuitate,& ſic de ætate
illius verè,& nō præſumptiuè. Ant.de Butr.in c.frater-
nitatis,de frig.& malef. Alexand.in d.l.admonendi.nu.
57. Iaſ.ibi num.46. Rom.num.25. Coraſ.nu.6. Curt.in
prima lect.num.20.Cato Sachus num.25.in princ.cum
concord. per eum. Iacobin. de S.Georgio in l.cum de
ætate, num.10. ff.de probat.& in l.ſi minorem, num.5.
C.de reſtit.in integr.

Pro quo faciunt d.cap. fraternitatis. de frig. &
malef. & l.minor adito. ff.de minor. & c.ſignificaſti.
de purgat. vulg. & ratio quæ ſumitur ex præcedenti
exemplo.

Tertium exēplum eſt in ſententia lata prætextu pro-
bationis factæ per teſtes deponentes de credulitate,ve-
33 luti ſunt periti † in arte aliqua,qui deponunt de eorum
peritia,videlicet,medici, & obſtetrices, & huiuſmodi,
nam huiuſmodi ſententia retractatur per inſtrumenta
veritatis nouiter reperta. Ant.de Butr. in c.propoſuiſti,
de probat. Rom.in d.l.admonendi, num.30. poſt Ioan.
Andr.& Spec.vt ibi. Iaſ.nu.46.& in Repet.num.38.vbi
concord. quamplurimos habebis, exempla notabilia.
Cato Sachus num.25.verſic.reperit.&c. Curt.num.33.
Ptolem.num.17. Caccialup.num.30. Iacob.de S Geor-
gio in l.ſi minorem, nu.5. C.de reſtit.in integr.& nemo
diſcrepat quem viderim.

Et ampliatur hoc dictum, vt ſententia huiuſmodi
34 poſſit retractari etiam per alios teſtes peritiores † in ea-
dem arte nouiter repertos,etiam ſi illi quoque creduli-
tatis teſtes ſint, ſecundùm Caccialup. notab. in d.l. ad-
monendi, num. 30.

Quartum exemplum aſſertur, ſi ſententia lata ſit in
35 cauſa matrimoniali † iuxta cap.ex literis.vbi omnes de
reſtit. in integr.

36 Circa cuius tex. † intellectum multum variāt Docto-
res ibi,nam Hoſtienſ. ibi colum.fin.& Card.in ſeptima
oppoſ.dicunt,quòd huiuſmodi ſententia tranſit in rem
iudicatam quo ad aliquid,licèt quo ad aliquid nō tran-
ſeat,& eſt quo ad hoc,quia poteſt retractari, & ille qui
vult retractare ſine ope reſtitutionis de reo fit actor, &
ab initio cauſam reficere debet,aliàs ſi ope reſtitutionis
faciat, non ſic. Card.præall.

Hoſt. autem inquit,quòd non trāſit quo ad hoc,quia
nunquam facit veritatem, ſed quo ad hoc tranſit,quia
non poteſt audiri victus niſi ope reſtitutionis in integr.

& hoc mihi magis placet,licèt Bellam. aliter diſtinguat
& latiùs,& in ſumma velit,quòd transeat in rem iudi-
catam, quando ſententia lata fuiſſet pro matrimonio,
ſed ſecus contra matrimonium.

Hoc autem non admittit Gloſ. ibi in verbo, reſtitui-
mus, & benè, quia vt paulò ante dixi, poteſt bene eſſe,
quòd quis audiri ampliùs non poſſit,& neceſſarium ſit
eum ad audientiam reſtituere, licèt ſententia non tran-
ſiuerit in rem iudicatam, vt dixit Butr. in d.c.ſuſcitata,
num.11.de reſtit. in integr.

Quintum exemplum eſt, ſi ſententia lata ſit ad conſi-
37 lium ſapientis † ex forma ſtatuti, ſecundùm Mod. in
d.l.admonendi. quos tacito nomine ſequitur Caccia-
lup. Curt.ibi in Repet. num.8. licèt non firmet, ſed re-
mittat ſe ad Roman. conſ.228. pro plena in fine, vbi
Rom.benè firmat,& allegat Anton de Butr.in cap.pro-
poſuiſti, de Probat. fundante ſe in ſingul. dicto Ioan.
Andr. in addit. ad Specul. in tit.de homicid. §.1. verſ.
ſed pone A. vulnerauit B. &c. & ſequitur etiam Co-
raſ. in d.l.admonendi,num.6. Iaſ.in 1.lectura,nu.47.
cum concord.

38 Moti, quia huiuſmodi † ſententia nunquam facit
tranſitum in rem iudicatam,vt per Bartol. in l.1. ante
finem. §.quæſitum, & in l.ex conſenſu. ff.de appellat.
& ſimpliciter videtur admittere Coraſ. in dicta l.ad-
monendi,& Caſſan.ſuper conſuetud.Burgund. rubr.4.
§.7. verſic.adde & quando. poſt Rom. conſ.228. ſupra
plenè, in fine, ergo &c.

Contrarium tamen tenet idem Curt. in dicta l.ad-
monendi. in 1.lect. num.20. quia inquit hoc caſu ſa-
pientem locum iudicis obtinere.

39 Et ego puto veriùs, quia ſapientis † conſilium non
habetur loco probationis hoc caſu, ſed loco deciſionis
& legis, decidentis quæſtionem illam pro iuſtitia, vnde
ſi erronea eſt ſententia prætextu huius conſilij ſapientis
in quo fundata eſt,non erit propter defectum probatio-
num,ſed propterea quòd erit contra rationem iuris,vn-
de hoc ipſum, quòd inſtrumenta poſtmodum nouiter
reperta ſint,non eſt in cauſa quòd ſententia ſit retracta-
bilis hoc prætextu, quòd conſilium ſapientis ſit erroneum,
hæc enim nihil commune habent,niſi error conſilij pro-
cederet ab eo quòd conſulens ſecutus fuiſſet probatio-
nes falſas, & priuilegiatas, quo caſu non propter hoc
quia ad conſilium ſapientis lata ſit ſententia, retracta-
bitur, ſed propterea quòd probationes quas iudex vel
is qui loco iudicis habetur, ſecutus fuit, priuilegiatæ
erant, & nunc reperiuntur falſæ.

Retenta tamen priori opinione magis communi.

Ampliatur notab. vt poſſit reſcindi res iudicata per
conſilium peritioris Doctoris in contrarium, ſecundùm
Iaſon. in dicta l.admonendi,numero 47. cum concord.
per eum.

Quintum exemplum notabile eſt, ſi ſtatutum diſpo-
40 neret quòd ex fama † quis condemnari poſſet,quia re-
tractari poſſet ſententia reperta veritate. Caccialup.
præalleg. & Curt. d.l.admonendi,num.21.& in Repe-
tit, numero 47. & ita tenendum eſt, per l. Diui fratres.
ff.de pœn.

Et reperi poſtea Tiraquell. ita ſingul. tenentem in
tractatu de nobilit. cap.37. numero 96. & allegantem
pro hoc Angel. in l.1. C.ſentent.reſcind. non poſſe. &
in l.Diuus. ff.eodem. verſiculo adde quòd vbicun-
que, & Curt. ſeniorem in dicta l.admonendi, co-
lumna 4.

Sextum exemplum notabiliùs eſt, ſi ſtatutum diſpo-
41 neret, quòd in criminalibus contumax † pro confeſſo
habeatur, vt ferè vbique adeſt, nam condemnatus ex
hac confeſſione ficta,retractari poterit ſententia ope re-
ſtitutionis in integrum, repertis nouiter teſtibus inno-
centiæ ſuæ, Curt.præalleg. num.21.

Et ita tenendum ait, tam ante ſententiam, quàm
poſtea,quicquid dixerit Aret.in conſ.147.viſa conſulta-

tione,&c,& mihi placet per d.l.Diui fratres.& per l.1. §.ſi quis vltro,ff.de quæſtion.à maioritate rationis, & reperi poſtea idem tenentem Boſſ.in tit.de remed.con-
42 tra bannum,nu.4.qui dicit quod hæc ſententia † nunquam tranſit in rem iudicatam.

Articulus IV.

43 AD quartum, An ſcilicet † neceſſe ſit quod iudex has ſolas probationes priuilegiatas ſecutus fuerit,& non aliunde motus fuerit.

Communis omnium Doctor.concluſio eſt, quòd ſic, ita vt ſi iudex aliunde aliquo modo motus fuiſſet, ſententia hoc prætextu non retractaretur. Rom.in d.l.admonendi,numero 37. & ibi Cato Sachus num.23.allegans Innoc.in cap.in præſentia,de renunciat. Idem firmant Prolem. in dicta l.admonendi,numero 8. in fine, & Caccialup.numero 7.latè comprobans hoc poſt Soc. in d.c.fi,extra de iureiu.Cur.in 1.lect.num.12.& Io.de Prato nu.21.verſic.quarta limitatio, &c.neque diſcrepantem inueni.

Et videtur ſuaderi hæc cõcluſio optima ratione,nam ſi iudex abſque his priuilegiatis probationibus eodem modo ſententiam tuliſſet, puta quia ex alijs legitimis probationibus eodem modo ferri poterat, & debebat, non debet hoc argumentum aliarum probationum, ex eo quòd priuilegiatæ ſunt,diminuere vigorem ſententiæ,vt quę ſine eis irreſcindibilis erat,per eas retractabilis reddatur,contra l.1. C.de rei vx.act. cum alijs ſimil.

44 Amplia hanc cõcluſionem † vt procedat etiam econuerſo quodammodo,verbi gratia, ſi actor nihil probauit,& iudex qui deberet reum abſoluere,tamen voluit ad maiorem cautelã, & ex abũdanti deferre iuramentum reo, & poſtea abſoluit, nam non retractabitur hæc ſententia ex beneficio d.l.admonẽdi, ſecũdũm Caccialup.ibi num.7.verſic.adde etiam,poſt Paul.de Caſt.ibi.

Sed idem Caccialup.ſub eodem num. in eius diſtinctione videtur reſidere in quadam reſtrictione, & ſub nu.28.clarè contrarium tenere,& idem tenet D. meus Eugen.in ſuo compend.d.l.admonendi,num.29.verſic, amplia primo, &c.

Ego puto dicendum, quòd ſi conſtat iudicem nunquam abſoluturum fuiſſe ipſum reũ niſi iuraſſet, etiam ſi actor nihil probaſſet, puta propter actoris prærogatiuam, quia non peteret niſi ſibi deberetur,& qui diceret ſe nõ poſſe iuſtificare petitionem ſuam propter amiſſa instrumenta,& ideo iudex cogeret reum adiurandum, hoc caſu bene loqueretur D.meus,& Caccialup.ſub d. num.28.Alias autem puto veriorem ampliationem,per rationem ſupra adductam in concluſione.

Articulus V.

45 AD quintum, An ſcilicet † hæc retractatio fiat ipſo iure,vel ope reſtitutionis in integrum?

Videtur,quòd ipſo iure.

Primò, quia hæc retractatio fuit permiſſa ex conſtitutionibus Principum, & ſic iure ciuili, vnde perpetuo, &c.

Secundò, quia aliàs nulla adeſſet ſpecialitas in caſu d.l.admonendi,quoniã extra caſum illius legis ſuccurritur ex generali clauſula, vt videbimus in ſeq. quęſt.

Tertiò, per text.d.l.admonendi, vbi verba diriguntur ad partem, ergo &c.

Quartò,quia ita tenent Doctor.communiter Gul.& Raph.in d.l.admonendi.Socin.in cap.final.de iureiur, Roman. d.l.admonendi, num.... Caccialup. num. 7. Coraſ.numero 37. in fine, Ripa num.15. in fine,& Iaſ. num. 10. vbi in fine idem firmat, & tenet poſt longam diſputationem quam habet ibi de hoc plenius, quàm cæteri, & ſequitur demum Excellentiſſ. D. meus Eugen, ibi eatt.5. verſic.tertius caſus.

In contrarium eſt magis communis opinio aliorum, & hanc tenent in primis alij magis communiter in d.l. admonendi, Bart. Bal.Alex.& alij & de communi atteſtantur omnes iſti, Alber.ibi,Paul.& Prolem.colum.1. Caccialup. num.3. Curt.num.8. & in Repet. num.35. in fine,vbi pluries hoc teſtatur Orian. nu.12. Iaſ.plenè cum concord. num.6. & in Repet. num.10. vbi de communi omnium. Zaſ. in l.Diuus,nu.4. de re iud. & eandem magis communem ait Mantua in ſuo ſing.370.

Primò, per d.l.admonendi. ibi, ex integro cauſam agere, iuncta diffinitione reſtitutionis in integrum.

Secundò, per l. ſeruo inuito. §.cum prætor, & ibi Gloſ. ff.ad Treb.

Tertiò, per l.Diui fratres. ff.de pœn. arguendo à fortiori, cum ibi ſimus in criminalibus.

Quartò, per l.Diuus. ff.de re iud. arguendo pariter à fortiori.

Sed aduertendum eſt circa omnia iura iſta, quòd probationes de quibus ibi, fuerunt legitimæ,& regulares non autem priuilegiatæ.

Pro concordia igitur dicebant quidam, quòd neque ope reſtitutionis, neque ipſo iure fiat iſta retractatio, ſed ex remedio d.l.admonendi,& ita dicebant quidam Mod.Petuſ. vt refert ibi Prolem. num.3. qui ſuper hoc cogitandum relinquit, & vt refert ibi Caccialup. nu.4. Dominus quoque ſuus idem tenet, & refert idem voluiſſe Fulgoſ.

Et hoc per d.l.admonendi, in verbo, permittitur, quòd verbum ad partem dirigitur, & ideo ſubintrant not. per Gloſ. in l.de pupillo. §.ſi is, in Gloſ.fin. ff.de oper.noui nunciat. & Bart. in l.1. ff.de cond. ex lege.

Sed hoc confundi poteſt per l.2. C.ſi ex falſ.inſtr.iuncta l.Diuus. ff.de re iud.

46 Ego igitur plenius † reaſſumendo,diſtinguendum,& concludendũ etiam ita arbitror, conſiderãdo tres caſus.

47 Primus caſus eſt, † quando certum eſt, quòd ille qui iurauit per errorem, & ignorantiam facti peierauit, & tunc omnes conſentiunt, quòd ope reſtitutionis in integrum hæc retractatio fiat, vt ego aduerti,& in ſpecie ex ijs qui tenent primam opinionem, Caccialup.nu.7. poſt Odofred.Gul.Paul.de Caſt.& Bald.in d.l.admonendi.

48 Secundus caſus, † quando certum eſt, quòd ille qui iurauit, ſcienter, & per dolum iurauit falſum, puta, quia ſciebat, quòd aderant inſtrumenta ad fauorem aduerſarij, & hoc caſu omnes conueniunt in hoc, quòd ipſo iure fiat retractatio, nec aliqua reſtitutione opus ſit, vt originaliter tenuit Iacob. Buttig.& ſequuntur Doct. in d.l.admonendi. Paul. de Caſt. num.6. qui communem dicit. Cato Sacchus ibi in Repet. nu.35. verſ.magis enim. Iaſ. num.10. verſic.limita,& dicit Ioan.Coraſ.ibi, quòd hoc caſu omnes fatentur hanc ſententiam in hoc caſu veram eſſe, vt per eum num.34. & ita dicunt procedere tex. in d.l.cum ante.

Ampliarique poteſt, vt hoc caſu retractari poſſit ẽt per actionem de dolo, Mant.ſing.361. in fine,cum ſine eo non poſſit falſum ſcienter committi, & idem vult Gabr.de reſtit.in integr. cõcluſ.3. nu.7. qui de cõmuni.

49 Limitatur econuerſo, † vt non procedat, quando reus iurauit, nam tunc ope reſtitutionis, &c. ita Io. de Prato ibi num.9. in fine. Sed ego hoc non puto verum, quia adeſt eadem ratio in hoc caſu, quæ adeſt in eo quando iurauit actor.

50 Tertius caſus eſt, † quando dubium eſt, an ſcienter & doloſè, an verò per errorem iuratum fuerit?

Et hoc caſu poteſt procedere dubitatio,& controuerſia opinionum de qua ſupra. In qua difficultate ego puto veriorem, & tenendam poſteriorem ſententiam, quæ eſt etiam magis communis.

51 Ea ratione, quia † ſentẽtia quæ non continet in ſe defectũ ſubſtãtialem, nõ eſt nulla ipſo iure, neque ipſo iure retractabilis, neque de hoc datur caſus ab his, qui cõtrarium tenent,& vtique certũ eſt, quòd defectus probationis in pro-

proceſſu, non eſt defectus ſubſtantialis, qui poſſit cauſare nullitatem ſententiæ, ſed tãtum iniquitatem, & iniuſtitiam illius, quos quidem non ipſo iure, ſed ope appellationis, vbi illa locum habere poteſt, vel ope reſtitutionis, vbi difficiliùs appellandi, vt hic retractare poteſt.

Præterea ſententiæ, quæ feruntur ſuper probationibus priuilegiatis, licet non dicantur facere vnquam tranſitum in rem iudicatam, vt prædixi art. præc. tamen non reperitur, quod ipſo iure reſcindantur, ſed reſcinduntur ope appellationis, vel reſtitutionis, vt in caſibus quos ibi congeſſi, videri poteſt.

Et ita tenendo, ſecundam opinionem communem.

Ad contraria reſpon. ſic,

Ad primum, quòd conſtitutiones principum non inducunt aliquid de nouo in caſu iſto, ſed æquitatem prætoris ſequuntur, & per hoc facit l. prima. in fine, iuncta l. 2. ff. ex quibus cauſis maior.

52 Præterea dici poteſt, quòd † querela etiam inofficioſi teſtamenti iure ciuili introducta eſt, & tamen non durat perpetuò, nec ipſo iure, ſed officio iudicis competit, quod quinquennio tantum durat.

Ad ſecundum reſpon. ꝙ ſuccurritur extra caſum d. l. admonendi, quãdo adeſt iuſta cauſa, propter quam quis fuit impeditus producere inſtrumenta illa, ſed in caſu d. l. admonendi ſuccurritur, etiam ſi nulla alia adſit cauſa impedimenti, ſed tantum, quia aduerſarius peierauit, & ſic præualet periurium aduerſarij voluntati ipſius non producentis. Poteſt etiam reſpon. vt per Curt. ibi nu. 8.

Ad tertium reſpond. quòd non propterea ſequitur, quod retractatio ipſo iure fiat, ex eo quia verba diriguntur ad partem, vt apparet d. l. ſecunda. C. ſi ex falſ. inſtr. iuncta l. Diuus. ff. de re iud.

Ad quartum dic, quòd alia opinio eſt magis communia, vt ex prædictis conſtat.

Vel quod opinio prima procedere poteſt in ſecundo caſu ſupra deducto, in verſ. ſecundus caſus eſt, &c.

Concluſio igitur ſit, quòd regulariter ſententia lata ſuper probationibus priuilegiatis, & in ſpecie ſuper iuramento ſuppletorio, retractatur per inſtrumenta nouiter reperta, non quidem ipſo iure, ſed ope reſtitutionis in integrum.

Quam limita primò, niſi is, qui iurauit doloſè, & ſcienter peierauerit, vt dixi ſupra d. verſ. ſecundus caſus eſt.

53 Limita ſecundò, niſi lata eſſet † ſententia contra abſentem, tunc enim ipſo iure retractatur. Ioan. de Prato in d. l. admonandi, num. 9. De hoc tamen pleniùs dicam infra quæſt. 77. art. 7.

54 Limita tertiò, † vt non procedat, ſi in ſententia ſit expreſſa cauſa eius, ſcilicet iuramentum, tunc enim ipſo iure retractatur, ita ſing. Rip. in d. l. admonendi. nu. 16. poſt Bald. ibi quod nota diligenter.

55 Limita quartò, vt procedat † quando reus vult agere, ſecus ſi agentem vult per exceptionem repellere, tunc enim non eſſe neceſſariam reſtitutionem in integrum vult Rip. ibi nu. 6. per l. qui agnitis. ff. de except. Sed ego dixi quid ſentiam ſupra proximè verſic. ſecundus caſus, in fine.

56 Limita quintò, in modo practicãdi, † Quia poteſt ad cautelam libellari ſic, peto ſententiam declarari nullam, & ſi qua fuit, retractari ope reſtitutionis in integrum, & non poterit reijci illi libellus tanquam generalis, vt notat Mantua ſing. 360. num. 2.

S V M M A R I A.

1 Sententia lata contra fiſcum, vel rempublicam an retractetur ope reſtitutionis in integrum, prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum?

2 In fiſco quid.

3 Specialitatis ratio, quia fiſcus per alios regitur, & quia contra eum ſolent teſtamenta occultari.

4 In republica autem quid.

5 An idem in alijs vniuerſitatibus, communitatibus, &c.

6 An idem ſi velit reſtitui in integrum contra aliam communitatem, vel rempublicam?

7 Reſtitutio in integrum an competat eccleſiæ in hoc caſu prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum, ex eo tantum quia eccleſia eſt?

8 Declaratio v. ſuborta, in fin. de re iud.

9 Authoris opinio, vt hoc caſu eccleſia reſtituatur non iure fiſci, ſed iure minoris, ſi adminiſtratores eius fuerunt negligentes in inſtrumentis reperiendis, ſi verò diligentiam fecerunt, tunc ex clauſula generali, vt quilibet maior.

10 Sententia an retractetur per inſtrumenta nouiter reperta, quando fuit lata contra minorem, vel pupillum?

Authoris diſtinctio.

Quid de reſtitutione ex clauſula generali.

Quid de ea, quæ competit ex prærogatiua ætatis.

11 Quid in pupillo.

12 Quid in minore, articulus dubius.

13 Authoris diſtinctio, aut negligenter ſe geſſit in inſtrumentis requirendis, & ſuccurritur ex edicto iſto minorum. Aut fecit diligentiam, & tunc ex clauſula generali, ſi iuſto impedimento non potuit.

14 Reſtitui in integrum ex edicto minorum, & ex clauſula generali quo ad effectum differunt.

15 Sententia an retractetur ope reſtitutionis in integrum propter inſtrumenta nouiter reperta, quando fuit lata contra furioſos, prodigos, & huiuſmodi qui per alios reguntur?

16 Quid in furioſis, & prodigis.

17 Quid in alijs perſonis, quæ per alios reguntur.

18 Quid in vniuerſitate.

19 Quid in liberali cauſa.

20 Et quid ſi huiuſmodi perſonis daretur regreſſus contra eorum adminiſtratores.

21 Et an hæc reſtitutio poſſit impetrari ab alijs, quàm à ſupremo Principe?

22 Et hoc an procedat, quando reſtitutio hæc propter inſtrumenta nouiter reperta peteretur ex ſola prærogatiua perſonarum prædictarum. ſecus verò ſi ex clauſula generali ob iuſtum impedimentum?

23 Et an procedant prædicta, ſi perſonæ prædictæ negligentiam adhibuerint in reperiendis huiuſmodi inſtrumentis, & 24.

25 Et quid ſi caſu & fortuna reperire non potuerunt, diſtingue ſecundum authoris opinionem, an petatur reſtitutio vt à quolibet maiore, vel vt à fiſco, republica, &c.

26 Reſtitutio iſta intra quantum tempus perſonis prædictis detur.

27 Et an verior opinio ſit quod regulariter quadriennium non triennium datur. & num. 28.

29 Authoris comprobatio ex triplici diſtinctionis capite deſumpta.

30 Perſonis prædictis an ſuccurratur in caſu, de quo agitur, ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum?

31 Quid quando ſententia fuit lata dolo partis, vel ex præuaricatione aduocati, vel ambitione, & ſordibus ipſius iudicis.

32 Et an his caſibus detur etiam actio in factum contra aduerſarium propter dolum commiſſum, quæ actio perpetua eſt?

33 Et quid quando non interuenerunt dolus, præuaricatio, ambitio, vel ſordes prædicta.

34 Sententia non poteſt dici nulla ex defectu probationum.

35 Perſonæ iſtæ priuilegiatæ reſtituuntur propter inſtrumenta nouiter reperta abſque eo quod probent legitimè impeditos ſe fuiſſe.

Quod in alijs priuatis non contingit, & in hoc dicuntur priuilegiati fiſcus.

36 Reſpublica, vniuerſitas, caſtrum, &c.

Minor.

Pupillus.

Furioſus, prodigus, & huiuſmodi.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO LXXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam, propter inſtrumenta nouiter reperta, quando fuit lata contra fiſcum, Rempublicam, vel alias perſonas priuilegiatas.

RVRSVS concluſio illa de qua ſupra, quòd ſcilicet aduerſus rem iudicatam non datur reſtitutio in integrum prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum, recipit aliam ſolemnem limitationē, de qua intendo plenè agere in præſenti quæſtione. Illa autem eſt, an d. concluſio procedat, quando ſententia fuit lata contra fiſcum, rempublicam, vel aliam perſonam ſimilem priuilegiatam. Quæ quidem dubitatio cum alias recipiat dubitationes, hiſce quinque articulis ſubdiuidi & expediri poteſt.

Primò, An detur reſtitutio aduerſus rem iudicatā ipſi fiſco, vel reipublicæ propter inſtrumēta nouiter reperta?

Secundò, An eadem reſtitutio concedatur eccleſiæ?

Tertiò, An pupillo, vel minori?

Quartò, An furioſis, prodigis, vel alijs huiuſmodi, qui per alios reguntur?

Quintò, Quid ſi iſtæ perſonæ in inſtrumentis reperiendis negligentiam adhibuerint?

Sextò, Intra quantum tempus prædictis perſonis ſuccurratur?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet detur reſtitutio aduerſus rem iudicatam ipſi fiſco, vel reipublicæ prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum?

2 In fiſco † quidem tex. eſt apertus, quòd ſic, in l. 1. C. de ſentent. adu. fiſcum latis, & hoc dicunt Doctor. eſſe ſpeciale fauore fiſci.

3 Quæ aūt ſit ratio ſpecialitatis, poteſt dici, quia † cum fiſcus per perſonas aliorum regatur, videtur ei ſuccurrendum, ſi per illorum incuriam, & negligentiam inſtrumenta non fuerunt ab initio tempeſtiuè reperta.

Vel quia contra fiſcum ſolent occultari inſtrumenta pro eo facientia, & ideo odio occultantium illa hoc conſtitutum fuit, vt in ſimili in l. de his. ff. de tranſ.

4 In republica autem † idem ex omnium intentione concludendum eſt.

Primò, quia ſic conſtitutum eſſe in cauſa publica, dicit tex. in l. Imperatores. ff. de re iudic. & ibi omnes traduut, & Gl. Bar. Ang. & alij in d. l. 1. C. de ſent. adu. fiſc. latis. Gl. in l. ſub ſpecie, in Gl. ſi. C. de re iud. Gl. in l. admonendi, in 1. Gl. magna, & ibi Paul. n. 11. & Curt. no. 18. ff. de iureiur. Iaſ. in d. l. Imperatores, num. 8. & ibi Alber. num. 2. qui pulchrè etiam diſtinguit, an & quando hæc ſententia lata contra rempublicam ſit ipſo iure nulla, & reſtitutione opus non ſit. Felin. in cap. ſuborta, nu. 26. de re iudic. & in terminis ipſius reipublicæ Mar. Anguſciola conſil. 15. num. 2.

5 Amplia, vt idem dicendum ſit † in qualibet communitate, per ea quæ dixi ſup. in prima par. q.... art....

6 Amplia ſecundò, vt procedat † etiam ſi velit reſtitui contra aliam communitatem, rempublicam, &c. Maur. cap. 420. exemplo pupillorum.

Sed tu intellige hoc ſecundùm diſtinctionem l. minor filiofam. ff. de minor. videlicet, an vterque, vel alter tantum tractet de damno euitādo, vel lucro captando, &c.

Articulus II.

7 AD ſecundum, An ſcilicet hæc reſtitutio † competat eccleſiæ?

Videtur, quòd non.

Per tex. fortiter ſtringentem pro hoc in cap. ſuborta, in fi. de re iud. & dicit Iaſ. in d. l. Imperatores, n. 8. hunc tex. multum ſtringere pro hac ſententia.

Sed contra eſt cōis omnium Doctorum ſententia.

Et ita tenent Gl. in d. l. Imperatores, in verbo, publico, & in d. l. 1. in fi. Gloſſæ primæ. C. de ſentent. adu. fiſc. latis. & Glo. in d. l. ſub ſpecie. C. de re iud. in Gloſ. fin. & Gloſ. in l. ſub prætextu, in princip. ff. de tranſact. & ibi Alexan. num. 4. dicens ita ſentire Gloſſam, & Doctores in c. inter monaſterium, de re iud. & Bart. in d. l. Imperatores, num.... & Iaſon. ibi nu. 8. in princ. Paul. de Caſt. in d. l. admonendi, num. 11. Gemin. in cap. 1. in fine, de reſtit. in integ. in 6. D Ant. in cap. cum olim. num. 45. & nu. 58 de priuil. per illum text. & Mar. Anguſc. conſil. 15. num. 2.

Primò, arg. l. fin. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Secundò, quia iura eccleſiæ dicuntur publica, can. Ius publicum 1. diſtinct. & Angel. in §. ſi minor. Auth. de non alien.

Tertiò etiam facit d. c. cum olim, de priuil. præſupponendo, quòd ibi Abb. S. Petri, de quo in tex. fuiſſet ſemel excluſus à petitione renouationis priuilegij illius, propter contradict. Epiſc. Eugub.

Et ita ego tenendum puto, ratione de qua ſup. in fiſco, art. præced.

8 Ad contrarium difficilis videtur † reſponſio. Nam primo loco pro ſol. inquit Iaſ. d. nu. 8. quod loquitur in priuilegio, quod à iudicibus reuocari potuiſſet etiam ſi fuiſſet exibitum, ſubdens rationem rationis, quia odioſum eſt priuilegium, &c.

Sed non placet, quod iudex ſine cauſa hoc facere potuiſſet.

Præterea datur reſtitutio, ſi falſi teſtes, vel inſtrumenta nouiter deteguntur, licèt ſi prius cognitum fuiſſet de falſitate hac, potuiſſet per iudices hæc exceptio non attendi, vt l. prima. C. ſi ex falſis inſtr. in fine, & l. fin. C. de fid. inſtrum & Bart. Paul. de Caſt. Alex. Iaſ. & alij in l. Diuus. ff. de re iud. & alij cōmuniter alibi, vt per Boer. deciſ. 2. poſt princ. & dicam inf. q. ſeq. art. 2.

Secundò reſp. Goff. quod ille tex. intelligitur quo ad retractandam ſententiam ipſo iure prætextu priuilegij nouiter reperti, non autem quicquam dicit quin poſſit ope reſtitutionis in integrum, vt not. in eo tex. in add. in marg.

Sed certè videtur diuinatiua ſolut. quia text. ſimpliciter abnegat retractari poſſe ſententiam.

Tertiò igitur Abb. pro ſolu. inquit, quòd eccleſia non poterit reſtitui iure maioris ex clauſula generali, ſicut poſſet hoc caſu fiſcus vel reſpublica, & hoc negat ille tex. ſed bene poterit reſtitui iure minoris, cui eccleſia penitus æquiparatur. cap. 1. de reſt. in integ.

Sed aduerte, quia hæc ſol. nil aliud eſt niſi fateri contrarium, certum enim eſt, quod ſi eccleſia, vel eius adminiſtratores per negligentiam omiſiſſent priuilegium exhibere, daretur reſtitutio iure minorum.

Ego, vt prædixi, veram puto concluſionem Doctorum, ſed intelligenda ſit, vt ſcilicet eccleſia † reſtituatur
9 iure minorum non fiſci, ſi quidem adminiſtratores eius per negligentiam omiſerunt inſtrumenta producere, ſi verò fecerunt omnem diligentiā, & reperire non potuerunt, tunc detur reſtitutio, non ex priuilegio ſpeciali ipſius eccleſiæ, ſicut datur fiſco, vel reipublicæ, ſed ex clauſula generali propter iuſtum impedimentum, vel ignorantiam inſtrumenti, de qua reſtitutione dixi ſup. q. 73. art... & in ſumma per omnia dico idem in eccleſia, quod dicam in minore inf. art. ſeq. in ſecundo membro, & poterit ſtare ſol. Abb. & remanebit declarata cōcluſio communis Doctorum, quemadmodum procedere debeat.

Quod autem reſultet reſtitui iure minorum, vel fiſci, vel ex clauſula generali, vt quilibet maior, dicam inf. art. ſeq. in fine.

Ar-

Articulus III.

10 AD tertium, † An ſcilicet hæc reſtitutio in integrum propter inſtrumenta nouiter reperta concedatur pupillo, vel minori?

Breuiter dicito ſic.

Aut quærimus, an detur eis ex eadem æquitate ex qua conceditur quandoque maioribus, & vtique dubium non eſt, quod eis quandoque dabitur, ea ſaltem ratione, ne in pari caſu æquitatis ſint peioris conditionis ipſi minores, quàm maiores?

Caſus autem iſtos colliges ſupra ex duabus præcedentibus quæſtionibus.

Aut quærimus an detur eis ex prærogatiua ætatis, ſicut datur reipublicæ, vel eccleſiæ ex prærogatiua illarum?

Et tunc diſtingue.

11 Aut loquimur de pupillo, † & in eo omnes cõcordant, quòd dabitur reſtitutio Gloſſæ communiter in l. ſub ſpecie. C. de re iud. in l. ſub prætextu. C. de tranſ. in l. Imperatores. ff. de re iudic. & ibi Bart. & Iaſ. num. 8. Paul. de Caſt. in d. l. admonendi, nu. 11. & Bart. in l. vnica. C. de ſent. adu. fiſc. latis. num. 7. Mar. Anguſ. conſ. 15. num. 2.

Et poteſt eſſe ratio clara, quia reſpublica, & pupillus æquiparantur. l. reſpublica. C. ex quib. cauſ. maior.

12 Aut loquimur de minore, & dubitari † poteſt.

Videtur enim, ꝙ ei non detur hæc reſtitutio ex priuilegio ſuæ ætatis, vt voluit Bal. in d. l. 1. C. de ſent. adu. fiſc. latis. & add. ad Bart. in d. l. Imperatores. ff. de re iud.

In contrarium ſentiunt, & inclinant alij magis communiter, Bar. in d. l. Imperatores, ita ſimpliciter loquẽs, licèt addentes in marg. intelligant eum loqui in pupillo nõ autem in adulto, idem vult Gl. in l. 1. C. de iure reip. libro 11. dum æquiparat rempublicam, minorem & pupillum quoad reſtitutionem aduerſus ſententiam.

Idem quoque videtur tenere Alex. in d. l. Imperatores. nu. 4. dum allegat Glo. in l. 2. C. de vſuf. Idem ſentit Iaſ. ibi nu. 8. in princip. dum allegat l. rempublicam. C. ex quib. cauſ. maior. Fulg. in d. l. ſub ſpecie, num. 1. idem vult expreſſè Curt. in repet. d. l. admonẽdi, n. 8. vt ex ratione eius colligitur, & idem Iaſ. ibi clarè tenet in reper. nu. 45. & Soc. ſen. reg. 361. nu. 2. dicens de hoc eſſe Gloſſas in d. l. ſub ſpecie, & in d. l. Imperatores. Facitque pro hoc l. minor adito. ff. de minor. inducendo prout clarè induci poteſt.

Pro concordia dicebat Alex. in d. l. ſub prætextu, nu. quarto, ꝙ minor non poterit reſtitui vt minor ex clauſula generali, ſed bene ex capite minoris ætatis, & idem vult Curt. in d. l. ſub prætextu, num. 13. & Abb. in d. c. ſuborta, nu. 5. de re iud. & ita tenet Cephal. conſil. 7. col. 2. per totum lib. 1. & Paul. de Caſt. conſil. 101. in fin. lib. 2. idem vult in eccleſia.

Ex quo infertur, quòd ſi minor fecit quicquid diligens paterfam. feciſſet pro ſuis probationibus reperiendis, ceſſabit in eo reſtitutio ex capite ætatis.

Hæc declaratio habet in ſe veritatem, ſed non plenè diſſoluit difficultates.

13 Ego igitur dico ſic. Aut minor negligenter ſe geſſit in inſtrumentis alijsve probationibus reperiendis, & tũc detur ei reſtitutio ex capite ætatis, ex edicto minorũ.

Aut fecit eam diligentiam quam quilibet maior feciſſet pro illis reperiendis, & tunc non dabitur ei reſtitutio ex edicto minorum, ſed bene ſuccurretur ei ex clauſula generali, vti ſuccurritur, cuilibet maiori, quãdo ex iuſta ignorantia vel alio impedimento inſtrumenta reperire tempeſtiuè non potuit, de quo dixi ſupra q. 73. art.... & ſic intelligo quod dicebat Alexan. præall. quòd non detur ei reſtitutio ex clauſula generali vt minori, quia non reperitur in hoc quòd æquiparetur reipublicæ, ſed bene vt cuilibet minori.

14 Quid autem referat reſtitui ex clauſula † generali ex ſpeciali prærogatiua perſonæ, an verò ex cauſa iuſti, & legitimi impedimenti, ego dixi ſupra in 1. vol. quæſt. 3. artic. 1. verſic. ego puto, &c. vſque ad fi. vbi vide omninò.

Articulus IV.

15 AD quartum, An ſcilicet † hæc reſtitutio in integrum propter inſtrumenta nouiter reperta concedatur furioſis, prodigis, & cæteris huiuſmodi qui per alios reguntur?

Concluſio eſt quòd ſic, prout omnes proximè allegandi concludunt.

16 Et quidem in furioſis, & prodigis † ita in ſpecie concludunt Bar. in d. l. Imperatores, num. 1. Iaſ. nu. 9. & ibi Alex. oſtendit eſſe communem Curt. in d. l. admonendi, in reper. num. 18. Soc. ſenior regula 361. nu. 3. Vant. de nullit. §. ex defectus pro. eſſus, nu. 132. & Cremenſ. ſing. 119 in add. & Euerar in loco à min. ad fur. Per regulam Gloſ. in l. 2. C. de cur fur. quæ dicit huiuſmodi perſonas æquiparari pupillis. l. Fulcin. §. adeo. ff. ex quib. cau. in poſſeſſ. eatur. & facit etiam l. debitor. § ſi cum ll. ſeq. ff. de priuileg. cred.

17 Item in omnibus alijs perſonis, † quæ per alios reguntur idem tenet Felyn. in cap. ſuborta, num. 17. de re iud. per eandem Gloſſam.

18 Item in vniuerſitate † Per. Foll. in addit. ad Marantam. §. & quandoque appellatur, nu. 98. poſt Rom. conſil. 423. & Mauric. cap. 420.

19 Item in liberali cauſa. † Bar. in d. l. Imperatores. in fi. & Iaſ. num. 9. Card Sacchus in d. l. admonendi, num. 3. Socin. ſenior reg. 361. num. 4.

Per regulam l. 2. ſi liber. ing. eſſe dicatur. &c. in fine.

20 Amplia prædicta omnia † vt procedat, etiam ſi huiuſmodi perſonis quæ per alios reguntur, daretur regreſſus, & recurſus contra eorum adminiſtratores, puta ꝙ eſſent ſoluendo, &c.

Alber. in l. Imperatores, ante finem. ff. de re iud. & Iaſ. num. 11. & ratio colligitur ex his, quæ dixi ſup. 1. q. 3. art. in fine.

21 Limita verò econtra, vt hæc reſtitutio non poſſit impetrari niſi à principe ſupremo, vt in fiſco ſing. dixit Boſſ. in tit. ſi aduer. rem iud. nu. 9 per totum, vbi poſt diſputationem ita demum concludit.

Ex eo quia inquit hanc reſtitutionem dari potiùs ex gratia, quàm ex iuſtitia, vnde, &c. & ita intelligit d. l. diui fratres ff. de pœn.

22 Sed ſubintellige hoc, † vt procedat, quando peteretur hæc reſtitutio propter inſtrumenta de nouo reperta ex ſola prærogatiua perſonarum iſtarum, ſecus verò, ſi vel propter negligentiam earundem, vel propter iuſtum impedimentum, &c. tunc enim reſtitutio competeret de iuſtitia, ſicut cuilibet minori, vel maiori, ex edictis ordinarijs. de minor. & ex quib. cauſ. maior. & ita idem met Bart. declarat, & benè, in præalleg. tit. ſi aduer. rem iud. num. 9.

Articulus V.

23 AD quintum, An † prædicta procedant, ſi perſonæ prædictæ negligentiam adhibuerint in reperiendis inſtrumentis?

Aduertendum eſt, quòd iſte articulus modicum tangitur a Doctoribus, ſed tamen explicatione indiget propter intelligentiam terminorum.

Et licèt ſolutio eius pendeat ab his, quæ dixi aliàs ſupra quæſtione tertia art. 1. in fi. tamen hic paucis recolligenda ſunt, quæ pro extricatione huius difficultatis neceſſaria ſunt.

Diſtingue igitur duos caſus.

24 Primus eſt, † quando perſonæ huiuſmodi negligentiam adhibuerunt in reperiẽdis huiuſmodi inſtrumentis, vel teſtibus, &c.

Et hoc caſu concIude, quòd reſtitutio quidem eis dabitur, vt dicunt Paul. de Caſt. conſil. 257. num... lib. 2. & Boer. deciſ. 307. col. 1. ad finem.

Sed ego dico, quòd etiſt reſtitutio propria iuſtitiæ, quæ ex edicto minorum deſcendit, & quæ propterea à quolibet inferiori à principe dari poterit, & in hoc & propter hoc diligenter eſt aduertendum.

25 Secundus eſt, † quando perſonæ huiuſmodi non adhibuerunt negligentiam aliquã, ſed caſu & fortuna reperire non potuerunt, & tunc ego dico, quòd aut volunt reſtitui, vt quilibet maior, qui propter probabilem ignorantiam, vel aliud iuſtum impedimentum inſtrumenta reperire nõ potuit, & vtique probato impedimento dabitur reſtitutio eis, vt cuilibet maiori non priuilegiato.

Aut volunt reſtitui, vt fiſcus, vel reſpublica, vel eccleſia, vel pupillus, vel alia perſona eiuſmodi priuilegiata, etiam non docto de legitimo impedimento, & dico, quòd dabitur eis reſtitutio, ſed ex gratia à principe tantum ex prærogatiua ſpeciali perſonæ, vt dicebat Boſſius in titſ. aduerſ. rem iud. nu. 9. qui ita debet intelligi, & declarari, & remanent declarati iſti termini reſtitutionum, non ita paſſim ab omnibus cogniti.

Articulus VI.

26 AD ſextum, † Intra quantum ſcilicet tempus perſonis prædictis ſuccurratur; & an ipſo iure, vel ope reſtitutionis?

Huius dubitationis occaſionem dedit l. 1. C. de ſent. aduer. fiſc. latis, lib. 10. vbi fit mentio triennij, & l. fi. C. de têp. in int. reſt. vbi de quadriennio generaliter ſtatuitur.

Quid ergo hæc ita variè? Doctores in locis ordinarijs non aperta hanc difficultatem explicant, & ideo.

Fac duas inſpectiones.

27 Prima eſt, † intra quantum tempus ſuccurratur perſonis prædictis.

Secunda eſt, an ſuccurratur ipſo iure, an verò ſit neceſſaria ſemper reſtitutio in integrum?

Circa primam variæ ſunt ſententiæ.

Prima opinio eſt, quòd auxilium iſtud ſit perpetuum, ſicut cæteræ actiones, vt voluit Fulgoſ. in d. l. admonendi. ff. de iureiurãn. & in l. ſi ex falſis, nu. 5. C. de tranſ. & alij quàm plures, de quibus q. præc. art. fin.

Sed hæc ſententia quomodo reprobetur, collige ex his, quæ dixi d. art. fin.

Secunda opinio eſt, quod imò hoc remedium detur intra triennium duntaxat, & prout eſt expreſſum in d. l. 1. C. de ſent. aduer. fiſc. latis. lib. 10.

Et quod d. l. 1. non ſit correcta hodie, prout tenet Sal. in d. l. ſub ſpecie.

Quia inquit, quod d. l. 1. fuit facta poſt l. fi. C. de temp. in int. reſt.

Sed hoc eſt manifeſtè falſum, prout ex ſerie Imperatorum qui has duas leges condiderunt, conſtat.

Præterea, inquit, non poteſt fieri comparatio inter priuilegiatos prædictos, & priuatum; quia priuatus, neque olim, neque hodie reſtituitur ex hac cauſa probationis nouiter repertæ.

Sed reſpond. quòd hoc non eſt factum ratione alicuius comparationis, ſed conſtitutum eſt, vt in prædictis perſonis hoc ipſum, ſcilicet inſtrumenta non fuiſſe tempeſtiuè reperta, ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum, ſicut in alijs perſonis abſentia, infirmitas, &c.

Et ideo videtur non eſſe parcius ſubueniendum huiuſmodi priuilegiatis in ſuo caſu, quàm priuatis in ſuo.

Tertia igitur opinio eſt, quòd quando prædicti reſtituuntur non ſpeciali priuilegio, ſed aliqua iuſta de cauſa, & puta ex cauſa iuſtæ & probabilis ignorantiæ, tunc detur quadriennium, ſicut alijs priuatis, ne ſint deterioris conditionis quàm illi, ſi verò reſtituantur ex priuilegio ſpeciali, id eſt, tanquam negligentes, tunc triennium tantum dari debeat, ita dixit Paul. de Caſt. in d. l. ſub ſpecie. & dicit eſſe ipſam veritatem, & ita debere intelligi Salycet. præalleg.

Sed aduerte, quia reſpublica, fiſcus, minor, & cæteri, de quibus ſupra, prius etiam reſtituebãtur ex capite priuilegij perſonalis, quia eccleſia, pupillus, fiſcus, &c. & ſic d. l. fin. C. de temp. in int. reſt. quando quadriennium introduxit, etiam quo ad præfatas perſonas introduxit, & ſi dicas quod nos non loquimur de reſtitutione ordinaria, quæ prædictis datur, tanquam minori, vel eccleſiæ, vel reipublicæ regulariter ex tit. de mino. ſed de alia quæ competit etiam vbi non adfuit negligentia, vt dicebat Alex. in d. l. ſub prætextu, nu. 4. dico, quòd hoc caſu non culpabili Paulus de Caſt. vult dari quadriennium.

Quamobrem Doctores magis communiter ſteterunt

28 in ea opinione, & concluſione generali, † quod hoc caſu quoque quadriennium detur, & ita tenent Bart. in d. l. 1. C. de ſenten. aduer. fiſc. latis. lib. 10 nu. 3 Paul. de Caſt. in d. l. Imperatores, poſt princip. Bal. in d. l. ſub ſpecie, C. de re iudic. & de communi teſtatur Alex. in d. l. Imperatores. num. 6. & Franc. Lucan. in tractat. de priuil. fiſci. num. 51.

Moti, quia non debent eſſe deterioris conditionis iſti priuilegiati, quàm quilibet priuatus.

Sed certè iſta ſola ratio non ſufficit, quia iſti priuilegiati releuantur in alio, quia reſtituuntur etiam abſque eo quod legitimè impediti fuerint.

Quid igitur?

Ego puto veram hanc vltimam communem ſenten-

29 tiam conſiderando ſic. † Aut enim prædictæ perſonæ priuilegiatæ volunt reſtitui, quia legitimo impedimento fuerunt impediti, & tunc quare eis non debeat dari quadriennium ſicut debet dari cæteris maioribus, nulla ſuadet ratio, & hoc ipſum fatentur præfati penè omnes.

Aut volunt reſtitui ex capite negligentiæ, & edicto minorum, & tunc pariter ſi eis competit reſtitutio ſicut minoribus ex illo edicto, prout competit eccleſiæ, reipublicæ, pupillo, vniuerſitati, & ſecundùm plurimorum ſententiam etiam fiſco, & conſequenter omnibus penè prædictis perſonis priuilegiatis, nulla adeſt ratio quare eiſdem non debeat dari eadem reſtitutio quæ datur minoribus.

Aut volunt reſtitui ex priuilegio ſpeciali perſonæ, licet in cæteris etia non daretur reſtitutio ex edicto minorum, & tunc, quia hęc reſtitutio datur ex eadem ęquitate & ratione, quę datur minoribus, & conſequenter debet eſſe eiuſdem naturæ, & effectus cuius eſt reſtitutio ex edicto minorum, vt dixi ſupra q. 3. artic. primo, in fine, ſequitur quod debet durare quadriennio. neque plus, neque minus, ſicut & illa durat, vt d. l. fin. C. de temp. in int. reſt. & hæc in ſumma vt patet ea prædictis, eſt ſecurior, communior, & æquior opinio.

30 Circa ſecundum † duos caſus diſtingue.

31 Primus caſus eſt, † quando ſententia lata fuit dolo partis, vel ex præuaricatione aduocati, vel ambitione, & ſordibus ipſius iudicis, & tunc Doctores videntur concordare in hoc, quòd prædictis perſonis priuilegiatis ipſo iure ſuccurratur.

Ex eo quia ſi in hoc caſu alijs omnibus etiam priuatis ope reſtitutionis ſuccurritur, vt dixi ſupra quæſtione xx. artic..... præfatis debet ipſo iure ſuccurri ad hoc vt in aliquo priuilegiati ſint. Ita Gloſ. in d. l. Imperatores. ff. de re iud. & ibid. Paul. & Alex. qui de communi teſtatur, & qui in hoc caſu intelligendus eſt, idem Gl. in l. 1. C. de ſent. adu. fiſ. latis, lib. 10. & Gl. in d. l. admonendi.

Et adducitur etiam pro hoc d. l. 1. in verbo, retractari.

32 Et extenditur, † vt hoc caſu detur etiam actio in factum contra aduerſarium, propter dolum commiſſum, quæ actio eſt perpetua. l. ſi hominem. ff. mand.

33 Secundus caſus eſt, † quando non interuenit dolus, vel ſordes, vel gratia, vel præuaricatio, &c. & tunc dubitari poteſt.

Videtur enim, quòd non ſit opus reſtitutione in integrum etiam hoc caſu, prout tenuit Bald. in d. l. ſub ſpecie, num. 2. C. de re iudi. & idem in terminis voluit Euerard.

rard.in ſua cent.in loco à furioſ. ad mente captos, verſ. item & tertio.

Et facit, quia hoc quoque caſu nullum aderit priuilegium præallegatorum, ſi reſtitutione indigebunt, cum quilibet priuatus reſtituatur ex legitimo impedimento, vt ſupra dixi, vel ex edicto minorum, ſi ſit minor, vel eccleſia, vel reſpublica, vel alius mino. in hoc æquiparatus.

Sed in contrarium eſt communis ſententia, quam tenuit Gloſa in d.l.prima. C.de ſentent.aduer.fiſc.latis, & cum ea tranſeunt omnes præalleg. communiter. prout de communi teſtatur Marius Anguſc.conſil. 15.num.1. poſt Doctor. in §.rurſus. inſtitut. de action. & in d.l.ſi ex falſo.

Et facit d.l.1.in verbo, retractati, quia ſi ſententia eſſet ipſo iure nulla, non eſſet opus retractatione.

34 Præterea, & meliùs probatur, † quia ex defectu probationum non poteſt dici nulla, ſententia, neque hoc reperitur alicubi, vt dixi ſup.q.præc.art.., vbi latiùs deduxi, & per hanc rationem ita teneo cum communi.

35 Ad contrarium reſp. quod priuilegium † præfatorum ſatis conſiſtet in hoc, quod cum cæteri priuati regulariter non reſtituantur in integrum prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum, vt dixi ſupra q.73.art.1. niſi probent legitimum impedimentum, vel niſi probent ſe eſſe minores, & facilitate propria eſſe lapſos, iſti in hoc caſu ſi voluerint vti beneficio huius reſtitutionis, quæ datur fiſco ex priuilegio ſpeciali, & ipſis ad ſimilitudinem eius ſatis erit, quod allegent ſe eſſe de ijs, qui hoc priuilegio continentur, &c.

SVMMARIA.

1 *Inſtrumenta nouiter reperta quæ dicantur.*
2 *Per inſtrumenta nouiter reperta regulariter non retractatur ſententia.*
3 *Inſtrumenta quæ ignorata fuerunt, vel haberi non potuerunt ante ſententiam dicuntur nouiter reperta.*
4 *De inſtrumentis nouiter repertis, quæ dicta ſunt, an procedant in inſtrumentis nouiter fabricatis poſt rem iudicatam?*
5 *Authoris diſtinctio, an fuerint fabricata ab ipſo victo tantum, an de conſenſu ambarum partium?*
6 *De inſtrumentis, quæ dicta ſunt, procedunt in teſtibus nouiter repertis.*
7 *Quid in reſtitutione ex Edicto minorum.*
8 *Regula circa timorem ſubornationis teſtium, de qua in cap. fraternitatis, de teſtibus, habet locum non ſolum in terris Eccleſiæ, ſed etiam Imperij.*
9 *Teſtes poſt publicationem proceſſus, & didicita teſtificata ope reſtitutionis produci poſſunt, & examinari.*
10 *Et multò magis ſi eſſent teſtes magis fide digni quàm alij primo examinati.*
11 *Teſtes iſti an ipſo iure admittantur, an verò ope reſtitutionis?*
12 *An concluſio de qua ſub nu.6. non procedat niſi concurrentibus duobus; primò, quod iſti teſtes non?*
13 *Potuerint haberi niſi hodie. Secundò, quod ſciant aliquid quod maximè conferat ad retractationem rei iudicatæ.*
14 *Et an procedat, quando peteretur hæc reſtitutio ad reprobandos teſtes alias in cauſa examinatos?*
15 *Et an quando fuit examinatus magnus numerus teſtium?*
16 *Authoris diſtinctio in hoc, an iudex refrenauerit magnum numerum teſtium, vel non?*
17 *Et an procedat, quando victus potuit didiciſſe teſtificata?*
18 *Cautela authoris circa hoc prima quod curret videre teſtificata is, qui ſperat ſe poſſe habere teſtes.*
19 *Cautela alia, quod is, qui reſtitutionem petit, præſtet iuramentum, quod non animo calumniandi facit.*
20 *Reſtitutus aduerſus ſententiam propter inſtrumenta nouiter reperta, an poſſit vti in hoc iudicio etiam alijs inſtrumentis non nouiter repertis?*
21 *Authoris diſtinctio in hoc articulo.*
22 *Et quid ſi inſtrumentum prius cognitum eſſet principale, & nouiter repertum eſſet acceſſorium illius.*
23 *Et quid in teſtibus.*
24 *Inſtrumenta nouiter reperta fuiſſe, quomodo probetur.*
25 *Quis probet hoc, ſiue cui incumbat hoc onus probandi.*
26 *Declaratio ad l.admonendi, ubi, ſe repériſſe dicat. ff.de iureiurando.*
27 *An planè, vel ſemiplenè probari debeat, ſicut quodlibet impedimentum regulariter probari ſolet?*
28 *Quid in impedimentis alijs, quæ non pendent à conſcientia impediti.*
29 *Quid in impedimentis pendentibus à conſcientia impediti veluti ignorantia.*
30 *Et quid ſi iſte, qui petit hanc reſtitutionem ſemel peierasſet in hoc.*
31 *Periurus excluditur à multis priuilegijs, quæ aliàs quo ad fidem ei adhibendam competerent.*
32 *Et quid ſi periurus iſte pœnitentiam egiſſet de periurio primo.*
33 *Authoris opinio in hoc.*
34 *Et quid ſi iſte petens reſtitutionem ſemel, & bis adita iurandum admiſſus fuiſſet.*
35 *Et quid ſi è contra probaretur inſtrumentum de quo agitur fuiſſe publicum, & notorium, & manifeſtum.*
36 *Et quid ſi iurans non eſſet omni exceptione maior, videlicet ſi non eſſet integræ opinionis, & famæ.*
37 *Reſtitutio hæc, quæ datur ob inſtrumenta nouiter reperta duret quadriennio, an perpetuò?*
38 *Differentia horum temporum quo ad vtilitatem.*
39 *Reſtitutionis in integrum remedium ex conſtitutionibus principum deſcendit confirmatione, non inuentione.*
40 *An concluſio, de qua nu. 37. procedat etiam ſi poſt quadriennium conſtaret de bono iure ipſius victi per probationes nouiter repertas?*
41 *Et an ſi ageretur non ex clauſula generali, ſed ex conſtitutionibus principum?*
42 *Conſtitutiones principum, quatenus concedunt reſtitutionem ex clauſula generali aliquo caſu, concedunt procedende extenſiuè, ſeu deliberatiuè circa clauſulam generalem prætoris: ſi qua mihi iuſta cauſa, &c.*

QVÆSTIO LXXVI.

De inſtrumentis nouiter repertis quædam generalia, neceſſaria pro declaratione eorum, quæ dicta ſunt in tribus quæſtionibus præcedentibus.

QVæ ſuperius dicta ſunt in tribus præcedentib. quæſtionibus de reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam propter inſtrumenta nouiter reperta neceſſario indigent quibuſdam declarationibus generalibus, circa hos terminos, inſtrumenta nouiter reperta. Quæ ſcilicet intelligantur inſtrumenta nouiter reperta, & an idem in teſtibus nouiter repertis dicendum ſit, & ſimilia, quæ proximè ſubijciam: Ideò neceſſe duxi ſubijcere immediatè quæſtionem hanc ſeparatam, & illam ſex hiſce Articulis expedire.

Primò, quæ dicantur inſtrumenta nouiter reperta, & quæ non?

Secundò, An quæ dicta ſunt de inſtrumentis nouiter repertis procedant in inſtrumentis nouiter fabricatis poſt rem iudicatam?

Tertiò, An quæ dicta ſunt de inſtrumentis, procedant in teſtibus nouiter repertis?

Quartò, An vnà cum inſtrumentis, vel teſtibus nouiter repertis, poſſit vti quis etiam alijs non nouiter repertis?

Quin-

Quintò, Quomodo probetur inſtrumenta fuiſſe nouiter reperta?

Sextò, Quanto tempore duret hæc reſtitutio in integrum, quæ datur prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum?

Articulus I.

1 AD primum, Quæ ſcilicet dicantur inſtrumenta † nouiter reperta?

Dicunt Doct. communiter, quòd inſtrumenta nouiter reperta dicuntur illa, quæ quis ante ſententiã & rem iudicatam ignorauit, vel, quæ etiam ſi ſciuit, tamen habere non potuit propter aliquod ineuitabile impedimentum. Ita Paul. de Caſt. in d. l. admonendi, num. 8. ff. de iureiur. & Ptolem. ibi num. 11. allegans etiam not. in c. vt circa, de elect. idem Curt. in d. reper. nu. 59. in fin. & Rip. num. 19. & neminem reperiti diſerepantem.

Sed aduertendum eſt, quòd licèt hæc concluſio in ſe vera, & rationabilis ſit, & quod qui contrarium attentaret contra æquitatem ſentiret; tamen per eam confundi ut penitus regula communis iuris & Doctorum, ꝙ
2 ſcilicet per inſtrumenta nouiter reperta † regulariter non retractatur ſententia ope reſtit. in integ. de qua dixi ſupra q. 73. art. 2. nam clarum eſt, quod ſi inſtrumenta non potuerunt haberi, vel ignorata fuerunt ante ſententiam, competit reſtitutio, vt dixi ead. q. 73. art. 3. ergo vel inſtrumenta non dicentur nouiter reperta, vel propter illa dabitur reſtit. regulariter.

3 Ego igitur † dicarem, quòd negari non poteſt quin inſtrumenta, quæ ignorata fuerunt, vel haberi non potuerunt ante ſententiam dicantur nouiter poſtea reperta, & in hoc eſt vera communis concluſio prædicta, ſed addi debet, quod generaliter dici poteſt inſtrumenta nouiter reperta, quoties in eo iudicio in quo quis victus eſt, ea non produxit, & hodie tanquam noua vult producere: tunc enim diſceptabitur an ex negligentiæ, vel impedimenti legitimi cauſa producere omiſerit, & hoc puto ſecuriùs.

Articulus II.

4 AD ſecundum, An † ſcilicet quæ dicta ſunt de inſtrumentis nouiter repertis procedant in inſtrumentis nouiter fabricatis poſt rem iudicatam?

Videtur, quòd non.

Quia non adeſt eadem ratio vt manifeſtum eſt; & ppt a ita tenuit Bart. in d. l. admonendi, & ibi Ang. n. 3.

Sed contra eſt communis aliorum ſententia Paul. de Caſt. in d. l. admonendi, num. 12. & ibi Roman. num. 7. Alexan. num. 15. Cato Sacchus num. 8. & ſeq. Ptolem. num. 10. Caccialup. num. 20. Curt. num. 17. & in reper. nu 49. Orian. num. 8. & Io. de Prato num. 28. Rip. n. 36. in fine, & de communi teſtatur Iaſ. præalleg. num. 35. dicens, quòd cum Bart. tenet ſolus Ang. & quod communiter reprobatur in hoc.

Et facit pro hac ſententia l. ſecunda. C. commun. vtr. iud. &c.

5 Ego † pro concordia ſic diſtinguendum puto, Aut hęc inſtrumenta fuerunt nouiter fabricata ab ipſo victo tantum, & procedit prima opinio Bartoli, non potuit enim in præiudicium partis abſque facto eius aliquid noui ſtatuere.

Aut inſtrumenta nouiter fabricata fuerunt de conſenſu ambarum partium, & tunc, Aut fuerunt fabricata ad hoc vt à ſententia recederetur, & procedit ſecunda opinio cõis. Aut ad hoc, vt fieret quaſi noua tranſactio, & quaſi noua ſententia ferretur, & cum hoc partium conſenſu fieri non poſſit poſt tranſitum in iudicatum. l. ſi diuerſa, & ibi omnes. C. de tranſa. habebit adhuc locum prima opinio Bar. & ita eſt de intentione clara omnium penè allegatorum in ſecunda opinione, vt per Cato. in d. l. admonendi, nu. 9. & per Coraſ. ibi num. 17. & Alex. nu. 17. & ita pertranſirem in hoc articulo.

Articulus III.

6 AD tertium, † An ſcilicet quæ dicta ſunt de inſtrumentis procedant in teſtibus nouiter repertis?

Diſtingue duo capita.

7 Primum eſt, † quid in reſtitutione quæ petitur ex edicto minorum.

Secundum eſt, quid in ea quæ petitur ex edicto maiorum, &

Quo ad primum, dic vt dixi ſupra q. 65. art. 12.

Quo ad ſecundum dubitari poteſt.

Videtur enim quòd non.

Propter timorem ſubornationis, & regulam propterea conſtitutam, de qua in c. fraternitatis, de teſtibus quam non ſolùm in terris Eccleſiæ, ſed etiam Impe-
8 rij † procedere ex magis communi ait Bellon. in conſil. 25. num. 8. & præalleg. D. meus Eugen. in d. l. admonendi, dicens, quod qui aliter de communi teſtantur, errant.

Præterea non videtur, quod debeat eſſe melioris conditionis quis poſt ſententiam, quàm ante, &c.

Tertiò, quia tenere videtur Bal. in d. l. admonendi, col. 3. verſic. 3. quæro, &c.

In contrarium tenent alij Doctor. communiter. Innocent. in cap. cum veniſſent. verſic. credimus autem, de reſt. Idem vult Gloſ. Bart. Bald. & Salycet. in l. fin. C. de reb. dub. Alber. in d. l. Imperatores, num. 2. verſic. ſed quia. Iaſ. in d. l. Imperatores. num. 10. & ita tenere ait Canon. in cap. fin. de iureiuran. & Doctor. in d. l. admonendi, in fine. ff. de iureiuran. Bart. ibi in fine, Paul. de Caſt. num. 13. Ptolem. num. 5. Caccialup. num. 11. Curt. num 38. Ioan. Prat. num. 11. Coraſ. num. 43. Iaſon in fine, in repet. num. 321. in fine, Boſſ. in tit. ſi aduer. rem iud. Mauric. cap. 390. in fine, & firmat præallegat. D. meus Eugen. in dicta l. admonendi, num. 29. verſic. amplia ſexto. Vrllabol. commun. opinio. in verſ. reſtitutio, num. 47. vbi de communi teſtatur, & de communi quoque Iaſ. d. num. 10.

Et ita tenendum puto.

Pro quo facit in primis, quia vt inquiunt præalleg. hęc diſpoſitio eſt fauorabilis, ergo amplianda.

Præterea aliàs æquiparantur inſtrumanta, & teſtes. l. in exercendis. C. de fid. inſtr.

Quinimò teſtes dicuntur inſtrumenta, l. notionem. §. inſtrumentum. ff. de verbor. ſignific.

Et facit vltra prædicta in ſimili, quia datur reſtitutio ad examinandos teſtes poſt didicita teſtificata ſuper eiſ-
9 dem, vel directo contrarijs † ex clauſula generali, propter iuſtam cauſam ignorantię, vel aliud legitimum impedimentum, vt per Innoc. in c. vltra tertiam, in Gloſ. in verbo, nequibit, Bart. in authen. qui ſemel, ſub num. 12. verſic. ſed ſi illos. C. de probat. cum concordan. per Ant. Gabr. in tit. de teſtib. concluſ. 21, num. 51. & dixi ſupra, quæſt. 63. art. 12.

Quam tamen concluſionem intellige, vt dicam ſtatim in limit.

Ad contrarium reſpon. quòd vbi adeſt cauſa propter quam ab initio iſti teſtes non fuerunt examinati, id eſt, vel ignorantia, vel aliud iuſtum impedimentum, facit ceſſare timorem, & præſumptionem ſubornationis, ſicut aliàs in minore, idem operatur imprudentia, & lapſus iuuenilis, vt dixi d. q. 45. art. 11. verſic. ego autem, & dicam etiam prox. in limit.

Concluſio igitur ſit, quod ea quæ dicta ſunt, de inſtrumentis nouiter repertis procedant etiam in teſtibus.

10 Ampliaturque † vt multò magis procedat, quando iſti teſtes nouiter reperti eſſent magis fide digni, quàm alij primo examinati. ita ſing. vult Caccialup. in d. l. admonendi, num. 30 & Iaſ. ibi num. 41.

11 Limitatur è contra † aliquibus modis per Doctores, & primò, vt non ipſo iure admittantur iſti teſtes, ſed ope reſtitutionis, & iſta eſt communis, ne quis te deciperet,

de

Digitized by Google

de qua teſtatur ex omnium conſenſu Syluan. in conſil. 15.num.5.lib.1:

12 Limitatur † ſecundò, vt procedat ita demum ſi hæc duo concurrant,& probentur,aliàs non. Primum eſt,quòd non niſi hodie potuerint reperiri iſti noui teſtes,vel ſi reperti fuerunt,tamen haberi non potuerunt,puta quia de longinquo erant euocandi, & interim cauſa expedita fuit,& lata ſententia.

13 Alterum eſt, † quòd iſti teſtes nouiter reperti ſciant aliquid,quod maximè, & principaliter conferat ad retractationem rei iudicatæ,& quo ſtante illa debeat omninò reuocari,Bald.in l.nam & poſtea. §.ſi minor. ff.de iur. & ibi Bart. & Paul.de Caſt. & poſt eos Syluan.d. conſ.19.num.4.lib.1.

14 Limitatur tertiò,† vt non procedat,quando peteretur hæc reſtitutio ad reprobandos teſtes aliàs in cauſa ex aduerſo examinatos, Capyc.deciſ.6a.in cauſa,& ſequitur idem Syluan.conſil.19.num.1.lib.1.

Et ratio eſt,quia odioſa videtur hæc petitio,& reſtitutio ex clauſula generali non conceditur in odium alterius,arg.l.ſciendum.ff.ex quibus cauſ.maior.

15 Limitatur † quartò, vt non procedat quando eſſet examinatus magnus numerus teſtium, nam tunc prætextu aliorum teſtium nouiter repertorum, non dari hanc reſtitutionem dicit idem Syluan.d.conſil.19.nu.4.

Et allegat dictum Inn.in c.auditis, extra de reſtitut. in integrum.

Sed pace Syluani ego non puto veram hanc limitatio-
16 nem ita ſimpliciter; † Sed ſic ſublimitandam puto.

Aut enim petens reſtitutionem petit hoc prætextu, quòd iudex refrenauerit productionem teſtium,vel dilationes abbreuiauerit,& propter ea non potuerit iſtos teſtes examinare,& tunc poteſt procedere eius dictum, & quod tradit Innoc.in d.c.auditis,ad finem.

Aut verò petit reſtitutionem ipſo prætextu, videlicet, quia non potuit habere prius ipſos teſtes,vel ignorauit eos:& tunc ſecus,quia non ſequitur examinauit multos teſtes, & ſuccubuit,ergo ſi nouos teſtes reperit,non debet admitti ad illos examinãdos, quia nihilominus ſuccumberet,nam benè poteſt eſſe,quòd illi noui teſtes ſciant, id quod neſciuerunt priores teſtes, licèt in numero fuerint,& quod iſti noui ſufficiant ad victoriam,& Inn. nihil dicit cõtra hoc: Quinimò remittit hoc arbitrio iudicis,qui(vt dixi ſupra limit.ſecunda)debebit cognoſcere,an iſti teſtes ſciant aliquid releuans, & ſufficiens ad victoriam,& retractationem rei iudicatæ?

17 Limitatur † quintò, vt procedat,quando victus non potuit didiciſſe teſtificata, aliàs ſecus. quia quando illa vidit, & didicit, non ceſſat timor ſubornationis,& diſpoſit in cap.fraternitatis,de teſtib.& ita per hanc rationem tenet Iacob. Buttig.in d.l.admonendi, in fine, & poſt eum Bart.ibi,& Caccialup. num.11.in fine, & demum firmat Curt.ibi in prima lect.in fine,& veriorem ait Ant. Gab.in tit.de teſtib. concluſ.11.num.131.& dicit eſſe de mente Abba.in d.c.fraternitatis, & communem ait præal.D.meus Eugen.in d.l.admonendi, in 29. limit.in vlt.ampliat.illius. Sed in contrarium eſt illa communis concluſio, quod quemadmodum minor poteſt nouos teſtes producere poſt didicita teſtificata,etiã ſuper iiſdem,vel directò contrarijs,vt deduxi plenè ſupra quæſt.65.art.11.nu...Ita pariter & maior ex clauſula generali prætextu iuſti impedimenti, prout communem eſſe deduxi d.q.65.& d.artic.11. in ſecundo dubio nu....cum rationibus, & ampliationib. de quibus ibi,& idem met Ant. Gabriel. hanc concluſionem ponit ſine controuerſia d.concl.11.nu.51.& propterea contra opinionem & limitationem ſupradictam tenent Felyn. in d.c.intimauit,num.3.verſic.4.aduerte,de teſt. & Curt. ſenior in d.l.admonendi,n.40. vbi pulchrè allegans Albet.ibi in fi.& Butr.in cap.fin.de iure. Idem quoque tenet Coraſ. ibi num.43.& Iacob.ibi in fine primæ lect.& in repet.nu.321. in fine allegans etiam alios contra Bar. quinimò dicit quod Bar. met cõtrarium vult in d.auth. qui ſemel,num.12.C.de probat.

Et mihi videtur verior & æquior ſententia, & bene fundata in d.communi concluſione,ad quam miror non aduertiſſe Doctores qui hanc limitationem poſuerunt, quia neceſſe eſt vel illam communem concluſionem deſtruere, vel hanc limitationem non tenere, prout ego non teneo, propter quam illam concluſionem communem tenui,& firmaui,d.q.65.art.11. in ſecundo dubio, & per ea,quæ ibi dixi,idem firmo hic.

18 Ad cautelam † tamen ſuaderem alterum ex duobus, vt is,qui dum litigat,timet de hoc,quia non poteſt reperire teſtes, vel habere eos, de quibus habet fumũ, quod ſcire poſſunt veritatem,non videat teſtificata,prout fieri ſolet Romæ à prædictis curialibus.

19 Vel vt is qui petit † hanc reſtitutionem, præſtet iuramentũ quod non animo calumniandi petit,ſed quia reuera fuit legitimè impeditus iſtos teſtes nouos in prima inſtantia producere,vel quia ignorauit, ſecundùm Soc. in tract.de teſtibus,nu.126.poſt Specul.in tit. de teſt.in integ.§.fin.& Felyn.d.cap. inſinuauit,num.2.de teſt. vt dixi d.art.11.& l.fin. verſic.& ad cautelam.

Articulus IV.

20 AD quartum, An,ſi is qui reſtitutus fuit † aduerſus rẽ iudicatã prætextu inſtrumentorum,vel teſtium nouiter repertorum, poſſit in hoc iudicio reſtitutionis vti etiam alijs inſtrumentis non nouiter repertis?

Videtur quòd poſſit.

Quia veriſimile eſt,quòd vſus non fuerit alijs inſtrumentis prius repertis,& cognitis,quia abſque illis poſtea repertis non proderant,nec ſufficiebant ad victoriam, vnde illis vnà cum iſtis producere,& vti poterit,quia illis ſine iſtis dicetur vti non potuiſſe, ſi illi ſine iſtis non opitulabantur,argum.l.argentarius. §.ſed an hoc procedat,ff.de edẽdo,& faciunt notata in c.ſerles, de teſt. & in l.certi.§.quoniam.ff.ſi cert.pet.

Sed contra eſt tex.in d.l.admonendi,ibi,quibus ſolis nũc vſurus ſit.ff.de iureiur.& per iſtũ tex. Doctores vbique cõmuniter,& in ſpecie Pau.de Caſt.ibi n.4. & Boer. dec.307.in fin.& Curt.iun.conſ.18,col.2.verſic.3. & alij quos colliges ex limitatione ſeq.vel ex concluſione mea.

Per d.verbum, ſolis, & per hanc rationem,quia ſi in alijs fuit negligens non debet ei ſubueniri. l.non enim. ff.ex quib.cauſ.maior.

21 Ego pro reſolutione dico ſic. Aut inſtrumenta nouiter reperta nil commune habent cum alijs prius cognitis,neque indigent adiuuicem mutui auxilij ad victoriam,& clarum eſt quod ſolis nouiter repertis vti poterit, & ſic procedit vno modo regulariter communis concluſio,& d.l.admonendi,in ver.ſolis.

Aut inſtrumenta nouiter reperta non ſufficiunt ad victoriam abſque auxilio aliorum prius cognitorum,& tunc,Aut alia prius cognita fuerunt quidem producta, & quo ad ea non fuit adhibita negligentia, ſed non iuuarunt,& tunc dico,quòd ſi hodie propter repertionem nouorum inſtrumentorum vnà cum illis conferunt ad victoriam, is qui reſtitutus eſt, poterit vnà cum nouis, etiam veteribus vti. & ita in hoc caſu tenent expreſsè, Caccialup.in d.l.admonendi, nu.14. & 15. Rip.nu.22. & Coraſ.nu.76.& idem ſub num.75.dicit,quòd etiam alij ita tenent hoc caſu, & ſequitur etiam præalleg. D. meus in d.l.admonendi,nu.29.verſic.amplia tertio.poſt Angel.ibi,per d.l.argentarius.§.ſed an hoc. ff.de edendo.cum ſimilibus,ſupra adductis pro prima opinione, quę in hoc caſu optimè procedet.

Et ita ego tenendum puto, quicquid voluerint quidam antiqui,de quibus per Iaſ.& Caccialup.præal. per d.l.admonendi,in verbo, ſolis,quia ſatis commodè reſpondet,& ſatisfacit Coraſ.d.num.75.

Aut inſtrumenta prius cognita non fuerunt aliquo

modo producta,& tūc aut hoc fuit factum ex mera negligentia,& procedit communis concluſio, & ratio illa quæ pro ea adducitur, ſcilicet quòd negligentia non meretur reſtitutionis auxilium d.l.non enim.ff.ex quibus cauſis maior.

Aut non fuit factum ex negligentia,ſed quia manifeſtè conſtabat ex inſpectione eorundem, quod de iure non opitulabantur ad victoriam abſque iſtis, quæ poſtea reperta fuerunt,& tunc tene primam opinionem, quod ſcilicet reſtitutus ad audientiã vtriſque vti poteſt,prout ſingulat.dixit Ripa in d.l admonendi,nu.24.

22 Quam ampliat,† vt procedat etiam ſi inſtrumentum prius cognitum eſſet principale, & illud poſtea nouiter repertum eſſet acceſſorium illius.

Et mihi placet tam deciſio, quàm ampliatio,quia eadem adeſt ratio, de qua ſupra, nam impedimentum quod adfuit circa inſtrumenta nouiter reperta,propter quod produci non potuerunt,abſorbet ſecum,& corrodit negligentiam ſi quæ dici poteſt talis in non producendo inſtrumento veteri, quia ſcilicet ſine iſtis ſufficiebat ad victoriam ; vnde cognitio illius, nil relevabat,ſi cum illo ſolo vincere non poterat : quinimò temerè expenſam illam producendi feciſſet,ſi ſine iſtis nouiter repertis produxiſſet,vnde excuſari vt impeditus, non accuſari vt negligens poteſt.

Et hoc eſt æquius.

23 Prædicta in quibus † concluſum eſt reſtitutum poſſe vti etiam inſtrumentis veteribus vnà cum nouis, reſtringunt quidam,vt non procedant in teſtibus,propter timorem ſubornationis ; ita Curt.in d.l. admonendi,nu.15.dicens ita cõmuniter tenere Ang.Rom.& alios ibi.

Sed ego non conſentio cum præfatis in hoc.

Quia iſte timor ſubornationis non attenditur in hac reſtitutione,vt dixi ſupra artic. præced. ſecundùm communem opinionem, vnde iſte timor, cum non maior ineſſe poſſit in caſu iſto,quam regulariter inſit in huiuſmodi reſtitutionis conceſſione, non debet inducere iſtam iniquitatem in vtendis nouis teſtibus, quam oſtendimus non eſſe inducendam in vtendis nouis inſtrumentis.

Articulus V.

24 AD quintum,Quomodo † ſcilicet probetur inſtrumenta fuiſſe nouiter reperta ?

Diſtingue duo capita.

Primum eſt, quis probet hoc, ſecundum quomodo probari debeat,id eſt,in qua ſpecie probationis.

25 Circa primum,† videtur,quod ſtetur aſſertioni illius qui dicit ſe nouiter reperiſſe, adeo quod onus probandi contrarium incumbat aduerſarijs. in primis per tex. in d.l.admonēdi,ibi,ſe reperiſſe dicat,ff.de iureiur.præſertim addendo & iungendo.l.ſi minorem.C.de reſt. in int. & quia ita tenet Ripa in d.l.admonendi,num.21.

Sed contra eſt veritas,prout tenent omnes allegandi infra in ſeq.capite.& ita teneas,quia regulariter is qui impedimentum allegat, quare prius non potuerit iura ſua producere, debet illud probare per ea quæ dixi ſupra q.38.art.primo,circa regulam & modum probandi impedimenta.

26 Ad contrarium reſp. quòd debet intelligi † ille text. ſupplendo ſcilicet & probet,quia qui aliquid dicit probare debet,l.eum qui,cum alijs ſimil. ff.de proba. & ſic ſuppletio iſta de iure eſt.

Et ad dictum Ripę reſp.

Quod intelligitur,aſſertioni,id eſt,iuratę,quia regulariter impedimentum præſertim ignorantiæ iuramento probare ſufficit,vt dicam proximè ſeq.capite.

27 Circa ſecundum videtur, quòd † plenè probari debeat,ſicut quodlibet impedimētum regulariter probari ſolet,vt dixi d.q.38.art.3.& in hanc partem inclinat Curt.in prima lect.d.l. admonendi, nu.14. & Ioan. de Prato veteri,num.12,in fine.

In contrarium videtur communis ſententia, vt de ea teſtatur Coraſ.in d.l.admonendi. numero 61. & ab ea non eſſe diſcedēdum fateri damum videtur Caccialup. ibi, & etiã alij, quòd ſcilicet iuramentum impediti ſufficiat. Moti ex eo,quia non eſt veriſimile quod qui non produxit inſtrumentum pro ſua cauſa faciens,id ex alio fecerit, quam quia ignorauerit illud, aliàs enim ſi non potuiſſet alio impedimento detentus proteſtatus fuiſſet in primo iudicio,& iudex expectaſſet,vel in præſenti vigore proteſtationis aliqua probatio non eſſet neceſſaria, atqui ignorantia regulariter probatur iuramento, cum pendeat à conſcientia eius qui eam allegat,Glo in cap.vt circa.de electio.in ſexto,& dixi dicta quæſtio.38. articul.6.

28 Pro concordia,& veriori † ſententia ex intētione Doctorum,ego dicerē ſic. Aut ſumus in impedimētis alijs quæ non pendent à conſcientia impediti, & in iis ego puto veriùs quod plenè probari debeat impedimētum, prout tenent in terminis iſtis Soc. in cap.ſi. de iureiur. Caccialup. in d.l.admonendi,num.13. & Ripa nu.54. & moneor,quia regulariter iſta impedimēta plenè probari debent,non autem ſufficit probatio per iuramentum,vt dixi ex communiori,& veriori opinione in d. q. 38.art.3. vel ſaltem hoc caſu dicerem eſſe remittendū arbitrio iudicis,prout eſſe ſecuriorem,& æquiorem ſententiam dixi ex communi d.art.3.& idem vult Menoc. de arbit.iud.lib.2.caſu 241.nu.5.vbi ſenſit hanc ſententiam Soc.Rip.& aliorum,& idem dicto lib.2.caſu 118. nu.3. plenè corroborat hanc de arbitrio iudicis, vnde non recedas ab altera prædictarum, & à ſecunda quæ eſt ſecurior.

29 Aut ſumus in impedimento ignorantiæ, quod pendet à ſecreto cordis & conſciētiæ, & tunc intrepidè teneo quod ſufficit probatio eius per iuramentum, prout Doct. magis communiter in hoc concordant,Bal.in dicta l.admonendi, col.2.verſ.4.quæro,Angel.ibi num.3. Paul.de Caſt.nu.8.Cato Sacchus,nu.19.Ptolem.nu.4. Caccialup. num.12. qui teſtatur de communi Legiſtarum,Curt.ibi in prima lectu.nu.14.qui pariter de communi. Roman.num.17.Coraſ.num.57. Ripa nu.55.& de communi & D.meus ibi cat.4 in fine,& alibi Guid. Papæ quæſt.124.nu.3. & Menoc.de arb.iud.lib.2.cent. 3.caſu 241.num.4.& vltra hoc idem generaliter tenent omnes illi quos congeſſi d. quæſt.38. art. 6.in princ. vbi communem eſſe oſtendi, quòd impedimentum ignorantiæ regulariter iuramento probari ſufficit.

Et ratio eſt ibi ex tex. & Gloſ. ibi in d.c.vt circa, de elect.in 6.cum ſimil.

Et facit in propoſito pulcher tex.in c.paſtoralis.de except.intelligendo eum, quod non ſolum in dilatorijs, ſed etiam in peremptorijs loquatur, prout intelligunt Abb.Fel.& alij ibi.

Faciat etiam l.non omnes §.à barbaria.ff.de re mil.

Et hac concluſione retenta, quæ omnium conſenſu recepta & de iure veriſſima eſt.

30 Limita eam quadrupliciter,& primò, vt non procedat,quando iſte ſemel peierasset in hoc. Roman.in d.l. admonendi, num.19. Cato ibi numero 19. Caccialup. nu.12.Curt.iun.repet.num.16.Coraſ.num.61.Menoc. d.lib.2.caſu 118.num.4. & Marſ. de fideiuſ. num.168. & ſeqq.

Per can. paruuli 22.q.5.& auth.ei qui iurat.C.de bo. auth.iud.poſſid.

Sed contrarium in hoc ſentit Rip.in d.l.admonendi, num.56.

Arg.l.in arenam.C.de inof.teſtam.& ibi Glo.& in l. viro.ff.ſol.matr.

Ego breuiter dico veram limitationem, tùm per d. can.paruuli,22.q.5.

31 Tùm quia † periurus excluditur à multis alijs priuilegijs,quæ aliàs ei competerēt quo ad fidē ei adhibendam , vt latiſſimè & plenè proſequitur Marſ. præal.d. nu.168.

Digitized by Google

num.168.& ſeq.& corrobora p ea quæ dicã in 4.limit.

32 Sublimitant tamen,† & modificant hanc limitationem,niſi iſts periurus pœnitentiam egiſſet de periurio primo,vt poſt Abb, in cap.per tuas,de ſimo. tradit pro ſing.Mant.ſing.415.per c.teſtimonium,de teſtib.

Sed mihi videtur probare contrariũ ille text.ibi dum excipiendo caſum noſtrum,inquit pręterquam pro reatu periurij,& Gloſ.ad literam hoc notat,contra præallegatos.

33 Vnde dicerem ſic, q ſi † iſte periurus allegat ſolum pro ſe,quòd de primo periurio pœnitentiam egit,& minimè admittendus eſt,per d.c.teſtimonium, & Gloſſam ibi,vbi expreſſum,ſi verò allegat etiam quod reſtitutus fuit ab omni infamia & nota periurij,tunc dic vt dicam infra circa reſtitutionem gratioſam,q.96.artic.1.& ſeq.

34 Limitatur † ſecundò,niſi ſemel & bis quis ad hoc iuramentum admiſſus fuiſſet & vellet iterũ admitti,quia non audiretur,Rom.in d.l.admonendi,n.17.Caio Sacchus nu.19.Ptolem.n.4.Caccialup.n.12. Curt.in repet. num.15.cum concord.Coraſ.num.63.verſic. ruſus. & dicit ipſi quod hæc habilitas non niſi ſemel concedi debet.

Per text.ſingul. iu l. fin. in fin. ff.de bon.author.iud. poſſid.

Sed aduertendum eſt,quòd in primis quatenus allegatur quòd non niſi ſemel admittatur, non probat, quia illud quando non adeſt cauſa concedendi, ſecundam exemplationẽ diſponitur, ſecus verò ſi ſubſit cauſa,& iuretur quod non calumniandi, &c. prout hic nos quoque præſupponimus. Quatenus verò deinde adducitur ille text.quod non amplius quam bis admittatur quis ad hoc beneficium,bene probat in ſuis terminis ille text.ſed videtur mihi,quod diuerſa ſit ratio terminorum de quibus ibi à terminis noſtris, nam non agimus hic de concedenda hac reſtitutione ſemel, vel pluries, hoc enim eſt diſcuſſum,& determinatum alibi per nos ſupra q.16.artic.1.& ſeq. ſed de modo probandi cauſam reſtitutionis in caſu quo veniat reſtitutio cõcedenda,vnde ſi caſus & æquitas poſtularet, vt reſtitutio hoc prætextu inſtrumentorum nouiter repertorum pluries concedenda veniret,nõ video, quare qualibet vice non deberet admitti ipſe impeditus ad probãdum eius impedimentum ignorantiæ iuramento proprio, præſertim cum ſi prima vice non conſtat quod peierauerit,iniquum videatur eum nõ admittere ad iurandum etiam alijs vicibus in eodem caſu.

35 Limitatur † tertiò,vt non procedat, ſi contra probaretur inſtrumentum de quo agitur fuiſſe notorium publicum,& manifeſtũ, & in ſumma pars aduerſa vellet probare ſcientiam ipſius petentis reſtitutionem in integrum: nam audiri deberet,& iuramentum huiuſmodi non concederetur, ita poſt Oldr.conſ.3.Fely.in d.c.paſtoralis.nu.6. verſ.hoc autem, de except. cum concord. Coraſ.in d.l. admonendi, n.25.cum exemplis in ſimili. & idem vult Rip.ibi,num.55.dum inquit,quod hoc de iuramento non procedit,quando petens reſtitutionem haberet præſumptiones contra ſe,& ita tenet etiam D. meus Eugen.ibi limit.3.car.5.in prin.& veriſſimũ puto.

36 Limitatur † quartò,vt non procedat,quando iurans non eſſet omni exceptione maior, videlicet, ſi non eſſet bonæ opinionis,& famæ. Gl. in c. ſignificaſti, verſ. ſi ita eſt,de homicid.Bal.in l.falſus,col.3.C.de fur. Dec.conſ. 37.colum.4.num..verſic.3.prin. Aym.de antiq. tẽp. in 1.ſectione,num.33.Eugen. præall.car.5. & pulchrè per plura ſimilia Marſ.de fide iuſt.num.69.& ſeqq.& comprobatur hæc limitatio à limitatione prima de qua ſupra,& illa per generalitatem iſtius confirmatur.

Articulus VI.

37 AD ſextum,† An ſcilicet hęc reſtitutio in integrũ; quæ datur propter inſtrumenta nouiter repertа, duret perpetuò, an quadriennio tantum?

38 Vtilitas conſiſtit in hoc,† quia ſi perpetuò durat,non præſumitur ei niſi ſpatio 30.annorum,ſed incępit currere ſtatim à die læſionis hoc tempus, ſi verò durat quadriennio tantum, præſcribitur quidem ſpatio quatuor annorum, ſed non incipit currere hoc tempus niſi à die ſcientiæ, ſecundùm Rip.in d.l.admonendi,nu.17. ff.de iureiur.& dixi plenè ſup.q.20.art.4.

Videtur autem quod ſit perpetuum hoc remedium.

Primò,quia ex conſtitutionibus Princip.deſcendit,vt d.l.Imperatores. ff.de re iud. ergo &c. inſt. de perp. & temp.ſct.in princ.

Secundò, per c.cum venerabilis.ff.de except.

Tertiò,quia ita tenent Fulg.in d.l.admonendi,num. 8.& in l.ſi ex falſis,nu.5.C.de tranſact.& Aret.num..... in fine.Idem Fulgoſ.l.fin.in fine,C.ſi ex falſ.inſtrum.& in l.querelam.C.de falſis,verſ.mihi ergo, & in l.1.nu.4. ff.de reſt.in integrum.

Sed contra eſt magis communis ſententia. Bart.in l. qui agnitis.ff.de excep. Cyn.in d.l.ſi ex falſis, vt ibi Alexan.num.7. in fine, Curt.nu.34. qui de communi teſtatur.Pau.de Caſt.in l.1.num.4. C.ſi ex falſis, & ibi nu.7. in fine.& idem in l.admonendi, num.7. & ibi Alex.nu. 5.Curt.in prima lect.numero 9.qui de communi, Iaſ.in Repet. num.10.in fine,qui de magis communi.& Ripa num.17.qua communem & tenendam ait,& ibi præall. D.meus,car.5.verſ.tertium, Abb. hoc idem vult in c.ex literis,nu.11.de reſtit. in integr.Hipp.de Marſ.conſ.82. nu.3.lib.1. & hanc regulariter tenendam eſſe, vult Socin.in capit.2.num.81.de crim.falſi,vbi de communi & ita tenendum eſt, pro qua facit d.l. Diuus. ff.de re iud. iuncta Gloſa ibi in fine, quam communiter approbari ait Alex.d.l.admonendi. num.5.

Secundò facit l.fin. C.de temp.in integr.reſtit. iuncta l.legatus. ff.ex quib.cau.maior.

Et ratio clara eſt, quia ſi non redditur diuerſa ratio, quare diuerſum ius in hac conſtitui debeat, quare non debet eſſe quadriennium, ſicut in reſtitutione ex edicto minorum, & in cæteris ex edicto maiorum?

Ad contraria reſp.ſic.

Ad primum,quòd ex conſtitutionibus Principum de-
39 ſcendit confirmatione non autem inuentione † vnde &c.& pro hoc facit l.2.ff.ex quib.cau.maio.iungendo.l. legatis,& l.ſed & ſi per prætorem. §.quoties, verſ. vnde quoties &c.

Ad ſecundum, quòd ibi agitur de accuſatione falſi, quæ non mirum ſi perpetua eſt,cum remedium ordinarium ſit, &c.

Concluſio igitur ſit, quòd hæc quoque reſtitutio regulariter quadriennio tantum durat, non perpetuò.

40 Ampliatur que † vt procedat,etiam ſi poſt quadriennium conſtaret de iure ipſius læſi per probationes nouiter repertas,Reg.2.232. ego dixi ſupra quæſt.29. artic. 21.num.89.

41 Limitatur † ſecundò, vt procedat, quando ageretur ex clauſula generali,ſed ſecus ex conſtitutionibus Principum,ita Luc.in cap.2.nu.85. de crim. falſi, ſic concordans opinionem Fulgoſ.cum communi.

42 Sed ego dico, quòd cum hæ conſtitutiones † Principum ſpecialiter cõcedentes reſtitutionem in aliquo caſu,æquitate, qua cõcedit regulariter prætor,& generaliter in omnibus caſibus vbicunque æquitas ſuggerit ex clauſula generali,nil aliud ſit quam ſpecialis confirmatio iuris prætorij in eo caſu, quia viſum eſt principibus in eo caſu adeſſe iuſtã cauſam reſtituendi, & clauſulam generalem prætoris complecti poſſe caſum illum,ſequitur,quod ſicut aliæ reſtitutiones quæ ex clauſula generali conceduntur,quia nõ reperitur in eo caſu ſpecialis confirmatio Principis quadriennio tantum durat, ita quoque & iſtæ, modus enim agendi iſte non differt in alio à clauſula generali, niſi in quo differt ſpecialis à generali, & ideo ſi generaliter hoc remedium qua-

driennio finitur, vbi ex iuſta cauſa in genere impeditur, quare non debet quadriennio finiri, quando ex iuſta cauſa ſpecialiter conſtituta poſtuletur? Tene ergo ſimpliciter communem concluſionem, abſque hac reſtrictione quo ad modum agendi.

S V M M A R I A.

1 *Sententia lata ex falſis probationibus, quib. remedijs retractetur vltra ipſum remedium reſtitutionis in integrum, & num. 2.*
3 *Quid quando ipſe victus vult vt tam victor quam teſtes ab eo inducti puniantur de falſitate.*
4 *Quid quando vult intereſſe ſuum tantum proſequi, & diſtingue vſque ad num. 8.*
8 *Accuſationis falſi remedium an contra huiuſmodi ſententiam detur? &*
9 *Quanto tempore duret hoc remedium in ſpiritualibus.*
10 *Et quid in profanis.*
11 *Sententia lata ex falſis probationibus an retractetur? Actione ciuili in factum ad intereſſe, vel exceptione falſi. & num. 12.*
13 *Aut vt exceptio iſta proponi poſſit.*
14 *Et quid ſi ad retardandum executionem obijceretur.*
15 *Exceptio falſi an contra huiuſmodi ſententiam opponi poſſit, antequam obtineatur reſtitutio in integrum?*
16 *Quis effectus oriatur ex hac reſolutione, vnde quaeritur.*
17 *An exceptio iſta ſit perpetua, an verò quadriennio finiatur?*
18 *Authoris opinio & diſtinctio, in hoc, vſque ad nu. 21.*
21 *Et an praedicta procedant quo ad repetitionem indebiti ſoluti?*
22 *Exceptio iſta an ſit perpetua quando dolo victoris falſitas commiſſa eſſet?*
23 *Doli exceptio & actio, quando concurrant cum remedio reſtitutionis in integrum.*
24 *Exceptio falſi, & doli non ſunt idem, licèt dolus in eo praeſupponatur contra quem excepit.*
25 *Sententia haec vbi non poteſt perpetuò reſcindi per viam exceptionis falſi, poterit tamen per viam denunciationis Euangelicae.*
26 *Exceptio iſta an vltra quadriennium duret, quando incidenter proponeretur vna cum reſtitutione?*
27 *Et an quando per ſententiam ſeu rem iudicatam non fuit extinctum ius partis?*
28 *Sententia lata ex falſis probationibus an poſſit etiam reſcindi remedio nullitatis, quod non?*
29 *Sententia vnquam eſt ipſo iure nulla, vbi non deficiunt ſubſtantialia iudicij, etiam ſi probationes deficiant.*
30 *Concluſio de qua ſupra num. 28. an procedat in pluribus caſibus? nu. 31. 32. 33. & 34. remiſſiuè ad ſequentes articulos.*
35 *Sententia lata ex falſis probationibus an ſit ipſo iure nulla, quando lata fuit contra minorem?*
36 *Et an idem ſit in ſententia lata contra eccleſiam?*
37 *Et an idem in ſententia lata contra rempublicam, ciuitatem? &c.*
38 *Et an idem ſi ſententia non propter falſas probationes, ſed per ſordes, vel gratiam lata fuit?*
39 *Sententia lata contra abſentem ex falſis probationibus an ſit ipſo iure nulla?*
Diſtinguuntur caſus.
40 *Quid quando non interuenit dolus aduerſarij?*
41 *Quid quando interuenit dolus aduerſarij?*
42 *Authoris opinio in hoc.*
43 *Sententia lata ex falſis probationibus dolo aduerſarij an ſit ipſo iure nulla, an verò auxilio reſtitutionis reſcindatur?*
45 *Dolus victoris quomodo in hoc caſu probet.*
46 *Decretum interpoſitum ex falſis probationionibus an ſit ipſo iure nullum, an ope reſtitutionis reſcindatur?*
47 *Quid ſi in decreto non fuit expreſſa falſa cauſa.*
48 *Quid ſi partim vera partim falſa ex cauſa fuerit interpoſitũ.*
49 *Quid in reſcripto ex falſa cauſa petito.*
50 *Quid in interlocutoria, ſeu decreto modici praeiudicij.*
51 *Sententia lata ex falſis probationibus, an ſit ipſo iure nulla, quando falſitas fuit commiſſa circa ſubſtantialia iudicij? quòd ſic.*
53 *Et quid ſi per ſordes, vel gratiam ſententia lata ſit.*
54 *Et quid ſi falſitas conſiſteret circa facta iudicij, & hoc ad inſtantiam partis factum eſſet.*
55 *In tranſactione, an idem, quod in ſententia hoc caſu dicendum ſit?*
56 *In tranſactione magis bona fides requiri videtur, quàm in iudicijs.*

QVÆSTIO LXXVII.

De reſciſſione rei iudicatae, eo praetextu, quod lata fuerit ex falſis probationibus. Et in primis agitur in hac quaeſtione de alijs remedijs quibus reſcindi poteſt in hoc caſu praeter remedium reſtitutionis in integrum.

QVANDO ſentẽtia fuit lata ex falſis teſtibus, vel inſtrumentis, vel alijs probationibus, iuris æquitas multifariam multiſque modis ſuccurrit ipſi victo, tam ex eo, quod ipſe non debet indebitè damnum pati, quàm ex eo, quod aduerſarius victor non debet indebitè ex ſua malitia, & dolo praemium cõſequi, ideoque factus fuit propterea de hoc integer titulus. C. ſi ex falſis, &c. & etiam alibi legiſlatores auxilium pollicentur ipſis læſis, vt in l. Diuus, ff. de re iud. & in l. eum qui agnitis. ff. de except. & in l. ſi ex falſis. C. de trãſact. & alibi, multaque inde colliguntur remedia ad fauorem eorum, contra quos hoc modo ſententię latae fuerunt, vltra ipſum notiſſimum remedium reſtitutionis in integrum. Et propterea mihi viſum fuit antequam ad remedium reſtitutionis aduerſus huiuſmodi ſententias condeſcendam, alia remedia ordinaria quae competunt aduerſus eas explanare, quamobrem in hac quaeſtione de hiſce remedijs ordinarijs in primis agam infraſcriptis decem articulis.

Primò, Quae alia remedia competant aduerſus hanc ſentẽtiam praeter remedium reſtitutionis in integrum?

Secundò, An accuſatio falſi criminalis?

Tertiò, An actio ciuilis, vel exceptio falſi ciuilis ad intereſſe?

Quartò, An iſtud remedium exceptionis falſi poſſet intentari, nõ praehabita prius reſtitutione in integrum?

Quintò, An remedium nullitatis regulariter competat, id eſt, quod ſententia ſit ipſo iure nulla, nec alia reſciſſione indigeat? Regula, quòd non.

Sextò, Et quid in ſententia lata contra minorem?

Septimò, Quid in ſententia lata contra abſentem?

Octauò, Quid in ſententia lata dolo aduerſarij?

Nonò, Quid in decreto?

Decimò, Quid in actibus iudicarijs, & tranſactione?

Articulus I.

1 AD primum, Quae † ſcilicet alia remedia competant contra ſententiam ex falſis probationibus, praeter ipſum remedium reſtitutionis in integrum.

2 Quidam dicunt ſic diſtinguendo, † aut ſententia eſt ipſo iure nulla, & tunc aut nihil eſt promiſſum, vel ſolutum vigore rei iudicatae, & tunc ipſi victo dabitur duplex remedium, ſcilicet vel exceptio contra victorem agentem, vel actio, id eſt, dictio nullitatis ad huiuſmodi ſententiam tollendam de medio.

Aut aliquid eſt promiſſum, & tunc ſi per tranſactionem, ope reſtitutionis in integrum ſuccurretur, ſi aliter, per condictionem indebiti.

Aut aliquid eſt effectualiter ſolutum, & tunc ſi ignotan-

rmiter, conditione indebiti, ſi autem habita notitia de hac falſitate probationum, tunc nullum remedium dabitur, quia donare cenſetur, ita ex Soc. ſen. in c. 2. num. 58. & ſeqq. de crim. falſ.

Et hæc quidem per eũ in caſu quo agatur ciuiliter, ſi verò criminaliter, dicit quod competet accuſatio falſi, quæ durabit 20. annis, vt l. querelam. C. de falſ.

Sed quoniam hæc omnia pleniorem & magis diſtinctam tractationem requirunt, ideo ego dico võ cum magiſtrali diſtinctione Gloſæ in d. l. querelam. C. de falſ. illam tamen elegantiùs ſubordinando ſic.

3 Quandoque † reus hoc modo oppreſſus, vult vt tam teſtes falſi, quàm etiam illos doloſè producens de eorum delicto puniantur, & tunc debet inſtituere accuſationem falſi, quæ eſt criminalis, & de hoc remedio dicam artic. ſequen.

4 Quandoque reus † vult intereſſe ſuum proſequi, & indẽnitati propriæ occurrere, & tunc aut vult proſequi ius ſuum contra ipſos teſtes, & hoc agere debet actione in factum ad intereſſe, & de hoc remedio dicam infra art. 3. in princ. paucis verbis.

5 Aut verò vult proſequi † ius ſuum, & ſibi prouidere, eundo contra ipſum victorem, qui vigore falſorum teſtium, vel inſtrumentorum eum condemnari fecit, & tunc, aut vult hoc facere agendo, aut contra ipſum victorem agentem excipiendo.

6 Primo caſu † aut victor fuit in dolo, quia ſcilicet ſcienter falſis teſtibus, vel inſtrumentis vſus fuit, & tunc vltra remedia quæ habet in ſequenti caſu, habebit etiam actionem ad intereſſe contra ipſum victorem, de quo

7 remedio dicam eod. art. 3. in princ. † aut non fuit in dolo, & tunc habet duplex remedium, ſcilicet nullitatis in caſibus in quibus ſentẽtia eſt nulla, & de hoc dicam infra eod. & remedium reſtitutionis in integrum in caſibus, in quibus ſententia tenet, & de hoc dicam infra quæſt. ſeq.

Secundo caſu habet remedium exceptionis falſi, de qua dicam infra art. 3. & 4.

Articulus II.

8 AD ſecundum, † An remedium accuſationis falſi detur contra hanc ſententiam, & quo tempore duret?

Et quidem quod hoc remedium competat ipſi victo contra falſarios huiuſmodi, omnes vnanimiter concludunt, Bart. in l. Diuus, n. 8 ff. de except. & ibi Alber. nu. 4. Ang. num. 4. Alex. num. 17. Iaſ. num. 30. poſt Specul. in tit. de ſent. §. quoniam, num. 9. Alber. in d. l. ſi ex falſis, num. 3. C. de tranſact. & omnes communiter in d. l. querelam, & in c. licet cauſam, de probat. & ibi Gloſ. in verbo, opponi, & Abbas num. 26.

Text. eſt expreſſus in d. l. querelam, & in d. c. cum venerabilis, de except.

9 Quanto autem tempore duret hoc † remedium, dicas quod aut ſumus in ſpiritualibus, & tunc ſecundum Canones durat centum annis, vt per Specul. d. §. quoniam, num. 8. Ang. in dicta l. Diuus, num. 4. & Alexand. nu. 17. plenè Fel. in c. licet cauſam. nu. 38. de probat. per can. quia ego, & ſeq. 39. q. 9. & can. quod deo. 32. q. 5.

10 Aut ſumus in † profanis, & tunc Bart. & alij præallega. in d. l. Diuus dicunt, quod durat 30. annis, per d. l. querelam, ſecundum vnum intellectum Gl.

Sed certè illa lex dicit expreſsè, quod non durat niſi 20. annis.

Vnde Soc. in cap. 2. de crim. falſi, num. 97. tenet clarè quod duret tantum 20 annis, per d. l. querelam, & ibi Gloſſa approbat hanc ſententiam, & ſequuntur ibi ſimpliciter Ang. & alij, & Salyc. col. fin. verſ. quæro quanto dicit quod Doct. hanc communiter ſequuntur, & ita tenendum eſt per d. text. qui non poteſt dari commodum reſponſum, niſi violando literam.

Neque obſtat ꝙ Bar. dicat de 30. annis in d. l. Diuus, num. 8. quia credo corruptum eſſe text. Bart. & aliorum qui dicunt 30. & debere ſtare de 20. cum expreſsè hoc dicatur in dicta l. querelam.

Articulus III.

11 AD tertium, An ſcilicet † remedium actionis ciuilis in factum ad intereſſe, vel exceptionis falſi detur contra huiuſmodi ſententiam?

Et quantum attinet ad actionem in factum cõtra ipſos teſtes, vel contra ipſum victorem quando fuit in dolo, clarum eſt quod hoc remedium competit, quæ actio durat 30. annis, vt per Bar. d. l. Diuus, num. 8. Alber. ibi num. 3. Specul. d. §. quoniam, n. 9. & 10. in fine, & Alex. & alij præall. nemine diſcrepante, & Saly. in d. l. querelam in princ. & fuit doctrina Gloſæ ibi, in verbo, querelam.

12 Quantum autem attinet † ad exceptionem falſi, de duobus ſeparatim agendum eſt.

13 Primum eſt, an † ad hoc vt exceptio iſta proponi poſſit, neceſſaria ſit reſtitutio in integrum?

Et in hoc concludendum videtur, quòd ſic, auditur enim qui contra tam iudicatam falſitatem teſtium, vel inſtrumentorum ad effectum ſuſpendendi, vel reſcindendi illam allegat; Dec. cum concord. in d. c. licet cauſam, n. 162. de probat. & de communi Vant. de nullitat. tit. de deſ. proceſſ. n. 134. & concordant omnes allegandi in ſeq. art.

Limita hanc concluſionem quatenus continet, quod
14 exceptio falſi ſuſpendit † executionem rei iudicatæ, vt non procedat, quando obijceretur cauſa retardãdæ executionis tantum; vt expreſſum eſt in l. ſatis, C. ad leg. Corn. de falſ. iuncta Glo. & Doct. ibi.

Articulus IV.

AD quartum, An ſcilicet iſta exceptio falſi opponi poſſit, antequã obtineatur reſtitutio in integrum
15 aduerſus huiuſmodi † ſententiam?

Effectus huiuſmodi difficultatis & reſolutionis magnus eſt, quòd ſi poteſt opponi abſque remedio reſtitutionis in integrũ, erit remedium perpetuum, & dura-
16 bit 30. annis. ſi verò † non niſi obtenta prius reſtitutione, & tunc non durabit niſi quadriennio.

Vnde ex hoc notab. & præcipuo effectu Doctores infra allegandi inferunt ad articulum alium ex hoc reſul-
17 tantem, & cum præcedenti ſimul examinant. † An ſcilicet hęc exceptio ſit perpetua, an verò quadriennio finiatur. Ad vtrunque igitur ſimul & ſemel ſic proceditur. Videtur quòd hoc remedio abſque præambulo remedio reſtitutionis in integrum proponi poſſit, & ſic ꝙ ſit perpetuum.

Primò, per l. 1. & 2. & aliàs C. ſi ex falſis.

Secundò, per l. qui agnitis. ff. de except.

Tertiò, per regulam l. purè. § fin. ff. de dol. except.

Quartò, per c. venerabilis, & ibi Gl. de except.

Quintò, quia ſi actio in factum hoc caſu datur, & illa eſt perpetua, vt ſupra proximè dictum eſt, ergo multò magis exceptio talis eſſe debet, l. creditori. C. de pact. cum ſimil.

Sextò, quia ita tenuerunt Gl. Bart. & alij cõmuniter. Gl. in d. l. querelã, C. ad leg. Corn. de falſ. & ibi ſimpliciter ſequitur Bart. & Saly. plenè examinat, & ſic concludit. Idem tenet Bart. in d. l. Diuus, numero 8. & ibi Alber. num. 4. Cuman. num. 4. & 5. Alex numero 18. in fine, & ibi num. 13. quam communem dicit Angel. ibi num. 4. Iaſ. num. 30. Zaſ. num. 7. latè hanc defendens vſque ad finem. Idem firmat Bart. in dicta l. qui agnitis. num. 1. ff. de except. & ibi Soc. num. 15. per totum latiſſimè, & vterque eorum dicit, quod ita tenent Canoniſtæ communiter. & idem ibi Bened. de Plumb. nu. 20. &

tenuit Specul. in d.tit.de ſent. §.quoniam. num.10. & Abb.in d.c.cum venerabilis.num.42.& Felyn.in d.cap. licèt. num.39. de Probat.& ibi etiam Abb. num.27. & ambo de communi teſtantur. Ioan.de Anan.in cap.ſuper eo. in fine,de crim.falſi. Soc.in cap.2. num.83. eod. tit. & ambo de communi,

Sed in contrarium eſt alia communis,& fortè magis communis ſententia. Hanc tenuerunt in primis Iacob. de Aren. & Petr. vt teſtantur omnes in d.l.querelam, & ſequuntur ibi Bald. in fine. Ang. in verſ.in gloſ.1. & Cyn.Raph.& Rayn. ibi vt ipſi referunt. Paul.de Caſt. in d.l.Diuus, num... in fine, & in princ. eiuſdem legis inquit hũc eſſe communem intellectum, & idem Imol. ibi. num... & idem ibi de communi & de magis communi teſtatur Soc. nu.30. circa finem,vbi habes etiam concord. quinimò plus dicit Iac.ibi. num.6. quòd hæc opinio non habet contradictorem. Eandem tenet Bal. in l.ſi ex falſis, num.11. C.de tranſact. verſ.vel melius. & Paul.de Caſt. ibi num.6.& 7. per totum,& ibi quoque communem ait Iaſ. & etiam ſequitur. & Curt. ibi latè num.32. & 35. communem etiam ſæpiùs repetit. Idem tenent Cyn. in l.1. C.ſi ex falſ.& Alb. ibi in rub. in fine, Fulg. ibi in l.fin. num.14. Paul. in l.1.& 2.& ex Canoniſtis idem ſentit Gloſ. in d.c.licèt cauſam.de Probat.& ibi Bald. num.24. & ita demum firmat & communem dicit Boſſ. in tit.ſi ex falſ.inſtrum.num.8.Vant. de null.tit. ex def.proceſſ. num.134. vbi de communi, & idem teſtatur Villalob.Commun.Opin. verſ.reſtitutio, num.49. poſt Iaſ. d.l. Diuus. num.30,

Primò, per l.& poſtea. §.ſi minor. ff.de iureiur. ſed reſp. poteſt vt pulchrè per Felyn. in d.cap.licèt.num.39. de Probat.

Secundò, per l.Papinianus. §.ſi filius. ff.de inoff.teſtam. & per l.ſi prætorio. ff.de contrata.

Tertiò, per l.Diuus. inducendo vt per Alex. in d.l.ſi ex falſis. num.7. & facit etiam alio modo iuncta Gloſ. in d.l.qui agnitis.

Quid dicendum?

Ego puto ſic dicendum, & puto quòd ſit ex intentione omnium ferè præall. & ſit mera veritas.

Aut ille qui contra agentem actione iudicati objicit hanc exceptionem falſi, nil aliud intendit vel petit niſi ſuſpendere, & euitare executionem rei iudicatæ, & intrepidè concludendum eſt,quòd abſque auxilio reſtitutionis in integrum opponi poteſt,& conſequenter quod perpetuò durat, & ita procedit opinio prima,& rationes allegatæ pro ea, & præſertim illa quòd abſurdum videtur,vt ipſi victo detur actio in factum perpetua hoc caſu,& non detur exceptio. Item & illa,quia aliàs eſſet in poteſtate actoris deludere ipſum victum, non agendo.ſ.actione iudicati contra eum intra quadriennium. Neque dicatur quòd imputari debet ipſi victo quare ipſe nõ propoſuerit remedium reſtitutionis in integrum aduerſus hanc rem iudicatam, poſtquam ſciuit ex falſis probationibus illam latam fuiſſe, quia reſp. quòd cum poruerit intereſſe ſua non agere principaliter ad reſciſſionem ſententiæ illius, per viam reſtitutionis, & fortè etiam non confidit ſe poſſe probare falſitatem,& propterea vt actor non poterat cogi officium hoc iudicis proponere inuitè, & intempeſtiuè debet excuſari ſi reſtitutionem non petijt.

Præterea vis eſt in hoc, quia quoad effectum iſtum impediendi executionem rei iudicatæ iſta exceptio falſi non indiget reſtitutione in integrum,quia per illam exceptionem non intendit victus reſcindere & tollere de medio ſententiam, & reponi in priſtino ſtatu, ac ſi lata non eſſet, ſed ſolùm euitare executionem illius,eo prætextu quia falſa de cauſa condemnatus fuit,& iniquum eſt, quòd propter aliorum malitiam ipſe damnum pati debeat.

Aut is qui hanc exceptionem obiecit, intendit ipſam ſententiam reſcindere, & ſic occaſionaliter & incidenter illam de medio tollere, & reponi in priſtino ſtatu, ac ſi lata non eſſet,& tũc puto verius & ſecundùs,quod reſtitutio in integrum præambula neceſſaria ſit,ſi ſententia in ſe tenet,neque aliqua de cauſa eſt ipſo iure nulla, tunc enim aliqua reſtitutione non eſt opus,vt dicam artic. ſeq. & ratio huius concluſionis eſt authoritas & reſpectus rei iudicatæ, quæ etiam in hoc caſu falſitatis tenet,& executioni mandatur,& licet executio eius ſuſpendi poſſit abſque ope reſtitutionis,vt dixi,tamen ipſa reſcindi,& reponi in priſtino ſtatu non poteſt abſque auxilio prætoris & ope reſtitutionis in integrum, & ſic procedit ſecunda opinio & rationes allegatæ pro ea. Et ſecundùm Bart. effectus notabilis eſt huius diſtinctio-
19 nis,quia quando opponitur exceptio † ad impediẽdam executionem tantum, tunc poteſt actor iuſtificare ſententiam iterum agendo, & probare debitum per veras probationes, ſi verò petita reſtitutione in integrum eſſet abſolutus reus, non ampliùs hoc poſſet facere actor, quia obſtaret ei exceptio rei iudicatæ.ita Bart. in dicta l. Diuus,num.8. in fine,

20 Sed ad hoc vltimum aduertendum eſt, † quia bene procedet,quando iudex reſtitutionis in integrum voluit cognoſcere ſimul etiam ſuper meritis cauſæ principalis, prout ſæpè ſæpiùs fit, præſertim ex conſuetudine tribunalium, vbi circuitus euitantur,& ſpecialiter almæ Rotæ Romanæ vbi conſtito plenè de bono iure petentis reſtitutionem præuia reſtitutione in integrum, pronunciant DD.ſuper meritis cauſæ principalis, vt dixi ſupra pluribus in locis. Secus verò,ſi iudex reſtitutionis in integrum tm̃ reſcinderet ſententiam,ex falſis probationibus latam, & reponeret ipſum victum in priſtino ſtatu, tũc enim licet vtique ex integro cauſam agere,& veris probationib. vti,vt de ſe patet, quia non plus dẽt reſtituere reſtitutio in integrũ, quã læſio abſtulerit, vt dixi ſupra q.24. art.2. & debent omnia in priſtinum reponi etiam quo ad ipſum actorem, contra quem fuit obtenta ipſa in integrum reſtitutio.l.1. C.de reput.& dixi ſupra ſuo loco,q.47.art.1.& in propoſito fecit ex parte d.l. Diuus,ibi in integrum cauſam reſtituendam, ff. de re iudic.& ad idem l.cum à te. ff.de dolo. Et ita cõcludendum puto pro regula; videlicet,quod quando reus exceptionem falſi objicit,duntaxat ad impediendam executionem huius rei iudicatæ, illa nõ indiget aliqua præuia reſtitutione,& perpetuò opponi poſſit; ſi verò objicit illam etiam ad reſcindendam ipſam ſententiã totaliter, & reponendam cauſam in priſtino ſtatu,& tunc ſecus.

21 Qua concluſione ſic retenta, Amplia † vt procedat in vtroque membro, quo ad repetitionem indebiti ſoluti, Bald.in d.l.3.num.3.C.ſi ex falſ.

22 Limitatur verò hæc concluſio † in 2. membro diſtinctionis,& conſequenter ſecunda opinio magis communis, de qua ſupra, pluribus modis, ſecundùm ipſoſmet Doct. Et primò,vt non procedat, quando dolo victoris falſitas commiſſa eſſet, quia tunc perpetuò poterit opponi exceptio falſitatis.Ita voluit Cyn.in d.l.querelam. C.de falſ. & Alb.ibi, & Bal.in d.c.licet cauſam. nu.19. & Cuman.in l.exceptiones,num.5.ff.de except.

Per l.cum à te.ff.de dolo.Sed reſp. Alex.in d.l.Diuus, num.19.quod debet intelligi præuia reſtitutione, Item per d.cap.cum venerabilis.Sed ibi non dicitur,an accuſatione falſi,an ope exceptionis.quinimò videtur loqui ſpecialiter de accuſatione falſi,cum de viginti annorum ſpatio loquatur, prout & d.l.querelam. C.de falſ.

Contrarium igitur viſum fuit veriùs Alexan.& Imo. in d.l.Diuus, ad finem. & videtur etiam de intentione Fulg. & Salyc. in d.l.querelam. dũ fundant ſe in ea ratione,quod reſtitutio in integrum vbi datur,ibi excluditur actio de dolo,vt l.Diuus,ad finem, ff.de reſt. in int.cum ſim. Ego verò teneo limitationem per rationem fortiſſimam, de qua ſupra deſumpta ex communi opinione Gloſæ,& Doctorum in d.l.querelam.quòd ſcilicet ipſi victo competit etiam remedium actionis in factum,ad intereſſe,

intereſſe,hoc autem non competit ei contra ipſum vi-
ctorem,niſi quando falſitas fuit commiſſa dolo ipſius
victoris,vt ſupra dixi hoc art.in princ.atque abſurdum
eſſet,ſi huic victo datur actio,quæ eſt perpetua, non de-
tur exceptio perpetua. dicta l. creditori, C. de pact.
cum ſimil.

Neque mouet argumentum ex d.l.Diuus.de reſtit.in
integ.cum ſim. Quia illud procedit,quãdo actio de do-
lo concurreret cum reſtitutione in integrum ad idem.
ſecus ſi ad diuerſa, per l.de pupillo, §.meminiſſe. ff.de
oper.noui nunciat. & per ea, quę dixi pleoè ſupra q.17.
art.2.verſ.2.limitatur.

Præterea illud procedit quando concurrẽt actio do-
23 li, & reſtitutio in integrum ex edicto minorum, † vel
aliqua alia reſtitutio ex ſpeciali cauſa promiſſa,ſecus ſi
concurreret cum reſtitutione ex clauſula generali, quæ
& ipſa quoque eſt remedium ſubſidiarium, quia tunc
non ceſſat actio doli,vt dixit Bart.notab.in l.1. §.idem
Pomponius.ff.de dolo.

Præterea hic non agimus de actione doli, ſed de ex-
24 ceptione falſi,quæ licet dolum agẽris † præſupponat,&
ad hoc vt perpetuò competat ad reſcindendam ſenten-
tiam,debet præſupponere dolum prędictũ,& in illo eſſe
fundata, tamen non impeditur per concurſum reſtitu-
tionis in integrũ, quia exceptio doli non impeditur per
concurſum reſtitutionis.vt ſing.dixit Cuman. in l.exce-
ptione,numero 4.& 5.ff.de except. & ego ſequor ſupra
quæſt.17.art.2. numero 7. & faciunt nota.quæ dixi ſu-
pra quæſt.35.artic.7. num.45 Tenendo tamen opinio-
nem Fulg.Alex.Imolæ,& ſequacium, illam ſublimita,
25 † vt licet non poſſet per viam exceptionis perpetuò re-
ſcindi ſententia,bene poſſit hoc caſu perpetuo reſcindi
per viam denunciationis euangelicę,propter peccatum
in quo moratur victor,ſic detinens res alterius dolosè &
per fraudẽ, prout ſingul.colligo ex Abb.in d.cap.licet.
num.25.de probat. dicente quod ita in ſimili vult In-
nocent.in c.ad aures,de præſcript.& in cap. quia pleri-
que,de immunit.eccleſiaſt.& facit pro hoc,Gloſ.in can.
admonere,trigeſſima tertia quæſt.ſecunda,quod eſt no-
tandum.

26 Limitatur † ſecundò à Doctoribus,vt non procedat,
quãdo exceptio incidenter proponeretur vnà cum reſti-
tutione,quia tunc etiam poſt quadriẽnium fieri poſſet,
vt dixit Bald.in d.l.ſi ex falſis,num.11,verſ.vel melius,
Paul.de Caſt.nu.7.& Alex num.7.

Per l.deſcendente.ff.de auth.tut.

Sed contra hanc limitationem facit,quia ſi iſta exce-
ptio præſumitur ad effectum reſcindẽdi ſententiam, vt
præſupponimus, tunc,quia nõ niſi ope reſtitutionis fie-
ri poteſt,etiam ſi incidenter fiat,non poteſt fieri niſi in-
fra quadriẽnium,vt eſt communis opinio omnium Do-
ctorum quam deduxi ſupra quæſt.35.art.7.verſ.41.

Et ideo ego dico, quod excepto caſu quo exceptio
iſta proponeretur ad ſuſpendendum effectum rei iudi-
catæ duntaxat, vel in quo adfuiſſet dolus aduerſarij,
idẽ iuris eſt,vel principaliter vel incidenter proponatur
quo ad effectum reſcindendi rem iudicatam,& propte-
rea poſt quadriẽnium ad hunc finem proponi non poſ-
ſit per rationem prædictam cui non poteſt reſponderi.

Dixi autem excepto caſu doli,per ea quæ in proprijs
terminis dixi d.q.35.art.7.nu.45.

27 Limitatur tertiò, vt nõ procedat,† quãdo ius partis
non eſſet extinctum per ſententiam & rem iudicatam,
& ſic haberet victus adhuc actionem primæuam, tunc
enim non eſſet ei neceſſaria reſtitutio, & conſequenter
exceptio abſque eius auxilio perpetuò proponi poſſet.
Aret.in d.l.ſi ex falſis,nu.1.in fin.C.de tranſac.ita in-
telligens opinionem Bartoli,& non habet dubium, vt
per Bal.in d.l.querelã,in fi.confirmaturq; notabiliter
hæc limitatio vnà cum exemplo per id quod dixi d. q.
35.art.7. quæ adde hic verbatim.

Articulus V.

28 AD quintum. An ſcilicet † ſententia lata ex falſis
probationibus regulariter ſit ipſo iure nulla, an
verò ope reſtitutionis reſcindi debeat, & conſequenter,
an contra huiuſmodi ſententiam regulariter competat
etiam remedium nullitatis?

Videtur, quòd ſic.

Primò,quia dicunt Doctores hoc tenentes,non repe-
ritur alicubi iure cautum, quod neceſſaria ſit reſtitutio
regulariter, & ſi in d.l.Diuus.ff.de re iud.& requiritur
reſtitutio, illud eſt ſpeciale, quia de falſitate ibi non
conſtabat niſi præſumptiuè.

Secundò, quia pluribus in locis reperitur quod hæc
ſententia eſt ipſo iure nulla, vt in d.l.qui agnitis. ff. de
except.& in l.3.& ſeq.C.ſi ex falſ.inſtrum.

Tertiò, per cap.1.extra de falſis.

Quartò, quia hoc caſu adſunt regulariter remedia
ordinaria,videlicet exceptio falſitatis, vel replicatio,vel
actio in factum,&c. vt dixi ſupra,ergo ceſſat reſtitutio,
quæ eſt extraordinaria.

Sextò, quia idem eſt, quando iudex corrumpitur, vt
l.venales. C.quando prouoc.non eſt neceſſ.

Septimò,quia falſus tutor non eſt tutor,& falſum in-
ſtrumentum non eſt teſtamentum,vt l.Paulus.ff.de ver-
borum ſignificat.

Octauò,quia tenent plures Doct.Glo.in cap.cum ve-
nerabilis. ad finem,in verbo,retractari,de except. & ibi
Hoſtien.& Raph.Cum.in d.l.Diuus.in 3.col.& Zaſ.ibi
num.7.& ſeqq. vſque ad finem,cum concord. per eum.
& nouiſſimè plenè defendit Aldobr. inſtit. de excuſat.
tut.§.ſi quis autem,num.13.& idem Zaſ.lib.1.ſing.in-
tel.cap.13.

In contrarium eſt magis cõmunis omnium aliorum
ſententia.Gl.in l.qui agnitis,in verbo, præſumptionem.
ff.de excep.quam ita ponderãt Alexan.Imo. & alij in l.
Diuus.ff.de re iudic.& Bal.in d.l.querelam.Gloſ.in l.2.
C.ſi ex falſ.inſtr.Abb.in c.cum venerabilis.nu.21.num.
41.de excep.Io.Fab.in l.ſi ex falſis.poſt prin.C.de tran-
ſact.Boich in c.1.num.3. de purg.can. Io.de Anan.in c.
ſuper eo.col.pen.de crim. fal. Aut.in c.cum ex literis,n.
13.de reſtit.in integr. Soc.ſen.in l.qui agnitis.num.9.ff.
de except. qui communem & æquiorem dicit. Grat. in
conſil.42.nu.18.lib.2. Iaſ.in d.l.Diuus. n.8.qui de com-
muni teſtatur,& Zaſ.met in d.l.qui agnitis. num.6. de
communi inquit, & ait hanc opinionẽ non habere con-
tradictorem, & ſimiliter Aldobr. licet contrarium te-
neat,vt proximè dixi.teſtatur tamen hanc eſſe commu-
nem, & hanc tenendam puto.

Pro qua eſt tex.in l.Diuus.ff.de re iudic.non cauillan-
do illum,prout ex aduerſo faciunt Aldobr.alijque,nam
ibi dicitur,ſi probata fuerit falſitas, cauſam in integrũ
reſtituendam,non eſt ergo diuinandum de probatione
præſumptiua, prout ipſi faciunt, cum text. ſimpliciter
dicit, ſi probaueris, probatio enim propriè dicitur de
plena & legitima probatione, ſimpliciter loquendo,vt
per Bart.in l.admonendi.ff.de iureiur.

Eſt ratio etiam clara, per quam tolluntur contraria;
29 † Nam quoties non deficiunt ſubſtantialia iudicij, vel
ſententiæ, ſententia nunquam eſt ipſo iure nulla, etiam
ſi probationes deficiunt, ſine quibus ſententia tenet,&
licet poſſit argui de iniquitate, non tamen de nullitate
poteſt, vt per Bellam.concluſ.73. ſententia, & pleniſſi-
mè per Vant.de nullit.in tit.ex defe. proceſſ.num.38.&
dixi ego ſupra circa reſtitutionem aduerſus rem iudica-
tam propter inſtrumenta nouiter reperta.q.73.num.1.
Atqui ex falſis probationibus latam eſſe ſententiam,nil
aliud eſt,quam abſque probationibus,ſiue ex probatio-
nibus defectiuis latam eſſe,per d.l.Paulus.ff.de verbor.
ſignif.ergo non propterea debet eſſe nulla. Præſertim,
quia licet probationes reperiantur falſæ,tamen eſſe po-
teſt, quòd iudex motus fuerit alijs probationibus non

falſis, vt dicam infra q. ſeq. artic. 9. vbi plenè de hoc.

30 Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, † quod imò reperitur cautum expreſsè in d. l. Diuus, nõ cauillando, vt prædixi, & in l. 2. C. ſi ex falſis. ibi, ex integro cauſam agere, iũcta l. ad ſumendi, ibi ex integro cauſam agere, ff. de iur. & ijs, quæ dixi ſupra q. 47. art fin. verſ. in contrarium.

Ad ſecundum, quòd in d. legibus non dicitur ſententiam huiuſmodi nullam eſſe, vnde per alia iura declarari debent: Quinimò in vna illarum, ſcilicet in d. l. 2. C. ſi ex fal. contrarium probatur, vt proximè dixi.

Ad tertium, quòd ibi dicitur, quod per exceptionem falſi ſuſpenditur executio ſententiæ; Hoc autem non eſt mirum, ſi abſque auxilio reſtitutionis fiat, per ea quę dixi ſupra art. præced. verſ. ego puto, quia ſcilicet tunc non agitur de reſciſſionè ſententiæ; vnde non obſtat in propoſito noſtro.

Ad quartum, quòd illa remedia ordinaria tẽdunt ad diuerſa, videlicet vel ad pœnam criminalem, vel ad intereſſe ciuile conſequendum vnde concurrere poſſunt, per ea quæ dixi ſupra q. 17. art. 2. num. 20.

Ad ſextum, quòd eſt diuerſa ratio, quam deducit Iaſ. in d. l. Diuus, nu. 13. vbi videas.

Ad ſeptimum, quòd non dicitur falſa ſententia, ſed ex falſis probationib. lata, & vt prædixi, defectus probationum non facit ſentẽtiam propterea falſam, & nullam; falſa enim ſententia diceretur, quando aliquid falſum in eius prolatione, & ſcriptura cõmiſſum eſſet, &c.

Ad octauum, quòd magis communis opinio, & magis vera eſt in contrarium, vel quòd poteſt verificari in caſib. limitationum, quas examinabo inf. articulis ſeq.

Concluſio ergo eſt, quòd remedium nullitatis non datur regulariter aduerſus hanc ſententiam, quia non eſt regulariter nulla ipſo iure.

31 Limitatur autem pluribus modis: † & primò, vt non procedat, quando falſitas conſiſteret circa ſubſtantialia iudicij, vel circa tranſactionem, vt dicam inf. art. fin.

32 Limitatur ſecundò, quando ſententia † hæc lata fuiſſet contra minorem, vt dicam infra art. ſeq.

33 Limitatur tertiò, quando ſententia † hæc lata eſſet contra abſentem, vt dicam inf. art. 7.

34 Limitatur quartò, quando lata eſſet † dolo Victoris; Sed plenius dicam de hoc inf. art. 8.

Articulus VI.

35 AD ſextum. An ſcilicet ſententia lata † contra minorem ex falſis probationibus ſit ipſo iure nulla? An verò auxilio reſtitutionis retractatur?

Videtur, quòd ope reſtitutionis.

Prout tenuerunt plures Doctores, Imo. in l. ſi is ad quẽ, ff. de acq. hæred. Ang. in l. qui Romę. §. duo fratres, ff. de verbor. obl. & in l. ſeruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Treb. vti refert Alex. in d. l. ſi is ad quem, & inclinat ibi Iaſ. num. 14. & 15. & Dec. in c. licet cauſam, nu. 165. & 166. de probat. & dicit Felyn. ibi quod nec eſt ſuſtentabilis opinio, & idem voluit Salyc. in l. 1. C. ſi ex fal. & Fulgoſ. notat ſimpliciter ex illo text. in l. Senatuſconſ. ff. de iur. dotium.

Quia inquiunt quòd hoc non probatur iure, & fauor minoris in hoc non reperitur expreſſus: & l. 1. C. ſi tut. vel cur. fal. alleg. 2. loquitur in decreto, vel eſt dubia in intellectu &c. Ergo &c.

Sed in contrarium eſt communis & firma Doct. concluſio. Gl. in l. 2. C. ſi ex falſ. inſtrum. & Bart. Ang. & Salyc. ibi col. 2. verſ. ſed quarto modo, Gl. in d. l. Diuus, in verbo reſtituas, ff. de re iud. & ibi alij communiter. Bar. num. 1. Angel. num. 5. Pau. de Caſt. num. 2. Alex. num. 2. Iaſ. num. 5. Bar. in d. l. ſi is ad quem. nu. 2. & ibi Alex. num. 6. & Aret. num. .. de acq. hære. qui de communi. Bened. de Plumb. in d. l. qui agnitis, nu. 26. verſ. 9. opp. Doctores in l. 1. C. ſi tut. faſ. alleg. Bart. Alber. Paul. Angel. & alij communiter in d. l. ſeruo inuito. §. cum prætor, ff. ad Trebell. & de communi prædictorum Iaſ. in d. l. ſi is ad quem. no. 14. Zaſ. in l. qui Romæ. § duo fratres, nu. 34. ff. de verbor. obligat. Ioan. Fabr. in l. ſi ex falſis. poſt princ. C. de tranſact. Anton. in c. cum ex literis, nu. 13. de reſtit. in integ. Abb. c. licet cauſam. de probat. nu. 23. & ibi Felyn. nu. 33. Boich. in c. 1. nu. 3. de purgat. canon. Maranta in 6. parte, in primo actu, n. 152. Vant. in tit. de nullit. tit. ex def. proc. nu. 131, vbi de communi. Socin. reg. 364. num. 2. & conſil. 18. colum. 8. lib. 1. Menoch. de arb. iudi. lib. 2. cent. prima, caſu 15. num. 11. vbi de communi omnium. Ioan. de Deo lib. 5. cap. 21. nu. 30. Ioan. de Anan. in cap. ſuper eo. de crim. falſi, colum. pen. & ibi Socin. nu. 14. & vterque, & de communi. & Villalob. commun. opin. in verbo reſtitutio. num. 39. per l. 1. C. ſi tut. vel curat. falſ. alleg. & quamuis Rapha. in d. l. ſi is ad quem, & Iaſ. poſt eum in d. l. Diuus, nu. 6. nitantur dupliciter reſpondere, quòd ſcilicet ille text. eſt ſpecialis in decreto lato contra minorem indefenſum. tamen defendi poteſt quòd imò de definitiua agitur ibi, vt per Bened. de Plum. in d. l. qui agnitis, num. 31.

Et ita teneas, & concludas cum communi ſententia, quòd ſcilicet ſententia lata contra minorem ex falſis probationibus eſt ipſo iure nulla, neque opus eſt reſtitutione in integrum.

36 Amplia primò, vt procedat † etiam in Eccleſia, quia ſi contra eam fuit lata ſententia eodem modo, eſt ipſo iure nulla. Alexan. d. l. Diuus, num. 2. & ibi Iaſ. num. 6. Bened. de Plum. d. l. qui agnitis, num. 26. in fine. Zaſ. in d. §. duo fratres, num. 35. cum concord. Soc. ſen. in cap. 2. num. 14. de crim. falſi. & Aufr. in addit. ad Capel. Tholoſ. deciſ. 283.

Per c. 1. de reſtitut. in integr. & æquiparationem de qua ibi.

37 Amplia ſecundò, eadem ratione † in Republica, ciuitate, & alijs vniuerſitatibus quæ funguntur iure minorum, de quibus dixi ſupra q. 3. art...... & ita ampliat Marian. ſenior d. c. 2. num. 15. de crim. falſi.

38 Amplia tertiò, vt procedat † etiam ſi non ex falſis probationibus, ſed per ſordes, vel gratiam lata fuiſſet ſententia, vt per Aufr. præall. deciſ. 283. in fine.

Articulus VII.

39 AD ſeptimum, An ſcilicet † lata contra abſentem ex falſis probationibus ſit ipſo iure nulla, an verò auxilio reſtitutionis retractetur?

Diſtinguendi ſunt duo caſus.

40 Primus eſt, quando non interuenit dolus aduerſarij, & hoc caſu omnes ſtatim allegandi concludunt, quòd ſententia ipſo iure teneat, & non quod non poſſit retractari niſi ope reſtitutionis in integrum. & in hoc ex proximè allegandis diſcrepat, & temerarium eſſet attentare contrarium in hoc primo caſu: & rationem habes per Fulgoſ. in d. l. 2. C. ſi ex falſis.

41 Secundus caſus, & ille dubius eſt, quando interuenit dolus aduerſarij & hoc caſu magna eſt controuerſia inter Scribentes. Nam videtur prima facie quamplurimis, quòd nihilominus ſententia hæc teneat, neque poſſit retractari abſque auxilio reſtitutionis in integrum, & ita indiſtinctè voluit Gloſ. in l. ſeruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebell. Fulgoſ. hoc late defendens in l. 1. num. 3. C. de adu. diuer. iud. & in d. §. Marcellus. num. 3. & 4 & refert Socin. in d. l. qui agnitis. num. 11. & idem Fulgoſ. in l. rem mihi. num. 1. ff. de pignor. act. & in l. Diuus. num. 7. de reſtitut. in integr. Benedict. de Plumb. in d. l. qui agnitis, & videtur velle defendere Decius in c. licet cauſam. num. 164. de probat. & Socin. ſen. in d. c. 2. nu. 32 & ſeq. de crim. falſi. vbi pluribus rationibus hanc defendit.

Et potiſſimum ex eo, quia non debet eſſe melioris conditionis contumax quàm obediens, &c.

Sed contrarium tenent alij Doct. magis concord. Bat.

Bald.

Bald. Ang. Paul. de Caſtr. Alb. & alij in d. l. cum prætor. §. Marcellus. ff. de iud. vbi Bald. de communi, & Angel. inquit hunc eſſe verum intellectum illius text. & idem vult Bart. in d. l. Diuus. num. 1. & Angel. ibi nu. 5. Paul. num. 2. & Alex. num. 7. Iaſ. nu. 4. Bart. in dicta l. ſi is ad quem. de acquir. hæred. & in l. 2. C. ſi ex falſ. inſtrum. & ibi Bal. in l. fin. num. 5. & Fulg. de hoc num. 2. & ſeq. & Saly. in fine. Paul. in l. 1. 2. & 4. C. eod. Ang. in l. ſeruo inuito. §. nam prætor. num. 2. & 3. ff. ad Trebel. & ibi Pau. de Caſt. §. 5. & 8. & idẽ Pau. de Caſt. in d. l. ſi is ad quem. nu. 8. & ibi Iaſ. num. 16. qui de communi. Cum. in d. l. Diuus ad fi. verſ. oppono. extra Gloſam, & Soc. ſenior in d. l. qui agnitis, num. 1. & 12. ff. de except. vbi pluries de communi. & idem in Reg. 364. num. 55. & idem Canoniſtæ communiter tenent, Bal. in c. cum Bertol. num. 3. ff. de re iud. dicunt quod in parnaſo ſomniauerat quidã qui contrarium dixerat, nil Abb. n. 31. Io. de Anan. in c. ſuper eo. col. pen. de crim. ſalſi. Soc. in c. qualiter & quando. num. 24. de accuſ. & in cap. 2. num. 16. & 21. de crimin. fal. vbi de communi, licet ibi ſub num. 32. & ſeqq. contrarium defendat. Ang. in conſil. 89. & Bald. conſil. 282. num. 1. lib. 2. & loquitur in arbitro, qui per dolum vel latam culpam tulit ſententiam, Capel. Tholoſ. & ibi Aufr. in addit. deciſ. 283. & Pariſ. de ſyndic. in §. iudex malè iudicans. nu. 2. car. 171. & de communi pluries teſtatur Cum. præall. d. l. Diuus, col. fi. & non dubium eſt, quòd iſta eſt communis & magis communis opinio.

Et fundatur in d. l. cum prætor. §. Marcellus, ff. de iud. & licet Iaſ. in d. l. Diuus. n. 4. nitatur pluribus modis reſpondere, tamen Dec. in d. c. licet cauſam. nu. 164. de probat. ponderationes Iaſ. diffuſe tollit. Ego autem

42 pro concordia puto ſic dicendum. † Aut iſte abſens ex iuſta cauſa abeſt, & communis opinio omninò verior eſt, & confirmatur hoc caſu, quia imò aliàs etiã abſque dolo partis, ſi tamen iudex ſcienter faciat, ſententia lata cõtra abſentem eſt ipſo iure nulla, ſi (vt dixi,) iudex ſcit legitimam etiam cauſam abſentiæ, vt per Doct. d. c. 2. n. 35. de crim. falſi. & ego dixi ſupra, pluries varijs in locis.

Aut iſte abſens ex voluntaria cauſa abeſt, & tunc puto veriorem primam opinionem, in puncto iuris ex eo ſaltem, vt aliqua differẽtia ſit inter legitimas & non legitimas abſentias, & reperio quod hanc diſtinctionem apertè voluit Ang. in d. §. cum prætor. n. 3. & ſi bene aduertatur, idem tenet Bal. in d. c. cum venerabilis. num. 59. de except. & confirmat alia ratione ſatis clara, quia vbi quis ex non legitima cauſa abeſt, nullam meretur reſtitutionem, & dolus victoris per ſe non ad aliud ſufficiens eſt, quam ad beneficium reſtitutionis pariendum ad fauorem victi, non autem ad reddendam ſententiam ipſo iure nullam, vt dicam in ſeq. & hoc voluit, vt aduertit Fulgoſ. in d. §. Marcellus, num. 4.

43 Quomodo autem de dolo victoris † in propoſito conſtare dicatur, dicam infra artic. ſeq.

Articulus VIII.

44 AD octauum, † An ſcilicet ſententia lata ex falſis probationibus dolo aduerſarij ſit ipſo iure nulla, an verò auxilio reſtitutionis retractetur?

Videtur, quòd ſit ipſo iure nulla.

Prout tenuerunt Ang. in d. l. Diuus, num. 4. & Bal. in l. fin. num. 5. C. ſi ex falſis. Alber. dicta l. ſeruo inuito. §. cum prætor, nu. 5. ff. ad Trebell. & idem clarè vult Soc. reg. 364. num. 4.

Per notata in l. ſi quis obrepſerit. ff. de fal. & in cap. cum olim. de reſcript.

Sed in contrarium eſt magis communis ſententia omnium aliorum præallegatorum ſtatim in præced. artic. qui volunt in ſumma, quod d. §. Marcellus. requirat vtrunque ſcilicet abſentiam legitimam ipſius victi, & dolũ aduerſarij, & voluit prius Bat. in d. l. ſi is ad quem. ff. de acquir. hæred.

Et mihi ſecuriùs videtur.

Et ad notata in d. l. ſi quis obrepſerit, reſp. ꝙ ibi falſitas fuerat admiſſa circa ſubſtantialia iudicij, vt ibi tam per acta, quàm per libelli interpellationem, vnde &c. per ea quæ dicam inſ. art. 10.

Præterea Gloſa ibi dicit, quòd ſententia illa reſcinditur, nec dicit, an ipſo iure vel ope reſtitutionis?

45 Et ſic tenendo, quæro tam pro † vtilitate, & practica iſtius articuli, quàm præcedentis, quomodo probetur dolus victoris in hoc, & quia difficilè videtur, cum ſit vnum ex ijs, quæ ex animo pendent, eſt notatu dignum, quod ad propoſitum dicit Ang. in d. §. Marcellus. num. 3. dum inquit, quod non ſolùm dicetur conſtare de dolo aduerſarij, quando ipſe aliquid falſum ſcienter adſeuerauit, ſed etiam quando ſcienter taceret veritatem eius, quod pro ſuo aduerſario abſente faceret, quod eſt ſingul. & notandum.

Articulus IX.

46 AD nonum, An ſcilicet decretum latum ſeu interpoſitum ex falſis probationibus † ſit ipſo iure nullum, an verò ope reſtitutionis retractetur?

Breuiter communis omnium vbique concluſio eſt, ꝙ ſit nullum ipſo iure, nec reſtitutione opus ſit, Bart. in d. l. Diuus, in princ. Ang. num. 5. Alex. num. 3. Iaſ. num. 3. Paul. de Caſt. in d. l. qui agnitis, num. 1. & ibi D. Bened. de Plumb. nu. 27. & ſeqq. latiſſimè, vbi etiam agit, an & quando decretum regulariter ſit ipſo iure nullum, vel reſciſſione indigeat, idem Bald. in l. fin. numero 5. C. ſi ex falſ. Ang. in l. 1. & l. 2. in fi. C. eod. & Saly. ibi circa medium, Bat. in d. l. ſi is ad quem, nu. 2. ff. de acq. hæred. & ibi Ang. in fine, Iaſ. nu. 16. cum concord. & de communi Cum. in l. Imperatores, num. 5. ff. de re iud. vbi de communi. Aldob. in §. ſi quis autem. nu. 12. de excuſat. tutorum. Soc. regula 364. nu. 5. & Canoniſtæ paſſim. Bald. in d. c. cum venerabilis, num. 19. de except. & in c. licet cauſam, num. 19. de probat. & ibi Felyn. num. 34. cum concord. & Dec. nu. 166. qui de communi. & Marianus ſenior in c. 2. num. 13. de crim. ſalſi.

Moti per l. cum vero. §. ſubuentum. ff. de fid. lib. & per alia iura de quibus per Iaſ. in d. l. Diuus, nu. 3. optimè facit. l. 1. C. ſi tut. vel cur. falſis allegat.

47 Ampliaturque vt procedat † hoc etiam ſi in decreto non ſit expreſſa cauſa falſa, Iaſ. in d. l. Diuus, num. 3.

48 Ampliatur ſecundò, † vt procedat etiam ſi partim vera, partim ſalſa de cauſa fuerit interpoſitum, Iaſ. d. l. ſi is ad quem, num. 17. per l. ſi tutor petitus. ff. de excu. tut.

49 Ampliatur † tertiò, vt idem procedat in reſcripto ex falſa cauſa petito, & obtento, & eius vigore ſententia lata fuerit, & idem in ſententia lata vigore falſi mandati procuratoris, Ioan. de Anan. in cap. ſuper eo, col. pen. de crimin. ſalſ. & Marian. ibi, num. 10. 11. & 12. facit l. ſi quis obrepſerit. ff. ad leg. Cornel. de falſ. & c. olim, extra de reſcript.

50 Limitatur econtra in decreto † ſeu interlocutoria modici præiudicij, Soc. præalleg. c. 2. num. 57.

Articulus X.

51 AD decimum, An ſ. ſententia † lata ex falſis probationib. ſit nulla ipſo iure, quando falſitas commiſſa fuit circa ſubſtantialia iudicij, vel in tranſactione?

52 Et quidem quo ad ſubſtantialia † iudicij, clarum eſt, quòd eſt nulla ipſo iure, prout voluit Bart. in d. l. ſi is ad quem, num. 2. ff. de acq. hæred. & Iaſ. ibi nu. 13. & Bald. in d. c. licet cauſam, num. 19.

Et hoc ꝓbatur clarè in d. l. ſi quis obrepſerit. ff. de falſ.

53 Ampliat hoc † Fulg. in l. ergo. §. ait prætor. ff. ex quib. cau. maior. etiam ſi ſententia lata ſit per ſordes, vel pecuniam, licèt Bart. aliter velit, quando per ſordes tantum lata eſt, vt ipſe refert.

Ego dixi alibi infra quæſtione ſequenti.

54 Amplia ſecundò, vt quādo † falſitas conſiſteret circa acta iudicij, & hoc ad inſtantiam partis factum eſſet, non ſolùm ſententia eſt ipſo iure nulla, ſed pars caderet ab ipſa cauſa, vt plenè per Felyn. d. cap. licèt cauſam, nu. 34. verſic. fallit quartò. cum concord. per eum, quos vide cum occurreret.

55 Quo verò ad tranſactionem; † Doct. pariter tenent, quòd ſit ipſo iure nulla, ſi timore falſorum probationum inita eſt. Ita Bar. in d. l. ſi ex falſis. nu. 2. & ibi Ang. nu. 1. & Paul. de Caſt. nu. 8. per l. in ſumma. ff. de cond. ind.

56 Et ratio eſſe poteſt, quia magis † bona fides in ea videtur requiri, quàm in iudicijs, & quia conſenſus videtur deficere detecta falſitate, nam nunquam tranſegiſſet reus, ſi putaſſet inſtrumenta, quorum vigore, & timore tranſegit, falſa eſſe, & ſic deficit ſubſtantiale ipſius tranſactionis. Sed pleniùs de hoc dicam infr. quæſt. ſeq. articulo 3.

SVMMARIA.

1 *Sententia lata ex falſis probationibus, an regulariter retractetur ope reſtitutionis in integrum?*
Quòd ſic.
2 *Declaratio c. 2. de crimin. falſi.*
3 *Reſtitutio iſta non ex gratia, ſed ex iuſtitia conceditur, licèt a principe concedatur.*
5 *Et an procedat regula ſub num. 1. quando non ipſi teſtes, ſed procurator, vel aduocatus ipſius victi corrupti fuerunt?*
6 *Et an procedat non ſolum in ſententia, ſed etiam in confeſſione erroneè facta?*
7 *Et an procedat etiam ſi victus conſenſiſſet ſententiæ ductus dolo aduerſarij?*
8 *Et an procedat ſi inſtrumentum fuit falſum in totum, ſed etiam ſi in parte tantum, vt iudex propter illud caput falſum tulerit ſententiam?*
10 *Et an procedat ſi teſtes non quidem falſum depoſuerint, ſed tamen tales fuerunt, quibus credendum non erat?*
11 *Et an procedat non ſolum ſi teſtes corrupti fuerunt pecunia, ſed etiam precibus tantum?*
13 *Et an procedat quando fuit cognitum de falſitate ante ſententiam?*
14 *Et quid quando quis perſuaſus credidit inſtrumenta vera eſſe, & ideo illis acquieuit.*
15 *Et quid ſi ante ſententiam fuit oppoſitum ad alium finem quam nunc agatur.*
16 *Et an procedat in criminalibus?*
17 *An procedat in interlocutoria?*
18 *Sententia lata ſuper ætate, licèt ſit interlocutoria, tamen habet vim diffinitiuæ.*
19 *Quinimò poteſt dici merè diffinitiua.*
20 *An procedat quando ſententia fuit lata ſuper cauſa libertatis, dolo procuratoris, vel aduocati ipſius manumiſſi?*
21 *Et quid ſi ipſe procurator, vel aduocatus non eſſent ſoluendo.*
22 *An procedat quando ſententia lata eſſet ſuper l. fin. C. de ed. diu. Adr. toll.*
23 *Falſi cognitio habet ulteriorem indaginem.*
24 *An procedat quo ad fideiuſſores ipſius victoris, nam cum ſemel fuerint abſoluti, non amplius ſententia retractatur.*
25 *An procedat in omni ſpecie probationis, & in allegationibus etiam iuris?*
26 *Quid in probationibus facti.*
27 *Quid in allegationibus iuris.*
28 *Authoris opinio in hoc cum diſtinctione plena.*
29 *An procedat in tranſactione, & ſic an tranſactio inita timore falſorum teſtium, vel probationum, retractetur ope reſtitutionis in integrum, vel ipſo iure?*
30 *Et in primis an aliquo modo ſuccurratur, & regula affirmatiua.*
31 *An procedat non ſolum in falſis inſtrumentis, ſed etiam in falſis teſtibus?*
32 *An procedat tam in actore, quàm in reo?*
33 *An procedat in omni ſpecie probationis?*
34 *An procedat etiam ſi tranſactio fuerit iuramento vallata?*
35 *Iuramentum ſemper intelligitur cum hac conditione, niſi inſtrumenta reperiantur falſa, & ratio rationis.*
36 *Et quid ſi aduerſarius iactaſſet tantum ſe habere inſtrumenta in promptu, &c.*
37 *An autem ſuccurratur in prædictis caſibus ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
38 *Quid quando is qui huiuſmodi probationibus vſus eſt, talium dolum adhibuit.*
39 *Declaratio l. ſi ex falſis. C. de tranſact.*
40 *Quid quando is qui huiuſmodi probationibus vſus fuit, dolum adhibuit.*
41 *Declaratio ad l. in ſumma ff. de cond. indeb.*
42 *An ſententia hac retractetur, quando victus ſciuit falſitatem teſtium, & potuit appellare, & non appellauit?*
43 *Authoris diſtinctio in hoc.*
44 *An ſententia hac retractetur ſi teſtes non fuerunt corrupti, ſed ſponte propria falſum depoſuerunt?*
45 *Declaratio l. fin. C. ſi min. ſe maior. dix.*
46 *Et ſi dolus victoris adfuit, an ſententia ſit ipſo iure nulla?*
48 *Declaratio l. Diuus. ff. de re iud.*
50 *Quid ſi victus aſtrinxit ſe ad probandum vtrunque, & tamen non niſi falſitatem probauit.*
51 *Falſitatem, & dolum qui allegat illud tantum probare debet quod ad victoriam ſufficit.*
52 *Declaratio c. licèt cauſam. de probat.*
53 *Quid ſi de corruptela facta eſt mentio in libello, in poſitionibus tamen nihil dictum eſt de ea.*
54 *Et quid ſi qualitas non ſit talis quæ poſſit alterare naturam cauſæ.*
55 *Et quid ſi in principio vel fine poſitionum appoſita ſit clauſula, non ſe aſtringens, &c.*
56 *Et quid ſi appoſita ſit illa alia clauſula, & opponit omnes alias exceptiones competentes, quas ſaluas fore proteſtatur, &c.*
57 *An procedat in actore duntaxat, in reo autem ſecus?*
58 *An procedat, quando is qui petit reſtitutionem prætextu falſitatis, & corruptionis, proteſtatur, quod ipſe coniunctim, & diuiſim petit? &c.*
59 *Et an procedat, quando non per modum qualitatis eſſet dictum de corruptela, ſed ſeparatim, vel copulatiuè?*
60 *Sententia an retractetur prætextu falſæ probationis, quando teſtes falſum quidem non dixerunt, tamen precibus, vel pecunia corrupti fuerunt?*
61 *Authoris declaratio in hoc dubio articulo.*
62 *Declaratio c. cum I. & A. de re iud. ibi, etiam ſi ſuper his aliquid depoſuerint.*
63 *Teſtis rogari poteſt vt in cauſa illa velit pro veritate deponere, nec propterea dicitur ſe ingerere. Abb. & Dec. in c. 1. de teſt. &c.*
64 *Teſtis recipiendo pecuniam pro teſtimonio ferendo dicitur falſarius.*
65 *An concluſiones negatiuæ quod ſcilicet corruptio ſola non ſufficiat, an procedant in cauſa matrimonial.?*
Et an ante ſententiam ſufficiat ſola probatio corruptionis ad eos repellendos?
66 *Teſtis non dicitur ſubornatus, vel corruptus, qui informatus fuit à parte de eo quod dicere debet, ſi pro veritate illud ſcit, & de eo ſuper quo interrogari debet.*
67 *Sententia an retractetur prætextu falſæ probationis, ſi victor nihil conſcius fuit de huiuſmodi falſitate?*
Quòd ſic.
68 *An procedat, quando teſtes, vel qui eos introduxit ſoluendo eſſent?*
69 *Sed quid ſi ſoluendo eſſent, ſed non eſſet facilis regreſſus contra eos.*
70 *Sententia lata ex falſis probationibus, an retractetur, quando iudex non illas falſas, ſed alias veras ſecutus fuit.*
73 *Sententia lata ob teſtes infames non retractatur, ſi iudex illorum dictum ſecutus non fuit.*
74 *Cui incumbat hoc onus probationis. 75. & 76.*
77 *Et quid ſi ex præambulo quo uti ſolent iudices, videlicet viſis*

ſis

ſit aliter, libello, & exceptionibus, & probationibus, &c. apparet hoc.
78 Reſtitutionem petens hoc caſu an ponere debet in libello quod iudex illas probationes ſecutus eſt.
79 Et quid ſi victus vellet probare hanc falſitatem per alios teſtes de nouo.
80 Limita affirmatiuam pluribus modis ſub num. 80. 81. 82. 83. & 84.
85 Et quid econtra ſi victor vellet probationibus veris iuſtificare ſententiam.
86 Et quid ſi victor tentauit probare falſum, ſed non potuit.

QVÆSTIO LXXVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus prædictam ſententiam latam ex falſis probationibus.

DE reſciſſione ſententiæ & rei iudicatæ latæ pp falſas probationes, per viam remediorũ ordinariorum, videlicet accuſationis falſi, exceptionis nullitatis, &c. viſum eſt in precedenti quæſtione, nunc deueniendũ eſt ad hoc remedium extraordinarium reſtitutionis in integrũ aduerſus eandem ſententiam, eodem prætextu falſorum teſtium, vel inſtrumentorum, quæ quidẽ quæſtio hiſce duodecim articulis expediri poteſt.

Primò, An regulariter reſtitutio in integrum detur aduerſus rem iudicatam propter falſas probationes?

Secundò, An poſito quod ſic regula iſta procedat in omni ſpecie probationis?

Tertiò, An procedat in tranſactione inita timore falſorum teſtium?

Quartò, An procedat ſi victus ſciuit falſitatem teſtium, & potuit appellare, & non appellauit?

Quintò, An procedat ſi teſtes non corrupti, ſed ſponte propria falſum dixerint?

Sextò, Et quid ſi victus in cauſa reſtitutionis dixit teſtes pecunia corruptos?

Septimò, Et quid ſi pecunia, vel precibus corrupti fuerint, falſum tamen non dixerint?

Octauò, Et an procedat ſi victor nil conſcius fuit de hac falſitate?

Nonò, Et an procedat ſi iudex non illas falſas probationes, ſed alias veras ſecutus fuiſſet?

Decimò, An procedat, ſi victus vellet poſt didicita reſtificata falſitatẽ illorum teſtiũ per alios teſtes probare?

Vndecimò, An procedat, ſi victor vellet probationibus veris iuſtificare ſententiam?

Duodecimò, An procedat, quando victor propoſuit quidem falſitatem, & iuſſus fuit illam probare, ſed tamen non probauit?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet † regulariter detur reſtitutio in integrum aduerſus ſententiam & rem iudicatam ex falſis probationibus?

Videtur, quòd non.

Primò, quia hoc caſu victus eſt tutus ope exceptionis, falſitatis, vel actionis in factum ad intereſſe, vt dixi in præced. q. ergo non opus eſt regulariter ad extraordinarium hoc remedium reſtitutionis, confugere. l. in cauſis, la 2. ff. de minor.

Secundò, quia ſententia huiuſmodi regulariter, eſt ipſo iure nulla, vel quia iudex ipſe quoque corruptus ſit l. venales. C. quan. prouoc. non eſt neceſſ.

Vel quia dolus partis interuenerit, &c. Vel lata ſit ſententia contra minorem, vel abſentem, vt dictum fuit ſupra quæſt. præced. art. 6. 7. & 8. Vel quia lata ſit interlocutoriè non diffinitiuè, &c.

Tertiò per cap. 2. extra de crimin. falſi. Vbi nulla eſt ipſo iure ſententia lata per falſas literas, &c.

Sed contra eſt communis omnium opinio, vt conſtat ex Abb. in c. cum venerabilis, num. 41. de exceptio. & Fely. in c. licèt cauſam, nu. 31. de probat. & communem opinionem inquit Iaſ. in l. Diuus, num. 8. ff. de re iudic. & ibi Zaſ. inquit hanc regulam non habere contradictorem. & ita ſine ſcrupulo regulariter tenendum eſt, & ita concluſio in dubio firmanda eſt.

Quæ probatur claré per d. l. Diuus. ff. de re iud. & clara ratione, de qua dixi ſup. q. præc. art. 5. verſic. & ratio etiam clara eſt, videlicet quia defectus probationũ non eſt defectus ſubſtantialis ipſius iudicij, quia ſententia abſque vlla etiam probatione lata tenet, vt ibi.

Ad contraria facilè reſp.

Ad primum enim dico, quòd melius proponi videtur per remedium reſtitutionis in integrum, nam non poteſt opponi exceptio falſitatis contra huiuſmodi ſententiam abſque auxilio præuiæ reſtitutionis in integrum, ad hoc vt ſententia reſcindatur, ſed tantum ad hoc, vt executio eius impediatur, vt declaraui ſupra quæſt. præced. artic. 4.

Et ſic pleniùs remedium eſt auxilium reſtitutionis, quàm exceptionis ſimplicis; vnde &c. per communem concluſionem, quàm poſui ſupra in 1. p. q. 17. art. 11.

Ad ſecundum reſp. quòd illi ſunt caſus ſpeciales, quos poſui ſeparatim ſup. q. præc. art. 6. 7. & fin.

2 Ad tertium, quòd ibi † ſententia erat nulla ex defectu iuriſdictionis, quia falſitas commiſſa fuerat circa literas, in quib. dabatur iuriſdictio iudici, & clarum eſt, quòd quando falſitas committitur circa ſubſtantialia iudicij, detecta falſitate ſentẽtia nulla remanet, vt dixi ſup. q. præc. art. fin. eſt tex. in l. ſi quis obrepſerit. ff. de fal.

3 Ampliatur hæc concluſio † & limitatur plurib. modis, ſed quoniam pro maiori parte ſunt dubiæ, explicabo hic eas, quæ ſine ſcrupulo procedunt, & alias ſingulatim diſcutiam in ſeqq. 11. articulis.

4 Ampliatur igitur primò, vt procedat ſic † quod iſta reſtitutio non dicatur ex mera gratia principis, vt quibuſdam videbatur, per d. l. Diuus. vbi Diuus Adrianus hanc reſtitutionem cõceſſiſſe reperitur, ſed ex mera iuſtitia, & æquitate in iure ciuili ſcripta, ſecundùm Boſ. in tit. ſi ex falſ. inſtrum. num. 9.

5 Ampliatur † ſecundò, vt procedat non ſolùm, quando teſtes fuerunt pecunia corrupti, ſed etiam quãdo procurator, vel aduocatus ipſius victi corrupti fuerunt, Pet. & Cyn. in l. 1. C. ſi aduer. rem iud. Imo. in d. l. Diuus, & ibi Iaſ. num. 4.

Et quamuis Gloſ. in d. l. 1. teneat, quod hoc caſu ſententia ſit ipſo iure nulla per l. venales, C. quando prouoc. non eſt nec.

Tamen ſecurior eſt ampliatio, quia d. l. venales loquitur de corruptione iudicis, & ſic de falſitate commiſſa circa ſubſtantialia iudicij, vt per Iaſ. d. l. Diuus, numero 13.

6 Ampliatur † tertiò, vt procedat non ſolùm in ſententia, ſed etiam in confeſſione erronea facta, & emanata prætextu, & timore falſorum teſtium, vel inſtrumentorum, quæ retractari poteſt per in integrum reſtitutionem, vt tradit Bal. in l. 10. num. 5. C. ſi ex falſ. in fine, & ſequitur ibi Alb. num. 2. poſt Vber. de Bobio, & Salyc. in d. l. 2. in fine, C. eod.

Et facit egregiè d. l. qui agnitis. ff. de exceptio.

Nec obſtat l. iuſiurandum. ff. de iureiur. quia reſpon. vt per Alb. præalleg. num. 2.

7 Ampliatur † quartò, vt procedat etiam ſi victus conſenſiſſet ſententiæ inductus dolo aduerſarij, quia nihilominus reſtituitur, ſecundùm Ang. in d. l. Diuus, nu. 4. & Socin. in c. 2. num. 46. de crim. falſ.

8 Ampliatur † quintò, vt procedat non ſolùm ſi inſtrumentum fuit falſum in totum, ſed etiã ſi in parte tantum, & iudex propter illud caput falſum tulerit ſententiam,

tiam, vt ſing. concludit Soc. in d.c.2.nu.56. de crim. falſ.

Sed in hoc diligenter aduertendum erit, an iudex caput illud particulare ſecutus fuerit, vel non, per ea quæ dicam inf. art.9.

9 Ampliatur † ſextò, vt procedat, etiam ſi victor nihil falſi commiſiſſet agendo, ſed omittendo; quia ſcilicet celauit veritatem ipſi victo, & fuit in cauſa hoc quòd ipſe victus fuit. ita ſing. poſt Bart. in l.1. C. de ſatiſd. & Bald. in l. ſub ſpecie, C. de re iud. refert, & tradit Soc. in d.c.2, num.48. de crim. falſi.

Ego veriſſimum puto non ſolùm ex æquitate huius reſtitutionis, quæ fundatur in malitia ex parte victoris, ſed etiam ex æquitate illius reſtitutionis, quæ fundatur in impedimento neceſſario ipſius victi, id eſt, quia ignorauit veritatem quæ pro ſe faciebat, de qua dixi plenè ſup. de reſtitutione propter inſtrumenta nouiter reperta, quæſt.77. art.3.

10 Ampliatur † ſeptimò, vt procedat etiam ſi teſtes non quidem falſum depoſuerint, ſed tamen fuerint tales quibus credendum non erat, videlicet infames, & tales in ſumma, quòd ſi iudex eorum conditionem ſciuiſſet nunquam depoſitiones eorum ſecutus fuiſſet, hoc enim quoque caſu detecta eorum infamia, vel inhabilitate, ſententia huiuſmodi ope reſtitutionis in integrum reſcindetur, vt ſing. dixit Innoc. per illum text. in c. ex parte, in Gloſ. in verbo, abſenti, extra de reſtib. & in ſa admodum rationabile eſt, & omninò tenendum.

11 Ampliatur † octauò, vt procedat non ſolùm ſi teſtes corrupti fuerint pecunia, ſed etiam ſi precibus tantum. Gl. in d.l. Diuus, in verſ. corruptis, in princ. ff. de re iud. & ibi Zaſ. col.1. Cyn. in l. falſam. C. ſi ex falſ. inſtrum. & Salyc. in l.3. col.2. C. eod.

Ampliatur 9.10.11.12. & alijs modis, ſed quoniam ſunt ampliationes, quæ dubitationem recipiunt, dicam de eis, infra eod. art. ſeq.

12 Limitatur autem † econtra pluribus modis.

Et primò, vt non procedat, quando de falſitate fuit cognitum, ante ſententiam. Bart. in d.l. Diuus. inſt. Paul. de Caſt. num.2. Alex. num.4. & Iaſ. ibi num.11. ff. de re iudic. & Alber. in d.l. qui agnitis, num.3. Gloſ. in l.1. in verbo fin. in princ. & ibi Doctores communiter. C. ſi ex falſ. inſtr. & vbi Bart. in princip. & Fulg. Pau. de Caſt. Salyc. & alij poſt eum. Gloſ. in d.c. licèt cauſam, in verbo, opponi in princip. de Probat. & ibi quoque Doct. communiter, Innoc. in princip. Bald. nu.18. Abb. num.22. Felyn. num.24. cum concord. & de communi Bner. deciſ.207. poſt princip.

Tex. eſt in l.1. C. ſi ex falſ. inſtr. in fine.

Et per l. fin. C. de fid. inſtrum. quæ ita procedit ſecundùm omnes.

14 Sublimita † tamen, quando quis perſuaſus credidit inſtrumenta vera eſſe, & ideo illis acquieuit, Bartol. in dicta l. Diuus. num.1. poſt Gloſ. in dicta l. qui agnitis. ff. de except.

15 Sublimita † ſecundò, vt procedat, quando ante ſententiam fuit oppoſitum ad hunc finem, ad quam nunc agitur, ſecùs ſi ad alium. Bart. in l.1. C. ſi ex falſ. inſtrum. in fine, & Iaſ. in dicta l. Diuus, num.11. & Fulgoſ. in dicta l.1. num.2.

16 Limitatur ſecundò † in criminalibus, in quibus dicit Bald. fortè ipſo iure ſententiam nullam eſſe, ita Bald. in add. ad Specul. in tit. de execut. ſententiæ, verſ. in capitali ſententia, argum. l. ſi quis obrepſerit. §. nihil agitur. ff. de falſ.

Sed in contrarium facit l.1. §. ſi quis vltro. ff. de quæſ. & dicit Alexand. in d.l. Diuus, num.3. quòd hoc eſt de mente Gloſ. & Bart. ibi, & hoc ſecutiùs puto, vt dixi in præced. quæſt.

17 Limitatur † tertiò, vt non procedat in interlocutoria,

Aut enim illa eſt magni præiudicij, & ſi eſt lata ex falſis probationibus eſt nulla ipſo iure, vt dixi in præced. quæſt. art. penult.

Aut eſt modici præiudicij, & tunc reſtitutio eſt deneganda, quia pro modico non datur, vt dixi ſupra placuiſſe præſertim quæſt.... art.... Et ita in ſpecie limitant Alexand. in d.l. ſi ita ad quem. num.9. ff. de acquir. hæred. Bald. in d.l. ſi prætor. §. Marcellus. ff. de iud. & in cap. licèt cauſam, de Probat. num.19. Angel. in d.§. cum prætor. num.5.

Et facit c. coram felicis. in Gloſ. in verſic. interlocuti. per Innoc.

Sed contrarium defendit Socin. in d.l. qui agnitis, num.13. in fine.

Per tex. & Gloſ. ibi communiter approbatam in l. fin. C. ſi minor. ſe maior. dix. vbi Gloſ. dicit, quòd ille text. loquitur in interlocutoria, & quòd reſcinditur ope reſtitutionis, licèt ex falſa probatione lata fuerit.

Sed ego non diſcedo à limitatione, quæ probatur per communem opinionem, de qua ſupra quæſt. præced. art. penult. videlicet quòd decretum latum ex falſis probationibus eſt ipſo iure nullum.

Et ad d.l. fin. cum Gloſ. ibi, reſp. quòd imò quando
ſententia lata fuit ſuper ætate, licèt ſit interlocutoria,
18 † tamen habet vim diffinitiuæ, vt dicit Ripa in l. quod
iuſſit, num.45. ff. de re iudic. & dixi ſupra in prima parte, q.37. nu.100. & 133.
Vel poteſt etiam aſſerari, quòd dici debeat merè diffiniti-
19 ua, † ſicut ſententia lata ſuper reſtitutione in integrũ,
quia non datur ibi reſtitutio ad effectum reſcindendi ſententiam ope reſtitutionis, ſed effectum appellandi, vt ibi Gloſſa met dicit, & vtique hoc accidit propriè in ſententia lata ſuper petita reſtitutione in integrum, per quam denegata ſit reſtitutio, nam tunc non datur reſtitutio aduerſus huiuſmodi ſententiam, ſed tantum reſtituitur quis ad appellandum ab ea, vt l.1. C. ſi ſæp. reſt. in integr. poſtul.

20 Limitatur † quartò, vt non procedat, quando ſententia lata fuit in cauſa libertatis, nam tunc ſi dolo procuratoris, vel dolo aduocati illius qui libertatem obtinuit lata ſit ſententia, non datur reſtitutio donec eſt recurſus contra ipſum procuratorem, vel aduocatum, ſecundùm Alex. in d.l. Diuus, nu.6. poſt Ang. in d.l. ſeruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Treb. Alexand. in d.l. ſi is ad quem. num.7. ff. de acq. hæred. poſt Rom. ibi, per l. dolo. C. de dolo.

Et facit etiam regula l.1. in fi. ff. de eo per quem fact. erit.

21 Sed quid † ſi procurator, vel aduocatus prædicti ſoluendo non eſſent.

Videtur quod nihilominus idem dicendum ſit, vt colligitur ex Alex. d. nu.7.

Exemplo minoris, cui aduerſus ſententiam pro libertate latam non datur reſtitutio, vt dixi ſupra quæſt.55. art.3. & quæſt.72. art.1. num.21. & rationes ſpecialitatis per Bened. de Plumb. in repet. in d.l. qui agnitis. in 12. oppoſ. & ego dixi ſupra præall. art.3.

Vnde limitatio iſta erit in ſe veriſſima, ſed ſuperflua.

22 Limitatur † quintò, vt non procedat in ſententia lata ſupra edicto diui Adriani tollendo, ita Bald. ſing. in l. fin. nu.2. C. ſi ex falſ. inſtrum.

23 Motus quia † cauſa falſi habet altiorem indaginem, vnde ſi res deberet reponi in ſtatu, in quo erat ante ſententiam ſuper poſſeſſorio latam, non poſſet cauſa iſta ſummario iudicio expediri propter altiorem indaginem ſuper cognitione falſi.

Vnde ſublimitat Bald. niſi victus haberet probationes in promptu, de quibus plenè dicas cum Doctor. in d.l. fin. & per Menoch. in tractatu de adipiſcend. remed.4.

24 Limitatur † ſextò, vt non procedat quo ad fideiuſſores ipſius victoris, quia cum ſemel fuerint abſoluti, & ſententia in iudicatum tranſiuerit, reſtitutio iſta ipſis non nocebit, ita ſingul. Petr. Foller. inter conſilia criminalia Diuerſorum, in 2. volum. conſ.75. nu.2.3. & ſeq.

alle-

Digitized by Google

allegatque l.fin.ff.de his,quæ in fraud.cred.in 2.reſpon. ibi contra ſi reo ſcienti,& per doctrinam Ang. in l.vbicunque.ff.de fideiuſſ.verſ.2.fallit.

Poteſt confirmari hæc limitatio vltra prædicta, quia quemadmodum non prodeſt fideiuſſoribus reſtitutio conceſſa eorum principali,vt dixi ſupra q.48.art.1. poſt tex.Gl.& Doct.in tit.C.de fideiuſ.minor. Ita nec nocere debet reſtitutio contra eorum principalem, vt hic, argum.l.1.in princ.ff.ex quib.cau.maior.

Limitatur ſeptimò, octauò, nonò, & pluribus alijs modis,ſed quoniam dubiæ limitationes ſunt,expediam per particulares articulos inf.eod.art.9.10.11.& 12.

Articulus II.

25 AD ſecundum,† An ſupradicta concluſio procedat in omni ſpecie probationis ? & in allegationibus etiam iuris ?

26 Et quidem quo ad probationes † facti,i.teſtes,vel inſtrumenta,vel ſcripturas, vel alias probationes quib.ſolent facta probari,concluſio indubitata ſit,quòd generaliter in omnibus procedit cóclſio,adeoq; ſi fuerit per falſitatem probatum id quod non eſt in facto verum ipſi iudici, ſententia reſcinderetur ope reſtitutionis in integrum ex hoc capite. & ita dicunt communiter Doctor.Paul. de Caſt.in d.l.ſi ex falſis. num.1.Bald.in l.1. num.2.C.ſi ex falſ.& idem in l.1.in fin. C.eod. & Aug. in l.2.nu.2.C.eod.

Et clara ratione probatur,quia eadem omninò ratio militat in alijs ſcripturis,quæ in inſtrumentis,vel teſtib. militat,videlicet ne victor cum aliena iactura ex ſuaque malitia & delicto locorum conſequatur.

27 Quo verò ad allegationes iuris † reperio quòd idem tenent Alb.in d.l.ſi ex falſis. n.2.in princ.C.de tranſact. & ibi Curt.nu.27.& ſeq.In contrarium tenent Moder, ibi,& inquit Curt.in d.repert.nu.28.

Moti, quia leges debent ab omnibus ſciri, & iuris ignorantia neminem excuſat ll.vulg.

Breuiter pro veritate ego ſic dicendum puto.

28 Aut ſumus † in loco,vel tempore tali,quo non poſſit ipſe iudex,vel victus cognoſcere ex inſpectione librorum ſibi allegatorum,an in eis ita dicatur,vt in allegationib. præſupponitur,& victor aſſeueret,vel aduocatus eius affirmet,ita ſe habere in tali lege,vel deciſ. vel cóſilio,&c. & vt dixi iudex,vel victus non poſſint de hoc ſe certiorare per inſpectionem librorum allegatorum, & tunc ſine dubio vera erit prima opinio;quia ceſſant allegata pro contraria parte de ignorantia iuris.

Et quamuis Alber.limitet illam in Doctore,quia non excuſatur ſi per errorem iuris deceptus eſt.

Tamen intelligendum eſt procedere,quando Doctor iſta potuiſſet ipſe quoque iuxta loci,vel temporis diſputationem per inſpectionem librorum detegere falſitatem allegationum, quia tunc poſſet imputari illi negligentia ſua,aliàs ſecus.l.non enim.ff.ex quib.cauſ.maior.

Aut ſumus in loco vel ſpatio temporis tali, quòd poteſt haberi copia librorum,& tunc dico,quòd ſi iſta falſitas commiſſa fuit in committendo,id eſt,quòd fuit ab aduocato victoris falſificatus codex aliquis alicuius authoris,qui difficulter præ manibus haberi poſſit,& tunc excuſãdum puto eſſe victum, ſi falſitatem ab initio non aduertit,& cauſã propterea perdidit.Quia nõ erit præſumendum tale factum,& non erat facilis inſpectio huiuſmodi authoris ; Aut verò fuit commiſſa ſuper aliquo Codice, & authore qui communiter præ manibus habeatur,vt ſunt Bartolus,Baldus,Alex.& alij ſimiles authores infiniti,& tunc excuſandus non eſſet victus,quia vel ipſe,vel aduocati eius debebant diligentiùs inſpicere in domo propria locum illum,& ponderare,ſi ita vel in illo caſu loqueretur,&c. excipiendo caſũ,quo in calculo apetiendæ ſententiæ diſputaretur cauſa coram iudice,& pars quæ falſitatem commiſit,librum ſecum attuliſſet,& illum corruptum oſtendiſſet, & ſtatim cauſa illius doctrinæ, vel authoritatis fuiſſet lata ſententia. Nam cum(vt dixi)in dubio non præſumatur huiuſmodi maleficium, & temporis anguſtia nõ admiſerit diligentiam perquirendi veritatem illius allegationis,excuſandus erit,qui victus eſt.

Aut verò fuit commiſſa falſitas in omittendo, id eſt, quia fuit allegata lex, vel deciſio,vel conſilium, vel alia authoritas falſo,& tunc erit imputandum ipſi iudici, vel victo potiùs, quare locum in authore allegato non vidit,& falſitatem non detegit.

Et ſic poteſt procedere ſecunda opinio Modernorum præallegatorum.

Articulus III.

29 AD tertium, † An ſcilicet ſupradicta concluſio procedat in tranſactione inita timore falſæ probationis ?

Et quidem duplex dubitatio contingit circa hoc.

30 Prima eſt, an ſuccurratur † aliquo modo ipſi victo, id eſt,quod vel ipſo iure,vel ſaltem ope reſtitutionis tutus ſit,& in hoc non eſt dubium quòd ei ſuccurratur,ita omnes in l.ſi ex falſis.C.de trãſactionib. & ibi eſt textus expreſſus, & in hoc nulla prorſus adeſt controuerſia. Quinimò.

31 Ampliatur † primò,vt procedat non ſolùm in falſis inſtrumentis,prout loquitur d.l.ſi ex falſis,ſed etiam in falſis teſtibus,Bartolus in d.l.ſi ex falſis,num.5. Cynus num.4. Bald.num.11, Paulus de Caſt.num.5. & Alexander num.6, & hoc quoque non habet dubium, propter identitatem rationis,vt dixi ſupra art.1.& art.præced. in princip.

32 Ampliatur † ſecundò,vt procedat hoc tam in actore, quàm in reo,vter enim illorum ad tranſigendum inductus fuerit timore falſorum teſtium, vel inſtrumentorum ſuccurritur vtrique ſine diſtinctione,Bald.in d.l.ſi ex falſis,col.1.& Alber.ibi num.1.

33 Ampliatur tertiò,vt procedat † in omni ſpecie probationum,Paul.de Caſt.ibi num.1. Bald. in d.l.2. num.1. C.ſi ex falſ.& dixi art.præced.

34 Ampliatur † quartò, vt procedat etiam, ſi tranſactio fuerit iuramento vallata, nam iuramẽtum debet intelligi cum hac conditione, niſi inſtrumenta reperiantur falſa, ita ſing.dixit Azo in rub. C.ſi adu.vend.nu.4.Coraſ.in d.l.admonendi,nu.ſi.ff.de iuraiur.text.eſt expreſſus in d.l.ſi ex falſis, ibi, quamuis iuſiurandum hic interpoſitum fuerit.C.de tranſ.

Et ratio clara etiam eſt,quia ſemper iuramentum in-

35 telligitur † cum hac conditione,rebus ſic ſe habentibus, Gloſ.in c.quemadmodum,in verſ.oculis, & ibi Inn. de iureiur.& Abb.in c.cum contingat,num.21.eodem tit. verſ. quintus caſus, & idem in cap.tua nos, eodem tit. cum ſimilibus.

36 Limitatur primò, † vt non procedat, quando aduerſarius duntaxat iactaſſet ſe habere inſtrumenta in promptu ad probandum intentionem ſuam, propter quorum timorem induceretur altera pars ad tranſigendum,nam hoc caſu nõ ſuccurreretur ei qui hoc timore duntaxat motus, ad tranſigendum & ſua iura remittendum inductus eſſet,nam non debuit ſimpliciter credere eius aduerſario hoc aſſerenti,& iactanti. Alber.in d.l.ſi ex falſis,num.2. Iaſ.ibi.num.1.Curt.nu.10.

Et eſt tex.in l.ſi maior tranſegiſti. C.de tranſactio. & ratio clara eſt propter ſupinam negligentiam,& vanum timorem eius qui ſic tranſegit.

37 Secunda dubitatio eſt, † an ei qui hoc timore inductus tranſigit,ſuccurratur ipſo iure,an verò ope reſtitutionis ?

Duo caſus diſtinguendi ſunt.

38 Primus eſt, † quando is qui vſus fuit huiuſmodi probationibus nullum dolum adhibuit,quia ipſe neſciebat falſitatem probationum,& veras illas putabat,& hoc

caſu

caſu omnes vno ore concludunt, quod reſtitorionis in integrum ope ſuccurritur. Ita omnes allegandi in ſeq. caſu.

Tex. eſt expreſſus in d. l. ſi ex falſis, ponderando verbum, retractari, iunge illo regulam, quòd vbicunque lex
39 vtitur † verbo, futuri temporis, nunquam inducitur diſpoſitio ipſo iure. Gloſ. & Bart. in l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacr. eccleſ. & in l. in criminibus. C. de iur. omn. iud.

Solùm obſtat contra hanc concluſionem, id quòd dixi ſup. quæſt. præced. art. fin. in fine, videlicet, quod cum in huiuſmodi tranſactione deficere videatur ſubſtantia ipſius actus. i. conſenſus, merito videtur nulla ipſo iure.

Sed defendendo communem concluſionem, poſſumus dicere quod iſte non eſt diſſenſus qui vitiet naturam, tranſactionis, nam tranſactio metu inita non poteſt dici nulla ex defectu conſenſus, quia voluntas etiam coacta voluntas eſt. l. ſi mulier. §. pen. ff. quod met. cauſ. & quod ipſo iure obliget & actionem pariat contractus etiam meticuloſus, probatur in §. 1. Inſt. de except. iſta igitur tranſactio metu falſorum inſtrumentorum inita valebit ipſo iure, ſed retractabitur detecta falſitate, quæ reddit metum iniuſtum ex parte inferentis illum.

40 Secundus caſus eſt, † quando is qui huiuſmodi probationibus vſus fuit dolum adhibuit, quia ſciebat probationes non eſſe veras, & tunc dubitari magis poteſt.

Videtur enim quòd ſit nulla ipſo iure, per l. in ſumma. ff. de cond. indeb. per quem tex. ita tenent Bart. in d. l. ſi ex falſis, nu. 2. & ibi Ang. nu. 1. & Paul. de Caſt. n. 8.

In contrarium eſt magis communis ſententia; quam tenuit Gloſ. in d. l. ſi ex falſis, ibi in verbo, præcipimus, & ibi Cyn. nu. 3. Bal. nu. 11. & Alex. nu. 6. & concord. per eū & de cōmuni teſtatur Curt. ſen. d. l. ſi ex falſis, nu. 35.

Per d. l. ſi ex falſis, quæ indiſtinctè loquitur, & vtitur verb. retractari, quòd ſignificat per tranſactionem ipſo iure quidem valere.

Et mihi videtur magis ſecura hæc ſententia per text. in d. l. ſi ex falſis, in verbo, retractari, iuncta auth. ſacramenta puberum, in verbo, non retractandis, & ijs quæ dicunt ibi Doct.

Et quia ita eſt in minore aduerſus tranſactionem.

41 Ad d. l. in ſumma, † poteſt reſp. quòd illa verba (euidens calumnia) intelliguntur, quando actor ſcit ſe non habere aliquam cauſam litigandi, vt conueniant præcedentibus, ſed hic, licèt ſciat probationes quibus vti vult eſſe falſas, tamen poteſt eſſe quod putet nihilominus ſe bonam cauſam fouere, ſed nō poſſe aliter probare ſuam intentionem, & ideo velit vti falſis probationibus, cum non poſſit reperire veras.

Et ita teneas & intelligas, quòd dixi ſup. quæſt. præced. in fine.

Articulus IV.

42 AD quartum, An ſcilicet ſupradicta † concluſio procedat, quando victus ſciuit falſitatem teſtium & potuit appellare, & non appellauit?

Videtur, quòd non detur hæc reſtitutio in tali caſu.

Primò quia hæc reſtitutio non datur niſi ex clauſula generali, ex iuſta cauſa impedimētū, ſed in tali caſu poteſt imputari ipſi victo negligentia propria, quia potuit appellare, & non appellauit, ergo &c.

Secundò, quia ita tenent plures. Bart. in d. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebell. & in l. Diuus. col. 5. Pat. de ſynd. §. iudex malè iudicans. num. 2. cart. 171. col. 3. quia allegat etiam Bart. & Bald. in l. 1. ff. de condict. indeb.

In contrarium tenent alij magis communiter Cyn. & Bald. in l. 1. C. de condict. indeb. Bal. in l. 1. C. quomodo & quando iudex. Guil. & Cynus in l. penult. C. de iur. Paul. de Caſt. in dicto §. cum prætor. num. 7. & clarius in l. Diuus. nu. 2. & Socin. in cap. 2. nu. 46 de crim. falſi. Moti, quia delictum aduerſarij debet præponderare negligentiæ ipſius victi; & pro hoc facit ſimile in præſumptionibus, nam quando currunt cum mala fide aduerſarij, negligentiæ ipſius domini præponderat mala fides poſſeſſoris, & nunquam præſcribetur, cap. fin. de præſcriptio. cum ſua materia.

43 Ego puto ſic dicendum, † Aut aduerſarius victi fuit ipſe quoque in dolo, quia ſciuit falſitatem teſtium, vel inſtrumentorum, & tamen illis vti voluit, & tunc procedat ſecunda opinio, per rationem Doctorum cōprobatam per ſimile præſcriptionis, & corroboratur alio ſimili, quia quando minor dolo proprio aſſerit ſe maiorem amittit beneficium reſtitutionis in integrum, l. ſi alterius. C. ſi minor ſe maior. dix. dixi plenè ſupra quæſt. 24. art. 6. & tamen ſi aduerſarius quoque dolum adhibeat, quia ſciat illum eſſe minorem & aſſerat maiorem, delictum aduerſarij præponderat delicto ipſius minoris, & non impeditur reſtitutio, vt magis communiter tenent Doctor. in d. l. ſi alterius, & ego dixi de communi, plenè d. q. 24. art. 7. & ſic in fortioribus terminis probatur hęc concluſio.

Aut verò aduerſarius non eſt in dolo, quia neſciebat probationum falſitatem, & tunc veriorem puto primam opinionem Bartoli, & ſequacium. Quia negligentia victi debet ſibimet nocere, non aduerſario qui nullam culpam, vel dolum adhibuit, & ſic diſtinguendo contrarijs ſatisfactum eſt.

Articulus V.

44 AD quintum, † An ſcilicet ſupradicta concluſio procedat, ſi teſtes non fuerunt corrupti, ſed ſpontè propria falſum depoſuerunt?

Videtur, quòd non detur reſtitutio.

Primò, per d. l. Diuus, ibi, conſpiratione aduerſariorum, & teſtibus pecunia corruptis, ff. de re iud. iungendo regulam, quod copula, & requirit cōcurſum vtriuſque copulati, &c.

Secundò per c. licèt cauſam, extra de proba. verſ. idem quoque teſtes, &c.

Tertiò, quia ita tenet in puncto iuris Soc. in d. c. ſecundo, nu. 44. & ſequen. de crimi. falſ. vbi decem fundamentis defendit hanc ſententiam.

Sed breuiter contra eſt communis omnium aliorum ſententia, Gloſa, in d. l. Diuus. & ibi cæteri omnes communiter, Bart. nu. 6. Cuma. nu. 2. Angel. in princ. vbi de communi. Saly. in l. 3. in 2 q. C. ſi ex falſ. qui etiam communem ait. & Paul. in l. 1. nu. 5. C. eod. in tit. de teſt. §. 1. num. 49 & Gloſ. in c. licèt cauſam. in verſ. oppoſuerit. de probat. & ibi Bal. nu. 19. & Fel. nu. 18. qui de communi teſtatur: & idem quoque aſſerit Villalob. communis opin. in verſic. reſtitutio. num. 30. & Soc. met in ſi. cap. 2. num. 44. de crim. falſi.

Et ita teneo, quia ſine dubio eſt æquior, & rationabilior, ne ſententia quæ veritatem facere dicitur, ſit auctrix & fautrix falſitatis & periurij.

Et confirmatur, quia in tit. C. ſi ex falſ. inſtr. in nulla lege dicitur aliquid de corruptione teſtiū, neque etiam in l. ſi ex falſis. C. de tranſactionibus.

Præterea idem eſt in teſtibus, & alijs probationibus, quod eſt in inſtrumentis, vt dixi ſupra art. 2. in princ. Sed in inſtrumentis non requiritur corruptio teſtium, vel notarij, ſed quod appareat lege cautum, vt ex dd. legibus apparet, ergo nec in teſtibus.

Præterea, videtur pro hoc tex. clarus, vbi corruptio
45 adeſſe non potuit, in l. fi. C. ſi min. ſe maior. dixerit; † vbi datur reſtitutio aduerſus ſententiam, ſeu ad appellandum à ſententia lata ſuper ætate minoris ex falſa opinione iudicis, qui errauit circa numerum annorum, vel aſpectum minoris, & ſic dolus aduerſarij non requiritur, imò ibi adeſſe non potuit, ſed tantum error iudicis in falſo opinando, & exiſtimando.

Præterea, & vltimò ex communi doctrina Gl. & Doctorū in l. 2. C. ſi ex falſ. & in l. querelam. C. de falſ. dantur hoc caſu plura remedia ipſi victo, & in ſpecie actio

ciui-

448

46 ciuilis in factum ad intereſſe, † vt dixi ſupra quæſt. præ-
ced. art. 1. & quæ datur quando non adeſt recurſus con-
tra ipſum principalem, contra ipſos teſtes, qui falſum
depoſuerunt, & ſic datur intelligi quod non ſit ſemper
neceſſarius dolus ipſius victoris, & ſic neque corruptio
teſtium, quæ ſine dolo victoris committi non poteſt.

Quid plura? ſi plures Doctores voluerunt, quod
47 quando dolus victoris adfuit, ſententia † ſit ipſo iure
nulla, vt per Bar. & Bal. in l. fin. nu. 5. C. ſi ex falſ. Ang. in
l. Diuus. nu. 4. ff. de re iudic. Alber. in dicto §. cum prætor.
nu. 5. ff. ad Trebell. & Socin. ſenior reg. 364. nu. 4. ergo ſi
regulariter non eſt ipſo iure nulla ſententia, ſed reſtitu-
tione in integrum retractatur, vt ſupra dixi, ſequitur,
quòd illi voluerint regulariter dolum ipſius inducentis,
& ſic corruptionem non eſſe neceſſariam; & ſic tenendo,
prout verius & æquiùs eſt.

Ad contraria reſp. ſic. Ad primum, quòd in d. l. Diuus,
ipſe victus ad probandam corruptionem quoque ſe
48 aſtrinxerat, vt per Paul. ibi num. 3. † Vel melius poſſu-
mus dicere, quod ibi ſi requiritur probatio corruptionis
teſtium non ſit ad effectũ quod cauſa in integrum reſti-
tuatur, quia ſufficit quod cõſpiratione aduerſariorum
falſum dixerint, vel etiam ſimpliciter, quod falſum di-
xerint, vt d. l. a. C. ſi ex falſ. cum ſupra allegatis ſimil.
Sed ad effectum ꝙ ſeuerè vindicta ſumatur de huiuſ-
modi, qui falſitatem hanc media pecunia, & corruptio-
ne fabricauerunt, dicit enim tex. ſi tibi probauerit, con-
ſpiratione aduerſariorum, & teſtib. pecunia corruptis,
ecce duo quæ probanda ſunt, & rem ſeuerè vindica, &
ſi quid à iudice ſic circumſcripto iudicatum eſt, in inte-
grum reſtitues, ecce duos effectus probationis, id eſt, pœ-
na criminalis, & reſciſſio ſententiæ ciuilis; vnde neceſſa-
rio eſt ibi, quòd & ſententiæ reſciſſio petita fuerit, & ac-
cuſatio falſi inſtituta, vel ex inquiſitione & officio cri-
men falſi quoque inſtitutum ſit, vnde non obſtat.

Ad ſecundum reſp. quòd in d. c. licèt cauſam ſyndicus
illa ſe aſtrinxit ad probandum, quòd teſtes fuerunt pe-
cunia corrupti, vnde &c. vt dicam in limit.

Ad tertium reſp. quòd authoritas ſolius Soc. in d. c. 2.
& rationes ab eo conſideratæ cedere debent communi
omnium ſententiæ, & rationibus, & iuribus adductis
pro communi.

Concluſio igitur eſt, quod non requiritur teſtes eſſe
pecunia corruptos, ſed ſimpliciter, ꝙ falſum dixerint.

49 Limitant † Doctor. niſi victus in petitione reſtitutio-
nis in integrum ſe aſtrinxerit ad probandum vtrum-
que, ſcilicet & falſum, & corruptionem, ſed quoniam
dubia limitatio eſt, dicam de ea pleniùs art. ſeq.

Articulus VI.

50 AD ſextum, † An ſcilicet id procedat, ſi victus
aſtrinxit ſe ad probandum vtrumque, & tamen
non niſi falſitatem probauerit?

Videtur quod ſufficiat ſi tantum falſitatem probauit.

Primò per regulam l. in delictis. §. ſi detracta. ff. de no-
xal. & per id quod vult ipſemet Bart. in l. denunciaſſe,
§. quod tamen, ff. de adult.

Secundò facit tex. fortis in l. ſi cui fundum, ff. de fund.
inſtr. & ibi Bar. ad hoc ponderat, & latiùs inducit Iaſ. in
d. l. Diuus, num. 3.

Tertiò, per d. l. Diuus, conſiderando, vt ego ſupra fe-
ci, ſcilicet quod ibi Imperator duplicem vult ſequi effe-
ctum, & punitionem teſtium, & reſciſſionem ſententiæ.

Quartò facit quod ſingul. vult Bald. in d. l. ſi ex falſis,
51 nu. 4. in fine; videlicet quod qui † allegat dolum & fal-
ſitatem, id tantum probare debet, quod ſibi ſufficit ad
victoriam, & facit ad hoc etiam regulam eiuſdem Bal.
in l. 1. num. 11. C. de cond. ind.

Quintò, quia ita tenent plures Doctores, communi-
ter, Cyn. & Pet. in l. cum te, C. de probat. Bal. in l. 1. C. de
cond. ind. num. 11. & ſequi videtur Paul. de Caſt. ibi in
d. l. Diuus, nu. 3. & hanc tenet Alex ibi nu. 12. & clarè
deducit, & æquiorem ſententiam dicit ibi Rapha. Cu-
man. & Zaſ. nu. 2. & videtur eſſe communis ſententia.

Sed in contrarium eſt magis communis opinio. Bart.
in d. l. Diuus, num. 4. Angel. nu. 2 Alex. nu. 9. & Iaſ. nu.
18. & 20. qui etiam de communi. & ibi idem teſtatur
Zaſ. Idem firmat Bar. in l. falſam, n. 1. C. ſi ex falſ. & ibi
Angel. in princ. Paul. in l. 1. nu. 5. C. eod. & Bal. in d. c. li-
cèt cauſam. n. 19. de probat. & ibi Fel. nu. 28. vbi plenè
& de communi Villalob. comm. opin. in verſ. reſtitutio,
nu. 51 poſt Iaſ. præalleg.

Moti per d. c. licèt cauſam, vbi videtur expreſſum, ſe-
cundùm Paul. præall. & alios.

52 Sed certè quantum attinet ad illum tex. † aduerten-
dum eſt, quòd ibi ſyndicus ille ex eo non potuit obtine-
re, non quia non probauerit vtrumque quod probatu-
rum ſe obtulerat, ſed quia non probauerat illud, quod
erat neceſſarium, ſcilicet falſitatem, vt ibi tex. explicat,
dum inquit, nam etſi de corruptione teſtes aliquid di-
cant, de falſitate tamen nihil dicunt, non enim ſufficit
probare, ꝙ aduerſarius tentauerit probare falſum, ſed
ꝙ per falſi probationem induxerit iudicem ad ſenten-
tiam pro ſe ferendam, vt dicam inf. art. 9 & art. fin.

Ego puto veriorem primam opinionem, & etiam
æquiorem; Quia quod ad maiorem cautelam, & fortè
ad pœnam falſariorum fuit adductum, ſi non probetur,
non debet obeſſe quantum ad reſt. in integ. quæ abſque
corruptela teſtium ex ſola falſitate detecta concedi de-
bet, vt dixi in præc. art. Quæ enim ad actum neceſſaria
non ſunt, ſi adhibeantur, ſed inutiliter, & perperam,
non vitiant actum, l. 1. C. de rei vx. act. cum ſimil. quæ di-
cunt, quod abundans cautela non nocet. Et bene pro-
bat hanc ſententiam tex. in l. ſi vti fund. ff. de fund. inſtr.

Sed communi retenta ſi tibi magis fortè placet, miti-
gare tamen debes omnib. infraſcriptis modis.

53 Limita † primò, vt non procedat, quando de corru-
ptela facta eſt mentio tantum in libello, in poſitionibus
autem nihil penitus dictũ eſt de ea, ſecundùm Bal. Imo.
& alios, de quibus per Alex. in d. l. Diuus, num. 14. & 15.

54 Limita ſecundò, † vt procedat ſi qualitas ſit talis, quæ
naturam cauſæ poſſit alterare; ſin minus, non ſit neceſ-
ſarium probare de corruptione, quomodocunque de ea
mentio facta ſit, ſecundùm Bal. in l. ſi. nu. 6. C. ſi ex falſ,
& ſequitur Salyc. d. l. 3. verſ & attende. C. eod.

Sad contrarium in hoc quoque volunt alij plures,
quos refert Paul. in d. l. Diuus, nu. 3. & Iaſ. ibi num. 23.
Ego puto quod iſta opinio in hac limitatione ſit peior
quàm communis opin. in concl. principali, nam ſaltem
quando ſe aſtrinxit ipſe victus ad probandam corrupte-
lam, poſſat fortè ſibi imputari aliquid, ſed quando ſim-
pliciter de ea mentionem fecit, non video vbi fundari
poſſit hæc rigoroſa ſententia. Tene igitur omninò limi-
tationem, ſaltem propter ea quæ dicam infra limit. ſeq.

55 Limitatur † tertiò, vt non procedat, ſi in fine poſitio-
num, vel libelli, vel vbi in ſumma de corruptela facta
eſt mentio, appoſita eſt clauſula (non ſe aſtringens), &c.
Quia tunc corruptio teſtium probanda non eſt. Bart. in
d. l. Diuus, num. 6. Ang. nu. 2. Iaſ. nu. 25. vbi multos con-
cord. ad hoc allegat, & Zaſ. ibi nu. 3. dantes propterea
cautelam, quod d. clauſula omninò apponatur.

56 Et idem in ſimili dicitur, † ſi additur illa clauſula ge-
neraliter, videlicet, quod opponit omnes alias exceptio-
nes competẽtes, quas ſaluas fore proteſtatur, vt per Iaſ.
ibi nu. 3. & hæc diligenter nota ad prædicta, quia iſtæ
clauſulæ, & præſertim illa, non ſe aſtringens, &c. regu-
lariter apponi ſolent vel in principio, vel in fine poſitio-
num, & ideo rigor communis opinionis nunquam ferè
locum habebit; & multò minus rigor præcedentis opi-
nionis, quam reprobaui in limit. ſecunda.

57 Limitatur † quartò, vt procedat in actore tantum, in
reo autem ſecus; quia ipſe, etiam ſi ad vtrunque ſe
aſtrinxerit, tamen ſi vnum tantum probet, de falſitate

ſcili.

ſcilicet,& actor nil probet è contra, ſufficit ei ad victo-
riam. Iaſ. in d. l. Diuus, num. 26.

58 Limitatur † quintò, vt non procedat, quando is qui
petit reſtitutionem prætextu falſitatis & corruptionis,
proteſtatur, quando ipſe coniunctim,& diuiſim petit
admitti ea, quæ ponit Iaſ. d. l. Diuus, num. 3.

59 Limitatur † ſextò (& eſt magna declaratio & reſtri-
ctio communis ſententiæ) vt procedat, quando per mo-
dum qualitatis eſſet dictum de corruptela: ſecus ſi ſepa-
ratim, vel copulatiuè, ſecundùm Bart. in d. l. Diuus, &
Ang. ibi nu. 2. idem ſentit, & communem eſſe teſtantur
Alex. ibi num. 11. & Iaſ. num. 22. ex quo habebis con-
cord. quibus adde Bal. in terminis in d. l. ſi ex falſis, nu.
4. in fin. C. de tranſact.

Et hanc cæteraſque limitationes omnes tene, & dili-
genter ſigna, quia redigunt ad æquitatem communem
ſententiam, quæ quidem in ſe, prout tacet, iniquitatem
magnam continet, vt prædixi.

Articulus VII.

60 AD ſeptimum, An ſcilicet † dicta concluſio de qua
in primo art. procedat, etiam ſi teſtes falſum non
dixerint, corrupti tamen fuerint precibus, vel pecunia
ad falſum deponendum?

Videtur quod non ſufficiat fuiſſe corruptos, ſi falſum
ſe vera non dixerunt.

Primò, per d. c. licèt cauſam; ibi (idem quoque teſtes)
de probat.

Secundò, per c. cum I. & A. de re iud. vbi videtur ex-
preſſum in fine.

Tertiò, per l. falſum, C. ſi ex falſ. inſtru. inducendo, vt
per Gloſ. in d. c. licèt cauſam.

Quartò, quia ita tenent Doct. communiter. Innoc. in
d. c. licèt, in prima col. verſ. ſed nunquid fallit, & Ioan.
And. ibi. & D. Ant. & Cardin. & Dec. ibi nu. 156. qui di-
cit hanc eſſe communem ſententiam: & idem videtur
omninò concludere Felyn. ibi. nu. 29. vt patet ex eius diſ-
curſu, & limitationibus, quas poſtea ſubiungit in verſ.
ſunt tamen aliqui caſus. &c. licèt inaduertenter dicat,
q. tranſit cum opin. Gl. & Abb. qui contrarium teneat.

In contrarium tenent Bart. in d. l. Diuos. nu. 7. & ibi
Paul. de Caſt. nu. 3. Alex. n. 9. & Iaſ. n. 27. & idem Paul.
de Caſt. in d. l. 1. nu. 6. C. ſi ex falſ. & idem voluit prius
Specul. in tit. de teſte, §. 1. nu. 49. & Gl. in d. c. licèt cum-
mun. in ver. aſtrinxit, & ibi D. Abb. demum ſequitur
hanc ſententiam, & æquitati maximè conſonam eſſe ait,
& ſic iſta quoque eſt æquè communis opinio.

Pro qua adducitur primò l. nec venales, C. quando
prouoca. non eſt neceſſ. col. 3. ff. de teſtib. ibi neque lucri
gratia, &c. cum ſim.

Secundò adducitur illud dictum Gloſæ, quòd qui ac-
cipit pecuniam ob teſtimonium ferendum, ſtatim fal-
ſum committere dicitur, vt in l. 1. §. 1. in verſic. aduoca-
tionem. ff. ad leg. Corn. de falſ.

Tertiò, fortiùs dicunt probari in c. ſicut. de teſtib. in-
ducendo in ratione ſui in fine, quę eſt generalis, non au-
tem quod loquitur ſpecialiter in cauſa matrimoniali, vt
per d. Abb. prælli.

Ad hoc vltimũ reſp. Dec. eleganter poſt Aret. in d. c.
licèt cauſam. nu. 156. Ego autem breuiter ad omnia hęc
dico, quòd benè poſſunt procedere in ſuis terminis, ſed
hic vbi agitur de reſcindenda ſententia ope reſt. in inte-
grum, hoc in primis neceſſariò præſupponendum eſt,
quòd læſio adſit, l. nam & poſtea, §. ſi minor, ff. de iure.
iur. læſio autem adeſſe non poteſt, ſi non probatur falſi-
tas, id eſt, quod teſtes actualiter falſum depoſuerint, &
iudex illam teſtificationem ſecutus fuerit, d. l. falſam,
C. ex falſ. vbi expreſſum.

61. Ego igitur pro clara † reſolutione huius articuli,
quòd malè & confusè explicatur à Doctoribus, dico ad-
uertendum eſſe ad vnum, in primis & ante omnia, ſci-
licet quòd impoſſibile eſt poſſe retractari ſententiam il-
lam ope reſtitutionis, donec nõ probatur læſio ipſius vi-
cti, læſio autem iſta non poteſt probari, niſi probetur vel
verè, vel præſumptiuè, quod teſtes iſti depoſuerunt fal-
ſum, & quod iudex atteſtationem eorum ſecutus fue-
rit, hoc igitur præſuppoſito, ſic diſcurrendo, & diſtin-
guendo caſus poterit reperiri veritas.

Aut conſtat aliunde, quod iſti teſtes depoſuerunt fal-
ſum, & tunc ſine dubio eſt vera ſecunda opinio, quia de
læſione conſtat, ſed non erit concluſio ad propoſitum ar-
ticulum, vbi præſupponitur, quòd victus non poſſit
probare falſitatem eſſe dictam. Aut conſtat ex aduerſo,
quod teſtes depoſuerunt verum, vel per alios teſtes, vel
per inſtrumenta à victore producta, & tunc ſine dubio
eſt vera prima opinio, quia ſi conſtat quod falſum non
dixerunt teſtes, & hoc, non ex eorum dicto, quibus pa-
rum credendum eſt, vt proximè dicam propter eorum
turpitudinem in recipiendo pecuniam, ſed aliunde ex
legitimis probationibus, non poteſt dici, quòd ipſi fue-
rint in cauſa alicuius læſionis, propter eorum atteſtatio-
nem, quia aliunde conſtat, quod victus non eſt læſus,
quia ita veritas ſe habet, vt ipſi depoſuerunt, & pro hac
62 ſententia in hoc caſu † dico eſſe text. in terminis in d. c.
cum I. & A. de re iud. ibi, vel etiam ſi ſuper his aliquid
depoſuerint, ea tamen fuerunt per aliorum dicta ſuffi-
cienter oſtenſa, & hoc caſu ita teneas ſine ſcrupulo, per
d. c. cum I. & per d. l. falſam, & per rationem prædictam,
quia non adeſt læſio.

Aut conſtat de aliquo prædictorum, & tunc quia læ-
ſio non poteſt probari niſi præſumptiuè, id eſt, quod fal-
ſum depoſuerint, & quod iudex eorum dicta ſecutus
fuerit, & quod ſi ſciuiſſet illos fuiſſe corruptos, nun-
quam eorum dicta ſecutus fuiſſet, videamus quid di-
cendum; Subdiſtingue autem ſic.

Aut fuerunt corrupti teſtes, vt falſum teſtimonium
dicerent, Aut vt verum dicerent, quia aliàs nolebant ac-
cedere ad teſtificandum.

Primo caſu puta omninò veriorem ſecundam ſen-
tentiam Bar. Abb. & ſequacium, duplici ratione; Pri-
mò, quia (vt ipſi dicunt) præſumitur dixiſſe falſum poſt-
quam pro illo dicendo pecuniam acceperunt, & facit
quia ſi cum ea voluntate corrupta ad teſtificationem
acceſſerunt, ſi non probatur contrarium ab ipſo victore,
id eſt, quod voluntatem mutauerint, ſtatur huic iuris
præſumptioni, id eſt, quod in ea perſeuerauerint, l. cum
qui voluntatem, ff. de iur. & fac. ignor.

Secũda ratiò eſt, quia licet iſta præſumptio non adeſ-
ſet, tamen credendum eſt, quòd ſi iudex ſciuiſſet illos
pecuniam recepiſſe vt falſum teſtimonium dicerent, &
eo animo acceſſiſſe, nunquam eorum dicta ſecutus fuiſ-
ſet, neque ſententiam ſuper eorum probatione tuliſſet.

Secundo caſu, quando ſcilicet fuerunt pecunia, vel
precibus inducti ad verum dicendum, & tunc Aut pre-
cibus tantũ fuerunt inducti, & tunc, quia nulla corru-
ptio adeſſe dici poteſt, ſi de hoc tãtum rogati ſunt, ſcili-
cet vt verum dicerent, puto omninò veriorem primam
opinionem, quam in hoc caſu ſequuntur quoque Bart.
Alex. & alij citati in ſecunda opinione contraria, qui di-
ſtinguunt inter pecuniam, & preces, eorum enim diſtin-
ctio hoc modo intellecta optimè procedit. & ratio clara
eſt, quia ſæpenumero teſtes, propter aliquem reſpectum
63 † vel timorem partis aduerſæ nolunt in cauſa teſtifica-
ri, niſi multum, & multum rogati, & quandoque etiam
coacti præcepto iudicis, & propterea poteſt rogari teſtis,
vt veritatem deponat, nec propterea dicitur ſe ingerere.
Abb. & Dec. in c. 1. de teſtib. & in c. cũ tua, de ſponſal. &
Rebuff. de teſtib. gl. 7. nu. 45. facit tex. in ſimili, in l. quia
poterat, ff. ad Treb. & facit etiã, quia nullum delictum,
nullave culpa adeſt ea parte inducentis, dũm rogat te-
ſtes, vt ad veritatem dicendam accedant. & ideò nulla
præſumptio adeſſe poteſt, quòd ſi iudex ſciuiſſet huiuſ-
modi teſtes fuiſſe rogatos de hoc, non fuiſſet ſecutus eo-
rum

rum teſtimonia; quia immo nihilominus eandem fidem adhibuiſſet; & ideò nulla læſio adeſt.

Aut pecunia, & hoc caſu Bart. & ſequaces qui eius diſtinctionem ſequuntur inter preces, & pecuniam ſentiunt, quòd retractanda ſit ſententia, dum indiſtinctè allegant Gloſ. in d.l.1. §.1. in verb. aduocationem, ff. de falſ. ibi, vel etiam verum redderet per pecuniam.

Sed huic concluſioni in hoc caſu obſtat, quòd ſi verum depoſuerunt, nulla læſio adeſt verè, neque etiam præſumptiuè adeſſe videtur, quia ſi iudex ſciuiſſet, ꝙ pecuniam pro veritate dicenda receperunt; licèt turpiter eos facere credidiſſet, quia veritas vendi non debet, d.l. venales, C. quando prouoc. non eſt nec. & d. l.3. verſic. neque lucri gratia. ff. de teſtib. tamen, ſi de vero dicendo venditio facta fuit, & veras eorum depoſitiones ſecutus fuit, & ſic læſio non adeſt.

Sed ſecuriùs & æquiùs eſt tenere in hoc etiam caſu ſecundùm opin. Bart. & aliorum; Quia non dubium
64 eſt, quòd teſtis † recipiendo pecuniam pro teſtimonio ferendo, dicitur falſarius, & conſequenter infamis, & inteſtabilis, d.l.1. §.1. & ibi Gloſ. & d.l.3. ibi, neque lucri gratia, ſed teſtis infamis à teſtimonio intantum repellitur (licèt aliàs verum dixerit) vt ſi poſt rem iudicatam detegitur eius infamia, ita reſcindatur ſententia, ſicut ſi falſitas detecta eſſet, vt in terminis dixit Innoc. in c. ex parte, in Gloſ. in verſic. abſenti, de teſtib. & ego retuli & ſecutus ſum ſup. eod. art. 1. in 7. ampliat. Et propterea omninò credendum eſt, quòd ſi iudex ſciuiſſet huiuſmodi teſtes per pecuniam corruptos fuiſſe, vel inductos, nunquam eorum teſtimonia ſecutus fuiſſet, &c. d.l.3. §. neque lucri gratia. ff. de teſtib.

Concluſiones autem quibus concluſum eſt non ſufficere ſolam corruptionem niſi probata falſitate; limita dupliciter ex mente Doctorum.

65 Primò limita, † vt procedant in cauſa matrimoniali per d.c. ſicut, de teſtib. intelligendo illum text. ſpecialiter in cauſa matrimonij, ſecundùm Innoc. in dic. licèt, & ſequitur D. Card. vt refert Abbas ibi num. 24. & Felyn. in d.c.4. num. 20. verſ. ſed illud.

65 Secundò limita, vt procedant poſt rem † iudicatam, ante ſententiam verò ſufficiat ſola probatio corruptionis, ad teſtimonia huiuſmodi repellenda, vt per Innoc. Ioan. And. Card. Abb. Felyn. & alios in d.c. licèt cauſam, & hoc non habet dubium, quando ex tali corruptione redduntur infames, per rationes ſupra adductas.

Et quoniam actum fuit in hoc articulo de corruptione teſtium, & etiã tangetur inferius in alijs, nota vnum
66 † generale, quòd non dicitur corruptus teſtis, neque etiam ſubornatus qui informatus fuit à parte de eo, quòd dicere debet ſi ſcit, & de eo ſuper quo interrogari debet, &c. vt per Bal. in d.c. licèt. num. 20. & Felyn. ibi. num. 30. in fine, vbi dicit perpetuò notandum, & clariùs & latiùs, quòd liceat facere ipſi inducenti in inſtruendis teſtibus, & quomodo inſtructio illa licita ſit, vt non poſſit dici ſubornatio, tradit poſt plures, de quibus ibi Rebuff. in tract. de teſtib. in glo. 7. nu. 42. 43. 44. 45. & 46. Vbi vide in Praxi in contingentia facti.

Articulus VIII.

67 AD octauum, An ſcilicet † prædicta cõcluſio procedat etiam ſi teſtium inductor, & ſic ipſe victor nihil conſcius fuerit de hac falſitate?

Videtur, quòd non.

Primò, per l. ſi prætor, §. Marcellus. ff. de re iud. ibi ſcilicet per dolum ſciens.

Secundò, per l. penult. C. ſi ex falſ. & in l. in ſumma, §.1. ff. de cond. ind.

Tertiò, quia ita tenent Petr. & Cyn. in d.l. ſi ex falſis, num. 4. in 4. quæſt. C. de tranſact. & idem Cyn. in l. teſtamento, C. de excuſ. tut. & in l. falſam, C. ſi ex falſis.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſententia. Ita enim tenent Bart. in d.l. falſam, C. ſi ex falſ. inſtrum & ibi Bald. & ſequitur Alex. in d.l. Diuus, nu. 10. dicens ita tenere quoque Iacob. de Aren. & Bald. in d.l. ſi ita ad quem, ff. de acquir. hæred. Iaſ. in d.l. Diuus, num. 18. poſt Doctor. in d.l. ſi ex falſis, C. de tranſact. Bart. ibi num. 3. Bald. num. 4. & 6. Paul. de Caſt. nu. 7. & 9. Alex. num. 9. cum concord. Iaſ. nu. 8. Bald. in l. 1. & 3. C. ſi ex falſ. inſtrum. Salyc. in l. 1. in fine. C. eodem. & Paul. de Caſt. ibi num. 2. & in ſumma hæc eſt communis ſententia, vt teſtatur Cum. in d.l. Diuus, in princip. per d.l. ſi ex falſis, iuncta Gloſ. ibi in verb. præcipimus, verſic. nec diſtingue, & licèt non aliter iure probet; Mihi tamen placet hæc communis concluſio, ex eo quia ita accidit in reſtitutione minorum, non enim neceſſarium eſt, ꝙ minor ſit læſus dolo aduerſarij, vt l. minoribus, C. de reſtitut. in integrum. & plenè dixi ſupra in prima parte, quæſt. 4. art. 2. Ergo idem in reſtitutione maiorum, quæ datur quoties æquum eſt aliquem non amittere ius ſuum abſque culpa, & facto proprio. l. nec enim, iuncta l. præcedente, in fine, ff. ex quibus cauſis maior. & argumentum ab edicto de minoribus, ad illud ex quibus cauſis maior, valet, quoties non poteſt aſſignari diuerſa ratio, vt dixi ſupra quæſt. 5. art. 1.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, ꝙ dolus ibi requiritur ad hoc, vt ſententia ſit ipſo iure nulla, vt dixi ſup. quæſt. præced. art. 7.

Ad ſecundum ſimiliter reſpond. quòd d.l. in ſumma. loquitur quoad hoc vt ſententia ſit ipſo iure nulla, vel quòd detur indebiti ſoluti repetitio, &c. vt dixi ſupra eod. art. 3. in fine.

Ad tertium, quòd contra eos eſt communis concluſio omnium, vel quòd poteſt procedere in caſu ſeq. limitationis.

Concluſio ergò ſit, quòd ſententia lata ex falſis probationibus retractatur ope reſtitutionis, etiam ſi victor non fuerit conſcius huius falſitatis.

68 Limitatur † hæc concluſio à quibuſdam quaſi pro concordia, vt procedat quando illi teſtes, vel qui eis perſuaſit vt falſum deponerent, non ſunt ſoluendo, ſi verò ſoluendo eſſent, ceſſaret beneficium reſtitutionis, & retractationis ſententiæ, donec adeſſet recurſus contra illos per actionem in factum ad intereſſe. Iacob. Butr. in d.l. ſi ex falſis, & refert, & ſequitur Alexand. ibi num. 8. & Iaſ. nu. 11. & Cort. nu. 10. verſic. 4. & eſt ſing. ſecundùm Alexand. prædicç.

Per l. fin. ff. de eo per quem fact. erit, & eſt Gloſ. ordinaria in l. arbitrio, §. ſi cuius, ff. de dolo.

69 Tenendo hanc limitationem † ſublimita, dummodo illic recurſus ſit facilis, & dummodo ipſe teſtis, vel tertius, fuerint conſcij ipſi de falſitate, aliàs quia nihil eis imputari poſſet, contra eos non poſſet dari regreſſus, vt dixi ſup. in 1. par. quæſt. 13. per totum.

70 Item ſublimita; † niſi per reſtitutionem in integrum, & retractationem ſententiæ pleniùs & ſecuriùs occurreretur damno ipſius victi, quàm per iſtam actionem in factum, per ea quæ dixi ſupra quæſt. 13.

Articulus IX.

AD nonum, An ſcilicet ſupradicta concluſio procedat, quando de falſitate fuit cognitum ante ſententiam?

Quia non habet dubium probabile, conclude quòd non. ita enim communiter, & nemine diſcrepante concludunt Doctores vbique, Bart. in d.l. Diuus. nu. 1. ff. de re iud. & ibi Paul. de Caſt. num. 2. Alexand. num. 4. Iaſ. num. 11. Alb. in d.l. qui agnitis, nu. 3. Doctores communiter in d.l. 1. C. ſi ex falſ. inſtr. Gl. ibi in fi. Cyn. & Bar. in prinC. Fulg. Paul. de Caſt. Sal. & alij, Gloſ. in c. licèt cauſam, de Probat. in ver. opponi, in princ. & ibi Innoc. in princ. & Bal. num. 18. Abb. nu. 22. Felyn. nu. 24. cum concord. & Boer. deciſ. 207. poſt princ. vbi de communi.

Tex.

Tex. eſt in l.1. C.ſi ex falſ.inſtr.

Et alius tex. in l.ſi ex falſis, in fine, C.de tranſact.

Et in l.fin. C.de fid.inſtrum. quæ ita procedit ſecundum omnes.

Sublimitatur hæc concluſio dupliciter. Primò, vt non procedat, quando quis credit eſſe vera inſtrumenta, & ideo illis acquieuit. Bart.in d.l. Diuus, num.1. poſt Gloſ. & in l.qui agnitis, ff.de except.

Secundò limita, quando ante ſententiam fuit oppoſitum de falſa cauſa ad eundem finem, ſecus ſi ad diuerſum ab eo, ad quem nunc agitur, Bart.in l.1.C.ſi ex falſ. inſtrum. in fine. Iaſ. in d.l.Diuus, num.11. & Fulgoſ. d.l.1. num.2.

Articulus X.

71 AD decimum, † An ſcilicet procedat, quando iudex non illas falſas probationes ſecutus eſt, ſed alias veras?

Triplex eſt neceſſaria inſpectio.

72 Prima eſt † ea, de qua quæritur in articulo, & in hac breuiter conclude quòd non, nam ſi iudex non illas falſas, ſed alias probationes veras ſecutus fuit, non poteſt retractari ſententia ope reſtitutionis in integrum. ita Innoc. in c.cum I.& A.de re iudic.& idem in d.c.licèt cauſam, in princ.de Probat.& Bald. ibi nu.23. Abb.nu.22. Felyn.num.28.& Dec.nu.155. Idem Albet.in d.l.ſi ex falſis.nu.2.circa finem, Alex.ibi num.2. Iaſ.nu.1, Cont. ſuo. num.7. Azo & Gloſ. in d.l.2. C.ſi ex falſ.inſtrum. & ibi Salyc.& Paul.de Caſt. & idem Paul.de Caſt. in d.l.Diuus, nu.2. verſic.interdum. Angel.in d.l.ſi præſes, §.Marcellus, nu.2. Grat.conſ.42.nu.27.in fine lib.1.

Tex. eſt in l.falſam, C.ſi ex falſ.inſtr.

Facit etiam d.l.ſi ex falſis, ponderãdo dictionem, ex.

Ratio eſt, quia ſi iudex non fuit motus ex illis probationibus, nulla læſio inde orta eſt contra ipſum victum, igitur nulla reſtitutio concedenda eſt d.l.nam & poſtea. §.ſi minor, ff.de minor.

Facit etiam aliud optimum ſimile in propoſito, nam licèt retractetur ſententia quæ lata fuit per teſtes infa-
73 mes, tamen neque illa retractatur, † ſi iudex non eorum depoſitiones, ſed veras probationes ſecutus fuit, ſecundùm Innoc. in c.ex parte, in Gloſ.abſenti, de teſtib.

74 Secunda inſpectio eſt, † Cui incumbat hoc onus probationis, An ſcilicet ipſi victori, quòd iudex ſecutus fuit veras probationes, an verò ipſi victo, quòd immo fuit ſecutus falſas?

75 Quidam dicunt, quòd victus † probare debet fuiſſe ſecutum falſas, quia iudex in dubio præſumitur ſecutus fuiſſe veras probationes. Paul. de Caſt, in d.l.Diuus, num.2. & Iaſ. ibi num.11. & fuit expreſsè de mente Azo. in d.tit. C.ſi ex falſ.

Quidam alij dicunt, quòd ex verbis illius animi motus illius cognoſcitur, Bald.in d.l.3.n.2.C.ſi ex falſis, & ſenſit Felyn. in d.cap.licèt cauſam, num.28. de Probat.

76 Sed breuiter ego puto ſic dicendum. † Aut probationes veræ, quæ ſunt in proceſſu, ſunt ſufficientes ad victoriam, aliæ verò falſæ non ſunt ſufficientes, & præſumitur iudex ſecutus veras probationes, & ſi victus alius prætendit, probare debet, & ita vno modo poteſt procedere ſententia Paul. & Iaſ.

Aut probationes veræ non ſunt ſufficientes ad victoriam, probationes verò falſæ ſic, & tunc iudex præſumetur ſecutus falſas probationes.

Aut probationes ſunt pares, & tunc

Aut vtraque probatio per ſe ſufficiens erat ad victoriam, & adhuc præſumitur iudex vſus fuiſſe veris probationibus.

Aut vtraque inſufficiẽs, id eſt, quia probatio vera non erat plenaria probatio, iuncta verò probationi falſæ ſic, videlicet ſi vnus teſtis verus, & vnus falſus, & tũc in dubio præſumi pro iudice & pro ſententia, dicũt infraſcripti, Paul.de Caſtro d.l.3.nu.2.& 5. Bald.in d.l.falſam, num.2.& clarius in cap.licèt, de Probatio.nu.23.& Felyn. ibi num.28.in fine. & Salycet. in dicta l.falſam, quæſtione vltima. ex quorum intentione collegi iſtam diſtinctionem, adeo quòd poteſt dici communis diſtinctio.

77 Limita tamen prædictas † concluſiones, niſi ex verbis ipſius ſententiæ, & illius præambuli quod fieri ſolet, videlicet viſis actis, viſa petitione, exceptionibus, &c. conſtaret vnde motus fuerit iudex. Et ſi enim veris probationibus in dubio vſus fuiſſe dicatur, ſi tamen dixit, viſis teſtibus, & non erat niſi vnus teſtis verus, & vnus falſus; Item vel ſimili alio modo oſtenderit, quod ſecutus fuit quoque falſas probationes ſecus eſt. Ita Felyn.d.c. licèt cauſam, num.28.

Ego puto verum hoc, vbi probatio vera non erat per ſe ſufficiens abſque falſa, ſi verò fuiſſet per ſe ſufficiens ipſa ſola, id eſt, quod duo teſtes, & omni exceptione maiores intentionem victoris probaſſent, vel inſtrumẽtum omni exceptione carẽs adeſſet in proceſſu, & etiam duo teſtes corrupti, idem deponentes quod in inſtrumento, continetur. & iudex dixit viſo inſtrumẽto, & talibus coram nobis productis, tunc æquiùs putarem, quod vtile per inutile non vitietur, & ſẽtẽtia teneat, nec retractari poſſit. Præſertim ſtante ea communi ſententia, quòd victor poteſt iuſtificare ſententiam veris probationibus, ſi vult in hac ſecunda inſtantia, vt dicam inf.art.pen.

78 Tertia inſpectio eſt, † an victus petens reſtitutionem in integrum teneatur ponere in libello, quod iudex motus fuit ex illis falſis probationibus?

Quidam dicunt quòd non. Bart.in d.l.falſam, num.1. Alij contra magis communiter. Innoc.in d.c.licèt cauſam, de probat. & Bald.in l.3.in princ. C.ſi ex falſis. & Ang. ibi in princ. & Fulgoſ.num.1.

Ego puto veriorem hanc poſteriorem ſententiam in caſibus, in quibus neceſſe habet probare hoc. Quia in hoc ipſo conſiſtit læſio, quod iudex ex illis falſis probationibus motus fuerit, & vtique quando victus debet probare læſionem, (quod eſt regulare) debet quoque in libello reſtitutionis in integrum dicere ſe eſſe læſum, vt dixi ſupra in 1.par.q.35.art.2. Vnde idem hic facere tenebitur.

Articulus XI.

79 AD vndecimum, An ſcilicet † dicta cõcluſio procedat, quando victus vellet hanc falſitatem teſtium per alios teſtes nouos directo probare?

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia in hac cauſa falſitatis multa ſpecialia conceduntur, ad reprimendam hominum malitiam, quæ aliàs non concederẽtur, vnde ille rigor quod propter timorem ſubornationis non debeat admitti hæc directa probatio falſitatis, debet ceſſare in tam æqua, & fauorabili cauſa.

Secundò, quia in caſibus in quibus reſtitutio conceditur, timor ſubornationis non attenditur, Innoc.& Bald. in c.vltra tertiam. de teſtib. hic autem tractatur de retractanda ſententia per reſtitutionẽ in integrum, ergo &c.

Tertiò, quia ita tenent plures Doctor. in primis ſentit hanc opinionem Gloſ.in d.c.licèt cauſam, dum ſimpliciter loquitur, eandem expreſsè tenet Specul.in tit.de teſte.§.ſatis vtiliter, col.3. verſic. item quæro. Archid.in cap.ſi quis teſtibus. in fine 4.quæſt.3.& Dec. late defendit illorum ſententiam in dicto cap. licèt cauſam. num.151. vſque ad num.155.

Sed in contrarium eſt alia opinio magis communis. Bald.in d.cap licèt cauſam. num.20.& 21. Abb.nu.21. & Felyn. num.24. cum concord. Paul.de. Caſt. in d.l. Diuus.nu.2.verſ.idem intellige. Alex.ibi num.4. 5. & ex eis habebis concord. & communem eſſe ait, & firmat Boſſ. in tit.ſi ex falſ.probat.num.12.

Moti propter auth. qui ſemel. C.de probat.& per c. fraternitatis, de teſtib.& clem.fin.eod.tit.vbi regula, &

ſic

ſic propter timorem ſubornationis propter didicita teſtificata.

Ego puto veriorem, & æquiorem primam opinionem, tamen per ſecundam rationem ſupra allegatam pro ea, ad cuius cõfirmationem adduco ea quæ latè dixi ſupra in pluribus locis, videlicet in 2. parte. quæſt. 65. art. 11. Tùm ex eo quia ceſſat timor ſubornationis propter iuſtum impedimentum ignorantiæ ipſius falſitatis.

80 Retenta tamen (ſi placet) ſecunda opinione, † limita illam notab. quaſi pro concordia ſic, vt procedat communis opinio ſecunda quando victus vult probare falſitatem tantum, id eſt, vult quòd teſtes dixerunt falſum per alios teſtes plures dicentes contrarium, ſi verò vult probare corruptionem quoque tunc ſecus, quia etiam poſt didicita teſtificata poteſt probari teſtes fuiſſe corruptos, ita Paul. de Caſt. in d. l. Diuus, dicens ita eſſe de mente Io. And. & aliorum in d. cap. licèt cauſam, & Ioan. And. in Clem. fin. in Gloſ. in verbo, directò, de teſtibus. & idem voluit clatè Innoc. in d. c. licèt. col. 1. & ibi Abb. num. 21. & Felyn. num. 27. dicens ita tenere quoque Aret. & Io. Andr. adeò quòd apud Canoniſtas hæc eſt communis opinio, idem ſequitur Alexand. in d. l. Diuus. num. 5. vbi concord. & Bart. in auth. qui ſemel. col. penult. C. de Probat. & communem dicit Boſſ. in tit. ſi ex falſ. inſtrum. num. 12. & ſic multum reſtringitur rigor dictæ ſecundæ opinionis.

Et ratio elegans hæc eſt, quia hoc caſu non dicentur examinati ſuper iiſdem, ſed ſuper nouis articulis, vnde &c.

81 Limita ſecundò, † niſi in primo iudicio deuentum fuiſſet ad ſentẽtiam abſque publicatione teſtium, quòd fieri poteſt; ſecundùm Gloſſ. in cap. fin. in verſic. & indicijs. de hæret. in 6. & ita ſublimitat Felyn. in d. c. licèt. num. 26. cum concord. & Imol. in d. l. Diuus. & hæc non habet dubitationem, immo videtur ſuperflua limitatio.

82 Limita † tertiò, in cauſis ſpiritualibus, ita poſt Abb. ibi Felyn. ibi d. c. licèt cauſam. num. 27. de Probation.

Ratio eſt propter imminentis peccati timorem, qui præualet timori ſubornationis, ſecundùm præalleg.

83 Limita † quartò, niſi articulus fuiſſet adeò obſcurus, vt pars non potuiſſet inſtrui ad probandum cõtrarium directò. Felyn. præalleg. num. 25. vbi latè per eum.

84 Limita † quintò, niſi hæc probatio falſitatis indirectè fieret, videlicet probando per nouos teſtes, quòd eſt impoſſibile, quòd illi teſtes ſcire potuerint id quod depoſuerunt, videlicet, quia illa die, vel tempore, non fuerunt in tali loco de quo teſtificantur, &c. & ita intelligunt omnes allegati ſupra in dicta ſecunda opinione, & iſtud eſt aduertendum diligenter.

Articulus XI.

85 AD vndecimum, † An ſcilicet dicta concluſio procedat, quando victor vellet probationibus veris iuſtificare ſententiam?

Videtur quòd nihilominus reſtitutio danda ſit, vt tenet Bald. in l. 1. num. 4. C. de cond. indeb.

Per Gl. ord. in d. l. ſi is ad quem. ff. de acquir. hæred.

Sed contra eſt communis, & vera ſententia aliorum, ita enim tenẽt Doctor. communiter in d. l. ſi is ad quem. ff. de acquir. hæred. & per Paul. de Caſt. ibi nu. 7. Alex. num. 16. Iaſ. num. 29.

Quidam pro concordia dicunt, ſic; Aut ſententia lata fuit ex falſa cauſa allegata à iudice, & benè loquitur ſecunda opinio, quia tunc benè poteſt reformari ſententia per veras probationes; Aut lata fuit ex falſa cauſa allegata à parte, & tunc loquitur prima opinio Baldi qui ſic intelligi debet, & rationem allegat Paul. de Caſt. in d. l. ſi is ad quem.

Aut fuit lata ſententia ex falſis probationibus, & tũc aut in cauſa appellatum eſt à victo, & tunc benè poteſt victor in cauſa appellationis petere, quòd ſententiam ſuam verioribus probationibus iuſtificare poſſit: Aut non eſt appellatum, ſed eſt petita reſtitutio in integrum, & tunc eſt verior ſentẽtia prima; & ſic in ſumma in caſu noſtro iſta diſtinctio reprobat communem opinionem.

Ego verò teneo illam pro veriori, & æquiori, quando non adfuit dolus ipſius victoris, quando verò adfuit æquiùs puto, quòd non audiatur donec non eſt repoſita cauſa in priſtino ſtatu in quo erat ante ſententiam, & ſic ante læſionem; Nec delictum eius in aliquo ſibi proſit, & pro hac mea diſtinctione adduco duas communes concluſiones, quarum vnam poſui ſupra q. 47. art. 1. verſ. ampliatur ſecundò, num. 5. & ead. q. art. 9. nu. 44. verſ. limitatur tertiò, &c. Videlicet quòd licèt reſtitutio aduerſus ſententiam reponat omnia in priſtinum ſtatum etiam quo ad aduerſarium minoris, vt dicto num. 5. tamen hoc non procedit, quando aduerſarius minoris fuit in dolo quando minor læſus fuit, vt dixi d. num. 44.

Articulus XII.

86 AD duodecimum, † An dicta concluſio procedat, quando victus tentauit probare falſitatem, ſed tamen illam non probauit?

Videtur quòd non. Vt tenent Old. & Cyn. in d. l. ſi is ad quem. de acquir. hæred.

In contrarium tenent Bart. & Imol. ibi, vt per Alexand. num. 6. verſic. item in poſterum. & num. 7. vbi latè pertractat, & denique hanc ſequitur.

Moti, quia dolus aduerſarij non debet aliquo modo nocere ipſi victo.

Ego puto aduertendum, quòd veritas iſtius quæſtionis pendeat ab his quæ dixi ſupra eod. art. 7. & art. 9. Nam non poteſt agi de reſtitutione concedenda, vbi læſio non adeſt, dicta l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de minorib. Si igitur hoc caſu non adeſt læſio victi, quia victor non probauit intentionem ſuam, non poteſt eſſe vera opinio Bart. & aliorum in d. l. ſi is ad quem. Si verò fuit in cauſa huiuſmodi attentatio falſitatis, quod iudex huiuſmodi ſententiam tulerit, tunc omninò veriſſima eſt ſententia Bartoli, & Alexandri, quia dolus victoris fuit cauſa huius læſionis.

Quomodo autem conſtet de hoc, an ſcilicet iudex 87 † motus fuerit ex dicta attentione falſitatis, an ex alijs probationibus veris, dixi ſupra art. 7. & d. art. 9. & ex his plenè eſt expedita quæſtio iſta de retractationem ſententiæ latæ ex falſis probationibus per has duas quæſtiones, nunc aliqua de ſententia lata ex falſa cauſa, vel notoriè contra ius tertij ſubijciamus.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutio in integrum ex clauſula generali an detur etiam cuilibet maiori aduerſus ſententiam latam ex falſa cauſa?*

2 *Quid, quando iudex in ſententia non expreſſit falſitatem, ſed illam in corde retinuit?*

3 *Aut iudex corruptus fuit pecunia.*

4 *Aut precibus, & gratia tantum.*

5 *Quid quãdo iudex expreſſit in ſentẽtia falſitatẽ ipſius cauſa.*

6 *Et quid ſi victus omiſit appellare cum poſſet, & propterea ſententia in iudicatum tranſiuit.*

8 *Authoris diſtinctio an victus omiſerit appellare ex mera negligentia, an verò quia ignorauit falſitatem cauſa?*

9 *Sententia an retractetur ope reſtitutionis in integrum ex clauſula generali, ex eo tantum quia notoriè conſtat quòd lata fuit contra ius litigatoris?*

10 *Sententiam non poſſe vnquam tranſire in iudicatum irreuocabiliter, abſurdum eſt.*

11 *Concluſio negatiua an procedat in reſtitutione in integrum qua peteretur a Principe, nam ipſe poſſet hanc reſtitutionem dare?*

12 *Princeps poteſt iudicis authoritatem dare, & auferre ex cauſa, ſi ita ſibi videtur.*

Digitized by Google

13 *Et an procedat ſi non per viam iuſtitiæ, ſaltem per viam ſupplicationis ex gratia?*

14 *Et an ſi non poteſt aliquo modo per viam reſtitutionis in integrum, poſſit ſaltem per viam denunciationis euangelicæ?*

15 *Et an ſi ſententia hæc mandaretur executioni ſequerentur illicitæ extorſiones?*

16 *Reſtitutio ex clauſula generali datur, ne illicitæ extorſiones fiant.*

17 *Et an procedat in ſententia excommunicationis, quia ex clauſula generali videtur poſſe dari reſtitutionem aduerſus eam, etiam poſtquam in iudicatum tranſiuit?*

18 *Et an procedat in beneficialibus, & quomodo concedatur, docet practicam Staphil. vbi dicto numero 18.*

19 *Author profitetur ſe laboraſſe multum circa reſtitutiones iſtas aduerſus ſententias, & res iudicatas, ex quocunque capite; & dicit hoc conſtare ex prædictis quæſtionibus.*

QVAESTIO LXXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus rem iudicatam ex eo quia ex cauſa falſa lata fuit, vel contra ius litigatoris.

SVCCEDIT ſimilis quæſtio præcedenti, ſcilicet de reſtit. in integrum aduerſus ſententiam & rem iudicatam, ex eo quia lata fuit ex falſa cauſa, & quia breuiter reſoluenda venit, annectam etiam pro complendo aliam breuem quæſtionem, videlicet de reſtitutione aduerſus ſententiam latam contra ius litigatoris, & ambæ duobus articulis expediri poſſunt.

Primò, An detur reſtitutio in integrum ex clauſula generali aduerſus ſententiam latam ex falſa cauſa?

Secundò, An detur reſtitutio hæc aduerſus ſententiam quæ lata fuit contra ius litigatoris?

Articulus I.

1 AD primum, † An ſcilicet detur hæc reſtitutio ex clauſula generali aduerſus ſententiam latam ex falſa cauſa?

Diſtingue duos caſus.

2 Primus eſt, † quando falſa cauſa non eſt expreſſa in ſententia, ſed eam iudex ſecreto in corde retinuit.

3 Et hoc caſu ſic dicendum puto, † aut apparet poſtea, quòd iudex pecunia corruptus fuit, & iſta fuit cauſa, quare ipſe motus fuerit ad pronunciandum ad fauorem ipſius victoris, & tunc ſententia eſt ipſo iure nulla, neque reſtitutione in integrum opus eſt, l. venales. C. quando prouoc. non eſt neceſſ.

4 Aut † quòd gratia, precibus, vel amicitia corruptus fuit, & iſta fuit cauſa quæ mouit eum ad ita pronunciandum, & tunc ope reſtitutionis in integrum ſuccurritur ipſi victo, vt eſt ex mente Bart. & aliorum in l. ſeruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebell. & dixi aliàs ſupra. & reperio quòd iſtam diſtinctionem clarè ſenſit Alber. in l. ſi is ad quem, num. 2. ff. de acq. hæred.

5 Secundus † caſus eſt, quando falſa cauſa fuit expreſſa in ipſa ſententia. & hoc caſu communis reſolutio Doctorum eſt iſta, quòd ſi quidem error ſit in iure & facto ſimul, vel etiam in iure tantum, tunc ſententia ſit ipſo iure nulla, nec opus ſit reſtitutione in integrum, exemplum eſt, ſcilicet quia teſtamentum hoc, (licèt à pupillo factum ſit) tamen validum eſt, ideo hæredem in eo ſcriptum in poſſeſſionem bonorum immittendum eſſe dicimus, &c. vel quid ſimile, quòd notoriè in iure falſum ſit. Si verò error ſit in facto tantum, tunc per appellationem reſcindi debeat ſententia, & ſic eum remedium reſtitutionis in integrum, quando eſt ſubſidiarium, prout hic, propter concurſum appellationis ceſſet, non debitur reſtitutio, ita ex Bar. omnibusque communiter in dicta l. ſi is ad quem. num. 3. quorum plures habes citatos infra limit. ſeq. Ex quibus etiam habebis ampliationes, & limitationes ad concluſionem præfatam, quæ quia extra materiam ſunt, miſſas facit, vnam tantum explicando, quæ ad propoſitum noſtrum facit.

6 Limitant igitur † quidam, vt non procedat, quando victus omiſerit appellare, nam ſi ſententia propterea in iudicatum tranſiuit, reſtitutio in integrum neceſſaria eſt, & concedi debet ſi victus falſitatem cauſæ probare velit. Ita Dyn. & Bald. poſt eum in d. l. ſi is ad quem. & Pau. de Caſt. ibi num. 8. Alex. num. 16. & dicit, quòd iſta eſt de ſententia Bald. in l. 1. C. de cond. indeb.

Moti per Gloſ. in d. l. ſi is ad quem, quam ſingularem dicunt ad hoc.

Contrarium tamen tenet Bart. ibi. ex duobus.

Primò, quia debet imputari ipſi victo, quare nõ appellauit cum poſſet; ergo &c. l. nõ enim. ff. ex quib. cau. ma.

7 Secundò, quia daretur † ipſi victo occaſio doli, & conſequendi præmiũ ex negligentiã ſua, nam ſi appellaſſet, poſſet victor iuſtificare ſententiam ex vera cauſa, ſi verò reſtitutionem petat, victor hoc facere non poterit, & ſic melior erit conditio victi negligentis, quàm diligentis.

8 Ego pro concordia † puto ſic dicendum. Quod ſi victus omiſit appellare ex mera negligentia, quia ſciebat cauſam eſſe falſam, & tamen appellare omiſit, & vera ſit opinio Bart. d. l. non enim. cum ſimil.

Si verò omiſit appellare, quia ignorabat cauſam eſſe falſam, & cauſam iuſto errore ductus putabat veram, & ideo noluit appellare, & temere litem proſequi, & expenſis affici, poſtea verò apparuit cauſam à iudice allegatam falſam fuiſſe, eo caſu puto veriorem omninò ſententiam Baldi, & ſequacium, & ſic limitationem, & hoc mihi videtur omninò æquiùs. & faciunt omnia quæ adduxi ſupra in præced. quæſt. art. 1. in princ.

Articulus II.

9 AD ſecundum, An ſcilicet detur † hæc reſtitutio in integrum aduerſus ſententiam eo prætextu, quòd lata fuerit contra ius litigatoris?

Videtur, quòd non.

Prout tenent Doctores iuris ciuilis communiter, vt teſtatur Abb. in cap. 2. de purg. vulg. & Corſ. ſing. 8. verſ. ſententia; & Socin. in c. ſignificantibus, eod. tit. & in cap. ſecundo, de crimine falſ.

10 Et facit pro hoc, quia aliàs † nunquam ſententia tranſiret in iudicatum irretractabiliter, & cum effectu, ſi quando iam appellationi amplius locus non eſt, eſſet locus reſtitutioni in integrum, eo ſolo prætextu, quia ſententia ſit iniqua; Quod quidem abſurdum eſt, vt de ſe patet, & per totum titulum. ff. & C. de re iud. & in l. ſub ſpecie. C. de re iud. cum ſimil.

In contrarium eſt communis opinio Canoniſtarum. Hanc enim tenuit Hoſt. in cap. 2. de purg. vulg. & ibi alij communiter ſequuntur, vt per Abb. ibi. nu. 6. Felyn. in ſuo copioſo Repertorio, in verſ. ſententia, col. 18. verſic. ſententia notoriè iniuſta, vbi de communi Canoniſtarum Alber. in proœm. Digeſtorum, in prin. col. pen. & in prima conſtit. Cod. col. 4. Dec. in c. propoſuiſti. nu. 49. de probat. & Ioan. de Amic. conſil. 33. nu. 21.

Per cap. ex literis. de reſtitut. in integ. & arg. l. 1. ff. ex quibus cauſ. maior.

Sed certè probatur multum à remotis, & præſuppoſitis regulis nimis generalibus.

Ego puto veriorem in puncto iuris primam ſententiam Legiſtarum, quam pro authoritate quoque rei iudicatæ ſecuriorem, & æquiorem puto.

Limitando tamen eam aliquibus caſibus, quos ſtatim ſubijciam, quibus mitigari poteſt rigor huius ſententiæ, & ſententiæ Canoniſtarum, quaſi multipliciter concordando ſatisfieri.

Pri-

Digitized by Google

451

11 Primò igitur limita † primam opinionem, vt proce-
dat in reſtitutione concedenda à iudice ordinario,& in-
feriore à principe, ſi autem peteretur à Principe,ipſe ra-
tione ſupremæ poteſtatis, & quia iudicijs auctoritatem
12 dare,& auferre ex cauſa poteſt,† ſi ita ſibi æquum vide-
retur,comperta iniquitate ſententiæ, concedere poſſet,
ita Abb.in cap.2.de purg.vulg. & Dec. in d.cap.propo-
ſuiſti.num.50.
13 Secundò limita, † quod licèt non poſſet fieri per viam re-
ſtitutionis ex iuſtitia, poſſet tamen per ſupplicationem
ex gratia peti, ſecundùm Hippol.de Marſil.ſing.473.n.
2.& idem vult Maran.in 6.par.in vltimo actu,num.61.
Sed certè hæc ſecunda reſcindit cum prima, in idem, &
ex hoc præcipuè apparet,quia pręallegati allegant Abb.
in dicto c.2.qui potuit præcedentem limitationem.
14 Tertiò notabilius limita, † vt licèt non poſſit per
viam reſtitutionis in integrum peti remiſſio huiuſmodi
ſententiæ,potuit tamen per viam denunciationis euan-
gelicæ,ita ſing.tradit Corſett. in ſuis ſingul.ſententia,
num.8.per ea quæ habentur in cap.nouit.de iudic. & in
can.peccauit.2.q.1.
15 Quartò etiam vltra Doctores limitare † potes in ca-
ſu, quo ſi huiuſmodi ſententia mandaretur executioni,
16 diceretur fieri extorſio manifeſta: nam ne illicitæ † ex-
torſiones fiant, datur ex clauſula generali reſtitutio, vt
dixit Bal.in l.1.col.2.C.de condict.indeb.& ego dixi ſu-
pra quæſt.73.art.1. limit.14. cum multis concordan.
quos ibi adduxi.
Quintò etiam limita,vt non procedat in ſententia ex-
17 communicationis,quia ex † clauſula generali datur re-
ſtitutio aduerſus eam,etiam poſtquam tranſiuit in rem
iudicatam, vt ſing tradit Ioan. de Lignan. in tract. de
conſ.eccleſ.§.14.nu.15.
Ea ratione, quia adeſt periculum animæ, vnde &c.
vt c.ex literis.de reſt. in integ.
18 Sextò etiam limita, † vt licèt in profanis hæc ſentẽtia
procedere poſſit,tamen in beneficialibus,etiam ex gra-
tia cõcedi reſtitutionem aduerſus duas, vel tres confor-
mes,& quomodo hoc fiat, & practicam docet Staphil.
in tract.de grat.& expectatiuis,tit.ſuper commiſ.lit.iuſ.
§.dicendum eſt,num.41. & ſeq.vbi vide cum occurret.
Et hæc videntur ſatis de reſtitutionibus varijs, & di-
uerſis, quę dantur ex diuerſis cauſis contra ſentẽtiam &
res iudicatas,tam ex capite minoris ætatis,quàm ex clau-
19 ſula generali, in quibus † vides quantum laboratum
ſit ſtudioſorum gratia, & quàm locupletata ſit per me
materia tit. C. ſi aduerſus rem iudic. cum legibus tra-
ctantibus hanc materiam reſtitutionis aduerſus rem
iudicatam.

S V M M A R I A.

1 Delicta grauia, grauiora vel grauiſſima quæ dicuntur ſecundum Doctores, & quæ ſecundum authorem, num. 3.4.5.6.7.& 8.
9 Minori an ſuccurratur aduerſus delictum, quod in omittendo conſiſtit? quòd ſic.
11 Delictũ omiſſionis leuius punitur, quàm delictum cõmiſſionis.
12 Authoris plena diſtinctio.
13 An concluſio prædicta procedat in eccleſia?
14 An in maiore, quando per ignorantiam, vel aliud impedimentum omiſit facere quod debebat?
16 An procedat in maiore 18.annis, licèt ſit minor vigintiquinque?
18 Declaratio ad auth. ſi captiui.C.de epiſc.& cler.
19 Minor etiam vbi pro maiori habetur, reſtituitur.
21 Minori an ſuccurratur aduerſus delictum omiſſionis?
22 Minor reſtituitur regulariter aduerſus dolum præſumptum.
24 Authoris opinio circa hoc.
25 Minoribus an in caſibus prædictis ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis.
26 Declaratio l.fin.C.ſi aduer.del.
27 Authoris diſtinctio, an ſimus in delictis meræ omiſſionis, vel non meræ omiſſionis, & quæ ſint nu. 28.& 29.
31 Minoribus an ſuccurratur in delictis, quæ in committendo conſiſtunt?
32 An ſi non dolosè & ex animo, ſed culpa tantum?
33 Et quid ſi non veniret imponenda niſi pœna pecuniaria.
36 An ſuccurratur illis quando culpa lata deliquerunt?
37 Culpa lata dolo æquiparatur.
38 Delictum non doloſum ſemper mitius punitur.
39 In culpa lata qui eſt, regulariter non eſt in dolo vero.
40 Delictum in minoribus etiam quoad pœnam pecuniariam requirit dolum.
41 Declaratio l.ſi ex cauſ.§.ſi mulier. ff.de minor.
42 In delictis non atrocibus regulariter ſuccurritur minoribus, ſi dolus abſit.
43 Minoribus an ſuccurratur quando dolo deliquerunt, & ſi non quantum ad delicti remiſſionem, ſaltem quo ad pœnæ minorationem?
44 An quando delinquens eſt minor decem annis?
45 Quid ſi malitia eſſet ſuperabundans etiam in puero.
46 An quando delinquens eſt maior decem annis, ſed minor quatuordecim, regulariter quod non?
48 Et an aliqua alia pœna extraordinaria puniri debeant?
50 Declaratio c.2.de del.puer.
51 Qua pœna puniri debeant, & num.52.
53 Authoris opinio in hoc.
54 Brutorum delictum lex regulariter non punit.
56 An quando delinquens eſt maior quatuordecim annis, ſed minor 25.annis?
57 An ſuccurratur, vt nullatenus puniantur? quòd non.
58 Delicta hæc non puniri, quare, & quomodo æquitas patiatur.
59 Et an idem in eccleſia, muliere, ſene, &c.
62 Et an procedat ſi contra minorem ciuiliter agatur, non criminaliter?
63 Et an procedat, quando delictum non eſt punibile de iure gentium, ſed tantum de iure ciuili?
64 Minor an excuſatur à diſpoſitione iuris ciuilis poſitiui?
65 Authoris opinio cum diſtinctione in hoc.
66 Delictum doloſum dupliciter conſideratur.
67 Minor ſi extrahat granum, bladum, vel graſciam, an puniatur?
68 Conſtitutio Marchiæ, quod pater teneatur pro filio in legitima, an comprehendat pupillum, & delictum eius?
69 Et an in caſu iſto ſuccurratur minoribus ipſo iure, vel neceſſaria ſit reſtitutio?
70 An ſuccurratur ſaltem minoribus ſi non quo ad delicti remiſſionem totalem, ſaltem quo ad pœnæ minorationem?
71 An pœna veniat minoranda regulariter?
72 Ponderatio l.auxilium.ff.de minoribus. in verbo, interdum.
73 Adoleſcentes inducuntur ad delinquendum potius impetu iuuentutis, quam ex malignitate animi.
74 Dolus in delicto vbi eſt minor, ibi pœna minor eſſe debet.
75 Declaratio d.l.auxilium, in verſ.interdum.
76 Homo habet in ſe duplicem legem naturalem, & quam.
77 Lex fomitis quæ dicatur.
78 Authoris declaratio pleniſſima ad oſtendendum quod minores debent mitius puniri regulariter, quam maiores, & nu. ſeq. vſque ad finem articuli.
80 Brutis quomodo homo ſimilis factus ſit.
84 Delicta à prudentibus, & imprudentibus facta non æquè punienda ſunt.
88 Bulla ſuper delictis minorum quomodo intelligenda.
90 Iudicis arbitrium quomodo regulari debeat, in diſcernendis delictis minorum, quæ ſcilicet mitius punienda ſint, & quæ non, Authoris regula noua. & 91.& 92.
93 Iudex an vbi pœna minorari poteſt in delictis minorum, ibi eam minorare teneatur?
94 Pœna huius minoratio, & commutatio quomodo fieri debeat.
95 An iudicis arbitrio remittatur.
96 An ſit bona regula, quòd vbi aliàs minor eſſet puniendus pœna mortis, non illa, ſed alia leuiori puniatur?

Digitized by Google

97 *Authoris opinio circa pœnam corporis afflictiuam hoc caſu.*
98 *Et an prædicta procedant, ſi minor delictum geminauerit?*
99 *Et quid ſi minor eſt factus maior.*
100 *An ipſo iure, vel ope reſtitutionis iſta minoratio fieri debeat?*
101 *Et quid in atrociſſimis.*
103 *Et quid in delictis ſpiritualibus.*
104 *Quid in eccleſia.*
105 *Quid in vniuerſitate.*
109 *Quid in ſene.*
110 *Senes repueraſcere dicuntur.*
111 *Quid in mulieribus? an delicta eorum mitius puniri debeant, ſicut minorum?*

QVÆSTIO LXXX.

Incipit de reſtitutione in integrum aduerſus delicta. Et in primis de ea aduerſus delicta in genere.

POST abſolutam reſtitutionem in integrum aduerſus iudicialia omnia, & conſequenter aduerſus quaſi cõtractus, ſequitur videre de reſtitutione in integrum aduerſus delicta. Quæ quidem materia cum ſatis ampla ſit in ſe, ſed nimis conciſè tractata à I.C. in l.auxilium.ff.de minor.& ab Imp.C.ſi adu.delict.indiget pleniori tractatione, & dilucidiori ordine in eius explicatione. Diuidam igitur illam in tres quæſtiones. in hac prima dicam de reſtitutione in integrum aduerſus delicta in genere, in ſequẽti de ea aduerſus delicta in ſpecie,& incipiam ab ijs quæ conſiſtunt in committendo, in tertia de ijs, quæ conſiſtunt in omittendo.

Hęc aũt prima hiſce decem articulis explicari poterit.

Primò. Quæ dicantur delicta leuia, quæ grauia, quæ grauiora, & quæ grauiſſima?

Secundò, An detur reſtitutio aduerſus delictum, quod in omittendo conſiſtit?

Tertiò, Quid ſi dolo fuit factum delictum?

Quartò, An ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis?

Quintò, An ſuccurratur, quando delictum conſiſtit in committendo, & dolo commiſſum non fuit, ſed leui culpa?

Sextò, An quando culpa lata?

Septimò, An quando dolo, & ſuccurratur ſaltem quo ad minorationem pęnæ?

Octauò, An procedat quo ad delicta, quæ non ſunt punibilia de iure gentium, ſed tantum de iure ciuili?

Nonò, Quomodo hæc pęnæ minoratio à iudice fieri debeat?

Decimò, An hoc quod dictum eſt in minore, habeat locum in ſene, vel muliere, vel ruſtico, vel eccleſia?

Articulus I.

1 AD primum, † Quæ ſcilicet dicantur delicta leuia, quæ grauia, quæ grauiora, & quæ grauiſſima, ſiue atrociſſima?

Et quamuis hoc totum remitti debere arbitrio iudicis, dixerit Alciat. in c.cum non ab homine. poſt nu.28. extra de iud. vt refert Villalob. in ſuis commu.opin. litera D. nu.56. & alij dixerint debere inſpici qualitatem pęnæ delicto impoſitæ, vt per Bart. in l.leuia. circa princ. ff.de accuſ. & communem ait Socin. in conſ.157. num. 5. lib.2. Tamen Abb. in cap.tuæ, colum.2. extra de pęnitentiur, dare hanc theoricam, vt leuia dicantur, in quibus non ineſt dolus, ſed culpa tantum,

2 Grauia, † in quibus ineſt delictum & dolus, ſed ſunt delicta priuata, non publica.

3 Grauiora † in quibus ineſt dolus, & ſunt delicta publica, ſed non imponitur pro eiſdem pœna mortis.

4 Grauiſſima, † in quibus omnia prædicta concurrunt, & pro eis imponitur pœna mortis.

Sed Clar. in ſua pract.crim. in princ. in verſ.ſũt etiam delicta, &c. inquit penè ex intentione Bartoli præalleg.

5 Atrociora † delicta eſſe ea pro quibus imponitur pœna mortis ſimpliciter, atrociora verò, vel atrociſſima, pro quibus imponitur pœna mortis qualificata, videlicet grauioris & atrocioris mortis; vt eſt illa, quando lex iubet, quempiam igne comburi, vel in fruſta ſecari, vel ad filios quoque Rei pœna tranſire, & huiuſmodi: ſed quia contra hanc theoricam videtur obſtare l.auxilium.

6 ff.de min. vbi Adulterium vocatur † atrocius delictum, & tamen pro eo ſimpliciter pœna mortis iure de ciuili imponitur, poſſumus quaſi coniungendo opinionẽ Abb. & Clari dicere ſic, quòd omiſſo delicto in quo non ineſt dolus, quia regulariter proprius dici deberet quaſi delictum, quàm delictũ, vt inſt. de oblig. quæ ex quaſ.ma-

7 lef. † leue delictum dicatur priuatum in quo ineſt dolus, Graue delictum, quod publicum eſt, ſed pro eo non imponitur pęna mortis.

8 Grauiſſimum, † quod punitur pęna mortia qualificatæ.

Grauius, quod punitur pęna mortis ſimplicis.

Articulus II.

9 AD ſecundum, An † ſuccurratur minori aduerſus delictum quòd in omittendo conſiſtit?

Videtur quod non, prout tenet Gloſ. in l.ſi ex cauſa, §.nunc videndum, in verbo, ſubuenitur, ff.de minor. & facit, quia aduerſus dolum qui etiam in omittendo conſiſtit, non ſuccurritur minori, vt dixit Paul. de Caſt. in conſ.259. omnis difficultas. & refert Aym. Crau. conſil. 193. nu.5. in fine.

Et facit l.fin. C.ſi aduer. del. inducendo vt per Gloſ. præal. & fortiùs auth. ſi captiui. C.de ep. & cler. à ſpeciali.

Sed contra eſt communis omnium aliorum ſentẽtia.

Ita tenet in primis Gloſ. met. in l.auxilium. in verbo, ceſſabit, ff.de minor. ſi bene ponderetur. Fulg. in l.ſi quis in tantum, nu.11. C. vnde vi. Matheſ. ſingul.164. vbi in add. concord. quamplures. Corſet. ſing.15. in verbo, pęna. Anchar. in c.auditis, num.11. eod. tit. de reſt. in integ. Alex. in conſ.103. nu.12. lib.1. Corn. conſ.247. quoniam multa, col.5. nu.5. lib.1. Gomeſ. in tract. var. reſol. col.3. cap.1. de delict. num.59. Hipp. de Marſ. ſing. 628. Tiraquell. in tract. de pęnis, cauſa 44. nu.43. & 45. vbi habes innumeros concord. Clar. in §.fi. quæſt.60. in princ. vbi latè de communi. & Menoch. nouiſſimè in conſil.100. nu.282. iuncto num.304. vbi etiam de communi.

Moti per d.l.fin. C.ſi adu. del. cum qua concordant plura alia, in quibus ſuccurritur minoribus aduerſus quædam delicta ſpecialia quæ in omittendo conſiſtunt, quæ colliges in q.82. per totum.

Facit etiam pro hac communi, quia faciliùs ſuccurri-
10 tur minori in eis, quæ omiſit, † quàm in ijs quæ commiſit, ſeu perperam fecit, vt latè deducit Nat. in conſ.343. num.3. & ſequen. lib.2.

Et confirmatur per illud generale, quod non ita pu-
11 nitur qui omittendo delinquit, † ſicut, & qui committendo, vt latiſſimè per Tiraq. in d.cauſa 44. per totum, per Gloſ. ord. in l.ſi mora, ff.ſolut.mat.

Sed ſi aduerſarius nihil horũ cõcludẽter probat, niſi d.l.fi.C.ſi aduer.delict. quicquid enim Glo. in d.§.nunc videndum. in verſ. ſubuenitur in contrarium põderet. illa lex expreſsè probat hoc, in delictis illis tamen loquitur, quæ ratione poſitiua iuris ciuilis punibilia ſunt, non iure gentium, & ideo fortè ſecus eſſet in alijs.

Ego

12 Ego igitur puto ſic dicendum, † Aut ſumus in caſu quo minor ignorans non fecit quod facere debebat, & vtique ei ſuccurretur, quia etiam maiori in hoc caſu ſuccurrendum puto, vt dicam infra in ampliat.

Aut ſumus in caſu, quo minor ſcienter omiſit facere quod debebat, & tũc; Aut ex mera negligẽtia hoc fecit, prout maior pars adoleſcentum facere ſolet, & ſic aut ſunt delicta de iure ciuili tantum punibilia, & omninò ſuccurrendum puto, vt eſt caſus in d.l.fi. & etiam in d.l. 1. C.eod. ſi aduer.delict.ibi, non ex animo.

Aut ſunt delicta etiam iure naturali, vel gentium punibilia, vt eſt in ſpecie non redimere patrem ab hoſtibus, vel illi fame pereunti non ſuccurrere, vel ſimilia, & tunc etiam ſi negligentia tantũ id prætermiſſum fuerit, non videtur tamen ſuccurrendũ niſi minorib. 18. annis, vt eſt expreſſum in auth. ſi capti. de Epiſc. & cler. & ſic vno modo poterit procedere prima opin. Gl. in dicto §. nunc videndum. Sed tamen in hoc quoque caſu minoribus ſuccurrendum puto, ſi nullus omninò dolus, vel malitia adfuit, ſed ſolùm incuria & negligentia, puta quia minor non animo ſæuiendi in patrem, vel deſiderio mortis illius, vel auaritia detentus, ſed tantùm quia non fuit diligens in hoc actu pietatis exercendo, in quo iudicis arbitrium multum verſari debebit, attenta ſcilicet qualitate ipſius minoris, an in alijs ſuis negotijs explicandis diligẽs, vel negligens eſſe ſoleat, & ita temperarem rigorem d.auth. ſi captiui. vel dicerem quòd ipſo iure non ſuccurritur eo caſu, ſed ſic ope reſtitutionis.

Aut non ex mera negligentia, ſed doloſè minor omiſit facere quod debebat, & tũc dic, vt ſpecialiter dicam in artic. ſeq. ex quibus patet reſp. ad contraria.

Retenta tamen ſimpliciter, & indiſtinctè communi opinione, quòd ſcilicet minori ſuccurratur, quãdo omittendo deliquit. Amplia & limita eam aliquibus modis.

13 Amplia primò, vt procedat † etiam in Eccleſia, cuius delictum in omittendo conſiſtens, nocet quidem Eccleſiæ, ſed illa reſtituitur, vt dicit Ioan. And. in cap. auditis, colum. 1. eod. tit. de reſtit. in integr.

14 Amplia ſecũdò, vt procedat etiam in maiore, † quando per ignorantiam, vel aliud iuſtum impedimentum omiſiſſet aliquid facere, quæ omiſſio delictum eſſet, videlicet non redimere patrem, non petere tutorem filio, non ſoluere gabellam, &c. vt dicam pleniùs inf. in q. 85. in omnibus illis delictis ſpecialiter enumeratis.

15 Limitã † è contra dupliciter, niſi minor eſſet in dolo, vt dicam tamen pleniùs infra art. ſequent.

16 Limita ſecundò, † vt procedat quidem in minore 18. annis, ſecus in maiore 18. annis licet minori 25. vt voluit Bart. in l. ſi quis in tantam. C. vnde vi, & in his terminis ponit concluſionem ſupra dictam Clar. d. §. fin. quæſt. 60. in princ. Quinimò videtur ſe reſtringere ad proximos pubertati.

17 Sed aduerte, quia quantũ attinet ad maiores † 18. annis limitatio videtur poſſe ſuſtineri per d. auth. ſi captiui. C. de epiſ. & cler. vbi videtur expreſſum, ſed quãtum ad pueros pubertati proximos tm̃. nulla tenus eſt reſtringenda concluſio per dictã auth. ſi captiui, vbi expreſsè à pœna illius delicti excipiuntur minores 18. annis.

Sed quicquid ſit, ego non puto recedẽdum regulari-
18 ter à communi, & quantum attinet † ad dictam auth. ſi captiui, dico quòd procedit quo ad hoc, vt ſuccurratur minori ipſo iure, nam minores 18. annis in pęnam dictæ conſtitutionis ipſo iure non incident, maiores verò 18. annis, licèt minores 25. annis incidunt quidem, & in hoc pro maioribus habebũtur, & hoc dicit illa lex, non tamen dicit quòd ope reſtitutionis ei ſuccurri non debeat, ſi fragilitate & negligentia id omiſerint: Neque hoc dicendum eſt, quia quemadmodum æquum eſſet ſuccurri ibi hæredi ſcripto, ſi ignoraſſet patrem eſſe captiuum, vel non potuiſſet illum redimere propter aliud iuſtum impedimentum, non autem propter negligentiam, ſor. tit. ff. ex quibus cau. maior. & dicam infra quæſt. 42. artic... Ita quoque æquum eſt, quòd minoribus ſuccurratur in hoc, ſi ex negligentia tantũ non etiam dolo id facere prætermiſerint, arg. quo vtitur Gl. in l. nec non, in verſic. prohibeant. ff. ex quib. cauſ. maio. iunctis his quæ dixi ſupra quæſt.... art...

Neque mouent illa verba ibi, qui tamen pro maioribus vigintiquinque annis hic accipiuntur, quia reſp. quòd intelliguntur quo ad nullitatem actus alienandi prędia abſque decreto in redemptionem patris captiui.

19 Præterea quando lex dicit † ſimpliciter, quòd in tali caſu minor habeatur pro maiori, intelligitur repręſentari maior quo ad hoc vt actus ipſo iure valeat, & ſic vt in pęnam ipſo iure incidat, ſicut incideret ſi eſſet maior vigintiquinque annis, non autem repræſentat quo ad hoc, vt dicatur ablatum ei remedium, & auxilium reſtitutionis in integrum, vt eſt communis opin. Gloſ. & Doct. in l. vnica. C. ſi de mom. poſſ. & dixi plenè ſupra quæſt. 15. art. 9. num. 75.

20 Limita tertiò, niſi † minor doloſè hoc delictum commiſerit, de quo tamen dic, vt art. ſequen.

Articulus III.

21 AD tertiũ. † An ſcilicet ſuccurratur minori aduerſus delictum omiſſionis, ſi doloſè deliquerit? Videtur, quòd ſic.

Primò, quia minor reſtituitur regulariter aduerſus
22 dolum pręſumptũ, † vt l. 1. §. fin. ff. de edẽdo, & l. minor etiam, ff. de minor. & dicam plenè inf. q. 83. art... Atqui in omittendo regulariter potiùs negligentia quàm dolus præſumetur, & quãuis præſumeretur dolus, tñ fauore minoris potiùs interpretatur negligẽtia. Ergo &c.

Secundò, quia minor reſtituitur etiam vbi doloſè
23 omiſit confiteri veritatem, † vt l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum, ff. de minor.

In contrarium eſt text. expreſſus in d. l. ſi ex cauſa, §. ſi in commiſſum, ff. eod.

24 Ego puto ſic dicendum, † Aut loquimur de dolo vero, & vtique non ſuccurretur minori, quia aduerſus dolum verum minori non ſuccurritur, d. §. ſi in commiſſum, quæ ita procedit, & dicã inf. d. q. 83. art... vbi etiam declarabo quis dicatur dolus verus. Neque obſtabit d. §. nunc videndum, quia aliud eſt ſciẽter negare verum, aliud doloſè, vt dicam d. q. 83. art.... vnde non ſemper ſcientia eius, quod minor facere debet, arguit quod ipſe malitioſè omiſerit illud facere. quinimò in dubio præſumitur, quòd ex negligentia, vt dixi.

Aut loquimur de dolo præſumpto; & tunc dico, quòd ſuccurretur minori, & procedit prima opinio; & aduertere debes, quod quando dicitur, minor reſtituitur aduerſus dolum præſumptum, non intelligitur, id eſt, ſuccurritur minori non obſtante, quòd malitioſè errauerit, quia hæc non eſt intentio prætoris, neque æquitati conſonum, l. auxilium, ff. de minorib. ſed intelligitur, quòd minori ſuccurratur in caſibus, in quibus poteſt dubitari, ne malitioſè errauerit, non obſtante quòd in maioribus dolus & malitia adfuiſſe præſumeretur in tali caſu, nam in minoribus potiùs præſumitur negligentia, & conſequenter tanquam aduerſus delictum non dolo, ſed negligentia commiſſum eis ſuccurritur, ſi de dolo non aliter conuincitur minor, quàm ex ipſa natura actus, vt declarabo fortè pleniùs inf. d. q. 83. quod nota diligenter. & ita conciliabis hæc contraria.

Articulus IV.

25 AD quartum, An † ſcilicet in caſibus prædictis ſuccurratur minoribus ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum?

Videtur, quòd ope reſtitutionis in integrum.

Primò, per l. ſi ex cauſa, §. pen. ff. de min. vbi aduerſus non ſolutam gabellam datur minori reſtitutio.

Secundò, per dictam l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum. vbi aduerſus negatam veritatem datur minori reſtitutio, non autem ipſo iure ſuccurritur.

Tertiò, quia idem tenet Specul. in tit. de reſtit. in integrum, num. 15. & Pedemont. deciſ. 87. num. 5. & idem in Eccleſia, Ioan. Andr. in c. auditis, col. 1. eod. tit.

In contrarium magis communiter tenent alij.

Gloſſ. in d. l. ſi. in fine, C. ſi adu. del. & poſt eam Cyn. Bal. Fulgoſ. Paul. de Caſt. & alij ibi. & Bald. in l. 1. nu. 2. C. de ſponſal.

26 Moti per d. l. ſi. vbi nihil de reſtitutione, † ſed ſimpliciter dicitur, ſucceſſionem matribus nõ denegari, & quod magis ſtringit, redditur ratio ibi in fine, quia quod propter non petitũ tutoré filio denegetur matrib. ſucceſſio, hoc in maioribus tantum conſtitutũ eſt, ergo minores ipſo iure non comprehenduntur in conſtitutione illa.

Sed poſſet dici, quod cum ſit poſita illa lex ſub titul. C. ſi adu. del. &c. in materia reſtitutionis in integrũ debeat intelligi de auxilio minorum ope reſtitutionis; Neque obſtat, quòd dicatur ſimpliciter, non denegari matribus ſucceſſioné, quia debet intelligi, id eſt, ope reſtitutionis, & hoc probatur euidenter in l. 1. C. eod. tit. vbi in fortioribus terminis dicit Imper. quod ſi minor det damnum non ex animo, noxia non committitur, & ſi omninò videbatur dicendum, ꝙ ipſo iure tutus eſſet, ſi obligatio ex delicto non oritur, tamen ſubiungit tex. & ideo minoribus in hac cauſa reſtitutionis in integrum auxiliũ competit. Vnde dubius remanet articulus, cum per hanc l. ſi in qua Doct. communiter ſe fundant, concluſio communis nõ probetur, & vrget adhuc. d. §. pen.

27 Ego igitur puto ſic dicẽdum, † Aut ſumus in delictis omiſſionis meræ, quale eſt delictũ nõ petiti tutoris filio, vel non vindicatæ mortis defuncti &c. vel ſimilium, in quibus delinquitur nullo interueniẽte facto ipſius minoris, & tunc procedit communis opinio, quod ſcilicet minorib. ipſo iure ſuccurritur, nec neceſſarium eſt auxilium reſtitutionis, vt probatur in d. l. ſi. ſecundùm Doctor. & meliùs vltra eos in l. minoribus, C. de his quib. vt indig. ibi non obeſſe, iuncta l. 1. C. in quib. cauſ. reſtit. non eſt neceſſ. ibi non obeſſe, inducendo iuncta rubr. ſub qua eſt d. l. 1. videlicet in quibus cauſ. non eſt neceſſaria reſtitutio in integrum, & hoc eſt clarum per dicta iura.

28 Aut ſumus in delictis non meræ † omiſſionis, ſed omiſſionis mixtæ cum commiſſione, vt eſt, non fateri damnum culpa datum, & ſic incidere in pœnam dupli, vel aſportare merces per loca, & nõ ſoluere pedagium, item ſpernere nunciationem noui operis, & proſequi ædificium omiſſa reuocatione præcepti iudicis &c. & in his caſibus procedit prima opinio, quod ſcilicet minores tunc non ſunt ipſo iure tuti, ſed eis auxilio reſtitutionis ſuccurritur, & ita probatur expreſsè in d. l. ſi ex cauſa, in §. nunc videndum, verſ. ſed ſi, & in §. pen. eiuſdem legis, quæ adducebantur pro prima opinione, & quæ ita procedunt.

29 Et ſi quæratur, quæ ſit ratio differentiæ, † dico quòd eſt iſta, quia quando nihil penitus ſit, & ex eo, quia nihil ſit, dicitur delinqui, potiùs iuris ignorãtia eſt quàm delictum, & talis iuris ignorãtia eſt, ex qua minores nõ læduntur, vt expreſsè dicitur in l. regula. §. 1. verſicul. & ideo, ff. de iur. & fact. ignor. Si non læduntur, ergo reſtitutio non eſt neceſſaria, quia vbi non adeſt læſio, ibi non competit reſtitutio, l. nam & poſtea, §. ſi minor, ff. de iureiur. & plenè dixi ſupra q. 17. art. 6. per totum. Quando verò aliquid ſit, ſed in facto illo aliquid

30 omittitur, cuius † omiſſio delictum eſt in illo facto, licet iuris ignorãtia omiſſum ſit, quia tamen delictũ iam factum eſt, non poteſt reddi non factum propter iuris ignorantiam, & ſic non poteſt dici potiùs iuris ignorantia, quã delictum, vt dicitur in caſu præcedẽti, ſed potiùs delictum propter iuris ignorantiam commiſſum, quo caſu læſio adſit neceſſe eſt, ſed quia omiſſio huiuſmodi ex negligentia, vel iuris ignorantia potiùs præſumitur in minore, quàm ex dolo, ſubuenitur ei ope reſtitutionis.

Et ita conciliandas puto præfatas opiniones, & iura hinc inde adducta, & erit reſponſum ad contraria.

Articulus V.

31 AD quintum, An ſcilicet † minoribus ſuccurratur in delictis, quæ in committendo conſiſtunt? Et in primis, An ſuccurratur, quando non ex animo & ſic do-

32 losè, † ſed culpa tantum leuiori? Et pone exemplum in omni iuuenili imprudentia, vel cauſa ioci, vel inexperientiæ, vel ſimplicitatis admiſſa, & breuiter hoc caſu omiſſo omni ſcrupulo conclude quòd ſic. Ita Gl. in l. fin. in ver. conſtat, C. ſi adu. del. Gloſ. in l. ſi ex cauſa, in §. nũc videndum, in verſ. in delictis, ff. de minor. & ibi in ver. ſubuenietur. & Gl. ibid. in §. ſi mulier, in verſ. culpa. Gl. Bart. Alber. & Bald. in l. 1. in fine princ. C. ſi aduer. del. Anan. in c. 2. nu. 8. de del. puer. Roſſr. in 5. parte, de off. iud. qui dat. reſt. maior. nu. 2. Rimin. conſ. 427. nu. 52. lib. 3. Affl. ſuper conſtit. Regni, lib. 2. rub. 38. num. 50. Ant. de Butr. in cap. 2. num. 3. Anch. in cap. 2. nu. 4. de del. puer. & in c. 1. num. 4. eodem tit. & Clar. in §. fin. quæſt. 60. poſt princ. & communem dicit Bald. præall.

Text. eſt expreſſus in l. 5. C. ſi adu. del. ibi non ex animo, &c.

Secundò facit d. l. ſi ex cauſa. §. pen. ff. de minor.

Tertiò comprobatur, quia quando delictum committitur dolo, tunc non ſuccurritur minori, quia malitia ſuperat ætatem, l. 3. C. ſi min. ſe maior. dix. ergo quando ſine dolo accidit, ceſſat hæc ratio impedimenti ipſius reſtitutionis.

33 Amplia primò, † vt procedat etiam ſi minori non veniret imponenda niſi pœna pecuniaria, vt quando noxam ſoluere deberet, nam ad id quoque non tenetur, vt eſt expreſſum in d. l. 1. C. ſi adu. del. quòd nota propter ea, quæ de quaſi delicto dicam.

34 Amplia ſecundò, † vt procedat etiam in muliere & ruſtico, ſecundùm quoſdam, ſed de his dicam generaliùs inf. eod. art. 10.

35 Ampliant † tertiò, Doct. etiam ſi iſta culpa poſſit dici culpa lata; ſed quoniam hæc dubia eſt, dicam ſtatim plenè art. ſeq.

Articulus VI.

36 AD ſextum, An ſcilicet † ſuccurratur minori, quando culpa lata & committendo deliquit?

Videtur, quòd non.

Primò, per generalitatem text. in dicta l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum, ff. de minor. & l. auxilium. ff. eod.

Secundò, quia culpa lata non excludit dolum, immo

37 dolo æquiparatur, † l. quod Nerua, ff. depoſ. l. 1. §. 2. ff. ſi quis teſtamen. lib. eſſe iuſſu. &c. cum ſimil. & hoc tam ſi tractetur de pœna corporali, quàm ſi de pecuniaria, vt l. 1. ff. ſi menſ. falſ. mod. dix. & l. 3. §. ſi quis idem. ff. ne vis fiat ei. Sed vbi dolosè minor delinquit, nunquam ei ſuccurritur, neque æquum eſt ſuccurri, quia dum prætor æquitatem vellet ſequi, iniquitatibus, & malitijs viam aperiret, ergo &c.

Tertiò, per text. qui expreſsè hoc videtur decidere, non violando literam, vt facit Gloſ. in l. ſi ex cauſa, §. ſi mulier. ff. de minor. vbi mulier culpa diuertens non reſtituitur, neque exponi debet, culpa, id eſt, dolo, vt dicit Gloſ. quia in hoc communiter reprehenditur ibi, cum ſit violare literam.

Quartò, quia ita tenẽt plures Doct. communiter, ita antiquitus Iacob. de Rauen. & Guliel. vt refert Alber. in dicta l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum. Cyn. ibi idem ſequitur, vt refert & ſequitur Bal. in rub. de reſt. in int. ex ita, & Per. de Bellap. in d. l. 1. ante finem, C. ſi adu. delictum, qui exemplificat in minore, qui ſagittabat in me-

dia

dia via, vbi erant gētes, & putabat ſe neminem percuſſurum, cum neminem percutere vellet.

In contrarium eſt magis communis opin. Glo. in dicta l. ſi ex cauſa. §. nūc videndū. & §. ſi mulier. & ibi Alber. dicens etiam, ita tenuiſſe Ruyn. ff. de minor. & Alb. in l. 1. C. ſi aduer. del. Cyn. in l. fin. C. eod. & ibi Gloſ. in verbo, extra venit. Gloſ. & Bart. in l. vbi exigitur, nu. 2. ff. de edendo. Bart. in l. quod Nerua. num. 23. ff. depoſit. Alb. in l. 1. §. eos qui, ff. de edendo. & in d. l. vbi exigitur, num. 3. Io. Fab. in l. 1. C. ſi adu. del. Anch. in c. 1. num. 4. de del. puer. Alb. de Gand. in tit. de pœnis. num. 30. Rodoan. de reb. eccleſ. non alien. in tit. an & quomodo ex mut. oblig. eccleſ. n. 19. idem inquiēs in eccleſia, ex quibus peter, quod eſt hæc magis communis opinio.

Mouentur autem omnes per d. l. 1. quæ generaliter loquitur, C. ſi aduer. del. ibi non ex animo. & per d. l. ſi ex cauſa. §. pen. ibi ſi non dolus &c.

Sed ad hoc reſp. poteſt, quòd culpa lata ſatis arguit dolum, & quod delictum ex animo factum fuerit, vt prædixi.

Mouentur etiam, qui e dicūt, quòd aliàs nullum ſpeciale eſſet in minoribus, per l. cū lege Cornelia, §. cum
38 quidam, ff. de ſicar. † vbi etiam cum maioribus mitiùs agitur quando non doloſè, ſed per culpam, & imprudentiam deliquerunt, ſed reſp. dupliciter.

Primò, quòd ſpeciale erit in hoc, quia magis mollienda venit pœna cum minoribus, quàm cum maioribus molliretur, ſed non ſequitur, ergo minor nullatenus puniri debet, ſicut accideret reſtituendo eūm in integrum, quia deberet reponi in priſtino ſtatu, ac ſi non dolo perſtet.

Secundò, quòd §. cum quidam loquitur, de culpa leuiori, non de lata, vel meliùs nō de culpa, & imprudentia aliqua, vel negligētia maiori, vel minori, ſed de protacitate animi, in ludēdo, quæ naſcatur ab animo petulanti nimis, & incontinenti in faciendo quicquid lubet, dum luditur, & exponit Budœus ex ſententia Plinij & Demoſth. in add. ad d. §. cum quidā. Quo caſu clarum eſt, quod dolus ceſſat, quia nō fit eo animo vt noceatur, ſed quia natura ipſa quaſi cogit eum qui ludit, ad faciēdum ludum periculoſum, & percutiendum prout libet, & voluntas malè aſſueta dictat, licet ex tali ludo, & percuſſione mors, vel vulnera ſequi poſſint.

Quid dicendum?

Ego puto, quòd ſtantib. terminis, qui præſupponatur, videlicet dolus verus, & manifeſtus non adſit, verior & æquior ſit communis ſententia ſecunda, quod ſcilicet ſuccurratur minoribus hoc etiam caſu, ſaltem ope reſtitutionis in integrum. confirmando hac clara ratione, Nam, qui eſt in culpa lata regulariter, nō eſt in dolo ve-
39 ro, † ſed in dolo præſumpto, vt Bart. & omnes admittunt in d. l. quod Nerua, ff. depoſ. & qui tenent primam opinionem hoc admittunt, ſed clarum eſt apud Doct. ꝙ minor excuſatur à dolo præſumpto de præterito, & ſuccurreretur ei, licet contra eū adſit præſumptio doli (de præterito tamen non de futuro, vt hic) vt plenè dixi ex communi ſententia omnium infra q. 83. art. 4. ergo &c.

Qua communi retenta; Ad cōtraria ſic reſpondetur.

Ad primum, quòd illa iura debent diſtingui per alia iura, quæ diſtinguunt inter dolum verum, & culpam latam.

Ad ſecundum, quòd licet culpa lata æquipararetur dolo, tamen hoc non procedit in delictis, quando venit imponenda pœna corporalis, vt l. 3. §. 1. ff. de ſicar. vel etiam ſi veniat imponendo pœna pecuniaria, tamen ſimus in caſu in quo lex, vel ſtatutū expreſsè requirit dolum, nā tunc dolus verus requiritur, nec ſufficit præſumptus, id eſt, culpa lata: vt declarat Bart. in dicta l. quod Nerua, num. 20. ff. depoſ. & alij vbique ſequuntur, ſed ita accidit hic, quia lex loquens de delicto minorum re-
40 ſpectu † pœnæ pecuniariæ requirit dolum expreſsè, vt dicta l. 1. ibi, non ex animo, C. ſi adu. del. & dicta l. ſi ex cauſa, §. pen. ibi, ſi nō dolus, ff. de minor. ergo &c. & hoc expreſsè vult Bart. præall. num. 23.

41 Ad tertium reſp. † quòd ibi verbum culpa, non ponitur reſpectiuè ad dolum, vel enim illud excluderet, & hoc eſſet abſurdum, vel includeret etiam omnem culpam, quod pariter abſurdum eſſet, vt d. l. 1. C. ſi adu. del. Sed ponitur pro cauſa, quaſi ſenſus ſit, ſi mulier ex cauſa ſue diuerterit, id eſt ſi ipſa fuerit in cauſa, ꝙ diuortium ſecutum ſit, non eſt reſtituenda; Ratio eſt, (inquit tex.) quia eſt delictū non modicū. Quid aūt eſt hoc delictum non modicum, vult dicere tex. illud, propter quod maritus diuertit ab vxore, vt conſtat ex l. conſenſu, §. vir quoque, C. de repud. & quoniam inter pręcipuas cauſas inhoneſtas vxoris, & adulterium eius ſunt cauſæ diuortij, & repudij, ſubdit tex. quaſi pro ratione rationis, nam & ſi adulterium minor commiſit, ei non ſubuenitur, & ſic arguit ab vna cauſa repudij, in qua reſtitutio non datur, vt d. §. in delictis, ad alias, de quib. ibi fortè dubitabatur; Et confirmatur hæc, quia ſi verbum culpem, ibi comprehenderet latā culpam, accipiendo ibi in ſuo ſenſu pro negligentia, comprehenderet quoque dolum à maioritate rationis, & ſic ſequeretur quod quādo mulier doloſè diuertiſſet, nō deberet aduerſus diuortium reſtitui, ſed hoc eſt falſum, quia in tantum matrimonium reconciliatur, quod immo non diſſoluitur eo caſu, vt eſt expreſſum in l. dubium, C. de repud. ergo ibi verbum, culpa, non poteſt accipi reſpectiuè ad dolum, & ſic tollitur contrarium.

Concluſio igitur firma remanet, quod minoribus culpa lata delinquentibus, etiā committendo, ſuccurritur.

42 Sed ſi cui placeret contraria ſententia, † limita vt non procedat, quando delictum non eſt atrox, tunc enim etiam ijs, qui allegantur pro prima opinio. placet, quod minori ſubueniatur, per dictam l. primam. vbi exemplum. C. ſi aduer. del.

Articulus VII.

43 AD ſeptimum, An ſcilicet † ſuccurratur minoribus quando dolo deliquerunt, in committendo, & ſi non quo ad pœnæ remiſſionem, ſaltem quo ad eius minorationem?

Quia articulus potiùs malè explicatus, quàm difficilis reperitur, diſtinguendo caſus claros à dubiis, ita diſtingue totam materiam huius articuli.

44 Primus caſus ſit, † quando iſte qui deliquit eſt minor, x. annis, hoc eſt infans, vel infantiæ proximus, & hoc caſu cum delictum non ſit punibile in huiuſmodi pueris, nulla opus erit reſtitutione. Text. eſt clariſſimus in l. infans, ff. de ſicar. & in l. impuberem, ff. de furt. & ita in terminis iſtis tradit Io. de Anan. in c. 1. col. 5. de del. puerorum, Gomeſ. in ſuis tractat. lib. 3. cap. 1. in tit. de del. nu. 57. per totum, vbi de communi. Quicquid aliqui putauerint debere remitti arbitrio iudicis. Idem Duen. reg. 259. in 2. ampliat. vbi concord. & qui dicatur infantiæ proximus, ibi per eum. & plenè Menoch. de arbit. iud. centur. 3. caſu ducenteſimo octuageſimo ſexto, numero decimonono. qui ponit exemplum in crimine ſodomiæ. & idem in 4. centur. caſu 316. num. 31. vbi ponit in c. crimine falſæ monetæ. & de hoc eſt etiam text. in l. 1. §. impuberes, C. de falſ. moner.

Et de hac concluſione non poteſt hæſitari, quia clarum eſt, ꝙ in huiuſmodi ætate nullus dolus verè conſiderari poteſt, & penè parum diſtant pueri huiuſmodi à brutis animantibus quo ad animi iudicium, & malitiam, id eſt, vt cognoſcant quod id, quod faciunt malè faciunt, & tamen velint ex animo facere. vt de ſe patet.

45 Limitando tamen, † niſi in aliquo puero in tantum malitia ſuperaret ætatem, vt capax eſſet malitię & doli, & intantum, vt caſtigatio operari in eo aliquid poſſet, tūc enim putarem prudenter factorum iudicem, qui ferula caſtigandum hūc puerum decerneret, ad hoc ſaltē

ne delinquere aſſueſceret propter liberam remiſſionem
primi delicti, & reperio quod ita limitat Duen.d.reg.
259.in fine,poſt Abbatem in cap.1.de del.puer.& Cæp.
in auth.ſed nouo iure.C.de ſeru.fugit.per e.fin.de ſeot.
eacomm. In hoc igitur verſabitur religio iudicis in di-
ſcernendo an ſcilicet huiuſmodi puer cognoſcere poſ-
ſit,quare huiuſmodi caſtigatione ſubijciatur,ad hoc ve
eainde à delinquendo magis abſtineat?
46 Secundus caſus ſit,† quando iſte qui deliquit eſt ma-
ior decem annis, ſed minor 14. & ſic pubertati proxi-
mus,ſecundùm opinionem Glo.in §.pupillus,in verbo,
infantiæ,Iuſti.de inut.ſtipulat.quam communem opi-
nionem vocant Doct.paſſim.de quibus per Duenu.reg.
259.in tertia limitat.licèt alij putent remittendam rem
47 arbitrio iudicis † quis dicatur pubertati proximus, &
qui non; In ſumma quæritur, quid ſi maior decem an-
nis,& minor quatuordecim delinquat doloſè commit-
tendo malum aliquod,an ei ſuccurratur, vt delicti per
eum commiſſi pœnam effugiat?
Et in hoc quoque omiſſo omni ſcrupulo,concluſio ſit,
quod regulariter ſuccurratur, vt pœna eius delicti non
puniatur huiuſmodi puer. Ita in primis tenent à fortiori
omnes, qui idem tenent in minore vigintiquinque an-
nis,quo ad minorationem pęnæ,& præter eos ita in ſpe-
cie poſt multos quos in his terminis congerit Menoch.
de arbitr.iudic. libro ſecundo,cent.4. caſu 389.nu.1. &
ſeqq.vbi exempla,& concord.innumeri,quos coogeres
copioſè ex illationibus ſequentibus per eum ibi factis
ad hoc,quas non refero,quia ipſe plenè ſatisfacit in hoc,
& idem Maranta in quarta parte,nu.85. in fine ibi in-
telligo tamen,& Dec.in l.ferè.ff.de regulis iuris.qui di-
cunt,quòd ſuccurretur puero huius ętatis aduerſus pœ-
nam ipſius delicti.& pro hoc eſt text. qui ſic procedere
poteſt in l.ferè in omnibus,ff.de regul.iuris.dum ibi di-
citur, quod ferè in omnibus iudicijs pœnalib. ætati,&
imprudentiæ ſuccurritur.& in capitulo ſecundo,de de-
lict.puer.vbi expreſſum.
48 Sed dubium in hoc caſu exoritur,an aliqua † alia pę-
na extraordinaria huiuſmodi pueri puniri poſſint, &
qua?
49 Et quidem quod aliqua alia pęna † caſtigari debeat,
omnes prædicti præſupponunt,& etiam proximè alle-
gandi, qui in hoc omnes concordant. & clara ratione
probatur hæc recepta concluſio,quia ſi penitus indulge-
retur malitijs puerorum,& delicta illorum nullatenus
punirentur,quotidie magis in peiora laberentur,& in-
corrigibiles penitus euaderent,vt de ſe patet,& hoc non
habet dubium præſuppoſito, quod malitioſè delique-
rint, & quod, quare caſtigentur, intelligent.
Nec obſtat c.2.de del.puer.ibi inuliſi,&c. Quia com-
50 muniter † intelligitur in delicto caſuali,& non doloſo,
vel in puero non doli capace,vel in delicto non punibili
de iure gentium, ſed iure ciuili tantum, vt per Gloſ.&
Doctor. ibi,& dicam etiam infra articulo ſequenti.
51 Qua verò pœna † puniri debeat,dubitari poteſt,quia
quidam tenent, quòd poſſint puniri pœna ordinaria
etiam mortis,vt colligitur ex Gloſ. in l.redhibere. §.ex-
cipiuntur,de ædil.edict.& ibi notat Cepoll.nu.7. & vo-
luit Bero.conſil.192.in fi. lib.3. dum inquit, impuberes
doli capaces debere puniri vt maiores,& hanc conclu-
ſionem indiſtinctè firmat Gomeſ.in ſuis tract.vol.3.lib.
primo,titulo de delict.num.58.& idem vult Duen.reg.
259. num.3.
52 Alij tenent quòd non,niſi ferula † cedi,& corripi poſ-
ſint,Bald.in tract.de quæſt.& torm.cap.1.num.4.& Al-
bert.Gand.in ſua Praxi crimin. in tit.de pœn. reorum
n.30.ad finem.per l.primam,ff.ad Syll.& l.ſecundam,
ff.de termin.mot.
53 Ego breuiter puto, quòd vel nunquam,vel † raro iudex
poſſit punire pupillum etiam doli capacem pœna ordi-
naria, vel mortis,vel alia; Quia licèt huiuſmodi ætatis
pueri ſint capaces delictorum,doli,& malitioſi,vt dici-
tur in c.1.de del.puer.tñ hoc fit ratione & vi fomitis na-
turalis, quæ lex fomitis ineſt homini à natura, & quam
primum diſpoſitio corporis eſt apta ad operationes hu-
ius legis,dicitur homo captiuari ab hac lege,quę lex fo-
mitis,i.ſenſualitatis,ſi non reguletur,ſeu ſuperetur à ra-
tione,nõ poteſt homo ſicut homo viuere,ſed vt brutum
iudicari debet,& quo magis homo eſt in ſtatu, vel æta-
te à ratione recedente,magis comparatur bruto, iuxta
illud. Homo cum in honore eſſet,non intellexit,compa-
ratus eſt iumentis inſipientibus,& ſimilis factus eſt illis,
vt legitur in Pſal.48.& habetur per S.Tho. in prima ſe-
cundæ q.92.art.6.& propterea dicebat Apoſt. ad Rom.
7.ſentio aliam legem in membris meis repugnantem le-
gi mentis meæ.& captiuantem me in lege peccati; Vnde
quouſque pueri non ſunt rationis benè capaces,& ſic le-
gis mentis eorum,licèt ſint doli capaces,id eſt, ſciãt ope-
rari mala,& ad illa operãda ingenium aptare incipiant,
ſicut & in brutis accidit, quæ malitioſè agunt vt pluri-
mum,dum inſidiantur alijs animantibus,quia tamen
faciunt ſine ratione legis quam non adhuc capiunt, nec
intelligunt,ſicut nec ipſa bruta, ideo nõ poſſunt dici de-
licta eorum punibilia, vt eorum qui rationem legis in-
telligunt, ſicut nec delicta brutorum. Et propterea
54 quemadmodum nunquam vel raro lex,vel iudex † pu-
nit delicta brutorum vltimo ſupplicio, niſi in quibuſ-
dam attrociſſimis in exemplum, & ad tollendam me-
55 moriam criminis etiam in illo bruto,ita delicta † pue-
rorum vel raro,vel nunquam punienda erunt pęna ali-
qua vltimi ſupplicij,vel mutilationis membrorum,niſi
in caſu quo ita faciendum eſſet ad tollendam memo-
riam criminis in eo puero, ſed regulariter ferula caſti-
gari publicè debebunt,ad emendationem,& exemplum
aliorum puerorum, non autem quòd pęna legis in eis
locum habere poſſit, qui rationem legis adhuc non in-
telligunt. & hoc verius puto,& æquius, præſertim pro-
pter ea quæ dicam infra art.9. vbi agam de arbitrio iu-
dicis circa moderationem pœnarum in minoribus.
56 Tertius caſus ſit,† quando iſte qui deliquit,eſt qui-
dem maior quatuordecim annis, ſed minor 25.
Et hoc caſu duplex inſpectio cadit.
Prima eſt,an regulariter ſuccurratur minoribus 25.
annis,maioribus verò 14.in delictis ab eis doloſè com-
miſſis?
Secunda eſt,an ſi non ſuccurritur,ſaltem pœna mino-
rari poſſit,& debeat,& quomodo?
57 Quoad primam † breuiter regula iuris eſt, quòd non,
prout omnes vbique nemine diſcrepante illam ponunt.
Et eſt expreſſum in l.auxilium,§.in delictis,ff.de min.&
in l.ſi ex cauſa,§.nunc videndum.ff.eo.& in l.1.ibi,non
ex animo,C.ſi adu.del.& in d.l.ſi ex cauſa,§.pen.ibi, ſi
nõ dolus, &c. & l.impunitas,C.de pęnis.& in omnibus
iſtis locis Doctores notant.
Ratio autem vna eſt, quia vbi malitia ætatem exce-
dit,ibi ætatis ratio non habetur,l.3.in princ.C.ſi min.ſe
maior. dixerit.
Alia ratio eſt,quia fruſtra auxilium legis poſtulat,qui
ex animo & doloſe in legem peccat.d.l.auxilium,in fin.
Alia ratio eſt, quia quando adeſt dolus minoris delin-
quentis,ibi æquitas non ſuggerit vt ei ſubueniatur, vt
dicit Abb.in c.paſtoralis,num.6. de except.
Quare autem æquitas hoc non ſuadeat,ipſe non de-
58 ducit; Tu potes dicere,† quia æquitas communis boni
eſt, vt delictorum occaſio non detur,& ideo qui malo
animo delinquunt puniantur, ne alij delinquere aſſue-
ſcant,minori verò ſuccurri,eſt æquitas boni priuati,ſeu
non ita communis, vt patet, ſed ratio communis boni
omninò præfertur rationi priuati,vel minùs communis,
vt notum eſt,merito &c.
59 Amplia hanc concluſionem, vt procedat † etiam in
Eccleſia,vniuerſitate,muliere,ſene,&c. Sed de his dicam
inf.art.fin.
60 Limita è contra vt non procedat, † quando deli-
ctum

ctum eſſet punibile de iure ciuili tantum, non autem de iure gentium; Sed dicam de hoc plenius art. ſeq.

61 Limita † ſecundò, vt non procedat, quo ad minorationem pœnæ, ſed de hoc plenè dicam inf. artic. 9. vbi de ſecunda inſpectione ſupra propoſita.

Limitatur tertiò, vt procedat, quando ageretur con-
62 tra minorem criminaliter, ſecus ſi ciuiliter † ad pœnam parti applicandam, videlicet in ea, quæ per inficiationem creſcit, vel de qua tranſigi poteſt inter partes, ita ſing. Roffr. de libell. in 5. par. in tit. de off. iud. quo datur reſt. minor. num. 2. & Alb. Gand. in tit. de pœnis reorum num. 30.

Articulus VIII.

63 AD octauum, An ſcilicet † minori ſuccurratur ſaltem, quando delictum non eſt punibile de iure gentium, ſed tantum de iure ciuili?

Videtur, quòd non.

Primò, per rationem d. l. auxilium. in fin. quæ eſt generalis ad omnem ſpeciem delictorum.

Præterea, à diſpoſitione iuris ciuilis poſitiui excuſatur minor, quia præſumitur illam ignoraſſe, vt l. regula,
64 poſt princ. ff. de iur. & fact. ign. Sed nos † præſupponimus, quod dolo deliquerit minor hoc caſu, ergo ceſſat cauſa excuſationis, id eſt, ignoratio ipſius iuris, quia vbi ignoratio adeſt legis inducentis delictum, ibi nõ poteſt eſſe delictum, dicitur enim ad Rom. 7. non cognouiſſem peccatum niſi per cognitionem legis, ſi igitur præſupponatur quod doloſè minor deliquerit, præſupponitur quod cognouerit eſſe delictum id quod facere volebat, ergo & quod ſciuerit quo iure eſſet prohibitum, vnde excuſandus non videtur.

Præterea id vult Bald. in l. 1. in ſolut. primæ oppoſitionis. C. ſi aduer. del. vbi dicit, quod pœna impoſita per ſtatutum alicui delicto debet præciſè & ad vnguem ſortiri effectum etiam cum minore, qui licet aliàs diſpenſaretur ab eo delicto, non tamen diſpenſaretur quando pœna per ſtatutum imponitur.

Ergo videtur hoc caſu minus ſuccurri minoribus, quàm aliis.

Sed contra eſt communis ſententia aliorum, Iacob. Bal. in cap. 1. §. præterea. in tit. de prohib. feud. per Fed. & poſt eum Alc. in l. 1. §. nunciatio. num. 70. ff. de open. nou. nunc. & pro ſingul. Rom. ſing. 816. num. 2. tu audiſti, &c. & Afflict. ſuper conſtitut. regni lib. 2. rubr. 48. numero 10.

Et pro hoc adducuntur, quia lex, vel ſtatutum huiuſmodi non comprehendit minores, vt eſt text. in c. 2. de del. puer. quem text, ſing. ad hoc vocat Rom. præalleg. Sed aduertendum eſt, quòd tex. ille loquitur in pueris minoribus quatuordecim annis. Quid igitur?

65 Ego puto ſic dicendum; † Quandoque minor dum facit id quod ſibi licitum communi iure gentium, & ſic quod non eſt de ſui natura, & ſecundùm hominum vſum illicitum, facit quia putat ſibi omni iure licitum, & hoc caſu veriſſima eſt concluſio præallegatorum, quia excuſatur minor ab ignorantia iuris poſitiui, d. l. regula. in princ. in tantum vt non comprehendatur ſub ſtatuto hoc caſu.

Quandoque verò facit, licet ſciat ſe facere contra ſtatutum, & ꝙ iure ciuili poſitiuo illud factũ prohibetur, quo caſu dicitur propriè delinquere, doloſè & ex animo, & tunc. Aut de ſcientia iſtius prohibitionis. & legis conuincitur minor ex hoc tantum, quia doloſè illud factum explicauit, puta, quia abſcondite fecit, & non vt rem licitã, ſed prohibitam. & hoc caſu puto propriè procedere communem materiã, ꝙ ſcilicet ſuccurratur minori, & hoc ex eo, quia cum ſit propriè in dolo præſumpto, id eſt, quod ſciuerit ſe malè facere, meritò ei ſuccurritur, quia aduerſus dolum præſumptum ſuccurritur minori, vt dixi ſupra, & dicam etiam infra quæſt. 83.

Aut de ſcientia illius prohibitionis cõuincitur clarè, puta ex eius confeſſione, vel quia notoriſſimum eſt ſtatutum, prohibitiuum illius facti, & tunc ego maximè dubito de communi ſententia, & in puncto iuris puto omninò veriorem contrariam opinionem, & hac lege, & ratione.

Lege, per text. in dicta l. ſi ex cauſa. §. penult. ff. de minor. vbi ſumus in delicto non ſolutæ gabellæ, vel extractionis frumenti, vel graſciæ, &c. & tamen ſi dolo minor id fecerit, punitur, vt ibi expreſsè dicitur, licèt hæc delicta non ſint prohibita iure gentium, ſed ciuili & poſitiua ratione locorum.

Ratione verò, quia ex hoc ſolo videtur indignus minor auxilio, quia legem contemnit, vt dicitur in d. l. auxilium. in fine.

Retenta tamen communi ſententia ſimpliciter, ad contraria ſic reſponderi poteſt.

Ad primum, quòd intelligitur de legibus communibus, ſicut communis eſt lex indulgens reſtitutionem in integrum, nam non videtur ſequi hoc, quis oſtendit ſe indignum beneficio iuris communis, quia contemnit legem municipalem, ſed benè procedat, ſi contemnit ius commune.

66 Ad ſecundum dic, quòd dupliciter † quis doloſè dicitur delinquere, vno modo quia ex animo facit id quòd facit, & in hunc modum dicitur delictum ex propoſito, doloſum, & opponitur delicto caſuali, vel culpoſo tantum, vt diſtinguit I.C. in l. reſpiciendum. § delinquunt, ibi, aut ex propoſito, aut impetu, aut caſu, & hoc modo præſupponimus dolum in minore in delictis, de quibus nunc agimus. Alio modo dicitur doloſè facere, & delinquere minor, quando ſcit ſe facere contra legem, & tamen vult facere, & hoc modo dicitur delictum ſcienter fieri, & opponitur delicto per ignorantiam iuris facto, vt d. l. regula. in princ. ibi potiùs eſt iuris ignorantia, quam delictum, & ſecundùm hunc modum non præſupponimus dolum, id eſt, ſcientiam in hoc delicto.

Ad tertium, quòd Bald. loquitur de minoratione pœnæ per ſtatutum impoſitum alicui delicto, non autem dicit, quòd delictum illud non ſit per ſe prohibitum iure gentium, ſeu de genere prohibitorum.

Concluſio igitur eſt ſecundùm Doctor. quòd minori ſuccurritur, quando delictum eſt punibile iure ciuili tantum, non autem de iure gentium.

67 Ex qua infertur ſecundùm eos † primò, quòd ſi minor extrahat Bladum, vel Graſciam contra diſpoſitionem ſtatuti, non incidet in pœnam commiſſi; Ita Rom. d. ſing. 816. in fine, per d. l. ſi ex cauſa, §. pen. ff. de minor.

Sed tu limita niſi dolus interuenerit, id eſt, ſcientia prohibitionis, per illum text. ibi, niſi dolus, &c.

68 Infertur † ſecundò, quòd conſtitutio Marchiæ, quòd pater teneatur pro filio in legitima, tanquam exorbitãs non comprehendit pupillum, & ideo pater non tenebitur pro delicto pupilli, licèt delictum illius ſit per ſe aliàs punibile, ita Iac. in §. actiones, 1 1. col. Inſt. de act. per not. in c. 2. de de. puer. & ibi Anch. refert & ſequitur pro ſing. Hyppol. de Marſil. ſing. 362. num. 4.

Amplia concluſionem prædictam, vt in tantum ſuccurratur ipſi minori in hoc caſu, quòd non ſit neceſſaria reſtitutio in integrum, ſed minor ipſo iure tutus ſit, quaſi non comprehenſus ſtatuto, vt declarat Vaſq. de contr. Illuſtr. lib. 1. cap. 32. nu. 11. quod notandum eſt.

Articulus IX.

69 AD nonum, † An ſcilicet ſi non ſuccurritur minori in delictis doloſè commiſſis, ſaltem minoretur pœna, & quatenus minorari poſſit, & quod ſit arbitrium iudicis in hoc?

Triplex eſt neceſſaria inſpectio.

70 Prima eſt, † An pœna minorãda veniat regulariter?

Secunda eſt, An iudex velit eam minorare, an verò teneatur, etiam ſi nollet, minorare?

Tertia

Tertia eſt, quomodo hæc minoratio pœnæ fieri de-
beat.

Circa primam, Videtur quod regulariter pœna mi-
noranda non veniat.

Primò, per tex. in d. l. auxilium, §. in delictis, ibi niſi
72 interdum miſeratio † ætatis ad mediocrẽ pœnam iudi-
cem perduxerit. Ponderando dictionem, interdum, quæ
videtur conſtituere regulam in contrarium, l. ſi vt vno,
§. interdum. ff. commod. & l. vero, §. interdum, ff. de ſo-
lut. cum ſimil.

Secundò. quia ita voluit Bald. in l. 1. C. ſi adu. del. vbi
vult quod iudex non poſſit diſpenſare ſuper pœna deli-
cti etiam cum minore, & ibi de communi.

Tertiò, ſal em in terris eccleſiæ res clara eſt, vbi per
Bullam ſanctiſſimi D. noſtri Pij V. diſponitur quod mi-
noribus xxv. annis non minoretur pœna delictorum,
quando conſtat de dolo & malo animo eorum in delin-
quendo.

Quartò, facit ratio, quia imò videntur grauiùs pu-
niendi minores, quia citiùs incipiunt leges tranſgredi,
pacem humanam turbare, & in humanum ſanguinem,
vel alienas res ſæuire, & propterea ne in alia ſimilia de-
licta propter nimiam indulgentiam quotidie dilaban-
tur, acriùs quàm alij puniendi videntur. iuxta illud,
Principijs obſta, ſero medicina paratur.

Quintò experientia docuit, quod meliùs feciſſent ali-
quando Rectores prouinciarum noſtrarum & ipſemet
ſupremus princeps, ſi adoleſcẽtibus humanum ſangui-
nem ſitientibus, à teneris annis, quando caſtigare po-
tuerunt, non pepercissent, vt hac tempeſtate manifeſtum
experientia fecit. & omnib. notum eſt abſque eo, quod
aliquis ſpecificetur.

In contrarium eſt communis omnium Doctorum
ſententia. Gl. in l. impunitas, C. de pœn. Doctores in d. l.
auxiliũ, §. in delictis, ff. de min. & l. 1. C. ſi aduer. del. &
in c. 1. de ſent. excom. Bal. in l. & ſi minorem, nu. 4. C. ex
quib. cauſ. inf. irrog. Azo in rub. C. ſi adu. del. Fulg. in
conſ. 157. col. 2. ſub nu. 3. Cum. conſ. 95. ad finem. Dec. &
Cagn. in l. ferè, ff. de reg. iur. Hippol. de Marſ. ſing. 628.
Rimin. ſenior conſ. 24. nu. 37. & conſ. 30. & alibi, vt ibi
per eum. & idem conſil. 117. nu. 38. lib. 2. Ang. Aret. de
malef. in verb. ſcienter & doloſè, nu. 12. cum concord. in
add. Caccialup. inter conſilia Ziletti criminalia, cõſ. 92.
nu. 1. vſque ad 10. lib. 1. & latè deducit hoc in practica
ſeruari, & quod malè faciunt iudices, qui vt ſeueros ſe
oſtendant, non mitigant pœnas minoribus. & inter ea-
dem conſilia Rimin. conſil. 135. nu. 10. & ſeqq. latiſſi-
mè, & Ant. Galiat. inter eadem conſilia conſil. 111. nu.
25. & ſeqq. lib. 1. & Gomeſ. var. reſol. tom. 3. cap. primo,
nu. 62. & de communi teſtatur; Carrer. in ſua practica
crimin. cart. 163. nu. 4. Boſſ. in tit. de homic. nu. 79. Ale-
xand. conſil. 160. nu. 8. lib. 7. Mantua conſ. 14. nu. 39. &
conſil. 48. col. pen. in fine. Socin. iun. conſil. 7. num. 5. lib.
2. Ant. Colum. in tract. de nud. proc. in crim. car. 174. n.
174. Maranta in 4. parte nu. 84. & 85. Caſſan. ſuper con-
ſuet. Burgun. rub. 1. §. 5. verſ. item cat. 41. Tiraq. de pæn.
clauſula 7. per totum. vbi plenè. Rol. à Valle conſil. 51.
nu. 42. lib. 1. & conſ. 77. per tot. lib. 3. vbi 24. authoritati-
bus comprobat hanc eſſe communem ſentẽtiam, & eo-
rum dicta ſingulatim refert, & eſſe æquiorem, & tutio-
rem iudicibus pulchris rationibus comprobat Gram-
mat. deciſ. 23 num. 12. vbi latiùs quàm alij, & Pedem.
deciſ. 60. num. 8 & de communi demum Clar. in ſua
praxi crim. §. fi. q. 60. Menoch. de recuper. poſſeſſ. remed.
9. nu. 49. & pleniùs de arb. iud. lib. 2. centur. 3. caſu 286.
nu. 19. loquens in crimine ſodomiæ, & caſu 329. vbi ple-
niùs & ex profeſſo, nu. 19. & caſu 316. num. 31. vbi ali-
quid. & alij quos colliges ex Tiraq. Rol. & Menoch.
prælleg. & etiam ex inſpectionibus ſequentibus dum
hanc regulam præſupponunt pro conſtanti, pro qua plu-
ra adducuntur, præcipuè verò hæc.

Primò, quia adoleſcentes inducuntur ad delinquen-
73 dum potiùs impetu iuuentutis, & fomitis † naturalis,
iraſcibilis vel concupiſcibilis appetitus, quàm ex mali-
gnitate animi, & naturali ſæuitia, dum enim ſanguis
ebullit, & creſcit corpus, rationis operatio, in eis imper-
fecta reperitur, vt ſup. dixi, ergo &c.

Secundò, per regulam l. ferè in omnibus. ff. de regul.
iuris.

Tertiò, per d. l. auxilium. §. in delictis. ff. de minor. In-
telligendo quod regulariter ætas hæc ad miſerationem
iudicem inducere debeat, niſi aliud atrocitas criminis
ſuadeat.

74 Quartò, quia vbi eſt † minor dolus, ibi delinquens
mitiùs puniri debet, quia dolus & intẽtio diſtinguũt &
aggrauant maleficia, titulo de homic. volunt. vel caſuali
in rubro & nig. ſed minor dolus ineſt in factis minorũ,
quàm maiorum regulariter, vt dicit Bald. in l. & ſi ſeue-
rior, C. de infam. & ibi Salyc. & Alex. conſ. 160. num. 8.
lib. 7. & Dec. in c. de cauſis, nu. 5. de offi. deleg. ergo &c.

Quintò facit l. aut facta, §. in perſona, ff. de pœn. iun-
cto princ. illius legis ibi, ætatis quoque ratio habetur,

Sextò, per c. fin. & ibi notata per Glo. & Doct. de ſen-
ten. excomm. dum dicitur, quòd parcitur ætati non in
totum, ſed quo ad partem pœnæ. Quid dicendum?

Ego puto pro clara reſolutione in primis conſideran-
75 dum eſſe ſic. † Nos habemus tex in dicto §. in delictis,
dicentem, quod interdum miſeratio ætatis perducit iu-
dicem ad mediocrem pœnam, vt igitur intelligamus an
hoc regulariter fieri debeat, an verò interdum, & in ali-
quo caſu tantum, videndum eſt, an ætas minorum regu-
lariter ſit miſeratione digna ſi in ea fecit, quæ facienda
76 non ſunt. Dico igitur, † quòd homo habet in ſe, ſeu ſe-
cum natam duplicem legem naturalem, alteram qui-
dem communem etiam cæteris animalibus, alteram ve-
rò ſui propriam.

77 Prima dicitur lex fomitis. † alia dicitur lex rationis,
quæ ratio propria ſolius hominis eſt. Rurſus illa lex fo-
mitis, id eſt, ſenſualitatis, nihil aliud eſt, quam aſtringi
& ligari quodam inſtinctu & iure naturali, vt dicunt
noſtri, ad quærendum & appetendum id quod eſt bo-
num primũ in natura, id eſt, eſſe, & nõ ſolũ eſſe ſui indi-
uidui, ſed etiam ſuæ ſpeciei, & propterea ad fugiendum
et quicquid tendit ad deſtructionem iſtius cõmunis bo-
ni. Iſta autem lex initio diuerſimodè cæpit quo ad cæte-
ra animãtia & quo ad ipſum hominem, nam in illis nul-
la alia lege regulari debebat, nec debet quam ab ipſa na-
tura rerum non errante, in homine verò, qui eſt poſitus
in manu cõſilij ſui, debebat & deberet regulari à libero
eius arbitrio, ducto tamen & inſtructo à ratione, quæ
conſiſtit in vna cognitione eius quod verè in ſe bonũ eſt,
non autem bonum apparens, quod quidem lumen ra-
78 tionis & cognitionis veri boni à Deo † nobis ſignaculo
quodam diuinæ rationis inſito inditum fuit à natura,
iuxta illud Proph. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, multi
dicunt quis oſtendit nobis bona? Subdit Propheta: Si-
gnatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, prout
in iſtis terminis declarat D. Thom. in 1. 2. q. 91. art. 1.

Hæc autem regula & ordo quod lex fomitis in homi-
ne regularetur infallibiliter a lege rationis, & illi ancil-
79 laretur, & ſeruiret, & obtemperaret per oĩa, † corrupta
per peccatũ natura humana, ordo iſte inquam confuſus
fuit, & quodammodo deſtitutus fuit homo hoc infalli-
bili ordine quod lex fomitis obtẽperaret legi rationis,
& poſitus omninò in manu ſui liberi arbitrij, & natura-
lis cognitis boni & mali, quam vt rebellis voluit à ſe ip-
ſo quodammodo recognoſcere non à Deo, vnde legitur
in 3. Geneſ. ſic ironicè ſcriptum de homine poſt pecca-
tum, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt ſciẽs bo-
num & malum, quo factum eſt, vt lex fomitis, ſeu ſen-
ſualitatis præualuerit quotidie magis in homine pro-
pter debilitatẽ legis rationalis naturalis, id eſt, q; homo
operetur potiùs ſecundùm bonum apparens, quàm ve-
rũ bonum, & hinc oriãtur appetitus iraſcibiles, vel con-
cupi-

Digitized by Google

cupiſcibiles,& quia ſine ratione ducuntur,inde oriãtur
adulteria,homicidia,furta, quæ cauſa & intẽtione boni
apparẽtis,id eſt,quod placet ſenſibus,committi regula-
riter ſolent,& propterea legitur in Pſal.48. illud quod
dixi ſupra art.7. Homo cum in honore eſſet,non intelle-
xit,comparatus eſt iumentis inſipientibus,& ſimilis fa-
80 ctus eſt illis,&c. A qua † ſimilitudine Brutorum in qua
quaſi naſcitur homo,eo magis recedit, quo magis acce-
dit rationi,& quo magis incipit reddi capax illius,expe-
rientia aũt docuit & rationes phyſicæ & naturales ad-
inuenerunt,ꝙ homo vſque ad decimum quintũ annum
nõ eſt perfectè rationis capax,quia adhuc corpus & mẽ-
bra ſunt in ſtatu incrementi,vt declaraui ſupra q.2.art.
3.& illucuſque nõ bene eſt capax ſciẽtiæ veri boni,& ve-
ri mali,& ideo in ea ętate potiùs pręualet in eo lex fomi-
tis,id eſt,ſenſualitas,quàm ratio,& propterea quicquid
81 perperam agit in hac ætate, potiùs eſt † erroneũ, quàm
verè voluntarium,quia errant adoleſcentes in cognitio-
ne finis propter quem aliquid agunt,neque ſciunt bene
diſcernere,an iure illud verè eis expediat,vel noceat, &
cum voluntas quæ errore ducitur,non poſſit dici perpe-
82 tua , quia cognito errore voluntas † ceſſabit, ſicut non
poteſt dici verè iuſtus,qui iuſtitiã per errorẽ implet,quia
non habet volũtatem perpetuam,id eſt,perpetua ratio-
ne ductam ad ita faciendum,vt notatur in diffinitione
iuſtitiæ. Inſtit.de iuſt.& iure,in princ.ita non poterit di-
ci verè iniuſtus,qui iuſtitiam per errorẽ offendit; Ideo-
que vita adoleſcentis quæ futura ſit, ita incertum eſt,
ſicut incertum eſt quo venturus ſit qui in via aberrat.
83 Hinc factum eſt, quòd ſæpè ſæpiùs qui fuerunt † in
adoleſcentia turpes, & omni iudicio damnati, poſtmo-
dum tamen laudabiles extiterũt, vt dicit Lact. Firmia-
nus in lib.de ira Dei c.22. Cicero in orat.pro Cælio, in-
quit. Multi & noſtra & Patrũ maiorumque memoria, ò
iudices,ſũmi homines,& ciues fuerunt clariſſimi, quo-
rum cum adoleſcẽtiæ cupiditates deferbuiſſent, eximiæ
virtutes firmata iam ętate extiterunt, & Aug. nonnul-
los inquit legimus,& vidimus,qui aut adoleſcẽtię vani-
tate, ſeu ignorantiæ cæcitate decepti vario peccatorum
genere tenebãtur obnoxij , deinde ocius ab errore con-
uerſi maiora adhuc opera feciſſe iuſtitiæ,quã antea pec-
cata admiſerant; Quam ſententiam comprobat multis
illuſtribus exemplis Valer. lib.6.rerum memorabilium
c.9.ex quibus omnibus patet,quod ſi qua malitia reperi-
tur in adoleſcẽtibus,cum illa errore potiùs,quàm ratio-
ne & vera cognitione finis ducatur, corrigibilis dici de-
beat,non obſtinata,& pertinax.& propterea minùs pu-
nibilis,quàm malitia maiorum,quorum firmata iã æta-
te deſperanda eſt correctio, quia etiam ſi cognoſcant ꝙ
malum eſt,in eo,tamen perſiſtere volunt,& hac ratione
fretus exclamabat Proph. in Pſal.24. delicta iuuentutis
meæ,& ignorãtias meas ne memineris,vbi vocat potiùs
ignorantias,quàm delicta,ſicut facit text. in l.regula. in
prin.ff.de iur.& fac.ignor.& Iob c.13.Cõſumere vis me
peccatis adoleſcẽtiæ meæ? & profectò iniuſta & inæqua-
84 lis eſſet † lex,ſi ęquè puniret delicta & malitiã imprudẽ-
tium,& prudentium. Quia æquè puniret corrigibiles &
85 incorrigibiles,nã corrigibiles,id eſt,ij quorũ † correctio
ſperari veriſimiliter poteſt corrigi, & emẽdari,incorri-
gibiles de mundo tolli debent,& ideo dicebat Lactant.
præalleg. ꝙ tot viri virtuoſi qui in adoleſcentia vitioſi
fuerunt , non euaſiſſent tales , ſi omne peccatum pœna
ſequeretur,id eſt,quod adoleſcẽtes pro omni delicto di-
gno motis,de mundo ſublati fuiſſent. Quid plura? Si iu-
dicia quoque & leges diuinæ in hoc cõueniũt? dicitur.n.
in Euãg. Lucæ 10. Veh tibi Corozain,& Bethſaida,quia
ſi in Tyro & Sidone facta fuiſſent virtutes, quæ factæ
ſunt in vobis, in cilicio & cinere pœniterent. Veruntã-
men Tyro & Sydoni remiſſiuè agetur in iudicio, quàm
vobis,&c. puniuntur ergo mitiùs etiam in alio ſeculo,
86 qui minùs † cognuſcere potuerunt veritatem & verum
bonum,& malum,quàm qui magis,& firmatur hoc per
id quod inquit D.Thom.in propoſito in 1.2.q.96.art.2.
87 verſic.reſpondeo,videlicet,quòd ſicut † menſura debet
eſſe proportionata menſurato,ita lex qualitati & condi-
tioni hominum,vt per eum pleniùs,& ideo bene firma-
ta eſt communis concluſio de qua ſupra,quòd regulari-
ter mitiùs puniri debent delicta adoleſcentium, quàm
maiorum vigintiquinque annis,& hoc tam naturali ra-
tione,vt viſum eſt, quàm diuina,vnde iſta humana lex,
dicti §.in delictis ,non videtur poſſe tolli aliqua poſitiua
conſtitutione principum,quia ab æquitate naturali ,&
gentium procedit,ſed bene poteſt declarari,& limitari
iuxta mores,& conditiones populorum, habita ratione
malitiæ naturalis hominũ,in quibus ſcilicet creſcere &
firmari citiùs ſolita ſit, quàm in alijs, & ita poterit in-
88 telligi & ſuſtineri rigor bullę † ſãctiſſimi Domini noſtri
quatenus velit minores puniri pęna eadem qua puniun-
tur maiores vbi malitioſè,& ex propoſito deliquerunt.
Quia ita viſum eſt fortè ipſi ſummo principi,ꝙ ſcilicet
adoleſcentes ciuitatum ſuarum citiùs fiunt capaces ra-
tionis, & cognitionis veri boni & mali, & ſic ſi delin-
quũt,delicta eorum ſint punibilia pęna ordinaria ,non
autem ſimpliciter corrigibilia,quaſi illi ſtatim ac deci-
mum quartum annum excedunt,ſi delinquere incipiũt,
deſperandum ſit de ſalute eorum, & vitæ mutatione.
Veruntamen ego,attentis præmiſſis,& quantum at-
tinet ad ius commune omnium prouinciarum , ſic con-
cludendum puto.
89 Quod iudex † debeat diligenter conſiderare & per-
pẽdere qualitatem delicti,id eſt,cauſam,ſeu finem,qui-
bus motus fuit ad delinquendum ipſe minor, & ſi repe-
riet ꝙ motus fuerit ob aliquã voluptatem implendam,
in qua videtur adoleſcẽtibus cõſiſtere ſummũ bonum,
mitiùs punire eum debeat,tanquam eum qui ad ſimili-
tudinem bruti potiùs lege fomitis,id eſt, complacendi
ſenſibus,quàm rationis diſcurſu,id eſt,quòd omninò ita
perpetuò faciendum ſit,motus fuit,& hoc modo dice-
tur miſereſcere ætati, id eſt, quia tale delictum erit po-
tiùs delictum ætatis,quàm abſolutæ & obſtinatę volun-
tatis,& ideo cum miſterio dicit tex.in dicto §.in delictis,
miſeratio ætatis,non autem dicit miſeratio eius,&c. vel
miſeratio delinquentis,vel delicti,&c.id eſt,quòd ſit ta-
le delictum,de quo culpari potiùs debeat ętas,quàm vo-
luntas delinquentis.
90 Quomodo † autem cognoſcere debeat hanc finalem
intentionem minorum ipſe iudex,tali regula vti poterit;
Quod ſi finis delinquẽdi fuerit ob tale quid conſequen-
dum, quod ſoleat poſtea accedente matura ætate vel
contemni,vel ob quod non ſoleant exponere ſe periculo
delinquẽdi ipſi prudentes viri, ſed media iuſtiua tenta-
re,& ſic in ſumma,ſi vel quo ad finem, vel quo ad mo-
dum delinquendi potiùs ætatis impetus & impruden-
tia,quàm obſtinata malitia ,& incorrigibilis volũtas ita
perpetuò faciẽdi ſi occurreret,impulerit ipsũ minorem,
punire debebit iudex mitiùs,quàm majorẽ,aliàs pęnam
ordinariam irrogabit,& ita intelligo in d.§.in delictis,
illud verbum, Interdum: Id eſt,ſi regulariter illud deli-
ctũ erit proprium adoleſcẽtiæ, regulariter mitiùs puniri
debebit,ſi verò regulariter erit delictũ quod cum ætate
non ſolùm deponi non ſolet,ſed augeri,regulariter pœ-
91 na ordinaria puniri debebit,† exẽpla primę ſpeciei erũt
blaſphemiæ,adulteria,percuſſiones, homicidia, & hu-
iuſmodi ob cauſam pręcedentẽ huic ætati conuenięntem,
videlicet voluptatis conſiſtentis circa concupiſcibilia,
vel iraſcibilia, quæ accedẽte poſtea maiori ætate ratio-
92 ne refrænari ſolent, † exempla ſecundę ſpeciei erũt,aſ-
ſaſſinia lucri cauſa,furta geminata,vſuræ, proditiones,
& huiuſmodi ob cauſam præcedentem maturæ ætati
conuenientem, videlicet viuendi ex rapto, & ex alieno
lucri, & cupiditatis habẽdi gratia,proprium enim ado-
leſcentiæ eſt pro voluptatibus effundere patrimonia,vi-
rilis verò ætatis,illa ſapienter congregare, vt in eadem
orat. pro Cæl. dicit Cicero,dum inquit,poſtremò cũ pa-
ruerit

ruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ forenſis, & publicæ, vt ea quæ ratione antea non perſpexerat, ſatietate abiecisse, experiendo contempſiſſe videatur.

Igitur ſi minor in adoleſcentia delinquet pro cupiditate habendi, quia hæc cupiditas cum ætate creſcit, debebit puniri pœna ordinaria, non enim correctione, ſed extrema punitione, mulctandus eſt is, de quo emendatio non ſolùm ſperari non poteſt, ſed vitiorum inceptorum augumentum.

Hinc etiam erit, quod quædam delicta quæ abhorrẽt à natura humana, id eſt, ſitire humanum ſanguinem, & ſæuire ex delicto in innocentes homines abſque cauſa, oriantur potiùs ex innata animi malignitate, quæ cum ætate creſcit, quàm ex ſolita voluntate adoleſcentiæ quæ cum illa deponitur, debebunt puniri atrociùs in adoleſcentibus, quàm in alijs, quia minus ætate excuſantur, quibus ipſamet ætas hæc delicta diſſuadet.

Quæ omnia ſupradicta ſi benè à iudicibus conſiderentur, neque ſeueritatis affectatores dicentur, neque ob nimiam clementiam & indulgentiam damnoſi humano cætui, & ad contraria ſatis patet reſponſio, ex diſtinctione & conſideratione prædicta.

Et concluſio communis regulariter vera erit, qua retenta in hac prima inſpectione.

93 Circa ſecundam, An ſcilicet † iudex in caſibus prædictis teneatur minorare pœnam; an verò eius arbitrio remittatur, & breuiter in hoc communis cõcluſio eſt quod teneatur, Pet. Foller. in ſua Practica crimin. in ſecunda parte, verſic. omnibuſque rectè penſatis, nu. 19. Grammat. ſuper conſtit. Regni in tit. de reſtit. minor. num. 7. per totum. cum concord. plenè, & idem firmiter tenet Gomeſ. Variarum Reſolut. tomo 3. cap. 1. nu. 63. verſic. ſed his non obſtantibus, & de communi teſtatur Grammat. præalleg.

Et licèt in Regno Hiſpaniæ à decimoſeptimo anno ſupra remittatur arbitrio iudicis, vt dicit Gomeſ. præalleg. verſic. ſed hodie, ipſe tamen contrarium latè defendit, vt per eum, & benè, rationibus prædictis.

94 Circa tertiam; Quomodo † ſcilicet minorari debeat pœna hæc, & in quam pœnam commutari debeat; videtur difficilis indagatio, & dicit Grammat. ſuper conſtit. Regni, in tit. de reſtitut. minor. num. 9. quod hic pendent leges & Prophetæ.

Quidam dicunt, quòd debeat remitti arbitrio iudicis, ita Dec. in l. ferè. num. 4. ff. de reg. iur. & dicit ita conſuluiſſe Cum. conſ. 95. Chriſtophorus, circa fin.

95 Quale autem eſſe debeat hoc arbitrium iudicis † non declarant; In hoc igitur aliæ ſunt theoricæ Doctorum.

Prima eſt, quòd debeat inſpici qualitas perſonæ, vel delicti, vel loci, vel temporis, ita ex Dec. præalleg.

Sed hæc eſt nimis generalis in omnibus delictis, vt l. reſpiciendum. ff. de pœn. & latiſſimè Tiraquell. in ſuo tract. de pœn.

Præterea non eſt data propria aliqua regula, à qua iudex non poſſit diſcedere.

Secunda eſt, quòd in caſibus in quibus maior punia-
96 tur pœna mortis, † minor nunquam puniretur pœna mortis, ſed alia pœna leuiori. Hipp. de Marſil. conſ. 24. num. 32. lib. 1. & conſ. 30. num. 20. eod. lib. 1. & conſ. 47. num. 14. & conſ. 48. ferè per totum. ſed in ſpecie in fine. Grammat. deciſ. 23. Riminal. inter conſil. crimin. Ziler. conſ. 135. num. 22. lib. 1. Caccialup. inter eadem conſilia Ziletti, conſ. 92. num. 10. & ſeq. vſque ad fin. vbi de mutatione pœnæ mortis in pœnam triremium, & eſt plenum conſilium in materia hac Caſſa. ſuper conſuet. Burgund. §. 5. rub. 1. car. 45. verſ. item quia. Arim. in addit. Ang. Aret. in ſuo tract. de malefic. in verſ. ſcienter & doloſè, & alij allegandi in ſequenti verſiculo.

An autem iſta pœna debeat eſſe corporis afflictiua, puta mutilationis membrorum, fuſtigationis, vel triremium, an verò pecuniaria tantum, magis communis opinio eſt, quòd quoties veniret imponenda corporis afflictiua, imponatur tantum pęna pecuniaria, Hippolyt. de Marſil. d. conſ. 30. num. 20. & conſ. 39. num. 59. Grammat. deciſ. 23. num. 12. ſuper conſtit. Regni. tit. de reſtitut. minor. num. 9. cum concordant. per eum. Socin. iun. conſ. 117. num. 38. lib. 4. Roland. à Valle, conſ. 51. num. 41. lib. 1. & conſ. 77. nu. 9. verſic. 8. lib. 3. poſt Marſil. & Rimin. d. conſ. 135. & Bombin. conſ. 11. num. 2. in fine.

Per regulam l. ſi adulterium. §. Imperatores. ff. de adult. arguendo à iuſto dolore ad ætatis imbecillitatem.

Et per l. de minore. ff. de quæſt. in princ. & l. 1. §. impuberes. ff. ad Syllanian. & l. excipiuntur. eodem tit.

97 Ego puto, † quòd iudex poſſit punire etiam pœna corporis afflictiua, puta carceris, vel triremium, ſi delictum tale ſit à quo minor in poſterum faciliùs auertetur, ſi caſtigetur, & maceretur in carcere, vel apud triremes, quàm ſi pecuniam ſoluat, vel tale ſit delictum, quòd ex illo minor congruentiùs caſtigari dicatur, quàm carceratione, vel ſolutione pecuniarum, & moueor à ſimili in impoſitione pœnitentiæ, quæ debet eſſe conformis qualitati peccatorum, vt peccator faciliùs abſtineat, videlicet eleemoſina contra auaritiam, maceratio carnis contra luxuriam, & ſimilia, vt per Hoſtienſ. latiſſimè in Summa, tit. de pęnit. §. quæ pęna ſit pro pecc. imponen. &c. Et hoc puto veriùs, & magis tutum in conſcientia iudicum, qui vt plurimum conuertunt pœnam mortis in pecuniariam, non vt ætati veniam dent, ſed vt burſas loco capitis amputent, præ oculis igitur hoc vnum habere debent, vt pęna ſubrogata loco pęnæ ordinariæ ſit ordinata & apta ad correctionem illius adoleſcentis cui imponitur, vt in poſterum faciliùs abſtineat à delicto commiſſo.

Prædictas concluſiones ampliant & limitant Doct. aliquot modis.

98 Ampliant primò, vt procedat, † etiam ſi minor delictum geminauerit, Carrer. in ſua Pract. crim. car. 163. num. 5. Sed ego intelligo ſecundùm diſtinctionem de qua ſupra, id eſt, dummodo geminatio talis non ſit, quæ incorrectionem adoleſcentia ſignificet.

99 Ampliant † ſecundò, vt procedant, etiam ſi minor ſit factus maior, nam ea pęna puniri debet, qua puniuntur minores, ſi peccauit quando erat minor. Gloſ. in l. ſciunt. C. de legit. hæred. & Marſ. in l. infans. & in l. de minore. ff. de quæſt. Abb. in cap. fin. de ſentent. excom. Carrer. d. car. 163. num. 8. Duen. reg. 259. ampliat. 8. & de communi Marſ. præall. & Clar. in 5. Sent. §. fin. quæſt. 60. verſ. ſed nunquid.

Sed ego intelligo hoc quoque ſecundùm ea quæ dixi in mea declaratione, id eſt, dummodo poſtquam minor factus eſt maior, ſigna aliqua non dederit, quòd placeat adhuc, & approbet quòd fecit in minori ætate, & ſic incorrigibilis appareat; & facit in arg. ſi min. ma. fa. C. in rub. & nigro. lib. 2.

100 Ampliant † tertiò, vt iſta pęna minoranda veniat ipſo iure, nec opus ſit reſtitutione in integrum; & quid ipſo iure Alber. in l. auxilium. num. 4. ff. de minoribus. dicens, quòd ita vidit ſeruari.

Sed ego contra puto, per dictam l. auxiliũ. §. in delictis, ponderando dictionem, interdum, quæ ponit exceptionem regulæ, & ideo neceſſe eſt, ꝙ exceptio ſit de regula, & facit C. ſi aduer. delict. & l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. §. & placet. verſic. ſed ſi. quæ aduerſatiua aduerſatur in iure & in facto, & in §. pen. ff. de minor.

101 Limitant † è contra primò, vt non procedãt in atrociſſimis. Mauric. cap. 113. num. 166. poſt Bart. in d. l. 1. C. ſi aduer. delict. & plenè cum concord. per Grammat. ſuper conſtit. Regni. tit. de reſtit. minor. num. 3. & 4. & ibi refert duos caſus ibi deciſos; & ſequitur Duenn. reg. 259. in ſecunda limit. & voluit Anchar. in c. 1. num. 4. de delict. puerorum.

Et

Digitized by Google

102 Et ego puto verũ, quia regulariter † atrociſſima delicta non committuntur ex cauſa fomitis naturalis, qui dominatur in ætate adoleſcẽtiæ, ſed vt plurimum ex innata ſæuitia & feritate animi, & inclinatione ad ſitiendũ humanũ ſanguinẽ, quo caſu nulla eſt deprecatio veniæ, quia nulla correctio vitæ ſperari põt, vt ſupra dixi.

103 Limitatur † ſecundò, vt non procedant in delictis ſpiritualibus & delictis quæ cõtra naturalẽ inclinationem etiam adoleſcẽtium fiunt. i. contra naturalem humanitatem hominum, vt peregrinè tradit D. Ant. in c. ex literarum. de apoſtat. nu. 11. & veriſſimum puto propter prædicta, præſertim in crimine hæreſis, vel ſimoniæ, &c.

Articulus X.

104 AD decimum, † An ſcilicet quæ dicta ſunt de minoribus, quo ad ſuccurrendum illis in delictis, præſertim quo ad minorationem pœnæ procedant in eccleſia, vniuerſitate, ſene, muliere, &c.

Breuiter in ſingulis concludendo; Quo ad Eccleſiam

105 † attinet, communis Canoniſtarum ſentẽtia eſt, quòd ſi tota Eccleſia doloſè deliquit, non detur ei reſtitutio, vel auxilium aliquod, ſi verò prælatus ſolus, tunc aut delictum eſt iure cõmuni prohibitum, & ipſo iure ſuccurritur Eccleſiæ, aut iure poſitiuo, & tũc ope reſtitutionis, ita colligitur ex Canoniſtis in c. auditis. de reſt. in integr. vbi Hoſt. in 3. col. verſ. in delictis autem. Io. And. col. fin. Bellam. num. 6. & Card. in 9. q. poſt Io. de Lign. ibi, & Rodoan. de reb. eccl. non alien. in tit. de reſt. in integr. §. fin. num. 10. & 11.

106 Quo ad vniuerſitatem verò, † communis ſentẽtia illa videtur, q̃ mitiùs puniatur delictum vniuerſitatis, quã paucorum, & hoc pluribus rationibus, & authoritatibus comprobat Tiraq. in tract. de pœn. cauſ. 47. per totum vſque ad num. 7. & eſt Gloſ. & Doct. in cap. ſanè, de temp. ord. vbi illud vulgare, ob populum multũ crimen pertrãſit inultũ, & tex. in c. latores. de cle. exc. & c. vlt. de tranſact. cũ ſimil. per Tiraq. d. cauſ. 47. in princ.

Limita hoc vt procedat, quo ad ipſam multitudinem populi, ſed quo ad capita factionis ſecus, quia illi omninò puniri debent, vt per Tiraq. præall. num. 8. 9. & ſeq.

107 Et ratio, quæ probat vtrumque eſt, † quia populus & plebs potiùs ducitur impetu illo populari à paucis quibuſdam, vel ob eorũ auctoritatem, vel ob inſtigationem doloſam eorum, quàm deliberata voluntate, & hoc de ſe manifeſtum eſt, vnde illis paucis ſeditionis authoribus nequaquam parcendum eſt, ſed grauiùs puniendi ſunt, vt exemplis etiam cõprobat Tiraq. præalleg. Licèt ipſe alia ratione moueatur, id eſt, ne multitudinis ſtrages iaceat, ſed mihi placet magis ratio mea prædicta, quia magis impetu, quàm deliberato animo delinquitur eo caſu à plebe, vel à populo, vnde ſubintrat diſtinctio I. C. in l. reſpiciendum. §. fin. ff. de pœn.

108 Limita ſecundò alijs modis, † vt per Tiraq. præalleg. Sed caſum refero, quia confert ad concluſionem præcedentem factam circa Eccleſiam, videlicet, quod nõ procedit in delicto facto ab vniuerſitate monachorum, vel clericorum alicuius Eccleſiæ, quia ratione multitudinis eis non parcitur, vt vult Tiraq. d. c. 47. in fin. licèt loquatur ſpecialiter in trãſgreſſione voti, vel obſeruantiæ regulæ eorum, circa quam eorum ſuperior non poteſt diſpenſare, c. cum ad monaſterium, in fi. de ſtat. monach.

Ego autem puto, quòd ſi multitudo religioſorũ magna ſit, & impetu quodã potiùs, vel Impetio paucorum in aliquod delictum prorumpant, vniuerſus cætus illius eccleſiæ, ſint vel excuſandi, vel mitiùs puniendi, ſicut accidit in delicto populari, eadem ratione, vnde prudentia præſidis ad hoc potiſſimum aduertere debebit.

109 Quo ad ſenem † verò communis pariter ſentẽtia eſt, quòd idem in ſene dicendum ſit, quod ſupra in minore concluſum fuit. Gl. in d. l. auxilium. §. in delictis. in verbo, miſeratio. ff. de minor. Rom. in l. ſi verò. §. de viro. fallent. 53. ff. ſol. matrim. vbi ponit multa priuilegia ſimilis ætatis. Alber. d. l. auxilium. n. 4. Boſſ. in tit. de homic. nu. 79. Dec. & Cagn. in l. ferè. ff. de reg. iur. Pedem. deciſ. 123. nu. 3. cum concord. Caſſa. ſuper conſuet. Burgund. rub. 1. §. 5. verſ. itẽ quia. Gomeſ. lib. var. reſol. tom. 3. c. 1. nu. 68. & de communi Duen. reg. 459. nu. 6. Tiraq. de pœn. cau. 8. per totum, vbi pulchrè. Placa lib. 1. delict. c. 32. nu. 13. in fin. qui de communi, vt refert etiam Clar. d. §. fi. q. 60. verſic. ſucceſſiue, licèt aliter ſeruari Mediolani teſtetur in atrocibus delictis, Menoch. de arbit. iud. lib. 2. caſu 329. num. 20. cum concord. Turrecre. in can. fraternitatis. 34. diſt.

Text. eſt clarus in c. rãra. 86. diſt. & in l. ſi quis graui. §. ignoſcitur. ff. ad Syll. cum concor. iuribus per Tiraq. præall. cau. 8. in princ.

110 Et ratio eſt, quia † ſenes repueraſcere dicuntur, & in ipſis ſenſus puerilis eſſe dicitur, vt illud vulgatum Catonis, nam quicunque ſenex ſenſus puerilis in illo eſt, & Gloſ. in l. ſenectus. C. de donat. & Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. in 2. lect. col. 5. num. 10. ff. de poſtulan. vbi ponit notab. exemplum Bulgari ſenis.

Intellige tamen prædicta de ſene iam ætate confecto, in quo diminutione ſanguinis ſenſus quoque diminuuntur, & qui, vt dicitur, iam repueraſcere incæpit, ſecus verò de ſene robuſto, & graui, & in cæteris perſpicaci & ſapienti, nam delictum eius eo grauiùs puniendum eſſet, quo minùs ab eo fieri debebat, qui plus cognoſcit, & cuius correctio ampliùs expediri non poteſt, ſecundùm ea quæ dixi ſupra in præced. artic.

111 Quo ad mulieres † demum, eadem ſententia eſſe videtur, vt cum eis mitiùs agi debeat in pœnalibus, quàm cum maſculis, cæteris paribus, vt per l. ſacrilegij pœnam. in princip. ff. de adu. com ſim. Tiraq de pœn. cau. 9. qui pleniſſimè de hoc quoque agit d. cau. 9. per totum. ego latiùs non inſiſto, quia nimis vagandum eſſet, cum de furioſis quoque, amentibus, dormientibus, ebrijs, iracundis, & alijs prodigis, ſimplicibuſque viris dicendum eſſet, qui minoribus in hoc poſſent æquiparari, & quibus cum mitiùs agit lex, vt per Tiraq. præalleg. cau. 1. 2. 3. 4. & ſeq. & alijs in locis illius tractatus Semper autem aduerte ea quæ dixi ſupra art. præced. in verſ. ego puto, ex quibus colliges, an iſtæ extenſiones ad alias perſonas præter minores 25. annis fieri debeant, ponderando rationem qua minores mitiùs puniuntur, de qua latè ibi.

SVMMARIA.

1 Minor an reſtituatur aduerſus adulterium, ſtuprum, vel alios damnatos coitus?

2 Adulteria & alia delicta carnis propria ſunt ætatis adoleſcentiæ.

4 Adulteri pœna de iure Digeſtorum non erat pœna mortis, ſed deportationis, & 5.

6 De iure autem ciuili pœna vltimi ſupplicij.

7 Hodie verò eſt pœna pecuniaria tantum, ex communi conſuetudine.

8 Sodomia autem, vel coitus cum beſtijs punitur etiam hodie vltimo ſupplicio.

9 Raptus quoque vltimo ſupplicio punitur.

10 In adulterijs an minori ſuccurratur hodie, & quare non de iure Digeſtorum?

11 Declaratio ſpecialitatis l. auxilium. ff. de min. ibi, nulla deprecatio.

14 In inceſtu verò an ſuccurratur? diſtinguitur.

15 Minor excuſatur ab ignorantia iuris poſitiui circa prohibitionem contrahendi in aliquo gradu.

16 Minori 18. annis, quare ſuccurratur aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus, licèt ſit contra pietatem naturalem.

19 Minoribus licèt non ſuccurratur in delictis coitus, an tamen pœna minoretur? & quòd ſic. &

20 Declaratio d. l. auxilium. in §. in delictis. & num. 21.

22 An

Digitized by Google

22 *An ſuccurratur in totum impuberi doli tamen capaci?*
23 *Niſi malitia ſuperaret ætatem? vel*
24 *Niſi maiores facti perſeuerarent in eodem delicto.*
25 *Minores an reſtituantur aduerſus furtum, damnum datum, iniuriam factam, &c.*
26 *Et an ſi culpa tantum damnum dederit.*
28 *Et quid ſi pœna ſuccederet loco inæſtimabilis intereſſe, diſtingue ſecundum opinionem authoris.*
31 *Minor an reſtituatur aduerſus vulnera, percuſſiones, homicidia, & alia delicta ſanguinis, ab eo perpetrata?*
32 *Quid quo ad homicidia.*
33 *Declaratio bullæ Sanctiſſimi Domini noſtri circa minorum delicta.*
34 *Lex non proportionata in pœnis imponendis, non dicitur iuſta, nec ſeruanda in foro conſcientiæ, & 35.*
37 *Minor an reſtituatur aduerſus diuortium, vel ſeparationem thori, vel pœnas inde ſecutas?*
38 *Lege noua euangelica diuortium eſt ſublatum.*
40 *Diuortij cauſa ſine delicto dari non poteſt.*
41 *Quid in ſeparatione thori.*
42 *Minor an reſtituatur aduerſus noui operis nunciationem?*
43 *Interdictum hoc eſt poſſeſſorium, & prohibitorium.*
44 *Interdictum hoc propter publicam vtilitatem inductum eſt, & quare.*
45 *Circa terminos, & regulas huius interdicti introductio.*
48 *Minor an reſtituatur, vt id quod ædificauit deſtruere poſſit expenſis aduerſarij? & 49. & 50.*
51 *Minor an reſtituatur, vt quod ipſe ædificauit non facta remiſſione denuntiationis, non teneatur deſtruere?*
52 *Minor an reſtituatur aduerſus damnum, et quod incidit propter non præſtitam cautionem, &c. quod damnum ibi declaratur?*
53 *Minor reſtituitur aduerſus ſpretum præceptum iudicis, quo ei iubebatur ne ædificaret.*
54 *Minor an reſtituatur aduerſus inuaſionem ſuarum rerum, quæ ab alijs poſſidentur: Opinio authoris num. 56. & ſequent.*
55 *Defenſio rerum ſuarum cuique licita eſt.*
62 *Quid in pupillo.*
63 *Minor ad quid reſtituatur in caſibus, in quibus reſtituitur aduerſus pœnam d. l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.*
64 *Minor an reſtituatur aduerſus accuſationem a ſe factam & non probatam, & ſic aduerſus pœnam Turpilliani?*
65 *Et quid ſi minor eſſet poſtea factus maior.*

QVÆSTIO LXXXI.

De reſtitutione in integrum aduerſus delicta quædam in ſpecie. Et in primis de quibuſdam, quæ in committendo conſiſtunt.

ET ſi quæ dicta ſunt in præcedenti quæſtione in genere de reſtitutione in integrum aduerſus delicta ſatis ſuperque videantur, præſertim rectè intelligentibus, etiam quo ad reſtitutiones aduerſus delicta in ſpecie, quia ex ſuprascriptis concluſionibus optimè ad cuiuſliber delicti ſpeciem inferri poteſt, tamen vt per omnia ſatisfiat lectoribus, ſubijciam hanc & ſequentem quæſtionem de delictis quibuſdam in ſpecie, & in primis exordiar in hac quæſtione ab ijs, quæ in committendo conſiſtunt; Quæ erunt hæc pauca infraſcripta, videlicet.

Primò, An aduerſus adulterium, ſtuprum, vel alios coitus damnatos reſtituatur minor?

Secundò, An aduerſus furtum, damnum datum, iniuriam factam eidem ſuccurratur?

Tertiò, An aduerſus percuſſiones, vulnera, & homicidium ab eo perpetratum?

Quartò, An aduerſus diuortium?

Quintò, An aduerſus ſpretam noui operis nunciationem?

Sextò, An aduerſus inuaſionem alienarum rerum, & pœnam l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.

Septimò, An aduerſus accuſationem factam, & deſtitutam, & pœnam Turpilliani S. C.

Articulus I.

1 AD primũ, An ſcilicet minor † reſtituatur aduer-
ſus adulteriũ, ſtuprũ, vel alios damnatos coitus?
Videtur, quòd ſic.
Primò, quia ſi aliqua delicta ſunt huius ætatis pro-
2 pria, delicta carnis huiuſmodi ſunt, † vt oſtendit Cice-
ro in orat. pro Cœlio, & dixi ſupra quæſt. præced. art. 9.
Ergo ſi ætati ignoſcendũ eſt in aliquo delicto, in hoc ip-
ſo ignoſcendum videtur per ea, quæ ibi dixi latiſſimè.
Secundò, quia legitur apud Sueton. Tranqui. in Au-
guſto cap. 5. quod C. Lectorius patricij generis in de-
precanda grauiori adulterij pœna, inter cætera æta-
3 tem ſenatui allegauit, † refert Tiraquell. de pœn. re-
mitt. cauſ. 7. num. 8.
Tertiò, per text. in l. ſi adulterium cum inceſtu, §.
fratres, ff. de adult.
Sed contra eſt text. expreſſus in l. auxilium, § ſed vt,
ff. de minor. vbi dicitur, quòd nulla deprecatio adulte-
rij pœnæ eſt, ſi minor annis ſe adulterum fateatur.
4 Solutio. Ego ſic dicendum puto: † Aduertendo in
5 primis, quòd de iure veteri Digeſtorũ † pro crimine adul-
terij, vel inceſtus nõ erat impoſita pœna mortis, ſed de-
portationis, vt notant Gloſ. in l. qui cum vno, §. adulte-
rio, ff. de re mil. & Angel. Aretin. in §. item lex Iulia,
Inſtit. de publ. iud. & de communi teſtatur Cum. conſ.
154. num. 2. & Clar. in §. adulterij, verſic. ſed quæro
6 quæ ſit pœna. De iure autem Codicis † pœna vltimi ſup-
plicij, l. quamuis, la 2. C. de adult. & de communi Imol.
& c. tuæ, num. 13. de procur. & Alex. conſ. 13. nu. 3. lib. 7.
& Rol. conſ. 74. nu. 8. & conſ. 35. num. 3. lib. 2. licèt in fœ-
mina ſit correcta illa lex, vt per ſuũ ſequentem ibidem
7 inſertam. † De communi verò conſuetudine hodie non
imponitur pœna mortis, vel mutilationis membrorum
pro crimine adulterij, ſed pecuniaria tantum, vt de
communi obſeruantia Italiæ atteſtatur Anan. in cap.
fin. poſt nu. 11. de colluſ. deteg. & refert Tiraq. de leg.
connub. lege 13. n. 23. & Clar. d. verſ. ſed quæro, qui
etiam idem refert de conſuetudine Franciæ. Pro cri-
8 mine autem † ſodomiæ, vel beſtialit impoſita eſt pœna
vltimi ſupplicij, vt l. cum vir, C. de adulter. §. 3. Inſti-
tut. de public. iudic. & ibi Doctor. & Clar. in §. ſodo-
mia. cum concord. per eum.
9 Pro raptu quoque mulieris † pœna capitis ſimiliter
conſtituta eſt l. ſi quis non dicam, C. de epiſc. & cler. &
l. raptores, C. eod. & l. vnica, C. de rapt. virg. & de com-
muni planè per Clar. præall. in ver. raptus & in iſtis
non eſt immutatum per conſuetudinem aliquid, & ho-
die etiam ita ſeruatur. His præmiſſis.
Circa quemlibet coitum ex prædictis ſpecis liter con-
cludendum eſt, & primo quantum attinet ad pœnam
10 adulterij, † dico, quòd illo iure Digeſtorum nulla de-
precatio huius pœnæ erat etiam propter ætatem, quia
pœna illa non erat vltimi ſupplicij, vel mutilationis
11 membrorum, ſed talis, † quæ propriè correctionem, &
emendationem continebat ipſorum adoleſcentum, &
mulierum in hoc crimine deprehenſorum; videlicet de-
portationem; & ſic propter ſublatam eiſdem occaſio-
nem amplius peccãdi ſimul propriè illa pœna ad corre-
ctionem potiùs, quàm ad totalem caſtigationẽ inducta
erat, & cõſequenter minui non debebat, niſi quãdo Principi
viſum fuiſſet ipſum deportatũ ſublatâ occaſione amplius
idem adulterium cõmittendi, reſtituere in integrum; &
ſic puto iuxta regulam à me ſupra allatam in præced.
quæſt. art. 9. ſaluari poſſe ſpecialem rigorem d. l. auxi-
lium.

Digitized by Google

12 lium.& §.† ſed vt ad legis,& huius criminis adulterij.
Ex quo ſequitur,quòd ſecundùm illa tempora,in quibus imponebatur pęna mortis, nõ fuiſſet diſcedendum à regula aliorum delictorum, & d.§.in delictis, d. l.au-
13 xilium,& ſimiliter hodie,† ſi pęna pecuniaria eſt,idem dicendum ſit,de minoratione pęnæ,quia non eſt pęna ad correctionẽ magis quàm ad ordinariam punitionẽ.
14 Circa inceſtũ verò † dic, quòd ſi prohibitus ſit coitus in eo gradu de iure naturali,vel gentium,agetur cũ minore,ſicut in crimine adulterij. Si verò ſit prohibitus de iure ciuili tantum,tunc excuſabitur minor ab ignorantia iuris ciuilis. Tex.eſt elegans in dicta l.ſi adulterium, §.frater, ff.de adulter. quem ſupra adduxi in princ.articuli, qui hoc modo procedit. & ſic intelligunt etiam Cagno.& Dec.in l.ferè,ff.de regulis iuris.& Pau.Grillan.de pœn.omnif.coitus,numero 6.quæſtio. 2. Et probatur notab. per id, quod dicit Abb. in cap.fin.numero
15 6. qui matr. accuſ.poſſ. videlicet,quod excuſatur † minor, ſi ignorauit prohibitionem iuris in aliquo gradu, in quo conſiſtens ſic imprudenter contraxit. Et ratio eſt,quia minor vbi agit de damno vitando excuſatur ab
16 ignorantia iuris ciuilis. † l. ſecunda,C.de iuris,& facti ignorant.& l.regula,verſic.hac ratione,ff.eodem titulo.
Limitatur autem hæc concluſio de inceſtu,vt proce-
17 dat quando ignorantia eſſet mera iuris ciuilis poſitiui, ſecus ſi etiam iure gentium huiuſmodi coniũctio reprobata eſſet, vt per Gl & Doctores in d.§.fratres,& facit ſingul.dictum Alexan. in conſil, 103. numero 12. libro primo.
Sed videtur obſtare auth.ſi captiui, C. de epiſcop. &
18 clericis. vbi excuſatur minor 18. annis † aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus,licet hoc ſit contra pietatem naturalem,l.veluti,ff.de inſtit.& iu.& per Alber. in l.ſi quis in tantam,nu.3.C.vnde vi.
Sed reſpond.quòd ibi eſt delictũ omiſſionis tantum,
19 & ratio differẽtiæ eſſe poteſt, quia minor,† dum negligit ea facere, quę natura ſuadet,excuſatur, quoniã negligentia eius oritur ab imprudentia ætatis, dum verò committit ea,quæ natura diſſuadet,nõ excuſatur, quia apparet eo caſu ætatem à malitia ſuperari.
Circa alia verò crimina, puto ſtandũ regulæ d.l.auxilium, in d.§.in delictis, & declarationi eius, quam feci ſupra in præceden.quæſtio.articulo pono. Et in ſpecie circa raptum mulieris, à fauore libidinis cauſatum, vt dicam in ſimili delicto inf.eod.art.6.
Prædicta in quibus concluſum eſt minorem puniendum, nec ei ſubueniendum in delictis huiuſmodi carnalibus.
Limita primò,vt nõ procedat quod miſeratio ætatis induceret iudicem ad pœnam minorandam.& ſic intelligo d.l.auxilium,in illis verbis,vtique nulla deprecatio adulterij pœnæ eſt,quia neque etiam in alijs delictis, &
20 pœnis eorum deprecatio pœnæ eſt, † vt ibi d.§.in delictis,ſed nihilominus in alijs quoque interdum ſi iudici videtur commiſerendum eſt, quare igitur non in hoc? vbi pœna non ſit ad correctionem, ſed ad punitionem etiam maioribus æqualẽ? Neque obſtet,quod text.ſpecialiter de crimine adulterij dicat nullã eſſe deprecationem quoad pęnam eius, quia de illo crimine videbatur ſpecialiter dubitari poſſe, propterea quòd eſt proprium eius ętatis,vt dixi ſup.in prin.art.& ideo videbatur nõ cadere ſub regula d.§.in delictis; ſed hoc non obſtante ſpecialiter decidit ibi, quod in hoc quoque delicto minoribus regulariter non ignoſcatur, cum limitatione tamen de qua in d.§.in delictis. ibi,niſi quatenus
21 interdum &c.Et hunc † puto veriſſimum ſenſum illius legis,id eſt,vt pęna non remittatur regulariter etiam in delictis carnalibus, niſi ex miſeratione ætatis quandoque iudici minuenda videatur.
22 Limitatur † ſecundò,vt nõ procedat in impubere doli capace,qui licet aliàs non excuſetur in delictis, vt ſupra viſum eſt q.præced.tamen in his delictis carnalibus excuſandus eſt,vt eſt expreſſum in l.ſi minor,ff.de adult. ibi quoniam hoc crimen poſt pubertatem incipit. & ibi Glo.Iaſ.Ang.& alij tradunt.& facit etiam c.1.de delict. puerorum.
23 Sublimitant aliqui,† niſi in iſto impubere adeo malitia ſuperaret ætatem, vt iam aptus eſſet ad generationem,& ſemen emitteret,ſicut quilibet pubes,non enim eo caſu mitiùs agendum cum eo eſſet,quàm cum pubere ſecundum Fulg.in l.ſi ex cauſa,§.ſi mulier, ff.de min. Per d.c.de illis,& c.à nobis,de deſpon.impub.
Sed contrarium in hoc firmat Gomeſ.in tract.var.reſol.to.3.c.1.num.60. verſic.ego teneo contrarium. Qui reſp. eleganter ad d.c.de illis. & c.à nobis; videlicet,quod ideo ſic ibi, ne decipiatur ea, quæ cum illo impubere contraxit,qui conſenſit & matrimoniũ perficere potuit.
Et propterea dicit ſe defendiſſe ſemel quendam puerum qui habuerat acceſſum ad canem, & ſemen emittebat.
Ego puto veriorem hanc ſententiam,vt ſcilicet regulariter iſti impuberes pœna ordinaria non puniantur; ſed bene puto illos acriter caſtigãdos,vt in melius emendentur, & ne cum ætate conſuetudo peccandi turpiter creſcat, ita vt poſtea incorrigibiles fiant.
24 Prædicta verò in quibus † concluſum eſt, eſſe in his delictis minoribus ignoſcendam, vel minuendam pœnam, limita niſi maiores facti in eodem perſeuerarent delicto, nam tunc de delictis etiam adoleſcentiæ non excuſarentur,vt dicit Petr. Griſſ. in tract. de pœn.omnif.coi.q.2.nu.6.per l.qui contra legem, C.de inceſt.nupt.mihi placet propter prædicta ſupra q.præced.art.9.

Articulus II.

25 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus furtum, damnum datum, iniuriam factam, &c.
Breuiter regula eſt quòd non. Text.eſt formalis in l.ſi ex cauſa,§.nunc videndum, ff.de minor. & in l.ſed cũ quæcunque,§.ſed & ſi infans,ff.ad leg. Aquil.
26 Si non dolo, † ſed culpa tantum damnum dederit. Videtur autem, quòd non.
Primò,quia æquitas non patitur,vt imprudentia minoris alij nocumento eſſe debeat.
Secundò, quia culpa minoris illum non excuſat. l.ſi ex cauſa, §.ſi mulier, ff.de minor.
Tertiò,quia d.l.ſi ex cauſa,in §.nunc videndum,verſ. in delictis,ff.eodem. non diſtinguit inter dolum, & culpam, ſed ſimpliciter dicit, quod minor non reſtituitur aduerſus furtum,damnum iniuria datum,&c.
In contrarium eſt concluſio illa communis quam firmaui ſupra quæſt.præced.art.5.& 6.videlicet,quod minor reſtituitur aduerſus delictum à ſe culpa tantũ non etiam dolo commiſſum, per l.1.C.ſi adu.del.ibi non ex animo,& d.l.ex cauſa,§.penult.ibi,ſi non dolus, ff.eod.
27 Pro ſol.ſic dicendum puto,† Aut loquimur an minor teneatur ad pœnam delicti, videlicet ad duplum, triplum,vel quadruplum, &c. & dic, quòd non, vt eſt expreſſum in d.§.nunc videndum,verſ.ſed ſi cum ex damno,&c. vbi à fortiori excuſatur minor etiam ſi mendacium dixerit,ne ad pœnam delicti teneatur. Ex quo poteſt ampliari iſta prima concluſio, vt procedat etiam quãdo minor dolo deliquit in huiuſmodi delictis damni dati, vel furti, vel iniuriarum,&c.
28 Limitatur † autem econtra, niſi iſta pęna ſuccederet loco inæſtimabilis intereſſe, quia tunc dic vt in ſequen. membro,de ipſo damno quo ad ſimplum.& hoc per ea, quæ tradunt Felyn.& alij in cap.1. de conſtit.vbi dicit, quòd licet quis non teneatur in foro conſcientiæ ad pęnam legis ſoluendam, antequam condemnatus ſit ad ſolutionem eius, tamen tenetur, quando pęna ſuccedit loco inæſtimabilis intereſſe, vt per Felyn.ibi num.4.verſic.limitatur quarto, Dec. ſub num.33. ad finem, & faciunt.

eiuſd.quæ ſcribit D.Thom. 2 2.quæſt.62. art.4.

29 Aut loquimur,† an minor teneatur hoc caſu ad ipſius damni refectionem,& tunc aut minor ex eo damno dato, vel furto locupletior eſt effectus,& non excuſatur, ſed ad illud reficiendum tenetur,& ſic procedent allegata pro prima ſententia,& confirmatur,quia per reſtitutionem in integrum minor non debet remanere in lucro, præſertim cum iniuria alterius, ſed tantum à damno liberari,vt C.de repu. l.1. & dixi ſupra plenè in prima parte, quæſt.... art...

Aut non eſt factus locupletior ex eo.& tūc aut loquimur in foro fori,& verior eſt ſententia cōmunis, quod minor ex culpa tantum non teneatur,vt dixi ſupra quæſtio. præced. art.6. verſ. Ego puto.

30 Aut loquimur in foro conſcientiæ, † & tūc ſi quidem non eſt culpa lata, quæ dolo ex propoſito æquipareturſed leuis,vel leuiſſima tantum nō teneatur,vt per Abb. in d.cap.1.num.11. de conſtitut. & poſt eum Felyn. & alij ibi.

Ex quibus remanent concordata contraria.

Articulus III.

31 AD tertium, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus percuſſiones,vulnera,& homicidia ab eo perpetrata?

32 Et quidem quantū attinet ad homicidia, † habemus conſtitutiones Marchiæ,quæ à viginti annis ſupra minorem nullatenus excuſant. Deinde ꝙ durius eſt. Conſtitutionem,& Bullam Papalem Pij Quarti,quæ à quatuordecim annis ſupra nullatenus excuſat minores, & vult vt puniantur ſicut maiores. Vnde videtur ſuperflua omnis diſceptatio in terris Eccleſiæ.

Ego autem puto, ꝙ tam quo ad homicidium, quàm quo ad alia crimina huiuſmodi percuſſionum, vulnerum,&c. regulariter vbi ſeruatur ius commune,& non eſt aliter prouiſum per ſtatuta,conſtitutiones, vel conſuetudines locorū, ſeruari debeat regula d.l. auxilium. §.in delictis, ff.de minor. cum moderatione de qua ibi. & quæ quomodo in practica à iudice ſeruari debeat,dixi plenè ſupra quæſt.præced, art.9.

Vbi verò aliter prouiſum eſt,& in ſpecie in terris Eccleſiæ per conſtitutiones, & Bullam Sanctiſſimi Domini noſtri, tacendum videtur, & aliud dici non poteſt, niſi quod cum ita ſcripta ſit lex quamuis dura,ſeruanda tamen ſit,vt dicitur aliàs in l.proſpexit,ff.qui & à quib.

Arbitror tamen ſubmittendo me iudicio melius ſentientium,quòd etiam quantum attinet ad homicidium à minoribus perpetratum iudex ſequi debeat regulam, quam tradidi ſupra dicto articulo nono, licèt ſimus in terris Eccleſiæ, non obſtante quacunque conſtitutio-
33 ne in cōtrarium; Nam veriùs † puto mentem Sāctiſſimi Pontificis fuiſſe maiorem terrorem incutere adoleſcentibus voluiſſe ne tam nefarium,& inhumanum ſcelus perpetrare aſſueſcerent, ſpe mitioris pœnæ, quàm quod voluerit omninò ligare manus iudicibus, vt non poſſint, quando ex miſeratione ætatis aliter eis faciendum videretur;etiam pœnam homicidij in minoribus mollire, & commutare.

34 Nam aliàs dicta conſtitutio † poſſet dici minus iuſta, reſpectu formæ, & proportionis, cum non æquè diſtribueret,& imponeret pœnas reſpectu qualitatis delictorum,& perſonarum delinquētium,iuxta ea,quæ tradit D.Thom. in prima ſecundæ quæſt.96. art.4. verſic.reſpondeo,dicendum,ibi vel etiam ex forma.& in ead.q. art.2.verſ.reſpondeo,&c.& Io.Dried. in tract.de liber. Chriſt. lib.2. c.5. & Alphon. de Caſt. de poteſtat. legis
35 pœnal.lib.1.cap.5. Et iſte defectus talis eſt, † vt in foro conſcientiæ non liget huiuſmodi lex, vt per D.Thom. præalleg.art.4 & Abb.in c.1.n.9.de conſt.& ibi Felyn, Dec.Bero. & cæteri omnes communiter.

36 Et propterea, ſi iudex minueret, † vel commutaret pœnam homicidij ordinariam in perſona minorū,quando ita videretur ei faciendum ex miſeratione ætatis,iuxta ea,quæ dixi ſupra d.q.præced.art.9.in foro conſcientiæ non peccaret; non obſtantibus huiuſmodi nouis conſtitutionibus,& ita æquiùs puto,ſalua ſaniori ſententia.

Articulus IV.

37 AD quartum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus diuortium , vel ſeparationem thori, vel pœnas inde ſecutas?

38 Aduertendum eſt,quòd inter chriſtianos † lege noua diuortium eſt ſublatum,& ſeparatio thori eius loco inducta eſt,vt veriſſimum eſt,&c. Quid tamen iuris fuerit in hoc caſu de iure ciuili Romanorum ſciendum eſt,ad hoc vt applicari poſſit ad pœnam hodiernam.

Dico igitur, quòd habemus text. expreſſum loquentem de hoc in d.l.ſi ex cauſa,§.ſi mulier,ff.de minor. dicentem,quod mulier,vel maritus prætextu ætatis nō reſtituitur aduerſus diuortium ſua culpa commiſſum, vt legitur ibi ad literam,& intelligendo illud verbum culpam,i.dolum,ſecundùm communem ſenſum,& ea,quę dixi ſupra quæſt.præced.art.6. Id autem pęnale ad-
39 uerſus quod non reſtituitur,† eſt pęna iuris ciuilis. nam,qui culpam pręſtabat propter quam diuortium ſequebatur, ſi erat mulier amittebat dotem, ſi verò maritus donationem propter nuptias; vnde poterat dubitari,an aduerſus amiſſionem dotis, vel donationis propter nuptias præfati reſtitui poſſent, ſi culpa ſua,id eſt, delicto proprio diuortium ſecutum fuit,& dicitur quod non; Quia
40 † cauſa diuortij dari non poteſt,niſi cum delicto,& culpa de iure ciuili punibili,vt ff. & C.de diuort. & repud. per totum,ergo ſumus in regula d.l.ſi ex cauſa, §.nunc videndum,ff.de minor. Quæ tamen mitiganda eſt iuxta l.auxilium, §.in delictis, ff.eod.

41 Hodie autem ſi ſeparatio † thori, quæ loco diuortij ſub regula eſt,ſequatur culpa alterius ex coniugibus, ſi qua pœna ex hoc,vel amiſſionis fructuum dotis,vel donationis propter nuptias, vel alimentorum ſequatur, iuxta varias locorum diſpoſitiones,minor non ſuccurreretur aduerſus illam, niſi dolus eius ceſſauerit, vel ex miſeratione ætatis eius ſuccurrendum ſit ad minuendam pœnam, vt ſupra dictum eſt.

Articulus V.

42 AD quintum, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus ſpretam noui operis nunciationem?

Præmittendum eſt pro intelligentia hoc interdictum
43 de noui oper.nunc.eſſe poſſeſſoriū.& † prohibitoriū.i. quo prohibetur vim fieri ędificanti,& ſic exiſtēti in poſſeſſione ædificandi per ipſius operis interruptionem,& hoc
44 propter publicam † vtilitatem,ne ſcilicet ædificia remaneant paſſim interrupta, quemadmodum acciderer, ſi quilibet ædificans poſſet paſſim,& ad libitum odio, vel inuidia alterius impediri ne ædificaret, ꝙ in damnum publicum reuerteretur, vt l.ait prætor, §.hoc interdictum,ff.eodem.& toto titulo.C.de oper.publ. Sed quia è contra quantum mitiùs fieri poteſt,nititur prætor illibatum quoque conſeruare ius priuatorum, neve quis poſſit ad libitum etiam in alieno ædificare,quaſi media via electa decreuit,vt is cui nouum opus nunciatum eſt, id eſt, qui prohibitus eſt, inceptum opus proſequi, non aſpernetur penitus nouam operis nunciationem,ſed det
45 † cautionē de opere demoliendo, ſi conſtiterit ſe iniuſtè ædificaſſe, & ſic non poterit amplius impediri in proſecutione incepti operis; quod in tantum procedit,quod ſi per eum non ſteterit quo minus caueatur,eſt ſecurus, ſin autem aſpernetur omninò ipſam nunciationem da-
46 tur contra eum interdictum; † Quod vi aut clam factum fuerit, vt reſtituatur. ff.eodē,l.5.§.1.& ſic deſtrui poterit opus ab eo factum,tanquam illicitè factum, vt

ibi

ibi per Glo. in verbo, reſtituatur, non obſtante quod vellet ædificator probare, quod ſibi competijt, & competit ius ædificandi, nam propter ſpretam nunciationem amiſit ius dominij, nec amplius audiri debet, vt d.l.1. §.ſed ſi is cui, ff.eod. Hoc præmiſſo.

47 Quæritur an ſi minor ædificare † cæpit, & facta ei nunciatione, non aliter præſtita cautione prædicta ędificare perſeuerauerit, an in integrum reſtituatur aduerſus quodcunque damnum, & pęnam in quam propterea incidit, Gl. Bar. & alij in d.l.1. §. nunciatio, ff.eod. ponunt hanc quæſtionem, ſed nimis obſcurè reſoluunt. vnde iuxta præmiſſa tres inſpectiones diſtinguamus.

48 Prima inſpectio ſit, An minor † reſtituatur, vt id quod ædificauit deſtruere poſſit, & ſecundùm hunc ſenſum ponit hanc quæſtionem Glo. in d.§. nunciatio, in verbo, ignorantes, & dicit quòd non, quia inquit, imò ipſi damnum eſſet, ſi reſtitueretur, & Batt. ſequitur ſimpliciter.

Sed tu clariùs in hac inſpectione ſubdiſtingue, & dicas ſic.

49 Aut minor petit † vt poſſit deſtruere opus expenſis ſuis proprijs, & hoc eſt ridiculum quærere, quia peteret, & imploraret auxilium prætoris ad damnificandum ſeipſum, vt dicebant Gloſ. Bar. & Iaſ. in d.§. nunciatio, nu. 21. & Ruy. nu. 203. qui ita debent intelligi.

50 Aut minor petit ſe poſſe deſtruere † opus prædictum expenſis aduerſarij, & tunc reperio quod Natta in conſ. 27. num. 6. lib. 1. dicit, quòd minor qui ædificauit ſpreta operis noui nunciatione, non reſtituitur, quin opus demoliri debeat, ſed quod non patiatur damnum expenſarum in demoliendo, & hanc inquit eſſe ſententiam Gloſ. & Doctorum in d.l.1. §. nunciatio, ff. de ope. noui nunc. & idem in terminis reperio voluiſſe Rimin. conſ. 427. num. 51.

Sed mihi non placet, puto enim indiſtinctè, quod reſtitutio ad hunc finem dari non debeat, præſertim cum damno expenſarum aduerſarij & minor, quia aut volumus, quod minor ſit læſus in ſpernendo nunciationem, puta quia ipſe habebat legitimum ius ædificandi, & ſi cautionem dediſſet in quæſtione petitorij, ſeu dominij vieiſſet, & declaratum fuiſſet licuiſſe ædificare, & non data cautione tenetur omninò opus deſtruere, nec audiri poteſt in re communi, ſi de dominio docere vult, & tunc dico, quòd ſi petat ſe poſſe reſtitutionis ope deſtruere opus etiam expenſis aduerſarij, petit ſibi rem damnoſam, quinimò non petit ſe reſtitui in integrum, quia non petit ſe reponi in eo ſtatu, in quo erat ante læſionem, qui ſtatus erat, quod poſſet dare cautionem, & illa data interim docere de iure ſui dominij, & conſequenter contradictionem implicat, & pugnantia petit, videlicet, velle reſtitui in integrum, & non reponi in eo ſtatu, in quo erat ante læſionem.

Aut volumus, quod non ſit læſus minor ſpernendo nunciationem operis, ex eo, quia cum ius non haberet ædificandi, etiam ſi cautionem dediſſet, & ſic non ſpreuiſſet nunciationem, tamen opus deſtruere obligatus fuiſſet, & tunc non debet grauari aduerſarius illa impenſa, qua grauatus non fuiſſet, ſi minor cautionem dediſſet.

Nam illam dediſſet de opere demoliendo, ſi iniuſtè ędificaſſet, & ſic cum minor in hoc læſus ſit, quia cautionem non dederit, & ſi in hoc læſus fuiſſet, deberet reponi in eodem ſtatu, ac ſi cautionem dediſſet. & non debet aliud conſequi, cum in alio læſus non ſit. Et hoc vult dicere Bat. in d.§. nunciatio, nu. 32. & ibi Ruin. nu. 203. Alciat. nu. 64. dum dicit non eſſe æquum reſtitui in damnum nunciantis, & Crot. ibi nu. 83.

51 Secunda inſpectio eſt, † an minor poſſit reſtitui, vt quod ipſe ædificauit pendente conditione, id eſt, prohibitione aduerſarij & non facta remiſſione nunciationis, non teneatur deſtruere, niſi conſtiterit ſe iniuſtè ędificaſſe, & ſic vt iterum admittatur ad dandam cautionem prædictam, & conclude, quòd non debet audiri, quia poterit dicere aduerſarius: Hodie conſtat, hodie agamus, l.3. C. de noui oper. nunciatione. & ita ſentit Alciat. præalleg. num. 66. & ita teneas, quicquid dubitet Ruyn. d. num. 203. Nam, ſi aduerſarius vult vt in præſenti cognoſcatur de iure minoris, quare ſcilicet ædificauerit, vtique, an minor repoſitus eſt in eo ſtatu, in quo eſſet nunc, ſi cautionem dediſſet tunc cum dare debebat, quia aduerſarius nunc quando ædificatum eſt, non vult opus deſtrui de facto, ſed ita demum ſi minor ſuccubuerit in petitorio, non ſecus ac ſi minor ab initio cautionem dediſſet.

52 Tertia inſpectio eſt, † An minor poſſit reſtitui contra damnum, in quod incidit propter non præſtitam cautionem prædictam, quod damnum eſt, quod hodie poteſt aduerſarius deſtruere opus factum, etiam ſi minor offerat ſe paratum docere de iure ſuo, vt eſt expreſſum d.l.1. §. ſed ſi is cui. ff. eod. & ſic an poſſit petere ſe reponi in eo ſtatu, in quo fuiſſet ſi nunciationem non ſpreuiſſet, qui eſſet, quod deberet prius cognoſci in petitorio an ipſe iure ædificauerit, quam opus ab aduerſario deſtrui. Et hoc caſu conclude, quod reſtituitur, & ita procedit concluſio Ruyni præalleg. num. 203 & puto veriſſimum quicquid dubitet Alciat. ibi, & quicquid contra teneat Mantic. in ſuo tract. de reſtit. in integrum, cap. 136. & in his terminis in eo caſu communem ait Crot. in d.§. nunciatio. num. 83.

Et confirmatur per id, quod dicit Barbat. in cap. ex
53 literis, num. 76. de conſtit. videlicet, quod minor † reſtituitur aduerſus ſpretum præceptum iudicis, quo ei iubebatur ne ædificaret. Et facit etiam, quia minor hîc eſt in dolo præſumpto tantum de præterito, contra quem reſtituitur, vt dixi ſupra, & dicam infra etiam q. 83. artic. 4. & ita pertranſeo in hoc articulo potiùs malè per Doctores explicato difficili.

Articulus VI.

54 AD ſextum, An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus inuaſionem ſuarum rerum, quæ ab alijs poſſidentur, & pœnam l. ſi quis in tantam, C. vnde vi.

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia inuaſio rei ſuæ de iure naturæ & gentium licita eſt, quia pro recuperatione & defenſione
55 † rei ſuæ licitum eſt quicquid fit, vt per Gloſ. & Bar. in l. vt vim, ff. de iuſtit. & iure. & eſt text. in cap. 2. §. ſi autem. ibi, re ſuaque, extra de hom. ergo hæc pęna dictę legis. ſi quis in tantam, &c. eſt iuris ciuilis poſitiui, & conſequenter à qua minor excuſatur, vt dixi ſupra q. præced. art. 8. verſ. ſed contra eſt. ergo &c.

Secundò, quia (poſito quod eſſet delictum punibile etiam in minore) tamen quando minor non dolo, ſed culpa tantum delinquit, ſuccurritur ei auxilio reſtitutionis, vt dixi ſupra quæſt. præced. art. 6. Sed hoc caſu non dolo, ſed culpa tantum delinquit, quia putat ſibi licere rem ſuam propria authoritate recuperare, & defendere, & ſi errat, errat in iure ciuili, à quo errore excuſatur, vt l. regula, in prin. ff. de iur. & fac. ign. ergo &c.

Tertiò, quia etiam, quod dolus aliquis conſiderari poſſet, tamen eſt dolus præſumptus non verus, cum in iure ciuili erret minor hoc caſu, vt dixi, cuius ignorantia in eo præſumitur; atqui à dolo præſumpto de præterito minor excuſatur, vt dicam infra q. 83. art. 4. ergo &c.

In contrarium firmant concluſionem Bar. in l. ſi quis in tantam, n. 7. Abb. de do. & contum. c. 1. & Alex. conſ. 103. lib. 1. num. 2.

Sed pro ſolutione ex veriori & magis communi ſententia diſtingue duos caſus.

56 Primus eſt † quando minor non dolo inuaſit rem ſuam, ſed culpa tantum, & tunc omnes concludunt, quod ſuccurritur minori ope reſtitutionis, ne ad pęnã d.l. teneatur, Gl. d.l. ſi quis in tantã, in Gl. magna in princ. &

ibi Doct. communiter, Petr. num. 3. Bart. num. 7. Bald. num. 5. Salyc. verſ. quæro quamuis, dicẽs ita tenere Iac. de Aren. Odofr. & Oldrad. & eſſe communem, & idem Alb. ibi num. 3. Abb. in c. 1. de dolo, num. 9. Alex. conſil. 103. num. 12. lib. 1. dum dicit, minor qui in dolo fuit, & ſic dolus ipſe requirit, vt reſtitutio denegetur. & idem cum bona ratione dixit Roffred. de libel. in 7. parte conſtitut. d. l. ſi quis in tantam, num. 8.

Et pro hac concluſione faciunt 1. 2. & 3. rationes adductæ ſup. in princ. artic.

57 Secundus eſt caſus, quando † minor doloſè inuaſit; & tunc ſubdiſtingue, Aut ſumus in dolo præſumpto tantum, aut in dolo vero, & manifeſto.

58 Primo caſu minor † reſtituitur, quia ſuccurritur, & non obſtante dolo præſumpto, vt dixi infra d. q. art. 4. & pro hoc eſt tertia ratio adducta ſupra pro contrarijs, & ita declarant præalleg. ſuam concluſionem, & in ſpecie Alex. plenè d. conſ. 103. num. 12. & 13.

59 Secundo caſu omnes concludunt, † quòd non ſuccurritur minori, quia dolus proprius auxilio ei eſſe non debet, ita omnes præall. communiter, & hoc dubium non habet regulariter.

Et quomodo diſcernendus ſit dolus verus à præſumpto, generaliter ego dixi inf. d. q. 83. art. 1. In ſpecie verò
60 inuaſionis rerum ab alio poſſeſſarum, pulchrè colliguntur plures præſumptiones, & probationes veræ etiam d. conſ. 103. nu. 12. 13. & ſeq. lib. 1. Ego non refero, quia clariores regulas tradidi inf. d. quæſt. art.... Limitatur autem hęc vltim. concluſ. negatiua, ſecundùm Doct. dupliciter.

61 Primò, vt non procedat † quo ad pœnam ordinariã, quia punietur quidem minor, ſed non pœna d. l. ſi quis in tantam, ſed extraordinaria, vt per Menoch. in tit. de recuper. poſſ. remed. 9. nu. 49. cum concord. per eum.

Sed ego puto ſic dicendũ; Aut minor inuaſit rem propriam ſciens, quod ſibi de iure ciuili non licebat, & puto veram limitationem, quia ſatis excuſatur, dũ potiùs iuri naturali credidit, quàm rigori iuris ciuilis, poteſt enim dici, quòd ad defenſionem ſuam fecerit, ſed cum exceſſu moderaminis, qui poterat iuſto medio recuperare, quo caſu bene procedit limitatio, ſicut accidit in ijs, qui ſe defendendo excedunt moderamen defenſionis, qui puniuntur quidem, ſed mitiùs, vt per Modern. in d. l. vt vim, vbi aliàs plenè dixi, & ſcripſi.

Aut verò minor inuaſit doloſè rem alienam, & ſic dolus eius conſiſtit non ſolùm circa iuris ciuilis diſpoſitionem, ſed etiam iuris naturalis, & tunc nõ recederem à regula l. auxilium, §. in delictis, ff. de minor. ſecundùm diſtinctionem tamen, & declarationem, quam latè poſui ſupra q. præced. art. 9.

62 Limitatur ſecundò, vt non procedat † in pupillo, ita dixerunt ſimpliciter aliqui. Sed communis diſtinctio ita ſe habet, Aut ſumus in infante vel infantiæ proximo, & bene procedit limitatio, quia ille penitus excuſatur, ita omnes ſtatim allegandi.

Aut ſumus in pupillo proximo pubertati, tunc Glo. Bart. Odofr. & Salyc. in d. l. ſi quis in tantam. & Alex. in d. conſ. 103. num. 12. lib. 1. prout allegat eum Gabriell. in tit. de acquirenda poſſeſſ. concl. 1. num. 11. qui idem ſimpliciter ſequitur, & Menoc. remed. 9. numero quadrageſimoprimo.

Sed Bald. in d. l. ſi quis in tantam, num. 5. dicit nimis rigoroſam hanc ſententiam, & ideo putat hunc minorem ex quacunque cauſa etiam leui excuſandum, à dolo vero reſtituendum, & mihi magis placet per ea, quæ dixi ſup. quæſt. præceden. artic. 7. in ſecundo caſu principali.

63 Pro complemento autem huius † articuli quæri poteſt.

Ad quid reſtituatur minor in caſibus, in quibus reſtituitur aduerſus pœnam dictæ l. ſi quis in tantam.

Et reperio, quòd Roffr. in d. tracta. de libell. par. 7. ſu. per conſt. iſta. num. 8. dicit & bene, quòd reſtituetur aduerſus damnum in quod incurrit propter inuaſionem, adeo quod neque dominium rei ſuæ amittit, neque pœnam aliquam ſoluit, ſed non propterea alienum conſequitur.

Articulus VII.

64 AD ſeptimum, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus accuſationem à ſe factam & non probatam, vel deſtitutam, & ſic aduerſus Turpilliani Senatuſconſulti pœnam, an ei ſuccurratur?

Adde quòd ſi minor accuſauit teſtamentum ex quo ipſe emolumentum capit, ignoſcitur ei aduerſus pœnam indignitatis, & ſic recuperat emolumentum de manu fiſci. text. eſt expreſſus in l. poſt legatum, §. cæteri. ff. de ijs quib. vt indign. & ibi Glo. dicit, quòd ope reſtitutionis in integrum.

Breuiter puto ſic dicendum, Aut minor non doloſè, ſed imprudẽter ad accuſandum prorupit in furore iræ, vel vindictæ cauſa, & quia putabat verum eſſe crimen, de quo Titiũ accuſabat, & tunc dico eſſe reſtituendum, per ea quæ ſæpiùs ſupra dixi, & in ſpecie quæſt. præced. artic. 6. & etiam artic. præced. & ſic reperio tenentem Grammat. conſil. 16. num. 6. & allegantem Marſ. l. 1. ff. de quæſt. & Bald. in conſil. 408. lib. 5. ſecundùm nouam impreſſionem.

Et pro hoc dico eſſe caſum in l. minoribus. C. de his quib. vt indig. & ibi Bart. num. 1.

65 Ampliaque vt procedat † etiam ſi minor qui accuſauit, eſſet poſtea factus maior, dum tamen adhuc eſſet intra tempora reſtitutionis petendæ, Gloſ. & Bart. in d. l. minoribus, per l. 3. §. ſcio, ff. de minor.

Sed tu dic, vt plenè dicam in propoſito infra q. 82. art. 2. in illo articulo, an mater minoris reſtituatur aduerſus non petitum tutorem filio ſuo.

Aut minor doloſè deliquit, & tunc dic, vt in regula l. auxilium. §. in delictis. ff. de minor. & ea quæ dixi ſupra quæſt. præced. artic. 9.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus?*
2 *Quid ſi eſt minor 18. annis?*
3 *Minor in malis moribus non reſtituitur.*
4 *Quid ſi eſt maior 18. annis?*
7 *Super ætate tribus modis fingit lex, habenda minores pro maioribus.*
8 *Quid ſi pater fuit captus dum erat minor 18. & ſic perſeuerauit.*
9 *Aetati priuilegium datum non durat poſt eam ætatem.*
10 *Minor an reſtituatur aduerſus non petitum tutorem filio, vel curatorem ventri?*
11 *In matre tutrice quod dicitur hoc caſu, in alijs quoque locum habet?*
12 *Quid in non petito curatore ventri ante tranſitum ad ſecunda vota.*
13 *Partus eſt fauorabilior cauſa, quàm tutela.*
14 *Quid in non petito tutore filio?*
15 *Matri, & cæteris conſanguineis datur annus hodie ad petendum tutorem.*
16 *Quid ſi mater non eſt facta maior antequam peteret.*
18 *An ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
19 *Quid ſi eſt facta maior antequam peteret, ſed intra annum ſibi datum.*
21 *Quid ſi poſt annum ſibi à lege datum, & num. 27. 28. & ſequenti.*
23 *In delictis habentibus tractum ſucceſſiuum minor perſeuerans non excuſatur.*
25 *Initium ſpectandum.*
26 *Mater poſt annum non dicitur amplius negligens, quia ad legem ſpectat.*

30 *Mi-*

Digitized by Google

30 *Minor an reſtituatur aduerſus non ſolutam gabellam, & commiſſum vectigal?*
31 *Tributorum ſolutio de iure diuino eſt.*
32 *Gabella ſolutio de iure gentium eſt.*
33 *Vectigal committi, ſeu gabellam fraudari quatuor modis dicitur, & quibus, num. 34. 35. 36. & 37.*
38 *Minor ſi gabellam fraudauerit merces illicitas aſportando, an reſtituatur? diſtinguitur plenè.*
41 *Mercium aſportatio quando iure gentium, & ſic omni iure prohibita dicatur.*
45 *Declaratio l. ſi ex cauſa. §. pen. ff. de mino.*
46 *Quid in eccleſia, hoſpitali, vel ciuitate, &c.*
47 *Quid ſi dolo minor in commiſſum inciderit.*
48 *Quid ſi iam res minoris confiſcata, & ſubhaſtata, & vendita eſſet?*
49 *Minor ad quid reſtituatur, quando omittendo profeſſionem fraudauit gabellam.*
50 *Et an ſuccurratur ipſo iure hoc caſu ope reſtitutionis?*
51 *Minor intra quantum tempus poſſit purgare moram hanc.*
52 *Minori an ſuccurratur aduerſus non vindicatam necem defuncti, & pœnam Syllaniani Senatuſconſulti, & quia clarum eſt, quòd ipſo iure ſuccurritur?*
54 *Quid ſi eſt factus maior poſtquam adiuit non vindicata nece, &c.*
55 *Et an teneatur iam maior factus illam vindicare?*
56 *Minor an reſtituatur aduerſus ſpretum, vel non impletum teſtatoris preceptum?*
57 *Quid quando tranſgreſſio hæredis minoris conſiſtit in committendo.*
59 *Teſtamentum eſt quoddam negotium, quod geritur inter hæredem & teſtatorem.*
60 *Quid ſi hæres neſciuit contenta in teſtamento.*
61 *Et quid ſi prohibitio teſtatoris non eſſet de genere prohibitorum.*
62 *Quid quando tranſgreſſio hæredis minoris conſiſtit in omittendo.*
63 *Quid ſi dolo minor omiſit, &c.*
64 *Minor an reſtituatur aduerſus contumaciam?*
65 *Contumacia quinque ſpecies, & quæ, nu. 66. & ſeq.*
71 *Contumax quandoque verus, quandoque fictus dicitur.*
72 *Quid quando minor fuit citatus perſonaliter, & dixit nolle venire, & non venit?*
73 *Quid autem ſi pœnituit, & venit.*
74 *Quid quando non fuit citatus perſonaliter, ſed citatio ad eius notitiam peruenit.*
75 *Quid quando neque perſonaliter citatus fuit, neque ad eius notitiam peruenit.*
78 *Minor in pluribus caſibus contumax eſſe poteſt.*
79 *Minor contumax an poſſit reſtitui aduerſus ipſam ſententiam?*
80 *Minor contumax an poſſit reſtitui ad appellandum à ſententia?*
81 *Quid quando minor fuit contumax apparenter & exiſtenter.*
82 *Et quid ſi non in dolo vero fuit minor.*
83 *Quid quando minor fuit contumax apparenter, ſed non exiſtenter.*
84 *Quid in crimine læſæ maieſtatis.*
85 *Quid quando minor exiſtenter, non apparenter.*
86 *Quid ſi minor iuſto metu non comparuiſſet?*
87 *Quid quando minor non eſt contumax, neque apparenter, neque exiſtenter.*
88 *Minor quando aduerſus contumaciam non reſtituitur, procedit ſi dolo vero fecerit.*
89 *An minor audiatur hoc caſu ſine refectione expenſarum?*
90 *Excommunicatis propter contumaciam in non ſoluendo.*
91 *Minor an reſtituatur aduerſus annotationem bonorum ſeu bannum?*
92 *Annotatio bonorum dicitur bannum in contumacia.*
93 *Minor poteſt condemnari in contumacia.*
96 *Minor an reſtituatur aduerſus moram?*
97 *Quid quando amiſit vſuras ex eo, quia omiſit interpellare.*
100 *Quid in mora à ſe commiſſa in non ſoluendo.*
102 *An reſtituatur aduerſus moram, vel ſententiam, &c.*
103 *Minor an reſtituatur aduerſus pœnam quamlibet conuentionalem, in quam incidit propter non ſeruatum pactum?*
104 *Fidem frangenti etiam minori non videtur ſuccurrendum.*
105 *An ſuccurratur minori hoc caſu ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
106 *In pœnis legalibus minor eſt tutus ipſo iure.*
107 *Quid quando in conuentione adeſt clauſula rato manente pacto, & an tunc ſit tutus ipſo iure minor?*

QVÆSTIO LXXXII.

De reſtitutione in integrum aduerſus quædam delicta in ſpecie, quæ conſiſtunt in omittendo.

DELINQVVNT etiam quandoque minores omittendo, & plura iſtius generis delictorum in iure ciuili reperiuntur. Quorum aliqua hic ſubijciam, circa quæ aliqua reperio tacta in propoſito noſtro reſtitutionis in integrum, & infraſcriptis hiſce articulis ſingula expediam.

Primò, ao minor reſtituatur aduerſus nou redemptum patrem ab hoſtibus?

Secundò, an aduerſus non petitum tutorem filio, vel curatorem ventri?

Tertiò, quid ſi mater eſt facta maior?

Quartò, an aduerſus non ſolutam gabellam, & commiſſum vectigal?

Quintò, an aduesſus non vindicatam mortem defuncti, & pœnam Senatuſconſulti Syllaniani?

Sextò, an aduerſus onn impletum vel ſpretum præceptum teſtatoris, & pœnam incurſam?

Septimò, ao aduerſus contumaciam?

Octauò, an aduerſua banoum, & aunotationem bonorum?

Nonò, an aduerſus moram?

Decimò, an aduerſus pœnam quamlibet conuentionalem, propter non ſeruatum pactum?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus?

Diſtingue duos caſus.

2 Primus eſt, quando eſt mioor † 18. auois, & videtur, quòd non reſtituatur, quia ignorantia iuris naturalis non excuſat, Glo. in l. regula. ff. de iur. & fac. ignor. Alex. in l. etiam. ff. de minor. Afflict. deciſ. 370. nu. 4.

Sed talis eſt iſte error l. veluti. ff. de iuſt. & iur. argu. prine. Inſt. de iur. nat. & l. ſi quis à liberis. ff. de lib. agno. ergn &c.

3 Præterea in malis moribus † minor non reſtituitur, Bal. in l. 1. col. 1. C. de ſec. nup.

Sed contra eſt tex. ad literam in authen. ſi captiui. C. de epiſc. & cleric. vbi, quod plus eſt, dicitur quod minor eſt tutus ipſo iure ab huiuſmodi prætermiſſione, & ita tenendo.

4 Ad contrarium reſp. ꝙ & ſi ignorantia † non excuſat, tamen ætas excuſat, & enim in omnibus delictis omittendo perpetratis, non ignorantia, ſed negligentia excuſat minores, quæ in minore ætate illius indulgetur.

5 Secuodus caſus eſt, quando eſt maior 18. annis † minor vigintiquinque, & tunc ſtante vera concluſione prędicta in caſu præcedenti non videtur contrarium dicendum, neque etiam in caſu iſto, per rationes adductas ſupra in q. 80. art. 9.

Neque mouere videtur, quòd iſte minor hoc caſu fingatur maior à lege, ergo non debet reſtitui, quia reſpon. quòd licèt d. auth. ſi captiui. fingat illum maiorem, non tamen denegat beneficium reſtitutionis, & non ſequitur, quis fingitur maior à lege, ergo non reſtituitur, vt dixi ſupra quæſt... art.. poſt Gloſ. & d. l. vnica. C. ſi de moment. poſſ. &c.

Contrarium determinant Bal. & Fulgoſ. in d. auth. ſi captiui. Bald. num. 5. Fulg. num. 3. Bald. Nouellus in tract. de dote. par. 6. priuil. 63. nu. 2. & idem vult Rebuff. de reſtit. in integr. art. 1. gloſ. 2. num. 25. licèt corruptè legatur, & allegat etiam Roman. conſ. 313. qui hoc in fine videtur velle, & idem clarè in 2. art. gloſ. 4. nu. 9. Ioan. Lopes in Repet. cap. per veſtras. §. 16. nu. 5. de donat. inter vir. & vxor.

6 Per dictam authent. ſi captiui. † vbi expreſſum eſt, quòd à pœna illius legis non excuſantur niſi minor 18. annis, & ſi intelligeretur quòd de non excuſandis eis ipſo iure loquitur, non autem de excuſandis per in integrum reſtitutionem, reſp. quòd eadem cauſa eſt quo ad denegandum beneficium excuſationis ipſo iure, & reſtitutionis in integrum, ſcilicet ignorantia iuris naturaliter, & pietatis paternæ.

Ad contrarium reſpon. ex theorica Bald. in d. auth. ſi captiui. num. 4. dum inquit, quòd tribus modis fingit 7 lex ſuper ætate. † Permittendo, limitando, & diſponendo; Primo caſu exemplum eſt in d. l. vnica. C. ſi de momen. poſſeſſ. fuerit appell. & in 2. par. d. auth. ſi captiui. verſic. qui autem redimere, & hoc caſu benè procedit argumentum, de quo ſupra, & id quòd dixi in verſ. neque mouere, ſecundo caſu exemplum eſt in auth. ſacramenta. C. ſi aduer. vendit. & in 1. par. d. auth. ſi captiui. & hoc caſu procedit communis concluſio, ſimiliter in tertio caſu. Et ratio differentiæ eſt, quia primo caſu habilitat tantum illos, vt eorum actus teneant, ſicut actus maiorum, non autem tollit iiſdem beneficium reſtitutionis, quia quòd in fauorem eorum eſſet inductum, retorqueretur in odiū, &c. Secundo verò, & tertio caſu ſecus, cum hæc ratio ceſſet.

Amplia prædictam concluſionem etiam, quando 8 † pater fuit captus, dum minor erat 18. annis poſtea verò factus maior perſeuerauit in eadem negligentia, & ingratitudine, quia neque hoc caſu reſtituitur, Bald. dicta authent. ſi captiui, nu. 5. Tiraq. in tract. ceſſ. cauſ. in 1. par. num. 25.

Primò, quia iſte eſt actus ſucceſſiuus, & filius perſeuerando in eadem contumacia ponit ſe in eodem ſtatu, in quo eſſet ſi nunc caperetur pater. & per hanc rationem poteſt tolli id quod poſſet in contrarium adduci ex ſeq. art. & art. 3.

Secundò facit id quòd dixi ſup. quæſt. præced. art. 1. in fine, vbi dixi minorem à pœna coitus damnati non excuſari, quando factus maior in illo perſeuerat, etiam ſi aliàs excuſaretur.

9 Tertiò, quia priuilegium datum † ætati, non durat poſt eam ætatem. l. Titia. §. vſuras. ff. de legatis ſecundo, & l. dolo. §. diuerſum. ff. de nouatio.

Articulus II.

10 AD ſecundum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus non petitum tutorem filio, vel curatorem ventri?

Quæſtio hæc licèt ponatur à Doctoribus in matre, poteſt tamen intelligi etiam in aliis ſucceſſoribus ipſius pupilli, & ideo ante omnia ponenda eſt concluſio, quòd 11 quicquid dicetur in matre † intelligatur etiam in aliis ſucceſſoribus ab inteſtato ipſius pupilli, prout latè firmat Fulg. cōſ. 52. per totum. & ſic an ſi illi minores ſint, ſuccurratur eis aduerſus pœnam priuationis hæreditatis, iuxta l. ſciant cuncti. C. de legit. hæred. in eiſdem caſibus in quibus ſuccurritur matri. & conclude quòd ſic, ſecundùm Fulg. præall. per identitatem rationis.

De matris ergo reſtitutione videamus, & diſtinguamus duo membra.

12 Primum eſt, an reſtituatur aduerſus † non petitum curatorem ventri, quando ad ſecunda vota tranſiuit.

Et videtur quòd non, quia fauorabilior eſt cauſa par-13 tus, quàm tutelæ. † l. 1. §. generaliter. ff. de ventr. in poſ. mit. Bal. in l. matris. verſ. modo ego. C. ad Tertull.

In contrarium Bertrand. conſ. 116. verſ. nec etiam. lib. 5. arguit ab identitate rationis, ſed non reſoluit.

Ego puto veriorem hanc poſteriorem ſententiam, quia non poteſt aſſignari vera ratio differentiæ, inter caſum non petiti curatoris, & caſum non petiti tutoris, & cum vtrumque in omittendo conſiſtat, ſubintrat regula communis quæ habet, quòd in delictis quæ in omittendo conſiſtunt, regulariter ſuccurritur minoribus, vt dixi ſup. quæſt. præced. art. ..

Præſertim ſi ſint delicta de iure ciuili, non autem de iure gentium habita pro talibus, quæ pœna digna ſint, vt dixi d. quæſt. 80. art. 8.

Non obſtat quòd fauorabilior ſit cauſa partus, quàm tutoris, quia non propterea ſequitur; ergo ſi ſuccurritur aduerſus non petitum tutorem, non debet ſuccurri aduerſus non petitum curatorem ventri, ſed deſeruerit præfata argumētatio ad tollendam aliam rationem, & illationem quæ fieret pro hac opinione, quam teneo, ſi ſcilicet vellem arguere à non petito tutore ad non petitum curatorem, ob ſpeciale odium tutoris, vel à ſpeciali ratione legis, quando non petitur tutor: ſed vis non eſt in hoc, vt dixi, ſed in ratione generali, quia ſcilicet ſuccurritur regulariter minori, quādo omittendo delinquit, & quando delictum eſt delictum de iure ciuili, non autem de iure gentium.

14 Secundum membrum eſt, an reſtituatur † aduerſus non petitum tutorem filio.

Circa quòd præmittendum eſt, quòd quicquid voluerit Bart. matrem teneri ſtatim, ac poteſt petere tutorem filiis ſuis, per l. 2. §. confeſtim. ff. ad Tertull.

15 Tamen hodie habet annum, ſicut † cæteri conſanguinei ad quos ſpectat ſucceſſio, ſecundùm Gloſ. in l. fin. C. ſi aduer. delict. per l. ſciant. C. vnde legitim. quam communem in Praxi ait Ang. in dicta l. fin. in princ. Quo ſtante quæſtio erit, an ſi infra annum non petierit, quòd ſcire maximè deſeruiet infra in fine huius quæſt. art. ſeq.

Præmittendum eſt etiam ſecūdò, quòd quæſtio pote-16 rit † intelligi etiam de aliis cōſanguineis minoribus, ad quos ſpectat ſucceſſio pupilli, vt dixi ſupra, & faciūt elegāter quæ tradit Plato de legib. Dial. 6. His præmiſſis.

Diſtingue duos caſus.

17 Primus eſt, quando mater † non eſt facta maior, antequam peteret tutorem, & caſus delicti euenerit, id eſt, quod annus petendi pertranſiret.

Et hoc caſu concluſio indubitabilis eſt, quòd ſuccurritur matri, nec priuatur ſucceſſione filii, ita omnes inf. allegandi. Tex. eſt expreſſus in l. fin. C. ſi aduer. delict. & ratio eſt, de qua ſupra quæſt. 80. art. 8. quia ſcilicet delictum in omittendo conſiſtit, & eſt inuentio mera iuris ciuilis, quòd huiuſmodi negligentia ſit tanta pœna digna, & hoc non habet dubium, quòd matri ſuccurritur.

Sed an ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis 18 † videtur dubitabiliùs, per ea quæ ſcribit Pedemont. deciſ. 87. num. 5. & Specul. de reſtitut. in integr. nu. 15. & facit l. ſi ex cauſa. §. penult. ff. de minor. quòd ſcilicet ope reſtitutionis ſuccurratur.

Sed contrarium in ſpecie noſtra, q. ſcilicet hæc mater ſit tuta ipſo iure, tenent Petr. de Bellapert. in l. a. C. ſi aduer. delic. dicens, quòd ita tenent Doctores Rom. conſ. 279. per totum, & clariùs Bertrand. conſ. 116. colum. 1. lib. 3. Capra conſ. 6. num. 9. & conſ. 98. num. 9. vbi de communi. & Mant. conſ. 335. num. 8. 9. & 10.

Et hoc veriùs eſt, & ſecuriùs, per communem concluſionem

ſionem poſt Gloſ. Bart. & alios in l.fin. C.ſi aduerſus
delict. de qua dixi ſupra quæſtio.80.art.5
Et ad dictam l.ſi ex cauſa. §.penult.reſp.vt ibi dixi.
Secundus caſus eſt, quando mater eſt facta maior,
antequam peteret.
Sed quoniam caſus iſte difficilis eſt,& ſubdiuidi de-
bet, dicam ſeparatim in ſeq.art.

Articulus III.

19 AD tertium, An ſcilicet † ſuccurratur matri ad-
uerſus non petitum tutorem filio, quando fa-
cta eſt maior,antequam peteret?
Diſtingue duos caſus.
20 Primus eſt,† quando mater eſt facta maior intra an-
num ſibi à lege conceſſum,ad huncutorem petendũ,&
Videtur indiſtinctè ſuccorrendum non eſſe hoc caſu.
Prout voluit Old.quẽ referũt Pau.& Ang.in l.minori-
bus.C.de iure delib.& libentiùs ipſi ſequũtur, quando
adeſt negligentia matris, poſtquam eſt effecta maior,vt
Pau. præalleg. in l.a.§.ſciendum. ff.qui ſatiſda.cog.in
eius diſtinctione expreſsè vult,& idem Gloſ.ſuper con-
ſtit.Marchiæ lib.6.cap.13.num.10. poſt quoſdam quos
allegat.
In contrarium tenent alij Doct.communiter.Specul.
de reſtitut.in integ.§.1.verſic.ſed quid ſi ipſa. Bald.in
auth.ſi captiui.col.2.verſ.ſecundo quæro. C.de epiſcop.
& cleric. Ioan.Petr. & Corn.in l.minoribus. C.de his
quib.vt indig. Barbat.in cap.literis.num.14.de reſcrip.
Bertran.conſil.116.col.5.lib.5. Auchar.in c.pueris.nu.
2.de verbor.ſignific.Bald.in addit.ad Spec. de reſtit.in
integrum.col.3.in fi.Raph.Cuman.Alex.& Iaſ.in dicta
l.minoribus, vbi Iaſ. de communi prout eum & alios
refert de communi atteſtantes,& ipſe etiam pro com-
muni ſequitur & plenè firmat Socin. iunior in conſil.8.
nu.15.lib.1.ad quem locum cum occurrat pro alijs con-
cordantijs recurras.
Pro concordia Pau. de Caſt. in d.l.a. §.ſciendum. ff.
qui ſatiſ.cog.dicit, quod ſi matri ſuperſit tantum tem-
pus,quo commode potuerit tutorem petere,& non pe-
tijt,ipſi imputetur,ſi minus ei ſuccurratur, ita ipſe, &
ſequitur Iacob.de Sancto Georgio in l.1.nu.7.C.in qui.
cau.reſt.non eſt nec.
Et pro hac diſtinctione facit primò l.2.§.ſi mater. in
verſic.confeſtim.ff.ad Tertull.iuncta Glo.in c.quia pro-
pter.in verſ.mox.de elect.& in c.olim.cauſam.in Gl.ſu-
per ves.cum ſtatim.de reſt.ſpol.
Secundò facit in arg. l.tractabatur.ff.de mil.teſtam.
iuncta doctrina Bart.in l.1.numero 32.ff.de vulgar. &
pupill.
Ego dicam quid ſentiam in ſeq.caſu.
21 Secundus caſus eſt,† quando mater facta eſt maior
poſt annum ſibi à lege conceſſum, adeo quod integer
vnus petendi tutores exceſſit,dum ipſa fuit minor.
Et videtur quòd non ſuccurratur matri, prout licèt
ſub dubio,voluit Ang. in l.ſi.nu.4. C.ſi aduer.delic. &
Paul.de Caſt.in l.1.C.in qui.cau.reſt.in int.non eſt nec.
22 Primò,quia ceſſante cauſa † excuſationis,&c.vulg.c.
cum ceſſante.cum ſim.
Secundò, per l.Titia.§.vſuras.ff.de leg.2.
Tertiò, per id quod dixi ſupra quæſt.80. videlicet,ꝙ
23 in delictis quæ habent tractum ſucceſſiuum,† minor
factus maior,& perſiſtens in eodem delicto non excu-
ſatur,quia magis peccat quo diutiùs perſeuerat,c.fina.
de conſuet.& ibi no.& quia ſic oſtendit, quòd id quod
malefecit in minori ætate non ex defectu ætatis, ſed ex
innato eius vitio fecit,vt ibi dixi.
Sed contra eſt communis omnium aliorum ſenten-
tia.Spec.in tit.de reſt.in integ.§.1.nu.26.Bal.in d.l.fi.C.
ſi aduer.delict.qui dicit,quòd pluries ita conſuluit an-
tequam Speculatorem videret,& hoc ſe feciſſe propter
æquitatem quæ in hoc caſu aderat, & Paul. de Caſt.in
d.l.1.C.in quib.cauſ.reſt.non eſt nec.dicit hanc ſenten-
tiam æquiorem,& Fulg.ibi dicit ita pluries ſe reſpondiſ-
ſe per Glo.illius legis.& Ang.idem ibi propter illius Gl.
authoritatem, Paul.de Caſt.in d.l.2.§.ſciendum,nu.2.
ff.qui ſatiſd.cogan.& Bald.in auth.ſi captiui.nu.5.C.de
epiſc.& cler.Pau.de Caſt.in l.Titia Seio.§.vſuras.n.4.ff.
de leg.2.Iacob.de S.Georgio in l.minoribus.n.10.C.de
his quibus vt indig. & in d.l.fi.C.ſi aduerſus delict.nu.
9.Folgoſ.conſil.32.per totum,& in ſpecie in ſi.Crot.con-
ſil.15.num.10.lib.1. Capra conſ.98.nu.9.de communi.
Mantua conſ.335.n.10. Tiraq. in tract.de ceſſ. cauſ. in
1.part.num.25.& plenius cum concord.multis ibid. in
4.limit.num.7.
Primò per Gloſæ doctrinam in dicta l.1.in verſ. non
vlciſcantur.C.in quib.cauſ.reſt.non eſt neceſ. videlicet,
24 quod ſi minor antequam adiret,† non vindicauit mor-
tem defuncti,& poſtea factus eſt maior non incidit in
pœnam priuationis hæreditatis,vt dicam infra art.5.
Et certè hoc ſimile multum ſtringit, licèt Iacob. de
Sancto Georgio in dicta l.1.in fine. conſtituat differen-
tiam inter caſum & caſum,quia inquit actum aditionis
in maiori ætate non poteſt retractari, ſed de hoc dicam
dicto art.5.
Secundò per plura iura in quibus probatur initium
25 eſſe † ſpectandum, l.qui cum maior. ff. de bon.liber.
cap.dudum el 1.de elect.& l.in fraudem.§.penul. ff.de
his quibus vt indig.cum ſimil.
Tertiò per egregiam rationem,quam affert Bal.in d.
auth. ſi captiui.nu.5. Quia, inquit, præterito anno da-
26 to matri ad deliberandum, an † ipſa velit petere tuto-
res,nec ne, ſpectat ad legem dare tutorem filijs illius,vn
de mater non poteſt eſſe ampliùs in negligentia, quæ
etiam ſi velit,non poteſt ampliùs petere, cum ad eam
ampliùs non ſpectet.
27 Ego pro ſolutione puto dicendum,† ꝙ hoc ſecundo
caſu per hanc rationem Baldi mater ſit tuta, nec pro-
pterea priuatur ſucceſſione filij.
Quinimmo dico,quòd ex hac ratione tolluntur om-
nia adducta pro contraria ſententia,& vlterius confir-
28 mo,quòd cum iſte annus † ipſo iure non currat matri,
iuxta regulam præſcriptionum temporalium quæ non
currunt contra minores.l.fi. C.in quib.cauſ.reſt.non eſt
neceſſ. poterit adhuc mater in maiori ætate conſtituta
intra alium annum petere ſe decerni tutricem ſi velit,&
ſi illius intereſt,& iudici videatur, quia ſcilicet non ſit
contra vtilitatem pupilli expreſſam.
29 Primo verò caſu † dico, quòd totum illud reſiduum
anni quod effluxit matre iam facta maiori dicetur cu-
curriſſe contra eam,ſed quia in fine illius curſu matrem
maiorem factam non poſſumus dicere fuiſſe per annum
negligentem,cum lex ſcripta ſit contra matrem maio-
rem, ſequitur quod prouidente ſtatim lege de tutore
alio,non ſit poſtea aliud imputandum matri,quę ſi vel-
let in reſiduo anni currentis ei in maiori ætate non poſ-
ſet petere tutorem filio ſuo,& poſt hæc in vtroque caſu
teneo indiſtinctè communes opiniones Doctorum, quæ
æquiores ſunt.

Articulus IV.

AD quartum. An ſcilicet minor reſtituatur aduer-
30 ſus nõ ſolutã † gabellam, & cõmiſſum vectigal?
Videtur quòd nullatenus ei ſuccurratur.
Primò,quia in his quæ ſunt iuris gentium,ſeu natu-
ralis non parcitur minori erranti,præſertim in delictis,
vt dixi ſupra quæſt.80.art.8.
Sed ſolutio tributorum,vectigalium, &c. eſt iuris di-
31 uini,† iuxta illud Euang. Reddite quæ ſunt Cæſaris
Cęſari,&c.vbi D.Hieron.exponit de tributis & ſolutio-
ne illorum, & plenè probat & concludit Alphonſ. de
Caſt.in tract.de poteſt.leg.pœnal.lib.1.cap.10.ergo &c.
e.1.prima diſtinc.
32 Præterea ſolutio gabellę † debita eſt de iure gentium

ex pacto ſocietatis humanæ, quia quilibet operarius eſt
dignus mercede ſua, vt in Euang. l.legitur, & habetur
in c.2. de præben. & Princeps qui laborat, & operatur
in hoc vt iuſtitiam faciat populis, & eorum res, bona, &
perſonas ab hoſtib. latronibus, & calumnioſis homini-
bus defendat, iuxta l.illicitas. §.ne potentiores, ff.de
offic. præſid. dignus eſt omninò ſicut quilibet alius mer-
cede ſua, quæ quidem merces conſiſtit in ſolutione tri-
butorum, vt dicit Alphon. præalleg. ergo non debet ſuc-
curri minori vt fraudet aliquem mercede ſua, & lucre-
tur indebitè cum aliena iactura.

Sed contra eſt text. expreſſus in l.ſi ex cauſa. §.penult.
ff.de minoribus. vbi ſuccurritur minori qui incidit in
commiſſum propter non ſolutum vectigal, dummodo
dolo non fecerit.

Pro plena declaratione huius articuli ego in primis
33 præmitto, quòd quatuor modis dicitur committi † ve-
ctigal, ſeu fraudari gabella, ſeu in commiſſum incidere.

34 Primò, ſi quis illicitas merces † de loco ad locum
aſportauerit. l.cotem. §.Dominus. ff.de public. & ve-
ctig. & hoc primo modo dicuntur fraudare gabellas,
ſeu vectigalia ij, qui extrahunt bladum, frumentum,
vel graſciam de aliquo territorio, &c.

35 Secundo modo, † ſi quis profeſſionem omiſerit, vt in-
quiunt Doct. Eſt autem profeſſionem omittere, idem
quòd non aſſignere, neque notas facere publicanis res
quas quis vehit de vno loco ad alium, & tranſit per lo-
ca vbi de ſingulis ſoluitur pedagium, & hæc profeſſio
fieri debet, etiam ſi res non ſit ſuppoſita vectigali, id eſt,
etiam ſi de ea ſolui gabella non debeat, aliàs incidit
in commiſſum. l.fin. §.Diuus quoque Pius. ff.de publ.

36 Tertio modo, † ſi non ſoluitur gabella. l.ſi ex cauſa.
§.in commiſſum. ff.de minor. & hos modos ponit Gloſ.
in dicto §.ſi in commiſſum. in gloſ.1. & refert ſimplici-
ter Mauric. cap.248. in princ.

37 Quarto modo, adde tu, ſi quis emerit † merces illici-
tas, vel illas vendiderit ſine licentia ſuperiorum. Gloſ. in
l.omnibus. C.de vectigal. & commen. per l.ſi quis ſine,
C.eod. Hoc præmiſſo.

Diſtinguo tria membra. Primum eſt, an minori in
prædictis ſuccurratur? Secundum, ad quid ei ſuccur-
ratur? Tertium, quo iure, an ſcilicet ipſo iure, vel ope
reſtitutionis?

38 Quo ad primum dico ſic, † Aut delictū hoc frauda-
tionis gabellæ ſeu commiſſi vectigalis conſiſtit penitus
in omittendo, & ſic in mera negligentia, vt omiſſio ſo-
lutionis annui cenſus vel tributi; Aut penitus in com-
mittendo, vt aſportatio mercium prohibitarum, vel em-
ptio, vel venditio illarum; Aut eſt mixtum, quia ſimul
continet aliquid mali in committendo, & aliquid in
omittendo, vt vectigalium gabellam non ſoluere, vel
profeſſionem non facere, vel emere, vel vendere, vel
alium contractum facere omiſſa ſolutione gabellæ, ire
ad molendinum ſine bulletta, vt vocant, & huiuſmodi.

39 Primo caſu † concluſio indubitabilis eſt quod minori
ſuccurratur, per ea quæ dixi ſupra ea quæſtione, an
ſuccurratur minori aduerſus canonem non ſolutum?

40 Secundo caſu, † dico ſic, aut mercium iſtarum aſpor-
tatio prohibita eſt omni iure, & minori ſuccurrendum
non eſt, ſicuti quando delinquit in ijs quæ communiter
iure gentium prohibentur, niſi vt fortè mitiùs punia-
tur, vt dixi ſupra d.q.80.art.9. & exemplum ſumi pote-
41 rit, ſi minor † arma ad hoſtes vendenda deferat. Item
42 ſi patria † egeſtate pereunte, vel maximè laborante mo-
dium frumenti extrahat contra bannimenta, & decre-
43 ta ciuitatis, vel ſi quid † morboſum, vel contagioſum,
vel periculoſum mortiferumque vendendum in ſuam
patriam attulerit, ſcienter, & benè conſcius de vitio rei.
Aut mercium iſtarum aſportatio prohibita tantum eſt
44 de iure † ciuili & eius rigore, & tunc dic, vt dixi ſupra
quæſt.80. art....

45 Tertio caſu † licèt dubitari poſſit, tamen per dictam
l.ſi ex cauſa. §.pen. ff.de minor. res in claris eſt, quia ibi
ſecundùm communem intellectum deciſum eſt, quòd ſi
minor vectigal non ſoluerit propter quod res inciderit
in commiſſum, ſuccurritur minori, & ſic ſumus in caſu
quo delictum hoc ſimul & committendo, & omitten-
do, commiſſum eſt, dum enim merces vehuntur aliquid
fit, dum gabella earum non ſoluitur, vbi ſolui debet ali-
quid fieri omittitur, & tamen minori illi ſuccurritur,
& ille tex. ſic intellectus eſt ſingul. ſecundùm Pet.Ra-
ueno. ſingul.282. & Roman. ſing.816.

46 Amplia prædictas concluſiones † etiam in Eccleſia,
Hoſpitali, vel vniuerſitate. Aym. conſ.204. num.pen.

47 Limita è contra, † niſi dolo minor in commiſſum in-
ciderit. Tex. eſt in d.§.penult. ibi, quòd ſic erit acci-
piendum, &c.

43 Limita ſecundò, niſi iam res minoris † confiſcata eſ-
ſet, & vendita ſolemni ſubhaſtatione, quia tunc contra
talem venditionem, & recuperationem rei non ſuccur-
ritur minori. Tex. eſt vbi Gloſ. not. in l.quæcunque. &
ibi Gloſ. C.de fid. inſtr. lib.10.

49 Quo ad ſecundum membrum, † ad quid ſcilicet re-
ſtituatur minor hoc caſu; Breuiter reſp. quod ad hoc vt
ſcilicet pœnam fraudis factæ euitet, non autem quo ad
hoc, vt ipſam gabellam ſoluere non teneatur, quia in hoc
non ſubuenitur: text. eſt expreſſus in l.Imperatores. §.
fin. ff.de public. & facit l.omnibus. C.de vectigal. ar-
guendo à militibus ad minores, & hoc modo procedūt
argumenta facta ſupra in princ. articuli in contrarium.

50 Quo ad tertium, An ſcilicet † ſuccurratur minoribus
hoc caſu ipſo iure, an verò ope reſtitutionis? Quidam,
quod ipſo iure, vt Alber. in d.§.ſi commiſſum.

Et facit pro hoc primò, quia hic currit quædam præ-
ſcriptio temporalis, videlicet, niſi intra tot dies ſolua-
tur, &c. ergo contra minores ipſo iure non currit. l.fin.
C.in quib. cauſ. reſt. non eſt neceſſ. & idem Rebuff. de
reſtit. in integr. art.1. gloſ.3.

Secundò facit l.1. & 2. C.ſi adu. del. & l.minorib. C.
de his qui. vt indig.

Sed communis ſententia eſt, quòd in caſibus in quib.
aliquid omittendo peccat, quos ſupra eod. notaui. verſ.
primo caſu, & verſ. tertio caſu, infra triginta dies à die
commiſſi vectigalis ſit tutus minor ipſo iure, poſtea ve-
rò reſtitutione indigeat. Bart. in dicta l.ſi ex cauſa, §.
ſi in commiſſum. ff.de minor. Bartol. in l.Imperatores,
§.fin. ff.de public. Bald. in l.tutoris. C.de adminiſt. tut.
faciens differentiam inter non ſolutionem canonis, &
pœnæ, vt per eum. Boſſ. in tit. de fraud. vectig. num.20.
Maor. de reſtit. in integr. c.242. & Iul. Ferrer. in tract.
de Gabel. num.335.

Per d.l.Imperatores. §.fin. ff.de publ. iuncta d.l.ſi ex
cauſa. §.penult. ff.de minor. & hoc eſt verius, & de iure
ſecurius.

Ad contraria reſpon. quòd non omnes præſcriptio-
nes temporales ipſo iure dormiunt in minori ætate, vt
apparet ex ijs quæ dicam infra quæſt... art...

51 At verò intra quentum tempus † minor poſſit pur-
gare hanc moram ſoluendi vectigal. Alex. in conſ.31.
nu.4. lib.5. dicit, quòd intra quadriennium à die maio-
ris ætatis, & ſcientiæ numerandum, & ſic iſta quoque
reſtitutio poſt 30. dies habebit ſua tempora, & curſum
ordinarium, de quo dictum eſt ſupra in prima parte,
quæſt.19. art...

Articulus V.

52 AD quintum, An ſcilicet † minori ſuccurratur ad-
uerſus non vindicatam mortem defuncti, & pœ-
nam S.C. Syllaniani?

Clarum quidem eſt, quòd minori ſuccurritur, &
53 quòd ipſo iure ſuccurritur, † tex. eſt in l.1. C.in quib.
cauſ. reſtit. in integr. non eſt nec. ibi (non obeſſe) iuncta
rubr. ſub qua ſituata eſt illa lex. Gomeſ. in tract. Va-
riat. Reſol. tomo 3. cap.1. num.59.

54 Sed

Digitized by Google

54 Sed dubium eſt, an procedat hoc etiam ſi † minor ſit factus maior poſtquam adiuit, non vindicata morte defuncti.

Videtur autem quod ei ſuccurratur hoc caſu.

Primò, per regulam d.l. Titia, §. vſuras. ff. de leg. 2.

Secundò, per alia iura quæ dicunt, quòd ſequens excludit præcedentem, vt per Alber. in d.l. 1. num. 1. C. in quib. cauſ. reſtit. in integ. non eſt neceſſ.

Tertiò, quia hic duo adſunt præcepta, vnum quod vindicetur mors defuncti, alterum quòd intra certum tempus. ergo ceſſante vno, remanet alterum, l. Celſus, §. fin. ff. de arb. l. generaliter, C. de epiſc. & cler.

Quartò, facit elegans ratio Pet. Gril. in tract. de pœn. omniſ. cott. q. 2. nu. 6. de qua dixi ſup. in præced. q. art. 1. in limit.

In contrarium eſt communis omnium aliorum ſententia. Gl. in d.l. 1. in verſ. vlciſcantur, & ibi Odofr. Alb. Vb. Bald. Pau. de Caſt. & Fulg. ibi latè, qui de communi teſtatur. Glo. Bal. Ang. Alb. Salyc. Corn. & omnes poſteriores communiter in l. minorib. & ibi C. de his quib. vt ind. Iacob. de S. Geor. in d.l. 1. C. in quib. cauſ. reſt. in integ. non eſt nec. n. 5. vbi de communi. Tiraq. de ceſſ. cauſa. lim. 4. num. 6.

Primò, per d.l. minorib. C. de his quib. vt indig. & l. ſi ea. eod. tit.

Secundò, quia adita hæreditate in minori ætate actus non eſt factus reiterabilis, cũ mors defuncti debeat vindicari, antequam adeatur hæreditas ſemel, ergo excuſatus erit perpetuò excuſatus, vt latiùs per Pau. de Caſt. præall.

Sed ad hoc reſp. poſſet, quòd etiam adita hæreditate poteſt fieri indignus hæres non vindicando necem defuncti, & in ſpecie in caſu noſtro: nam ſi prætextu ignorantiæ hoc idem euenit, vt l. ſi antequam, ff. ad Syllan. in caſu quoque minoris ætatis idem dici debet, per ea quæ habentur per Doct. & in ſpecie Iaſ. in l. cum quidam. ff. de aeq. hæt.

55 Pro ſol. † reperio, quòd Iac. de S. Georg. in d.l. 1. nu. 6. C. in quib. cauſ. reſt. non eſt neceſſ. ſic diſtinguit, Aut hæreditas fuit adita à minore in minori ætate, dum non currebat ſibi hoc tempus, & ſit vera communis ſententia, per iura, & rationes pro ea adductas.

Aut fuit adita ab eo poſtquã eſt factus maior, & tũc aut finitum erat quinquennium vindicandi, in minori ætate, & ſuccurratur minori, Aut non erat finitum, & tunc aut non ſupererat tantum tempus quo poſſet perſequi vindictam defuncti, & idem, aut ſupererat tempus ſufficiens, & ſecus, & pro hac diſtinctione allegat notata per Doct. in l. cum ſtipulatus ſim mihi à proculo, ff. de verb. obl. & faciunt etiam quæ habentur in l. tractabatur, ff. de mil. teſt.

Hæc diſtinctio ſatis bene procedit quantum ad hoc, vt minor effugiat pœnam Syllaniani, ſed quãtum ad hoc,
56 an teneatur † iam maior factus vindicare necem defuncti, licet iam adita ſit hæreditas, & puto verius quod teneatur, aliàs efficiatur indignus, non ex negligentia minoris ætatis, ſed ex ſuperuenienti poſtea, quæ facit illum inexcuſabilem ab ignauia præcedenti, per rationem Per. Gril. de qua ſupra dixi.

Neque obſtat, quod hæreditas ſit iam adita, & actus videatur irreiterabilis, quia poteſt nihilominus hæreditas, vt ab indigno auferri, ſi adhuc non vindicetur mors defuncti, etiam ſi ſit hęres, d.l. ſi antequam, § interdum, inſt. de hæred. quæ ab inteſt. defer.

Quinimò cum ipſa aditio hæreditatis ante vindictam ſumptã de nece defuncti, ſit in cauſa huius pœnæ, & ſic læſionis, ſequitur, quod ſi minoribus ſuccurritur, fingatur ipſos nõ adiuiſſe ante vindicatam necem defuncti, ad hoc vt dicantur repoſiti in eo ſtatu, in quo erant ante lęſionem, ſecundùm terminos reſtitutionis in integrum notiſſimos.

Articulus VI.

57 AD ſextũ; An ſcilicet † minori ſuccurratur aduerſus ſpretum, vel non impletum præceptum teſtatoris, & pęnam inde incurſam, vel teſtatoris, vel legis? Diſtingue duos caſus.

58. Primus caſus eſt, quando trãſgreſſio hæredis † minoris conſiſtit in committendo. i. quia fecit id quod teſtator prohibuit; veluti ſi prohibuit alienationem alicuius rei, vel quod amplius non peteret, vel quid ſimile. Et hoc caſu Doct. communiter tenẽt, quod minor non reſtituitur; Aretin. conſ. 67. diligenter. col. 4. ad ſi prout allegatur, ſed potiùs oppoſitum probat. Math. Fel. de Peru. in can. inc. Omnis difficultas, impreſſo inter conſilia. Paul. de Caſt. conſ. 259 num. 8. lib. 1. Fulg. conſ. 61. nu. 5. verſ. ad 5. dum concludit, quod non reſtituatur puella, quæ nupſit ſcienter forenſi contra pręceptum teſtatoris, etiam ſi ille forenſis ex pleno reſcripto principis fuerit factus ciuis illius ciuitatis; & Ayno in conſ. 193. col. 1. & 2. & Cæphal. conſ. 355. n. 3. lib. 3. & fortioribus terminis ij, qui tenent hanc eandem ſententiam in ſequen. caſu, & in limit. huius concluſionis.

Moti per l. auxilium. ff. de minor. in §. in delictis. pręſupponentes quòd huiuſmodi tranſgreſſio ſit delictum.

Ego verò contrarium puto veriùs & æquiùs, & mo-
58 ueor, quia dubium nõ eſt, † quin hęres ſit obligatus ad implendam voluntatem defuncti, non ex alio quàm ex quodam quaſi contractu, §. hęres. inſtit. de oblig. quæ ex
59 quaſi contr. creditur. n. teſtamẽtum eſſe quoddam † negocium, quod geritur inter teſtatorem, & hæredem. §. ſed neque. inſt. de teſtam. Vnde quando in teſtamẽto adeſt pęna impoſita hęredi contrafacienti, tunc dicetur teneri hæres ad implendam volũtatem defuncti ex quadam conuentione pęnali, propter pęnam ab homine, vel lege impoſitam hęredi contrauenienti, vt patet, ſed hoc caſu certi iuris eſt, quod minor contraueniendo, & incidẽdo in huiuſmodi pœnam reſtituitur, vt dicam plenè ex ſententia cõmuni inf. ead. quæſt. art. fin. & hanc opinionem meam reperi poſtea quod. tenet Dec. in conſ. 349. in prima, & 2. col. & clariùs Ruyn. conſ. 199. nu. 4. lib. 1. allegans pro hoc Aret. d. conſ. 67. licet pro contraria allegetur, ſed vt ſupra dixi, potiùs oppoſitum probat, in d. cõſ. verſ. 2. quia puella, &c. vbi dicit hæc verba, ſicut minor reſtituitur, ſi per culpam deliquit omittẽdo, ſic ſi per culpam deliquit committendo, per iura quædam, quæ ibi allegat. & ideo firmiter ego teneo hanc opinionem.

Et ad contrarium reſp. quòd hæc tranſgreſſio minoris nõ eſt delictum, ſed quædam quaſi contractus inobſeruantia, & pœnæ conuentionalis commiſſio, aduerſus quam datur reſtitutio, vt dicam inf. art. fin.

60 Retenta tamen (ſi cui magis placet) † prima opinione, limitatur, vt procedat ſi hæres ſciuit contenta in teſtamento, aliàs non, quia propter iuſtam ignorantiam prohibitionis teſtatoris, excuſatur hæres, & ſi non ex capite minoris ætatis, ſaltem ex capite iuſtæ ignorantiæ, ſicut quilibet maior reſtituitur, vt plenè dixi ſupra in 1. par. q. 8. artic. 9. per totum. & in terminis noſtris Rom. conſil. 459. in princ. & Paul. de Caſt. conſil. 47. vltra ea, colum. 1. lib. 2.

Et ratio clara eſt, quia in huiuſmodi delictis animus pręcipuè attẽditur, vt l. 1. C. ſi adu. del. & vtique animus contrauenẽdi adeſſe non põt, vbi prohibitio ignoratur.

Et ita teneas, quicquid contra voluerit Petr. Anguſc. conſil. 5. num. 5. lib. 3. cuius ſententiam in propriis terminis noſtris reprobaui ſup. d. q. 8. art. 9. verſ. limitatur tertiò, & in ſpecie ſub num. 53. ſaluando tamen eum, &
61 ſublimitando hanc limitationem in caſu quo prohibitio teſtatoris eſſet de genere prohibitorum de ſui natura, puta ſi teſtator priuaſſet hæreditate hæredẽ ſuum in caſu quo aliquem occideret, vel matrem, vel patrem verberaret, & ſimilia, vt ibi dixi.

62 Secundus caſus eſt, † quando trãſgreſſio minoris con-

ſiſtit in omittendo, puta non parere conditioni, de qua in teſtamento, non ſoluere legata infra annum, &c. non conſtruere capellam, vel aliquod aliud opus pium, propter quam inobedientiam teſtator impoſuerit pœnam priuationis legati alicuius, vel hæreditatis, &c.

Et videtur, quòd neque etiam hoc caſu minori ſuccurratur, prout plurib. rationibus ſuadet Baldus in l. pupillorum. num. 5. C. de repud. hæred.

Sed breuiter contrarium firmat ibi Bal. licèt in eccleſia loquatur, & refert, & ſimpliciter ſequitur Alex. ibi ad finem, Rom. in ſing. 94. & l. ſi inſulam, ff. de verb. oblig. Euerard. in ſua centuria, in loco à minore ad eccleſiam, vel hoſpitale. Ruyn. d. conſ. 199. nu. 5. lib. 1. Riminald. conſ. 261. num. 3. lib. 2. Iacob. de Sanct. Georg. in l. penult. C. de reſt. in int. dicens in praxi notandum. Emanu. Coſta Selectarum interpret. circa conditiones lib. 2. c. 4. num. 1. cum concord. per eum. Gloſa ſuper conſt. Marchiæ lib. 6. c. 13. num. 12. & 13. & ſic iſta eſt vera, & communis opinio, quicquid incautè dixerit in contrarium Petr. Ant. Anguſciola d. conſ. 5. nu. 5. lib. 3.

Et pro hac communi facit l. fina. C. ſi adu. delictum, & l. minoribus, C. de his quib. vt ind.

Et eſt tex. clarus in l. 3. § ſi hæres, licèt Bal. non aduerterit ad illum, qui ſing. eſt, vt dicit Rom. d. ſing. 94.

Faciunt etiam ea, quæ tradit Nat. conſ. 169. num. 4. in fi. per l. pen. ibi, quæ ignorauerunt, vel prætermiſerunt, C. de in int. reſt.

Et ita rebendo ad contraria per Bald. adducta reſponſio per ſe patet, propter ea, quæ dixi ſup. in 1. caſu in forſioribus terminis, & dicam inf. art. fin.

63 Limita tamen hanc † communem concluſionem, vt non procedat ſi minor dolo omiſerit parere voluntati defuncti, Bald. in d. pupillorum, Aret. d. conſil. 67. col. 4. verſ. 5. & vlt. & plenè Ceph. cum concord. per eum conſ. 355. num. 7. & ſeq. lib. 3.

Tu tamen intellige de dolo vero non de præſumpto, vt dicam inf. q. ſeq.

Articulus VII.

64 AD ſeptimum † An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus contumaciam?

Pro declaratione huius articuli quædam præmittenda
65 da ſunt, & primò, quòd † quinque ſunt genera abſentiarum,

66 Prima, † quæ dicitur neceſſaria & probabilis, & eſt ea, quæ ſuſcipitur reip. cauſa.

67 Secunda, quæ dicitur † probabilis tantum, & eſt ea, quæ ſuſcipitur ſtudiorum cauſa.

68 Tertia, quæ dicitur † neceſſaria tantum, & eſt ea quæ ſuſcipitur banni, vel relegationis, vel captiuitatis cauſa.

69 Quarta, quæ dicitur † voluntaria tantum, ſed ſine contumacia, vt quia abſit quis caſualiter à loco.

70 Quinta, quæ dicitur contumacia, † vt quando quis ex eo abeſt, quia etiam vocatus non vult eſſe præſens, & per Gloſ. & Bar. in l. fin. ff. de reſt. in integ. Et dixi plenius ſupra in prima par. q. 2. art. . .

De primis quatuor non eſt futurus ſermo noſter, quia certum eſt, quod datur reſtitutio minori in omnibus iſtis caſibus, quia ferè in omnibus datur etiam maioribus abſentibus, vt dixi d. q. . . & ſeq. Sed de vltima ſpecie agendum eſt, & pro ea.

71 Præmitto ſecundò, quòd contumax † quandoque dicitur verus, quandoque fictus; Verus contumax dicitur, quando eſt in dolo vero, contumax fictus quando in dolo præſumpto. Hoc autem poteſt quatuor modis contingere, vt magiſtraliter declarat Bar. in d. l. fin. nu. 11. ff. de reſt. in int.

72 Primus eſt, quando † quis fuit citatus perſonaliter, & dixit ſe nolle venire, & non venit, & hic dicitur eſſe in dolo vero, & dicitur contumax apparenter, & exiſtenter. ita Bart.

Sed quid ſi non dixit ſe nolle venire, ſed tacuit, & non venit. Bart. idem putat.

Sed Natta in conſ. 17. n. 4. in prima parte, dicit, quòd iſte non eſt contumax verus, quia non eſt certum, quod ſit in dolo vero, & quod ita ſe habet communis opinio, & quòd propterea minori ſuccurrendum ſit, ſicuti quando eſt in dolo præſumpto.

73 Secundus eſt, † quando quis fuit perſonaliter citatus & dixerit ſe nolle venire, ſed poſtea pœnituit, & voluit venire, ſed fuit impeditus, & ideo non venit, & hoc caſu dicitur contumax apparenter non exiſtenter; id eſt, in dolo præſumpto, non vero.

74 Tertius eſt, † quando nõ fuit citatus perſonaliter, ſed bene ad notitiam eius peruenit citatio, & tunc dicitur contumax exiſtenter non apparenter, ſecundùm præall.

75 Quartus eſt, quando non fuit citatus perſonaliter, neque ad eius notitiam venit citatio, & tunc quia in dolo aliquo non eſt qui ignorat, non dicitur contumax, neque exiſtenter, neque apparenter, vt per Bart. præall.

76 Præmitto tertiò, quod hæc q. † poteſt dupliciter intelligi; Primò, an minor poſſit reſtitui contra ſententiam latam propter eius contumaciam contra ipſum, ex eo quòd ſententia ſibi nociua, & præiudicialis ſit. Secundò, an ex eo tantum, quia propter eius contumaciam habitus eſt pro confeſſo, & non licèt amplius ei appellare, & conſequenter poteſt dupliciter poni quæſtio. Primò, an minori ſuccurratur hoc caſu ad totius cauſæ reſtaurationem: Secundò, an ad appellandum tantum?

77 Præmitto † quartò, quòd licèt quibuſdam viſa fuerit ſuperflua quæſtio hæc, quaſi minor non potuerit eſſe contumax, quia iudicium non poteſt ſtare cum eo, qui perſonam legitimam l. nõ habet, &c. l. 1. C. qui leg. pur.

Tamen non eſt ſuperflua, propter caſus, in quib. mi-
78 nor poteſt eſſe contumax. † Quorũ quidem tres ponunt Gl. & Bar. & Bal. in l. minor etiam, ff. de min. videlicet, ſi curator interuenit, ſi ſimus in interlocutoria, vel decreto: & ſi minor iuſſus ſit de reſtituendo, per eos, quibus addo duos alios, videlicet quando ſumus in criminalibus, quo caſu poteſt fieri cõtumax minor etiã abſque curatore, vt latiſſimè per Natt. conſil. 540. & 541. & 542. per totum, ad quem recurras pro hoc, & quãdo generaliter minor habetur à lege pro maiori, quos caſus plenè not. Gl. in c. ex parte. in ver. quamuis minor, de reſt. ſpol. & in quib. minor poteſt fieri cõtumax abſque curatore, vt per Spec. tit. de contum. §. fi. in fine. His præmiſſis.

Fac duas inſpectiones.

79 Prima ſit. † An poſſit minor contumax reſtitui aduerſus ipſam ſententiam, tanquam ſibi nociuam, & dic, quod poteſt, ex quacunque ſpecie contumaciæ contumax ſit; Bart. in l. minor etiam, ff. de min. Abb. in c. audiris, num. 14. de reſt. in integ. Et ratio clara eſt, quia etiam ſi contumax non fuiſſet, tamen ſibi nociua fuiſſet ſententia, vnde non eſt in cauſa ipſa contumacia, quod ipſe læſus ſit, ſed vel ætatis ſuæ lapſus, & imprudentia in agendo, vel dolus aduerſarij, propter quæ ſententiam contrariam reportauit, & ideo non debet impediri reſtitutio minoris hoc caſu propter eius contumaciam.

80 Secunda inſpectio ſit, † an poſſit minor contumax reſtitui ad appellandum à ſententia, nõ obſtante eius ficta confeſſione cauſata ex eius contumacia. & ſpecialiter reſpondendum eſt, in qualibet ſpecie ſupradictarum con-
81 tumaciarum. In prima igitur ſpecie, quãdo minor † fuit contumax apparẽter, & exiſtenter, regula eſt quod non reſtituitur. Ita Gl. & Bar. in d. l. fi. ff. de reſt. in int. Bar. in l. min. etiam. ff. de min. Inn. in c. cũ olim. in ver. citatus, de dol. & contu. Abb. in c. audiris, nu. 14. de reſt. in int. Barb. in c. ex literis, nu. 78. de conſt. Natt. conſ. 17. n. 4. lib. 1. & de communi Cephal. conſ. 304. n. 195. & ſeq. lib. 3. & hæc eſt cõmunis ſentẽtia, vt teſtatur Natta, & eſt omninò tenenda. Probatur enim primò per l. & poſt edictũ, in fin. de iud. & per l. ea contracta, in fine, ff. de appel. recip.

Et per rationem clarã, quia hoc caſu minor eſt in do-

lo

lo vero, vt ſup. dictum eſt, ergo non reſtituitur, vt di-
cam inf. in ſeq. quæſt.

82 Limita tamen hanc primam concluſionem † dum-
modo verè in dolo vero ſit minor; quia dixerit ſe nolle
venire, & non venerit, quia venire noluerit, aliàs ſi non
dixit ſe nolle venire, erit prius in dolo præſumpto, vt
dixi ſup. in ſecundo præmiſſo, & reſtituetur, ſecundùm
Nat. d. conſ. 17. num. 4.

83 In ſecunda ſpecie, † quando ſcilicet minor fuit con-
tumax apparenter, ſed non exiſtenter, concludit Bart.
quòd minor non auditur à iudice à quo, ſed à iudice ad
quem, ſi vult probare ſe fuiſſe impeditum ex iuſta cau-
ſa, & hoc probato reſtituitur ad appellandum; ita Bart.
in d. l. fin. nu. 11. & in l. minor etiam, ff. de minor. Ang.
in l. fin. ff. de edendo, Alexand. in l. 2. col. 2. ff. ſi quis
in ius voc. non ierit, & idem vult Franc. Marc. deciſ. 74.
num. 4. & ſequitur Rol. à Valle conſ. 47. num. 42. lib. 2.

84 Limitatur hæc ſecunda concluſio, † vt non procedat
in crimine læſæ maieſtatis, nam aduerſus contumaciam
in tali crimine non reſtituitur minor etiam ſi ſit contu-
max præſumptus duntaxat, ita Cephal. conſ. 304. num.
204. lib. 3. dicens in hoc crimine non fieri differentiam
inter contumaciam veram vel præſumptam, & dicit
ita ſenſiſſe Bart. in Extrauag. ad reprim. in verb. ne-
glexerit.

85 In tertia ſpecie, † quando ſcilicet minor eſt contumax
exiſtenter, non autem apparenter; Bart. cõcludit, quòd
à iudice à quo non debeat audiri, ſed ſi apud iudicem,
ad quem conſtiterit de dolo eius, non procedetur am-
plius ſuper appellatione; ita Bart. in d. l. fin. num. 13.
& Bart. in d. l. minor etiam.

Per l. properandum. §. ſin autem, in fine, iuncto §. præ-
cedenti ibi, parte actoris minimè inuenta, C. de iud. &
per Gloſ. in cap. 1. de do. & contum.

Contrarium à Doct. communiter teneri atteſtatur
Bal. in l. inter minores, in 1. lect. num. 5. in fine. ff. de
reſtit. in integr.

Mot, quia hæc eſt contumacia ficta, non vera, & ſic
non eſt minor in dolo vero, niſi velatè, vnde omninò de-
bet audiri.

Ego autem puto æquiorem opinionem Bartoli; ne
cuiquam dolus verus patrocinetur; vt dicam inf. in
quæſt. ſeq.

86 Qua retenta, limita † niſi iuſto metu nõ comparuiſ-
ſet, quia tunc cum non voluntariè propriè peccauerit
magis excuſatur, & coram vtroque iudice audietur, ſe-
cundùm Bart. præall. qui exemplificat, quis iſte metus
iuſtus dicatur; & pro hoc adducit Clem. paſtoralis,
§. Pr latia, ext. de re iud.

87 In quarta ſpecie † quãdo. ſ. minor non eſt contumax,
neque apparenter, neque exiſtenter, & tunc Bart. in d. l.
fin. nu. 11. in fine, & Gloſ. magna in fine, reſtitutionem
dari abſque ſcrupulo concludunt, & Bart. in l. minor
etiam, ff. de minor. Franc. Marc. deciſ. 74. nu. 3. Cur. iun.
l. exigendi, num. 92. C. de procurat. per l. ab eo, C. quo-
modo & quando iudex. & hoc non habet difficultatem.

88 Prædictas concluſiones † in quibus firmatum eſt mi-
norem non ſuccurri aduerſus contumaciam, intelligẽ ſic,
dummodo dolus minoris ſit verus, & probetur ab ad-
uerſario, vt tradit in terminis hoſtiis Paul. de Caſt. in
l. ſi vigilanti ff. de pecudendo; ſatis enim minori ſuffragabi-
tur hoc, quòd onus huius probationis transferatur in
aduerſarium; ita poſt Paul. de Caſtro tradit Franciſc.
Marc. deciſ. 74. num. 5. & eſt notandum.

89 An autem audiatur † minor ſine refectione expenſa-
rum; dubitari poſſet; & quidem Bal. in l. 2. minorum,
in fine, C. in quib. cauſ. reſtit. in integr. non eſt nec. vi-
detur dicere quòd ſic. Ego dixi planè ſup. in quæſt. an
aduerſus primum, vel ſecundum decretum.

90 De iis etiam qui excommunicantur † propter con-
tumaciam ſoluendi debita eorum, vide Franc. Marc.
deciſ. 814.

Articulus VIII.

91 AD octauum, † An ſcilicet minor reſtituatur ad-
uerſus annotationem bonorum, ſiue vt hodie
dicimus, bannum?

Præmitto in primis, quòd id, quod dicebatur olim
92 annotatio bonorum, hodie dicitur † bannum in contu-
maciam; ſecundùm Bal. in l. abſentem, nu. 2. C. de accuſ.
& dicit, quòd Doctores dicunt hodie non eſt in vſu; ſed
loco eius bannum ſubmiſſum, refert & ſequitur Nat.
conſil. 540. num. 19. & conſ. 545. num. 5.

Præmitto ſecundò (ne quæſtio videatur ſuperflua)
93 † quod ſententia banni lata in minoris contumaciam
non eſt nulla, ex eo quia curator non interuenit, ſed va-
let, & tenet, quia in hac ficta confeſſione minoris non
eſt neceſſaria curatoris authoritas vt latè, & egregiè de-
fendit Nat. in conſ. 540. 541. & 542. per totum. Vbi plus
quàm decem fundamentis principalibus hoc probat,
ſcilicet, quod minor ſicut maior poteſt condemnari in
94 contumacia, † vbi conuictus, & confeſſus habetur con-
tumax, ex forma ſtatuti. & ad idem Franc. Marc. deciſ.
793. poſt Bal. in l. cum minores. C. ſi adu. rem iud. & Al-
ber. ibi & Aret. in tract. malef. ſuper verbo, quod iudex
commiſit bannum, & Ianùs per Carret. in ſuo tracta. de
homic. in §. circa, el terzo, num. 10. & 11.

Concluſio autem breuiter eſt quòd ſic. Bald. in l. 1. in
fine, C. de requiren. reis, & ibi Cyn. vt in marg. notatur,
Bald. in cap. ſi ea cauſa, §. nunc videndum, ff. de minor.
& Nallus in princ. ſui tractatus, & Nat. in conſ. 451. nu.
6. Qui quidem loquuntur de reſtitutione maiorum ex
clauſula generali, aduerſus bannum, inf. eod. prætextu
vel quod ignorauerint ſe citatos, vel quòd fuerint legi-
timo impedimento impediti, videlicet infirmitatis, ca-
ptiuitatis, & ſimilium.

95 Ego breuiter puto † veriſſimam concluſionem in maiori-
bus, quàm in minoribus, quando adeſt hæc, vel alia iuſta
cauſa excuſationis, quare non comparuerint; Sed quan-
do non adeſt iuſta cauſa, etiam in minorib. videtur con-
trarium dicendum, quia cauſa defraudãdi fiſcum pro-
bationibus ſuis creduntur non comparere ij, qui ſic ci-
tantur, & permittunt ſe condemnari, & cõparere poſt-
modum volunt, quando defecerunt fiſco probationes,
& propterea in terris eccleſiæ adeſt diſpoſitio Papalis, q
niſi intra ſex menſes à die condemnationis in contuma-
ciam comparuerit ipſe reus non poſſit amplius admit-
ti ad defenſiones, & hoc ita in minoribus quàm in ma-
ioribus practicatur; quicquid tamen ſit, de iure com-
muni puto verius, quòd ſi non probatur minor fuiſſe in
dolo vero, debeat reſtitui ad defenſiones ſuas faciẽdas;
non obſtante contumacia, per ea quæ dixi ſupra art. præ-
ced. quæ multò magis procedere debent in caſu iſto, vbi
maius verſatur periculum, ll. vulg.

Articulus IX.

96 AD nonum, An ſcilicet † minor reſtituatur ad-
uerſus moram?

Diſtingue duas inſpectiones.

97 Prima eſt, † an minor reſtituatur aduerſus moram
ab aduerſario commiſſam ad cõſequendas vſuras, quas
amiſit, eo quia illum a miſſio interpellat. &

Videtur quòd non, per text. ſing. in l. cum quidam, §.
ſi pupillo, ff. de vſuris.

In contrarium eſt text. in l. 3. C. in quib. cauſ. reſt. non
eſt neceſſ.

98 Ego dico ſic; Aut loquimur † quãdo aduerſarius mi-
noris non fuit in mora ſoluendi, nec eſt, quia etiam ſi fuiſ-
ſet interpellatus, non potuiſſet tamen ſoluere, quia non
aderat minor qui reciperet, vel alius eius nomine, & tũc
quamuis minor lucrum amittat, tamen non reſtituitur
ad illud, d. l. cum quidam, §. ſi pupillo, & ibi redditur
ratio, de qua dicam infra in illo art. an aduerſus non pe-
titas vſuras minor reſtituatur.

Aut

Digitized by Google

99 Aut loquimur quando aduerſarius † minoris fuit in mora,& tunc etiam ſi à minore non interpelletur, fauore tamen minoris tenetur ad vſuras,ſed non ope reſtitutionis,quia non eſt neceſſaria hoc caſu, ſed ipſo iure minor illas cõſequitur,vt d.l.3.C.in quib.cauſ.& ibi Doct. & in ſpecie Iacob.de S.Georg.

100 Secunda inſpectio eſt,an minor † reſtituatur aduerſus moram à ſe commiſſam in non ſoluendo, &

101 Videtur, quòd vbi purgatio moræ † non habet locum ad fauorem minoris,ibi nec reſtitutio in integrum habere poſſit,ſic enim argumentatur Mar.Anguſ. conſ. 1.num.22.allegans Gl.in l.magnam,C.de contr.ſtip.

In contrarium ſimpliciter tenent Bal.conſ.180.lib.4. & Alex. conſ.141. nu.10.lib.5.

Pro concordia ex communi intentione aliorum ſic dici poteſt.

Aut minor eſt in dolo, & non reſtituitur per l.ſi ex cauſa,§ in commiſſum,ibi:ſi non dolo,ff.de minor.

Aut non eſt in dolo,ſed culpa & negligentia tantum, aut non poteſt habere regreſſum contra curatorem,& ei ſuccurrendum eſt,

Aut habere poteſt,& tunc ſecus;ita Alb.in l.6.nu.4. C.in quib.cauſ.reſt.non eſt nec.& in l.mora,nu.33.ff.de appel.Cyn.in l.in minorum,nu.21.C.in quib.cauſ.reſt. non eſt nec.& Io.Fab.in d.l.in minorum,in fine.

Et pro hoc vltimo adducunt l.qui ſolidum. §.etiam, ff.de leg.2.

Sed in hoc vltimo ego non conſentio præfatis Doctoribus,l.vnica. C.etiam ſi tut.vel cur.& reperio quod ſic etiam tenent Alex.conſ.141.num.11.verſ.& ſi etiam dici poſſit,lib.5.

Declara tamen prædicta ſecundùm Rebuff.de reſtit.
102 in int.art.1.gloſ.2. nu.3.vt non dicatur reſtitui † minor aduerſus moram quam commiſit,ſed aduerſus ſententiam,allegans Ruyn.conſ.119.col.4.nu.15.lib.5.

Articulus X.

103 AD decimum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus pœnam quamlibet conuentionalem, in quam incidit propter non ſeruatum pactum?

Videtur quòd non, quia non debet ſuccurri minori
104 vbi fidem frangit, † ne prætor ſit author violationis fidei,qui alibi dicit pacta ſeruabo,vt l.1.ff.de pact.

In contrarium eſt communis omnium ſententia. Bal. in l.1.nu.2.C.de ſponſal.Glo. & Bald.in l.3.in ver.dum agit.§.non ſolum.ff.de minor.Zabarell.conſ.148.nu.3.

Et facit pro hoc arguendo à reſtitutione maiorum ad reſtitutionem minorum,l.cum filius, §.in hac, iuncta Gl.ibi in ver.& ignoſcet.ff.de verb.obl.arguendo ab abſentia ad minorem ætatem,& ita tenendum eſt.

Ad contrarium reſp.quòd minor non vult reſtitui ad hoc vt pactum non ſeruet, ſed vt non puniatur propter non ſeruatum pactum, & ſic vt liceat ei hodie ſeruare pactum & implere promiſſa,abſque commiſſione pœnæ.

105 An autem ſuccurratur minori † regulariter ipſo iure, vel ope reſtitutionis hoc caſu,& dic, quòd regulariter non ipſo iure,ſed ope reſtitutionis. Bal.in l.1.num.2. C. de ſponſ.

106 Neque mouet quod in pœnis legalibus ſit tutus ipſo iure minor,vt l.fi.C.ſi adu.del.& l.1. C.in quib.cauſ. reſt.non eſt nec. Quia magis poteſt excuſari à pœna legali minor quam ignorat regulariter, quàm à pœna conuentionali, cuius ignorantiam non poteſt probabiliter allegare.

107 Limita tamen,vt non procedat † quando in contractu adeſt clauſula rato manente pacto, nam tunc propter hanc clauſulam dicitur minor ipſo iure læſus,& licet non ſit ipſo iure tutus,tamen reſtituendus venit abſque probatione læſionis, vt dicit Curt. in l.cum proponas,nu.5.C.de tranſact.& dicit ita notare per illum text. quoſdam Mod.Peruſinos,& eſſe perpetuò notandum.

S V M M A R I A.

1 Dolus verus,& præſumptus quid ſint,& in quo differant.
2 Dolus verus eſt ille,qui ex præſumptione neceſſaria reſultat, & probatur.
3 Dolus præſumptus eſt ille, qui ex probabili & veriſimili, non tamen neceſſaria coniectura colligitur.
4 Doli veri exemplum in furto,iniuria,adulterio,homicidio, conſulto commiſſo,& ſimilibus.
Dolus verus in ſumma eſt,quando non poteſt aliter eſſe, niſi quod delictum ſit ex animo factum,& nu.7.
5 Doli præſumpti exempla in culpa lata, & negligentia, ſiue ignorantia ſupina.
6 Depoſitum relictum noctu in via, dicitur cum dolo præſumpto relictum.
7 Dolus præſumptus in ſumma eſt quando poteſt eſſe,quod minor non ex animo delictum admiſerit,& patrauerit.
8 Dolus verus etiam culpa latiſſima dicitur,
9 Dolus verò præſumptus dicitur culpa latior,ſecundum Doctores,teſte Natta.
10 Dolus præſumptus dicitur ſecundum eum, quando aliquid omittitur fieri abſque iuſta cauſa.
11 Minor an reſtituatur aduerſus dolum verum?
12 Veritatem negare, ſeu mendacium dicere, non videtur poſſe eſſe ſine dolo vero.
Aduerſus mendacium minor reſtituitur,& n.19.20.& 21.
13 Dolus delictum eſt.
14 Dolus vbi eſt,ibi delictum adeſſe neceſſe eſt,& quod malitia ætatem ſuperet.
15 Ex dolo,& malitia propria nemo à lege præmium conſequi debet.
Declaratio l.ſi ex cauſa, §.nunc videndum. verſ.ſed ſi cum. ff.de minor.& num.16.
16 Maluit, verbum, ſtat electiuè.
17 Veritatem negare non eſt delictum punibile de iure ciuili.
18 Mendacium de iure diuino eſt prohibitum in præceptis ſecundæ tabulæ.
Mentiens occidit animam.
19 Minor quando reſtituitur aduerſus mendacium, non reſtituitur ad lucrum captandum, imò datur contra eum actio de dolo quando lucratus eſt.
20 Minor quando reſtituitur aduerſus mendacium,non reſtituitur aduerſus pœnam, ſed aduerſus augmentum pœnæ de iuris ciuilis rigore conſtitutum.
21 Minor quando reſtituitur,aduerſus mendacium reſtituitur, quia ſi non reſtitueretur, perſiſteret in negatione veritatis, & ſic in malo priori.
22 An minor reſtituatur aduerſus dolum verum, quando cum dolo eius mixtus eſſet dolus aduerſarij,cum eo caſu dolus cum dolo compenſetur.
23 Minor an reſtituatur aduerſus dolum verum, quando in omittendo conſiſtit?
Dolus verus vix poteſt conſiderari in ijs quæ in omittendo conſiſtunt quo ad ipſos minores, quia præſumuntur ignorantes.
24 Minor quando fuit citatus perſonaliter, & noluit comparere,tamen aduerſus hanc contumaciam reſtituitur.
25 Minor an reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de præterito?
Declaratio l.ſi ex cauſa. § ſi in commiſſum. ff.de minor.
26 Minori minuitur pœna, quando venit imponenda ex dolo præſumpto de præterito.
27 Minor an reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de futuro?
28 Quid quando iſte dolus non affert minori damnum de præſenti.
29 Prætor non debet dare manifeſtam occaſionem delinquendi.
30 Quid quando iſte dolus de futuro afferret damnum minori de præſenti.
Argumentum ab abſentia ad ætatem.
Declaratio l.1.§.accuſationem.ff.ad Turpil.in fin. iuncta l.qui deſtitit. ff.eod.

31 Minor

31 *Minor proſequens tantum vindictam, & pœnam non reſtituitur.*
32 *Declaratio l. ſepulchri violati actio. ff. de ſepul. viol.*

QVÆSTIO LXXXIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus dolum proprium.

SICVT difficulter reſtituitur minor aduerſus delicta, vt ſupra proximè viſum fuit, ita quoque non de facili reſtituitur vbi doloſe aliquid fecit, vel facere omiſit, quia dolus quam maximè delicto proximus eſt.

Et ideo, viſo de caſibus in quib. minor reſtituitur, vel nõ reſtituitur aduerſus delicta, videndum nunc eſt, an & quãdo aduerſus dolum reſtituatur?

Quod quinque hiſce articulis explicari poteſt.

Primò loco premiſſi, quid ſint, & in quo differunt dolus verus, & præſumptus?

Secundò, An minor reſtituatur aduerſus dolum verum?

Tertiò, quid ſi in omittendo dolus iſte conſiſtat?

Quartò, An minor reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de præterito?

Quintò, An aduerſus dolum præſumptũ de futuro?

Articulus I.

1 AD primum, Quid ſcilicet ſint, † & in quo differant dolus verus, & dolus præſumptus?
De hoc ſcribunt pauca quædam Bar. in l. 1. §. nunciatio, nu. 204. ff. de ope. no. nunc. Alex. conſ. 103. nu. 13. lib. 1. ſed non exactè hoc declarant, nec exemplificant.
Ex illorum tamen intentione ita dici poteſt; Quòd
2 dolus verus † eſt ille, qui ex præſumptione neceſſaria re-
3 ſultat, & probatur, † Præſumptus verò, qui ex probabili coniectura, & præſumptione colligitur.
4 Exemplum doli veri erit in delicto furti, iniuriarum, adulterij, homicidij non inconſultò, ſed præmeditatè commiſſi, & huiuſmodi, in quibus neceſſe eſt delinquentem ita feciſſe, quia ita facere voluit, & non poteſt aliter eſſe, niſi contrarium manifeſtiſſimè probetur. Cuius rei caſum videre potes in l. 3. C. de interd. mat. & l. fin. ff de rit. nupt. & per Rom. in conſ. 406. col. 1. nu. 1. & Crauet. conſ. 35. num. 12.
5 Exemplum verò doli † præſumpti erit, in omnib. delictis admiſſis ex culpa lata, id eſt, negligentia ſupina, & quæ in aliis regulariter non reperiretur; verbi gratia, ſi
6 quis rem apud † ſe depoſitam relinquat noctu in via, vel etiã die, in loco tamen, vnde homines infiniti tranſeant; vel ſi quis non ſolueret, vel nõ reſtitueret id, quod ſciret ſe debere, vel ſuum non eſſe. Hiſce enim caſibus etiam ſi facillimè credi poſſit, & debeat, quod delinquens ex animo ita fecerit, tamen quia poteſt aliter eſſe, itaque neceſſariò contingit ita eſſe dicitur præſumptus, & non verus dolus. Quando igitur non poteſt aliter eſſe, niſi quod ex animo deliberato, & ſcienter, &
7 prudenter † aliquid minor patrauerit, dicitur dolus verus, quando verò poteſt aliter eſſe dicitur præſumptus. Et ita ſentit etiam clarè Natta in conſ. 12. num. 3.
8 lib. primo, vbi dolum verũ vocat † culpam latiſſimam,
9 dolum autem præſumptum culpam † latiorem, & ita dicit appellari à Doctoribus; & ſubdit, quod dolus præ-
10 ſumptus † dicitur quando aliquid omittitur fieri abſque iuſta cauſa, per l. dolus, & l. ſi procuratorem, ff. de dolo, cum concord. per eum, nu. 3. ſed declarationem, quam ſupra retuli, vt ſecuriorem retine. Quo præmiſſo.

Articulus II.

11 AD ſecundum; An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus dolum verum?
Videtur quòd ſic.
12 Quia negari non poteſt, quin negare † veritatẽ ſit eſſe in dolo vero, quando ſcienter fit. Sed minor reſtituitur aduerſus mendacium à ſe etiam ſcienter dictum, vt eſt expreſſum in l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum, verſic. ſed ſi cum, ff. de minor. & dixi ſupra ex communi, q. 12. art. 4. ergo &c.
Sed contra eſt veritas, prout omnes vbique affirmãt, Bart. in l. auxilium, num. 1. ff. de minor. & idem in l. 1. §. nunciatio, num. 31. ff. de oper. nou. nunc. & ibi Iaſ. num. 11. vbi de communi. & Crot. num. 84. Bartol. in l. ſi ex cauſa, §. nunc videndum, in fine, & in tractatu de teſtibus, num. 108. Alberic. in l. vbi exigitur, numero tertio. ff. de edendo, & Iaſon. in l. 1. §. edicto. ff. eodem. Ioan. de Platea in §. ſi quis agens, nu. ſecundo. Inſtit. de action. Corneus in conſ. 242. libro primo. Iacob. de Sancto Georgio in l. de ætate, num. 2. ff. de in integr. reſtitut. Alciát. in l. magna, nu. 5. ff. de verb. ſignificat. Natta in l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto, num. 22. C. de teſtam. & in conſ. 16. num. 19. lib. 1. & Pariſ. conſ. 94. num. 9. & num. 42. lib. 1.
Tex. eſt clarus in l. 2. & 3. C. ſi mino. ſe maio. dixe. & in l. in cauſæ, §. nunc videndum, & in §. ſi commiſſum. verſ. quod erit. ff. de min. & in l. 1. C. ſi aduerſ. del.
13 Ratio autem eſt, quia dolus † eſt delictum, l. 1. §. nunc tractemus, ff. de tut. & ration. diſtr. Ergo &c.
14 Item, quia vbi eſt dolus, † ibi neceſſe eſt quod malitia ætatem ſuperet, ergo &c. l. 3. C. ſi min. ſi maio. &c. e. a. de deſp. impub. cum ſim.
15 Item, quia aliàs quis ex dolo, & † malitia propria auxilium à lege, & premium cõſequeretur, contra ll. vulgares, demum, quia deceptis non decipientibus iura ſubueniunt, &c.
Ad contrarium videtur difficilis reſponſio. Et refert Bald. in dicta l. prima. §. nunciatio, quod Bartolus mouet hoc dubium euidam ſcholari in examine, & quod opus fuit, vt ipſe reſponderet pro eo & quòd dicit, quod minor ibi negauit veritatem ignoranter, non autem ſcienter.
Sed hæc reſponſio fuit fugitiua, vt ipſemet Bald. & Iaſ. ibi fatentur, & bene propter verbum illud maluit,
16 de quo ibi, quod ſtat electiuè. † & conſequẽter data cognitione præuia vtriuſque, id eſt, veri & falſi.
Secundò igitur reſpon. Bald. præalleg. quod negare
17 veritatem non eſt delictum puníbile † de iure ciuili, per l. eum qui, in prin. ff. de iniur. & idem latiùs quaſi exornans ſolutionem ſuam approbat Iaſ. in dicto §. nunciatio, num. 11.
Sed aduertendũ eſt, quòd etiam ſi non eſſet delictum alio iure quam ciuili, tamen nõ debet reſtitui, quia non fragilitate ætatis, ſed malitia propria deceptus eſt.
Vel dic etiam, quòd prohibitum eſt de iure diui-
18 no quoque mendacium, † vt in præceptis ſecundæ tabulæ ſecundùm Ruyn. in d. §. nunciatio. numero ducenteſimodecimo primo. & legitur in canon. Si quis ad te confugerit, 22. quæſtio. ſecunda, quod qui mentitur occidit animam.
Tertiò, ſol. Bald. præall. quia minor (inquit) non habet legitimam perſonam negandi, vel confitendi: ergo &c. Sed aduerte, quia ſi hoc eſſet, non indigeret minor reſtitutione, ſed tutus eſſet ipſo iure in caſu iſto.
19 Vnde ego dupliciter ſolui poſſe puto † ſic. Primò cũ Ruyn in dicto §. nunciatio. nu. 211. Quod quando minor dicit mẽdacium non reſtituitur ad lucrum captandum, immo datur contra eum actio de dolo, ſi lucratus eſſet, vt l. eleganter. §. ſi. ff. de dol. Si verò gratia damni vitandi, ſecus, vt d. §. nunc videndum, quæ reſponſio ſatis bona videtur.

Vel

Vel com eodem Ruyno, quod in d.§.ounc videodũ, non reſtituitur contra pœnam primordialem, ſed con-
20 tra † augmentum pęnæ;& ſic pœnam accidentalem, de iuris ciuilis rigore conſtitutum, quod nõ eſt abſurdum, per ſimile, io l. certi condictio. in fioe ſecundæ Gloſſæ. ff.ſi cert. petat.

21 Vel quod ex eo reſtituitur minor aduerſus † mendacium dolo dictum, quia ſi in eo perſiſteretur, & non reſtitueretor, perſiſteretur in negatione veritatis, & ſit in malo peiori, ſecus in alijs delictis, quia reſtitutione euitatur pęna,& delictum remanet impunitum, quod eſt econtra bonum publicum, ſed non quod veritas locum habeat.

Concluſio ergo ſit, quòd mioor non reſtituitur aduerſus dolum verum.

22 Limitatur que; vt non procedat, † ſi cum dolo minoris mixtus eſſet dolus aduerſarij; quia tũc facta cõparatione doli cum dolo reſtituitur ac ſi à nemine dolus admiſſus fuiſſet. Ita Pet.Cyn.& alij communiter in l.ſi alterius, quam plerique legũt cum l.1.C.ſi min.ſe maior. dix. per illa iura.

Articulus III.

AD tertium, An minor reſtituatur aduerſus dolum
23 verum, quando in omittendo conſiſtit?

Videtur, quòd non.

Prout tenuit Bal.in §.pupillorum.num. 5.C.de repudia.hæred. Per tex.in l.ſi ex cauſa.§.ſi in commiſſum.ff. de minorib. verſ.quod erit &c.

In contrarium tenet Alber.in d.l.ſi ex cauſa. §. nunc videodum.num.3.ff.eod.

Per l.primam,§.fin.ff.eod.in princip. & confirmatur per l.vbi,in princ.ff.eodem. de edendo quæ aliàs auferret omnem ſpecialitatem dictæ l.finalis.

Et facit ratio, quia minor reſtituitur contra mendacium à ſe dictum, vt ſupra dictum eſt, & ſic in omittenda veritate, & confirmatur per ea quæ diximus ſupra de reſtitutione minoris aduerſus delictum omiſſionis.

Ego puto diſtinguendum iuxta ea quæ tetigi 5. art. præceden. Quod ſi minor tractet de lucro captando non audiatur, ſi verò de damno vitando ſecus; Quia in delictis omiſſionis non præſumitur minor eſſe in dolo, præſumitur enim ignorare ius,& præcepta eius, & conſequenter non poterit dari caſus, quòd dolus verus dicatur admiſſus à minore, quando in omittendo conſiſtit, quia ſi non probatur quod ſcienter,& malitioſè fecerit, prout non præſumitur, niſi probetur, non dicetur probatus in eo dolus verus,& ſic potiùs ex defectu probationis hoc accidere dicetur, quàm ex defectu iuris, ſicut accidit in l.duo Titij.ff.de teſta.tut.

Et ex hoc contraria conciliata remanent.

24 Et ex hoc infertur, quòd ſi minor † citatus fuit perſonaliter,& noluit comparere, tamen aduerſus huiuſmodi contumaciam etiam veram reſtituitur, & ſimiliter quando minor negauit veritatem in iudicio, quia reſtituitur, vt dicit Bald.in l.minorum. ff. de minor. & poſt eum Natta in conſ.17.num.5.verſ.plus.&c.per d.l.ſi ex cauſa.§.nunc videndum.

Et ſubdit ibi, quòd dolus velatus dicitur ille, qui committitur ſimulando, vel diſſimulando, l.ea quæ.§.final. ff. de contrahenda emptio. & hæc confirmant clarè præcedentem concluſionem.

Articulus IV.

25 AD quartum, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de præterito?

Et quia nullus adeſt ſcrupulus, breuiter conclude, quod ſic. prout Doctores vbique admittũt communiter. Bar. in d.l.auxilium.num.1.ff.de minor.& in l.1. §.nunciatio.num.32.ff.de operis noui nonciat.& in l.ſi ex cauſa. §. nũc videndum. in fine. ff.eod, Gl.in l.vbi.in prin.ff.de edendo, & ibi Angel.numero 2. & Alexand. num.3. Gloſſ.in l.non poteſt videri. de regulis iur. Alber. in l.1.§.eos qui.ff.de eden, Paul.de Caſtro in l.ſi alterius. in fin.C.ſi minor ſe maior.dixer. Iaſ. in l.1.§. editio. ff. de eden. Ruin,in d.l,1.§.nunciatio, num.215. & Crot. ibi num.86. Natta in dicto §. ex imperfecto num.12. C.de teſta. Abb.in cap.1. num.9. de dolo & contumac. Dec. in l.contractus.num.44.ff.de reg.iur.Io.de Platea in §. ſi quis agens.num.2.Inſtitor.de actio. Iacob.de Sancto Georgio in l.de ætate.in fin. ff. de interrogat. actio. Iacob. idem in l.1.num.2. C.ſi aduerſ.delic. Ioan.Fab.in l.1.C.ſi aduer.delic. Ant.de Butr.in cap.audiris,num.8. ante finem, de reſt.in integ.Cuman.in l.1.§.fin. num.4. quod fal.roto.&c.ita quoque loquitur Fulg.in l.minor. ff.de minorib.& in l.ex cauſa.§.nunc videndum; in fin. ff.eod.& idem in §.nũc videndum. Bar.in tract. de teſt. num.108.Pedem.deciſ.87.in prin.Affl.dec.370.num.5.

Per l.1.§.fi.ff.de eden.& per l.minor etiam, ff.de minor.& per l.ſi ex cauſa. §.ſi in commiſſum. ff.de minor. & licet Crot.dicat, quod tu conſideres quomodo poſſit induci ille tex. Tamẽ facilis videtur inductio, ibi in verſ. quod erit, vbi dicitur, quod minor nõ reſtituitur aduerſus pœnam commiſſi vectigalis, ſi dolo facit, & in caſu præcedenti dicitur, quod reſtituitur; Neceſſe igitur eſt, quod in caſu ſequenti loquatur tex. in dolo vero, ergo in præcedente etiam ſi dolus præſumptus adſit.

26 Et pro hoc etiam facit, quia in minore † minuenda eſt pęna quæ venit imponenda ex præſumptione doli de præterito. Vt per Tiraq.de pœn.cau.15.num.1.& 2. vbi rectè concord.& dixi etiam ſup.q.80.

Articulus V.

27 AD quintum, An ſcilicet † minor reſtituatur aduerſus dolum præſumptum de futuro?

Diſtingue duos caſus.

28 Primus eſt, quando iſte † dolus nõ affert minori damnum de præſenti.& hoc caſu abſque ſcrupulo conclude, quod non reſtituitur minor. Bart.in l.auxilium.n.2.ff. de minor.& in l.1. §.nunciatio.num.32.ff.de oper. noui nunc.& in d.l.ex cauſa.§.nunc videndum.in fi.ff.de minoribus.& Paul.de Caſt.in l.1.§.editiones.no.10.ff.de eden. Alber.in l.1. §.eos qui. ff.eod. & in l.vbi exigitur. num.3. ff.eod. & ibi Iaſ. & idem Iaſ.in d.§.nunciatio. num.21. & Crot. ibi num.87. Natta in dicto §.ex imperfecto.num.22. Dec.in dicta l.contractus.num.44. de reg.iur. Iacob.de Sancto Georg. præalleg.l.1.nu.2. C.ſi aduer. del. Mar.Socin.de reſt.num.117. Pedem.deciſ. 87.in princ.

Mon per d.l.auxilium.ff.de minor.

Et ratio eſt, quia aliàs prætor dum reſtitueret mani-
29 feſtam delinquendi † materiam daret. contra l.conuenire. C.de pact.dotal.cum ſim.per Iaſ.Ruyn.& Crot.in d.§.nunciano.

30 Secundus caſus eſt, † quando iſte dolus præſumptus in futurum affert damnum minori de præſenti, niſi ipſe reſtituatur, & hoc caſu quoque.

Videtur quòd non reſtituatur.

Per l.ſepulchri violati ratio. ff.de ſepol. viol. vbi eſt tex.notab.arguendo ab abſentia ad ætatem.

In cõtrarium eſt communis opinio. Bart.in d.§.nunciano.nu.54.in fine,& ibi Iaſ.n.11.in prima lect.& Zaſ. num.13.Iacob.de Sancto Georgio in l.1.num.3.C.ſi aduerſus delict. Alex.conſil.103.num.2. libro 1.dum allegat l.1.§.accuſationem.in fi.ff.ad Turpil.

Text.eſt in dicta l.1.§.accuſationem, coniuncta l.qui deſtitit. ff.eod.

Sed quantum ad hunc tex. aduertẽdum eſt, quòd ibi non reſtituitur minor, vt poſſit iterum accuſare,& ſi ſemel deſtitit,& ſic de futuro, ſed quod non dicatur incidiſſe in Senatuſconſultum, quia ſine auctoritate prætoris deſtitit ab accuſatione, & ſic contra dolum de præterito,

Digitized by Google

464

rito, & ita intelligit Gl. ibi, & etiam Bar. qui cōtrarium tenuit in d. §. accuſationem, quantum ad intellectum illius tex. & Iaſon dicto § nuociat. nu. 11. in addit.

Ego puto ſuſtineri poſſe communem concluſionem, per tex. in l. ſi cui. §. eiſdem. ff. de accuſat. vbi videtur tex. expreſſus pro hoc arguendo ab ignorantia ad minorem ætatem, quod quidem argumentum optimè procedit, cum reſtitutio ex capite ignorantiæ ſit magis ſubſidiaria, quàm reſtitutio ex defectu ætatis, vt ſupra pluries oſtenſum eſt, & in ſpecie in q. 8. art. 9.

Ad contrarium oritur reſpon. Rom. in d. §. nunciatio. nu. 135. & ſatis laborat.

31 Ego autem puto, quòd reſolutio † pendeat ab hoc, an ratio ſit, quia vindictam tantum proſequitur, & non ius ſuum, an verò, quia non debet dari materia delinquendi, vt dicebat Iaſ.

Si prima ratio eſt, ratio illius text. ſolutio per ſe patet, quia minor nunquam reſtituitur ad ſimplicem odioſam proſecutionem pœnæ. Si verò ſecunda, de qua per Iaſ. 32 dubitabilius eſt contrarium. Sed mihi placet † prima, quia tex. in d. l. ſi pulchri. apertè reddit rationem iſtam, quia ſcilicet non ius ſuum, ſed vindictam & necem alterius ille abſens proſequi velit.

SVMMARIA.

1 *Minoribus vel maiorib. an ſuccurratur aduerſus non ſeruatum pactum, vel conuentionem ex parte eorum?*
2 *Quid in minoribus.*
3 *Quid ſi minor dolo fecerit.*
4 *Quid in maioribus, ex iuſta cauſa impeditis?*
6 *Reſtitutio in integrum an detur aduerſus non impletam conditionem ex parte ſua?*
7 *Quid in maioribus.*
8 *Quid ſi ſimus in aliqua conditione appoſita à lege, vel ſtatuto alicui lucro, vel emolumento.*
9 *Dotis lucrum an maritus conſequetur ope reſtitutionis, vbi illud amiſit, quia non traduxit vxorem ad domum ſuam infra annum, prout ſtatuto cauebatur, & hoc propter iuſtum impedimentum?*
10 *Quid ſi ſimus in conditione dependente ab ipſo ſtipulatore.*
12 *In contractibus ſtrictior, & rigoroſior interpretatio ſit, quam in teſtamentis.*
13 *Maior in contractibus quandoque reſtituitur.*
14 *Declaratio ad l. diem. ff. de verb. oblig.*
15 *Quid ſi ſimus in teſtamentis, & vltimis voluntatibus.*
16 *Legatum factum pro quot annis in Italia eſſet, vel ſi in alia eſſet, ſi legatarius impeditus ſit in Italia eſſe, an recuperari aliquo auxilio poſſit? & 17. latè diſtinguitur caſus.*
18 *Quid ſi conditio appoſita eſt gratia hæredis, & num. ſequen.*
23 *Declaratio l. qua ſub conditione. §. quoties. ff. de condit. & demonſt.*
24 *Quid ſi conditio appoſita eſt gratia legatarij.*
25 *Quid ſi appoſita eſt ad gratiam vtriuſque.*
26 *Declaratio l. pater Seuerinam ff. de cond. & dem.*
27 *Quid ſi appoſita eſt ad gratiam neutrius.*
28 *Et an his caſibus ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
30 *Actio doli contra impedientem vbi datur, ſi ille non ſit ſoluendo, datur reſtitutio in ſubſidium.*
31 *Reſtitutio an detur aduerſus non perfectum opus, fieri promiſſum?*
32 *Et an ſuccurratur ipſo iure?*
33 *Quid in minore?*
34 *Quid in alijs impedimentis.*
35 *Et an ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
36 *Et an ſemper ſuccurratur?*
37 *Seruire qui promiſit, & impeditus fuit, an reſtituatur?*
38 *Reſtitutio an detur aduerſus non comparationem a ſe factam ad pugnandum ſecundum conuentionem cum hoſte factam?*
39 *Duellum iure optimo ſublatum eſt a Concilio Tridentino.*
40 *Quid ſi prouocatus prouocari ab initio non poterat.*
41 *Quid ſi prouocari poterat, ſed poſtea impedimentum superuenit, diſtinguitur vſque ad num. 46.*
46 *Reſtitutio aduerſus non factum, ſeu perfectum opus ad quid detur.*
48 *Declaratio Gloſſæ in l. ſi cum militarib. ff. ex quibus cauſ. maior.*
49 *Reſtitutio an detur aduerſus diſtractionem pignoris?*
52 *An aduerſus diſtractionem pignoris legalis?*
53 *An pignoris prætorij?*
54 *An pignoris conuentionalis? diſtinguitur.*
55 *Quid in caſu quo non fuit appoſitum pactum à partibus, intra quantum tempus poſſet pignus a creditore diſtrahi.*
58 *Quid ſi pignus per ſubhaſtationem venditum fuiſſet.*
60 *Quid in caſu quo fuit appoſitum pactum a partibus.*
61 *Authoris opinio circa hoc.*
62 *Reſtitutio in integrum datur aduerſus præſcriptionem conuentionalem ex magis communi opinione, etiam ob impedimentum ignorantiæ.*

QVAESTIO LXXXIV.

Incipit de reſtitutione in integrum aduerſus diſtractus. Et in primis aduerſus non implementum ex parte ſua, & commiſſam propterea ſtipulationem, pœnamve incurſam.

EODEM modo, quo obligationes cōtractæ in damnum, & diſpendium minorum, vel maiorum per auxilium reſtitutionis in integrum diſſoluuntur, vt viſum eſt ſupra. Ita & obligationes in diſpendium eorum diſſolutæ beneficio eodem reſtitutionis reſtaurantur, prout nunc agendum ſupereſt. Ideoque de reſtitutione in integrum aduerſus diſtractus incipiendum eſt.

Et in primis de ea aduerſus non impletam conuentionem ex parte ſua, propter quod incidit quis in damnum diſſolutionis obligationis, & quandoque etiam in pœnam conuentionalem incurrit.

Circa quam quæſtionem hæc pauca explanare ſufficiet.

Primò, an ſuccurratur minori aduerſus non ſeruatum pactum, & conuentionem, & an etiam maiori?

Secundò, an aduerſus non impletam conditionem?

Tertiò, An aduerſus non expletum, & perfectum opus ex parte ſua?

Quartò, an aduerſus non compatitionem ad pugnandum?

Quintò, an reſtitutio detur in his, & ſimilibus caſibus non ſolum, vt id quod non eſt factum fiat, pro obligatione, & contractu ſuſtinendo, ſed vt pœna etiam commiſſa euitetur?

Sextò, an vt pignoris diſtractio effugiatur?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet regulariter † ſuccurratur minoribus, vel maiorib, aduerſus non ſeruatum pactum, vel conuentionem ex parte eorum, propter quod liberatus fuit ab obligatione aduerſarius eorum.

2 Et quidem quantum ad minores attinet, † concluſio breuiter eſt quòd ſic, prout conſuluit Aymo conſilio 204. num. 13. & nu. 16. Natta conſ. 269. num. 4 Paul. de Caſt. in tract. de iure patron. in verſic. conſtruxit, Iacob. Machel. patroc. 28. nu. 14. allegant Bal. in l. pupillorum. col. 2. C. de repud. hæred. & Paul. de Caſt. in conſ. 47. in princ. lib. 2.

Et facit tex in l. 3. §. ſi hæres. & ibi Bart. ff. de minor.

& alij qui adducuntur ſupra in illo articulo, an minor
reſtituatur aduerſus ſpretum præceptum deſuncti.
Facit etiam l. Æmiliur. ff. de minor. & l. ſi ex cauſa. §.
in commiſſum. ff. eodem.
Limitatur ſecundùm quoſdam, niſi minor dolo feciſ-
3 ſet ſciens, ſcilicet & prudens ſe debere implere, & non
impleſſet, ex Bald. in d. l. pupillorum, in fine, & faciunt
quæ notat Paul. de Caſtro in dicto conſilio 259. numero
8. & Aretin. conſilio 67.
4 Sed ego puto, quòd limitatio † debeat intelligi in
dolo vero, non in dolo præſumpto, per ea quæ diximus
ſupra in præced. q. & pro dolo vero deducendo, non ſuf-
ficit probare, quòd minor fuerit ſciens & prudens, per
text. ſing. in l. pen. C. de reſtit. in integ. ibi, ignorauerunt,
vel prætermiſerunt, vbi præſupponitur, quod in præter-
miſſione adſit ſcientia. Et reperi poſtea, quod hoc idem
in terminis tenet Iacob. Machel. præalleg. d. patron. 28.
num. 10. & 11.
5 Quantum verò attinet ad maiores, † poteſt dici, quòd
ſi iuſto impedimento detenti fuere, quominus imple-
rent contractum ex parte eorum, dabitur eis reſtitutio,
tùm ex generali æquitate. l. 1. ff. ex quibus cauſ. maior.
cum ll. ſequen. Tùm in ſpecie per ea quæ dicam infra
in ſequent. artic.
Et in terminis propriis hoc etiam in maioribus ex
clauſula generali, tenet plenè Alexand. in conſilio 45.
num. 8. lib. 5.

Articulus II.

6 AD ſecundum, An ſcilicet minores, † vel maiores
in integrum reſtituantur aduerſus non imple-
tam conditionem ex parte eorum?
Et quidem quantum attinet ad minores, non reperio
in indiuiduo hoc determinatum, ſed tamen ex prædi-
ctis concludendum eſt quòd ſic.
Et faciunt ea quæ dicam ſtatim de reſtitutione ma-
iorum circa hoc idem.
7 Quantum igitur attinet ad maiores, † quæſtio hæc à
Doctoribus non niſi leuiter in duob. duntaxat locis tan-
gitur, vbi ſunt duo textus ponẽtes ſimpliciter huius du-
bij determinationem, videlicet, in l. ſi quis ſtipulatus. ff.
ex quib. cauſ. maior. & in l. ſi quis Titio. ff. eod. cum qua
idem penè decidit tex. in l. Iulianus. §. fi. ff. eod. vbi vide-
tur etiam materia, & locus proprius huius quæſtionis.
Ego autem pleniùs abſoluendo illam, diſtinguo tres
inſpectiones principales.
8 Prima inſpectio fit, † quando ſumus in diſpoſitione
legis, id eſt, in conditione appoſita in aliquo lucro, vel
emolumento ab ipſo ſtatuto, vel lege.
Et in hoc caſu reperio in pulchra ſpecie facti deter-
minatum hoc à Ruyn. conſil. 199. in fine, lib. 1.
9 Stante enim ſtatuto, † quòd quis non lucretur do-
tem, vel partem eius, niſi per annum ſteterit cum ea in
domo ſua, poſtquam ad eam illam duxit, & ſic impoſi-
ta hac conditione lucro dotis, ſi maritus illam ad do-
mum traduxerit, & ibi cum ea per annum habitauerit,
ſi maritus, vt præpararet domũ nobilitati ſuæ & vxoris
conuenientem, diſtulit illam ad domum traducere, pro-
pter reſtaurationem domus interim factam, an debeat
ſaltem ope reſtitutionis ei ſuccurri, vt dicatur traduxiſ-
ſe ad domum, caſu quo vxor deceſſerit, antequam illam
ad domum traduceret, & concludit eleganter Ruyn.
quòd ſic, & mihi ſatis æquum videtur per illud vulga-
tum, quòd mitiùs agitur cum lege, quàm cum homine,
atqui ſi hæc conditio ab homine fuiſſet appoſita, ſuccur-
reretur ipſi maiori impedito, vt in d. l. ſi quis Titio. & l. ſi
quis ſtipulatus. ff. ex quibus cauſ. maior. & dicam infra
in tertia inſpect. Ergo &c.
10 Secunda inſpectio eſt, † quando ſumus in contractib.
videlicet, ſi quis promiſerit aliquid dare ſub conditione
dependente ab ipſo ſtipulatore, ſeu creditore, & ille im-
plere non poſſit iuſto aliquo impedimento detentus,
an ei ſuccurratur ad hoc vt conditio habeatur pro im-
pleta?
Videtur, quòd non.
Primò, quia maior non reſtituitur aduerſus pactum,
& contractum. l. ſi cum militaribus, C. de reſtitut. mi-
lit. ſed hæc conditio eſt conuentio quædam ſub qua
quis ſe obligauit, &c. ergo &c.
11 Secundò, quia ſtrictior † & rigoroſior interpretatio
fit in contractibus, quàm in teſtamentis, ſed in teſta-
mentis non ſuccurritur impedito conditionem imple-
re. l. in teſtamento. & l. illis libertis. ff. de cond. & de-
monſt. ergo multò minùs debet ſuccurri in cõtractibus.
Tertiò, videtur caſus in l. ad diem. ff. de verb. oblig.
Sed contra eſt text. in dicta l. ſi quis ſtipulatur. ff. ex
quib. cauſ. maior. & omnes ibi notant pro ſingulari de-
ciſione, & Ruyn. conſ. 199. in fine, lib. 1. & conſ. 185.
in fine, libro ſecundo, & ita tenendum eſt, cum habea-
mus caſum legis.
Ad contraria reſpond. poteſt ſic.
12 Ad primum, † quòd non reſtituitur maior hoc caſu
aduerſus conuentionem à ſe factam, ſed reſtituitur ad-
uerſus id quòd facere debuit, & non fecit propter im-
pedimentum neceſſarium.
Et per hoc limitatur Gloſ. & Doct. in dicta l. ſi cum
13 militaribus. dum dicunt, quòd † in pignoris diſtrahen-
di conuentione non reſtituitur maior; nam hoc non pro-
cedit, quando ipſe maior propter legitimum abſentiæ
impedimentum non potuit pignus luere, quia ope reſti-
tutionis illi ſuccurritur, vt ibi mirabiliter dicit Alber.
Et hoc eſt, quòd (vt puto) voluit dicere Bal. in dicta
l. ſi quis ſtipulatur, dum inquis, nota mirabilem effe-
ctum reſtitutionis in integrum in contractibus; in quo
enim erit mirabilis, ſi non deuiaret ab illa regula, quòd
non datur regulariter reſtitutio contra contractum, vt
prædixi. abſentiam enim eſſe per ſe iuſtiſſimam cau-
ſam reſtitutionis in integrum, non eſt mirabile, ſed tri-
tiſſimum. l. 1. ff. eodem. ex quibus cauſis maior.
Ad ſecundum reſpond. quòd in teſtamentis etiam
datur hæc reſtitutio hoc caſu, iuxta ea quæ plenè decla-
rabo ſtatim in ſeq. inſpect. vbi ſatisfaciam, d. l. in teſta-
mento, cum ſimil.
14 Ad tertium reſpond. † quòd d. l. ad diem. procedit
quo ad pœnæ commiſſionem & incurſionem ipſo iure;
Non autem ille tex. denegat reſtitutionem in integrum,
caſu quo non adeſt qui reciperet, & cui ſatisfiat.
Quinimmo quòd hoc caſu debeat omninò ope reſti-
tutionis ſuccurri, videtur tex. clarus in l. pecunia. §. 1.
ff. de vſuris. & per illum textum tenet Petr. de Vbald.
Baldi frater in tract. de quarta Canonica. cap. 7. nu. 15.
15 Tertia inſpectio, † quando ſumus in teſtamentis, &
vltimis voluntatibus, & hæc eſt cæteris difficilior.
16 In qua in primis pone exemplum, † ſi alicui fuerit
legatum aliquid annuum quotannis in Italia eſſet, vel ſi
in Italia eſſet, &c. & legatarius non potuerit in Italia
eſſe propter neceſſarium impedimentum abſentiæ, &c.
quæritur enim hoc caſu de duobus?
Primum eſt, an ei ſuccurratur aliquo modo?
Secundus eſt, an ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſti-
tutionis?
17 Quoad primum. † Videtur quòd nullatenus ei ſuc-
curratur.
Primò, per l. ſi quis in teſtamento. ff. de cond. & de-
monſtr.
Secundò, per l. illis libertis. ff. eod.
Tertiò, per tex. qui videtur expreſſus in l. 2. C. de in-
ſtit. & ſubſtit. præſertim ibi, nec extraordinarium, &c.
Sed contra eſt textus expreſſus, & caſus in terminis
in l. ſi quis Titio. ff. ex quibus cauſ. maior. & in l. Iulia-
nus. §. fin. ff. eod. & omnes ibi notant.
Et ratio eſt, quia qui abeſt ex neceſſaria, vel probabili
cauſa pro præſente fingitur l. Seio. §. Pamphiliæ. ff. de
fundo inſtru. & cap. ad audientiam. de cleric. non reſid.
Roman.

Digitized by Google

Roman. conſil.107. Pedemont.deciſ.92. num. 10.
Ad contraria reſpondetur ſic diſtinguendo. Quando-
18 que † teſtator appoiit conditioné gratia heredis,quan-
doque ipſiuſmet legatarij,vel aliter honorati.Quando-
que ad fauorem vtriuſque,quádoque ad fauorem nul-
lius,ſed ex mera eius voluntate .
19 Primo caſu,† aut intétio teſtatoris exitum habere non
poteſt niſi omninò conditio impleatur, quia is ad cuius
fauorem appoſita eſt, cómodum ſentire,prout teſtator
voluit,non poteſt,ſi non paretur conditioni,& tunc per
quamuis cauſam,perſona ſtet,legatum defecit,nec con
ditio pro impleta habetur,ita loquitur tex.in d.l.illis li-
bertis, ſi bene illam conſideraueris ſecundùm prædi-
ctam diſtinctionem. Ita quoque procedere poterit d.l.
2.C.de inſtit. & ſubſtit.
20 Et amplia hanc concluſionem huius membri, † vt
procedat etiam ſi pro parte tantum hoc contigerit,arg.
l.quæ de tota.ff.ſi pars hære. pet. Nam tunc pro illa par-
te pro qua voluntas defuncti exitum non haberet,lega-
tum deficeret. Text.eſt notab.in l. Seio. in princ. ff. de
annu.leg. Et ratio prædictorũ eſt,quia deficiente ratio-
ne & cauſa finali ipſius legati, ipſum quoque legatum
deficere neceſſe eſt.l.demonſtratio.§.fi. ff.de condit. &
demonſt.
21 Limita tamen niſi† per meram voluntatem illius ad
cuius fauorem códitio appoſita fuit,ſteterit,quominus
impleretur,quia tunc pro impleta haberi debet,tex.eſt
in l. Mæuia.ff.de ann.legat. Et ratio eſſe poteſt,ne ſit in
poteſtate ipſius honorati fraudare legatarium paratum
obedire teſtatori emolumento ſuo, vt dicam etiam in
tertio caſu .
22 Aut exitum habere poteſt † voluntas defuncti,& tũc
ſi non ſtat per eum ,cui legatum relictum, & conditio
impoſita eſt, legatum non deficit , ſed conditio habe-
tur pro impleta ipſo iure. Iſte eſt text. ad literam in l,
quæ ſub conditione.§.quoties.ff.de cond.& dem.
Dices tu ſubtilis. Quomodo in d.§.quoties. volun-
23 tas † defuncti exitum habere poſſit,etiam ſi nõ implea-
tur conditio,& in dicta l.Seio.in princ.& in dicta l.illis
libertis,ſecus? Reſpon.& aduerte,quòd intentio finalis
teſtatoris in omnibus caſibus illarum legũ fuit, vt ſi le-
gatarius legatum conſequi volebat,omninò ſentiret ali-
quod incommodum,vel in opere aliquo, vel in rerum
ſuarum diſpédio ad fauorem ipſius heredis,vel alterius
&c. vt patet ex caſu illorum iurium , modo dico quòd
in caſu d.l.libertis. deficiente conditione, deficit etiam
intentio finalis ipſius teſtatoris ex omni parte,videlicet,
quod is ad cuius fauorem conditio appoſita fuit,ſentire
commodum non potuit,& is qui conditione grauatus
fuit incommodum non ſentit,vt dicta l.libertis, & ideo
quia in dicta l.Seio,in prin.pro parte ſentit laboré gra-
uatus,pro parte conſequitur legatum; Vnde tex.cũ mi-
ſterio inquit in finalibus verbis, cum tam labor, quàm
pecunia diuiſionem recipiant,ſed in d.§.quoties,liceris
cui commodum ex implemento conditionis ſentire de-
bebat,non potuerit ſentire,per ipſum tamen grauatum
non ſtetit, id eſt,quia pro ſua parte impleuit,& incom-
modum ſentit,cum ille ſeruus,qui commodum manu-
miſſionis ex implemento códitionis conſequi debebat,
mortuus ſit, cum damno ipſius grauati, & maiori qui-
dem,quàm ſi illum manumiſiſſet .
24 Secundo caſu,† dico quòd legatum non deficit defi-
ciente conditione, quia conditio pro impleta habetur.
Text.eſt ſingul.in l.annua. in princ.ff.de annu.leg.
Et ratio eſt,quia códitio ſi ad merum fauorem ipſius
qui eam implere debet appoſita eſt,cum fauori ſuo qui-
libet renunciare poſſit. l.penult. C.de pact.non mirum
ſi quomodolibet non impleatur,pro impleta haberi de-
bet, quia commodum tale legatarius acceptum ferre
poteſt .
25 Tertio caſu † diſtinguo, vt in l. in teſtamento. ff. de
cond. & demonſt.videlicet, quod aut ſtat per merã vo-
luntatem eius cui legatur,& deficit penitus legatum,aut
per meram volũtatem alterius ad cuius fauorem com-
munem implenda eſt conditio,& à quo mixtura condi-
tionis pendet,& non deficit legatum, ſed conditio pro
impleta habetur. & ratio eſt,vt dixi ſupra in primo ca-
ſu in fine primi membri,ne ſcilicet ſit in poteſtate illius
tertij fraudare bonam fidé ipſius legatarij. Pro qua ra-
tione eſt tex.notab.in l.pater Seuerinam. ff.de cõdit. &
26 demonſt.† ſecundùm intellectum,quem ego ſoleo dare
ad illum tex.videlicet,quòd,ex eo ibi,caſus per ſe aptus
referri tam ad caſum voluntatis, quàm impotentiæ,
non refertur ad caſum voluntatis, ſed impotentiæ tan-
tum contra l.cum proponas.C.de hær.inſtit. & tradita
per Doct.ad l.1.ff.de vulgar.& pupill.quia aliàs eſſet in
poteſtate illius Ælij Philippi nolendo nubere fraudare
ſimul & teſtatorem,& legem, id eſt conſequi legatum,
& non nubere Seuerinæ,vt per te videris .
Aut ſtat per caſum,& fortunam,& aliquod aliud ne-
ceſſarium impedimétum,& tunc,ſi quidem per caſum
& fortunam,habemus textũ clarum in d.l.in teſtamen-
to,vbi deciditur quod legatum deficit,ſi verò per impe-
dimétum neceſſarium ipſius legatarij, dubitari poteſt.
Ego verò pro nunc credo reſtitutionem concedendam
per ea quæ dicam ſtatim .
27 Quarto caſu, † ſi intelligamus d.l.in teſtamento, vt
conditio illa non ſit appoſita ad fauorem alicuius ex le-
gatarijs,ſed tãtum ex mera voluntate defuncti,quia ita
ipſe voluit, & deſiderauit, & tunc diſtinguo ex inten-
tione Gloſę ibi,& in l. prima,C.de legat.& dicas ſic .
Aut conditio pendet tam à facto ipſius legatarij,quã
alterius,& tunc,aut ſtat per ipſum legatarium,aut per
alium,ex cuius facto pendet,aut à caſu,& fortuna, aut
iuſto impediméto. Et dic in oĩbus,vt in pręcedenti caſu.
Aut pendet tantum à facto, & poteſtate ipſius lega-
tarij,& tunc .
Aut ſtat per aliquem caſum,& fortunam,& legatum
non deficit, ſed conditio pro impleta habetur d. l. quæ
ſub coditione,§.quoties,ff.de cond.inſtit.
Quæ autem ſit ratio differétiæ inter caſum iſtum, &
præcedentem,id eſt,dictam l,in teſtamento,poteſt dici,
quod in caſu pręcedenti ponendo implementum condi-
tionis in alterius arbitrio, quam legatarij, voluerit po-
nere etiam in arbitrio fortunæ,hic verò ſecus .
Aut ſtat per ipſummet legatarium, quo minus im-
pleat,& tunc ſuccurri debet, ſi iuſto impedimento im-
pediatur,vt dicta l.ſi quis Titio,& l.Iulianus, §.finali,
ff.quibus cauſ.
In hac tamen diſtinctione,qua dixi,ſi per omnia non
ſatisfacerent,vide interim(ſi occurrat) Glo.in d.l. in te-
ſtamento,& in d.l.1.C.de inſt.& ſubſt.
Et ſimiliter per hanc diſtinctionem poteris tollere
contrarium,d.l.2.C.de inſtitutio. & ſubſtitut.
28 Quo ad ſecundum,† quo ſcilicet iure ſuccurri debeat
an ipſo iure, an verò ope reſtitutionis .
Videtur quod ipſo iure, vt d.§.quoties.& d.l.qui con-
cubinam.§.vxorem,ff.de legat.tertio,& d.l.ſi quis ita,ff.
de conditio. & demonſtratio .
In contrarium eſt d.l.ſi quis Titio,& d.l.Iulianus. in
fine.vbi videtur expreſſum,iuncto titulo ſub quo poſitæ
ſunt dictæ leges;Sed Bart.in d.l.fin.& in d.l.ſi quis Ti-
tio, videtur velle, ꝙ conditio erat appoſita ad fauorem
alterius,non legatarij, alibi ſecus. Sed hoc eſt diuinare.
Præterea,in d.l.illis libertis,non dicitur debere dari
reſtitutionem,& tamen conditio eſt appoſita ibi ad fa-
uorem alterius.
29 Præterea in d.§.quoties,† conditio eſt appoſita ad fa-
uorem alterius.& tamen ipſo iure legatum ſuſtinetur.
Vnde Bal.in l.ſi quis Titio,inquit,quòd ibi conditio
non eſt ſimpliciter proteſtatiua, ſed mixta, quaſi velit,
quod quando eſt mixta,reſtitutio detur .
Sed aduertendum eſt,quòd in d.l.in teſtamento,nul-
lum eſt verbum de reſtitutione in integrum,in caſo quo
defi-

deficit legatum, & ibi Gloſ. clatè innuit in fine.

Ego igitur breuiter dico, vt dixi proximè, videlicet, quòd aut non ſuccurratur aliquo iure, aut ipſo iure ſuccurratur, excepto caſu de quo in fine 3. caſus principalis. & caſu, de quo in fin. 4. in quibus ope reſtitutionis ſuccurritur.

30 Quibus adde, quòd quando contra † impedientem daretur actio doli ad intereſſe, ſi ille non ſit ſoluendo, ſuccurratur ope reſtitutionis; iſta eſt in caſu quæſtionis noſtræ ſing. deciſio Gloſ. in d.l. in teſtamento, in verſic. ſed illo non exiſtente ſoluendo, &c. & in d.l. 1. C. de inſt. & ſubſt.

Articulus III.

31 AD tertium, An ſcilicet † minores, vel maiores reſtituantur aduerſus non factum ſeu perfectum opus, quòd facere promiſerunt, vt illud rurſus facere poſſint, nec commiſſa dicatur ſtipulatio.

In hoc reperio vnum textum ſingularem duntaxat, vbi ille qui opus aliquod caplere debebat & caſu fortuito impeditus fuit quo minus faceret, ſuccurritur, & datur tantondem temporis ad opus illud perficiendum, quantum abſorbuit ipſum impedimentum. Text. eſt clarus in l. ſi ita ſtipulatus eſſem. cum l. ſeq. ff. de verb. oblig. & ibi omnes notant.

Circa quam deciſionem de tribus occurrit dubitare.

32 Primum eſt, † an ſuccurratur eidem ope reſtitutionis, vel ipſo iure, & quo ad hoc omnes reſpondent, & præſupponunt, quòd ipſo iure, & certè lex nullum verbum facit de reſtitutione in integrum.

33 Sed quid in minore, † qui non legitimo impedimento, ſed negligentia, & imprudentia id facere omiſit.

Puto quòd illi opus ſit beneficium reſtitutionis in integrum, ſicut diximus ſupra, quãdo ſpreuit præceptum teſtatoris nõ faciendo quod facere iuſſus fuit, cum ſim.

Et ratio etiam clara appatet, quia aliàs quis nũquam contraheret cum minoribus hoc pacto, vt ſi ex parte minorum aliquod implendum eſſet intra tempus aliquod, durante tota minori ætate tempus illud ipſo iure non curreret, & hoc prætextu ſolo minoris ætatis? certè non, & hoc modo contractus reciproci cum minoribus initi clauderentur, quòd dicendum non eſt, neque ipſiſmet minoribus proficuum eſſet, quibus commercium hoc deſtrueret. l. quod ſi minor. §. 1. ff. de minor.

34 Secundum dubium eſt, † An dicta concluſio procedat in omni ſpecie impedimenti, puta infirmitatis, vel abſentiæ reipublicæ cauſa, vel maximæ paupertatis, &c.

Et puto quòd ſic, arguendo per d.l. ſi quis ita ſtipulatus eſſet. cum l. ſeq. iuncta l. 2. §. ſi quis iudicio. ff. ſi quis caut.

35 Sed an in his alijs caſibus ipſo iure † ſuccurratur, an ope reſtitutionis?

Puto ſecuriùs, quòd ope reſtitutionis, cum non habeamus legem expreſſam in hoc ſicut in caſu impedimenti fortuiti, & dubitari poſſet propter regulam, l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior.

Tamen & ſi reſtitutio petita non fuiſſet intra tempora, defendi poſſet impeditus ipſo iure quoque per d.l. ſi quis ita.

36 Tertium eſt dubium, † An dicta concluſio perpetuò vera ſit, an verò in aliquo caſu reſtringatur?

Et dico quòd non indiſtinctè procedit, quando id quod faciendum erat intra aliquod tempus, non eandem afferat vtilitatem ſtipulãti per illud tempus, quam attuliſſet intra tempus præfixum, & fortè poſt illud elapſum non intereſt amplius ipſius ſtipulatoris illud opus fieri, vel modicum intereſt, & multum intereſt factum illud vſquè non fuiſſe.

37 Exemplum, ſi quis promiſit † ſeruire alicui duobus menſibus, & in ſpecie ſi poteſtas promiſit ſeruire in officio pro anno proximo, vel menſe proximo, &c. & impeditus fuerit aliquo ineuitabili impedimento. Hoc enim & ſimilibus caſibus Doctores ita diſtinguunt.

Aut fuit ſpecialiter determinatum tempus, quo ſeruiri debebat, vel aliud quippiam agendum erat, videlicet legi, Romam iri, Vineam plantari, &c. & tunc non procedet concluſio, nec amplius ad promiſſionem implendam tempus aliquod indulgendum eſt.

Aut non fuit determinatum tempus hoc, videlicet promitto mihi ſeruire vno anno, &c. & non fuerit dictum de quo anno, & tunc ſecus, quia ſi primo fuit impeditus, vel in aliqua parte illius, reſtituitur tãtundem, vt per integrum annum ſeruitium præſtare poſſit. Ita Bart. in d.l. ſi quis ita ſtipulatus eſſet. nu. 2. & ibi Ang. nu. 2. & Paul. de Caſt. & Bal. in fine. Alex. num. 7. qui allegat Bart. ita tenentem in l. ſi prius. in 10. quæſt. ff. de oper. noui nunciat. & in l. ſi vno. §. cum quidam. ad fin. ff. locati. & in l. ſi vſusfructus mihi. ff. de vſufr. legat. & Bald. in l. liberti. C. de opc. liber. & Ant. in c. fin. de iudic. & ita Petr. de Vbald. in tract. de duobus fratr. par. 8. num. 37. & communem & magis communem ait Iaſ. in d.l. ſi ita ſtipulatus. num. 15. & ad argumenta Romani contrarium tenentis reſpondet.

Et facit pro hac communi diſtinctione tex. in l. ſi vſusfructus mihi. ff. de vſufr. leg.

Articulus IV.

38 AD quartum, An ſcilicet † quis reſtituatur aduerſus non comparitionem à ſe factam, ad pugnandum, ſecundùm conuentionem cum hoſte factam?

Quæſtio hæc hodierno tempore ſuperflua eſt, quia per omnia duellum, & ius illius prohibita ſunt per Sacroſanctum Concilium Tridentinum, & iure optimo,

39 † quia non erat probatio de iure legitima, cum tentationem Dei induceret, & iudicia eius abſcondita, & ſibi reſeruata propalare quodammodo vellet, vel iniuſtitiam cauſare, contra can. ſi omnia. diſt.

Sed quoniam aliquid ſcriptũ reperitur etiam in hoc, breuiter referam vt inde argui poſſis ad caſus ſimiles, vel in materia Belli iuſti, & prouocationis legitimæ.

Et diſtingue duos caſus.

40 Primus eſt, † quando is qui prouocatus eſt prouocari ab initio non poterat, puta, quia religioſus, infirmus infirmitate continua, &c. & ſic aderat iuſta cauſa impedimenti tempore prouocationis, & hoc caſu concludo, quòd ipſo iure tutus eſt ipſe prouocatus, ſi nunquam compareat, cum prouocatio ab initio non tenuerit, vt reſpondit Alciat. conſ. 312. per totum. vbi ponit etiam qui dicantur improuocabiles, vt per eum.

41 Secundus caſus eſt, † quando tempore prouocationis prouocari poſſit, ſed poſtea impedimentum ſuperuenit. Et quia hoc caſu Alciat ibi nil determinat, & quæſtio pulchra eſt, ſubdiſtingue, & dicito ſic.

42 Aut impedimentum eſt merè † neceſſarium, vt carcerationis, captiuitatis, infirmitatis, &c. & certè probato illo impedimento, prouocatus ad honorem ſuum reſtituendus erit. Hac ratione, quia iudicium militare per omnia regitur ſecundùm ciuile, vbi æquitas naturalis hoc ſuadet, ſecundùm quam militum iura regulantur ſecundùm Bart. in l. 1. col. ſeq. ff. de milit. teſtam. & tradit idem Alciat. in d. conſ. 312. in princ. ſed maxima quidem æquitas ſuadet, vt excuſetur is qui adimplere ex parte ſua non potuit propter ineuitabilem cauſam, vt ſupra dixi; & reſtitutio in integrum in æquitate potiſſimum fundata eſt, vt l. 1. ff. de min. l. auxilium. ff. eod. & l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior. cum ſimil. ergo &c.

43 Aut impedimentum eſt merè † voluntarium, & tunc aut eſt impoſſibile, & contrarium dicas, quia negligentibus, vel contumacibus iura non ſuccurrunt hoc auxilio reſtitutionis in integrum, l. non enim. ff. eod.

Aut eſt probabile, & laudabile, & tunc dubitari poteſt, ſed ego ſic dicendum puto. Aut impedimentum & cauſa nõ comparitionis, licèt per ſe laudabilis ſit, tamen

magis

466

magis laudabilis erat protectio honoris ſui, & promiſſionis fideique obſeruatio, & tunc pariter dicat non eſſe excuſandum.

Aut magis probabilis, & laudabilis, & legitima eſt cauſa non comparendi, quàm comparitio ipſa, & tunc excuſandum puto. Sed vbi caſus? cum honos cunctis rebus præponendus ſit, etiam vitæ ipſi?

44 Dico quòd poterit dari caſus, † ſi prouocatus ex vera pietate & diuino cultu (præſupponendo quod hoc conſtet, vel iuſtificari valeat) religionem ingreſſus fuerit.

Hoc enim caſu videtur, quòd ſalus animæ, & cultus diuinus propriæ æſtimationi præponendus ſit. iuxt. l. iubemus. C. de ſacroſ. eccl. & ita pietati Chriſtianæ magis conſonum erit.

Excepto, quod ſi de bello licito loquamur, propter
45 hanc comparationem omiſſam † turbatus fuiſſet ordo
militaris & iuramenti præſtiti religio, vel bonū publicum ipſius patriæ, vel principis, vel fidei Chriſtianæ, &c. nam tunc nulla alia pietas, vel zelus religionis ſic intempeſtinè ſuperueniens excuſaret, vnde admodum periculoſum eſſet, quocunque etiam religioſo, & pio prætextu non implere, ꝙ conuentum fuit in hoc propoſito.

Articulus V.

46 AD quintum, An ſ. † in caſibus prædictis ſuccurratur non ſolùm ad hoc, vt quod factum non eſt adhuc fieri poſſit & diſſoluta non ſit reciproca obligatio, ſed etiam quantum ad hoc, vt pœna commiſſa non ſit?

Et quidem quantum attinet ad minorum reſtitutionem res clara eſt, quòd ſic, vt dixi ſupra millies.

47 Quantum verò ad maiores, † reperio Corſ. in ſingul. ſuis, in verb. pœna. ſing. 1. tenentem ſimpliciter, quòd non, per Gl. in l. ſi cum militaribus. C. de reſt. mil. quam ad idem referre & ſequi ait Rom. in rubr. de arbit. col. 28. & dominum ſuum in repet. c. Raynutius. de teſtam.

Sed ego in caſu impedimenti iuſti contrarium puto per ea quæ dicta ſunt hucuſque in hac quæſtione, quæ ſic militant in auxilio prætoris aduerſus pœnam, ſicut aduerſus diſſolutionem obligationis, vel amiſſionis lucri; Quinimmo ſi maior propter iuſtum impedimentum reſtituitur ad lucrum amiſſum recuperandum, d. l. ſi quis Titio, & l. Iulianus. ff. ex quib. cauſ. maior. quantò magis ad pœnam euitandam reſtituetur cum de damno vitando tractet?

48 Nec obſt. Gl. in d. l. ſi cum militaribus. † quia illa Gl. loquitur in diſtractione pignoris ex pacto conuento cum eo qui fuit manens, & non impeditus, vt conſtat in l. 2. C. ſi aduer. vend. pign. quam Glo. illa allegat, & ego dicam art. ſequen.

Articulus VI.

49 AD ſextum, An ſcilicet ſuccurratur ope reſtitutionis in integrum aduerſus diſtractionē pignoris?

50 Quantum ad minores attinet, † dixi ſupra q. 88. art. 3. occaſione q. illius de qua ibi, vbi in curia fuit omiſſum hoc de maioribus.

51 Quantum igitur ad maiores attinet. † Præmitto quòd pignus aliud eſt legale, aliud conuentionale, vt dixi dicta quæſtio. 53. quæ dicta ibi repete & hic, & illis ſtantibus.

52 Quæro in primis, † an aduerſus pignus legale detur maiori reſtitutio, & intelligo hic pignus legale illud, ꝙ fit in bonis præſertim mobilibus eorum, qui cenſum aliquem ſoluunt annuatim, vel penſionem, vel gabellam aliquam, & dico quod ſi deueniatur ad venditionem pignoris huius abſente debitore, venditio ipſo iure, nō tenet. Tex. eſt in l. ignorare. & ibi omnes. C. de reſtit. milit. quamuis loquatur ibi de pignore prætorio, vel de miſſione ex primo, vel ſecundo decreto, tamen videtur idem dicendum in pignore legali eadem ratione, de qua per eos.

53 Quæro ſecundò, † an aduerſus pignus prætorium, ꝙ intelligit hic immiſſionem, ex primo, vel ex ſecundo decreto, & dic vt dixi ſupra q. 68. art. 2. & 4.

54 Quæro tertiò, † an aduerſus pignus conuentionale, diſtingue duos caſus?

55 Primus caſus eſt, † quando non fuit appoſitum pactum à partibus, intra quantum tempus poſſet pignus à creditore diſtrahi, & ſic fuit venditum iure communi.

Et conclude, quòd reſtitutio detur aduerſus venditionem prædictam in caſu iſto, vt ſcilicet retrahi poſſit. Gl. Bar. Alb. Ang. Bal. Paul. de Caſt. Fulg. & omnes in d. l. ſi cum militaribus. C. de reſt. mil. & idem volunt Bart. & alij in l. fin. C. de vxo. mil. intelligendo ſecundùm lecturam Odoffr. quam procedere poſſe aiunt. Tex. eſt in d. l. ſi cum militaribus.

56 Intellige tamen, vt ſcilicet hæc reſtitutio † non operetur niſi renocationem dominij amiſſi per temporis lapſum, ſed recuperatio rei debet fieri actione reſciſſoria ſecundùm Bart. & alios in d. l. ſi cum militaribus. & dixi ſupra in materia iudicij reſcindentis & reſciſſorij. q. 33.

57 Subintellige tamen, niſi vnà cum dominio † etiam
poſſeſſio amiſſa fuiſſet, puta quia abſente ipſo debitore
creditor nactus fuerit poſſeſſionem rei pignoratæ, quia
tunc per reſtitutionem in integrum vtrunque recupera,
vt per Bart. in d. l. ſi cum militaribus. & dixi ſupra d.
58 q. 33. art. 2.
Intellige † ſecundò dictam concluſionem, niſi pignus
per ſubhaſtationem vēditum fuiſſet, per ea quæ tradunt
Doctor. in l. 2. C. ſi aduer. vend. pig. & iuncto quòd non debet faueri minori ex cauſa ætatis minus, quàm maiori ex alia cauſa, vt ſupra dictum fuit. q. 5. art. 1. quinimò plus. l. fi. ff. de reſt. in integ.

Sed contrarium videtur velle Mautic. in ſuo tract. de reſt. in integ. c. 375.

Tu aduerte, quòd Maut. præſupponit, quòd res fuerit vendita non iuſto precio, vnde videtur tolli iſta præſumptio quam operatus ſolemnitas ſubhaſtationis, videlicet quod res fuerit vēdita iuſto precio, contra quam videtur poſſe admitti dominus ad probandum verum rei valorem.

Vnde ego dico, quòd procedit contraria hæc opinio,
non ſolùm quando minus iuſto precio vendita fuit res,
59 ſed etiam quando intereſſet quam maximè † ipſius de-
bitoris non fuiſſe diſtractam rem ſuam, & dominium illius rei nō amiſiſſe etiam pro iuſto precio, hoc enim caſu nihil operatur ad tollendum hoc intereſſe ipſius debitoris, quod res fuerit vendita magis, vel minus ſolemniter, quia non precij quantitas, ſed qualitas rei læſionem excuſat. Igitur ſicut minores reſtituuntur aduerſus venditionem, & diſtractionem rei ſuæ ratione huius intereſſe, licèt fuerit res vendita iuſto precio, vt plenè dixi ſupra q. 53. art. 3. ita & maiores ex iuſta cauſa.

60 Secundus caſus eſt, † quando fuit appoſitum pactum ab ipſis partibus in pignore, vt ſcilicet liceret tali tempore vendere, & tunc Doctos. communiter tenēt, quòd non detur reſtitutio. Gl. in dicta l. ſi cum militaribus. in verbo, diſtraxerunt, & pro notab. dico notat Bart. ibi in princ. & ſequuntur Bal. ibi, num. 1. Ang. num. 1. & allegans idem pro ſing. Corſet. vt dixi ſupra in fine præced. art. & Alexand. in l. ſi ex legati cauſa, in 3. notab. ff. de verbor. obligat. idem notat ibi Paulus in fine, & Albet. ac de communi per Fulgoſ. ibi, & ideo datur cautela, vt creditor apponat hoc pactum ſecundùm Bald. præall. in fine. Et mouentur primo exemplo minorum in l. 2. C. ſi aduerſ. vend. pign.

Secundò, quia aduerſus contractum non reſtituitus maior, vt ſupra dictum eſt q. 51. art. 1. ergo neque aduerſus pactum, &c.

In contrarium videtur expreſſum in l. 1. ff. ex quibus cauſ. maior. ibi, ſi quid diminutum, &c. quæ locutio ſimpliciter ſtat, neque in edicto minorum repetitur, ſed maiorum.

Et per hanc regulam generalem quæ ex d.l.1. ſumitur in terminis, ita tenet Fulgoſ. in dicta l.ſi cum militaribus.nu.1. per totum,& Socin.iun. conſ.104.nu.16.

61 Ego puto,† prout ſemper putaui, quòd in caſu quo debitor ſi præſens fuiſſet, ſeu aliàs impeditus fuiſſet luere pignus, ſatisfeciſſet, prout ſecundùm terminos huius materiæ reſtitutionis maiorum ſupponendum eſt, regulariter caſus ponendus eſt, opinio iſta contra communem verior & æquior ſit.

Et hoc vltra regulam d.l.1. primò per text. notab, & clarum in l.creditor. §.1. ff.de diſtract.pign. in fine, aut reipub. cauſa abſens,& ibi Gloſ. expreſsè admittit, & loquitur in pignore conuentionali, & in tempore certo appoſito ipſi pignori, & diſtractioni eius.

62 Secundò ratione, quia quemadmodum ſecundùm magis communem ſententiam reſtituitur quis ex capite ignorantiæ, vel alterius iuſti impedimenti aduerſus præſcriptionem conuentionalem, vt dicam infra q.86. ita & hoc caſu, in quo propriè agitur de quadam præſcriptione conuentionali.

Tertiò, quia hãc opinionem reperio firmatam etiam ab Alber. in d.l.ſi cum militaribus. nu.1. & profectò omni æquitati conſona videtur, & ita teneas.

SVMMARIA.

1 Minor an reſtituatur aduerſus renunciationes à ſe factas?

2 Minor donans reſtituitur.

3 Renunciatio iuris ſui, & donatio quantum ad effectum idem videntur eſſe.

4 Minori an ſuccurratur aduerſus liberationem ſuo tutori, vel curatori, vel alijs debitoribus factam?

8 Reſtitutio illa an detur etiam aduerſus fideiuſſores, & pignora ad hoc vt illa renouata dicantur?

9 Et an ſi minor facto calculo & reddita ſibi ratione ſatis ſibi factum putauerit?

10 Tutor, vel curator an è contra ipſi quoque reſtituantur, vt recuperent actiones priſtinas?

12 Et quid ſi vnum ex pluribus tutoribus liberauerit, & contra alios regreſſum habet.

13 Et an procedat ſi ſtatutum contrarium diſponeret?

14 Et quid ſi minor graue damnum paſſus eſſet.

15 Et quid ſi minor cum iuramento, & media tranſactione liberaſſet.

16 Et quid ſi minor iſte grauiſſimum damnum ex hac liberatione ſentiret.

17 Minor an reſtituatur aduerſus repudiationem, vel remiſſionem hæreditatis, vel legati?

Et an procedat etiam in mala optione?

18 Maior an reſtituatur aduerſus electionem à ſe perperam factam?

20 Minor an reſtituatur aduerſus licitationem in qua ſuccubuerit?

21 Minor an reſtituatur aduerſus addictionem in diem?

22 Minor an reſtituatur aduerſus legati amiſſionem propter accuſationem teſtamẽti paterni à ſe factã, vel de inofficioſo?

23 Et ſi reſtituitur ad legatum repudiatum, an reſtituatur ad ius accreſcendi quoque?

24 Et an procedat in legatis quorum dies nõ ceſſit, neque venit?

25 Minor an reſtituatur aduerſus repudiationem fideicõmiſſi?

26 Quid in fideicommiſſo reciproco.

27 Minor non reſtituitur vbi ex conuentione ita poteſt lucrari, ſicut lædi.

28 Quid in fideicommiſſo impari? Exemplum.

29 Quid in fideicommiſſo conditionali, vel in diem incertam?

30 Quid ſi ius fideicommiſſi non eſſet aliquo modo quæſitum.

31 Minor an reſtituatur aduerſus querelam inofficioſi teſtamenti?

33 Et quid ſi non expreſsè renunciauerit, ſed tacitè diſſimulauerit.

34 Minor aduerſus lapſum huius quinquẽnij eſt tutus ipſo iure.

35 Et quid ſi minor non probet læſionem?

37 Minor an reſtituatur aduerſus renunciationẽ litis à ſe motæ.

39 Declaratio l.minoribus. ff.de minor.

40 Et quid in Eccleſia.

41 Minor an reſtituatur aduerſus pacem à ſe factam, vel iniuriam remiſſam?

42 Pacem facere, & iniuriam remittere ſunt idem.

43 Pacem facere non poſſunt illi qui per alios reguntur, niſi ſeruata forma ſtatuti, alias pax nulla eſt.

44 Pax facta à pupillo valet cum auctoritate tutoris.

45 Iniuriam remittere eſt donare.

46 Inimicitias qui fugit, non dicitur lædi.

47 Inimicitiam qui fugit, fugit impenſas & lites.

48 Conciliare ſibi animum alterius, eſt maximè vtile.

49 In pace, & concordia viuere, eſt proficuum quo ad opes.

50 Quid ſi iſta pax reſultaret in damnum & dedecus ipſius minoris.

52 Exemplum & caſus in hoc.

53 Pax non videtur poſſe afferre vnquam ex aliquo caſu dedecus ipſi minori, propter ſalutem animæ.

54 Reconciliationis actus exterior cum inimico non eſt neceſſarius ad ſalutem animæ.

55 Inimici dilectio in communi ſufficit, ſi remiſſio ſit ex corde facta.

56 Sacerdos tenetur abſoluere confitentem remittentem iniuriam, licèt nolit peruenire ad actum exteriorem pacis.

57 Pacis actus exterior non eſt neceſſarius ad ſalutem, ſed ordinatur ad bonum ciuile tantum.

58 Quid ſi pax facta eſſet media ſtipulatione cum pœnæ appoſitione.

59 Sed quid ſi pax fuiſſet iure iurando firmata.

60 Et an procedat non ſolum quo ad odium, & iram minoris, non autem quo ad intereſſe ciuile?

61 Minor an reſtituatur aduerſus cautionem de non offendẽdo.

62 Et quid in muliere, & ruſtico.

63 Et quid ſi non ipſe principaliter cauit, ſed in cautione comprehenſus fuit.

QVÆSTIO LXXXV.

De reſtitutione in integrum aduerſus renunciationes iuris proprij.

CVM is quoque diſtrahere ſeu à conuentionibus recedere dicatur, qui iuri ſuo renunciat, vt in tit. Inſtit. quibus modis tollit. obligatio. Ideo de reſtitutione in integrum aduerſus renunciationes quas minores faciunt, hoc in loco videndum eſt. Quarum quidem aliquæ expreſsè fiunt, quædã tacitè. De prima ſpecie hic agetur. De ſecũda in ſeq. quæſtionibus, in materia reſtitutionis in integrum aduerſus præſcriptiones.

Hæc autem quæſtio poteſt hiſce articulis abſolui.

Primò, An minor reſtituatur aduerſus renunciationem iuris ſibi competentis, & hic concluſio generalis?

Secundò, An reſtituatur aduerſus liberationem à ſe factam tutori, vel curatori?

Tertiò, An aduerſus repudiationem hæreditatis, vel legati?

Quartò, An aduerſus renunciationem fideicommiſſi ſimplicis, vel reciproci?

Quintò, An aduerſus renunciationem querelæ inofficioſi teſtamenti?

Sextò, An aduerſus renunciationem litis?

Septimò, An aduerſus remiſſionem iniuriæ, & pacem à ſe factam?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor † regulariter in integrum reſtituatur aduerſus renunciationes à ſe factas?

Et

Et breuiter fac concluſionem generalem, quòd ſic.
Quæ expreſsè probatur in l.non omnia, ff.de minor. in
l.3.§.quòd ſi minori. ff.eod. in l.1. & 2. C.ſi vt omiſſ.
hær. cum ſimil.

Et ratio clara eſt, quia ſi minor reſtituitur, quãdo paciſcitur
ſuper iure ſibi competenti, cum diſpendio, &
damno ſuo, vt ſupra viſum eſt, quãtò magis reſtituetur
quãdo penitus ius ſuum amittit, illud remittendo, &c.

2 Item à ſimili iuſtificatur, quia † ſi minor donans res
proprias reſtituitur, vt C.ſi aduer.don. & remiſſio, ſeu
renunciatio iuris ſit quædam ſpecies liberalitatis, & do-
3 nationis, immo ſit † donatio quædam quantum ad ef-
fectum, licèt non quantum ad actum virtutis, iure me-
rito reſtituendus eſt, ſi quid minor renunciauit, ſicut
ſi donauit, & multò magis.

Vltimò firmatur hæc concluſio per ea, quæ dicentur
in ſeqq. articulis in omnibus renunciationibus parti-
cularibus, de quibus ibi agitur.

Articulus II.

4 AD ſecundum, † An ſcilicet minor reſtituatur
aduerſus liberationem à ſe tutori, vel curatori
ſuo factam? vel etiam alijs debitoribus?

5 Et quidem quantum attinet ad alios † debitores,
quos minor liberauit, concluſio eſt quòd ſic, cum mul-
tis ampliationibus, & declarationibus, de quib. dixi
ſup. quæſt.63. art... in illa quæſt. an aduerſus accepti-
lationem, vel liberationem à ſe factam, &c. ibi vide
hoc in genere.

6 In ſpecie verò, † quo ad liberationem factam tutori,
vel curatori; Et breuiter fac cõcluſionem q̃ ſic; ita fa-
cit Mauric. in ſuo tract. reſtit. in integrum, cap.154. &
facit tex.clarus & ibi Bart.& alij l.cũ minor, ff.de min.

7 Et ratio generalis, quia reſtituitur † minor aduerſus
quamlibet liberationem à ſe conſulto factam ſuis debi-
toribus, vt l.patre, §.pen. ff.de min. & ibi Fulg.& alij.

8 Amplia † iſtam concluſionem primò, vt procedat
etiam contra fideiuſſores, vel pignora ab ipſo tutore,
vel curatore data, quia ad illa quoque, vt renouata in-
telligantur, reſtituitur. vrd.§.penult. & ibi Fulg.

9 Amplia † ſecũdò, vt procedat etiam ſi ex eo liberaue-
rit, quia facto calculo putauit ſibi à tutore, vel curatore
ſatisfactũ, & benè rationem redditam; ita latè probat,
& firmat Pariſ.conſ.89.nu.28.& ſeqq. purè per totum
lib. 2. apud quem vide cõcord.authoritates, & rationes.

10 Amplia † tertiò (& hoc eſt mirabile) vt licèt aliàs re-
ſtituto minore, reſtituatur quoque aduerſarius eius, &
in priſtino ſtatu ipſe quoque reponatur, vt l.1. C.de re-
put. & dixi ſupra latè quæſtio.48. per totum, tamen re-
ſtituto minore aduerſus liberationem ſuo tutori, vel cu-
ratori factam non reſtituentur tutor, vel curator vt re-
cuperent actiones eorum priſtinas; iſte eſt text. ſingul.
in l.cum minor, ff.de minor.& ibi Gloſ.& Bart.& alij.

11 Et ratio ſpecialitatis eſſe poteſt, quia † in odium tu-
toris, vel curatoris induci hoc debet, ne aſſueſcãt ab eo-
rum pupillis, vel adultis extorquere liberationes cũ il-
lorum præiudicio; ſicut aliàs etiam accidit, q̃ aduerſa-
rius minoris nõ reſtituitur reſtituto minore, quãdo dolo
eius minor deceptus fuit, vt dixi d.q.48.art.2. per totũ.

12 Amplia † quartò, vt procedat etiam ſi vnum ex plu-
ribus tutoribus liberauerit, & contra alios regreſſum
habeat; exemplo aliorum debitorũ, vt dixi ſup. d.q.63.

Amplia quintò, ſine inferas ex prædictis ad caſum de
quo in l.ſi tutor, ff.de lib.leg. videlicet ſi minor accepta-
uit legatũ cũ onere liberãdi tutorem, ſiue hæredes eius.

13 Limitatur è contra, † vt non procedat quando ſtatu-
tum cõtrarium diſponeret, vt dicit Bero.conſ.127.nu.6.
lib.3. Sed tu intellige iuxta ea, quæ dixi ſup. in 1.par.de
prohibitione reſtitutionis à lege municipali inducta.

14 Item ſubintellige in proprijs terminis, † niſi minor
grauiſſimum damnũ paſſus eſſet, quia hoc à ſtatuto in-
telligitur omiſſum, & exceptum; Bero.d.conſ.127.nu.7.

15 Limitatur † ſecundò, vt non procedat, quando minor
cum iuramento, & media tranſactione liberaſſet, & po-
ſtea ratificaſſet, vt pleniſſimè per Pariſ.conſ.96.per to-
tum, lib.1.& per Alban. Card.Ill.in l.quid ergo. §.con-
trarium, ff.de contr.iud.tut.

16 Subintellige hoc niſi minor † iſte grauiſſimum dam-
num ex hac liberatione ſentiret, puta quia pro nulla re
conſecuta, & ſic in totum læſus eſſet. Bero.conſ.59.num.
12.13.lib.1. Ego dixi plenè in tract.iuramenti circa ma-
teriam auth.ſacramenta. C.ſi adu.vend.

Limita tertiò, vt dixi generaliter in quolibet debi-
tore à minore liberato, ſupra d.q.63.

Articulus III.

17 AD tertium, An ſcilicet minor † reſtituatur aduer-
ſus repudiationem hæreditatis? vel legati vel re-
miſſionem, vel repudiationem illius alteri factam?

Regula indubitata eſt, quòd ſic. Text. eſt, vbi notant
Gloſ.& Doct.in l.3.§.ſi quid minori, ff.de minor. Azo in
rubr.C.de reſtitut.in integrum, num.12.

Ampliatur que multipliciter, & primò, vt procedat
18 † ẽt in mala optione, ſeu electione legati, de diuerſis re-
bus ſibi alternatiuè relictis. puta, quia minor deteriorẽ
elegerit, & aliam recuſauerit, nã reſtituitur, vt poſſit ite-
rũ rem quã recuſauit acceptare, & aliã repudiare, Text.
eſt in l.& ſi ſine, in prin.ff.de min.& Azo præall.nu.12.

Et facit, quia minor regulariter reſtituitur aduerſus
19 electionem † à ſe perperam factam. Spec.eod.tit.de reſt.
in integ.§.1.nu.2.& Gomeſ. in lib.de var.reſolut.tomo
2.cap.14.num.4.in fine.

20 Item facit, quia minor reſtituitur aduerſus † licitatio-
nem in quo ſuccubuerit, vt per Azon.præalleg.num.12.
& per Iodoc. de ſubhaſt. cap.15.num.12.& Iacob. de
Monte in tract.de emptio.& venditio.in quinta quæſt.
principali, nu.92.& d.l.ſi ſine, §.1.& l.Æmilius.ff.de mi-
nor. vbi Bart.& alij.

21 Item quia reſtituitur aduerſus † addictionem in
diem, l.ſi in emptionem, ff.eod.& Alb.d.num.12.

Sed circa hanc ampliationem dubitari poteſt, an re-
22 ſtituatur minor aduerſus legati † amiſſionem propter
accuſationẽ teſtamenti paterni à ſe factam, vel de falſo,
vel de inofficioſo. In quo dubio eſt tex.in l.tutorem, ff.
de his quibus vt indig. qui inquit, quod à principe con-
ſeruari debet indemnis pupillus, aliàs amittat legatum.

Sed Bart. ibi explicat, quòd pupillus habebit vel reſti-
tutionem in integrum, vel recurſum contra tutorem, &
hoc puto veriùs, per tex.& Gloſ. ibi in terminis in l.poſt
legatum, §.ætati, ff.de his quibus vt indignis hæred. au-
fer. vbi dicit tex. quòd ætati hoc caſu ignoſcitur, & Gloſ.
dicit, per auxilium reſt.in integ.

23 Ampliatur † ſecundò, vt ſi minor reſtituatur quoquo
ad ius accreſcendi. prout notab.dixit Bar.in l.re cõiun-
cti, n.45.ff.de leg.3.& ibi Crot. latè ſequitur n.79.idem
decidit Bart.in l.mulieri & Titio, num.2.ff.de condit.&
dem.& ibi Alb.& alij communiter, & Iaſ.in d.l.re con-
iuncti, nu.185.& Rip.nu.152. & reperitur notatum pro
ſing.inter ſingularia Bartoli, num.16. Fumeus de ſubſti-
tut.in tit.de vulgari, nu.30. Paul.de Caſt.in l.mulieri &
Titio, nu.3.ff.de cond.& demon. vbi etiam ratio dubi-
tandi. & de communi per Crot. præalleg.

Per l.1.§.1.ff.de collat.bon.& alias rationes, de qui-
bus ibi per eum.

24 Limitatur è contra, † vt non procedat in legatis, quo-
rum dies non ceſſit, neque venit, & ſic quorum ſpes tan-
tum competit, & pendet à die incerta, vel à conditione
caſuali, quia tunc eſt tutus minor ipſo iure, vt dicam in-
fra art.ſeq.& videtur mihi veriùs, quicquid dicat Mau-
ric. tract.de reſtitut. in int.cap.229. quòd minor hoc ca-
ſu reſtitutione indiget, quia iura clara ſunt, & ad argu-
mentum Mauricij reſp. quòd minor non læditur, cum
ipſo iure tutus ſit.

Digitized by Google

Articulus IV.

25 AD quartum,† An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus repudiationem fideicommiſſi, vel remiſſionem illius?

Fac regulam generalem quòd ſic.

Vt eſt text.expreſſus in l.3.§.ſi quid minori, ff.de minor. Et per hanc legem,& alia iura, & authoritates in proximis limitationibus adducẽdas, indubitabilis redditur, &c.

26 Limitatur † igitur primò, vt non procedat in fideicommiſſo reciproco, prout omnes ponunt exemplum in caſu, quo fratres minores inter ſe fideicommiſſum remitterẽt, quod pater vel auus eorum inter eos reciproci diſpoſuiſſet. Hoc enim caſu dicunt nõ dari reſtitutionem aduerſus hanc fideicõmiſſi reciproci remiſſionem, Bal. in l.Archimedoram, num.3. C.vt in poſſeſſ. legat. Alexand.in l.1.numero 3. C.de pact. & ibi Socin. numero 1.& ibi Iacob. à S.Georg.num.5. Curt.iun.in l.nam & poſtea, §.ſi minor, num.3. ff.de iureiur.& in l.1. nu.10. C.de tranſact. vbi vocat hunc caſum dubium euentum litis,& latè Tiraq. in repetit.l.ſi vnquam. in verbo, largitus, num.128.& conſuluerunt paſſim Pau.de Caſt.in conſil.191. in fine,lib.2. & in conſil. 380. num.3. lib.1. Bertrand.conſil.191.num.5.& 6.lib.4. & conſ.238. ſub num.4.8.9.& 10.lib.4. Dec.conſil.287. col.fin. Cæphal. conſil.369.num.41. & ſeq.lib.3.& conſ.13.nu.36.lib.2. vbi plenè cum concord.

Adde Pariſ.qui de communi. conſil.33.num.72. lib.3.& conſ.71.num.68.69.70.lib.3.

Et ſic procedit l.de fideicommiſſo,C.de tranſactio.& ibi omnes notant,& in ſpecie Claud.de Seyſ.num.8. vt ſcilicet procedat in fideicommiſſi reciproci, non autem ſimplicis remiſſione. & eſt ſing.text. pro hoc.

Et facit etiam l.ſi pater puellæ, C.de inoff.teſtam.& l.1.C.de pact.

Et ratio in promptu eſt, quia vbi minor poteſt ex con-
27 uentione, vel pacto † ita lucrari ſicut dãnificari, ſi damnum ſequatur non reſtituitur. Quia non dicitur læſus fragilitate ætatis, ſed caſu & fortuna; vnde cũ iure communi vſus ſit, & fecerit id, quod quilibet diligens feciſſet, non datur ei reſtitutio ex hoc edicto, l.fin.C.eodem, l.verum, §.ſciendum, ff.eodem, de minor. & dixi ſupra in prima parte, q.4.art... & hanc rationem vbique Doctores referunt, & inter alios Paul. de Caſt. in d.l.de fideicommiſſo,& d.conſ.380.& faciũt notata per Rom. conſil.26.colum.3. Aret.in l.cum proponas, la prima, C. de pact.cum concord. per Tiraquel.in d.verbo, donatione largitus.

28 Sublimitatur autem hæc prima limitatio † in exemplo præfato, quando vnus ex fratribus eſſet ſenex, alter adoleſcens, nam propter imparitatẽ diceretur iuuenis læſus, vt egregiè conſiderat Fulg.in d.l.de fideicommiſſo, in fine.& cum exemplo alio notabil. Claud. Aquenſ. ibi num.8.& poſt Cuman.conſil.114. Antonius, in 3.dubio. Curt.iun.in l.1. nu.10. C.de tranſact.& confirmatur per id quod tradit Aret.in l.qui Romæ. §.duo fratres, col.5.verſ.aduerte.ff.de verb.oblig.poſt Ioan. And. in add.Specul.tit.de reſt.§.in primis,& dicit in d.§.duo fratres. l.2.4.Bart.in 2.caſu.

29 Limitatur ſecundò, vt procedat † quando fideicommiſſum eſſet iam purificatum, & poſſet peti à minore, ſecus verò ſi eſſet conditionale, vel in diem incertam,& adhuc dies eius neque ceſſiſſet, neque veniſſet, quia tũc & ſi pacto remitti poſſit, non tamen ei renũciari poteſt, cum iure de futuro renunciari nequeat, vt in propriis his terminis dicit tex.in l.ſi ita ſcriptum ſit, §.ſi ſub conditione, ff.de legat.2.& l.is qui.ff.de acquir.hæredit.& conſequenter minor ipſo iure illæſus dicatur, ſecundùm Gloſ.in l.3.§.ſi quid minori, ff.de minor.

Et licet Mauricius in tractatu de reſtitutione in integrum, cap.209. dicat minorem etiam hoc caſu reſtituendum: Tamen tu intellige, vt ſi pacto fuerit ſuper fideicommiſſo tranſactum, poſſit procedere dictum Mauric. ſi verò fuerit huic ſpei de futuro renunciatum, ſecus, per d.iura, quæ clara ſunt.

30 Limitatur tertiò, † vt procedat, quãdo ius fideicommiſſi eſt iam acquiſitum, quod fieri poteſt etiam ab ignorante; ſecus verò quando non eſſet aliquo modo acquiſitum, vti eſſet in donatione non acceptata, nam tunc ſi minor donatarius non adhuc acceptata donatione, illi renunciaret, non reſtitueretur in integrum, prout dixit notab. Paul. de Caſt. conſ.171. col.1. lib.2. & ſequitur Fel. in cap.2. col.4. verſic. pro iſta limitatione, extra de conſtit. Curt.iun. conſ.120. col.3. nu.3. Crauet. conſ.114. num.15.

Per l.magis puto. §.ſi pupillus, verſ.ſecundum, ff.de reb. eorum, inducendo à contrario ſenſu, ibi cum res ſit pupilli, &c.

Sed contrarium ſemper tenui, vt dixi ſup. in 1.parte. q.4.art.11. in fine,& erroneum putaui, ſalua pace præallegatorum,& in præſenti etiam contrarium dico,& per ea quæ ibi dixi,& per text. in l.nõ omnia, ff.de min. ponderando illa verba, aut ſi quid acquirere potuerunt, amiſerint. Non dubium autem eſt, quod minor donatarius antequam donationem acceptet illam acceptando acquirere rem donatam poſſit, cum igitur renunciando illi præcludat ſibi viam acquirendi, quia amplius acceptare non poteſt, poteſt dici quod amittat id, quod acquirere poteſt.

Neque obſtat d.§.ſi pupillus, in illis verbis, cum res pupilli, &c. quia res pupilli poteſt dici largo modo id quòd pupillus acceptando tantum acquirere poteſt, loquendo in hac materia reſtitutionis in integrum; vt dixi ſupra d.quæſt.4. art.8.

Articulus V.

31 AD quintũ, An ſcilicet minor † reſtituatur aduerſus renũciationem querelæ inofficioſi teſtamẽti? Videtur, quòd non.

Quia in pœnalibus & odioſis minor non reſtituitur, l.auxilium. ff.de minor. Sed talis eſt querela inofficioſi, ergo &c.

In contrarium eſt text. expreſſus in l.prima, vbi omnes notant, C.de reſtit. in integr. Et ita fac concluſionem regulariter.

Et ratio clara eſt, quia maximè læditur minor tùm in bonis, tùm in honore, cum per inofficioſi querelam honorem ſuum recuperat, l.filius. ff.de inoffic.teſtamen. ibi, de meritis filij agi, &c.

Ad contrarium reſp. Bald. in d.l.1. quod querela non eſt pœnalis licèt odioſa; Mauric. verò cap.149. in fine dicit, quòd ſufficeret hoc ipſum, quod eſſet odioſa ad auferendam reſtitutionem in integrum, & pro eo facit Aymon conſ.271. num.7. vbi latè probat, quòd vbi ceſſat æquitas, non datur reſtitutio. ergo vbi adeſt odium, cum ibi ceſſet æquitas, non dabitur.

Reſpondet ergo ſecundò ipſe, quòd maior eſt fauor qui in ea conſideratur inſpecto honore, & vtilitate filij, quàm odium, inſpecta in obſeruantia voluntatis teſtatoris.

Sed contra hoc facit, quia quamuis odium & fauor in hac querela adſint, tamen odioſa debebit dici querela, ad not. ...

32 Dic igitur, quòd ſufficit † illam non eſſe pœnalem, neque eſſe accuſationem, vt l.2. C.de apoſt. vt l.nepotem, C.de inoff.teſtam. & quòd minor reſtituitur etiam ad alias actiones odioſas, quando quis ius ſuum principaliter non autem perſecutionem iniuriæ proſequitur, vt infra apparebit.

33 Ampliatur hæc regula † primò, vt procedat etiam ſi non expreſsè renũciauerit, ſed tacitè diſſimulauerit, ita probat text. in d.l.1. intelligẽdo illum text. prout intel-

ligit

ligit Gloſ. in prima lect. quam in hoc ſequuntur Alb. Paul. de Caſt. & Fulgoſ. & ſequitur etiam latè Mauric. c. 149. videlicet; quòd tacita diſſimulatio intelligatur ſic, quòd minor acceptauit aliquod legatum ſibi in eo teſtamento relictum, vel quippiam aliud fecerit, ex quo neceſſariò colligatur, quòd ipſe approbauit teſtamentum, non autem, quòd omninò tacuerit ſinendo labi tempus quinquennij ad querelam inſtituendam conceſſi, quia tunc dicunt iſti, quòd minor non reſtituitur ex eo, quia eſſet tutus ipſo iure, per l. 2. C. in quib. caſ. reſt. in integr. non eſt nec. per quam dicunt probari, quòd etiam de iure veteri huiuſmodi tẽpus non currebat ipſo iure minoribus, vt ibi expreſsè diſponunt Imperatores.

Sed Bart. & alij magis communiter reprobant Gloſſam illam in hoc intellectu, & ſequuntur eam in tertio intellectu, quòd ſcilicet d. l. 1. corrigatur per l. fin. C. in quibus caſ. dicunt enim, quòd d. l. 1. non põt intelligi de tali diſſimulatione quæ conſiſtat in actibus, ſed omninò in taciturnitate, cũ dicatur ibi tacita diſſimulatione, & hoc tenendo poteſt reſpondeti ad d. l. a. C. eod. quòd non eſt verũ ante d. l. 1. minores fuiſſe ſecuros ipſo iure ab huiuſmodi curſu tẽporis, quia d. l. a. quæ incipit, adoleſcentiæ, &c. fuit facta nouiter ab Imp. Gallieno, & Valeriano, & d. l. 1. ab Alex. Cæſare, Cõſulibus Maximo, & Æliano, adeò quòd fuit facta ante d. l. 2. 36. annis, vnde tempore d. l. 1. non põt dici, quòd minores eſſent tuti ipſo iure.

Quicquid tamen ſit, omnes concordant in hoc, quòd hodie ſi minor omninò taceat, & ſinat labi tẽpus quin-
34 quennij ſit tutus ipſo iure † per d. l. 2. & d. l. fin. & habetur per Alber. in d. l. adoleſcentiæ, num. 1. C. ſi vt omiſ. hæred. & Iacob. à S. Georg. in d. l. 1. in fine teſtatur de communi. ſi verò renunciet diſſimulatione aliqua non omninò tacita, ſed actuali, id eſt, quæ ex aliquo actione colligitur, quæ teſtamentum virtualiter approbet, tunc reſtituetur in integrum aduerſus hanc renunciationem, nec dicetur ipſo iure tutus, & ſic concludas.

35 Ampliatur † ſecundò, vt minor reſtituatur etiam ſi non probet læſionem, ita Gloſ. in d. l. 1. in fine, quam ad hoc ponderant ibi Bald. Paul. de Caſt. Salyc. & Alex. nu. 1. & Iacob. de S Georg. num. 4. & alij per eos relati, dicentes, quòd eo ipſo quod minor repudiat dicitur læſus. & quòd eſt magna limitatio ad d. l. nam & poſtea. §. ſi minor, ff. de iureiur.

Circa quam ampliationem aduertendũ eſt ad vnum,
36 nam ſi † in querela inofficioſi nõ quæreret minor aliud quàm commodum, & vtilitatem hæreditatis, non poſſet dici ipſo iure læſus ex eo quia renunciauit, quia, vt paulò ante dixi, hęreditas plerumque damnoſa eſt, quinimmo ſi pater illum exhæredauit, præſumitur potiùs bona quàm mala mente feciſſe, id eſt, ad vtilitatem illius, quia fortè hæreditas damnoſa, vel intricata eſt, ſecundùm Bart. & alios in l. 2. ff. de vulg. & pup. & ſic prædicta ampliatio non procederet.

Sed tamen, quia minor quærit etiam iuſtificare benemerita ſua, & releuare ſe ab ingratitudinis nota, poteſt dici hoc reſpectu etiam ipſo iure læſus, & ſic ſuſtinebitur ampliatio.

Articulus VI.

37 AD ſextum, † An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus renunciationem litis à ſe motæ?

Videtur, quòd non.

Quia non intereſt minorem litibus vexari, & vt l. minoribus. ff. de minor. & vbi reſtitutio nullum continet intereſſe, vel commodum minoris non datur, vt d. l. nam & poſtea, §. ſi minor, ff. de iur.

In contrarium tenent Glo. & Doct. cõmuniter, Gloſ. in l. poſtquam liti, in Gl. fin. C. de pac. quam ibi ſequitur Bal. num. 4. & dicit menti tenendam, & Iaſ. ibi nu. 13.

Et facit ſimile, quòd minor reſtituitur aduerſus peremptionem inſtantiæ, item aduerſus omiſſam, vel non proſecutam appellationem, item aduerſus lapſus fatalium, de quibus omnibus ſupra dictom eſt, & tamen in omnibus illis caſibus tacitè videbatur renunciatum litib. & illæ finitæ dici poterant, & nihilominus reſtitutio datur. & ratione firmatur, quia damnoſum eſt ius ſuum indefenſum relinquere, cano. ...

38 Ego puto dicendum, quòd vbi maius † affert commodum minori proſecutio litis, propter vberem ſpem illius, quàm expenſæ & faſtidia eius, ibi detur ei reſtitutio, quia dicetur damnificatus ex huiuſmodi renunciatione, vbi verò potiùs damnum minoris contineret litigij proſecutio, quàm ſpes commodi, vt accidit quando lis vertitur ſuper modico, & potiùs contenditur odium & ira, quàm pecunia, tunc ſecus puto, & ſic procedet d. l. minoribus. in hoc propoſito, & ſatis ad eam patebit reſponſio.

39 Vel dic quòd lex illa † propriè loquitur quando minores tales contrahunt obligationes, & pacta, ex quibus litibus ſe implicant, in quibus caſibus reſtituuntur, licèt nullum aliud damnum ſentiant quam incommodum litis, & hoc rectè quidem, quia vtique qui poteſt ſine litibus vitam agere, & illis ſe non immiſcere, ita agit vt illis vexetur, malè agit, & imprudenter ſe gerit, ſecus verò quando litem iam ſuſcepit, ex cuius deſertione, vel damnum aliquod patiatur, vel lucrum amittat, vt hic.

40 Amplia prædictã concluſionem, † vt procedat etiam in Eccleſia, Iaſ. in d. l. poſtquam liti, nu. 13. C. de pact. dicens, quòd Eccleſia non ipſo iure tuta erit, ſed reſtitutionis in integrum auxilio.

Articulus VII.

41 AD ſeptimum, † An ſcilicet minor reſtituatur aduerſus pacem à ſe factã, vel iniuriam remiſſam?

Pro faciliori reſolutione præmitto duo.

42 Primò, quòd † poſſunt vnitè & coniunctim, hæc duo pertractari, quia idem eſt pacem facere, & iniuriam remittere, ſecundùm Bald. in l. 1. num. 4. C. de reſt. in int.

43 Secundò præmitto, † quòd ad hoc vt pax facta ab huiuſmodi perſonis, quæ per alios reguntur, videlicet pupillis, adultis, furioſis, &c. valeat, & teneat, & ſic ſit neceſſarium ad remedium reſtitutionis deuenire, requiritur in primis, quòd ſi adeſt forma ſtatuti, quæ in hoc ſeruari debeat, illa ſeruetur, aliàs pacis contractus nullus erit, vt latè colligitur ex conſilio Illuſt. præceptoris mei D. Thobiæ Nonij, inſerti inter conſilia criminalia Ziletti, conſ. 152. 1. & 2. col. lib. 1. Si verò non adeſt forma ſtatuti, quæ ſeruari debeat, tunc quæ requirantur de iure communi, vide poſt Alber. in l. clarum, nu. 3. C. de auth. præſt. latè Nellum in tract. bannit. in 3. par. ſecundi temporis, num. 34. & ſeq.

44 Et interim nota regulam, quòd regulariter † tenet, & valet pax facta etiam à pupillo, ſi fiat cum auctoritate ſui tutoris, & ex iuſta cauſa: & ſic ſi à minore cum authoritate curatoris, & ex cauſa, vt latè proſequitur collegium Macerat. inter conſilia criminalia Zilet. conſ. 150. nu. 6. & ſeq. & Ludou. Alfer. in conſ. ſeqq. nu. 27. lib. 1. & inter alias cauſas iuſtas affertur hæc, ſi aduerſarius pupilli, vel minoris ſit æquè potens.

His præmiſſis venio ad articulum.

Videtur autem, quòd minor reſtituatur etiam aduerſus pacem à ſe factam, & iniuriam remiſſam.

45 Quia remittere iniuriam eſt † donare, & donare eſt iactare ſuum, vt dixi ſupra in reſtitutione aduerſus donationem, ergo reſtitui debet.

In cõtrarium eſt communis omnium Doctor. ſententia. ita notant Doct. cõmuniter in d. l. 1. C. de reſt. in int. Cyn. ibi in fine, Bald. nu. 4. Alex. in fine. Paul. de Caſt. & Fulg. in fin. & ex antiquis alibi Iac. de Arena in l. 1. C. in quib. caſib. reſt. non eſt nec. Gul. de Cun. in l. ſi pro fure, ff. de cond. fur. Dyn. in l. Diuus, ff. ad Syll. Alber. in rubr. C. de reſt. in integr. & in l. minorib. ff. eod. Bart. in l. de

fideicommiſſo,ff.eod.in fi.Io.Ign.in l.donationes,C.de don.inter vir.& vx. Rebuf.in tit.de reſt.in int.art.1.glo.2.nu.4. Affl. ſuper conſt.regni lib.2.rubr.38.nu.5.Ant. Corſet.de priuil.pacis,num.23.in fin.in 3.to.tract. poſt Dyn.in l.Diuus,ff.ad Syll.

Per l.auxilium,ff.de minor.in princ.vbi non reſtituitur minor contra omiſſam accuſationem,& perſecutionem pœnæ.Idem conſulendo ſequuntur Ioan.de Amicis conſil.88.nu.1.& Aduocati Perуſini,& Marchiæ inter conſilia criminalia Ziletti conſil.150.151.& 152.& de communi.Idem Nell.in tract.de bannit.d.nu.34.Nicol. Moron.de pace & trenga q.48.num.4.& nouiſſimè D. Octau.Simonc.in ſuo erudito tractatu de decret. min. lib.2.tit.6.num.144.cum concord.

Et mouentur per d.l.auxilium.inducẽdo vt iam dixi.

Et facit ratio clara, quia minor hoc caſu non læditur,quod multipliciter probatur.

46 Primò,quia † fugit inimicitias,& qui hoc facit, non dicitur lædi,vt dicit Ioan.Ign.in repetit.d.l.donationes, nu.7.C.de donat.inter vir.& vxor.& hinc eſt,quod licèt minor non poſſit contrahere ſine conſenſu propinquorum ex diſpoſitione ſtatutaria,poterit tamen facere pacem abſque conſenſu illorum, vt per Abb.conſ.109. illud.lib.2.& per hanc rationem Zuccard.in repet.rub. C.de pact.num.107.& confirmantur hæc per ea, quæ latè perſequuntur aduocati Maceraten. in d.conſ.150. num.26.& ſeqq.& elegantiſſimus D.Ranaldus Ridolfius ibid.in conſil.156.nu.1.& 2.

47 Secundò,quia qui fugit inimicitias,† fugit impenſas & lites,ergo non ſolum non læditur, imò ſi reſtitueretur,læderetur,d.l.minoribus,ff.de minor.

48 Tertiò,quia conciliare ſibi † animum alicuius eſt ſibi maximè vtile,l.creditor,§.1.ff.mand.

49 Quartò,quia viuere in concordia,† & pace eſt proficuum quoad facultates & bona; Tùm per illud vulgare dictum,concordia paruæ res creſcunt,diſcordia maximæ dilabuntur,tùm arg. text.elegantiſſimi in l.generaliter,in princ.ff.de vſufruct. leg.& facit etiam l.cum pater,§.dulciſſimis. ff.de legat.2.

Quintò,quia remittere iniuriam non eſt notari infamia,argum.l.furti,§.pen.ff.de inf.

Sextò,per notata in Gloſ.fin.§.fin.Inſtitut.de iniur.

Et ita per prædicta tenendum eſt.

Ad contrarium reſp.ex prædictis, quib. probatur, ꝙ maius eſt vtile, quod minor acquirit ex pace, quàm damnum,quod patitur ex remiſſione iniuriæ.

50 Limitatur † iſta concluſio aliquib.modis. Et primò,vt non procedat,ſi iſta pax reſultaret in damnum & dedecus ipſius minoris & familiæ eius, Gul.de Cun.in d.l.1. C.eod.& Bal.in l.pactum curatoris,C.de tranſact.& ibi Alb. & Ang. conſ.146.in ſplendidiſſima, & hoc idem vult Iacob.de S.Georg.in d.l.1.nu.5.

Per text. ſing.in l.miles, §.ſocer. ff.de adulter. ibi repellitur,qui commodum dotis vindictæ domus ſuæ præponere non erubuit.

51 Circa hanc limitationem ad duo † aduertendum eſt.

Primum, de exemplo iſtius limitationis inquirendum eſt.

Secundò,de veritate illius diſcutiendum.

52 Quo ad primum,† ego puto ad hoc redigi omnem indagationem huius rei,vt ſcilicet dicatur cum dedecore ſuo nimis graui facere pacem minor,quando faciendo ſimpliciter pacem,in conſequentiam confitetur aliquid turpe ſe feciſſe, propter quod iniuriam illam paſſus eſt,vt quando minor faciendo pacem,in conſequentiam fateretur ſe eſſe,vel fuiſſe illa iniuria,& caſtigatione dignum, quod quidem raro accidit, quando amore Dei, & Chriſti redemptoris noſtri facta fuit pax à minore, quinimò quando & iſta ſola cauſa minor remiſit iniuriam,non ſolum dedecus nõ patiatur,quinimò commendatione dignum apud viros probos,& catholicos opus geſſiſſe dicetur.

53 Quo ad ſecũdum ego reputo † hoc arduum dubium, etenim vnuſquiſque diceret prima facie, quod facere pacem, tanquam expediens ſaluti animæ non ſit actus aliquo modo repræhenſione dignus, vindicta verò contra,& ideo læſio in proſecutione iniuriæ potiùs quàm in remiſſione illius conſiderabitur,cum anima cunctis rebus præferendam ſit,l.ſancimus,in 1. C.de ſacroſ.eccl. cum ſimil.

Sed ſalua ſemper veritate, & iudicio,& correctione S.matris Eccleſiæ Rom. quantum attinet ad ſalutem animæ,illius ratio,& reſpectus non impediet reſtitutionem in integrum contra pacem,vbi aliàs ratio & æquitas ciuilis,& naturalis illam concederet.

54 Sciendum enim eſt, quòd actus † reconciliationis exterior,id eſt,actus pacis cum inimico ſuo, non eſt neceſ-
55 ſarius ad ſalutem animæ, ſed ſufficit dilectio † inimici in communi,& ſic remiſſio iniuriæ ex corde facta,& tenetur ſacerdos abſoluere confitentem, qui ex corde remiſerit iniuriam,licèt non velit peruenire ad actum exteriorem pacis,vt eſt ſententia S.Thomæ in ſecunda ſecundæ,q.25.art.9.& ita clariùs determinat ibi Card. Caiet.in 2.& 3.dubio.Quia actus exterior pacis eſt ordi-
56 natus † ad bonum ciuile,non autem ad ſalutem animæ de neceſſitate,charitas enim & dilectio inimici in communi ſufficit,& quod vlterius exhibetur inimicis pro ſignis dilectionis, ad perfectionem charitatis, non ad neceſſitatem ſalutis pertinet.

57 Quo ſtante dico, quòd † aut minor ex corde remiſit iniuriam,& ſi petat reſtitutionem aliqua de cauſa quæ bonum ciuilitatis reſpiciat, & lex reſtitutionem concedat,vel ſaltem regulæ reſtitutionis in integrum non reſiſtant,concedi debebit, quia non facit aliquid quod ſit contra neceſſitatem ſalutis; Aut ex corde non remiſit iniuriam,& tunc quantum ad ſalutem animæ ille actus exterior, & contractus pacis exiſtens in aliquo illi non prodeſt, ſi vt ſupponimus, quantum ad bonum ciuile, nocet minori, & quantum ad ſalutem animæ non prodeſt.

58 Limitatur † ſecundò,niſi facta eſſet pax media ſtipulatione,cum pœnæ appoſitione,nam tunc reſtitutio peti poſſet,ſecundùm Bal.in d.l.pactum curatoris.num.3. C.de tranſact.poſt Guliel.de Cun.in d.l.1. & idem Alber.ibi, & in his terminis debet intelligi Herculanus noſter,dum in ſuo tract.de caut.de non offen.cap.38.nu.11.ſimpliciter dicit minorem reſtitui, ita quoque debet intelligi concluſio præfati Domini mei Thobiæ Nonij inter conſilia Ziletti dicto conſil.152.ſub nu.11.& omnes per eum qui dicebant talem pacem non valere, valet enim ſi cætera concurrant, quæ à ſtatuto,vel à iure communi requiruntur,ſed prætextu læſionis poteſt minor reſtitui,cui conſilio ſubſcripſarunt cum additionib. Excellentiſſimi Patres, & Præceptores mei Ioan.Paul. Lancell.M.Antonius Eugenius,Ludouicus Senſus,Ranald.Ridolfius,Io.Bapt.Fidelis,& Bernard.Alfanus,vt ibidem apparet.

Et facit ſecundùm Bar.præalleg.l.ſi minor.§.fi. ff.de minor.

Et ita intelligendo præfatas auctoritates in dictis conſilijs allegatas,non obſtat conſilium D D. Aduocatorum Marchiæ conſ.150.nu.34.& ſequen.quia non quærimus nos,an pax valeat,ſed an detur reſtitutio contra eam,& ita loquuntur Bald.& alij antiqui.

Neque obſtat,quod hæc pœna magis faueat minori, ſi illi eſt vtilis pax,quia reſp. quòd minor debet prius probare pœnæ promiſſionem ſibi eſſe damnoſam, aliàs enim non audiretur,vnde corruit ratio tanquam inutilis,non falſa.

59 Sublimita, † niſi iuramento eſſet firmata pax,ita poſt Abb conſ.8.libro 2. Zilett.inter conſil.crimin.conſ.131. Ferret. in tit.de ferijs,num.51. Hercul. de caut. de non offen.c.38.num.6.tradit D.Octau.Simoncel.præalleg. lib.2.tit.6.num.140.

60 Limi-

Digitized by Google

60 Limitari videtur tertiò ex intentione † Iul. Ferretti in tract.de re milit.in tit.de fet.& iud.milit.nu.182.vt procedat, quo ad odium, & itam minoris, non autem quo ad intereſſe ciuile, per l.5.& 2. C.de tranſact.& quaſdam auctoritates, vt per eum.

Sed tu intellige, vt dixi ſupra in concluſione, & non erit neceſſaria limitatio.

61 Sed iuxta prædicta quæri poteſt,† quid in cautione de non offendendo? An ſ.minori ſuccurratur ſi ipſe fregit cautionem de non offendendo, vt ſcilicet pęnam non ſoluat. Et quòd ſuccurri debeat,faciũt quæ dixi de pace in præced.concluſione,in 2.limit.arguendo à fortiori.

Contrarium tamen vult Hercul.præalleg.cap.56.nu.
62 6.& ſeq.& plenius cap.42.vſque ad numerum 14.† loquens etiam in muliere & ruſtico.

63 Sub intelligendo tamen,quòd mitiùs † puniri debeat, ſi non ipſe principaliter cauit, ſed in cautione comprehenſus fuit,vt per eum c.34.nu.11.& cap.42.num.13. verſic.planè.

Quam ſententiam puto veriſſimam per omnia,quia non poteſt dici læſus minor, quando cautionem de non offendendo dedit,quia cum à iudice coactus fuerit propter ſcandali publici timorem.l.illicitas.§.ne potentiores,cum ſua materia.ff.de offic.præſid.dicitur iure communi vſus fuiſſe,non autem circunſcriptus,vt l.fin.C.de reſtitutio.in integrum,& dixi ſupra in quæſt.de reſtitutione in integrum aduerſus compromiſſum, quod fit à minore iubente & cogente ſtatuto,contra quod non reſtituitur,vt ſupra dixi pluries.

S V M M A R I A.

1 *Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptionem conuentionalem,quando cum eo aliquid geſtum eſt?*
2 *Minor ſi ipſemet pignus conſtituit,vel prædium vendidit, reſtituitur.*
3 *Quid ſi emptor prædij,vel creditor pignoris renunciauit legi commiſſoriæ,vel prorogaſſet tempus ipſi minori.*
4 *Quid ſi minor interpellatus fuiſſet ab emptore prædicto.*
5 *Contumacia iſta per interpellationem inducta, an impediat reſtitutionem minoris?*
6 *Et quid ſi tutoribus,& curatoribus pupilli fuit facta denunciatio.*
8 *Et quid ſi ipſi alios interpellaſſent.*
9 *Et an procedant prædicta,ſi minor non doceat ſe læſum eſſe ex tali non redemptione prædij?*
10 *Minor an reſtituatur,quando cum eo nihil penitus geſtum eſt,ſed omnia cum prædeceſſore ſuo?*
11 *Minor non poteſt alienare ius redimendi ſine decreto.*
13 *Minor videtur ipſe alienare illud quod redimere poteſt, & non redimit.*
15 *Author ſequitur opinionem Imperatoris contra I.C. in l. Aemilius. ff.de minor.*
16 *Declaratio l.etiam. ff.de minor.*
18 *An quod dictum eſt in minore in hoc, procedat in eccleſia?*
19 *Et quid ſi conditio appoſita in contractu non verificetur tempore authoris,ſed tempore minoris.*
20 *Et an procedat etiam contra pupillum,& poſthumum in vtero exiſtentem?*
21 *Et an procedat etiam in tempore à teſtatore præfixo?*
24 *Et an procedat in præſcriptione mixta?*
25 *Et an procedat de æquitate?*
26 *Et quid vbi forus æquitatis ſeruaretur, vel vbi ſtatuto caueretur, quòd æquitas ſeruetur.*
27 *An procedat quando præſcriptio conuentionalis eſſet dilatoria præſcriptionis legalis, exemplum?*
28 *Quid ſi princeps vellet hunc minorem reſtituere.*
30 *An procedat quando minor non habuit regreſſum contra tutorem,vel curatorem,qui neglexiſſet redimere,& emptor participauit de fraude?*
32 *Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptionem conuentionalem ſi non ex capite ætatis, ſaltem ex clauſula generali propter ignorantiam, vel aliud iuſtum impedimentum. communis quòd ſic.*
34 *Declaratio d.l. Aemilius.ff.de minor.*
35 *Emphyteuta ſuccurritur ſi propter ignorantiam non ſoluit canonem,licèt ex pacto defuncti tempus præfixum fuerit.*
36 *Minorem non poſſe reſtitui ex clauſula generali, vbi aliàs quilibet maior reſtitueretur,nimis abſurdum eſt.*
37 *Minor diuerſimode reſtituitur ex clauſula generali, & ex edicto minorum.*
38 *Argumentum a denegatione reſtitutionis ex edicto minorum, ad denegationem reſtitutionis ex clauſula generali,quomodo procedat.*
39 *An concluſio de qua nu.32.procedat etiam ſi effluxerunt 40. anni.*
40 *An non procedat ſi minor probet ſe læſum fuiſſe ex tali non redemptione pignoris?*
42 *Conditio deficiens dicitur ab initio actum infringere,quando diſpoſitio erat conditionalis.*
43 *An procedat quãdo emptor hoc tempus ex gratia conceſſiſſet?*
44 *An procedat quando minor haberet regreſſum contra tutorem,vel curatorem?*
45 *An procedat ſi iſte minor qui vult reſtitui,eſt actor?*
46 *An procedat quando læſio fuit penitus completa in vita ipſius venditoris?*
47 *An procedat,quando is qui reſtitutionem petit,tractat de lucro captando?*
48 *An procedat ſi iſta ignorantia eſſet craſſa,& improbabilis?*
49 *Quæ dicatur ignorantia craſſa & improbabilis.*
50 *Reſtitutio an detur cuilibet maiori ex cauſa iuſti impedimenti aduerſus præſcriptionem conuentionalem?*
51 *Quid ſi princeps voluit vti pecunia quam venditor habebat in promptu pro redimendo.*
52 *Quid ſi venditor dum pecuniam portabat,vt redimeret prædium, fuit à latronibus expoliatus.*
54 *Argumentum a prohibitione reſtitutionis ex cauſa ætatis,ad aliam ex edicto maiorum, quomodo procedat.*
55 *Aetas & impedimentum iuſtum paris potentiæ ſunt quo ad dirimendam reſtitutionem, dum tamen concurrant terminabiles.*
56 *Minor quare non reſtituetur ex capite ætatis aduerſus lapſum temporis ad redimẽdum,& ex clauſula generali ſecus.*

QVAESTIO LXXXVI.

De reſtitutione in integrum aduerſus renunciationes tacitas quæ in omiſſione iurium ſuorum conſiſtunt, & conſequenter in præſcriptione, & in primis de reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones conuentionales.

QVi omittit ius ſuum indefenſum, & non petit quod ſibi debetur,vel ad ſe ſpectat, vtique dicitur iuri ſuo tacitè renunciare. arg. l.aliena. verb. ff. de verb. ſign. cum ſimil.

Merito igitur poſt reſtitutionem in integrum aduerſus renunciationes expreſſas, videndum eſt de ea aduerſus renunciationes tacitas.

Et quoniam renunciatio iuris ſui tacita nihil aliud eſt,quam permiſſio & patientia ꝙ res ſua præſcribatur.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones agendum erit. & quoniam materia ampliſſima eſt, diſtinguendo ſpecies principales pręſcriptionum illarum, quamlibet per principales quæſtiones pertractabo.

Et incipiam à præſcriptionibus conuentionalibus, quam particulam hiſce articulis explicabo.

Primò, An regulariter detur reſtitutio aduerſus præ-

ſcriptiones conuentionales ex capite minoris ætatis.

Secundò, An detur minori, quando nihil cum eo conuentum, vel geſtum fuit?

Tertiò, an ſi non ſoccurritur ei ex edicto minorum, ſuccurreretur ſaltem ex clauſula generali, ex capite ignorantiæ?

Quartò, an regulariter ſuccorratur cuilibet maiori ex capite ignorantiæ, vel alterius iuſti impedimenti?

Articulus I.

AD primum, An ſcilicet regulariter ſuccurratur minoribus ex capite minoris ætatis aduerſus pre-
1 ſcriptiones † conuentionales, quando cum eis aliquid geſtum fuit?

Et quia articulus in themate principali non habet difficultatem aliquam, fac regulam quòd ſic. Tex. eſt in l. ait prætor. ff. de minoribus. in princ. & omnes allegandi tam in exemplis huius concluſionis, quàm in ſequentibus articulis, ſine ſcrupulo hoc admittitur.

Et facit, quod tradit Paul. de Caſt. in conſil. 13. nu. 4. lib. 2. & Tiraq. de vtr. retract. par. 2. §. 1. Glo.... num. 59. Vnde poteris aliud exemplum aſſumere.

2 Primum autem, quòd communiter † ab omnibus pro indubitato præſupponitur, quando ipſemet minor, vel pignus conſtituiſſet, vel prædium vendidiſſet cum pacto redimendi intra tantum tempus, &cæt. Tuoc enim abſque dubio negocium ſecum actum eſſe diceretur, & ideo reſtituetur, ſi forte tempus à ſeipſo conuentum, & ſibi præfixum non redimeret, Alb. in l. fi. oum. 7. & ibi Ang. nu. 2. C. in qui. caſ. reſt. non eſt nec. Soc. in l. filiusfa. §. in hac. num. 6. ff. de verb. oblig. Tiraq. præall. num. 59.

Per regulam d. l. ait prætor, in princ.

3 Secundum exemplum, † ſi emptor, vel creditor pignoris renunciaſſet legi commiſſoriæ, vel prorogaſſet tempus ipſi minori, quia hoc quoque caſu diceretur eſſe geſtum cum minore, ſi tempus ſibimet prorogatum labi permiſiſſet. Gloſ. in d. l. Æmilius, in verſ. erant, & in verbo, reſtitui, ff. de minor. Mauric. de reſt. in int. c. 99. Azo rubr. C. de reſt. in int. nu. 9. dicens, quòd in hoc caſu pronunciauit Imperator in d. l. Æmilius. & bene, & non in alio contra Pauli ſententiam, vt quidam putant. & idem Ang. in l. ſi intra, circa fin. C. de non num. pec.

4 Tertium exemplum eſt, quando minor † interpellatus fuiſſet ab emptore, vel creditore prædicto, quia reſtitueretur ſi ſpreta interpellatione non redimeret, Bar. in l. fin. nu. 6. C. in qui. cauſ. reſt. non eſt nec. & ibi Alb. nu. 7. Fulg. n. 2. vbi exemplum, in verſ. melior ergo &c. Ang. nu. 2. in fine. Gl. in d. l. Æmilius, & ibi Bar. nu. 5. Balb. de præſcrip. part. 6 principali, no. 32. verſ. 1. limita. & Ang. in d. l. ſi intra. Soc. in d. l. filiusf. §. in hac, n. 6. ff. de verb. obligat. Mauric. d. tract. cap 97. Alex. conſ. 141. num. 10. lib. 5. Iaſ. conſ. 162. col. 2. ver. & ex illa Gloſ. lib. 4. vbi de communi. Simon de Pret. conſ. 161. nu. 69. Nat. conſil. 482. nu. 2. lib. 2. Rul. à Valle conſ. 10. num. 3. lib. 2.

Et mouetur per l. ſi creditor, §. illud. ff. de diſtr. pign. & per l. ſi filius, §. in hac, ff. de verb. oblig. & per l. ſi non militantibus, cum Gloſ. ibi, C. de reſt. mil.

Et apud me clarè facit d. l. Æmilius ibi, denunciationibus, ex quo dicunt Doct. ꝙ minor denunciatus negligenter redimere reſtituitur, non obſtante ſententia Pauli, per l. Æmilius.

Sed contra arguit Vaſq. de ſucce. creat. lib. 1. §. 10. nu. 65. Quia, inquit, quòd minor interpellatus ſit contumax
5 † verus, ergo non reſtituitur, & dicit, ꝙ hoc contrarium tangit Abb. ſolus in c. audius, in 3. col. de reſt. in int. & repeti etiam Iac. de S. Georg. in d. l. fin. num. 19.

Sed quicquid ſit, tene communem, per iura & rationes prædictas. & ad contrarium hoc reſp. quòd in primis non eſt verum, quod hoc caſu dicatur contumax verus, cum non dixerit ſe nolle redimere, vt per Natt. conſ. 16. n. 4. in 1. par. vbi de communi & dixi ſup. q. 82. art. 9.

6 Præterea hic non poteſt agi de contumacia, † quia nullus dolus interuenire poteſt in negligendo ius ſuum, ſed negligentia duntaxat, præterea nullum delictum, in contumacia verò delictum committetur, vt ibi dixi, quia preceptum iudicis ſpernitur, quod in hoc caſu vbi de interpellatione partis tantum agitur, non cõtingit. vnde &c.

7 Concluſio prædicta ſic exemplificata. † Ampliatur vt procedat, etiam ſi tutoribus, & curatoribus minoris fuit facta denunciatio, vel interpellatio, vel prorogatio temporis, vel cum eis fuit conuentum de pacto redimendi, &c. Ita Mauric. d. c. 97. & videtur ſentire tex. in d. l. Æmilius, in fine.

Et veriſſimum puto, per ea, quæ habentur, C. etiam ſicut. vel cur. pec totum, & dixi ſup. in 1. part. q... art...

8 Limita tamen è contra hoc † de interpellatione, vt procedat ſi minor vel eius tutor, vel curator interpellati fuernat, ſecus verò ſi ipſi alios interpellaſſent, ita Sim. de Pretis conſ. 161. n. 69. in fi. dicens quòd concluſio procedit paſſiuè non actiuè, & bene.

Sed quæ eſt ratio? Dic ex eo, quia minor non reſtituitur aduerſus non completam à ſe præſcriptionem contra alium, vt dicam q. ſeq. art. fio. prout reſtitueretur hic, &c.

9 Limita ſecundò generaliter prædicta omnia, † vt non procedat niſi minor oſtenderit, & probauerit ſe læſum eſſe propter non redemptionem huiuſmodi pignoris, vel prædij, ita ſing. Soc. iun. conſil. 45. n. 5. lib. 4. & idem Soc. iun. conſ. 46. no 42. eod. lib. vbi etiam colligitur, quomodo & quando dicatur minori fuiſſe damnum non redemiſſe, quæ videas, cum caſus occurrerit, & idem vult Socin. idem conſil. 145. num. 80. lib. 1.

Et ratione clara probatur, quia minor non reſtituitur, niſi vbi læditur, l. nam & poſtea, §. ſi minor. ff. de tutor. & l. minorib. C. de reſt. in int. cum ſim.

Articulus II.

10 AD ſecundum, An reſtituatur † minor ex hoc capite minoris ætatis, quando nihil omninò cum eo geſtum fuit, ſed omnia cum prædeceſſore eius conuenta fuerunt de prædio redimendo intra tantum tempus, &c. & hoc tempus ipſi minori lapſum eſt?

Videtur, quòd ſic.

Primò, per l. etiam, ff. de min. vbi impoſſibile eſt aliquid fuiſſe geſtum cum minore, & tamen reſtituitur.

Secundò, per multas regulas iuris ciu. quas plenè deducit Bald. in d. l. Æmilius, num. 7. verſic. modo videamus, &c. quas per te videas.

Tertiò, quia vbi minor non poteſt alienare ſine decreto ibi ſi alienet, habet reſt. in int. vt dixi ſupra in 1. parte, q. 22. art. 9.

Sed minor nõ põt alienare ius redimendi ſine decre-
11 to; † vt doctè tradit Octau. Simonc. in tract. de decret. lib. 2. tit. 6. n. 3. ergo ſi ſic alienãdo hoc iure redimẽdi læditur, reſtituitur arg. l. alienationis verbo. ff. de verb. ſign.

Quartò, per text. clarum in d. l. Æmilius, in ratione ſui, ff. de min. Si teneamus, quod Imperatoris reſcriptum, & decretum ibi tenere debeat.

Quintò, per id quod arguit Iaſ. in d. l. filiusf. §. in hac, n. 5. ff. de verb. obl. per illum tex. inducendo vt per eum,
12 quando ſcilicet † minor nihil aliud egit, niſi quia non prohibuit, nec curauit, quod ſtipulator authoris ſui non impediretur per ſuos.

Sextò & vltimò fortiter ſic ego arguere ſoleo pro hac ſententia: Negari non poteſt quin aliquid geſtum fuerit cum minore, cum ipſe minor fuerit in cauſa, quare am-
13 plius redimere non poſſit. † & ſic, ſi reſpiciamus rei veritatem, vltimi dies redimendi elapſi ſunt ipſi minori, vnde ipſe minor fuit, qui amiſit ius redimendi, & non dubium eſt, quin ſi minor amiſit aliquod ius ſibi competens, reſtituitur, l. pen. C. de reſtit. in int. & l. non omnia, ff. de minor. cum ſimilib.

Neque

Digitized by Google

Neque dicatur, quod non ipſe præfiniuit, & pręſtrinxit ſibi tempus hoc, ſed prædeceſſor eius, quia reſpondeo, non referre vnde ortum fuerit hoc ius redimendi, competens ipſi minori, & tolle exemplum generale, certum eſt, quod ſi minor habeat obligatum ſibi aliquem
14 ex contractu cum defuncto † ſuo authore celebrato, & ſic competat ſibi actio contra eum, ſi imprudenter tranſigat cum illo debitore, vel cedat illi, vel renunciet cum damno ſuo, ſibi præiudicium facit, & reſtituitur, vt viſum eſt ſup. q. præced. per totum, & ſup. q... art.. an aduerſus tranſlationem, &c. Ergo eadem ratione ſi minori competat ius redimendi prædium à ſuo prædeceſſore cum hoc pacto venditum, alienandu hoc ius, ſiue deſerendu illud deperdi propria negligentia dicitur ſibi pręiudicare, & reſtitui debere.

In contrarium eſt communis concluſio omnium Doctorum. Azo in rubr. C. ſi adu. vend. in fine, & C. ſi adu. vend. pi. Gloſ. in l. fi. in fi. C. in quibus caſ. reſt. non eſt neceſſ. & ibi Bart. num. 6. Cyn. num. 4. Alb. num. 7. Bald. nu. 3. Paulus de Caſt. no. 2. Gloſ. in l. ſicut, in ver. ſeruanda ſunt, C. de præſcr. 30. ann. Gloſ. in l. 5. C. ſi adu. vſuc. & ibi Alb. in princ. Bald. num. 2. Paul. de Caſt. num. 3. Glo. Bart. Alb. & Bal. in d. l. etiam, ff. de min. Glo. in d. l. Æmilius, in Glo. pen. in fine, & in verb. quod, &c. Bart. num. 5. Alb. in princ. & num. 5. Soc. in d. l. filiusfam. §. in hac, num. 5. ff. de verb. oblig. & ibi Iaſ. nu. 5. vbi de communi. Ang. in d. l. ſi intra, in fine, C. de non nu. pec. Balb. de præſcript. part. 6. princip. num. 30. Maurie. de reſt. in integ. cap. 95. vbi latè. Ripa conſil. 1. in fine, in tit. de re iudic. Natt. conſil. 495. num. 2. & 3. Rol. à Valle conſil. 20. num. 14. verſ. ad ſecundum, lib. 2. vbi concord. & de communi. & alios ad ſaturitatem colliges ex adductis in ſeq. art.

Text. eſt expreſſus pro hac communi in d. l. Æmilius, ff. de minor. tenendo ſententiam Pauli Iureconſulti ibi, contra Imperatoris reſcriptum, prout tenendam eſſe volunt Doctor. eum ibi compilatores illam appoſuerint, & conſequenter cum non reprobauerint à Iuſtiniano, omne robur ſuſceperit, l. 2. C. de ver. iure enucl.

Text. eſt etiam in l. 5. C. ſi adu. ven. pign. ſecundùm communem intellectum.

Et ratio eſt communis omnium, quia ſi nihil hoc caſu cum minore geſtum eſt, non debet reſtitui, quia hoc modo maior defunctus, non minor reſtitueretur, contra l. 1. & l. 3. §. ſed vtrum. & l. cum mãdato, in prin. ff. de min.

Quid dicendum?

15 Si verum fatendũ à me eſt, mihi ſẽper placuit † prima opinio Imperatoris contra Pauli reſponſum. Tùm per d. l. etiam, ff. de minor. qui tex. videtur ineuitabilis, & mirabilis contra Paulum I. C. Tùm potiſſimum per rationem à me ſup. 6. loco ponderatam, cui difficulter reſponderi poteſt, vt ex infraſcriptis apparebit.

Sed quoniam durum nobis eſt contra ſtimulum calcitrare, tenendo cum cæteris omnibus, ſcribentibus ſententiam Pauli, ad contraria reperiendæ ſunt ſolutiones.

16 Ad primum, † poteſt reſponderi dupliciter.

Primò, quòd ibi ſumus in præſcriptione legali, non autem in conuentionali, & ita communiter reſpondent Doctores.

Sed certè text. generaliter loquitur, dum dicit vſucaptum amiſit.

Secundò igitur dixerũt alij, quòd ibi minor reſtituitur aduerſus præſcriptionem à ſe non completam contra alium; vt per Mod. in cap. placuit, de pręſcrip. & tangam inf. q. ſeq. art. fin.

Sed hoc quoque eſt reſtringere illum text.

Tertiò igitur dici poteſt, quòd datur reſtitutio ei, qui in vtero fuit, dum completa fuit præſcriptio, quia legitimo impedimento fuit impeditus quominus redimeret, vnde, ſi non ex edicto minorum, ſaltem ex clauſula generali ſuccurrendum fuit ei.

Ad ſecundũ dic, vt dicam ad vltimum argumentum, quod ego feci, ad quod tendunt rationes, & regulæ Baldi in d. l. Æmilius.

Ad tertium poteſt dici, quòd argumentum non procedit in caſu noſtro, quia hoc ius redimendi alienauit prædeceſſor maior conſiderata primordiali cauſa amiſſionis illius, id eſt, præfixio termini ad redimandum ab illo facta.

Ad quartum, non poteſt dici aliud, niſi quod Imperatoris decretum ibi non fuit approbatum; ſed Pauli ſententia, &c.

17 Ad quintum, dic cum Gl. † ibi, quod loquitur quando pupillus aliquid ipſe fecit, & ſic cum eo aliquid geſtum eſt; nec illa verba, non videtur per pupillum ſtetiſſe, repugnant huic ſenſui, quia qui facit contra ſtipulationem, vel committẽdo, vel omittendo faciat, ſatis eſt, quod per eum ſtat quo minus illi pareatur, vt de ſe patet. Sed certè negari non poteſt, quin hæc quoque diuinatiua ſit, vel ſaltem reſtrictiua reſponſio ad illum tex.

Ad ſextum; non video quid poſſit dici, niſi quod iſta præſcriptio cauſata fuit primordiali cauſa, & origine attenta, ab ipſo defuncto maiore, qui illud tempus redemptioni prædiorum, vel pignoris præfixit; vnde ſi reſtitutio minori daretur quando nihil cum eo innouatum eſt, daretur aduerſus præſcriptionem contra maiorem completam, quòd ex hoc edicto fieri non poteſt; d. l. cum mandato, cum ſim.

Retenta hac communi concluſione.

Amplia in primis aliquibus notabilibus modis, &
18 Primò, vt procedat etiam in Eccleſia, † Henr. Boich. in c. fin. num. 17. de reſt. in integr. & ibi Bellam. num. 14.
19 Amplia ſecundò, etiam ſi conditio contractus † à prædeceſſore celebrati non fuiſſet impleta tempore illius, ſed minoris; ita Bal. in d. l. fin. num. 3. C. in quib. cauſ. reſt. non eſt nec. & ſequitur Balbus in tract. de præſcript. in 6. parte principali, num. 31.
20 Ampliatur † tertiò, vt procedat etiam contra pupillum, imò & contra poſthumum, & ſic minorem in vtero exiſtentem; ſecundùm Gloſ. & Bart. in d. l. etiam, & Balb. d. 6. par. principali, num. 35. & hoc eadem ratione, de qua in concluſione.
21 Ampliatur † quartò, vt procedat etiam in tempore à teſtatore præfixo, ita Paul. de Caſt. in d. l. fin. num. 2. Bart. num. 12. Fulg. num. 7. & Ang. num. 2. qui hanc præſumptionem vltimæ volũtatis appellat. Idem Bart. in d. l. etiam, num. 3. ff. de minor. Bald. præall. num. 32.

Et hoc per l. 3. §. ſi hæres, ff. de minor.

Sed certè illa lex contrarium probat, vt dixi plenè ſupra aliàs in illa dubitatione, an minor reſtituatur aduerſus ſpretum præceptum teſtatoris?
22 Et ideo poteſt declarari hæc ampliatio, † vt procedat quoad hoc, quòd ſcilicet minor non eſt tutus ipſo iure, ſicut ſolet eſſe in præſcriptionibus temporalibus regulariter, & ratio eſt, quia cæpit à defuncto, &c. vt dicam
23 inf. circa præſcriptiones † legales temporales, ſecus verò quantum ad hoc, vt reſtitui non poſſit, quia immo reſtituitur, vt d. § ſi hæres. & ita in ſpecie declarat Balb. in tract. de præſcript. d. par. 6. num. 32. in fine.

Ampliatur quintò, etiam in præſcriptione mixta,
24 † id eſt, quæ ſapit naturam conuentionalis, & legalis, ſed dicam de hac particulariter in ſeq. quæſt.
25 Limitatur autem è contra pluribus alijs mod. † &

Primò, vt procedat de rigore iuris tantum, nõ autem de æquitate, ita inquiunt Alb. in d. l. Æmilius, nu. 5. poſt Iac. de Aren. & Bald. ibi nu. 8. dicit, ꝙ hæc eſt cõmunis omnium declaratio ad d. l. Æmilius, vt. ſ. ibi Imperator motus fuerit ex æquitate, Paulus verò de rigore iuris.

Quid autem ſeruari debeat, poteſt dubitari. Ex præfatis autem Alb. dicit, quòd æquitas ſeruabitur, cum ſcripta ſit in d. l. Æmilius, iuxta notata in l. placuit, C. de iud. Bald. contra, dicens quòd id, quòd iuſtum eſt, ſequendum eſt.

Tu quid dicis?

Dico,

Dico, quòd ſententia communis in ſe mihi non placet, vt ſupra dixi; ſed tenendo illam, limitatio non eſt tenenda, quia aliàs concluſio nunquam locum haberet.

26 Niſi dicas, ꝙ poterit procedere, † vbi forus æquitatis adeſſet; vel vbi ſtatuto caueretur, quòd in præſcriptionibus, ſiue in iuribus per præſcriptionem amittendis, æquitas, non rigor communis attēderetur; Quod nota.

27 Limitatur ſecundò, vt non procedat, † quādo præſcriptio conuentionalis eſſet dilatoria præſcriptionis legalis; vtputa ſi factum eſſet pactum durāte tempore luendi pignus, ex diſpoſitione l.fin. C.de iur.dom. impetr. Nam tunc datur reſtitutio aduerſus talem præſcriptionem; ita pulchrè ex Marc. Anguſc.conſ.264.n.30.& ſeq. lib.1.& pro cōmuni Mich.Graſſus Comm.Opin.lib.2. c.t. in fine, ꝙ eſt notādum, & dicam plenius quæſt.ſeq.

28 Limitatur † tertiò, vt non procedat, quando Princeps vellet hunc minorem in integrum reſtituere; quia poſſet, vt demum concludit Boer. deciſ.140. num.3. & ſeq. cum cōcord. per eum. Qui quidem licèt non exprimat, an loquatur de præſcriptiona legali, vel conuentionali incepta aduerſus authorem minoris, tū neceſſe eſt, ꝙ de illa dubitet, quia loquitur de infante reſtituendo, & dubitat; Vnde neceſſe eſt fateri, vel quod fatua ſit dubitatio, vel quòd de cōuentione facta à parte loquatur.

29 Limitatur † quartò, vt non procedat in impedimentis, propter quæ dicitur quis ex neceſſaria cauſa abeſſe, vt dicam inf. art.fin.

30 Limitatur † quintò, niſi minor non haberet regreſſum contra tutorem, vel curatorem, qui neglexiſſent redimere, & emptor participauit da fraude, tunc enim in ſubſidium reſtituitur minor. Ita poſt Paul. de Caſt. in l.1. C.ſi adu.ſol. Vaſq. de ſucceſ.creat. lib.1. §.10. in fine. Et facit in terminis pro hoc d.l Æmilius, in fine.

31 Limitatur ſextò, vt non procedat † quando minor ignorauit, vel aliter impeditus fuit redimere, & ſic an ex clauſula generali ſaltem reſtituetur. Sed, quia dubia limitatio eſt, explico per integrū articulum ſequentem.

Articulus III.

32 AD tertium, An ſcilicet † minor in caſu præcedenti ſi non reſtituitur ex edicto minorum, quia nihil geſtum eſt cum eo, reſtituatur ſaltem ex clauſula generali, prætextu ignorantiæ probabilis, quia in ius alterius ſucceſſit?

Videtur, quòd non.

Primò, quia iſto modo eſſent impoſita iura verbis, & non rebus, quid enim refert an minor vno, vel alio modo reſtituatur? vt dicit Iaſ. in d.l.cum filiusfam. §.in hac, num.5. verſ. ſed aduerte, ff.de verbor.oblig.

Secundò, quia non minus fauendum eſt ætati, quàm abſentiæ, vel ignorantiæ, vnde ſaltem paris priuilegij ſunt reſtitutio ex edicto minorum, & ex edicto maiorum, vt dixi ſupra ex communi ſententia, quæſt.5. art.1. Sed minori non ſuccurritur hoc caſu fauore ætatis, ergo &c.

Tertiò, quia valet argumentum negatiuè ſic, non de-
33 bet dari minori reſtitutio ex capite ætatis, † ergo neque ex capite ignorantiæ maiori, Gloſ. in l.necnon, §. quod in eis, verſ.non perbibeant, ff.ex quibus cauſis maior. & dixi ſupra d.art.1. ergo &c.

Quartò, quia ita tenent, quàmplurimi grauiſſimi Doctores; Hoc enim voluit Gloſ. in l.ſi cum militarib. C.de reſtit.mil. & per eam Bald. in l.2.C.ſi adu. vend. pign.& ibi Salyc.& Raph.Cuman.in d.l.cū filiusfamil. §.in hac, & ibi Iaſ. in puncto iuris hanc amplecti videtur. Idē Petr.& Cyn. in auth.quas actiones, C.de ſacroſ. eccl. & in l.2. C.de iur.emphyt.& latiùs plurib. fundamentis firmat Curt.ſen.in conſ.58.ſuper præmiſſa, per totum, & qui ſemper pro hac ſentētia allegatur. Tiraq.de Retr. Lignagier, gloſ.4.§.35.nu.43.& 45. cum concord. per eum. Bero.conſ.121. per totum, lib.3. vbi plenè hanc defendit. Mar.Anguſciola idē multipliciter probat & tenet in conſ.212. per totū lib.1.& conſ.254. per totum, & conſ.264. per totum, eod.& Sim. de Pretis conſ.261. ſub nu.68.& ſeq. latè Soc.iun.conſ.45.nu.3 & 4. lib.4. & conſ.46. à num.9. vſque ad num.34. vbi decem fundamentis hoc firmare nititur.& idem in conſ.54.nu.8. lib... & dicit hanc fortè eſſe magis communem, vt per eum in d.conſ...num.36.& Tiraquell.in d.tract.de vtr. retr.in ſecunda parte, §.1.gl.2.nu.56.57.& ſeqq. ex quo habebis concord.

Sed contrarium tenent alij Doctores magis communiter, Bar.in d.l. Æmilius, nu.5.ff.de minor.& ibi Fulgoſ.nu.9. Bart. & alij communiter in d.§.in hac. Bar. ibi num...Imo.& Alexan.num.4.& 7. Soc.ſenior num. 7.& de communi.& ibi quoque idem teſtatur Iaſ. ſub nu.5. Bart.in d.l.2. C.ſi adu.vend.pign.nu. .. Aret. ibi in l.1. in fine, Io. Annibal.in repet.l.poſt cōtractum.nu. 146. ff.de donat. Cagn. in l.qui in alterius, num.5. de regul.iur. & in l.2. num.224. & in Repet. num. 284. & dicit eſſe communem, & ab ea non eſſe diſcedendum, quicquid alibi tenuerit. Mauric. de reſt.in integr.cap.111.& capitulo 299. Balb.in tract. de præſcript.in 6. parte princ. num.32.verſ.20.limita. Gomeſ. in tract.de contract. tit.2.de empt.& vend.numero 27. poſt medium, verſ. ꝙ tamen procedit, & eſt verū, &c. Vaſq. de ſucceſſ.creat. libro 1. §.10. numero 166. Alexand.conſil.141.num.10.lib.5. Riminal.conſ.88.num. 30.lib.1. Soc.iun.conſ.104.nu.25.lib.3. Natta conſ.492. nu.8 & dicit nimis durum eſſe recedere ab hac opinione, quia æquitati innititur.& Rol. in conſ.11.n.4. lib.2. vbi de communi & de magis communi; & itò quòd ita omnes indifferenter tenent cum Bart. teſtatur Iaſ. d.§. in hac, licet ipſe dubitet in puncto iuris.& de communi etiam Cagnol.in d.l.2. C.de pact.inter empr.& vendit. in prima lectura, numero primo. & in repetit num.84. & iudicando ſequitur Franciſc. Marc. deciſ.514.numero 3.

34 Et mouentur per d.l.Æmilius † ponderando, quòd hoc modo poteſt ſaluari reſcriptum Imperatoris ibi, & ſi diceretur ꝙ ſic intelligendo non erat opus reſtitutione Imperiali, quia quilibet iudex reſtituere potuiſſet.

Reſpon. Bartol. quòd illa puella ibi non petijt ſe reſtitui ex hoc capite, ſed ex capite minoris ætatis, vnde ad ſupplendum defectum petitionis Principis authoritas requirebatur.

Sed certè hæc diuinatiua ſunt.

Ego puto omninò tenendam communem vti æquiorem, & veriorem, quia non video rationem quare ſi regulariter datur reſtitutio ex hac generali clauſula propter iuſtam ignorantiæ cauſam in omnibus caſibus, in quibus quis non proſecutus eſt ius ſuum, vt dicam infra quæſt.90. quare non idem in hoc caſu? & certè quantum ad hoc non puto poſſe aſſignari congruam rationem differentiæ inter præſumptionem legalem, & conuentionalem. Neque mouet, ꝙ in præſumptione conuentionali tractetur de danda reſtitutione aduerſus factum defuncti maioris, quia non ad hoc petitur reſtitutio, ſed ad reſtituendum ipſi hæredi tempus quòd ipſo ignorante lapſum eſt, propter quam ignorantiam non
35 potuit ius ſuum proſequi, & redimere. Sic etiam ſuccurritur emphyteutæ, qui propter ignorantiam non ſoluit canonem, licet ex pacto defuncti tempus ſolutioni præfixum fuerit, vt dicam infra quæſt.89. art... Quæ omnia quæ dicam per diſcurſum illius quæſt. & ſeq. confirmant hanc ſententiam, & etiam quæ dicam art. ſeq. in terminis illam comprobant.

Et ſic tenendo, prout tenendum eſt.

Ad contraria reſpond. ſic.

Ad primum reſpond. quòd leue argumentum eſt, quàm multis enim in caſibus reſtituitur minor ex clauſula generali, & non ex capite ætatis? & certè ridiculum
36 eſt, quòd minor non poſſit reſtitui † ex illo edicto, & capite

Digitized by Google

pite quo reſtituuntur maiores in eodem caſu, in quo ſi
eſſet maior reſtitueretur,cum ſic ipſa minor ætas eſſet
odioſa,non fauorabilis minori,& in eodem caſu minor
eſſet peioris conditionis, quàm maior in materia reſti-
turionia in integr.

Præterea ad argumentum reſpond.quòd diuerſimo-
37 de reſtituatur minor † ex clauſula generali,& diuerſi-
mode ex edicto minorum,nam in primo caſu non reſti-
tuitur niſi in ſubſidium, quando non habet regreſſum
contra tutorem,vel curatorem,vt dicam in limit.ſecun-
do caſu quando reſtituitur , reſtituitur etiam ſi contra
eos regreſſum habet;vt l.1.C.etiam ſi tut. vel curat. &
dixi ſupra quæſtio.22.art.1. & 3.

Ad ſecundum,& tertium reſpód.breuiter,quòd pro-
cederet argumentum,quando denegatur reſtitutio mi-
nori ex eadem cauſa,quæ limitat etiam contra maioré,
38 † puta,quia minor vellet reſtitui contra patrem,vel ad
lucrum odioſum, & ſimilia, & ſic loquũtur contraria,
& in ſpecie Glo.in d.l.necnõ, §.q; eius,&c. Sed hic non
ita accidit,quia minori vt minori denegatur, quoniam
nihil cum eo geſtum fuit,vnde nihil perperam videtur
feciſſe ex quo veniat reſtituendus,ſed vt maiori non de-
ber denegari,quia in reſtitutione maiorum non atte͂ditur,
an aliquid cum eo geſtum fuerit,vel ne,quinimmo
quando nihil cum eo geſtum fuit,ſuccurritur ei ex præ-
ſumpta ignorantia,quæ aliàs non præſumeretur .

Ad quartum reſp. quòd authoritates prædictorum
debent cedere authoritati Bartoli,& communis opinio-
nia, præſertim,vbi opin. Bart.manifeſtè innititur æqui-
tati, contraria verò continet nimium,& ſuperſtitioſum
rigorem .

Qua communi retenta,declara aliquibus modis.

39 Amplia primò, † vt procedat etiam ſi effluxerint 40.
anni,vt in præſcriptione conuentionali 40.annorum lo-
quitur Cagnol.in d.l.2.num.218.C.de pact.inter empt.
& vend. vbi de communi .

40 Limita econtra pluribus modis;† Et primò, vt proce-
dat ita demum ſi minor probet ſe læſum fuiſſe,ex tali nõ
redemptione pignoris,vel prædij,aliàs ſecus. Vt latè de-
ducit Socin.iun. conſil.45.nu.5.lib.4.& conſil.46.num.
42.eod.lib.& conſil.145.nu.80.lib.1. ex quo in d.con-
ſil.46.num.42. colliges etiam practicam probandi mi-
norem eſſe læſum,vel non læſum, propter non redem-
ptum prædium à ſuo prædeceſſore venditum cum pa-
cto &c.& idem dicit Bero.conſil.121. num.11. lib.3. &
conſ.122.num.9.lib.3.

Et facit vulgata regula l. nam & poſtea, §. ſi minor,
ff.de iureiur.& l.muneribus,C.de reſt.in integr.cũ ſim.

41 Limita ſecundò,† vt procedat quando pactum de re-
trouẽdẽdo fuiſſet ſimpliciter appoſitũ;videlicet,& pro-
miſit reuendere intra 4.annos:ſecus ſi ſub cõditione,vi-
delicet & promiſit reuendere,ſi intra 4.annos venditor,
vel heredes eius ſoluerint dictam pecuniã, ita Soc.iun.
d.conſ.46.num.23.& num.36.verſ.2.etiam.lib.4.

Per illam rationem, quia diſpoſitio conditionalis ſi
42 non verificatur conditio, † dicitur ab initio actum in-
fringere, & diſpoſitionem pro non facta haberi , vt
per Soc.præall.

Sed ego contrarium puto veriùs,quia reſtituitur quis
aduerſus non impletam cõditionem,ſi legitima de cau-
ſa fuit impeditus,vt dixi plenè ſup.q.85.art.2. Quæ ibi
dicta confundunt hanc Soc.conſiderationem .

43 Limitatur tertiò,niſi emptor hoc tempus † ex gratia
conceſſiſſet.Ita Soc.iun.conſ.46.num.32.lib.4.

Sed aduertendum eſt, quia hæc limitatio in primis
non poteſt applicari præfatæ concluſioni, quia ſi hanc
gratiam emptor fecit ipſi minori ſucceſſori,diceretur cum
eo aliquid geſtum, & ſic ex capite ignorãtiæ non pote-
rit reſtitui,quia nulla ignorãtia aderit,& reſtituetur ni-
hilominus ex capite ætatis,quia cum eo aliquid geſtum
fuit,per d.l.Æmilius,& dicta ſup. eod.art.1. Si verò fe-
cit illam ipſi prędeceſſori authori minoris,mihi non vi-
detur conſtituere rationem differentiæ quo ad ipſum
minorem ignorantẽ, vt ſcilicet minus reſtitui debeat,ſi
hac gratia vti non potuit,quia ignorauit, quàm ſi iure
conuentionis,& pacti vti non potuiſſet .

44 Limitatur quartò, vt non procedat, quando minor
haberet regreſſum contra tutorem,vel curatorem,quia
tunc hæc reſtitutio ex hoc capite ſubſidiario non datur,
donec iſte recurſus adeſt. Natta conſ.492. nu.9. & ſeq.
Bero.conſ.121.n.18. in fin. & ſeq.lib.3. vbi de ſcientia,
& negligentia matris,& idem Bero.conſ.122.num.12.
lib.3.& facit Rol.conſil.10.num.20.lib.2.

Sublimitandum tamen, vt dixi ſup.q.22. artic.4. circa
materiam tituli,C.etiam ſi tut.vel cur.

45 Limitatur quintò,vt procedat,† quando is qui vult
reſtitui,eſt reus cõuentus,ſecus verò ſi eſt actor;ita Soc.
iun.conſil.46.nu.29.lib.4.& Bero.conſ.122.nu.6.lib.3.

Sed non placet,vt dixi ſup.q.8.art.9.circa reſtitutio-
nem ex capite ignorantiæ.

46 Limitatur ſextò,vt procedat † quando læſio fuit com-
pleta poſt mortem venditoris , ſecus ſi penitus in vita
ſua Bero. conſil 122.num.4.lib.3.cum exemplo,vt per
eum;& hoc dubium non habet .

47 Limitatur ſeptimò,vt procedat † quando iſte minor
hæres tractat merè de dãno vitando,ſecus verò ſi de lu-
cro, puta ſi res nimis fuit aucta quo ad preciũ,Ita ſing.
Mar.Anguſc.conſ.205.n.5. dicens quod hoc caſu dare-
tur reſtitutio cũ damno tertij,quod nõ admittitur in re-
ſtitutione ex clauſula generali.& idẽ Anguſ.cõſ.213.ad
fin. ex quo habes, quòd hæc reſtitutio daretur etiam ad
lucrũ,niſi eſſet cum damno tertij.l.ſi Stichum,ff ex qui.
cau.maior.& idem Anguſ.conſ.254.col.pen.& fin.

48 Limitatur octauò,vt non procedat, † ſi iſta ignoran-
tia eſſet craſſa & improbabilis,quia tunc non reſtitue-
retur minor,neque etiam ex hoc cap.

Quæ autem in propoſito dicatur ignorantia craſſa,
49 † & improbabilis,dicam inf.q.90.art... Vnde habebis
etiam alias limitationes ad propoſitum per diſcurſum
quæſtionis illius.

Articulus IV.

50 AD quartum,An ſcilicet maiori † ſuccurratur ad-
uerſus hanc præſcriptionem conuentionalem ex
capite iuſti impedimenti ?

Videtur quòd non; Quia non ſuccuritur minoribus
hoc caſu ex cauſa ætatis,ergo neque maioribus ex cauſa
impedimenti, Gl.in l.necnon,§.1.in verbo,prohibeant,
ff ex quib can.maior.

Sed cõtrarium diligenti inquiſitione reperi à Docto-
ribus communiter teneri,in diuerſis & peregrinis locis;
Et in primis Maur.de reſt.in inreg.c.332.& c.398.exem
plicans ex Paulo de Caſt. conſil.207. donatio prædicta,
51 & ex Rom.cõſ.3 in caſu,ſi princeps † pecuniam quam
venditor in promptu habebat pro ſuis neceſſitatib. ab
illo petijt,vel aliter alicui alteri publico commodo oc-
currere requiſitus fuit venditor, & propterea effugerit
tempus redimendi.

Ad idem reperio Tiraquell.in tract.de retract.lign.
§.3.gloſ.3.num.5. & idem de tract.conuent.§.1. gloſ.2,
nu.60.& ſeq.ex quo colligo quod idem erit,ſi dum ven-
52 ditor † pecuniam pro redemptione prædij ad empto-
rem portabat, fuerit à latronibus expoliatus, vel illam
expenderit pro redemptione patris, vel filij, &c.

Ad idem Socin. iun. conſ.104. num.15. & ſeq. lib.3.
vbi pulcher caſus huius reſtitutionis adeſt, de quo dixi
53 ſupra circa reſtitutionem ex capite erroris.† & Pedem.
in terminis deciſio.69.num.16. & in fin. verſic.accedat,
& Tiraquell.de retr.conuent. §.1. gloſ.2.num.19.cum
concord. vbi generalius loquitur in omnibus impedi-
mentis , propter quæ dicitur, Reip. cauſa abeſſe .

Et pro hac concluſione facit l.1.ff.ex quib.cauſ.maio.
ibi, ſi quid diminutum fuerit de bonis eius .

Facit

Facit etiam l.2.C.de reſtit.milit. ibi, actione ve qua comperente eis, aliquis liberatus fuerit.

Ratio autem clara eſt, quia non poteſt dari bona ratio differẽtiæ, quare ſuccurratur maioribus ex hoc edicto aduerſus præſcriptionem legalem, vt toto ferè titulo, ff. ex quibus cauſis maio. & aduerſus præſumptionem conuentionalem ſecus, immo per omnia eadem æquitas in vtraque ſpecie præſcriptionis idem ſuadet, vt manifeſtum eſt.

Ad contrarium ſolummodo difficultas eſt reſpõdere. Duplicitet autem ita ſatisfieri poteſt.

54 Primò, † quòd argumentatio Gloſſæ in d.l.necnon. in verbo, prohibeãt, quam Doct. paſſim ad hoc allegãt, procedit quando adeſt eadem ratio prohibendi vtramque reſtitutionem, id eſt, q̃ impedimentum, quod tollit reſtitutionem ex edicto minorum, militat etiam eadem ratione quo ad reſtitutionem ex edicto maiorum, videlicet, ſicut non datur reſtitutio contra patrem ipſi minori, ita nec maiori, & ſic de ſimilibus, aliàs ſecus, quinimmo regulariter reſtitutio ex hoc edicto maiorum datur, vbi non competit reſtitutio ex edicto minorum, vt patet ex his, quæ dixi ſup. q.4. art.5.

Secundò reſp. quòd licet paris potẽtiæ ſint ad obtinen-
55 dam reſtitutionem ætas, † & impedimentũ iuſtum, tamen debent concurrere termini habiles, id eſt, vt ætas poſſit operari potentiam, & effectum ſuum in caſu de quo agitur, ſicuti poteſt iuſtum impedimentum.

Dico autem, quòd minor non poteſt reſtitui ex capi-
56 te † ætatis aduerſus lapſum temporis ad redimendum hoc caſu, quia ſic hoc poſſet, poſſet ex capite imprudentiæ, & imbecillitatis conſilij, ſed talis defectus ſi reſpiciat tantum ipſam omiſſionem redimendi, non eſt ſufficiens cauſa reſtitutionis, quia non ipſum omittere ſimpliciter eſt cauſa læſionis, ſed pactum factum ab eius prædeceſſore, quod non poſſit redimi, niſi infra tantum tempus, vnde fit, quod ſi ipſemet minor fecerit pactum, quando vendidit, reſtituitur poſt excurſum ius & tempus redimendi, non aduerſus tempus elapſum vt tantundem detur, ſed aduerſus pactum ſibi præiudiciale, ac ſi tempus præciſum appoſitum non fuiſſet; Si verò pater ipſius minoris vendidit eum dictu pacto, non reſtituitur minor poſt excurſum tempus, quia aduerſus lapſum temporis non poteſt reſtitui, quoniam in cauſa ipſius lapſus, id eſt, quod tempus laberetur, non ipſe in cauſa fuit, ſed pater eius. Aduerſus verò pactum patris minus reſtituitur, quia pater, cui nulla competebat reſtitutio, & non ipſe pactus eſt: Vnde reſtitueretur aduerſus factum maioris, non minoris, contra l.3. §. ſed vtrum, ff. de min. & l. cum mandato, ff. eod. Quod non euenit in caſu reſtitutionis orientis ex iuſto impedimento, nam iuſtum impedimẽtum poteſt operari effectum ſuum etiam aduerſus factum maioris, vt apparet generaliter ex toto ti. ex quib. cau. maio. non dico, vt pactum reſcindatur, ſed vt conditio appoſita in pacto ſi impleri non potuit, ex iuſta cauſa impedimenti habeatur pro impleta, vt l. ſi ita ſtipulatus, ff. de verb. obl. vel ſaltem vt ad implendam illam reſtitutio detur, vt l. ſi quis ſtipulatus, ff. ex quib. cauſ. maio. & dixi ſup. q.85. art.2.

Concluſio igitur ſit, quòd quilibet maior ex cauſa iuſti impedimenti reſtituitur aduerſus præſcriptionem conditionalem. quam

57 Amplia vt procedat, † vel ab ipſomet, vel à prædeceſſore eius res vendita cum hoc pacto redimendi fuerit, vt per Socin. iun. conſ.104. num.15. & ſeqq. lib.3. & eadem ratio militat in vtroque caſu, vt manifeſtum eſt, ideo &c. l. illud, ff. ad leg. Aquil. cum ſim.

Hæc de præſcriptione conuentionali dicta ſint, de mixta verò, id eſt, de reſt. in integ. aduerſus lapſum temporis ad redimendum vigore iuris congrui, vel iure ſanguinis, dicam q. ſeq.

S V M M A R I A.

1 Reſtit. in integ. an detur aduerſus lapſum temporis ad redimendum iure ſanguinis, vel iure congrui?

2 Quid in reſtitutione ex edicto maiorum.

3 Quid in reſtitutione ex edicto minorum.

4 In iis, quæ rigorem iuris concernunt, nemini parcitur.

5 Reſtitutio in int. an detur aduerſus lapſum temporis ad obijciendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel dotis?

6 Præſcriptio hæc non capit ſubſtantiam a conuentione hominis, ſed a diſpoſitione legis.

7 Reſtitutio an detur aduerſus præſcriptionem non completam contra alium?

8 Minor an reſtituatur quando ex negligentia propria patitur ſibi præſcriptionem interrumpi?

9 Declaratio l. etiam. ff. de minor.

10 Declaratio l. ait prætor. § item et. ff. ex quibus cauſis maior.

11 Præſcribens poſſeſſionem quærit ſibi dominium vtile, vel directum.

12 Is contra quem præſcribitur de duobus conqueri poteſt, de amiſſione poſſeſſionis, & dominij, & nu. 13.

14 Minor an reſtituatur aduerſus poſſeſſionem amiſſam, & damnum illius?

15 Minor hoc caſu agit de damno vitando, non de lucro.

16 Et an idem procedat in damno amiſſionis quaſi poſſeſſionis?

17 Minor reſtituitur aduerſus amiſſam ſeruitutem, ſeu quaſi poſſeſſionem eius.

18 Reſtitutio in integrum neceſſaria eſt in amiſſione quaſi poſſeſſionis iurium incorporalium.

19 Reſtitutio in integrum aduerſus amiſſam quaſi poſſeſſionem iuris priuilegij alicuius, propter non vſum, ſeu non practicatum priuilegium in caſu occurrenti, an concedatur?

20 Reſtitutio an detur aduerſus amiſſum ius, ſeu quaſi poſſeſſionem iuris reſcripti propter non præſentationem, vel non vſum eius?

21 Quid ſi minor doloſè omiſerit vti reſcripto.

22 Et quid ſi interim minor aliud reſcriptum impetrauerit.

23 Reſtitutio an detur aduerſus non acquiſitum dominium per præſcriptionem a ſe inceptam?

24 Quid ſi ſimus in præſcriptionibus odioſis, id eſt, quæ currunt mero odio non petentis. & 25.

26 Declaratio l. ſciendum. iunctis ll. ſequen. ff. ex quibus cauſ. maior.

27 Actio non poteſt operari, vt facta pro infectis habeantur.

28 Reſtitutio ad lucrum non datur cum damno alterius.

29 Reſtitutio etiam minoribus non datur ad id quod potius in odium alterius, quam in vtilitatem eius tendit.

30 Quid ſi ſumus in præſcriptionibus, fauorabilibus, id eſt, quæ currunt ad fauorem poſſidentis.

31 Declaratio l. ſi fundum. in fi. ibi, ſi pauciſſimi dies. ff. de fundo dotali.

32 Declaratio l.1. § non ſolum. ff. de fun. inſtru.

33 Intereſſe, ſeu lucrum ceſſans præſcriptionis non completæ non parit actionem aliquam.

QVÆSTIO LXXXVII.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones mixtas inter conuentionales, & legales. Et aduerſus non completam præſcriptionem contra alium.

CVM autem ius redimendi, de quo proximè tractatum eſt, competat ſæpenumero non ſolùm ex pacto, & conuentione, ſed etiam ex lege municipali, vel conſuetudine, vel etiam iure communi, ſed lapſus temporis veniat ad corroborandum contractum defuncti, vt in præſcriptione retractus iuris con-

congrui,vel iuris ſanguinis,vel ſimilium,quas plerique vocant præſcriptiones mixtas. Meritò hic ſpecialiter de illis ſubijcere & tractare mihi viſum fuit.

Breuiter autem hiſce articulis rem abſoluam.

Primò, An detur reſtitutio ex aliquo edicto, aduerſus lapſum temporis ad redimendum iure ſanguinis competentis, vel iure congrui?

Secundò, An aduerſus lapſum temporis ad obijciendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel dotis?

Tertiò, An aduerſus non completam præſcriptionem contra alium?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet detur reſtitutio † ex aliquo edicto aduerſus lapſum temporis ad redimendum iure ſanguinis, vel iure congrui competentis?

2 Et quidem quantum attinet ad reſtitutionem † ex edicto maiorum propter aliquod iuſtum impedimentũ, clari iuris eſt, quòd reſtitutio datur, per ea quæ in fortioribus terminis concluſa ſunt ſupra q. præced. art. fin.

3 Quantum verò pertinet ad † reſtitutionem ex edicto minorum, ex capite ætatis, dubitari poteſt.

Videtur enim, quòd non detur reſtitutio.

Primò, quia ſumus in ijs quæ concernunt rigorem
4 iuris, in quibus nemini parcitur, † & in his quæ concernunt omiſſionem formæ, in quibus nemo excuſatur. l. fi. C. de teſtamen. cum ſimil. per infraſcriptos ita arguẽtes.

Secundò, quia ita tenent Tiraquell. in tract. de vtroque retrac. in 1. parte. §. 35. gloſ. 2. nu.... & ſequitur Didac. Pract. Quæſt. c. 26. nu. 4. verſ. 4. & Tiraq. præalleg. Gloſ. §. 8. gloſ. 7. nu. 23.

Sed in contrarium eſt communis aliorum ſententia. Io. Fabri in l. fin. in princ. C. in quibus caſibus reſtit. non eſt neceſſ. Ioan. Andr. in cap. conſtitutus. col. penult. verſic. venderet. de reſt. in integ. & ibi Bellam. ſub nu. 9. in princ. & verſ. quarta concluſio. Card. in nona oppoſ. Alciat. in tract. præſumpt. reg. 1. præſump. 20. poſt medium, in l. dubium. C. de contrahen. empt. & l. quatenus. ff. de reg. iur. & Caſſan. ſuper conſuet. Burgun. rub. 1. §. 8. verſic. nunquid autem. nu. 27.

Per tex. & Glo. ibi in c. conſtitutus. de reſt. in integ.

Ego puto omnino veriorem hanc poſteriorem communem ſententiam. Tùm per tex. in d. cap. conſtitutus. iuncta Gloſ. ibi, in verſic. conſuetudinem.

Tùm quia id tempus quod datur minori ad redimendum non datur ei ex conuentione aliqua à defuncto facta, ſed à lege municipali, vel conſuetudine, quo caſu non poteſt negari ei dandam reſtitutionem, quia præſcriptio hanc ſubſtantiam à lege capit non ab homine, & conſequenter magis legalis eſt, quàm conuentionalis, & ſi aliqua ex parte conuentionalis dici poteſt, tamen reſtitutio in integrum non reſpicit ipſius conuentionis reſciſſionem, ſed ipſius curſus temporis legalis reſtaurationem, Vnde &c.

Ad contraria patet reſponſio ex prædictis, & ex his quæ dicam infra q. ſeq.

Articulus II.

5 AD ſecundum, An ſcilicet † aduerſus lapſum temporis ad obijciendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel dotis, reſtitutio detur?

Videtur, quòd non.

Primò, quia ita accidit in præſcriptione conuentionali, de qua in l. Æmilius. ff. de minorib. ergo idem in mixta, id eſt, in ea quæ eſt quidem legalis, ſed venit ad corroborandum contractum geſtum cum defuncto, arg. l. quæ à patre, C. de reſt. milit.

Secundò, quia ita tenent Iacob. de Aren. & Paul. de Caſt. ſequitur in l. ſi intra. C. de non numerata pecun. in fine.

Contrarium tenet Bar. in l. ſi. C. in quib. caſib. non eſt nec. & Cyn. ibi, prout refert Paul. de Caſt. præall.

Moti, quia aliquid hic geritur cum minore, qui ſinit labi biennium, & ſic oriri obligationem, quæ prius orta non erat, iuxta ea quæ habentur in princip. Inſtitut. de oblig.

Sed reſp. Ang. quòd licèt oriatur obligatio per biennium lapſum, non tamen dicitur aliquid geri cum minore, quia in d. l. Æmilius ex lapſu quoque temporis ad redimendum dati priuatur actione ſibi competenti ad redimendum, & tamen non dicitur aliquid geri cum ipſo minore, niſi ipſe minor fuerit interpellatus.

Ego teneo firmiter opinionem Bartoli, per rationem claram quam adduxi ſupra art. præced. verſic. ego puto, &c. cui non video quomodo poſſit commodè reſponderi; Ex qua ratione quoque.

Ad contraria patet ſufficiens reſponſio, quia huiuſmo-
6 di præſcriptio † non capit ſubſtantiam à conuentione hominis, ſed à diſpoſitione legis, conuentio autem hominis occaſionem præbet, vt diſpoſitio legis effectum ſuum ſortiatur in illa conuentione, vt ſubtiliter conſideranti patet.

Articulus III.

7 AD tertium, † An ſcilicet detur reſtitutio ex aliquo edicto aduerſus præſcriptionem aduerſus alium non completam?

8 Exemplum eſt, † quando vel minor ex mera eius negligentia paſſus eſt ſibi præſcriptionem interrumpi, puta deſinendo poſſidere antequam præſcriptionem compleat. Vel maior ex aliquo impedimento neceſſario fuit eodem damno interruptionis læſus, & volunt quòd illi dies computentur quib. non poſſederunt, ac ſi poſſediſſent, & hoc ope reſtitutionis in integrum, quæritur enim an eis in hoc ſuccurrendum ſit, & coniungendo articulum tam in maioribus venientibus ex clauſula generali, quàm in minoribus ex capite ætatis.

Videtur quòd reſtitutio illis danda ſit.

9 Primò, per l. etiam. ff. de minor. † ibi, vſucaptum amiſit, inducendo quòd ibi non fuerit aliquid vſucaptum contra minorem, ſed quod ipſe contra alium vſucapere cæperat, vt per nouiſſimos in capit. placuit, tertia columna, de præſcriptio.

Secundò, per l. 1. §. item propter. ff. de iti. actuq; priua. vbi videtur expreſſum.

Tertiò per l. ait prætor. §. 1. verſic. item ei. ff. ex quib.
10 cauſ. maior. inducendo ſic, † quòd fructus in illa reſtitutione non venirent, niſi prouidens interim reſtitutus ad poſſeſſionem naturali æquitati initeretur, cuius vigore fructus veniunt, arg. l. ex diuerſo. §. vbi. ff. de rei vend. §. in pecudum. Inſt. de rerum diuiſ. l. naturaliter. ff. de acquir. poſſeſſ.

In cõtrarium eſt tex. expreſſus in l. ſciendum. & l. denique, cum l. ſequen. ff. ex quib. cauſ. maior. & Doct. hoc tenent communiter in l. 3. §. Labeo. ff. de acquiren. poſ. & Balb. in tract. præſcrip. in 3. 2. part. princ. nu. 18. cum concord. per d. §. Labeo.

Ego, quia articulus eſt difficilis, & Doctorum reſolutio confuſa, ſic clariùs dicendum puto, conſiderando,
11 quòd in præſcriptione is qui præſcribit, † poſſidet, & per poſſeſſionem non interruptã dominium quærit, vel vtile, vel directum, prout ſuis locis per Doctores diſtinguuntur, modo dico quòd ſi, vt præſupponimus, damnum propter quod petitur reſtitutio, contingit circa in-
12 terruptionem præſcriptionis, † neceſſe eſt quod regulariter contingat circa amiſſionem poſſeſſionis, vel quaſi.
13 Igitur is qui damnum paſſus eſt, † poteſt de duobus conqueri, vel de damno poſſeſſionis amiſſæ, vel de damno dominij propter interruptionem poſſeſſionis, & ſic præſcriptionis non acquiſiti.

Aut igitur quærimus, an reſtituantur minor, vel maior

Digitized by Google

ior aduerſus damnum poſſeſſionis amiſſæ, aut dominij
non acquiſiti, iuxta exemplum in principio articuli pro-
poſitum.

Primo caſu fac concluſionem indubitatam, quòd da-
14 tur reſtitutio aduerſus poſſeſſionem, vel quaſi amiſ-
ſam, vel ex impedimento neceſſario, vel ex ætatis lapſu.
Text. ſunt clariſſimi in d. l. ait prætor. §. 1. verſic. item ei.
ff. quibus cauſ. maior. & in l. 1. §. ſi quis propter inunda-
tionem. ff. de itin. actuque priua. & ibi Gl. & Doct. com-
muniter, & in d. l. & ita. ff. de minor. ſic intelligendo il-
lud verbum, ſi vſucaptum amiſit, prout eſt vetus ſenſus
illius tex. vt per Ioan. Annib. in repet. l. naturaliter. nu.
253. ff. de vſucap. & ponit etiam hanc concluſionem in
terminis Alber. in l. ſed & ſi per prætorem. §. fin. ff. ex
quib. cauſ. ma. & ſic loquuntur hæc iura.

Et confirmantur vltra hæc iura communiter adduci
ſolita, per leg. & Attilicinus. ff de ſeruitut. ruſticorum
prædior. vbi ſingul. text. & elegans.

Et ratio prædictorum eſt, quia hoc caſu agitur de me-
15 ro damno vitando, † non autem de lucro captãdo quo
caſu ſubintrat dicta l. ſciendum. cum ſequen. ff. ex quib.
cauſ. maio. quæ pro communi Doctorum in d. §. Labeo,
præcipuè adducitur. & ipſimet Doct. in d. §. Labeo. ſic
limitant concluſionem ſuam, quando ſcilicet agitur de
damno vitando, adducentes d. §. ſi quis propter.

16 Amplia iſtam † concluſionem, vt procedat non ſolũ
in damno poſſeſſionis, ſed etiam in damno quaſi poſſeſ-
ſionis, & ſic in amiſſione iurium incorporalium, & ſic
probat propriè & verè d. §. ſi quis propter, & d. l. & At-
tilicinus, vbi expreſſum.

Ex qua ampliatione infertur, ꝙ aduerſus amiſſam
17 † ſeruitatem, ſeu quaſi poſſeſſionem eius datur reſtitu-
tio, ad hoc vt is qui amiſit propterea ius vtendi illa, rur-
ſus ope reſtitutionis vti poſſit, vt eſt tex. cum exemplo
in d. §. ſi quis propter inundationem. l. 1. ff. de iti. actuq.
priuat.

Quinimò dicebat Albert. Galleotti in ſua Margar.
18 cap. 20. num. 12. quod propterè in amiſſione † quaſi poſ-
ſeſſionis iurium incorporalium ſit neceſſaria reſtitutio,
in amiſſione verò poſſeſſionis rerum corporalium ſe-
cus, per Gl. dictæ l. & Attilicinus. quæ Gl. ſubtiliter cir-
ca hoc differit; ſed mihi videtur idem in vtraque, per di-
ctum §. ſi quis propter. & d. l. & Attilicinus, iuncta lege
ait prætor. §. 1. verſ. hi planè. ff. ex quibus cauſ. maio.

Secundò infertur, quòd aduerſus amiſſam quaſi poſ-
19 ſeſſionem iuris priuilegijs alicuius propter † non vſum,
ſeu non practicatum priuilegium in caſu occurrẽti, da-
bitur reſtitutio, ſi adfuit iuſtum impedimentum, vel la-
pſus ætatis minori; Alber. Gale. in dicta ſua Margar. c.
20. num. 12. & poſt eum Archid. & Ioan. And. & alij in-
fra citandi in ſeq. illatione, quæ ad idem eſt, in terminis
autem priuilegij idem ait Iaſon poſt Bar. ibi in l. quomi-
nus, num. 127. ff. de flumin. & Barbat. conſil. 9. per to-
tum, lib. 1.

Tertiò infertur, etiam aduerſus amiſſum ius ſeu quaſi
20 poſſeſſionem iuris reſcripti † propter non præſenta-
tionem, vel non vſum eius tempeſtiuè, Archid. & Ioan.
And. in cap. 1. in fi. de reſt. in integ. in 6. Specul. de reſtit.
in int. § qualiter. n. 9. & Card. in clem. 1. q. 13. n. 21. eod.
tit. & in c. auditis. q. 9. extra eod. & ibi Io. And. col. fin. &
idem ad verbum Rodo. de rebus eccleſ. non alien. in q.
de reſtit. in integ. §. fin. nu. 10.

21 Limitantes tamen, niſi minor doloſè omiſerit † vti re-
ſcripto, vt per Archid. Ioann. Andr. & alios præalleg. &
hoc non habet dubium, per ea quæ dicta ſunt in 1. par.
q. 23. circa malitiam minorum.

22 Limitare † ſecundò videtur Ioan. And. præall. cap. 1.
in 6. de reſt. in integ. in fine, niſi interim aduerſarius
aliud reſcriptum impetrauerit.

Sed hoc pendet ab his quæ dixi ſupra in prima parte
in illo articulo, an reſtitutio impediatur ex eo quod res
non eſt amplius integra, ibi vide.

23 Secundo caſu, quando † ſcilicet maior, vel minor re-
ſtitui volunt aduerſus damnum dominij per præſcri-
ptionem non acquiſiti eo prætextu, quia eis fuit inter-
rupta præſcriptio, vel ætatis imprudentia, vel neceſſa-
riò impedimento, &c.

24 Et hoc caſu ex mente Doctorum ſubdiſtingue, † aut
ſumus in præſcriptionibus odioſis, id eſt, quæ occurrunt
mero odio negligentis rem ſuam repetere, aut in aliis
fauorabilibus, id eſt, quæ fauore poſſidentis currunt.

25 Primo caſu † omnes concludunt, nemine diſcrepan-
te, ꝙ non datur reſtitutio, Roman. Alexan. Aret. & alij
in dicto §. Labeo. l. 3. ff. de acquir. poſſeſſ. vt refert ibi Ia-
ſon in fine, poſt Gl. in l. in vſucapione. in princ. ff. de di-
uer. & temp. præſcript. & Gl. l. 3. §. minorẽ. ff. de mino-
rib. Balb. in tract. de præſcrip. in d. 3. parte, num. 11. cum
concord. per eum. Gomeſ. inſtit. de act. §. rurſus. num. 3.
verſ. iſta tamen.

26 Et pro hac concluſione eſt tex. ſecundùm omnes † in
dicta l. ſciendum. iuncta ll. ſequent. ff. ex quibus cauſis
maio. vbi dicitur, quòd ad lucrum cum damno, & iniu-
ria alterius non datur reſtitutio. Quod tu intellige de
damno alterius in iure iam quæſito, id eſt, quod non de-
bet ei auferri dominium rei adhuc ſuæ, & ita loquitur
text. ſequens in d. l. nec vtilem. ff. eod. In damno verò al-
terius in iure quærendo, ſecus eſt, vt eſt expreſſum in l. ſi
quis ita ſtipulatus. & in l. ſi Titius. ff. ex quib. cauſ. ma-
ior. & ſic loquitur regula quod tam minoribus, quàm
maioribus in lucro ſuccurritur.

Quæ autem ſit ratio huius concluſionis, Doct. viden-
tur afferre duas; Prima eſt, quia neceſſarium eſſet finge-
re, quod iſte abſens interim poſſediſſet, hoc autem eſt
impoſſibile, quia poſſeſſio plurimũ facti habet, & fictio
27 ſuper factis, vt infecta reddantur operari † non poteſt,
& hoc eſt quod volunt dicere d. l. denique. ff. eod. & l. in
bello §. factæ. ff. de capti. ſecundùm præall.

Sed aduerte, ratio bona eſt, ſed in primis illa proce-
dit quo ad hoc vt præſcriptio iure ipſo non interrupta
dicatur pro conſeruatione actionis directæ, non autem
quo ad fictionem reſtitutionis in integrum pro conſer-
uatione actionis vtilis, vt d. l. denique. & dicta l. nec
vtilem.

Præterea illa ſtante, nec in fauorabilibus præſcriptio-
nibus ſuccurreretur, cuius contrarium aiunt Doct. vt
proximè dicam.

28 Secunda igitur ratio, & melior affertur, quia † non
debet dari reſtitutio ad lucrum cum damno, & iniuria
alterius, vt d. l. ſciendum. ff. eod. declarando tamen, vt
proximè dixi.

29 Ratio autem rationis eſt, † quia non datur reſtitutio
etiam minoribus ad id quod potiùs in odiũ & pœnam
alterius, quàm propter lucrum & vtilitatem ipſorum
introducta ſunt, vt l. auxilium. ff. de minor. & in propo-
ſito text. vnicus & egregius in l. cum quidam. §. ſi pupil-
lo. ff. de vſur.

30 Secundo autem caſu, † quando. ſ. præſcriptio currit
ob merum fauorem ipſius poſſidentis, & tunc commu-
nis ſcribentium ſententia videtur eſſe, quòd ſi minori,
vel maiori ſupererant adhuc multi dies ad præſcriben-
dum, non detur eis reſtitutio, ſi autẽ pauci aliquot dies
duntaxat, tunc æquiùs videtur eſſe ſuccurrendum, vt
volunt præalleg. ſupra in d. l. 3. §. Labeo. vt refert & ſe-
quitur Gomeſ. in d. §. rurſus. Inſt. de act. nu. 3. qui Alex.
ibi de communi atteſtantem refert, & Balb. in terminis
de præſcrip. in 2. par. in 6. par. princ. num. 1.

Per Gloſ. ſing. l. 1. §. qui autem. in verſ. habemus. ff.
de vi & vi arm. quæ mouetur per l. ſi fundum. in fi. ibi,
ſi pauciſſimi dies. ff. de fun. dot.

31 Sed ad hunc text. reſpondari poteſt, quòd † eo caſu
maritus non tenetur, quia non poteſt ei imputari negli-
gentia repetendi fundum dotalem quæ poteſt imputa-
ri, ſi plures dies ſupererant, & ſic adeſt ratio differentię,
quæ hic non poteſt conſiderari.

Item

Digitized by Google

Item monetur Gloſ.præalleg.per l.1.§.non ſolum.ff.
32 eodem. † Sed licèt dicatur ibi,quòd deijciens de poſſeſſione teneatur ad omnia,quæ conſecuturus, & acquiſiturus erat is,quem deiecit, tamen non dicitur quod teneatur ad damnum præſcriptionis non completæ,quod quidem damnum,ſeu intereſſe non eſt in conſideratione,vt eſt tex.clarus in l.ſi is cui.§.fin.ff.de furt.

Præterea Gloſa met in d.l.1.§.qui autem.hoc non firmat, imò vltimo loco pro opinione contraria adducit d.l.ſi is cui.§.fin.ff.de furt.

Vnde ego non firmo hanc cõcluſionem,quia in ſum-
33 ma hoc intereſſe,ſeu lucrum † ceſſãs præſcriptionis non completæ non parit actionem aliquam ad fauorem eius qui complere nõ potuit,d.l.ſi is cui.§.fi.& ad d.l.ſi fundum.ff.de fundo. ſatis eſt reſponſum quare diſtinguat in ſuo caſu inter paucos,& multos dies. Neque video quare inter fauorabiles & odioſas præſcriptiones diſtingui deberet,cum lucrum hoc reſpectu veri domini ſemper odioſum ſit,& ſemper veniat cum damno iuris quæſiti,& domini adhuc radicati & exiſtentis in perſone ipſius domini,& ſic tractetur de iure quæſito ei auferendo,quod ipſe non obtulit,vt dicit tex.in ſua ratione generali in d.l.nec vtilem.ff.de vi & vi arm.

S V M M A R I A.

1 *Præſcriptionum infinita penè ſunt ſpecies,quæ remiſſiuè docentur.& num.2.*
4 *Præſcriptionum quædam currebant olim ſine ſpe reſtitutionis.*
7 *Exempla iſtarum.num.7.*
8 *Præſcriptiones quibus tollitur ius proſequendi iniuriam, pœnam,accuſationem,vel aliud odioſum, ſunt huius ſpeciei.*
9 *In præſcriptionibus iſtis an aliquid iure nouo mutatum ſit?*
10 *Reſtitutio odioſè neque olim, neque hodie datur.*
11 *An procedat etiam in accuſationibus?*
12 *Minor non reſtituitur aduerſus lapſum tempus regulæ de publicandis.*
13 *Præſcriptionum quædam non currebant olim contra minores, ſed ab illis erant tuti minores ipſo iure.*
14 *Præſcriptiones iſtæ ſunt omnes illæ, quibus inducitur aliqua pœna,vel odium contra minorem.*
15 *In præſcriptionibus iſtis an aliquid ſit mutatum iure nouo? Et quid in maioribus.*
16 *Præſcriptionum ferè omnes aliæ currebant olim contra minores,ſed cum ope reſtitutionis in integrum.*
18 *In præſcriptionibus iſtis an aliquid iure nouo mutatum ſit, vt ſcilicet minores ſint ipſo iure illæſi à præſcriptionibus iſtis?*
Quid in maioribus?
Quid in minoribus? quòd ſit regula.
Minoribus ſecurius eſt non lædi, quam poſt læſionem reſtitutionis ope iuuari.
22 *Reſtitutio in integrum non reſtituit plus temporis,quam læſio abſtulerit.*
23 *Bonorum poſſeſſionis petendæ tempus an currat,cum ſpe tamen reſtitutionis in integrum?*
24 *Emphyteuta currit tempus ſoluendi canonem ipſo iure, ſpe tamen reſtitutionis.*
25 *Reſtitutio in integrum quando venit danda in ſubſidium, neceſſaria eſt,nec minor eſt ipſo iure tutus.*
26 *Minor reſtituitur etiam ſi habet regreſſum contra tutorem, vel curatorem.*
27 *Declaratur Bald.in l.fin.num.4.C.in quib. cauſ.reſtitut. non eſt neceſſ.*
28 *Quid in præſcriptionibus ſtatutarijs,& nu.53.& ſequent.*
30 *Quid in præſcriptionibus iudicialibus? & nu.41.*
31 *Quid in præſcriptionibus conuentionalibus?*
32 *In præſcriptionibus quare minor ſit tutus ipſo iure,in conuentionibus verò ſecus.*
33 *In præſcriptionibus conſenſus & factum minoris interuenis facitè,in conuentionibus autem verè.*
34 *In fauorem quæ inducta ſunt,in odium retorqueri nõ debent.*
35 *Eccleſia an ſit ipſo iure tuta,an verò ope reſtitutionis à præſcriptionibus iſtis temporalibus?*
36 *Eccleſia & eccleſiaſtica perſona vtuntur iure communi, quando ius illud concernit iuſtitiam commutatiuam,& æquilibrium in populo.*
37 *Eccleſia fungitur iure minorum,vbi poſſibile eſt fungi.*
38 *An procedat concluſio de qua nu.20.Hæreditate iacente,& ſic antequam hæres accipiat illam?*
39 *Quid in præſcriptionibus odioſis.*
40 *Quid ſi eſſet inchoata contra authorem minoris.*
41 *Minor an ſit tutus ipſo iure aduerſus præſcriptiones iudiciales?*
42 *Inſtantia iudiciali perempta minor non auditur niſi præuia reſtitutione in integrum.*
43 *Et reſtituitur hoc caſu etiam ſi tutores ſoluendo ſint.*
44 *Dilationum tempora à iudice data currunt ipſo iure contra minorem,ſed datur ei reſtitutio.*
45 *Inuentarij conficiendi tempus currit ipſo iure,ſed reſtitutio in integrum datur.*
46 *Appellandi tempus currit minori ipſo iure,licèt detur reſtitutio ipſi minori læſo.*
47 *An idem in eccleſia?*
49 *Et an idem in alijs pijs locis?*
51 *Præſcriptiones temporales an ſileant ipſo iure contra minorem,an verò currant,quãdo cœperunt ab eius prædeceſſore?*
52 *Et quid ſi defunctus quoque ita impeditus fuiſſet, quod neque ipſa tempora cucurriſſent.*
53 *Præſcriptiones temporales ſtatutariæ,ſeu conſuetudinariæ,an currant ipſo iure contra minores?*
54 *Statuta recipiunt interpretationem reſtrictiuam ſecundum ius commune, quando alias quis damnum indebitè pateretur?*
55 *Declaratio c.conſtitutus.de reſtit.in integ.*
56 *Et quid in præſcriptionibus ſtatutarijs, quæ tractarent de damno ipſius minoris vitando.*
57 *Et quid in præſcriptionibus ſtatutarijs, quæ ſubrogatæ ſunt loco illarum quæ prius de iure communi currebant contra minorem.*
58 *Præſcriptio ſtatutaria ſapit naturam præſcriptionis legalis communis.*
60 *Præſcriptionum ſtatutariarum regula an procedat in conſuetudinarijs?*
61 *Et an procedant in eccleſia?*

QVÆSTIO LXXXVIII.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones legales. Et in primis aduerſus præſcriptiones temporales in genere, non autem de reſtitutione aduerſus quamplures illarum in ſpecie,de quibus quæſt.ſequen.

FREQVENTIVS autem accidit, vt quiſpiam deſideret in integrum reſtitui aduerſus aliquem temporis lapſum ſibi à lege ad aliquid agendum,vel petendum præſtituti, quæ tempora præſcriptiones legales in præſentiarum appello,quæ quidem licèt penè infinitæ ſint, tamen ad duas ſpecies principales redigi poſſunt.

Aliæ enim temporales, aliæ perpetuæ ſunt, & licèt alijs quoque differẽtijs poſſint earum ſpecies diſtingui, tamen iſtæ ad propoſitum materiæ noſtræ magis conferunt,vt ex infraſcriptis tribus quæſtionibus,quibus vniuerſa hæc præſcriptionum materia quantum ad reſtitutionis in integrum tractatum ſpectat,abſoluetur. Et à tẽporalibus incipiendo,quę vix numerari poſſunt. Prius agam de reſtitutione in integrũ aduerſus eas in genere.

Dein-

Deinde ſequenti quæſtione de reſtitutione aduerſus quamplures illarum in ſpecie, de quibus apud ſcribentes tactum repererim pertractabo.

Iam verò hæc præſens quæſtio his paucis articulis explicari poteſt.

Primò, præmiſſis aliquibus de varijs ſpeciebus præſcriptionum temporaliũ, & ſpecialiter de ijs in quibus iura ſpecialiter in hac materia procedunt, rem agam.

Secundò, an regulariter in cęteris ius nouum ab antiquo variet, quo ad propoſitum reſtitutionis in integrũ, vt ſcilicet qui prius reſtituebantur, hodie ſint tuti iure ipſo?

Tertiò, & an in ſpecie in præſcriptionibus iudicialibus?

Quartò, & quid in ijs quæ cœperunt currere contra ipſos defunctos.

Quintò, & quid in præſcriptionibus ſtatutarijs, ſeu conſuetudinarijs?

Articulus I.

1 AD primum; Præſupponendo † quædam pro intelligentia circa ſpecies temporalium præſcriptionum, breuiter me expediam.

Licet autem quantũ attinet ad ſpecies temporalium
2 præſcriptionum, ille infinitæ prope modum ſint, † vt apparet ex congeſtis per Roger. in ſuo catalogo præſcriptionum, & Dyn. qui in eodem tractatu incipit ab ea quæ eſt horarum viginti, & plenius per Oldẽdorpium, qui in eodem libello de præſcriptionibus, de pręſcriptione vnius horę, vel horarũ, diei, vel dierum, menſis, menſium, anni, & annorum agit.

Tamen in pręſenti non expedit conſiderare diuiſionem illarum, niſi quatenus ius ciuile diuersè circa eas ſe habet in propoſito noſtro reſtitutionis in integrum.

3 Præſcripta autem diuerſitas conſiſtit † in hoc, quòd in aliquibus, neque olim, neque hodie concedebat, nec concedit reſtitutionem in integrum in quibuſdam, & olim & hodie, & nihil mutatũ eſt, in quibuſdam autem olim concedebat, hodie pro ſuperflua habet, quia conſeruat læſos ipſo iure illæſos. & in hac diſtinctione tantum diligenter aduertendũ eſt, de qua in effectu, & non de alio tractant iſte & ſequẽtes articuli vſque ad finem quæſtionis.

Dico igitur, quòd tres in propoſito noſtro repetiuntur ſpęcies temporalium præſcriptionum.

4 Quædam enim † olim currebãt tam minorib. quàm maioribus ſine ſpe reſtitutionis in integrum.

5 Quædam non currebant, & à quibus † minor erat tutus ipſo iure ſine ope alicuius reſtitutionis.

6 Quædam currebant, † ſed cum ope reſtitutionis.

Circa primam ſpeciem in primis videndum eſt, quæ ſint iſtæ præſcriptiones.

Deinde an aliquid ſit hodie immutatum circa illas?

7 Et quidem quo ad exempla † illarum; Gloſ. Bart. & alij in l. fin. C. in quib. cauſ. reſt. in integr. non eſt neceſſ. vbi propriè tractatur materia huius quæſtionis, exemplificant in l. ſi mater. C. ne de ſta. defun. item in illa de qua in l. auxilium. ff. de min. & ſic tranſit quoque Spec. in tit. de reſt. in integ. §. 1. nu. 29.

8 Sed tu generaliter dic, quòd ſunt † omnes ille præſcriptiones & temporum curſus, quibus extinguitur & tollitur ius proſequendi iniuriam, pœnam, accuſationem, vel quippiam ſimile odioſum, de quorum aliquibus dicam infra quæſtione ſequenti in primo, ſecundo, & tertio articulo.

9 An verò iure nouo † ſit aliquid immotatũ circa has præſcriptiones, quo ad propoſitum noſtrum, id eſt, an magis hodie, quàm olim detur reſtitutio in integrum aduerſus illas. Breuiter dic quòd non, prout concludũt communiter Scribentes in d. l. fi. C. in quib. cauſ. Glo. in verſ. concurrunt, Cyn. num. 4. Bart. num. 4. Alber. nu. 5. & 7. Ang. num. 2. Paul. de Caſt. nu. 2. verſ. ſecundo caſu. Iacob. de S. Georg. ſub num. 5. Gloſ. in d. l. auxilium in verſ. ceſſabit, Glo. in §. pupillis autem. Anch. de hæred. & Falcid. Bar. in l. etiam. nu. 2. ff. de minor. Balb. in tracta. de præſcrip. parte 6 princ. nu. 37 Bellam. poſt Boich. in cap. fi. num. 8. de reſtit. in integ. Vaſq. de ſucceſſ. creat. lib. 1. §. 10. nu. 39. & nemo diſcrepat.

10 Et ratio clara eſt, quia † illud abſurdum, propter quod ius antiquum mouebatur ad denegandam reſtitutionẽ, de quo in d. l. auxiliũ. in princ. videlicet, quia minor hoc caſu potiùs necem, & iniuriam alterius, quàm ius ſuum proſequeretur, militat etiam hodie, vt de ſe patet, quia hoc eſt contra naturam reſtitutionis in integrum, & æquitatis eius.

11 Et amplia, vt procedat etiam in accuſationibus, † & temporibus nouiter ſuper illis lege municipali ſtatutis; Bart. in d. l. fin. num. 5.

12 Et infertur † etiam ex prædictis, quòd hac ratione non datur reſtitutio minori aduerſus lapſum temporis regulæ de publicandis. Put. 1458.

13 Circa ſecundam † verò ſpeciem ſimiliter in primis videndum eſt, quæ ſint iſtæ præſcriptiones, deinde an aliquid iure nouo eis immutatum ſit.

Et quo ad exempla eatũ, Doctores exemplificant in præſcriptione quinquẽnij, qua repellitur, quis à querela inofficioſi teſtamenti, quæ non currebat minoribus ipſo iure. l. adoleſcentiæ. C. in quib. cauſ. reſtitur. non eſt neceſſ.

14 Tu potes generaliter dicere † quòd comprehenduntur ſub hoc capite omnes præſcriptiones, quibus inducitur aliqua pœna, vel infamia contra minorem, & ſic quarum inductio eſt odioſa, & quarum interruptio eſt fauorabilis, vt in d. l. adoleſcentiæ.

15 An verò ſit aliquid † immutatum hodie circa hoc.

Breuiter dic quod non, quia hodie quoque minor eſt tutus iure ipſo, nec reſtitutione indiget contra huiuſmodi temporis curſum, vt per Glo. dictæ l. adoleſcentiæ. & Bartol. num. 5. in d. l. fin. & ibi Paul. de Caſt. num. 2. poſt Glo. ibi. & Glo. in d. l. auxilium. Bellam. d. c. fi. n. 8. de reſtit. in integ. & Vaſq. de ſucceſſ. creat. lib. 1. §. 10. num. 19. in fine.

Maiores verò, qui propter eorum abſentiã, vel aliud iuſtum impedimentum non potuerunt opponere contra teſtamentum, non ſunt illæſi ipſo iure, ſed indigent remedio reſtitutionis, vt per Bapt. à ſancto Blaſio in tractatu actionum, nu. 15. & dicam fortè infra quæſt. ſeq. art. 3. vel 4.

16 Circa tertiam demum ſpeciam, † quo ad exempla eius ſuperflua ſunt, quia ſunt omnes aliæ pręſcriptiones temporales.

17 An autem aliquid mutatum ſit † circa eas iure nouo per d. l. fi. C. in quib. cauſ. reſtit. &c. & an in omnibus. & in quibus diligenter examinandum eſt, in quatuor ſequentibus articulis, & ideo dic plenè, vt ibi.

Articulus II.

18 AD ſecundum, An ſcilicet † regulariter in cæteris præſcriptionibus temporalibus minores, vel maiores reſtitutione in integrum indigeant vt iure veteri cauebatur. An verò conſeruentur ipſo iure illæſi, & ipſis tempora huiuſmodi non curtãt, prout videtur generaliter diſponi in d. l. fi. C. in quibus cauſ. reſtitur. non eſt neceſſ.

19 Et quidem quo ad maiores † attinet, non reperitur aliquid innouatum, vnde ſtabimus iuri antiquo, & reſtitutionem petent, arg. l. pręcipimus, C. de appel. cum ſim. & faciunt quę dixi proxim. artic. præced. ad finem, verſ. maiores autem. & quæ dicam inf. quæſt. ſeq. per diſcurſum.

20 Quo verò ad † minores magis dubium eſt.

Videtur enim, quòd neque etiam quod ad minores ali-

aliquid immutatū ſit,& q ipſi quoque reſtõne indigeât.

Primò per plura iura, quæ hoc hodie expreſsè probāt, de iure nouo, quæ hic ſigillatim ſupponere placuit.

Per l. properandum, in fine, C. de iudicijs.

Per l. 2. C. ſi ſæpius reſt. in int. poſtulet.

Per l. ſi intra, C. de non num. pec.

Per auth. ſi minor, C. de temp. in integ. reſt.

Per §. pupillus, auth. de hær. & falc.

Per l. 1. C. ſi aduerſ. vſuc.

Secundò, quia huiuſmodi prouiſio noui iuris potiùs eſſet damnoſa ipſis minoribus, quàm vtilis, nam hoc modo eſſent ſecuri tantum intra 25. annum, licèt ipſo iure, iure autem veteri vſque ad 29. licèt ope reſtitutionis, & profectò ſi accideret, quòd minori occurreret caſus alicuius præſcriptionis temporalis vnius anni, vel breuioris, in 24. anno non eſſet ſecurus, niſi per annum nouo iure, iure autem veteri vſque ad 29. & ſic ſi d. l. fi. fauore minorum facta eſt, prout dicunt omnes, iſte fauor videtur damnoſus, nec admittendus, niſi in ijs præſcriptionibus, in quibus ſpecialiter hoc cauetur.

Sed in contrariū eſt tex. ad literam in d. l. fi. C. in quibus cau. reſt. non eſt neceſſ. quam pro ſing. ad hoc notat Bar. ſingul. ſuo 141. & omnes in d. l. fin. pro indubitabili, & conſtanti admittunt.

Et ratio redditur in d. l. fin. dum ibi dicitur, quòd melius eſt ante tempus occurrere, quàm poſt vulnus illatum remedium quærere, &c. vt ibi cõiter notatur.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad illa iura, quod ibi ſpecialiter ità prouidetur ratione ſpeciali, de qua dicam inf. art. ſeq.

Ad ſecundum reſp. dupliciter.

Primò, quòd licèt minor non eſſet ſecurus aliquo remedio poſt 25. annum, tamen remediū illud, quo intra

21 illud tempus eſt ſecurus, eſt certum, † neque cum decipere poteſt, quia non grauatur aliquo onere probandi ſe fuiſſe læſum; & ità reperi reſpondentem ex intentione ſcrib. in d. l. fi. Rodoan. in tract. de reb. eccl. non alien. in q. de reſt. in int. §. 2. num. 5.

Sed non placet, quia in remedio reſtitutionis quoque quando aduerſus lapſum tempus petitur, non eſt neceſſarium probare læſionem quo ad ipſum lapſum temporis, ſed tantum quod propter illud ius aliquod amiſſum fuerit quod nullam continet difficultatem, quia propter illud ipſum peteretur reſtitutio, vt dixi ſupra in 1. parte, circa probationem læſionis.

Secundò igitur clariùs dic, quòd minor etiam poſt 25. annum habebit ius petendi ſibi reſtitui tempus trāſcurſum in minori ætate, abſque alia probatione læſionis, per l. ſuperuacuam, C. de temp. in integ. reſt. Alber. d. l. fin. & ibi Cyn. nu. 15.

Neque dicatur, quòd vt plurimum plus conſequere-

22 tur ope † reſtitutionis in integrum poſt 25. annū, quàm ipſo iure intra dictum tempus; Quia reſpon. (& tollitur difficultas funditus) quòd imò neque ope reſtitutionis haberet minor plus temporis poſt 25. annum, quàm læſio fuerit intra illud temporis, ſecundùm vnam communem, quam poſui ſup. in 1. parte, q. .. art. .. & iſta tene, quia eſt communis ſolutio, prout teſtatur Iac. de S. Georg. in d. l. fi. nu. 13. & fuit declaratio Bar. ibi ad d. l. fi. quam pro notab. ſignat Iac. præall. licèt aliter videatur intelligere Bart. ſed non bene iudicio meo.

Stat igitur concluſio, quòd hodie minores aduerſus præſcriptiones legales temporales ſunt tuti ipſo iure, nec indigent auxilio reſtit. in int. vt d. l. fin. C. in quibus cauſis, &c. quę limitatur pluribus modis, licèt penè omnes dubitabiles ſint.

Limitatur primò, ſm quoſdam, vt non procedat in

23 ſpe petendi bonorum poſſeſſionem, † quia voluerunt illud currere cum ſpe tamen reſt. in int. ita notat Alb. in adoleſcentiæ. n. 1. C. eod. Per l. ſecundā, C. de in int. reſt.

Sed poteſt reſponderi, quòd eſt correcta per generalem diſpoſitionem d. l. fin.

Contrarium igitur tenet Bart. in d. l. fi. num. 12. & ſequitur Fulg. ibi nu. 7. & ego puto veriùs per rationem d. l. fin. quæ ita procedit in hac, ſicut in cæteris temporalibus præſcriptionibus, & vix eſt, vt poſſit aſſignari bona ratio differentiæ.

Limitatur ſecundò, vt non procedat in illo biennio,

24 ſeu triennio, ob cuius lapſum † emphyteuta cadit ab emphyteuſi propter canonem non ſolutum, quia illud quoque currere cum ſpe tamen reſtitutionis in integrum, voluit Alber. poſt Vbert. in l. fi. num. 6. Hac probabili ratione, quia illa non eſt præſcriptio propriè, cū currat contra præſidentem, qualis eſt emphyteuta.

Sed poteſt reſponderi, quòd in præſcriptionibus temporalibus non eſt neceſſe hoc perpetuò, quod qui præſcribit poſſideat, vt apparet ex ijs, quæ congerunt Dyn. Rog. & Oldendorp. in ſuis catalogis præſcriptionum.

Præterea dominus directus poſſidet ciuiliter ſaltem ratione ſui dominij directi, vel eo reſpectu emphyteuta poſſidet pro eo, ſicut colonus perpetuus pro domino.

Contrarium igitur communiter tenetur, vt dicam infra q. ſeq. art. .. in illo dubio, an aduerſus non ſolutum canonem, &c. vbi vide reliqua.

Limitatur tertiò, ſecundùm alios vt non procedat,

25 † quando iſta reſtitutio veniat danda minori in ſubſidium, puta quia tutor, vel curator non eſſet ſoluendo, nam tunc non eſſet tutus minor ipſo iure, ſed auxilio reſtitutionis indigeret, ita Bald. in d. l. fi. nu. 4.

Sed aduerte, quia regulariter minor non reſtituitur

26 in ſubſidium, quando tutor non eſt ſoluendo, † quia hoc ipſum quod minor habeat, vel non habeat regreſſum contra tutorem, non impedit ei beneficium reſtitutionis, cum habeat facultatem eligendi, vel remedium reſtitutionis, actionis ordinariæ contra tutorem, vt plenè dixi ſup. in 1. part. q. 22. art. 3.

Poteſt bene ſaluari Bal. & profunda eius intentio ſic,

27 vt intelligatur † dictum eius in illo ſpeciali caſu, l. properandum. §. fina. C. de iudic. in quo propter rigorem iudiciorum non ſuccurritur minoribus niſi in ſubſidium, vt plenè dixi dicta q. 22. art. 3. verſ. limitatur autem, nu. 22. & quo caſu veriſſimum eſt minores, neque etiam hodie eſſe tutos ipſo iure propter prædictum rigorem iudiciorum, vt ſtatim dicam art. ſeq.

28 Limitatur quartò, vt non procedat † in præſcriptionibus ſtatutarijs, ſecundùm Spec. eod. tit. noſtro. §. 1. nu. 24. & alij paſſim.

Sed quia Bart. in dicta l. fi. videtur contradicere, & data eſt occaſio quæſtioni, dicam plenè infra eod. art. fi.

29 Limitatur † quintò, vt non procedat in præſcriptionibus quæ cæperunt ab ipſo prædeceſſore minoris, ſecundùm Ang. & Paul. d. l. fin.

Sed quia alij antiqui contrarium tenēt, & fortè probabiliùs, ideo dixi ſeparatim de hoc infra eod. art. 4.

30 Limitatur ſextò, vt non procedat in † præſcriptionibus iudicialibus, d. l. properandū § fi. C. de iud. cū ſim.

Sed quia hæc concluſio, licèt vera ſit, plura tamen exempla recipit, dixi pleniùs infra eod. art. ſequen.

31 Limitatur igitur ſeptimò, vt † non procedat in præſcriptione cõuentionali, qñ ſ. minor vendidit cum pacto de redimendo infra tres, vel quatuor, vel ſex annos, &c.

Quia licèt præſcriptio temporalis ſit, tamen currit interim contra minorem, licèt cum ſpe reſtitutionis in integrum, hoc ſing. tradit Iac. de Sancto Georg. in d. l. fin. num. 30. & eſt de mente Bart. ibi. in fi. Glo. magnæ.

32 Quæ autem ſit ratio differentiæ, † aduerte: Gl. in d. l. fi. videtur dicere, q in præſcriptionibus certū eſt minorem decipi negligentia ſua, in contractibus verò nō ſic.

Sed hoc nihil eſt, quia iſte lapſus temporis quoque eſt præſcriptio, & certum eſt, quod per eam læditur minor dum negligit redimere.

Vnde Bart. in dicta l. fin. dicit, quòd in contractibus minorum factum verè interuenit, in præſcriptio-

33 nibus verò fictè, vnde difficiliùs infringi debet † actus

vbi conſenſus eius verus interuenit, quàm vbi fictus.
Sed pace eius hæc ratio in idem recidit, quia licèt in
pacto de redimendo verus conſenſus interuenerit, ta-
men in patiendo & negligendo redimere, interuenit
fictio, dum ſcilicet fingitur minor velle alienare ius,
quod habet ad redimendum.
Ego igitur puto rationem eſſe iſtam, quia aliàs quòd
in fauorem minorum inductum eſt, vt eis tempora hæc
34 breuia præſcriptionum non currant, in † odium retor-
queretur, quia nemo cum eis cõtraheret, dum minores
exiſterent, neque pactum hoc emptores rerum pupillo-
rum, vel adoleſcentium vnquam vellent facere, quia in-
telligeretur factum iure ipſo vſque ad vigeſimumquin-
tum annum, & deinde etiam pro tot annis pro quot
conuentum eſſet, vt de ſe patet, ne igitur commercium
hoc & facultas vendendi cum pacto minoribus aufe-
ratur, non debet d.l.fin. ad hunc caſum ſe extendere,
quæ ſolum ob fauorem minorum facta eſt, & pro hoc
eſt tex. in l.quod ſi minor. §.non ſolum. ff. de minor.
35 Limitatur octauò, vt non procedat in Eccleſia, † quæ
licèt aliàs æquiparetur minori c.1. de reſt.in int. tamen
huiuſmodi præſcriptiones currunt contra Eccleſiam, li-
cèt ipſa reſtituatur. Bart.in auth.quas actiones.nu.1.C.
de ſacroſ.eccl. Io.And. in c.fin. col.3. in ver.5.de reſt.in
int.& Bellam.nu.12. Hoſt.in c.1. poſt princ.eod.tit.&
in d.c.fin.ad fin.& Anchar.c.1.nu.5.& ibi Card.in 1.q.
Imol.in Clem.1.n.4.eod.tit.& nu.12.& ibi Card.nu.5.
& 20. & Vital.nu.11.& 26. Henr. Boich d.c.fin.nu.14.
Ea ratione, quia cum Eccleſia ſit perpetuò minor,
ne actiones iſtæ in infinitum extendantur ita factum
eſt, & profectò ratio euidens eſt, qua etiam ſuſtinetur
quare Eccleſia quoque infra quadriennium debeat pe-
tere reſtitutionem in integrum, aliàs non audiatur, vt
dixi ſupra quæſt.19. num.3. verſ.ampliatur primò.
Contrarium tamen hoc non obſtante determinat in
c.1.num.8. ad fin. de reſtit. in integr.& in c.ne pro de-
fectu. num.8. de elect. latè diſputat pro hoc.
Et mouetur potiſſimum, quia non poſſunt iura ciui-
lia præiudicare eccleſiaſticæ libertati, c.Eccleſia San-
ctæ Mariæ, de conſtit.
Breuiter tene communem rationem, quam dixi, & ad
contrarium reſponde, quantum attinet ad diſpoſitio-
nes meri iuris poſitiui, quod introductum eſt æqualiter
& vniformiter pro toto populo, pro bono regimine ci-
uitatis, omnes æqualiter aſtringantur etiam Eccleſiæ,
36 † & eccleſiaſticæ perſonæ, & præſertim quando aliàs ex
priuilegio ſpeciali Eccleſiæ ſi illo vti poſſet, reſultaret
iniquitas, & abſurdum, vt per Doct. communiter in d.
cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ, vbi ſuperiori anno declara-
ui, dum ius canonicũ ordinariè de mane interpretarer.
37 Accedat quòd hoc ipſum, quòd Eccleſia † fungatur
iure minoris, intelligitur in iis in quibus poſſibile eſt
vt fungi poſſit, vt dictum fuit ſup. d.quæſt.19. art.1.
Limitatur nonò, vt procedant prædicta hæreditate
38 iacente, † & ſic antequam hæres (licèt minor ſit) hære-
ditatem accipiat, non currunt interim tempora, nec illa
loco minoris habetur, ſecundùm Bal. in l.fin.num.7. &
Io. Annib. in l.naturaliter. num.238. ff.de vſucap.
Reſtitutionem tamen dari poſtea hæredi nomine il-
lius hæreditatis dum iacuit, Alexand.conſ.4.nu.8.lib.1.
poſt Angel.& Imol.in l.ſed etſi.in conditione. §.ſeruus.
ff.de hæred.inſtit.& Alexand.in l.ſi conſtante.§.1.nu.3.
ff.ſol.matrim. Ang. in l.ſed ſi ſub conditione. § ſeruus.
num.1. ff.de hæred.inſt. Et faciunt quæ latè ſcribit
Bald.de præſcript. in 6.par.princip. num.47. circa cur-
ſum præſcriptionis hæreditate iacente.
39 Sublimita hoc † vt procedat, quando præſcriptio
cauſaretur, & curreret mero fauore poſſidentis cum ti-
tulo, & bona fide, ſecus ſi odio non petentis tantum,
vt in perſonalibus, nam illa non venit hæreditate ia-
cente. Ita ſing. declarat Alexand. l.ſi conſtante. §.1.
num.4. ff.ſol.matrim.

Intelligendo tamen ſic, quòd non inchoatur contra
40 † minorem, ſed ſi eſſet inchoata cum defuncto, omni-
nò curreret hæreditate iacente, etiam ſi eſſet præſcri-
ptio odioſa, vt per Angel. dicto §.ſeruus, & per Alexand.
præall. per dictum §.ſi ſeruus, quæ omnia notabilia
ſunt, & diligenter aduertenda.

Articulus III.

AD tertium, An ſcilicet diſpoſitio noua dictæ l.fin.
C.in quibus cauſis reſtit. non eſt neceſ. procedat
41 in præſcriptionibus † iudicialibus?
Videtur quòd ſic, & conſequenter quòd minores ſint
tuti ipſo iure etiam aduerſus præſcriptiones iudiciales,
per ea quæ pro hac opinione tradit Iacob. Butrig. &
plenius defendit Iacob. de S.Georgio l.fin. ſub num.
C.ſi adu.rem iudic.
Sed breuiter in contrarium eſt communis omnium
ſententia, & in primis omnes ſic concludunt in d.l.fin.
C.in quibus cauſ. Gloſ.ibi in verſic.conceſſerunt, Cyn.
nu.4. verſic.fallit in caſibus. Bart.nu.5. Alber.num.3.
& nu.7.& communem dicit Paul.de Caſt. nu.4. verſic.
ſecundo caſu. Ang.num.2. Gloſ.in l.auxilium.in verſic.
ceſſabit. ff de minor. Gloſ.in §.pupillis autem. Auth.
de hæred.& Falcid. Bart.in l.etiam. ff.de minor. nu.2.
Cyn. in l.properandum.§.fi. C.de iudic. & ibi Ang.n.2.
Abb.in cõſ.77.in primo dubio, lib.2. Balb.de præſcript.
in 6.par. num.39. Caſſ.rubr.3. §.2. verſ.adde quando.
num.10. & Canoniſtæ paſſim. Abb. in c.beneficio, de
reſtit. in integr. & ibi Boich. num.1. & 2. Anchar. in
c.fin. num.3. eod.tit. & ibi Bellam.num.7. & de com-
muni Vital. in Clem.1. num.12. & num.22. eod.tit.
& demum Vaſq. de ſucc.crea. lib. 1. §.10. num.51.
Per plura iura ex quibus infraſcripta exempla ſu-
muntur, quæ pro corroboratione & declaratione hu-
jus concluſionis ſubiiciam.
Ratio autem, quatenus collegi ex Abb. in d.conſ.77.
illa eſt, ne lites fiant immortales, ſi hæc tempora fatalia
iudiciorum minoribus non currunt, contra cap.finem
litibus. de do. & contum. & eſt ſatis probabilis ratio,
eludens etiam contraria per Iacob. adducta, ſi ſciat iu-
ris prudens accommodare. Concluſio igitur eſt, quòd
præſcriptiones iudiciales ipſo iure currant contra mi-
nores, licèt contra illos poſſint reſtitui.
42 Infertur exemplificando primò, quòd † inſtantia iu-
dicialis prima perempta minor audiri non poteſt niſi
præuia reſtitutione in integrum; Text.eſt vbi omnes in
l.properandum, §.fin. C.de iudic.
43 Circa quòd dictum nota, quòd reſtituitur † minor,
etiam ſi curatores ſoluendo ſint, ita firmat, licèt aliqui
contrarium ſentiunt, Rol.à Valle, conſ.40.nu.14. lib.3.
ego dixi plenè ſupra in 1.par. quæſt.24. art.3.
44 Infertur † ſecundò, quòd in dilationibus datis à iu-
dice, vel ſtatuto, ſi illarum tempus lapſum ſit, minor
non eſt tutus ipſo iure, vt illæ fluxæ non intelligantur,
ſed ope reſtitutionis in integrum debent illis reſtitui, &
idem ſi à ſtatuto concedantur. Paul. de Caſt. in d.l.fin.
num.2. verſic. fallit etiam. Vaſq. de ſucceſſ.creatio.
lib.1. §.10. num.54.
Infertur tertiò, quòd tempus datum hæredi ad confi-
45 ciendum inuẽtarium, † currit ipſo iure cõtra hæredem
minorem. Alb.d.l.fin.nu.3. Angel.in d.l.properãdum.
§.fin. Caſſ.ſuper conſuet.Burgun.rub.3.§.2.verſ.adde.
nu.15.verſ.item dic.Guid.Pap.ſing.353. Machel.para.
19.nu.10. Dec.conſ.445.nu.56. Tiraq. de pœn.cauſ.44.
nu.23. Balb.de præſcriptio.in 1.par.6.par.princ.caſu 23.
nu.40. Vaſq. de ſucceſſ.creatio. lib.1.§.10.nu.55.& nu.
64. Monticul. de inuen.hæred. ſuper tit. de hæred. &
Falcid.num.107. Borgnin.de tut.& curat. num.100.&
pro communi Tuzzan.lib. Communium Opin.nu.125.
tex. eſt in §.pupillus. Authent. de hæred. & Falcid.
Ratio eſt, ne interim creditores hæreditarij frau-
dentur, vt voluit Alber.ſingul. dicta l.fin. num.3.

An

Digitized by Google

An autem, & quando reſtituatur minor ob omiſſionem inuentarij, vel inconſulto adiit hæreditatem abſque confectione eius, dicam infra q. ſeq. art. 7.

46 Infertur quartò, quòd tempus appellandi currit minoribus ipſo iure, licet aduerſus huiuſmodi præſcriptionem reſtituantur. Pau. de Caſt. in d. l. properandum. §. fi. n. 2. & ibi Sal. & alij Doctores communiter, vt teſtatur Iacob. de S. Georgio num. 4. verſ. ſed huic motiuo, in l. fi. C. ſi aduerſus rem iudic. Imol. in clem. 1. nu. 12. de

47 reſt. in integ. quod idem in eccleſia. † Caſſan. præalleg. rub. 3. §. 2. ver. adde. num. 12. 13. & 14. & Vaſq. de ſucceſſ. creat. lib. 1. §. 10. nu. 52. & pro communi Turzan. com. opin. nu. 125. & Henr. Boich. plenè defendit in c. beneficio. nu. 7. eod. tit. noſtro. vbi etiam quicquid alij voluerint, teſtatur hanc eſſe veram communem.

Et facit l. 1. C. ſi ſæp. teſt. poſt. Sed poteſt dici, quòd ſit correcta per d. l. fin.

Itē facit melius. §. fi. Auth. de app. & intra quę temp.

Contrarium tamen voluit Iac. Butr. quem refert, & in ſecreto iuris dicit eſſe veriùs, & defendit Iacob. de S. Georg. d. l. fin. num. 4. C. ſi aduer. rem iudic.

Pro concordia Bart. in d. l. fi. inquit, quòd aut minor habet tutorem vel curatorem, currunt tempora, & datur reſtitutio, aliàs ſecus, quia ipſo iure præſcriptio hæc non venit, & hanc quoque communem ait Iacob. de S. Georg. d. l. fin. num. 4. C. ſi aduer. rem iud.

Sed certè periculoſum eſt diſcedere à cõcluſione pręcedenti, etiā in caſu quo non habet curatorē, quia iura præall. non diſtinguunt, neque d. l. fi. C. in quib. cauſ.

48 Infertur † quintò, licet hæc non ſit de præſcriptionibus iudicialibus, quòd exceptio non numeratæ dotis, & tempus proponendi illam currit minori, ſed eidem datur reſtitutio, Tex. in authen. ſi minor. C. de temp. in int. reſtit. & tradit Glo. in d. l. fin. & pro communi Turzan. com. opin. 125.

49 Amplia † prædicta omnia quæ dicta ſunt in minore, vt habeant locum in eccleſijs, & pijs locis, notat Euerar. in ſua cent. in loco à minore ad eccleſiam, verſ. idem tertio. & idem in terminis tenet Boich. c. fin. nu. 12. & 13. de reſtit. in integ. & Bellam. ibi ſub num. 11. ad fi. Veſtr. lib. 8. c. 3. num. 5.

50 Et idem dic in ciuitatibus, † & alijs vniuerſitatibus per ea quæ dixi ſup. in 1. par. quæſt. 3. attic...

Articulus IV.

51 AD quartū, An ſcilicet diſpoſitio † noua d. l. fi. C. in quib. caſib. reſt. non eſt nec. procedat, quādo pręſcriptio incæpit à prædeceſſore minoris.

Videtur quòd ſic, & conſequenter quòd hoc quoque caſu minor ipſo iure tutus ſit.

Primò, per rationem generalem, & finalem d. l. fi. quæ ita militat in hoc caſu, ſicut quando præſcriptio incæpit ab ipſo minore, ibi videlicet, melius eſt enim eorum iura intacta ſeruari &c.

Secundò, arg. d. l. fi. in fi. inducēdo vt per Pau. de Caſt. in d. l. fi. nu. 6 verſ. item ſcias. ad quem tex. dicit Fulg. in d. l. fi. ſe non videre reſponſum, vt quidam referunt, ſed apud me Fulgoſ. non dicit.

Tertiò, quia ita tenuerunt ex antiquis Iac. de Are. & Pet. & idem vult Boich. in d. c. veneficio. num. 5. de reſt. in integrum.

In contrarium eſt communis omnium aliorum opin. Angel. in d. l. fin. num. 1. ibi à ſe inchoatam, & clariùs ibi num. 2. verſic. aut cæperunt à prædeceſſore &c. Pau. de Caſt. in l. 1. num. 2. C. ſi aduer. vſucap. & idem in cōſ. 439. col. fin. verſ. ſed vnum eſt, lib. 2. & conſil. ſequen. ad fi. & idem in d. l. fin. num. 2. dicit hanc eſſe communem opinionem Gloſſarum & Doctorū, quam tenent etiam Fulgoſ. ibi num. 3. Iacob. de Sancto Georg. in d. l. fin. nu. 11. Vaſq. de ſucceſſ. creat. lib. 1. §. 10. num. 58. & Balb. de præſcrip. par. 6. nu. 35. & 55.

Tex. eſt ſecundùm nos in l. 1. C. ſi aduer. vſuc. & in l. 2. C. ſi aduer. vend. pign. & in l. ſi intra. C. de non num. pecun. & in l. etiam. ff. de minor.

Sed ad omnia hæc iura dici poteſt, quòd ſunt correcta per d. l. fin. quæ eſt Iuſtiniani, & qui in ea profitetur ſe iura antiqua in hoc corrigere, de quo agimus.

Quid dicendum? Mihi magis placet in puncto iuris hæc opinio Vltramontanorum contra communem, per d. l. fi. in fi. inducendo ad ſpeciali, vt per Paul. & Fulg. ibi.

Et per rationem dictæ l. fin. quæ negari non poteſt, quia militat pariformiter vtroque caſu.

52 Sed communi retenta, limita † eam vt non procedat, quando defunctus fuiſſet impeditus impedimento tali, quòd neque ipſi tempora cucurriſſent, vt ſi propter bellum, vel peſtem, in ciuitate ius nō fuit redditum, ita ſingul. Paul. de Caſt. dicto conſ. 439. & ſequen. libro ſecundo ad finem.

Articulus V.

AD quintū, An ſcilicet diſpoſitio vera dictę l. fin. C. in quibus cauſ. reſtitut. &c. procedat in præſcri-

53 ptionibus ſtatutarijs, † ſeu conſuetudinarijs?

Videtur quòd ſic, & conſequenter quod minor ab iſtis quoque ipſo iure tutus ſit, neque reſtitutione in integrum aduerſus illas indigeat.

Primò, per regulam interpretationis ſtatutorum, quę eſt, vt debeant reſtringi ſecundùm regulam iuris communis, vbi quis aliàs damnum indebitè pateretur, vt plenè not. per Bart. in l. omnes populi. in pen. quæſt. princ. ff. de iuſt. & iur. per l. adigere. §. quamuis. cum ſim. ff. de iur. patron.

Secundò, quia ita tenuit Bar. in d. l. fi. in fine. & idem Bart. in l. etiam. num. 4. ff. de minor. Abb. in c. conſtitutus. nu... de reſtit. in integr. & ibi But. n. 17. & 23. & poſt diſputationem Card. ibi in 11. op. in puncto iuris in hac pertrāſit Caſſ. ſuper cōſuet. Burg. rub. 1. §. 2. verſ. inſurgere. nu. 4. & idē rub. 1. §. 8. ver. nō quid aūt, n. 27. & ipſe etiam ita pertrāſit, ſi tractetur de damno vitando, vt in anno dato ex conſuetudine ad retrahendū iure ſanguinis, & idem Oldendorp. in tract. de præſcrip. c. 3. nu. 27. verſ. ſæpè & conſulendo ſequuntur Paul. de Caſt. conſ. 439. ſub nu. 3. verſic. quantum verò ad ſecundum quæſitum. & conſil. ſeq. verſic. idem dicitur. lib. 2. & idem videtur velle Alex. conſil. 101. nu. 27. lib. 7. & Dec. conſ. 556. nu. 7. in damnis vitandis, prout regulare eſt in præſcriptionib. & ſimpliciter tenet Alciat. conſil. 230. num. 11. licet perfunctoriè tangat. & clariùs Caſſan. conſ. 75. num. 47. vbi plenè hanc ſententiam defendit.

In contrarium eſt magis communis aliorum ſententia. Specul. eod. tit. noſtro. §. 1. nu. 24. & ibi Bal. col. 2. in prin. Innoc. in c. conſtitutus, nu... eod. Hoſt. in Summa eod. & in d. c. conſtitutus. in fi. & in c. fin. col. fi. eod. & ibi Bellam. num. 10. & num. 24. & Io. And. ibi col. fi. in princ. Boich. nu. 9. & hanc veriorem inquit Card. in clem. 1. num. 6. eod. ſed in cap. conſtitutus. in 11. oppoſ. variat. Idem firmat Imol. in d. clem. 1. num. 23. dicens, quòd Canoniſtæ hanc ſeruarent, & ibi Boniſ. de Vital. nu. 10. & Anchar. in dicto c. conſtitutus. nu. 7. & in ſumma Canoniſtæ hoc magis communiter tenent. Ex Doctoribus etiam iuris ciuilis, Bald. in d. l. fin. C. in quibus cauſ. vt allegatur in libro ſtatutorum, Bald. in verſ. pręſcriptio, nu. 1. Aret. ibi clarè dicit eſſe veriorem hāc, quā opinionem Bartoli, Alber. poſt Odofr. ibi nu. 4. in princ. Pau. de Caſt. in fi. Fulgoſ. ibid. num. 7. Angel. num. 2. & latiſſimè Ioan. Ign. in repetit. l. dudum, C. de contrah. emptio. à num. 13. vſque ad numer. 40. idem dicens in præſcriptionibus conſuetudinarijs, & communem dicit Bald. de præſcr. 1. part. 6. partis princip. num. 43. Ang. in l. properandum. §. fin. C. de iud. Additio ad Bart. ſingul. 141. Practica Papienſis in libello de reſt. in integr. & idem ſentit Caſſan. præalleg. rub. 3. §. 2. verſ. nūquid autem, num. 7. vbi de communi. Idem vult Bald. con-

Gl.466. conſiderandum.nu.1.lib.5.& de communi per Dec. conſ.556.num.7. licèt ipſe in damnis vitandis aliter teneat, vt dixi. Idem tenent iudicando Afflict.deciſ. 370.num.3. & Boer.deciſ.140. numero 3. & re vera iſta eſt magis communis opinio tam Canoniſtarum, quàm Iuriſtarum.

Pro qua adducitur primò, d.c.conſtitutus. de reſtit.
55 in integr. Sed reſponderi poteſt, † quod ibi non petebatur reſtitutio aduerſus lapſum alicuius temporis conceſſi ad redimendum ex conſuetudine loci, vel ſi hoc agebatur, non ſimpliciter hoc petebatur, ſed aduerſus conſenſum præſtitum ab illis minoribus venditioni quam pater eorum fecerat cum graui eorum præiudicio, quod ex eo conſtat, quòd tex. ibi in fine conſiderat læſionem, & illam probari vult, quòd non eſſet neceſſe, ſi reſtitutio tãtum aduerſus lapſum temporis peteretur, vt dictum fuit ſupra in prima parte, quæſt.36.art.4.ex communi, Vnde non mirum ſi reſtitutio eſt neceſſaria, quia vbi de conſenſu minoris vero agitur, reſtitutio eſt neceſſaria, vt per Bart.& omnes cõmuniter poſt Gloſ.ibi in d.l.fin. & dixi ſupra ead.quæſt. art.2. verſ.limitatur ſeptimò.

Adducitur ſecundò, quia ſtatuta & conſuetudines ligant etiam minores, per tex.notab. in l.ſi ſine hærede. §.Lucius. ff.de adminiſtr. tutorum.

Sed hoc leue eſt, quia ius commune quoque illos ligat.l.fin. C.de reſt.in int.intelligitur igitur ius municipale ligare eos, prout ius commune ligat, vt ſcilicet ſi in aliquo caſu debent ſeruari ipſo iure illæſi, ius municipale quoque illos ſeruari velit illæſos, per regulam Bar. & aliorũ cõmunem in d.l.omnes populi. in pen.quæſt.

Adducitur tertiò, quia nõ creditur Princeps velle derogare ſtatutis, & conſuetudinibus locorum, cap.1. de conſtit.in 6. & corroboratur hoc, quia hodie penè omnes ciuitates habent auctoritatem condendi leges, & ſtatuta. Sed reſpond. quod hoc procederet, quando ſtatuto, vel cõſuetudine ſpecialiter caueretur quod minoribus præſcriptio aliqua temporalis ipſo iure curreret, quia non creditur, quod Iuſtinianus in his quæ ſunt iuris poſitiui voluerit auferre iura populorum circa condenda ſtatuta contraria ſuper hoc, ſed nos ſumus in dubio, quando.ſ. hæc ſtatuta interpretari debeant, & dicimus quod in dubio ſecundùm ius commune, per d.communem theoricam Bart.& aliorũ, de qua in d.l.oẽs populi.pen.quæſt.

Ego per hanc rationem fui ſemper in ea opinione, vt ſententia Bart.& ſequacium primo loco relata verior, & ſine dubio æquior eſſet, per dictam cõmunem theoricam, de qua communi teſtatur Crot.in Repet. d.l.omnes populi.nu.194.& ad motiua pro communi opinione ſecundo loco recitata reſpondebam, vt ſupra dixi.

Sed quoniam durum eſſet in practica contra auctoritatem tot grauiſſimorum authorum vtriuſque iuris obtinere, puto quòd retenta hac ſecunda magis communi, poſſit rigor illius aliquibus limitationibus minui, quas ex Doctoribus diſtinguentibus collegi.

Concluſio igitur ſit, quòd aduerſus præſcriptiones ſtatutarias, vel conſuetudinarias etiam temporales minores non ſunt ipſo iure tuti, ſed reſtitutione in integrum indigent, quæ concluſio.

56 Limitatur aliquibus modis, † & Primò, vt procedat in præſcriptionibus, quæ de nouo iure municipali aliquod lucrum afferrent ipſis minoribus, id eſt, quo caſu ſi minores non negligerent intra ſtatuta tempora petere, lucrum aliquod conſequerentur: Secus verò ſi de damno vitando agerent, id eſt, quòd eo caſu aliquid de proprio perderent, quia tunc ipſo iure conſeruari debẽt illæſi etiam in præſcriptionibus ſtatutarijs, ita dicunt, & intelligunt dictum Bartoli in d.l.fin.& Abb.in d.c.conſtitutus. Dec.conſ.556.num.7. Caſſ.d.rub.1.§.8. verſ. nunquid autem.nu.27. qui exemplificant in anno dato ad retrahendum iure ſanguinis. Vaſq. de ſucceſſ.creat. lib.1.§ 10.num.49.& 60. Olendorp.de præſcript.c.3. nu.17.verſ.ſæpè. But.d.c.conſtitutus.numero 17.& 27.

Et profectò videtur æqua limitatio, & conſona menti d.Imperatoris in d.l.fin. dum conſiderat præcipuè damnum minorũ, & ab illo eos vult illæſos conſeruari.

57 Limitatur † ſecundò, vt procedat in præſcriptionibus ſtatutarijs, quæ ſubrogatæ ſunt loco illarum, quæ prius de iure communi quoque currebant contra minores, & hodie currunt non obſtante d.l.fin.de quibus dixi ſupra art.2.3.& 4.

Secus verò in ijs, quæ ſubrogatæ ſunt in loco earum quæ hodie de iure communi ipſo iure non currunt contra minores; Ita ex Bal. in l.ſuperuacuum. C.de in integr.reſt.& in c.1. tit.quo temp.miles & Rom.conſ.38. circa fin. lib.1. Balb. in tract.de præſcr. in 4.par. q.28. num.4. Dec.d.conſ.556. num.7.verſ.& dato. Iacob.de Sancto Georg. num.9. in d.l.ſuperuacuum, & idem in d.l.fin. num.32.& 33. C.in quib. cauſ.

Et pro hoc facit, quia præſcriptio ſtatutaria ſapit na-
58 turã præſcriptionis legalis † cõmunis, quã vel abbreuiauit, vel produxit, vt per Corn.latè in cõſ.180.col.2.lib.2.

Sed aduerte, quia in primis hæc limitatio videtur omninò confirmare primã opinionem Bartoli, propter d.regulam & theoricam allegatam, quæ eſt penè eadem cum d.theorica in d.l.omnes populi. in pen.quæſt.

59\. Præterea nil dicunt iſti quando præſcriptio, † quæ à ſtatuto inducitur, de nouo eſt in aliquo caſu, in quo nihil à iure communi ſtatutum eſt circa tempus, &c. ſed reperio Iacob.de Sancto Georgio in d.l.fin.num.33. dicentem, quòd in caſu dubio Bal. putat ipſo iure currere & reſtitutionem eſſe neceſſariam, & ſic in dubio contra Bart. quòd quidem non puto verum, vt prædixi.

Omnia tamen prædicta diligenter nota pro temperamento d.communis opinionis contra Bartolum.

Limitatur etiam tertiò, ex Caſſan. d.rub.3. §.2. in
60 princ.in † pupillis habentibus tutores, qui ipſo iure ſeruantur illæſi, ſecundùm eum.

Et prædicta omnia quæ diximus de præſcriptionibus
61 ſtatutarijs intellige de conſuetudinarijs, † vt per Io. Igneum dicta Repet. l.dudum. à num.16.vſque ad numerum 40.C.de contrahen.empt.vbi ſub nu.30.de hoc & Soc.iun. in l.filiusfamilias. § Diui. nu.142. ff.de legat.1.dicẽs ita ſe conſuluiſſe Piſis. Dec.conſ.222.nu.... & Alciat.in l.1.nu.48. C.de ſent. quæ pro eo quod int. & Caſſa.præalleg. rubr.8. §.8. verſ.nunquid autem.

Prædicta etiam omnia intellige procedere in Eccle-
62 ſia. † Boich. in d.c.fin. num.9.& 10. de reſtit. in integr. Chiſſan. deciſ.115.

SVMMARIA.

1 Reſtitutio in integrum an detur aduerſus qualibet neglecta, vel omiſſa? quòd ſic.

2 An procedat, vel agatur de damno, vel de lucro?

3 Et an procedat, vel tempus ſit conceſſum a lege, vel ſtatuto?

5 Reſtitutio in integrum ex vtroque edicto, aduerſus non denunciatam litem venditori, & amiſſum propterea beneficium euictionis.

6\. Reſtitutio an detur aduerſus lucrum omiſſum propter non impletum præceptum teſtatoris?

7 Vaſallus qui propter iuſtum impedimentum non potuit præſtare ſeruitium domino, reſtituitur ad hoc vt adhuc præſtare poſſit.

9 Reſtitutio datur aduerſus amiſſum legatum ob non impletum præceptum teſtatoris.

10 Marito, qui ob lapſum ætatis, vel iuſtum impedimentum non traduxit vxorem ad domum, & propterea lucrũ dotis, vel aliud amiſit, an detur reſtitutio ad illud conſequẽdum?

11 Fratri, qui non dotauit ſororem, vel ob lapſum ætatis, vel iuſtum impedimentum, & propterea amiſit beneficium ſtatuti excludentis illam, an reſtituatur, vt illam excludat?

12 Creditor qui non conſtituit debitorem in mora ob lapſum ætatis, vel iuſtum impedimentum, an reſtituatur ad conſequendum vſuras, vel intereſſe propterea amiſſum?

13 De-

Digitized by Google

13 *Donatarius an reſtituatur aduerſus non recuperatam tempe-ſtiuè donationem ?*
14 *Deponens pecuniam minus formiter vel tempeſtiuè, an reſti-tuatur aduerſus non interruptum curſum vſurarum, vel in-tereſſe medij temporis ?*
15 *Iudicum hodiernorum obſtinatio, & incapacitas.*
16 *Reſtitutio in integrum an detur aduerſus non petitas vſuras, & ſic ad lucrum illarum amiſſum recuperandum ?*
18 *Quid in vſuris quæ ex natura contractus veniunt.*
19 *Quid in his quæ ob moram non ſoluentium debentur.*
20 *Reſtitutio an detur aduerſus omiſſam accuſationem, vel iniu-ria proſecutionem intra tempora, &c. quòd non.*
21 *Honoris maior iactura eſt quam rerum.*
23 *Iniuria proſecutio per viam iuſtitiæ honorem amiſſum non recuperat.*
24 *Fiſcus non reſtituitur in executionibus pœnarum.*
25 *An procedat concluſio ſub nu. 20. in caſu quo minor amiſit ius prælationis in accuſatione ?*
26 *An procedat in tempore præfixo à ſtatuto ad accuſandum de morte patris ?*
27 *Et an poſſit obtineri hæc reſtitutio ſaltem per viã exceptionis?*
28 *Et an procedat in executionibus pœnarum, in quibus reſti-tutio ceſſat ?*
29 *Et an procedat aduerſus hæredẽ eius contra quẽ petenda erat?*
30 *Et an procedat quoad proſecutionem pœnæ conuentionalis ?*
31 *An procedat in abſente reip. cauſa ?*
32 *An procedat quando petitur reſtitutio non ad vindictam, ſed ad reſtaurationem damni.*
33 *An detur reſtitutio hoc caſu ad pœnam dupli, vel quadrupli?*
35 *Reſtitutio an detur ad opponenda crimina contra electum ?*
36 *Reſtitutio an detur aduerſus omiſſas obiectiones ?*
37 *Reſtitutio an detur aduerſus non intentatam querelam inoffi-cioſi teſtamenti intra quinquennium ?*
38 *Reſtitutio an detur aduerſus non petitam caſſationem teſta-menti non inſinuati intra tempora ſtatuti, vel aduerſus non petitam inſinuationem teſtamenti ? & num. 43.*
39 *Teſtamentorum inſinuatio quomodo a ſtatutis caueatur.*
43 *Declaratio l. cum quidam. § ſi pupillo. ff. de vſur.*
44 *Reſtitutio iſta an detur fideicommiſſarijs ?*
45 *Reſtitutio iſta an detur aduerſus non petitam inueſtituram infra annum ?*
46 *Præſcriptio hæc conſuetudinaria eſt, ideo ipſo iure currit.*
47 *Et an idem in reſtitutione ex edicto maiorum ?*
48 *Et an in abſentia voluntaria ?*
49 *Abſens voluntariè excuſatur, quando non tenetur eſſe præſens.*
51 *Reſtitutio an detur aduerſus omiſſã inuentarij confectionem?*
52 *Et an procedat in reſtitutione ex vtroque edicto, quando ma-gna cauſa adeſt, & quæ ſit iſta magna cauſa ? nu. 53.*
54 *Et an læſus patiatur interim aliquam creditorum moleſtiam?*
55 *Et quid ſi per duas conformes fuiſſet condemnatus ad ſol-uendum æs alienum ſui authoris.*
56 *Et quid ſi confecerit inuentarium, ſed malè.*
57 *Et an procedat ſi minor habet regreſſum contra tutorem, vel curatorem ?*
58 *Et an procedat ſi minor non doceat de læſione ?*
59 *Læſio iſta quomodo probetur.*
60 *An ſufficiat probare ꝙ in hæreditate adeſt grãde æs alienum?*
61 *Opinio authoris in hoc.*
62 *Reſtitutio an detur aduerſus præſcriptionem quadrienij, de qua in l. omnes, & l. bene à Zenone. C. de quad. præſcrip.*
64 *An detur aduerſus fiſcum ad pretium recuperandum ?*
An aduerſus emptorem ad rem recuperandam ?
65 *An ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis ?*
66 *Declaratio l. neque. C. de reſtit. mil. ibi neque alijs, &c. & nu. 67. ibi, obeſſe, &c.*
67 *Reſtitutio an detur cuilibet maiori aduerſus non ſolutum ca-nonem emphyteuticum. 68.*
69 *An procedat in omni ſpecie impedimenti. Abſentia. nu. 70. Paupertatis num. 71. ignorantiæ. 72.*
73 *An procedat in omni alia ſpecie cenſuum, ſolutionum, tri-butorum, &c.*
74 *An procedat in penſione eccleſiaſtica ? Et an in eccleſia ?*
76 *Quid ſi per 40. annos canon ſolutus non fuiſſet.*
78 *Reſtitutio an detur minori aduerſus non ſolutum canonem ?*
79 *Prouiſio hominis, quando faciat ceſſare prouiſionem legis.*
81 *Quid ſi ſolutio canonis ex pacto conuenta eſſet.*
82 *Quid in emphyteuſi eccleſiaſtica.*
85 *Quid ſi minor doloſè omiſit ſoluere.*
87 *Minori an ſuccurratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis ?*
89 *Quid ſi lege municipali, vel cõſuetudine nouũ quid caueretur.*
90 *Quid in eccleſia.*
91 *Reſtitutio an detur aduerſus lapſum temporis dati à teſtato-re ad opus aliquod faciendum, &c.*
94 *Quid in maioribus.*
96 *An ſuccurratur illi ope reſtitutionis, vel ipſo iure ?*
97 *Quid in alijs impedimentis vltra caſum fortuitum, de quo lo-quitur l. ſi ita ſtipulatus eſſem. et l. ſeq. ff. ex quib. cauſ. maior.*

QVAESTIO LXXXIX.

De reſtitutione in integrum aduerſus varias præſcriptiones temporales, hic in indi-uiduo annotatas.

QVAMVIS infinitæ penè dici poſſint præſcriptiones temporales in ſpecie, & in indiuiduo conſideratę, non tñ omittenda eſt præſens quæſtio, in qua de aliquibus duntaxat pręſcriptionibus aliquid agitur, quia in primis ſi de reſtitutione aduerſus illas ſcribentes varijs in locis tetigerunt, noſtrum quoque eſt referre, & more ſolito cõprobare, vel declarare, vel addere prout neceſſe eſt. prætereà exemplo earum præſcriptionum, & de quibus ſpecialiter aliquid ſcribam, prudens iudex & aduocatus poterit de reſtitutione in integrum aduerſus alias iudicare. Et in primis præmittam articulum generalem de reſtitutione aduerſus quælibet omiſſa & neglecta, & lapſum interim tempus ad aliquid agendum, ſub quo multa particularia inferendo concludam, quæ ſpecialem articulum non patiuntur, deinde ad reſtitutionem aduerſus aliquot particulares temporum lapſus condeſcendam. Igitur quæram.

Primò, An reſtitutio in integrum, vel ex capite ętatis, vel iuſti impedimenti detur aduerſus quælibet omiſſa, & neglecta, & lapſa interim tempora ad aliquid agendum ? Regula cum illationibus.

Secundò, An detur reſtõ aduerſus non petitas vſuras?

Tertiò, An aduerſus non propoſitam, vel non proſecutam accuſationem, vel iniuriam, vel querelam infra tempora à lege conſtituta ?

Quartò, An aduerſus non intentatam intra quinquennium querelam inofficioſi teſtamenti ?

Quintò, An aduerſus non petitam caſſationem teſtamenti non inſinuati, vel non petitam intra terminum ſtatutarium inſinuationem illius ?

Sextò, An aduerſus nõ petitam inueſtituram, vel eius renouationem infra annum, &c.

Septimò, An aduerſus non confectionem inuentarij intra tempora à iure definita, vel antequam adiretur ?

Octauò, An aduerſus non præſcriptionem quadrienij, de qua in l. bene à Zenone, &c. C. de quadr. præſc.

Nonò, An aduerſus non ſolutum canonem tẽpeſtiuè?

Decimò, An aduerſus lapſum tempus datum ad faciendum aliquod opus ex præcepto teſtatoris, vel partium conſenſu ?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet minor, † vel maior reſtituatur regulariter, vel ex cauſa ætatis, vel iuſti impedimenti aduerſus quælibet omiſſa, & lapſus temporum ad aliquid agendum competentium ?

Breuiter fac regulam, quòd ſic.

Text. ſunt clari in l.penult. C.de reſtit. in integr. ibi ignorauerunt, vel prætermiſerunt, & in l.non omnia, ff.de minor. & per Petr. in l.minorum, in quibus cauſ. & alij vbique, vt ex infraſcriptis art.apparebit.

Ratio de ſe patet, quia vbicunque adeſt læſio, ibi (ſi iuſta cauſa reſtituendi adeſt, vt nos præſupponimus) datur reſtitutio, vt ſupra millies dictum eſt, ſed læditur quis non ſolùm in committendo & perperam agendo, ſed etiam in omittendo, & vbi aliquid agere debet nil agendo, vt in omnibus præſcriptionibus patet, & eſt tex. in l.1. ff.ex quib. cauſ.maior. ibi. vel ſi quid propterea de bonis eorum diminutum eſt, &c. ergo &c.

2 Ampliatur hæc concluſio; Primò, vt procedat, vel agatur de damno, vel de lucro, Card.in Clem.1.nu.15. eod.tit. quòd intellige vt declaraui ſup. quæſt.4. art.9.

3 Ampliatur † ſecundò, vt procedat, vel tēpus ſit conceſſum à lege, vel à ſtatuto. idē Card. in d.Clem.1.n.15.

4 Quod intellige, † aliquando procedere ope reſtitutionis, aliquando ipſo iure, iuxta ea, quæ diximus ſup. in præced.quæſt. art.2. & art.fin.

5 Infertur ex hac generali † concluſione ad plura, quæ hic congeram, cum art.ſpecialem, ob eorum breuitatem non mereantur.

Et primò infertur, ꝙ ſuccurritur ex vtroque edictu aduerſus non denūciatam litem venditori, & amiſſum propterea beneficium euictionis. Rebuff. de reſtit. in integr.art.2.gl.4.nu.4.licèt in minore tātum loquatur.

6 Infertur † ſecundò, quòd ſuccurritur minori, qui non fecit id ꝙ teſtator ei præceperat, & propterea lucrum ſibi relictum amiſit; Ruyn. conſ.199. num.3. lib.1. ſed ego dixi plenè ſup. quæſt.81. art.6. in illo art. an aduerſus ſpretum præceptum teſtatoris detur reſtitutio, vbi etiam an maiori in hoc ſuccurratur.

7 Infertur † tertiò, quòd vaſallus, qui ob non potentiam, vel ætatis imbecillitatem non præſtitit in tempore ſeruitium ad quod tenebatur ipſi domino, reſtituitur in integrum, vt adhuc præſtare poſſit ſi poteſt & prodeſt, vel quod pœnam legis euitet, id eſt, amiſſionem feudi, in ſuis caſib. &c. Affl.ct.ſuper conſtit.Regni, lib.3.rubr. 13.num.13. poſt Iſerniam ibi.

8 Limitandū tamen † dummodo abſit dolus, quòd non habet dubium, iuxta tamen declarationes, de quibus ſup. quæſt.83. in quæſt.de reſt. aduerſus dolum.

9 Infertur quartò, quòd ſuccurritur illis, quibus ob impotentiam, vel ætatem non obtemperauerunt præcepto teſtatoris, de habitando in domu hæredis, propterea quòd amiſerunt legatum eis ſub hoc more, & modo relictum; Corn. conſ.198. num.5. & ſeq. lib.7. vbi nu.8. tollit etiam rationem dubitandi, quòd eſt ſing. & notandum, & faciunt quæ dixi d.quæſt... art...

10 Infertur † quintò, ad caſum ſingul. ſtante ſtatuto, quòd qui vxorem ad domum ſuam non traduxerit, ſi illa interim moriatur, ipſa non lucretur dotem, vel partem eius: ſi minor ob imprudentiam, vel maior ob abſentiam reip. cauſa non traduxerint, & caſus mortis euenerit, an eis ſuccurratur ope ſaltem reſtitutionis in integr. Et reperio in terminis Ruyn. decidentem hunc caſum in conſ.199. num.3. lib.1. vbi determinat, quòd ſic. & comprobat pluribus ſimilibus deciſionibus, de quibus ſup.& inf.eod.art.& idē Ruyn.in fine, cōſ.199.

11 Infertur † ſextò, etiam ad alium caſum ſing. Nam ſi ex forma ſtatuti caueatur, ꝙ frater teneatur dotare ſororem ante mortem ipſius ſororis, aliàs ipſa non intelligatur excluſa, ſi minor ob ætatis lapſum, vel maior ob legitimum impedimentū hoc omiſerit, an eis ſuccurratur, vt ſaltem præuio reſtitutionis beneficio fingātur adhuc poſſe dotare, & illam mortuam excludere. & reperio in terminis hoc quoque decidentes Riminal. conſ. 261, nu.27.& ſeq. lib.2. vbi plenè probat, & comprobat etiam plenè Ruyn.conſ.31.nu.8.lib.3.ꝙ eſt notandum.

12 Infertur † ſeptimò, vt ſuccurratur eiſdē ex iuſta cauſa, vel ob ætatem, ſi nō interpellauerūt debitorem, & ſic non conſtituerunt eum in mora, & propterea damnum vſurarum non decurſarū amiſerunt, ita Iac.de Aren. in l.1.verſic.nam in minoribus. C.in quib. cauſ.reſt.nō eſt neceſſ. Quinimò in l.in minorū, C.eod.& ibi Pet.& omnes decidunt, ꝙ ipſo iure eſt tutus min. nec reſt.indiget.

Sed tu aliter & plenius declara inf.ead. q.art.ſeq.

13 Infertur † octauò, an donatarius minor, vel legitimè impeditus, reſtituatur aduerſus non acceptatam tempeſtiuè donationem, & actionem à Notario ſibi etiam abſenti quæſitam, item & ceſſionem ratam non habuit, & propterea lucrum illud amiſit.

Et reperio Grat. in conſ.67. num.14. & ſeq. lib.1. ſic dicentem.

Aut res eſt adhuc integra, quia donatio non eſt reuocata, vel quid ſimile factum non eſt, & reſtitutio datur.

Aut non eſt amplius res integra; & ſecus.

Et ratio potiſſima ſecundi membri ita eſt, quia reſpectu iuris alicuius quæſiti conqueri non poſſunt, cum adhuc verè acquiſitum non eſſet, & quòd non eſt quæſitum amitti non poteſt, argum. l.manumiſſiones, ff.de iuſtit. & iure: reſpectu verò iuris quærendi clarum eſt, quia re non amplius integra exiſtente, id eſt, quòd ius alteri verè quæſitum ſit, reſtitut. in integrum aliquid operari non poteſt, quia non adeſt ſtatus priſtinus, qui erat ante læſionem, in quo reponere poſſit.

Tu autem, ſuper his, quia ſubtilia ſunt, vide diligentiùs, quæ ſcripſi ſupra in 1.par. quæſt.26. art.fin. & in 2.parte, quæſt.58. art. de reſtit. aduerſus donationem.

14 Infertur † etiam nonò, ꝙ ſi is, qui deponendo pecuniam formiter, vel tempeſtiuè potuiſſet euitare damnum vſurarum, vel intereſſe medij temporis, vt in cenſibus, & ſocietatibus officiorū accidit; ſi, inquam, vel ætate, vel legitimo impedimento omiſit deponere, vel formiter, vel integraliter deponere, ei ſuccurri debeat aduerſus dictum damnum interuſurij medij temporis; vt aliàs plenè ſcripſi in quodam cōſilio reddito pro Magnifico Domino Iulio Ramazzano nobili Perufino, contra Ill. D. Vrſolinam de Raneriјs domicellam Perufinam; & licèt præfatam concluſionem prædicta regula,
15 deciſionibus ſupra relatis comprobauerim, † tamen Magnificus D.Iudex eius temporis nunquam capere potuit, & reſtituere voluit; Qui autem hæc viderit, inter iudicis & meam opinionem iudicare poterit.

Præſertim, quia iſte caſus in terminis videtur determinati ad fauorem reſtitutionis concedendæ per Sim. da Pretis in conſ. 161.num.62. & 75. arguendo ex eo, quòd rationes, quibus mouebatur à denegandam reſtitutionem præfatus Simon penitus omnes ceſſabant in caſu meo.

16 Infertur decimò, † quòd aduerſus interdictum, vel actionem amiſſam lapſu temporis, quilibet etiam maior ex iuſta cauſa reſtituitur. Tex. eſt in l.1. §.ſi quis propter inundationem, ff.de itin. actuque priuato, vbi notant omnes, & ibi ponit exemplum tex. ſi per vim cœli, vel tempeſtatem, &c. deinde ampliat in omni alia ſpecie impedimenti, & Angel. ſic ponit generaliter regulam. Et text. in l.1. §.1. ff.ex quibus cauſis maior. & in l.2. C.de reſtit.milit. & in l.tertia, C.eodem. & Menoch.in terminis de retin.poſſ.remed.5.numero ſeptuageſimonono, poſt Iaſ. in l.tertia, §.Labeo, num.12. ff. de acquir.poſſeſſ. & tradit Mauric. de reſtit. in integrum, cap.376.

Infertur etiam ad alia, ſed quia vel dubia ſunt, vel pleniorem tractationem expoſcunt; dixi in ſeqq. articulis, de quolibet ſeparatim.

Articulus II.

17 AD ſecundum, † An ſcilicet detur reſtitutio alicui aduerſus non petitas vſuras, & ſic ad lucrum illorum amiſſum reperandum?

Videtur, quòd ſic.

Digitized by Google

Primò, quia reſtitutio datur etiam in lucris l. verum, §. ſciendum, ff. de min. l. ſi Titius, ff. ex quib. cauſ. maior.

Secundò, quia reſtitutio datur, imò ipſo iure conſeruantur illæſi minores, quando non interpellauerunt debitorem, & non conſtituerunt eum in mora, ad hoc vt vſuræ medij temporis interim cucurriſſe dicantur, ſi interpellatus ipſo iure fingitur debitor, vt l. in minorum, & ibi Petr. & omnes, C. in quib. cauſ. reſtitu. non eſt nec. & Iac. de Aren. in l. 1. verſ. in minoribus autem, &c.

In contrarium eſt tex. expreſſus in l. cum quidam, §. ſi pupillo, ff. de vſur. in fi. & ibi omnes notant.

Ego puto ſic dicendum.

18 Aut † loquimur de ijs vſuris, quę debentur ex eo, quia ita natura contractus expoſcit, propterea quod aliàs creditor fraudatur fructibus ipſius rei, quorum loco vſuræ ſuccedunt; & tunc procedit prima opinio, hac ratione quia huiuſmodi vſurę principaliter, non propter moram debitoris, ſed propter lucrum iuſtum, & rationabile creditoris inuentę ſunt, & ita loquuntur d. l. in minorum, C. in quib. cauſ. & alia ſup. adducta pro prima ſententia.

19 Aut loquimur † de vſuris, quę debentur, non quia ex natura rei, vel contractus loco fructuum ex æquitate, & bona fide veniant, ſed ſolummodo ob moram, & contumaciam debitoris, & ſic principaliter non fauore, & propter lucrum creditoris, ſed in odium & pęnam debitoris, vt in contractib. ſtricti iuris accidit, & tunc ſecus, & procedit d. l. cum quidam, §. ſi pupillo. ff. de vſur.

Articulus III.

20 AD tertium, An ſcilicet † detur reſtitutio in integrum aduerſus omiſſam accuſationem, vel iniuriæ proſecutionem intra tempora?

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia licèt proſecutio iniuriæ lucrum videatur, & qui de hoc tractat, de lucro capiando tractare videatur, tamen & in lucris quoque ſuccurritur ex vtroque edicto, vt l. verum, §. ſciendum, ff. de minor. & l. ſi Titius, ex quibus cauſis maior.

Secundò, quia maior eſt iactura, quam præſcriptio af-
21 fert in honore, † quàm in rebus, l. iſti quidem, in fine, ff. quod met. cauſa, quia honor cunctis rebus præfertur, vt ibi, & tradunt Grammat. deciſ. 98. Alex. in l. ſæpè, & in l. victum, num. 2. ff. de re iudic. Cæphal. conſil. 36. nu. 39. libro 1. & Dec. conſil. 310. num. 1. & Aymon conſil. 2. num. 18.

Sed certè quando præſcriptio iacturam affert, datur reſtitutio vel ex iuſta cauſa, vt l. 1. ff. ex quib. cauſ. maio. vel ex cauſa ætatis, vt toto tit. ff. ſi adu. vſucap. ergo & multò magis hoc caſu, quo adeſt iactura honoris.

Sed in contrarium eſt communis omnium ſententia. Bal. in l. 1. §. nunciatio, ff. de noui op. nunc. & in d. l. cum quidam. §. ſi pupillo, ff. de vſur. Aret. in c. licèt. num. 11. de accuſ. Affl. ſuper conſtit. regni lib. 2. rubr. 36. num. 6. & Gramm. ibi ſuper tit. de reſt. min. num. 13. vbi non reſtituitur minor ad detegenda crimina alterius. Felyn. in c. fraternitatis, col. 5. verſic. fallit 3. extra de teſtib. Rebuff. in tit. de reſt. in integ. art. 1. gloſ. 2. num. 13. Did. pract. quæſt. c. 26. num. 4. verſic. 1. Io. Lopes in repet. cap. per veſtras, §. 26. nu. 10. 11. & 12. de donat. inter virum, & vxorem.

Text. expreſſus in l. auxilium, ff. de minor. in prin. eſt etiam tex. notab. in l. ſepulchri violati actio, ff. de ſepul. viol. & quamuis loquatur in edicto maiorum, tamen ad reſtitutionem ex edicto minorum quoque trahit Ruyn. l. 1. §. nunciatio, num. 234. ff. de oper. noui nunc. per notat. in l. cum quidam, ff. de acquiren. hæred.

22 Ratio alia eſt, quia reſtitutio non eſt permiſſa † in necem alterius, l. in cauſæ, la 1. ff. de min. & Gl. in d. l. auxiliū, ff. de min. in princ. Sed ita eſſet in caſu iſto, ergo &c.

Ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, quòd non procedit, quando reſtitutio reſultaret in necem alterius, vt d. l. in cauſæ, la prima, ff. de minor.

Ad ſecundum dico, quòd non procedit hoc de hono-
23 re, † quia per proſecutionē iniuriæ iudicialiter, ſi honor amiſſus fuit, recuperari non poteſt, quia actio ciuilis pro iniuria accepta ad intereſſe datur iuxta æſtimationē iniuriæ, non autem ad hoc quòd qui vel verbis, vel factis præiudicauit alicui in honore ſuo, aliquid econtra dicat, vel faciat, quòd notam illam diluat, prout agi ſolet in tractanda pace, vel concordia inter duos, & videatur ad hoc, quæ dixi ſupra in illo articulo, an minor reſtituatur aduerſus remiſſam iniuriam, vel pacem à ſe factam.

Concluſio igitur ſit, quòd non datur reſtitutio aduerſus præſcriptionem iniuriæ, vel accuſationis. Quæ

24 Ampliatur † primò, vt procedat etiam in fiſco, qui non reſtituitur in pęnarum executionibus, poſt præſcriptionem illarum decurſam. Thob. Nonius conſil. 105. num. 2. poſt Ang. in l. fin. ff. ſi quis teſtam. lib. eſſe iuſſus fuerit, & Cremen. notab. 2.

25 Ampliatur † ſecundò, vt procedat etiam in caſu quo alij vellent accuſare, & minor haberet ius prælationis in accuſatione, quia nihilo magis reſtitueretur, Gloſ. in d. l. auxilium. in verbo, calumniæ.

26 Ampliatur † tertiò, vt non reſtituatur quis etiam ad tempus accuſandi de morte patris à ſtatuto præfixum, ſecundùm Bald. in l. fin. col. fin. C. in quibus cauſ. reſtit. non eſt.

Contrarium in hoc tenet Mautic. cap. 116. de reſt. in int. & ſequitur Didac. Pract. quæſt. c. 26. num. 4. verſic. 1.

Et puto veriùs, per ea quæ dixi ſupra, in illo articulo, an reſtituatur minor aduerſus non vindicatam mortem defuncti.

Et quia intentio petentis reſtitutionem hoc caſu non eſt tendere in necem alterius, ſed damnum proprium euitare propter pęnam, quam lex imponit non accuſantibus mortem patris, ſicut accidit illis, qui cauſa propriæ ſalutis aliquem interimunt, qui ſunt ſecuri etiam in foro conſcientiæ, quia intentio eorum non eſt occidere, ſed ſe defendere, &c.

27 Ampliatur † quartò, vt non poſſit obtineri hæc reſtitutio etiam per viam exceptionis, Specul. poſt diſputationem in tit. de reſt. in integ. § qui autem, nu. 7. Glo. in clem. 2. in verbo, gratia, de procur. Bal. in d. l. auxilium. Alex. in add. ad Bart. in l. 1. §. nunciatio, ff. de oper. noui nunciat. Cardin. in clement. 1. quæſt. 14. eodem titulo, de reſt. in integ. Per rationem generalem d. l. auxilium.

Ampliatur quintò, vt procedat etiam in executioni-
28 bus pœnarum, † in quibus reſtitutio ceſſat, poſt Mautic. cap. 152. de communi teſtatur Villalobus in verbo, reſtitutio, num. 53.

29 Ampliatur † ſextò, vt non detur etiam aduerſus hæredem eius qui deliquit. Fulg. in l. Senatuſc. nu. 4. ff. de offic. præſid.

30 Limitatur autem è contra aliquot modis, † & primò, vt non procedat quo ad proſecutionem pœnæ conuentionalis, quia aduerſus omiſſionem illius datur reſtitutio in integrum, ſecundùm Gloſ. quæ in minore loquitur in d. l. auxilium, in gloſ. 1. & ibi Bart. num. 3. & Alber. in princ. ff. de minor.

Et facit l. ait prætor, in princ. & in §. hodie. ff. eod.

31 Limitatur † ſecundò in abſente reip. cauſa, qui reſtituitur aduerſus non propoſitam in tempore accuſationem, ſecundùm Gl. in d. l. auxilium, in ver. in integ. reſt.

Per l. ſi qua militi, ff. ex quib. cauſ. maior.

Quinimmo ibi dicitur, quòd conſeruantur illæſi huiuſmodi abſentes à curſu huius temporis.

32 Limitatur † tertiò, vt procedat quando petitur reſtitutio ad vindictam, & ita loquitur d. l. auxilium, ſecus verò ſi petatur ad reſtitutionem damni, vt in furto, quòd res reſtituatur, in damno dato, quod deterioratio reſtauretur, ita Gloſ. in d. l. auxilium, in princ. & clariùs Alber. ibi. & ibi Glo. in verſ. omiſſam.

Per l.primam, §.accuſationem, in fine, ff.ad Turpill.
Et per l.1. ff.ad leg.Iul. de amb.
Sed dubitari poteſt, an reſtituatur quis etiam ad
33 pœnam dupli, vel quadrupli † omiſſam?
Et quidem Gloſ.præall. videtur tenere quòd ſic, li-
cèt re vera non determinet.
Sed Bart.& Bal.ibi contrarium tenent,& eſt æquiùs,
& ego ſequor, ex pluribus.
Primò, quidem per generalitatem dictæ l.auxilium.
Secundò, per l.ſi tibi, §.quædam, & quæ ibi notan-
tur, ff.de pact. inducendo quod ibi dicitur, quòd hæc
pœna peti debet actione furti, & ibi notatur, quòd
34 æquiparantur iſtæ duæ actiones † furti,& iniuriarum.
Tertiò, per l.ſciendum, ff.ex quib. cauſ.maior. & ibi
Gloſ. Alb. & alij, ſcilicet, quòd ad lucrum non detur
reſtitutio cum aliena iactura, &c.
Quartò, per tex. in d.l.cum quidam, §.ſi pupillo, ff,
de vſur. quem miror, quòd Bart.præalleg.non alleget.
Circa hunc articulum etiam ſubiùgi poteſt. An quis
35 reſtituatur ad opponenda crimina contra electum? †
Et dic quòd non. Gloſ. in Clem.2. in verbo, grauiter, de procurat. Specul. de reſtit. in integr. §.ſi quis
autem, verſic. ſed pone. Felyn. in c.fraternitatis, nu.6,
de teſtibus.cum concord.plenè per Didac.Pract.Quæſt.
cap.26. num.4. verſic.2.
Et generaliter non datur reſtitutio in integrum ad-
36 uerſus omiſſas obiectiones. † Rebuff. in tit.de reſtit. in
integr. gloſ.2. nu.15. cum ſint odioſæ,& eſt veriſſimum
per prædicta.

Articulus IV.

37 AD quartum, An ſcilicet † detur reſtitut. in inte-
grum aduerſus non intentatam intra quinquen-
nium querelam inofficioſi teſtam.
Videtur quòd ſuccurrendum non ſit, ex præcedenti-
bus articulis, & concluſionibus, quia cum hæc querela
tendat ad declarandum patrem impium, & inofficio-
ſum, videtur in necem alterius intentari,& conſequen-
ter lucrum quòd quæritur odioſum.
Sed contra eſt veritas, quia non ſolùm minor, vel ma-
ior reſtitutionem meretur aduerſus huiuſmodi tempo-
ris lapſum, quinimmo ipſo iure tuti ſunt, ſaltem mino-
res, maiores verò reſtitutionis beneficio digni. Tex. eſt
in l.1. C.in quibus cauſ.reſt.non eſt neceſ.& dixi etiam
ſupra quæſt.præced.art.1. verſ.circa ſecundam.& in 1.
parte q.4.art.9. nu.74. Vbi etiam ex declaratione lucri
odioſi,& quomodo hoc intelligatur, patet reſponſio ad
cõtrarium, quæ eſt, quòd minor non petit principaliter
patrem declarari impium, neque hæc eſt intentio eius,
ſed tantum hoc, quòd teſtamentum inofficioſum decla-
retur, vnde ipſe emolumentum ſibi de iure naturæ de-
bitum, c.ius naturale. 1.diſt. legitimè conſequatur.
Et quoniam in hoc nemo Doctorũ difficultatem fa-
cit,& caſus eſt in d.l.1. igitur his contentus pertranſeo.

Articulus V.

AD quintum, An detur reſtitutio in integrum ad-
38 uerſus non petitam † caſſationem teſtamenti
non inſinuati intra tempora ſtatuti, vel aduerſus non
petitam inſinuationem teſtamenti?
Ex ipſo themate conſtat, quòd articulus habet duo
capita.
Quo ad primum igitur, an aduerſus non petitam
caſſationem, &c.
39 Præmitte, quòd in pluribus † locis ſtat ſtatutum,
quòd teſtamẽta debeant inſinuari inf. ſex menſes, aliàs
poſſit is qui intereſſe habet, infra alios ſex menſes pe-
tere, quòd caſſetur teſtamentum non inſinuatum, & ſi
non petatur iſta caſſatio, poſſit iterum infra ſex alios
menſes peti inſinuatio, qua demum non petita teſta-
mentum cenſeatur ipſo iure nullum.

Modo quæritur in primis, an ſi hæres ab inteſtato, vel
minoris ætatis lapſu, vel iuſto impedimento, non petie-
40 rit caſſationem præfatam infra dictum tempus, † an
poſſit reſtitui ad illam petendam,& impediendum hæ-
redem ſcriptum ne teſtamentum inſinuari faciat infra
ſecundos ſex menſes ſibi à ſtatuto conceſſos?
Videtur quòd non detur reſtitutio hoc caſu.
Primò, per l.cum quidam, §.ſi pupillo, ff.de vſur.
Inducendo ſic, ibi non reſtituitur minor ad peten-
dum vſuras, quæ ſolui debebant à debitore propter mo-
ram ab eo commiſſam, quia dicitur ibi, ꝙ vſuræ in tali
caſu non propter lucrum non petentium, ſed propter
pœnam non ſoluentium debitum conſtitutæ ſunt, Mo-
do dico, quòd caſſatio iſta non videtur inducta ad fauo-
rem,& lucrum hæredis ab inteſtato, ſed in odium, &
pœnam non petentis inſinuationem, vt de ſe patet. Er-
go tanquam ad lucrum odioſum non debet dari reſti-
tutio, l.ſciendum, ff.ex quib. cauſ.maior.
Secundò, quia ita reperio in terminis tenentem Ri-
min.ſen. in conſ.261. num.14. lib.2. Qui allegat Bart.
ita tenentem in d.l.auxilium. Sed quantum attinet ad
Bart. ipſe hoc non determinat, quia inquit, quòd quæ-
ſtio pendebat de facto.
Benè tamen verum eſt, quòd Fulgoſ.ibi hoc idem te-
net, quia dicit, quòd ſumus in pœnalibus.
In contrarium tenẽt Cyn. in l.etiam, ff.de minor.
quem poſt diſputationem refert,& ſequitur Bald. in d.
l.ſciendum, ff.ex quibus cauſ.maior. & Mauric.c.156.
hoc idem ſequitur.
Mouetur Maur. quia hoc eſt inductum odio non in-
ſinuantium teſtamenta, ergo &c.
Sed certè hæc ratio retorquetur, vt ex primo fun-
damento primæ opinionis patet. Mouetur autem Bald.
præall. quia ita æquitas ſuadet naturalis, argum. l.in
teſtamento, ff.de fideicomm.lib.
Sed certè ego non video illam æquitatem in hoc caſu,
quæ militat in d.l.in teſtamento, neque etiam ſimilem.
niſi diceres, quòd Bal. vult quòd hæres ab inteſtato hoc
caſu poſt obtentam reſtitutionem in integrum, quaſi ex
fideicommiſſo teneatur hæredi ſcripto hæreditatem hãc
reſtituere, ex naturali æquitate propter voluntatem
defuncti, ſed certè hoc eſſet diuinare.
Quid igitur?
41 Ego puto dicendum, † quòd reſtitutio hoc caſu con-
cedi debeat per ea, quæ dixi ſupra q.4.art.9. videlicet,
quod hoc lucrum licèt ſit cum damno alterius, non ta-
men propterea denegatur reſtitutio, vt ibi deduxi, eſt
igitur principaliter attendendum, an reſtitutio petatur
ad proſecutionem pœnæ, an ad cõmodum proprium, li-
cèt in conſequentiam ex huiuſmodi reſtitutione ſequa-
tur damnum,& incommodum alterius, prout accidit
hic, nam caſſari teſtamẽtum, non eſt proſequi iniuriam
alicuius neque pœnam, licèt ex caſſatione eius hoc ſe-
quatur, vt accidit in querela inofficioſi teſtamenti, de
qua dixi proximè art.præced. & per hoc veriorem puto
hanc poſteriorem ſententiam Baldi, Cyni,& Mauricij.
42 Et ita tenendo, ad contrarium reſpond. † quòd in d.
§.ſi pupillo, re vera non agitur de reſtitutione aduerſus
vſuras, ſed an fauore abſentiæ, vel ætatis debeat fingi,
quòd vſuræ cucurrerint contra eum, qui non potuit ſol-
uere pupillo, vel abſenti,& reſp. quòd non, quia (dicit
tex.) vſuræ non ad lucrum non petentium, ſed in pœ-
nam non ſoluentium conſtitutæ ſunt: Igitur cum in il-
lo caſu debitor non eſſet in mora, quia non habebat cui
ſolueret, ideo non debentur, quia cauſa, propter quam
principaliter debentur, id eſt, mora debitoris, non adeſt,
Et ſic non obſtat intentioni noſtræ.
Concluſio igitur ſit in hoc primo capite, ꝙ reſtitutio
detur aduerſus non petitam caſſationem teſtamenti.
43 Secũdum caput articuli eſt, † An reſtitutio detur ad-
uerſus non petitam hæreditatem teſtamenti. Et in hoc
non adeſt difficultas, conclude autem ꝙ ſic, prout abſ-
que

Digitized by Google

que ſcrupulo concludit Alex.in conſ.119.lib.6. Et ratio eſt in promptu,quia in huiuſmodi præſcriptionibus ſtatutariis datur regulariter reſtitutio, ſi aliquid non impediat,vt dictum fuit ſup.art.1.q.præced.artic.fin. hic autem non impedit aliquid, quod appareat,ergo &c.

44 Sed dubitatur, an fideicommiſſariis † detur hæc reſtitutio, ſi propter ætatem, vel iuſtum impedimentum non fecerunt inſinuari teſtamentum?

Et quidem ex intentione Alex. prælleg. conſil.119. lib.6. diſtinguendum eſt ſic.

Aut iſti fideicommiſſarij ex perſona hæredum volunt hoc facere, & non poſſunt, per l.1. & quæ ibi habentur,C.ſi incomm. eademque cauſa, & ego dixi ſup. in 1.par.quæſt.46.

Aut volunt petere ex perſona propria, quia vel minores,vel impediti fuerunt, & tunc poſſunt, ſecundùm eum, vt d.conſ.119. num.37. verſ.nec obſtat, vnde hoc clarè colligitur.

Articulus VI.

45 AD ſextum, an .ſ. ſuccurratur ex aliquo edicto aduerſus nō † petitam inueſtituram infra annum?

46 Ante omnia præmitte, q̄ licet minores † ab huiuſmodi præſcriptionibus temporalib. ſint ipſo iure tuti, vt l.fi.C.in quib.cauſ.reſt.non eſt neceſſ. Tamen ab hac non ſunt ſecuri, ſed tempus anni currit etiam aduerſus eos, quia ſumus in præſcriptionibus conſuetudinariis,à quibus minores non ſunt ipſo iure illæſi, vt dictum fuit ſupra ex magis communi in præced.q.art.fi.quod autem ſimus in præſcriptionibus conſuetudinariis,cōſtat,quia vſus feudorum ſunt conſuetudines, & ſic vocantur, & ita tenet etiam Lauren.Syluan. in tract. de feud.recog. quæſt.53.ad fin.& Bellam.in c.fi.nu.24.de reſt.in integ.

Et per hoc ne te decipiat Felyn.in c.inſinuauit,num. 3.de teſtib.poſt Cardin.in conſ.138.incip.In quæſtione, qui dicebat minores etiam ipſo iure tutos ab huiuſmodi curſu temporis. propter quod dicebat Rimin.conſil. 92.num.40.lib.1. quod ad cautelam poteſt peti reſtit.in integr.quatenus ſit neceſſaria.

Ego autem neceſſariam puto,per rationem ſupra allegatam.

Sed videamus an detur?

Videtur, quòd non.

Primò,per tex.in c.Imperialem,§.præterea,in tit.de prohib.alien.feu.per Feder.& per hūc tex.dicit ita poſſe diſputādo teneri Sylu.pal.d.q.53.in verſ.ſed aduerte.

Secundò, quia aut aliquid geſtum eſt cum minore, quia ipſe fuit interpellatus à principe,vt peteret & non petiit,& non reſtituitur, Bald. Aluar. Præpoſ. & alij in d.§.præterea.

Aut non fuit interpellatus,& tunc, quia præſumptio cœpit contra prædeceſſorem, & ſic ſapit conuentionalem præſcriptionem, minus dari debet per l.Æmilius, ff.de minor.

Tertiò, quia ita expreſsè determinat Glo.in cap.1.§. ſi minori,in tit.ſi de feu.fuerit contr.per quem tex. dubitauit Sylu. prælleg.

Sed in contrarium eſt communis omnium aliorum ſententia. Iac.de Belu.Bald. & Affl.in c.Imperialem,§. præterea,nu.2.de prohib.alie.feud. per Feder.& idem Iſern.Aluar.Petr.de Ceruia.& alij ibi.Affl.in tit.quę ſit prima cauſa benef.amitt.Curt.in tract.de feudis,in 4.p. n.46.Zaſ.in vſib.feudorū.in tit.ad quis vad.dom.n.8. Laur.Sylu.d.tract. de recogn.feudi,q.53. verſ.aliud eſt quærere.Clar.in §.feudū,q.49.verſ.ſed quæro,&c.Bru. inter conſilia feudalia diuerſorum,conſ.100.n.1. Hoſt. in Sum.de feu. §.quibus modis, verſ.ſed nunquid minor,&c.Io.And.in addit.ad Spec.in tit.de feud. §.fi.in addit.incip.ſi minor. & vltra hos feudiſtas.Caſſa.ſuper conſuet. Burg.car.104. verſ.nunquid aūt poſſit. Alex. cōſ.79.n.11.lib.1.Iac.de S.Georg.in l.fi.n.9. C.in quib. cau.reſt.ſit nec.& Caſſ.præall.rub.3.§.2.& Rol.à Valle conſ.18.nu.21.lib.1. & conſ.40.num.12.lib.3.cum aliquibus concord.& hanc eſſe communem ſententiam, atteſtantur ex prælleg.Alex.d.conſ.79.Brun.d.conſil. 100.Clar.d.q.49.& Rol.d.conſ.40.

Et in reſtitutione ex edicto maiorum,in ſpecie Glo.& alij in c.ſancimus,tit.quo tempo.miles,& ibi Affl.num. 88.& Dec.conſ.118.num.17.

Et ita eſt tenendum per rationem generalem,de qua in l.fi.C.in quib.cauſ.reſtit.

Ad contrarium reſp.ſic.

Ad primum,quòd ille text.dum ait, q̄ minor amittit feudum non petēdo infra annum,intelligitur.i. ipſo iure,ſed non propterea denegat quin minor reſtitui poſſit.

Ad ſecundum reſp.quòd non reſtituitur minor interpellatus, quia in dolo eſt, item non petendo inueſtituram etiam requiſitus, videtur tacitè velle interuertere domino ius directum, & non recognoſcere eum in dominum.

Ad tertium reſpon.quòd communis opinio eſt contra Gloſ.licèt.Iac.Aluar.in d.§.ſi minori illam teneat.

Concluſio igitur ſit, quòd reſtitutio datur aduerſus non petitam inueſtituram infra annum.

47 Amplia † vt procedat in reſtitutione ex vtroque edicto,vt proximè viſum eſt in fine ſecundæ opinionis.

48 Amplia † ſecundò in hac ſpecie reſtitutionis ex edicto maiorum,vt procedat etiam ſi quis reperiatur abſens ex mera voluntate, quando dominus moritur, & antequam ſciat mortem domini labitur annus qui datur ad petēdam inueſtituram,nam reſtituitur vaſallus rediens etiam ſi otioſè fuerit abſens,ita Affl.in d.c.ſancimus,tit. quo temp.miles.

49 Et mouetur,quia abſentando † ſe excuſatur,cum non teneretur expectare & cogitare mortem domini, arg.l. Iulia.ff.qui & à quibus,& l.ſi fideiuſſor. §.ſi debitor. ff. de manda.cum ſimil.facit etiam l.inter ſtipulantem.§. ſacram.ff.de verb.oblig.

50 Limita è contra, † vt non procedat quando minor fuit interpellatus,& quare, vide ſup.eod. verſ.ſecundo, & verſ.ad tertium.

Articulus VII.

51 AD ſeptimum, An ſcilicet detur reſtitutio maiori, vel minori aduerſus omiſſam † inuentarij confectionem?

In primis præmitto, quòd licèt hæc præſcriptio quoque temporalis ſit, tamen ipſo iure currit minori, & reſtitutione indiget, ſicut iure antiquo indigebat,vt dixi ſupra quæſt.præced.art.2.

Hoc præmiſſo.

Videtur,quòd reſtitutio danda non ſit,quia datur occaſio minori delinquēdi, videlicet accipiendi hæreditatem, occultandi multa mobilia hæreditaria, deinde quando creditores hæreditarij illum moleſtant allegare imprudentiam in adeunda hæreditate abſque inuentario,& petere ſe reſtitui ad illam adeūdam pręuia inuentarij confectione,atqui aduerſus dolum etiam præſumptum de futuro,tamen non reſtituitur minor, ergo &c.

Sed contra eſt veritas,& communis omnium concluſio.Bar.in l.ait prætor,in princip.ff.de min. Gl.& Bar.in §.pupillus. in auth.de hæred.& Falcid.in verbo,nihil. idem vult Glo.in dicta l.auxilium,in verbo,ceſſabit. ff. de minor. Bald.in l.denique.in fin.ff.de minor. Ang. in tract.de inuent.num.4.Cyn.in l.ſcimus.nu.6.C.de iure deliber.& Moder.conſulendo paſſim.Caſtren.in conſil. 36.nu.2.& lib.2.Bertrau.conſil.103.nu.58.lib.2. Natta conſil.16.& 17.per totum,lib.1.& conſil.140.nu.8.eod. lib. Alciat. conſil.160.num.15. Bero.conſil.68.num.69. capio tertium,lib.1. Bertrand.conſ.319.in fin.lib.8.Roland.à Valle cum concord.pluribus in conſil.10.num.6. & num.19.verſic.4 lib.4.& iudicando Guido Papæ deciſ.473.num.4.& Ioſeph.Ludou.in deciſ. Peruſ.55.nu. 18.& 19.lib.2.

Qui-

Digitized by Google

Quibus nouiſſimè adde idem tenentes Fran. Porcell. in tract. de inuent. c. 3. num. 15. Rebuff. de reſtit. in int. art. 1. glo. 1. num. 2. & Montic. de inuent. hære. nu. 207. & ſequen.

Et ita tenendum eſt.

Text. eſt expreſſus in auth. de hær. & Fal. §. pupillis autem. vbi Gl. & ratio ex prædictis ſup. millies hac & præcedenti quæſtione.

Ad contrarium reſpon. quòd non præſumitur hæc malitia in minore, ſed potiùs quod incóſulto, & deſiderio capiendi hæreditatem inuentarium facere non curauerit, & quatenus etiam præſumeretur, quod doloſè in contrarium amiſiſſet, tamen aduerſus dolum de præterito præſumptum reſtituitur minor, vt dixi ſupra plenè q. .. art. ..

Concluſio igitur eſt clariſſima, quòd datur reſtitutio aduerſus non confectionem inuentarij, ad hoc vt liceat adhuc eandem hæreditatem cum inuentarij confectione adire.

52 Ampliaturque † multis notabilibus modis, &

Primò, vt procedat tam in reſtitutione ex edicto minorum, quàm etiam in alia, quãdo magna cauſa adeſt, vt dicit Mauric. cap. 130. & ſequitur Rebuff. tit. de reſt. in integ. art. 1. gl. 1. num. 33.

Per l. fin. C. de repud. hæred.

53 Sed quæ eſt iſta magna cauſa? † Dico quòd eſt, ſi ipſe maior poſt aditam hæreditatem reperiet caſu, quòd adeſt maximum æs alienum, quod ignorabatur, tunc enim ex capite iuſtæ ignorantiæ ſuccurritur etiam maiori, vt eſt text. ſing. in §. extraneis, Inſtit. de hæred. qual. & different.

54 Ampliatur ſecũdò, vt interim † nõ patiatur aliquam creditorum moleſtiam, ita Bald. in l. ait prætor. in prin. ff. de minorib. & placet per regulam l. 1. C. de reſtit. in integrum poſtul. ne quid noui &c.

55 Ampliatur † tertiò, vt procedat etiam ſi minor fuiſſet condemnatus per duas ſententias ad ſoluendum æs alienum ſui authoris, nam nihilominus poterit reſtitui ad conficiendum inuentarium, vt oſtendat quod hæreditas non eſt ſoluendo &c. & audiri debet minor etiam non refectis expenſis, ita latiſſimè defendit Natta in conſ. 17. per totum lib. 1. vbi auctoritates & rationes allegat, & loquitur etiam in caſu quo poteſt præſumi dolus contra minorem propter nimis tardam petitionem reſtitutionis ad conficiendum inuentarium.

56 Ampliatur † quartò, vt procedat etiam ſi minor confecerit inuentarium, ſed malè, poteſt enim reſtitui, vt ritè faciat, Nat. in d. conſil. 17. & Rebuff. tit. de reſt. in integ. art. 1. gloſ. 1. num. 2.

Vide Magn. deciſ. huius 68.

57 Limitatur † econtra dupliciter, & primò, vt non procedat, quando minor habet regreſſum contra tutorem, vel curatorem, ita Alc. conſ. 160. num. 19.

Sed non puto verum per l. 1. C. etiam ſi proc. &c. & dixi ſupra in 1. par. q. 22. art. 3.

Limitatur igitur ſecundò viltiùs, vt non procedat, ni-
58 ſi minor doceat de læſione. † Bald. in d. l. denique. in fi. ff. de min. Alc. d. conſ. 160. nu. 20. & 21. Por. Imo. conſil. 169. num. 5. Nat. conſ. 214. num. 9. Rol. conſ. 10. num. 17. verſ. ad quintum. lib. 4. Guid. Pap. deciſ. 141. in prin. & deciſ. 571.

Et concluſio hæc non habet difficultatem in ſe; quia clarum eſt, quòd nulla reſtitutio conceditur, ſi non adeſt læſio. l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiur. cum ſim.

59 Sed dubium eſt, † quomodo probari poſſit iſta læſio. Alc. præall. inquit, quòd neceſſe ſit probare, quod in hæreditate non eſt tantum quod ſoluendo ſit.

Sed hæc non placet, quia eſſet aſtringere minorem ad probandam negatiuam, &c.

60 Alij dicunt, quòd ſufficit probare, † quod in hæreditate eſt generale æs alienum, ita Ber. conſ. 68. n. 52. lib. 1. poſt Bald. in l. 1. in fin. C. ſi min. ab hær. ſe abſ. & ſubdit Berous paulò poſt, quod ſufficit minori allegare & probare, quòd in hæreditate adſunt lites, & negocia implicita, ita etiã ſi hæreditas ſit locuples, tamen ſecundùm eum ſufficit ad hoc, vt dicatur probata læſio.

Sed neque placet, quia procederet, quãdo minor vellet reſtitui aduerſus aditionem hæreditatis, quia vellet illam repudiare, & facit tunc l. minoribus. ff. de min. ſed in propoſito hoc non probat læſionem, hoc eſt quod hæreditas non ſit ſoluendo.

61 Breuiter mihi placet illa opinio, quod † dicatur in hæreditate non adeſſe niſi tot, & æs alienum eſſe tñ &c. ex quo appareat, quod maius eſt æs alienum, quàm valor hæreditatis, vt dixi ſupra poſt Alex. q. 36. art. 6.

Quia tunc qui contrarium aſſeret, probare debebit, ad l. qui ait. ff. de probat. cum vulg.

Articulus VIII.

62 AD octauum, An ſcilicet detur reſtitutio † in integrum aduerſus præſcriptionem. l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcr.

Iſta quæſtio in minoribus fuit pleniſſimè abſoluta ſup. q. 18. art. 12. per totum, & ibi vide.

Sed in maioribus ibi nihil dictum fuit, Igitur hic aliqua de ijs videamus.

63 Dum igitur quæritur, an maioribus † ſuccurratur aduerſus præſcriptionem. l. bene à Zenone. C. de quad. præſcrip. Fac duas inſpectiones.

Prima inſpectio ſit, An ſuccurri debeat?

Secunda ſit, Quo iure ſuccurri debeat?

64 Circa primam ſubdiſtingue, † Aut quærimus an ſuccurratur aduerſus fiſcum ad precium recuperãdum, & conclude quod ſic, prout tenent omnes allegandi ſtatim in ſeq. membro.

Tex. eſt expreſſus in l. neque. C. de reſt. milit. Dec. in l. abſentia. num. 1. ff. de reg. iur.

Aut quærimus an ſuccurratur aduerſus emptorẽ ad rem recuperandam, & videtur ꝙ non, prout tenuiſſe Cyn. latè refert in d. l. neque poſt princ. D. Alb. ibi. Quia dicebat Cyn. quod maiorib. iure veteri dabatur remedium perpetuum, minoribus temporaliter concedebatur, ſed iure nouo per d. l. bene à Zenone. & l. præceden. quod prius erat temporale penitus excluditur, ergo maiores quoque omni remedio excluſi ſunt.

Sed contrarium firmãt poſt Vber. Fulg. & Alb. in d. l. neque. & ibi vult Ruyn. conſ. 48. n. 9. lib. 4. concurrente iuſto impedimento, licet in caſu ſuo non concurreret, & ego veriùs puto.

Per d. l. neque quæ indiſtinctè loquitur, & ratio eſt eiuſdem æquitatis in maioribus, & minoribus, & in minoribus ſuccurritur etiam hodie, ex magis communi, vt dixi ſup. d. q. 18. art. 12. ergo &c.

Neque obſtat argumẽtum Cyni, quia fallaciam continet, non enim ipſe præſupponit maiores in eo caſu de iure veteri pertinuiſſe ad tit. reſtitutionis in integ. prout præſupponendi ſunt.

65 Circa ſecundam, quo † iure ſuccurri debeat.

Videtur, quòd ipſo iure, per d. l. neque põderando illa verba, obeſſe non poſſe, obeſſet enim abſentia illis, ſi reſtitui deberent, cum reſtitutio non detur vbi non præcedit læſio, & damnum, ergo &c. arg. l. manumiſſiones. ff. de iuſt. & iure.

Contrarium ſcilicet, quod imò ope reſtitutionis, determinat Gl. in d. l. neque. in fine. ibi datur enim reſtitutio, & idem volunt ibi Alber. & Paul. de Caſt. in fin. & ita teneo.

66 Et pro hoc pondero text. clarum in † d. l. neque ibi, neque alijs ad titulum reſtitutionis in int. pertinẽtibus, non video n. quare hæc verba poſuerit ibi Imp. niſi ad hoc oſtendendum, cum dicere potuiſſet, neque abſentibus reipub. cauſa, neque alia iuſta cauſa impeditis, nam multa ſunt impedimenta, quæ ipſo iure non nocent, ſed datur in integrum reſtitutio, quo fit, ſi illi tantum com-

pre-

Digitized by Google

prehenſi ſint in illa lege, quibus nocet impedimentum, ſed datur remediũ reſtitutionis, & non illi qui ſunt ipſo iure tuti; peius tractabantur iſti, quam illi, quod eſt abſurdiſſimum, quod adiuuat rubr. ſub qua eſt illa lex, videlicet C. de reſt. mil. & ita tenendu.

66 Ad contrarium, † videlicet ad d. l. neque. in fin. ibi, obeſſe non poſſe, quia in hac materia verba illa intelliguntur in ſpecto effectu, quo inſpecto, vtrique non obeſt abſentia, vel aliud iuſtum impedimentum ei qui aduerſus illud reſtitui poteſt. l. nemo. ff. de reſtit. in integ.

Et pro hoc eſt text. in c. ex ratione, de appell. iuncta cõmuni ſententia circa impedimentum paupertatis, de qua dixi ſupra in 1. parte, quæſtio. 11. artic. 9. cum illis verbis in eo tex. ibi, præiudicium non generari, & melius in l. 1. ff. ex quib. cauſ. maio. ibi, ne vel obſit, vel proſit, quod eueuit, & tamen de reſtitutionis auxilio agitur, &c.

Articulus IX.

67 AD nonum, An ſcilicet detur reſtitutio in integrum aduerſus non ſolutum † canonem emphyteuticum, vel alium, intra tempus præfinitum biennij, vel triennij, &c.

Articulus iſte vtilis eſt, & habet plura capita principalia, & ſubalterna, ideo diligenter diſtinguẽdo, in primis duas inſpectiones.

68 Prima ſit, † An quilibet etiam maior ex capite ignorantiæ, abſentiæ vel alterius iuſti impedimenti reſtituatur aduerſus caducitatem iſtam?

Secunda ſit, An in ſpecie ipſe minor?

Circa primam nulla adeſt difficultas; omnes enim Doctores vbique nemine diſcrepante concludunt, quòd ex hoc edicto ſuccurratur cuiuſlibet ætatis hominibus ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c.

Alex. in l. cum filiusfamilias. §. in hac. nu. 4. ff. de verbor. oblig. Iaſ. nu. 8. Iaſ. idẽ in l. 2. nu. 107. C. de iure emphyt. Iacob. de ſancto Georg. in auth. qui rem. num. 59. & ſeq. C. de ſacroſ. eccleſ. vbi multos concor. etiã citat. Cagnol. in l. qui alterius num. 3. de reg. iur. Clar. in §. emphyteuſis. quæſt. 8. verſ. procedendo, vbi de communi. & conſulendo paſſim innumeri, Alex. conſ. 169. num. 10. lib. 2. & in conſ. 124. num. 11. lib. 7. & in conſ. 76. nu. 9. eod. lib. Corn. conſ. 100. in fin. lib. 1. Bertrand. conſil. 146. num 10. lib. 5. & conſ. 34. nu. 12. lib. 7. Barbar. conſ. 9. num. 4. in fi. lib. 1. Soc. iun. conſ. 70. nu. 23. lib. 1. Rom. conſ. 166. in fi. Bellon. conſ. 6. in fi. Cephal. conſ. 9. nu. 70. lib. 1. Rolan. a Valle conſ. 10. nu. 7. lib. 2. ſeu 1. & de cõmuni atteſtantur ex prædictis Rom. d. conſ. 166. Iaſ. d. l. 2. num. 107. & Socin. iun. d. conſ. 70. Roland. poſt eum d. conſil. 10. & Clar. in d. §. emphyteuſis, quæſt. 8. verſic. procedẽdo, vbi alios hoc idem de cõi atteſtãtes adducit.

Et circa hoc res clariſſima eſt.

69 Ampliaturque vt procedat in omni † ſpecie impedimentorum, & exemplificando in quibuſdam.

70 In impedimento abſentiæ † ponit Dec. in conſ. 118. nu. 7. in impedimento ignorantiæ Dec. in conſ. 58. in fi. & Iaſ. in d. l. 2. nu. 107. C. de iur. emphyt. & ferè omnes præall. pro communi ſententia.

71 In impedimento paupertatis † poſt Bartol. in d. §. in hac, & alios vbi ibi D. Corn. Beninc. honorandus conciuis meus in tracta. de paupertate, quæſt. 8. ſpeciali 9. num. 2.

72 Ampliatur ſecundò, vt procedat † etiam ſi impeditus potuit dimittere procuratorem, & non dimiſit. Dec. d. conſ. 118. nu. 7. de quo tamen dic, vt dixi ſup. in 1. part. quæſt. 30.

73 Ampliatur † tertiò, vt procedat etiam in omni ſpecie cenſuum, tributorum, pẽſionum, & aliorum ſolutionũ, quæ quia ſtatutis temporibus regulariter ſolui debent, largo vocabulo omnes canones dici poſſunt. Rim. conſil. 93. num. 40. quam ampliationem repete etiam ad caput ſequens minorum non ſoluentium.

74 Et in ſpecie in penſione eccleſiaſtica † hoc in terminis tenet Gygas in ſuis reſponſis in materia penſionũ, conſ. 14. per totum, in fine.

75 Et in eccleſia, † hoc de penſione tenet Petr. Ant. Anguſciola conſ. 14. num. 3. lib. 7. & quia vtitur hac ratione, quia eccleſia æquiparatur minori, hoc idem principaliter admittit eſſe verum etiam in minore non ſoluente penſionem.

76 Ampliatur † quartò, etiam ſi per quadraginta annos canon ſolutus non fuiſſet, quia ex capite iuſtæ ignorantiæ adhuc reſtitueretur. ita poſt Cagnol. in l. qui in alterius, ff. de regul. iur. in 6. Villalob. in ſuis comm. opin. in verbo, reſtitutio, num. 15. vbi de communi. quod videtur mirandum.

77 Circa ſecundum, † An ſcilicet ſuccurratur minoribus ex capite ætatis aduerſus non ſolutionem canonis?

Et in hoc capite ſubdiſtingue duas inſpectiones.

78 Primam eſt, † An ſuccurrendum ſit minori aliquo pacto?

Secunda eſt, ſi ſuccurrendum eſt, quo iure, an ſcilicet ipſo iure, an verò ope reſtitutionis?

Quo ad primam. Videtur, quòd ſuccurrendum non ſit.

Primò, quia regulariter caſus accidit, quod cõtractus emphyteuticus fuit celebratus cum defuncto maiore, cum quo fuit appoſitum hoc pactum, quod per non ſolutionem canonis caderet emphyteuta, & hæredes eius à iure ſuo, vt manifeſtũ eſt, ſed in his caſibus nunquam ſuccurri ex capite ætatis poterit, per l. Æmilius, ff. de minor. ergo &c.

Secundò, per ea, quæ dicit Aymo in conſ. 269. num. 4. poſt Bald. in d. l. 2. verſ. iuxta prædicta. C. ſi adu. lib. & l. ſi tutoris. C. de admin. tut.

Sed in contrarium eſt communis ſententia. Specul. in tit. de loca. §. nunc aliqua, num. 24. Glo. in l. 2. in fi. C. de iure emphyt. & ibi Iaſ. num. 49. Glo. & Bar. in l. filiusfamilias. §. in hac. nu. 3. ff. de verb. oblig. Dyn. in reg. qui in ius. de reg. iur. in 6. Cyn. in d. l. 2. q. 12. Bald. in l. 2. C. ſi aduer. vend. pign. nu. 3. Specul. in 4. lib. in tit. de emphyt. num. 24. & idem num. 26. loquens etiam in eccleſia. Ruyn. conſ. 110. num. 7. lib. 1. Ripa conſ. 1. in princ. in tit. ſi in comm. eademque cauſa. Gygas de penſion. conſ. 14. num. 1. Rodoan. de reb. eccleſ. non alien. q. 14. de caducitate feudali. §. emphyteuſis quoque, num. 4. Ioſeph. Ludouic. in deciſ. Peruſinis, lib. 2. deciſ. 54. num. 6. Thom. Grammat. deciſ. 52. per totum. Guid. Papæ dec. 435. & facit in terminis regula l. fin. C. in quib. cau. ſeſt. non eſt neceſſ.

Et ita tenendum eſt.

Ad contraria quæ in ſumma rediguntur ad diſpoſitionem d. l. Æmilius. ff de minor. reſpondendum eſt, quod iſta præſcriptio non eſt propriè conuentionalis pura, ſed vel legalis, vel mixta, quia hoc de caducitate diſponitur à lege, vt d. l. 2. C. de iur. emphyt. Vel igitur infra biennium, vel quadriennium paciſcantur partes illam debere committi, ſi non ſoluatur canon, non per hoc tollitur quin hoc de caducitate propter non ſolutum canonem, vt diſpoſitio legis. & conſequenter præſcriptio legalis de qua in d. l. 2. C. de iur. emphyt.

Non æquum igitur videtur, quòd id quod lex ſuper ſuis præſcriptionibus ſtatuit, non procedat, ex eo quia partes ex conuentione eandem præſciptionem ſibi conſtituunt.

79 Et licet prouiſio hominis faciat ceſſare † prouiſionem legis. l. ſed ſi plures. § qui diſcretas. ff. de vulg. & pupil. tamen hoc intelligitur quo ad ſuperfluitatem diſpoſitionis legalis, quando adeſt prouiſio hominis, non autem quo ad tollendum effectum & naturam diſpoſitionis legalis, ſed potiùs ad illum confirmandum.

Tolle exemplum iuris accreſcendi, & ſubſtitutionis vulgaris, de quo in d. §. qui diſcretas. Nam natura iuris accreſcendi, quæ eſt vt nulla portio vacans ſit, & vt

ma-

magis coniuncti præferantur minus coniunctis, non tol-
litur per vulgarem ſubſtitutionem, quinimmo vulga-
ris ſubſtitutio idem operatur, vt ibi, & per Doct. in l. 1.
ff. eod.

Concluſio igitur eſt, quòd minori ſuccurritur aduer-
ſus non ſolutum canonem. Quam amplia primò in ec-
80 cleſia † ſecundùm præall.

Amplia ſecundò ex prædictis ſtatim, vt procedat
81 † etiam ſi in contractu emphyteutico fuiſſet ex pacto
conuento, quòd ſi per biennium non ſolueretur canon,
caderet ab emphyt. & hoc contra Mar. Anguſc. conſ.
212 num. 5. libro 1. & Barbat. conſil. 40. ad fin. lib. 1. qui
iudicio meo minus ſubtiliter iſta non conſiderantes vo-
luerunt contrarium.

Amplia etiam vt infra proxi.

82 Amplia tertiò, vt procedat † etiam contra eccleſiam,
id eſt, in emphyteuſi eccleſiaſtica, Fulg. in conſ. 7. nu. 4.
verſ. ad tertium.

83 Amplia quartò, vt procedat etiam in † caſu omiſſæ
celeris ſatisfactionis, Fulg. ibid. num. 4.

84 Amplia quintò, vt procedat etiam ſi † adminiſtrato-
res minoris ſoluendo ſint, ea Specular. præalleg. nu. 24.
Fulg. in d. conſ. 7. num. 4. verſ. ad tertium.

Limitatur è contra primò, vt non procedat, quando
85 minor † doloſè omiſiſſet ſolutionem. Iaſ. in d. l. 2. C. de
iur. emphyt. & poſt eum Rodoan. de rebus eccleſ. non
alien. vbi ſupra in ver. circa primam, & Spec. d. §. nunc
aliqua. num. 24.

Et facit optimè l. ſi ex cauſa. §. in commiſſum. ff. de
minor.

86 Limitatur † ſecundò, ſecundùm Barb. & Mar. Angu-
ſc. præall. niſi in contractu iſta pœna à partibus fuiſſet
appoſita, & videtur fuiſſe de mente Bald. licèt obſcurè
loquatur in l. ſi tutoris. C. de admin. tut.

Sed ego contrarium dico, per ea quæ poſui ſupra
proa. in reſp. ad contrarium.

87 Quoad ſecundam, An ſcilicet † minori hoc caſu ſuc-
curratur ipſo iure, vel ope reſtitutionis?

Videtur, quòd ipſo iure.

Primò, per regulam dictæ l. fin. C. in quib. cauſ. reſtit.
non eſt neceſſ. quam minor habet pro regula per ſe.

Secundò, per tex. expreſſum in l. 1. C. de fun. patr. lib.
11. ponderando ibi verbum, non nocere, & iungendo
text. in l. 1. C. in qui. cauſ. reſt. non eſt neceſ. in verbo,
non obeſſe, & in l. ſi tutor. C. eod. in ver. iuri ſuo officere
non potuit, quæ iura iuncta rubr. illius tit. hoc clarè pro-
bant.

Tertiò, quia Doctor. ita communiter tenere viden-
tur, Gloſ. in l. ſi tutoris. C. de adm. tuto. & ibi Bal. ſequi-
tur per notab. dicto, Gloſ. & Bar. in l. 2. C. de fund. patri.
lib. 11. & ad Gl. præall. remittit ſe Bar. in l. Imperatores.
§. ijdem reſcripſerunt. ff. de pub. Alb. in l. 2. num. 14. de
iur. emphyt.

In contrarium videtur.

Primò, l. ſi ea cauſa. §. ſi in commiſſum. ff. de min. &
ad idem l. Imperator. §. ſi ff. de pub.

Secundò, facit l. ſi tutoris. C. de admin. tut.

Tertiò facit, quia hanc quoque ſententiam plures
graues authores ſequuti ſunt. Guid. Pap. deciſ. 435. Bal.
in d. l. 1. nu. 3. C. de iur. emph. Spec. in d. §. nunc aliqua,
num. 24. Vaſq. de ſucc. creat. lib. 1. §. 10. num. 46.

Quid dicendum?

88 Ego † ſemper tenui primam ſententiam per ſecun-
dam rationem pro eo adductam, quæ mea eſt, &

Ad rationes adductas pro ſecunda reſpondeo ſic.

Ad primum, quòd ibi agitur de ſoluendo vectigal
fiſco, hic principi, vel domino de prędio principis, vel do
mini, ita dicit Bar. in l. 2. C. de fun. patr. lib. 11.

Sed non affert rationem differentiæ, poteſt dici, quia
tributorum ſolutio quæ fit fiſco, ſi non fiat in tempore,
ipſo iure facit in commiſſum rem incidere, vnde curſus
huius temporis etiam contra minores ipſo iure currit.

Ad ſecundum reſp. Bart. quòd in rebus fiſcalibus ita
procedit, vt l. quicunque. C. de fide inſtrument. lib. 10.
& Spec. d. num. 24. Vel quod ibi minor habet recurſum
contra tutores, &c. Spec. præalleg.

Retenta ergo opinione, quod minor ipſo iure tutus ſit.

89 Limita primò, vt non procedat † ſi lege municipali,
vel conſuetudine contrarium caueretur, quia & ſi mi-
nori ſuccurri debet, tamen non ipſo iure, ſed ope reſtitu-
tionis. Bart. d. l. 2. C. de fund. patrim. lib. 11.

90 Limita ſecundò, vt non procedat in eccleſia, † quæ li-
cet æquiparetur minori, tamen ei currunt tempora ip-
ſo iure, ſed reſtituitur, ſecundùm Mart. de Fano, & poſt
eum Spec. in d. §. nunc aliqua, nu. 26. verſ. dixit Mart. &
veriſſimum puto per ea, quæ dixi ſup. q. præced. art. 2.
quia aliàs nemo contraheret cum eccleſia, ſi ſemper eſ-
ſet ab huiuſmodi præſcriptionibus ipſo iure tuta.

Articulus X.

AD decimum, An ſcilicet detur reſtitutio aduerſus
91 lapſum temporis dari à teſtatore, † vel ex pacto
conuenti ad aliquod opus faciendum, vel ſeruitium
præſtandum?

92 Et quidem in minoribus † dixi ſupra, circa illud an
aduerſus ſpretum præceptum teſtatoris?

93 In maioribus † autem reperio text. ſing. in caſu quo
quis maior caſu fortuito impeditus fuit, vt ſcilicet ei
ſuccurri debeat, in l. ſi ita ſtipulatus eſſem, & in l. ſeq. ff.
ex quib. cauſ. maior.

Circa cuius text. deciſionem de tribus quæren-
dum eſt.

Primò, An hoc perpetuò verum ſit?

Secundò, An ipſo iure, an ope reſtitutionis tempus
hoc præſeruetur?

Tertiò, an idem ſit in aliis quoque impedimentis?

94 Circa primum † regulariter quidem vera erit con-
cluſio, per d. text. expreſſum in d. l. ita ſtipulatus, &c.

95 Sed declaranda venit, † vt non procedat, quando id
quod faciendum erat intra illud tempus, non affert ean
dem vtilitatem hodie, quam attuliſſet tunc. Exemplum,
ſi quis promiſit ſeruire alicui duobus menſibus, & in
ſpecie ſi poteſtas promiſerit ſeruire in officio pro menſe
pro anno, vel anno pro anno, & impeditus fuerit aliquo
fortuito caſu, vel impedimento, tunc enim Doctores
ita diſtinguunt.

Aut fuit ſpecialiter determinatum tempus quo ſerui-
ri debebat, vel quippiam aliud fieri, videlicet legi. Ro-
mam iri, &c. vt puta ſi promiſit ſeruire in aliquo officio
ſex menſes proximos incipiendos à Kal. Martij, & tunc
non reſtituatur tempus aliquod ad promiſſum ſerui-
tium præſtandum, nec amplius ad promiſſionem im-
plendam tempus aliud indulgendum eſt.

Aut non fuit determinatum tempus, videlicet, pro-
mittis mihi ſeruire anno vno, &c. & non fuerit dictum
de quo anno, & tunc ſecus, & tūc ſi primo fuerit impe-
ditus, vel in aliqua parte illius reſtituitur tantundem,
vt integri anni ſeruitium præſtari poſſit. Ita Bart. in d.
l. ſi ita ſtipulatus eſſem, num. 2. & ibi Ang. num. 2. & ibi
Bald. & Paul. de Caſt. in fine, & Alex. nu. 7. qui allegat
Bart. idem tenentem in l. ſi prius, in 10. quæſt. de oper.
noui nunc. & in l. ſi vno, §. cum quidem, ad finem, ff. loc.
& in l. ſi vſusfructus mihi, ff. de vſufr. leg. & Bal. in l. li-
berti, C. de oper. lib. & Ant. in c. fin. de iud. & ita com-
muniter teneri teſtatur Iaſ. in d. l. ſi ita ſtipulatus, n. 15.
& magis communem dicit, & ad arg. Rom. reſpondit,
& Pet. de Vbald. in tract. de duobus fratr. par. 8. nu. 37.

Per l. ſi vſufr. mihi. ff. de vſufr. leg.

96 Circa ſecundum dic, † quod ipſo iure, ita omnes præal-
legati præſupponunt, & text. in d. l. ſi ſtipulatus eſſem,
nullam præſupponit reſtitutionem in integrum.

97 Circa tertium dico, quòd idem puto, † ſi cauſa in-
firmitatis, vel abſentiæ reip. cauſa, præſtiterit iuſtum
impe-

Digitized by Google

impedimentum, quo minus quis parere potuit, & factum promiſſum implere.

Arguendo per text. in d. l. ſi ita ſtipulatus eſſem, cum l. ſequen. iuncta l. 2. §. ſed ſi quis in iudicio, ff. ſi quis caution.

Et tunc puto ſecuriùs reſtitutionem petere. arg. d. §. ſi quis iudicio.

S V M M A R I A.

1 *Reſtitutio in integrum an detur aduerſus præſcriptiones perpetuas 30. vel 40. ann.*

2 *Et in primis an minoribus ex capite ætatis?*

Præſcriptiones perpetuæ currebant olim quidem contra minores, ſed aduerſus illas in integ. reſtituebantur, hodie autem quid?

Res mobiles non niſi triennio durare præſumuntur, & reuera ſeruari non poſſe vlterius.

3 *Præſcriptio perpetua ſi incipit currere contra defunctum, currit etiam contra minorem, ſed datur ei reſtitutio. Si verò incipit currere contra minorem, tunc non currit contra eum in minori ætate.*

4 *Præſcriptio conuentionalis, quare differat à legali in materia noſtra reſtitutionis.*

5 *Minor prohibetur alienare res ſuas, non ratione rei, ſed fauore perſonæ, ideo præſcriptio currit.*

6 *Præſcriptio perpetua, ſi incæpit à prædeceſſore minoris, currit contra eum in omni ætate pubertatis.*

7 *An procedat concluſio tam in reali actione, quã in perſonali?*

8 *An procedat etiam in præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum, vel etiam ſexaginta, & vlterioris?*

9 *Præſcriptio perpetua, ſeu longiſſimi temporis, an currat contra minorem in pupillari ætate?*

10 *An idem ſeruandum ſit in furioſis & prodigis, quibus eſt interdicta adminiſtratio? &c.*

11 *Et an procedat etiam ſi fuiſſet cæpta præſcriptio contra defunctum, & ſic etiam quando incæpiſſet currere contra prædeceſſorem pupilli?*

12 *Diſtinctio Doctorum, & authoris opinio in hoc.*

13 *Eccleſia an reſtituatur aduerſus præſcriptionem triginta, vel quadraginta annorum?*

14 *Maiores an reſtituãtur aduerſus hanc præſcriptionem longiſſimi temporis?*

15 *Quid quando ſumus in præſcriptione decem, vel viginti annorum? communis quòd ſic.*

16 *Quid quando ſumus in præſcriptione triginta annorum? Magis communis quòd ſic.*

Declaratio l. ſi. C. de præſcrip. long. temp. ibi, verſ. ad primum.

17 *Præſcriptio iſta triginta annorum currit odio negligentis petere, non fauore poſſidentis.*

Quid quando ſumus in præſcriptione quadraginta annorum, an detur reſtitutio maioribus ex capite ignorantiæ? Communis hinc, & inde.

18 *Præſcriptio huiuſmodi dicitur parere pleniſſimã ſecuritatem.*

Magis communis opinio quæ ſit hodie in hac ardua quæſtione, ſicut ait Med. ibid. in verſ. in contrarium, & verſic. & re vera.

19 *Doctorum noſtrorum varietas, & inconſtantia, & noſtrorum temporum infelicitas.*

20 *Reſtitutio ex edicto maiorum, & minorum ſunt æquè fauorabiles.*

21 *Quid autem ſi ſumus in præſcriptione ſexaginta annorum, vel etiam vlteriori, puta centum, an reſtitutio aduerſus illam detur ex capite iuſtæ ignorantiæ.*

22 *Præſcribens cũ titulo, & bona fide viginti annis, ita dẽt eſſe ſecurus, ſicut is qui præſcribit centum annis ſine titulo, &c.*

23 *Præſcriptione completa dicitur completa læſio, quia ſtatim amiſſum eſt dominium.*

24 *Quadriennium quod datur ad petendam reſtitutionem in integrum incipit currere à die ſcientiæ, & non prius, etiam ſi centum anni currerent.*

25 *Argumentum ab abſurdo leue eſt, quando in contrarium ſtringunt rationes vrgentes, quibus aliter ſatisfieri debet, quam dicendo, ſi hæc opinio eſſet vera, ſequeretur hoc abſurdum, quod nulla præſcriptio ſecuritatem pareret.*

28 *Opinio affirmatiua, quòd ſcilicet reſtitutio detur in caſibus prædictis, an procedat quando ignorantia eſt craſſa, & improbabilis?*

29 *Eccleſia an reſtituatur aduerſus præſcriptiones 40. 60. vel 100. annorum?*

30 *Eccleſia dum vult vti priuilegio minorum, illud non videtur excedere poſſe.*

31 *Contra eccleſiam non currit breuior præſcriptio, quam quadraginta annorum.*

32 *An quod in eccleſia dictum eſt procedat in vniuerſitatibus, ciuitatibus, & rebus publicis?*

33 *Ciuitates, vniuerſitates, &c. æquiparantur pupillis, contra quos non currit præſcriptio.*

34 *Reſtitutionum quæ ex iuſtitia conceduntur ex edicto minorum, vel maiorum finis.*

35 *Reſtitutio in integrum ex gratia, quæ gratioſa dicitur, & eius materia incipit.*

QVÆSTIO XC.

De reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones longi temporis quas perpetuas vocant.

SVPEREST. Vt de reſtitutione in integrum aduerſus præſcriptiones perpetuas diſpiciamus, quę licèt paucis claudatur articulis, habet tamen aliquot famoſiſſimos & difficillimos, & ideo optimè pro complemẽto huius Operis, antequam de reſtitutione gratioſa inſpiciamus, iſta q. poſita eſt. Quæ hiſce articulis conſtat.

Primò, An de præſcriptionibus iſtis aliquid iure nouo immutatum ſit in materia reſtitutionis in integrum, & an minor reſtituatur aduerſus illam?

Secundò, An præſcriptio longiſſimi temporis currat in pupillari ætate?

Tertiò, An præſcriptio hæc currat eccleſiæ, & aduerſus illam eccleſia reſtituatur?

Quartò, An minor reſtituatur aduerſus hanc præſcriptionem ex capite ignorantiæ, & in primis an aduerſus præſcriptionem viginti, vel triginta annorum?

Quintò, An aduerſus præſcriptionem quadraginta annorum, articulus arduus?

Sextò, An aduerſus præſcriptionẽ centũ annorum?

Septimò, An vbi non detur reſtitutio ex hoc capite maioribus, detur eccleſijs, ciuitatibus, &c.

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet in præſcriptionibus perpetuis, ſit aliquid iure nouo immutatum, & an minores olim, vel hodie ex capite ætatis aduerſus illas reſtituantur?

2 Præmitte, quòd olim præſcriptiones † perpetuæ currebant quidem contra minores, ſed aduerſus illas in integ. reſtituebantur, ſicut aduerſus temporales, vt C. ſi adu. vſucap. & ibi Doctor. & Gloſ. in l. ſicut. C. de præſcript. 30. ann. in verſ. ſeruanda ſunt. An autem hodie hoc ſit immutatum per l. fin. C. in quib. cauſ. reſt. non eſt neceſſ. dubitari poteſt.

Videtur autem quod hodie, vel minor tutus ipſo iure ſit, vel quod reſtitutio ei danda non ſit.

Aut enim volumus, quòd huiuſmodi præſcriptio cæperit à maiore prædeceſſore ipſius minoris, & non eſt reſtituendus per l. Æmilius. ff. de min.

Aut

Digitized by Google

Aut volumus, quòd incæperit ab ipſomet minore, id eſt, quod alius rem ſuam alienauerit, & eo ſciente, & patiente incæperit poſſeſſio tertij. & tunc.

Aut volumus, quòd ſint res quas ipſa alienare non poteſt, id eſt, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, vt ſunt prædia ruſtica, vel vrbana, ſecundum l. quæ tutores, C. de adm. tut. & toto tit. C. de præd. minorum. & tunc erit ipſo iure tutus, quia eius potentia præſtatur ſine curatoris, & iudicis authoritate.

Aut ſunt aliæ res, & tunc cum non niſi triennio durare præſumantur, & reuera ſeruari non poſſunt vlterius, vt per Bald. & Paul. de Caſt. in l. 1. C. ſi adu. vſucap. & tunc non poteſt tractari niſi de vſucapione, non autem de præſcriptio. 30. vel 40. annorum, ſi non niſi triennio durare poſſunt.

Preterea etiam ſi minoris conſenſus induceret alienationem validam ſine iudicis decreto, non tamen poteſt agi de præſcriptione longiſſima, quia ſi in pupillari ætate non currit, vt dicam art. ſeq. & exinde non ſuperſunt tot anni, quib. compleri poſſit, niſi in maiori ætate, ſcilicet vſque ad 45. annum, ſequetur maximũ abſurdum, quod cum læſio non ſit perfecta niſi in 45. anno, agatur de reſtituendo minore tunc, quod eſt abſurdiſſimum.

Sed breuiter veritas eſt iſta, quòd ſi præſcriptio incæ-
3 pit contra defunctum, † currit contra minorem, ſed datur ei reſtitutio; & in hoc nihil eſt innouatum per d. l. fi. C. in quib. cauſ. reſtit. non eſt neceſſar. ſecundùm omnes ibi, & ille tex. eſt expreſſus pro hoc, & tradunt etiam Gl. Cyn. Bart. Bald. & alij in l. ſicut, in verbo, ſeruanda ſunt, C. de præſcr. 30. ann.

Si verò præſcriptio non incępit contra defunctum, ſed contra minorem, tunc non currit contra eum in minori ætate, & hoc tempus de præſcriptione ipſo iure tollitur, ſecundùm Corn. ita declarantem in conſ. 338. num. 8. lib. 1. & Boich. in c. fin. nu. 8. & 9. de reſt. in int. & tunc poteſt dici, ꝙ minor ipſo iure tutus ſit durante eius minori ætate, poſtea verò de reſtitutione tractari amplius non poſſit, quia maior factus eſt, & currunt contra eum tempora abſque ſpe reſtitutionis ex hoc edicto.

Ad contrarium videtur difficilis reſponſio, niſi per ſingula membra aſſumamus membra concluſionis præcedentis, & ad mortuum reſpondeamus; quod primum
4 non eſt verum de d. l. Æmilius, † quia ibi de præſcriptione conuentionali agitur, hic de legali, ratio differentiæ eſt, quia illo caſu curſus temporis tendit ad corroborandum id, quod à defuncto maiore geſtum fuerat, vnde non mirum, &c. hic ſecus, & hæc eſt intentio Doctor. in d. l. fin. C. in quib. cauſ. licèt Iac. de S. Georg. eam impugnet in d. l. fin. ſub nu. 25. verſ. hæc dicta Bartoli.

5 Præterea, illud quod dictum fuit, † minorem eſſe tutum ipſo iure, quia non poteſt alienare ſine decreto, procedit, quando res eſt prohibita alienari ratione rei, videlicet res ſacra, res dotalis, homo liber, &c. tunc enim non procedit præſcriptio, quia ſemper res tranſit cum ſuo vitio, ſed ſecus quando prohibeatur fauore perſonę, vt hic, quia nihilominus præſcriptio currit, non dico etiam cum titulo vero, vel ficto, quia nulla eſt alienatio hæc ficta ſine conſenſu curatoris, ſed vt præſcriptio ſine titulo vero, vel ficto, & hæc quoque ſunt de intentione Iaſ. in conſ. 226. col. 1. lib. 2. & Iacob. de Sancto Georg. in dicta l. fin. num. 23. & Gomeſ. var. reſol. to. 2. c. 13. nu. 3. Ex quib. iſta concluſio reſultat, quæ magis communiter tenetur.

6 Concluſio, quòd ſi quidem præſcriptio † aliqua perpetua à prædeceſſore minoris incæpit, currit contra minorem in omni ætate pubertatis, ſed datur ei reſtitutio, ſi verò ab ipſo minore incæpit, non venit contra eum in minori ætate: poſtea verò currit ſine ſpe reſtitutionis.

7 Ampliatur iſta concluſio † tam in reali, quàm perſonali actione, Bald. in conſ. 4. nu. 2. lib 3.

8 Ampliatur ſecundò, vt procedat † etiam in præſcriptione 40. anno, vel 60. vel vlteriori, Card. in c. 1. in q. de reſtit. in int. Soc. ſenior in l. filiuſf. §. in hac, in fi. ff. de verb. obl. & in conſil. 299. num. 6. lib. 2. & conſ. 66. num. 13. lib. . . Aret. conſ. 104. nu. 5. verſ. verumtamen, vbi de communi. Crot. conſil. 286. num. 3. lib. 3. Couar. in cap. Alma Mater. §. 3. nu. 4. de ſent. excom. in ſexto.

Per d. l. fin. C. in quib. cauſ. reſtitut. non eſt neceſſ.

Neque obſtat, quòd huiuſmodi præſcriptio pleniſſimam ſecuritatem parere dicatur, l. omnes, in fine. C. de præſcr. 30. ann. propter quod contrarium voluit Bero. obiter, & inaduertenter in conſ. 56. num. 47. lib. 3. Quia reſpond. debeat intelligi ab actione ordinaria, vt dicam infra art. 5. & 6.

Articulus II.

9 AD ſecundum, an ſcilicet præſcriptio † perpetua, ſeu longiſſimi temporis currat contra minorem in pupillari ætate?

Concluſio communiter ab omnibus recepta illa eſt, quod non currat: Gl. in d. l. fin. in verſ. fi. C. in quib. cauſ. reſtit. non eſt neceſſ. & ibi Cyn. num. 4. verſ. fallit in præſcriptione, Bar. num. 11. Alb. num. 6. verſ. nunc transferamus, &c. & dicit quod omnes concor. Bald. ibi in princ. Fulg. num. 6. Ang. nu. 5. Glóſ. & Doct. in d. l. ſicut, in verbo, ſeruanda ſunt. C. de præſcrip. 30. annor. Cyn. ibi nu. 7. Saly. col. 3. verſ. nunc eſt videndum. Alb. ante finem. Alibi etiam Bar. in l. etiam, nu. 2. ff. de min. Rip. in conſ. 1. in fi. nu. 21. in tit. de re iud. Gloſ. in l. 1. C. ſi adu. vſuc. Mauric. de reſt. in int. cap. 106. Balb. de præſcr. par. 6 nu. 29. Text. eſt in l. ſicut, in verſi. ſed pupillari. C. de præſcr. 30. ann.

Et ratio aſſerti videtur à Glóſ. ibi, quia non valenti agere non currit præſcriptio.

Sed obſtat l. Attilicinus. ff. de ſeru. ruſt. præd. Niſi reſpon. quod ſpeciale in ſeruitutib. vt ibi per Gloſ. in; vel dic, vt Doct. & in ſpecie Bar. & Bald. in l. Senatuſconſultum. ff. de offi. præſid. videlicet, quod regula non valenti agere, non procedit, quando adhuc actio non competit, ſed quando vel competit, vel eſt in fieri.

Retenta igitur communi.

10 Amplia primò, vt procedat † etiam in furioſis, & prodigis, quibus interdicta eſt adminiſtratio, &c. Ita Gloſa in l. 2. C. de cur. fur. in verbo, ad agnatos, & Iac. But. ibi. Bald. in d. l. fin. nu. 2. C. in quib. cauſ. & ibi Paul. de Caſt. in princ. Abb. in c. cum non liceat, col. 3. verſic. 2. quæro, de præſc. Io. And. in add. ad Spec. ſuper rubr. eod. tit. & Falyn. in cap. 1. de præſcr. Balb. de præſcr. par. 6 nu. 46. per d. Gloſ. in d. l. 2. quam pro ſing. etiam notat. Bald. in capit. 1. col. 2. titu. de benef. frat. &c. Vaſq. de ſucceſſ. creatione. lib. 1. §. 10. num. 44. poſt diſputationem per 4. colum. demum hanc firmat.

11 Amplia ſecundò, † vt procedat etiam ſi fuiſſet cæpta præſcriptio cum defuncto, ſic etiam quando incæpiſſet currere contra prædeceſſorem pupilli, Bal. in d. l. fi. nu. 2. in fine. & expreſſè tenet Gloſ. in d. l. ſicut, in verbo, ſeruanda ſunt, & ibi Bal. nu. 6. C. de præſcriptio. triginta annorum.

Per generalitatem d. l. ſicut.

Sed reſpond. alij, quòd incipit à pupillo, vt deducit latè Io. Annibal. in repetit. l. naturaliter, num. 257. de acquir. poſſ.

12 Contrarium igitur tenent † in hoc Bart. in l. etiam, ff. de min. & ibi Alber. in fin. Ang. in l. 1. C. ſi adu. vſucap. Balb. de præſcrip. par. 6. num. 53. & Io. Annibal. in l. naturaliter. num. 257. ff. de vſucapion.

Per generalitatem l. etiam, ff. de min.

Pro concordia, inquit Balb. præall. quòd ſi eſt præſcr. 30. vel 40. ann. eſt vera opinio Gloſſæ, & ſic prima ſententia.

Si breuior præſcriptio eſt, eſt verior ſecunda opinio.

Sed ſecundùm hoc in terminis noſtris indiſtinctè erit vera prima opinio, cum qua ipſe pertranſit.

Ego breuiter puto veram primam opinionem hac ratione,

tione, quia cum nulla præſcriptio incipiat contra minorem, ita vt currere poſſit contra eum, vt dictum fuit ſupra art. 1. hoc priuilegiũ pupillaris ætatis nullum eſſet, ſi non eſſet in hoc caſu, quo incepit contra prædeceſſorem, quo caſu contra minorem currit poſt pupillarem ætatem, ergo ſi in pupillari ætate priuilegium aliquod adeſſe debet, non debet currere contra pupillum.

Articulus III.

13 AD tertium, † An ſcilicet eccleſia reſtituatur aduerſus præſcriptionem 30. vel 40. annorum ex hoc edicto minorum?

Videtur, quòd non.

Primò, quia contra eccleſiam nunquam præſcriberetur, quæ ſemper fungitur vice, & iure minorum. c. 1. de reſtitut. in integrum, quod quidem abſurdiſſimum eſſet, vt res in infinitum eſſent ſub incerto dominio quo ad ipſas eccleſias.

Secundò, quia per hanc & alias rationes ita voluit Gloſ. in c. auditis, in Gl. magna, de reſtit. in integ. & per Bapt. à S. Blaſio de conſuet. num. 76. dicentes non reperiri iure cautũ, quòd eccleſia reſtituatur aduerſus iſtas præſcriptiones, & idem plenè Soc. ſen. conſ. 266. nu. 23. verſic. ad ſecundum, lib. 2. Specul. de reſtit. in integr. §. 2. verſ. hoc autem. vbi dicit ita fuiſſe pronunciatum per Papam. & Gloſ. Innocent. & alij in capitulo auditis, de præſcriptionibus. & aliqui alij alibi.

Sed breuiter in contrarium eſt communis, & magis communis omnium aliorum ſententia, quam tenẽt Gl. Bar. Pau. de Caſt. & alij in auth. quas actiones, C. de ſacroſ. eccl. Ioan. de Lign. Card. Imo. & alij in clem. 1. de reſt. in int. Ant. de Butr. & Abb. in c. auditis, eod. tit. vbi Ant. nu. 26. qui atteſtatur de communi ſtilo. & ibi Bellam. nu. 9. in 3. q. Boich in cap. fin. num. 15. & 16. de reſtit. in integ. Abb. in c. 1. eod. tit. & in conſ. 32. lib. 1. vbi de communi, Card. in clem. 1. n. 17. diſputat, & ſic reſoluit eod. tit. noſtro, Rom. conſ. 123. & conſ. 166. Iaſ. conſil. 27. num. 4. lib. 1. vbi de communi. Rim. conſil. 315. num. 19. lib. 7. & conſil. 430. num. 50. lib. 3. Ruyn. conſ. 103. nu. 18. lib. 5. & conſ. 143. nu. 14. lib. 4. vbi de communi. Petr. Ant. Anguſciola conſil. 9. nu. 5. lib. 7. de magis communi. Rebuff. de reſt. in integ. art. 1. glo. 4. cum concord. & de communi. Chircou. comm. opin. centur. ſecunda, concluſ. 1. Bellam. conſ. 46. num. 14. & Villalob. Comm. opin. in verbo, eccleſia, nu. 7. de commun. Iaſ. in d. auth. quas actiones, num. 33. & pro comm. & magis comm. Bero. in c. 1. num. 156. de reſtit. in integr. & Rodoan. de rebus eccleſ. non alien. in q. de reſt. in integ. §. 2. num. 4. & ſeq. vſque ad finem. & ita tenendum eſt, arguendo à minore ad eccleſiam.

Ad contrarium reſpond. vt dixi aliàs ſupra in prima parte, dum quærebatur de curſu quadriennij, quod datur ad petendam reſtitutionem in integrum, an ſcilicet eccleſia quoque excluderetur quadriennio, ſicut minor, & fuit dictum quod ſic, licet eccleſia fungatur iure minoris ſemper, quia intelligitur ſuppoſitis terminis habilibus, & non abſurditatibus.

Articulus IV.

14 AD quartum, An ſcilicet maiores † reſtituãtur aduerſus præſcriptiones iſtas longiſſimi temporis ex capite iuſti impedimenti, & præſertim ignorantiæ a

Et in primis an aduerſus præſcriptiones viginti, vel triginta annorum?

Diſtingue ante omnia duos caſus.

15 Primus eſt, quando ſumus † in præſcriptione decem, vel viginti annorum.

Et in hoc caſu omnes nemine diſcrepante concludunt, quòd ſic.

Et quia hanc tenent etiam ij qui tenẽnt contrarium in ſequenti caſu, & nemo penitus ex infra allegãdis diſcrepat, vt teſtatur Vaſq. contr. illuſtr. lib. 2. cap. 65. col. 1. verſ. contrarium. licet in hoc etiam caſu ipſe Vaſq. 20. fundamentis contrarium teneat, ſed quia eſt contra ſtimulum calcitrare, velle venire contra opinionẽ Bart. in l. 2. ff. de itin. actuq. pri. & communem omnium Doctorum vbique, ideo in hoc pertranſeo cum opinione omnium communi, & rationes in fi. quinti articuli afferã.

16 Secundus caſus eſt, † quando ſumus in præſcriptione triginta annorum.

Et videtur, quòd non.

Primò, per l. fin. C. de præſcript. long. temporis.

Secundò alijs rationibus quibus vtitur Pinell. in auth. niſi triennalis, n. 58. & 59. C. de bonis maternis, ex quibus omnibus illa vnica reſultat, quod aliàs ſubuerterentur omnia iura quæ pro publica vtilitate admittunt præſcriptionem contra ignorantes etiam ad hoc, vt dominia rerum non ſit ſemper in incerto, quæ vtilitas publica priuatæ præferri debet.

Tertiò, per l. vnicam, C. de vſucap. transform. ibi neſcientibus dominis, &c.

Quartò, quia tenent plures Doct. Bal. in l. 1. num. 24. C. qui admit. Ang. & Cum. in l. cum filius. §. in hac. ff. de verb. oblig. Curt. ſen. conſ. 82. col. 2. Pet. de Anch. in conſ. 170. nu. 2. & 3. & oẽs alij quos adduxi ſupra in hoc eodem articulo, in materia præſcriptionis conuentionalis, ſupra quæſt. ...311. ...& vltra eos, latè hanc defendit Alciat. in l. cum filiusfamilias. §. in hac. nu. 11. 12. & ſequen. ff. de verb. oblig. Didac. in c. Alma Mater, in tertia parte, §. tertio, col. penult. verſ. octauo idem, de ſentent. excomm. libro 6. & hanc ſequitur Sarmien. ſelect. interpret. lib. 2. cap. 10 per totum, num. 1. Vaſq. controuerſ. illuſtr. lib. 2. cap. 65. nu. 2. & ſequen. viginti fundamentis hanc partem tuetur, & Pinel. in authent. niſi triennalis. num. 59. C. de bon. matern.

Sed omnes rationes illorum rediguntur ad id quod dixi ſupra.

Quia ſcilicet reperitur expreſſum, quòd hæc præſcriptio currit etiam contra ignorãtes, vt d. l. fi. & d. l. vnica,

Sed non reperitur iure cautum quod detur reſtitutio.

Sed contrarium tenent alij Doctores communiter, Gloſ. in l. ſi filiusfamilias. §. in hac. ff. de verborum obligationibus, & ibi Iaſ. Alexan. Roman. & alij, & in ſpecie Socin. nu. 8. Glo. in l. ſicut, in verſ. militis. C. de præſcript. triginta annorum. Bar. in l. prima, §. ſi quis autem, ff. de itin. actuque priu. & in l. ſi filius. §. in hac, nu. 3. & in dicta l. Æmilius, ff. de minorib. num. 5. Specul. de præſcriptio. §. 1. num. 4. Angel. in l. fin, C. de præſcript. long. tempor. num. 7. Bald. ibi, nu. 6. Abb. in cap. vigilanti, de præſcrip. nu. 3. & Felyn. ibi num. 1. Iaſ. in additio. ad Port. §. fin. num. 26. Inſtit. de vſucap. Ioan. Annibal. in l. poſt contractum, numero quadrageſimoſexto, ff. de donationibus. Cagnol. in l. 2. num. 84. C. de pactis inter empt. & vendit. Vrſill. Inſtitut. de actionibus, in §. curſus, nu. 59. & 61. Ioan. Dilect. de arte teſtandi, titulo vndecimo. carta 6. num. 3. Aymo de antiquitate temp. in tertia parte quartæ partis principalis, numer. 55. dicens non eſſe dubium aliquod hanc eſſe communem. Tiraquell. de vtroque retract. in 3. part. §. 35. glo. 4. num. 37. Mauſic. de reſtit. in integr. cap. 57.

Et conſulendo firmant Roman. conſil. 149. in fine, & in conſ. 123. num. 5. & conſ. 166. num. 12. Alex. conſil. 4. numero 19. libro primo, & conſil. 116. num. 3. lib. 5. conſil. 71. num. 10. lib. 5. conſil. 63. num. 14. lib. 4. conſil. 89. num. 9. libro 1. & conſil. 69. num. 16. libro tertio, & latiſſimè conſil. 71. nu. 3. cum additio. libro 1. conſil. 30. nu. 3. libro 4. Grat. conſ. 125. numero vndecimo, & ſequent. lib. primo, de communi omnium. Ruyn. conſ. 53. in fin. libro primo, & conſil. 26. nu. 19. & 32. libro tertio. Dec. conſil. 267. num. 6. & plenè conſilio 29. num. 2. Socin. iunior conſil. 174. num. 32. lib. 2. vbi dicit in hoc omnes penè concordare. Alexand. de Neuo conſil. 21. nu. 2.

Digitized by Google

& conſil.23. in fine. de communi omnium Doctorum. Port. Imol. conſil 64. num. 6. lib. 1. communiſſimam ait Alciat. conſil. 203. num. 32. Socin. iunior conſilio 141. num. 34. lib. 2. Cæphal. conſ 9. num. 30. lib. primo, Mantua conſil. 130. num. 6. & 7. Simon de Pretis conſil. 80. in fine, de communi Rebuf. de reſtitut. in integr. artic. 1. gloſ. 4. de communi, & quòd ſic iudicatur. Chircou. commun. opinin. cent. 4. concluſio. 17. ad finem, de communi teſtatur, & idem iudicando ſequuntur Beninten. deciſio. 69. in princ. & deciſ. 71. in princ. Affl. deciſ. 37. nu. 1. & deciſ. 329. num. 5. & ſeq. & Thob. conſ. 39. nu. 13. & Bert. conſ. 13. nu. 4. lib. 7. dicit non eſſe dubitandum de hoc. & Ripa conſ. 1. nu. 10. ff. de re iud.

Pro qua communi adducuntur non pauca.

Primò d. l. §. 1. ſi quis propter, ff. de itin. actuque priuato.

Secundò, per l. 2. cum Glo. C. quibus non obſt. longi temp.

Tertiò, l. Artilicinus, ff. de ſeru. ruſt. præd.

Quartò, l. ab hoſtib. ff. ex quib. cau. maior.

Quintò, per l. ſi patrem, §. 1. cum Gloſ. in verbo, non vtendo, ff. quemadmod. ſeru. amit.

Et tenendo hanc communem.

Ad contrarium reſp. ſic.

Ad primum, quòd ibi non dicitur, q. licet currat, non tamen detur reſtitutio, & certè ſi ex alio impedimento quis detineretur, puta quia abeſſet, &c. tamen curreret contra eum quoque præſcriptio hæc, & non propterea ceſſaret reſtitutio.

Ad ſecundum, quòd rationes omnes illæ Pinelli perſuaſiuæ ſunt, ſed non concludentes, nam, vt dixi impedimentum ignorantiæ, & alia impedimenta abſentiæ, vel infirmitatis, æquipatantur quo ad hoc, vt dominus rei non potuerit ius ſuum proſequi, & conſequenter dicatur ſpontaneè conſentire alienationi, & præſcriptioni huic.

16 Præterea hæc præſcriptio † currit odio negligentis petere, non fauore poſſidentis, igitur vbi odij cauſa ceſſat, quia ceſſat negligētia, ibi etiam ſi currat præſcriptio, reſtitutio tamen ex æquitate non eſt deneganda.

Ad tertium reſp. q. opin. præall. ſingularis eſt, ſed non tenenda contra communem omnium aliorum.

Articulus V.

17 AD quintum, An ſcilicet † maior reſtituatur in int. aduerſus præſcr. 40. ann. ex capite ignorantiæ?

Difficilis & famoſus articulus.

Videtur autem, quòd non.

Primò, per l. omnes, C. de præſcr. 30. & 40. ann. dum dicitur, quod per hoc temporis ſpatium omne ius extinguitur.

Secundò, per arg. Soc. ſen. in d. l. filiusfa. §. in hac. in fi.

18 videlicet, quod huiuſmodi præſcriptio dicitur † parere pleniſſimam ſecuritatem, d. l. omnes, in fi. ſed quādo datur aduerſario reſtit. in int. non dicitur quis pleniſſimè ſecurus Glo. in l. ait prætor, §. permittit, ff. de minor. & Glo. in l. 1. C. ſi adu. ſol. & in §. nunc autem admonendi. inſt. quibus alien. licet.

Tertiò, quia aliàs nulla præſcriptio eſſet ſecura, quia ſemper ignorantia præſumitur, vt per Alc. in d. l. 2. §. & harum, num. 72. ff. de verb. obl.

Quartò, per alias rationes, de quib. per Dec. in conſ. 29 a nu. 3. vſque ad fi. quæ ſunt ad idem, ad quod rationes Pinelli d. auth. niſi triennalis, nu. 59.

Quintò, quia ita communiter tenent Doct. Ang. in l. ſicut, in quibuſdā lecturis, C. de præſcript. 30. ann. Dec. in l. 2. col. 2. C. qui adm. Alc. in l. 2. § & harum, num. 72. ff. de verb. oblig. & in d. §. in hac, n. 15. Galiaula in d. l. 2. §. in his, n. 39. ff. eod. Soc. iun. in l. filiusf. §. Diui, n. 141. ff. de leg. 1. Didac. in cap. Alma Mater, in 3. par. §. 3. verſic. 3. cum concord. ſub num. 2. verſ. huic rationi de ſenſent. ex comm. lib. 6. hanc etiam ſentit Veſil. in §. rurſus, de act. num. 61. Alex. conſ. 351. num. 9. & conſ. 163. nu. 7. lib. 2. Dec. conſ. 29. num. 3. & ſequen. vbi plenius probat, & conſ. 735. num. 5. Bert. conſ. 139. num. 3. & 4. Gozad. conſ. 8. in fi. Cro. conſil. 286. nu. 3. & ſeq. plenè lib. 3. Bar. conſil. 64. num. 8. vbi dicit ita iudicaſſe collegium Patauinum. Mar. Anguſt. obiter in conſ. 212. num. 21. & conſ. 254. num. 12. & ſeq. Bert. conſ. 406. col. 1. & 2. lib. 6. conſ. 143. num. 17. lib. 7. Soc. iun. conſ. 76. nu. 102. lib. 1. vbi latè hāc defendit, & communem dicit; immo dicitur, quod decipiuntur illi qui aliā ſententiam magis communem aiunt, & ibi in fin. concord. & idem Socin. iun. conſ. 113. num. 47. lib. 1. & conſ. 56. num. 9. lib. 2. & dicit hanc eſſe magis communem, & ſe vidiſſe iudicari pluries, & idem conſ. 37. nu. 5. & conſ. 149. nu. 3. de magis communi. & conſ. 54. num. 8. lib. 1. & conſ. 22. n. 27. eod. tit. & conſil. 145. à nu. 77. vſque ad nu. 80. lib. 2. & num. 81. & conſ. 149. num. 3. lib. 1. & conſ. 6. nu. 29. lib. 3. Pariſ. conſ. 23. nu. 221. lib. 1. Bomb. conſ. 7. nu. 45. & de magis comm. Soc. ſen. conſ. 3 nu. 18. & 19. lib. 3. & conſ. 38. in fin. lib. 3. Bero. conſ. 56. num. 41. verſ. quibus, lib. 3. Vaſq. contron. Illuſt. lib. 2. cap. 63. nu. 2. & ſeq. firmat hanc ſententiam, & Pinell. d. auth. niſi. num. 59. & alij qui tenent contra cōem, tenent in præced. caſu & artic.

In contrarium eſt alia cōmunis, & hodie magis communis opin. vt ex proximè citandis apparebit, qui illam tenent. Soc. ſen. in d. l. filiusf. §. in hac, ff. de verb. obl. Abb. in c. vigilanti, de præſcr. Ioan. Dil. de art. teſtandi, in tit. de acq. hæred. caut. 6. nu. 5. Balb. de præſcript. p. 4. q. 29. nu. 7. Ayn. de antiq. temp. par. 4. §. materia, nu. 50. verſ. breuius ergo; Tiraq. de ret. retr. in 1. par. §. 35. glo. 4. nu. 37. Mauric. c. 58. & 59. Cagno. in l. qui in alterius, n. 4. ff. de reg. iur. & in l. 2. n. 219. C. de pac. inter emp. & vend. & nu. 86. Iacob. de S. Georg. in l. 1. n. 7. C. ſi adu. ſol. nu. 7. & in l. fin. nu. 23. C. de temp. in int. reſtit.

Et conſulendo penè infiniti ſequuntur, Alex. conſil. 169. num. 15. & ſeq. & conſ. 116. n. 3. & 4. lib. 1. & conſ. 71. num. 3. eod. lib. & conſil. 63. num. 14 lib. 4. & conſil. 3. num. 12. lib. 5. & conſ. 81. num. 8. & 9. eod. Dec. conſ. 157. & conſil. 164. Calcan. conſ. 62. col. fin. Gozad. ſibi contrarius conſil. 56. num. 11. Grat. conſ. 91. num. 55. lib. 1. & conſ. 125. num. 12. & ſeq. lib. 1. conſil. 100. num. 48. lib. 2. & conſ. 143. col. 1. per totum, lib. 2. Crot. ſibi contrarius conſ. 332. nu. 37. lib. 3. Soc. iun. conſ. 76. n. 30. lib. 3. & conſ. 128. nu. 150. lib. ... Ruyn. conſ. 26. n. 19. lib. 3. & conſ. 143. nu. 16. & conſ. 103. nu. 20. lib. 5. Alc. conſ. 167. nu. 5. & conſ. 203. num. 32. Ioan. Bap. Ferr. conſ. 41. num. 2. Mar. Anguſ. conſ. 21. num. 1. cum concord. per eum. & conſ. 79. ad fin. Syluſ. conſ. 4. n. fi. Cæph. conſ. 40. nu. 61. & conſ. 146. nu. 37. & ſeq. lib. 1. Rol. à Valle plenè conſ. 68. num. 10. verſ. verum his, lib. 3. & conſ. 72. nu. 48. eod. lib. Crauet. conſ. 201. num. 34. & 35. & nouiſſimè Burſat. conſ. 26. num. 34. Rebuff. in tract. reſtit. in int. gl. 1. art. 1. num. 26. Peregr. deciſ. 20. Affl. deciſ. 37. & 329. num. 5. & ſeq. vſque ad fi. Rota in add. ad Papazz. de reſtit. in integ. deciſ. 2. in fine.

Et communem eſſe atteſtantur ex præallegatis Alex. d. conſ. 169. num. 15. Ruyn. d. conſ. 26. n. 19. Grat. conſ. 91. num. 55. Crot. conſ. 332. num. 37. lib. 3. Ferret. d. conſil. 41. num. 2. Rebuff. d. nu. 26. & de obſeruantia in Regno Franciæ. Cagnol. d. l. 2. nu. 86. Cagnol. in d. l. qui in alterius, n. 4. Anguſ. conſ. 21. n. 1. cū concord. per eū. Affl. deciſ. 37. & 329. & Soc. iun. d. conſ. 201. nu. 35. Io. Dil. d. nu. 5. & Sylu. d. num. 4. Cæpha. d. conſ. 40. & d. conſ. 146. Balb. præall. & Rol. d. conſ. 68. n. 10. & d. conſ. 72. & magis communem atteſtantur Alex. d. conſ. 3. nu. 12. lib. 5. & d. conſ. 81. num. 8 & 9 Grat. d. conſ. 143. col. 1. per totum. Alc. d. conſ. 167. num. 5. Rol. à Valle, d. conſ. 68. & conſ. 72. Mar. Anguſt. pleniſſimè hoc teſtatur d. conſ. 21. num. 1. Burſat. d. conſ. 26. num. 34. & ex ijſmet qui contrarium tenent idem atteſtantur Pinel. d. auth. niſi, num. 58. & 59 & Sarmient. lib. 2. Select. interpretationum cap. 10. num. 4.

Et re

Digitized by Google

Et re vera moderniores hãc frequentiùs amplectuntur,& magis in praxi à iudicibus ſeruatur,& qui illam tenent ex calculo patet eſſe numero plures, & qui de communi, & magis communi atteſtantur abſque dubio excedere eos,qui de contrario fidem faciunt;manifeſtum eſt. Quicquid tamen ſit,deploranda eſt infelici-
19 tas † temporum noſtrorũ, vt Doctores tam parum ſibi conſtent,vt in hoc articulo palinodiam concinnant, & conſulant prout cauſæ inſeruiendum fuit.

Pro qua magis communi adducuntur plures rationes. de quibus per Aym. conſ.202.nu.34.35.& per me artic. præced.

20 Facitque vltra eas,quia † ita accidit in reſtitutione ex edicto minorũ,& vtique æquè fauorabiles ſunt ſaltem, ad not. per Doct.in l.cum quidã. ff.de acq.hær. & dixi ſup.q.5.art.1. Quid dicendum? Ego dicam ſententiam meam pro hac 2.opin.in ſeq.art.in præſcrip. etiam cenſum ann. vbi etiam limitabuntur omnes iſtæ communes concluſ.

Articulus VI.

21 AD ſextum,An ſ.† maior reſtituatur aduerſus præſcrip.60.vel etiam 100.ann.ex capite ignorantiæ? Videtur omninò,quòd ſic.

Primò,quia æquitas eadem ſuadet hanc reſtitutionẽ,
quæ ſuadet reſtitutionem aduerſus 20.vel 30.annos; vt
de ſe patet,quia impedimentum quouſque durat,& nõ
remouetur,ſemper præbet eandem iuſtam cauſam excu
ſationis,vt dixi ſup.in 1.p.circa impedimentum ex cau-
22 ſa metus,q.7.art.9. Neque poteſt aſſignari † bona ratio
differentiæ,quare magis aſſecurari debeatis, qui poſſi-
det ſine titulo & bona fide per 40. vel 60. vel 100. an-
nos,quam is qui poſſidet cum titulo & bona fide per 10.
vel 20. nam quilibet iſtorum ſaltem pariformiter ſub
clypeo ſuæ præſcriptionis eſſet ſecurus,& ita debet eſſe
ſecurus qui poſſidet 10. vel 20. annis cum tit. ſicut ille
qui poſſedit 20. ſine titulo,quia lex eoſdem pariformi-
ter ipſo iure aſſecurat,& perimit actionem & domi-
nium aduerſariorum.

Atqui contra præſcr.10.vel 20.anno.datur reſtitutio ex hoc capite, & clauſula generali æquiſſima, ergo & contra illam etiam,quæ eſt 100.ann.

23 Secundò hac alia vrgenti ratione. † Nam completa
præſcr.20. vel 30.ann. iam dominus læſus eſt,quia ami-
ſit dominium rei ſuæ,vel vtile, vel directum,& cum læ-
ſus ſit durante impedimento,reſtitut.in integr. compe-
tit, ſeu competere incipit completa d. præſcript.20. vel
24 30.ann.tempus verò petendi illam,† hoc eſt quadrien-
nium, non poteſt incipere curſum ſuum durante igno-
rantiæ impedimento, etiam ſi per centum annos ſic ſta-
25 ret in eodem impedimento ille, qui † læſus eſt,vt poſt
Bald.in l.falſam, C.ſi ex falſ.inſtr. Doct.omnes commu-
niter vbique,vt plenè dixi ſup. in 1.par.q.... art... Er-
go etiam poſt 100. annos reſtituetur iſte maior;parum
ergo refert quomodo iſta reſtitutio poſt tantum tempus
etiam centum annor.competat,& detur,an ſcilicet ad-
uerſus centenariam præſcriptionem, vel ſexagenariam,
vel quadragenariam, quia ſatis eſt, quòd petatur ad-
uerſus præſcript.20. annor.ſi adeſt titulus ex parte poſ-
ſeſſoris, vel aduerſus præſcr.30. annor.ſi non adeſt titu-
lus,& ſi opponatur de curſu temporis etiam immemo-
rabilis,reſpondebitur,quòd quadrienniũ nunquam in-
cæpit currere, & nunquam currit niſi à die ſcientiæ, vt
prædictum eſt. Neque dicatur cum Soc.iun.conſ.76. n.
104.verſ.& ſtantib.prædictis,lib.1.quod hoc quadrien-
nium eſt incertum, quando potuerit incipere curſum
ſuum, cum nulla reſtitutio vnquam competierit; Quia
reſpon. ſecundùm prædicta, quòd immò incæpit com-
petere poſt completum tempus 20. annor. cum titulo,
vel 30.annor. ſine titulo, & certè argum. hoc ſic indu-
ctum ſtringit inſolubiliter, ſecundùm Rolan. à Valle
conſil.59. num.19. lib.4 & Bero. quæſt.80. per totum,
vbi pulchrè defendit hoc fundamentum, quicquid di-
cant Pinell.& alij Moderni Hiſpani contra illud.

Tertiò,quia hanc ſententiam tenent Alex. Rubeus Alexandrinus.& alij,vt per Cæphal.conſ.146.num.38. & 39 lib.1. Aymò de antiqu.temp. parte 4. § materia. num.63.Ruyn.conſ.103.in fi. lib.5. Cagn. in repet.l. 2. nu.219.in fin.C.de pact.inter empt. & vendit.& idem ibi nu.87.vbi de communi teſtatur.

In contrarium tamen eſt alia magis commun.opin. quam tenet Cagn.ſibi contrarius in d.l.qui in alterius, nu.4.de reg.iur.vbi de communi Pinel d.auth.niſi, nu. 58.Ant.Gabr.in tit.de præſcr.concl.1. nu.64. & 65. Iaſ. in conſ.209.col.pen.lib.2.vbi inquit, ꝙ nemo vnquam ſani capitis contrarium diceret.Soc.iun.conſ.76. n.103. lib.1.& conſ.115.num.45.lib.2.& conſ.6. num.30. lib. 3.Rub. Alex conſ.56.num.98.lib.1. Natta conſ.225.n. 2.lib.1.& conſ.456.in fi.lib.2. Rol. à Valle, conſ.59.per tot.lib.4.& nullam adeſſe dubitationẽ inquit, propter immemorabilem;Pariſ.conſil.23.num.22,libro 1. Didac. in c.Alma Mater,in 3 parte,§.3.nu,2.verſ.cæterum,de ſent.excomm in 6.dicit,ꝙ eſt expeditiſſimum,Alc. conſil.279 Gozad.conſ.8 10 fin. & Cephal. ſibi contrarius conſil.342.num.63.lib.3.

Ego breuiter puto veriorem primam ſententiam per
primam rationem,quę mea eſt:& ſecuriorem etiam,at-
que ineuitabilem per ſecundam rationem deducendo
eo modo quo feci, & ſemper putaui veriſſimum funda-
mentum illud,& ineuitabile, conſiderando tamen præ-
ſcript.illas 20.vel 30. annor. tantum, non vlteriores. &
quadriennij curſum,qui non incipit vnquam, niſi à die
ſciẽtiæ. Neque opponitur de abſurditate,quia ſic etiam
27 poſt mille annos, &c. quia opus eſt in primis † illam
communem concluſionem Bal. in d.l.falſam, quam to-
tus mundus recipit,non recipere,illa autem recepta,ri-
diculum eſt velle ſoluere hanc difficultatem per abſur-
da,& inconuenientia, vt faciunt Pinel & alij ſubtiles
moderni. Et reperi etiam poſtea,quòd Grat. conſ.125.
num.fin.lib.1 hoc de quadriennio recipit,& propter il-
lud hanc ſententiam affirmatiuam,quòd reſtitutio de-
tur in omnibus præfatis articulis, & ita teneo.

28 Qua retenta limita omnes † concluſiones ſupraſcriptas affirmatiuas, vt non procedant in ignorantia craſſa,& improbabili ipſius petentis reſtitutionem, vel authorum ſuorum, & quæ ſit hæc craſſa ignorantia, Vide plenè vtrumque ſupra in 1.par.in q.8. artic.10.

Retenta opinione negatiua in hoc articulo, vel præcedentibus etiam limita in eccleſia, ſed dic vt art. ſeq.

Articulus VII.

29 AD ſeptimum,an ſ. eccleſia † reſtituatur aduerſus præſcript.40 vel 60.vel 100.annor. ſaltem ex capite ignorantiæ, vbi alij maiores non reſtituuntur?

Et videtur quòd non; quia ſatis eſt ei vti iure minorum,quo etiam vtitur difficulter,vt dictum eſt ſup.ead. quæſt.artic.3.

30 Secundò,quia eccleſia,† ſi vult vti iure maiorum,& ſic adducere legitimam cauſam impedimenti, non videtur propterea priuilegianda in hoc magis quàm quilibet maior,ſi non vult vti priuilegio, ſed tãtum allegare iuſtam cauſam impedimenti,videlicet ignorantiam. Contra tamen eſt communis omnium Doctorum opinio.Rom.conſ.123.nu 3.& ſeq. & conſ.166.num.12. & ſeq Iaſ.d.auth.quas actiones,nu.33.de ſacroſ.eccl.cum concor. per eum,& de communi. Dec.conſ.375.num.5. & conſ.29.nu.2.& nu.7. vbi ratio. Pinell.d.auth.niſi.n. 58.C.de bon.mater. Soc.iun.conſ.76.n.102. verſ.& pletique.lib.1.& conſ.56.n.29. lib.2. Abb.in conſ.32.verſ. venio ad 2.vbi concord. Felyn.in ſuo copioſo reperto.in verſ.reſtitutio. & idem in c.1.nu.8. de præſcr.vbi innumeri concord. Dec.conſ.282.num.7.de communi. Alex. conſ.150.num.2.lib.7.& conſ.81.nu.8.lib.5.vbi de ma-

gis comm. Rol. conſ. 68. num. 24. lib. 3. vbi etiam de magis com. Didac. in præall. c. Alma Mater. §. 3. n. 4. de ſen. exc. in 6. Rob. Maranta in 6. par. §. & quandoque appellatur, n. 88. Balb. de præſcr. 1. par. 5. par. prin. q. 2. per totum, cum cunc. Capra conſ. 40. nu. 18. Caſſan. conſ. 4. nu. 10. & ſeq. & loquitur in præſcr. 100. an. Soc. ſen. conſ. 66. nu. 15. lib. 4. de magis communi. Ruyn. conſ. 162. nu. 27. lib. 1. de communi. & conſ. 145. num. 16. lib. 4. & conſil. 105. in fi. lib. 5. vbi de communi. Aret. conſ. 15. num. 17. Mar. Anguſ. conſ. 79. ad fin. num. 71. & num. 72. de magis com. Bert. conſ. 109. num. 3. lib. 6. Bellam. cap. fin. nu. 15. verſ. 4. de reſt. in integ. de communi Villalob. in ver. reſtitutio, num. 38. & ita omnes vbique.

31 Per hanc rationem, quia cum contra eccleſiam † non currat alia breuior præſcriptio niſi 40. ann. ſi non daretur reſtitutio ex hoc capite, eccleſia nunquam hoc prætextu reſtitueretur; quod eſt abſurdum, vt per Card. clem. 1. in 9. q. de reſt. in integr. & Rom. d. conſ. 123. num. 4.

Ego veram puto non per hanc rationem, quæ cum ab abſurdo ſit illoque leui, parum me mouet, ſed per rationem qua teneo idem in aliis maioribus in præcedentibus artic. Qua retenta.

32 Amplia, † vt procedat etiam in vniuerſitatibus, & rebus publicis, Rolan. conſil. 68. num. 28. & ſeq. lib. 3. & Alciat. conſ. 167. nu. 5. Socin. ſen. conſil. 66. n. 13. lib. 4.

33 Quia æquiparantur pupillis, contra quos nulla præſcriptio longiſſimi temporis currit, vt ſup. dictum fuit.

Sed hoc leue eſt, quia ſi non currit, ergo de reſtitutione ſuperfluum eſt agere.

Contrarium igitur tenet Bombin. conſil. 7. num. 45.

Ego breuiter teneo idem in omnibus, quod ſupra dixi art. 5. & 6. circa quoſlibet maiores.

34 Et per hæc ſint explicitæ omnes ſpecies reſtitutionum aduerſus ſingulos penè actus, & non actus humanos, tam ex capite ætatis, quàm ex alia iuſta cauſa; quæ omnes reſtitutiones à iudicibus ex officio eorum nobili pro iuſtitia, id eſt, prout iuris fuerit, conceduntur.

35 Nunc ad reſtitutionem in integrum, quæ à Principe ex mera gratia conceditur, & propterea gratioſa dicitur, accedamus.

DE

13-4-E-11

 483

DE RESTITVTIONE IN INTEGRVM GRATIOSA,

Quæ ex mera Principis gratia bannitis,& rebellibus indulgeri ſolet.

SVMMARIA.

1 Reſtitutionis huius gratioſa diffinitio.
2 Reſtitutio omnis eſt in integrum, ſiue in priſtinum ſtatum repoſitio.
3 Indulgentia non eſt propriè repoſitio in priſtinum ſtatum, ſed pœnæ remiſſio.
4 Reſtitutio in integrum gratioſa differt à reſtitutione iuſtitiæ, & in quo.
5 Reſtitutio gratioſa quare ita nuncupetur.
6 Reſtitutio hæc gratioſa quo iure ſit introducta.
7 Reſtitutio hæc gratioſa poteſt dici beneficium principis, & ſic remedium fauorabile.
8 Reſtitutio hæc gratioſa quotuplex ſit.
Reſtitutio hæc poteſt multum largè ſumi, & largè ſic aſſumpta extenditur ad plura genera.
9 Legitimatio eſt reſtitutio in integrum ex gratia principis.
10 Legitimatio ſicut reſtitutio hæc duplex eſt, alia plena, & vera, quæ dicitur propriè legitimatio, alia limitata, quæ dicitur diſpenſatio.
11 Manumiſſio, quoque dicitur reſtitutio in integrum ex gratia domini.
12 Reſtitutio ſpoliatorum quoque poteſt dici largo modo reſtitutio in integrum.
13 Redhibitoria actio poteſt quoque dici reſtitutio in integrum.
14 Abſolutio ab excommunicatione dicitur reſtitutio in integrum.
15 Reſtauratio ædificij, quoque dicitur reſtitutio in integrum.
16 Ciuitas, vel eccleſia deſtructa, & reædificata dicitur in integrum reſtituta.
17 Vnde quæri ſolet, an recuperet feuda quæ prius habebat?
18 Paces, & compoſitiones diſcordiarum poſſunt dici reſtitutiones in integrum, quia offenſi reponuntur in priſtino ſtatu honoris ſui.
19 Reſuſcitatio miraculoſa quam Deus fecit, poteſt dici in integrum reſtitutio gratioſa.
Reſtitutio in integrum gratioſa ſtrictè ſumpta, accipitur pro gratia quæ fit bannitis, rebellibus, exulib. &c. ab ipſo principe.
20 Reſtitutio gratioſa hoc modo ſumpta diuiditur in duas ſpecies, & num. 25.
21 Indulgentia eſt verbum generale.
22 Reſtitutio in integrum in ſpecie ſumpta eſt ſpecies indulgentiæ in genere ſumptæ.
23 Indulgentia in genere ſumpta comprehendit ſub ſe reſtitutionem, & indulgentiam in ſpecie ſumptam.
26 Indulgentia in ſpecie ſumpta non eſt idem quod reſtitutio.
27 Reſtitutio quoque hæc in ſpecie ſumpta ſubdiuiditur.

QVÆSTIO XCI.

Incipit de Reſtitutione in integrum gratioſa, id eſt, quæ ex mera Principis gratia bannitis, & rebellibus indulgeri ſolet. Et in primis de euidentialibus illius breuiter in hac prima quæſtione agitur.

ABSOLVTIS omnibus in integrum reſtitutionibus, quæ ex officio iudicis ob iuſtam cauſam, vel ætatis miſerationem de iure conceduntur, conſentaneum videtur aliqua etiam de ea quæ ex mera & ſola gratia Principis indulgentur pertractare; Quæ quidē illa eſt, quam ſæpiſſimè deportati, ſeu banniti hodie, atque rebelles principum ab ipſis principibus ex ſola & mera gratia & liberalitate eorum obtinere ſolent, De qua ita breuiter agi poteſt.

Vt in primis videamus loco præludiorum, quædam euidentialia huius ſpeciei reſtitutionis in integrum.

Deinde, à quibus concedi, & indulgeri poſſit pertractemus.

Subinde quomodo quibusve verbis conceſſa dicatur, vt quis dicatur in integ. reſtitutus.

Poſtremò, qui ſint illius effectus; & ad quæ ſe extendat, quarumve rerum & fortunarum recuperationem includat, pleniſſimè differemus.

Redeundo autem ad primam particulam, quæ hac prima quæſtione vnica abſolui poteſt, tribus articulis illam expediam.

Primò, Quid ſit hæc reſtitutio, & de eius diffinitione?

Secundò, Quo iure introducta ſit?

Tertiò, Quotuplex ſit?

Articulus I.

1 AD primum; † Quid ſit hæc reſtitutio in integrum.

Puto quod ita poſſit commodè diffiniri.

Eſt in priſtinum ſtatum repoſitio, nulla alia de cauſa cōceſſa, quam ex mera principis gratia, & humanitate.

Dixi, (in priſtinum ſtatum repoſitio) loco generis, quia
2 omnis in integ. reſtit. † eſt in priſtinum ſtatum repo-

P 2 ſitio,

ſitio, non ſolùm ſi ſit ex iuſtitia, iuſta de cauſa, vt l. quod
ſi minor. §. reſtit. ff. de minor. ſed etiam ſi ſit ex mera
Principis gratiam, vt l. 1. & l. fin. C. de ſent. paſſ.

3 Neque refert, † quòd quædam reſtitutio gratioſa
non eſt in priſtinũ ſtatum repoſitio, vt l. fin. C. de gener.
abol. cum ſimilib. quia reſpondetur, quòd illa non eſt
propriè reſtitutio in integrum ſed indulgentia, vt decla-
rabo infra in tertio articulo, & infra latiùs in 3. quæſt.

Dixi (nulla alia de cauſa conceſſa,) & quæ ſequuntur,
loco differentiæ; vt differat ex hoc propriè, & ſpecificè à
reſtitutione iuſtitiæ, nam illa cõceditur, quia ita ius ſta-
tuit concedendam, vel minoribus † ob miſerationem
4 ætatis, vel maioribus ob aliquam iuſtam cauſam, & im-
pedimentum, videlicet abſentiæ, infirmitatis, captiuita-
tis, hæc aũt indulgeretur à Principe non ꝙ aliqua iuſta
cauſa, quæ lege caueatur pro iuſtitia, & de iure cogat,
ſed quia ita humanitas eius, & gratia, & liberalitas
compellit, & dicit Gomeſ. in § rurſus, num. 2. in fine. In-
ſtit. de acti. quòd à Principe ex miſeratione conceditur.

Ex qua diffinitione colligitur etiam etymologia,
5 † quare eam gratioſam appellauerim, quia cum gra-
tia ſola Principis ſit cauſa quare concedatur, hoc ma-
giſtrali vocabulo ſic eam nuncupare libuit.

Articulus II.

6 AD ſecundum, Quo iure ſcilicet † introducta ſit
hæc reſtitutio.

Quamuis neminem viderim, qui hoc tãgat, puto ta-
men audacter dici poſſe, quòd iure gentium introducta
ſit, quia apud omnes gentes æqualiter hoc ſeruatur, vt
Principes in integrum reſtituant ad patriam, honores,
& bona eorum rebelles, & exules, prout ex Hiſtorijs
Græcorum, & Romanorum manifeſtè apparet.

Ex qua concluſione infertur in primis, quòd cum iu-
re ciuili receptus ſit iſte modus reſtituendi in integrum
deportatos, & exules, dicitur hæc reſtitutio eſſe prouiſio
iuris ciuilis non prætorij, & ideo actiones quæ ope hu-
ius reſtitutionis recuperabuntur, dicentur directæ non
vtiles, vt eſt expreſſum in l. tertia, ff. de ſentent. paſſis,
& reſtit.

7 Item infertur, ꝙ Principis † beneficium iure opti-
mo nuncupari poteſt, fauorabile remedium dici poteſt,
ideoque latiſſimè interpretandum, & extendendum,
vt poſt Bart. & Hippolytum de Marſ. in l. prima, §. ſi
quis vltrà. ff. de quæſtionibus. Aldobr. in §. primo,
numero quadrageſimo ſexto, Inſtit. quibus modis ius
patriæ poteſt. ſoluitur.

Articulus III.

8 AD tertium, Quotuplex † ſcilicet ſit reſtitutio iſta
in integrum, quæ gratioſa dicitur. Aduerten-
dum in primis eſt, quòd ſi largo modo volumus intel-
ligere illam, vtique extenditur ad plura genera, & pro-
uiſiones de quibus in iure noſtro, quæ ſunt extra mate-
riam noſtram.

Nam hoc modo ſumpta, diceretur quoque reſtitutio in
9 integrum † legitimatio, vt per Signoroll. de Homod.
conſ. 218. nu. 23. & probatur per tit. ff. de natal. reſtit.

Quinimmo, & ipſa quoque duplex erit, alia propria,
10 † videlicet legitimatio vera, quæ reponit per omnia in
priſtino ſtatu naturali legitimorum, alia impropria,
quæ dicitur diſpenſatio, quæ habilitat duntaxat ad
quædam, & ab illa quæ fit de natis ex damnato coitu,
vt per Iacob. de Sancto Georg. qui hæc perpendit, in
l. ad quintum. §. partem, num. 9. ff. de in ius voc.

11 Hoc quoque reſpectu, manumiſſio † dicitur reſtitu-
tio in integrum gratioſa, vt ff. de nat. reſt. per totum.

12 Item & reſtitutio † ſpoliatorum, qui ante omnia re-
integrandi ſunt, & reponendi in priſtino ſtatu, vt in tit.
de reſtitut. ſpoliat. cum materia cau. reintegranda.

13 Item, & redhibitoria actio † largo modo eſt reſtitu-
tio in integrum, vt dicit Veron. in l. redhibere. § Iulia-
nus, in princ. ff. de ædil. edic.

14 Item abſolutio ab excommunicatione † dicitur reſti-
tutio in integrum, eſt tex. in cap. 1. in tit. hic finitur lex
Corr. in vſib. feud. & ibi notat Aluar. ſub num. 7. &
Bal. ſub num. 18. & allegat pro concord. c. ex literis.
de reſcript. & Gloſ. in §. minor. Inſtit. de capit. diminu.

15 Item reſtauratio † ædificij deſtructi dicitur hoc mo-
16 do reſtitutio in integrum; Ideo Eccleſia, † vel ciuitas
deſtructa ſi poſtea reficitur, dicitur in integrum reſtitui,
vt dixi ſupra in 1 par. quæſt. 3. art. 1.

17 Quocirca dubitari ſolet, an recuperet feuda, † quæ
prius habebat, de qua dicam inf. quæſt. 97. art... poſt
Afflict. in tit. de cap Corra. §. & item. à num. 46. vſque
ad num. 52. concludendo, vt ibi dicam.

18 Item hoc modo paces † & compoſitiones diſcordia-
rum poſſunt dici reſtitutiones in integrum, quia ſæpè
deuenitur ad repoſitionem alicuius offenſi in priſtino
ſtatu honoris ſui.

19 Item hoc modo, reſuſcitatio † miraculoſa quam
Deus fecit, vel facit de aliquo qui mortuus ſit, poteſt
dici in integrum reſtitutio gratioſa, & ideo Doctores
paſſim dubitant.

An Lazarus recuperauerit vxorem & bona, cum
fuerit quaſi in integrum reſtitutus, per reuocationem
in vitam.

Sed intentio mea non eſt, ita largè aſſumere hanc
vocem reſtitutionis in integrum, ſed tantum accipere
eam in ea ſignificatione quæ ſolùm cõplectitur gratias,
quas faciunt Principes rebellibus, bannitis, exulibus,
damnatis ad triremes, & huiuſmodi; de quibus gra-
tijs, loquuntur Imper. in tit. C. de ſentent. paſſ. & reſtit.
& Iuriſconſ. ff. eodem. per totum. & Doctores in l. Gal-
lus. § & quid ſi tantum, ff. de liberis, & poſthumis.

Et ſic accipiendo diuido illam in duas ſpecies princi-
pales, quòd vt faciliùs intelligatur præmitto, ꝙ verbum
20 indulgentia † eſt verbũ generale, & ſub ſe comprehen-
dit omnem reſtitutionem vel plenã, vel minus plenam.

Etenim dubium non eſt, quòd quando Princeps ali-
quem ad aliquid reſtituit, & illum in priſtino ſtatu, vel
quo ad omnia, vel quo ad aliqua reponit, ſi ea huma-
nitate tantum, non autem aliquo iure compellente fa-
ciat, dicitur propriè omne id ad quod reſtituit indul-
21 gere. † Vnde etiam.

Reſtitutio in integrum, de qua agimus, dicitur indul-
gentia; ſi hoc verbum in genere aſſumatur, & hoc mo-
do accipitur in §. 1. Inſtit. quibus modis ius patr. poteſt.
ſoluitur. & clarè colligitur etiam ex intẽtione Salyc. in l.
1 ũ indulgentia. in princ. verſic. nec obſtat. C. de ſentent.
paſſis. & eſt etiam pulcher text. de hoc verbo in hoc ſen-
ſu accepto in l. 6. §. fin. ff. de iniu. rup. & irr. teſtam.

22 Hoc præmiſſo, dico, † quòd quemadmodum accidit
vt plurimum in iure noſtro, vt ſcilicet, aliqua vox repe-
riatur aſſumpta in genere, & in ſpecie, adoptio, iuriſ-
dictio, cognatio, & huiuſmodi, ita quoque & verbum
indulgentia.

Adeo quòd ſicut iuriſdictio in genere ſumpta diuidi-
tur in imperium, & iuriſdictionem. Adoptio in adoptio-
nem, & arrogationem: Cognatio in agnationem, & co-
gnationem; & quòd cognatio, iuriſdictio, & adoptio in
ſpecie ſumptæ non ſunt imperium, vel arrogatio, vel
agnatio, immo quid minus, vt notum eſt; Ita & indul-
23 gentia † nam in genere ſumpta comprehẽdit ſub ſe re-
ſtitutionem, & indulgentiam, in ſpecie ſumptam, ſed
24 indulgentia † in ſpecie ſumpta non eſt idem quod reſti-
tutio, ſed quid minus, nam reſtitutio eſt repoſitio in
priſtinum ſtatum quo ad omnia, vt l. 1. C. de ſent. paſſ.

Indulgentia verò in ſpecie ſumpta eſt condonatio
pœnæ tantùm.

Duplex igitur eſt hæc reſtitutio in integrum, vna quæ
25 eſt propriè talis, † quia eſt plenaria repoſitio in priſti-
num,

num, de qua in dicta l. 1. C. de ſentent. paſſ. alia quæ eſt impropriè talis, quia eſt repoſitio in priſtinum quo ad aliquid tantum, & hoc dicitur indulgentia, de qua in l. indulgentiam. & in pluribus legibus. C. eod. tit. & infra quæſt. 4.

26 Poteſt etiam diſtingui reſtitutio † in integrum, quæ à Principe ſolum fieri ſolet, in duas ſpecies, altera eſt, quando ita ſuadet iuſtitia, licèt non cogat, vel æquitas expoſcit, licèt rigor non præcipiat, de qua in l. 1. §. 1. ff. de quæſt. de qua etiam infra tangam.

27 Alia, quando † nullus, vel rigor, vel æquitas ſuadet, ſed ex ſola ſui humanitate Princeps mouetur ad reſtituendum, & gratiam delicti faciendam, de qua propriè eſt futurus omnis ſermo noſter.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutionem hanc gratioſam quis petere poſſit.*
2 *Per quos peti poſſit.*
3 *Supplicatio non eſt actus iudicialis.*
4 *Quid ſi ſimus in cauſa criminali.*
5 *Reſtitutio quandoque ex gratia Principis deſcendit, tamen de iure eſt, quòd concedatur.*
6 *Reſtitutio hæc an proſit abſentibus & ignorantibus?*
7 *Domini duo ſi faciant pacē, & reſtitutionē ſibi inuicem concedant ſuiſq; hæredibus & vaſallis inuicem, an illis proſit?*
8 *Beneficium Principis non acquiritur ignoranti.*
9 *Reſtitutio hæc eſt quadā quaſi libertas, ſeu liberatio à pœna.*
10 *Bannitus eadem die habetur pro reuerſo, qua fuit reſtitutus.*
11 *Reſtitutionem hanc an quilibet Princeps concedere poſſit?*
13 *Et quid ſi vtile tantum dominium habet, vt ſunt feudatarij.*
15 *Papa non poteſt reſtituere in territorio iſtorum immediatè.*
17 *Princeps etiam ſummus non poteſt reſtituere bannitum ſeditioſum ſine conſenſu ſui populi.*
18 *Reſtitutionis huius conceſſio delegari poteſt à Principe alicui inferiori.*
19 *Saluum conductum quilibet etiam inferior concedere poteſt.*
20 *Reſtitutio hæc an ab inferiore iudice cōcedi poſſit? quòd non.*
21 *An procedat, ſi de innocentia Banniti conſtaret?*
22 *An ſi bannum ex cauſa ciuili tantum datum eſſet?*
23 *An quando reſtitutio hæc veniret concedenda ex diſpoſitione legis?*
24 *An quando bannitus caperet, vel occideret alium bannitum? & 25.*
26 *Ad famam an quilibet Princeps reſtituere poſſit?*
30 *De famæ reſtitutione quæ dicentur, intelligentur de officio dignitati annexo.*
31 *Infamia eſt priuatio bonæ famæ, & eſt duplex.*
32 *Infamia facti eſt quare ipſa incurritur, id eſt, mala opinio quā homines habēt de aliquo abſque eo, ꝙ ius hoc diſponat.*
33 *Infamia iuris amoueri poteſt, facti verò minimè.*
34 *Infamia facti quare remoueri non poſſit, ratio.*
36 *Ad famam facti nemo de ordinaria iuſtitia reſtituere poteſt.*
38 *Infamia iuris per Principes aboleri poteſt.*
40 *Papa an ad famam reſtituere poſſit?*
41 *Quid in ſpiritualibus.*
42 *Papa in ſpiritualibus in toto orbe Chriſtiano eſt ſupremus Princeps.*
43 *Papa poteſt non ſubditum reſtituere, vt ad ſacros ordines habilis ſit.*
44 *Quid in temporalibus.*
45 *Declaratio Gelaſij Papæ dum dixit infamiam aboleri non poſſumus.*
46 *Cardinalium collegium, an ad famam reſtituere poſſit?*
47 *Quod non viuente Papa & ſic ſede vacante.*
48 *Cardinalium collegium ſede vacāte poteſt, quod Papa poſſet.*
49 *Quid ſede non vacante.*
52 *An ſi collegium Cardinalium hoc ſibi præſcripſiſſet.*
53 *Epiſcopus an poſſit ad famam reſtituere? quòd non.*
56 *Quid in ſpiritualibus poſitis iuris ipſius Diœceſis.*
57 *Epiſcopus in his poteſt ad dignitates clericum reſtituere, in quibus poteſt cum eo diſpenſare.*
58 *Epiſcopus an poſſit clericum depoſitum, ſeu degradatum reſtituere?*
60 *Quid ſi Legati Papæ vice fungantur.*
61 *Quid in alijs Epiſcopis regulariter.*
62 *Quid quando reſtitutio de iure peteretur.*
63 *Quid in clerico degradato verbo tantum, non etiam re.*
64 *Quid ſi iſte depoſitus appellauit infra decem dies.*
65 *An ſi non reſtituere illū poſſit, tamen Eccleſiæ reconciliare?*
66 *An in caſibus quibus poteſt, poſſit inuito patrono Eccleſiæ?*
67 *An etiam capitulū, vel Eccleſia, poſſit vbi poteſt Epiſcopus?*
68 *Eccleſia dicitur habere Senatum Presbyterorum.*
69 *Inquiſitor hæreticæ prauitatis, an poſſit ad famā reſtituere?*
78 *Imperator an poſſit ad famam reſtituere, olim quòd ſic?*
79 *An poſſit hodie?*
80 *Reſtitutus ad famam ab Imperatore an ſit habilitatus ad capacitatem iurium ſpiritualium? & 81.*
82 *Quid in Vicario generalo Imperij.*
83 *Senatus Romanus, an poſſit ad famam reſtituere?*
84 *An hodie? & primo, an quia non eſt idem numero?*
85 *An quia non eſt idem auctoritate?*
86 *Papa ſuſtulit iura Senatus.*
88 *Prætor an poſſit ad famam reſtituere?*
89 *Gubernatores, Præſides Prouinciarum, an hodie poſſint?*
90 *Principes cæteri, videlicet Reges, Duces, Marchiones, Comites, &c. an poſſint ad famam reſtituere?*
91 *Superiorem qui recognoſcunt non poſſunt.*
92 *Reſtitutus à Principe inferiori ab Imperatore, non dicitur habilitatus ad iura ſpiritualia, & ratio, num. 93.*
94 *Principes etiā qui ſuperiorem recognoſcūt, poſſunt reſtituere ad famam, quo ad ſua iura, & regna, & prouincias, & 95.*
96 *Populus quilibet, vel ciuitas, an poſſit ad famam reſtituere?*
97 *An quando infamia de iure illo municipali contracta eſt?*
99 *An quando infamia de iure communi contracta fuit?*
100 *An ſi populus, vel ciuitas ſuperiorem recognoſcat, operetur hoc?*
101 *Reſtitutus à Principe inferiori ab Imperatore, non dicitur habilitatus ad iura ſpiritualia, & ratio num. 93.*
102 *Reſtituere ad famam vbi quis poteſt, an dicetur feciſſe ſi ad ordines reſtituit.*
104 *Reſtituere ad famam vbi quis non poteſt, an ſi non principaliter, ſaltem incidenter poſſit?*
105 *Clericus à crimine adulterij abſolutus dicitur in conſequentiam ad famam reſtitutus.*
107 *Et an poſſit quando principalis reſtitutus eſt iuſtitia?*
108 *Minor damnatus ex famoſo crimine, & reſtitutus, ad famam quoque dicitur reſtitutus.*
109 *Et an poſſit ſaltem diſponere, vt infamia non obijciatur?*
110 *Forma & practica huius reſtitutionis ad famam.*

QVAESTIO XCII.

De perſonis, à quibus concedi poteſt hæc reſtitutio in integrum gratioſa.

NEQVE verò paſſim quilibet iudex vel ſuperior, vel rector, vel præſes Prouinciæ, quemadmodum poteſt reſtitutionem in integrum, quæ iuſtitiæ eſt, concedere, vt l. fin. C. vbi & apud quem, ita poteſt ex gratia mera reſtituere in integrum, & hanc de qua agimus, concedere.

Et ideo quidam arbitrati ſunt ſimpliciter, quòd ſolus Princeps ſupremus, hoc eſt Imperator, poſſit hoc facere, quidam, quòd etiam Papa, quidam, quòd etiam alij Principes, nos verò infraſcriptis articulis totum hoc breuiter abſoluemus.

Primò, Qui, per quos, & quomodo petere poſſint, & debeant hanc in integrum reſtitutionem.

Secundò, An quilibet Princeps poſſit illam concedere, ſaltem quo ad recuperationem patriæ, & bonorum?

Tertiò, An quilibet etiam alius iudex inferior ?

Quartò, An in ſpecie ad famam poſſit quilibet reſtituere, & in primis, an Papa, vel Collegium Cardinalium ?

Quintò, An Epiſcopus poſſit ad famam reſtituere ?

Sextò, An Inquiſitor hæreticæ prauitatis poſſit hoc facere cum his qui de hæreſi infamati ſunt ?

Septimò, An Imperator ?

Octauò, An Senatus Romanus, vel Prætor hoc poſſet ?

Nonò, An Principes cæteri in ſuis Regnis, & Prouincijs hoc facere valeant ?

Decimò, An populus quilibet alicuius ciuitatis ?

Articulus I.

1 AD primum, Quis ſcilicet, † & quomodo debeat petere hanc reſtit. in integr.

Quo ad primum membrum articuli reſponſio clara eſt, quòd ſcilicet omnes illi, qui per exilium, vel bannum amiſerunt ciuitatem, vel bona, vt C. de ſent. paſſ. & reſtit. per totum.

2 Quo ad ſecundum, † per quos, ſcilicet petere poſſint. Regula eſt, quòd tam per ſeipſos, quàm per procuratorem etiam non habentem ad hoc ſpeciale mãdatum petere, & obtinere poſſunt, Spec. in tit. de reſtit. in integr. §. quis autem in princ. num. 23. Bal. in l. 1. §. cum qui, in fine, ff. de poſtul. & in Repet. in 2. lect. num. 3. & Felyn. in c. cum re, num. 15. de re iud.

3 Inquiunt enim, † quia ſupplicatio non eſt actus iudicialis, l. 1. C. de precib. Imper. offer.

4 Limitat hoc Specul. niſi ſimus in cauſa † criminali.

Sed aduerte, quia Specul. loquitur de reſtitutione in integr. quæ ex iuſtitia conceditur, ſed certè iſta, de qua loquimur, cum ſemper ferè in criminalibus verſetur, nunquam per procuratorem impetrari poſſit.

5 Saluari poteſt limitatio in illa reſtitutione, † quæ ex gratia quidem Principis deſcendit, ſed de iure eſt, quòd Princeps gratiam faciat, de qua in l. 1. §. 1. ff. de quæſt. nam pro illa obtinenda puto, quòd reus principaliter debet eſſe conſtitutus in carceribus, vt in dicto §. 1. vel ſi eſt extra carceres, debeat perſonaliter comparere.

6 Quo ad tertium, occurrit hæc dubitatio; † An hæc reſtitutio cõceſſa abſentibus, & ignorãtibus proſit illi ?

7 Exemplum ſit duo domini † faciant pacem, & reſtitutionem in integrum ad inuicem ſibi, ſuiſque vaſallis, & hæredibus eorum concedant, an proſit multis qui veriſimiliter hanc conceſſionem ignorant, vel præſentes non fuerunt.

8 Videtur quòd non, quia beneficium Principis † non acquiritur ignoranti: Bart. in l. fin. ff. de conſtit. princip. & facit l. fin. C. de conſulib. lib. 12. & c. ſi tibi abſenti, de præb. in 6. & cap. 1. de conc. præb. eod. lib.

Contrarium determinat Afflict. in exemplo ſupra poſito, in tit. de eo qui fin. fec. agn. in fine, dicens ita tenere Bart. & Angel. in l. fin. C. de ſent. paſſ. quicquid teneant quidam Mod. in l. quidam. ff. de acquir. poſſ.

Ego teneo ſententiam Afflicti; & confirmo per id, quòd voluerunt Doctores in l. fin. C. de ſentent. paſſ. videlicet, quòd ad hoc vt reſtitutio iſta operetur effectus ſuos, non eſt neceſſe, quod ad notitiam banniti peruenerit, ſe eſſe reſtitutum, ita dixit Bart. d. l. fin. num. 5. & ibi ſequuntur Alb. num. 10. Salyc. colum. 2. verſ. nunc quæro, Fulg. num. 10.

Ad contrarium reſp. poteſt, quòd hic ſumus in qua-
9 dam quaſi libertate, ſiue liberatione † à pœna, & ſeruitute, vt de ſe patet, quo caſu habemus ſimile, quod beneficium acquiritur etiam ignoranti, vt accidit in libertate conceſſa ſeruo per teſtatorem, qui ſeruus fit ſtatim liber, etiam ſi ignoret, l. eius. §. fin. ff. ſi cert. petat. & per Alber. d. num. 10.

Et ſic tenendo.

10 Infertur, quòd ſi bannitus † fuiſſet vltra mare ſtatim, eodemque die qua fuit reſtitutus, habetur pro reuerſo, ſecundùm Alber. præalleg. num. 10. & idem tenet, & tribus rationibus confirmat Soc. ſen. in l. quidam relegatorum, nu. 4. ff. de reb. dub. poſt Bart. in d. l. fin.

Et confirmantur prædicta inferendo, & ampliando per id, quòd dixit Bald. in conſ. 64. incip. Punctus, lib. 1. num. 1. videlicet, quòd reſtitutio gratioſa trahitur retro ad tempus gratiæ factæ.

Concluſio igitur firma ſit, quòd poteſt peti reſtitutio iſta etiam per procuratorem, & quòd beneficium eius prodeſt etiam abſenti, & ignoranti.

Articulus II.

11 AD ſecundum, An ſcilicet † quilibet Princeps ſupremus poſſit illam concedere, quo ad recuperationem patriæ, & bonorum ?

Breuiter abſque ſcrupulo concludendum eſt, quòd
12 quilibet Princeps, † qui in eo loco, vel ciuitate, vel Prouincia ad quam vult reſtituere, ſuperiorem non recognoſcit, hanc reſtitutionem concedere poteſt. Afflict. in tit. quæ ſint regal. num. 13. & ſeq. & nemo eſt qui contrarium attentet. Quinimò comprobatur concluſio ex his quæ dicam inf. art. 9. circa reſtitutionem ad famam, quæ ſunt in fortioribus terminis.

13 Et amplia, vt procedat † etiam ſi vtile tantum dominium habeant, cuius tamen vigore exerceant immediatè merum, & mixtum imperium, & regiam poteſtatem, vt ſunt Illuſtriſs. & Excellentiſſimi Duces Vrbini, Parmæ, & alij qui recognoſcunt Eccleſiam, vel Imperatorem in dominos directos, prout ratione per ſe patet, quia tùm virtute poteſtatis ſibi conceſſæ, tùm ex vſu & conſuetudine facere poſſunt.

14 Et facit quia Ipſi, quorum maieſtas † immediatè offenſa eſt, immediatè quoque iniuriam, & offenſam remittere debent.

15 Amplia ſecundò, vt neque etiam Papa † poſſit reſtituere in integrum laicum in territorio immediato iſtorum Principum, & quod non ſubeſt immediatè iuriſdictioni eccleſiaſticæ in temporalibus. Bald. in cap. cum te, num. 4. de re iud.

Et ratio optima hoc ſuadet, quia aliàs ſcandalum
16 oriretur in Prouincia, ad quam † Papa reſtitueret aliquem ſibi mediatè ſubditum contra mentem Principis immediatè, vt per ſe patet.

17 Limitatur è contra, † vt non poſſit Princeps etiam ſummus reſtituere in integrum aliquem bannitum ſeditioſum, & populo infeſtum, ſine conſenſu populi & ſubditorum ſuorum, vt pulchrè tradit Fortun. Garzia in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, num. 240.

Et licèt fortè in Praxi durum eſſet obtinere propter potentiam Principum abſolutorum, concluſio tamen in ſe honeſtatem, & æquitatem maximam continet, neque ſecundùm poteſtatem ordinariam hoc Principi liceret ſine conſenſu ſubditorum.

18 Limitatur tertiò, niſi † à Principe ſpecialiter demandaretur hæc reſtitutio alicui ab eo inferiori; Bart. d. l. ambitioſè, nu. 8. verſ. ſciendum. Soc. ſen. conſ. 83. nu. 3. lib. 4. Menoch. d. quæſt. 92. num. 7. vbi ratio.

19 Limitatur quartò, in licẽtia † veniendi ad ciuitatem ex iuſta cauſa, quia illam, id eſt, ſaluum conductũ poteſt concedere etiam iudex inferior cum iuſta cauſa. Bart. d. num. 8. Menoch. d. q. 92. nu. fin. Afflict. decis. 4. num. 2.

Articulus III.

20 AD tertium, An ſcilicet † aliquis alius iudex inferior à ſupremo Principe hanc reſtitutionẽ concedere poſſit ?

Breuiter in hoc quoque fac concluſionem indubitatam, quòd non poteſt, vt omnes vbique abſque ſcrupu-

lo

lo admittunt,& patet ex toto tit.C.de ſent.paſſ.& teſt.
Et per tex.in fortioribus terminis in d.l.1.§.1.ff.de
quæſtion.
Et ratio clara probat,quis principis maieſtas offen-
ſa fuit,vnde ad eum ſolum ſpectat gratiam huius offen-
ſæ facere.
21 Ampliatur,vt procedat etiam ſi de innocentia † ip-
ſius banniti conſtaret,quia nihilominus hanc reſtitutio-
nem inferior à principe concedere non poteſt. Tex.eſt in
d.l.1.§.ſi quis vltro,ff.de quæſt.& ibi Marſil.nu.46.poſt
Bart.& alios ibi.& Ruyn.conſil.21.num.2.lib.4.refert,
& ſequitur Menoch.de arbitr.in d.quæſt.lib.primo,q.
92.num.5.
22 Ampliatur † ſecundò,vt procedat,etiam ſi bannum
eſſet ex cauſa ciuili datum; Menoch. præalleg.q.92.nu.
6.poſt Bar.in d.l.ambitioſa,& Aret.conſ.89.
23 Limitatur econtra,† vt non procedat,quando iſta re-
ſtitutio gratioſa veniret concedenda ex diſpoſitione le-
gis,quia tunc abſque eo, quod à ſupremo principe im-
petretur, competit, & pro conceſſa haberi debet,ſecun-
dùm Affl. ſuper conſtit. regni, lib.1.rubr.2.num.25.&
exemplificat in reſtitutione in integrum, de qua in illa
conſtitutione.
Sed aduerte, quia videtur obſtare d.l.1.§.ſi quis vl-
24 tro, ff.de quæſt. † Niſi dicas, quod ibi lex expreſsè non iu-
bet debere illum innocentem reſtitui, ſed dicit quòd
poteſt fieri gratia edicti, & ſententia, ſeu res iudicata
retractari.
25 Limitatur ſecundò,ne procedat † in bannitis,qui ca-
piunt alios bannitos, & ducunt ad ciuitatem, nam il-
lis poteſt indulgere, & pœnam remittere etiam quili-
bet alius iudex inferior,ita Illuſtriſſimus Cardin. Alba-
nus in addit.ad Bart. in l.ſi qua, num.13. ff.de his,qui
ſunt ſui,&c.
Allegat Rom. ſing.537. ſed ibi nihil de hoc, allegat
etiam tex.in l.non omnes,§ fi.ff.de re mil. vbi certè bo-
nus tex.eſt de hoc. Ad idem in terminis Menoch.de ar-
bit. iud. q.92.nu.98.poſt Bart.in l.ambitioſa,num.8.&
alios,vt per eum.
Et idem dici poteſt,& erit frequentior caſus in ban-
26 nitis,qui occidunt † alios bannitos,ſtante ſtatuto,quod
bannitus occidens alium bannitum poſſit ſeipſum re-
bannire, quia tunc quilibet iudex poterit hanc banni
ſententiam remittere,& gratiam facere,ſed propriè erit
indulgentia,hoc eſt pœnæ remiſſio,non autem plenaria
reſtitutio.
Et hæc quidem omnia de plano procedunt,quo ad
effectum reſtituendi ad bona,& patriam:
Sed quo ad reſtitutionem ad famam,difficilior inda-
gatio eſt,& ideo omnes infraſcriptos articulos ſubieci
ad idem pertinentes.

Articulus IV.

27 AD quartum, An † quilibet princeps poſſit etiam
ad famam reſtituere?
28 Et in primis,an Papa,vel Collegiũ † Cardinalium.
Antequam ad ſpeciale dubium de Papa,& Cardina-
29 libus deueniam, † præmittenda ſunt quædam circa
infamiam iuris,vel facti,ſine quibus vix poteſt reperiri
veritas eorum,quæ infra in dubium reuocantur.
Et antequam ad hæc præmiſſa deueniam: Notan-
dum eſt in primis vnum generale,quod ea omnia,quæ
30 dicentur de reſtitutione † ad famam, procedunt etiam
in reſtitutione ad officium dignitati annexum, quod-
propter delictum aliquod vnà cum dignitate amiſſum
fuit,videlicet Doctoratus, Notariatus,&c. vt per Za-
ſium plenè in d.l.dedi tibi,§.1.nu.11.ff.de condict.cau-
ſa data,&c. quòd nota diligenter.
31 Præmittere autem modo,quod infamia,† quæ nil aliud
eſt quam priuatio bonæ famæ,duplex eſt,alia facti,alia
iuris,&c. Et ideo ſicut infamia facti illa eſt,quæ incurri-
32 tur re ipſa,& facto ipſo, & propterea † imprimitur
mentib.hominum ad perpetuum illius vituperium,qui
illud facinus perpetrauit, ſicut memoria facti impreſſa
fuit, ita & fama facti, & econtra, quod accidit in infa-
mia iuris,accidat in ipſa fama iuris.
Videndum igitur eſt in primis,quæ infamia remoui-
bilis ſit ab aliquo,vt quæ fama recuperabilis ſit,cogno-
ſci poſſit, & poſtmodum de ea, quæ recuperabilis eſt, à
quo reſtitui poſſit, diſceptabimus.
Regula autem ſecundùm Doct.quo ad hoc iſta eſt: quod
33 infamia iuris amoueri quidem poteſt, † quia cum iure
imponatur,poteſt ab illis qui iuri relaxando, vel diſpen
ſando præſunt,penitus tolli,& remoueri: Infamia verò
34 facti cũ mentibus hominum imprimatur,ibique † reſi-
deat,nõ pôt inde ab aliquo amoueri,quia opinio homi-
nũ de bonitate,vel de malitia alicuius non poteſt ab ali-
quo etiam maximo,& ſupremo principe remoueri. &
ita paſſim dicunt Doctores,& in ſpecie Abb.in c.cũ te,
nu.9.de re iud. Felyn.ibi nu.10.vbi pleniùs, & Archid.
pulchrè 2.q.7.can.teſtes,& idem voluit Bal.in cap.veri-
tatis,de dol.& cont.dum ibi dicit,quod ad famam non
35 poteſt quis reſtituere † de ordinaria iuſtitia. Quem ſe-
quitur Gabriell. in add. ad Matheſ. ſing.62.cum con-
cor.& idem vult Port.inſt.quib.mod.ius pat.pot. ſol.in
prin.nu.20.dum ibi dicitur,quod infamia facti non re-
ſtituitur per reſtitutionem aliquam gratioſam. Idem
Alc.in l.plus eſt.nu.9.ff.de verbor.ſignificat.
Et pro hoc eſt tex. pulcher in can. Euſemium.2.q.3.
vbi videatur.
Circa quod tamen aduertendum eſt,quòd Ang.in l.
1.§.deinde, ff.de his qui not.infa.dicit,quòd reſtituere
36 aliquem magna infamia † difficile eſt. Si tamen prin-
ceps reſtituat,tenet reſtitutio.& Abb.præall.nu.9.dicit,
quod infamia facti poteſt aboleri quo ad effectum.
Sed ego non video quomodo hoc ſtare poſſit, ſi enim
intelligunt iſti,quod damnum,quod reſultat ex hac in-
famia facti in iure poſſit à principe aboleri, verum vti-
que eſt, ſed dicetur iſte effectus nil aliud eſſe, quam in-
famia iuris propriè;ſi autem intelligant,quòd poſſit tol-
li à principe ille effectus infamiæ, qui reddit aliquẽ ma-
læ exiſtimationis inter homines,& hoc nullatenus ve-
rum eſſe poteſt,ſicut verum eſſe non poteſt,quod prin-
ceps poſſit facere,vt homines credant aliquem eſſe bo-
num,quem credunt,& credere volunt eſſe mendacem,
periurum, & malum.
His præmiſſis,& omiſſa infamia, & fama facti, quæ
reſtitui ab aliquo non poteſt, videamus de infamia iu-
ris,id eſt,de ea, quæ impedit aliquem non poſſe eſſe te-
ſtem,vel procuratorem,vel clericum, vel aduocatum,
vel militem,& ſic operatur iſta damna de iure ciuili.
37 An & à quibus poſſit aboleri,† & ad famam priſti-
nam quempiam reſtitui,ita vt in poſterum ad prædicta
officia,& honores admitti poſſit.
Et quòd non poſſit, videtur facere id, quod ſcribit
Affl.in tit.de pac.iur.firm. §.iniuria, num.81.videlicet,
38 quod qui dicit infamiam † illi,quem princeps reſtituit,
non tenetur actione iniuriarum,ergo per hanc reſtitu-
tionem infamia hæc non aboletur.
Sed contra eſt veritas,tex.eſt in l.1.C.de ſentent.paſ.
& in l.fin.§.1.C.eodem; & latiùs apparebit ex infra di-
cendis in ſeq.articulis.
Ad contrarium dic, quòd de infamia facti debet in-
telligi, & ſic ſaluatur ille, ne teneatur actione iniuria-
rum.
Poſita igitur concluſione, quod infamia iuris poſſit
per principes terræ aboleri,videamus per quos hoc fieri
poſſit,ope huius gratioſæ reſtitutionis.
Et in primis incipiendo à poteſtatibus dignioribus,
quales ſunt eccleſiaſticæ.
Quæritur hic iuxta propoſitum articulum bimem-
39 brem,in ſecunda ſui particula,† An Papa,vel Colle-
gium Cardinalium ad famam reſtituere poſſit.

40 Quo autem ad Papam attinet, Videtur quòd † non, per id, quod ſcribit Gelaſ. Papa, infamiam abolere non poſſumus &c.

Sed in contrarium facit, quia Papa poteſt omnia in ſpiritualibus, & in temporalibus quicquid poteſt Imperator in regno ſuo, ad nota. in vulgaribus locis, & hanc ſententiam ſimpliciter tenet Bal. in d. l. 1. §. cum qui, nu. 2. ff. de poſtul. & Bald. in conſ. 40. Imperator, num. 1. lib. 4. & videtur admittere Aym. in conſilio 9. num. 5. libro 1.

Pro veritate, & concordia Doctores ita communiter diſtinguunt.

41 Aut loquimur † de ſpiritualibus dignitatibus, an. ſ. Papa poſſit quemlibet, vbicunque ſit, & vndecunque originẽ trahat, & cuicunque ſubditus ſit, ad huiuſmodi dignitates habilitare infamem, ita vt obtinere illas poſſit, ac ſi infamis non eſſet, & dicunt quòd poteſt. Bart. in l. 1. §. de qua re, ff. de poſtul. Innoc. in c. cum te, in fi. de re iud. Abb, ibi num. 10. Luc. de Penna l. fin. col. pen. C. de his qui mun. ſubeunt, lib. 10. Io. de Turrecrem. in can. Euſemium, 2. q. 3. nu. 4. & ſeq. ſemper hoc præſupponit. Angelic. in verbo, infamia, num. 13.

42 Et ratio in promptu eſt, quia Papa † vbique gentium vbi colitur Chriſtus, ſupremus princeps eſt in ſpiritualibus.

43 Et hinc eſt, quod † ſi Papa vellet reſtituere non ſubditum ad hoc, vt poſſet ad clericatum promoueri, poſſet, ſicut etiam legitimare ad hunc effectum poteſt, vt tradit notab. Innoc. in d. c. cum te, & ſequitur, defenditque Abb, ibi nu. 11. & idem dicit tenere D. Ant. ibi, & allegat etiam Archid. in d. can. Euſemium. 2. q. 3. Fely. in d. c. cum te, num. 10. & Turrecrem. d. can. Euſemium, numero 6.

44 Aut loquimur de temporalibus † dignitatibus & honoribus, & tunc communis diſtinctio illa eſt, quod in terris eccleſiæ poſſint, alibi verò non. Innoc. in d. c. cum te, in fi. de re iud. & ibi Abb. communem opinionem dicit numero 10. & Felin. num. 10 Bartol. in dicto §. de qua re, l. 1. ff. de poſtul. & ibid. Alber. clarè firmat numero 1. & 3. in fine Bartol. in l. infamem, numero 3. ff. de publ. iud. Bal, in d. c. cum te. num. 4. de re iud. & ibi Boich. num. 11. dicit hanc ſecuriorem. & Anchar. ibi nu. fi. & Turrecrem. d. can. Euſemium, n. 4. & 5. Angelica in verbo, infamia, nu. 12. & 13. & D. Thom. in 2. 2. q. 68. art. 4. in fine. & pro hoc eſt text. in d. can. Euſemium, & in cap. ſi duobus, de appel.

Et ita tenendo.

Ad contrarium reſp. quòd illud dictum Gelaſij Papę
45 intelligitur † de infamia facti, vt declarat in terminis S. Tho. d. q. 68. art. fin. ad vltimum, & poſt eum Io. Tabien. in verbo, Papa, num. 5.

Ad illud quoque dictum Bald. præalleg. in d. §. cum qui. reſpondetur, quòd debet intelligi ſecũdùm dictum Innoc. in quo ſe fundat in d. c. cum te.

46 Quo verò † ad Cardinalium collegium attinet.

Diſtingue, Aut quærimus an hoc poſſit ſede vacante, aut viuente Papa?

47 Primo caſu † dubitabile eſt, videtur enim, quòd non poſſit, vt voluit Io. de Lign. & Mart. Laudenſis in clem. ne Romani, de elect. & Abb. in d. c. cum te, nu. 12. in fi, & nu. 13. & veriorem ait Fely. ibi, & latè diſputat ibi n. 11. per totum. Io. Firman. in tract. de epiſcop. in 3. parte 4. libri, q. 8. & Barbat. in d. clem. ne Romani, §. irritũ, n. 5. & ſeqq. vbi per tres columnas tractat hanc quæſtionem, & hanc opinionem defendit.

Et pro hoc adducitur text. in d. clement. ne Romani, in prin. de elect. vbi fortis text. pro hoc.

Contrarium tenent alij Doctores communiter, prout de communi teſtatur Abb. in d. cap. cum te, n. 12. & Felyn. ibi num. 10. in princ. & concord. per Illuſtriſſimum Card. Albanum in dicta l. 1. §. de qua re, num. 1, de poſtul. & ita tenet etiam Angelica, in verbo, infamia, n. 13. Per can. Conſtantinus. 98. diſtinct. Et quamuis Abb. multipliciter reſpondeat, tamen Fel. ibi elegãter replicat. Idem tenẽt Mart. Laud. in tract. de Card. in 2. parte, quæſt. 32. & 33. Ang. conſ. 326. num. 6. & Anchar. d. c. cum te, num. 8. de re iud.

Ego teneo hanc ſecundam ſententiam communem
48 hac ratione, quia ſenatus † Cardinalium ſede vacante poteſt id, quod poteſt Pontifex, licet non poſſint id quod poteſt Papa ſolus. Sed tamen ad famam reſtituere poteſt, quia non eſt verum, quod hoc ſolus Papa poſſit. poſſunt enim & alij inferiores, vt dicam infra ſequenti articulo.

49 Secũdo caſu † Mart. Laud. videtur faciliùs admittere ſecundam opinionem, de qua ſupra, quàm in primo caſu, vt per eum de Card. par. 2. quæſtio. 32. dicit enim quod hoc caſu ita tenent Doct. in d. c. cum te.

50 Sed mihi videtur, quòd raro caſus † accidet viuente Pontifice, niſi faciant Cardinales hoc vt delegati Pontificis propter eius occupationes, vel infirmitatem &c. & ſic intelligo, quod faciliùs Doct. admittant hoc caſu ſecundam opin. quàm in primo caſu.

51 Retenta prima opinione, † limita niſi Collegium Cardinalium illam infamiam ſtatuiſſet. nam ipſum quoque ad illam reſtituere poterit. Barb. d. clem. ne Romani, §. irritum, num. 8. de elect.

52 Limita ſecundò, † niſi Collegium Cardinalium hoc ſibi præſcripſiſſet, Barb. præall. num. 8. licet loquatur de immemorabili.

Articulus V.

53 AD quintum, An ſcilicet † Epiſcopus poſſit ad famam reſtituere?

Duplex eſt neceſſaria inſpectio.

54 Prima eſt † id, quod in themate articuli proponitur.

Secunda eſt, an poſſit ſaltem clericum à ſe, vel alio Epiſcopo depoſitum reſtituere?

Circa primam. Videtur quòd ſic, vt notãt Gloſ. Ioan. in can. domino ſancto. 50. diſtinct. Lãcell. Laud. in templo iudicum, lib. 2. cap. 5. §. 4. verſ. de potentia Epiſcop. circa perſonas, poſt Io. Firm. in tract. de epiſcop.

Sed in contrarium eſt veritas, ſecundùm Bald. in d. §. cum qui, num. 2. l. 1. ff. de poſtul. Archi. in can. Euſemiũ, 24. q. 3. verſic. in ea Gloſ. in fi. & Doct. communiter in d. c. cum te, de re iud. Abb. ibi num. 14. Felyn. nu. 12. Dec. num. 141. Boich. n. 11. in fine, & num. 12. & Ancharan. nu. 6. Abb. in cap. at ſi clerici. §. de adulterijs, colum. 10. de iud. & ibi Dec. num. 141. Gabriel. Sarayn. in add. ad Matheſ. ſingul. 62. nu. 12. & Ioann. Firm. in tractat. de epiſcop. lib. 4. par. 3. num. 15.

Et ita teneo.

Nam ſi Papa non poteſt, niſi quatenus ſint eius ſubditi in temporalibus, neque in ſpiritualibus habet clericum in ſubditum, ita vt in hoc ſuperiorem non recognoſcat, meritò &c.

55 Ad contrarium reſp. quòd ibi de † purgatione famæ potiùs, quàm de reſtitutione agitur, ſecundùm Bald. in d. §. cum qui, l. prima. ff. de poſtul.

56 Limitatur hæc concluſio, † & primò, vt non procedat quo ad ſpiritualia in his, in quib. epiſcopus poſitiuo aliquo iure, & ratione ſui populi terrendi, infamiam pro aliquo crimine induxiſſet, nam ad famam eo caſu reſtituere poſſet, ſi quis in illud crimen incidiſſet, & poſtea promouere illum ad eam dignitatem vellet, per ea, quæ tradit Boich. in c. teſtimonium, num. 15. de teſtibus. vi-
57 delicet, quod Epiſcopus in ijs caſib. † poteſt reſtituere clericum ad dignitates, in quibus poteſt cum eo diſpenſare. & per ea, quæ dicam paulò infra art. fin. de populo cuiuſlibet ciuitatis.

58 Limitatur ſecundò, vt non procedat, † quando epiſcopus haberet iuriſdictionem temporalem, in qua ſuperiorem immediatum, non recognoſceret, & hoc per ea, quæ diximus ſupra art. . . in 2. part.

Cir-

59 Circa ſecundam inſpectionem. † An ſcilicet Epiſcopus poſſit clericum depoſitum, ſeu degradatum reſtituere?

Diſtingue & conclude ſic.

60 Aut loquimur de Epiſcopo, † qui ſit etiam Legatus Papæ, & abſque dubio poteſt; Specul. in tit. de legato, §. nunc videndum, num. 6. aliàs §. nunc oſtendendum.

61 Aut loquimur in quolibet alio Epiſcopo, † regulariter. & pone cõcluſionem negatiuam, quòd regulariter non poteſt. Abb. in c. at ſi clerici, §. de adulterijs, de iud, Imol. in c. ex tuæ, de cler. non reſid. vbi de communi refert & ſequitur pro communi Dec. d. §. de adulterijs, nu. 141. idem Gl. in c. excommunicatus, el primo, de hæret. & ibi Ant. nu. 40. Turrecr. in can. ſi quis Presbyter, 7. quæſt. 1, Dum dicunt, quòd hæc non poteſt, niſi Papa.

62 Limita hanc concluſionem multipliciter; †

Primò, vt non procedat, quando petitur reſtitutio de iure, puta, quia fuit iniuſtè depoſitus propter falſos teſtes, quia tunc poteſt Epiſcopus clericum depoſitum reſtituere. Ita præall. omnes in citatis locis, quibus adde Spec. tit. de leg. num. 7. & facit etiam, quia huiuſmodi reſtitutio eſt potiùs iuſtitiæ, quàm gratiæ, per l. Diuus, ff. de re iud. & de ea dixi plenè ſupra quæſt... art...

63 Limita ſecundò, vt non procedat † in clerico degradato tantum verbo non re, quia Epiſcopus poteſt eum reſtituere. Spec. tit. de leg. §. nunc oſtendendum, nu. 7.

64 Limita tertiò, vt non procedat † ſi iſte depoſitus appellauit inf. decem dies, tunc enim poteſt eum reſtituere etiam Epiſcopus. Boich in c. 1. num. 3. de renunc.

65 Limita quartò, † vt quamuis non poſſit Epiſcopus clericum depoſitum reſtituere, poſſit tamen illum Eccleſiæ reconciliare, ita D. Anton. in c. excommunicatus, el primo, de hæret. num. 40. per c. ad abolendam, §. 1, & ibi Hoſt. eod. tit.

Sed iuxta prædicta dubitatur, an in caſibus in quibus
poteſt Epiſcopus reſtituere depoſitum, vel degrada-
66 tum, poſſit hoc facere inuito patrono † Eccleſiæ?

Quidam quòd ſic, vt per Bellam. deciſ. 751. num. 5, & 8. poſt Ioan. Andr. vbi ibi.

Alij contra; Breuiter diſtinctio communis videtur hæc.

Aut depoſitus appellauit inf. decem dies, & poteſt reſtitui inuito patrono, non ſolùm à Papa, ſed etiam ab Epiſcopo.

Aut non appellauit, & tunc ab Epiſcopo non poteſt, à Papa verò.

Aut Papa eſt conſcius iuris patronatus, & poteſt, aut ignorat, & tunc reſtitutio eius non intelligitur præiudicare patrono. ita ex Hen. Boich in c. 1. de renunc. qui circa hoc latiùs inſiſtit.

67 Dubitatur etiam, † an in caſibus, in quibus poteſt Epiſcopus reſtituere, poteſt & Capitulum, vel Eccleſia?

Videtur, quòd ſic.

68 Quia Eccleſia habet † Senatum Presbyterorum, ſicut Roma habebat Senatorum, & per hoc ita ſentit Alb. in d. l. 1. §. de qua autem, ff. de poſtul.

Ego contrarium puto viuente Epiſcopo, quia abſurdum eſſet vt duo eſſent capita. Sede autem vacante poteſt eſſe dubium, per ea quæ dicta ſunt de Collegio Cardinalium ſede vacante, ſed licèt ſecurior ſit opinio iſta, tñ æquior fortè eſt contraria fauore huius beneficij, quòd (vt dixi ſup.) tanquã fauorabile eſt potiùs ampliandum quàm reſtringendum. l. fin. vbi Doct. ff. de conſt. princ.

Articulus VI.

69 AD ſextum, An ſ. Inquiſitor † hæreticæ prauitatis, poſſit eũ qui de crimine hæreſis infamatus eſt, ad famam reſtituere? Breuiter omiſſa diſputatione, concluſio eſt, quòd regulariter non poſſit, niſi ex priuilegio, ita poſt vtrimque allegata concludit Alb. in rub. C. de ſent. paſſis. dicẽs non niſi Papæ hoc de iure competere, c. cum te, de re iud. Et quo ad hũc art. in ſe nõ adeſt difficultas.

Illud autem aduertẽdum eſt, quòd prædictæ omnes
70 cõcluſiones affirmatiuæ de Papa, † vel Collegio Cardinalium, vel de Epiſcopo in caſibus, vel de Inquiſitore & vbi ex priuilegio ei hoc ius reſtituendi ad famam competit ampliantur dupliciter, vt dicam infra artic. fin.

Item contrariæ concluſiones negatiuæ, quæ conſtitu-
71 tæ ſunt, tam in Papa, † quàm Epiſcopis, & alijs, de quibus ſupra limitantur, vt licèt non poſſint principaliter
77 reſtituere, poſſint tamen incidenter, † vt plenè dicam infra art. fin. quia limitatio hæc eſt generalis, etiam ad ea, quæ dicenda ſunt in ſeq. articulis.

Articulus VII.

78 AD ſeptimum, An ſcilicet † Imperator poſſit ad famam reſtituere?

Et quod olim poſſet; non ſolùm indubitabile, quinimmo ſolus Imperator, & Senatus hoc facere poterãt, ſecundùm Azon. in rubr. C. vbi, & apud quem.

79 Hodie autem an poſſit, † Breuiter concluſio eadem penè eſt, quæ ſupra in Papa firmata eſt; videlicet, quòd in terris Imperij poſſit abſque aliqua dubitatione, immo ibi ipſi ſolus poteſt, l. 1. §. pen. ff. de poſtul. alibi verò non, ſecundùm Doct. ſicut etiam in Pontifice dictum eſt; Henr. Boich in c. cauſa, nu. 1. de reſt. in integr. & in c. clerici, de ſent. excom. num. 7. Paul. in l. 1. num. 1. C. de his qui ven. æt. impetr. Abb. in c. cum te, num. 17. de re iud. Turrecrem. in can. ſi quis, nu. 9. 6. q. 1. dum inquit, quòd reſtitutus ab Imperatore non poteſt promoueri, niſi Papa quoque huic reſtitutioni conſenſerit. & ſic non poteſt neque etiam Imperator, niſi ſuos ſubditos hodie ad famam reſtituere.

80 Sed an reſtitutus ad famam † ab Imperatore ſit habilitatus ad capacitatem iurium ſpiritualium?

Et quòd ſic tenet Felyn. poſt Abb. in d. c. cum te, num. 15. verſ. de reſtitutione, & allegat etiam Gloſ. in can. 1. 10. diſt.

Contrarium vult expreſsè Io. de Turrec. in can. ſi quid, nu. 9. 6. q. 1.

Pro concordia poteſt adduci, quod ſcribit Archid. in cap. 1. 10. diſtin. vt ſcilicet in infamia contracta ex crimine proprio procedat negatiua, in cõtracta ex crimine alieno procedat cõtraria. vt latè per Fely. d. c. cũ te, n. 15.

81 Ego puto, † quod ſi infamia contracta ſit de iure poſitiuo Imperij procedat prima ſententia; Si autem de iure communi, & tunc aut pontificio, & ſit verior negatiua; aut Cæſareo, & certè dubium eſt; tamẽ puto æquiorem ſententiam affirmatiuam propter excellentiam Imperatoris, qui leges Cæſareas promulgauit; quæ ratio non cadit in aliquo alio principe etiam maximo, etiam ſi ſit maior Imperatore quo ad regna & prouincias; non debet igitur eccleſia dedignari recipere ad dignitates, & iura eccleſiaſtica eum, quem imperialis maieſtas ad famam reſtituit, & reintegrauit; poſtquam non dedignatur ſub imperialibus legibus viuere, & in temporalibus regnum ſuum gubernare.

Quæ dicta ſunt in Imperatore, reſtringe vt non procedant in aliquo alio principe, etiam ſi eſſet Vicarius
82 generalis imperij. † Anchar. conſ. 327. viſis, col. 4. refert, & ſequitur Grammar. conſil. 34 nu. 7. & 8.

Articulus VIII.

83 AD octauum, An ſcilicet † Senatus Romanus poſſit hodie ad famam reſtituere, ſicut olim poterat hoc dubio, vt eſt expreſſum in l. 1. §. penult. ff. de poſtul.

Videtur quod non; prout vult clarè Gloſa in d. l. 1. §. de qua autem, in verbo, Senatus, ff. de poſtul.

Quia, inquit, non eſt idem numero; ergo nec auctoritate, &c.

Contrarium videtur velle Aug. ibi.

Per

Per l. ſicut. §.fin. ff.quod cuiuſque vniu. nom. non enim deficit vniuerſitas,licèt deficiat numeroſitas illius.

Ego dicerem ſic.

84 Aut quærimus † an ex eo, quod non eſt idem numero hodie qui erat olim Senatus Romanus,non poſſit facere hoc,& credo, quod melius loquatur Ang. quàm Glo. per d.l.ſicut, §.fin.& regulam eius.

85 Aut quærimus,† An etiam ſi hodie eſſent centum ſenatores numero ſicut prius, poſſent tamen hoc facere ſicut olim poterant, & puto, quod non. & ita tenet etiam Abb.in d.c.cum te,nu.18.

86 Et clarè probatur,quia Papa † ſuſtulit iura ſenatus, cap.fundamenta,de elect.lib.6. vnde ceſſat auctoritas.

87 Sublimitando tamen ſecundùm ea, quæ dicam † inf. art.fin.de populo alicuius ciuitatis,vel municipij.

88 An autem prætor † poſſit ad famam reſtituere.

Conclude quòd non, tam de iure veteri quàm nouo, vt tenet Gloſſa in l.1.§.pen.in verbo,exequitur, de poſtul. Text.eſt expreſſus in d.§.pen.

89 Ex quo infertur,quod hodie Rectores,† Gubernatores,& Poteſtates ciuitatum,& etiam Præſides prouinciarum non poſſunt ad famam reſtituere,quia loco Prætorum,& Præſidum ſunt,quibus hoc non reperitur iure permiſſum.

Articulus IX.

90 AD nonum, An ſcilicet † principes cæteri, videlicet Reges,Marchiones, Duces, Comites, & cæteri Domini ciuitatum, vel caſtrorum poſſint ad famam reſtituere?

Videtur omninò quòd non.

Quia ſolus Imperator,& Senatus Romanus hoc poteſt,d.l.1.§.pen.ff.de poſtul.

In contrarium eſt vulgata propoſitio, quod quilibet Rex & princeps,eſt Imperator & monarcha in Regno, vel ciuitate ſua,&c.

Breuiter communis reſolutio iſta eſt ſecundùm Doctores.

Quod qui ſuperiorem non recognoſcunt indiſtinctè poſſunt, ſicut Imperator in ſuo imperio, per rationem
91 vltimo loco adductam. † Qui verò ſuperiorem recognoſcunt non poſſunt, Ita Bart.in l.1.§.de qua re. ff.de poſtul.& ibi Alberi.nu.3.allegatur etiam Bar.in l.infamem.ff.de publ.iud. in fine.

Sed certè ibi diſſentire videtur ab hac communi diſtinctione.

Idem expreſſè vult Salyc.in l.cum indulgentia. col. pen. C.cod.de ſent.paſſ. Iſern.in tit.de Vaſall. decrep. ætatia.nu.2.verſic.idem ſi. Aldobr.in §.Maſculi.nu.18. de curat. Afflic.in tit.quæ ſint regal.nu.5. Gabr.Sarayna in addit. Ad Matheſ.ſing.43.nu.8. Ant.Corſett.de poteſt. regia, in 6. parte princip.num.3. Ex Canoniſtis Innoc.in d.cap.cum te. de re iudic. & ibi Abb.num.19. & Felyn.num.15 Boich.nu.10.Anchar.nu.5.& Angelica in verſic.infamia,num.14.& conſulendo Alexand. conſil.124.lib.4.& de communi, & iudicando Pedem: deciſ.101.num.2.& 3.

Ego puto ad duo aduertendum.

Primum eſt,quod in primo membro concluſionis dicunt iſti, quòd principes non recognoſcentes ſuperiorem poſſunt indiſtinctè ad famam reſtituere.

Hoc intelligo ſic, vt

92 Reſtituti ab iſtis principibus † inferioribus Imperatore non intelligātur habilitati ad iura ſpiritualia, ſicut reſtituti ab Imperatore,per ea quę dixi ſupra art.7.verſic.ego puto. quicquid alij teneant, videlicet Angelica in verſ.infamia,nu.15.& Tabie.in verſ.eod.nu.8. poſt Abb.in c.cum te.

93 Quia ratio quæ militat in Imperatore,† non militat in alijs principibus,vt ſcilicet poſſint diſpenſare in legibus imperialibus extra eorum territoriū, quod in Imperatore nō eſt abſurdum,per rationem ſuprà dictam.

Secundum eſt,quod,vt dicunt præallc. communiter,
94 principes qui recognoſcunt † ſuperiorem, vt ſunt feudatarij omnes, vel eccleſiæ,vel imperij, non poſſent ad famam reſtituere.

Hoc enim ita ſimpliciter receptum eſt impoſſibile,
95 quod procedere poſſit;Nam † neque Rex Franciæ,neque Luſitaniæ, neque Angliæ, neque Neapolis, neque vtriuſque Siciliæ,quæ omnia regna ſunt feuda eccleſiæ, vt dixi in conſilio regio reddito pro Illuſtriſſimo,& Excellentiſſimo Raynutio Principe Parmæ in cauſa Regni Luſitaniæ,poſſent ſuos populos,ſeu aliquem ex illis ad famam reſtituere;Item neque Excellentiſſimus Dux Parmę,vel Vrbini,vel alicuius alterius ciuitatis hoc poſſent,quod tamen neque videtur iuri conſonum, neque in huiuſmodi regnis,& prouincijs vſitatum? Dico igitur quod & ſi ipſi ſuperiorem recognoſcunt, ex hoc ſolo quia feudatarij ſunt, poſſunt nihilominus ad famā ſuos ſubditos reſtituere, quia immediatè iſti ſubditi non eccleſiam vel imperium,ſed ipſos Reges,& principes ſupradictos recognoſcunt, ſuperioritas ergo iſta non nocet, quādo iſti feudatarij immediatè exercēt iura regalia,& merum & mixtum imperium in ſuos ſubditos, prout faciunt pręallegati in alijs igitur qui in regimine ſuæ ciuitatis,vel terræ non poſſunt hæc regalia exercere abſque conſenſu ſuperioris,habebit locū communis concluſio præallegatorum.

Articulus X.

96 AD decimum, An ſcilicet † quilibet populus,vel ciuitas poſſit ad famam reſtituere?

Diſtingue duos caſus.

97 Primus eſt,quando infamia † non de iure communi, ſed de iure municipali per ſtatutum, vel cōſuetudinem illius populi, vel ciuitatis irrogata eſt.

Et cōclude hoc caſu,quod populus illemet, vel ciuitas poteſt aduerſus hanc infamiā reſtituere,& gratiam facere. Aret.in §.Senatus. nu.1. Inſtit.de iure natur. & omnes alij quos cōgeram proximè in ſecundo caſu pro commun opinione.

Ratio autem in promptu eſt,quia eius eſt reddere,&
98 reſtituere,cuius fuit auferre,† l.eius eſt,ff.de reg. iur. cum ſimil.

99 Secundus caſus eſt, † quando infamia de iure communi irrogata eſt,& hoc caſu.

Videtur quod populus,vel ciuitas non poſſit ad famā reſtituere, prout ſimpliciter tenuit Angel.in l.1.§.de qua autem.ff.de poſtul.& videntur ſentire Barb.conſil. 42.lib.3.& Alexand. conſil.2. & 101. lib.1. prout allegantur.

In contrarium facit, quia (ſuppoſito quod populus habeat iura regalia, prout ſupponi debet, vt articulus dubitationem habeat)non poteſt adduci ratio differentiæ quare non idem populo, & ciuitatibus, quæ merum & mixtum imperium habent,& rem publicā conſtituunt concedi debeat,ſi cæteris principibus conceditur,vt dictum eſt in præcedenti articulo.

Pro concordia communis diſtinctio, & reſolutio eſt
100 illa quæ affertur in præcedenti articulo,† videlicet, quod aut populus iſte ſuperiorem non recognoſcit, & reſtituere poteſt,aut recognoſcit,& non poteſt. Bart.in dicta l.1.§.de qua re.ff.de poſtul.& in l.fin.nu.12. C.de ſentent.paſ.& idem in dicta l.infamem.in fi.de publ.iudic. & idem ibi Alex.in addi.cum concord. Paul.de Caſt.in l.1.num.2.C.de his qui veniam ætat. Bal.in l.cum mulier.num.8.ff.ſolut.matr.&in l.fi.num.fin.C.de ſenten. paſſ. Alexand.in l.acta. §.de amplianda. nu.4.ff. de re iud. Aret.in §.Senatus.num.1.Inſt.de iure natu. Aldob. in §.cum autem.Inſt.quibus modis ius pat.poteſt.ſolui. & in §.maſculi.nu.18.de curat.Boniſac.de Vital.in ſua praxi,in tit.de relax.carc.q.6. Fulgoſ.in l.1.§. vt initio. num.7. ff.de poſtul. Barbat. in clement. ne Romani, §.iui-

§.initum, num.8.de electionibus, & de communi Alexand. in conſil.114.in princ. lib.2.& Turzan.Comm. opin.18.

Circa hanc communem diſtinctionem aduerte in primis ad ea quæ dixi circa eandem diſtinctionem in præcedenti articulo, quia per omnia puto idem tenendum in hac.

Præterea aduerte in ſpecie circa ſecundũ membrum
101 huius diſtinctionis,† quòd populus, vel ciuitas licèt ſuperiorem recognoſcant, poterunt nihilominus ad honores,& dignitates illius municipij reſtituere, licèt ad alias non poſſint. Felyn.in dicto cap.cum te. nu.14. qui allegat etiam Bald.in l.generalis.C.de ſent.paſſ.vbi ſub verſ. breuiter, &c. hoc dicit, & ita tenet Petr. Gist. in tract.de relax.carcer.tit.de benef.principis.q.6.

Et ita de facto,& conſuetudine ſeruari teſtatur Zaſ. in l.acta.§.de amplianda.nu 6.de re iudic.vt ſcilicet reſtitutus hoc pacto ſit habilitatus ad honores, & dignitates quatenus ſe extendit illud territorium, aliàs non, quæ nota etiam ad corroborationem eorum, quæ dixi in præceden.art.

Prędictas omnes concluſiones affirmatiuas in quibus concluſum eſt poſſe ad famam reſtituere Papam, vel Imperatorem, &c.

102 Amplia vt procedat,† etiam ſi principes iſti hoc expreſsè non dixerint,ſed tantum ad ordines reſtituerint, quos habere non poſſunt niſi ij qui ad famam reſtituti ſunt,nam intelliguntur etiam ad famam in conſequentiam reſtituti. Alber.in l.1.§.de qua autem.num.5.ff.de poſtulan.

103 Sed intellige hoc dũmodo princeps † ex certa ſcientia hoc fecerit,id eſt,quod ſciuerit illum promouẽdum infamia notatum eſſe.per rationem eiuſdemmet Alber.

Prædictas autem concluſiones omnes negatiuas, in quibus concluſum eſt non poſſe principem aliquem ad famam reſtituere.

104 Limita,vt procedat, quando principaliter † eſt facienda reſtitutio iſta,ſed ſi incidenter, & in conſequentiam,ſecus,quia tunc poſſunt etiam ij qui aliàs non poſſunt. Ita Iac.Rau. & poſt eum Alb in l.1.§.de qua autem.ff.de poſtulan. & ibi Illuſtriſſimus Cardin. Albanus, Ioan. Crot.in repet.l.Gallus.§.& quid ſi tantum. nu.138.ff.de lib.& poſth.& in l.1.§.hoc aũt edicto.nu.3. ff.de oper.noui nunciat. Gondiſla.Villad. auditor Rotæ in tract.de legat.q.14.num.66.ex quo etiam habes exemplum.& Canoniſtæ in dicto cap. cum te. de re iudic. Abb.num.15.in fine. Felyn.num.12.& Dec. in dicto cap.at ſi clerici.§.de adulterijs,nu.143.cum concor. & ibidem Abb.nom....

Et exemplum deſumitur ex edicto Abb.in d.cap.cum
105 te,nu.15.videlicet,quod ſi Epiſcopus abſoluat † clericum à crimine adulterij per quod factus fuerat infamis,in conſequentiam dicitur etiam infamia ſublata,vt etiam dicit Dec.dicto §.de adulterijs. nu.143.144.

106 Et pro hac limitatione facit, quia multa † conceduntur in conſequentiam,quæ principaliter non concederentur.l.quoties.C.de iudic.cum ſimil.

107 Aliud exemplum † ponit Bald.in l.generalis in fin. C.de ſenten.paſſ.& Paul.de Caſt.in d.l.1.§.ait prætor. nu.3.ff.de poſtul.videlicet quoniam principalis reſtitutio eſt iuſtitiæ,& in conſequentiam trahit ad ſe etiam reſtitutionem famæ, hoc enim caſu à minoribus etiam poteſtatibus fieri poteſt hæc gratia, à quibus aliàs regulariter fieri non poteſt.

108 Et pone ꝙ minor fuerit damnatus ex famoſo † crimine, deinde reſtituatur in integrum à prætore aduerſus huiuſmodi ſententiam,nam ad famam quoque reſtitutus dicetur in conſequentiam,licèt prętor non poſſit ad eam principaliter reſtituere.& idem in terminis ſequitur pro ſing. Matth.ſing.62.

Et Saray.ibi ad finem ſequitur cũ alio etiã exemplo.

109 Limita ſecundò generaliter,† vt ſaltem poſſit iſte inferior, princeps, vel populus, vel ciuitas ſtatuere, quòd in tali caſu non poſſit obijci exceptio infamiæ, hoc enim poterit fieri ab ijs qui non poſſunt ad famam reſtituere. Ang.conſil.316.num.6.

110 Formam autem,& practicam huius † reſtitutionis ponit Spècul.in tit.de ſent.§ vt autem.nu.32. videlicet.

Quoniam hactenus nouimus plenè fidem tuam, necnon vitam & famam integram extitiſſe, per talem ſententiam contra te latam, volumus de infamia te notari. Et ſi qua irrogata fuerit, ex officio noſtro eam abolemus totaliter. Et pro hoc facit d.c.cum te, de re iudic.

S V M M A R I A.

1 Reſtituimus, hoc verbum quid concedere dicatur abſque verbo in integrum. & num.3.
2 In integrum. hoc verbum, plenariã reſtitutionem importat.
4 Reintegramus, hoc verbum an reſtitutionem importet?
5 Quid ſi reſtitutio facta fuit ad ea omnia, quæ occaſione huius criminis amiſſa fuerunt?
6 Indulgemus verbum, quid importet in hac materia? & q...
8 Gratiam facimus hoc verbum, an ſimplicem indulgentiam, an verò plenariam importet?
9 Condemnatus ſi fuit gratiatus, dum erat in patibulo, recuperat etiam feudum.
10 Quid ſi dictum fuerit plenam gratiam facimus?
11 Reſtituimus,& indulgemus hæc verba,quid importent? & Reſtituimus,& gratiam facimus, & ex indulgentia reſtituimus.
11 In beneficijs latiſſima interpretatio facienda eſt.
12 Verbum, quod poteſt importare tam ſimplicem indulgentiam, quam reſtitutionem, in dubio ad reſtitutionem refertur.
13 Verba in dubio interpretari debent, vt, plenariam reſtitutionem ſignificent.
14 Declaratio c.1.de poſt.prælat.lib.6.
15 Indulgeo, & reſtituo hæc verba nõ ſũt cõtraria, ſed diuerſa.
16 Bannum, ſiue condemnationem cancellamus, ſiue rebannimus, hæc verba quid importent?
17 à Bãno N.extrahatur, an hæc verba ſignificent reſtitutionẽ?
18 & quid ſi ſententia non cancellet ipſum bannum, ſed cancellandum mandet?
19 Et an procedat etiam quo ad bona alienata?
20 Et an procedat in rebannitos, quod vigore ſtatutorum fit, videlicet de his, qui occidunt bannitos?
21 Et quid ſi eſſet in contrarium vſus ipſius principis.
22 Et quid ſi cancellatio banni proueniret non ex mera gratia ipſius principis, ſed ex ſolutione banni.
23 Et quid in crimine falſi? vel læſæ maieſtatis?
24 Rebelles, & patriæ proditores non reſtituuntur in integrum.
25 Reſtitutio generaliter facta non porrigitur ad huiuſmodi crimina atrociſſima, quando princeps illa ignorauit.
Et quid ſi dubium eſt, an princeps ſciuerit, vel ignorauerit crimina iſta?
26 Cancellatio banni, an ad reſtitutionem famæ extendatur?
27 Caſſo, & cancellato inſtrumento debiti, omnis obligatio, & effectus ex eo proficiſcens ſublatus eſt.
28 Et an procedat quo ad bona, quæ fiſco non incorporata fuerunt, ſed parti læſæ applicata?
29 Et an ad bona alienata, etiam vbi aliàs traheretur?
30 Et an quãdo fieret cancellatio banni ob iniquitatem ſentẽtiæ?
31 Quid ſi per huiuſmodi bannum non eſſent amiſſa bona, ſed in ſuſpenſo eſſent?
32 Quid ſi eſſet bannitus quis ob non ſolutionem debiti.
33 Quid ſi eſſet adiectum verbum libere, vel aliud verbum prægnans.
34 An reſtitutio hæc in integrum dicatur conceſſa per mandatum Principis de aperiendo carceres propter nouam aliquam publicamq; lætitiam?
35 Cruci qui condonantur in die Veneris Sancti, an dicantur reſtituti in integrum ex hoc capite?
36 Bannito ſi ſit dictum, quòd valeat potiri omnibus honoribus & pri-

& priuilegiis, &c. an reſtitut. hæc conceſſa dicatur?

37 *Promotus à Principe ad dignitates de facto, an dicatur reſtitutus?*

QVÆSTIO XCIII.

De verbis, & clauſulis, quibus intelligitur conceſſa reſtitutio in integrum, & quibus ſimplex indulgentia.

De perſonis, à quibus hæc reſtitutio in integrum concedi poteſt, cognito: De verbis, & clauſulis, quibus concedi ſolet, & in dubio conceſſa intelligitur, ex ordine diſpiciendum eſt.

Et diligenter aduertendum, quia ſæpenumero non reſtitutio in integrum, ſed ſimplex indulgentia dicitur conceſſa, & ſic non repoſitio in priſtinum facta eſt, ſed pœna duntaxat remiſſa. Hincque effectus varij exoriuntur, vt apparebit ex quæſtione ſequenti, quæ de effectu intelligentiæ tractabit, & ex aliis ſubſequentibus, quæ de effectibus multò maioribus reſtitutionis in integrum diffusè different. Hiſce autem articulis præſens quæſtio explicari poteſt.

Primò, Quid conceſſum dicatur per hæc verba reſtituimus, abſque verbo, in integrum?

Secundò, Quid per hæc verba indulgemus, & per hæc gratiam facimus?

Tertiò, Quid per hæc ſimul iuncta reſtituimus, & indulgemus, ſiue ex indulgentia reſtituimus, ſiue reſtituimus, & gratiam facimus?

Quartò, Quid per hæc verba, cancellamus bannum, ſeu condemnationem, ſiue rebannimus?

Quintò, Quid per mandatum ex noua, & improuiſa lætitia factum, videlicet aperiantur carceres, ſiue excarcerentur, & dimittantur, & alia ſimilia, Miſcellanea?

Articulus I.

1 AD primum, Quid ſ. † conceſſum dicatur per verbum reſtituimus, abſque verbo, in integrum, vel per verbum integramus, abſque verbo reſtituimus.

2 Dubium profectò nullum adeſt, † quando princeps dixit in integrum reſtituimus, quia tunc plenaria reſtitutio conceſſa ſit, l. 1. vbi omnes, C. de ſent. paſſ.

3 Sed in dubium reuocari poteſt, an plenaria † reſtitutio, & repoſitio in priſtinum ſtatum ſit conceſſa per hoc verbum ſimplex reſtituimus, abſque verbo in integrum?

Et dubitationem facit, quia Io. Fab. vir eximiæ ſcientiæ, & praxis clarè voluit, quòd non eſſet idem vtrumque dicere, vt per eum in §. 1. inſt. quib. mod. ius pat. poteſt. ſol. & hoc per l. ſi pater, C. de ſent. paſſis.

Sed breuiter in contrarium eſt communis concluſio; Gloſ. in l. 1. §. pen. in verbo eximi, ff. de poſtul. Andr. de Iſern. in cap. 1. num. 2. in titulo de vaſall. decrepit. ætatis, & Aldobrand. in titulo quibus mod. ius patriæ poteſtat. ſolu. § 1. num. 45.

Et ita teneas, prout tenui & pleniùs declaraui ſup. in 1. par. q. 1. art. 3. & pro hoc vide text. clarum in l. videamus, §. in Fauiana, ff. de viu. & in propoſito huius reſtitutionis in l. 1. C. de ſent. paſſ. &c.

Ad contrarium de d. l. ſi pater, reſponſio eſt facilis, vt per Aldobr. d. §. 1. num. 43.

4 Item è contra dubitari poteſt; † ſi dictum fuerit reintegramus, & non fuerit dictum, reſtituimus, & ſic potiùs verbum integro, quàm verbum reſtituo fuit ſignificatum, & expreſſum?

Et dic breuiter, quòd reſtitutionem plenariã importat; Alexand. conſil. 95. num. 3. lib. 7. Quia idem eſt integrare, quod in integ. reſtituere, vt dixi d. quæſt. 1. artic. 1. 2. & 3.

5 Et quid ſi reſtitutio facta eſt † ad ea omnia, quæ occaſione criminis amiſſa fuerunt.

Dic, quòd plenaria reſtitutio abſque dubio conceſſa intelligitur, vt dicit Illuſtriſſimus Card. Alban. in l. non ſolum, §. idem ait, in fin. ff. de procurat. in fine, cum concord. per eum, & de communi.

Articulus II.

6 AD ſecundum, Quid † ſcilicet conceſſum intelligatur per verbum indulgemus, & per verbum gratiam facimus?

7 Quoad verbum indulgemus, † breuiter dic quòd non reſtitutionem plenariam, ſed ſimplicem indulgentiam, ſeu pœnæ remiſſionem per hoc verbum princeps dicitur conceſſiſſe, l. indulgentiam, C. de ſent. paſſ. cum ſim. & in ſpecie Bonif. Vita. in ſua prax. tit. de benef. & indulg. princip.

8 Quo verò ad verbum † gratiã facimus, dubitabile eſt. Videtur enim, quòd reſtitutionem plenariam ſignificent hæc verba.

Primò, per l. 1. §. fin. ff. de quæſt.

Secundò, per id quod notant Bald. & Affl. in c. 1. verſ. non venerit, num. 2. tit. hic finitur lex Federici, dum dicũt, quòd ſi quis dum fuerit in patibulo † gratiatus fuerit, recuperat etiam feudum, quod quidem non recuperaret is qui ſimplicem indulgentiam conſecutus eſſet.

9 Tertiò, quia ita firmiter tenere videntur Doct. communiter, Al. in d. l. Gallus. § & quid ſi tantum, nu. 130. ff. de liber. & poſth. qui allegat Bar. hoc tenentem in l. ſi, C. de ſent. paſſ. qui etiam à Boſſio, & alijs allegandis allegatur ad hoc. & idē in terminis tenet Petr. Gril. de relax. carcer. titulo de benefic. princ. in 2. quæſtione, & videtur etiam velle Bart. in d. l. 1. §. fin. ff. de quæſt.

In contrarium eſt alia Doctorum opi. magis communis, quam tenent S[...]y. in d. l. fin. contra Bart. ibi. & Felyn. in cap. inter qu[...]tuor, num. 6 ad fi. de maio. & obed. Caſſ. ſuper conſuet. Burgun. in rubr. des iuſtices, n. 144. cat. mihi 58. Boſſ. in d. tit. de remed. ex ſola clem. princ. & Marſil. ſing. 546. Barb. in d. c. eam te, num. 33. de reſcrip. & dicit ſe ita cō uluiſſe in caſu cuiuſdam banniti, qui fuerat receptus in gratiã principis, Angelica in verbo, gratia, num. 1. vbi latè. Rol. à Valle conſ. 41. nu. 29. lib. 4. cum concor. Menoch. conſ. 103. in 2. dubio, num. 18. & ſeq.

Et pro hac communi ſententia facit, quia verbum indulgere eſt penè gratiam facere, vt ſup. dictum fuit.

Item facit l. tutor, C. de ſent. paſſ. vbi quod prius vocauerat indulgentiam Imperator, mox vocat gratiam. & hoc videtur veriùs, & ex communi vſu loquendi etiã hoc paſſim recipitur, vt verbum facere gratiam delicti, ſit pœnam duntaxat indulgere, non delinquētem in integ. per omnia reſtituere.

10 Quã retenta, limita, † niſi eſſet dictum plenam gratiam facimus; tunc enim plenariam reſtitutionem eſſe conceſſam, non ſimplicem indulgentiam, vult Fel. in d. c. inter quatuor, num. 6. in fi. poſt Salyc. præal. l. ſi. & Bal. in tit. de pace Cōſtant. in ver. de plenitudine gratiæ noſtræ, & Card. in d. c. quia, de elect. Caſſan. vbi ſup. num. 146. poſt Iaſ. in l. poſthumo, col. fin. C. de bonor. poſſeſ. contra tabul. & in l. ſi tibi decem, § quædam, nu. 5. ff. de pact. & alios per eum, quibus adde Marſil. d. ſingul. 242. & Rolan. d. conſil. 45. num. 29. & Pariſ. conſil. 1. numero 37. libro 4.

Articulus III.

11 AD tertium, Quid ſcilicet † conceſſum intelligatur per hæc verba reſtituimus, & indulgemus, ſiue ex in-

indulgentia reſtituimus, ſiue reſtituimus, & gratiam facimus?

Videtur quòd in dubio indulgentia ſimplex conceſſa dicatur: per tex. fortem in cap. 1. de poſt. præla, lib. 6. vbi verba illa, reſtituendo indulgeo, & illa indulgendo reſtituo, pro indulgentia ſimplici ponuntur.

Sed contrarium concludunt Doct. communiter. Ang. in l. fin. col. 2. verſic. ſi autem dixit, C. de ſent. paſſ. poſt Bart. ibi Aldobr. inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſol. §. 1. num. 46. Per. Grill. de relaxa. carcerat. in tit. de benef. princ. quæſt. 5. num. 4. Bonifac. de Vital. in ſua praxi, in titulo de benef. & indulg. princip.

Per l. ſi quando. ff. de leg. 1.

11 Secundò, quia in beneficijs latiſſima † interpretatio facienda eſt. l. fin. vbi Bart. ff. de conſtit. princip.

12 Tertiò, quia quando verbum † aliquod poteſt importare vtrumque, id eſt, tam ſimplicem indulgẽtiam, quàm reſtitutionem in integ. ad reſtitutionem trahitur, non ad indulgentiam ſimplicem, vt poſt Bart. in l. 1. §. ſi quis vltro, ff. de quæſt. per illum tex. & ibi Hip. de Mar. Aldob. in §. 1. præall. num. 47.

Confirmaturque fortiter hæc ratio iudicio meo, per communem concluſionem, quæ habet, quod verba in
13 dubio debent interpretari, † vt ſignificent plenariam reſtitutionem, Bart. in d. l. fin. C. de ſent. paſſ. & in l. 1. §. quis vltro, ff. de quæſt. Alexand. conſil. 95. nu. 5. lib. 7. Port. Inſtit. de cap. dimin. nu. 37. Ruyn. conſil. 86. nu. 6. verſic. præterea dico, lib. 5. per d. §. ſi quis vltro. & ibi Gloſſa, & per l. 1. in fi. C. de ſent. paſſ. & per l. filio, ff. de lib. & poſthum. Et ita tenendum eſt omninò.

14 Ad contrarium ſupra eſt clarè reſponſum, † Poteſt autem ſatisfieri ſic, quòd ibi nõ dicitur, quod ſupra præſupponitur, videlicet quòd verba illa, poſtulo eligendo, ſiue illa, eligo poſtulando, reſoluantur in ſenſum minus plenum, & efficacẽ, id eſt, poſtulo, ſed dicitur quod huiuſmodi poſtulatio eſt nulla, quia hæc verba tanquam contraria implicant ſimul & ſemel duas contrarias petitiones, vnde in nihilum reſoluitur. Hic autem ſecus,
15 quia verbum indulgeo, & verbum reſtituo, non ſunt cõtraria, ſed diuerſa, ſicut duæ ſpecies eiuſdem generis: Igitur vel accipiamus, verba indulgeo in genere, & tũc à verbo reſtituo determinabitur, & copula &, pro id eſt, videtur poſita inter ſpeciem, & genus, vt in rubric. C. de ſeruit. & aqua, & illud Euang. Matt. cap. 1. Dicite diſcipulis & Petro, & declaraui in tracta. compend. ſubſtit. in prælud. quæſtio. 1.

Et faciũ optimè, quod dicunt Soc. Claud. de Seyſ. Galiaul. & alij in l. Centurio, ff. de vul. & pu. dum diſputãt de compendioſa facta per verba duplicia, videlicet directa & cõmunia ſimul, & dicunt, quòd quando verbum commune eſt iunctum verbo omninò directo, & quod obliquari non poteſt, videlicet, ſubſtituo Titium hæredem meum, tunc verbum commune determinatur à verbo directo, & intelligitur ſubſtitutio de directa tantum. Si verò accipiamus verbum indulgeo in ſpecie, & tunc cum minus ſit indulgere in ſpecie, quàm reſtituere in integrum, non auferetur potentia ſignificationis ipſi verbo reſtituo, per verbum & indulgeo, ſed illa erit ſignificatio, ex gratia in integrum reſtituo, quia verbum indulgere, & gratiam facere, vt ſupra dixi in hac materia idem ſignificant, per l. tutor, C. de ſent. paſſ.

Articulus IV.

16 AD quartum, Quid ſit † conceſſum dicatur per hęc verba, bannum, ſeu condemnationem cancellamus, ſiue rebannimus?

Videtur quòd ſimplex indulgentia conceſſa ſit.

Primò, quia idem videtur importare cãcellatio banni, quod remiſſio pœnæ, quia bannum in pœnam delicti datur, &c.

Secundum, quia (vt inquit Bal. in l. ſi ademptis, C. de ſent. paſſis) diuerſa ſunt capita exilij, & amiſſionis, & confiſcationis bonorum.

Tertiò, quia Doctores quamplures ita communiter tenent. Bal. in d. l. ſi ademptis, C. de ſentent. paſſ. ponens exemplũ, quando princeps fecit edictum, vt quicunque exiuerit in exercitum contra infideles ſit rebannitus; Idem Alb. l. fi. n. 10. in fi. C. eod. Salyc. ibi, prout refert, & ſequitur Boſſ. in tit. de remed. ex ſola clemẽtia principis. in prin. nu. 2. Idem ſentit Aret. inter conſilia Ziler. conſ. 70. nu. 59. & Bal. in l. quid ergo, §. pœna grauior, in rep. num. 14. ff. de infam. Felyn. in cap. vergentis, in 2. notab. de hæret. Beio. conſ. 76. nu. 107. iuncto num. 103. lib. 1.

In contrarium eſt alia magis communis opinio, quã tenent Iaco But & Bal. in d. l. fi. C. de ſen. paſ. & ibi Bar. num. 11. Idem Bal. in l. non ſolum, §. fin. nu. 4. ff. de procur. & in l. ſi qua pęna, in fin. ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iuris, & ibi Fulg. Bald. in l. beneficium, in ſecunda lect. de cõſt. princ. & ibi Iaſ. nu. 16. Bald. in l. emancipatione, num. 4. C. de fide inſtrumen. & idem Bald. plenè in conſ. 145. num. 5. libro 1. Bartol. in l. 1. §. ſi quis vltro, ff. de quæſtion. Portius in inſti. quibus mod. ius pat. pot. ſol. in princ. nu. 17. & Myſing. in §. cum autem. nu. 14. in fine, eod. tit. Nell. in tract. de Bannitis, in prima par. tertij temporis, nu. 4. Felyn. in cap. inter quatuor, in fine, de maio. & obed. Caſſan. ſuper cõſuetud. Burgun. in rubr. de iuſtices, num. 146. Paul. Grilland. in titulo de relaxat. carc. q. 3. & tit. de benef. in prin. Angelica in verbo, gratia. nu. 1. in fine. Boſſ. in tit. de remed. ex ſol. clemen. Principis, & conſuluerunt Alexand. conſ. 112. lib. 2. Bal. d. conſ. 145. num. 3. lib. 2. Riminald. ſenior conſ. 68. per totum. libro primo, Gozad. conſ. 95. nu. 9. Angel. Aret. inter conſilia criminal Zeletti, conſ. 71. nu. 9. & 10. iuncto num. 47. 48. & 49 & de communi appareat tùm ex calculo pręallegatorum, tùm ex atteſtatione Boſſij in d. tit. de remed. ex clem. princip.

Et probatur hæc opinio ſecundùm Bart. in d. l. 1. §. fi. ff. de quæſt. iuncta l. fruſtra, & ibi Gl. C. de ſent. paſſis.

Licet ad hunc tex. reſponderi poſſit, quod ibi cancellatio banni fiebat propter iniquitatem ſententiæ, non ſimpliciter ex gratia.

Ab hac tamen communi opinione nullatenus diſcedendum puto, tùm quia magis communis eſt, tùm quia æquior eſt; & magis congruit regulæ l. beneficium, ff. de conſtit. princ.

Ad contraria reſp. ex infraſcriptis limit. Qua retenta, Amplia pluribus modis.

17 Et primò, † vt procedat etiam ſi dictum fuerit per principem, quod talis à banno extrahatur, nam per hoc etiam dicitur plenaria reſtitutio conceſſa. ita latè firmat Grammat. ſuper conſtit. regni, lib. 2. tit. 2. de his qui fideiuſſ. dare non poſſunt, num. 22. & ſeqq. limitans niſi aliquid fiſco confiſcatum fuerit, & ideo clarè vult Affl. ſuper eiſdem conſt. regni, lib. 2. rubr. 10. num. 43. quod eſt notandum.

18 Amplia ſecundò, vt procedat † non ſolum ſi ſententia dicit bannitum exinde pro cancellato haberi, ſed ẽt ſi cancellandum mãdet, Bal. ſing. conſ. 145. n. 4. lib. 2.

19 Amplia tertiò, † vt procedat etiam quo ad bona alienata, quando tamen adeſt illa clauſula, & quod nihil de tali banno poſſit obijci. Rim. ſen. conſ. 68. poſt medium, & in ſpecie ſub num. 21. verſ. 3. lib. 1.

20 Amplia quartò notabiliſſimè, † vt procedat etiam in rebannitione, quæ fit vigore ſtatutorum rebannientium occidentes bannitos. nam ſic rebanniti dicuntur reſtitui in integrum plenariè. Ita ſingul. Ruyn. in conſ. 153. nu. 2. lib. 5. quod nota, quia frequentiſſimum eſt.

21 Limitatur autem † è contra pluribus alijs modis.

Et primò, vt non procedat, quando eſſet in contrariũ vſus ipſius principis, qui ſcilicet ſoleret per verbum cancellationis banni intelligere de ſimplici indulgentia, non autem de plenaria reſtitutione, Boſſ. in tit. de rem. ex ſol. clem. princ. in princ. num. 7.

Limi-

Digitized by Google

22 Limitatur † ſecundò, vt procedat quando cancellatio banni prouenirer ex mera gratia principis, & ex liberalitate eius, ſecus verò ſi ex ſolutione banni in totũ vel in partem facta, tunc enim indulgẽtiam ſimplicem importaret. Bald. in d. l. quid ergo, §. pœna grauior, in repet. nu. 14. ff. de his qui not. infa. Alex. conſ. 12. lib. 2. & Illuſtriſs. Card. Albanus in l. non ſolum, §. item ait, ff. de procur. num. 1.

23 Limitatur tertiò, vt nõ procedat † quo ad crimen falſi, vel læſæ maieſtatis, nam ſub generali cancellatione banni non veniunt hęc delicta, ſicut venirẽt per reſtitutionem in integrum expreſsè conceſſam. Rom. in d. l. de pupillo, §. ſi pluribus, ff. de oper. no. nunc.

Quinimò Virid. de poteſt. eccleſ. & ſæcul. lib. 1. cap.
24 189. nu. 1. ſimpliciter dicit, quod rebelles † & proditores patriæ, vel principis non reſtituuntur in integrũ per can. votum, 12. q. 1. & c. euidentia, & c. manifeſta. 2. q. 1.

Sed contrarium tenet Alex. in d. l. de pupillo, §. ſi pluribus, nu. 8. dummodo tamen inquit, princeps ex certa ſcientia hoc faciat, quam in dubio pręſumi, inquit, ſecundùm Bart. ibi.

Ego puto, quòd ſub generali reſt. in int. alicuius rei, non veniat hoc delictum, quando princeps illud igno-
25 rat, quia veriſimile eſt, quod ſi ſciret illum quandoque attentaſſe crimen læſæ maieſtatis illum non reſtitueret, neque ad patriã reuocaret; & in hoc bene loquitur prima opinio, & concord. & Alexand. & puto verum, & ſic procedent adducta per d. authorem in tract. de pot. eccleſ. & ſæcul.

Si verò ſpecialiter ex certa ſcientia princeps hoc vult facere, non eſt diſputandum de potentia, & liberalitate & humanitate eius; & ſic procedet opinio Alex. abſque difficultate.

Si verò dubium ſit, an princeps ex certa ſcientia hoc fecerit, in dubio putarem ſententiam Alexan. eſſe periculoſam, & ideo ſecurior cautela erit, ſi ad omnem ſcrupulum remouẽdum in literis principis fiat apponi clauſula motu proprio, & ex certa ſcientia, ad hoc vt operetur cancellationem etiam criminis læſæ maieſtatis, ſecundùm Cagn. in l. ea ſola, nu. fin. de reg. iur. poſt Curt. iun. in l. 5. §. procurator, ff. quod quiſque iuris.

36 Limitatur quartò, vt non procedat quo ad famam, nam licet reſtitutio in inte. ad eam quoque regulariter extẽdatur, tamen cancellatio banni ad illam ſe non extendit, ſecundùm Bal. in d. l. ſi ademptis, & expreſſiùs in l. fi. C. de fid. inſti. & idem vult Alber. in l. 1. §. de qua autem. num. 6. ff. de poſtul.

Inquit enim cancellationem banni potiùs eſſe remiſſionem pœnæ, quàm repoſitionem in priſtino ſtatu.

Præterea, inquit, aut cancellatio banni fit ex iuſtitia, & non ſumus in terminis.

Aut fit ex mera, & abſoluta gratia, & humanitate principis, & tunc, inquit, magis detegit delictum.

Contrariũ mihi videtur veriùs, & æquiùs, quia caſſo
47 inſtrumento † debiti omnis obligatio, & effectus ex eo proficiſcens ſublatus eſt, & plena liberatio contingit, l. Labeo, §. & ideo, ff. de pact.

Pręterea bannum fuit cauſa infamiæ, ergo illo ſublato, effectus quoque tolli debet. & per hæc reperio, quod ita vult Bald. ſibi contrarius in l. cum mulier, nu. 3. verſic. ad tertium, ff. ſolut. matrimon. & hoc puto veriùs, & æquiùs.

Et ad rationes Baldi pro prima opinione reſp. ſic.

Ad primam, quòd de hoc agimus, quod ipſe pro conſtanti præſupponit.

Ad ſecundam, quòd illa ſtante nulla reſt. in integ. ad famam reſtitueret, quod eſt falſum.

28 Limitatur † quintò, vt procedat quo ad bona, quæ fiſco deuoluta ſunt, & illi applicanda fuerunt; non aũt, quæ parti læſæ, videlicet, ſi furi condemnato ad furcas, & ad reſtitutionem bonorum fiat gratia, & cancelletur eius condemnatio, non tamen intelligitur ita reſtitutus, vt non teneatur reddere ipſi domino bona, quæ abſtulit. Ang. Aret. inter conſilia crim. Zileti conſil. 71. num. 47. & ſeq. lib. 1.

29 Limitatur † ſextò, vt non trahatur hæc reſtitutio ſic interpretata ad bona alienata, etiam vbi alias reſtitutio ſpecialiter conceſſa traheretur; Menoch. conſil. 103. num. 37. quod eſt notandum.

Retenta autem prima opinione in concluſione principali, ſi cui magis placeret, limita eam tripliciter.

30 Primò, vt non procedat, quando † cancellatio banni, vel condemnationis fieret ob iniquitatem ſententiæ, quia tunc abſque dubio hæc cancellatio plenariæ reſtitutioni per omnia æquipararetur. ita ſing. Bald. in l. generalis, in fin. C. de ſent. paſſ. & ſequitur Io. de Anania in c. vergentis, col. 2. verſ. ex prædictis, de Iudæis.

Et probatur per tex. expreſſum, qui in his terminis verè loquitur in l. 1. §. ſi ff. de quæſt.

31 Secundò limita, † niſi per huiuſmodi bannum non eſſent amiſſa bona, & reliqua, quæ per reſtitutionem in integrum recuperari ſolent. ſed amittenda eſſent, & interim eſſent in ſuſpenſo, videlicet, ſi ſtet ſtatutum, quòd
32 quis donec non ſoluerit † tantum; intelligatur bannitus. nam tunc cancellato banno bona dicuntur recuperata, id eſt, dicitur extincta obligatio ſoluendi illa, Bald. in l. ſi ademptis, C. de ſent. paſſis. quod nota.

33 Tertiò limita, † niſi adiectum eſſet verbum, liberè, vel aliud verbum, prægnans. Felyn. in c. inter quatuor, num. 6. de maior. & obed. & Bald. conſil. 145. nu. 3. verſ. & maximè, lib. 2.

Articulus V.

34 AD quintum: Quid ſcilicet † dicatur conceſſum per mandatũ principis, ꝙ aperiatur carceres, prout in noua aliqua lætitia fieri ſolet, & alia Miſcellanea.

Quo ad primum dubium non reperio aliquem tangentem.

Sed breuiter puto, quòd ſimplex tantum indulgentia dicatur conceſſa, id eſt, remiſſio pœnæ.

35 Sicut accidit ſimpliciter in ijs, qui † cruci condonantur in die ſacroſanctæ paſſionis D. noſtri Ieſu Chriſti, nam indulgentiam tantum non reſtitutionem in integrum conceſſam arbitror. Quia pœnam tantum remittere eſt intentio ipſius principis, ad exemplum dimiſſionis illius, quæ de vno delinquente fiebat populo Hebræo in tali die, vt in Euangelio paſſionis legitur.

36 Item dubitatur, † quid ſi princeps dixit, quod talis bannitus valeat potiri omnibus priuilegijs, prærogatiuis, honoribus, indultis, dignitatibus, & alijs quibus potiretur, ſi non eſſet bannitus; An per hoc dicatur reſtitutus in integrum.

Et quod non, tenet D. Franc. Burſat. conſil. 54. per totum, & in ſpecie iuncto principio, vbi ponit hunc caſum num. 10.

37 Limitando tamen † niſi dictum eſſet, quod de condemnatione illius nihil poſſit obijci, vel opponi, & certè propter authoritatem huius excellentiſſimi Doctoris, cum hoc pertranſeo, iuxta tamen ea, quæ dicam infra quæſt. 9. art. ...

38 Item dubitatur, † ſi princeps promoueat facto ipſo aliquem infamem ad dignitates, & honores, an dicatur propterea illum in integrum reſtituere ad famam. Et quod ſic, Ioan. de Anan. in cap. fin. col. penult. verſic. ex quo colligit, de ſcimatic. Dixi ſupra quæſt. præcedent.

S V M M A R R I A.

1 Indulgentia ſimplex quid operetur, quando princeps ſpecialiter expreſſit quid indulgeret.

2 Reſtitutum tantum intelligitur, quantum expreſſum fuit.

3 Indulgentia ſimplex quid operetur, quando princeps nihil expreſſit. & in primis, an patriæ recuperationem? numero 6.

4 An

Digitized by Google

4 *An pœnæ corporalis remiſſionem?*
5 *Indulgentia tunc propriè dicitur quando pœna remittitur.*
7 *Indulgentia ſimplex, an importet patria poteſtatis recuperationem?*
8 *Quid in patria poteſtate paſſiua; & exemplum.*
9 *Quid in patria poteſtate actiua.*
10 *& quid ſi ad bona quoque reſtitutus ſit?*
11 *Bonorum appellatione venit patria poteſtas.*
12 *Dominus cui pœna indulta eſt per indulgentiam ſimplicem, an recuperet poteſtatem in ſeruos?*
13 *Serui, & mancipia per confiſcationem bonorum fiſco acquiruntur.*
14 *Indulgentia ſimplex ad bona non extenditur regulariter.*
15 *Fama & honor proprius cunctis bonis & rebus anteponi debent.*
16 *Indulgentia ſimplex, an ſe extendat ad recuperationem bonorum amiſſorum?*
Inter indulgentiam, & reſtitutionem differentiam eſſe quo ad famam, non quo ad bona dicebat Alb.
17 *Condemnato, & ad furcas ducto, ſi fiat gratia, non extenditur ad bona tertio applicata, quia*
Gratia nunquam intelligetur facta cum praiudicio tertij.
18 *Declaratio l.fin. §.fin. C.de ſent. paſſ.*
19 *Et an procedant prædicta etiam ſi indulgentia ſit generalis?*
20 *Et an ſi indulgentia conceſſa ſit communis?*
21 *Et procedat non ſolum ſi indulgentia concedatur à Principe viuo, ſed etiam ſi a lege.*
22 *Hæreticus an recuperet bona quando lex indulget ei pœnam delicti?*
22 *Indulgentia ſimplex, an ſaltem ſe extendat ad recuperationem alimentorum?*
23 *Et an procedant prædicta, quando dictum eſt, concedimus plenam, ſeu liberam indulgentiam, vel alijs verbis huiuſmodi prægnantibus conceſſio facta eſt?*
24 *Et an procedant, quando indulgentia conceſſa eſt ex iuſta cauſa innocentia præcedentis?*
25 *Innocentia res plus operari debet, quam verborum iſtorum ſignificatio.*

QVAESTIO XCIV.

Incipit de effectibus reſtitutionis gratioſæ. Et in primis, à debiliori exordiendo, De effectibus indulgentiæ ſimplicis.

HABET hæc quoque reſtitutio gratioſa ſuos effectus, & notabiles. Sed quoniam quæſtio ampliſſima eſt, præſertim in ea parte, quæ agit de bonis alienatis, & an & quando ad illa trahatur reſtitutio, ne confundamus terminos, in primis expediemus effectus ſimplicis indulgentiæ, qui quidem modici, & debiles ſunt, & poſſunt hac vnica quæſtione abſolui.

Quæ (cum breuis ſit) quinque his articulis explicari poteſt.

Primò, Quid operetur indulgentia ſimplex, quando Princeps ſpecialiter expreſſit, quid indulgeret?

Secundò; Quid operetur, quando nil expreſſit, ſed ſimpliciter indulgentiam conceſſit? & in primis, An pœnæ corporalis cuiuſcunque remiſſionem, & Patriæ recuperationem operetur?

Tertiò; An operetur recuperationem patriæ poteſtatis?

Quartò; An ad famæ reſtaurationem ſe extendat?

Quintò; An bona amiſſa per talem gratiam, & conceſſionem indulgentiæ recuperentur?

Articulus I.

1 AD primum, Quid ſcilicet † operetur indulgentia ſimplex, quando Princeps ſpecialiter expreſſit, quid indulgeret?

2 Concluſio indubitata eſt, & cõmunis, † quòd omne id per talem indulgentiam conceſſum, & recuperatum intelligatur, quòd Princeps expreſſit, & neque plus, neque minus. Bart. in l.1. C.de ſent.paſſ. & ibi Ang. Bart. in d.l.fin. nu.1. C.eod. Gloſ. in l.caſus, C.eod. Aff. in tit.hic fin. lex Feder.c.1.verſ.nunc venio, nu.1. Myſing. in §.cum autem, num.14. inſt.quib. mod.ius pat.pot. ſol. Pet.Grilland. in tract.de relax.car. quæſt.1.num.3.

Text. eſt in l.2. C.de ſent.paſſ. ſcilicet & in l.ſi pater, C.eod. & in l.inſulam, eod.tit. Vbi ad dignitatem priſtinam extenditur indulgentia, quando hoc dictum fuit, licèt regulariter ad hoc non extendatur, vt l.fin. C.de generali abol. & dicam art.ſeq.

Et quidem hoc primo caſu non adeſt aliqua difficultas.

Articulus II.

3 AD ſecundum, Quid ſcilicet † operetur conceſſio indulgentiæ ſimplicis, quando nil aliud Princeps expreſſit?

Et in primis an cuiuſcunque pœnæ corporalis remiſſionem, & patriæ recuperationem?

4 Quo ad remiſſionem † pœnæ corporalis breuiter fac concluſionem indubitatam quòd ſic. Text. eſt expreſſus in l.2. C.de ſent.paſſ. & in d.l.fin. C.de gen.abol. vbi ad literam.

5 Quinimmo † tunc propriè dicitur indulgentia, cum pœna tantum remittitur, ſecundùm Rip. in d.§. & quid ſi tantum, nu.62. ff.de lib.& poſthum. & eſt Gloſ. in l.1. in §.pœna, in verbo, eximi, ff.de poſt. cum concord. pleniſſimè, per Rol. à Valle, conſ.45. num.2. ad quem pro communi, & authoritatibus recurre.

6 Quoad patriæ recuperationem, † ſimiliter fac concluſionem affirmatiuam, quòd ſcilicet ad patriam reſtitutus intelligitur is cui ſimplex indulgentia conceſſa eſt. Ita probant plures leges.

Primò, tex. in l.tutor, C.de ſent.paſſ. ibi ex indulgentia generali regreſſus, ponderando verbum generali, id eſt, quæ non erat reſtricta ad aliquam ſpecialem conceſſionem.

Secundò, eodem modo facit l.ſi ademptis, C.eod. ponderãdo verbum communi indulgẽtia, non ſpeciali.

Tertiò, pro hoc eſt text. apertus in l. generalis, C. eod.tit.

Vnde quantum ad hanc concluſionem non eſt dubitãdum, licèt ſpeciali authoritate alicuius Doctoris non ſit firmata.

Articulus III.

7 AD tertium, An ſcilicet per ſimplicem recuperetur patria poteſtas? vel dominica?

8 Diſtingue ſic, Aut quærimus † de patria poteſtate paſſiua, id eſt, an filius deportatus reuertatur in patris poteſtatẽ, ſi & pœna deportationis indulgeatur, & dic non, Bart. in d.l.fin. & ibi Fulgoſ.n.16. C.de ſent.paſſ.

9 Et probatur clarè per l.inſulam, C.eod. vbi omnes notant.

Aut quærimus † de patria poteſtate actiua, id eſt, an pater deportatus recuperet illam, ſi illi pœna deportationis indulgeatur, & pariter conclude quòd non, Bart. in d.l.fin.num.1. & eſt tex. apertus in l.ſi pater, C.eod.

10 Limitatur † niſi ad bona quoque fuerit reſtitutus, l.fin. in princ. C.eod.

Sed aduerte, quia ibi reſtitutio fuit conceſſa, non ſimplex indulgentia.

Contrarium igitur in hoc tenet Fulgoſ. in d.l.fin. num.15. & 16.

Ego

Ego puto veriorem primam ſententiam contra Fulgoſ. quia licèt quando conceſſio ſimplicis indulgentiæ eſt reſtricta ad aliqua ſpecialia, præter illa nihil aliud conceſſum dicatur, vt dixi proximè in 1. art. Tamen cum hic agatur de beneficio principis, quod latè interpretandum eſt, & appellatione bonorum † veniat quoque ius patriæ poteſtatis, ſecundùm Bald. in d. l. fi. nu. 3. & ibi Ang. & Fulg. met. ibid. admittit ſub nu. 3. non video quomodo poſſit negari, quin ſub ſpeciali ſpecificatione bonorum, vel per viam indulgentiæ, vel reſtitutionis illorum recuperatio conceſſa ſit, ſit quoque conceſſa recuperatio patriæ poteſtatis. & ita teneo.

11 (margin number beside "pretandum eſt")

12 Nunquid autem Dominus † cui pęna indulta eſt poteſtatem in ſeruos ſuos recuperet, dic quòd non. Textus eſt clarus in l. fruſtra, C. eod.

13 Et ratio eſt, quia cum ſerui mancipia † fiſci fiant, vt ibi & per indulgentiam ſimplicem bona fiſco acquiſita non recuperentur, vt dicam art. fin. neque mancipia recuperari poſſe fatendum eſt.

Articulus IV.

14 AD quartum, † An ſcilicet per indulgentiam ſimplicem recuperetur fama?

Videtur, quòd ſic.

Primò, per tex. l. cum indulgentia, C. eodem.

Secundò, facit l. fi. C. eodem, & quod pulchrè tradit Bal. in l. generalis, in princ. C. eodem.

Contrarium tenent Doctores; Gloſa in l. cum indulgentia, C. eodem. Gl. in l. 1. §. penul. in verbo. eximi, ff. de poſtul. Gl. in l. inſulam, in fine, C. eodem. Afflict. in titulo hic finitur lex, Feder. verſ. nunc venio, nu. 1.

Text. eſt pro hoc expreſſus in l. fi. C. de gener. abol. & in l. generalis. C. de ſent. paſſ. & vbique ad literam.

15 Ratio eſt, quia fama eſt † omnibus bonis pręferenda, & magis omnibus opibus æſtimanda, l. iſti quidem, ff. quod met. cauſa.

Sed bona non recuperantur per ſimplicem indulgentiam, ergo nec fama.

Ad contrarium reſp. vt per Gloſam ibi trib. modis.

Articulus V.

16 AD quintum, An ſcilicet † per ſimplicem indulgentiam recuperentur bona amiſſa?

Videtur, quòd ſic.

Primò, per text. qui videtur clarus ad hoc in l. fin. C. eod. de ſent. paſſ.

Secundò; per id quod inquit Alb. in l. ſi qua militi, n. 5. ff. ex quib. cauſ. maior. dicit. n. quod inter indulgentiam, & reſtitutionem gratioſam eſt differentia quo ad famam, non quo ad bona recuperanda.

Tertiò facit, quod vult Caſſan. ſuper conſuet. Burgund. rubr. 1 §. 5. num. 194. verſic. & quoniam, dum inquit, † quòd condemnatus dum ducitur ad furcas, ſi ei
17 fiat gratia, bona eius ſi ſunt tertio alicui applicata, propter præiudicium tertij non recuperantur, quia gratia nunquam in dubio intelligitur facta in præiudicium tertij ll. vulg.

Sed contra eſt communis, & vera ſententia, quam tenent Bald. & Salyc. in l. 2. C. de ſen. paſſ. & ibi Angel. & pleṅe in l. ſi debitor. num. 2. ff. de .... Alex. in l. ſi matrio; num. 6. ff. ſolut. matri. Bald. in auth. ex complexu. in fi. C. de inceſt. nup. Galiaulin d. §. & quid ſi tantum. num. 66. ff. de lib. & poſth. Abb. & Dec. in c. quia diligentia: num. 19. de elect.

Et probatur expreſsè in l. 2. in l. 4. & in l. 5. C. de ſentent. paſſ. Et ita tenendum eſt per hæc iura.

Ad contrarium d. l. fin. §. fin. C. de ſent. paſſ. reſpond.
18 † quòd ibi accipiuntur illa verba, (Indulgentiæ reſtitutio) pro eo ipſo, quod reſtitutio in integrum.

Et pro hoc facit illa communis concluſio, de qua ſupra dictum eſt quæſtione præced. titulo ſecundo; quòd quando princeps vtitur ſimultaneo vtroque verbo, ſcilicet indulgentiæ, & reſtitutionis; reſtitutionem intelligitur conceſſiſſe.

19 Ampliatur hæc concluſio † etiam ſi indulgentia ſit generalis; Tex. eſt formalis in l. 4. C. de ſentent. paſſ.

20 Amplia ſecundò, etiam ſi fuerit † indulgentia communis, vt l. ſi ademptis. C. eod.

21 Ampliatur tertiò, non ſolùm ſi concedatur † indulgentia à principe viuo, ſed etiam ſi à lege. Dec. in cap. quia diligentia. nu. 20. de election. ponens exemplum in hæretico, qui per indulgentiam non recuperet bona, vt per eum poſt Abb. vbi ibi.

Limitatur autem è contra tripliciter.

22 Primò, † vt non procedat in alimentis, nam ad ea per ſimplicem etiam indulgentiam quis reſtituitur, & non ſolùm annorum ſequentium, ſed etiam præcedentium, vt l. is cui. ff. de alim. & cib. leg. vbi eſt expreſſum.

De cuius tex. ſpecialitate, & ratione eius dicam infra proximè q. 99. nu. 6.

23 Limitatur ſecundò, niſi dictum ſit, concedimus † liberam & plenam indulgentiam, vel gratiam, &c. Felyn. in cap. inter quatuor. col. penult. de maio. & obed. Galiaula in d. §. & quid ſi tantum, num. 66. Dec. in cap. quia diligentia. nu. 20. de electin. poſt Barbat. in cap. cauſam quæ, col. 6. de reſcrip. Caſſan. ſuper conſuetud. Burgund. ſuper rub. des Iuſtices, nu. 144. & alij quos adduxi ſupra quæſt. præced. art. ſecundo, circa verba alia plenam gratiam facimus.

24 Limitatur tertiò, quando indulgentia † conceſſa eſt ex iuſta cauſa innocentiæ ſcilicet præcedẽtis, tunc enim idem operatur, quod plenaria reſtitutio. Boſſ. in tit. de rem. ex ſol. clement. princ. num. 3. in princ. & eſt admodum notabile, propter caſus, in quibus vel aduocatus imperitus, vel princeps inconſultè vteretur verbo, indulgemus, vel gratiam facimus. Nam ſi probari poterit,
25 quòd princeps motus fuerit propter innocentiam † rei ſibi comprobatam, verba iſta non impedient, quin dicatur reſtitutus in integrum iſte reus, & quo ad bona, & quo ad famam, & quo ad omnia, quam limitationem potes facere communem ad omnes concluſiones ſupra factas in tertio, quarto, & hoc quinto articulo.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutio in integ. quid operetur quando princeps expreſſit ad quid reſtitueret?*
2 *Reſtitutio hæc trahitur tantum ad ſpecificata, & non ad alia, etiam ſi ad illa alias extenderetur.*
4 *Reſtitutio in integrum limitata, limitatum parit effectum.*
5 *An procedat concluſio præcedens, quando id, quod fuit ſpecialiter expreſſum eſt tale quid quod de ſui natura comprehendit ea omnia, quæ comprehenderet de per ſe reſtitutio ſimpliciter conceſſa?*
6 *Pronunciatiua te reſtituo, plenam reſtitutionem ſignificat.*
9 *Ad larte tuos te reſtituo ſimpliciter, idem eſt quod dicere ſimpliciter in integrum te reſtituo.*
10 *ad Dignitatem & bona te reſtituo, ad ius patriæ poteſtatis quoque extenditur.*
11 *Patria poteſtas bonorum appellatione venit.*
12 *Teſtamentum factum à bannito inteſtabili durante banno, an reconualeſcet per reſtitut. in integrum? quòd ſic.*
14 *Et an reconualeſcat iure ciuili, vel prætorio?*
15 *Et an ipſo iure, vel ope reſtitutionis?*
16 *Teſtamentum noua voluntate indiget, vbi mutata fuit.*
17 *& an procedat poſt mortem teſtatoris banniti, id eſt, an bannito mortuo reſtituto teſtamentum eius reconualeſcat?*
18 *Teſtamentum factum valide a filio deportati per reſtitutionem in integrum patris, an infringatur? Diſtinguitur.*
19 *Quid quando ſumus in caſtrenſibus, vel quaſi.*
20 *Quid in alijs bonis, quando filius mortuus eſt, poſtquam pater fuit reſtitutus.*

21 *Quid*

21 *Quid quando mortuus eſt prius?*
22 *Reſtō iſta an trahatur ad bona interim ad bannitum delata?*
24 *Hæres capax tēpore conditi teſtamenti, & poſtea ſemper incapax ſi reſtituatur in integrum, an inſtitutio reconualeſcat?*
25 *Teſtis, qui tempore ſuæ infamiæ iurauit, ſi poſtea reſtitutus depoſuit, an dictum eius reconualeſcat?*
28 *Rebellis, vel infidelis, qui ante rebellionem, vel hæreſim obtinuit, vt poſſet emere caſtrum, & ſecuta rebellione, vel ſententia emit, deinde reſtitutus fuit, an emptio conualeſcat?*
30 *Bannitus ſi ſit inſacculatus tempore banni, ſi extrahatur poſtquam fuit reſtitutus, an ſit capax illius officij?*
31 *Quid ſi ſtatutum prohiberet ſcrutinari inhabiles?*
32 *An quæ Bannitus egit in iudicio, ſi ratificentur ab eo, poſtquam fuit reſtitutus? teneant.*

QVÆSTIO XCV.

De effectibus reſtitutionis in integrum gratioſæ. Et in primis quo ad conualidationem eorum, quæ interim validè geſta fuerunt, & è contra.

AMPLIORES autem effectus, illoſque pleniores, numeroque plures parit ipſa reſtitutio in integrum gratioſa, quàm ſimplex indulgētia, ita vt neceſſe ſit reſiduum huius operis in hoc ipſo complere. In primis autem poſita regula generali in caſibus, in quib. princeps expreſſit ad quid reſtitueret, deueniam ad illum effectum, quod reſtitutio conualidat ea, quæ interim inualidè geſta fuerunt, propter bannū, & è contra. Quę omnia quinque his articulis ſequētibus expediam.

Primò, Quęram generaliter quid operetur ipſa reſtitutio in integrum gratioſa, quando princeps expreſſit ad quid reſtitueret?

Secundò, In propoſito quæſtionis huius, An operetur, vt teſtamentum factum tempore banni reconualeſcat?

Tertiò, An è contra operetur, quod teſtamentum factum à filio deportati deportatione durante, & ſic validè, corruat ipſo patre in integr. reſtituto?

Quartò, An ſi hæres inſtitutus tempore conditi teſtamenti erat capax, poſtea propter bannum ſemper incapax fuit, mortuo teſtatore reſtituatur in integ. an inſtitutio de eo facta reconualidetur?

Quintò, An ſi teſtis infamis tempore infamiæ iurauit, deinde reſtitutus in integ. examinatus fuit, an dictum eius valeat?

Et aliæ quædam quæſtiunculæ Miſcellaneæ, quas in fine huius articuli vide.

Articulus I.

1 AD primum, † Quid ſcilicet operetur regulariter reſtitutio hæc gratioſa, quando princeps ſpecialiter expreſſit ad quid reſtitueret?

Pone regulam, & concluſionem veriſſimam, quod re-
2 gulariter ad omne id, quod expreſſum eſt † hæc reſtitutio trahitur, & non ad alia, etiam ſi ad illa aliàs de ſui natura porrigeretur, ſi ſimpliciter conceſſa eſſet. Bart. in l. 1. C. de ſenten. paſſ. & in l. fin. nu. 1. C. eod. & ibi Alb. nu. 4. verſ. vnde cum princeps. Angel. nu. 3. circa finem. Bal. nu. 4. Salyc. n. 5. verſic. ſecundo caſu. Andr. de Iſern. in cap. 1. nu. 2. in tit. de vaſall. decrep. ætat. Syluest. Aldobr. in §. 1. nu. 44. inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. Boniſ. de Vital. in ſua practica criminali. in tit. de benef. & indulgent. princip. per totum. & Pariſ. in conſilio primo, libri quarti, & ferè per totum in ſpecie ſub num. 21. & 37.

Tex. eſt in l. 3. C. de ſent. paſſ. vbi reſtitutus à principe,
3 nō recuperat † niſi quædam bona particularia, vel quorum illorum, prout expreſſum fuit, & ex eo text. notat
4 Salyc. quod reſtitutio in integrum limitata, † limitatum parit effectum.

5 Limitatur autem hæc concluſio notabiliter, † vt procedat, quando id, quod fuiſſet expreſſum, non eſſet generale ad ea omnia, quæ læſio & bannum abſtulerunt, ſed eſſet ſpeciale quippiam, quod ſub ſe non poſſet comprehendere alias ſpecies bonorum, & fortunarum humanarum tanquam diuerſas, licèt eiuſdem generis, verbi
6 gratia, ſi princeps ad famam † & honores reſtitueret, non propterea diceretur ad bona reſtituiſſe, item ſi ad patriam poteſtatem reſtitueret, neque ad bona, neque ad famam ſe extenderet reſtitutio.

Si verò id, quod ſpecialiter fuit expreſſum tanquam generale quippiam poſſet ſub ſe comprehendere ſaltem largè ſumendo id, quod fuit omiſſum, reſtitutio hæc ad illud quoque trahitur.

Et pro exemplis, & fundamentis huius limitationis. primò facit, quia quando princeps dixit, (Prouincię tuę
7 † te reſtituo) reſtitutio plena eſt, ſicut ſi dictum fuiſſet ſimpliciter, in inte. reſt. Tex. eſt expreſſus iunctis Gloſſis ibi in l. 1. C. de ſent. paſſ.

Nam quod ad honores & ordines trahatur hæc reſtitutio, dicit ipſemet tex. & quòd ad famam & bona dicit Gloſ. ibi à qua nemo diſcrepat.

8 Et ratio eſt, quam prædixi, quia † ſcilicet hæc verba in ſui generali ſignificatione important hoc, id eſt, repono te in eo ſtatu, in quo eras in tua prouincia, vel ſignificat hoc, id eſt, reſtituo id omne, quod propter amiſſionem tuæ prouinciæ perdidiſti.

9 Secundò facit, quia ſi dictum fuit, ad † lares tuos te reſtituo, veniunt etiam bona, vt dicit Ang. in d. l. fin. col. 2. C eod. ita intelligens l. cum indulgentia, C. eod.

10 Tertiò facit notabiliùs, † quia ſi dictum fuit ad dignitatem, & bona te reſtituo, porrigetur hæc reſtitutio ad ius patriæ poteſtatis, quod recuperatur in hoc caſu, etiam ſi reſtitutio videatur reſtricta ad dignitatem & bona, ita ſingul. dicit Angel. in d. l. fin. dicens hunc eſſe verum intellectum illius legis, & Fulg. ibi num. 3. clarè firmare videtur.

11 Et ratione corroboratur, quia † ius patriæ poteſtatis poteſt commodè appellatione bonorum venire, ſecundùm Bald. in d. l. fin. num. 3. Quinimmo ſub alijs dignitatibus ius quoque patriæ poteſtatis contineri videtur, facit princip. inſtitutio. de patr. poteſt. & per Dominum Aſcan. Amerinum in ſuo tracts. de patr. poteſt. in princip.

Articulus II.

12 AD ſecundum, An ſcilicet † teſtamentum factum à bannito inteſtabili durante banno, per reſtitutionem in integrum banniti reconualeſcat?

Videtur quòd non, quia ius poſtliminij, & reſtitutio-
13 nis iſtius † non per omnia æquiparantur, vt in ſpecie per Doct. in d. §. & quid ſi tantum. ff. de lib. & poſthum.

In contrarium tenent Doct. in l. ſi quis filio, §. penult. ff. de iniuſt. teſt. Io. de Anan. in cap. ſuper eo. col. 2. verſ. quidam, de vſur. & Boſſ. in tit. de reſtit. quæ fiunt à principe poſt bell. num. 15.

Et facit pro hoc, quia reſtitutio, in int. de qua agimus, & fictio poſtliminij videntur æquiparari ſecundū Boſſ. præall. num. 21. per l. ſi quis filio, ff. de iniuſ. teſtamento. Ergo &c. ad text. in l. poſtliminij, in princ. ff. de capt.

Ego teneo cum Doctoribus præalleg. quòd reconualeſcat, & pro hoc dico eſſe text. in terminis in l. ſi quis filio, §. penult. ff. de iniuſt. teſtamen.

Ad contrarium reſpon. ius poſtliminij, & fictio eius, & reſtitutio iſta quantum ad id, de quo agimus, ſpecialiter æquiparantur.

Circa quam concluſionem de duob. dubitari cōtingit.

14 Primò, An hoc teſtamentum reconualeſcat † iure ciuili, vel prætorio.

Breuiter dic, quòd iure ciuili, Cuman. ſing. in l. ſi quis filio, §. pen. ff. de iniuſt. teſtam. Quia princeps eſt iuris ciuilis miniſter, & viua vox. Faciũt, quę poſui ſupra quęſt. 91. artic. 2.

15 Secundò dubitatur an reconualeſcat † ipſo iure, an verò ope declarationis ſubſequentis, id eſt, quòd reſtitutus debeat declarare, quod ita velit.

Et videtur quòd opus ſit hac noua declaratione. l. 1. §. ſed ſi filius, ff. de legat. 3. & §. non tamen, inſtit. quib. mod. teſtam. inf. & ibi Gloſ. & Doctor.

Preterea ita tenent plures Doct. quos congerunt Moderni Finiz. in tract. de vſufruct. mul. rel. num. 155. verſic. hinc eſt.

Contrarium determinant Glo. & Bart. in d. l. ſi quis filio, §. pen. & ibid. Alber. & Paul. de Caſt. & Bald. per totum, inferens ad teſtamenta Peruſinorũ facta ab eis tempore quo ab Vrbano Quarto fuerunt redditi inteſtabiles: nam ſecuta reſtitutione, inquit, recõualeſcunt ipſo iure, & ſequitur Loffred. conſilio 8. numero 3. & ſequent.

Moti per d. §. penultimum, in verbo, reconualeſcit.

Et quia idem operatur ius poſtliminij, & hac ratione idem mihi ſemper placuit.

Ad contrarium autem in quo prima opinio modernorum prælle. fundatur, reſp. quod ibi voluntariè fuit ſtatus mutatus, hic non. Ergo &c.

16 Et ratio differentiæ eſt, quia noua voluntate † indiget teſtamentum, vbi illa mutata fuit, hic autem non præſumitur mutata, l. eum qui, ff. de probat. cum vulg. & hæc fuit conſideratio Bartoli in d. §. pen.

Retenta igitur hac concluſione, quod teſtamentum hoc caſu ipſo iure reconualeſcat.

17 Ampliatur vt procedat etiam ſi quis reſtituatur poſt mortem ſuam: nam nihilominùs teſtamẽtum cum quo deceſſit reconualeſcit. Hanc mirabilem ampliationem latè firmat Loffr. d. conſil. 8. num. 23. verſic. nec obſtat, & rationes, in quibus fundat, vide apud eum, quia ſatisfacient. Tertiò dubitari poteſt. Quid ſi bannitus fecit hoc teſtamentum durante banno, non ante, & poſtea fuit reſtitutus, an conualeſcat? & quod non ipſum teſtamentum, Codicilli autem ſic, eſt text. cum Gloſ. in l. 3. §. ſi quis planè, ff. de leg. 3.

Articulus III.

18 AD tertium, An ſcilicet econtra † operetur, quod teſtamentum factum à filio deportati deportatione durante, & ſic valide corruat, patre in integrum reſtituto?

19 Diſtingue duos caſus. †

Primus eſt, quando ſumus in caſtrenſibus, vel quaſi, & tunc non eſt dubium, quod teſtamentum non retractatur, neque rumpitur. vt per Bart. in d. l. fin. C. de ſent. paſſ. num. 8.

Ratio clara eſt, quia filius potuiſſet diſponere de huiuſmodi bonis etiam patre non exiſtente bannito, vt notiſſimum eſt.

20 Secundus eſt, quando ſumus † in aliis bonis, & tunc ſubdiſtingue.

Aut filius mortuus eſt, poſtquam pater fuit reſtitutus, & non tenet teſtamentum, quia decedit non ſui iuris, & vtique qui decedit non ſui iuris, de profectitiis, vel aduentitijs non teſtatur, ita Glo. in d. l. fin. §. 1. in verbo, rata ſint, C. eod. & ibi Petr. Alb. & omnes.

Aut filius mortuus eſt antequam pater reſtitueretur, & ſic deceſſit ſui iuris, & tunc ſubdiſtingue.

Aut ſumus in bonis profectitiis, & rumpitur teſtamentum, etiam mortuo filio ante reſtitutionem, ſecundùm Bart. in d. l. fin. num. 8. licet in hoc aliter videatur ſentire Alb. in l. verba contraxerunt, ff. de verbor. ſignif. nu. 4 & 5. qui non diſtinguit niſi in caſibus prædictis.

Aut ſumus in bonis aduentitijs, & tũc ſubdiſtingue vltimo loco.

Aut erant acquiſita filio ante deportationem patris, & retractatur teſtamentum; ſecundùm Bart. d. num. 8 & ſequitur Salyc. ibi, col. 3. verſic. ex iſta Gloſa, æquiparantes in hoc caſu bona aduentitia profectitiis propter præiudicium patris, & hanc eandem opinionem tenet D. Rogerius de Peruſia inter conſilia Baldi in 5. volum. conſil. 64. punctus, num. 1. cui ſe ſubſcripſit Bal. ibidem. Bene verum eſt, quòd loquuntur quoad vſumfructum ſpectantem ad patrem; de proprietate verò nil dicunt, quaſi debeat eſſe hæredum illorum quos filius inſtituit, & qui eo mortuo durante deportatione eam receperunt vnà cum vſufructu.

Et clariùs contrarium tenet Bald. in l. fin. num. 15. C. de ſent. paſſis. & dicit, quòd omnes ita concludunt. & ita etiam tenet Glo. ſub generali concluſione in d. l. fin. ſub verbo, rata ſint, & Cyn. & Ang. ibi, vt refert, & ſequitur ibi Fulgoſ. num. 19.

Mihi placet prima opinio propter præiudicium patris, quod quidem cum ſentiat pater ex cauſa banni, quia ſi illud non fuiſſet, filij teſtamentum non valuiſſet, debet per reſtitutionem in integrum reſtaurari, ſecundùm Doctor. in d. l. fin.

Aut erant acquiſita filio poſt deportationem patris, & tunc non retractatur teſtamentum, ſecundùm Bart. in d. l. fin. num. 8. & Bald. in auth. excipitur, nu. 1. C. de bon. quæ lib. & Alber. in l. fin. num. 8. & Fulgoſ. nu. 14. C. de ſent. paſſis.

Dicunt enim, quòd pater non perdidit hæc bona per bannum, ergo ad ea non trahitur reſtitutio, quia non plus reſtituit, quàm læſio abſtulerit.

Ego puto, quòd veritas huius rationis, & per conſe-
quens etiam huius vltimæ concluſionis, pendeat omni-
21 nò à reſolutione illius dubij. An † reſtitutio iſta traha-
tur ad bona interim ad bannitum delata, ſed propter
bannum amiſſa, & ab aliis interim acquiſita, de qua di-
cam infra q. 99. art. 11. Ideo dic vt ibi dixi, & ſecundùm
illa tene hic, & præſertim propter limitationem ſequen-
tem, quæ etiam ad illam concluſionem affertur.

22 Limitantur igitur † hæ omnes concluſiones negatiuæ, de quibus ſupra proximè, quando princeps plenariè reſtituiſſet, dicendo videlicet, quòd bannum ita cancelletur ac ſi nunquam ille fuiſſet bannitus, & à Boſſ. in tit. de reſt. quæ fiunt à princ. poſt bellum, num. 4. quod nota, & dicam etiam de hoc pluries inf. d. q. 99.

Articulus IV. & V.

23 AD quartum, † & quintum, ſimul coniungendo illos, quia ſteriles per ſe ſunt, & pleni variis quæſtionibus in propoſito.

Rñdeo, quærendo de quibus, & reſoluendo breuiter.

24 Quæro primò, † An ſi hæres inſtitutus tempore conditi teſtamenti erat capax, & poſtea ſemper incapax fuit, & mortuo teſtatore reſtituatur in integrum, an inſtitutio de eo facta reconualidetur.

Et quidem Ang. in l. ſi alienum, §. in extraneis, ff. de hæred. inſtit. voluit quòd ſic.

Contrarium determinat Cum. ibi num. 1. dicens, quod Ang. malè dixit, propter notata in §. & quid ſi tantum.

Ego puto veriorem, & æquiorem primã ſententiam, quia vt dixi in præced. art. verſ. ego puto, reſtitutio hæc trahitur ad ea, quæ quis acquirere non potuit propter incapacitatem à banno eius cauſatam. & facit pulchrè, quod dixit Loffr. conſ. 8. num. 23. de quo dixi ſup. art. 2. in fine. & ſing. l. fin. ff. de ſent. paſſis.

25 Quæro ſecundò, An ſi teſtis, † qui tempore ſuæ infamiæ, & incapacitatis iurauit, deinde poſt reſtitutionem in integrum depoſuit, dictum eius reconualidetur ope reſtitutionis obtentæ.

Et

Et quod non; facit, quia teſtimonium eius trahitur ad tempus iuramenti, l. ſi quando, C. de teſtib.

Et pro hoc facit determinatio Bar. in conſil. 174. vi-
26 delicet, quod ſi quando † teſtis iurauit non erat infamis, & quando depoſuit ſic, valet tamen eius dictum.

Contrarium tenuit Alb. de Gand. in tract. de Bannit. q. 70. vt refert Nell. eod. tit. in 1. parte tertij temp. num. 16. ſentiens quoque idem regulariter, & pro hoc adducitur l. 3. §. duæ cauſæ, ff. ad Trebell.

Et hoc veriùs & æquiùs puto, per prædicta pluries,
27 limitã do tamen vt procedat † ſi infamia in totum tollatur, aliàs ſecus, ſi remaneat infamia facti, ita Nell. pręal.

Sed hæc limitatio deſtruit concluſionem, quia infamia facti nunquam poteſt tolli, niſi quando reſtitutio ex mera iuſtitia propter probatam rei innocentiam concederetur, vt dixi ſup. q. 3.

28 Quæro tertiò, † An rebellis, vel infidelis qui ante rebellionem, vel hæreſim obtinuerit vt poſſet emere caſtrum, & ſecuta rebellione, vel condemnatione poſtea emit, deinde reſtitutus fuit, an reſtitutio confirmet dictam emptionem?

Hanc quæſtionem latiſſimè diſputat Lucas de Penna in l. cum allegas, col. 2. 3. 4. & 5. C. de re milit. & demum concludit quod non: ſi de crimine prædicto conſtat, tunc factus eſt inhabilis ipſo iure ad feudum retinendum, & reſtitutio non poteſt reponere eum, niſi in eo ſtatu, in quo erat ante rebellionem, in quo ſtatu non adhuc emerat feudum, &c.

29 Quæſtio dependet ab illa, an iſta reſtitutio † trahatur ad ea, quæ interim propter bannum bannitus acquirere non potuit, & ideo ad alios tranſiuerunt, de qua dicam inf. d. q. 99.

30 Quæro quartò, † An ſi bannitus ſit inſacculatus tempore banni, ſi extrahatur poſtquam fuit reſtitutus, an ſit capax illius officij.

Fuit diſputatum hoc à Iac. Butr. & demum concluſum quòd non, vt refert Nell. de bannitis in prima parte tertij temporis, num. 18.

31 Limitando tamen, vt non procedat † ſi ſtatutum non prohiberet ſcrutinari etiam inhabiles, vt per eum ibi. verſ. ſed puto, per l. in tempus, ff. de hær. inſt.

Ego teneo limitationem, licèt deſtruat concluſionem, quia mihi videtur æquior contraria ſententia in concluſione principali.

32 Quæro ſextò † & vltimò, an teneant quæ bannitus egit in iudicio, ſi ratificentur ab eo poſtquam fuit reſtitutus? & quod non, concludunt Alb. Gand. de bannitis, q. 46. & Nellus vbi ſup. num. 20.

S V M M A R I A.

1 Reſtitutio hæc gratioſa an ad famæ, ſiue honoris recuperationem ſe extendat?
2 Dignitates, & honores infamibus non conferuntur.
3 Infamis in aliquo genere mali non põt in eodem genere mali, ita ad famã reintegrari, vt infamia facti illius tollatur.
4 Notarius ſemel infamatus, an & quando poſſit amplius conficere inſtrumenta? &
6 Teſtes ſemel infamatus an & quando poſſit amplius teſtificari, ſi reſtituatur in integ. ex gratia principis?
7 Reſtitutio hæc gratioſa an ſe extendat ad dignitates, & prærogatiuas?
9 Princeps an poſſit reſtituere ab infamia facti, ſi ei placeat?
10 Et an ad hoc, vt felloniæ, & rebellionis maculam tollat?
11 Et an ad dignitates, & honores de futuro ſe extendat?
13 Et an ſi reſtitutus dignitatem impetrare velit, teneatur de delicto præcedenti, & reſtitutione ſecuta mentionem facere?
14 Reſtitutio hæc an faciat recuperari patriam poteſtatem, vel iura ſimilia?
15 Filiusf. bannitus, & reſtitutus an reuertatur in poteſtatem patris?
16 Pater deportatus, & reſtitutus an recuperet ius patriæ poteſtatis?
17 Reſtitutio hæc an recuperet ius Dominicæ poteſtatis?
18 Et an recuperet ius patronatus?
19 Reſtitutus ex gratia an recuperet locum priſtinum in Collegio?
20 Declaratio l. 2. ff. de decur.
21 Quid quando Collegium habet numerum collegiatorum determinatum.
22 Et quid ſi non habet numerum determinatum.
24 Si Papa gratiam factam vni ex duobus impetrantibus reuocet ad fauorem ſecundi impetrantis, deinde primus reſtituatur, præfertur alijs interim vocatis.
25 Doctor ſi propter bannum amittat lecturam, & cathedram, deinde reſtituatur ex gratia, an illas recuperet?
26 Peruſini Gymnaſij in lectoribus eligendis, promouendis, & conducendis conſuetudo cum magno eius detrimento.
28 Miles deportatus deinde in integrum reſtitutus, an poſſit amplius militare abſque nouo iuramento?
29 Authoris opinio circa cauſam deportationis.
30 Caſtro, vel ciuitate propter rebellionem deſtructa, deinde reſtituta, an iura & prærogatiua, & dignitates priſtinæ recuperentur?
31 Quid in alienatis, &c.

Q V Æ S T I O XCVI.

De effectibus reſtitutionis gratioſæ, quo ad recuperationem honorum, graduum, dignitatum, & prærogatiuarum.

EXTENDITVR etiam effectus huius gratioſę reſtitutionis ad honorum & dignitatum recuperationem, vt l. 1. C. de ſentent. paſſ. cum ſimil. pro quib. dignitatibus & honore, cum homines plerunque magis, quàm pro opib. contendãt, diligenter per integram hanc quæſtionem effectum hunc tractare volui, illumque hiſce articulis explicare.

Primò, An regulariter reſtitutio hæc gratioſa ad famæ recuperationem ſe extendat, regulam cum illationibus?

Secundò, An ad dignitates, ordines, & prærogatiuas priſtinas, tam præteritas, quàm futuras.

Tertiò; An ad patriæ poteſtatis, vel iuris patronatus recuperationem?

Quartò, An ad locum priſtinum in collegio recuperandum?

Quintò, Miſcellanea ſingularium quarundam dubitationum?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet † regulariter reſtitutio hæc gratioſa ad famæ, ſiue honoris recuperationem ſe extendat?

Regula eſt indubitata, quòd ſic. Gloſ. Cyn. Bart. & omnes in l. 1. vbi expreſſum videtur. C. de ſenten. paſſis. Eſt etiam text. clarus in l. 1. §. deinde adijcit prætus, ff. de poſtul.

Ratio clara eſt, quia ſi ad ordines, & dignitates extenditur hæc reſtitutio, vt l. 1. C. de ſentent. paſſ. in ne-
2 ceſſarium antecedens opus † eſt, quòd ad famam protrahatur, quia ordines & dignitates infamibus non conferuntur, ff. de his qui notan. infam. per totum, & l. 1. C. de dignit. vbi Bart. num....

3 Quam ego puto declarandam † vnico modo, vt ſcilicet operetur, ꝙ qui redditus eſt infamis ob aliquod genus mali, in eodem genere mali quo ad infamiam

facti poſſit reintegrari,& vix etiam quo ad effectum iuris,vt oſtendam inf. illationibus ſtatim.

4 Infertur ex hac regula, quòd Notarius † infamatus pro aliquo delicto poterit conficere inſtrumenta poſt reſtitutionem in integ. vt dixit peregrinè Bald. in conſ. 172. ex quo dominus, lib. 4.

5 Sed ego reſtringerem hoc dictum, † vt non procedat, quando Notarius iſte fuiſſet ob hoc ipſum condemnatus,& infamis redditus, quia falſa inſtrumenta conficiebat; Etenim licèt reſtitutio eius operetur in cæteris plenariè effectum ſuum,id eſt, pœnæ remiſſionem, bonorum confiſcatorum recuperationem, & huiuſmodi, tamen quòd operetur vt amplius inſtrumentis eius credatur,& fides adhibeatur,de facto quidem in opinione hominum nunquam erit verum, de iure verò idem puto,niſi poſterior fides eius comprobata poſt dignam pœnitentiam faciat eum hac quoque reſtauratione dignum per ea, quæ dixit Ioan. de Turrecr. in can. cum exaudiero,num. 1 50. diſt.

6 Infertur ſecundò, quòd teſtis † propter delictum bannitus,& infamatus, ſi in integrum reſtituatur, ita famam & honorem recuperat, vt exinde teſtimonium eius validum ſit, vt expreſſum videtur in c. ſi teſtes, ver. item lege Iulia. 4. q. 3. & tenent Boich in c. teſtimonium, nu. 14. de teſtib. & ibi Bellam. n. 38. Bald. in c. fraternitatis, num. 9. in fin. de teſtib. Ioan. de Turrecr. in c. illi. nu. 10. 6. q. 1. & Hug. de Nel. in tract. de teſtib. cum concord. plenè per Alex. qui idem tenet in caſu reſtitutionis conceſſæ in conſil. 147. nu. 11. lib. 7.

Et pro hac communi illatione eſt tex. in l. 1. §. lege, ff. de teſt. canonizatus in d. §. item lege, 4. q. 3.

Et facit dictum Fel. in cap. cum Ioannes, num. 17. de teſtib. videlicet, quòd ſi quis in prima inſtantia erat infamis,& interim fuerit reſtitutus, poterit in cauſa appellationis teſtificari.

Contrarium tamen tenet Cæpoll. in l. quid ſit fugitiuus, in princ. ff. de æd. ed. num. 2.

Per Gloſ. notab. in can. fin. 25. diſt.

7 Ego puto ſic dicendum; Aut † iſte teſtis fuit condemnatus ob aliquod aliud delictum, excepto crimine falſi teſtimonij,& puto veram communem ſententiam, per text. expreſſum in d. l. tertia. §. lege Iulia, ff. de teſt. vbi expreſſum, ibi niſi ob aliquod illorum reſtitutus fuerit, &c.

Aut fuit condemnatus ſemel de crimine falſi teſtimonij,& certè licèt ſit in integrum reſtitutus, tamen reſtitutio eius non poterit ad hoc extendi, vt ſit amplius teſtis fide dignus; & hoc puto veriſſimum propter prædicta, licèt Doct. non tangant.

Articulus II.

8 AD ſecundum, † An ſcilicet reſtitutio hæc gratioſa extendatur ad ordines dignitates,& prærogatiuas aliàs propter bannum amiſſas?

Fac regulam quòd ſic. Ita Gloſ. in l. 1. C. de ſent. paſſ. & Gloſ. in §. 1. verſic. ſed ſi ex indulgentia. Inſtit. quibus mod. ius patr. poteſt. ſol. Cyn. in d. l. 1. in fine. Gloſ. in l. plus eſt, ff. de verbor. ſign. Bar. in d. l. fi. num. 1. Andr. de Iſern. & Affl. in cap. 1. in tit. de vaſall. decrep. ęta. Affl. in c. 1. in tit. hic finitur lex Corradi. verſic. 6. noto. num. 1. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. ſuper rubr. des Iuſtices, §. ſi an aggrau. num. 7. cap. 47.

Tex. eſt expreſſus in d. l. 1. C. de ſentent. paſſis.

Et facit d. §. 1. verſic. ſed ſi ex indulgentia, ibi per omnia priſtinum ſtatum recipiunt.

Item l. princeps, ff. de verb. ſig. & expreſſius l. fi. §. 1. & §. fi. C. eod.

Ratio autem clara eſt, quia hæc reſtitutio debet reſtituere ea omnia, quę læſio abſtulit. Iſern. d. c. 1. de vaſall. decrep. æt. & eſt de natura reſtitutionis in integrum. & per Azon. in Summa, C. eod. Afflict. d. c. 1. numero 16. & Doctor. omnes communiter in d. l. fin. C. eod.

9 Quinimmo, reſtituit princeps † etiam ab infamia facti, ſi ei placet,& hoc exprimat, vt latè per Affl. tit. quæ ſit prima cauſa beneficij amittendi, §. prętereà, num. 99. gloſ. 3. & idem (licet Affl. non alleget) tradit Aymon in conſil. 168. num. 1. & 2.

10 Ampliatur primò, vt procedat † in tãtum, quòd etiam felloniæ,& rebellionis maculam tollat, Port. Imol. conſil. 167. num. 69. 70. & 71. loquens de reſtitutione ducis Ferrariæ &c.

11 Ampliatur † ſecundò, vt procedat etiã quo ad dignitates,& honores de futuro; quia ad illos quoque redditur habilis reſtitutus Bal. in l. Imperialis, nu. 1. in fine, C. de nup. per illum tex. in §. 1. in verbo, neque vocabulum,& idem Bal. in tract. ſtat. in verbo, bannitus, nu. 22. eadem verba repetit.

12 Ea ratione, quia per hanc † reſtitutionem, ita omnis macula præcedens abolerur, vt ne nudum quidem nomen banniti remaneat, per l. Imperialis, §. 1. C. de nupt. vbi pulcher text. per hoc.

13 Ampliatur tertiò, † vt qui reſtitutus eſt, ſi vult impetrare dignitatem, non habet neceſſe facere mentionem de aliquo delicto,& infamia ſubſecuta,& de reſtitutione in integrum, quam obtinuit, vt ſingul. tradit Bald. in cap. cum te, nu. 6. de reſcript. & ibi Franc. Pat. in marg. dicit videndum And. de Iſern. in tit, quæ ſit prima cau. benef. amitt. & quod ſcripſit ipſe in quodã conſilio ſuo. & tu adde Dec. cum alijs concord. in l. liberos, num. 4. C. de collat. poſt Oldr. in conſil. 215. puncta breuia. & Bald. & Barbat. vbi ibi.

Allegat per hoc Baldus illud Prophetæ: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates,& quorum tecta ſunt peccata.

Contrarium tenet ſimpliciter Zaſ. in l. 2. in fin. ff. de orig. iur.

Sed non diſcedas à communi, quia reſtitutio in integrum poſtquam obtenta eſt, poteſt opponi etiam per viam replicationis, vt dixi ſupra in prima parte, quæſt... art... Ergo ſi opponetur ipſi petenti dignitatem, delictũ ab eo commiſſum,& infamia ſubſecuta, replicabitur de reſtitutione in integrum, quę omnem maculam delicti,& infamiæ ſuſtulit, & iſte erit legitimus modus procedendi in hac, ſicut in reſtitutione iuſtitiæ.

Articulus III.

14 AD tertium, An ſcilicet † hęc reſtitutio gratioſa faciat recuperari patriã poteſtatẽ, vel iura ſimilia? In plura membra diuiditur articulus.

Primò igitur quæro, An recuperetur patria poteſtas
15 paſſiua? † id eſt, an filius deportatus reſtitutus à principe reuertatur in poteſtatem patris ſui, quæ ſemel fuit amiſſa per deportationẽ, §. 1 Inſt. quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluat. Et quod ſic tenent Glo. & Bal. in l. inſulam, C. eodem tit. Bart. in l. fin. num. 1. C. eod.

Secundò quæro, An recuperetur patria poteſtas acti-
16 ua, † id eſt, an pater deportatus, poſtea reſtitutus recuperat poteſtatem patriam ſuper filijs. Et q́ ſic, eſt tex. in l. fi. in prin. & in §. fin. C. eod. & ibi Bart. & omnes & Port. Inſtitut. quibus mod. ius patriæ poteſt. ſol. in princip. num. 15.

Et licet faciant in contrarium, quæ ſcribit Fulgoſ. in d. l. fin. nu. 3. C. de ſentent. Tamen reſponſio patet ex his, quæ dixi ſup. quæſt. præced. artic...

17 Tertiò quæro, † An recuperetur ius Dominicæ poteſtatis in ſeruos,& dic, quòd tanquam mãcipia. & ſic bona ſe mouentia, quę ad fiſcum deuoluta fuerunt, ita demum recuperantur, ſi in caſu recuperationis bonorum reperiantur, de quo dicam plenè inf. art. 99.

18 Quartò quæro; † An recuperetur ius patronatus,& omnia effectus eius, præſertim ſuccedendi in bonis liberti, &c.

Et dic quòd ſic. Text. eſt ad literam in l. 2. ff. de ſent. paſſ.

paſſ.& reſt.& in l.ſiue, ff.de iur.patr. & in l.ſed ſi hac,§. ſi per pœnam.ff.de ius voc. Ruyn.conſil.153.nu.5. lib. 5.Rol. conſ.45. num.32. lib.4. poſt Cyn Ang. Alexan. & Aret.in d.§.quid ſi tantum,ff.de lib. & poſth.

Et ampliatur, vt procedat etiam ſi patronus fuiſſet damnatus in metallum, & ſic ſeruitutem pęnę paſſus fuiſſet, quia nihilominus ſi reſtituatur iura patronatus recuperat, dicta l.1.§.1.vbi expreſſum.

Articulus IV.

19 AD quartum, An ſcilicet † hæc reſtitutio gratioſa operetur, quo reſtitutus recuperet locum priſtinum quem in collegio habebat?

Videtur, quòd ſic.

Primò, per l.1.C.de ſent.paſſ.in fine, ibi, ordini cæteriſque omnibus &c. quia ſi ordini reſtituitur, & ordo collegialis dicitur de iure cõmuni, q̃ qui prior ſcriptus reperitur præcedere debeat, l.1 ff.de alb.ſcrib.ergo &c.

Secundò per l.2.ff.de decurion.vbi videtur expreſſus iſte caſus, quòd ſcilicet is, qui reſtituitur, priſtinum locum recipiat.

Tertiò, quia ita in terminis tenent Aleiat. num.125. & ſeq.§.quid ſi tantũ.ff.de liber.& poſth. Fort.& Gar. ibi num.235.

In contrarium eſt communis Doc.opin.quam tenuit originaliter Bart. in l.2. ff.de decur. ſubdens, q̃ ita ſeruatum fuit cum quibuſdam Doctoribus Bononiẽſibus in eorum collegio.& ſequitur Iaſ.in d.§.& quid ſi tantum, num.71. & Galiaul.ibi num.57. Cagnol.in l.cum quid, num.59.Zaſ.in l.ſed ſi hac,§.liberos, num.6. ff.de in ius voc.Tiraq.in tract.de vtr.rett.in 1.par.§.32. nu. 70.Ferret.in tract.de Gabell.num 170. Felyn. d.c.inter quatuor, nu.4.de maio.& obed. Dec.in c.clerici, nu.18. de indic.Guid.Papæ ſing.361. & idem in conſ.18. nu.9. & Pet. Ant.Anguſciola conſil.10.nu.17.lib.3. & idem conſ.67. num.11.& 12.lib.6. & nouiſſimè Menoch. de recup.poſſ.remed.10.num.106.& ſeq.

20 Et adducunt d.l.2.† Sed certè iſte tex.vel probat contrarium, vt etiam ſupra adduxi, vel quatenus etiã diceret id, ad quod adducitur pro communi, tamen ratio ſpecialis ibi eſt, quia non poteſt excedi numerum decurionum collegiatorũ, vt pręſupponitur, & ſi interim aliquis cooptetur in collegium illud, & numerũ decurionum expleat; non æquum eſt, vt reſtitutio ſubſequẽs facta de illo, qui de loco remotus fuerat, fiat cum pręiudicio eius, qui ſubrogatus eſt, neceſſe enim eſt, quod expectetur mora vel remotio alicuius alterius decurionis, vt iſte reſtitutus poſſit recuperare locum ſuum in collegio.

Exemplum quoque, ſiue obſeruantia in facti contingentia de collegio Bononienſium, habuit eandem rationem ſpecialem, quia famoſiſſimum collegiũ illud habet determinatum numerum collegiatorum. vnde non poſſet fieri, niſi cum præiudicio tertij, iſta extenſio reſtitutionis gratioſæ data ſubrogatione, & ingreſſu alterius Doctoris in collegium durante banno ipſius Doctoris banniti.

Quid dicendum?

21 Ego puto diſtinguendum eſſe ſic. †

Aut collegium, de quo agitur, habet numerum determinatum collegiatorum, vti eſt collegium Doctorum Bononienſium, prout audio, & tunc.

Aut alter interim in locũ iſtius Doctoris banniti cooptatus fuit in collegium, & dico veriſſimam eſſe communem ſententiam, & d.l.2.ff.de decur.pro ea allegatam ſic optimè procedere, & ſic etiam exemplum Illuſtris collegij Doctorum Bononienſium.

Et ratio huius primæ concluſionis eſt, quia reſtitutio in integrum ita ſine præiudicio tertij fieri debet, quando ex mera gratia principis fit, vt ad bona in tertiũ aliquem alienata nunquam porrigatur, niſi dictum fuerit. vt declarabo plenè inf.q.99.art.

Aut alter interim in locum huius Doctoris banniti non fuit cooptatus, & tunc dic vt in ſeq. membro.

22 Aut collegium de quo agitur, † non habet determinatum numerum collegiatorum, vt eſt collegium noſtrorum Doctorum Peruſinorum, & tunc.

Aut quęrimus an reſtitutio huius collegiati extendatur ad hoc, quod in collegiũ ipſo iure dicatur repoſitus, & ad illud reſtitutus, & hoc abſque dubio affirmatiuè concludendum eſt, per d.l.1.C.de ſent.paſſis.& d.l.2.ff. de decur. à ſpeciali, & in hoc inſipidum eſſet tenere communem, & credere, quod pręfati Doctores loquantur in hoc caſu.

23 Aut quęrimus an extẽdatur ad hoc, vt † reſtitutus recuperet non ſolùm collegium, ſed etiam locum ſuũ priſtinũ, & tunc licet Doctores ſimpliciter reſpondeant negatiuè, ego dico, quòd ſentẽtia illorum intelligenda eſt ſecundùm terminos primæ concluſionis ſupra firmatæ, per iura quę allegant, & exempla, quæ afferunt.

Et quatenus loquerentur indiſtinctè etiam ſecundùm terminos huius vltimi membri, dico veriorem ſententiam contrariam Alciati, & Garziæ, tùm per d.l.2.& d. l.1.C.de ſent.paſ.Tùm alijs rationibus, ad quas Doctores communem tenentes non aduertunt.

Quarum prima eſt, quod reſtitutio gratioſa trahitur ad bona etiam illa, quæ ad manus tertij peruenerũt, immediatè vigore ipſius bãni, & ex natura ipſius actus, vt omnes Doct.communiter tenent, & dicam infra q.99. art.11. cum exemplis pluribus, vt ibi.

Sed ita accidit de loco collegij amiſſo, quia non per mediatam apprehenſionem fiſci ad ſequentes in gradu prouenit, ſed ipſo iure ex ordine ipſius collegij, & immediatè vigore ipſius banni, vt de ſe patet, ergo &c.

Altera eſt, quia in ſimili, ſi de duobus impetrantibus
24 † Papa gratiam factam primo, reuocet ad fauorem ſecundi, deinde reſtituat primum, iſte reſtitutus pręfertur alijs interim priuatis, vt ſing.decidit Bellam.in c.innotuit.de elect.num.30.

Ergo ita teneas.

Articulus V.

AD quintum, Quæro de pluribus.

25 Primò quæro, An Doctor legens, † ſi per bannum amittat lecturam, & cathedram, & poſtea reſtituatur, recuperet lecturam amiſſam, ita vt ad illam cathedram amiſſam reſtitutus dicatur?

Iſtam quæſtionem mouet Luc.de Penna in l.1.col.1. & 2. C.de his qui in ex. dati lib. 10. & poſt diſputationem ita diſtinguẽdo concludit. Aut nemo fuit ſubrogatus in locum eius, & lecturã, cathedramq́ue recuperet.

Aut alius ſubrogatus fuit, & tunc, Aut non eſt ita doctus, nec ſufficiens pro ſcholaribus ſicut ille, qui reſtitutus fuit, & idem. Aut eſt doctior, & ſufficientior, & non recuperat; Aut eſt dubium & idem. Ita ipſe per multa iura, & auctoritates antiquorum in quolibet membro per eum congeſtos, ad quas te remitto, & illum ſimpliciter refert, & ſequitur Menoch.de recuper.poſſ.remed. 10.num.108.

Mihi placet in aliquibus hæc diſtinctio, in aliquibus non.

Et in primis quo ad primum membrum diſtinctionis, & concluſionem deſuper factam idem teneo.

Quo ad ſecundum membrum non placet, puto enim veriùs quòd dicamus ſic.

26 Aut etiam qui † ſubrogatus eſt ab ijs, ad quos deuolutum fuit hoc ius conducendi lectores, fuit ſubrogatus, & tũc tene negatiuam, quia dicetur locus alienatus mediatè.

Aut ad illum locum, & cathedram aſcẽderunt ex ordine alij, ad quos de cõſuetudine ſucceſſiuè pertinebat, ſeu ptinere videbatur lectio & cathedra illa, vt hic Pe-
27 ruſiæ cum magno † huius celeberrimi Gymnaſij detrimento fieri ſolet, quia cathedra & onus interpre-

randi vnam, vel alteram iuris facultatem in priori, vel poſteriori ſede, non iuxta ætatis, vel longioris temporis in legendo conſumpti, ſed iuxta doctrinæ, & meritorum ordinem, & conditionem, diſtribui, & imponi deberet, & hoc caſu puto reſtitutum ad priſtinum locum & munus quoque reuocatū eſſe, per rationes, quas adduxi in præcedenti articulo, in fine, quia ſcilicet immediatè ad gradus ſequentes pertinere cœpit, vnde, &c. ſecundùm communem, de qua infra q.99.art.11.

28 Quæro ſecundò, An miles † in integrum ex gratia reſtitutus, militare amplius poſſit ſine nouo iuramento?

Et quod non, tenet Lucas de Penna l.cum allegas, col.1.C.de re milit.lib.12.per notata per Hoſt.in Summa de iureiur.§.quomodo cenſeatur, verſic.ex his.

29 Mihi placet ſi ex cauſa † deſertionis, & ſpreti iuramenti militaris fuit degradatus, vel condemnatus. Si verò ex delicto aliquo communi, ſecus puto. Ea ratione, quia primo caſu primum iuramentum non amplius adeſt, cum fractum fuerit, id eſt, non amplius facit illum verum militem, quia ruptum fuit, & conſequenter rurſus præſtari debet.

Secundo verò caſu, ſecus, quia ſi miles quempiam occidit abſque offenſione diſciplinæ militaris, non peierauit, neque militare iuramentum fregit, ad quid ergo amplius illo opus eſt, ſi adhuc eſt verus miles, ex illius primi præſtatione.

30 Quæro tertiò, An reſtitutio in integrum † caſtro, vel ciuitate propter rebellionem deſtructa, reſtituta dicantur omnia iura priſtina, & prærogatiuæ, & dignitates, quas prius habebat?

31 Et quod ſic, exceptis alienatis, & ſic † ſine præiudicio tertij, tenet Bald.ſingul.in conſil.321.viſo inſtrumento, num.2.& 3.lib.4.

Quod tu intellige de alienatis alienatione mediata per manus principis, vel eius fiſci, ſecus verò, ſi immediatè vigore alicuius legis, vel conſuetudinis ad aliquam aliam ciuitatem, vel caſtrum acquiſitæ & accumulatæ fuerint, per ea quæ dixi in fin. art.præced.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutio gratioſa an ſe extendat ad iura actiua, id eſt, quod reſtitutus poſſit illos debitores conuenire quos prius poterat? quòd ſic.*
2 *Sententia principis non tollit obligationes naturales.*
3 *Concluſio ſub nu. 1. in quibus caſibus limitatur, remiſſiuè.*
4 *Alimenta quare recuperentur per reſtitutionem quamlibet, licet ad extera bona reſtitutio illa non protrahatur.*
5 *An propter fauorem alimentorum?*
6 *An quia legatum alimentorum, eſt legatum annuum?*
7 *An quia ſi denegarentur alimenta, reſtitutio eſſet ſuperflua, & inutilis?*
8 *Declaratio leg.is cui.ff.de alimentis, & cibar. legat.*
9 *Reſtitutio hæc gratioſa an ſe extendat ad iura paſſiua, id eſt, quòd reſtitutus poſſet conueniri à creditoribus, à quibus prius conueniri poterat?*
10 *Quid ſi reſtitutus fuit ad bona omnia, vel quotam illorum?*
11 *Quid ſi ad rem aliquam particularem.*
12 *Reſtitutus ex gratia ſi non vult bona recuperare, an poſſit à creditoribus priſtinis conueniri?*
13 *Reſtitutus ex gratia ſed non ad bona, an ſi peruenerit ad meliorem fortunam, poſſit a creditoribus hæreditatis conueniri?*
14 *Reſtitutus ad bona an intelligatur reſtitutus etiam ad onera illis annexa?*
15 *Reſtitutus iſte an conueniri poſſit à creditoribus priſtinis, cum fiſcus antequam iſte reſtitueretur, voluit illis ſatisfacere, & non comparuerunt?*
18 *Actiones, quæ recuperantur per hanc reſtitutionem directa ſunt, non vtiles.*
19 *Reſtitutus ex gratia, an recuperet ceſſionem bonorum, quam prius habebat?*
20 *An teneatur ſatisfacere creditoribus, ſicut prius tenebatur?*
21 *An poſſit cedere bonis ſicut prius poterat, antequam deportaretur?*
22 *Declaratio l.2.ff.de ſentent.paſſ. & l.penultima, C.eodem.*
23 *Ludouici Romani lapſus.*
24 *Per hanc reſtitutionem in integrum an recuperentur bona & iura ſpiritualia, & in ſpecie an bona matrimonij, & in indiuiduo an recuperetur vxor?*
25 *Quid de iure canonico, & ſecundum dogmata fidei noſtræ, & religionis Chriſtianæ.*
26 *Quid de iure ciuili, quo iure matrimonium conſideratur vt bonum ciuile, non vt ſacramentum.*
27 *Deportatus interim pro mortuo habetur.*

QVÆSTIO XCVII.

De effectu reſtitutionis gratioſæ, quo ad recuperationem iurium actionum, aliarumve rerum incorporalium.

RECVPERATIO autem bonorum, quæ ope huius reſtitutionis fieri ſolet, præcipuus reputatur beneficij iſtius effectus, & ideo diligenter circa quæſtionis huius varias dubitationes, & articulos inſiſtendum eſt. Et vt confuſio infinitarum dubitationum, quæ circa eam exoriuntur, euitetur, in primis, quia omnes res & bona hominum, aut incorporalia ſunt, aut corporalia, princip. inſtit.de rerum diuiſ. Exordiar à recuperatione rerum incorporalium, hoc eſt iurium, actionū, aliarumve rerum incorporalium, temporalium, vel ſpiritualium.

Quæ omnia hiſce articulis breuiter concludam.

Primò, An per hanc reſtitutionem gratioſam recuperentur actiones, & iura actiua, id eſt, quibus ipſe reſtitutus alios conuenire poſſit?

Secundò, An recuperentur iura paſſiua, hoc eſt, quibus ipſe reſtitutus ab alijs conueniri poteſt?

Tertiò, An hoc procedat, quando fiſcus interim voluit ſatisfacere, & fecit proclama, & nemo comparuit?

Quartò, An recuperetur beneficium ceſſionis bonorum?

Quintò, An iura ſpiritualia, & in ſpecie matrimonij bona, quatenus de iure ciuili ſeparari ex cauſa deportationis poterat?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet per hanc † reſtitutionem gratioſam recuperentur iura actiua, id eſt, quibus ipſe reſtitutus ſuos debitores conuenire poſſit, quos ante bannum poterat?

Quantum ad ipſum quæſitum regulariter fac concluſionem indubitatam, quod in quibus caſibus reſtitutio hæc extenditur ad bona corporalia mobilia, vel immobilia, quod regulare eſt, vt l.1.C.de ſenten. paſſ.& l.fi.C. eod. in iiſdem extenditur etiam ad iura actiua, quia illa quoque bona ſunt, & ita volunt Bald. & Salyc. in l.ſi ademptis, C.de ſent. paſſ. vbi eſt etiam text. ad literam pro hoc. & Bal. in l.præced. ibi, Bellam. deciſ.743.nu.2. & eſt tex. apertus in l.2.& 3.ff.de ſent.paſſ.

Et facit elegans conſideratio Bellam. prællegati,
2 quia ſententia principis † non tollit regulariter obligationes naturales, l.Iulianus verū debitorē.ff de cōd.ind.
3 Limitari † poteſt hæc concluſio pluribus modis ex his, quæ tradit Bartolus in l creditor, ff. de ſolu.& Ioan. Andr. in tit. de obligatio. & ſolut. §.nunc aliqua, verſic. illud quæritur. & poſt eos Nell. de bannitis, in prima parte tertij temporis, num.22. Ex quibus percipſum

col.

Digitized by Google

colliges limitationes, quas potiùs eſſet laborioſum, quã neceſſarium hic deſcribere.

4 Illud autem de quo quæri ſolet, † & ſubtilis indagatio eſt, diligenter expediam, videlicet, quare alimẽta indiſtinctè recuperet is, cui gratia facta eſt, licet gratia illa, ſiue ſit indulgentia, ſiue vera reſtitutio ad bona cætera non protrahatur.

Vt eſt tex. expreſſus in l. ſi cui, ff. de alimen. cib. legat. ſecundùm Doctor. qui ita paſſim allegant.

Prima ratio, quæ affertur eſt, quòd ſit ſpeciale fauore

5 alimentorum, † ita Gloſ. in d. l. ſi cui.

Sed dicit Salycet. præalleg. quod non eſt ſpeciale hoc, ſed quod legatum alimẽtorum non tranſeat in fiſcum, ſed remaneat apud condemnatum ſiue bannitum, vt l. in metallum, ff. de his quæ pro non ſcript. hab.

6 Secunda igitur ratio ſecundùm eum eſt, † quia legatum alimentorum eſt annuũ, ergo quolibet anno incipit deberi, & ideò non eſt mirum ſi poteſt peti, etiam ſi ad bona quis nõ ſit reſtitutus, quia illa actio, quę quolibet anno reuertitur non fuit amiſſa, priuatio enim habitũ pręſupponit, l. manumiſſiones, ff. de iuſt. & iur. cum ſimil. & hæc ratio certè pulchrior videtur.

Sed tamen aduertendum eſt, quòd hoc procederet, quãdo bannitus non retineret etiam hoc relictum durante banno, & tamen retinet & eſt capax illius, vt d. l. in metallum, & d. l. ſi cui, vnde neceſſe eſt, ꝙ adſit ſpecialitas in hoc, vt quilibet ſit capax alimentorum, etiã ſi eſſet perſona, quæ aliàs pro non ſcripta haberi poſſet.

7 Tertia igitur ratio † colligitur ex Gl. in d. l. ſi cui, videlicet, quod ex eo ſit, quia aliàs fruſtratoria eſſet indulgentia, ſi alimentorum petitio denegaretur, argum. l. necare, ff. de lib. agn.

Sed aduerte, quia hoc bene procederet pro ſeqq. annis, non autem pro præteritis etiam deberentur & peti poſſent, prout peti poſſunt, poſſet enim dici, quòd fruſtratorium eſſet recuperare vitã ſine alimentis pro tempore futuro, ſed pro præterito, quo quis iam vixit, non ſic.

Præterea in bannitis noſtri temporis, qui vt plurimũ ex forma ſtatutorum, vel bannimentorum occidi poſſunt impunè, & ſic quibus mors à lege indicta eſt, ceſſat ratio Gloſſæ etiam pro annis de futuro, quia necari impunè poſſunt.

8 Ego igitur dico, quòd tex. † in d. l. ſi cui. non dicit id ad quod adducitur, videlicet quod is, qui ſimplicem indulgentiam impetrauit, etiam actionem ad alimẽta de præterito recuperet.

Sed dicit, quòd hoc recuperat is, qui ex indulgentia reſtitutus eſt, id eſt, qui ex gratia principis reſtitutionem conſecutus eſt, & ſic textus loquitur de reſtitutione in integrum gratioſa, non de indulgentia ſimplici, & quod hæc verba, Ex indulgentia reſtitutus, ſignificent plenariam reſtitutionem, non ſimplicem pœnæ remiſſionem, dixi plenè ſupra q. 93. art. ... per tex. ad literam, in §. 1. inſtit. quibus mod. ius patriæ poteſtat. ſolu. ibi, & ex indulgentia reſtitutus &c.

Et ad idem eſt l. fin. C. de ſent. paſſ.

Articulus II.

9 AD ſecundum, An ſcilicet † per hanc reſtitutionem gratioſam recuperentur etiam actiones paſſiuæ, id eſt, vt reſtitutus poſſit conueniri ab ijs, à quibus ante bannum conueniri poterat?

10 Vera reſolutio eſt iſta? †

Aut reſtitutus eſt ad bona omnia, vel aliquã quotam partem illorum, & iſta quoque iura paſſiua per hãc reſtitutionem reſtaurata dicuntur, & conueniri poteſt.

11 Aut ad aliquam rem † particularem tantum reſtitutus eſt, & tunc ſecus. Text. eſt expreſſus in l. 3. C. de ſent. paſſ. & ibi notant Ang. Bald. & Salyc. Text. eſt etiã expreſſus in l. ſi deportationis, C. eod. tit. & idem vult Bal. in l. ſi marito, in fine principij, ff. ſolut. matr. & ibi Alex. nu. 4. & ſeq. & Neil. de bannit. in prima parte tertij tẽp. num. 21. & Io. de Amicis conſ. 68. num. 3.

Quibus adde tu text. hanc diſtinctionem ponentem in l. 2. & in l. 3. ff. de ſent. paſſ. & reſtit.

12 Sed iuxta hanc communem diſtinctionem de tribus contingit dubitari.

Primum eſt, Quid ſi iſte reſtitutus in inte. poteſt quidem iuxta formam reſtitutionis bona recuperare, tamen non vult, an à creditoribus priſtinis conueniri poſſit?

Et videtur quòd non, quia cum fiſcus ſemel ſucceſſerit in omnibus bonis eius, non videtur poſſe cogi illa recipere, & veteribus negocijs ſe implicare, ſicut accideret in hæreditate, quæ inuito non datur, l. inuito, ff de reg. iur. vnde &c. præſertim, quia qui commodum non ſentit, neque onera ſentire debet. ll. vulg.

In contrarium determinat Glo. in l. 4. C. de ſent. paſſ. & Ang. qui eam non allegat, in l. ſi debitor. in fi. C. eod.

Et eſt tex. quem neuter illorum adducit in l. pen. ff. de ſenten. paſſ. vbi caſus in terminis, quod ſic decidit.

Ad contrarium reſp. quòd ex natura reſtitutionis hoc procedit, vt qui reſtitutus eſt, patiatur omnia & pro ſe, & contra ſe in priſtinum reponi, l. 1. C. de repud. & dixi ſup. in prima parte, q. 47. art. 1.

13 Secundum dubiũ eſt; † Quòd ſi iſte reſtitutus ad rem aliquam particularem, non autem ad omnia bona, vel fortè etiã ad nulla, poſtea ad meliorem fortunam perueniat, an conueniri poſſit à priſtinis creditoribus?

Minùs enim agendum videtur cum eo, qui ex aduerſa fortuna incidit in ceſſionem bonorum, quàm cum eo qui incidit in amiſſionem eorum ex delicto ſuo, vt de ſe patet.

Sed ille ſi perueniat ad meliorem fortunam conueniri poteſt, ergo & iſte.

Sed breuiter contra eſt veritas, ita ſingulariter dicit Angel. in l. ſi debitor. num. 14. C. de ſent. paſſ. & Fulgoſ. in l. ſi inſulam. C. eodem, & Boſſ. in titulo de remed. ex ſola clement. princip. num. 22.

Text. eſt in l. 4. C. eod. qui eſt mirabilis ad hoc ſecundùm Fulg. præall.

Ad contrarium reſp. poteſt, quòd in caſu noſtro iſtæ actiones tranſierunt in fiſcum, qui ſemel cœpit eſſe debitor, vnde obligationes ad eum, & contra eum tranſfuſæ fuerunt, & cum per reſtitutionem à fiſco in reſtitutum reuerſæ non fuerint, creditores qui ante reſtitutionem, fiſcum tantum, nõ autem ipſum bãnitum conuenire poterant, hodie etiam illum ſolum, non etiam reſtitutum bannitum cõuenire poterunt, qui obligatus non reperitur, & contra non obligatum perſonalis actio non datur. §. 1. vbi omnes, Inſtit. de action. ex quo apparet ratio differentiæ inter caſum iſtum, & ceſſionis bonorum, de qua in contrario.

14 Tertium dubium eſt, † an reſtitutus ad bona, dicatur quoque reſtitutus ad onera illis annexa, ita vt ad illa teneatur?

Et breuiter dic, quòd ſic.

Ita tenent communiter Doctor. Abb. in l. princeps. ff. de verb. ſign. Bellenz. in. de char. ſubſid. q. 33. n. 6. Iacob. de Guid. inter conſilia vltim. vol. conſil. 159. nu. 36. D. Burſat. conſil. 54. nu. 16. lib. 1. & nouiſſimè etiam Mandoſ. in addit. ad Roman. conſil. 247. num. 4. vbi de communi.

Articulus III.

15 AD tertium, † An ſcilicet reſtitutus ex gratia poſſit à creditoribus priſtinis conueniri, quando fiſcus antequam is reſtitueretur voluit ſatisfacere, fecit proclamata, oblationes, &c. & iſti creditores, qui hodie comparent, non comparuerunt?

Videtur omninò, quòd ſic.

Primò, quia obligatio naturalis non potuit extingui per aliquam cõdemnationem factam de hoc debitore,

vt l. Iulianus verum debitorem. ff. de condict. indeb. Bellam. in terminis deciſ. 743. num. 2.

Ergo ſi illa durat, & actionem quoque priſtinam durare neceſſe eſt, & durat & reſtitutio reponit omnia in priſtinum, d. l. 1. C. de reputat. merito &c.

16 Secundò, quia videtur iniquum † vt ad commoda iſte ſit reſtitutus, hoc eſt, vt alios ipſe conuenire poſſit, l. ſi ademptio. C. de ſent. paſſ. & ad incommodum non, id eſt, quod ab alijs ipſe conueniri non poſſit.

Tertiò, videtur hoc de natura reſtitutionis in integr. vt toto tit. C. de reput.

Quartò, quia ita in terminis poſt diſputationem firmat Boſſ. in tit. de proclam. quo fit bon. publ. num. 55. in fine, verſic. His tamen non obſtantibus, &c.

In contrarium reſpondet Pet. Ant. Anguſc. in conſ. 30. num. 17. 18. & 19. lib. 3.

Pro qua ſententia principaliter adducitur, quia interim actio iſtorum creditorum extincta fuit, quia non contradixerunt, neque comparauerunt in tempore, vnde omninò eis præſcriptio obſtat.

Sed ad hoc fundamentum reſpond. Boſſ. negando, quod actio ſit extincta, dicit enim, q. quicquid dixerit Bart. alibi, tamen vera & communis ſententia eſt, quòd ſtatutum diſponens hoc modo, vt præſupponitur, ſuper ſcriptionibus, tanquam inducens præſcriptiones cum mala fide non valet, neque directè, neque indirectè.

Quid dicendum?

17 Ego puto, † quòd ſi iſti creditores (prout præſupponitur) non potuiſſent conuenire fiſcum poſt factam cridam, ſeu proclama, ſi iſte bannitus primus debitor reſtitutus non fuiſſet, pro certo non poſſint hodie conuenire ipſum reſtitutum.

Et ratio quæ me mouet eſt, quia omiſſio actionis, ſiue præcluſio viæ ad illam quæ contigit durante banno debitoris non proceſſit ex cauſa banni, id eſt, quòd propter impedimentum banni creditores iſti non poterant debitum ſuum proſequi, ſed proceſſit ex eorum culpa, & negligentia, vt manifeſtum eſt.

Vnde reſtitutio quæ ſubſecuta eſt, non dicitur ex ſui natura poſſe iſtas actiones in priſtinum ſtatum reponere, quia illæ damnum aliquod immediatè à banno non receperunt, ſed à negligentia creditorum.

Et pro hoc eſt in terminis concluſio Doctorum in reſtitutione in integrum iuſtitiæ, nam licèt regulariter reſtituto minore aduerſus tranſactionem actiones hinc inde remiſſæ ipſo iure recuperentur, l. 1. & 2. C. ſi aduer. tranſact. tamen, quãdo aduerſarius minoris illud amiſit ex alia cauſa, quam tranſactionis, illas non recuperat contra minorem, licèt reſtitutio eius omnia in priſtinum reponere pro & contra dicatur, dicta l. 1. C. de reput. vt dicunt Bart. Alber. Fulgoſ. & Caſtrenſ. in d. l. 1. C. ſi aduer. tranſact. & dixi ſupra quæſt. 47. num. 41.

Concludo igitur, quòd aut iſti creditores etiam poſt præſcriptionem ſtatutariam, id eſt, poſt cridam, ſiue proclama poterant agere contra fiſcum, quia actio eorum non erat extincta, & excipi de præſcriptione nõ poterat, quia cum mala fide proceſſerat, vt dicit Boſſ. qui in hoc facit omne fundamentum, & certè poterunt etiam contra iſtum debitorem reſtitutum agere, ſed queſtio inſulſa erit, & nullam prorſus dubitationem habebit.

Aut non potuiſſent agere contra fiſcum amplius poſt proclama, & tunc ſecuta reſtitutione debitoris priſtini, minus illum conuenire poterunt ratione, quàm proximè adduxi.

Et ſic tenendo, ad contraria reſp. ſic.

Ad primum, quòd licèt non fuerit extincta naturalis, tamen illa elidi poterit exceptione præſcriptionis ſecutæ, dum bona à fiſco poſſidebantur, & ſic inefficax erit.

Ad ſecundum quòd procederet, quando creditor ex cauſa banni actionem ſuam amiſiſſet, ſicut debitor ſuas amiſit.

Ad tertium reſpond, ſimili modo ex his quæ dixi in concluſione prædicta, quæ dixi de recuperatione actio-
18 num intellige, quòd recuperentur directæ † actiones non vtiles, vt eſt expreſſum in l. penult. in fine, ff. de ſent. paſſis.

Ex quo confirma illud, quod dixi ſup. quæſt. 91. art. 2. quòd ſcilicet reſtitutio iſta non ex æquitate prætoris, ſed iure ciuili procedat.

Articulus IV.

19 AD quartum, An ſcilicet † reſtitutus in integrum ex gratia Principis recuperet beneficium ceſſionis bonorum, quòd prius habebat?

Videtur, quòd non.

Primò, quia ſi reſtitutus ad bona non vult ſatisfacere creditoribus, non auditur, l. 3. ff. de ſent. paſſ. & l. penult. C. eod. ergo reſtitutus in integrum ex gratia Principis (qui regulariter à pœna reſtitutus dicitur) non poteſt per ceſſionem creditoribus ſatisfacere poſt reſtitutionem, ſed ſi conuenietur ſoluere debet.

Secundò, quia ita per hæc iura tenet Rom. in ſing. ſuo 212. deportatus, & in l. alia, §. elegant. ff. ſol. matr. qui dicit, quòd dicta iura ſunt literis aureis ſcribenda in hoc propoſito, & ſequitur Iaſ. in §. fin. num. 22. inſt. de action. & Vita. in tract. clauſul. in rubr. an poſſit renunc. benef. ceſſ. bon. &c. colum. 9. in princip. verſic. ſecundus, & de Arnono epit. 82. & Soc. ſentent. regul. 46. cedens bonis, fall. 15.

Contrarium tenet Eman. Coſta in Repetit. l. Gallus, §. & quid ſi tantum, in 2. parte, num. 43. verſic. mihi autem. & firmiter ſequitur Brun. in tract. ceſſ. bon. par. 4. quæſt. 15. verſic. in hoc autem puto. & Gabriell. Sarayn. in addit. ad Rom. ſing. 212.

Ego ſequor hanc poſteriorem ſententiam declarando ſic.

20. Aut quærimus † an reſtitutus ad bona teneatur ſatisfacere creditoribus, ſicuti tenebatur antequam exul fieret, ſeu deportaretur, &c. & dico, quòd benè procedit prima opinio, & d. l. 3. & l. penult. allegatæ pro ea, & in hoc conſentiunt etiam tenentes hanc poſteriorem, & probatur per naturam ipſius reſtitutionis.

21 Aut quærimus † an reſtitutus ad bona poſſit cedere bonis, & eo modo ſatisfacere creditoribus, ſicut poterat cedere & hoc modo ſatisfacere ante bannum & deportationem, & tunc proculdubio quæſtio diuerſa eſt à deciſione dictæ l. 3. & l. penult. & non video quomodo negari poſſit hoc beneficium ipſi reſtituto, ſi competebat ei ante bannum, ſiue ante læſionem, debet enim reponi per omnia in eo ſtatu, in quo erat ante læſionem, vt notiſſimum eſt & millies ſup. diximus, & facit in hac ſpecie reſtitutionis expreſsè text. in l. 1. C. de ſent. paſſ. in fine, ibi, & cæteris omnibus, &c.

Et hanc puto meram veritatem, & ita teneas, alias errares in regulis ipſius reſtitutionis in integr. & ſic tenendo.

Ad contrarium d. l. 3. & d. l. penult. reſp. quòd diuerſa
22 quæſtio eſt, an reſtitutus conueniri † poſſit à creditoribus illis, à quibus ante bannum conueniri poterat, & ſatisfacere illis teneatur, & an bonis cedere poſſit, dico enim benè verum eſſe, quòd conueniri, & quòd ſatisfacere tenetur, ſed ſi prius cedere poterat, tenebatur ſatisfacere quatenus bona patiebantur, ergo eodem modo ſatisfacere tenebitur poſt reſtitutionem, quæ omnia in ſuo ſtatu pro & contra reponit, l. 1. C. de reput.

Nec mouet, quòd in d. l. 2. ff. de ſent. paſſ. dicitur, quòd reſtitutus ad bona non poteſt non acceptare, vel recuſare bona, vt non ſatisfaciat creditoribus priſtinis, quia reſtitutus qui cedit bonis non dicitur non acceptare à fiſco bona ſeu illa ipſi fiſco dimittere ſi vult cedere bonis, ſed immo illa recuperet de manu fiſci per reſtitutionem, deinde creditoribus dimittit vt illis inquantum poteſt, ſatisfaciat.

Et

Digitized by Google

23 Et addendo dico, quòd miror † de Rom. & ſequacibus, ſtante quod beneficium hoc principis ad necem ipſius reſtituti in integ. protrahere volunt, dum aſtringere volunt ipſum reſtitutum, vt dum non poteſt aliter ſatiſfacere, quàm cedendo bonis, luat in corpore ceſſione illi denegata.

Articulus V.

24 AD quintum; An ſcilicet † per hanc reſtitutionem in integrum gratioſam recuperentur iura ſpiritualia, & in ſpecie, an recuperentur bona matrimonij, & ſic vxor?

25 De iure canonico, & iuxta dogmata † noſtræ fidei, vanum eſt dubitare de hoc, quia bannitus non amittit capacitatem, & habilitatem gratiæ ſacramentorum.

De iure verò ciuili, delectationis gratia pôt dubitari circa ipſum matrimoniũ, quatenus vt cõuentio humana, & bonum ciuile, in conſideratione illius iuris fuit.

26 An igitur reſtitutus in integrum † vxorem recuperet. Videtur q nõ. Port. inſt. quib. mod. pat. pot. ſol. nu. 15. Quia poſtliminio reuerſus non recuperat, l. cum duæ, §. non vt pater. ff. de capt.

Sed contra tenet Aret. in §. quod autem, in fin. inſt. de cap. dimin.

Ego puto veriorem primam ſententiam de ſubtilitate iuris; quia vltra prædicta facit, q deportatus † interim 27 pro mortuo habetur l. 1. ff. de contrahẽ. & ideo reſtitutus nouus homo dicitur, vt argument. l. ex facto, §. ex facto, ad finẽ, ff. ad Treb. & l. qui res, §. areã. ff. de ſol.

In qua quæſtione vlterius non inſiſto, quia hodie ad nihil deſeruit; Quia quod Deus coniunxit, &c.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutio hæc gratioſa an ſe extendat ad vaſallorum recuperationem?*

3 *Vaſalli ſunt qui faciunt feudum, non mœnia caſtrorum & ciuitatum.*

5 *Reſtitutio hæc an ſe extendat ad bona emphyteutica?*

6 *Argumentum à feudo ad emphyteuſim regulariter valet.*

7 *Reſtitutio hæc an trahatur ad bona feudalia?*

8 *Et an procedat ſi quis eſſet reſtitutus dum eſſet in patibulo?*

9 *Et an procedat in ſimplici indulgentia?*

10 *Feudum recuperatum per hanc reſtitutionem gratioſam, an dicatur nouum, vel antiquum?*

11 *Quid quando princeps ſimpliciter in integrum reſtituit, & nihil expreſſit de reconceſſione, ſeu reſtitutione feudi.*

12 *Quid quando expreſſit quod feudum quoque reſtituebat, ſeu reconcedebat.*

Diſtinguuntur plures caſus vſque ad numerum decimumnonum.

20 *Quid quando princeps indulgentiam ſimplicem conceſſit, & ſpecialiter quoque feudi gratiam fecit?*

20 *Feudum ipſo iure ad dominum reuertitur per crimen feloniæ, vel læſæ maieſtatis.*

21 *Dos an dicatur noua, reintegrato, ſeu renouato matrimonio? & ſub num. 23. ad finem.*

22 *Indulgentia ſimplex extenditur ad ea omnia, quæ princeps expreſſit.*

24 *Feudi reſtitutio ab eadem humanitate procedit, à qua pœnæ remiſſio.*

26 *Ciuitate, vel caſtro, deſtructo, deinde refecto, ſeu reædificato, an feuda, quæ prius dominus illius habebat, recuperentur?*

27 *Quid ſi reliquiæ remanſerunt.*

28 *Quid ſi ſtatutum fuit inductum.*

29 *Ciuitas eadem dici poteſt, donec idem populus viuit.*

30 *Deportatus reſtitutus dicitur quaſi nouus homo.*

31 *Ciuitas quæ chaſmate funditus perijt, ſi reficiatur, feuda antiqua recuperat.*

32 *Reſtitutio hæc an extendatur ad beneficium, ſeu penſionem amiſſam?*

33 *Quid ſi alteri non eſt collatum? quod ſic, cum duabus limitationibus.*

36 *Quid ſi fuit interim collatum? quòd non, cum ampliationibus, & limitationibus.*

40 *Reſtitutus ad canonicatum an intelligatur reſtitutus ad præbendam?*

41 *Reſtitutus ad canonicatum an recuperet ſtallum in choro?*

42 *Reſtitutus ad officium, an dicatur ad iuriſdictionem quoque reſtitutus?*

43 *Reſtitutus an officium quod prius habebat, recuperet, quod ſic, cum ampliatione, & limitationibus?*

47 *Reſtitutus ad officium, an ad beneficium reſtitutus dicatur?*

48 *Connexa in ſeipſis, ſunt connexa tam in habitu, quam in priuatione.*

50 *Quid ſi reſtituti locus, officium, vel dignitas fuerint occupata poſt reſtitutionem, ſed ante litterarum præſentationem.*

51 *Prodigus reſtitutus aduerſus ſententiam iuriſdictionis ex genere, an bonorum adminiſtrationem recuperet?*

53 *Reſtitutus ex gratia, an ab irregularitate liberatur?*

QVÆSTIO XCVIII.

De effectu reſtitutionis gratioſæ, quo ad recuperationem bonorum corporalium.

Et in primis de non allodialibus agitur, videlicet, de recuperatione feudorum, emphyteuſium, canonicatuum, penſionum, officiorum, & ſimilium.

POST hæc de recuperatione bonorum corporalium auxilio huius reſtitutionis gratioſæ diſpiciendum eſt, & à nobilioribus, & dignoribus inchoando, In primis agemus de effectu huius reſtitutionis circa bona nõ allodialia, & plebeia, ſed vt plurimum dignitatem annexam habentia, Qualia ſunt feuda, officia, &c.

Atque his articulis de his omnibus breuiter differã.

Primò, An hæc reſtitutio trahatur ad bona feudalia, vel emphyteutica, vel vaſallorum recuperationem?

Secundò, An feudum taliter recuperatum dicatur nouum, vel antiquum?

Tertiò, An hæc reſtitutio extendatur ad recuperationem beneficij amiſſi, vel penſionis, &c.

Quartò, An extendatur ad officia, & iuriſdictiones, & beneficia illis annexa?

Quintò, Quorundam aliorum quæſitorum, & dubiorum Miſcellanea?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet hæc reſtitutio trahatur ad bona feudalia, vel emphyteutica, vel vaſallorum recuperationem?

2 Quoad vaſallorum recuperationem: † Reperio quòd Lucas de Penna in l. ſi coloni. q. 15. C. de agric. & cenſit. lib. 11. tangit hoc, & inquit, quod ſi diſtracti ſunt, id eſt, ab aliquo alio domino poſſidentur, non recuperantur, ſequitur Menoch. de recuper. poſſ. remed. 10. num. 101. & ſequen.

Aduerte, quia in primis videntur præſupponere, q ſi diſtracti, & alienati non ſint vaſalli, recuperentur, & verum puto abſque ſcrupulo, per ea, quæ dicentur circa recuperationem feudorum.

3 Vaſalli enim ſunt, qui faciunt † feudum, non mœnia & domus caſtrorum, & ciuitatum, eſt enim ciuitas collectio ciuium, &c.

4 Item aduertendum eſt, † quòd concluſio Lucę de Penna, & Menoch. procedet quatenus procedit illa generalis regula, quod reſtitutio hæc gratioſa non extenditur

ad

Digitized by Google

ad bona alienata, huic enim regulæ plures accommodantur limitationes, quas omnes ſubintellige repetitas, & huic quoque regulæ accommodatas.

5 Quo ad bona emphyteutica † fac regulã, quòd idem de bonis iſtis concludẽdum erit, quod de bonis feudali-
6 bus dicam. Tùm quia valet regulariter argumentũ † à feudo ad emphyteuſim, ſecundùm communem ſententiam, de qua teſtatur Clar. in § emphyteuſis, in fine, & in §. feudũ. Tùm etiam quia in terminis in hoc æquiparari hæc bona, inquit Bellam. in deciſ. 743. nu. 9. in fine.

7 Quo ad bona feudalia denique, † fac regulam, quòd reſtitutio gratioſa ad feudorũ quoque recuperationem extenditur. Iſern. in cap. 1. tit. de vaſ. decrep. ætã. in addit. Bald. in cap. 1. in fin. princ. numero 20. tit. hic finitur lex Corradi. Afflict. in tit. ſi de feudo fuerit controuer. cap. in generali, num. 56. Flor. in l. loci. §. ſi cui. ff. ſi ſeru. vend. Brun. in tract. de dimin. in tit. de reſtit. in eodem ſtatu, verſ. nona concluſio. Felyn. in c. inter quatuor. num. 5. de elect. Fort. Garz. in d. §. quid ſi tantum, num. 234. & Galiaul. nu. 72. & eſt communis omnium, proutiapparebit ex allegatis in ſeq. art. vbi ſemper præſupponunt hoc pro conſtanti, ij qui dubitant poſtea, an feudũ ſic recuperatum dicatur nouum, vel antiquum, vbi etiam iura adducta ibidem probant.

8 Ampliaturq; etiam ſi reſtitutus † ſit quis dum eſſet in patibulo morti vicinus, & gratia ei fieret, vt ponit Afflict. poſt Andr. in cap. 1. in tit. hic fin. lex Federic. verſic. nunc pone. num. 10.

Sed ſi tu aduertas, iſti præſupponere videntur, quòd etiam per ſimplicem indulgentiam feudum recuperetur, quòd an ſit verum, dic vt in ampl. ſequenti tetigi.

9 Ampliatur ſecundò, vt procedat etiam † in indulgentia, vt colligitur Capic. deciſ. 161. nu. 9. poſt Iſern. vbi ibi.

Sed breuiter non eſt vera ampliatio, per ea quæ dixi ſup. quæſt. 4. & ad authoritatem Iſern. dic, quòd quæſtio. Iſer. de qua dicam plenè art. ſeq. præſupponit, quòd licèt Princeps indulſerit pœnam fellonia, tamen feudum quoque ſpecialiter reſtituerit.

Articulus II.

10 A A ſecundùm, † An ſcilicet feudum per hãc reſtitutionem gratioſam recuperatũ, dicatur nouum feudum factum, an verò antiquum feudum remaneat?

Quæſtio vtiliſſima eſt propter diuerſas horum feudorum naturas, & in ſpecie circa ſucceſſiones in illis, vt notum eſt.

Sed cum ſua vtilitate mixtam habet maximam difficultatem propter diuerſitatem opinionum, vt conſtat ex prolixa diſputatione, quam ſuper hoc artic. addit Io. Ant. Cannet. ad Extrauag. volentes. §. ſed occurrit, per totum. car. mihi 118. & ſeqq. per col. 10.

Sed dilucida diſtinctione, Deo auſpice, & breui etiam vbi opus erat diſputatione medullam difficultatis duntaxat deguſtando, breuiter articulũ expediam.

Diſtingue igitur ante omnia duos caſus principales.

11 Primus eſt, † quando Princeps ſimpliciter in integrum reſtituit, & nihil expreſſit de reſtitutione, ſeu reconceſſione feudi, & conclude abſque ſcrupulo, quòd feudum remanet antiquum. Mari. Laud. Aluar. Præpoſ. & alij in d. cap. 1. de feud. decrep. ætat. & ibi Afflict. nu. 22. verſ. breuiter. & de communi teſtatur, & Ioan. Cannet. in d. Extrauag. volentes, d. §. ſed occurrit, ad fin. num. 30. & refert quendam Io. Aloyſ. aduocatum magnæ Curiæ Neap. atteſtantem ſemper ita fuiſſe iudicatum in illo ſacro conſilio.

Idem quoque tenet alibi Afflict. in tit. hic finitur lex Corrad. verſic. 6. noto. num. 41. & incertus author, inter tract. criminales, in tract. de crimin. læſæ maieſt. quæſt. 2. per totum.

Et ratio clariſſima, qua omnes mouentur, eſt, quia reſtitutio eſt repoſitio in priſtino ſtatu per omnia; l. quòd ſi minor, §. 1. ff. de minor.

Sed in priſtino ſtatu ante rebellionem feudum erat antiquum, vt præſupponitur, ergo &c.

12 Secundus caſus eſt, † quando Princeps ſpecialiter de feudi reſtitutione mentionem fecit, & tunc ſubdiſtingue tres caſus.

13 Aut † enim expreſſit, quòd feudum, quale erat prius, tale reſtituit, & dic vt in præcedenti caſu, nam ſatis conſtat de intentione Principis.

14 Quod extende etiam ad caſum quo † Princeps dixiſſet, & quatenus opus ſit de nouo cõcedimus, tunc enim etiam antiquum remanet ſecundùm Afflict. in d. c. 1. de vaſ. decrep. ætat. num. 22. verſ. breuiter.

15 Aut expreſſit, quòd de nouo concedebat, tunc nouum dicitur, ſecundùm omnes, qui in hoc conſentiunt.

16 Quod extende, † vt procedat etiam, quando non ad literam ex verbis ipſius ſignaturæ vel literarum, ſed ex mente ipſius Principis colligitur, deprompta ab aliquo dicto, vel facto per eum in conceſſionem gratiæ, & vnum exemplum affertur, quando Princeps primæ inueſtituræ aliquid ſubſtantiale immutaret, ita Afflict. poſt Iſern. in d. c. 1. num. 4.

17 Aut dubium remanet, † qua intẽtione Princeps ſpecialiter de reſtitutione feudi mentionem fecerit, & tunc diſtingue duos caſus vltimos.

18 Primus eſt, quando † Princeps reſtitutionem in integrum veram, & propriam conceſſit, & in illa de feudi quoque reſtitutione mentionem ſpecialem fecit, & conclude, quòd non propterea natura, & ſtatus feudi mutatus dicitur, ſed antiquum remanet, quale erat ante læſionem, & amiſſionem eius, vt omnes allegati ſupra in primo caſu principali admittunt, & eſt communis, vt per Cannet. præalleg. § ſed occurrit, in fine.

Et hoc per naturam reſtitutionis, vt prædictum eſt.

19 Secundus, & vltimus † caſus eſt, quando Princeps indulgentiam ſimplicem, id eſt, pœnæ remiſſionem conceſſit, & ſpecialiter de feudo etiam gratiam fecit, & ipſi vaſſallo ſic gratiato reddidit.

Quo caſu arduũ dubium reputari ſolet, an feudum nouum efficiatur, an verò antiquum remaneat, præſuppoſito ſcilicet quòd ad dominum ipſo iure per crimen
20 fellonia, vel læſæ maieſtatis † reuerſum fuerit, aliàs enim, ſi non ipſo iure deuolutum fuiſſet, omnes fatentur, quòd remaneret antiquum, ſecundùm Gloſ. in l. 1. §. inſuper, & ibi Bal. de prohib. alien. feu. per Feder. & per Gloſ. & Doct. in quod dicitur, ff. de imp. in reb. dotal. fac. & per Adr. Aluar. Præpoſ. & alios. & Afflict. ibi num. 12. & in cap. 1. tit. de vaſal. decrep. æt.

Suppoſito igitur, quòd ipſo iure facta ſit incorporatio, & reconſolidatio cum dominio directo ipſius domini.

Videtur, quòd feudum nouum factum ſit.

Primò, quia ita accidit in dote, quæ renouato & rein-
21 tegrato matrimonio † poſt diſſolutionem eius efficitur noua dos, non autem antiqua remanet, per l. Diuus, l. dotem, & l. ſtipulatio, l. cum maritus, § Titius, ff. de pac. dotal. Ita arguit Iſern.

Secundò, quia reconceſſio iſtius feudi, quam dominus facit in ſuppoſito themate, non venit ex natura ipſius gratiæ; quia præſuppoſito quod dominus indulgentiam tantum conceſſerit & ſic pœnam tantum remiſerit, l. fin. C. de gene. abol. huiuſmodi gratia de ſui natura ad bona non extenditur, l. indulgentia, l. 2. 3. & 4. C. de ſent. paſ. & dixi ſupra quæſt. 94. vnde feudum recuperatum præſupponitur ex eo tantùm, quia dominus illud ſponte ſua ſpecialiter reſtituit, & conſequenter ex noua conceſſione dicitur acquiſitum, quia reconcedendo illud dominus, declarat ad ſe reuerſum eſſe, & acceptaſſe illud. & conſequenter ſi rurſus concedit eidem vaſallo, conceſſio noua eſt, non autem antiquæ reſirmatio, ita arguit Io. Ant. Canner. d. §. ſed occurrit, hoc latiùs exornans ibi à num. 10. vſque ad num. 18.

Ter-

494

Tertiò, quia ita tenuerunt plures Doctores communiter. Andr. de Iſer. in d. c. 1. de vaſ. decrep. ætat. & ibi Aluar. & Præpoſ. Mart. Laud. & Bal. in c. 1. §. inſuper, de proh. alie. feu. per Fed. Ang. in l. quod dicitur, ff. de imp. in reb. dot. fac. Salyc. Alb. & Paul. in l. peculium, §. ære, ff. de peculio, & plenè firmat nouiſſimè præalleg. Cannet. d. §. ſed occurrit, num. 9. & ſeq. verſ. certè de iure verior, &c. qui dicit, quòd forſan crebrior quoque eſt hæc ſententia.

In contrarium eſt magis communis aliorum opin. quam tenuit in primis Andr. de Iſer. varius in hoc in c. 1. verſ. aut nuptiæ. tit. quib. mod. feud. am. in c. 1. col. 4. per quos fiat inueſt. in c. 1. §. ſed & res, verſ. ſed ſi dominus, eod. in c. 1. eod. verſ. hæc rectè dicuntur. in tit. de feud. ſine cũ am. in c. 1. quo temp. miles, in verbo, damnetur, verſ. itẽ notãdum. Gloſ. in d. c. 1. §. inſuper. de prohib. alie. fen. per Frider. Bal. in ſuis extraordin. qq. feud. ver. 12. in c. 1. ver. ſed pone, quo tem. miles, in c. 1. de vaſall. decrep. ætat. & in l. poſt diuortium, ff. de iure dot.

Idem Bart. in d. l. quod dicitur, ff. de imp. in rebus dot. fact. & in l. quod peculium. §. ære, ff. de pecu. Per. de Bellapert. in dicta l. quod dicitur. Imo. in cap. 2. colum. 4. de feud. dicens, quòd Doctores communiter tranſeunt cum Gloſ. in d. §. inſuper, & Afflict. in cap. 1. de vaſal. decrepr. æt.

Mouentur præcipuè; quia poſſeſſio, & forma iſtius feudi alterata non fuit, & quia antequam dominus poſſeſſionem auocet, non dicitur acquiſiuiſſe, quia de voluntate eius non dicitur conſtare per ſimplicem aperturam ſibi ipſo iure factam, & requirit deuolutionem ex parte rei, & voluntatem acceptandi ex parte eius ad quem deuoluitur, quæ voluntas non dicitur declarata, donec poſſeſſio feudi à domino corporaliter apprehenſa non eſt.

Sed ad hæc omnia reſp. Cannet. præalleg. quòd ſtante ſuppoſito themate, quòd ſcilicet non reſtitutio plenaria, ſed indulgentia tantum conceſſa fuerit, & ſic reſtitutio feudi non de natura gratiæ, ſed de ſpeciali liberalitate Principis proceſſerit, ſequitur, ꝙ dominus iam feudum acceptauerit, ſi iterum reſtituit, priuatio enim habitum præſupponit, & voluntatem declarare verbis, vel factis non refert, &c. & per hoc inquit corruere omnia Doctorum fundamenta.

Quid dicendum?

Ego puto ſecuriorem, & æquiorem poſteriorem ſententiam, quæ frequentiùs etiam videtur acceptata ab Andr. de Iſern. feudorum interprete primario.

22 Et moueor, quia indulgentia † ſimplex licèt de ſui natura non reponat in priſtino ſtatu, niſi quoad pœnam corporalem, & patriam, tamen extenditur etiam ad omne id, ꝙ Princeps expreſſit, vt dictum fuit ſup. q. 94.

Hic autem ſi in ipſamet fama, & literis gratiæ expreſſit, ꝙ reſtituebat feudum, & tunc quo ad ea, quæ de ſui natura, vel ex vi expreſſionis potuit reſtaurare ipſa indulgentia, dicuntur in priſtinum repoſita, ſicut per reſtitutionem in integrum; nam reſtitutio, & indulgentia ſicut duæ ſpecies ipſius indulgentiæ in genere, non differunt inter ſe niſi quoad plus & minus, quia vna plus quàm alia reſtituit, & in priſtinũ reponit; & quando non ſimpliciter in literis gratiæ repetiuntur, ſed cum aliqua ſpeciali expreſſione, vel ad plus, vel ad minus trahuntur iuxta ſpecificationem illam; adeo quòd ipſamet reſtitutio in integrum non plus operatur quàm ſimplex indulgentia, quando facta eſt ad pœnam, & patriam tantùm, vt dixi ſupra, q. 95. art. 1. & ipſa indulgentia ſimplex operatur effectum reſtitutionis in integrum quando dictum fuit plenam gratiam facimus, vel gratiam tam pœnæ, quàm bonorum & dignitatum facimus, &c. vt diximus ſupra d. q. 94. & 95. Si igitur quoad id, quòd expreſſum fuit, dicitur ipſe vaſſallus in priſtino ſtatu repoſitus, ſequitur quòd feudum erit antiquum, ſicuti erat in priſtino ſtatu ante rebellionem.

23 Si autem dominus non in literis † gratiæ & indulgentiæ de reſtitutione feudi expreſſit, ſed facto ipſu reſtitui iuſſit; dico, ꝙ ſi corporalem poſſeſſionem iam apprehenderat, vtique feudum nouum dicetur, ſed erimus extra terminos propoſitæ quæſtionis, vel erit vna limitatio ad illam, quia omnes in hoc conſentiunt vt ex Bal. in d. ſuis extraord. quæſt. feu. verſ. 12. colligitur. Si verò corporalem poſſeſſionem non apprehenderat, & ſic verbo tantum reſtituit, quòd ad ſe deuolutum erat, & tũc dico, quòd iſta expreſſio ſpecialis ipſius feudi faciet, ꝙ indulgentia, & remiſſio pœnæ, quo ad pœnam, & feudi recuperationem in priſtino ſtatu reponent ipſum vaſallum, ſicut ſi ope reſtitutionis iſta recuperaſſet. & ſic feudum remanebit antiquum. & per hoc omninò teneo poſteriorem ſententiam magis communem.

Qua retenta, Ad contrarium reſp. ſic.

Ad primum, quòd in dd. iuribus non dicitur, quòd reintegrato matrimonio dos noua dicatur, ſed dicitur, quòd cenſetur ex integro data, imò dos antiqua remanet, vt per Bald. in d. l. poſt diuortium, ff. ſol. matrim.

Ad ſecundum, patet reſponſio ex his, quæ dixi in con-
24 cluſione, quia immo reſtitutio † feudi ab eadem gratia, & humanitate Principis deſcendit, à qua prouenit pœnæ remiſſio; & ſic eſt indulgentia, ſeu pœnæ remiſſio vberior, & plenior, quæ de ſui natura eſſe ſoleat, propter expreſſionem, & ſpecificationem reſtitutionis feudi, vt dixi d. quæſt. 94.

Ad tertium, reſpond. quòd poteſt procedere opinio illorum, quando dominus poſſeſſionem feudi accepiſſet; vt ſupra dixi; vel ex forma gratiæ, vel literarum de voluntate domini conſtaret, quòd feudum nouum eſſe vellet; iuxta ea, quæ dicta ſunt in princ. articuli.

Iuxta prædicta in hoc præcedentiue articulo dubita-
25 ri eleganter poteſt, † An deſtructa ciuitate vel caſtro, vel terra, vel fortilitia, &c. ſi poſtea reficiatur, & in priſtinum reſtituatur feuda quæ habebat, vel ciuitas, vel dominus illius recuperentur, & reſtituta intelligantur?

Breuiter agendo, & omiſſa diſputatione, concluſinè perſtringam ea, quæ in hac quæſtione diſſerit pleni D. Matth. de Afflict. in tit. de capit. Curradi, c. 1. §. & iterum ſi clericus, num. 46. & ſeqq.

Dico igitur, quòd aut ciuitas, caſtrum, &c. deſtructa fuerunt; & perierunt infortunio, puta chaſmate, vel impetu fluminis, &c. vel terræmotu, &c. & tunc ſi reficiatur feudũ quoque recuperatur, ita Affl. præall. n. 51. arg. l. ſi in libertum, ff. de bo. libert. & l. fin §. 1. ff. de bo. damnat. & facit tunc in terminis l. & Attilicinus, ff. de ſeru. ruſt. præd. ad propoſitũ ſequẽtis membri allegata.

Aut verò ciuitas, caſtrum, &c. deſtructa fuerunt ob eorum delictum, & ſic per ſentẽtiam Principis; & tunc

Aut non fuit penitus deſtructa, & remanſerunt reliquiæ, aut verò fuit inductum aratrum, & nullæ penitus reliquiæ remanſerunt.

27 Primo caſu, quando reliquiæ remanſerunt, † concludit Afflict. præall. quòd feuda recuperabuntur, ſi Princeps illam refici, & in priſtinum reſtitui mandauerit; ita ipſe ſub num. 48. per d. l. Attilicinus, & ſimilis. & quia eadem adhuc ciuitas dicitur noua, & conſequenter reſtitutionis in integrum effectus in ea operari poteſt, quòd autem hoc caſu non ſit noua ciuitas, ſed antiqua, facit l. qui res, §. aream, ff. de ſolut. vbi expreſſum. Limita niſi feudum eſſet applicatum domino, quo ad poſſeſſionem, vt per eundem Affl. ibi num. 50. & 51.

28 Secundo verò caſu, quando ſcilicet † aratrum inductum fuit, & nullæ reliquiæ remanſerunt: & concludit, quòd ſi ex gratia Principis refici, & reſtitui mandetur, feuda tamen non recuperat, quæ prius habebat. ita ipſe ſub num. 48. 49. & 50. ex eo, quia inquit noua ciuitas eſt, ergo priſtinus ſtatus in ea conſiderari non poteſt; d. l. qui res, §. aream.

Et quia Princeps quando funditus memoriam eius aboleri mandauit, oſtendit animum ſuum, quòd illam

ciui-

ciuitatem amplius eſſe noluit, & quòd non habebat animum reficiendi, & ſic noua ciuitas erit iſta, quæ refecta, & reſtituta eſt. Hæc ille, licèt latiùs.

29 Ego autem aduertendum puto, † quia in primis ciuitas poteſt dici eadem, donec idem populus eſt, & ijdem ciues viuunt qui eam reædificauerunt, cum ciuitas ſit collectio ciuium, &c.

30 Præterea, licèt noua ciuitas † dici poſſet, non tamen ſequi videtur, ergo reſtitutio eius ad feuda, quæ prius habebat, non trahitur, nã deportatus homo nouus dicitur, præſertim poſt reſtitutionem, vt l. ex facto, §. facto, ad finem, ff. ad Trebell. & ibi Gloſ. & Doctores notant, & tamen ſi reſtituatur in integrum, reſtitutio eius ad bona quæ prius habebat, trahitur, l. 1. C. de ſent. paſſ.

Præterea, hæc differentia inter nouam & veterem ciuitatem, ſi vera eſſet, non eſſet vera concluſio Afflict.

31 quando ciuitas chaſmate periit, † & funditus deſtructa eſt, ſi poſtea reſtauratur à populo eius, recuperat feuda quæ prius habebat, vt ſupra dixi poſt eundem ibi num. 51. & eſt expreſſum in d. l. & Attilicinus.

Nec obſtant alia quæ plenè congerit Affl. præalleg. d. num. 48. 49. & 50. quia omnia tendunt ad oſtendendum, quòd hoc caſu dicitur noua ciuitas; ſed ex hoc, vt prædixi, non ſequitur, ergo non recuperat feuda quæ prius habebat, & ipſe hanc ſequelam non deducit, & in contrarium faciunt, quæ paulò ante dixi, & hoc mihi videtur veriùs.

Articulus III.

32 AD tertium, An ſcilicet hæc reſtitutio gratioſa porrigatur † ad recuperationem beneficij, vel penſionis amiſſæ, &c.

Videtur, quòd non.

Niſi ſit plenaria, vt dicit Rolã. à Valle conſ. 41. nu. 29. lib. 4. poſt plures, vbi ſtatim. & idem videtur velle Marſil. ſing. 246.

In contrarium eſt regula reſtitutionis huius & l. 1. C. de ſentent. paſſ. in fine, & ibi, & cæteris omnibus, &c.

Breuiter communis diſtinctio, & reſolutio iſta eſt:

Aut beneficium non fuit interim alicui collatum, aut ſic, primo caſu reſtitutio ad illud porrigitur, ſecundo caſu non. Ita Bald. in c. conſtitutus, verſic. ſed, an reſtitutus etiam, de reſcript. Abb. in cap. ex tuæ ad fin. de cler. non reſid. Felyn. in cap. fratres quatuor. num. 4. de maior. & obed. Domin. de Sancto Georg. in cap. quamuis. de reſcript. & Ioan. de Silua in tracta. de benefic. quæſt. 3. parte 3. num. 8.

Ea iſta communi diſtinctione quæ bimembris eſt, habemus duas concluſiones, quas in ijs quæ vltra erant, declarare intendo.

33 Prima concluſio eſt, † quòd quando beneficium non eſt alteri collatum, reſtitutio ad illud protrahitur, & iſta eſt communis.

34 Declara primò, vt illud beneficium † non dicatur ex veteri titulo haberi, ſed nouo, Anchar. in c. ex inſinuatione num. 4. de ſimon.

Sed de veritate huius dicti, an beneficium dicatur nouum, vel vetus, ſeu nouiter collatum, vel vetus reſtitutum, dic vt ſupra artic. 2.

35 Declara † ſecundò, vt procedat, quando ſine præiudicio alicuius patroni hæc reſtitutio fieret, aliàs ſecus, vt pleniſſimè per Ioan. de Silua in tract. de benef. q. 3. parte 3. num. 9.

36 Secunda concluſio eſt, † quòd ſi beneficium fuit alteri collatum, reſtitutio ad illud non protrahitur, & eſt communis opinio.

37 Amplia illam primò, † vt non procedat etiam in expectatiua, quæ fuerit interim promiſſa alteri, nam ad illam iſta reſtitutio non porrigetur. Ioan. Faber. Inſtit. quibus mod. ius pat. poteſt. ſol. num. 4. §. cum autem.

38 Amplia † ſecundò, etiam ſi Papa reuocaſſet gratiam alicui factam de beneficio, & de eo alteri gratiam feciſſet, & poſtea reſtitueret primum ad priſtinam gratiam, nam nihilominus beneficium non recuperat; Rot. deciſ. 48. poſt quam. de conceſſ. præb. in antiq.

39 Limita è contra † primò, niſi Papa reſtitueret hoc expreſſo, quòd voluit etiam ad beneficium alteri collatum. Ioan. de Silua in tract. de benef. part. 3. q. 2. col. 1. nu. 2. & voluit expreſsè Ant. de Butr. in cap. innotuit. num. 45. de electio. dum loquitur de reſtitutione facta in præiudicium electi poſt depoſitionem eius, qui poſtea fuit reſtitutus, & dicit quod reſtitutio annullat electionem ſecundi ſi de illa annullanda Papa mentionem faciat, aliàs ſecus.

Articulus IV.

AD quartum reſpondeo de pluribus quærendo, &

40 Primò quæro, † An reſtitutus ad canonicatum intelligatur reſtitutus ad præbendam. & ſecundùm Bald. in cap. conſtitutus. num. 6. de reſcrip. quem ſequitur Barb. conſ. 45. col. 3. lib. 2. diſtinguendum eſt, vt ſupra art. præced. aut fuit alteri conceſſa, vel non.

41 Sed an reſtitutus ad canonicatum recuperet † ſtallum in choro? Pariſ. conſ. 93. in fine lib. 4. tenet quòd ſic per eam rationem, quia venit in conſequentiam, ergo & c. l. 2. ff. de iuriſdict. omn. iud.

42 Secundò quæro, an reſtitutus ad officium † quod prius habebat, intelligatur reſtitutus ad iuriſdictionẽ.

Et quòd ſic, tenet D. Thob. in conſil. 89. numero 30. verſic. nec obſtat, ex eo quia verbum hoc officium latum eſt, & etiam ad adminiſtrationem, & iuriſdictionem ſe extendit, per Abb. in cap. poſt ceſſionem. de probat. & Doctor. in rubr. ff. de offic. eius.

43 Tertiò quæro, An reſtitutus ad officium † quod prius habebat, reſtitutio eius ſe extendat.

Et quòd ſic, tenent Afflict. in titulo hic finitur lex Corrad. Federic. in ſexto notabili, num. 42.

44 Ampliat † Afflict. etiam ſi officium eſſet alteri collatum, & mouetur, quia officia ſunt principũ, & ſine iniuria poteſt dare, & auferre illa.

Sed contrarium clarè vult Nell. de bann. in 3. parte primi temp. n. 17. in fine. & Menoch. de recup. poſſ. cum concor. per eum remed. 10. num. 105. & ſeqq. & hoc mihi æquiùs videtur.

45 Retenta tamen ampliatione Afflicti, Limita, † niſi benemerito conceſſum fuiſſet, quia tunc in quaſi contractum tranſit, & non poteſt retractari conceſſio, ſecundùm Affl. præall. & hoc veriſſimum puto, & adde pro hoc Alb. in tract. ſtatut. lib. 4. q. 46. in fine.

46 Limita † concluſionem, vt non procedat, quando in ipſo officio peccaſſet. Ioan. Faber in §. cum autem. nu. 4. Inſtit. quibus mod. ius pat. pot. ſol.

47 Quartò quæro, An reſtitutus † ad officium intelligatur reſtitutus ad beneficium?

Et reperio Bal. in cap. paſtoralis, num. 20. de re iud. dicit ſic, Aut beneficium non eſt alteri collatum. & ad

48 illud extenditur reſtitutio per regulam, quia † connexa in ſe ipſis ſunt connexa tam in habitu, quàm in priuatione, l. ſita. ff. de lib. & poſth. Aut eſt alteri collatũ, & ſecus, per capitulum de reſcrip. in ſexto: videlicet, quia in præiudicium tertij reſtitutio in integrum non operatur.

49 Limita primũ membrum, niſi reſt. † remaneret adeo notatus, vt non eſſet propter infamiam beneficij capax tunc. n. ad ſimplicem præbendam diceretur reſtitutus ſi illi beneficio connexa eſſet ex natura illius, ſecus verò ſi ex gratia, quia neque ad illam reſtituitur, ſecundùm Bald. ita dicentem d. num. 3. per plura iuſa, vt per eum.

50 Quæro quintò † quid ſi reſtituti locus, vel dignitas, vel officium fuerit occupatum, vel alteri collatum, vel alius electus poſt reſtitutionem quidem, ſed ante præſentationem literarum ipſius reſtituti fuerit.

Et quod reſtitutio non præiudicet, Gloſſa, & Doctos. in cap. innotuit, de elect. per illum text. & alios concludit

dit Io. Firm. in tract. de Epiſc. lib. 4. part. vlt. num. 25.

51 Sextò quæro,† an prodigus reſtitutus contra ſententiam interdictionis, & notorietatem prodigalitatis, dicatur reſtitutus ad adminiſtrationem bonorum, & quod non, tenet Bald. cum fratrem. nu. 7.

52 Limitat † autem Barbat. in add. ad eum ibi, niſi probetur prodigus rediiſſe ad ſanos mores, & propterea fuiſſe reſtitutus, quòd ſatis dicit probari poſſe, ſi probetur fuiſſe receptus ad officium inter Ancianos per notata per Bar. in l. 1. C. qui & aduerſ. quos.

Placet limitatio, quia tunc dicitur propius reſtitutio Iuſtitiæ, quam gratiæ, vnde &c. vt dixi ſupra pluries, & dicam infr. q. ſeq.

53 Septimò quæro,† an bannitus liberetur ab irregularitate per reſtitutionem hanc, quod non. Dec. in c. quia diligentia. num. 2. de elect.

SVMMARIA.

1 Reſtitutus in integrum ex gratia an recuperet ea bona, quæ nunquam habuit ante bannum, ſed durante banno ad illum ſpectare cœperunt.
2 Quid in iis bonis, quæ bannitus accipit, ſed fiſcus capit.
3 Mortuus ſi reuiuiſceret recuperaret omnia bona.
5 Quid in iis bonis, quorum bannitus capax non eſt, & ideo ad alios gradu proximos tranſierunt.
6 Declaratio l. interdicti, ff. de cond. & demonſt.
7 Quid quando princeps hoc expreſſit, videlicet vt reſtitutus recuperet etiam non quæſita ab eo, ſed tantum delata.
8 Quid ſi princeps dixiſſet quòd volebat ita bannum pro cancellato haberi, ac ſi nunquam bannitus fuiſſet.
9 Quid ſi id quod ad bannitum delatum fuit, ſub conditione fuit delatum, quæ conditio poſt reſtitutionem extitit.
10 Per hanc reſtitutionem an pater recuperet hæreditatem aui quæ ad ban. Nepotem peruenit, illamq; occupauit durante banno?
11 Quid quando pater fuit reſtitutus ante mortem aui.
12 Spes ſucceſſionis ab inteſtato non eſt in conſideratione.
13 Reſtituto in integrum patre nepos reuertitur in poteſtatẽ eius, & non eſt amplius ſuus hæres aui.
14 Quid quando pater fuit reſtitutus poſt mortem aui, & hæreditatem nepos apprehendit.
16 Reſtitutionem in integrum excludit ſequentem in gradu.
17 Semel hæres, &c. iſta regula non procedit in materia reſtitutionis in integrum.
18 Quid in vſufructu bonorum interim ex hæreditate materna ad filium deuolutorum.
19 Quid ſi iſte nepos veniret admittendus non ex teſtamento aui, ſed ab inteſtato.
21 Et quid ſi quando iſte nepos hæreditatem non adiuit.
22 Et quid ſi ſaltem animo adiuit.
23 Reſtitutus ex gratia, an recuperet poſſeſſionem rerum ſuarum ad manus alicuius peruentam?
24 Dandi verbum ad dominium refertur.
25 Reſtituẽdi verbum etiam ad ſimplicem poſſeſſionẽ refertur.
26 Reſtitutus ex gratia an recuperet bona quæ prius habebat, & à fiſco occupata fuerunt, regula quod ſic?
27 Et an procedat irreuocabiliter?
28 Et an procedat, quando ex alio delicto ad fiſcum peruenerunt, quam ex illo aduerſus quod facta fuit reſtitutio?
29 Sublimitanda tamen dupliciter, nu. 26. & 30.
31 Et an procedat ſi princeps hoc in reſcripto non expreſſerit?
32 Et an quando bona fuerunt præſcripta?
33 Reſtitutus ex gratia an recuperet bona alienata à fiſco, & in primis an recuperet precium de manibus fiſci?
34 Vſus, ius facit.
35 An procedat concluſio, quando conſtat contrarium de mente principis?
36 An ſi princeps ſimpliciter rebanniuit?
37 An ſi fiſcus non fuit factus locupletior ex iſto precio?
39 Et quis probet hoc.
40 Reſtitutus ex gratia an recuperet poſſeſſionem bonorum ſuorum à fiſco alienatorum, vel à principe donatorum, de manu poſſeſſorum?
41 Reſtitutio iſta plus operari videtur quam fictio poſtliminij.
42 Actus quando retrotrahitur, non fingitur in præiudicium tertij.
43 Poſtliminij ius quare trahatur etiam ad bona alienata.
45 Concluſio negatiua de qua ſupra nu. 40. an procedat quo ad nomina debitorum?
46 Et an procedat, quando ante alienationem ad fiſcum deuoluta erant, & ibi exemplum?
47 Et an quando fiſcus ſucceſſit ei cui donauerat?
53 Et an quando bona iſta rurſus ad manus fiſci peruenerunt, poſt reſtitutionem obtentam?
54 Et an, quando fieret reſtitutio ob publicam vtilitatem?
55 Princeps ex cauſa publicæ vtilitatis poteſt auferre etiam res priuatorum.
57 Propter pacem habendam ſi reſtituatur, quòd ob publicam vtilitatem factum dicitur.
58 Pacis bonum, eſt bonum commune omnium hominum.
59 Limitationes circa hoc de Pace. & num. 60. 61.
63 Pax an habeat vim ſimplicis indulgentiæ, vel reſtitutionis?
64 Poſſidens rem à fiſco, in caſu euictionis per reſtitutionem, poteſt conuenire fiſcum de pretio.
65 Et an concluſio prædicta procedat, quando princeps expreſſit, quòd volebat reſtitutionem trahi ad bona alienata?
67 Et an neceſſe ſit quòd princeps ex iuſta cauſa faciat?
68 Cauſa hæc an dẽat exprimi à Principe an verò præſumatur?
71 Cauſa hæc vbi neceſſaria eſt in prædicta concluſione, procedit quo ad ipſius poſſeſſoris indemnitatem, cum principe, non cum reſtituto, quod exemplifica, vt ibi. num. 71.
72 Reſtitutio hæc an trahatur ad bona alienata, ſi princeps precium poſſeſſori non reſtituit?
73 Et an trahatur, ſi reſtitutus non poteſt habere regreſſum pro precio rei ſuæ contra fiſcum?
74 Reſtitutio hæc an trahatur ad bona alienata, quando bona ad iſtos poſſeſſores prouenerunt non manu fiſci, ſed immediatè, ex diſpoſitione legis vel ſtatuti? quod ſic.
78 Bona immediatè ad poſſeſſores pertranſire dicuntur, quando ob delictum non ad fiſcum, ſed ad illos de iure pertinent.
79 Quid ſi ad hæredes banniti bona de iure pertinent.
80 Quid in iure patronatus.
81 Quid ſi ex diſpoſitione legis maritus conſequatur dotem vxoris delinquentis.
82 Quid ſi ſint bona feudalia, vel emphyteutica.
83 Feudalia bona regulariter non tranſeunt in fiſcum.
84 Limita niſi feudum in alium tranſlatum fuiſſet?
86 Quid in patria poteſtate.
87 Quid in prærogatiuis præcedentijs, & alijs huius modo iuribus amiſſis.
88 Quid ſi contra bãnitum poſſit offenſus impunè ſe vendicare.
89 Et an ſtatutum hoc valeat, & ſi valet quando intelligẽdum?
91 Et quid ſi ille bannitus aduerſus delictum quoque reſtitutus eſſet.
92 Et quid quando bannitis bona acquiſita fuerunt per viam ſucceſſionis.
93 Quid in tutela, & ſucceſſione filiorum.
94 Quid quando bona hæc ex fideicommiſſo venirent applicanda ſubſtitutis.
95 Quid quando bona fratrum ſororibus venirent applicanda.
97 Quid quando bona hæc ex forma ſtatuti venirent applicanda hæredibus occiſi, difficilis quæſtio.
98 Gratia principis ad ius partis offenſæ non extenditur.
100 Rationes authoris noua & plures pro affirmatiua.
105 Quid aũt ſi iſti ex ſucceſſione poſſeſſores, alienaſſẽt hæc bona.
107 Et quid ſi iſti alienantes reſtitutioni conſenſiſſent.
108 Reſtitutio hæc an trahatur ad bona alienata, quando fuit facta cum clauſulis prægnantibus?
109 Quæ clauſulæ ſint iſtæ, ibi numeris ſequentibus.
116 Reſtitutio hæc an trahatur ad bona alienata quando iuſta cauſa concuſſa fuit?
117 Reſtitutio hæc in caſu hoc an poſſit dici ex gratia, vel ex iuſtitia?

118 Reſti-

Digitized by Google

118 *Reſtitutio hæc hoc caſu eſt plenior quàm reſtitutio ex edicto minorum.*
121 *Reſtitutio gratioſa an ſe extendat etiam ad fructus interim a poſſeſſione perceptos? diſtingue, & num. 122. vſque ad num. 125.*
124 *Reſtitutio hæc fingit retro pro vt ex nunc, non prout ex tunc.*
125 *Declaratio l. videamus, §. in Fauiana, ff. de vſur. cũ ratione.*
127 *Reſtitutio. huius ſpes non eſt in aliqua conſideratione.*
128 *Reſtitui quem ex gratia pro impoſſibili habetur.*
129 *Negatiua opinione retenta, an procedat in fructibus pendentibus?*
130 *Et an ſi reſtitutio eſt facta per verba prægnantia?*
131 *Et an ſi reſtitutio fieret a Principe ex iuſta cauſa?*
132 *Et an ſi fructus fuerint percepti bona fide?*
135 *Reſtitutio hæc an trahatur ad bona per fiſcum diſperſa, vel conſumpta, & an tranſeat in Eccleſiam & ad nomina debitorum alienata?*

QVAESTIO XCIX.

De reſtitutionis gratioſæ effectu quo ad recuperationem bonorum allodialium, & præſertim alienatorum.

ARDVA profectò ſequitur quæſtio ſed talis, quæ poteſt dici gemma huius materiæ, cum tractetur in ea de recuperatione bonorum à fiſco alienatorum, vel incorporatorum, ope huius gratioſæ reſtitutionis in integrum, & cum ampla ſit materia, & de multis occurrat dubitatio, vt apparebit; Quindecim articulis illam explicare decreui.

Primò, An per hanc reſtitutionem recuperet reſtitutus ea bona, quæ nunquam habuit, ſed ad eum ſpectare cæperunt poſtquam deportatus fuit?

Secundò, An hæc reſtitutio recuperet patri deportato & poſtmodum reſtituto hæreditatem aui, qui interim dum exulabat defuncto auo ad nepotem peruenit?

Tertiò, An per hanc reſtitutionem recuperet reſtitutus poſſeſſionem rei?

Quartò, An reſtitutus recuperet bona ſua quæ habebat, & à fiſco occupata fuerunt?

Quintò, An reſtitutus recuperet bona, quæ à fiſco alienata fuerunt, & in primis, an recuperet precium de manibus fiſci?

Sextò, An recuperet poſſeſſionem illorum de manu poſſeſſorum? ardua quæſtio, concluſio negatiua cum limitat.

Septimò, An procedat etiam ſi bona illa rurſus ad manus fiſci peruenerunt ante reſtitutionem in integrum obtentam?

Octauò, An procedat quando publica vtilitas contrarium ſuadet?

Nonò, An procedat, quando Princeps expreſſit, quod volebat reſtitutionem extendi etiam ad bona alienata?

Decimò, An procedat, quando bona iſta immediatè ad tertios poſſeſſores tranſiuerunt, non autem per manus Principis, vel fiſci, cum exemplis?

Vndecimò, etiam in ſpecie quid quando diſpoſitione ſtatuti bona iſta fuerunt applicata hæredibus occiſi?

Duodecimò, An procedat quando in forma reſtitutionis adſunt clauſulæ prægnantes, & quæ?

Decimotertiò, An procedat, ſi reſtitutio ex iuſta cauſa conceſſa eſt?

Decimoquartò, An hæc reſtitutio ſe extendat ad recuperationem etiam fructuum interim à poſſeſſoribus perceptorum?

Decimòquintò, Miſcellanea, quorundam quæſitorum ſingularium?

Articulus I.

1 AD primum, An ſcilicet † reſtitutus ex gratia recuperet ea bona, quæ nũquam habuit ante bannum, ſed poſtea durãte banno ad eũ ſpectare cęperunt?

Diſtingue duo Capita.

2 Primum eſt, † an recuperet ea quæ ad fiſcum tranſiuerunt, qualia ſunt ea, in quibus ſuccedit fiſcus, id eſt, quæ bannitus accipit ſed fiſcus capit, de quibus in l. in fraudem. in princ. ff. de iure fiſci.

Et conclude, quòd hæc bona bannitus reſtitutus recuperat. ita expreſsè tenet Salyc. in d. l. fin. col. penult. verſ. in bonis verò. C. de ſent. paſſ.

Et mihi placet clara ratione, quia reſtitutus in integrum etiam ex gratia recuperat ea omnia quæ fiſcus ſibi appropriauit, dummodo non alienauerit, vt dicam infra ex communi art. 4.

Et ratio rationis eſt, illaque multum attendenda,
3 quia cauſa amiſſionis † iſtorum bonorum ſolum bannum eſt, fiſcus enim nullam aliam cauſam allegare poteſt, qua dicta bona capere poſſit, niſi quia propter Bannum ad eum ſpectant; vel quia ingreditur, quaſi hæres ad bona ipſius banniti, quo fit, vt ſicut ſi mortuus reui-
4 uiſceret recuperaret omnia ſua bona, † vt Doct. communiter concludunt in quæſtione de Lazaro reſuſcitato, & in ſpecie Anch. & Abb. & alij in c. fraternitatis. de frigid. & maleſ. vbi Abb. num. 12. eum addit. Ioan. de Plat. Inſt. de cap. dimin. nu. 6. Io. de Amicis conſ. 68. num. 4. Fulg. l. iura, ff. de leg. & alij paſſim. Ita & bannitus eſſe, qui ante reſtitutionem erat quaſi mortuus recuperare illa debet, & hoc planè eſt.

5 Secundum caput eſt, † paulò difficiliùs, An reſtitutus ex gratia recuperet ea bona, quæ ad eum ſpectare cœperunt durante banno, & propter incapacitatem eius, ad alios gradu proximos tranſiuerunt.

Videtur, quòd ſic.

Primò, per l. 1. §. qui mortis, ff. ad Tertull.

Secundò, per l. ſi qua milit. §. 1. ff. ex quib. cauſ. maiores, &c.

Tertiò, quia regula illa quòd bannitus non recuperat bona alienata, non procedit, quando alienatio non manu Principis, vel fiſci, ſed immediatè ex diſpoſitione legis ad alios tranſiuerunt, vt dicam infra ex communi ſententia, art. 10. & 11.

Quartò, quia ita communiter videntur tenere Scribentes; Bart. in l. 1. in fine, ff. de contratab. & Bal. in l. ſi qua militi. §. 1. ff. ex quib. cauſ. Bart. & Paul. in l. ex facto, §. Iulianus, ff. de vulg. & pup. & idem in effectu vult Soc. ſen. in l. cognatis nu. 14. in fine, ff. de reb. dub. Bal. in l. vnica, § in nouiſſimo. verſ. ſin autem, num. 6. C. de cad. tol. & Bart. in tract. Minoric. nu. ... dicit ita fuiſſe diſputatum & deciſum, & Crot. in d. §. & quid ſi tantum. num. 19. ff. de lib. & poſth.

In contrarium eſt alia communis opinio, quam tenet Alber. in auth. idem de Neſtorianis. nu. 1. & ſeqq. & licèt non videatur ſe reſoluere, tamen cum iſta pertranſire videtur dum damnum concludit, quod hãc vidit communiter ſeruari. Com. in auth. idem eſt, col. 2. verſ. eſt & ſecũdus caſus, C. de bon. quæ lib. & Pariſ. conſ. 157. num. 46. & ſeqq. lib. 4. cum concord. qui loquuntur cum vſufructu filij, ſeu bonorum ad eum interim deuolutorum, quem non voluit à patre reſtituto recuperari poſſe. Alc. in l. ſi is qui pro emptore. num. 16. ff. de viue. Boſſ. in tit. de reſt. quæ fiunt à princ. poſt bellum, nu. 15. & idem in tit. de remed. ex ſola Clem. princ. dicens, quòd ita tenet Bart. in d. l. fin. col. 4. C. de ſent. paſſ. & quod ita ſe habet communis opinio.

Pro quo adducitur tex. qui videtur ad literam in l. interdicit. ff. de cond. & demonſtr. licèt Paul. de Caſt. intelligat illum, quòd loquatur in ſimplici indulgentia.

6 Reſp. Doctores ad hunc tex. † pluribus modis, dicit enim in primis Dec. in l. antepenult. quæ eſt 208. nu. 4.

ff. de

ff.de reg.iur. quòd ſeruus pœnæ, de quo in d.l.interdicit, licèt reſtitutus non tamen habilitatur.

Sed pace Dec. hoc videtur contra tex. in terminis in l.3. ff.de ſent.paſſ. & reſt. vbi æquiparat deportatum, & damnatum in metallum, quoad recuperationem iuris patronatus per reſtitutionem hanc.

Secundò reſp. Crot.in d.§.& quid ſi tantum. nu.19. quod damnatio in metallum eſt ſeruitus pœnæ, quæ efficit diuerſum effectum à deportatione, & Banno, vt per eum.

Sed illi quoque obſtat d.l.3. ff.de ſenten. paſſ. quæ eſt propriè in terminis noſtris.

Tertiò, reſp. Soc.ſen.in d.l.ſi cognatis.nu.14. in fine, quòd d.l.interdicit. non eſt amplius hodie in vſu, quia nouiſſimo iure nemo benè natus ſit ſeruus pœnæ, vt auth. ſed hodie, C.de don. inter vir. & vxor. & plenè Soc.præall.de intellectu huius legis interdicit.ibi.n.13.

Sed quicquid ſit æquiparatum d.l.3. adhuc ſtat.

Quid dicendum?

Ego quandoque fui in ea opinione, quòd poſterior ſententia, quam Scribentes communem vocant, eſſet etiam ſecurior,& tenenda per cõmunem concluſionem Bartoli,& aliorum,de qua dicam infra ſeq.art. in 2.inſpectione,& caſu. Qua communi opinione ſtante in illo articulo, opus eſt fateri etiam iſtam veriorem.

Sed quoniam ego in illo difficili articulo, ſum in alia ſententia contra communem, vt ibi dicam, videtur mihi in hac quoque in puncto iuris tranſeundum,cum prima opinione Bartoli, & aliorum pro ea allegatorum, qui videntur etiam numero pares cum tenentibus contrarium,& ideo ſecundùm hãc ſententiam in hac quoque difficultate iudicando, & conſulendo pertranſiri poteſt, præſertim quia ad d.l.1.§.qui mortis,ff.ad Tertull. non videtur poſſe commodè reſponderi.

7 Retenta tamen † ſecunda quam aliqui communem nuncupant, limita vt non procedat, quando Princeps hoc expreſſiſſet, videlicet vt reſtitutus etiam non quæſita ab eo, ſed tantum delata recuperaret,& ideo prudẽs aduocatus,vel in precibus,vel in forma literarum gratiæ faciet cõcipi verba ſic,& d.N. ad bona quæcunque tam quæ ante bannum habebat,quàm quæ poſtea delata de iure fuerint, quam etiam deferenda reſtituimus, & à quibuſcunque illorum poſſeſſoribus illa auocari mandamus & d.N. vnà cum fructibus reſtitui,&c. Hoc autem de expreſſione Principis ponit Boſſ.in d.tit. de reſt. quæ fiunt à priue. num.15.

8 Limita ſecundò, quando Princeps dixiſſet, quòd volebat bannum ita pro cancellato haberi,ac ſi nunquam bannitus fuiſſet, vt dicam inf. art.12.

9 Limita tertiò, ſing.† niſi id quòd interim ad bannitum pertinere cæpiſſet, fuiſſet ſub conditione relictum, quæ conditio poſt reſtitutionem euenìſſet, per tex.ſing. & expreſſum in l.Ariſto. ff.manum. teſtam.

Articulus II.

10 AD ſecundum, An ſcilicet per hanc reſtitutionem pater recuperet hæreditatem aui, quæ defuncto interim auo durante banno, ad nepotem pertinuit, illamque occupauit?

Diſtingue duos caſus.

11 Primus eſt, † qñ iſte pater fuit reſtitutus ante mortem aui,& hoc caſu, licèt videatur dubitari poſſe propter ſpem nepotis,quæ ad eũ iam pertinere cępit ſuper hæreditate aui,per id quod vult Bart.in l.2.ff.de decur. & Gloſ. in l.quid ergo, §.pœna grauior. ff.de infamib.

Tamen vera & communis concluſio eſt, quòd pater reſtitutus hanc quoque ſucceſſionem recuperet, Gloſ. in d.§.& quid ſi tantum, in verbo, eſſet, in fine, & ibi Bart. in num.10. & omnes, quos citabo infra in ſeq. caſu. & in ſpecie Galiaul. ibi num.56.

Et probatur clarè in l.1. §.fin. de contratab.

12 Et ratio clara eſt,quia † bona iſta aui nõ poſſunt adhuc dici alicui delata,niſi ſpe tantum,quæ ſpes nihil de iure operatur,& ideo nõ tranſmittitur,vt notũ eſt,&c.

Ad dubitationem reſp. vt per Bartol. d.§.& quid ſi tantum.num.10.& quamuis Iaſ.ibi,& poſt eum alij replicant,vt per eos,poteſt tamen defendi Bar.aduertendo quod ipſe conſiderat repræſentationem perſonæ, vt aduertit etiam Garzias & Soc.iun. ibi.

Secundò etiam reſp.ex mente Paul.de Caſt.in d.l.2. quòd in contrarium erat ius perfectè quæſitum ijs,qui in locum deportati ſubintrauerant. hic verò non,vt dicit Iaſ.præall.num.6.& iſta eſt vera reſponſio.

Tertiò etiam reſp. poteſt cum Ruyn. ibi numero 178.quod hic ideo reſtitutio patris trahitur ad bona aui in præiudicium nepotis,quia filius iura hæc ſuitatis acquiſiuit immediatè occaſione bãni,vnde ſublato banno,erit ſublatus quoque omnis eius effectus.

Quartò,& demum,cõfirmando hanc concluſionem
13 dico, quòd ſi reſtituto † patre filius reuertitur in poteſtatem eius,ergo non eſt amplius ſuus hæres auo,vt ſupra dictum eſt,& ſicuti alibi ſupra cõcluſimus, quod is qui reſtituitur reuertitur in poteſtatem patris, concludẽdum quoque eſt hic,quod iſte pater,qui erat bannitus, per reſtitutionem hanc reuertatur in poteſtatem aui,& fiat ei ſuus hæres,ſicut erat ab initio ante deportationem. Vnde ſequitur quod ſit impoſſibile,quòd non ſuus,& gradu remotior excludat ſuum gradum proximiorem tempore mortis aui, & ſic tenendum eſt omninò.

14 Secundus caſus eſt,† quãdo pater fuit reſtitutus poſt mortem Aui. & hoc caſu diſtingue duas inſpectiones, ſeu duos alios caſus.

15 Primus eſt, † quando nepos hanc hæreditatem adiuit,& apprehendit,& hoc caſu.

Videtur,quòd nihilominus ad hęc bona quoque trahatur reſtitutio patris, prout ſub indiſtincta concluſione admittit Crot. in d.§. & quid ſi tantum. num.161. & Georg. Natt. ſuper ſtat.exclud.fœm. quæſt.3. num. 14. admittens ſimpliciter regulam illam, quod reſti-
16 tutio † in integrum excludit ſequentem in gradu, per l.1.§.qui filium.ff.de contratab.& expreſsè elegantiſſimis rationibus defendit Gar.in d.§.& quid ſi tantum. num.128.129.130.& 131. & facit l.1.§. qui mortis, ff. ad Tertull.

Sed contrarium tenent alij magis communiter.Gl.in d.§.& quid ſi tantum.in verbo,emancipatus eſſet, in fine,& ibi Bartol.nu.10.& 11.in fi. Bal. col.penult. verſ. deinde videris. Paul.de Caſt.n.15.Soc.ſenior,nu.18.Iaſ. nu.58. in fi.& nu.61.Soc.iun.nu.14.Ruyn.nu.180. quo de communi. Galiaul.num.58. & communem fatetur etiam ipſemet Garz.ſub num.227.in fine.

Per regulam,quia ſemel hæres, &c.

Sed ad hanc regulam reſponſio patet ex l. ſed ſi ſiue. §.Papinianus.ff.de minor. quia reſtitutio in integrum,
17 & efficacia eius,† tollit ſubtilitatem iſtam iuris ciuilis, quod ſemel hæres, &c. Quæ regula ſpernitur etiam aliàs à iure ciuili, vt patet in auth. hoc amplius. C.de fideicom.

Ego puto æquiorem omninò primam ſententiam, veriorem autem etiam in puncto iuris arbitror, per communem concluſionem, quæ habet quod reſtitutio iſta trahitur ad bona alienata,quando alienatio immediatè à lege facta eſt, quia puta applicat ipſa lex bona banniti alicui perſonę,nam recuperãtur de manu iſtius ad quem tranſierunt,per hãc reſtitutionem, vt dicam ex communi opinione infra,q.10. & 11.

18 Retenta tamen communi,† amplia ſiue exemplifica, vt vſufructu bonorum interim ex hæreditate materna filio delatorum,nam ad illa non trahi reſtitutionem hanc patris dicit Bald. in auth.excipitur. circa princip. num.1. C.de bon. quæ lib. & Patiſ. conſilio 157.num. 47.lib.4.

Ll.

19 Limitatè contra, † vt procedat, quando iſte nepos veniret admittẽdus ex teſtamento aui, ſecus verò ſi ab inteſtato ſuccederet, nam hoc caſu reſtitutio trahitur ad hæc bona, etiam adita hęreditate ab inteſtato per nepotem, vt ſing. dixit Bellam. dec. 753. col. antepenult. verſ. ſed quod ſi ex perſona.

30 Sublimitando tamen, niſi nepos † iſta bona alienaſſet interim, vt per eum, verſicul. ſed ſi ſucceſſores.

Hanc limitationẽ in ſe mirabilem, quidem nimis tamen deſtructiuam concluſionis communis puto & ferè idem eſt, quod tenere contra communem, vnde vti periculoſam non amplector.

21 Secundus caſus eſt, † quando iſte nepos hæreditatem non adiuit, & interim pater reſtitutus fuit. &

Videtur, quòd hoc quoque caſu reſtitutio ad hæc bona non trahatur, prout vult Soc. ſen. in d. §. & quid ſi tantum. num. 18. Paul. de Caſt. nu. 14. Soc. iun. nu. 105. verſic. procedit, & Ruyn. numero 180. verſiculo, ex hoc fortè.

Ex eo quia beneficium abſtinendi ad incommodum filij non eſt in conſideratione, vt l. filius qui patri, ff. de vulg. & pupill.

Contrarium magis communiter, tenent alij, Bart. in l. 1. §. ſi filius. ff. ad Tertulli. & dicit Iaſ. in d. §. & quid ſi tantum. num. 61. in fi. quod ita eſt de mente Glo. ibi, Bellam. deciſ. 743. ſub numero 9. verſicu. item ſecundo, vbi pulchrè, & ſubtiliter, & Ruyn. conſilio 153. nu. 5. lib. 5. & in d. §. & quid ſi tantum. & Socin. iun. videntur magis inclinare in hanc ſententiam ęquitate attenta.

Ego breuiter teneo hanc ſecundam opinionem per ea quæ dixi in præcedenti caſu. Neque mouet, ſi cum Soc. iun. dicas, quod pater bannitus occaſione ſui banni aliquid realiter non amiſit, quia nihil ſibi competebat, niſi ſpe, quæ non attenditur in propoſito, vt diximus in primo caſu principali, vnde illa communis concluſio, de alienatione bonorum ex cauſa immediata de qua infra art. 10. non videtur procedere hic. Quia reſpon. quod imò, bannũ eſt cauſa immediata quare pater auo patri ſuo ſuccedere non poſſit quando ille moritur, & conſequenter eſt quoque cauſa immediata, quare hæc bona ad nepotem in gradu ſequentem deueniant, vt per ſe patet, quod autem bannum ſit immediatè cauſa huius damni quo ad patrem probatur, quia illo remoto hoc damnum remoueretur, quo caſu dicitur eſſe immediatum impedimentum, vt declaraui ſupra in prima
22 parte, q. 27. art. 4. Retenta hac opinione † modifica illam, vt licet non procedat, quando nõ fit adita hæreditas corporaliter à nepote, neque apprehenſa, eſt tamen ſaltem animo addita & ſic aditione iuris. Ita pulchrè Bellam. d. deciſ. 743. num. 9. verſ. ex iſta 2. parte.

Articulus III.

23 AD tertium, An ſcilicet † reſtitutus in integrum ex gratia recuperet poſſeſſionem rerum ſuarum ad manus alicuius peruentam?

Videtur quòd non, quia reſtitutio videtur præſupponere dominij amiſſionem, quia vltimum dandi ad do-
24 minum † refertur, §. ſic itaque. Inſt. de action.

Præterea aut iſtã poſſeſſionem amiſerat prius quàm banniretur, & tunc reſtitutio non plus debet reſtituere, quàm læſio abſtulerit. Aut durante banno, & tunc ſi caſu & fortuna, non immediatè ex cauſa banni, ſed ex accidenti, vnde &c.

Satis igitur videtur quòd reſtitutus recuperet actionem priſtinam, id eſt, rei vendicationem, ad poſſeſſionem illam de manu tertij ordinario iudicio recuperandam, non autem quod per reſtitutionem in integrum ad poſſeſſionem quoque immediatè reintegretur.

Sed contra eſt communis concluſio, niſi dominus de iure ſuo incontinenti docere poſſit iuxta regulas remedij recuperandi, & can. reintegrandæ, &c.

Ita Bald. ſing. in l. penult. num. 1. C. de capt. & poſtlim. reuerſ. & idem Bald. in l. 1. in fine. C. de appell. & idem voluit Gloſ. fin. in verbo, ignorantiam. C. vnde vi. Bald. in conſ. 145. num. 3. lib. 2. Bart. in l. ſi qua militi. §. 1. ff. ex quib. cau. maior. Afflict. ſi de feud. fuerit controuer. cap. in generali. num. 57. & ita teneas, quia quoque accidit in reſtitutione Iuſtitiæ.

Ad contraria reſp. ſic.

25 Ad primum, quòd verbum reſtituendi † etiam ad ſimplicem poſſeſſionem refertur, ſecundùm Thob. conſ. 89. num. 16. verſ. etſi forſan.

Ad ſecundum, quòd præſupponimus poſſeſſionem perditam fuiſſe durante banno, & credimus in dubio, quòd ſi ipſe bannitus non fuiſſet poſſeſſione rei ſuæ priuatus ad alium non perueniſſet, &c.

Articulus IV.

26 AD quartum; An ſcilicet † reſtitutus recuperet bona quæ prius habebat, & à fiſco occupata fuerunt? Et breuiter pone regulam affirmatiuam, quòd ſic. Text. eſt expreſſus in l. 1. & in l. fin. C. de ſent. paſſ. & ibi Gloſ. Bart. & omnes. & Doct. communiter in d. §. & quid ſi tantum, Affl. in tit. quæ ſit prima cauſa beneſ. amitt. in gloſ. 3. num 99. §. præterea. Alexand. in l. ſi marito. in princ. num 4. ff. de ſolut. matr. Vaſq. de ſucceſſ. reſol. lib. 1. §. 3. num. 4. Pariſ. conſ. 66. nu. 169. lib. 3. dicit ita omnes communiter, & indifferenter tenere. Rol. conſ. 45. num. 19. verſ. ſed maturè. lib. 4. cum concord. qui appellat hanc concluſionem communem theoricam. Ampliaturque hæc concluſio, vt procedat irreuocabiliter, id eſt, quòd bona recuperantur irreuocabiliter à reſtituto ex gratia, ſicuti ſi ex Iuſtitia reſtitutus fuiſſet. Nat. in conſ. 472. num. 21. per capit. felicis. §. verum, de pœn. lib. 6.

27 Limitatur è contra, † vt procedat, quando bona perueniſſent in fiſcum ex illo delicto aduerſus quod facta eſt reſtitutio, ſecus verò ſi ex alio delicto, vel cauſa ad fiſci manus perueniſſent, quia tunc non recuperarentur bona illa, quomodocunque facta fuiſſet reſtitutio, ita Ruyn. conſ. 31. num. 19. & 22. lib. 5.

28 Sed hæc limitatio ſublimitatur ex † peregrino conſilio Ioan. de Amicis, in conſ. 12. per totum, & primò, vt non procedat, quando licèt dominium eſſet apud Principem per prius, ex alia cauſa, poſſeſſio tamen fuiſſet apud Reſtitutum tempore ſui banni, & ſic ex illo delicto poſſeſſio quoque ad fiſcum perueniſſet, tunc enim reſtitutio trahitur etiam ad bona, quorum dominium erat apud Principem per prius ex alia cauſa. Ita Io. de Amic. d. conſ. 12. iuncto caſu, & benè lecto, de quo in princ. colum. 1.

Sed quo ad hoc primum dictum puto procedere, quo ad poſſeſſionem rei tantum, non autem quo ad dominium, quia aliàs plus reſtitueret reſtituentis, quàm læſio abſtuliſſet, contra naturam reſtitutionis.

29 Secundò ſublimitatur ex intentione † eiuſdem, niſi reſtitutio eſſet facta ex cauſa pacis, & ſic publicæ vtilitatis, vt per eum ibi num. 22. vbi de laudibus pacis, & ego dico, quòd hac de cauſa trahitur reſtitutio, etiam ad bona alienata in tertios poſſeſſores, vt dicam infra, art. 8. ſed non propterea puto veram declarationem; quia præſupponitur in limitatione quòd dominium non fuerit amiſſum ex cauſa banni, vnde reſtitutio ad recuperationem illius ſe extendere non poteſt.

30 Tertiò ſublimitatur † ſecundùm eundem niſi Princeps fuiſſet vſus verbo, integramente, vt ibi, num. 29. & num. ſeq. Sed neque hoc placet ratione prædicta, Tene ergo ſimpliciter limitationem.

31 Limitatur ſecũdò, vt procedat † ſi Princeps hoc in reſcripto expreſſerit, aliàs non. Ita Beto. cõſ. 191. n. fi. lib. 3.

Sed

Sed vel ipſe loquitur in Indulgentia, vbi eſt neceſſaria hæc ſpecialis expreſſio, vt dixi ſupra quæſt. 4. vel malè loquitur, & contra tex. expreſſit in dicta l. 1. C. de ſentent. paſſis. & d. l. ſi ſu. C. eod. & communem opinionem de qua ſupra.

32 Limitatur tertiò, niſi bona † fuerint præſcripta; quia tunc ad ea reſtitutio iſta non porrigitur.

Sed tu dic, quòd ad ea non porrigitur reſtitutio gratioſa, ſed bene poteſt bannitus reſtitui ex clauſula generali, propter neceſſarium impedimentum banni, & ſic recuperauit bona ſua ex iuſtitia, non ex gratia, ita declarat Bald. in l. ſi qua militi. §. 1. ff. ex quibus cauſ. maior.

Articulus V.

33 AD quintum, An ſcilicet, † Reſtitutus in integrum ex gratia, recuperet bona alienata à fiſco, & in primis, an precium illorum de manibus fiſci?

Videtur quòd non: Quia quo magis proni ſumus ad ſuccurrendum bānitis, damus illis maiorem delinquendi occaſionem, vt per Alexan. in dicto §. & quid ſi tantum. num. 122.

Præterea ea quæ fiſcus ſibi in eo reportauit, non veniunt in reſtitutione, vt dicit Pariſ. in conſil. 196. num. 196. in fine lib. 3.

Tertiò, quia ita tenet Alex. in dicto §. & quid ſi tantum. num. 122. verſic. tamen iſta plus placet, & hanc in practica ſeruari teſtatur Nel. in tract. de bannitis, in prima parte 3. temporis, num. 6.

In contrarium eſt communis Doctorum opinio. Ita firmat Bartol. in l. fina. num. 7. C. de ſentent. paſſ. Alber. in l. ſi debitor. numero 2. ff. quę in fraud. cred. Alc. dicto §. & quid ſi tantum. fatetur hanc eſſe veram, vt per eum ibi num. 122. & numero 124. & communiter tenere dicit Nell. pręall. numero 6. ſequitur Paul. Gril. de relax. carcerat. in tit. de benef. princip. quæſt. 5. & de communi teſtatur etiam Brun. in tract. de ceſſ. bonorum in 4. parte, quæſt. 16. num. 6. Pariſ. conſil. 2. num. 186. & ſeq. lib. 4. cum concord. per eum, & idem firmat Coſta in §. & quid ſi tantum. in 2. parte, num. 64. ff. de liber. & poſthu. & ita tenendum eſt in puncto iuris.

Primò, quia fiſcus eſt tanquam hæres, &c.

Secundò, quia poteſt dici quod precium loco rei ſuccedat. l. ſed etſi. §. item ſi. ff. de pet. hæred.

Ad contraria reſp. quòd ſtante illa ratione Alciati, huiuſmodi beneficia principum ſtrictiſſimè eſſent interpretanda, & non latè, prout omnes Doc. admittunt, & quantum ad obſeruātiam licet, hoc verum ſit, malus tamen vſus eſt attenta iuris diſpoſitione.

Præterea dici poteſt, quòd vbi in contrarium eſt vſus,
34 ibi dici poteſt, de iure contrarium † diſponi, vigore conſuetudinis, non legis ſcriptæ, & licet ius faciat, l. de quibus. ff. de legibus. erit tamen ius locale, quod alibi non ſeruabitur.

35 Retenta communi limita † niſi contrarium conſtaret de mente principis expreſsè, vel tacitè; Pariſ. conſil. primo, num. 26. & ſeq. lib. 4.

36 Limita ſecundò, vt procedat, † quando princeps vſus fuiſſet expreſsè verbo, reſtitutionis, vel reſtituendi, &c. ſecus verò ſi ſimpliciter rebāniuit. Nam licet rebannitio magis accedat reſtit. quàm ſimplici indulgētię, vt ſupra concluſum fuit, ſecundùm magis communem, & magis veram opinionem, tamen non trahitur hoc caſu ad recuperationem precij incamerati, ſicut traheretur expreſsè reſtitutio in integrum, vt per Nell. d. prima parte 3. temporis, num. 6.

Et pro hoc facit id quod dixi ſtatim, non ab vſu camerarum ipſorum principum recipiet ſignificationem hoc verbum, rebanniendi ſiue cancellandi bannum, ad notata per Doct. in l. de quibus. ff. de leg.

37 Limita tertiò, vt procedat quatenus fiſcus † fuit fact. locupletior ex iſto precio, aliàs non, ſecundùm Paul. Gril. præalleg. quæſt. 5.

Exemplumque eſt ſecundùm eos, quando per caſum
38 fuiſſet † ſubtractum furto precium fiſco, vel aliter ab eo perditum.

39 Cui incumbat hoc † onus probationis, factum vel nō eſſe factum locupletiorem, vide quę dixi ſupra in 2. parte. quæſt. 51. artic. 5.

Articulus VI.

40 AD ſextum. An ſcilicet recuperet poſſeſſione m bonorum alienatorum de manu † poſſeſſorū, qui à fiſco emerunt, vel quibus à principe fuerunt donata, vel aliter ad ipſorum manus peruenerunt?

Videtur, quòd ſic.

Primò, quia ita euenit in reſtitutione, quę fit ex iuſta cauſa & edicto prætoris, vt dictum fuit ſupra in prima parte, q. 31. num. 17.

41 Secundò, quia plus operari videtur aliàs † reſtitutio iſta, quam fictio poſtliminij, arg. l. cum duæ. ff. de capt. iuncta illa communi opinione, quod reſtitutus ex gratia recuperet vxorem, vt per Doct. §. quod autem. in fine. Inſtit. de cap. dimin. vt dixi ſupra, ergo ſi iure poſtliminij bona recuperātur de manu tertij poſſeſſoris, dominium quoque iure huius reſtitutionis.

Tertiò, quia ita voluit Card. in cap. quia diligentia, de elect.

In contrarium eſt communis omnium aliorum Doctorum. Bartol. in l. fin. numero 7. C. de ſentent. paſſ. & ibi Ang. numero 5. Fulg. numero 12. Bartol. in d. §. & quid ſi tantum, num. 12. Ang. num. 14. Bal. colum. pen. verſ. & inducitur. Aret. colum. 11. verſ. in eadem Gloſ. Cuman. numero 12. Socin. ſenior numero 18. & Ripa numero 82. Iaſ. numero 62. 63. & 70. cum concord. per eum. Soc. iunior num. 108. Galiaul. nu. 68. In. Crot. nu. 117. & Ruffinus nu. 180. Bal. in l. ſed ſi hac. §. quod ſi per pęnam. ff. de in ius voc. Iacob. de Belu. in l. fallacias. C. de abolit. & in cap. domino guerram, tit. hic finitur lex Corradi. Andr. de Iſernia in capitulo primo, in tit. de vaſallo decrepitæ ætat. num. 5. Affl. capit. 1. num. 11. tit. qui ſucceſſ. ten. Abb. Pan. in capitulo 1. num. 1. de paroch. & in cap. inter quatuor. num. 5. de maior. & obedientia vbi de communi, de qua etiam teſtatur ibi. add. in marg. & Felyn. ibidem. nu. 4. concord. Alciat. in dicto §. & quid ſi tantum, num. 121. de communi. Bero. in c. quæ in eccleſiarum, numero 147. de conſtit. Gomeſ. in ſuis tract. var. reſol. tom. 3. c. 13. tit. de tortura reorum, nu. 36. vbi plenè cum concord. Menoch. de recup. poſſ. remed. 10. nu. 100. Affl. in prælud. conſtit. regni. quæſtio. 25. num. 4. Caſſan. ſuper conſuet. Burgund. rub. prima, §. 5. numero 194. ver. & quoniam. Ioan. Tabien. in verb. gratia, numero 5. Nell. de bannit. dicta prima parte, 3. temp. quæſt. 11. circa finem. Petr. Gril. de relax. carcer. q. 4. de communi, etiam Brunus de ceſſ. bon. quarta parte, quæſtio. 16. numero quinto. & conſulendo Bald. conſil. 321. viſo lib. 4. Alex. conſilio 101. numero 6. & conſil. 190. numero 4. lib. 2. Calcan. conſil. 52. numero 31. & ſeqq. plenè Barb. in conſilio 43. colum. 3. verſ. ita dicam, lib. 2. Rol. plenè cum concord. innumeris conſil. 45. num. 4. & ſeqq. lib. quarto. Pariſ. conſil. 69. numero 165. lib. 3. Menoch. plenè conſil. 103. in 2. dubio, numero vigeſimoquinto, de communi, & magis communi. Cęphal. conſil. 395. numero nono, libro tertio, vbi pluries de communi. Bellam. deciſ. 743. numero 6. & 7. & ſeq. plenè cum rationibus. Grammat. deciſ. 103. numero 119.

Quæ concluſio ab omnibus probatur per text. aureum, in c. quamuis, de reſcript. in 6. in fine, dum ibi dicitur, quòd reſtitutio nunquam intelligitur conceſſa cum præiudicio tertij.

Item per diſpoſitionem l.bene à Zenone.C.de quadr. præſcript. vbi emens à fiſco ſtatim eſt ſecurus.

Tertiò, quia actus, quando retrotrahitur non in præ-
42 iudicium aliorum, ſed eorum duntaxat, † qui actum faciunt, vt latè per Tiraquel. multa ad hoc congerentem de vtr.retr.in prima parte, §.1. Glo.10.numero 71. & exemplificantem in genere in reſtitutione de qua agimus.

Ad contraria reſpon.eleganter, & primò ad primum, quod ratio differentiæ inter reſtitutionem competen-
43 tem ex edicto prætoris, & iſtam, illa eſt, † quia illa à primordio competebat ipſi læſo, vnde ſi quid alienatum fuit, fuit alienatum contra ius iam competens, hæc verò non ſic, quia pendet ſemper à mera gratia principis, vnde &c.

ita pulchrè declarat Bal.in d.l.fi.num.6.& Paul. de Caſt.in d.§.& quid ſi tantum.n.15. & ſentit etiam ſubtiliter eam ſolutionem Bellam. deciſ.743.nu.9.verſ.vel poteſt dici. & ita etiam declarat Bero.conſ.60.num.19. verſ.aut leg tur.lib.3.

44 Ad ſecundum reſp.quòd ius poſtliminij, † ex eo fingit retro, etiam ad bona alienata ernenda de manibus tertij poſſeſſoris, quia ſtatus ipſius captiui fuit interim in ſuſpenſo, vnde ſi redit fingitur nunquam abfuiſſe, ſecus verò accidit, in bannito reſtituto, quia interim ſtatus eius non fuit in ſuſpenſo, ſed imò pro mortuo habitus omnimodo fuit, adeo quod per reſtitutionem dicitur fieri nouus homo, vt ſupra dixi, ideo &c. & ita eleganter declarat Galiaul. in dicto §. & quid ſi tantum, numero 64. verſicul. breuiter, & ante enm Port. Inſtit. quibus modis ius patriæ pot. ſol. in princip. numero 18.

Concluſio ergo eſt, quòd reſtitutus non recuperat ea, quæ fiſcus alienauit de manu tertij poſſeſſoris.

45 Ampliaturque † vt non recuperet etiam nomina debitorum ſi à fiſco data fuerunt, alicui exigenda, ita poſt Rayn.conſil.22.col.1.lib.5. Brun.de ceſſ.bon.in quarta parte, q.16.num.5.in princ.

46 Limitatur † econtra multipliciter, & primò quando bona à principe, ſiue à fiſco alienata non eſſent ad eum ante alienationem deuoluta, puta, quia non ipſo iure, ſed per ſententiam in eo loco bona fiſco deuoluerentur, nam tunc ſi reſtituatur bannitus, recuperat etiam iſta bona, vt notanter inquit Afflict. in cap.primo, de vaſal. decrepitæ ætat. nu.32. limitant in hoc caſu etiam l.bene à Zenone, C.de quadr.præſcriptio.& ſequitur plenè Grammat. deciſ.105.num.18. dicens, quòd poſſit hoc caſu reſtitutus agere contra tertios poſſeſſores rei vendicatione, non obſtante l.bene à Zenone. quod eſt notandum.

47 Limitatur ſecundò, vt non procedat † indiſtinctè, quando bona iſta ad fiſcum reuerſa ſunt, videlicet, quòd ſucceſſit illi cui vendiderat illa vel donauerat, hoc enim caſu ſi tempore reſtitutionis bona iſta à fiſco non erant adhuc reacquiſita, ſed poſtea; bene verum eſt, quod ad ea non trahitur reſtitutio, ſi verò tempore reſtitutionis erant ad fiſcum rurſus reuerſa, & ab eo poſſidebantur, ſecus. Ita colligo ex Afflicto poſt Iſern. ibi in capitulo primo, de vaſall. decrep. ætat. nu. 33. in fine. & hanc limitationem poſſes etiam ponere pro limitatione ampliationis huius concluſionis, de qua ſupra prox.

48 Limitatur tertiò, niſi publica † vtilitas contrarium ſuaderet, vt dicam plenè infra art.8.

49 Limitatur quartò, niſi princeps † expreſſiſſet, quòd ad bona etiam alienata porrigi volebat reſtitutionem, vt dicam infra art.9.

50 Limitatur † quintò, niſi bona iſta immediatè ad tertios poſſeſſores perueniſſent, vt dicam plenè infra art. 10. & 11.

51 Limitatur † ſextò, niſi clauſulæ prægnantes adeſſent in reſtitutione, &c. vt plenè dicam infra art.12.

52 Limitatur † ſeptimò, niſi reſtitutio ex iuſta cauſa conceſſa eſſet, vt dicam infra art.13.

Articulus VII.

53 AD ſeptimum, An concluſio † ſupra ſcripta procedat, etiam ſi bona illa rurſus ad manus fiſci peruenerunt poſt reſtitutionem obtentam?

Et quòd ſic. Andr. de Iſern. ſingul. in c.1.in fine, de vaſall.decrep.ætat. Claud. de Seyſello in d.§. & quid ſi tantum, & ibi Galiaul.nu.63.

Arg. l. ſi mandauero. §.is cuius, ff.mand. cum alijs ſimilibus per Iſern.præall.per l.cum ſeruus, & ibi Bart. ff.de adim.leg.& l.ſi ante. & ibi Bart.ff.ad leg.Falc.

Sed quid ſi ante reſtitutionem?

Videtur quòd idem ſit, pro vt ſentiunt Galiaul. & Claud.præallegat.allegantes Andr.de Iſernia præallegatum, per dictam l.cum ſeruus.

Contrarium in hoc defendit, & bene meo iudicio Emanuel Coſta in d.§. & quid ſi tantum. ſub numero quadrageſimoquinto, verſic.verùm, vbi dicit quòd Iſer. & Præpoſ. ibi non loquuntur in caſu hoc, ſed in primo quando ſcilicet poſt reſtitutionem obtentam, bona ſunt ad fiſci manus reuerſa. & licèt Eman. hoc non dicat, Afflict. ibi ita clarè tenet, vt ex eo colligo ego, & dixi ſupra art. præced. ad finem limit. ſecunda, & hoc puto verius.

Quia ceſſat hoc caſu fundamentum communis concluſionis de qua in præced.art. videlicet de præiudicio tertij, & de c.quamuis. de reſcrip.in ſexto.

Articulus VIII.

54 AD octauum, An ſcilicet † procedat prædicta concluſio negatiua, quando fieret reſtitutio ob publicam vtilitatem?

Et breuiter, quòd non, & quod hoc caſu reſtitutio hæc trahatur etiam ad bona alienata, tenêt omnes Doctores communiter. Bart.in l.quæcunque.num.4. C.de fide inſtru.lib.10. Bald.in tit.de pace Conſtant. col.9. verſic.priuilegia omnia. Aretin.in dicto §.& quid ſi tantum. colum.11. verſic.præterea qua ratione. Socin.ſenior ibi num.18. Iaſ.num.79. & 80. & num.81. & 82. Galiaul. num.73. Ioann.Crot.num.18. verſic.fallit.& 3. Afflict.dicto cap.1.de vaſallo decrepit. ætat.num.30. & in cap.1.tit. hic finit. lex Corrad. verſic. minus obſtat. libro ſecundo. & idem deciſ.361.col. prima, & ſeconda per totum, & etiam ſeq. Gabr.lib.3.concluſ.3. de iure quæſito non tollen.concluſ.2.num.16. Boſſ.in tit. de remed. ex ſol.clem.princip.num.12. Abb.in cap. 1.num.1.de paroch. Alciat. in l.plus eſt in reſtitutione. num.7. ff.de verb. ſignif. Pariſ.conſilio primo, num.47. libro 4.cum concord. Port. Imol. conſil.48.num.8. & conſil.49.num.8.lib.1. Menoch. de recup. poſſ. remed. 10.num.111.

Per l.certa forma, C.de iure fiſci.lib.10.

Et per l.venditor, §. ſi conſtat. ff.com. prædiorum. & notatur per Aug.in l.fin. C.de fid.inſt.lib.10.

55 Et ratio eſt, quia princeps † poteſt cauſa publicæ vtilitatis auferre etiam res priuatorum. l.princeps. ff. ne quis in loco publ. Aug.in l.bene à Zenone, C.de quadr. præſcript.

Facit etiam l.item ſi verberatum, §.1. ff.de rei vendic.& l.huius, ff.eod.

Exempla autem huius concluſionis plura afferuntur.

56 Et Primò vnum eſt † ſi princeps hoc dixerit, & expreſſerit, videlicet, quòd ob publicam vtilitatem reſtituit, Ita Affl. in d.cap.1.nu.30 de vaſ. decrepitæ ætatis. qui dat hanc cautelam, vt in precibus hoc exprimi debeat ab ipſo bannito, & princeps in reſcripto hoc expreſsè dicat.

Alte-

57 Alterum exemplum eſt, ſi propter Pacem † haben-
dam bannitus reſtituatur, cauſa enim pacis & quietis
publicæ vtilitatis dicitur, ita Bal. in tit. de pace Cõſtan-
tiæ. in verbo, priuilegia, Aret. in d. §. & quid ſi tantum,
colum. 11. verſic. præterea. Iaſ. ibi. num. 79. 80. 81. 82.
Nell. in tract. de bann. prima parte tertij temp. quæſt.
11. Petr. Gerard. ſingul. 11. Boſſ. in tit. de proclam.
quod ſit bon. publ. num. 16. verſic. pro affirmatiua,
Menoch. de recup. poſſeſſ. remed. 10. num. 111. cum
concord. Bero. in cap. quæ in Eccleſiarum, num. 147.
de conſtitut. & idem in conſ. 76. num. 110. & ſequen.
libro primo. Por. Imol. conſil. 48. numero 8. & conſ. 43.
numero 8. libro primo. Roland. conſ. 45. numero 33.
lib. 4. & conſil. 1. num. 118. & ſequen. libro tertio. vbi
plenè cum concordan. & Excellentiſ. D. Burſat. conſ. 54.
num. 15. cum concord. lib. 1. & Afflict. deciſ. 361. co-
lum. 1. & 2.

58 Et probatur, quia bonum pacis, † eſt bonum com-
mune omnium hominum, ne dum ciuitatis, & de lau-
dibus pacis Bald. eleganter in tit. de pace Conſtant.
in §. fin. & poſt eum Ioan. de Amic. conſilio 12. nu-
mero 22.

59 Hoc tamen exemplum ſubintelligunt aliqui, † vt
ita demum procedat, ſi pax aliter haberi non poſſit,
aliàs non, Socin. ſenior in d. §. & quid ſi tantum, nu-
mero 18.

Alij etiam ſubintelligunt, vt ita demum procedat,
60 † ſi Princeps dixerit, quòd propter pacem habendam
in integrum reſtituebat, vel quòd cauſa pacis hoc fe-
cit, & ſic in ſumma, quòd clarè conſtet, Principem hac
de cauſa feciſſe, aliàs ſecus. Iaſ. in dicto §. & quid ſi
tantum. num. 82. poſt Nellum in prima par. 3. temp.
quæſt. 11. & Boſſ. in tit. de remed. ex ſola elem. princ.
num. 12. qui dicit, quòd Princeps in hoc debet ani-
mum ſuum declarare.

Sed aduerte, quia circa id videntur iſti difficultatem
61 vnam implicare; † Dicũt enim, Aut hoc Princeps non
exprimit, & tunc etiam ſi aliter pax haberi non poſſit,
reſtitutio tamen ad bona alienata non extenditur, Aut
exprimit, & tunc non commodum ipſius pacis, ſed
voluntas ipſius Principis hoc operabitur. & ſic iſta li-
mitatio nunquam locum habebit in hoc exemplo. ita
Socin. iun. præalleg. numero 122. & videtur etiam de
mente Iaſ. ibi, & Anton. Gabr. in dicto tit. de iure
quæſito non tollen. concluſ. 2. numero 17. Saluando ta-
men limitationem potes dicere, pluribus modis. Et
primò, quòd quando Princeps hoc exprimit, non di-
citur ſola voluntas Principis quòd reſtitutio trahetur
ad bona alienata, ſed inducta ad hoc ex cauſa publi-
cæ vtilitatis, quam arbitratur conſiſtere in conſecutio-
ne pacis, & quietis.

Secundò, quòd etiam ſi diceretur hoc præcipuè ope-
rari voluntas Principis, tamen ſecundùm opinionem il-
lorum, quòd voluntas Principis ſola, & nulla non fa-
ciant trahi reſtitutionem ad bona alienata, ſed indu-
cta ad hoc ex cauſa publicæ vtilitatis, multum opera-
bitur cauſa pacis, ad oſtendendum, quòd Princeps mo-
tus fuit non motu proprio, ſed ob bonum publicum
pacis ad auferendum alteri dominium rei ſuæ.

Tertiò, quòd quando Princeps exprimit, ſe moueri
ex cauſa pacis ad reſtituendum, dico quòd non expri-
mit quòd velit reſtitutionem trahi ad bona alienata,
ſed cauſa pacis à Principe expreſſa hoc operatur, & ſic
non eſt vel inſufficiens, vel ſuperflua, vt moderni alle-
gati dicebant.

Et per hæc non puto neceſſarium id quod dicit Me-
noch. in conſ. 103. in ſecundo dubio, videlicet, quòd
62 † neceſſarium ſit Principem exprimere quòd velit
propterea reſtitutionem trahi ad bona alienata, vel
quòd concluſio communis de qua in ſeq. artic. non ſit
vera.

63 An autem Pax habeat † vim ſimplicis Indulgentiæ,
vel reſtitutionis, reperio Corſett. in tractatu de priui-
leg. pacis à nu. 12. dicentem, quòd habet vim reſtitu-
tionis.

64 Retenta autem communi concluſione † cum ſuis de-
clarationibus, limita & intellige omnia prædicta, quòd
emptores iſtorum bonorum poſſunt conuenire fiſcum
de precio, & illud recuperare, Bar. in l. quęcunque. C. de
fide inſtrumen. lib. 10. Angel. in l. Senatus. ff. ad Syllan.
Dec. in c. ſi. col. 3. verſ. & ampliatur. de conſtit. refert &
ſequitur Menoch. conſ. 103. nu. 30.

Articulus IX.

65 AD nonum, An † prædicta concluſio negatiua pro-
cedat, quando princeps expreſſit, quòd volebat
reſtitutionem trahi ad bona alienata?

Communis cõcluſio Doctorum iſta eſt, quòd ſi prin-
ceps ex cauſa hoc faciat, talis reſtitutio etiam ad bona
alienata extendatur. Angel. in dicto §. & quid ſi tan-
tum. nu. 14. dicens quòd ita fuit olim appoſitum in capi-
tulis pacis inter Papam & Peruſinos, & ibid. Socin. ſe-
nior num. 18. Galianl. num. 68. in fine. Andr. de Iſer.
in d. cap. 1. numero 5. de vaſallo decrep. ætat. num. 3.
Afflict. in titulo hic ſi. lex Corradi. verſic. 6. noto. nu. 34.
& idem vult Abb. in cap. 1. nu. 1. de paroch. & conſi-
lio 84. numero 3. iuncto verſic. fina. Felyn. in capit. in-
ter quatuor. numero 6. de maior. & obed. Ioan. de Sel-
ua in tractatu de benef. part. 3. quæſtio. 31. per totum.
Ioan. de Platea Inſtit. de capit. dimin. num. 6. Rolan. à
Valle conſil. 45. num. 21. & 33. lib. 4. de communi Vi-
uius in verbo, princeps, verb. bannitus. & pleniſſimè D.
Burſat. conſil. 54. num. 14. libro primo. vbi de magis
communi.

Et ratio eſt ſecundùm iſtos, quia quando prin-
66 ceps † ita vult de eius voluntate amplius diſputandum
non eſt, vt per Iſern. d. cap. 1. num. 3. de vaſal. decrep.
ætatis, & in mag. & latè per Dec. in conſil. 33. col. prima,
& plenè per Pariſ. conſil. primo. nu. 43 46. & 52. & ali-
bi lib. 4.

67 Intelligendo tamen (vt prædixi,) dummodo † prin-
ceps ex aliqua iuſta cauſa moueatur, prout de commu-
ni, quo ad hoc teſtatur Soc. iun. in d. §. & quid ſi tan-
tum. nu. 109. & pleniſſimè cum concord. & pro com-
muni, & magis communi D. Burſat. conſil. 54. num. 17.
& 18. vbi latè lib. primo.

68 Cauſa autem hæc, an in dubio præſumatur, † an ve-
rò exprimi debeat à principe. Doctores communiter
dicunt, quòd in dubio præſumitur, quod princeps ex iu-
ſta cauſa motus fuerit, vt per Socin. iun. præalleg. num.
110. & hanc eſſe communem ſententiam infinitis pe-
nè authoritatibus deducit Vaſq. contr. Illuſt. lib. 1. cap.
25. nu. 17.

69 Et ſtante hac communi ſententia † apparet, quod
non eſt neceſſaria expreſſio cauſæ in ipſis literis gratio-
ſis, prout volebat Menoch. conſilio 103. in ſecundo du-
bio, vt dixi in præced. art. & quod ſuperflua eſt etiam
70 cautela, quam dãt † aduocatis. Affl. in capit. 1. tit. hic ſi.
lex Corradi. verſic. 6. noto, num. 34. & ibidem in verſic.
ſint ergo cauti, &c. vt ſcilicet faciant apponi, quod prin-
ceps vult reſtitutionem extendi ad bona alienata, &
hoc ex cauſa publicæ vtilitatis, & quod aliàs princeps in
foro conſcientiæ peccat, ſi ſine cauſa faciat, poſt Affl. &
Iſern. vbi ibi, tradit Boſſ. in præalle. tit. de remed. ex ſol.
alien. princ. num. 23.

Hæc autem quæ dixi, de cauſa, qua moueri debeat
princeps, & quam etiam exprimere debeat ſecundùm
aliquos, intellige & declara notabiliſſimè, vt ſcilicet pro-
71 cedat quo ad hoc. vt Tertius † poſſeſſor de cuius manu
bona auferuntur, non poſſit reclamare contra ipſum
principem, neque eum conuenire pro precio, & inquie-
tare, ſi fortè titulo oneroſo ad manus eius bona perue-
nerunt, non autem quo ad hoc, vt non poſſit inquietare,

vel impedire ipſum reſtitutum ſua bona recuperantem,
& apprehendentem, quia quo ad eum, poſtquam prin-
ceps ita voluit, vel cauſam appoſuerit vel non, non re-
fert, quia nihilominus bona recuperat, vt ſing. declarāt
Soc. iun. d. §. & quid ſi tantum. num. 120. & Ruyn. conſ.
21. num. 9. lib. 5. dicentes, quòd ita verè loquitur Card.
in d. cap. quia diligentia. de elect. & hoc idem quod iſte
tertius poſſeſſor habet regreſſum contra fiſcum vel prin
cipem, non autem contra reſtitutum, vult Crot. in d. §.
& quid ſi tantum, num. 120. verſ. tenendo, &c.
72 Sed iuxta hoc dubitari poteſt † quid ſi princeps non
reſtituit precium emptori, an propterea reſtitutio in in-
tegrum quo ad bona alienata nulla ſit, & quod non, te-
net Luc. de Pen. in l. fina. colum. 18. C. de locat. præd.
lib. 11. & illum ſequitur Affl. ſuper conſt. regni in præ-
lud. q. 4. nu. 8. Quod eſt diligenter notandum.
Quinimò vnum magis notabile verbum defendit
Eman. Coſta, in d. §. & quid ſi tantum. in 2. parte. num.
63. verſicu. cum reliqua, & nu. 64. & 65. videlicet, quod
73 quando reſtitutus in integrum non poteſt habere re-
greſſum pro precio rei ſuæ contra fiſcum, quia vel alie-
nauit titulo lucratiuo, vel eſt nimis durus aduerſarius,
vel quia magis intereſt habere rem, quàm precium,
tunc poteſt bona ſua de manu poſſeſſorum eruere, & ita
tenet ipſe, & reſpondet ad l. bene à Zenone. C. de quad.
præſc.
Sed quia ego non admitto hoc dictum, quia eſt dire-
cto contra communem ſententiam, de qua ſupra artic.
6. ideo, neque referre volui ſupra pro limitatione con-
cluſionis principalis in d. 6. artic. quia hoc erat deſtrue-
re concluſionem principalem.

Articulus X.

74 AD decimum, † An ſcilicet reſtitutus recuperet ēt
bona alienata, quando alienatio fuit facta potiùs
à lege, vel ſtatuto, quam ab ipſo fiſco vel principe, & ſic,
vt dicunt Doct. immediatè bona hæc peruenerunt ad
manus iſtorum poſſeſſorum abſque aliqua appræhen-
ſione facta vel facienda per ipſum fiſcum.
Breuiter concluſio omnium, nemine diſcrepante, eſt,
quòd ſic. & iſtam tenent omnes Doct. vbique commu-
niter. in ſpecie verò Bald. in l. fina. num. 6. verſ. ex præ-
dictis. C. de ſent. paſſis, & ibi Fulgoſ. nu. 13. Bald. in di-
cta l. ſed ſi hac, §. ſi quis pœnam, in fine, ff. de in ius vo-
cando, & dicit quod hæc eſt veritas. Idem Bald. in l. ſi
pater filium. ff. de adopt. & ibid. Ang. nu. 1. Iacob. de
Beluiſ. in l. fallaciter. C. de abol. Pau. de Caſt. in l. inter-
cidit, ff. de cond. & demonſtr. Aret. poſt longam diſpu-
tationem ita demum firmat, licet ſub verbo, fortè, in d.
§. & quid ſi tantum. colum. 11. verſ. item dicta conclu-
ſio, alìàs verſ. 2. adde text. & ibi Fortun. Garzia nume-
ro 232. Galiaul. numero 71. verſ. ſecundo. Ioan. Crot.
numero 118. Ruyn. numero 181. ver. item d. concluſio,
Andr. de Iſern. in d. tit. de vaſallo decrep. ętat. numero
4. verſ. veriùs videtur. ex cuius verbis colligitur etiam
pulchra ratio. Afflict. in d. capit. 1. de vaſallo decrep.
ætat. numero 23. licet ſub numero 26. non videatur vel-
le recedere. Idem Affl. in capit. 1. verſiculo 6. octo. nu-
mero 1. tit. hic fin. lex Corrad. Alex. in addit. ad Bartol.
in l. 1. § ſi quis vltro. ſub numero 1. ff. de quæſtion. Por-
tius Inſtit. quibus mod. ius patr. pot. ſol. in princ. num.
14. Anchar. in c. quamuis, verſ. ex prædictis, de reſcrip.
in 6. & in conſ. probata tanta, quod non allegatur fide-
liter, & ibi exemplum. Felyn. in c. inter quatuor, verſ.
limita. num. 4. de maior. & obed. Bald. in d. cap. 1. hic
fin. lex Corrad. num. 17. Io. Lecirier, in tract. de primo-
gen. lib. 1. q. 14. num. 11.
Et conſulendo Ang. in conſilio 401. num. 4. in fine,
num. 5. Petr. autem Anguſciola. conſil. 47. princ. iuncto
fine. Natta conſil. 470. num. 21. & in conſilio ſeq. Pariſ.
conſil. 1. num. 47. lib. 4. Rolan. à Valle conſil. 45. num. 25.
vbi plenè libro 4. & num. 32. & excell. Burſat. in conſilio
54. numero 26. & ſeqq. libro primo. & poſt diſputatio-
nem Bellam. deciſ. 743. per totum & 743. & de commu-
ni teſtantur Felyn. d. cap. inter quatuor. num. 4. & Nat-
ta d. conſil. 470. num. 21. & Illuſtriſſimus Cardin. Alba-
nus conſil. primo, numero vigeſimo, & dicit Natta præ-
allegat. non eſſe in iudicando, & conſulendo ab hac di-
ſcedendum.
75 Et facit pulchra ratio, ſecundùm Doctor. † quia cau-
ſa redit ad non cauſam, per hanc reſtitutionem in inte-
grum, & conſequenter ſi cauſa acquiſitionis fuit ban-
num, & iſtud per reſtitutionem in integrum, ita tol-
litur, vt ſi nunquam fuiſſet, ipſe quoque effectus banni
tolli debet, & non minus recuperari debent bona, ſi ad
alios non priuilegiatos ipſo iure bona deuoluta ſunt,
quam recuperati poſſunt ſi ad manus fiſci, qui priuile-
giat. eſt perueniſſent, vt de ſe patet, ſed vtique ſi ad ma-
nus fiſci perueniſſent, recuperarentur de manibus eius,
vt dictum fuit ſupra artic. 4. ergo & hoc caſu vel multò
magis, & nihilominus recuperabuntur.
Facit etiam alia pulchra ratio Illuſtriſſimi Card. Al-
bani ad l. ſed ſi mors. num. 7. de donat. inter vir. & vxo.
76 videlicet, quod quando ius, † competit alicui ex ſolo
impedimento & inhabilitate alterius, ſi reſtituatur ille
à principe, poteſt etiam cum præiudicio illius iuris ter-
tio quæſiti quod ſuum eſt recuperare, & inquit, quod
hæc eſt ſcriptorum ſententia. poſt Brun. conſ. 5. num. 7.
cum concordan. per eum, & eſt elegans ratio, & tanto
viro digna.
77 Sed difficultas, † videtur conſiſtere & ſimul vtilitas
etiam huius diſputationis, & concluſionis, in exemplis
illius, & quando bona bannitorum dicantur immedia-
tè, vel mediatè ad tertios poſſeſſores deuoluta.
Et licèt multa afferātur exempla, quæ inf. ſubiiciam,
velim tamen præmittas quandam meam regulam cir-
78 ca hoc, † quæ fortè nūquam te decipiet, videlicet, quod
quoties bona banniti non ipſo iure ad fiſcum, ſed ad ip-
ſos tertios poſſeſſores propter bannum eius ſpectare in-
cipiunt ex diſpoſitione iuris communis, vel municipalis,
tunc dicuntur ad manus illorum poſſeſſorum imme-
diatè perueniſſe. Hoc præmiſſo,
79 Primum exemplum † eſt, quando bona banniti ad
hæredes illius deuoluta ſunt, ex diſpoſitione iuris, &
ideo ab eis occupata fuerunt, videlicet à filiis, fratribus,
&c. tunc enim de manibus illorum abſque dubio recu-
perari poſſunt. text. eſt in l. fin. C. de ſent. paſſ. & ibi
Bald. numero 6. & pulchrè Fortu. in §. & quid ſi tan-
tum. num. 238.
80 Secundum exemplum eſt, † in iure patronatus, quod
per hanc reſtitutionem in integrum recuperatur. text.
eſt expreſſus in l. ſiue patronus, ff. de iur. patr. in l. ſed ſi
hac, §. ſi per pœnam. ff. de in ius voc. & in l. 1. ff. de ſent.
paſſis. Cyn. Angel. Alexand. & Aret. in dicto §. & quid
ſi tantum, & poſt eos Rolan. à Valle conſil. 45. num. 32.
libro 4. & Ruyn. conſil. 153. num. 5. lib. 5. quicquid dicat
Imol. in d. §. & quid ſi tantum, quod in d. §. ſi per pœ-
nam. ſuſpendebatur, non extinguebatur ius patrona-
tus, quomodo enim reſponderit ad dict. l. 1. ff. de ſent.
paſſ. &c.
81 Tertium exemplum eſt, † ſi ex diſpoſitione legis,
maritus conſequatur bona, & dotem vxoris bannitæ,
nam ſi illa poſtea reſtituatur in integrum à principe, re-
cuperabit etiam bona propterea marito ſic immediatè
quæſita. Felyn. in d. capitulo inter quatuor. num. 5. de
maior. & obed. & Galiaul. in d. §. & quid ſi tantum. nu-
mero 72.
82 Quartum exemplum eſt, † ſi bona feudalia, vel em-
phyteutica, (quæ hoc caſu æquiparātur ſecundùm Bel-
lam. deciſ. 743. nu. 9. in fine) ad dominum, vel eccleſiam
ex cauſa banni reuerſa ſint, nam vaſallo vel emphyteu-
ta in integrum reſtitutis, bona hæc ab eis recuperabun-
tur de manu domini, vel eccleſię. Feun. in d. c. inter qua-
tuor.

ſuor.num.5. Iſer.d.cap.1.nu.5.de vaſſal.decrep.æta. in add.Garzia in d.§.& quid ſi tantum.nu.234.& ibi Galiaula nu.72. & concord.ſupra q.6.Bart.

83 Et notes quod hoc regulare eſt,† quia regulariter huiuſmodi bona non tranſeunt in fiſcum, ſed vel ad dominum,vel ad filios, vel fratres banniti iuxta formam inueſtituræ reuertuntur.Cla.plenè in §.emphyteuſis.q. 29.poſt Bartol.in l.vriuri iuraudi.§.fin.ff.de oper.libertorum.

84 Limita niſi feudum † alterum tranſlatum fuerit, Afflic.in cap. 1. verſic.& bona. numero 127.de vaſallo decrep.æta.& probat Rolan.d.conſilio45. nu.11.lib.4.

85 Limita † ſecundò,niſi feudum de ſui natura perderetur per damnationem, & reconſolidaretur dominio directo, tunc enim non recuperaretur ſecundùm Bellam.d.dec.743.col.pen.verſic.4.ex eadem.

86 Quintum exemplum eſt in patria † poteſtate, nam illa recuperatur per reſtitutionem in integrum.tex.expreſſus in l.fioal.C.de ſeutent.paſſ.& ita exemplificaur Alexan. in d.§.& quid ſi tantum.num.19.& For. Garzia.ibid.num.252. poſt Iacob. de Beluiſ. in l.fallaciter. C.de abol.

87 Sextum exemplum eſt,† quando aliquis amiſit vel locum,vel collegiũ,vel vocẽ, vel prærogatiuam aliquam, quæ ad ſequentes in ordine deuenit,nam ſi reſtituatur in integrum etiam ex ſola clementia principis, ſicut ſi ex iuſta cauſa aduerſus bannum reſtitueretur prærogatiuæ & loca iſta recuperãtur,etiam ſi alij in gradu proximi illorum poſſeſſionem nacti fuerint.Ita Fortu.Gar. in d.§.& quid ſi tantum.numero 235.exemplificans in Cardinalibus priuatis tempore Papę Iulij Secundi, & reſtitutis à Leone Decimo.

Sed quia contrarium facit doctrina Bart.in l.2.ff.de decur.dic vt dixi pleniùs de hoc ſupra,q.6.

88 Septimum exemplum eſt,† ſi ſtatuto caneſtur, quod contra bannitum poſſit offenſus impunè ſe vindicare, tunc enim dubitari poteſt,an reſtituto bannito, offenſus poſſit amplius ſe vendicare,an verò bannitus recuperauerit ius ſuæ defenſionis alteri quæſitum.

89 Sed in primis aduerte,† quòd hoc ſtatutum non videtur valere tanquam inductiuum peccati mortalis,ad not.per Bar.& omnea in l.omnes populi. ff.de iuſ. & iure.& in c.eccleſia S.Marię. & in c.quæ in eccleſiarum. de conſtit.

90 Præterea etiam ſi valeret, † videtur intelligendum hoc durante banno,non autem poſtea,ne ſtatutum hoc dicatur expreſsè concedere facultatem delinquendi, & inducendi rixas,& homicidia, & turbãdi ſtatum quietum ciuitatis.

Tamen ſi ſtatutũ hoc reperiretur alicubi,& obſeruaretur,vt dicit Ruyn.in d.§. & quid ſi tantum, nu.183. quod adeſt,& ſeruatur Florentiæ, referente hoc Ro. conſ.392.colum.2. Quæritur quid iuris.

Et quidem Nell.in tracta.de bannitis in prima parte 3.temporis,quæſtio.10.dicit ſimpliciter,quod bannitus non recuperabit hoc ius defenſionis per hanc reſtitutionem in integrum,& ſic quod adhuc poterit impune offendi,& quod ita fuit iudicatum ſuo tempore. Et pro Nello facit exemplum ſequens, & ſic iſtud exemplum non erit bonum, pro confirmatione d. limitationis, ſed imò pro ſublimitatione illius.

91 Sublimita tamen hanc Nelli concluſionem,† vt procedat quando bannitus fuiſſet ſimpliciter reſtitutus, ſecus verò ſi aduerſus delictum etiam reſtitutus eſſet, ita poſt Nell.præall. ſimpliciter illum referens,& ſequitur Ruy.in d.§.& quid ſi tantum.n.183.& in ſuis terminis iudiuidnis conſuluit Ang.conſ.256.nu.3. & per totum, vbi pulchræ rationes habentur.

Sublimita 2.niſi iniuria fuiſſet remiſſa,Ruy.d.num. 182.verſ.dicerem tamen,& certe teneudę ſunt iſtæ ſublimitationes: quia vix eſt, vt rigor opinionis Nelli ſtare poſſit,

92 Octauum exemplum eſt,† ſeu potiùs regula, quando ſcilicet poſſeſſor iſtorum bonorum illa acquiſiuit ex omni alio titulo, & prætextu, quam ſucceſſor ipſius banniti,non procedat autem in omni caſu, in quo tanquam ſucceſſor ipſius banniti cepit,& acquiſiuit,ita ponit Garzias in d.§.& quid ſi tantum. num.238.& dicit eſſe de mente Bar.ibi ſub nu.10. ponderando illa verba Bartoli, ibi ſcilicet, niſi ille qui occupat ſuccedat in locum primi,&c.

93 Nonum exemplum eſt † in tutela & ſucceſſione filiorum. Nam ſi mater ob non petitum tutorem filio,illius ſucceſſionem amiſerit, deinde fuerit à principe in integrum reſtituta aduerſus hoc delictũ, erit quoque reſtituta ad ſucceſſionem filij. Ita ſing.decidit Ruyn. conſ. 86.nu.5.& ſeq.lib.5.vbi latè comprobat,vt per eum.

Intellige tamen dummodo verba principis talia ſint, vt poſſint importare reſtitutionem, non ſimplicem indulgentiam.

94 Decimum exemplum eſt.† Quando ex fideicommiſſo bona iſta venerunt applicãda ſubſtitutis, (vt regulariter facere ſolent teſtatores prudentes inter filios in caſu delicti,& confiſcationis bonorum) hoc enim caſu reſtituto in integrum ipſo hærede, recuperabit bona de manu ſubſtitutorum, ita ſing.determinat Rol.conſ.45. num.32. verſ.pariter non obſtat, &c. lib.4.

Adde idem fore, quando fuerit datus ſubſtitutus vulgaris filio in caſu incapacitatis. Nam reſtituto filio ſubſtitutus excluditur qui adoptatus fuerat Aur.conſ. 275.ad finem.

95 Vndecimum exemplum eſt,† quando ex forma ſtatuti bona fratrum in caſu delicti & confiſcationis applicantur ſororibus,& illas ſtatutum reintegret. Nam ſi frater poſtea in integrum reſtituatur,recuperabit bona hæc de manibus ſororum,quæ hoc prætextu illa occupauerunt, ita Bombin. in conſ.18. num.41. & ſeq. quod nota.

96 Duodecimum exemplum eſt,† quãdo ex forma ſtatuti,vel conſtitutionis Principis,vel conſuetudinis, &c. bona iſta applicata fuerunt hæredibus occiſi. Quo caſu, voluerunt Doct. communiter, in reſtituto recuperari. ſed quoniam articulus dubius eſt,ideo ſeparaui, & plenè de hoc dixi art.ſeq.

Articulus XI.

AD vndecimum, An ſcilicet reſtitutus recuperet etiam bona alienata, quando illa ex diſpoſitione

97 † ſtatuti, veniunt applicanda hæredibus occiſi?

Videtur, quòd non.

Primò, quia reſtitutus non recuperat niſi ea, quæ amiſſa fuerunt ex cauſa banni, ſed iſta bona fuerunt amiſſa propter offenſam factam hęredibus occiſi,& iſta non ceſſat,ceſſante banno,vt patet, ergo &c. & ſic non poteſt dici quòd cauſa redeat ad non cauſam. Ita Soc. iun. d.§. & quid ſi tantum. num.116.

Secundò,quia ius quæſitum eſt hæredibus ex hac offenſa iure gentium,ergo non poteſt iure ciuili, id eſt, à Principe tolli; Fortun.Garz.d.§.& quid ſi tãtum.n.72.

Tertiò, quia per gratiam factam à Principe non in-

98 telligitur remiſſum ius parti offenſæ † quæſitum, vt poſt Bartol. Bald. & alios in l.venia. C.de in ius voc. tradit cum alijs concord. Pedem. deciſ.138. num.11.

Quartò, facit l.2. & ibi Gloſa, C.de in ius vocand.

Quintò,quia ita Doct.communiter tenent euidẽter, Bal.in d.§.& quid ſi tantum,col.pen.verſ.& inducitur, & in verſ.3.quæſtio,vbi dicit ita fuiſſe determinatũ Bononiæ per quendam legatum,quem refert etiam Sigiſ. in lib.ſtat.Baldi in verb.bona.n.10. & videtur amplecti Iaſ.in d.§. & quid ſi tantum.nu.76.in fine, Soc.iun. præalleg.in d.§.& quid ſi tantum.& Cum.ibi num.12. Alexand.conſ.190.nu.4.lib.2. & Dec.conſ.525.num.8. Garzia in d.§.& quid ſi tantum.num.237.verſ.ego co-

gitabam. & idē tenet & dicit ita fuiſſe obtētum Albet. in tract. ſtat. quæſt. 46. lib. 4. & idem firmat expreſsè Gomeſ. in tract. var. reſol. tom. 3. tit. de tortura, n. 36. verſ. ſed his non obſtantib. cum concor. per eum, & Lancel. Lau. in tract. ſépl. iudiciorū lib. 1. c. 1. §. verbo 17. n. 4.

In contrarium eſt magis communis opinio, quam tenent omnes allegati ſupra in præcedenti art. in concluſione principali, qui hoc exemplum allegant, & in ſpecie Petr. Ant. Anguſciola conſ. 47. in fine.

Quidam pro concordia dicunt, quòd aut iſti hæredes occiſi bona hæc actualiter apprehendarūt, & eſt verior prima opinio, aut non apprehenderunt, & tunc verior eſt ſecunda magis cōmunis. & hanc diſtinctionem tradit Alexan. in d. §. & quid ſi tantum, nu. 20. & apertè ſequitur Natta conſ. 470. nu. 21. vbi communem dicit, & idem conſ. 471. num. 10. & hanc ſequitur Ruyn. conſ. 153. num. 4. verſ. nec obſtat. lib. 5.

Pro hac diſtinctione facit, quia ſi hæredes occiſi volūt
99 petere hæc bona † ab hæredib. banniti ſiue ab ipſo bannito, poſtquam in integrum reſtitutus fuit, & illa recuperauit vigore ſententię reſtitutionis, neceſſe eſt, vt allegent pro fundamento ſuæ intentionis bannum ipſius banniti, cum dicat ſtatutū bona bannitorum applicentur, &c. ſed eo tempore bannum non amplius reperietur in eſſe, quia annullatum, & cācellatum eſt: ergo &c. & pro hoc facit illa communis concluſio, de qua infra prox. art.

Sed contra hanc diſtinctionem obſtat communis illa opinio, de qua ſupra eod. art.... vbi cōcluditur, quòd pater reſtitutus poſt mortem aui non præiudicat nepoti, vel adierit, vel non adierit hæreditatem, vt ibi.

Et per hanc rationem Petr. Ant. Anguſciola conſil. 47. ad finem lib. 2. inclinat in communem ſententiam ſimpliciter.

Ego verò teneo firmiter communem opinionem, etiam in hoc exemplo de hæredibus, occiſi, videlicet ꝙ reſtitutus recuperet bona, quæ illis applicata fuerunt, & hoc quadruplici ratione.

100 Primò, quia aliàs fiſcus † eſſet deterioris conditionis, & minus durabiliter caperet bona bānitorum, quā iſti hæredes occiſi, At hoc non eſt conueniens, quia licet vterque offenſus ſit, tam princeps, quā hæres occiſi, & ſic non immeritò alicubi ipſi principi, alicubi ipſis hæredibus applicantur, tamen æquiùs applicantur principi, quia offenſa fuit publica, cum maieſtatē principis, vel reipublicæ iſte occiſor offenderit, vnde magis propriè dicūtur bona publica, quàm priuata, ſcilicet dictis hæredibus, quorum offenſio, neque perſonalis fuit, neque publica, ſicut principis, &c.

101 Secundò, quia ego conſidero, † quòd bannum re vera eſt cauſa immediata huius applicationis, nam ſi per ſententiam capitalem hæc bona, non auferentur ipſi delinquenti, non poſſent ipſis hæredibus occiſorum applicati, ſi ergo tollitur bannum per reſtitutionem in integrum, tollitur quoque applicatio prædicta, quæ immediatè ab ipſo banno cauſata fuit ſecundùm regulam prædictam, quam omnes admittunt.

Neque obſtat, quod imò offenſa facta ipſi occiſo, fuerit cauſa immediata huius applicationis; quia rèſp. ꝙ licet hac contemplatione faciet hoc ſtatutum, vel princeps, non poteſt tamen hæc dici cauſa immediata, nam applicantur pariter ipſi fiſco bona bannitorum propter offenſam factam ipſi principi, & tamen, nō dicitur talis offenſa eſſe cauſa immediata applicationis illius, ſed ipſum bannum, vt nemo eſt qui neget & Doct. præalleg. tenentes primam ſententiam admittunt.

Nec obſtat etiam ſi dicatur, quòd offenſa facta principi poteſt à ſeipſo remitti, quia diſponit de eo, quod ſuum eſt, ſed offenſa facta alteri, non ſic, ergo nō eſt par ratio applicationis & remiſſionis.

102 Quia reſp. quòd iſta applicatio hæredibus facta, licet fiat ratione offenſæ eis factæ, tamen non fit ab ipſa lege, vel Principe ratione iuſtitiæ reddendæ: quia nulla æquitas iuris gētium ſuadet, vt adæquetur ius alterius, & commutatiua iuſtitia ad æqualitatem redigatur, per applicationem bonorum ipſius occidentibus hæredibus ipſius occiſi faciendam: nam in primis corpus liberum æſtimationem non recipit, vt l. fin. ff. fin. regund.

Præterea contra iuris gentium æquitatem hoc fit, nam ſi bannitus habet filios hoc patet, quia de iure gentium illis debetur hæreditas integra parentum, cap. ius naturale, 1. diſtinct. ſi etiam conſanguineos pariter iure communi gentium ad illos ſpectat, vel ſaltem ad Principem, vt iura Turcarum, vnde quoquomodo ſit, ſatis eſt, quòd Princeps, vel lex, vel ſtatutum applicet dicta bona hæredibus occiſi, facit hoc de iure ciuili poſitiuo, & non tanquam reddens vnicuique quod ſuum eſt, quo caſu de iure gentium diceretur facere, & non poſſet ſine cauſa publicæ vtilitatis auferre, vt ſupra dictum eſt. Si iure ciuili poſitiuo applicatio facta eſt, non eſt inconueniens, quòd ab eodem Principe, qui eſt lex animata in terris, & qui poteſt ad libitum ius poſitiuum inducere, & tollere, huiuſmodi ius, ſi quòd eſt, quæſitum dictis hæredibus auferre.

Tertiò probo, quia omnes admittunt, quòd quando bona applicantur hæredibus banniti, vel fiſco, vel alteri tanquam ſucceſſori ipſius banniti, tunc cauſa immediata ſit bannum, ſed ego dico, quòd non eſt magis immediata in eo caſu, quòd quando applicantur hæredibus occiſi, non vti ſucceſſori, ſed vti creditori illorum ex delicto. nam ſicut in illo caſu non ſimpliciter propter bannum applicantur, ſed propter offenſam; ita & in alijs caſibus non ſimpliciter propter bannum, ſed propter coniunctionem perſonæ illorum, quibus applicatur, nam ideo illis applicentur, quia æquitas ſuadet, vt ſi auferuntur bannito, illis applicentur, quibus applicaretur ſi ille moreretur ſine alio proximiori hærede, & ſicut cauſa offenſionis nō ceſſat ceſſante banno in caſu huius vltimi exēpli, ita nec in alijs ceſſat cauſa applicationis. i. ipſa cōſanguinitas, & affectio legis erga illā perſonam.

Quartò confirmo; Nam, aut iſti hæredes non remiſerunt iniuriam. & non eſt facta pax, & vtique ſi non reſtituatur bona ipſi bannito in integrum reſtituto, erit occaſio manifeſta rurſus ad offenſionem reuertendi, vtī manifeſtum eſt; Aut iſti hæredes remiſerunt iniuriam,
103 & facta eſt pax, & tunc bona debent reſtitui; † quia ceſſat cauſa applicationis, id eſt, ipſa offenſa; prout in terminis, & not. determinat Iſern. d. cap. 1. de vaſall. decrep. æta. Igitur primo caſu, ſi bona non reſtituantur, erit contra publicam vtilitatem, ſecundo caſu erit erronea ſententia præallegatorum, propter rationem ſtatim dictam & ſic tenendo.

104 Amplia prædicta omnia generaliter, † etiam in caſu quo ius fiſci pertineret ad alium, qui interim agnoſcit bona, & ita ſibi quæruntur ſine apprehenſione, dicit enim quòd hoc caſu per reſtitutionem recuperantur, Bellam. deciſ. 743. col. antepenult. verſ. ſecundò quæro.

105 Limita è contra, † vt non procedat quando iſti ad quos dicta bona ex immediata cauſa perueniſſent, illa alienaſſent, nam tunc reſtitutus non recuperaret ea de manibus tertij poſſeſſoris, Andr. de Iſern. in c. 1. de vaſal. decrep. ætatis, & ibi Affl. num. 27. & per Affl. in c. 1. ver. 6. noto. à nu. 3. vſque ad num. 34. per is fundamenta pro qualibet parte examinans. in tit. hic ſt. lex Corrad.

106 Quomodo autem ſuccurratur ipſi reſtituto, † breuiter dic, quòd idem per idem per omnia fiet, & ſeruabitur, quod ſeruabitur quando fiſcus alienat bona prædicta, de quibus diai ſupra, in concluſione principali.

107 Sublimita tñ hoc, † niſi iſte qui alienauit reſtitutioni cōſenſiſſet, videlicet, Eccleſia, vel dominus rei emphyteuticæ cōſenſiſſet reſtitutioni in integrū, ipſius emphyteutæ, vel feudatarij, nam tunc licèt Eccleſia, vel dominus alijs conceſſerint dicta bona ad eos propter bannū reuerſa, reſtitutus recuperabit nihilominus de manibus

nibus

nibus tertij poſſeſſoris.Affl.c.1.n.29.tit.de vaſal.decrep. ætа.& in d.c.1.verſ.6.noto.num.34.tit.hic ſi.lex Corra. per l.cum quidam. C.de author.tut.

Articulus XII.

108 AD duodecimum,† An ſcilicet reſtitutus in integrum ex gratis principis recuperet etiam bona alienata,quando reſtitutio fuit conceſſa cum clauſulis prægnantibus,& plenis,& quæ illæ ſint.

Concluſio Doctorum communis eſt,quòd ſic,vt omnes allegandi infra, proximè in exemplis communiter admittunt, & de cõmuni inquit teſtatur Grammat.deciſ.65.nu.17.& 18.Pariſ.conſ.1.nu.37.lib.4.Barbat.pleniſſimè & ad ſaturitatem conſ.78.col.ſecunda,verſic.& licèt iſta,& col.ſeq.latè lib.3.

Exemplum autem præcipuũ quod affertur eſt,quan-
109 do reſtitutio facta eſt,cum illa clauſula,&c.Non † obſtante aliqua condemnatione quam voluit haberi pro non facta,nec de ea poſſe obijci. Ita Doct.communiter in cap.quia diligentia.de elect.Imol.& Card.ibi,& Dec. in fi.& Felin.in d.c.inter quatuor,num.6.de maior. & obed. dicens,quod tunc omnis contractus de illis bonis factus interim erit nullus, ſubdens tamen, ꝙ princeps male facit in reſtituendo contra ius tertio quæſitum. Idem tenet Alex.in d.§.& quid ſi tantum. nu.20.allegans etiam alios. Soc. ſenior ibi nu.18. Crot.num.120. Ruyn.num.183.Card.in c.quæ in eccleſiarum.q.7.Alciat.in l.plus eſt in reſtitutione.nu.7.ff.de verb.ſign.Rimin. ſenior conſ.68.nu.1.verſ.2.lib.1. Ruyn. plenè conſil.21.num.9.lib.5.& conſ.31.num.7.eod.lib. iuncto nu.fin.& conſ.60.iuncto nu.10.& conſ.33.nu.2. iuncto nu.4.lib.1.Port.Imo.conſ.48.nu.7. Rolan.à Valle conſ. 45.nu.21.& ſeq.lib.4. Pariſ.conſ.1.nu.39.lib.4.& nouiſſimè D.Burſat.conſ.54.num.11.vbi de communi,& idem teſtatur Vin.Comm.opi.in verbo,princeps,verſic. bannitus,vbi de magis communi.& in reſtitutione plenaria iudicauit Rota Pur.3.num.118.

Declarando tamen aliquibus modis.

110 Et primò,vt non ſufficiat clauſula,† non obſtãte condemnatione aliqua, niſi ſubſequantur illa verba, quæ habeatur pro non facta,nec de ea poſſit obijci vel opponi,in his.n.vltimis verbis conſiſtere omnem efficaciam reſtitutionis,tradunt ex præall. Ruyn. d.conſ.33.nu.2. iuncto nu.4.lib.1. & conſ.21.nu.9.lib.5.& conſ.31.nu. 7.eod.lib.& conſ.60.nu.4.iuncto nu.10.eod.lib.Rim.d. conſ.54.nu.11.lib.1.& Burſat.& Vitius præall.

111 Secundò declaratur,† vt non propterea emptor debeat defraudari ſuo precio & pecunia,quando hæc bona acquiſiuit tit.oneroſo, ſed debeat illam à fiſco recuperare,ita dicit Felyn.præalleg.quod tenet Imol. in d.c. quia diligentia, ſed ſub verbo,fortè, Angel.in l.1.& 2. C.de quadr.præſcrip.facit ſing.quod dixit Ang.in l.Senatus.ff.ad Syllao.

112 Tertiò declaratur,† vt hoc procedat indirectè,non autem directè, nam quod princeps poſſit indirectè auferre ius alterius,non autem directè,imperando videlicet iudicibus, quòd non audiant emptores allegantes bannum.Socin.ſen.d.§.& quid ſi tantum. n.18.& concord.ibi per Iaſ.nu.78. vbi pulchrè, licèt ipſe aliter teneat,vt dicam ſtatim. Contrarium in hoc vult Iaſ.in d. §.& quid ſi tantum.num.78.verſ.ſed dura eſt iſta deciſio, & Soc.iun.expreſsè ibi nu.109. verſ.circa hoc multa,& ibi ſub num.120.verſ.putarem tamen.& Garzias latiſſimè à nu.241.vſque ad nu.248. Dec.in cap.fin. de conſt.nu.23.qui dixit idem tenere Bald. in d.§.& quid ſi tantum.col.fi.verſ.3.concluſio,& Cardin. in c.ad petitionem,de accuſ.& ibi Io. de Anania in vlt. notab. & Caſſan.ſuper conſt.Burgun. ſuper rubr.des Iuſtices,nu. 147.& ſeqq.& hanc veriorem putat Men.de recup.poſſeſſ.rem.10.num.116.

Ego dico breuiter, quòd ſtante vera illa communi ſententia,quod princeps poſſit hoc expreſsè facere per reſtitutionem in integrum,vt dictum fuit ſupra art.9. iſta a.veriſſima opinio erit,& poterit tam directè,quàm indirectè hoc præiudicium fieri.

Stante vera autem illa quòd princeps non poſſit ſine expreſſa cauſa facere,non poterit neque indirectè fieri, vnde non teneas hanc 3.declarationem.

113 Prædicta autem de præiudicio tertij declarat,† vt procedatur,quando fuerat illi quæſitum ius re,non autem ſpe tantum. Abb.conſ.84.lib.1.licèt Dec.d.c.fi.nu. 23.videatur eum mordere,ſed ſi intelligatur ſic,bene loquitur Abbas.

114 Aliud etiam exemplum pro hoc † articulo vide apud Grammat.deciſ.65.nu.17.& 18.cum limit.

115 Aliud etiam exemplum, † quando princeps dixiſſet,quòd omiſſa reddit, & de nouo concedit, Iſern.d.c. 1.nu.3.de vaſallo decrep.ætat.

Articulus XIII.

116 AD decimumtertium, An ſcilicet † reſtitutio iſta gratioſa trahatur etiam ad bona alienata,quando ex aliqua iuſta cauſa conceſſa eſt, ita vt poſſit non minus ex iuſtitia,quàm ex gratia conceſſa dici,puta quia detegatur innocentia ipſius banniti?

Videtur quòd non.

Prout tenuit in terminis Galiaul. in d.§.& quid ſi tantum.num.69.

Per l.quod ſi minor,§.Scæuola,ff.de minor.

In contrarium eſt cõis omnium aliorum ſententia.

Cuman.in d.§.& quid ſi tantum.& ibi Emsn. Coſta in 2.par.num.49.& ſeqq.vbi de communi.Fulgoſ.in l.ia quia reip.§.quod eo tempore,ff.eod.tit.noſtro.Alc.in d. §.& quid ſi tantum.num.74.& num.128.Nell.in tract. de bannit. in 1.parte tertij temporis, quæſt.11.in fine. Boſſ.in tit.de remed.ex ſola clem.princ.nu.3. Aldob.in §1.nu.19.Inſtit.quib.mod.ius patr.pot.ſol. Alciat.in l. plus eſt in reſtitutione.n.7.ff.de verb.ſign.Boſſ.in tit.de lit.princ.nu.a.Natta conſ.471.in fine.Mandel.in conſil. 17.num.aa. Burſat.conſ.54.num.34. Bertrand. conſil. 181.nu.8.lib.6.cuius concluſio in his terminis procedit. Menoch.de recup.poſſ.remed.10.nu.113.& Boſſ.etiam quem poſtea reperi in tit.de remed. contra ſententiam.

Tex.eſt pro hoc.ff.de minor.l....

Et quia hæc poteſt dici reſtitutio iuſtitiæ,ergo &c.per ea quæ dixi ſupra in 1.par.q....art... vbi reſp.ad contrarium.

117 Sed iuxta hoc quæro,† An hæc reſtitutio poſſit dici propriè gratioſa,an verò ex iuſtitia?

Quilibet reſpondet,quòd iuſtitiæ. Prima enim pars, & præcipuè pars iuſtitiæ eſt innocentes abſoluere, & non damnare, l.abſentem. ff.de pœn.

Contra tamen ego puto. Primò per l.1.§.fin.ibi,potes itaque decreti gratiam facere,ff.de quæſt.

Secũdò per l.Diui, ff.de pen. vbi dicitur, quòd à ſolo principe poteſt concedi hæc reſtitutio,& dicit Bar.quòd hoc ex ſpeciali gratia fit,vt per Bart. in l.1. §.ſi quis vltro,ff.de quæſt.ſicut alibi dicit Boſſ.in d.tit. ſi adu. rem iud.num.9. & Marant. in 5.parte,§.poſt omnia,aduertatur.num.61.

Tertiò repetit,quòd Boſſ.in tit.de remed. cõtra bannum.nu.3.verſ.& conceſſo, appellat illam non reſtitutionem ex mera gratia ſimpliciter,ſed gratiam iuſtitiæ, & allegat Ang.& Salyc.in l.fi.C.de ſent.paſſ.

118 Amplia concluſionem † principalem,vt hæc reſtitutio hoc caſu plenius procedat quàm reſtitutio ex edicto minorum, ita Boſſ.in tit.de remed. inſt. contra ſententia.num.3.poſt Iaſon. in l.Gallus,§.& quid ſi tantum. num.73.

119 Limita † tamen ſeu declara, vt procedat, quando proceſſus ſuper quo condemnatio,& bannum ſecutum fuit,ritè & rectè, & legitimis indicijs præcedentibus

fabri-

girabam. & idē tenet & dicit ita ſuiſſe obtētum Alber. in tract. ſtat. quæſt. 46. lib. 4. & idem firmat expreſsè Gomeſ. in tract. var. reſol. tom. 3. tit. de tortura, n. 36. verſ. ſed his non obſtantib. cum concor. per eum, & Lancel. Lau. in tract. tēpl. iudiciorū lib. 1. c. 1. §. verbo 17. n. 4.

In contrarium eſt magis communis opinio, quam tenent omnes allegati ſupra in præcedenti art. in concluſione principali, qui hoc exemplum allegant, & in ſpecie Petr. Ant. Anguſciola conſ. 47. in fine.

Quidam pro concordia dicunt, quòd aut iſti hæredes occiſi bona hæc actualiter apprehenderūt, & eſt verior prima opinio, aut non apprehenderunt, & tunc verior eſt ſecunda magis cōmunis. & hanc diſtinctionem tradit Alexan. in d. §. & quid ſi tantum, nu. 20. & apertè ſequitur Natta conſ. 470. nu. 21. vbi communem dicit, & idem conſ. 471. num. 10. & hanc ſequitur Ruyn. conſ. 153. num. 4. verſ. nec obſtat. lib. 5.

Pro hac diſtinctione facit, quia ſi hæredes occiſi volūt
99 petere hæc bona † ab hæredib. banniti ſiue ab ipſo bannito, poſtquam in integrum reſtitutus fuit, & illa recuperauit vigore ſententiæ reſtitutionis, neceſſe eſt, vt allegent pro fundamento ſuæ intentionis bannum ipſius banniti, cum dicat ſtatutū bona bannitorum applicentur, &c. ſed eo tempore bannum non amplius reperietur in eſſe, quia annullatum, & cācellatum eſt: ergo &c. & pro hoc facit illa communis concluſio, de qua infra prox. art.

Sed contra hanc diſtinctionem obſtat communis illa opinio, de qua ſupra eod. art.... vbi cōcluditur, quòd pater reſtitutus poſt mortem aui non præiudicat nepoti, vel adierit, vel non adierit hæreditatem, vt ibi.

Et per hanc rationem Petr. Ant. Anguſciola conſil. 47. ad finem lib. 2. inclinat in communem ſententiam ſimpliciter.

Ego verò teneo firmiter communem opinionem, etiam in hoc exemplo de hæredibus, occiſi, videlicet ꝙ reſtitutus recuperet bona, quæ illis applicata fuerunt, & hoc quadruplici ratione.

100 Primò, quia aliàs fiſcus † eſſet deterioris conditionis, & minus durabiliter caperet bona bānitorum, quā iſti hæredes occiſi, At hoc non eſt conueniens, quia licet vterque offenſus ſit, tam princeps, quā hæres occiſi, & ſic non immeritò alicubi ipſi principi, alicubi ipſis hæredibus applicantur, tamen æquiùs applicantur principi, quia offenſa fuit publica, cum maieſtatē principis, vel reipublicæ iſte occiſor offenderit, vnde magis propriè dicūtur bona publica, quàm priuata, ſcilicet dictis hæredibus, quorum offenſio, neque perſonalis fuit, neque publica, ſicut principis, &c.

101 Secundò, quia ego conſidero, † quòd bannum re vera eſt cauſa immediata huius applicationis, nam ſi per ſententiam capitalem hæc bona, non auferentur ipſi delinquenti, non poſſent ipſis hæredibus occiſorum applicari, ſi ergo tollitur bannum per reſtitutionem in integrum, tollitur quoque applicatio prædicta, quæ immediatè ab ipſo banno cauſata fuit ſecundùm regulam prædictam, quam omnes admittunt.

Neque obſtat, quod imò offenſa facta ipſi occiſo, fuerit cauſa immediata huius applicationis; quia reſp. ꝙ licet hac contemplatione faciet hoc ſtatutum, vel princeps, non poteſt tamen hæc dici cauſa immediata, nam applicantur pariter ipſi fiſco bona bannitorum propter offenſam factam ipſi principi, & tamen, nō dicitur talis offenſa eſſe cauſa immediata applicationis illius, ſed ipſum bannum, vt nemo eſt qui neget & Doct. præalleg. tenentes primam ſententiam admittunt.

Nec obſtat etiam ſi dicatur, quòd offenſa facta principi poteſt à ſeipſo remitti, quia diſponit de eo, quod ſuum eſt, ſed offenſa facta alteri, non ſic, ergo nō eſt par ratio applicationis & remiſſionis.

102 Quia reſp. quòd iſta applicatio hæredibus facta, licet fiat ratione offenſæ eis factæ, tamen non fit ab ipſa lege, vel Principe ratione iuſtitiæ reddendæ: quia nulla æquitas iuris gētium ſuadet, vt adæquetur ius alteritis, & commutatiua iuſtitia ad æqualitatem redigatur, per applicationem bonorum ipſius occidentibus hæredibus ipſius occiſi faciendam: nam in primis corpus liberum æſtimationem non recipit, vt l. fin. ff. fin. regund.

Præterea contra iuris gentium æquitatem hoc fit, nam ſi bannitus habet filios hoc patet, quia de iure gentium illis debetur hæreditas integra parentum, cap. ius naturale, 1. diſtinct. ſi etiam conſanguineos pariter iure communi gentium ad illos ſpectat, vel ſaltem ad Principem, vt iure Turcarum, vnde quoquomodo ſit, ſatis eſt, quòd Princeps, vel lex, vel ſtatutum applicet dicta bona hæredibus occiſi, facit hoc de iure ciuili poſitiuo, & non tanquam reddens vnicuique quod ſuum eſt, quo caſu de iure gentium diceretur facere, & non poſſet ſine cauſa publicæ vtilitatis auferre, vt ſupra dictum eſt. Si iure ciuili poſitiuo applicatio facta eſt, non eſt inconueniens, quòd ab eodem Principe, qui eſt lex animata in terris, & qui poteſt ad libitum ius poſitiuum inducere, & tollere, huiuſmodi ius, ſi quòd eſt, quæſitum dictis hæredibus auferre.

Tertiò probo, quia omnes admittunt, quòd quando bona applicantur hæredibus banniti, vel fiſco, vel alteri tanquam ſucceſſori ipſius banniti, tunc cauſa immediata ſit bannum, ſed ego dico, quòd non eſt magis immediata in eo caſu, quòd quando applicantur hæredibus occiſi, non vti ſucceſſori, ſed vti creditori illorum ex delicto. nam ſicut in illo caſu non ſimpliciter propter bannum applicantur, ſed propter offenſam; ita & in alijs caſibus non ſimpliciter propter bannum, ſed propter coniunctionem perſonæ illorum, quibus applicatur, nam ideo illis applicentur, quia æquitas ſuadet, vt ſi auferuntur bannito, illis applicentur, quibus applicaretur ſi ille moreretur ſine alio proximiori hærede, & ſicut cauſa offenſionis nō ceſſat ceſſante banno in caſu huius vltimi exēpli, ita nec in alijs ceſſat cauſa applicationis. l. ipſa cōſanguinitas, & affectio legis erga illā perſonam.

Quartò confirmo; Nam, aut iſti hæredes non remiſerunt iniuriam. & non eſt facta pax, & vtique ſi non reſtituatur bona ipſi bannito in integrum reſtituto, erit occaſio manifeſta rurſus ad offenſionem reuertendi, vti manifeſtum eſt; Aut iſti hæredes remiſerunt iniuriam,
103 & facta eſt pax, & tunc bona debent reſtitui; † quia ceſſat cauſa applicationis, id eſt, ipſa offenſa; prout in terminis, & not. determinat Iſern. d. cap. 1. de vaſall. decrep. æta. Igitur primo caſu, ſi bona non reſtituantur, erit contra publicam vtilitatem, ſecundo caſu erit erronea ſententia præallegatorum, propter rationem ſtatim dictam & ſic tenendo.

104 Amplia prædicta omnia generaliter, † etiam in caſu quo ius fiſci pertineret ad alium, qui interim agnoſcit bona, & ita ſibi quæruntur ſine apprehenſione, dicit enim quòd hoc caſu per reſtitutionem recuperantur, Bellam. deciſ. 743. col. antepenult. verſ. ſecundò quæro.

105 Limita è contra, † vt non procedat quando iſti ad quos dicta bona ex immediata cauſa perueniſſent, illa alienaſſent, nam tunc reſtitutus non recuperaret ea de manibus tertij poſſeſſoris, Andr. de Iſern. in c. 1. de vaſal. decrep. ætatis, & ibi Affl. num. 27. & per Affl. in c. 1. ver. 6. noto. à nu. 3. vſque ad num. 34. per is fundamenta pro qualibet parte examinans. in tit. hic ſi. lex Corrad.

106 Quomodo autem ſuccurratur ipſi reſtituto, † breuiter dic, quòd idem per idem per omnia fiet, & ſeruabitur, quod ſeruabitur quando fiſcus alienat bona prædicta, de quibus dixi ſupra, in concluſione principali.

107 Sublimita iā hoc, † niſi iſte qui alienauit reſtitutioni cōſenſiſſet, videlicet, Eccleſia, vel dominus rei emphyteuticæ cōſenſiſſet reſtitutioni in integrū, ipſius emphyteutæ, vel feudatarij, nam tunc licèt Eccleſia, vel dominus alijs conceſſerint dicta bona ad eos propter bannū reuerſa, reſtitutus recuperabit nihilominus de manibus

Digitized by Google

nibus tertij poſſeſſoris. Affl.c.1.n.29.tit.de vaſal.decrep. ætat.& in d.c.1.verſ.6.noto.num.34.tit.hic ſi.lex Corra. per l.cum quidam. C.de author.tut.

Articulus XII.

108 AD duodecimum, † An ſcilicet reſtitutus in integrum ex gratia principis recuperet etiam bona alienata, quando reſtitutio fuit conceſſa cum clauſulis prægnantibus,& plenis,'& quæ illæ ſint.

Concluſio Doctorum communis eſt, quòd ſic, vt omnea allegandi infra, proximè in exemplis communiter admittunt,& de cõmuni inquit teſtatur Grammat.deciſ.65.nu.17.& 18.Pariſ.conſ.1.nu.37.lib.4.Barbat.pleniſſimè & ad ſaturitatem conſ.78.col.ſecunda,verſic.& licèt iſta,& col.ſeq.latè lib.3.

Exemplum autem præcipuũ quod affertur eſt, quan-
109 do reſtitutio facta eſt, cum illa clauſula,&c. Non † obſtante aliqua condemnatione quam voluit haberi pro non facta, nec de ea poſſe obijci. Ita Doct.communiter in cap.quia diligentia.de elect.Imol.& Card.ibi,& Dec. in fi.& Felin.in d.c.inter quatuor, num.6.de maior.& obed. dicens, quod tunc omnis contractus de illis bonis factus interim erit nullus, ſubdens tamen, q; princeps male facit in reſtituendo contra ius tertio quæſitum. Idem tenet Alex.in d.§.& quid ſi tantum. nu.20.allegans etiam alios. Soc. ſenior ibi nu.18. Crot.num.120. Ruyn.num.183.Card.in c.quæ in eccleſiarum.q.7.Alciat.in l.plus eſt in reſtitutione.nu.7.ff.de verb.ſign.Rimin.ſenior conſ.68.nu.1.verſ.2.lib.1. Ruyn. plenè conſil.21.num.9.lib.5.& conſ.31.num.7.eod.lib. iuncto nu.fin.& conſ.60.iuncto nu.10.& conſ.33.nu.2.iuncto nu.4.lib.1.Port.Imo.conſ.48.nu.7. Rolan.à Valle conſ. 45.nu.21.& ſeq.lib.4.Pariſ.conſ.1.nu.39.lib.4.& nouiſſimè D.Burſat.conſ.54.num.11.vbi de communi,& idem teſtatur Vin.Comm.opi.in verbo, princeps, verſic. bannitus, vbi de magis communi.& in reſtitutione plenaria iudicauit Rota Put.3.num.118.

Declarando tamen aliquibus modis.

110 Et primò, vt non ſufficiat clauſula, † non obſtãte condemnatione aliqua, niſi ſubſequantur illa verba, quæ habeatur pro non facta, nec de ea poſſit obijci vel opponi, in his.n.vltimis verbis conſiſtere omnem efficaciam reſtitutionis, tradunt ex præall. Ruyn. d.conſ.33.nu.2. iuncto nu.4.lib.1.& conſ.21.nu.9.lib.5.& conſ.31.nu. 7.eod.lib.& conſ.60.nu.4.iuncto nu.10.eod.lib.Rim.d. conſ.54.nu.11.lib.1.& Burſat.& Viuius præall.

111 Secundò declaratur, † vt non propterea emptor debeat defraudari ſuo precio & pecunia, quando hæc bona acquiſiuit tit.oneroſo, ſed debeat illam à fiſco recuperare, ita dicit Felyn. præalleg. quod tenet Imol. in d.c. quia diligentia, ſed ſub verbo, fortè, Angel.in l.1.& 2. C.de quadr.præſcrip. facit ſing. quod dixit Aug.in l.Senatus.ff.ad Syllan,

112 Tertiò declaratur, † vt hoc procedat indirectè, non autem directè, nam quod princeps poſſit indirectè auferre ius alterius, non autem directè, imperando videlicet iudicibus, quòd non audiant emptores allegantes bannum. Socin.ſen.d.§.& quid ſi tantum.n.18.& concord.ibi per Iaſ.nu.78. vbi pulchrè, licèt ipſa aliter teneat, vt dicam ſtatim. Contrarium in hoc vult Iaſ.in d. §.& quid ſi tantum.num.78.verſ.ſed dura eſt iſta deciſio,& Soc.iun.expreſsè ibi nu.109. verſ.circa hoc multa,& ibi ſub num.120.verſ.putarem tamen.& Garziaa latiſſimè à nu.241.vſque ad nu.248. Dec.in cap.fin. de conſt.nu.23.qui dixit idem tenere Bald. in d.§.& quid ſi tantum.col.fi.verſ.3.concluſio,& Cardin. in c.ad petitionem, de accuſ.& ibi Io. de Anania in vlt. notab.& Caſſan.ſuper conſt.Burgun. ſuper rubr.des Iuſtices,nu. 147.& ſeqq.& hanc veriorem putat Men.de recup.poſſeſſ.rem.10.num.116.

Ego dico breuiter, quòd ſtante vera illa communi ſententia, quod princeps poſſit hoc expreſsè facere per reſtitutionem in integrum, vt dictum fuit ſupra art.9. iſta 2.veriſſima opinio erit,& poterit tam directè, quàm indirectè hoc præiudicium fieri.

Stante vera autem illa quòd princeps non poſſit ſine expreſſa cauſa facere, non poterit neque indirectè fieri, vnde non teneas hanc 3.declarationem.

113 Prædicta autem de præiudicio tertij declarat, † vt procedatur, quando fuerat illi quæſitum ius re, non autem ſpe tantum. Abb.conſ.84.lib.1.licèt Dec.d.c.fi.nu. 23.videatur eum mordere, ſed ſi intelligatur ſic, bene loquitur Abbas.

114 Aliud etiam exemplum pro hoc † articulo vide apud Grammat.deciſ.65.nu.17.& 18.cum limit.

115 Aliud etiam exemplum, † quando princeps dixiſſet, quòd omiſſa reddit,& de nouo concedit, Iſern.d.c. 1.nu.3.de vaſallo decrep.ætat.

Articulus XIII.

116 AD decimumtertium, An ſcilicet † reſtitutio iſta gratioſa trahatur etiam ad bona alienata, quando ex aliqua iuſta cauſa conceſſa eſt, ita vt poſſit non minus ex iuſtitia, quàm ex gratia conceſſa dici, puta quia detegatur innocentia ipſius banniti?

Videtur quòd non.

Prout tenuit in terminis Galiaul. in d.§.& quid ſi tantum.num.69.

Per l.quod ſi minor,§.Scæuola,ff.de minor.

In contrarium eſt cõis omnium aliorum ſententia.

Cuman.in d.§.& quid ſi tantum.& ibi Eman. Coſta in 2.par.num.49.& ſeqq. vbi de communi. Fulgoſ.in l.is quia reip.§.quod eo tempore,ff.eod.tit.noſtro. Alc.in d. §.& quid ſi tantum.num.74.& num.128.Nell.in tract. de bannit. in 1.parte tertij temporis, quæſt.11.in fine. Boſſ.in tit.de remed.ex ſola clem.princ.nu.3. Aldob.in §1.nu.19.Inſtit.quib.mod.ius patr.pot.ſol. Alciat.in l. plus eſt in reſtitutione.n.7.ff.de verb.ſign.Boſſ.in tit.de lit.prioc.nu.2.Natta conſ.471.in fine. Mandel.in conſil. 17.num.22. Burſat.conſ.54.num.34. Bertrand. conſil. 181.nu.8.lib.6.cuius concluſio in his terminis procedit. Menoch.de recup.poſſ.remed.10.nu.113.'& Boſſ.etiam quem poſtea reperi in tit.de remed. contra ſententiam.

Tex.eſt pro hoc.ff.de minor.l. ...

Et quia hæc poteſt dici reſtitutio iuſtitiæ, ergo &c.per ea quæ dixi ſupra in 1.par.q. ... art. .. vbi reſp.ad contrarium.

117 Sed iuxta hoc quæro, † An hæc reſtitutio poſſit dici propriè gratioſa, an verò ex iuſtitia?

Quilibet reſpondet, quòd iuſtitiæ. Prima enim pars, & præcipuè pars iuſtitiæ eſt innocentes abſoluere,& non damnare, l.abſentem. ff.de pœn.

Contra tamen ego puto. Primò per l.1.§.fin.ibi, potes itaque decreti gratiam facere, ff.de quæſt.

Secũdò per l.Diui, ff.de pęn. vbi dicitur, quòd à ſolo principe poteſt concedi hæc reſtitutio,& dicit Bar. quòd hoc ex ſpeciali gratia fit, vt per Bart.in l.1. §.ſi quis vltro, ff.de quæſt. ſicut alibi dicit Boſſ.in d.tit, ſi adu. rem iud.num.9.& Marant. in 5.parte,§.poſt omnia,'aduertatur.num.61.

Tertiò repetit, quòd Boſſ.in tit.de remed. cõtra bannum.nu.3.verſ.& conceſſo, appellat illam non reſtitutionem ex mera gratia ſimpliciter, ſed gratiam iuſtitiæ, & allegat Ang.& Salyc.in l.fi.C.de ſent.paſſ.

118 Amplia concluſionem † principalem, vt hæc reſtitutio hoc caſu plenius procedat quàm reſtitutio ex edicto minorum, ita Boſſ.in tit.de remed. iuſt.contra ſententia.num.3.poſt Iaſon. in l.Gallus,§.& quid ſi tantum. num.73.

119 Limita † tamen ſeu declara, vt procedat, quando proceſſus ſuper quo condemnatio,& bannum ſecutum fuit, ritè & rectè,& legitimis indicijs præcedentibus

fabri-

Digitized by Google

fabricatus fuit, ſi verò de facto, inconſideratè, præcipitanter, & tyrannicè, vt quandoque fit ea intentione, vt citiùs ad bonorum confiſcationem deueniatur, ſecus, quia tunc non eſt neceſſe, quòd principali gratia hæc reſtitutio fiat, ſed quilibet iudex poterit huiuſmodi ſententiam corrigere & emendare, Boſſ. præalleg. in tit. de remed. iuſt. contra ſententiam. nu. 7. & ſeq. quod nota.

120 Prædictas omnes concluſiones † affirmatiuas, in quib. concluſum eſt reſtitutionem hanc extendi, etiam ad bona alienata, contra regulam.

Limita niſi in eccleſiam alienata fuiſſent, vt dicam infra art. fin.

Item ſublimita alijs modis, quos inde colliges.

Articulus XIV.

121 AD decimumquartum, † An ſcilicet reſtitutus ſic ex gratia principis, recuperet etiam fructus interim a poſſeſſoribus bonorum ſuorum perceptos?

Diſtingue duos caſus principales.

122 Primus eſt, quando † ſumus in ijs poſſeſſoribus, qui regulariter non tenentur reſtituere hæc bona ipſi reſtituto, niſi ipſis precium eorum à fiſco, vel à principe refundatur, vt ſunt illi ad quos peruenerunt titulo oneroſo, & tunc licèt Doct. non tangant hoc, Audacter tamen concludendum puto, quòd non poſſit agi de fructibus ab illis perceptis.

Et moueor, quia non poſſunt dici ex illis locupletiores facti, quia è contra ſuam pecuniam expenderunt, & bonæ fidei poſſeſſor vbi locupletior non remanet, ad fructus non tenetur, vt notum eſt, ergo &c. & reperi poſtea ita ſentientem Crot. in d. §. & quid ſi tantum. & in conſ. 127. num. 13. hoc claré vult.

Intellige tamen hanc concluſionem procedere in ijs quia à fiſco legitimum titulum & cauſam habent, ſecus verò ſi temere occupaſſent bona bannitorum. Crot. in terminis. conſil. 127. ad finem lib. 1.

123 Secundus caſus eſt, † quando ſumus in ijs poſſeſſoribus, quia facta reſtitutione tenentur reſtituere ipſi bannito, quicquid de bonis eius ad eos peruenit, vt eſt in ſpecie fiſcus.

An igitur etiam fructus reſtituere teneantur, quos interim durante banno perceperunt, dubiuſque articulus eſt.

Videtur enim quòd fructus reſtitui debent.

Prout videtur expreſſum in l. videamus, §. item Fauiana, ff. de vſur.

Secundò facit l. plus eſt, in reſtitutione, ff. de verb. ſignif. & l. in condemnatione, ff. de reg. iur.

Tertiò ita accidit in reſtitutione, quæ ex edicto minorum, vel maiorum datur, vt dixi ſupra in 1. parte, q. ... art...

Quartò, quia ita tenẽt Doct. cõmuniter. Nell. in tract. de bannitis. in 1. parte 3. temp. in 7. quæſt. vbi dicit, quod ſecundùm hanc opinionem vidit iudicari. Iaſ. plenè in d. §. & quid ſi tantum. num. 67. & ſeq. ff. de lib. & poſth. & Fortun. Garzias ibi num. 248. verſ. ego verò ponderans quoque ad hoc Gloſam in d. l. plus eſt in reſtitutione, ff. de verbor. ſignif. idem tenet Ruyn. ibid. nu. 185. in fine, Iaſ. in l. beneficium, nu. 27. ff. de conſt. prin. Dec. in l. in condemnatione, §. verbum. num. 2. ff. de reg. iuris. & ibi Cagn. nu. 2. Boſſ. in tit. de remed. ex ſol. clem. princ. Caſſan. ſuper conſuet. Burgun. car. mihi 57. verſ. limitarem tamen. Crot. conſil. 127. nu. 6. & ſeq. lib. 1. dicens aliam eſſe erroneam. Bonifacius de Vital. in ſua Praxi in tit. de relax. carc. quæſt. 5. tenent hanc ſententiam in caſu quo fiſcus fuerit factus locupletior.

In contrarium eſt magis communis aliorum opinio. Quam tenuit in primis Bald. in d. l. fin. num. 12. C. de ſent. paſſ. & ad idem allegatur Ang. in Auth. de hær. & Falc. in verbo, item nec ratione fructuum, &c. Idem tenet Ang. in d. §. & quid ſi tantum. num. 14. & ibi Alex. num. 21. Galiau. nu. 62. Io. Crot. num. 121. verſ. notate tamen, & de communi. ibi in fine. Alc. ibi. num. 114. qui etiam de communi. Coſta ibi in 2. parte. nu. 74. & ſeqq. qui magis communi teſtatur. Idem Bald. in l. 1. circa finem. C. de conuen. fiſci debit. lib. 10. Bald. in l. nam ad ea. ff. de leg. Ang. in §. ſi quis de parentibus. Auth. vt cum de app. cogn. Alb. in l. princeps. num. 5. ff. de verb. ſig. quis de communi, Ant. Trig. ſing. 119. verſ. vnum tamen, Boſſ. in tit. de reſt. quæ fiunt à princip. poſt bellum. num. 17. Soc. iun. d. §. & quid ſi tantum. nu. 123. Alex. in add. ad... in l. 1. §. ſi quis vitro, ff. de queſt. Zilett. in add. ad Dec. in d. l. in condemnatione, §. cum verbum, ff. de reg. iur. Didac. lib. 1. var. reſol. cap. 3. in fine, cum concor. per eum. Bald. in c. 1. nu. 18. tit. hic finitur lex Corrad. Ioan. de Platea Inſtit. de cap. dim. nu. 5. Grat. conſ. 186. num. 2. lib. 1. & hanc eſſe communem atteſtatur Crotmet. qui contrarium tenet in conſil. 227. num. 3. & nouiſſimè copioſiùs D. Franc. Burſat. conſil. 54. nu. 13. cum concordan.

Mouetur Bald. quia hæc reſtitutio gratioſa non fingit retro, neque aufert dominium prout ex tunc, ſed

124 prout ex nunc. † Quare autem non fingat retro, ex Bald. ibi colligitur, quia ſcilicet interim non competit, neque re, neque ſpe, neque in ſuſpenſo fuit ſtatus ipſius banniti, vel bonorum ſuorum, ſed firmiter pro mortuo habitus interim fuit, & bona eius pro legitimè acquiſitis fiſco habita fuerunt, vnde fructus ſecundùm bonam fidem fiſci facti ſunt.

Mouetur etiam per auth. idem de Neſtorianis, C. de hæret. vbi dicunt eſſe caſum pro hoc. Licèt Iaſ. Furnius & alij dicant ſpeciale eſſe ibi, & rationem ſpecialitatis afferant qualem poſſunt.

Mouentur 3. etiam per c. ad noſtra, de reb. eccleſ. non alien. inducendo latè, vt per Coſtam in d. §. & quid ſi tantum. num. 5. & ſeq.

Ego puto veriorem & æquiorem communem opinionem poſteriorem. Hac ratione ſola, quod iniquum

125 ſit, vt bonæ fidei poſſeſſor † teneatur reſtituere fructus præſertim conſumptos, qui tam naturali ratione, quàm etiam bona fide, & iuſto titulo conſumpti ſunt.

Neque obſtat contraria, in ſpecie verò d. §. in Fauiana, quia ibi loquitur tex. de reſtitutione, quę fit ex iuſta cauſa, non autem ex gratia & humanitate.

126 Et ratio differentiæ eſt † & ſic tollitur argumentum, quia ſi quis reſtituatur ex iuſta cauſa, neceſſe eſt, quòd ſemper fuerit iuſta, & iuſtum conſequenter fuerit, quod dicta bona reſtituerentur ipſi damnum paſſo, quo ad illa, & quoniam impoſſibile eſt, vt iuſtum ſit bona & eorum fructus mihi reſtitui debere, & interim dum hoc iuſtum eſt, & hæc ſpes in iuſtitia fundata pendet, fructus iſtorum bonorum ab alijs iuſtè percipiantur, vt manifeſtum eſt, ideo fructus quoque percepti in ea reſtitutione veniunt, quod cum non accidat in reſtitutione gratioſa, vt conſtat, meritò &c.

Et ita quoque reſp. ad leg. plus eſt, & ad leg. in condemnatione, ff. de regulis iuris. loquuntur de reſtitutione ex iuſta cauſa. Pro qua ratione differentiæ prædi-

127 cta, facit quia ſpes eius reſtitutionis † gratioſæ non eſt in aliqua conſideratione, & difficile, imò impoſſibile

128 † recuperatur, quod bannitus in integrum reſtituatur, vt pulchrè deducit Curt. iun. conſil. 182. nu. 12. lib. 2. Pariſ. conſ. 127. nu. 45. lib. 4. per l. 4. §. quid ergo, ff. de fid. libert. & l. apud Iulianum, §. fin. ff. de leg. 1.

Licèt hoc non ſit perpetuo verum, vt per Tiraquell. de vtr. retr. in 1. part. §. 32. Gloſ. vnica. num. 65. verſ. nec tamen, vbi adducit plures.

129 Qua communi opinione retenta, † limita aliquibus modis, & primò limita, vt procedat quo ad fructus conſumptos, non autem quo ad fructus pendentes, vel collectos quidem, ſed adhuc extantes, quos recuperari poſſe a reſtituto vnà cum ipſis bonis putat Fortun. Garzia in d. §. & quid ſi tantum, num. 152.

Et

Et licèt ipſe dubitet, mihi tamen placet limitatio, ratione prædicta, de qua ſupra, quia ſcilicet locupletior hoc reſpectu dicetur fiſcus, &c. ergo &c.

130 Limitatur 2. † vt nō procedat, quādo reſtitutio eſſet facta per verba prægnātia, ita & taliter, vt ex vi verborum ad fructus quoque reſtitutio trahi poſſit. Alc. in d. §. & quid ſi tantum. num. 74. & in l. princeps. in fine. ff. de verb. ſig. exemplificans, quando princeps ita voluit, & dixit; Ad idem Ferret. in tract. de Gabell. nu. 170. & Io. Crot. in conſil. 127. nu. 15. præterea lib. 1. loquens in eo caſu, quo reſtitutio fuit facta per illa verba, perinde ac ſi nunquam pro bannito habitus eſſet. Mihi videtur quòd iſta limitatio vera ſit in exemplo Alciati, per rationem, quia ſi eo caſu trahitur ad bona alienata & ſic in præiudicium tertij, quando princeps ita vult, ita & ad fructus interim conſumptos, intelligendo tamen, quòd eum cauſa hoc factum fuerit à principe, vt ſupra dictum fuit; Aliàs non puto veram limitationem, ſi ſine cauſa, &c. & reperio, quòd in hoc mecum ſentit D. Burſat. conſil. 54. nu. 13. lib. 1. & facit, quia iſtæ clauſulæ de ſui natura inſunt reſtitutioni in integrum, quæ per verbum reſtituo, ſimplex ſignificat plenam & per omnia in priſtino ſtatu repoſitionem, vt plenè per Abb. in cap. venerabili. num. 2. de off. deleg. cum concord. ad eum in marg.

131 Limitatur 3. † vt non procedat, quando reſtitutio fieret à principe ex iuſta cauſa, id eſt, tanquam de iniuſtè damnato, & innocente, Fortun. Garzias in d. §. & quid ſi tantum, nu. 253. Galiaul. n. 67. in fine. Ioan. Crot. nu. 121. in fine, & idem in bonis alienatis firmat Natta conſil. 471. in fine poſt alios vbi per eum, & ante hoc fuit ſententia Alex. in d. §. & quid ſi tantum. num. 77. & ſequitur etiam ibi Soc. iun. num. 111.

Et tunc fuit bene exemplum reſtitutionis minorum, & quod traditur in l. quid ſi minor, §. reſtitutio, ff. de mino. & d. §. in Fauiana. & ſic facit l. 1. §. 1. ff. de quæſt.

132 Limitatur 4. † vt procedat, quando fructus fuerunt percepti bona fide, ſecus verò ſi mala fide. Alc. dicto §. & quid ſi tantum. num. 118. dicens, quòd procedit d. §. in Fauiana.

Mihi videtur vera limitatio, ſed non video caſum illius, vt ſcilicet elicantur fructus ibi mala fide percepti, vel quòd non ſit caſus limitationis præcedentis, id eſt, q; ex iuſta cauſa reſtitutio conceſſa fuerit.

133 Limitatur 5. vt procedat, † quidem ſimpliciter ante capitula pacis, & reſtitutionis, poſtea verò non indiſtinctè, ſi enim dicatur in capitulis, quod ipſo iure intelligantur reſtituti rebelles, tunc à die capitulorum, & reſtitutionis conceſſæ veniunt fructus, aliàs non, Boſſ. poſt concord, vbi ibi in tit. de reſt. quæ fiunt à princ. poſt bellum. num. 18,

134 Limitatur † 6. vt non procedat, quando alienatio facta fuiſſet, & fructus percepti pendente ſupplicatione; Nam tunc licèt per ſupplicationem executio non retardetur regulariter, tamen interim alienata reuocantur, & poſtea ſequatur reſtitutio. Soc. iun. d. §. & quid ſi tantum. nu. 112. & dicam etiam infra q. ſi. art. 1. & ſic fortè poterit dari vnus caſus limitationis quartę præcedentis, id eſt, quòd poſſidens ſciret ſupplicationem banniti porrectam, & pendere.

Articulus XV.

135 AD decimumquintum, † reſpondeo, de aliquibus quærendo.

Quæro igitur primò, An reſtitutio trahatur ad bona conſumpta, vel diſperſa per fiſcum, vel alium poſſeſſorem, & reperio, quòd ſi mala fide conſumpta ſunt, ad illa, vel ad eorum pretium trahatur reſtitutio, ſi bona fide ſecus: ita ſing. Bald. in conſil. 145. nu. 2. lib. 5.

136 Quæro 2. † An ſi bona banniti interim tranſiuerunt in eccleſiam poſſint amplius à bannito reſtituto recuperari, etiam vbi aliàs reſtitutio etiam ad bona alienata traheretur, & quòd non. Afflict. deciſ. 361. per totum.

137 Hac ratione, quia bona fuerunt ſemel Deo dicata † & facta ſancta ſanctorū, vt dicit ſing. Innoc. in c. verum. de for. compet. vnde per principem non poſſunt amplius profana fieri.

138 Quęro 3. quid in nominibus † debitorum alienatis, per fiſcum, & dic vt per Ruyn. conſ. 22. per totum lib. 5. quando ſcilicet reſtitutus contra priſtinos creditores reuerti poſſit.

Quæro 4. An patronus deportatus ſi reſtituatur recuperet ius contratabulandi, & quòd ſic eſt tex. ad literam in l. 3. §. ſi deportatus. ff. de bon. lib.

SVMMARIA.

1 *Reſtitutio gratioſa an impediat interim executionem ſententia?*
2 *Quid, quando obtenta eſt.*
3 *Quid ſupplicatione pendente.*
4 *Et an interim poſſit bannitus impune offendi?*
5 *Et quid ſi expectetur reſtitutio à principe per viam iuſtitia.*
6 *Reſtitutio hac an ſit tranſitoria ad hæredes? & numero 8. & 9.*
7 *Mortui quoque reſtitui poſſunt.*
10 *Reſtitutio hac an liberet bannitum ab irregularitate?*
11 *Rebellis reſtitutus, an poſſit dici amplius proditor?*
12 *Filius reſtitutus, an recuperet ius legitimandi quod patri competebat?*
13 *Hæreticus reuerſus ad catholicam fidem, an recuperet bona fiſco incorporata?*
14 *Author, quando inceperit opus hoc, & quomodo ſeptemnio perfecerit.*
15 *Prudentibus & doctis quandoque Deus non reuelat, qua ſimplicioribus aperit.*

QVÆSTIO C.

& vltima.

De alijs varijs ſingularibus effectibus huius gratioſæ reſtitutionis in integrum, quæſtio Miſcellanea.

POSTREMO ſupereſt pro complemento huius gratioſæ reſtitutionis, & aliquot eius ſingulares effectus, & vagantes quæſtiunculas in hanc vnicam, breuiſſimam que quæſtionem vltimam collectas, quaſi miſcellanea quædā tribus, vel quatuor articulis abſoluā, & dicam.

Primò, An reſtitutio hæc in integrum gratioſa impediat interim executionem ſententiæ?

Secundò, An ſit tranſitiua ad hæredes, ſicut ſunt aliæ reſtitutiones in integrum ex vtroque edicto?

Tertiò, Miſcellanea quorundam dubiorum ſingularium in hac materia, quæ vagabantur?

Articulus I.

AD primum, An ſcilicet hæc reſtitutio in integrum
1 gratioſa † impediat interim executionē ſentētiæ?
2 Diſtingue duos caſus.

Primus eſt, poſtquam obtenta eſt hæc reſtitutio; & hoc caſu ſine dubio impedit executionem, quia per omnia reponit bannitum in priſtino ſtatu, in quo erat ante bannum, at prius contra eum executio aliqua capitalis fieri non poterat, meritò &c.

Se-

3 Secundus eſt, † quando reſtitutio non eſt adhuc obtenta, ſed ſupplicatio porrecta eſt principi, & ſic pendet rei exitus, an princeps gratiam facturus ſit, vel ne.

Et conclude cum Doct. communiter, quòd interim executio non impeditur, vnde ſi bannitus veniret in fortiam curiæ capite mulctaretur. Iaſ. in l. ꝙ ſi non obtulit, §. condemnatum. nu. 4. 27. & 28. de re iud. & idem in l. 1. nu 4. C. de precib. imp. off. Card. in c. ex literis in 8. oppoſ. in fine, de reſt. in int. & in c. ſuſcitata. in 6. q. eod. tit. vbi ponit duas pulchras rationes. Bellam. d. cap. ex literis. nu. 9. eod. tit. & Beninrend. dec. 85. nu. 12.

4 Limita hanc † concluſionem, vt non procedat, quo ad offenſionem ipſius banniti, quia pendente petitione huius reſtitutionis, & gratiæ non poterit interim impunè offendi bannitus, ita poſt Imol. ibi tradit Soc. ſen. in l. 3. §. ſi ſeruus, num. 15. in princ. ff. de acquiren. poſſeſſ. qui de communi, idem teſtatur Nell. de bannit. in 4. parte 3. temporis. num. 6.

5 Limita ſecundò, niſi expectaretur † reſtitutio à principe per viam iuſtitiæ, Cuman. in l. ſi quis à filio, §. hi autem. per illum tex. ff. de iniuſt. teſtam.

Articulus II.

6 AD ſecundum, An ſcilicet hæc reſtitutio ſit tranſitoria ad hæredes, ſicut ſunt aliæ ex edicto minorum, vel maiorum?

Punctus ad hoc videtur redigi, an hæredes banniti poſt mortem eius poſſint petere illum reſtitui in gratiam principis, &c.

7 Videtur quòd ſic, quia poſſunt reſtitui † mortui in banno, ita vt dicantur, ſiue fingantur mortui fuiſſe teſtabiles, vt per Loffr. ſing. conſil. 8. nu. 23. & ſeq.

Contrarium tenet Boſſ. in tit. de remed. ex ſola clem. princ. num. 14.

8 Vera opinio illa videtur, quòd ſi † principi ita videtur, videlicet vt etiam banniti, & rebelles iam defuncti intelligantur in integrum reſtitui, & cancellata memoria banni, & rebellionis eorum, hoc facere poſſit præſertim ex cauſa publicæ vtilitatis, & propterea filij illorum ſint reintegrati ad bona parentum ſuorum bannitorum vel rebellium quod fieri poſſit, vt per Angel. conſ. 356. col. 1. & 2. & Boſſ. met. in tit. de reſt. quæ fiunt à princip. poſt bellum. num. 2. & ita procedet etiam conſilium Loffr. 8. nu. 23. & ſeqq. & num. 35. & 36.

9 Aliàs autem nihil ad hæredes tranſire poteſt, † quia, vt ſupra dictum fuit, iſtius reſtitutionis nulla ſpes competit, quæ tráſmitti poſſit, niſi ex iuſta cauſa petenda veniret, puta innocentiæ, tunc enim ad hæredes tranſitoria dici poſſet, quia ſpes de iure competeret, non autem à mera principis gratia penderet.

Articulus III. & vltimus.

AD tertium, & vltimum reſpondetur, quærendo
10 † de aliquibus, &

Primò quæro, An reſtitutio hæc in integrum liberet bánitum ab irregularitate, & quòd non. Dec. in c. quia diligentia. de elect.

Secundò quæro, An rebellis reſtitutus poſſit dici am-
11 plius proditus, † ꝙ non. Ferret. conſ. 12. n. 3. & Barbat. in cap. at ſi clerici. §. de adulterijs. num. 86. de iudic.

Tertiò quæro; An filius patris rebellis reſtitutus ex gratia ad bona patris à fiſco occupata, an recuperet ius
12 legitimandi, quod pater habebat † & quòd non, niſi in reſtitutione dictum eſſet, in omnibus, & per omnia, &c. ita ſing. Ruyn. conſil. 109. num. 24. lib. 3.

13 Quartò quæro, † & vltimò, An hæreticus reuerſus ad catholicam fidem, & propterea plenè reſtitutus, recuperet bona ſua fiſco incorporata? Quidam quòd non, quos colliges ex Pariſ. conſ. 2. nu. 186. lib. 4.

Contrarium tenet Pariſ. ibid. conſ. 2. n. 188. vbi dicit, ꝙ hæc opinio eſt æquior, benignior, & cõiter recepta, & ibi ſub n. 189. verſ. & licet habes authoritates concordátes, & ét ex ſeqq. numeris, & idem in reſtõne plena, non aũt in gratia ſimplici, Petr. Grill. in tit. de hær. q. 6. n. 1. & 2.

Ex his ad laudem omnipotentis Dei, & Beatiſſimæ ſemper Virginis, & Diuorum Hieronymi, Auguſtini, Gregorij, Ambroſij, & Angelici Thomæ de Aquino, ſit impoſitus finis huic grauiſſimo Operi Tractatus de Reſtitutione in integrum.

Quòd quidem opus, Ego Sfortia Oddus Iuris vtriuſque conſultus Peruſinus inter cæteros minimus, incæpi
14 † Anno ſalutis 1574. & dũ in ſuburbano meo Maruli, à munere interpretandi vacuus, ociosè degerem, perfeci anno ſalutis 1577. Deinde per aliud triẽnium, licet interim in varia diſtractus negotia domeſtica, atque forenſia, quando otij copia fuit expleui, & quale in præſentiarum eſt humaniſſimè Lector cõpleui, itque manus tuas tradidi, vt quod in tui duntaxat vtilitatem elaboratum per ſeptennium fuit, accipias, & æqui bonique facias.

Et ſi quid boni reperies, quod vel ingenio tuo placeat, vel in tuis negotiis atque cauſis deſeruiat, mecum Deo gratias agas, qui abſcondit hæc à prudentibus
15 quandoque, & reuelauit ea paruulis. † Si quid verò, vel minus fœliciter diſpoſitum, vel explicatum, vel fortè contra tuam meliorem ſententiam diffinitum reperies, iuxta tuam ſolitam humanitatem, omni prorſus liuore atque odio exploſo corrigas.

Tuæ enim & omnium Excellentiſſimorum, grauiſſimorumque Doctorum hac tempeſtate florentium ſaniori, & meliori ſententiæ omnia, quæ dixi ſubiicio, iudicioque illorum grauiori corrigenda committo. S. O.

F I N I S.

Digitized by Google

INDEX RERVM NOTABILIVM,

QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

ABSENTIA in ſe an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quaeſt. 5. num. 9
Abſenti tempora vtilia non currunt, minori verò currunt. quaeſt. 5. num 7
Abſens ex iuſta cauſa pro praeſente accipitur. quaeſt. 5. num. 10. & 12
Abſens an ipſo iure tutus ſit, an verò reſtitutione indigeat? quaeſt. 5. num. 13
Abſente parte quod fit nullum eſt. quaeſt. 5. num. 14
Abſens an & quando & quomodo laedatur, & laedat alios. q. 5. num. 19
Abſenti quando non currat praeſcriptio, enumerantur quidam caſus. q. 5. num. 17. 20. 22. & 23
Abſentia qualibet an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integr. q. 5. num. 24
Abſens quot modis quis dicatur. quaeſt. 5. num. 26. & ſeq.
Abſens quando quis dicatur arbitrio iudicis relinquendum eſt. quaeſt. 5. num. 41
Abſentiarum ſpecies quot ſint, & quae, ſecundum diuiſiones Doctorum, & quae ſecundum authorem. q. 5. num. 42. & 43. vbi arbor.
Abſentia ordinaria quae ſit, num. 46
Abſentia extraordinaria quae ſit, num. 47
Abſentia extraordinaria neceſſaria quae ſit, num. 48
Abſentia extraordinaria voluntaria quae ſit, num. 49
Abſentia neceſſaria quotuplex ſit, num. 50
Abſentia neceſſaria laudabilis quae ſit, num. 50
Abſentia neceſſaria vituperabilis quae ſit, num. 51
Abſentia neceſſaria neutra, num. 52
Abſentia voluntaria quotuplex ſit, n. 53. laudabilis quae. ibid.
Abſentia voluntaria vituperabilis quae ſit, num. 54
Abſentia voluntaria neutra quae ſit, num. 55
Abſentia ordinaria ex cauſa domicilij perpetui, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q. 6. num. 1
Abſens ordinariè ex cauſa domicilij dicitur iuſta de cauſa abeſſe, num. 2
Abſens ordinariè poteſt commodè negocijs ſuis supereſſe. q. 6. num. 4
Abſens reipublicae cauſa omninò reſt. dignus eſt. quaeſt. 6. nu. 7
Abſentia cauſa magiſtratus, legationis, vel alterius publici muneris, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num. 32
Abſentia vt dicatur neceſſaria, non requiritur coactio praeciſa. quaeſt. 7. num. 118
Abſentia, & paupertas aequiparantur quo ad excuſandam impeditum. q. 11. num. 48
Abſentia aduerſarij an ſit hodie iuſta cauſa reſtitutionis? q. 12. num. 41
Abſens non poteſt imputare negligentiam abſenti, quin ex culpa ſua lucrum conſequeretur, num. 50
Abſens dum vult culpare praeſentem, quod non interruperit praeſcriptionem, ſe ipſam culpat, cum ipſe abſentiam cauſauerit, num. 52
Abſentia qualibet aduerſarij etiam ficta, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis ipſi praeſenti? num. 61
Abſentia, furor, & infantia, aequiparantur, num. 64
Abſens quando reliquit per quem defenderetur, an praeſens reſtituatur? num. 65
Abſentis defenſioni qui ſe offert quid facere debet, num. 72. & ſeq.
Abſente reo contumaciter, an praedicta diligentia ſit neceſſaria? num. 78
Et quid ſi vterque Romae reperiatur, num. 78. & ſeq.
Abſentes ex cauſa probabili tantum habent ius reuocandi domum. q. 12. num. 82
Abſentia aduocati, vel procuratoris, vel ſimilium an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? q. 13. num. 28
Abſens minor reſtituitur contra minorem abſentem. quaeſt. 18. num. 39
Abſentia reipublicae cauſa dicitur iuſta cauſa, & impedimentum in materia curſus quadriennij. q. 20. num. 51
Abſentia affectata an excuſet? q. 27. num. 2
in Abſentia quomodo cognoſcatur affectatio, antequam incipiat quis abeſſe, num. 9
Et quomodo poſtquam finita eſt, & procraſtinatio incipit, num. 10
Abſentiam affectare dicitur qui legationem, vel magiſtratum ambit. num. 12
Abſentiam qui pro reipub. ſuſcipit cauſa litis effugiendae, dicitur affectatè abeſſe, num. 15
Abſentiam qui ſuſcipit maturius, quàm opus ſit, dicitur illam affectare, num. 16
Abſentia ſuſcepta ab eo qui paulò ante citatus fuerat, dicitur affectata, num. 17
Abſentia quando finiri dicatur, num. 20. & 24
Abſentia incipit eſſe iuſta, quando incipit abeſſe iuſta cauſa ſe abſentandi, num. 21
Abeſſe dicitur quis etiam antequam diſcedat, per modicum ſcilicet illud tempus, quo praeparat diſceſſum, num. 22. & 23
Abſentia durare dicitur quandiu durat cauſa illius, nu. 25
Abſentia ſuſcepta cauſa metus durat, quouſque durat metus. num. 26
Abſentiae tempus ad redeundum datum dicitur modicum, numero 28
Abſentia finita an dicatur finita cauſa reſtitutionis? numero 39
Abſens non dicitur, qui procuratorem relinquit, quaeſtione 29. num. 10
Abſentis bonis curator datur, & an impediat reſtitutionem ipſius abſentis? num 27
Abſens ex cauſa neceſſaria, & probabili ſimul, melioris conditionis eſſe debet, quam qui ex neceſſaria, ſed non probabili. quaeſt. 30. num 7

Abſentia, vel aliud legitimum impedimentum ſi incidat ante litem conteſtatam reddit iudicium ipſo iure nullum, num.8
Abſens, vel aliter impeditus, an teneatur mittere excuſatorem? num.1
Abſens ex cauſa neceſſaria, & probabili ſimul, an teneretur mittere procuratorem? num.6
Et an Abſens ex cauſa laudabili tantum? nu.10
Et an Abſens voluntariè non tamen culpabiliter? num.29
Et an Abſens otioſè? num.35
Et an ſi Abſens habet priuilegium non comparendi? nu.36
Abſens quando non tenetur mittere procuratorem, an teneatur ſi impedimentum diu duraturum eſt? num.38
Abfuturus breui tempore non dicitur abeſſe, num.39
Abſentia eſt unum de principalibus impedimentis ex quibus conceditur reſtitutio. quæſt.38.num.3
Abſentiam allegantis creditur donec non probatur contrarium, num.4. contra num.7.
Abſentia non præſumitur à loco, vbi quis reſidere ſolet, num.7
Abſentiam allegantis quando incumbat onus probandi eam, & quando non, num.20.21.22. & 25
Abſens ex iuſta cauſa abiſſe præſumitur, num.24
Abſentem non fuiſſe defenſum etiam probari debet, num.27
Abſentem defendi publicè intereſt, num.38
Abſentia impedimentum per iuramentum quoque probari poteſt, & ſic ſemiplenè, num.39
Abſentia videtur fauorabilior quàm ætas. quæſt.49.num.10
Abſentia filij eſt abſentia patris, num.11
Abſentis bona ſi diſtracta fuerint à creditoribus, datur reſtitutio. quæſt.51.num.17.18.19. & 20. vbi declaratur.
Abſentis ex cauſa non neceſſaria, ſeu non priuilegiata aduerſus immiſſionem ex ſecundo decreto. quæſt.68.num.27. & plenè declaratur num.ſeq. vſque ad num.39
in Abſentem ſententia lata ex falſis probationibus, an ſit ipſo iure nulla? quæſt.77.num.39
in Abſentia ad ætatem valet argumentum. quæſt.83.num.30
Abſens reipublicæ cauſa, an reſtituatur aduerſus omiſſam accuſationem ex ſpeciali priuilegio? quæſt.89.num.31
Abſens voluntariè, an reſtituatur aduerſus non petitam inueſtituram infra annum? num.48.
Abſens voluntariè etiam excuſatur, quando non tenetur eſſe præſens, num.49
Abſens an reſtituatur aduerſus non ſolutum canonem, & caducitatem incurſam? num.69
Abſentibus an proſit reſtitutio gratioſa Principis? q.94 nu.6
Abſolutio eſt largo modo reſtitutio in integrum. quæſt.1.nu.27
Abſolutio ab excommunicatione dicitur largè modo reſtitutio. quæſt.91.num.14
Abſurdum allegare leue eſt, quando rationes vrgentes in contrarium allegantur. quæſt.90.num.25
Abſtinendi beneficium concernit tantum commodum filij. q.62. num.86
Acceptilatio facta à minore creditori ſuo, an reſcindatur ope reſtitutionis? quæſt.54.num.46. & vide plenius in verſ. liberatio. & num.58
Accreſcendi ius dicitur tacita ſubſtitutio. quæſt.62. num.104
Accreſcendi iuri an ſit locus reſtituto minore aduerſus aditam? num.124
Actiones duas qui habet, & inutilem intentat, vtilemq; omittit, an reſtituatur ad vtilem iterum intentandam? quæſt.8. num.29. & quæſt.14. num.61
Actiones & iura ſua, qui præſcribi patitur, dicitur damnum potius ſentire, quàm lucrum amittere. quæſt.8. num.77. 82. 83. & 87. & 88
Actione perſonali ſi agatur, an ſufficiat mittere actorem in poſſeſſionem bonorum rei conuenti? quæſt.12.num.21
Actione prohibita in aliquo caſu, an dicatur prohibita reſtitutio? quæſt.15. num.38
Actio de dolo an tollat beneficium reſtitutionis in integrum? quæſt.17, num.6
Actio de dolo eſt remedium merè ſubſidiariū, nu.29.78. & 101
Actio in factum dicitur remedium extraordinarium, non merè ſubſidiarium, num.30
Actio doli eſt remedium odioſum & famoſum, num.79
Actio doli non excluditur per concurſum reſtitutionis in integrum ex clauſula generali, num.80
Actiones ſubſidiariæ in factum dantur etiam contra perſonas quibus debetur reuerentia. quæſt.18. num.2
Actio de dolo quod citò pereat, eius odio inductum eſt. quæſt.20. num.44
Actio reſciſſoria à quo tempore naſcatur. quæſt.21.num.1
Actio iſta non prius oritur, quam reſtitutio in integrum obtenta ſit, quando res fuit vſucapta, num 3
Et quid quando fuit præſcripta. num.4
Actio iſta antiqua directa, an & quanto tempore duret, antequam reſtitutio obtineatur? num.6
Actio iſta non amplius vtilis anno, ſed quadriennio continuo durat, vt & reſtitutio in integrum, num.7. & 14. & 15
Actio iſta an duret plus quadriennio in caſu l.ſi cuius. ff.ex quib. cauſ.maior. num.21.22.23. & 24
Actio iſta an duret minus quadriennio, quando tempus ad quod facta fuit, eſt minus, num.25
Actio iſta an perpetuetur litis conteſt. num.26. 29.30.31.32
Actio iſta an dicatur perpetuata eo ipſo, quod petita eſt reſtitutio? num.33
Actiones prætoriæ quæ dantur ad rem conſequendam ſunt perpetuæ, num.16. & num 18. vbi declaratur.
Actiones omnes regulariter perpetuantur per litis conteſtationem, num.27
Actio reſciſſoria plenè tractatur in hac quæſt.33.
Quid ſit, num.9
An ſit proprium nomen actionis, num.10
Quotuplex ſit, num.12
Reſciſſoria inſtitutoris, quæ ſit, num.12
Reſciſſoria reſtitutoria, quæ ſit, num.13
Reſciſſoria reſtitutoria quotuplex, & quæ datiua, & quæ natiua, num.14. & 15.
Et quæ vtilis, & quæ directa, num.16
Et quæ Actio reſciſſoria, & quod officium reſciſſorium, nu.17
Et quæ Actio reſciſſoria. & quæ exceptio reſciſſoria, num.18
Actio ſemel extincta nullum habet ſpiritum, ſi prius ope reſtitutionis non reſuſcitatur, num.22
Actio reſciſſoria non poteſt intentari ante reſtitutionem obtentam, vt actio reſciſſoria, ſed vt actio priſtina ſic, num.24
in Actione iſta articuli quomodo formandi, num.48
Actio reſciſſoria, & reſtitutio in integrum, an & quando in eodem iudicio cumulari poſſint, num.35. & ſeq. & vide cumulatio.
Actio creditoris penitus ſublata eſt, reſtitutione ſecuta, probaturq; per text. nouum. quæſt.44. num.28
Actionibus iuris præſcribitur ſpatio 30. ann. ſecus ſi ſit actio nudi hominis. quæſt 45. num.30
Actio doli ceſſat vbi competit aliud remedium etiam extraordinarium. quæſt.48. num.25
Actio dolo non datur vbi reſtitutio competit. quæſt.55. num.7
Actio quod metus cauſa, in rem ſcripta eſt. quæſt.10. nu...
Actio doli vbi datur contra impedientem, ſi ille non ſit ſoluendo datur reſtitutio in ſubſidium. quæſt.84. num.30
Actor poteſt petere dari curatorem bonis abſentis cum quo agit, vt ad diffinitiuam procedi poſſit. quæſt.12. num.45
Actoris inobedientia ne noceat reo ſuccurritur. quæſt.13.nu.19
Actor qui ſe nimis aſtrinxit ſibi imputare debet. q.14. nu.32
Actor impedimenti cauſa ſemper eſſe dicitur, quo minus cauſa expediatur intra tempus inſtantiæ, num.47. & 48. q.67.
Actuarius ſi amiſit libellum, an detur reſtitutio ipſi damnum paſſo? quæſt.14. num.5
Actus geminatio an aliquid operari debeat in minore? quæſt.25. num.2. & 9
Actus ſequens quando eſt executiuus primi actus, an inducat ratificationem illius? quæſt.62. num.52
Actus Principium quando fauorabilius eſt quàm finis, an illud attendatur? num.53
Actus quando retrotrahitur, non fingit in præiudicium tertij, quæſt.99. num.42
Accuſationis falſi remedium, an contra ſententiam ex falſis proba-

Digitized by Google

probationibus latam detur? quaſt.77.num.8
aduerſus Accuſationes omiſſas an detur reſtitutio? q 88.nu.11. & quaſt.89.num.20.cum num. ſeq. vbi declaratur.
Addictio in diem quando faciat venditionem conditionalem. quaſt.4.num.93
aduerſus pactum Addictionis in diem, an minor reſtituatur? quaſt.57.num.52
Addictio bonorum non ſufficit, licèt is qui repudiauit, reſtitui poſſit. quaſt.41.num.6
Aditio hæreditatis, vide hæreditas.
Adminiſtratione & guberntio aliorum qui regitur, ſi læditur regulariter reſtituitur. q.3.num.1
Adminiſtrator an ſit voluntarius, vel neceſſarius maximè refert. quaſt.22.num.36
Adoleſcens. Vide plenè omnia in verb. Aetas.
Adoleſcentes inducuntur ad delinquendum potius impetu ætatis, quam ex malignitate animi. q.80.num.79
Adoptio, vel arrogatio an a minore ex capite reſtitutionis reſcindantur? q 55.num.1
Adoptans dicitur læſus, ſi pater ſit inhoneſta vita, vel morum, vel dilapidator, num.9
Adoptati olim tranſibant in poteſtatem patris, hodie ſecus. n.10
in Aduentitijs bonis an poſſit pater præiudicare filijs? q.22.num.45
Aduerſarij factum quodlibet propter quod ſit illatum damnum aduerſario eius, eſt iuſta cauſa reſtitutionis in integrum. quaſt.12.num.39
Aduerſarij priuilegium, an ſit iuſta cauſa reſtit. in integr. q.14. num.33. & 20.56
Aduerſario an & quando proſit reſtitutio minoris, vel maioris. q.47. plenè per totam.
Adulterium, vel alia delicta carnis ſunt propria adoleſcentium. q 81.num.2
Aduerſus adulterium, an reſtituatur minor? num.1
Adulterij pœna de iure Digeſtorum non erat pœna mortis, ſed deportationis, num.4. & 5
De iure autem ciuili vltimi ſupplicij, num.6.
Hodie ex communi conſuetudine eſt pœna pecuniaria. num.7
in Adulterijs quare de iure Digeſtorum non ſuccurratur, & an hodie ſuccurratur? num.10
in Adulterio verus dolus ineſt. q.83.num.4
in Adulterij crimine reſtitutus ex gratia, an ad famam reſtitutus ſit? q.92.num.105
Aduocati impedimentum, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q.13.num.28
Aduocatum qui tempeſtiuè reperire, vel habere non potuit, an reſtituatur? num.30
Aduocati præuaricatio vt reddat ſententiam nullam tria requiruntur, & quæ, nu.38
Aduocati error an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num.43
Sine aduocato iudicium ſtare non poteſt, num.40
Aduocati falſitas in allegãdo, an ſit iuſta cã reſtitutionis? nu.45
Aduocati dolus præſumptus, an idem operetur? num.46
Aduocati negligentia, an idem operetur? num.47. 48. 49. 50. 51. & 52
Aduocatus minor ſi reſtituitur non prodeſt reſtitutio eius minori. quaſt 46 num.33
Aedificium ſi reſtituatur, dicuntur reſtituta omnia iura priſtina. quaſt. 1. num.5
Aeris, & cæli intemperies, mores & ingenia hominum diuerſa reddunt, & quare. quaſt.2. num.46
Aeris intemperies eſt iuſta cauſa non morandi in aliquo loco, & iuſta abſentiæ. quaſt.7.num.45
Aetas an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum. quaſt.2.nu.1
Aetates hominum quomodo diuidantur ſecundum communem opinionem. quaſt.2. num.11
Aetas quid ſit, num.12
Aetas vigintiquinque annorum, an benè conſtituta ſit. q.2.n.25
Aetas vigintiquinque annorum dicitur perfecta, num.28
Et dicitur ætas iuſta, num.29
Et multis inſidijs & captionibus dicitur ſuppoſita minor ætas. num.33
Aetas dicitur matura & perfecta varijs reſpectibus.
Aetas iſta vigintiquinque annorum quare adæquata ſit tam in maſculis, quam in fœminis, & non ſit ætas pubertatis, & veniæ impetrandæ, num.40
Aetas iſta vigintiquinque annorum, an poſſit per ſtatutum mutari, abbreuiando illam? num.43
Aetas minor in multis Prouincijs abbreuiata reperitur, nu.45
Aetas iſta an debeat computari a die natiuitatis, an conceptionis? num.47
in Aetate iſta an vltimus annus computetur? num.51. & 52
Aetas iſta vt completa dicatur, an ſufficiat attigiſſe vltimum diem 25.anni, an verò neceſſe ſit compleuiſſe? num.54
Aetas iſta computatur de momento ad momentum, num.55
Aetas minor piæ cauſæ æquiparatur. num.44. & q.5. num.2
Aetatis meta, & terminus variabilis eſt apud gentes. quaſt.15. num.7
Aetatis venia, vide venia, & infra col. ſeq. princ.
Aetate per ſtatutum abbreuiata, an reſtitutio dicatur prohibita? quaſt.15.num.78
Aetatis ratio fauorabilior eſt, quàm S.C. Macedoniani. quaſt. 17. num.104
Aetatis minoris beneficium non extinguitur ſuperueniente maiori ætate. quaſt.20.num 3
Aetatis priuilegium fauorabile eſt. quaſt.18.num.44
Aetatis venia non conceditur niſi adoleſcentibus induſtrioſis. quaſt.23. num.11
Aetatis veniæ impetratio an tollat beneficium reſtitutionis? num.37. & 42
Aetatis veniam impetrare non poteſt, niſi qui prius pro ſapiente habetur, num.34
Aetatis veniam qui impetrauit, an incidat in pœnam l. ſi quis maior. C. de tranſact. num.43
Aetatis veniam qui impetrauit, non dicitur naturaliter perfectæ ætatis, num.45
Aetatem minorem quis probare debeat. num.7. quaſt.36.
Aetatem probare debet qui eam allegat vel agendo, vel excipiendo alleget, num.8
Aetatis probatio quomodo in iudicium deduci debeat, num.16
Aetatis probatio quibus diebus fieri poſſit, num.17
Aetas an debeat probari plenè, an verò coniecturis, & ſemiplenis probationibus probari poſſit, num.20
Aetas verè probatur teſtibus præſumptiuè per aſpectum, nu.21
Aetas dicitur probata, vel ſit præſumptiuè, vel plenè probata, num.23
Aetas quod præſcriptiuè probari poſſit, magna vtilitas eſt, nu.24
in Aetate probanda admittuntur teſtes de credulitate, & alias minus idonei, num.27
Aetas poteſt probari quandoque difficulter, quandoque faciliter. num.29
Aetas facilè probari poteſt, quando agitur de probanda infantia, pueritiæ, vel adoleſcentia, num.30
Aetas poteſt probari etiam vſque ad vnam diem, vel horam quando teſtes natiuitati præſentes fuerunt, num.31. & 36
Aetas difficulter probari poteſt, quando per aſpectum probanda eſt, & quæſtio redigitur ad paucos dies, num.32
Aetas maior facilius probatur quam minor, num.33
Aetas an poſſit probari teſtibus, num.35
Aetas melius probatur teſtibus natiuitatis, quàm vllo alio modo, num.36
Aetas an probari poſſit per alios extraneos? num.50
Aetas an poſſit probari teſtimonio matris, vel patris, vel conſanguineorum, num.52
Aetas quot teſtibus probari debeat, num.61
in Aetate probanda quid deponere debeant teſtes. nu.63. & 64
practica in Aetate probanda circa depoſitiones teſtium. nu.66
Aetas an per teſtes de fama probetur? num.71
Aetas etiam præſumptiuis probationibus probari poteſt. nu.74. & 101
Aetas an ſcripturis probari poſſit? num.81. & quibus. nu.81
Aetas an per librum plebani probari poſſit? num.83
Et an per librum numerationis ſæcularium? num.84
Et an per librum dotis, vel matrimonij? num.86

Et an per inſtrumentū cura, ſiue per dationem curatoris? n.90
Et an per librum rationum domeſticarum ipſius patris? nu.91
Aetas an per aſpectum probari poſſit? num.91
Aetatis probatio per aſpectum fieri debet, quando deficiunt probationes, num.96
Et quando probabiliter de ea dubitari poteſt, num.97
Aetatis probatio per aſpectum, an teſtibus fieri poſſit? num.98
in Aetate iudicanda per aſpectum ſæpè falluntur homines. numero 100
Aetatis probatio per aſpectum eſt penitus præſumptiua, numero 105
Aetas quando probatur per aſpectum à teſtibus, quid deponere debeant teſtes, num.106
in Aetate ſenioris facilior deceptio eſt, quam in iuniori, numero 109
Aetas per aſpectum probari non poteſt, quando quis iuraſſet contrarium, num.115
Aetatis probatio ſola an faciat ius inter omnes, an verò ſententia declaratoria requiratur? num.129
Aetatis beneficium etiam maioribus prodeſt, quando ex perſona minoris veniunt. quæſt.49. num.9
Aetatis ius cedi poteſt. num.16. & declaratur num.20.
Aetatis priuilegium non tranſit ad hæredes. quæſt.50. numero 4
Aetatis priuilegium datum non durat poſt eam ætatem, quæſt. 82. num.9
ſuper Aetate minorum tripliciter fingit lex habendo minores pro maioribus. num.7.
ad Aetatem ab abſentia valet argumentum. quæſt.83. nu.30.
Aetas & impedimentum iuſtum, quomodo paris potentiæ ſint ad obtinendam reſtitutionem. quæſt.87. num.55
Agere valenti non currit præſcriptio. quæſt.5. num.16
Agens dicitur id quod mouet, non id quod mouetur. quæſt.72. num.21
Affectatum impedimentum, an excuſet? quæſt.27. num.1.
Affectatio facit, vt id quod alias prodeſſet, non proſit. num.3
Affectatio non nocet ſi non contineat malitiam, num.4. & quomodo agnoſcatur quod malitiam contineat, num.8
Cætera vide in verſic. abſentia.
Agens de facto tantum repellitur à limine iudicij. quæſt.32. num.90
Alienatio appellatione pendente prohibita eſt. quæſt.42. nu.10
Et an ipſo iure nulla ſit alienatio interim facta. num.11
Alienari non poteſt aliquid poſtquam ſuper eo lis introducta eſt, num.13
Alienatione prohibita minori, vel mulieri, an intelligatur quoque prohibitus conſenſus alienationi præſtandus? quæſt.61. num 7
Alienatio, ſiue ceſſio in potentiorem videtur delictum, prohibita enim eſt, ne pauperes opprimantur. quæſt.64. num.3
ad Alienata an & quando reſtitutio gratioſa extendatur? quæſt.99. per totum plenè. & in ſpecie num.40. & ſeq.
Alimenta an recuperentur per indulgentiam ſimplicem Principis? num.22. quæſt.94
Alimenta quare recuperentur per reſtitutionem quamlibet, licèt ad bona reſtitutio huiuſmodi non trahatur. quæſt.97. num.4
An propter alimentorum fauorem, num.5
Alimentorum legatum, eſt legatum annuum, num.6
Alimenta vbi denegantur, reſtitutio ſuperflua eſt, num.7
Aliquid, hæc dictio an etiam in re modica verificetur? quæſt.3. in fine.
Alius, alia, illud, hæc dictio non eſt ſemper implicatiua ſimilium. quæſt.35. num.32.
Allegationem qui omiſiſſe ſe dicit, debet probare ſe potuiſſe allegare, & non allegaſſe. quæſt.36. num.43
Allegatio falſa an faciat retractari ſententiam ope reſtitutionis. quæſt.78. num.25. 26. 27. & 28
Ambaſciatores an reſtituantur ex capite huius abſentiæ? q.6. num.38
Ambaſciator finita ambaſciata, non debet amplius habere ſalarium. quæſt.27. num.27
Amicorum præſentia quid operetur in contractibus minorum quæſt.22. num.47
Amicitia effectus magni, remiſſiuè, num.48
Amiſſio rei ſuæ quot modis contingat. quæſt.33. num.9
Animæ periculum vbi verſatur, excommunicatus non poteſt petere reſtitutionem in integrum. quæſt.31. num.15
Annotatio bonorum dicitur bānum, in contumacia. q.32. n.102
Annus captus quando habeatur pro completo. quæſt.2. num.52
Annalia quæ ſunt ad agendum, ſunt perpetua ad excipiendum. quæſt.35. num.37. & 42
Apparitoris errore qui læſus eſt an reſtituatur? quæſt.13. nu.59.
Apparitore proclamata omittente, ſuccurritur ipſi læſo. quæſt. 13. num.60
Apparitore non notificante ipſi parti diem comparendi ſuccurritur. quæſt.13. num.61
Appellatio, & reſtitutio in integrum, in quo conueniant & in quo differunt. quæſt.0. num.63.64.65
Appellatio ob minimam etiam læſionem conceditur. quæſt.4. num.102
Appellans ad iudicem incompetentem, quem competentem putauit, iuſto errore ductus reſtituitur. quæſt.8. num.21
Appellationis omiſſio prætextu paupertatis non excuſatur. quæſt. 11. num.51
Appellatione prohibita in aliquo caſu, an ſit prohibita reſtitutio? quæſt.15. num.31. & 44
Appellatio & reſtitutio non eadem de cauſa admittuntur. quæſt. 15. num.33
Appellare licet bis, & ter. quæſt.16. num.2.
Appellatio difficiliùs conceditur, quàm reſtitutio. num.3
Appellatio an detur aduerſus denegatam reſtitutionem? numero 12. & 13
Appellatio ſi fuerit omiſſa aduerſus denegatam reſtitutionem, an detur reſtitutio aduerſus lapſum huius temporis? numero 14
Appellationis interpoſitæ aduerſus denegatam reſtitutionem quis erit iudex quæſt.16. num.14
Appellare poſſe non impedit poſſe petere reſtitutionem in integrum. quæſt.16. num.25
Appellationem non proſequi, eadem negligentia eſt, quæ eſt non appellare, ibid. num.40
Appellatio eſt remedium ordinarium. quæſt.17. nu.46. & nu.82
Appellatio eſt debilius remedium, quam reſtitutio, num.50
Appellatio an tollat remedium reſtitutionis in integrum? nu.81
Appellare qui vult, debet proſequi cauſam coram iudice ſuperiori. num.85
qui Appellauit, poteſt nihilominus reſtitutionem petere. nu.89
Appellare poſſe, & appellationem proſequi poſſe, ſunt incompatibilia. num.91
Appellationis tempus à iudice prorogari non poteſt. quæſt.19. num.85
Appellationis tempus poteſt ex conſenſu partium prorogari. ibidem num.87
Appellatio aduerſarij an ſit iuſta cauſa ad tardandum curſum quadriennij? quæſt.20. num.75
in Appellatione conteſtatur lis etiam cum incertis aduerſarijs. quæſt.35. num.79
in Appellatione proceditur ad diffinitiuam, etiam parte exiſtente contumace, num 71
Appellatio deuoluit quoque cauſam nullitatis, num.72
in Appellatione magis tangitur iuſtitia partis, quam in cauſa nullitatis. num.73
Appellatio quod præſtat maioribus, præſtat minoribus reſtitutio. num.76
Appellationis omiſſio an dicatur inducere læſionem abſque probatione illius. quæſt.36. num.38
Appellare quia aliquis non poteſt, ex hoc ipſo dicitur læſus. quæſt. 36. num.40
Appellationi qui renunciauit ante ſententiam, an dicatur ipſo iure læſus? num.44 & 48
Appellationem qui omiſit an ipſo iure dicatur læſus, ſi eſt reus? num.46
Et an idem ſi quis appellationem proſequi omiſit? num.49.

in

Digitized by Google

in Appellatione de longinquo ad curiam, ſemiplena probatio ſufficit. quæſt.38. num.46
Appellatione pendente nihil innouari poteſt, & quare. quæſt.42. num.2
Appellationis interpoſitio effectum ſuſpenſiuum operatur. quæſt. 42. num.3
Appellatione pendente attentata poteſt iudex reuocare ex officio. num.9
Appellationis beneficium non eſt ita perſonale, ſicut reſtitutionis in integrum. quæſt.46. num.5
Appellatio vbi prohibetur, non ibidem ſemper prohibetur reſtitutio. quæſt.68. num.44
Appellationis remedium fortius eſt, quàm reſtitutionis in integrum, num.40. & 44
Appellationis tempora quæ hodie ſint, & quæ ratio. q.69. nu.1
Appellari ſemper poteſt in grauaminibus, quæ habent tractum ſucceſſiuum, num.3
aduerſus Appellationem omiſſam, an & quando detur reſtitutio? plenè agitur in hac quæſt.69
Et hæc reſtitutio quare non ſit ſuperflua, numero quarto, & quinto.
Et in quo differat à reſtitutione aduerſus diffinitiuam. num.6
Et habet vim interlocutoriæ, num.7
Et appellatio ab ea in ſcriptis fieri debet, num.8
In hac reſtitutione proceditur ſecundum naturam appellationis, vt ſcilicet deuoluat cauſam ad ſuperiorem, num.8
aduerſus Appellationem omiſſam à ſe, vel tutoribus ſuis, an minor reſtituatur? num.9
Quòd ſic regulariter.
Appellandi tempus currit ipſo iure minoribus propter iudiciorum reuerentiam. num.10
An concluſio de qua ſub num.9. procedat ſi minor renunciaſſet appellationi antequam ſententia ferretur? num.12
Et an ſi prius aduerſus hanc ſententiam reſtitutionem petiiſſet & non obtinuiſſet? num.13
Et an ſi minor non dat ſumum de bono iure ſuo? num.15
Et an ſi eſſet ſententia, à qua appellari non poſſet? num.16
Et an maior aduerſus appellationem omiſſam reſtituatur quando per ſeipſum litigauit? num.17
Et an quando litigauit per procuratorem? diſtinguitur nu.18. 19.20. & ſeq. vſque ad numerum vigeſimumquintum.
Et an reſtituatur maior quando ex cauſa abſentiæ fuit impeditus appellare? num.26
Et quid ſi abſentia fuit neceſſaria, vel ſaltem probabilis, num.27
Et quid quando abſentia fuit voluntaria, abſque contumacia tamen, num.29. & 30
de Appellationis omiſſione à procuratore facta ob impedimentum, & quando domino ſuccurratur ope reſtitutionis, ibid. num.31. & ſeq. plenè diſtinguitur.
Appellandi cautela, quando dubitatur, an decendium effluxerit? num.38
ad Appellandum reſtitutio quando denegetur; an denegetur ſi conſtat ex proceſſu de iniquitate ſententiæ? num.39
Et an ſit neceſſe quod ſententia ſit notoria ex eiſdem actis? num.40
ad Appellandum reſtitutio coram quo iudice petenda ſit, nu 41
Et ad quantum tempus, & intra quantum detur, nu.42. & 43
Appellationis proſequendi tempus hodie eſt vnus annus, qui dicitur primus fatalis, & ſi intra hoc tempus cauſa expediri non poſſit, datur ſecundus annus, qui dicitur ſecundus fatalis. quæſt.70. num.1
aduerſus Appellationem non proſecutam, an & quando detur reſtitutio in integrum? plenè agitur hac quæſt.71. & 72. per totum, & vide in verbo, fatalia.
Appellandi tempus reſtituitur integrum, id eſt, omnes decem dies, etiam ſi impedimentum fuerit vnius horæ. q 70.nu.54
Appellator debet vti omni diligentia vt cauſa expediatur q.71.
Appellatio non datur à ſententia arbitri. quæſt.72. num.44. & 46
Appellari non poteſt à ſententia, ergo nec reſtitutio peti, non ſequitur. num.47
Appellare non poſſe, & ſententiam tranſire in iudicatum diuerſa ſunt. quæſt.74. num.30
Appellandi tempus currit minoribus ipſo iure, licèt reſtitutio detur. quæſt.88. num 46
ab Appellatione ad reſtitutionem in integrum argumentum, vel è contra, quomodo procedat. quæſt.1. num.67
Apoſtolorum præſentandorum ſi tempus effluxit, an detur reſtitutio? quæſt.69. num.44. & ſeq.
Approbatori an detur reſtitutio in integrum minoris? quæſt.48. num.13. & 45
Approbator mulieris non eſt magis priuilegiatus, quàm approbator minoris, num 60
Approbator mulieris non tenetur, ſi mulieri ſuccurratur ope S. C. Velleiani, num.61
Approbatores fideiuſſorum tutorum ſtrictius tenentur, quam alij, num.75
Arbiter iudex priuatus dicitur. quæſt.32. num.13
Arbitri, & arbitratores, qui ſint, num.14
ab Arbitri ſententia quare appellari non poſſit, & à ſententia arbitratoris ſic; num.17
Amicabilis compoſitor in quo ab arbitratore differat, num.18
Arbitri alij neceſſarij, alij voluntarij, & qui ſint, num.19. 20. & 21
Arbitri neceſſarij aliquid iuriſdictionis habent a ſtatuto. nu.22
Arbiter an poſſit in integrum reſtituere? num.64
Arbiter an poſſit cognoſcere cauſam reſtitutionis, ſaltem incidenter? num.73. & 74
Arbiter an poſſit ſaltem pronunciare reſtituendum? num.83
Arbitrator an poſſit in integrum reſtituere? num.92
Arbitri habentes iuriſdictionem a ſtatuto, dicuntur delegati à iure, num.98.
Arbiter antequam compromiſſum acceptet, an tempus compromiſſi dies poſſit, & ſuos effectus pariat? quæſt.70. num.21
in Arbitratoribus an procedat quod eſt diſpoſitum in arbitris circa curſum fatalium? num.27
aduerſus Arbitri ſententiam, an & quando detur reſtitutio? vide ſententia.
Arbitrium iudicis attenditur circa tempus illud modicum, quod reuerſis datur ad componendas ſarcinulas. quæſt.27. num.36. & 37
Cætera vide in verſic. iudicis arbitrium.
Arbitro erranti, an ſuccurratur. quæſt.13. num.58
Ardua cauſa quæ dicatur, vel arduum negocium. q.30. nu 78. & vide cauſa.
Arduæ cauſæ & negocia, per procuratorem non tractantur. quæſt.30. num.77
Aduerſus areſtum, an detur reſtitutio in integrum? q.72. nu.28
Argumentum ab appellatione ad reſtitutionem in integrum, vel è contra, quomodo valeat. quæſt.1. nu.87. & quæſt.4. nu.103
Argumentum a minoribus ad pias cauſas valet. quæſt.3. nu 33
Argumentum a reſtitutione ex edicto minorum, ad reſtitutionem ex edicto maiorum, an procedat. q.5. num.2
Argumentum à militibus cæleſtibus, & armatis. q 6. num.26
Argumentum a communiter accidentibus valet. quæſt.37. nu.87
Argumentum a prohibitione reſtitutionis ex cauſa ætatis ad aliam ex edicto maiorum, an valeat, & quomodo procedat? quæſt.86. num.54
Argumentum ab abſentia ad ætatem valet. q.83 num.30
Arma deferre regulariter prohibetur. q 8. num.103
Artium præcepta ſunt diuerſa, & ſeparata. q.23. num.20
in Arte aliqua matriculatus, non præſumitur ætate decipi circa illud exercitium. quæſt.23. num.13
Aſſeſſores an reſtituantur ex cauſa iuſtæ abſentiæ? q.6. nu.35
Aſſidere qui in propria ciuitate permittitur a Principe, dicitur reip. cauſa abeſſe, num.49. & ex hoc edicto reſtituitur, numero 50
Attentata appellatione pendente poteſt iudex ex officio reuocare. quæſt.42. num.9
de Attentatis reſtitutione pendente, per totam hanc quæſtionem, & quæſt. ſeq. & vide reſtitutione pendente, &c.
Attentatorum cauſa, ſi incidat in primo fatali, an illi currat? quæſt.70. num.11. & quid ſi in ſecundo fatali. q.71. nu.8

Auditores diuerſarum Rotarum poſſunt dici iudices modij. quaſt.32 num.9.
Aurifodina & huiuſmodi terræ fructus, an extimari debeant? quaſt.48. num.34.
Author quando incœpit opus hoc, & quando perfecit & quanto tempore. quaſt.100. num.14.
Auxilium omne quando eſt prohibitum, reſtitutio in integrum, an dicetur prohibita? quaſt.15. num.53.

B

BALNEA ad famoſa ſi quis iuerit, & ibi cauſa valetudinis abſit, an reſtituatur ex capite iuſtæ abſentiæ? quaſt.7. num.111.
Barîſelli, & alij qui mittuntur ad extirpandos bannitos, an dicantur abeſſe reipublicæ cauſa? quaſt.6. num.36.
Bannum, & annotatio bonorum idem ſunt. q.82. num.101.
Aduerſus bannum, an reſtituatur minor? ibid.
Bannitus, & excommunicatus æquiparantur. quaſt.7. num.3.
Bannitus an ex capite ſuæ abſentiæ reſtituatur in integrum? num.7.
Banniti ſunt hoſtes ciuitatis, num.9.
Declaratur. num.17.
Banniti quibus bellum indicitur, quomodo impune occidi poſſunt. num.10.
Bannitus non retinet bona, & ideo teſtari nequit. num.11.
Bannitus æquiparatur deportatis in materia indifferenti, nu.12.
Bannitus habetur pro mortuo ſicut deportatus, num.14.
Banniti non perdunt ea quæ concernunt publicam vtilitatem, num.15.
Bannitus, & transfuga, quando differant inter ſe, num.17.
Bannitus qui poteſt ad libitum ſuum reuerti, an reſtituatur ex capite ſuæ abſentiæ? num.21.
Et quid in bannito pro debito pecuniario, num.22.
Bannitus an reſtituatur in integrum durante banno? num.23.
Bannitus an poſſit petere reſtitutionem in integrum ſtante ſtatuto quod querelæ bannitorum non audiantur? quaſt.15. num.40. & 41.
Bannitus an poſſit ipſemet petere reſtitutionem in integrum? quaſt.31. num.17.
De bannitorum reſtitutione gratioſa plenè agitur. quaſt.91. 92. & ſeq. vſque ad finem operis, ex quibus infraſcripta notabilia colliguntur.
Bannum, ſiue condemnationem cancellamus, hæc verba quid importent, ſimiliter quid verbum rebannimus. q.93. nu.16.
A Banno N. extrahatur, an hæc verba reſtitutionem plenariam importent? num.17.
Et quid ſi in ſententia non cancelles ipſum bannum, ſed cancellandum mandet. num.18.
Et an procedat quo ad bona alienata? num.19.
Et an procedat in rebannimento quod vigore ſtatutorum fit, videlicet de his qui occidunt bannitos? num.20.
Banni cancellatio an ad reſtitutionem famæ extendatur? nu.26. & num.ſeq.
Et quid quando fieret banni cancellatio ob iniquitatem ſententiæ, num.30.
Bannito ſi dictum ſit quod valeat potiri omnibus honoribus & priuilegijs, an propterea reſtitutio in integrum conceſſa dicatur? num.36.
a Bannito ſi fiat teſtamentum durante banno, an reconualeſcat ſi reſtituatur bannitus ex gratia? quaſt.95. num.12. & num. ſeq.
Bannitus ſi ſit inſaſculatus tempore banni, ſi extrahatur, poſtquam fuit reſtitutus, an ſit capax illius officij? quaſt.95. num.30. & 31.
an quæ Bannitus egit in iudicio, reconualeſcant, poſtquam reſtitutus fuit? num.32.
Bannitus, an per reſtitutionem in integrum recuperet bona alienata? plene quaſt.99. per totum, & vide in verſic. reſtitutio gratioſa. ad fin.
Bannitus an liberetur ab irregularitate per hanc reſtitutionem in integrum ex gratia? quaſt.100. num.10.
Bannitus eadem die habetur pro reuerſo qua fuit reſtitutus. quaſt.92. num.10.
à Barbaris geſta propter publicam vtilitatem non reſcinduntur. quaſt.61. num.21.
Belli tempore an currat præſcriptio? numero 20. & ſequen. quaſt.5.
Bellum ciuile iuſtam cauſam metus præbet & abſentiæ. quaſt.7. num.92.
Bellum vt excuſet à contumacia, an requiratur quod taliter in loco graſſetur, vt ius non reddatur? num.97.
Beneficij reſignatio vitiatur ob quamlibet etiam leuem infirmitatem. quaſt.11. num.29.
Beneficium ad impetrandum qui procuratorem mittit, ſi ille procurator miſſus interim moriatur, an reſtituatur? q.14. nu...
in Beneficialibus an reſtitutione pendente executio interim impediatur? quaſt.43. num.32.
in Beneficialibus reſtitutio datur non ex ſimplici gratia, ſed ex iuſtitia etiam quandoque. quaſt.43. num.33.
in Beneficialibus quare detur reſtitutio regulariter etiam ex gratia, in profanis verò ſecus, num.34.
Beneficia perſonalia regulariter ad hæredes tranſitoria non ſunt. quaſt.50. num.2.
Beneficium Principis non acquiritur ignoranti. quaſt.92. numero 8.
in Beneficijs latiſſima interpretatio regulariter facienda eſt. quaſt.93. num.11.
Bernardini Aſſani laudes. quaſt.10. num.74.
Biſſextilis dies in ætate minorum computanda non connumeratur. quaſt.2. num.11.
Bonorum amiſſio iuſtus metus eſt. quaſt.7. num.79.
Bonorum poſſeſſionis petendæ tempus, an currat cum ſpe tamen reſtitutionis?
aduerſus Bonorum poſſeſſionem omiſſam, vel repudiatam an detur reſtitutio? vide hæreditas.
Bonorum appellatione venit patria poteſtas. quaſt.94. nu.11.
Bona alienata à fiſco, an & quando recuperentur per reſtitutionem in integrum ex gratia Principis? plenè quaſt.99. per totum.
Brutorum delictum lex regulariter non punit. q.80. num.54.
Brutus quomodo homo ſimilis factus ſit, num.80.
Bulla Sacratiſs. Domini noſtri ſuper delictis minorum declaratur. quaſt.88.

C

CAESAR Fiumagiolius I.C. laudatur. q.10. num.74.
Cæſar Oddus authoris frater Germanus adoleſcens laudatur. quaſt.2. num.34.
Calumnia, alia præſumpta, alia manifeſta, & quæ vtraque. quaſt.43. num.67. & 68.
Calumnia manifeſta vbi adeſt, an petita reſtitutio in integrum impediet executionem? quaſt.43. num.69. & ſeq. vide reſtitutione pendente.
Calumnia an præſumatur & quando, in hac materia petitæ reſtitutionis, requiritur arbitrio iudicis? num.77.
Calumnia quando eſt præſumpta, an petita reſtitutio impediat executionem? num.77. & num. ſeq. vbi declaratur latè.
Cancellatio banni an ad reſtitutionem famæ extendatur? num. 26. quaſt.93.
Cancellato inſtrumento omnis obligatio eius extincta eſt, ibid. num.22.
Canonicatui reſtitutus, an reſtitutus dicatur etiam ad præbendam? quaſt.98. num.40.
Capitulum Eccleſiæ reſtituitur eodem iure, quo Eccleſia. q.3. num.22.
Capitulum an poſſit reſtituere ad famam, ſicut Epiſcopus? quaſt.92. num.67.
Captiuus cum ſpe rediens, fictè ſeruit, & an reſtituatur? quaſt.7. num.62.
Captus ab hoſtibus non vt ſeruus eorum fiat, ſed vt ſoluat taliam, an reſtituatur? ibid. num.54.
Captus ab hoſtibus, vt ſeruus eorū fiat, an reſtituatur? ibid. n.56.

Captus à latrunculis an reſtituatur ex capite abſentiæ? quæſt. 7. num. 65.
Captiuitatis cauſa impeditus, an reſtituatur? ibid. num. 44.
Captiuorum cauſa licèt bona Eccleſiarum alienare. q. 11. nu. 57.
Carceratus an reſtituatur in integrum ex capite neceſſariæ abſentiæ? quæſt. 7. num. 26.
Carcerato etiam citato, an & quando ſententia contra eum lata nulla ſit, ſi iudex ſciat impedimentum? ibid. num. 36.
Carceratus propter crimen falſi, an reſtituatur ex capite iſtius abſentiæ? num. 40.
Carceratus dolosè, an reſtituatur ex hoc capite? num. 42.
Carceratus ob delictum proprium, an reſtituatur? num. 42.
Carceratus ad perpetuum carcerem, an ex hoc capite reſtituatur? num. 23.
Carceres iuſtè timentur. num. 77.
in Carceribus contrahens dicitur ob metum contrahere. nu. 78.
Carceratus licèt culpa propria detineatur, tamen reſtituitur. q. 23. num. 51. & q. 11. num. 56.
Carceratus ob ſuum delictum tenetur mittere procuratorem, aliàs non excuſatur. q. 30. num. 24.
& quid ſi carceratio non ſua culpa facta eſſet. num. 25.
Carceratus quando procuratorem dimittere non potuiſſe dicatur. num. 26.
Carceratus qui procuratorem dimittere non potuit, excuſatur. num. 27.
Carceratus cum quo nemo colloqui poteſt, procuratorem dimittere non tenetur. num. 28.
à Carceratione ſemper appellari poteſt. q. 69.
Cardinales nunquam patiuntur in eorum curiis anguſtia temporis bona cauſarum iura perire. q. 13. num. 17.
Cardinalium collegium, an poſſit ad famam reſtituere? q. 90. num. 46.
Cardinalium collegium ſede vacante poteſt id quod Papa poteſt. num. 84.
Caſſo, & cancellato inſtrumento omnis obligatio eius extincta dicitur. q. 93. num. 27.
Caſtrum diſtructum ſi reſtituatur, an iura priſtina recuperet? q. 96. num. 30. & q. 98. num. 26.
Caſtris competunt ea priuilegia in materia reſtitutionis quæ competunt ciuitatibus. q. 6. num. 44. & 45. & q. 3. num. 70. & 71. & 72.
Caſus fortuitus an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quæſt. 14. nu. 1.
Caſus fortuitus poteſt facere minorem reſtitutione dignum. quæſt. 16. num. 29.
Cauſa ardua & grauis quæ dicatur in propoſito. quæſt. 30. nu. 78. & ſeq. cum exemplis. & num. 89.
Cauſa intricata, & inuoluta dicitur cauſa grauis. num. 85.
Cauſa ardua dicitur, quando iudex non poteſt ſe informare per procuratorem de meritis illius. num. 86.
Cauſa ardua etiam dicitur quoties non poteſt reſarciri damnum ipſi domino per procuratorem. num. 87.
Cauſæ cognitio in iudicio reſtitutionis in integrum, an regulariter neceſſaria ſit? quæſt. 34. num. 29.
Cauſæ cognitio iſta in quo conſiſtat. num. 38.
Cauſæ ex quibus concedi debet reſt. in integrum, an, quando, & quomodo probandæ, per totam hanc quæſt. 38.
Et vide verbum impedimentum, & verbum reſtitutio.
Cauſam vnam, & eandem eodem tempore producere diuerſos effectus, videtur impoſſibile. quæſt. 62. num. 79.
Cauſa in Principe vbi non adfuiſſe debet, an præſumatur etiam ſi non exprimatur? quæſt. 99. num. 68. & 71.
Cautio de qua in c. ſuſcitata, de reſtit. in integr. quando locum habeat. q. 43. num. 70. & ſeq. per diſcurſum.
Cautio de non offendendo, an aduerſus illam detur reſtitutio? quæſt. 85. num. 61.
Cautela, ſi quis velit, quod cauſa reuideatur ab eodem iudice, vel à ſuperiore illius. quæſt. 17. num. 87.
Cautela pro minore ſi velit quod incidat cauſa reſtitutionis coram arbitro. quæſt. 32. num. 81.
Cautela ad probandam ætatem facillimè, quod puer faciat ferri ſententiam ſuper ætate eius ad perpetuam rei memoriam. quæſt. 37. num. 126.
Cautela pro reo, vt non curet in iudicio reſtitutionis in integrum tractari cauſam domini.
Cautela pro eo, contra cuius ſententiam petitur reſtitutio ad rem iudicatam impediendam. quæſt. 43. num. 38.
Cautela alia pro eo qui reſtitutionem hanc petit. num. 39.
Cautela pro minore, vt denunciet poſſeſſori rei ſuæ, aduerſus quem reſtitui vult, ne meliorationes faciat. quæſt. 47. nu. 29.
Cautela pro eo qui vult ſe ſecurum reddere à caſu futuræ reſtitutionis. quæſt. 48. num. 54.
Cautela quod læſus præſtet iuramentum, quod non animo calumniandi facit. quæſt. 65. num. 78.
Cautela quando eſſet dubium, an decendium tranſiuerit, vel ne pro appellatoribus? quæſt. 69. num. 38.
Cautela cumulandi vtrunque remedium nullitatis, & reſtitutionis. quæſt. 74. num. 56.
Cautela, vt quis poſſit examinare poſt didicita teſtificata. q. 76. num. 18. & 19.
Cenſum ſi recipiat hæres, dicitur approbare contractum defuncti. quæſt. 50. num. 19.
aduerſus Cenſum, ſeu fructus illius decurſos an minor reſtituatur? quæſt. 56. nu. 42. 43. & 47. vbi materia, & quæſt. 57. num. 3. & quæſt. 42. num. 16.
aduerſus Ceſſiones iurium ſuorum, an & quando detur reſtitutio? plenè hac quæſtione. q. 64. & q. 22. num. 52.
in cauſa Cenſus, vel gabellæ an reſtitutio detur aduerſus contumaciam? quæſt. 68. num. 35.
Chriſtus vult milites ſuos voluntarios, non coactos, vel deceptos. quæſt. 60. num. 33.
Citatio, ſi fiat de vno pro alio per errorem, datur reſtitutio. quæſt. 8. num. 23.
per Citationem quamlibet etiam ſimplicem, an ad definitam perueniri poterit? quæſt. 12. num. 43.
Citatio ſi omiſſa ſit, & probari poſſit quòd emanauit, an ſuccurratur? quæſt. 14. num. 10.
in Citationibus intelliguntur verba illa, ad locum ſecurum, & idoneum. quæſt. 30. num. 97.
Citatio partis in hoc iudicio reſtitutionis in integrum, an ſit neceſſaria? quæſt. 34. num. 39.
de Citatione partis in iudicio reſt. in integr. plenè agitur in hac q. 43. à num. 39. vſque ad fin.
Citatio regulariter neceſſaria eſt. num. 39.
an procedat ſi citati fuerint, qui citari debebant, ſed citatio ad eorum notitiam non peruenerit. num. 42.
& quid ſi aliqui citati fuerint, aliqui non, an quo ad citatos ſaltem iudicium teneat? num. 42.
& quid quando ij, qui citandi ſunt, ſunt præſentes, quòd non requiratur citatio. 45. & vide num. 47.
& quid ſi citatio pro forma ſtatuti requireretur. num. 48.
Citatio in hoc iudicio reſtitutionis de quibus perſonis fieri debeat. num. 49.
de Citatione facienda in hoc iudicio per proclama, quando ſunt incerti creditores. num. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. & 59. vbi vide ſingula.
Circa, vel Circiter, hæc verba à teſtibus apponi non poſſunt ſuper ætate probanda. q. 37. num. 111.
Circuitus euitandus. q. 19. num. 26. & q. 20. num. 2.
Circumſcriptus, hoc verbum, quid operetur in libello reſtitutionis in integrum minoris. quæſt. 35. num. 13.
Ciuis an excuſetur, ſi non conſulunt peritiores propter inimicitiæ ſuſpicionem? quæſt. 10. num. 69.
Ciuitas quælibet reſtituitur in integr. ex eodem priuilegio quo ciuitas Romana. q. 6. num. 44. & 45. & q. 3. num. 60.
Ciuitati ſi mutuet filiofamilias non reſtituitur. q. 3. nu. 61. & quæſt. 18. num. 43.
Ciuitas nulla eſt, quæ bonis omnibus abundet, & aliarum opibus quandoque non indigeat. q. 7. num. 147.
Ciuitas vtitur iure minorum, quo ad reſtitutionem in integr. quæſt. 18. num. 43.
in Ciuitatibus an idem ius ſeruetur quo ad curſum quadriennij quod in minoribus? q. 19. nu. 24. & 80. & q. 20. n. 13. & 27.
Ciuitates vbi præſumitur copia procuratorum adeſſe, quæ ſint? quæſt. 30. num. 75.

Index

Ciuitas an reſtituatur aduerſus mutuum à ſe per ſuos admini-ſtratores receptum? quæſt.51. num.60.

in Ciuitatis vtilitatem verſam eſſe pecuniam, & quomodo & quando probetur. quæſt.50. num.68.

Ciuitas deſtructa, & poſtea reædificata dicitur in integrum reſtituta. quæſt.91. num.16.

& an recuperet feudum? vbi remiſſiuè.

Ciuitas quælibet an poſſit ad famam ex gratia reſtituere? quæſt. 92. num.96.

Ciuitate deſtructa, deinde reædificata, an noua dicatur? quæſt. 98. num.26. 27. & 31.

Ciuitas eadem dici poteſt, donec idem populus viuit, ibid. nu.29.

Ciuitates & vniuerſitates aliæ pupillis æquiparantur. quæſt.90. num.33.

Clauſus, & detentus alicubi ita vt redire nequeat, an reſtituatur? quæſt.7. num.66. & 67.

Clauſula illa ſi qua mihi iuſta cauſa, &c. Quomodo origine ciuilis, & ampliatione prætoria ſit. q.3. num.84.

& quid contineat. quæſt.8. num.1.

& quo iure introducta fuerit. quæſt.8. num.2.

& an neceſſaria fuerit? ibid. num.4.

& regula illius an permiſſiua, vel prohibitiua ſit? ibid. nu.6.

& extenſio, vel reſtrictio eius, an hodie iudicis arbitrio remiſſa ſit? ibid. num.9.

Clauſula generalis & ſpecialis licèt regulariter non concurrant in diſpoſitione hominis, ſecus tamen in diſpoſitione legis. quæſt.17. num.42.

Clauſula, parito iudicato, quid importet fatalibus decurſis. quæſt.71. num.63.

Clericis an detur reſtitutio in bonis eorum proprijs? q.3. nu.52.

Clericorum bona, non fruuntur priuilegijs bonorum Eccleſiarum, num.54.

& quid ſi ad titulum patrimonij ordinati ſint, num.55.

Clericorum ſerui clericorum priuilegio vtuntur. q.6. num.26.

Clericus ſi petat reſtitutionem aduerſus laicum coram quo iudice peti debeat. quæſt.32. num.103.

Clericus à crimine adulterij abſolutus dicitur in conſequentiam ad famam reſtitutus. quæſt.92. num.103.

Cognoſcere cauſam, ſignificat plenum iudicium etiam cum diffinitione cauſæ. quæſt.32. num.89.

Cognoſcibilium, quædam cognoſcibilia ſunt per communem ſenſum hominum, abſque aliquo artificio, quædam verò cum artificio mixto. quæſt.37. num.102. & 103.

Coitus non dicitur ſimpliciter & indiſtinctè culpabilis. quæſt.30. num.62.

Coitus quomodo præordinatus ſit ad grauidationem. ibid. n.63.

Collegium an iure minorum reſtituatur in integrum? quæſt.3. num.76.

Commodatum, an aduerſus illud reſtituatur minor? quæſt.53. num.1. & 7.

Communitates, quæ per adminiſtratores reguntur, an reſtituantur iure minorum? quæſt.3. num.69. & 70.

& an illæ quæ per adminiſtratores non reguntur? ibid. num. 71. & 72.

Communitas non reſtituitur contra aliam, ſi iura illius municipalia ignorauit. q.8. num.97. & q.18. num.64.

Compenſari poteſt, quod etiam naturaliter tantum debetur. quæſt.45. num.5.

Compenſari an poſſit quod per in integrum reſt. recuperari poteſt? ibid.29. & 34.

in Compenſationibus potius effectus debiti, quàm iuris fictio attenditur, &

non Compenſatur quod per iuris fictionem debetur. ibid. nu.32.

& an detur reſtitutio contra compenſationem? quæſt.51. n.30.

Compoſitor amicabilis quis dicatur. quæſt.32. num.18.

in Compromiſſis clauſula generalis per quam renunciatur omnibus remedijs, etiam ſi ſit prægnans, non tamen tollit beneficium reſtitutionis. quæſt.15. num.48.

de Compromiſſis ſtatutum noſtrum Peruſinum declaratur in caſu enormiſſimæ læſionis, ibid. num.68.

& hoc ſtatutum ſanctum & inuiolabile appellatur. quæſt.32. num.23.

Conciliare ſibi animum proximi, eſt maximè vtile. quæſt.84. num.6. 7. & 8.

Condemnationis ſi fuerit facta gratia alicui dum erat quis in patibulo, an recuperetur feudum? quæſt.93. num.9.

& an recuperentur bona alienata? quæſt.94. num.17.

Conditionalis obligatio quomodo dicatur præiudicialis. quæſt.4. num.38.

Conditio deficiens dicitur ab initio actum infringere, quando diſpoſitio erat conditionalis. quæſt.80. num.42.

aduerſus Conditionem non impletam ex parte ſua, an reſtituatur minor, vel maior? q.84. num.6. 7. & 8.

Concordia, & tranſactionis tractatus curſum fatalium ſuſpendit. quæſt.12. num.84.

Concordiam qui omittit, ſummum bonum omittere dicitur. quæſt.66. num.26.

Concluſione in cauſa ſi læſus ſit minor, an reſtituatur aduerſus illam? quæſt.65. num.80.

Confraternitates conſtructæ auctoritate Epiſcopi, an reſtituantur in integrum, ſicut aliæ Eccleſiæ? q.3. num.38. 39. & 40.

& an illæ quæ non ſunt conſtructæ auctoritate Epiſcopi? ibid. num.41.

& an poſſit conuerti ad profanos vſus? num.45.

Confeſſionem factam coram iudice incompetenti poteſt aliquis approbare, vel reprobare coram competenti. quæſt.25. num.15.

Confeſſus ſi fuit minor aliquid ſibi præiudiciale, an ex hoc ipſo læſus dicatur? q.36. num.64. & 67.

aduerſus Confeſſionem propriam quando minor ſit tutus ipſo iure, vel reſtituatur in integrum, plenè hac quæſt.65. cuius particularia infra ſequuntur.

aduerſus Confeſſionem propriam, an minor ſit ipſo iure tutus? num.10.

Confeſſio erronea non tenet. 18.

& qualibet maior hoc prætextu illam reuocat, num.18. & 39. cum diſtinctione.

& quid ſi confeſſio ſit iterata. 19.

Confeſſio & ſententia æquiparantur. 20.

& quid in confeſſione ficta. 25.

& quid ſi ſtatutum approbat confeſſionem minoris. 27.

& quid ſi confeſſio læſionem non contineat. 28. & ſeq.

& quid ſi læſio ex hoc tantum allegetur, quia nullo modo probatum erat contra minorem, vel recto, vel præſumptiuè. num.33. & ſeq. plenè, vbi

de Confeſſione delicti à minore facta, & de reſtitutione aduerſus illam. 37. & ſeq.

Condictio incerti poteſt etiam currere cum reſtitutione in integrum. q.52. num.32.

Coniecturis quod probatur, impoſſibile eſt, quod probatum dicatur. q.37. num.22.

Conſanguineorum mala tractatio, iuſtum cauſam metus, & abſentiæ præſtat. q.7. num.93.

Conſanguineorum præſentia, an operetur quod minor non reſtituatur? q.22. num.42.

Conſanguinei minoris an poſſint petere reſtitutionem pro eo? quæſt.31. num.36.

Conſanguineorum teſtimonium, an ſit bonum ad probandam ætatem? quæſt.37. num.59.

Conſenſus vbi deficit, actus nullus eſt. quæſt.5. num.15.

Conſenſus mutuus perficit matrimonium. q.60. 12.

aduerſus Conſenſum contractibus aliorum præſtitum, an detur reſtitutio. q.61. num.1. & ſeq. vſque ad numerum octauum, vbi plura particularia, de quibus ſuis locis.

in Conſiſtorio Principis quando cauſa eſt introducta, an currant fatalia? quæſt.70. num.14.

Conſtantia filia Regis Roberti in platea publica peperit. quæſt. 37. num.38.

Conſuetudo prohibens reſtitutionem, dicitur correctoria iuris communis. quæſt.15. num.16.

Conſtitutio Marchiæ, quod pater teneatur pro filio in legitima, non comprehendit pupillum. quæſt.80. num.48.

Connexa in ſcriptis ſunt connexa tam in habitu, quàm in priuatione. quæſt.98. num.48.

Con-

Continuum tempus quod dicatur. quæſt.q.19.num.14.
Conteſtatio litis an proroget quadrienniũ, quod datur ad reſtitutionem petendam? quæſt.19.num.93.
Conteſtatio litis an ſit neceſſaria in hoc iudicio reſtitutionis in integrum? quæſt.33.num.29. & ſeq. plenè, & vide etiam in verſic.lis.
Contrahens cum aliquo conditionem eius ſcire debet, & ſi neſcit non excuſatur. q.8.nu.105.
Contractus ſimulatus non eſt propriè contractus. q.25.nu.51.
Contractus quando eſt ipſo iure nullus, an læſio probari debeat? q.38.nu.16.
Contractus a lege reprobatus non debet eſſe melioris conditionis, quàm approbatus. q.45.nu.32.
Contractus non dicitur inexpugnabilis, quando ope reſtitutionis reſcindi poteſt. q.48.nu.77.
in Contractibus onerosis datur reſtitutio ſucceſſori etiam ſingulari, ſed quid in lucratiuis. q.70.nu.41.
Contratabulandi iuri qui renunciauit, an ipſo iure læſus dicatur? q.36 num.26.
qui Contratabulauit, & propterea legatum, vel hæreditatem amiſit, an aduerſus hoc damnum reſtituatur? q.63.nu.64.
Contumacia monita licèt mulctanda ſit, non tamen efficit vt res magis ad petentem pertineat. q.68.nu.23.
Contumaces pluribus modis dicuntur homines, vt plenè. q.82. art.7.nu.81.& ſeq.
aduerſus Contumaciam, an & quando reſtituantur minor, vel maior? plenè dicto art.ſeptimo, per totum, vbi vide.
Contumax quandoque verus, quandoque fictus dicitur, vt ibi.
Copula &, pro vel, quandoque exponitur. q.9.nu.eod.
Cornelij Benincaſij laudes, q.18.nu.94.
Correorum quando vnus eximitur ſpeciali priuilegio alius non tenetur. q.48.num.62.
Credens alicui fallaci viro id quod in ſe veriſimile ſit, ſi inde patiatur damnum reſtituitur. q.12.nu.10.& q.18.num.96.
Creditor vendens pignus, aut alterius, non tenetur de euictione, ſi minor aduerſus poſſeſſionem illam reſtituatur. q.59 nu.25.
Creditor qui non conſtituit debitorem in mora, an reſtituatur aduerſus omiſſa propter hoc? q.59.nu.18.
aduerſus Cridam, ſeu proclama an detur reſtitutio? quæſt.72. num.16.
in Criminalibus reſtitutio, an per procuratorem peti poſſit? q. 31.nu.46.
in Criminalibus an reſtitutione pendente ad executionem deueniri poſſit? q.43.nu.17.
Cruciatus corporis metus iuſtus eſt. q.7.nu.75.
Cruces qui donantur in die Veneris ſancti, an in integrum reſtituti dicantur? q.93.nu.35.
Culpa quid ſit. q.4.nu.27.
ex Culpa propria nemo præmium conſequi debet, vel fauorem, quæſt.11.nu.15.
Culpa quando eſt præordinata ad caſum, ceſſat reſtitutio, ſecus ſi non fuit præordinata ad caſum, q.28.num.51.
Culpa lata in delictis, an impediat reſtitutionem in integrum, ſi adſit dolus verus? q.80.nu.36.
Cumulatio an admittatur in iudicio reſciſſorio, & reſcindente? q.33.num.35.36.& 39.
Cumulatio non admittitur, quando ſententia lata in vno parit exceptionem rei iudicatæ in altero. q.33.nu.40.
Cumulatio quando admittitur in his duobus iudicijs, vtrunque officio iudicis nobilis expeditur, alias ſecus. ibid. nu.46.
Cumulationem iſtam an poſſit cogi facere reus in caſibus, in quibus permittitur cumulatio illorum? ibid. nu.44.
ſi Cumulata fuerint hæc iudicia, quomodo tractari debeant, ibid.nu.46.
Curſoris impedimentum, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q.53.num.28.
Curatorem bonis abſentis dari actor petere poteſt, vt ad diffinitiuam procedatur. q.12.nu 45.
Curatoris præſentia qua actus interuenit, quomodo faciat ceſſare reſtitutionis beneficium. q.22. per totum.
Curator bonis datur non ſolum ſi ſint bona defuncti, ſed etiam ſi abſentis. nu.24.
Quid ſi curatorem bonis ipſe inuenit, qui abſfuturus erat, dari petijt. quæſt.29.num.25.
& quid ſi curator iſte datus eſt ab alijs ex neceſſitate. ibid. num.26.
Curatoris bonis dati præſentia non impedit reſtitutionem in integrum ipſius abſentis. num 27.
Curatoris auctoritas an ſit neceſſaria in petitione reſtitutionis in integrum? quæſt.51.num.29.
ſine Curatore poteſt minor contrahere, ſed non in iudicio eſſe. quæſt.31.num.24.
per Curatorem, an poſſit reſtitutio in integrum peti? num.26.
& quid in curatore bonorum. quæſt.31.num.28.
per Curatoris dationem an probari poſſit ætas? quæſt.37.nu.90.
aduerſus ea. quæ Curator bonorum geſſit hæreditate iacente, an detur reſtitutio? quæſt.62.num.1.

D

DAMNVM incurſum & lucrum omiſſum quomodo intelligantur? quæſt.8.num.77.& 82.
Damni vitandi cauſa fauorabilior eſt, quàm lucri capiendi. quæſt 4.num.60.
Damni infecti cauſa procuratoris dimiſſionem non requirit. quæſt.30.num 53.
Dandi verbum ad dominium refertur. quæſt.99.num.24.
Debitor minoris quomodo ſecurè ſoluere poſſit cautela: quæſt. 22.num.70.
per Debitorem quando ſtat, vel hæredem eius, pœna committitur etiam hæreditate iacente. q.20.num.85.
Decendium, quod ad appellandum datur, reſtituitur, etiam ſi quis per vnam horam impeditus fuerit. q.70.num.54.
Decipi dicitur is, qui voluit & decipitur. q.24.num.52.
Declarationes diuerſarum legum & conſtitutionum, & vt plurimum ex mente authoris, iuxta eius intellectum, quæ ſequuntur, videlicet.
Declaratio l.qui proprio. § item quæritur, num.2. ff.de procur. quæſt.2.num.51.
Declaratio l.1. §.fin. ff.de minor. num.39.
Declaratio l.etiam. ff.de minor.
Declaratio l.1. C.de offic.eius, qui vic.alt.gerit. q.3.num.63.
Declaratio l.nihil ff.ad Maced num.65.
Declaratio l.auxilium. ff.de minor.num.86.
Declaratio l.1. ff.de minor. q.4. num.9.
Declaratio l. Diuus ff.de reſtit.in integr.ibi,ſine culpa ſua.n.26.
Declaratio l.ſi in emptionem. ff.de minor. 92.
Declaratio l.cum ſeruum. §.fin. & illius tituli. ff de fideic.lib. q 6.num.7.
Declaratio l.ab hoſtibus. § ſi damni. ff ex quib. cauſ.maior. q 6.num.17.
Declaratio l.3. ff.ex quib. cauſ.maior. ibi, ex affectu.num.101. quæſt.7.
Declaratio l.2. ff.ex quib.cauſ.maior. q.8.num.9. & rurſus ibi, quod eis, num.8.
Declaratio l.1. ff.ex quib. cauſ.maior. num.9.
Declaratio l.qui tertiana. ff.de ædil.edic. in verſ.rectè.quæſt.11. num.32.
Declaratio l.conſiſtit. C.de pœna iudic. qui mal.iudic. nu 39.
Declaratio l.ſecunda. C.de filiofam. minor. q.17.num.100.
Declaratio Clement.1. de reſtitutione in integrum. q.19.numero 41.
Declaratio l.1. C.de reſt.mil. num 42.
Declaratio l.ab hoſtibus. §.fin. ff.ex quib. cauſ.maior. q.20. num.25.
Declaratio cap.1. in verſic.ſemper.de reſtitut. in integr. nu.30.
Declaratio l.fin. C.de temp.in integr.reſtit.in illis verbis, finiendam vel litem. q.21.nu.11.
Declaratio l.cum quidam. ff.de bonorum poſſeſſione.nu.35.
Declaratio l. Iulianus. §.ſi quis colludente. ff.de act.empt.num. 14.& 16.
Declaratio l.25. §.Scæuola. ff.de minoribus. q.26.nu.36.
Declaratio l.qui commeatus. ff.de re milit. q.27.nu.67.69.& 76.& nu.55.

Decla.

Declaratio l.ſed ſi per prætorem. §.ſed ſi feria. ff.ex quib.cauſ. quaſt.27.num.70.
Declaratio l.quibus diebus. ff.de cond.& demonſt. num.71.
Declaratio l.ſi Titius. ff.de conditio.& demonſtratio. num.72.
Declaratio cap.ex ratione, in verſic. per impotentiam. de appel. num.73.
Declaratio l.voluntariè, C.de excuſat.tut. q.27. num.6.
Declaratio l.ab hoſtibus. §.ſed quod ſimpliciter. ff.ex quib. cauſ. maior. num.35.
Declaratio l.1. § fin. ff.quando appellandum ſit. q.29. num.7.
Declaratio multiplex ad l.ſi is qui reipub. la 2. ff.ex quib. cauſ. maior. num.12.
Declaratio l.nec non, in princ. ff.ex quib. cauſ.maior. quaſt.30. num.11.
Declaratio c.1.de iud. in 6. num.49.
Declaratio regula l.quoties, C.de iud. quaſt.32. num.77.
Declaratio l.ſi cauſa cognita. C.de tranſact. nu.94.
Declaratio auth. ſi omnes. C.ſi min.ab hered. ſe abſt.in verbo, preſentes ſint, num.46. quaſt.34.
Declaratio l.quod ſi minor. §.1.ff.de minorib. quaſt.35. nu.12.
Declaratio l.in cauſa.la 2.in princ.in verſic.alia actio. ff.de min. num.31.
Declaratio c.accedens, el primo, vt lite non conteſt. ibid. nu.79.
Declaratio l.verum. § item non reſtituitur. ff. de minor. quaſt. 36. num.54.
Declaratio Bart. in l.de ætate. num.7. verſ. ſed iuxta hoc quæro. ff.de min. num.64. quaſt.37.
Declaratio illius dicti in Euangelio, nondum 30. annos habes & Abraham vidiſti, num.100.
Declaratio l.de ætate, ibi, per eam plurimum. ff.de minor. ibid. num.130.
Declaratio l.bones. §. hoc ſermone, & eius regula. ff.de verbor. ſign. quaſt.30. num.66.
Declaratio c.querelam, de procurat. ibid. num.91.& 93.
Declaratio c.cum olim, de teſtib. ibid. num.96.
Declaratio l.3 §.1. ibi, non vtique dominum ſe dicit. ff.ad exhib. quaſt.39. num.9.
Delaratur Bal.in l.fin. C.ſi ex fal.col.2.& Alex.in conſ.227. lib.6. quaſt.43. num.96.
Declaratio l.videamus. §. in Fauiana. ff. de vſuris, quaſt.45. num.5.
Declaratio l.4. C.depoſ. ibid. num.8.
Declaratio l quod ſi minor. §.reſtitutio. ff.de minor.in ver.parcius, quaſt 47. num.20. & 21.
Declaratio l.Stichum. §.quod vulgo. in fi. ff.de ſolut. quaſt.48. num.32.
Declaratio l.cum oſtendimus. §.fin. ff.de fideiuſſ. nu.69.& 72.
Declaratio l.quod ſi minor. §.1.in verbo, parcius. ff.de minorib. quaſt.50. num.23.
Declaratio l.qui duos. ff de rebus dubijs, ibid. num.75.
Declaratio l.quæ à patre. C.de reſtit.milit. quaſt.50. num.11.
Declaratio l.aut prætor. §.permittitur. ff. de minor. quaſt.52. num.16.
Declaratio l.ſi quidem. C.de præd.minor. num.21.22. & 23.
Declaratio l.ſancimus. C.de adm.tut. la prima. num.26.
Declaratio l.ſed ſi paterfamilias. §.fin. cum l.ſeq. ff manda. num.81.
Declaratio l ſi creditor. §.illud. ff de diſtract.pig. q.53. nu.24.
Declaratio l.aut prætor. §.non ſolum. ff.de min. ibi, ſi minor ſit, & circumuentum ſe doceat. quaſt.54. num.11.
Declaratio l 1. C.de filiofam. min. num.22.
Declaratio l.3. §.ſed vtrum. ff.de minorib. num.10. quaſt.56.
Declaratio l.ſiquidem. C.de prædio minor. quaſt.57. num.29.
Declaratio c.1. de reſt.in integr. num.30.
Declaratio l.4. ff.de lib.cauſ.& l.3. §.ſi quis minor. ff.de min. quaſt.57. num.40.
Declaratio l.tutelas. §.libertates. ff de cap. dim. ſecundum Aldobr. num.42.
Declaratio l.non ſolum, verſ. proinde. ff.de reſtit.in int. nu.43.
Declaratur Gloſ.in c.ex parte, in Gloſ.magna, ibi, dico quòd non, quia error diuitiarum, de reſt.ſpol.
Declaratio c.ſignificatum. de reg. quaſt.60. num.29.
Declaratio l.ſi rei.la prima. §.ſi mulier. ff.de iure dot. quaſt. 61. num.17.
Declaratio l.in integrum. ff.de minor. num.3.11.& 12. q.62.
Declaratio l.3. §.ſcio. ff.de mino. ibid. num.52. vſque ad nu.60.
Declaratio l.ex pluribus. §.fin. ff.de vulg.& pupill. ibid. nu.89.
Declaratio regula l.1. C.de repud. ibid. num.91.
Declaratio l.& ſi ſine. §.ſed quod Papinia. ff.de min. ibi, num. 97.98.100.& 109.
Declaratio l.ex contractu, ff.de re iud. ibid. num.99.
Declaratio l.fin. ff de ſucceſſ.ed. num.128.
Declarationes plures ad l.quod ſi minor. §.Scæuola. ff.de minor. quaſt.63. num.14.15.16.& 17.
Declaratio l.fin. §.ſi quis ordo in bon. poſſ ſerue. quaſt.63. num. 34. & ſeq.
Declaratio l.fin. C.de codicill. in verſic. nuper. quaſt.64. num.27.
Declaratio authen. ſacramenta. C.ſi aduerſus vendit. q 65.22.
Declaratio l.de fideicommiſſo. C.de tranſactionibus. q 66.17.
Declaratio l.properandum, §.fin. num.13. C.de iudicijs &
Declaratio ad l.arbitrio. §. ſi cuius dolo, ff.de do. quaſt.67. num.13. & 23.
Declaratio l.pen. ff de reſt. in integr, ibid. num.25.
Declaratio l contra pupillum. ff.de re iudic. quaſt.68. num.17.
Declaratio l.ſi finita. §.ſi forte. ff.de damno infect. quaſt.68. num.31.
Declaratio l.prætor. C.quomodo & quando iudex. quaſt.69. num.11.
Declaratio l.1. C.ſi ſæp.reſt.poſt. ibi, num.14.
Declaratio c.ab eo, §.illud autem. de appell.in 6. ibi verò contexiu, ibid. num.52.
Declaratio l.illud. § fi. ibi, & ſententia contra eum. C.de temp. app. num.33. quaſt.70.
Declaratio l.ſecunda §.ſi quis iudicio. ff.ſi quis cautio. nu.63.
Declaratur Bart.in auth. item ſi appellatione. C.de temp.app. ibid. num.65.
Declaratio §.hac quoque. Auth. vt ſponſ lar. ibi, nullum præiudicium. quaſt.71. num.6.& 43.
Declaratio c.ex ratione. de appellatio. ibid. num.31.32. & 33.
Declaratio eiuſdem capituli in verſ. volumus, num.47.
Declaratio l.ſed ſi per prætorem. §.1.& §.ait prætor. ff.ex quibus cauſ.maior. num.46.
Declaratio l.minor autem. in 1.reſpon. ff.de minor. quaſt.72. num.73.
Declaratio l.1. §.ratio. ff.quemadm.teſtam. aper. q.73. nu.69.
Declaratio cap. ex literis. ne reſt.in integ. q.74. num.36.
Declaratio c.ſuborta. de re iudic, in fine. quaſt.75. num.8.
Declaratio l.admouendi, ibi, reperiſſe ſe dicat. ff.de iureiuran. quaſt.76. num.26.
Declaratio c.2. de crim. falſ. quaſt.78. num.2.
Declaratio l.ſi ex falſis. C.de tranſact. num.39.
Declaratio l.fin. C.ſi min, ſe maior. dix. num.45.
Declaratio l.Diuus. ff.de re iud. num.48.
Declaratio l.licèt cauſam de probat. num.52.
Declaratio c.cum I.& A. de re iud. ibi, etiam ſi ſuper his aliquid depoſuerint. num.62.
Declaratio auth.ſi captiui. C.de epiſc.& cler. quaſt.8. num.18.
Declaratio l.fin. C.ſi adu.vend. d quaſt.80. num.26.
Declaratio l.ſi ex cauſa. §.ſi mulier. ff.de minoribus. num.41.
Declaratio c.2. de del. puer. num.50.
Declaratio l.auxilium. § in delictis, in verſic. interdum. ff.de minor. num.72.& 75.
& eiuſdem ibi, nulla deprecatio. quaſt.81. num.11.& ante alia num.20.& 21.
Declaratio Bulla Sanctiſſ. D.N. circa minorum delicta. quaſt. 81. num.33.
Declaratio l.ſi ex cauſa. §.penult. ff.de minor. quaſt.82. nu.45.
Declaratio l.ſi ex cauſa, §.nunc videndum, verſ. ſed ſi cum. ff. de minor. ibid. num.15.& 16.
Declaratio eiuſdem in §.ſi in commiſſum. num.25.
Declaratio l.ſepulchri violati actio. ff.de ſepulch. viola. ibid. num.32.
Declaratio l.ad diem. ff.de verb. obligat. quaſt.84. num.14.
Declaratio l.quæ ſub conditione. §.quoties. ff.de cond.& dem. n.23.

Declaratio l. pater. Seuerinam. ff. eod. num. 26.
Declaratur Gl. in l. ſi cum ex militaribus. ff. ex quib. cauſ. maio. quæſt. 84. num. 48.
Declaratio l. minoribus. ff. de minor. quæſt. 85. num. 39.
Declaratio l. etiam. ff. de minor. quæſt. 86. num. 16.
Declaratio l. Aemilius. ff. de minor. ibid. num. 34.
Declaratio d. l. etiam. quæſt. 87. num. 9.
Declaratio l. ait prætor. §. item el. ff. ex quib. cauſ. maior. ibi, numero 10.
Declaratio l. ſciendum ll. ſeq. ff. eod. num. 26.
Declaratio l. ſi fundum, in fi. ibi, ſi pauci dies. ff. de fun. dota. num. 31.
Declaratio l. 1. §. non ſolum. ff. de fun. inſtr. num. 32.
Declaratur Bal. in l. fi. num. 4. C. in quib. cauſ. reſt. non eſt neceſſ. quæſt. 88. num. 27.
Declaratio c. conſtitutus. de reſt. in integ. num. 55.
Declaratio l. cum quidem. §. pupillo. ff. de uſur. quæſt. 89. nu. 41.
Declaratio l. neque, C. de reſtit. mil. ibi, neque alio, &c. & num. 67. ibi, obeſſe, ibid. num. 66.
Declaratio l. fin. C. de præſcript. long. temp. quæſt. 90. num. 16.
Declaratio Gelaſij Papæ, in illo dicto, Infamiam abolere non poſſumus, &c. quæſt. 92. num. 45.
Declaratio l. fi. §. fi. C. de ſentent. paſſ. quæſt. 94. num. 18.
Declaratio l. 2. ff. de decurionibus. quæſt. 96. num. 20.
Declaratio l. si cui. ff. de alimen. & cib. leg. quæſt. 97. num. 8.
Declaratio l. 2. ff. de ſenten. paſſ. & l. pen. C. eod. ibi, num. 22.
Declaratio l. interdicit. ff. de cond. & demonſt. quæſt. 99. nu. 6.
Declaratio l. videamus. §. in Fauiana. ff. de uſu. cum ratione. quæſt. 99. num. 125.
Declinatoriæ exceptionis omiſſio non eſt iuſta cauſa reſtitutionis, quæſt. 4. num. 51.
Declinatoriæ omiſſio eſt modici præiudicij, nu. 59. & quæſt. 64. num. 36. & 87.
Decrepitas quæ dicatur. quæſt. 2. num. 21.
Decretum quando interponitur contractibus minorum an faciat ceſſare beneficium reſt. in integ. quæſt. 22. ubi plene, art. 9. & ſeq.
Et quid ſi decretum fuit interpoſitum ſuper ætate minoris, ibidem num. 63.
Et quid ſi ſuper ſolutione facienda ab ipſo minore, ibid. nu. 68.
Decretum iudicis omnem ſuſpicionem tollit. num. 53.
Decretum iudicis ut operetur effectum ſuum, debet eſſe interpoſitum cum plena cauſæ cognitione, ibid. num. 60.
Decretum quare ſuper alienationibus minorum interponatur, ibid. num. 69.
Decreti interpoſitio requirit ſcripturam, licet ſubſcriptio in uſu non ſit. quæſt. 25. num. 77.
pro Decreto præſumitur, & omnis ſuſpicio tollitur. q. 47. nu. 24.
Decretum an propter inſtrumenta nouiter reperta reſcindatur? quæſt. 73. num. 20.
Decretum interpoſitum ex falſis probationibus an ſit ipſo iure nullum? quæſt. 77. num. 46.
Defenſio rerum mearum cuique licita eſt. quæſt. 81. num. 55.
Defenſore ſine mandato non datur reſtitutio. quæſt. 17. num. 55.
Defenſores ciuitatum qui fuerint. quæſt. 3. num. 64.
Delegatorum iudicum ſpecies. quæſt. 32. num. 12.
Delegatus an poſſit in integrum reſtituere? ibid. num. 53. & ſeq. ubi plene.
Et quid in Delegato à principe. num. 54.
Et quid in Delegato ab ordinario. num. 55.
Et quid ſi incidenter petatur reſtitutio. num. 56.
Delegatus an ita reſtituat maiores, ſicut minores. num. 61.
ſub Delegatus an poſſit in integrum reſtituere. num. 62.
Et quid in ſubdelegato a delegato principis. num. 63.
Delegatus quando iudicat, videtur iudicare de tribunali delegantis. num. 68.
Delegatus licèt non poſſit in poſſeſſionem mittere, poteſt tamen pronunciare mittendum. num. 85. quæſt. 40. num. 15.
Delegatus an poſſit reſtituere aduerſus ſententiam propriam? num. 137. ubi diſtinguitur.
Delegatus a principe ſi non poteſt reſtituere aduerſus ſententiam propriam, an poſſit cognoſcere cauſam reſtitutionis, & ſuſpendere executionem, & remittere principi, num. 142.
Delictum aduerſus delictum an & quando reſtituatur minor? plene quæſt. 80. per totum, & quæſt. ſeq. regula quòd non.
Et quare non reſtituatur, ſtatim etiam quæſt. 65. num. 18. & d. quæſt. 80. art. 9. num. 75. & ſeq.
Delicta grauia, grauiora, vel grauiſſima, quæ dicantur ſecundum Doctores, & quæ ſecundum authorem, & num. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.
Delictum omiſſionis leuius punitur quàm commiſſionis, ibid. nu. 11. 12. & ſeq.
in Delictis omiſſionis an ſuccurratur minori? num. 21. & num. ſequen.
in Delictis commiſſionis, an ſuccurratur? num. 32.
Et an ſi non dolo, ſed culpa tantum commiſſum eſt? nu. 32.
Delictum non doloſum ſemper mitius punitur, nu. 38.
Delictum in minoribus etiam quo ad pœnam pecuniariam requirit dolum, num. 41.
in Delictis non atrocibus regulariter ſuccurritur minoribus ſi dolus abſit, num. 42.
Delictum doloſum dupliciter conſideratur, num. 66.
in Delicto ubi eſt minor dolus, ibi minor pœna eſſe debet. nu. 34.
Delicta non debent æqualiter puniri, ſi ab imprudentibus & prudentibus fiant, num. 84.
Delictum ſenis an mitius puniendum ſit? num. 109.
Delictum mulieris an mitius puniendum ſit, quam maris? num. 111.
Delictum uniuerſitatis, vel eccleſiæ an mitius puniri debeat? num. 104. & 105.
in Delictis habentibus tractum ſucceſſiuum minor perſeuerans non excuſatur. quæſt. 82 num. 23.
per Denunciationem euangelicam an poſſit retractari ſententia propter inſtrumenta nouiter reperta, ex quibus appareat iniuſta? quæſt. 73. num. 32.
Deportatus interim pro mortuo habetur. quæſt. 97. num. 27.
Deportatus reſtitutus dicitur nouus homo. quæſt. 98. num. 30.
Deponens pecuniam minus fortiter, an reſtituatur aduerſus non interruptum curſum uſurarum? quæſt. 89. num. 14.
Depoſitum relictum noctu in via dicitur doloſè relictum. quæſt. 83. num. 6.
aduerſus deſertionem inſtantiæ, ſiue eremocidium an reſtituatur minor, vel maior? quæſt. 67. num. 1. & ſeq. per totum.
Deus quod coniunxit, homo non ſeparet. quæſt. 60. num. 7.
Diffinitio ab effectu quomodo aſſumi poteſt, vel non. quæſt. 1. nu. 46. 47. & 41.
Dicatum Deo dici non poteſt, quòd ad profanos uſus reuerti poteſt. quæſt. 3. num. 44.
Didaci Couarruuias laudes. quæſt. 3. num. 53.
Dignitates infamibus non conferuntur, quæſt. 96. num. 2.
Dignitatum recuperatio ope reſtitutionis gratioſæ plene tractatur quæſt. 96. ubi uide.
Dignitas amiſſa an & quando per reſtitutionem ex gratia conceſſam recuperetur? ibid.
ad Dignitatem facta reſtitutio ad ius quoque patriæ poteſtatis ſe extendit. quæſt. 95. num. 10.
Dilatione conceſſa reo ſi ius actoris perimatur, vel econtra, an reſtitutio detur? quæſt. 12. num. 40.
Dilatio petita ad ſoluendum an inducat ratificationem debiti quo ad minorem? quæſt. 25. num. 70.
Dilationem quæ non patiuntur procuratoris miſſionem requirunt. quæſt. 30. num. 53.
Dilationum tempora data minoribus à iudice currunt ipſo iure. quæſt. 88. num. 44.
aduerſus Dilatorias exceptiones omiſſas an detur reſtitutio? quæſt. 64. num. 46. & quæſt. ſeq. num. 46. & 65.
Dirimere ſignificat finire & terminare. quæſt. 32. num. 87.
Diſpoſitio l. ſi alterius. C. ſi min. ſe maior. dix. an procedat quando eſt actus nullus? quæſt. 24. num. 24. & ſeq. plene, & vide in verbo, minor qui ſe maiorem dixit, &c.
Diſpoſitio l. Pamonius. ff. de acquiren. hæred. plene tractatur in quæſt. 50. à num. 53. uſque ad fin. cuius particularia vide ibi, & in verſic. hæres, ubi de reſtitutione hæredis ex perſona defuncti agitur.

Diuer

Diuas quilibet præſumitur, quomodo intelligatur. quæſt.48. num.67. & 68
Diuiſio facta à minore, an & quando reſcindatur ope reſtitutionis in integrum? quæſt.66. num 25. in fine, vbi plenè.
quid in Diuiſione facta ſorte breuium, ibid.
Diuiſio eſt ſimilis permutationi, & ſpecies illius, ibidem.
Diuiſio prædiorum ſi ſine decreto fiat, nulla eſt. q.25. num 28
Diuiſio à minore facta an ratificatur per poſſeſſionem pro diuiſo? ibid. num.66
Diuiſibilis, & indiuiſibilis res quomodo conſideretur in materia reſtitutionis communiter minorum, & maiorum. quæſt.46. num.15
Diuortium eſt ſublatum lege euangelica. quæſt.81. num.38
aduerſus Diuortium an reſtituatur minor? ibid. nu.37. ſiue aduerſus ſeparationem thori, ibid.
Diuortium ſine delicto eſſe non poteſt, ibid. num.40
Dolor iuſtus, eſt iuſta cauſa reſtitutionis. quæſt.11. num.10
Doctorum Collegium an iure minorum reſtituatur? quæſt.3. num.78
Doctorum ſcientia illuſtrauit eorum patrias. quæſt.7. num.124
Doctores ruri degentes, vt opus aliquid perficiant laudandi. quæſt.7. num 138
Doctores qui conſuli debent, vt periti, & de Peruſinis in ſpecie. quæſt.10. num.74
Doctor minor an reſtituatur ex capite ætatis? quæſt.23. num. 24. & ſequen.
Doctor allegans ſe deceptum circa iuris ſcientiam, dicitur turpitudinem ſuam allegare, ibid. num.25
Doctor ob neceſſitatem creatus an reſtituatur iure minorum? ibid. num.29
Doctor ſi currat circa negotia extra peritiam iuris reſtituitur. ibid num.31
Doctores excellentes in iure, vt plurimum in rebus gerendis inepti ſunt. num.33
Doctor minor ſi erret in ſuſcipiendo cauſam inconſultè, an reſtituatur? num.34
Doctorum noſtri temporis inconſtantia. quæſt.90. num.19
Doctor an ſi per bannum amittat cathedram, & poſtea ex gratia reſtituatur, an recuperet illam, & lecturam? quæſt.96. num.25
Dolus aduerſarij quid operetur quo ad obtinendam reſtitutionem in integrum. quæſt.12. num.1. & ſeq.
Doli, & metus materia quare ab auctore non tractentur in hoc opere. quæſt.1. in fine.
Doli actio, vide actio.
Dolus proprius nemini prodeſſe debet. quæſt.12. num 7
Dolus aduerſarij includitur in enormiſſima læſione. q.15. n.70
Dolus aduerſarij ſolus, abſque læſione an ſufficiat? q.4. num.15
Dolus volenti non infertur. quæſt.24. num.52
Dolus cum dolo compenſatur. quæſt.24. num.53
aduerſus Dolum an, & quando detur reſtitutio? quæſt.83. per totum. vbi plenè agitur de hoc.
Dolus verus, & præſumptus qui dicantur, & in quo differant. quæſt.83. num.1.2.3.4.5. & ſeq. vbi exempla.
Dolus verus etiam culpa latiſſima dicitur, num.8
Dolus præſumptus, culpa latior, num.9
Dolus delictum eſt. num.13. & 14
Ex proprio Dolo nemo præmium à lege expectet, num.15
Dolus verus vix poteſt conſiderari in his quæ in omittendo conſiſtunt, num.23
Doli exceptio quando concurrat cum remedio reſtitutionis. quæſt 77. num 23
Dolus victoris quomodo probetur quando ſententia fuit lata ex falſis probationibus, num.45
Domicilium qui alio tranſtulit, dicitur abſens. quæſt.5. num.32
Domum qui potentiori locat, dicitur lædi grauiter. q.4. num.36
Domi qui non eſt, vel in hortis, dicitur abſens. quæſt.5. num.35. & etiam qui in hortis eſt, ſi domi non eſt, num.36.
Domi qui eſt, ſi tamen in procinctu diſcedendi eſt, dicitur abſens. quæſt.5. num.37
Dominium rei dicitur propriè reſtitui, poſſeſſio verò impropriè. quæſt.1. num.6 & 7
Domini voluntate gerere dicitur, quod ſeruus gerit. quæſt. 23. num.24
Dominium rei an debeat probari plenè, vel ſemiplenè pro obtinenda reſtitutione in integrum? quæſt.39. nu.13.14. & 19
Dominus ſemel præſumitur ſemper dominus. quæſt.37. nu.6
Donatio an, & quando ope reſtitutionis in integrum à minore reſcindi poſſit? plenè agitur quæſt.58. per totum. & quæſt. 59. num.30
Donare an, & quando minor poſſit abſque, vel cum præſentia curatoris, & authoritate iudicis? num.2. & ſeq.
an ſi Donet quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, vel donet propter nuptias? &c. num.3.4. & ſeq. vbi octo caſus enumerantur, quibus poteſt.
in Donatione quomodo læſio conſiderari poſſit, ibid. nu.14.15. 16. & 17.
de Donatione minorum alia plura, vide eadem quæſt.
Donatio cauſa mortis an reſcindi poſſit ope reſtitutionis in integrum? num.37
Donatarius an reſtituatur aduerſus non acceptatam tempeſtiuè donationem? quæſt.89. num.13.
Dotis fauor ſpecialis an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quæſt.14. num.17. & 61
Dotis cauſa ſoluere, eſt ſoluere ex pia cauſa. quæſt.52. num.39. & quæſt.59. num.26. & 28
aduerſus Dotem, an & quando reſtituatur minor? plenè q.59. per totum, vbi de reſtitutione aduerſus dotem datam.
Dotis conſtitutio de omnibus bonis, valet, licèt mulier immobilia alienare non poſſit. quæſt.59. num.14
Dos ſequitur naturam matrimonij, num.16
Dotis lucrum an recuperet maritus ope reſtitutionis, vbi illud amiſit, quia non traduxit vxorem ad domum ſuam ex forma ſtatuti?
Dos an dicatur noua reintegrato matrimonio? quæſt.98. nu.21. & 23. ad fin.
Dubius, & ignorans an æquiparentur? quæſt.8. num.47
Ductores militum an dicantur abeſſe reipublicæ cauſa? quæſt.6. num.19
Duellum iure optimò ſublatum eſt à Concilio Tridentino, q.84. num.39
Duces an poſſint ad famam reſtituere? quæſt 92. num.90

E

EBRIVS *dicitur abſens, & ideo reſtituitur. quæſt.5. numero 40*
Eccleſia reædificata an recuperet priuilegia & feuda priſtina? quæſt.1. num.29
Eccleſia an reſtituatur in integrum regulariter iure minorum? quæſt.3. num.16
Eccleſiæ competunt omnia priuilegia quæ competunt minoribus in hac materia reſtitutionis, ibid. num.17. & 18
Eccleſia non reſtituitur niſi læſa ſit. quæſt.4. num.4
Eccleſia læſa caſu fortuito non reſtituitur, num.29
Eccleſia an reſtituatur aduerſus lucrum omiſſum? num.56
Eccleſiæ an denegetur, vel detur reſtitutio in lucris ſicut minori? num.77
Eccleſiæ res alienari poſſunt cauſa carceratorum, vel captiuorum redimendorum. quæſt.11. num.57
Eccleſia renuncians beneficio reſtitutionis, an illud amittat in caſu quo minor amittit? quæſt.26. num.30
Eccleſia an poſſit petere reſtitutionem per Prælatum ſuum? quæſt 32. num.19. 20. & 21
Eccleſia ſi reſtitui vult, ipſa quoque probare debet ſe eſſe læſam. quæſt.36. num.15
Eccleſia quomodo probet læſionem, quando in ſui præiudicium contraxit, ibid. num.74
Eccleſia contra Eccleſiam an & quando reſtituatur? quæſt.18. num.40. & num.59
Et quomodo contra minorem, num.58
Eccleſia an reſtituatur contra fiſcum? num.82
Eccleſia an reſtituatur aduerſus malè geſta? quæſt.51. nu.3
Et an aduerſus mutuum à ſe receptum? vide mutuum.

Et

Digitized by Google

Ex eo aduerſus ſolutionem? vide ſolutio.
Et an aduerſus innumeros alios actus particulares aduerſus quos minor reſtituitur? vide minor, & vide in ſuis locis, emptio, venditio, locatio, emphyteuſis, pignus, tranſactio, & cæteras ſimiles conuentiones.
Eccleſia habetur loco parentis. quaſt. 61. num. 26.
Eccleſia an reſtituatur aduerſus electionem non factam à ſuis canonicis de eo qui eligi debebat? ibid. num. 25.
Eccleſia an ſit ipſo iure tuta a præſcriptionibus temporalibus? quaſt. 88. num. 35.
Eccleſia, & perſona eccleſiaſtica vtuntur iure communi quando ius illud concernit iuſtitiam commutatiuam in populo, num. 36
Eccleſia fungitur iure minoris, vbi poſſibile eſt fungi, non alias, num. 37
Editionem aduerſus non factam, an reſtituatur minor? quaſt. 64. num. 30
Effectus duplex, ſubſtantialis, & accidentalis. quaſt. 1. num. 46
Electionis cauſa celeritatem deſiderat, & dimiſſio procuratoris neceſſaria eſt. quaſt. 30. num. 51
aduerſus Electionem non factam a ſuis canonicis, an reſtituatur eccleſia? quaſt. 61. num. 25
Eligendi facultas ſolet reputari maximi momenti, propter eius honorificentiam, num. 26
Emancipatio quoque dicitur manumiſſio. quaſt. 54. num. 55
aduerſus emancipationem an, & quando detur reſtitutio? quaſt. 54. num. 13
Emancipatio eſt vtilis, & honorabilis ipſis filijs, ibid. num. 18
Emphyteuta vendens rem emphyteuticam ſine conſenſu domini ignoranter, reſtituitur. quaſt. 51. num. 21
aduerſus Emphyteuſim an & quando detur minori, vel eccleſia reſtitutio. quaſt. 56. num. 38. & 41
Eremocidium quid ſit. quaſt. 67. in princ.
aduerſus Eremocidium an & quando detur reſtitutio? ibi. num. 2. 3. & ſeq.
Euictæ per reſtitutionem in integrum, an detur ipſi aduerſario vtilis actio contra minorem? quaſt. 47. num. 8
aduerſus Euictionis obligationem an reſtituatur minor? quaſt. 57 num. 46
Error iuris, vel facti an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quaſt. 8. plenè num. 10. & ſeq.
Error omnis aut circa ius, aut circa factum conſiſtit, num. 13
Error quid ſit, & in quo differat ab ignorantia. num. 14
Error facti an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num. 15
Quid in facto alieno, num. 16. 18. & num. 19
Quid in facto proprio, 24. 26. 27. & num. 28
Errantis in tranſigendo iuſta ignorantia teſtamentorum, vel codicillorum, an ipſo iure ſuccurratur? num. 31
Error qui reddit iudicium nullum, an etiam poſt ſententiam reuocetur? num. 33
Error in prima inſtantia an poſſit ipſo iure reuocari in ſecunda? num. 34
Error quando reuocari poteſt poſt rem iudicatam, num. 75. 77
Error fauore libertatis non reuocatur aliquo iure, num. 36
Erroris reuocatio ante, vel poſt ſententiam regulatur ſicut ante, vel poſt concluſionem in cauſa. num. 38
Error iuris an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num. 39
Error iuris quandoque iuſtus eſt, num. 41. & quando, num. 42. & num. 43. vbi exempla.
Error iuris obſcuri excuſat, num. 43
Error iuris naturalis non excuſat, num. 80
Error circa conditionem, vel qualitatem perſonæ non impedit matrimonium. quaſt. 70. num. 5
Error procuratoris, aduocati, vel notarij an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quaſt. 19. nu. 33. & ſeq. vnde ſumo particularia notabilia.
Examinatoris negligentia quando aliquis læſus eſt, reſtitui debet ad examen perficiendum. quaſt. 12. num. 31
Exceptione prohibita aliquo caſu, an reſtitutio prohibita dicatur? quaſt. 14. num. 34
Exceptio Macedoniani eſt talis exceptio, quæ reddit omninò inefficacem actionem. quaſt. 17. num. 107
Exceptionis remedium eſt ordinarium, num. 47
Exceptio debet probari à reo tanquam fundamentum ſuæ intentionis. quaſt. 39. num. 6
Exceptione prohibita non intelligitur prohibita reſtitutio. quaſt. 42. num. 31
aduerſus Exceptiones declinatorias, vel dilatorias, an & quando reſtituatur minor, vel maior. quaſtio. 65. num. 75. & ſequen. vſque ad finem. & quaſt. 63. num. 43
Exceptio falſi an contra ſententiam latam ex falſis probationibus opponi poſſit? quaſt. 77. num. 13. & ſeq.
Et de exceptione falſi. vide plura hac quaſt. & in verbo, falſi.
Exceptio falſi an ſit perpetua, an verò quadriennio finiatur? ibid. num. 17. 20. & 21. & ſeq.
Exceptio falſi, & doli non ſunt idem, licèt dolus in falſitate præſupponatur, num. 24
Exceptio iſta an vltra quadriennium duret, quando proponeretur incidenter vnà cum reſtitutione in integrum? ibidem num. 26
Excommunicationis cauſa abſens an reſtituatur? quaſt. 7. nu. 2
Excommunicatus, & bannitus æquiparantur. quaſt. 7. num. 3
Excommunicatus non poteſt petere reſtitutionem in integrum antequam abſoluatur, num. 4
Excommunicatus an teneatur mittere procuratorem? quaſt. 30. num. 19. & 22
Excommunicatus an poſſit ipſemet petere reſt. in integ. quaſt. 31. num. 11. 12. & 13
Excuſatorem an & quando quis mittere teneatur, vt reſtitutionis beneficio iuuari poſſit? q. 30. an 1. & ſeq. vbi plenè.
Excuſator quando eſt neceſſarius, non admittitur ſine mandato. quaſt. 30. num. 5
Executio ſententiæ, an aduerſus illam reſtituatur? quaſt. 72. num. 90.
Executio ſententiæ an & quando impediatur pendente reſtitutione in integrum? pleniſſimè agitur. quaſt. 42. & 43. vnde plurima de hoc colliguntur notabilia.
Executio inſtrumenti, an impediatur pendente reſtitutione aduerſus illud? quaſt. 42. num. 22. & ſeq.
Executores pœnarum an reſtituantur in integrum, aduerſus non executam pœnam? quaſt. 3. num. 87
Executor an poſſit reſtituere ex clauſula generali? quaſtio. 32. num. 160
Exemplaris ſubſtitutio, vide ſubſtitutio.
Exercitus officiales an dicantur ex iuſta cauſa abeſſe? quaſt. 6. num. 20
Exercitum qui ſequuntur, an dicantur abeſſe cauſa reipublicæ? ibid. num. 21
Exigere aliquid à creditoribus hæreditarijs, an poſſit fieri citra ius, & nomen hæredis? quaſt. 62. num. 56
Exactio creditorum non dicitur actus perfectus ſicut aditio. num. 54
Expreſſum dicitur tribus modis in genere, in ſpecie, & in indiuiduo. quaſt. 24. num. 22
Expreſſio eorum quæ tacitè inſunt, quando aliquid operetur. quaſt. 30 num 48
Expulſio a ciuitate an ſit iuſta cauſa metus, & abſentiæ? quaſt. 7. num. 85
Extraordinarium remedium, quando non ceſſet propter ordinarium. quaſt. 2. num. 7. & plenè quaſt. 17. & vide cætera in verſic. remedium ordinarium, & extraordinarium.

F

FAMÆ cauſa dicitur cauſa grauis quaſt. 30. num. 82.
ad Famam an quilibet princeps reſtituere poſſit? quaſt. 92. num. 26. & plenè agitur hac quæſtione vbi vide & cætera quare ſuis locis, in verbis. Papa, Imperator, Rex, Princeps, Cardinalis? &c.
ad Famam facti nullus princeps de ordinaria poteſtate reſtituere poteſt, ibid. num. 36
Fama & honor ſunt cunctis rebus præferendi. quaſt. 94. numero 15
Fama an recuperetur per reſtitutionem ex gratia? benè agitur

hac

Digitized by Google

hac quæſtione 96. per totum.
Famuli militum ſine quibus milites ſtare non poſſunt, an fruantur militum priuilegio? quæſt.6. num.29
Et quid ſi ab initio famuli ſuum famulatum domino obligaſſent. quæſt.6. num.31
Falſum dici & iurari poteſt etiam ſine dolo. quæſt.74. num.12
Falſi exceptio, vide exceptio.
ex Falſis probationibus læſa ſententia, quibus remedijs retractetur abſque auxilio reſtitutionis, plenè quæſt.77. & vide cætera in verbo, ſententia.
Et quomodo per reſtitutionem in integrum. quæſt.78. & in d. verbo, ſententia.
Fatalis annus ſecundus datur ipſo iure, & abſque ope reſtitutionis, quando primus continet impedimentum, quæſtio.17. num.60
Fatalis primus ſi labatur & proteſtetur de impedimento datur ſecundus ipſo iure, alias ope reſtitutionis. quæſt.28. num.48
de Fatalium curſu & lapſo, & de reſtitutione, & conceſſione aliorum, plenè agitur hac quæſt. & ſeq. vbi vide particularia. quæſt.70
Fatalis primus, & ſecundus qui ſint, quæſt.70. num.1
Fatalia hæc poſſunt legibus ciuilibus & ſtatutis variari. num. 2.3. & ſeq.
Fatali primo lapſo an ſecundus concedatur, & ſic an primus ipſo iure ſemper currat? regula quòd ſic cum limitationibus, num.9. & ſeq.
Fatalia an à partibus prorogari poſſint? num.20
Fatalia ſuſpenduntur durante compromiſſo, num.58. & ſeq.
Fatalis ſecundus quando concedatur lapſo primo, num.32. & num. ſeq. pleniſſimè.
Fatalis ſecundus conceſſus an ſemper currat? regula quòd ſic cum limitationibus. quæſt.71. num.1. & ſeq.
Fatalis tertius an & quando, & in quantum concedatur elapſo ſecundo? quæſt.72. num.15. & ſeq. vſque ad finem.
Fauor maior publicus præfertur fauori minori, etiam publico. quæſt.18. num.52
in Fauorem quæ indulta ſunt, non debent in odium retorqueri. quæſt.88. num.34
Febris tertiana, vel quartana ſit eiuſmodi infirmitas quæ præbeat iuſtam reſtitutionis cauſam? quæſt.11. num.18
Fœmina ſemper laborant contra propria commoda. quæſt.10. num.29
Fœmina an & quando reſtituantur in integrum? vide in verbo, mulier.
Feriarum impedimentum an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quæſt.14. num.17 & 21. vbi plenè.
Ferias qui præuidere poteſt, & non præuidet, ſibi imputet, ibid. num.23
Feriæ ſi incidant in vltimum diem, an detur reſtitutio? ibidem num.28
Feriæ ex conſuetudine alterari poſſunt. quæſt.19. num.20
Feriæ repentinæ quoque excuſant, ſi interim non petatur reſtitutio. quæſt.20. num.55
Feriarum impedimentum an ſit iuſta cauſa retardationis curſus quadriennij? num.70
Feriarum varietas, quod cauſauit in tempore petendæ reſtitutionis, idem in reſciſſoria curſu cauſare debet. quæſt.21. numero 14
Feriarum tempore quæ tractari poſſunt procuratoris omiſſionem requirunt. quæſt 30. num.52.
Feudum indiuiduum dicitur, & ideo ſi vnus ex fratribus minor vigintiquinque annis non petat inueſtituram infra annum prodeſt etiam fratribus maioribus, ſi ei ſuccurratur. quæſt. 46. num.17
Feudum an recuperet qui ex gratia reſtituitur? quæſt.91. num. 17. & quæſt.98. per totum.
Feudum faciunt vaſalli non mœnia caſtri, vel ciuitatis. quæſt. 98. num.3
à Feudo ad emphyteuſim valet regulariter argumentum, ibid. num.6
Feudum recuperatum per reſtitutionem hanc gratioſam an dicatur nouum, vel antiquum? num.10. & ſeq. plenè.
Feudum ipſo iure ad dominum reuertitur per crimen felloniæ, vel læſæ maieſtatis, num.20
Feudi reſtitutio ab eadem humanitate procedit, à qua pœnæ remiſſio. num.24
Feudalia bona non tranſeunt in fiſcum regulariter. quæſt.99. num.83
Fictio non poteſt operari vt facta pro infectis habeantur, quæſt. 87. num.27
Fides aſtringit aliquem de non diſcedendo de loco vbi ſtare promiſit, ita vt reſtituatur ex capite legitimæ abſentiæ. quæſt.7. num.39
Fidem frangenti etiam minori non videtur ſuccurrendum. quæſt. 81. num.114
Fideicommiſſum ſi quis per ignorantiam repudiauerit, vel renunciauerit, an ei ſuccurratur? quæſt.51. num.23. & quæſt. 85. num.25. & ſeq.
aduerſus Fideicommiſſi acceptationem an detur reſtitutio? quæſt.61. num.12
Fideicommiſſa vniuerſalia per ſui hæredis exiſtentiam confirmantur. quæſt.62. num.112
Fideicommiſſarius ſubſtitutus præfertur vulgari. quæſt.4. numero 4
Fideicommiſſarius eſt minus nobilis ſubſtitutus, quàm vulgaris. ibid. num.5
Fideiuſſionis cauſa detentus, an reſtituatur vt abſens? quæſt.7. num.49
ſub Fideiuſſoribus detentus an reſtituatur vt carceratus? quæſt. 7. num.29
Fideiuſſori minoris datur reſtitutio, quando aliàs daretur regreſſus contra minorem. quæſt.18. num.11
Fideiuſſor reſtitui poteſt nomine ſui principalis etiam inuitus. quæſt 26. num..6
Fideiuſſori pro euictione an ſuccurratur reſtituto minore? quæſt.56. num.48
ſub Fideiuſſoribus non relaxatur quis ſi veniret puniendus pœna corporis. quæſt.30. num.88
Fideiuſſori an proſit reſtitutio minoris? plenè hac quæſt.48. per totum.
Fideiuſſor liberalitate ſua fraudari non debet, ibidem, num.2
Fideiuſſor aſtringi non debet in duriorem cauſam quam principalis. num.3. & 8
Fideiuſſoris obligatio non poteſt durare extincta principali.
Fideiuſſorem qui à minore petit, creditur facere timore reſtitutionis in integrum. num.7
Fideiubere & de ratihabitione promittere idem eſt, ibidem numero 11
Fideiuſſor & pater æquiparantur, declaratur num.23. & 26
Fideiuſſor minoris quomodo contra minorem regreſſum habere poſſit. num.34. 35. & ſeq.
Fideiuſſorem eſſe euidenter locupletem, & approbatum æquiparantur, num.57
Fideiuſſores plures quando fideiubent pro aliquo dicuntur inuicem approbatores, num.58
ex Fideiuſſoribus pluribus ſi vnus reſtituatur in integrum, alij non tenentur, num.59
Fideiuſſorem qui pro idoneo approbat, fideiuſſoris vicem ſuſtinet, num.64
Fideiuſſores iudiciarij debent eſſe tam idonei facultatibus, quàm etiam non exempti priuilegio ſexus, vel ætatis, num.73
Fideiuſſori ſicut nocet vna & eadem inſtantia rei, an ita prodeſſe debeat? num.83
aduerſus Fideiuſſionem à ſe factam, an & quando reſtituatur minor? quæſt.54. plenè vſque ad numerum trigeſimumquintum.
aduerſus Fideiuſſionem ſibi datam, an & quando reſtituatur minor? ibid. num.1. & num.47
Fideiuſſio eſt actus charitatis, & virtutis, num.4. & num.13
Fideiubens eo ipſo litibus implicatur, num.8
Fideiuſſio non eſt ſine iactura, num.9
Fideiubens in iudicio cum præſentia & decreto iudicis prudentius agere dicitur, num.12
Fideiuſſor pro ſeipſo apud ſeipſum nemo eſſe poteſt, num.24

Fide-

Fideiuſſio quomodo dicatur contractus correſpectiuus, & reciprocus, oſtenditur num.33. & 34

Filiusfamilias ſi fideiuſſit pro patre an reſtituatur? quaſt.23. num.32

Filia quæ renunciauit hæreditati paternæ cum iuramento, reſtituitur ob præſumptum dolum patris. quaſt.24 num.45

Filius ſi non redimat patrem ab hoſtibus excuſatur, niſi maior factus perſeuerauerit. quaſt.27. num.42

Filius non fideiubens pro patre in caſu neceſſitatis, an exhæredari poſſit? quaſt.54. num.16. & 17

Filiusfamilias non agnoſcente bonorum poſſeſſionem, ſi pater impeditus ſit, an reſtituatur? quaſt.63. num.31

Filij negligentia an noceat patri in hoc? num.32. & num.35

Filiusfam. ſi deportetur, & poſtea reſtituatur in integrum ex gratia, an recuperet patriam poteſtatem? quaſt.96. num.15

Filius reſtitutus an recuperet ius legitimandi quod patri competebat? quaſt.100. num.12

Fiſcus an habeat reſtitutionem in integrum ex hoc edicto minorum? quaſt.3. num.79. & ſeq.

Fiſcus non eſt priuilegiatus, niſi vbi ſpecialiter iure cauetur, numero 83

Fiſcus, & eccleſia æquiparantur, num.84

Fiſcus an reſtituatur in integrum in pœnalibus? num.85

contra Fiſcum, an & quando reſtituatur minor. quaſt.18. num. 65. & ſeq.

Fiſcus quomodo olim, & quomodo hodie ſecurus eſſet, vendens rem minoris, &c. ibid. num. 73. 74. 75. & ſeq.

in Fiſcum non tranſeunt ea quæ non ſunt delinquentis tempore commiſſi delicti. quaſt.50. num.43

Fiſcus licet non ſit propriè hæres, eſt tamen propriè ſucceſſor, num.45

in Fiſcum an tranſeat beneficium reſtitutionis? num.42

Fiſcus eſt priuilegiatus in reſtitutione aduerſus ſententiam propter inſtrumenta nouiter reperta. quaſt.75. vbi latè.

Fiſcus non reſtituitur in pœnarum executionibus. quaſt.89.

Fluminis curſu qui ſeruitute vti impeditus fuit, reſtituitur. quaſt.14. num.39

Et ſimiliter, qui

Fontis ob areſcentiam impeditus fuit, num.40

Forenſis reſtituitur propter iuris municipalis ignorantiam. quaſt.7. num.96. & quaſt.64. num.79

Forenſis continuè degens in ciuitate, præſumitur ſcire iura illius, num.104

Fortuna caſus qui dicantur. quaſt.4. num.25

Fortuitus caſus non præſumitur niſi probetur, num.25

Forus, ſiue fori priuilegium dicitur iure ſpeciali competere. quaſt.4. num.65

Fragilitas filij non eſt fragilitas patris, abſentia verò ſic, & quare. quaſt.49. num.11

Fratribus & alijs religioſis an detur reſtitutio ex edicto minorum in eorum bonis proprijs? quaſt.3. num.52

Fratres ſi renuncient fideicommiſſo communi, & vnus illorum eſt minor, reſtitutio eius prodeſt etiam cæteris. quaſt.48. num.18

Fratri qui non dotauit ſororem ob ætatis lapſum, vel aliud impedimentum, & propterea amiſit beneficium ſtatuti excludentis fœminas, an ſuccurratur? quaſt.89. num.11

Fructus percepti an recuperentur ab eo, qui reſtitutus eſt in integrum? quaſt.45. art.2. plenè.

Et an recuperentur ab eo qui reſtitutus eſt in integrum ex gratia principis? plenè quaſt.99. num.121. & ſequentibus.

Fuluius Conſtantinus laudatur. quaſt.10. num.24

Furor an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quaſt.15. num.1

Furioſis an detur reſtitutio ex edicto minorum? quaſt.3. num. 3. & 4

Furioſus dicitur abſens, quaſt.20. num.40

Furioſus eſt priuilegiatus in reſtitutione aduerſus ſententiam propter inſtrumenta nouiter reperta. quaſt.75. nu...

Futurum damnum an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quaſt.4. num.94

G

GABELLÆ ſolutio de iure gentium eſt. quaſt.81. numero 32

Gabella quatuor modis fraudari poteſt. num.34. & num. ſeq.

aduerſus Gabellæ fraudationem, an & quando reſtituatur minor? quaſt.81. num.38

Galiſſi Baciallæ laudes. quaſt.10. num.74

Generi per ſpeciem derogatur. quaſt.16. num.26

Gratia principis nunquam ad tus partis offenſæ extenditur. quaſt.99 num...

Gratia nunquam intelligitur facta cum præiudicio tertij. quaſt. 93. num.17

Gratiam facimus, hæc verba an ſimplicem indulgentiam, an verò plenariam reſtitutionem importent? quaſt.93. num.8

de Gratioſa reſtitutione in integrum plenè agitur a quaſt.91. vſque ad q.100. & vide ſingul. in verbo, reſtitutio gratioſa.

H

HÆRETICUS reuerſus ad fidem catholicam an recuperet bona? quaſt.102. num.13

Hæreticus an recuperet bona, quando lex indulget ei pœnam delicti? quaſt 94. num.21

Hæreditas ſi ſit lucroſa quando accipitur, deinde pereat, an detur reſtitutio in integrum minori qui eam adiuit? quaſt.4. num.20

Hæreditatis iacentis tempore an currat præſcriptio? quaſt.5. nu. 200. & ſeq.

Hæreditate iacente an hæredi currat quadriennium? vide q.20. num.76. & ſeq. & in verſic. quadriennium.

Hæreditatis aditionem approbat qui facit aliquid hæreditatis nomine. quaſt.25. num.59

Hæreditatem damnoſam ſi tutor, vel curator adiuit, poteſt ipſemet nomine minoris reſtitutionem in integrum petere. quaſt. 31. num.29

Hæreditatis aditione quomodo dicatur læſus hæres, & an ex hoc ipſo quia adiuit? quaſt.36. num.50. 51. 52. 53. 56. vſque ad num.60

in Hæreditate neceſſe eſt, quod adſit aliquid æris alieni, & contrarium impoſſibile reputatur. quaſt. eadem, num.51

aduerſus Hæreditatis aditionem reſtituitur minor, etiam ſi de bonis eius aliquid diminutum non ſit, num.52

Hæreditatis iacentis damnum debet reſtaurari ipſi hæredi adeunti per reſtitutionem in integrum. quaſt.50. num.37

Hæreditas non adita regulariter non tranſmittitur. quaſt.50. num.54. declaratur num.55. & ſeq.

Hæreditate iacente aduerſus geſta a curatore bonorum, an detur reſtitutio? quaſt.62. num.1

Hæreditatis iacentis damnum debet reſarciri ab hærede poſtea adeunte. ibid. num.9

aduerſus Hæreditatis, aditionem an & quando detur reſtitutio minori, vel alteri? quaſt.62. per totum, vbi vide.

Hæreditatem qui adit etiam compulſus, per vulgarem tollit, numero 84

Et quæ ſubſtitutiones & diſpoſitiones teſtamentariæ tollantur per reſtitutionem aduerſus aditam, & quæ ſuſtineantur, num. 75. & ſeq. vſque ad num.124

aduerſus Hæreditatis repudiationem an & quando reſtituatur minor? plenè quaſt.63. per totum, vbi vide.

Et quæ ſubſtitutiones, & diſpoſitiones infringantur, & quæ firma remaneant ſecuta hac reſtitutione, ibid.

aduerſus Hæreditatis aditionem quando petitur reſtitutio qui creditores citandi ſint. quaſt.34. num.43. & ſeq. vbi plenè quomodo hæc citatio facienda ſit.

Hæres pro parte nemo eſſe poteſt, quomodo procedat, declaratur vt non procedat ex poſt facto. quaſt.34. num.44

Hæredes duo inſolidum eſſe non poſſunt. quaſt.41. num.25

Hæres ſemel poteſt deſinere eſſe hæres ex diſpoſitione legis, numero 28

Hæredem quem eſſe deſinere prætor facere non poteſt. quaſt.62. num.15. & 17

Hære-

Heredes plures ſi immiſcuerunt ſe hereditati, & vnus eorum minor ſit, reſtitutio eius prodeſt etiam alijs. quaſt. 46. numero 21

Heredibus reſtitutio non competit quando approbauerit factum defuncti. quaſt 48. num. 29. & quaſt. 50. num. 18. & ſeq.

Heredibus an & quando competat reſtitutio in integrum, & quando in heredes, vel contra heredes detur? plenè agitur, quaſt. 50. per totum.

Et an heredibus heredum, num. 13

Heres quibus actibus dicatur approbare factum defuncti. quaſt. 50. num. 18. 19. & 20

Heres parcius reſtituitur, quàm defunctus, quomodo intelligatur. num. 21

quibus Heredibus, reſtitutio quæ competebat defunctis, competat, an ſcilicet tam directis, quàm fideicommiſſarijs, tum inſtitutis, quam ſubſtitutis, &c. num. 27. & ſeq pleaè.

Heredi an & quando detur reſtitutio ex perſona defuncti, quando læſio non fuit completa in vita defuncti, ſed per mortem illius, & de diſpoſitione l. Pantonius. ff. de acq. hæred. ſubtilis quæſtio, & plene agitur hic, à num. 52. vſque ad finem.

Heres ſuus tranſmittit hereditatem etiam non aditam ex potentia ſuitatis, num. 56

Heres tranſmittit hereditatem aſcendentium etiam non aditam, num. 55

Et ius deliberandi, num 57

Heres minoris an reſtituatur aduerſus teſtamentum minoris imprudenter factum? quaſt. 58. num. 41. & ſeq.

Heredes duo inſolidum eſſe poſſunt inſpecto effectu. quaſt. 62. num. 18

Heres de iure ciuili vſque ad triginta annos, de iure prætorio vſque ad centum dies admittitur, num. 110

Heres de iure ciuili quoque, habet quandoque actiones vtiles, ibid. num. 107

Heres capax tempore conditi teſtamenti, & poſtea ſemper incapax, ſi reſtituatur in integ. ex gratia, an reſtitutio reconualeſcat? quaſt. 95. num. 24

Heres ſemel an & quando poſſit deſinere eſſe heres. quaſt 99. num. 17

Heredibus occiſi quando bona applicantur, an illa per reſtitutionem in integrum gratioſam recuperentur? q. 99. num. 97

ad Heredes an reſtitutio in integrum gratioſa tranſitoria ſit? q. 100. num. 8. & 9

Homo Microcoſmos dicitur, & quare. q. 2. num. 22.

Homines creſcunt vſque ad 25. annum, & non vltra, ibidem num. 36

Homo ſimplex, & rudis reſtituitur ſi decipiatur. q 14. nu 79

Homicida, quam maximè Deo, & Angelis exoſi. quaſt. 2. numero 49

Honoris amiſſio iuſtus metus eſt, q. 7. num. 81

Honor cunctis rebus præferendus eſt. quaſt. 27. num. 56. & quaſt. 94. num. 15

Honoris iactura maior eſt, quàm rerum. q. 89. num. 21

Honoris & famæ recuperatio an fiat per reſtitutionem gratioſam? quaſt. 96. num. 1

Honores infamibus non conferuntur, ibid. num. 2

Hora vnius impedimentum an attendatur in reſtitutione futurum? quaſt. 70. num. 47. & 54

Hora quid ſit. quaſt 2. num. 56

Hoſpitalia an ſint pia loca? quaſt. 3. num. 28. 42. & 46

Hoſpitalia an reſtituantur in integrum eodem iure, quo reſtituuntur eccleſia? quaſt. 3. num. 37. & 41

Hoſpitalia non conſtructa authoritate epiſcopi an poſſint reuerti ad profanos vſus? quaſt. 3. num. 41. & 49

Hypotheca ius indiuiſibile eſt, & ideo in eo reſtitutio in integrum vnius prodeſt alijs. quaſt. 46. num. 20

aduerſus Hypothecæ obligationem, an & quando detur reſtitutio? quaſt. 53. num. 9. & ſeq.

I

IDONEVS *quis dicatur in materia fideiuſſoria. quaſt. 48. num. 65. 66 & 67*

Ideneus quilibet præſumitur, num. 67

Ignorantia omnis aut circa ius, aut circa factum conſiſtit. quaſt. 8. num. 13

Ignorantia facti quæ propriè dicatur, vt differat ab errore facti, ibid. num. 15

Ignorantia facti an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? ibidem, numero 45

Ignorare ius eſſe lata culpa. num. 40

Ignorantia vbi ſolis poteſt dicitur habere meram negligentiam, num. 49

Ignorantia in committendo conſiſtens, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num. 51

Ignorantia an ſit iuſta cauſa reſtitutionis, quando agitur de lucro captando? num. 53

Ignorantia ſupina & craſſa, non ſit iuſta cauſa reſtitutionis, num. 55

Ignorantia ſupina quæ dicatur, vix regula tradi poteſt, numero 57

Ignorantia ibi dicitur ſupina vbi præſumitur ſcientia, numero 59

Ignorantia iuris an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num. 73

Ignorantia iuris vbi prodeſt, & non nocet, reſtitutio non eſt neceſſaria, num. 74

Ignorantia iuris quando proſit, vel non proſit, vel nocet, vel non nocet. num. 75. & ſeq.

Ignorantia iuris communis excuſat, quando iuriſperiti conſuli non potuerunt. num 94

Ignorantia iuris non poteſt à iure præſumi, nec credi ſi allegetur. quaſt. 9. num. 5

Ignorantia quando eſt ſupina an curſus quadriennij retardetur? quaſt. 20. num. 45

Ignorantia ſupina quæ dicatur in propoſito, num. 46

Ignorantia an, quando, à quo, & quomodo probari debeat, ad obtinendam reſtitutionem? plenè hac quaſt. 38. num. 50. & ſeq. vnde ſume ſingula notab.

Ignorantiam iuramento proprio probare ſufficit, quando agitur de leui præiudicio partis, num. 59

Ignorantia non probatur iuramento, quando poteſt iuſtificari alijs remedijs & coniecturis, num. 61

Ignorantia impedimentum regulariter probari poteſt ſemiplenè, & præſumptionibus coadiuuatur, & contrarijs tollitur, plenè vide ibi, num. 51. & ſeq.

Imperator an poſſit ad famam reſtituere ex gratia? quaſt. 92. num. 78

Impedimentum quotuplex ſit, & eius ſpecies diſtinguuntur plenè, & ordinatim. quaſt. 8. num. 12

Impeditus rebus ſuis ſupereſſe reſtituitur ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c. quaſt. 8. num. 11

Impedimentum dolo aduerſarij proſiſcens an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? num. 1. & 33. quaſt. 12

Impedimentum quando quis remouere poteſt, & non remouet non excuſatur. quaſt. 12. num. 42

Impedimenta procedentia ex perſona tam actoris, quàm rei ſunt iuſta cauſa reſtitutionis, num. 83

Impedimentum prouenientis ex perſona iudicis, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis regulariter? quaſt. 13. num. 1

Impedimentum cauſatum ab aliquo tertio, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis, num. 62

Impedimentum procedens ex neceſſitate iuris, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quaſt. 44. num. 12. & num. 14

Et an impedimentum procedens ob prærogatiuam aduerſarij? ibid. num. 18

Et an impedimentum procedens vi ſuperioris, quod naturale impedimentum dicitur. quaſt. 14. num. 38. & num. 46

Impeditus bis, ter, & pluries, an toties reſtituatur? quaſt. 66. num. 39

Impeditus in propoſito etiam dicitur is cui fuit denegata copia agendi. quaſt. 20. num. 50. 51. & num. 52

Impeditus dicitur ille quoque qui culpa aduerſarij reſtitutionem petere non potuit, num. 54

Impedimentum quodlibet iuſtum impedit curſum quadriennij. quaſt. 20. num. 84

Impe-

Impedimentum affectatum an & quando excuſet? q.27. nu.1. 2.& ſeq.
Impedimentum an debeat eſſe neceſſarium & immediatum, vt detur reſtitutio? quaſt.27.nu.43.& ſequen. plenè.& quaſt. 28. num.16
Impedimentum vt excuſet, quomodo quis niti debeat vt illud remoueat, q.27. num.53.& ſeq.
Impedimentum an releuet impeditum quando is nimium ſe arctauit, num.54
Impedimentum quando eſt notorium, proteſtatio non eſt neceſſaria. q.28. num 3
Impedimentum ſi non eſt neceſſarium ad reſtitutionem obtinendam non prodeſt, num.15
Impedimentum culpa propria procedens quando non excuſet, num.50.& ſeq.
Impedimentum an excuſet quando procurator fuit dimiſſus? q.29. num.2
Et ſi non fuit dimiſſus. q.ſeq. per totum.
Impedimenta, & cauſa ex quibus reſtitutia conceditur, à quo probari debeant, & quomodo. q.38. plenè.
Impedimentum quale excuſet a peremptione inſtantia. quaſt. 67. num.43.& ſeq.
Inaſtimabile aliquid quomodo dicatur. q.4. num.83.& 89
Inceſtus, aduerſus inceſtum an ſuccurratur minori? quaſt.81. num.14
Indebitum ratione legis Falcidia ſolutum non reperitur, neque etiam ope reſtitutionis, quia naturaliter debetur. quaſt.8. numero 81
Indebitorum varia ſpecies. q.52. num.33
aduerſus Indebitum ſolutum an, & quando detur reſtitutio? q.52. a medio infra.
Incidens cauſa quando dicatur, exemplum q.32. num. 34
Incidenter quando dicatur peti reſtitutio in integrum. quaſt.34. num.24 & ſeq.
Indulgentia quomodo in genere, & in ſpecie accipiatur. quaſt.1. num.74.& q.91.num.23
Indulgentia non eſt proprie reſtitutio in integrum. quaſt.91. num.3
Indulgentia eſt verbum generale. q.91. num.21
Indulgemus, hoc verbum quid importet in hac materia reſtitutionis in integ. q.93.num.6
Indulgeo, & reſtituo hac verba non ſunt contraria, ſed diuerſa, ibid. num.15
Indulgentia ſimplex quid operetur, & de effectibus eius plenè. q.94.& q.98. num.22
Infamis redditur per ſententiam latam ex falſis probationibus, an ſi reſtitui poteſt interim dicatur infamis? quaſt.40. numero 39
Infamis in aliquo genere mali, an verè reſtitui poſſit? quaſt. 96. num.3
Infamibus non conferuntur dignitates, & honores. quaſt.96. num.2
Infamia quotuplex, & qua infamia iuris, & qua facti, & de reſtitutione in integrum aduerſus illam. quaſt.92. num.21.& ſeq. plenè.
Infantia qua ſit. q.11. num.11
Infantia alicuius eſt iuſta cauſa reſtitutionis in integr. quaſt.12. num.63
Infinitas, & circuitus vitandus. q.19. num.26
Infirmitas procuratoris, vel aduocati an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q.13. num.32
Infirmitatis cauſa abſens an reſtitutionem in integr. mereatur? q 7. num.110
Infirmitas an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integr. plenè q. 11. a num. 12. vſque ad finem, vnde ſequuntur notabilia plurima qua nota.
Infirmus impeditur ſupereſſe rebus ſuis, num.13
Infirmus praſumitur ignorare ea qua fiunt, vel facta ſunt, numero 14
Infirmitatis impedimentum aquiparatur abſentia, num.16.& impedimento reip. cauſa, num.18
Infirmitas omnis a Deo eſt, num.20
Infirmitates quare Deus hominibus infirat, numero vigeſimo primo.
Infirmus praſumitur animo vexatus, & potius non ſanus mente, quam aliter, num.24
Infirmitas conſanguineorum an excuſet? num 25
Infirmitas leuis, & grauis qua, & exempla, num.27.28.29.30. 33.& ſeq. vſque ad num.40
Infirmitas in caſu reſignationis beneficij, quomodo accipiatur, num.33
Infirmus quomodo infirmitatem ſuam probare poſſit, num.34. 36.& ſeq. late. & q.38. num.48
Infirmus an poſſit cogi dimittere procuratorem? quaſtio.29. num 94
Inhibitio iudicis reſtitutionis in integrum an ſuſpendat executionem aliqua? q.43. num.104
Initium ſpectandum. q.82. num.23
Inimicitia potentiorum, dicitur iuſta cauſa timendi. quaſt.7. num.90
Inimicitias qui fugit, non dicitur ladi. q.85. num.46
Inimicitias qui fugit, fugit lites, & impenſas. quaſt.85. numero 47
Inimicorum dilectio in communi ſufficit, ſi ex corde fiat remiſſio iniuria. q.85. num.55
In integrum, hoc verbum in iure multifariam accipitur. q.1. num.14
In integrum, hoc verbum plenariam reſtitutionem importat. q 93. num.2
Integrè, ſine integra mente, hac verba quomodo ad modum referantur. q.1. num.62
Innocentem damnari lex abhorret. q.73. num.7
Innocentia res plus operari debet, quam rigor verborum ipſius reſtitutionis, ſeu gratia. q.94. num.28
Iniuriam remittere eſt donare. q 85. num.45
aduerſus Iniuriam a ſe factam, an ſuccurratur minori? q.81. num. . . .
Inquiſitor haretica prauitatis, an poſſit ad famam hareticum reſtituere? q.92. num.69
Inſtantia iudicij an currat aduerſario latitante? quaſt.12. numero 31
Inſtantia prima interitus modicũ damnum afferre poteſt actoris; ſecunda verè ſecus. q.13. num 26
Inſtantia ſi dicitur perempta, etiam ſi litigator impeditus fuerit, reſtitutio quoque aduerſus lapſum inſtantia dicitur prohibita. q.15. num.56
aduerſus Inſtantia peremptionem an & quando detur reſtitutio? q 67. per totum, plenè.
Inſtantia prima tempora varia fuerunt anni iure, & quotidie mutantur, ibid. num 4. & de varijs temporibus illius, nu. ſeq.
Inſtantia ſtatutaria regulatur ſecundum inſtantiam iuris communis, num.10
Inſtantia ſecunda lapſus maioris praiudicij eſt, quã prima, n.34
Inſtantia iudicialis perempta minor non auditur, niſi praeuia reſtitutione. q.18. num.42
Inſtrumentum ſi quis amiſit dolo tertij, an reſtituatur? q.13. num.63
Inſtrumenti amiſſio caſualis, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? q.14. num.6. 7. 8.& 9
aduerſus Inſtrumenta petita reſtitutio, an ſuſpendat interim executionem illius? q.42. num.22
Inſtrumentum confeſſionatum, & guarentigiatum non plus operari poteſt, quam confeſſio debiti. q.42. num.23
propter Inſtrumenta nouiter reperta, an & quando retractetur ſententia, vel ipſo iure, vel ope reſtitutionis in integrum pleniſſimè. q.73. 74. 75.& ſeq.
Quorum capita principalia hic annotantur, & reliqua vide in verbo, ſententia, & in verbo, reſtitutio.
propter Inſtrumenta nouiter reperta regulariter non retractatur nec ſententia, nec tranſactio,
Ampliatur, & limitatur pluribus modis per totum. q.73
Et quid quando ſententia fuit lata ſuper probationibus priuilegiatis. & de materia l. admonendi. ff. de iureiur. plenè. quaſt.74

Et quid quando ſententia fuit lata contra fiſcum, vel minorem, vel alias perſonas priuilegiatas. q.75. per totum.
Inſtrumenta nouiter reperta quæ dicantur. quæſt.76. num.1.3.4. & ſeq.
Inſtrumenta nouiter reperta fuiſſe quomodo probetur. quæſt.76. num.24. & ſeq.
Intereſſe, an & quando ſit in conſideratione in reſtitutione minoris, vel Eccleſiæ? q.56. num.6
Intereſſe affectionis an ſit læſio conſideratione digna? q.4. num.82. & ſeq. & an propter hoc reſtitutio detur? ibid.
Intereſſe quod reſultat propter præſcriptionem non completam non parit actionem aliquam. q.87. num.33
Interdictum de noui operis nunciatione eſt poſſeſſorium, & prohibitorium. q.81. num.43
Interdictum hoc propter publicam vtilitatem introductum eſt, & quare, num.44
Interlocutoria ſententia, vide ſententia, & an & quando detur reſtitutio aduerſus illam? plenè agitur q.68. per totum.
Inuaſio, aduerſus inuaſionem rerum ſuarum an reſtituatur minor? q.81. num.54
Inuentarium ſi quis conferre in apponendo res quas apponere non tenebatur, reſtituitur, vt inde tollere poſſit. quæſt.8. numero 22
Inuentarij conficiendi tempus currit etiam contra minores. q.20. num.10. ſed datur reſtitutio. q.88. num.45
Inuentarium factum ab eo, qui poſtea reſtitutus eſt, an proſit reſtituto, vel cohæredibus? q.62. num.129
aduerſus omiſſam Inuentarij confectionem, an & quando reſtituatur minor? quæſt.89. art.7. per totum, num.51. & ſeq.
Io. Baptiſta Fidelis laudes. q.10. num.74
Io. Paulus Lancellotus laudatur. quæſt.10. num.74. & quæſt.43. num.107
Iracundiæ calor an ſit iuſta cauſa reſtit. in integ. q.11. num.10. & num.11
Iudæis, quare permiſſum fuit Iudæis vt ſpoliarent Aegyptios. q.7. num.136
Iudex ſi ius non dixit ſuccurritur, nec refert, ex qua cauſa fecerit. q.14. num.27
Iudex ſi refrenet numerum teſtium, & ex hoc læditur pars, reſtituitur, ibid. num.19
Iudicis arbitrium in quo conſiſtat circa diſcernendam modicam vel magnam læſionem, in cauſa reſtit. in integ. q.4. num.122. & num.106
Iudicis arbitrio remittitur, an minor in renunciando exceſſerit vel ne? q.58. num.31
Iudicis arbitrio remittendum, an dilatoria remiſſio afferat præiudicium minoris reſtitutione dignum? quæſtio.64. num.47. & 48
Iudicis arbitrio quæ remittenda circa reſtitutionem minoris aduerſus tranſactionem. q.65. num.45. & ſeq.
Iudicis arbitrium in quo conſiſtat circa medium lapſum temporis de primo fatali. q.70. num.51. & ſeq.
Iudicis arbitrium quomodo regulari debeat in minoranda pœna minoris delinquentis. q.79. num.90. & ſeq.
Iudicis metus an ſit iuſtus, & an contumaciam excuſet? quæſt.7. num.67
Iudicis impedimentum, error, lapſus, vel ſordes, an & quando ſint iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quæſt.13. per totum ſparſim.
Quid quando iudicium diſtulit, quia ita viſum eſt, num.4
Quid ſi per imperitiam læſit partem. num.7.8.9. & ſeq.
Quid ſi ex accidenti, num.15
Iudex ſi dilationem nimis breuem conceſſit, & læſus eſt litigator, an detur reſtitutio? num.16
Iudex ſi denegauit ſui copiam ob culpam partis, an detur reſtitutio? num.18. & q.20. num.53
Iudex quando non admittit appellationem, dicitur iuſtus metus comparendi coram eo, num.20
per Iudicem ſtare dicitur quominus cauſa expediatur, quando poſt concluſionem in cauſa vltra duos menſes moratur antequam cauſam expediat, non obſtante inſtantia partium, num.37. & infra.
Iudex ſuperior ad quem debet alias appellari, an ſit iudex reſtitutionis aduerſus omiſſam appellationem? quæſt. 6. num.18
Iudicis copiam qui habere non potuit dicitur iuſte impeditus. q.20. num.53
Iudicis auctoritate quis decipi non debet. quæſt.23. num.40
Iudicum variæ ſpecies: quæſt.32. per totum, vide in verbo, delegatus, ordinarius, arbiter, &c. & vide omnino diſtinctionem iudicum ibi plenè art.1
Iudices qui poſſint in integrum reſtituere, pleniſſimè hac quæſt.32. per totum.
Iudex inferior a principe an poſſit? numero vigeſimoquinto, & ſequen.
Iudex minimus, id eſt, notarius, an poſſit? num.45
Iudex delegatus an poſſit? num.52
à Iudicibus maioribus cauſam cognoſci fauorabilius eſt, numero 59
Iudex priuatus, videlicet arbiter, an poſſit plenè nu.73. & ſeq.
Iudex loci actoris an rei adiri debeat ſuper reſtitutione obtinenda? num.104
Et an iudex a quo, vel ad quem? num.126
Iudex quilibet an poſſit reſtituere aduerſus ſententiam propriam? num.131. & ſeq vſque ad fin.
Iudex ſuper nullitate poteſt reformare ſententiam, etiam ſuper iniuſtitia eius. q.38. num.32
Iudex reſtitutionis in integrum quomodo ſententiam ſuper ea ferre debeat. q.40. plenè.
Iudice coram ſuſpectiſſimis graue eſt litigare q.64 num.42
Iudex quando poteſt dici fuiſſe negligens in expedienda cauſa. q.67. num.38
per Iudicem quando ſtetit quominus cauſa expediretur, quid operetur in reſtitutione ſecundi fatalis. q.71. nu.51. & ſeq.
Iudicum hodiernorum obſtinatio & incapacitas. quæſtio.89. num.15
Iudicium ſtare poteſt ſine procuratore, vel aduocato, ſed non ſine iudice. q.13 num.40
Iudicium ordinarium & ſummarium quæ dicantur. quæſt.34. num.30
Iudicium reſcindens, & reſciſſorium, quæ ſint, & de ordine illorum, & cumulatione, vel ſeparatione eorundem, plenè quæſtio.33. per totum, vbi vide materiam per articulos diſtinctam.
Et aliqua etiam vide in verbo, reſciſſorium, & reſcindens.
Iuriſperiti antiqui non ſolum de iure reſpondebant, ſed etiam de filia collocanda, de agro emendo, &c. q.23. num.32
Cætera vide in verbo, Doctor.
Iuramento qui detinetur, vt redire non poſſit; an reſtituatur? q.7. num.38
Iuramentum de non diſcedendo de aliquo loco, an ſit iuſta cauſa abſentiæ? q.7. num.50
Iuramentum aſſertorium, an impediat beneficium reſtit. in integr. q.24. num.7. & ſeq. plenè.
Iuramentum non debet eſſe cauſa mendacij, num.8
Iuramentum idem operatur ſi apponatur ante, vel poſt contractum, & in ipſo met contractu, num.14
Iuramentum debet nominatim, & ſpecificè interponi, num.15
Iurans omnia, & ſingula contenta in inſtrumento vera eſſe, cuius intentionis ſit, num.16
Hæc clauſula de ſtylo notariorum apponi ſolet, & quomodo intelligatur, num.17
Iuramentum non poteſt fingi adeſſe, vbi non eſt etiam rigore conſuetudinis, num.18
Iuramentum ita interpretari debet, vt non extendatur ad non expreſſa, num.19
Iuramentum debet obligare iurantem quo minus poſſibile eſt, num.21
Iuramentum debet ſpecificè ſuper actu interponi, non autem generaliter ſatis eſt, num.23
Iuramentum debet ſtrictè interpretari ad periurium euitandum, num.31
Iuramentum promiſſorium, & aſſertorium in quo differant, quo ad veritatis implementum, num.30. & 31
Iuramentum non debet dolum aduerſarij purgare, num 44

Iura-

Iuramentum promiſſorium de non contraueniendo, an & quando ſit iuſta cauſa, reſtitutionem in integrum eſſe denegandam minori, vel maiori? quaſt.26. remiſſiuè ad tractatum authoris de iuramento, & q. ſeq. num.16

Iuramentum deferre aduerſario ante ſententiam idem eſt, quod renunciare appellationi. quaſt.35. num 45.

Iuramentum calumniæ, & iuramentum ſuppletorium differunt, quia vnum eſt opinionis, alterum veritatis. quaſt.38. numero 58

Iurans non contrauenire quacunque via vel cauſa, poteſt tamen reſtitutionem petere. quaſt.48. num.48

Iuramentum de non fideiubendo quomodo ſuſtineatur. quaſt.54. num.4 & 6

aduerſus Iuramenti præſtationem parti aduerſæ factam, quando reſtituatur minor. quaſt.65 num.1. & ſeq.

aduerſus Iuramenti ſuſceptionem a minore factam, quando reſtituatur, ibid. num. ſeq. plenè vſque ad num.16

Iuramentum merè voluntarium eſt ſpecies quædam tranſactionis. quaſt.74. num.22

Iuramentum ſemper intelligitur cum hac conditione, niſi inſtrumenta reperiantur falſa. q.78. num.35

de Iuramento ſuppletorio, de quo in l. admonendi ff. de iureiuran. & de materia retractanda ſententia lata ſuper eo plenè. quaſt. 74. per totum.

Iuuentus quæ ſit. q.2. num. 17

Ius commune fauorabilius eſt, quàm municipale. q.5. num.3.

Ius commune ignorare quando quis ſcire poteſt, & non vult, dicitur ſtultitia. q.8. num.95

Ius municipale iuris ciuilis portio eſt. q.9. num.70

Ius ſtatutarium magis videtur recedere à iure gentium, quàm ius ciuile commune. q.9. num.61

Iuris deliberandi remedium non excludit aliud remedium antiquius. q.12. num.47

Ius quæſitum alteri duobus modis dici poteſt mediatè, & immediate, & quomodo declaratur. q.32. num.44

Ius deliberandi non tranſmittitur, ſi defunctus ignorabat ſibi delatam hereditatem. q.50. num.58

Ius naturale eſt conſtitutio diuina ratione in nobis ordinata. q. 51. num.28

Ius accreſcendi dicitur tacita ſubſtitutio. quaſtione 62. numero 104

Ius commune fortius eſt, quàm priuilegium, quando priuilegium conceditur ſine cauſa, ſecus ſi ex cauſa, a iure communi approbata. q.68. num.45

Iuuenes iudicantur pro talibus, quales eſſe ſolent in illa ætate, non quales rarò ſunt. q.23. num.26

L

*L*APSVS *iuuenilis excuſatur, & cauſam reſtitutionis præbet non minus, quàm dolus aduerſarij. quaſt.4. art.2.3. & 4. plenè.*

Lapſus temporis ad aliquid agendum dati, an ſemper obſit illi, qui facere opus debebat? q.36. num.36

Lares, ad lares tuos te reſtituo, plenam reſtitutionem, ſicut illa prouincia tua te reſtituo. q.95. num.9

Lætorius fuit primus qui legem Lætoriam tulit ſuper auxilio minorum. q 2. num.80.

Laudum, aduerſus laudum an & quando reſtitutio detur? quaſt. 72. num.43. & ſeq.

Et quid quando inſtrumenta nouiter reperta fuerint. quaſt.73. num 25

Læſio vbi non adeſt, non datur reſtitutio. q.4. in princip.

Læſio procedens a negligentia propria abſque dolo aduerſarij, an ſit ſufficiens cauſa reſtitutionis? num.8

Læſus dolo aduerſarij tantum & non proprio lapſu, an reſtituatur? num.13

Læſo ab alio magis ſuccurritur, quàm à ſeipſo, num.14

Læſus facto tertij tantum an reſtituatur? num.16

Læſus caſu fortuito, an reſtituatur? num.19

Læſio ſeu damnum quod poteſt contingere, & non contingere, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? nu.40

Læſio quanta eſſe debeat, vt minor reſtituatur in integrum, num. 96. & ſeq.

Læſio enormis eſt iuſta cauſa reſtitutionis non obſtante iuramento, num.100

Læſio minima an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num.100. & ſeq.

Læſio modica an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num.105

Læſio minima, mediocris, & magna quæ dicantur, numero 110. & num.113

Læſio magna, & enormis idem ſunt, num.112

Læſio maxima, & enormis, maxima, & enormiſſima, nu.112

Læſio minima in quo differat a modica, num.113

Læſio non magna, ſiue modica, quæ ſit, num.115

Læſio magna, ſiue enormis, quæ ſit, num.116. & ſeq.

Læſio enormis, enormior, & enormiſſima, quæ dicatur, remiſſiuè, num. fin.

Læſio enormis an ſit iuſta cauſa reſtitutionis ex hoc edicto minorum? q.14. nu.49.52. & 54

Læſio enormis vbi adeſt, ibi & dolus, num.50. & 70

Læſio quæ procedit ab alijs facilius cauſat reſtitutionem, quàm quæ a ſe ipſo, num.54 & 56

Læſio nulla adeſt vbi nullum præiudicium factum eſt ipſi læſo. q.17. num.52

Læſio enormiſſima quæ dicatur, quando agitur de reſtitutione poſt quadriennium. quaſt.19. num 67

Et Læſio enormis hoc caſu an ſufficiat eccleſiæ? num.68

Læſionis complementum quando non habet neceſſariam conſequentiam ad ſuum principium non datur reſtitutio ad illud principium, quaſt.20. num.24

Læſio quando non obſtante impedimento contigiſſet, non dicitur impedimentum neceſſarium, & exemplum. q.25. num.46

Læſionem probare an ineptum ſit, quando de ea non eſt facta mentio in libello? q 34. num.4

Læſio plenè probanda eſt, quando ſententia ipſa reſcindenda eſt. q 34. num.37

Læſionis probatio an & quando neceſſaria ſit in hoc iudicio reſtitutionis in integrum, & quomodo fieri debeat? plenè quaſt. 36. per totum.

Læſio eſt vnum de principalibus, in quibus pendatur æquitas, reſtit. in integ. ibid. num.13

Læſio vbi notoria eſt, ibi probari non debet, num.39

Læſio an ſit probanda plenè, vel ſemiplenè? ibid, num.65. & ſeq. vbi regula cum limit.

Læſio attenditur regulariter ſecundùm tempus contractus, non ſecundùm tempus ſuperueniens. q.57. num.18

Læſio circa dotem quomodo conſideretur. q.59 nu.5.6 & ſeq.

Læſio an probari debeat in reſtitutione aduerſus confeſſionem propriam? quaſt.65, num 29

Læſio iſta quomodo probetur, num.69

Læſio in reſtitutione aduerſus tranſactionem quomodo conſiderari debeat. q.66. num 21

Læſio ex ſententia quomodo oriatur. q.72. num.3

Læſio quomodo probetur in reſtitutione aduerſus inuentarij confectionem. q.89. num 59

Legatio ſola an præbeat iuſtam cauſam reſtitutionis? quaſt.6. num.53

Legatum pro anima relictum dicitur pium q.3. num 47

Legatum pium dicitur fieri pium per tranſlationem dominij, ibid. num.29

Legata ſi ſoluat minor, in minori ætate an approbet aditionem, ita vt reſtitui nequeat? q 25. num.62

aduerſus Legati acceptationem, vel repudiationem, an & quando reſtituatur minor? quaſt.61. num.5.12. & 13

Legata intelliguntur repetita a vulgari ſubſtituto.

Legatum factum pro quot annis in Italia eſſet, an debeatur ſi legatarius ſit impeditus eſſe in Italia, & quo remedio? quaſt. 84. num.16. & 17. & ſeq. plenè.

Legatarius non excuſatur ab onere implementi prætextu paupertatis, & quare, q.11. num 49

Lectores militum an dicantur abſentes reipub. cauſa? quaſt.6. num.19

Legitima in pecunia quoque ſolui poteſt. q.4. num.91

Legitimatio poteſt dici in integrum reſtitutio. q.1. num.24.

& num.25. & quaſt.90. numero 9
Legitimatio eſt duplex, alia plena, alia non, ſicut reſtitutio in integrum. quaſt.90. num.10
Legitimatio duplex, propria, & impropria, quaſtione 2. numero 26
Lex naturæ ſcripta eſt in cordibus noſtris. q.9. num.6
Lex exorbitans & ſpecialia inducens non extenditur ad ſimilia. q.61. num.3
Lex fomites quæ dicatur. quaſt.80. num.77
Lex non proportionata in pœnis imponendis non dicitur iuſta, neque obſeruanda in foro conſcientiæ q.81. nu.34. & nu.35
Lege noua euangelica ſublatum eſt diuortium, ibi. num.38
Libellus in remedio l.2. C. de reſcind. vend. & reſtitutione petita ſuſtinetur, ſi minor malè libellauit circa pretium rei, quaſt.17. num.113
Libellus quomodo formari debeat, quando ſimpliciter hoc iudicium reſtitutionis abſque reſciſſorio intentatum eſt. quaſt.33. num.33. & num.34
Libelli oblatione & litis conteſtatione an opus ſit, quando cumulantur iudicium reſcindens, & reſciſſorium, nu.41
Libellus quomodo formari debeat, quando iudicium reſtitutionis, & reſciſſoria actionis cumulantur, num.47
Libellus an & quando neceſſarium ſit in hoc iudicio reſtitutionis? q.35. plenè.
Et quomodo formari debeat, eadem q. plenè, vnde multa notabilia conſequuntur, colliges.
Libellus regulariter requiritur vbi plena cauſa cognitio requiritur. d.q.35. num.2
in Libello reſtitutionis in integrum quid peti debeat, & quid in eo debeat contineri, num.9
Libellus in hoc iudicio quomodo formari debeat, num.10
in Libello iſto quid ſit neceſſe exprimere, num.11.12.13. & ſeq. vſque ad num.30
Libellus iſte an per viam actionis, vel officij iudicis concludi debeat, num.29
Libertatis fauore fraus non attenditur, ſi damnum non ſequatur. q.4. num.12.
Libertatis amiſſio iuſtus metus eſt, q.7. num.82
aduerſus Libertatem an & quando reſtituatur minor, plenè quaſt.55. per totum articulum 3. & 4
Libertas eſt res inaeſtimabilis, ibid. num.22
Libertas neceſſitati æquiparatur, ibid. num.23
Libertatis datio quare per reſtitutionem in integrum non retractetur, num.24
Libertas ſemel data ex falſa cauſa non retractatur, num.25
Libertatis fauor, an fauori ætatis præferatur? num.26
Libertas eſt iuris naturalis, num.27
Libertatem ſeruo concedere eſt ſecundum æquitatem naturalem facere, num.27
Libertas à principe retractari poteſt, num.29
Libertas eſt cauſa pia, num 30
ſuper Libertate concedenda ſententia lata retractari poteſt, licet non poſſit libertas data, num 38 39.41
Libertatis legatum an debeatur reſtituto minore aduerſus aditionem hæreditatis? quaſt.62. num.27. & num.63.64.66.67. & num.116
Et quid in legatis pijs, num.65, & num.115
à Liberorum ciuilium ad naturalium procreationem argumentum an valeat? q.60. num.3
Lis, litium protelandarum occaſio dari non debet. quaſt.67. num 33
Litibus non vexari maximè intereſt, & eſt iuſta cauſa reſtitutionis. quaſt.4. num.79
Litis conteſtatio an ſit neceſſaria in hoc iudicio reſtitutionis in integrum? quaſt.35. num.49. & ſeq. plenè, regula quòd ſic, cum ampliationibus, & limitationibus, vſque ad finem.
Litigium, an ſit iuſta cauſa abſentiæ quo ad reſtitutionem obtinendam? q.7. num.109
Literarum obligatio, an & quando aduerſus illam reſtituatur minor? quaſt.54. num.64
Locans domum potentiori dicitur lædi grauiter. quaſt.4. numero 36
Locationem an approbare dicatur minor ex eo, quia in maiori ætate penſionem recepit? quaſt.25. num.65
aduerſus Locationem, & conductionem, an & quando reſtituatur minor? quaſt.56. num.33. & ſeq.
Loci, vel aeris intemperies, an faciat minorem reſtitui? quaſt.4. num.87
Locorum varietas iuris varietatem inducere non debet. quaſt.19. num.21
Longe exiſtens dicitur abſens. quaſt.5. num.29.
Lucrum omiſſum an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? quaſt.4. num.50
Lucrum omittere eſt damnum pati, num.52
Lucrum ceſſans an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? num.57
Lucrum modicum, & lucrum veriſimile an ſint iuſtæ cauſæ reſtitutionis? num.58
propter Lucrum an detur reſtitutio re non integra? num.62
Lucrum odioſum, ſeu cum iniuria alterius, an mereatur reſtitutionem? quaſt.4. num.65
Lucrum omiſſum, & damnum incurſum quomodo intelligitur. quaſt.8. num.77. & num.82
Ludouici Romani lapſus. q.97. num.23

M

MACEDONIANVM Senatuſconſultum, & priuilegium eius eſt odioſum, ætatis verò fauorabile. quaſt.18. num.44. & num.54
Macedoniani S.C. exceptio, vide exceptio.
Magiſtratus negotia priuata publicis poſtponere debent. quaſt.6. num.13
Magiſtratus functio iuſtam cauſam reſtitutionis an præbeat? ibid. num.34
Etiam in aduerſario. q.12. num.34. & ſeq.
ob Magiſtratum quæ perſona in iudicium vocari nequeunt. q.12. num.35
Magiſtratus municipales minores iudices dici poſſunt. q.32. num.10
Magiſtratus municipalis, an poſſit in integrum reſtituere? q.32. num.41
Magna & enormis læſio, quæ ſint, & an idem ſint? q.4. num.110.112. & 113
Maioritas, eſt iuſta cauſa timendi eum, qui maior eſt ætate, vel gradu. q.7. num.107.
Mala quæ rationabiliter timeri debent, quæ ſint. quaſt.7. numero 74
Mala fides præſumpta, quæ dicatur. q.41. num.16
Malæ fidei poſſeſſor quilibet tenetur ad fructuum conſumptorum reſtitutionem. q.45. num.21
Manumiſſio non conceditur minoribus paſſim abſque cauſæ cognitione. q.55. num.24
Manumiſſio quandoque appellatur emancipatio. quaſt.55. numero 15
aduerſus Manumiſſionem an, & quando reſtituatur minor, ibi. num.19. & ſeq. plenè vſque ad finem.
Manumiſſio quoque poteſt dici reſtit. in integr. ex gratia domini deſcendens. q.91. num.11
Mandatum, an aduerſus Mandatum reſtituatur minor? plenè q.56. per totum. vbi vide vſque ad num.26
Mandatum ſpeciale an ſit neceſſarium ad petendam reſtitutionem in integr. q.31. num.50. & ſeq. plene.
Et an Mandatum in indiuiduo? ibid. num.71.
Mandatum ſpeciale quod dicatur, & quod mandatum in indiuiduo. q.31. num.72. & ſeq.
Malum, hoc verbum ſtat electiuè. q.83. num.16
Marchio, an poſſit in integrum reſtituere ex gratia? quaſt.92. num.90
Maior an, & quando ex iuſta cauſa reſtituatur in integrum? plenè q.5. vſque ad q.15. vbi de cauſis, ex quibus maiores in integrum reſtituuntur.
Marcus Antonius Eugenius laudatur. q.10. num.74
Marcus Antonius Seuerus, laudatur, ibid.
Maritus reſtituitur ſicut vxor, ſi perperam nouauit ſuum debito-

bitorem dotalem. quaſt.14.numero 63

Mater non petens tutorem filio dum eſt in banno, excuſatur. q.7.num.14

Mater minor ſi non petat tutorem filio, & poſtea fiat maior, an excuſetur, an verò priuetur hæreditate? quaſt.27.num.41. & quaſt.82.art.2. & 3

Matris teſtimonium, an ſit bonum in probanda ætate filij? q.37.num.53.54.& ſeq.

Matri an ſuccurratur aduerſus non petitum tutorem filio? q.82. plenè. art.2.& 3

Matri & cæteris conſanguineis datur annus hodie ad petendum tutorem filio, ſeu conſanguineo pupillo. ibi, num.15

Mater poſt annum non dicitur amplius negligens, quia ad legem ſpectat dare tutorem poſt annum elapſum, ibid.num 26

Matriculatus in aliqua arte, in ea non præſumitur decipi. queſt. 23.num.13

Matrimonium, matrimonij cauſa dicitur ardua. quaſt.30.numero 83

Matrimonij inſtrumentum quo caſu probet ætatem ipſius filij. quaſt.37.num.89

aduerſus *Matrimonium* non datur reſtitutio. q.59.num,4

aduerſus *Matrimonium* a ſe contractum an reſtituatur minor? q.60.num.1.& ſeq.vſque ad num.23

à *Matrimonio* ciuili ad naturale an valeat argumentum. ibid. num.2.& 8

Matrimonij opus bonum magis attenditur quàm commodum vxoris, & qualitatis eius, ibi num.6

Maximè, dictio, quomodo ponatur. q.4 num.17

Medicus exercitus an dicatur abeſſe Reipublicæ cauſa, & reſtitutionem mereri ex hoc capite, quaſtione 6. numero 20. & num.22

Medici in exercitu ſunt per quam neceſſarij, num.18.

Medicus poteſt melius omnibus deponere ſuper infirmitate alicuius. quaſt.11.num.38

Mediocre damnum, vel læſio quæ dicantur. quaſt.4.num.100. & ſeq.

Melsorationes, & acceſſiones naturales non debent refici. quaſt. 47.num.33

Mendacium eſt prohibitum iure diuino in præceptis ſecundæ tabulæ q.83.num.18

Mendacium dicere non videtur poſſe eſſe ſine dolo, ibidem numero 12

aduerſus *Mendacium* minor reſtituitur, ibidem, & nu.19.20. & num.21

Mendacium dicens occidit animam, num.18

Mercator mercaturæ cauſa abſens an reſtituatur ex hoc capite? q.7.num.144.

Mercatura an ſit laudabilis abſentia? q.7. nu.145

Mercatores an ſint neceſſarij ciuitatibus? num.146

Mercator an reſtituatur ſi in ſua arte deceptus ſit? quaſt.23. num.21.& num.27

Mercaturæ cauſa abſens dicitur voluntariè abeſſe. quaſtio.30. num.30

Metus cauſa abſens an reſtituatur? q.7. num.68

Metus iuſtus quis dicatur, num.69

Et an hoc arbitrio iudicis remittendum ſit? num.70. & 71

in *Metu* tria conſiderare debet iudex vt iuſtus dicatur, numero 72.

Metus an ſit iuſtus, vel ne ex qualitate perſonarum diſcerni debet? num.96

Metus quando à perſona proficiſcitur ex affectu eius conſideratur, num.100

Metus minor ſufficit in muliere, quàm in viro. quaſt.7. numero 106

Metus eatenus excuſat abſentem, quatenus duret cauſa timendi. quaſt.7.num.108

Militia an ſit iuſta cauſa abſentiæ, & reſtitutionis in integrum? quaſt.6.num.5.& ſeq. plenè. & de qua militia iura loquantur, & hodie practicari debeat, per diſcurſum huius quaſtionis plenè habetur.

Milites dicuntur abeſſe reipublicæ cauſa. q.6.num 7

Milites quare in expeditione dicantur, num.7

Militia militum voluntariorum an poſſit dici neceſſaria ipſi principi? quaſt.6.num.9.

Militans debet animum à negocijs alienum habere, ibid.num. 12.& num.48

Milites qui in expeditione non ſunt, an fruantur hoc priuilegio? num.14

Militum priuilegia quæ eis competunt ratione prærogatiuæ ſpecialis, competunt etiam extra caſtra, num.15

Milites noſtri temporis an fruantur hoc priuilegio? n.16 & 18

Militum ductores, quaſtores, & lectores, & medici, & alij officiales, an fruantur eodem priuilegio? num.19.& ſeq.

Militum vxores, an reſtituantur ſicut eorum mariti, ex capite huius abſentiæ? num.24

Militibus licèt ius ignorare q.8.num.90

Militum, & ruſticorum communia, vide in verbo, ruſticus.

Militibus in quibus caſibus ſuccurratur, vel ipſo iure, vel ope reſtitutionis. q.10.num.41.

Miles, qui ſe legatarium ſcripſit in teſtamento, an excuſetur? num.42

Miles poſt ſententiam poteſt opponere peremptoriam, num 43

Miles excuſatur à pœna.l.ſi quis in tantam. C.unde vi.

Militibus nõ currunt tempora petendæ reſtitutionis, dum ſunt in caſtris. num.44

Militibus parcitur, ſi propter imperitiam non edunt. num.45

Miles non incidit in pœnam confiſcationis propter nuptias illicitè contractas, num.47.

Militibus an ſuccuratur aduerſus iuris ignorantiam in caſibus à iure non prouiſis? num.53

Militaris ſimplicitas an ſit per ſe iuſta cauſa reſtitutionis aduerſus male geſta, & contracta per eos? num.54

de Militibus quæ dicta ſunt, an procedant in militibus qui non ſunt creati ſecundum ius antiquum? num.55

Et an in militibus cæleſtis militiæ? num.56

Et an in militibus iuris peritis? num.57.

Et an quando miles potuit conſulere peritiores? num.58

Militaria præcepta ad vnguem ſeruari debent. quaſtio.27.numero 68

Miles deportatus deinde reſtitutus, an poſſit amplius militare abſque nouo iuramento? q.96.num.28

Minæ quando faciant iuſtum metum. q.7.num.102

Minæ eius timendæ ſunt, qui exequi ſolet, num.104

Minæ timentur quandoque plus, quandoque minus ex qualitate perſonæ cui inferuntur, num.105

Minima læſio quæ dicatur. q.4.num.118

Minori an, & quando neceſſaria ſit reſtitutio in integrum? quaſ. 2.num.2

cum Minore quando aliquid geſtum eſſe dicatur, num.3. & 8

Minoribus quare prætor ſuccurrere voluerit, ibid num.5

Minoribus dicitur interdicta bonorum adminiſtratio. num.10

Minoris appellatione an veniat minor quatuordecim annis? numero 42

Minor non reſtituitur vbi non læditur. q.4.num 1

Minor ſi paſſim & ſine cauſa reſtitueretur, nemo cum eo contrahere vellet, num.3

Minor pro parte tantum læſus, pro parte tantum reſtituitur, num.6

Minor dicitur læſus, licèt per exceptionem ſe tueri poſſit, num.7

Minor vbi non mediocriter læditur, vix eſt, vt dolus abſit. nu.10

Minor non reſtituitur, quando iure communi læditur, ibidem, num.42

Minor qui compromittit iubente ſtatuto, an reſtituatur? nu.43

Minor non reſtituitur aduerſus conſuetudinem, vel ſtatutum, num 44

Minor obtemperando iuri prudenter ſe gerit, & ideo non reſtituitur, num.45

Minor comprehenditur ſub ſtatuto, vel lege ſimpliciter loquente, num.48

Et an propterea prohibeatur reſtitutionem petere? num.49. & infra.

Minor an reſtituatur propter lucrum amiſſum? num.50

Minor cum reſtituitur, an & quando debeat remanere in lucro? num.53

Minor fauorabilior eſt, quàm mulier, num.54

Minor contra minorem de damno vitando tractante, an reſtituatur? num.64

Minor an reſtituatur propter intereſſe tantum, & veritatis tantum? num.78

Minor an reſtituatur propter intereſſe affectionis tantum? numero 82

Et in ſpecie ſi res erant maiorum ſuorum, num.83

Minor læſus culpa tutorum facilius reſtituitur, quàm ſi ſua tantum, num.108

Minor læſus dolo aduerſarij, ob quodlibet damnum reſtituitur, num.109

Minoris aduerſarius habet electionem an velit rem reſtituere, vel precium ſupplere? num.124

Minoribus licèt ius ignorare. q.8. num.89

Minor ætas aduerſarij eſt iuſta cauſa reſtitutionis ipſi actori, & quando. q.12. num.38

Minor quare non reſtituatur ex capite ætatis, quando caſu fortuito læſus eſt. q.14. num.4

Minoris cauſa ſi læditur maior ipſe quoque cum minore reſtituitur. q.14. num.34

Minor non reſtituitur quando læditur iure communi. quæſt.14. num.13

Minor non reſtituitur aduerſus pariter priuilegiatum. quæſt. 14. num.60

Minor non debet reſtitui contra ſtatutum, licèt ſtatuto comprehendatur. q.15. num.59

Minor an poſſit fingi maior à ſtatuto? ibidem numero ſeptuageſimoſexto.

Minor quando fingitur maior à ſtatuto non fingitur quo ad alienationem bonorum, num.77

Minore reſtituto reſtituitur etiam maior ratione connexionis, q.16. num.21

Minor ſemel negligens, & ſemel reſtitutus, ſi iterum in eadem negligentia perſiſtat, an reſtituatur? num.38. & numero 40

Minor reſtitutus ſemel ab vna diffinitiua, an rurſus ab alia reſtitui poſſit? num.42

Minor an reſtituatur contra creditores, quando habet regreſſum contra cohæredem? q.17. num.19

Minor quando mandato alicuius aliquid gerit, & læditur non reſtituitur, num.54

Minor non reſtituatur aduerſus obligationem, quam in ſe ſuſcipit etiam adminiſtrator, num.56

Minor curatorem habens ſi ſine curatore contraxit eſt ipſo iure tutus, nec reſtitutione indiget. q.17. num.64

Minor quando fuit defenſus in iudicio, an reſtituatur? quæſt. 17. num.66

Minor reſtituitur etiam vbi poſitus eſt in aliquo periculo damni accidentalis, num.97

Minor quando eſt tutus Macedoniano, quare non reſtituatur, num.102

Minor reſtituitur contra conſenſum adhibitum alienationi factæ à patre, licèt poſſeſſor habeat regreſſum contra patrem. quæſt. 18. num.3 & num.20

Minor ſi vult reſtitui contra aditionem factam à patre, poteſt. q.18. num.14. & an ſemper? num.17

Minor reſtituitur contra patrem in cauſa ſtatus inter eos vertente, ibid. num.18.19. & 24

Minor reſtituitur aduerſus donationem factam à patre ſuo conſenſu, num.20.

Minor poteſt reſtitui aduerſus contractum factum ab eo cui pater eius ſucceſſit, num.21

Minor an reſtituatur contra alium minorem? num.33

Minor an reſtituatur contra alias perſonas priuilegiatas, videlicet mulierem, Eccleſiam, fiſcum, ciuitatem, &c. & ibi plenè num.35. & ſeq. plenè per quæſtionem.

Minores ſicut maiores comprehenduntur ſub diſpoſitione generali.

Minor & Eccleſia licèt æquiparentur in hac materia reſtitutionis, tamen in hoc de curſu quadrienalij non æquiparantur. q.19. num.73

Minor donec eſt tutus ipſo iure non indiget reſtit. in integrum. quæſt.20. num.17

Minor an & quando reſtituatur ſi tutor, vel curator, vel præſentia patris, vel iudicis, vel Principis, vel aliorum, vel decreti ſolemnitas interuenit in actu ab eo celebrato? q.22. per totum, pleniſſimè, & vide in verbo, reſtitutio.

Minoris debitor vt ſecurè ſoluat, cautela. q.22. num.70

Minori an denegetur ſemper reſtitutio, quando induſtria vel malitia ſuperat, vel ſupplet ætatem? q.23. pleniſſimè de materia.

Minorum non intereſt commercio priuari, quo priuarentur ſi paſſim ob quamlibet etiam minimam læſionem reſtituerentur, ibid. num.15

Minori perito in aliqua arte an detur reſtitutio ſi in illa arte decipiatur? num.10.12.19. & alibi ibi.

Minor Doctor an reſtituatur? ibid. num.24. & vide Doctor.

Minor aſſumptus ad officium publicum, in ſubſidium an reſtituatur? num.30

Minor quando habetur pro maiori à lege, an reſtituatur? numero 36

Minor an reſtituatur aduerſus impetrationem veniæ ætatis? num.45

Minor an reſtituatur quando impetrauit veniam ætatis? nu.37. & ſeq. plenè.

Minor an reſtituatur quando actum laudabilem fecit, licèt ſibi damnoſum? num.51

Minor an repetat legatum à ſe indebitè ſolutum? num.53

Minor ſi donat omnia bona ſua amore Dei, dicitur prudenter agere, & non reſtituitur, num.55

Minor donans aliquid mulieri ex cauſa ſuæ dotis non reſtituitur, quia piè & prudenter agit, num.57

Minori an denegetur reſtitutio ex eo, quod ipſe Princeps eſt? numero 59

Minor an reſtituatur, quando ſe maiorem dixit? q.24. per totum, vbi pleniſſimè.

Minoris aſſertio ſe eſſe maiorem ipſo iure reuocatur, ibidem numero 3

Minor an reſtituatur quando approbauit actum in minori ætate, vel quando illum ratum habuit in maiori ætate? pleniſſimè q.25. per totum.

Minor dicitur lædi tam quando actum facit, quàm quando illum approbat, ibid. num.3

Minor ſi renunciat beneficio reſtitutionis in integrum non ſibi nocet, num.3. & q.26. inf.

Minori datur reſtitutio aduerſus ratificationem à ſe factam, num.5

Minor non poteſt ratificare ea quæ geſſit in minori ætate, niſi cum curatoris authoritate, num.7

Minor ſi iuramento ſuam ratificationem firmat, non reſtituitur amplius, num.10

Minor an amittat beneficium reſtitutionis ſi coactus ab aduerſario hoc fecit? num.11

Minor an reſtituatur contra reprobationem actus à ſe factam? num.12

Minor reſtituitur, etiam ſi coactus lædatur, num.13

Minoris approbatio ei non nocet, niſi ſolemniter fiat, num.20. & num.22

Minori an præiudicet ratificatio actus quando ignorabat ſe eſſe læſum? num.80. & 81

Minor an reſtituatur quando renunciauit beneficio reſtitutionis in integrum? plenè q.26. per totam.

Minor qui renunciat beneficio ætatis, dicitur renunciare beneficio reſtitutionis. ibid. nu.6. & num.9. vbi limitatur.

Minori non denegatur reſtitutio in integrum ex eo tantum, quòd lex habet illum pro maiori, num.7

Minor an poſſit cogi, vel approbare contractum, vel reſtitutionem petere, vel illi renunciare? num.10.11. & 12

Minor an poſſit cogi vt alias reſtituatur nomine ſuo? num.14

Minoris renunciatio huic beneficio facta in minori ætate eſt nulla ipſo iure, num.23

Minor ſi non ſit vltus mortem patris non priuatur hæreditate. q.27. num.40

Minor

Minor an poſſit reſtitutionem in integrum per ſe ipſum petere? quaeſt. 31. num. 22
Minor poteſt ſine authoritate tutoris, vel curatoris contrahere, ſed non in iudicio eſſe, num. 24
Minori filiofamilias neceſſarius eſt conſenſus patris, ſi reſtitutionem petat, num. 25
Minorum intereſt etiam à minoribus iudicibus reſtitui, & quare. quaeſt. 32. num. 44
Minorum intereſt habere plures iudices, & quare, num. 57
Minor maiorem iudicare non poteſt, num. 144
Minor quando contraxit, & rem tradidit, dicitur laeſus tàm in dominio, quam in poſſeſſione. quaeſt. 33. num. 30
Minor an audiatur ſi poſt concluſionem in cauſa velit producere inſtrumentum aliquod abſque noua inſtantia? quaeſt. 34. num. 11
Minor ſi velit alios teſtes producere, & ſuam laeſionem probare, vel aetatem, an noua inſtantia opus ſit? ibid. num. 15
Minor an & quando libellum in materia reſtitutionis, mutare vel emendare poſſit? q. 35. num. 2. 16. 17. 18. & ſeq.
Et quid exprimere debeat, vide libellus.
Minorem qui ſe dicit aliquid penſe, & ideo probare debet. quaeſt. 37. num. 3
Minoris aduerſarius an poſſit petere declarari aetatem eius minorem? num. 19
Minor antequam reſtituatur an ſentiat aliquod beneficium reſtitutionis? num. 7
Minor qui vult reſtitui debet ante omnia implere pro parte ſua. quaeſt. 47. num. 12
Minorem non eſſe factum locupletiorem pro parte ſua quis probare debeat, num. 22.
Minor ſi confeſſus ſit aliquid ſibi praeiudiciale, an proſit aduerſario? num. 63
Minor ſi reſtituatur in actione tutelae, aduerſarius ad contrariam non reſtituitur, num. 64
Minoris reſtitutio, an & quando proſit aduerſario fideiuſſori? vide fideiuſſor, & per totum quaeſt. 48.
Minor non poteſt cogi vti beneficio reſtitutionis ſibi competentis. quaeſt. 48. num. 81
Minor maior factus quando dicatur approbare factum in minori aetate. quaeſt. 48. num. 33
Minor ſi non poteſt reſtitui, quia aduerſario reuerentiam debebat, an poſſit reſtitui haeres qui illam reuerentiam non debet? num. 49
Minoris haeres quando reſtituatur, vide haeres.
Minor an reſtituatur regulariter aduerſus male geſta per eum? quaeſt. 51. num. 1. & 2
Minor vendens praedium, vt redimat patrem ab hoſtibus non reſtituitur, num. 27
Minor an reſtituatur aduerſus obligationem etiam naturalem? num. 24. & 25
Minor an reſtituatur aduerſus compenſationem ſibi oppoſitam? num. 31
Minor an reſtituatur aduerſus mutuum a ſe alteri datum? numero 31. 32. & 33
Et an aduerſus mutuum à ſe receptum? num. 35. 36. & ſeq. pleniſſime.
Minor ſi mutuet filiofamilias, reſtituitur, num. 34
Minori denegatur reſtitutio aduerſus ſolutionem ſibi factam, vide ſolutio, & quaeſt. 52.
Minor, vel Eccleſia recipiens cenſum ſibi debitum; an ſibi praeiudicet, & an ſuccurratur? num. 7
Minor an & quando reſtituatur aduerſus indebitum à ſe ſolutum?
Minor nunquam reſtituitur quando facit, id quod quilibet diligens paterfamilias faceret, num. 29
Minor an & quando ſoluens indebitum repetat? vide ſolutio.
Minor licèt donare poſſit, ſi tamen donando laeditur reſtituitur, num. 38
Minor aduerſus fideiuſſionem pro patre factam non reſtituitur. num. 50
Minor an & quando reſtituatur aduerſus depoſitum? plenè quaeſt. 53. & vide depoſitum.
Et an aduerſus commodatum? vide commodatum.
Minor an reſtituatur aduerſus pignus? ibi, & vide pignus.
Minor an reſtituatur aduerſus ſubhaſtationem rei ſuae, & venditionem inde ſecutam? quaeſt. 53. num. 31
Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem ſibi datam? quaeſt. 54. num. 1. & 2
Minor an reſtituatur aduerſus fideiuſſionem a ſe pro alijs factam? ibi plenè, & vide fideiuſſio.
Minor an reſtituatur aduerſus nouationem, ſiue delegationem debiti ſui? ibidem num. 35 & vide nouatio.
Minor an reſtituatur aduerſus acceptilationem, ſiue liberationem à ſe factam? ibid. nu. 46. & ſeq. & vide acceptilatio, & liberatio.
Minor an reſtituatur aduerſus quamlibet aliam ſtipulationem? ibi, num. 39
Minor reſtituitur quando promiſit dotem pro alio, & iurauit. ibidem, num. 63
Minor an reſtituatur aduerſus literarum obligationem? ibid. num. 64
Minor an reſtituatur aduerſus adoptionem, ſiue arrogationem de ſe factam? quaeſt. 55. num. 1. & ſeq. vide adoptio.
Minor an reſtituatur aduerſus emancipationem? ibidem, num. 13. & ſeq. vide emancipatio, & manumiſſio.
Minor annis 17. non poteſt manumittere abſque cauſa cognitione, ibid. num. 20. & vide manumiſſio.
Minor non reſtituitur contra aequitatem naturalem. quaeſt. 55. num. 28
Minor an reſtituatur aduerſus mandatum? vide mandatum, & quaeſt. 56. plenè.
Minor contra minorem non reſtituitur quando agitur de damno vitando, num. 4
Minor an reſtituatur aduerſus ſocietatem à ſe contractam? ibid. num. 25. vide ſocietas.
Minor an reſtituatur aduerſus locationem, & conductionem? ibid. num. 33. & 35. & vide locatio.
Minor an reſtituatur aduerſus emphyteuſim? num. 38. & vide emphyteuſis.
Minor an reſtituatur aduerſus contractum cenſualem, vel ſocietatem officij? ibi. & in verb. ſocietas.
Minor an reſtituatur aduerſus precaria? ibid. & vide precarium.
Minor an reſtituatur aduerſus emptionem, vel venditionem? q. 57. plenè, & vide emptio, & venditio.
Minor non reſtituitur ex capite aetatis, vbi damnum caſu ſuperuenit, ibid. num. 19. 20. & 22
Minorum non intereſt reſtitui ob quodlibet etiam leue damnum, ibid. num. 28
Minor an reſtituatur aduerſus venditionem ſui ipſius ad precium participandum? ibid. num. 38
Minor an reſtituatur aduerſus euictionis obligationem? ibidem num. 46
Minor an reſtituatur aduerſus pactum addictionis in diem? ibidem, num. 52
Minor an reſtituatur circa ſubhaſtationes, ſeu licitationes? ibidem, num. 53
Minor an reſtituatur aduerſus donationem? plenè q. 58. per totum, & vide donatio.
Minor an & quando donare poſſit? num. 2. 3. 4. 5. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus teſtamentum vel quamlibet vltimam voluntatem? q. 58. num. 39
Minore impedito reſtitui ex cauſa, quae ceſſat in haerede, an haeres eius quoque impediatur? ibid. num. 53
Minor an & quando reſtituatur in conuentionibus dotalibus? quaeſt. 59. plenè, & vide dos.
Minor an reſtituatur aduerſus matrimonium à ſe contractum? vide matrimonium.
Minor an reſtituatur aduerſus ingreſſum religionis? quaeſ. 60. num. 23
Minor in ſpiritualibus cenſetur maior, ibid. num. 24
Minor ingrediendo religionem meliorem ſuam conditionem facit. quaeſt. 60. num. 27
Minor an reſtituatur aduerſus votum? ibid. num. 34

Minor an regulariter aduerſus ſpiritualia reſtituatur? ibidem. num. 37. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus præſtitum conſenſum contractibus aliorum? quæſt. 61. num. 1. & ſeq. plene.
Minor reſtituitur aduerſus præſtitum conſenſum patri ſtipulanti ſibi dotem reddi? num. 4
Minor reſtituitur aduerſus conſenſum præſtitum patri repudianti legatum poſt mortem eius ad ipſum minorem peruenturum, num. 5
Minor an reſtituatur aduerſus negotia pro alijs geſta? ibi. num. 8. vide negotium.
Minor an reſtituatur aduerſus acceptationem legati, vel fideicommiſſi onerosi? quæſt. 61. num. 12. & ſeq. & vide legatum, & fideicommiſſum.
Minor an reſtituatur aduerſus tutelæ acceptationem? num. 18. vide tutela.
Maior an reſtituatur aduerſus acceptationem officij, vel dignitatis onerosi? num. 20.
Minor an reſtituatur aduerſus quoslibet quaſi contractus ibi in fine nouiſſimè? & quæſt. ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus geſta à curatore bonorum hæreditatis iacentis? quæſt. 62. num. 1. & ſeq.
Minor an reſtituatur regulariter aduerſus aditam hæreditatem inconſulto? num. 13. vide hæreditas. & per hanc quæſt.
Minor ſi ratificat actum tempore habili reconciliat quod incæpit tempore inhabili, ibid. num. 50
Minor an reſtituatur aduerſus repudiatam hæreditatem? vide hæreditas, & quæſt. 63.
Minor an reſtituatur aduerſus non agnitam bonorum poſſeſſionem, vel hæreditatem? ibid.
Minor an reſtituatur aduerſus ceſſionem iurium ſuorum? quæſt. 64. num. 1
Minoribus licet ius poſitiuum ignorare, num. 4
Minor in delictis quoque reſtituitur, quando venit mulctandus pœna pecuniaria, ibid. num. . .
Minori eſt neceſſaria reſtitutio aduerſus conſtitutionem procuratoris aliquo caſu, ibid. num. 11
Minori, vel maiori an detur reſtitutio regulariter aduerſus actos iudiciales? ibid. num. 13
Minor an reſtituatur aduerſus actionis vnius amiſſionem in caſu, quo electione vnius altera tollitur? ibidem, nu. 23
Et an maior? num. 24
Minor an reſtituatur aduerſus libellum male conceptum? numero 29
Minor, vel maior an reſtituantur aduerſus non editionem factam? num. 30. & ſeq.
Minor reſtituitur aduerſus declinatorias exceptiones omiſſas, num. 35
Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam appellationem ab interlocutoria? num. 38
Minor an reſtituatur aduerſus non allegatum iudicem ſuſpectum? num. 40
Minor ad accuſandum reſtituitur, quando non pœnam, ſed damnum ſuum proſequitur, num. 42
Minor an reſtituitur aduerſus interlocutoriam, qua pronunciauit ſe competentem? num. 45
Minor an reſtituatur aduerſus dilatorias omiſſas? ibid. num. 46. & quæſt. ſeq. num. 83
Minori an ſuccurratur ſi plus petijt, quàm ſibi deberetur? ibid. num. 49
Minor an reſtituatur aduerſus omiſſam litis conteſtationem? quæſt. 65. num. 1
Minor an reſtituatur aduerſus poſitiones in ſui damnum poſitas? num. 2
Minor an reſtituatur aduerſus reſponſionem erroneam alterius articulis factam? quæſt. 65. num. 5
Minor an reſtituatur aduerſus non data interrogatoria? num. 7. & 8. & num. 48. & 93
Minor an reſtituitur aduerſus negationem in iudicio factam? num. 9
Et an aduerſus confeſſionem erroneam? vide confeſſio.
Minor an reſtituatur aduerſus exceptiones peremptorias omiſſas? quæſt. 65. num. 43. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus quartam dilationem non petitam? num. 46
Minor reſtituitur aduerſus præuaricationem aduerſarij, nu. 47
Minor an reſtituatur aduerſus interrogatoria non data, vel exceptiones contra teſtes? num. 48. & num. 93
Minor an reſtituatur ad producendum nouos teſtes poſt dedicita teſtificata? quæſt. 65. plene, & in verbo, teſtis.
Minori an ſuccurratur aduerſus concluſionem in cauſa? quæſt. 64. num. 80
Minor an reſtituatur aduerſus omiſſas probationes? ibidem numero 82
Minor an reſtituatur aduerſus iuramentum præſtitum parti aduerſæ? quæſt. 66. num. 1. & ſeq.
Et an aduerſus iuramentum ſibi delatum, & a ſe ſuſceptum? num. 8. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus tranſactionem à ſe factam? numero 16
Et an aduerſus tranſactionem à ſe fieri omiſſam? num. 26
Minori vel maiori an detur reſtitutio aduerſus lapſum primæ inſtantiæ? q. 67. nu. 11. & 12. & ſeq. & vide inſtantia.
Minor an reſtituatur aduerſus primum decretum quod ob ſuam contumaciam paſſus eſt? num. 12. & an maior? num. 18
Et an aduerſus ſecundum decretum? plene num. 20. & ſeq. & vide decretum.
Minor an reſtituatur aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam? num. 39. vide ſententia.
Minor vbi pro maiori habetur, non datur ei reſtitutio. quæſt. 68. num. 41. ſed plenius ſupra, & infra quæſt. 8a. num. 19
Minor vbi poteſt reſtitui in integrum, non dicitur legitimus contradictor, num. 42
Minor reſtitui poteſt etiam ſi habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio. num. 46. & 47
Minor, vel maior an reſtituatur aduerſus omiſſam appellationem? vide appellatio, & quæſt. 69. per totum.
Minor vel maior, an & quando reſtituantur aduerſus lapſum primi, vel ſecundi fatalis? quæſt. 70. & vide fatale. & etiam quæſt. 71.
Minor an reſtituatur aduerſus ſententiam diffinitiuam? q. 72. per totum, & vide ſententia.
Minor reſtituitur aduerſus rem iudicatam propter inſtrumenta nouiter reperta, hac quæſt. 74. num. 12. & ſeq.
Minori an ſuccurratur aduerſus delictum? plene quæſt. 80. & vide delictum.
Minores viginti quinque annis quomodo in delinquendo dicantur inutiliter agere, ibid. num 73. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus adulterium, ſtuprum, vel alios damnatos coitus? quæſt. 81. ſparſim.
Minor excuſatur ab ignorantia iuris poſitiui circa prohibitionem contrahendi in aliquo gradu, num. 15
Minori 18. annis parcitur, ſi non redemit ſuum patrem ab hoſtibus, & quare, num. 16
Minor an reſtituatur aduerſus vulnera, & percuſſiones? num. 31
Minor an reſtituatur aduerſus diuortium, vel ſeparationem thori, vel pœnas inde ſecutas? num. 37.
Minor an reſtituatur aduerſus noui operis nunciationem? nu. 42. vide nunciatio.
Minor an reſtituatur aduerſus inuaſionem rerum ſuarum? num. 54. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus pœnam S.C. Turpilliani? nu. 64.
Minor an reſtituatur aduerſus non redemptum patrem ab hoſtibus? num. 1. & ſeq. num. 82
Minor non reſtituitur in malis moribus, num. 3
Minor an reſtituatur aduerſus non petitum tutorem filio, vel curatorem veniri? num. 18
Minor an reſtituatur aduerſus gabellam non ſolutam, vel commiſſum vectig. q. 82. num. 30. & ſeq. vide gabella.
Minor an reſtituatur aduerſus pœnam S.C. Syllaniani? nu. 52
Minor an reſtituatur aduerſus ſpretum, vel non impletum præceptum teſtatoris? num. 56. & ſeq. vide teſtator.
Minor an reſtituatur aduerſus contumaciam? num. 64. & vide contumacia.

Minor an reſtituatur aduerſus annotationem bonorum, ſiue bannum? num. 101
Minor poteſt damnari in contumacia, num. 104
Minor an reſtituatur aduerſus moram? num. 105. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus pœnam quamlibet conuentionalem? num. 113. & vide pœna.
Minor an reſtituatur aduerſus dolum verum, vel præſumptum? quæſt. 83. per totum, vide dolus.
Minor an reſtituatur aduerſus mendacium? ibid. num. 19. 20. & 21
Minor proſequens pœnam, & vindictam non reſtituitur, numero 31
Minori an ſuccurratur aduerſus non ſeruatum pactum, vel conuentionem ex parte ſua? quæſt. 84. num. 1. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus renunciationes à ſe factas? quæſt. 85. plenè.
Minor donans reſtituitur, num. 2
Minor an reſtituatur aduerſus liberationem tutori, vel curatori ſuo factam? ibid. num. 4. & ſeq. & vide tutor.
Minor an reſtituatur aduerſus remiſſionem, vel repudiationem hereditatis, vel legati? ibi, num. 17. 21. & 23. vbi vide, & verb. hereditas, & legatum.
Minor an reſtituatur aduerſus electionem a ſe perperam factam? quæſt. 85. num. 18
Minor an reſtituatur aduerſus licitationem? num. 2u
Et an aduerſus addictionem in diem? num. 2e
Minor an reſtituatur aduerſus querelam inofficioſi teſtamenti? num. 31. & ſeq. vide querela.
Minor an reſtituatur aduerſus renunciationem litis à ſe motæ? num. 37
Et an aduerſus pacem à ſe factam, vel iniuriam remiſſam? num. 41. & in verb. pax, & iniuria.
Et an aduerſus cautionem de non offendendo? num. 61. & ſeq.
Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptionem conuentionalem? quæſt. 86. per totum, vide præſcriptio.
Minor non poteſt alienare ius redimendi ſine decreto, ibidem num. 11
Minor videtur alienare id quod ipſe redimere poteſt, & non redimit, num. 13
Minor diuerſimodè reſtituitur ex clauſula generali, & ex edicto minorum, num. 37
Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptionem mixtam? q. 87. per totum.
Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptionem non completam ex ſua negligentia? num. 8
Minor reſtituitur aduerſus amiſſam ſeruitutem, ſiue quaſi poſſeſſionem eius, num. 17
Minor an & quando reſtituatur aduerſus præſcriptiones legales? quæſt. 88. plenè, vide præſcriptio.
Minor an reſtituatur aduerſus præſcriptiones legales temporales? q. 89. plenè, & vide ſuis locis.
Minor, vel maior an & quando reſtituantur aduerſus præſcriptionem viginti, triginta, vel quadraginta annorum, vel ulteriorem? plenè q. 90. & vide præſcriptio.
Minor damnatur ex famoſo crimine, & reſtitutus, ad famam quoque dicitur reſtitutus. quæſt. 92. num. 108
Maior an reſtituatur aduerſus malè geſta per eum? quæſt. 51. num. 3. 12. & 13
Maior an reſtituatur aduerſus aditam hereditatem aliquo caſu? q. 62. num. 130. & ſeq. & q. 63.
Maior quilibet quando erroneam confeſſionem reuocet. q. 65. num. 12. & 30
Maior an reſtituatur aduerſus primum decretum, quod ob ſuam contumaciam paſſus eſt? quæſt. 68. num. 18
Maior in contractibus quandoque reſtituitur, quæſt. 84. numero 13
Miſſio ex primo decreto non interrumpit præſcriptionem. q. 17. num. 115
per Miſſionem ex primo decreto non proſequitur quis plenè ius ſuum, ibid. num. 116
de Miſſione ex primo decreto plura in hac q. 12. num. 14. 15. 17. 19. 2u. & ſeq.
Miſerabilibus perſonis, an detur reſtitutio ex edicto minorum? quæſt. 3. num. 8
Molendinum qui emit, dicitur exponi periculo veriſimili. q. 4. num. 34
Molendinum ſuum ſuperius qui habet, & propter irruptionem fluminis vel areſcentiam non poteſt uti aqua, reſtituitur etiã contradicente molendino inferiori. quæſt. 14. num. 47
Mora purgatio eſt remedium ordinarium. quæſt. 17. num. 93
Moram qui purgare poteſt eſt tutus ipſo iure. quæſt. 17. nu. 94
aduerſus Moram an & quando reſtituatur minor? quæſt. 82. num. 105. & ſeq.
Morboſus ex cauſa ſui morbi expulſus, an reſtituatur? quæſt. 7. num. 112
Morbus ſonticus an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quæſt. 11. num. 30
Mors malum timendum. quæſt. 7. num. 75
Mors an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? quæſt. 11. num. 3
Mors dicitur ſomnus in iis, qui à Deo vita priuantur, vt ex miraculo reſurgant, num. 5
Mortuus dicitur abſens. quæſt. 5. num. 27
Mortuus ſi reuiuiſceret, reſtitueretur. quæſt. 11. num. 4
Mortuus ſi reuiuiſceret, recuperaret omnia bona. q. 99. nu. 4
Mortuis quoque reſtitui poſſunt. quæſt. 100. num. 7
Monachis an detur reſtitutio in eorum bonis propriis? quæſt. 5. num. 52
Mulier dicitur eſſe fragilis conſilii. q. 2. num. 41
Mulierum & ruſticorum contumacia, vide in verbo, ruſticus, & quæſt. 9
in Mulieribus an facilius præſumatur ignorantia, quam in maribus? quæſt. 1u. num. 1
Et an facilius in ruſtico, quàm in muliere? num. 2
Mulieribus in quibus caſibus ſuccurratur, vel ipſo iure, vel ope reſtitutionis. q. 10. num. 3
Mulieribus parcitur aduerſus iuris ſibi competentis ignorantiam, num. 4
Mulieri ſuccurritur aduerſus non oppoſitas dilatorias ante litis conteſtationem, num. 5.
Mulieri ſuccurritur quando ſe ſubſcripſit in teſtamento, numero 6
Mulieri ſuccurritur quando deſtitit ab accuſatione, quam ob nimium dolorem inſtituerat, num. 7
Mulieri parcitur ſi in eius domo fuerit excuſa falſa moneta ea ignorante, num. 8
Mulier dans licentiam marito, vt ingrediatur monaſterium non intelligens quod propter hoc caſtitatem dicitur vouiſſe, excuſatur, num. 9
Mulier, miles, & ruſticus excuſantur a vera contumacia, numero 10
Mulier inuadens violenter rem propriam excuſatur à pœna. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi, num. 10
Minor non probans accuſationem inſtitutam non incidit in Turpillianum, num. 13
Mulieres regulariter vel excuſantur, vel mitius puniuntur, in pœnis iuris poſitiui, num. 14
Mulieribus in quibus caſibus expreſsè auxilium denegetur, numero 15
Mulier poſt dicta teſtificata non poteſt deducere nouos teſtes, ſuper iiſdem vel directè contrariis, num. 16. & quæſt. 65. num. 29
Et quid ſi damnum immineret de præſenti ipſi mulieri, nu. 17.
Mulieri non ſuccurritur ſi non petiit inueſtituram feudi intra debita tempora, num. 18
Mulieri quæ non petiit tutorem filiis intra debita tempora non ſuccurritur, num. 19
Mulier quæ vult mutare libellum malè conceptum non poteſt ſine refectione expenſarum, num. 20
Mulieri an ſuccurratur ex clauſula generali in caſibus prædictis, num. 21
Et an iuſta cauſa ſit ipſa ſimplicitas muliebris? num. 22
Mulier præſumitur non potuiſſe conſulere peritiores, num. 23
Sed contrarium facile probari poſſe dicitur, num. 24
Mulieribus an ſuccurratur vel ipſo iure, vel ope reſtitutionis, quan-

quando non reperitur hoc, vel expreſsè prohibitum, vel expreſsè permiſſum? num.26
Mulieribus errantibus in negotijs ſuis agendis, an ſuccurratur ſicut minoribus? num.27
Mulieres quando prohibentur aliquid facere contrahendo ſiue ſolemnitatibus intelliguntur prohiberi ob fragilitatem ſexus, num.28
Mulierum conſilium ſemper laborat contra propria commoda, num.29
Mulieres dicuntur habere perfectius conſilium, quàm viri minores 25.annis, num.30
Mulieres in ſe dicuntur fragilis conſilij donec viuunt, num.31
Mulieres & minores quo ad imbecillitatem conſilij æquiparantur, num.32
Sed non propterea eodem & pari reſtitutionis beneficio iuuantur, num.33
Mulieres miſerabiles reſtituuntur in integrum ſicut minores, num.34
Mulieres licèt non reſtituantur regulariter ob ſexum ſolum, facilius tamen eis ſuccurritur, quam maribus, num.35
Mulieres reſtituuntur in curia eccleſiaſtica, quando non examinauerunt teſtes examinandos, num.36
Mulieres reſtituuntur in integrum in Regno Neapolitano, licèt maiores ſint, num.37
Et quomodo hoc procedat, vide ibi. num.38. & 39
Mulieres reſtituuntur in his quæ pertinent ad dotem, vel pacta appoſita circa illam, num.40
Mulier reſtituitur ſi perperam nouauit ſuum debitorem dotalem. quæſt.14.num.62
Mulier ſi non præualet priuilegio ſexus, an ſaltem ætatis? quæſt.18.num.49
Mulier prægnans excuſatur à remiſſione procuratoris, ſicut mulier ægra. quæſt.30.num.61
Mulierum delicta an mitius puniri debeant, ſicut minorum? quæſt 80.num.111
Mundus ſex ætates habuit. q.2. num.23
Murulum villa authoris, & locus ſtudiorum ſuorum. quæſt.7. num.140
Munera publica ſubeuntes, & abſentes pro alijs ciuitatibus, quam Romana, an reſtituantur in integrum? quæſt.6. nu.41
Munera publica qui ſubeunt in propria ciuitate, vel Prouincia; an reſtituantur ex edicto maiorum? ibid. num.46
Munus publicum acceptare poteſt ſine aſſiſtatione. quæſt.27. num.13
Mutis & ſurdis an detur reſtitutio ex hoc edicto minorum? quæſt.3. num.7
Mutui inſtrumentum ſi actor non produxit, excuſatur reus, ſi neque ipſe ſolutionis. quæſt.14.num.37
aduerſus Mutuum an & quando detur minoribus, vel Eccleſiæ reſtitutio? plene quæſt.51.
Et quid in ciuitate mutuante, vel recipiente, ibid nu.61. & 62

N

NECESSITAS quæ imponitur nobis ab hominibus excuſat, & multò magis, quæ imponitur à Deo. quæſt.61. num.19
Negligentia adhibita in vno quando tollit id quod eſt cauſa beneficij in altero, an tollat quoque illud beneficium? quæſt.20. num.19
Negligentia maior non debet eſſe melioris conditionis, quàm negligentia minor. quæſt.20. num.23
Negligentia vnius non debet nocere alteri. q.37. num.122
aduerſus Neglecta qualibet an detur reſtitutio? q.89.num.1. & ſeq. per totum plenè.
aduerſus Negotia pro alijs geſta, an detur reſtitutio minori? quæſt.61.num.8
Natura ſæpè ſolet aliquem exceſſum facere. quæſt.37.numero 107
Noluntas ſi non probatur voluntas præſumitur. quæſt.27.numero 75
Notarius ſi decipiatur circa ea, quæ concernunt artem notariatus, non reſtituitur. quæſt.23. numero 23
Notarij error, vel impedimentum, an ſint iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q.13.num.28. 29. & 34.55. & 56
Nouatione debitoris dotalis qui læditur reſtituitur, etiam ſi maior ſit. q.13.num.48
Noua cauſa quæ dicatur quando minor vult reſtitui aduerſus denegatam reſtitutionem. q.16.num.26. 30. 31. & 32
aduerſus Nouationem an & quando reſtituatur minor? q.54. num.35. & ſeq. plenè.
aduerſus Noui operis nunciationem, an & quando reſtituatur minor, ſi illam ſpreuit? q.81.num.42. & ſeq.
Et de noui operis nunciatione, & quot modis in edictum.
Nullitatis beneficium ceſſat ſi ex capite ætatis proficiſcatur, quando minor habetur a lege pro maiori. q.15.num.74
Nullitas plerunque non ceſſat, etiam vbi reſtitutio ceſſat. q.65. num 75
Nullitatis beneficium facilius tollitur, quam reſtitutionis. q.23. num.38
Nullitas nunquam intelligitur ſublata per aliquam diſpoſitionem, quando notorie de ea conſtat. q.24. num 27
Nullitatis remedium ſi intentatum fuit, & probatum fuit, non de nullitate, ſed de læſione, an obtineri poſſit? quæſt.39. num.29
Nullitas non includit in ſe iniuſtitiam, num.30
Nullum quod eſt videtur quoque dici poſſe iniuſtum, quia non ſecundum iuris formam factum eſt. q.39. num 31
ſuper Nullitate iudex aditus, poteſt reformare ſententiam quoque ſuper iniuſtitia eius, num.32
Et quid è contra, num.33
Nullitatis oppoſitio ſuſpendit actum de cuius nullitate dicitur. quæſt.41. num 4
Numerus ſenarius eſt numerus perfectus. q.6. num.24
Numerus vigeſimus octauus dicitur numerus perfectiſſimus, num.26
Numerus ſeptennarius etiam perfectiſſimus eſt, num.27
Numerus vigeſimusquintus numerus quadratus eſt, & generationi aptiſſimus, num.34 & 35. & quare. ibid.
Numerationis principium qui neſcit, neque ipſam numerationem ſcire poteſt. q.37.num.77
Nuptiæ quare per legem Pompeiam minoribus vigintiquinque annis prohibita ſunt. q 2. num.38

O

OBLIGATIONE conditionali contracta à minore tempus reſtitutionis aduerſus illam non currit conditione pendente. q.20. num.64
aduerſus Obligationes naturales, an reſtituatur minor? q.56. num.64
Obligationis naturalis effectus, ibid. num.30
aduerſus Obiectiones omiſſas an detur reſtitutio? quæſt.89. num.36
Obſides poſſunt dici abſentes Reip. cauſa, & ob bonum publicum. quæſt.7. num.47
Obſidatus cauſa abſens, an reſtituatur in integrum? ibid. numero 46
Obſtetrices an benè probent ætatem alicuius? q.37. num.39
Et quomodo reſpondere debeant, quando deponunt ſuper tempore partus, ibid num.69
Officium iudicis, & non actio oritur quoties verba legis diriguntur ad iudicem. q 35. num.30
Officium iudicis quo imploratur reſtitutio in integrum, an ſit nobile, vel mercenarium? q 35. num. 34
Omiſſionis delictum, & commiſſionis quantum differant. q.82. & q.83. vbi hoc colligitur.
aduerſus Omiſſa qualibet an detur reſtitutio minoribus vel maioribus? quæſt.89. num.1. & ſeq.
Oratores ad Principes, vel reſpublicas, an abſint reipublicæ cauſa, & propterea reſtituantur? quæſt.6. num.37
Otij cauſa abſens an reſtituatur? quæſt.7. num.142
Ordinarium remedium facilius perditur, quam extraordinarium. quæſt.16. num.6

Ordinarium remedium, quando faciat ceſſare extraordinarium, plenè quæſt.17. num.13. & ſeq. vbi latiſſime regula cum limit. & ampliat.

P

PACTA *ſeruari quomodo æquum ſit, & quomodo quandoque iniquum. quæſt.1. num.77*

aduerſus Pactum non ſeruatum, an & quando reſtituatur minor? quæſt 84. num.6

Papa ſponſalia poteſt dirimere ex cauſa, non autem inferior ab eo, num.13

Et ex quibus cauſis, num.16

Papa ſententia an per reſtitutionem in integrum reſcindi poſſit? q.72. vide ſententia.

Papa an ad famam reſtituere poſſit? quæſt.92. num.40

Papa in orbe Chriſtiano eſt ſupremus Princeps, num.42

Papa poteſt etiam non ſubditum ad famam reſtituere, vt ad ſacros ordines habilitet, num.43

Papa ſuſtulit iura Senatus, num.86

Parochus qui puerum baptizauit, an benè probet ætatem illius? q.37. num.42. & 45

Partus regulariter in publica fieri non ſolet, ibid. num.37

Partus cauſa eſt fauorabilior, quam tutela. q.81. num.13

Pater an reſtituatur vt legitimè impeditus ob carcerationem filij? quæſt.7. num.35

Paterna reuerentia an ſit iuſta cauſa diſpoſitionis, & ſpecialitatis, de qua in l fin. §. vbi autem. C. de bonis quæ lib.

Patria, & parentes æquiparantur. quæſt.18. num.8

aduerſus Patrem an detur reſtitutio? plenè hac q.18. & vide reſtitutio.

Patris præſentia quæ adfuit actui ipſius filij, an auferat illi beneficium reſtitutionis? q.22. num.8

Pater reſtitui poteſt nomine filij ſui, etiam inuito filio. q.26. num.15

Patrem qui defendit, opus pium agit. q.64. num.19

Pater hodie poteſt etiam filio recuſante adire hæreditatem, vel agnoſcere bonorum poſſeſſionem. q.63. num.35

Pater an poſſit petere reſtitutionem in integrum nomine filij ſui? q.49. num.8. & 12

Pater quando non potuit facere quod filius aditet, reſtituitur. q.49. num.14

Pro patre fideiubens, non reſtituitur. quæſt.52. num.50. 54. & ſequent.

Patria, & parentes æquiparantur. q.18. num.8

aduerſus Patrem an detur reſtitutio? q.18. num.7

Patriæ proditor, an reſtituatur in integrum ex gratia? quæſ.93. num.24

Patria poteſtas actiua, vel paſſiua an recuperetur per reſtitutionem in integrum? q.94. num.7. 8. & 9. vnde collige reliqua quæ ſequuntur, & q.99. num.85.

Patria poteſtas bonorum appellatione venit. q.95. num.15

Patrinus, ſiue is qui leuauit puerum de ſacro fonte benè probat ætatem illius. q.37. num.45

Patris teſtimonium an ſit bonum in probanda ætate filij? ibid. num.58

Patrimonij vbi maior pars controuertitur, dicitur cauſa ardua. q.30. num.84

Patronatus iura an recuperentur per reſtitutionem in integrum gratioſam? q.96. num.18

Pax facta à minore, an poſſit ab eo reſcindi per remedium reſtitutionis in integrum? q.85. num.41

Pacem facere, & iniuriam remittere ſunt idem, num.42

Pacem facere non poſſunt illi qui per alios reguntur, niſi ſeruata forma ſtatuti, alias pax nulla eſſet, num.43

Pax facta à pupillo valet cum auctoritate curatoris, num.44

Pacificè viuere prodeſt, quo ad opes, num.46

Pax non videtur poſſe afferre dedecus minori propter ſalutem animæ, num.53

Pacis actus exterior non eſt neceſſarius ad ſalutem, ſed ordinatus ad bonum ciuile tantum, num.56

Paces & compoſitiones diſcordiarum poſſunt largè dici reſtitutiones in integrum. quæſt.91. num.18

propter Pacem habendam ſi quis reſtituatur, dicitur reſtitui ob bonum publicum. q.99. num.57. & 58

Pacis bonum eſt commune bonum omnium hominum, numero 58

Paupertas eſt iuſta cauſa reſtitutionis in integrum ex clauſula generale. q.3. num.15

Pauperibus, ſiue eorum vniuerſitati, an concedatur reſtitutio ex edicto minorum? q.3. num.50

Pauperibus relictum dicitur relictum pium, num.51

Paupertatis impedimentum an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? plenè hac quæſt.11. num.34. & ſeq. vnde plura deſcribe.

Paupertatis impedimentum an idem cauſet quod potentia aduerſarij? q.20. num.61

Paupertas probari poteſt per publicam famam. quæſt.38. numero 39

Paupertas victi quando eſt cauſa, quominus cauſa expediatur, an detur reſtitutio? q.70. num.17. & q.71. num 34

Penſio an recuperetur per reſtitut. in integr. ex gratia. quæſt.98. num.32

Pœna quomodo minui debeat cum minoribus. q.80. num.04

in Pœnis legalibus minor eſt tutus ipſo iure. quæſt.83. numero 116

Perdere verbum an caſum fortuitum ſignificet? quæſt 4. numero 24

Peregrinationis cauſa abſens an reſtituatur? quæſt.7. numero 113

Peregrinationis cauſa abſentia ſuſcepta, an dicatur neceſſaria? num.114

Peregrini & Romipetæ an appellatione vagabundorum veniant, an verò collaudandi ſint? q.7. num.119. & ſeq.

Periculum vbi eſt in mora, ibi procuratoris dimiſſio eſt neceſſaria. q.30. num.64

Peritiores an regulariter conſulere teneantur ruſtici, milites, mulieres, & cætere id genus, & ſi non conſulant, an excuſentur? q.10. num.59

Et quid in alijs non priuilegiatis, num.62

Peritiores quando quis dicatur potuiſſe conſulere, num.62

Peritiorum copia in quibus ciuitatibus, vel caſtris adeſſe dicatur. q.20. num.63

Peritum vnum tantum conſuluiſſe an ſufficiat, ſi ſit nimis excelIens? num.70

Et an vtrum vnum, vel plures qui conſuluit, an excuſetur ſi imperiti ſint? num.71

Et quid ſi conſuluit præceptorem, num.42

Peritiores conſuli potuiſſe, vel non potuiſſe, cuius ſit onus probandi, num.75

Perſonaliter nemo cogitur in ciuilibus comparere. quæſt.12. num.66

Periurium, an ſit iuſtus metus? q.7. num.5e.

Periurium vno modo committitur in iuramento aſſertorio, alio modo in promiſſorio. q.24 num.42

Petrantes dolus præualet culpa, & dolo alterius. quæſt.74. numero 9

Periurus excluditur à multis priuilegijs, quo ad fidem ei adhibendam. q.56. num.31

Peruſina ciuitas habet hoſpitalia viginti, vt plurimum à laicis fundata. q.3. num.49

Peruſini Doctores qui ſint hodie tales, vt à peritis dicatur peritum conſilium. q.10. num.74

Peruſini Gymnaſij mala conſuetudo in Doctoribus promouendis ad lecturam. q.96. num.26

Peſtis tempore an currat præſcriptio? q.5. num.20

Peſtis dicitur iuſtiſſima cauſa abſentiæ. q.7. num.94

Peſtis, vt excuſet à contumacia, an neceſſe ſit quòd ita graſſetur in eo loco, quod ius non reddatur? num.97

Petri de Vbaldis laudes. q.10. num.74

Pignoris obligatio an & quando ope reſtitutionis in integrum reſcindatur? plenè quæſt.53. num.8. & ſeq. vbi vide plures caſus, &c.

Pignus quotuplex ſit, ibid. num.12

Pignus

Pignus legale quarta ſpecies ſecundum authorem, & quæ, ibidem num.13
Pignus minoris diſtrahi poteſt, etiam abſque decreto iudicis, quando ſemel obligatio eo auctore contracta eſt, num.15
Pignus contrahitur gratia vtriuſque, id eſt, tam debitoris quàm creditoris, num.22
Pia loca qualibet an reſtituantur in integrum iure minorum? q.3. num.25
Pijs locis omnia priuilegia Eccleſiarum conceſſa ſunt, ibi, numero 27
Pium relictum dicitur illud ex quo conſtrui debet locus pius, ibid. num.26
Pia cauſa omnis reſtitutionem habet edicto minorum, ibi, numero 31
Pia cauſa multa ſunt, num.32
Pia cauſa gaudet regulariter priuilegijs Eccleſiæ, num.34
Pia cauſa eſt fauorabilis propter animam, num.31
Pia cauſa æquiparatur minoribus in multis, num.36
Pium relictum, vel locus dicitur quando Deo maximo dicatum eſt, num 43
Pia cauſa, ſi non vt pia loca, tamen vt opera pia reſtitutionem habent, num.48
Pia cauſa & ætatis priuilegia æquiparantur. quæſt.15. numero 2. & 8
Pia cauſa priuilegia non poſſunt lege, vel ſtatuto tolli, ibi, num.3
Pium opus vt proficiat operanti illud quid requiratur. q.52. num 51
Pium opus qui agit dicitur locupletari ex eo opere, licèt de ſuo eroget. q.55. num.32
Plus petens minor an excuſetur ex capite ætatis? q.64. num.49
Poſitionem Aduerſarij quis per errorem confitetur, reſtituitur. q.8. num.20
Poſitionum forma in materia cumulationis reſtitutionis in integrum, & reſciſſoriæ actionis. q.33. num.48
aduerſus Poſitiones damnoſas, an reſtituatur minor? quæſt.65. num.3
Poſſeſſionis apprehenſio quandoque habetur pro litis conteſtatione. q.21. num.20
aduerſus Poſſeſſionem vel quaſi ſuccurritur, etiam maiori ope reſtitutionis. q 34. num.6. & 7
Poſſeſſor cum titulo non debet reſtituere fructus conſcriptos. q.47. num.37
Poſſidentis melior eſt conditio in pari cauſa, etiam in hac materia reſtitutionis in integrum. q 60. num.28
Aduerſus ſententiam in poſſeſſorio latam, an detur reſtitutio minori? q.68. num 39. & ſeqq.
Potentia aduerſarij eſt iuſta cauſa retardationis curſus quadriennij. q.20. num.56
Practica conueniendi tertium poſſeſſorem per reſtitutionis auxilium. q.31. num.93
Practica in modo articulandi ad probandum impedimentum per iuramentum. q 38. num.78
Practica libellandi in retractatu venditionis, ex capite reſtitutionis. q.57. num.33. & 36
Practica pro minoribus in principio litis. q.66. num.27
Præcedentia, & prærogatiua reliqua, an recuperentur per reſtitutionem ex gratia? q.99. num.87
Preces Principum an iuſtum timorem ingerant, ſi contradicendum ſit? q.7. num.88
Preces potentiorum dicuntur violentia, num.89
Præceptum quarentigia; vide in verbo, quarentigia.
Prælatus reſpectu Eccleſiæ, non ſe habet ſicut tutor reſpectu pupilli, vel curator reſpectu minoris. q.3. num.22
Prælatus non habet reſtitutionem in integrum quo ad bona ſua. q.3. num.56
Niſi in præiudicium Eccleſiæ reſultaret, num.57
Prælati, qui Eccleſiam læſit, vita, an ſit cauſa iuſta petendi reſtitutionem etiam poſt quadriennium? q.19. num.75
Prælatorum frequens, & repentina mutatio, an ſit iuſta cauſa prolongationis? num.77. & ſeqq. plenè.
Prælatorum frequens mutatio facit præſumi ignorantiam eorum, quæ in Eccleſia geſta ſunt, ibi, & quæſt. 20. num.57. & 72
Prælati interuentus an tollat beneficium reſtitutionis ipſi Eccleſiæ? q.22. num.3
Prælatus vel œconomus Eccleſiæ, an & quando poſſint petere reſtitutionem in integrum pro Eccleſia, & cum quo mandato, ſparſim? q.51.
Præſens contra abſentem ſemper reſtituitur. q.5. num.25
Præſens quando potuit ius ſuum plenè conſequi, an reſtituatur ex capite abſentiæ aduerſarij? q 12. num.54
Præſens an reſtituatur hoc caſu, ſi tantum potuit præſcriptionem interrumpere? q.161. num.56
Præſcriptio quare fiat irreuocabilis, noua conſideratio, num.56
Præſens an debeat inueſtigare an abſens qui procuratorem non dimiſit, habeat in ciuitate amicos qui eum defendant? nu.68. & ſeqq.
Præſentia vbi eſt fundamentum alicuius debet illam probare, nec aduerſarius tenetur abſentiam probare. quæſt.38. numero 11
Præſcriptionem non complens iuris ignorantia, an reſtituatur? q 8. num.85
Præſcriptionum interrumpendarum formam in caſu abſentiæ aduerſarij poſſidentis, dat ius perfectius. C.de ann.except. q.12. num.44
Præſcriptio merè odioſa, merè fauorabilis, & mixta, quæ ſint. q.12. num.14
Præſcriptio quare fiat irreuocabilis noua conſideratio, num.57
Præſcriptionem ſi quis voluit interrumpere, non ſequitur ergo noluit ius ſuum conſequi, num.58
Præſcriptio immemorabilis dicitur facere veritatem, & an aduerſus illam detur reſtitutio? q.16. num.51
Præſcriptiones temporales hodie non currunt contra minores. q.19. num.36
Præſcriptio non currit non valenti agere. q.20. ad finem.
Præſcriptiones temporales, quæ olim currebant contra minores hodie non currunt exceptis iudicialibus. quæſt.28. num.13. 14. & 15
Præſcriptionem non currere, & currere, cum ſpe reſtitutionis aſſerunt. q.30. num.45
Præſcriptionis dies vtiles, an currant ipſo actore impedito procuratorem dimittere? q.30. num.45
Præſcriptionis præiudicium dicitur indiuiſibile. quæſt.46. numero 19
aduerſus Præſcriptionem conuentionalem, datur reſtitutio ex capite ignorantiæ. q.84. num.6. & 86
Et an, & quando minor, vel maior aduerſus Præſcriptionem conuentionalem reſtituantur? plenè q.86. per totum.
Et an aduerſus Præſcriptiones mixtas, tam legales quàm conuentionales? q 87. plenè.
aduerſus Præſcriptionem a ſe non completam, an reſtituatur minor, vel maior? q.87. num.7. & ſeqq. plenè.
Præſcriptionum infinitæ ſpecies, q.88. num.1. & 2
Præſcriptionum quædam diuiſio in materia reſtitutionis aduerſus illas, ibid. num.4. & ſeqq.
Præſcriptiones ſtatutariæ an currant ipſo iure contra minores etiam ſi ſint temporales? q.88. num.28. & 53. & ſeqq. & q.89. num.46
Et an Præſcriptiones iudiciariæ? num.30. & 41
Et an conuentionales? num.31
aduerſus Præſcriptionem quadriennij de qua in l.bene à Zenone, C.de præſcr.quadr. an detur reſtitutio? quæſt.89. nu.62. & ſeqq.
aduerſus Præſcriptionem 30. vel 40. annorum, an & quando detur reſtitutio? plenè, q.90. per totum.
Præſcriptiones iſtæ currebant olim ipſo iure contra minores, hodie autem quid, quæſt.90. num.2. & 3
Præſcriptio conuentionalis, quare differat a legali in materia reſtitutionis in integrum, ibid. num.4
Præſcriptio perpetua ſi incapit currere contra prædeceſſorem minoris, currit contra eum in omni ætate, ibid. num.6. & 9
Præſcriptio perpetua dicitur parere pleniſſimam ſecuritatem, num.18

Præ-

Præſcribens cum titulo, & bona fide viginti annis ita debet eſſe ſecurus, ſicut is qui præſcribit centum annis ſine titulo, num.28
Præſcriptione completa dicitur completa læſio, quia ſtatim amiſſum eſt dominium, num.23
Præſumitur quis talis, qualis quandoque fuit. quæſt.37. numero 2. & 5
Prætoria remedia in æquitate naturali fundata ſunt. quæſt.13. num. ....
Prætoria iura tolli poſſunt, & immutari. q.15. num.11
Prætoris remedium an circa annum vtilem reſtitutionis tantum reperiatur? q.21. num.10. & 13
Prætoris remedium annuum eſt, ſit & creatura illius. quæſt.21. num.19
Prætores poſſunt dici iudices medij. q.32. num.9
Prætor non poteſt facere ſuo auxilio reſtitutionis, quòd ſemel hæres deſinat eſſe hæres. q.44. num.27
Prætor non debet dare manifeſtam occaſionem delinquendi. q.83. num.29
Prætor an poſſit ad famam reſtituere? q.92. num.88
Princeps an reſtituatur in integrum iure minorum? quæſt.3. num.88
Princeps & Reſpublica æquiparantur & pari paſſu ambulant, num.89
Principis morte, vel læſione dicitur lædi vniuerſus ſtatus, num. 90. & 91
Principum preces, vide preces.
Princeps non poteſt diſpenſare ſuper defectu pupillaris ætatis, q.15. num.25
Princeps ſolus hodie reſtituit contra fiſcum. q.18. num.68
Principis ſententia, vide ſententia.
per Principem quando ſtare dicatur, quominus expediatur. q.79. num.14. & quæſt.ſeq. num.2. & 3
Princeps poteſt iudicis authoritatem dare, & auferre. quæſt.79. num.12
Princeps etiam abſolutus non poteſt reſtituere bannitum ſeditioſum ſine conſenſu populi. q.92. num.17
Princeps quilibet an ad famam reſtituere poſſit? nu.26. & 90. & ſeqq.
Princeps an poſſit reſtituere ad famam facti, ſi velit? quæſt.96. num.9
Princeps poteſt ex cauſa vtilitatis publicæ auferre etiam res priuatorum. q.99. num.55
Princeps non poteſt ſua ſententia tollere obligationes naturales. q.97. num.30. 33. & 34
Priuilegiatus, an vtatur priuilegio ſuo contra priuilegiatum? q.18. num.2
Priuilegium fauorabile eſt potentius, quàm odioſum, num.45.
Priuilegiorum quædam diuiſio, & quæ ſpecies illorum, vide q.50. num.8. 9. & 10
Probatio, Ætatis quomodo fiat, plenè, q.37. & vide ætas.
de Probatione læſionis in hac materia reſtitutionis in integrum, vide læſio, & q.36. num. ...
Probare vnuſquiſque debet id quod eſt fundamentum intentionis ſuæ. q.26. num.12. 20. & q.37. num.4
ob Probationes omiſſas an quis reſtituatur poſſit abſque læſionis probatione? q.36. num.61. 62. & 63
Probatio per inſpectum an per coniecturas fieri poſſit? quæſt.37. num.127
Et an faciat inter omnes? num.131
Probatio ſemiplena non ſufficit, vbi agitur de graui præiudicio partis. q.38. num.34
Et quando ſufficiat, num.ſeqq.
Et quando in cauſa fauorabili, num.35. & 36.
Probationes factæ in iudicio reſcindente, an faciant fidem in reſciſſorio? q.39. num.20. & ſeqq. & 25. & 26
Probare quod non eſt neceſſe, ſi probetur in vno iudicio non facit fidem in alio. q.39. num.24
Probatio quæ ſufficiat in probanda læſione propter teſtes non examinatos. q.65. num.70
aduerſus Probationes omiſſas, an & quando detur reſtitutio maiori, vel minori? q.65. num.82
Proclama, an aduerſus proclama detur reſtitutio? quæſt.17. num.16
Procuratoris medio quilibet defendere ſe poteſt. q.12. num.66
Procuratoris impedimentum, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis in integrum? q.13. num.18
Et an error? num.33. cum ſeqq. & num.43
Et an infirmitas? num.32
ſine Procuratore an poſſit ſtare iudicium? q.13. num.43
Procuratoris negligentia, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? nu.47
Procurator tenetur reficere damnum ipſi læſo, num.53
Procuratoris mors eſt iuſta cauſa reſtitutionis. q.14.
Procuratorem qui mittit ad beneficium impetrandum, ſi moriatur an reſtituatur dominus? q.14. num.72
ſi per Procuratorem minor litigauit an reſtituatur? q.22. num. 71. & 72
Procuratoris præſentia, vel quia per perſonam eius contraxit minor, an impediat beneficium reſtitutionis? nu.34. & ſeqq.
Procuratoris dimiſſio, an & quando impediat beneficium reſtitutionis in integr. maioribus? q.29. per totum.
Procuratoris dimiſſio voluntaria, & neceſſaria multum differunt inter ſe, & quomodo. q.29. num.3
Procuratore non exiſtente ſoluendo, quando reſtituatur dominus ex clauſula generali, ſecundum Rotam, ibid. num.17
Et an quando contra eum non datur licet ſoluendo ſit? nu.19
Procuratoris non dimiſſio, an & quando impediat beneficium reſtitutionis ei, qui aliàs reſtitueretur? q.30. per totum à num.6. vſque ad fin.
Et an & quando abſens, vel aliter impeditus teneatur mittere procuratorem? per totum, ibid.
Procurator an poſſit petere reſtit. in integr. pro domino? q.31. num.44. & vide reſtitutio.
Et an & quando ſine ſpeciali mandato? ibid. num.50. & ſeq. vbi plenè diſtinguitur.
Procurator vnius minoris dicitur fuiſſe etiam aliorum ratione connexitatis. q.46. num.2
à Procuratore ſuo damnum paſſus, an reſtituatur in integr. q.51. num.18
Procuratoris error circa appellandum, an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? q.69. num.19. & ſeq. & q.71. num.37
Prodigis an detur reſtitutio ex edicto minorum? quæſt.3. num.1. 3. & 4
Prodigalitas an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? q.11. nu.7. 8. & 9
Prodigus reſtitutus ex gratia aduerſus ſententiam interdictionis, an bonorum adminiſtrationem recuperet? q.98. num.51
Profeſſio facta magno calore iracundiæ quaſi à furioſo facta non tenet. q.60. num.32
Prodigus ſoluens indebitum ipſo iure repetit. quæſt.52. nu.87. & 88
Prodigo qui ſoluit an reſtituatur aduerſus ſolutionem hanc? ibid. num.71
Prohibito aliquo prohibetur omne id per quod peruenitur ad illud, &c. declaratur q.32. num.86
Prouinciam egreſſus dicitur abſens. q.5. num.30. extra Prouinciam eſſe quomodo intelligatur, ibid. num.31
Prouinciarum gubernatores poſſunt hodie dici iudices maximi. q.82. num.8
Prouincia tua te reſtituo, plenam reſtitutionem ſignificat. q.95. num.6
Prouiſio hominis quando faciat ceſſare prouiſionem legis. q.89. num.79
Promiſſio an per reſtitutionem in integrum reſcindatur? vide pactum.
Proteſtatio an ſit ſemper vtilis ipſi impedito? q.28. num.5. & ſeqq. & num.18
Et quæ vtilitates illius ſint, num.2. 3. & 4
Proteſtatio quandoque potius nociua, & ridicula eſt, quam vtilis.
Et quando hoc ſit, num.5. & 6. & num.17
Proteſtatio an ſemper neceſſaria ſit ipſi impedito, vt reſtitutione dignus ſit? pleniſſimè hac q.28. à nu.7. vſque ad finem, per diſtinctionem, & membra, vt ibi.
Proteſtatio nihil operatur quo ad iuſtificandum ipſum impedimen-

mentum, vt ſcilicet fiat magis iuſtum, quàm aliàs eſſet, numero 8
Proteſtatio in hoc conſiſtit, an is qui impeditus eſt, proſequi ius ſuum vellet, ſi impeditus non eſſet? num. 9
Proteſtatio non eſt neceſſaria pauperi, licèt eſſet aliàs neceſſaria, num. 20
Proteſtatio quando eſt neceſſaria intelligitur circa tempus continuum, non circa tempus vtile, num. 22
Proteſtatio licèt omiſſa ſit vbi neceſſaria eſſet, an ſuccurratur tamen ex clauſula generali? num. 24
Proteſtatio vbi neceſſaria eſt, an ſufficiat ſi ſimpliciter fiat, an verò debeat bis & ter replicari? num. 26. & ſeqq.
Proteſtationis ſolemnis forma, remiſſiuè, ibid. num. 43
in Proteſtatione iſta quæ alia requirantur, aut releuent, num. 45. & ſequens.
Prudentibus quando celat Deus, quæ paruulis reuelauit. q. 100. num. 15
Publica vtilitas, quot modis conſiderari poſſit. quæſt. 1. num. 88. & 89
in Publicum exire impediri ob pudorem, qui dicantur. quæſt. 7. num. 21
Publici iuris quæ ſunt, quando poſſint pactis priuatorum tolli. q 26. num. 18. & 20
Publica auctoritate quis decipi non debet. q. 23. num. 14
Et cauſa publica dicitur fauorabilis. q. 38. num. 41
Pudicitiæ amiſſio iuſtus metus eſt. q 7. num. 81
Puella minor an reſtituatur aduerſus exceſſiuam dotem marito ſuo datam? q. 59 num. 13
Et an aduerſus modicam dotem ſibi à fratribus datam? ibid. num. 24
Pueritia quæ ſit. q. 2. num. 16
Punctus, vel momentum, quid ſint. q. 2. num. 57. & 58
Pupillus melius cautus eſt, ſi res ſua ſibi reſtituatur, quam ſi incertum cautionis expectet. q. 22. num. 2
Pupillum non habere tutorem, & habere, ſed non petere bonorum poſſeſſionem æquiparantur. q 22. num. 26
Pupillo qui ſoluit indebitè, an reſtituatur? q. 52. num. 71
Pupillus ſoluens indebitum ipſo iure repetit, ibid. num. 72
Pupillus ſi contrahat ſponſalia, non tenent ipſo iure. quæſt. 60. num. 30
Pupillus an indigeat reſtitutione in integr. aduerſus aditam hæreditatem? q. 62. num 41
Pupillaris ſubſtitutio an firma remaneat reſtituto minore in integrum aduerſus aditam hæreditatem? q. 62. num. 78

Q

QVADRIENNIVM, quod detur ad petendam reſtitutionem in integrum, & materia eius pleniſſimè tractatur. q. 19 & q. 20. per totum, & vide etiam in verbo, tempus, & in verbo, reſtitutio.
Et aliqua alibi ſparſim, vt infra.
Quadriennium hoc incipit currere minori poſt impetrationem veniæ ætatis. q. 23. num. 41
Quadriennium hoc eſt quædam præſcriptio huius officij iudicis.
Quadriennium hoc non datur integrum, quando læſio eſt in minori tempore. q. 44 num. 12. 13. & 19
Quarentigia præceptum, an per reſtit. in integr. reſcindatur? q. 72. num. 19
Querelæ renuncians minor, an reſtituatur? q. 4. num. 66
aduerſus Querelam inofficioſi omiſſam, an reſtituatur minor? quæſt. 98. num. 37

R

RAINALDVS Ridolfius laudatur. q. 10. num. 74
Raptus mulieris vltimo ſupplicio punitur. quæſt. 81. numero 9
Et an aduerſus Raptum minor reſtituatur? ibid.
Ratificatio requirit conſenſum. q. 25. num. 26
Ratificatio triplex, expreſſa, tacita, mixta, ibid. num. 40. & ſeqq.
Ratihabitionem promittere, & fideiubere diuerſa ſunt. q. 48. num. 11
Rebannire, & reſtituere an idem ſint? q. 93. num. 10
Rebellis an reſtitui in integrum poſſit? q. 93. num. 24
Rebellis reſtitutus in integrum, an poſſit dici amplius proditor? q. 100. num. 11
Reconciliationis actus exterior cum inimico non eſt neceſſarius ad ſalutem. q. 83. num. 54
Redire quid ſignificet. q. 1. num. 18
Reditus an ſit tutius vel maturius, quomodo iudicatur? q. 27. num. 30
Redeuntibus quantum tempus à lege aſſignetur, ibid. num. 30
Reditus quando ab infirmitate, vel alio impedimento retardatur, excuſatur, ibid. num. 37
Reuerſis datur adhuc modicum tempus ad res ſuas componendas, & interim pro abſentibus habentur, ibid. num. 34
Redhibitoria actio largo modo poteſt dici reſtitutio. q. 1 nu. 28. & q. 91. num. 13
Reintegrare, hoc verbum, an plenam reſtit. in integr. importet? q. 93. num. 4
Refutatio, vide Renunciatio.
Remiſſio, vide Renunciatio.
Relegatus an ex capite ſuo abſentiæ reſtituatur? q. 7. num 26
Relegatus an reſtituatur ex capite abſentiæ, vel clauſula generali? ibid. num. 07
Relegatus an teneatur mittere procuratorem, & an aliàs ei ſuccurratur? q. 30. num. 23
Remedium ordinarium quando tollat, & faciat ceſſare extraordinarium, plenè q. 17. num. 13
Remedium extraordinarium quando eſt pinguius, quàm ordinarium non tollitur per illud. q. 12. nu. 16. & q. 14. & q. 17. num. 13. & ſeq. & num. 83
Remedia duo extraordinaria quando ſimul concurrant. q. 17. num. 1. & ſeq plenè.
Remedium ſubſidiarium duplex, vnum competens ſi cum alijs aliud nunquam, num. 4
Remedium ſubſidiarium dupliciter accipitur, & quo modo, num. 08
Remedium extraordinarium quando eſt odioſum, vel famoſum, nunquam concurrit, cum ordinario, num. 37
Remedium l. 2. C. de reſcinden. vendit. eſt ordinarium, ibid. num. 48
Renunciatio, an aduerſus renunciationem iuris proprij detur reſtitutio? q. 4. num. 95. & plenius q. 85. per totum, vbi an aduerſus remiſſionem, repudiationem, liberationem, & cætera id genus detur reſtitut. in integr. latè agitur, ſimiliter de quietationibus, &c.
Replicatio eſt de natura actionis. q. 17. num. 107
Religionem qui ingreditur, dicitur meliorem ſuam conditionem facere. q. 59. num. 27
Repreſaliarum cauſa detentus, an reſtituatur in integrum? q. 7. num. 52
Repræſaliæ quare conceſſa, num. 53
Reſpublica Romana reſtituitur ex edicto maiorum. q. 3. numero 58
Reſpublica dicitur vti iure pupillorum, num. 59
Reſpublica Romana qua ratione iure minorum reſtituitur. q. 3. num. 62
Reſpublica quamuis in dubio de Romana intelligatur de iure ciuili, tamen de quolibet alio municipio intelligi poteſt. q. 6. num. 43
Reſcriptum ex falſa cauſa petitum, an ſit ipſo iure nullum? quæſt. 77. num. 45
Reſciſſoria actio, vide actio.
Reſignatio beneficiorum vitiatur ob quamlibet etiam leuem infirmitatem reſignantis. q. 11. num. 29. & 33
Requiſitio amicorum abſentis quando ſit neceſſaria, & quomodo facienda ſit. q. 12. num. 68. 70. & ſeqq.
Reſuſcitatus dicitur interim dormiuiſſe. q 11. num. 5
Reſuſcitatio miraculoſa à Deo facta, dici poteſt reſtit. in integr. gratioſa. q 91. num. 19
Reſcindens, & reſciſſorium iudicium quæ ſint. quæſt. 1. nu. 59. & ple-

Digitized by Google

& plenè de his iudicijs. quaſt.33. per totum.
Retrahere qui non potuit fundum venditum, culpa iudicis reſtituitur, q.13.num.2
Et quid ſi caſu fortuito. q.15.num.20
Reus ſemper fugit, & propterea ſæpè pro confeſſo habetur. q.67.num.41
Regis præceptum an ſit iuſtus metus? q.7.num.87

RESTITVTIO IN INTEGRVM

vide iudicium huiuſce materiæ pleniſſimè infra eadem littera R, in fine.

Rigor iuris vbi ſeruandus erat, nemini parcitur. quaſt.87.numero 4
Romæ qui eſt non dicitur ſui copiam denegare, q.12.num.80
Robertus Lancellotus laudatur. quaſt.42.num.33. & quaſt.43.num.106
Et a contrarietate ſaluatur, num.37. & ſeq.
Ruſticus. De ruſticis quæ dicuntur in materia reſtit. in integr. an habeant locum regulariter in mulieribus, & militibus? q.9.num.1
cum Ruſticis fauorabilius agitur, quàm cum mulieribus, ibid. num.2
in Ruſticis an facilius præſumatur iuris ignorantia, quàm in ciuibus? num.3
Ruſticis an ſuccurratur aduerſus iuris naturalis, vel ciuilis ignorantiam? num.4
Ruſticis an ſuccurratur aduerſus iuris ciuilis ignorantiam? num.8. & ſeq. vbi diſtinguitur.
Ruſticis an ſuccurratur aduerſus iuris merè poſitiui ignorantiam? num.12
Ruſticis in quibus caſibus ſpecialiter prohibeatur ſuccurſus, num.13
Ruſticus non mutat libellum abſque refectione expenſarum, num.15. & 20
Ruſticus poſt dudicitateſtificata non poteſt nouos teſtes producere, num.16
Ruſticus & mulier excuſantur à dolo præſumpto de futuro, quando damnum imminet de præſenti, num.17
Ruſticus non excuſatur ſi per errorem non produxit concordiam infra octauum diem ex forma ſtatuti, num.18.
Ruſticus ſi omiſerit formam teſtamentariam non excuſatur quando errauerit in producendis exceptionibus præter ordinem iudicij, num.21
Ruſticus, vel mulier ſi non confecerunt inuentarium intra legitimum tempus non excuſantur, num.22
Ruſticus non recuperat tenutam ex primo decreto niſi refecit expenſis, num.23
Ruſticus an in prædictis caſibus excuſetur, ſi agat de damno vitando? num.24
Et an ſuccurratur ei ſaltem ex clauſula generali? num.25
Et an iuſta cauſa ſit ignorantia iuris circa ordinem iudiciarium? num.26
Et an ſi non poſſit conſulere peritiores, ex hoc ipſo reſtituatur? num.27
Ruſticis quo iure ſuccurratur quando ſpecialiter cauetur quod eis ſuccurri debeat, num.29
Et qui caſus ſiniſtri, ibid.
Ruſticus an excuſetur ſi ius ignorans non ſe detulit? num.30
Ruſticus an excuſetur ſi album delenit? num.31
Ruſticus an excuſetur ſi non edidit quod debebat? num.32
Ruſticus an excuſetur a vera contumacia, & mulcta? num.33
Ruſticus ſi citatus exiſtens, & verus contumax compareat, auditur appellans, licèt non comparuerit iudice pro tribunali ſedente, num.34
Ruſticus an excuſetur ſi rem ſuam violenter occupauit? numero 35
Ruſticus an excuſetur à præſumpta fraude vſurarum, propter iuris ignorantiam? num.35
Ruſticus an excuſetur quando contraxit contra leges pœnales ob ſimplicitatem ruſticanam? num.36
Ruſticus an releuetur ab onere probandi ſe indebitum ſoluiſſe? num.37
Ruſticus ſi non oppoſuit declinatoriam ante litis conteſtationem, vel dilatoriam ante conſenſum in iudicem, an excuſetur? num.38
Ruſticus an excuſetur ſi non illico reuocauit confeſſionem aduocati erroneam? num.39
Ruſticus an excuſetur ſi inciderit in pœnam S.C. Syllaniani? num.40
Ruſtica mulier ſi non petijt tutorem filio antequam ad ſecunda vota tranſiuerit, an excuſetur? num.41
Ruſticus ſi non obtemperauit præcepto iudicis, an excuſetur? num.42
Ruſticus ſi renunciauit iuri ſuo non certioratus, an excuſetur? num.43
Ruſticus ſi contrauenit diſpoſitioni, l.ſi quis maior. C.de tranſact. an excuſetur? num.44
Ruſticus an excuſetur ſi non petijt intra debita tempora bonorum poſſeſſionem? num.45. & 46
Ruſticus an excuſetur ſi ignorans valorem rei ſuæ illam minori pretio vendidit? num.47
Ruſticus an excuſetur ſi deferat arma non ſolita, licèt de iure prohibeatur? num.48
Ruſticus ſi in teſtimonio reddendo, vel in ſcripturis producendis contraria adduxit, an excuſetur? num.49. & ſeqq.
Ruſticis an ſuccurratur ex ſolo capite ſimplicitatis, quando non eſt eis ſpecialiter prohibitum, vel permiſſum? num.58
Ruſticis an ſuccurratur aduerſus incurſionem pœnæ ob ignorantiam? l.pœnalis. num.59
Ruſticis an ſuccurratur ex clauſula generali, vbi ſpecialiter non prohibetur, nec permittitur? num.61
in Ruſticis an præſumatur quædam imprudentia naturalis in rebus agendis? num.62
ſuper Ruſticorum malitiam malitia non reperitur, quomodo intelligatur, num.63
Ruſticis an ſuccurratur ex clauſula generali, quando malè res ſuas agunt? num.64
Ruſtico ſagaci an ſuccurratur? num.63
Et an in tutela? num.66
Ruſticus in dubio an præſumatur ſagax? num.67
Ruſticus an excuſetur in actu clandeſtino? num.68
Ruſticus an excuſetur aduerſus iuris ſtatutarij ignorantiam? num.69
Ruſtici ſicut ſciunt ire ad ſyluam pro lignis, ita debent accedere ad ciuitatem pro conſilijs, num.65. quaſt.10. & vide num.66. & 67
Ruſtici occupati circa meſſes & vindemias, an excuſentur? num.68

RESTITVTIO in integrum.

Reſtitutio in integr. hæc verba ſimul iuncta multis modis accipiuntur. quaſt.1.num.23
Reſtituere hoc verbum quot modis accipiatur in iure ibi, nu.1. 2. 3. & ſeq.
Reſtituere quandoque ſignificat, id eſt, deſtruere, ibid. num.6
Reſtituas hoc verbum ſignificat, quòd res reſtituatur cum omni eius bonitate, & integritate, num.8
Reſtitutus quando quis dicatur, num.10
Reſtitutio quomodocunque ponatur, plenariam reſtitutionem ſignificat, ibid. num. ...
Reſtitutionis in integrum diffinitio, ibi, à num.32. vſque ad numerum 52
Reſtitutio in integrum reponit omnia in priſtinum ſtatum, ibidem.
Reſtitutionis in integrum variæ ſignificationes accipiuntur, ibidem.

Reſti-

Reſtitutio in integrum dicitur quaſi reſtauratio, num.53
Reſtituendum, & in integrum reſtituendum pronunciare idem eſt, num.58
Reſtitutio quando in genere ſumitur, non ſemper habet plenariam ſignificationem, num.57
Reſtitutio ex gratia facta non ſemper reſtitutio dicitur, ibid. num... &
Reſtitutio quomodo in genere, & in ſpecie accipiatur, ibid. num.69. & q.01. num....
Reſtitutio in quo differat ab appellatione, num.64
Reſtitutio plenius remedium eſt, quam appellatio, ibid.
Reſtitutio in integrum in quo differat a ſupplicatione, ibid. & q.32 num.26. & num.29.
Reſtitutio in integrum in quo differat ab indulgentia, ibidem, num.73
Reſtitutio in integr. in quo differat à reductione ad arbitrium boni viri, num.75
Reductio ad arbitrium boni viri eſt arbitramenti reſciſſio, ibidem.
Reſtitutio in quo differat à querela, ibid num.78
Reſtitutio in integrum quo iure fuerit introducta, num.79
Reſtitutio in integrum quæ iure ciuili, & qua iure prætorio introducta ſit, ibid. & q.15. num.5
Reſtitutio quare fuerit introducta, num.85
Reſtitutio in integrum an propter publicam vtilitatem ſit introducta? num.87. & q.31. num 2. & q 32. num.67
Reſtitutio in integrum an ſit introducta cauſa corrigendi, vel ſupplendi ius ciuile? num.90
Reſtitutio in integrum an ſit introducta ſecundum regulas iuris, an contra illas? num.91. & 92. & quaſt.43. numero 15
Reſtitutio in integr. an ſit ſtricti iuris? num.93
Reſtitutio in integr. an ſecundum, vel contra æquitatem ſit introducta? num.95
Reſtitutio in integrum appellatur beneficium, nu.96. & quaſt.4. num.10
Reſtit. in integrum quotuplex ſit, num 99
Reſtitutio in integrum duplex alia gratiæ, alia iuſtitiæ, & quæ, num.100
Reſtitutio ex cauſa doli, vel metus an ſit propriè reſtitutio? num.105
Et an in ſtatutis appellatione reſtitutionis veniant? numero 106
Reſtitutio in integrum, quæ fauorabilior ſit an ex cauſa ætatis, an alia? q.5. num.1. & 6. & q.8. num.52. & q.14. nu.2. & q.90. num.20
Reſtitutio in integrum dicitur fundata in naturali æquitate. q.15. num.2. & q.18. num.5
Reſtitutionis beneficium eſt fauorabilior, quàm nullitatis, & in quo conſiſtat fauor vtriuſque. q.24. num 26. & 36
Reſtitutio in integrum eſt auxilium legis. quaſt.26. numero 3
Reſtitutio in integrum eſt quædam defenſio ex æquitate competens.
Reſtitutio in integrum an ſit mixti imperij, vel ſimplicis iuriſdictionis? q.32. num.24. & q.35. num.35
Reſtitutio ſpoliatorum poteſt dici largo modo reſtitutio in integr. q.35. num.80
Reſtitutio in integr. an ſit in ſe fauorabilis, vel odioſa? q.44. num....
Reſtitutio quando ſit beneficium perſonale. quaſt.49. numero 59
Reſtitutionis in integrum remedium ex conſtitutionibus Principum deſcendit confirmatione, non inuentione. quaſt.76. numero 39
Reſtauratio ædificij dicitur reſtitutio in integrum. quaſt 91. num.15
Reſtituimus & indulgemus, quid ſignificent. quaſt.93. numero 11
Reſtituendi verbum ad ſimplicem etiam poſſeſſionem refertur. q.99. num.25

EX QVIBVS CAVSIS reſtitutio in integrum concedatur.

Reſtitutio in integrum ex cauſa ætatis minoris vigintiquinque annis quare, & qua ratione, & quo iure concedatur, plenè q.2. & vide in verſic. ætas. & in verbo, minor.
Reſtitutio ex clauſula generali non datur donec adeſt recurſus contra tutorem, vel curatorem. q.4. num.6
Reſtitutio competit minori etiam vbi non adeſt dolus aduerſarij. q.30. num.4.
Reſtitutio debet prodeſſe minoribus non maioribus, quomodo procedat, ibid. num.9
in Reſtitutione in integrum quæ. & quanta læſio requiratur. q.4. per totum, & in verſic. læſio.
Reſtitutio non ita facile conceditur in lucris, ſicut in damnis. q 4. num.63
Reſtitutio in integrum an concedatur propter intereſſe affectionis? num.82
Reſtitutio ex edicto maiorum ex quibus cauſis regulariter concedatur. q.5. num.8
Reſtitutio ex cauſa abſentiæ propter militiam, an & quando concedatur? q.6. per totum, & vide in verb. abſentia, & in ver. miles.
Reſtitutio conceditur aſſeſſoribus etiam in propria ciuitate ex publica vtilitate. q.6. num.50
Reſtitutio in integrum an detur propter abſentiam ex cauſa ſtudiorum? q.7. num.7
Reſtitutio an detur propter abſentiam ex cauſa banni? quaſt.7. num....
Reſtitutio an detur propter abſentiam ex cauſa metus? ibidem.
Reſtitutio non eſt ſuperflua etiam ei qui nihil in bonis habet. ibid. num.20. & num.57. vbi contra.
Reſtitutio non eſt neceſſaria vbi ignorantia iuris prodeſt, vel non nocet. q.8. num.74
Reſtitutio ex cauſa furoris, vel ebrietatis, vide furor, & ebrietas, & q.11. num....
Reſtitutio in integrum ex cauſa infirmitatis, vide infirmitas.
Reſtitutio in integrum ex cauſa paupertatis, vide paupertas, & q 11. num ...
Reſtitutio in integrum non datur vbi actio doli competit. q.12. num.2.
Reſtitut. in integr. ſubſidiaria non conceditur vbi remedium ordinarium actionis competit, ibid.
Reſtit. quæ datur ob impedimentum cauſatum dolo aduerſarij, datur non ſolum ad damnum emergens, ſed etiam aduerſus lucrum ceſſans, ibid num....
Reſtit. iſta etiam aduerſus minores, & pupillos, ſi ipſi, vel eorum adminiſtratores dolum præfatum adhibuerint, datur, ibid. num.6
Reſtitutio quæ ex cauſa doli aduerſarij datur, datur etiam aduerſus malè geſta à maioribus, num.8
Reſtit. ceſſat vbi adeſt remedium ordinarium, num.12. & an procedat quando vtrunque remedium eſt extraordinarium? num.13
Reſtit. hæc ex clauſula generali, an concedatur ſi victus habet regreſſum contra prædictas perſonas? num.41. q.13
Reſtit. ob impedimentum feriarum, vide feria.
Reſtit. ob caſum naturalem, puta, ob areſcentiam fontis, vel fluminum conceditur. q.14 num.38. & ſeq.
Reſtitutio de qua in l. Attilicinus. ff. de ſeru. ruſtic. prædior. quæ ſit, ibid.
Reſtitutio ex clauſula generali, an detur ſingulariter in aliquo ſpeciali caſu, qui ſub regula cadere nequeat? ibidem, num....
Reſtitutionis, de qua in l. ſi mater. ff. de re iud. materia, ibid.
Reſtit. non niſi cauſa cognita concedi debet. q.31. num.4
Reſtitutio non datur vbi non adeſt læſio, ibid. num.5
Reſtitutio in integrum non conceditur inuitis, ibid. num.6
Reſtitutio non niſi ex iuſta cauſa conceditur. quaſt.34. numero 32

Digitized by Google

Reſtitutio non competit vbi quis modicum damnum paſſus eſt. quæſt.39.num.8

Reſtit. in integr. ex clauſula generali datur ne illicita extorſiones fiant. quæſt.79.num.16

EX QVIBVS CAVSIS reſtitutio in integrum deneganda ſit. quæſt. 15. & ſeqq. vſque ad quæſt. 31. pleniſſimè, vt ex ſequentibus colligitur.

Reſtit. in integr. an poſſit tolli aliqua lege, vel ſtatuto? q.15. num.5. & 13

Reſtit. vbi non datur aduerſus aliquem actum, non datur aduerſus alium actum, ſi per hoc veniret reſcindendus actus, aduerſus quem lex prohibet reſtitutionem dari, num.15

Reſtitutio ex vno edicto, ſi prohibeatur, non intelligitur prohibita ex alio, ibid.

Reſtitutio in integrum ſi prohibetur in principali, non dicitur prohibita in incidenti, num.18

Reſt. non conceditur aduerſus id, quod directè reſtitutionem extinguit, num.14

Reſtitutio prohibita aduerſus diffinitiuam, non dicitur prohibita aduerſus interlocutoriam, num.19

Reſtit. vbi in aliquo caſu prohibita eſt, exceptio nullitatis non dicetur ſublata, num.20

Reſtit. ita demum tollitur à ſtatuto, ſi concurrant ea omnia per quæ ſtatutum vult eſſe ſublatum hoc remedium, num.21

Reſt. non poteſt auferri à recognoſcentibus ſuperiorem, nu.22.

Reſtit. pupillorum doli incapacium non poteſt ſtatuto tolli, num.24

Reſtitutio à ſtatuto prohibita, non dicitur prohibita incidenter petiti, num.26. & 27. vbi declaratur.

Reſtit. ſimpliciter prohibita à ſtatuto, non intelligitur prohibita, ſi minor agit de damno vitando, num.28

Reſtit. prohiberi non poteſt in caſu enormiſſimæ læſionis etiam ob dolum præſumptum, num.29

Reſtitutionis prohibitio ſtatutaria, non extenditur vltra territorium, num.30

Reſtit. an prohibita ſit in aliquo caſu ex eo, quia ibi prohibita eſt appellatio? q.15. num.31

Reſtit. in integr. non eadem de cauſa conceditur, qua appellatio, num.33

Reſtit. an prohibita dicatur prohibita exceptione? ibid. nu.34

Reſtit. in integr. exceptio eſt, num.35

Reſtit. non poteſt proponi per viam exceptionis niſi incidenter, num 36

Reſtit. non intelligitur prohibita, licèt prohibitum ſit aliquod remedium, ſub quo generaliter loquendo reſtit. comprehendatur, ibid.

Reſtit. an dicatur prohibita, prohibita actione in eo caſu? nu.38

Reſtit. an dicatur prohibita vbi lex pleniſſimam ſecuritatem præbet? num.42

Reſtit. an dicatur prohibita quando prohibitum eſt reclamari, ſupplicari, recurri, vel alio modo contrauenire, per verba prægnantia? num.44. & 46

Reſtitutio nunquam intelligitur prohibita, niſi vbi ſpecialiter prohibeatur, num.45

Reſtit. an dicatur prohibita ex eo, quia lex in ſua diſpoſitione comprehendit minores 25. annis? num.58. 59. & 60

Reſtit. quomodo denegetur contra ſtatutum declaratur, nu.60. & ſeqq.

Reſtit. prohibita in caſu enormis læſionis, an dicatur prohibita in caſu enormiſſimæ? num 67

Reſtitutioni qui renunciauit in caſu enormis læſionis, reſtituitur in caſu enormiſſimæ, num.69

Reſtit. an dicatur prohibita ſi ſtatutum eo caſu velit minores haberi pro maioribus? num.73

Reſtitutio vbi ceſſat, plerunque nullitas non ceſſat, num.75

Reſtit. prohibita dicitur ſi ſtatutum minoris ætatem abbreuiet, num.75

Reſtitutio an dicatur prohibita ſi ſtatuto caueatur, quod contractus factus à minore 18. annis valeat? ibid. num.71

Reſtitutio an ſit prohibita, ſi ſtatutum diſponat, quod maior viginti, ſit maior vigintiquinque? num 84

Et quid ſi diſponat, quòd maior 18. annis poſſit contrahere ſine interuentu curatoris, num.85

Et quid ſi diſponitur, quod ſit ratum quod fit à minore. nu.86

Reſtitutio non excluditur per actum ratificationis, num 88

Reſtitutio non dicitur prohibita ex eo, quod Princeps ex certa ſcientia confirmet actum à minore celebratum, num.89

Reſtitutio an prohibita intelligatur ex vtroque edicto, quando ſimpliciter prohibita eſt prohibita? ibid. nu.90. 91. & ſeqq. vbi plenè diſtinguitur.

Reſtitutio non datur contra ſtatutum legis, vel naturæ, vt dicit Bal. num.94

Reſtitutio an ex eo denegetur, quod aliàs à iudice denegata fuerit? q.16. num.1. & limita, num.8. & ſeqq.

Reſt. ad reſtitutionem petendam non datur ob circuitum euitandum, ibid. num.4

Reſtitutio an denegetur ex eo, quod aliàs fuerit denegata tam ſi petatur contra contractum, quàm ſi contra ſententiam? numero 7

Reſt. an denegetur ſi non expreſſè denegata fuit, non tamen filio conceſſa? num.8

à Reſtitutione denegata appellari poteſt, & quando, nu.12. & ſeq. & vide appellatio.

Reſt. poteſt peti aduerſus omiſſam appellationem iſtam, num.15. vel non proſecutam, num.16

Reſtit. ſemel denegata non ſuper eodem, ſed ſuper diuerſis capitulis, an impediat reſtitutionem in integrum? num.20

Reſtit. in integr. ſemel denegata quando ex noua cauſa concedatur, & quæ dicatur noua cauſa, num.26. & ſeqq. vſque ad num.34

Reſt. in integr. an denegetur ex eo, quia ſemel obtenta fuit in eodem articulo? num.34. & ſeq. & exemplum, num.37

Reſt. an denegetur ſi petatur contra reſtitutionem iam obtentam? num.43. 46. & 47

Reſt. an denegetur ex eo, quod contra petentem adſit præſumptio iuris, & de iure? num.49

Reſt. ex clauſula generali an tollatur per concurſum actionis doli? quæſt.17. num.6

Reſtitutio non datur, quæ datur præſenti contra abſentem cum remedio l. vt perfectius. C de annal. exceptio. num.9

Reſtitutio non datur illi, qui de facto poteſt ſibi prouidere, numero 23

Reſtitutio non datur aduerſus teſtamentum, quia mutari poteſt, num.34

Reſtitutio ex clauſula generali an impediatur per concurſum reſtitutionis ex edicto minoris? q.17. num.40

Reſtitutio qualibet an impediatur propter concurſum remedij? num.44

Reſtit. ex edicto maiorum, an ſit remedium ordinarium? numero 45

Reſtit. an impediatur ex eo, quia per ipſum actum nullum præiudicium fiat? num.51

Reſtit. an ceſſet quando actus licèt præiudicialis ſit, eſt tamen nullus? num.62

Reſtit. an ceſſet ex eo, quia competat ipſi læſo actio aliqua? n.72

Reſtitutio in integrum quoque dicitur actio, numero 73 & numero 75

Reſtitutio per concurſum remedij ordinarij quare impediatur, num.74

Reſtitutio an ceſſet ex eo, quia appellari poteſt? num.81

Reſtit. ad appellandum non datur, donec appellari poteſt, numero 90

Reſtitutio an denegetur ei qui moram purgare poteſt? nu.92

Reſtit. an ceſſet ex eo, quia læſus eſt tutus ope exceptionis? numero 95

Reſtitutio eſt plenius remedium, quàm exceptio, num.98

Reſtitutio an ceſſet quando per eam ſit plene prouidetur, ſicut per remedium ordinarium? num. 105. & 108
Reſtit. an ceſſet quando læſus eſt tutus ope replicationis? numero 106
Reſtit. an ceſſet, ex eo quia competit remedium ſupplicationis? num. 108
Reſtit. an ceſſet, ex eo quia competit remedium l. 2. C. de reſcind. vend. num. 111
Reſt. an ceſſet quia competit remedium miſſionis ex primo, vel ſecundo decreto? num 114
Reſt. vbi ceſſat propter remedium ordinarium, an poſſit ſaltem cum illo cumulari? num. 107
Reſtitutionem qui intentat, an dicatur approbare contractum alias nullum? num. 120
Reſtitutionem an poſſit petere qui ſuccubuit in remedio ordinario? ibid.
Reſt. an denegetur ex eo, quia venit petenda contra perſonas, quibus debetur reuerentia? quæſt. 18. num. 1. & 9. num. 10. 13. & 17
Reſt. an detur contra patrem? num. 6
Et an contra patriam? num. 7. & rurſus num. 18. 19. 20. 21. 22. & 23
Reſt. datur contra factum patris, licet non contra patrem, num. 15. & 16
Reſt. non denegatur vbi aliàs denegaretur, ſi cauſa ſit nimis grauis, num. 26
Reſt. ex edicto minorum eſt de iure ciuili ex ſpeciali priuilegio, num. 28
Reſtit. minoris an ſit ſublata per l. bene à Zenone. C. de quadr. præſcript.
Reſtitutionis petendæ tempus, & de materia eius plenè, per totam hanc quæſtionem & ſequentem, ex quibus colliguntur infraſcripta, & alia in verſic. tempus. q. 19. nu...
Reſtitutio non plus reſtituit quam læſio abſtulerit, num. 7
Reſtitutio ad minus tempus fieri non debet, num. 8
Reſtitutio intra quantum tempus terminari debeat, num. 38
Reſtitutio in integrum intra quod tempus peti debeat quando læſio eſt in minori tempore quadriennio, num. 39
Reſtitutio concedi debet ita vt non ſit neque damno, neque lucro, num. 40
Reſtituendus ex clauſula generali ad adeundum hæreditatem quam ob ignorantiæ defectum adire non potuit intra annum deliberationis, poterit infra illum annum petere reſtitutionem, num. 43
Reſtitutio intra vnam diem peti debebit ſi intra vnam tantum diem læſio conſiſtat, num. 44
Reſtitutio ad appellandum debet peti infra decem dies, num. 46
Reſtitutio quæ datur eccleſiæ ſemper intra quadriennium peti poterit, num. 47
Reſtitutio quæ datur ex miſericordia à principe poteſt peti infra tantum tempus quantum viſum fuerit principi, num. 48
Reſtitutio an elapſo quadriennio ita excluſa dicatur vt nullatenus amplius peti poſſit? num. 49
Regula quòd ſic. cum limit. pluribus, quæ ſequuntur ſub nu. 50. & ſeqq. vſque ad num. 64
Et an vbi adeſt enormiſſima læſio? num. 66
Reſtitutionis petendæ tempus quando incipiat currere, & quomodo ex inde currat, quæſt. 20. per totum pleniſſimè vbi hæc materia tractatur.
Reſtitutionem competentem quod tollere poteſt, poteſt multò magis tollere competituram, ibid. num. 18
Reſtitutio non datur ei qui poterat facere quominus læderetur, & tamen paſſus eſt lædi, num. 20
Reſtitutionis moleſtia & periculo quod nemo vnquam tutus ſit inciuile eſt, num. 29
Reſtitutio Reſtituit actionem priſtinam pro toto eo tempore, quod competiiſſet, ſi non fuiſſet impedimentum. q. 21. nu. 17
Reſtitutionis exemplo ad Reſciſſorias actionem non valet conſequentia, quo ad illas perpetuendas. ibid. num. 28
Reſtitutio in integrum non perpetuatur litis conteſtatione, numero 26
Reſtitutio an ceſſet ex eo, quod actui celebrato à minore, vel Eccleſia, interuenerunt eorum tutores, vel curatores? &c. q. 22. per totum, vbi de hac materia pleniſſimè.
Reſtitutio ex clauſula generali, an penitus ſubſidiaria ſit? ibid. num. 27
Reſtitutio ex capite abſentiæ non datur priuilegio perſonæ, ibid. num. 28
Reſtitutio an ceſſet ex eo quòd minor contraxit per procuratorem? num. 34
Reſtitutio an ceſſet quia actui præſentia conſanguineorum interuenit? num. 42
Et an ſi amicorum præſentia interuenit? num. 47
Et quid ſi patris, num. 43. & 44
Et quid ſi Principis, num. 49
Et quid ſi iudicis, vel decretum eius, num. 57. & ſequentibus plenè.
Reſtitutio an ceſſet ex eo quia minor fuit legitimè defenſus in iudicio? num. 71
Reſtit. in integrum an ceſſet ex eo quia malitia minoris ſuperat ætatem? & de hac materia plenè q. 23. per totum.
Reſtit. non datur minori niſi concurrentibus his duobus, & quod læſus ſit, & quòd hoc acciderit vel fragilitate propria, vel dolo aduerſarij, num. 27
Reſtitut. an ceſſet ob impetrationem veniæ ætatis, & de hac materia plenè, ibi.
Reſtit. ab impetratione veniæ an detur, & an trahatur ad actus poſtea factos? num. 45. & 46
Reſtitutio an impediatur ex eo quod minor maximum numerum filiorum habeat? num. 58
Reſtitutio an & quando impediatur quia minor ſe maiorem dixit? q. 24. per totum. vbi de hac materia pleniſſimè.
Reſtit. an & quando ceſſet, quia minor actum ratificauit, & approbauit? q. 25. per totum.
Reſtitutionem qui petit dicitur ex hoc ipſo approbare contractum, ibid. num. 17
Reſtitutionem non amittit qui communi iure vtitur, dum aliquid facit, num. 18
Reſtitutionis beneficium quomodo amittatur renunciatione. q. 26. plenè per totum.
Reſtit. an impediatur, ex eo quod res non ſit amplius integra? num. 35
Reſtitutio quando impediatur ex eo quia impedimentum fuerit affectatum. q. 27. per totum plene.
Reſtit. an & quando denegetur impedito, ex eo quia proteſtationem omiſit? quæſt. 28. vbi an & quando ei neceſſaria, vel vtilis ſit proteſtatio.
Reſtitutio ex clauſula generali datur impeditis neceſſitate, non autem negligentibus, ibid. num. 47
Reſtit. an impediatur ex eo quia impeditus procuratorem in ciuitate reliquit? q. 29. per totum.
Reſtit. præſentis contra abſentem, & è contra regulatur eodem modo in eodem caſu, ibid. num. 9
Reſtit. ex clauſula generali quando datur alicui, non datur niſi in ſubſidium ceſſante remedio ordinario, num. 15
Reſtit. ad appellandum datur abſque eo, quòd diſcutiatur an procurator ſit ſoluendo, vel ne, qui appellare neglexit, num. 21
Reſtit. an impediatur ex eo quia abſens, vel impeditus quoquomodo, procuratorem in ciuitate non reliquit, per quem defenderetur? q. 30. per totum pleniſſimè.

QVOMODO RESTITVTIO in integrum in iudicium deducatur. q. 31. & ſeqq. pleniſſimè vſque ad quæſt. 41. in quibus agitur, de ijs quæ in iudicio fienda ſunt ad reſtitutionem obtinendam.

Reſtit. an à iudice concedi poſſit ex officio ſuo abſque eo quòd iudicio petatur? q. 31. num. 1. 7. 8. 9. & 10

Digitized by Google

Reſt. in integ. an peti poſſit per alias perſonas, quàm per principalem, & in primis, an per tutorem, vel curatorem? ibid. num. 26. 27. 28. 29. & 30

Reſt. an peti poſſit per ſindicum vniuerſitatis corporis, vel collegio abſque ſpeciali mandato? num. 31

Reſtit. an peti poſſit a conſanguineis pro conſanguineis? num. 36. 37. 38. & 39

Reſt. an peti poſſit à patre pro filio abſque ſpeciali mandato? num. 40. 41. & 42

Reſt. ita debet concedi filiof. vt illi proſit, non autem patri eius, num 43

Reſtit. an poſſit peti regulariter per procuratorem, num. 44. 45. 46. & 47

Reſt. an peti poſſit regulariter abſque ſpeciali mandato per procuratorem? num 48. 55. & ſeqq. vſque ad num. 68. vbi plenè.

in Reſt. in int. habet locum reconuentio, ſiue Reputatio, num. 49

Reſtitutionem petens non dicitur contrauenire actui, aduerſus quem petit reſtitutionem, num. 50

Reſt. an poſſit peti abſque ſpeciali mandato quando incidenter petitur, nu. 68. & 81

Reſt. in int. quando requirit ſpeciale mandatum, an requirat etiam in induiduo? nu. 71

Reſtitutio an poſſit peti contra procuratorem aduerſarii? num. 80

Reſt. an poſſit peti contra tertium poſſeſſorem? nu. 85. 87. 88. 89. 90. 91. 92. &c. vſque ad num. 97. vbi diſtinguitur plenè, & vide.

Reſtitutio in integrum dicitur in rem ſcripta, num. 86

Reſt. an intentari poſſit contra patrem, vel dominum eius à quo læſio prætenditur, ſeu proceſſit? num. 97

Et an contra fideiuſſorem eius, nu. 99. 100. & 101

Reſt. in int. coram quo Iudice peti debeat, pleniſſimè tractatur q. 32. per totum.

Reſtitutionem iuſtitia, quibus caſibus princeps ſolus concedere poſſit. num. 31. 32. 33. 34. 35. &c. vſque ad num. 40

Reſt. habet etiam coerctionem realem, & perſonalem, nu. 43

Reſtitutionis cauſa an compromitti poſſit? num. 69

Reſt. cauſa ſi incidat an poſſit cognoſci a iudice cauſæ principalis? num. 75

Reſt. in int. per viam actionis peti non poteſt, ſed tantum per officium iudicis, num. 84

de Reſt. in int. tranſigi poteſt. nu. 93

Reſtitutionis cauſa an compromitti poſſit ſtante ſtatuto, quòd cauſæ compromittantur? num. 95

Reſtitutio, in quibus caſibus ab inferioribus à principe cognoſci non poſſit, num. 99. & ſeq. vſque ad num. 104

Reſt. in integ. an peti debeat coram iudice actoris, vel rei? nu. 104. & ſequen. vſque ad num. 118. vbi plenè vide. & quæſt. 15. num. 39

in Reſtitutionis cauſa decidenda an attendatur ius actoris, vel rei? num. 118

Reſt. an coram iudice eccleſiaſtico peti debeat, quando cauſa vertitur inter laicum, & clericum? num. 121. 122. & ſeq. vſque ad num. 131. plenè.

Reſtitutionem aduerſus propriam ſententiam an quilibet iudex poſſit concedere, & qui non? a nu. 131. vſque ad num. 143

Reſtitut. an poſſit concedi contra ſententiam ſuperioris? numero 143

Et an aduerſus ſententiam iudicis æqualis? num. 151

Reſtitutione an quilibet poſſit contra ſententiam delegati à principe? num. 153

Reſtit. a ſententia vicarij Epiſcopi, tantum coram Epiſcopo peti poteſt, num. 156

Reſt. an poſſit peti coram eo iudice, qui reſt. in int. conceſſit? num. 158

de Reſcindendi iudicio, id eſt, de reſt. in int. Iudicio, & de reſciſſorio, id eſt, de actione reſciſſoria, & de materia vtriuſque, agitur plenè q. 33. per totum.

Reſcindens, & Reſciſſorium iudicium in quo differat, num. 5

Reſtit. in integr. quando neceſſaria ſit pro recuperatione rei ſuæ, num 4. 5. 6. & 7

Reſt. in integ. an poſſit per viam exceptionis proponi poſt quadriennium elapſum? num. 23

Reſtitui qui ſibi rem petit ex eo, quia læſus eſt, an intelligatur petere prævia reſtitutione in integrum? num. 26

per Reſtitutionem in integrum an poſſit recuperari res abſque reſciſſoria actione? num. 27. & ſeq. vſque ad num. 33

in Reſtit. in integr. quomodo libellus formari debeat, num. 33. & ſeqq.

Reſtitutio in integrum, & Reſciſſoria actio, an, & quando in eodem libello cumulari poſſint, plenè num. 36. & ſeq.

Reſtit. in integr. an obtineri poſſit abſque eo, quod adeatur iudex? quæſt. 34. num. 1

Reſtitutio an obtineri poſſit abſque eo, quòd petatur? num 2

Reſtit. in integr. iudicium an ſit petitorium, vel poſſeſſorium? num. 5

in Reſtitutionis iudicio an noua inſtantia opus ſit? num. 8. & ſeq. cum limit.

Reſtitutio an poſſit incidenter peti? num. 16. vſque ad num. 22

Reſtit. dicitur pluribus modis incidenter peti, num. 22. & ſeq. vſque ad num. 27

in Reſtitutionis iudicio an regulariter cauſæ cognitio neceſſaria ſit? num. 29 34. 36. & ſeq.

Reſtitutionis iudicium non ſummarium eſt, ſed ordinarium, num. 31

Reſtit. in integr. decretum dicitur, num. 33

in Reſtitutionis iudicio, an ſit neceſſaria citatio partis, & quando? plenè a num. 39. vſque ad finem quæſtionis plenè.

Et qui citari debent, & quomodo plene, ibid. num. 51. & ſeq.

Reſtitutionis in integrum cauſa an libellum requirat, & qualem? plenè hac q. 35. per totum.

Reſtit. in integr. an poſſit peti per viam exceptionis, vel replicationis? ibid. num. 36

Et quomodo an principaliter, vel incidenter? num. 38. 39. & ſeqq.

Reſtitutio in integrum, an requirat litis conteſtationem? plenè. q. 34. & vide conteſtatio litis.

Reſtit. in integr. dicitur peti incidenter quando præparatoriè petitur nu. 60. & alijs modis. num. 62. 63. 64. & 67. vide.

Reſtit. in integrum eſt præparatorium iudicij reſciſſorij, numero 61

per Reſtitutionem nunquam petitur propriè aliquid dari vel fieri, ſed reponi in priſtino ſtatu, num. 75

Reſtit. non arguit errorem iudicis, ſed partis. nu. 78. & q. 39. num. 34

in Reſtitutionis in integr. iudicio, quæ probanda ſint. plenè agitur q. 36. & ſeqq. plenè, & in verbo, læſio, & in verbo, Ætas, & in verbo, impedimentum, vbi de horum probatione agitur.

Reſt. non datur aduerſus Præſumptionem iuris, & de iure. q. 36. num. 5

Reſtitutionis merita vbi probari non poſſunt dicitur deficere hoc remedium non ob defectum reſtitutionis, ſed probationis. num. 8

Reſtitutionem petens debet allegare cauſam quare petat, numero 14

in Reſtitutionis iudicio omnia ea regulariter probanda ſunt ſine quibus regulariter reſtit. obtineri non poteſt. quæſt. 38. num. 30

Reſtitutionis in integrum petendæ tempus elapſum non eſſe quis probare debeat. q. 39. num. 1. vſque ad num. 15

Reſtitutionem qui petit, an probare debeat quòd res iure dominij, vel poſſeſſionis ad eum ſpectat? num. 7

Reſtitutio in integrum non habet ſe, vt præparatorium ad reſciſſoriam actionem, ſed vt cauſatiua illius, num. 17

Reſtitutionis iudicio, qua ſententia feratur, plenè q. 40. & quid continere debeat, num 9

Reſtitutionis iudex an poſſit pronunciare ſuper meritis cauſæ principalis? num. 11

Reſtit. an dicatur conceſſa quando fuit incidenter petita, & in negotio principali ad fauorem eius pronunciatum fuit? numero 12

Reſtitutio produci debet, & quando non, num. 21

Reſt. an dicatur conceſſa, quando dictum eſt in Reſcripto, in integrum reſtituatur? num. 22. 23. & 24

De effectibus Reſtitutionis in integrum, plenè agitur à q.41.vſque ad 50. incluſiuè.
Reſtitutionis in integrum effectus, antequam petita ſit. quaſt.41. num. ...
Reſtitutio an aliquid operetur antequam petita ſit? nu.1.& 9
Reſtitutionem qui obtinere poteſt non dicitur re excluſus? ibid. num.2
Reſtitutionis ſpes vendi poteſt, num.3
Reſtitutio quæ iure ſpeciali conceditur non eſt in conſideratione, donec non eſt obtenta. num.8
per Reſtitutionem quod recuperari poteſt, an poſſit dici de patrimonio noſtro? num.12.& q.61.num.49
is à quo per Reſtitutionem res euinci poteſt. an interim dicatur eſſe in bona fide, ita vt præſcribere poſſit? num.15
Reſtit. antequam petita ſit an aliquid operetur, quo ad effectum l.poſt rem. ff.de tranſact. num.18
ſpes Reſtitutionis in integrum, an impediat ſubſtitutum vulgarem? num.24
Reſtit. poteſt conſiderari prout ex tunc, & prout ex nunc, & quomodo declaratur. num.23
per Reſtitutionem in integr. quod recuperari poteſt, an compenſari poſſit? num.29.& 34
per Reſtitutionem quod recuperari poteſt, poteſt dici naturaliter debitum, ibid.
per Reſtitutionem quod recuperari poteſt, an poſſit dici abeſſe à bonis noſtris? num.31
in Reſtitutione in integr. idem eſt ipſo iure deberi, & cum effectu deberi, num.33
per Reſtitutionem in integr. quando res ab aliquo euinci poteſt, an ille faciat interim fructus ſuos, num.36
Reſtit. in integr. competens minori, an operetur quòd ille poſſit interim rem præſcribere? num.41
Reſtitutionis in integr. effectus poſt quam petita eſt, ante verò quam obtenta ſit. plene q.42.& 43. per totum, & aliqua notabiliora ſubijciuntur.
Reſtitutione in integr. pendente an aliquid alienari poſſit? quaſt.42.num.10.& ſeqq.
Reſtitutionis petitio dicitur litem introducere, num.12.& 19
Reſtitutione pendente, an impediatur executio inſtrumenti? ibid.num.22
Reſt. ad appellandum debet peti coram eodem iudice qui ſententiam tulit, num.21
Et an interim impediat executionem ſententiæ? nu.32.& ſeqq. plenè.
Reſtitutione in integrum pendente, an impediatur executio ſententiæ, pleniſſime quaſt.43. per totum, vbi vide regulam, quòd ſic, cum innumeris limit. & declarationibus & articulis dubijs.
Reſtitutio non præſupponit ſententiam nullam. ibidem, num.25
Reſtitutio quæ pendet ex mera gratia principis dicitur euentus impoſſibilis, ſeu difficillima, num.31
Reſtitut. in beneficialibus datur quandoque etiam ex iuſtitia, num.33
Reſtitutionis in integr. effectus poſt quam obtenta eſt, num.44.& quaſ.ſeqq. vſque ad quaſ.51.
Reſt. an ſemper reſtituat tantum quantum abſtulit læſio, & in ſpecie quando ius eſt alteri quæſitum, & res non eſt integra. q.44. per totum.
Reſtitutio datur contra regulas iuris communis, declaratur nu.2.& 3. remiſſiuè.
Reſtitutio in integrum an & quando extendatur ad acceſſoria vltra ipſam ſortem principalem. q.45. per totum. & quaſ.62. num.38.& 39
Reſtitutio in integr. quando petitur an fructus vnà cum ipſa re principali peti poſſint? num.4
Reſtitutionis ſententia continet, vt etiam fructus reſtituantur, num.2
in Reſtitutione in integr. an alia acceſſoria quoque petita intelligantur? num.6
Reſtitutio in integr. an extendatur etiam ad fructus interim ab aduerſario perceptos, plenè ibi à num.14. vſque ad num.34. vbi diſtinguuntur caſus, & articuli.
Reſtitutio antequam petatur non eſt in conſideratione, num.19.& num.22
Reſtitutio non debet dari cum damno alterius, num.30
Reſtitutio non extenditur ad acceſſoria quando illa venirent reſtituenda odio & culpa ipſius poſſeſſoris, num.23
Reſtitutio conceditur quandoque poſt quadriennium tranſactum non ſolum ex gratia, ſed etiam ex iuſta cauſa, num.34
Reſtitutio in integr. an extendatur etiam ad vſuras, num.35
Reſtitutio an detur ad vſuras male promiſſas, vel ſolutas, numero 36
Reſtitutionis auxilio quemadmodum recuperari poteſt ipſa res principalis, an & vſura quoque recuperari poſſint? num.40
Reſt. in int. an extendatur etiam ad intereſſe tam lucri ceſſantis, quam damni emergentis? num.41
Reſtitutio in integrum, an proſit litis conſortibus, ipſius reſtituti? q.46. plenè per totum.
Reſtitutio in integrum pro alio peti non poteſt, abſque ſpeciali mandato, ibid. num.4
Reſtitutio quando competit litis conſortibus, an iſti litis conſortes teneantur noua petitione illam petere, & cuius nomine petere debeant? num.28
Reſtitutio in integrum, quæ competit hæredibus inſtitutis, an proſit, & fideicommiſſarijs, & ſubſtitutis? num.29
Reſtitutio in integrum, an proſit illis pro quibus minor aliquid geſſit? num.31
Reſtitutio non prodeſt ipſis principalibus pro quibus minor fideiuſſit, num.32
Reſtitutio an proſit illis, qui potuerunt reſtitui cum minore, & noluerunt? num.35
Reſtitutio in integr. an proſit aduerſario ipſius minoris, & quomodo eum quoque in priſtinum ſtatum reponat plenè. q.47. per totum.
Reſtitutio an reponat aduerſarium in priſtinum? num.1
Reſtitutio, neque damno, neque lucro eſſe debet, num.2
Reſtitutio dicitur reſtituere omnia iura, tam actiuè, quàm paſſiuè, num 6
Reſtitutio non opponitur ratihabitioni, num 10
Reſtituto minore aduerſus venditionem, an ante omnia debeat reſtitui pretium ipſi emptori, num.11.& ſeqq.
Reſtituto minore aduerſus venditionem, vel permutationem, vel dationem in ſolutum, vel quid ſimile, an aduerſarius recuperet expenſas factas in ea re? num.26.& ſeqq.
Reſtitutio nihil operatur quo ad ea, quæ non procedunt immediatè ex cauſa ipſius læſionis, num.42
Reſtituto minore aduerſus ſententiam, an aduerſarius intelligatur reſtitutus ab ijs quæ in illa ſententia contra ſe faciunt? num.47
Reſtituto aliquo ad producendos nouos teſtes, vel inſtrumenta, an aduerſarius eius ad idem reſtitutus intelligatur? numero 50
Reſtitutio quando prodeſt ipſi aduerſario, an proſit illi etiam contrahentes poſſeſſores? num.55
Reſtitutio minoris, an proſit aduerſario quando cauſa læſionis ſuæ non procedit immediatè à cauſa propter quam reſtituitur minor? num.65
Reſtitutio in integr. minoris, an & quando proſit fideiuſſoribus eius plenè? q.48. per totum.
Reſtitutionis beneficium, an ſit perſonale, vel reale? num.5.& q. ſeq. num 4.& 6
Reſtitutionem in integr. qui petit non dicitur propterea non ratum habere, num.6
per Reſtitutionem in integr. an tollatur penitus minoris obligatio principalis? num.9
Reſtitutionis in integr. beneficium quare tranſeat in hæredem, & non in fideiuſſorem, num.10
Reſtitutio minoris, quando proſit hæredibus ſuis, quando aliquo modo ratum habuerunt id quod ipſe geſſit, num.29.& quæſtione ſeq.
Reſtitutio minoris an proſit Laudatori, Approbatori, vel Promiſſori? num.44
Reſtitutio an proſit illi qui promiſit, quòd minor nullo modo contraueniet, num.47

Reſtitutio minoris, an proſit ei qui promiſit, quòd minor ratum habebit? num.49
Reſtitutio in integrum, in caſibus quibus prodeſt fideiuſſori, an proſit ſi ipſe minor noluerit beneficio reſtitutionis? num.80
Reſtitutio quando prodeſt fideiuſſori, an illi neceſſaria ſit noua reſtitutio, an illa quæ obtenta fuit a minore ſufficiat? nu.82
Reſtitutio minoris prodeſt fideiuſſori in iudicijs, num.83
Reſtitutio in integr. an proſit patri ipſius minoris quando à filio obtenta fuit? q.49. num.
Reſtitutio an concedi poſſit? ibid. num.15
An alienari vel vendi? num.22
Et an habeat locum Retractus in hoc iure vendito? num.23
Reſtitutio in integrum, an & quando tranſeat ad hæredes & quos hæredes, & an in fiſcum? plenè q.50. per totum.
Reſtitutionis beneficium, an & quando dicatur Reale, vel Perſonale? num.4. & ſeqq.
Reſtitutionis ſpes dicitur eſſe in patrimonio ipſorum authorum, num.11
Reſtitutionis beneficium, an tranſeat ad ſubſtitutos ipſius læſi? num.26
Reſtitutio an detur ſubſtituto pupillari? num.30
Reſtitutio an tranſeat ad ſubſtitutum fideicommiſſarium? num.34. & ſeqq.
Reſtitutio an tranſeat etiam in ſucceſſorem ſingularem? nu.39
Reſtitutionis beneficium, an tranſeat in fiſcum? num.42
Reſtitutionis beneficium tranſit ad ſucceſſores. num.46
Reſtitutio an tranſeat in hæredem quando minor non poterat reſtitui ex aliqua cauſa, quæ ceſſat in hærede eius? num.48
Reſtitutio an competat hæredi quando læſio non erat completa in vita ipſius defuncti, ſed per mortem completa eſt, & de materia l. poſterius. ff. de acquir. hæred. num.52. & ſeqq. plenè hac eadem quæſt. vſque ad fin.
Reſtitutio ex perſona defuncti quomodo cauſatiuè, & quomodo formaliter peti dicatur, num.84
Reſtitutio aduerſus male geſta, an detur maioribus? q.51. nu.1
Et an minoribus? num.2
Reſtitutio an detur minori aduerſus obligationem naturalem? ibid. num.24. & vide minor, & obligatio.
Reſtitutio an detur aduerſus Mutuum, vide Mutuum.
Reſtit. an detur aduerſus Solutionem? vide Solutio. & q.52
Reſtitutio an detur minori aduerſus Depoſitum? vide Depoſitum.
Et an aduerſus commodatum? vide commodatum.
Et an aduerſus pignus? vide pignus.
Reſtitutio an detur minori aduerſus fideiuſſionem, vel ſibi datam, vel a ſe pro alijs factam? vide fideiuſſio. & q.54. n.
Reſtitutio an detur aduerſus acceptilationem? vide acceptilatio, & quæſt.54. num.
Et an aduerſus quietationem, liberationem, & refutationem? ibid. num.56. & 58
Reſtit. an detur aduerſus adoptionem, vel arrogationem? vide adoptio, & q.55. num.
Reſtitutio an detur aduerſus ſtatus mutationem? ibid. n.2. & 5
Reſtit. contra patrem non datur, ibid. num.3. & 7
Reſtitutio non datur contra æquitatem naturalem, num.28
Reſtit. an detur aduerſus manumiſſionem, vel libertatis dationem? vide manumiſſio.
Reſtitutio an detur aduerſus emancipationem? vide emancipatio.
Reſtit. an detur aduerſus emptionem, vel venditionem? vide emptio, & venditio, & q.56
Reſtitutio ceſſat vbi res mutat in totum ſtatum ſuum, ibid.
Reſtitutio an detur aduerſus donationem? vide donatio. q.57.
Reſtitutio an detur aduerſus teſtamentum, vel quamlibet aliam vltimam voluntatem? ibid. num.39. & vide teſtamentum.
Reſtit. an detur aduerſus dotem, vel donationem propter nuptias? vide dos, & q.58. num.
Reſtit. an detur aduerſus matrimonium? vide matrimonium, & q.59. num.
Reſtit. an detur aduerſus ingreſſum religionis, vel ſpiritualia? vide ingreſſus, & ſpiritualia, & q.59. num.
Reſtit. an detur aduerſus conſenſum contractibus aliorum præſtitum? num.1. & 4. & 5. & 6. & q.60
Reſtit. an detur minori aduerſus negotia pro alijs ab eo geſta? &c. vide negotia, & ibi.
Et an aduerſus legati, vel fideicommiſſi oneroſi acceptationem? vide legatum. & fideicommiſſum.
Et an aduerſus tutelæ acceptationem? vide tutela.
Et an aduerſus dignitatis, vel officij acceptationem? vide ſuo loco.
Reſtitutio an detur aduerſus hæreditatis aditionem? q.61. per totum, & vide hæreditas.
Et an aduerſus geſta a curatore bonorū hæreditate iacēte? ibid.
Et an aduerſus hæreditatis repudiationem? q.61. per totum. & vide hæreditas.
Reſtit. ex edicto minorum trahitur etiam ad bona alienata & diſtracta. q.62. num.20
Reſtitutio in integrum eſt in rem ſcripta, ibid. num.20
Reſtit. an & quando detur aduerſus iudicialia? q.63. & ſeqq. pleniſſimè.
Et in primis an aduerſus ceſſionem bonorum? vide ceſſio.
Et an aduerſus male electam actionem, ex his quæ competebant? vide actio.
Et an aduerſus libellum malè conceptum? vide libellus.
Et an aduerſus citationem a ſe non factam? ibid. num.30
Et an aduerſus declinatorias omiſſas? vide exceptio.
Et an aduerſus non allegatum iudicem ſuſpectum? ibid. & vide ſuſpectus iudex.
Et an aduerſus Pronunciam de competentia? ibi, & vide iudex competens.
Et an aduerſus dilatorias omiſſas? vide exceptio.
Et an aduerſus plus petitionem? ibid. num.49
Et an aduerſus ea quæ fiunt in iudicio poſt litis conteſtationem? q.65. per totum.
Et an aduerſus conteſtationem litis? vide lis.
Et an aduerſus poſitiones, & articulos male factos? ibid. nu.3. & vide poſitio.
Et an aduerſus reſponſionem articulis malè factam? ibid. nu.5
Et an aduerſus non data interrogatoria? num.7. & num.48.
Et an aduerſus negationem à ſe in iudicio factam?
Et an aduerſus confeſſionem propriam in iudicio factam? vide negatio, & confeſſio.
Et an aduerſus peremptorias exceptiones omiſſas? vide exceptio, & d.q.85. num.43
Et an aduerſus quartam dilationem non petitam? vide dilatio.
Et an aduerſus præuaricationem aduerſarij? ibid. num.47
Et an aduerſus exceptiones non datas contra teſtes? ibid. num.48. & 93
Et an aduerſus nouos teſtes producendos poſt dicta teſtificata? vide teſtis.
Et an aduerſus omiſſas probationes? vide Probatio.
Et an aduerſus concluſionem in cauſa? ibid. num.80
Et an aduerſus omiſſas allegationes iuris? num.100
Et an aduerſus iuramentum parti aduerſæ præſtitum, vel à ſe ſuſceptum iuramentum? q.66. num.
Et an aduerſus tranſactionem? vide tranſactio. & ibi.
Et an aduerſus inſtantiæ, peremptionem, ſeu deſertionem? vide eremocidium. vide hæc loca, & q.67. num.
à Reſtitutione ſubſidiaria minorum ad ſubſidiariam maiorum valet argumentum, ibid. num.26
Reſtitutio maiorum an detur ex illo edicto in caſu ſpeciali à lege promiſſo, an ex clauſula generali parum refert? ibid. nu.31
Reſtitutio an detur regulariter aduerſus ſententias interlocutorias? q.68. & vide ſententia.
Et an aduerſus primum, vel ſecundum decretum? ibi, & vide Decretum.
Et an detur aduerſus quamlibet ſententiam in poſſeſſorio latam? ibi, & ſententia.
Reſtit. an detur aduerſus appellationem omiſſam? plenè q.69. & vide appellatio.
Et an aduerſus lapſum temporis petendi Apoſtolos? ibid. à medio infra.
Reſtit. an & quando detur aduerſus lapſum primi fatalis? q.70. per totum, & vide fatalia.
Et an aduerſus lapſum ſecundi? q.71. & vide ibid.

Reſtit. an & quando detur aduerſus ſententiam definitiuam? q.72. per totum, & q.73. & ſeqq. pleniſſimè. Et vide materiam extenſam in verbo, ſententia. & ſimiliter de reſtit. aduerſus rem iudicatam, vide ſententia.
Reſtitutionis remedium quando plenius ſit, quàm appellatio. q.72. num.7
Reſtitutio an detur aduerſus laudum? num.43. Laudum.
Reſtitutionem qui petit non dicitur contrauenire, nu.51. ibid.
Reſtitutio an detur aduerſus executionem ſententiæ? num.90
Reſtitutio an detur aduerſus delictum in genere? plenè q.80. & vide delictum.
Et an aduerſus quædam delicta in ſpecie, quæ in committendo conſiſtunt? q.81. & vide ſuis locis.
Et aduerſus ea, quæ in omittendo conſiſtunt. q.82. per totum, & vide hæc delicta ſuis locis.
Reſtit. an detur aduerſus dolum proprium? vide Dolus, & plenè q.83 num....
Reſtit. an detur aduerſus diſtractus? quæſt.82. plenè, & vide ſuis locis.
Et an aduerſus non impletam conditionem ex parte ſua? nu.6. & Conditio.
Et an aduerſus non perfectum opus, quod fieri promiſſum eſt? ibid. num.31. & 46
Et an aduerſus non comparitionem ad pugnandum, iuxta conuentionem cum hoſte factam? num.38
Et an aduerſus licitationem? q.8. & vide licitatio.
Et an aduerſus addictionem in diem? ibi, Addictio.
Et an aduerſus pacem à ſe factam, & iniuriam remiſſam? ibi, & vide Pax, & iniuria.
Et an aduerſus præſtitam cautionem de non offendendo, cautio? num.61
Reſtitutio an detur aduerſus præſcriptiones? plenè quæſt.86. & ſeqq. & vide præſcriptio, vbi pleniſſimè. Vbi etiam an aduerſus lapſum temporis ad redimendum, vel alia faciendum?
Et an detur aduerſus præſcriptionem non completam contra alium? q.87, num.7
Et an aduerſus amiſſionem quaſi poſſeſſionis iurium incorporalium? ibid.
Reſtit. ad lucrum non datur cum damno alterius, ibid. num.28
Reſtit. odioſa neque olim dabatur, neque hodie datur. quæſt.88, num.10
Reſtit. non plus reſtituit quàm læſio abſtulerit, ibid. num.22 Et alibi ſup. & inf. pluries.
Reſtit. an detur aduerſus quælibet neglecta, vel omiſſa? vide plenè q.89. & diuerſis in locis eſt repetitum ſupra & infra.
Reſtitutio an detur aduerſus non denunciatam litem venditori, & amiſſum propterea beneficium euictionis? euictio. & lis. & q.89. num....
Reſtit. an detur aduerſus omiſſum lucrum ex teſtamento alicuius proueniens, ob non impletum præceptum teſtatoris? vide teſtamentum.
Reſtitutio an detur aduerſus non petitas vſuras? Vſura.
Reſtit. an detur aduerſus amiſſam accuſationem? d.q.89.n.20
Reſtit. ex edicto minorum, & maiorum ſunt æquè fauorabiles, quæſt.90. num.20

DE RESTITVTIONE in integrum gratioſa.

de Reſtitutione hæc incipit à q.91. vſque ad finem operis.
Reſtitutionis gratioſæ definitio, q.91. num.1
Reſtit. omnis eſt in priſtinum ſtatum repoſitio.
Reſtit. hæc gratioſa in quo differat à Reſtitutione iuſtitiæ, ibid. num.4
Reſtitutio hæc gratioſa, quare ita nuncupetur, num.5
Reſtit. ſpoliatorum poteſt dici largo modo reſtit. in integr. n.12
Reſuſcitatio mortuorum quoque poteſt dici reſtit. in integr. ibi, num.19
Reſtit. hæc gratioſa quandoque de iure eſt, quod concedatur, q.92. num.5
Reſtituere ad famam quis poſſit plenè. q.92. nu.26. & ſeqq.
Reſtitutum tantum intelligemus, quantum expreſſum fuit. q.94. num.2
Reſtit. in integr. limitata limitatum parit effectum. q.95. nu.4
Reſtitutus ad omnia bona an dicatur etiam ad onera reſtitutus, quando ex gratia reſtitutus fuit? q.97. num.4
Reſtitutio hæc an trahatur ad bona interim alienata? quæſt.5. num.28. & pleniſſimè q.99. per totum.
Reſtit. in integr. quare non ſemper totum contractum reſcindat, num.48
Reſtitutionem petens dicitur actor, & forum rei ſequitur. q.15. num.39
Reſtitutio an detur contra præſcriptionem, quæ currit contra impeditum partim, & partim negligentem. q.20. num.26
Reſtit. gratioſa non poteſt concedi, niſi à Principe non recognoſcente ſuperiorem. quæſt.32. num.29. Sed plenè de veritate. q.92. per totum.

S

SACERDOS *eſt admodum fide dignus. quæſt.37. numero 44*
Sacerdos tenetur abſoluere confitentem remittentem iniuriam, licet nolit peruenire ad actum exteriorem pacis. quæſt.85. num.36
Saluum conductum etiam quilibet inferior à Principe concedere poteſt. q.92. num.19
Scientia non præſumitur, niſi probetur. q.8. num.60. Regula cum fallentijs.
Scientia præſumitur in facto proprio, num.61
Scientia in facto vicinorum præſumitur, num.62. & 63
Scientia eorum, quæ concernunt facta pupilli, præſumitur in tutore, num.64
Scientia præſumitur ex diuturnitate temporis, num.65
Scientia præſumitur in factis notorijs, num.66
Scientia præſumitur vbi præſentia, num.68
Scientia præſumitur vbi factum ex officio ſuo quis ſcire tenebatur, num.69
Scientia præſumitur in eo qui partem facti nouit. ibi, num.70
Scientia præſumitur in eo qui habuit aliquo tempore ſcripturas penes ſe, num 71
Scientia quando regulariter præſumitur, ponitur remiſſiue, ibi, num.72
Scientiæ præſumptio an faciat ignorantiam ſupinam quo ad lapſum quadriennij? q.2. num 47
Scholaris; Scholarium collegium, an iure minorum fruatur? q.3. num.77
Scholares an reſtituantur in integrum ex capite iſtius abſentiæ? q.7. num.121
Scholarium abſentia an dicatur probabilis, & digna prærogatiua, & quare? ibi. nu.122. & nu.123
cum Scholaribus faciliimè diſpenſatur, præſertim in beneficialibus, num.125
Scholaribus ſtudiorum cauſa abſentibus, competunt ea priuilegia, quæ competunt abſentibus cauſa ſui Principis, num.128
Scholarium priuilegia extenduntur etiam ad priuilegia patruorum cauſa abſentium, num.120
Scholares vagabundi an gaudeant hoc priuilegio? num.130
Et an Scholares, qui non intrant ſcholas, ſed otioſè viuunt? num.131
Et an Scholares qui eunt ad ſtudium cauſa lucrandi fructus beneficiorum? num.132
Et an illi qui non ſtudent in ſtudijs approbatis? num.133
Et an Scholares habentes ſtudium in patria? num.134
Et an Studentes ruri, vt author fecit? num.137
Scholaris an gaudeat priuilegio ſupradicto, ſi potuerit dimittere procuratorem, & non dimiſit? ibi, num.141
Scholaris minor annis an reſtituatur in integrum? quæſt.23. num.28
Scholaris emens libros malæ impreſſionis, reſtituitur, ibid. numero 35
Scripturis an ætas probari poſſit? q.37. num.80. vide, Aetas.

Scri-

Scriptura poteſt pro parte acceptari, & pro parte non. quaeſt. 62. num. 55
Securitas vbi promittitur à ſtatuto pleniſſimè, an ibi dicatur prohibita reſtitutio in integrum? q. 15. num. 42
Securus quando quis in iure dicatur. q. 48. num. 75. 76. & 78
Semper exponitur quandoque, id eſt, omni caſu. q. 20. num. 31
Senatus Romanus an poſſit ad famam reſtituere? q. 92. num. 82
Senatus iura Papa ſuſtulit. ibi, num. 86
Senectus quid ſit. q. 2. num. 78
Senibus an detur reſtitutio ex edicto minorum? q. 3. nu. 9
Senibus in delictis parcitur, vel minor pœna imponitur. q. 3. num. 11. & q. 80. num. 109
Senes pueris ſimiles ſiunt, cum decrepiti ſunt, ibi, num. 12. & 14. q. 80. num. 110
Senes a ſenſus diminutione dicuntur, num. 13
Sententia nulla non indiget reſtitutione. q. 17. num. 70
Sententia quando retractanda veniet prætextu falſarum probationum. q. 13. num. 35. & 44. & plenius infra. quaeſt. 78. per totum, vbi locus.
Sententia an ſit nulla prætextu prævaricationis aduocati, vel procuratoris, tria requiruntur, & quæ q. 13. num. 38
Sententia quæ eſt manifeſtè contra ius litigatoris, reſcinditur ex clauſula generali. q. 13. num. 75. & q. 79. num. 9. vbi plenius. & q. 73. num. 79
Sententia lata ſuper cauſa matrimoniali, reſcinditur ope reſtitutionis, ſi adſit læſio. q. 23. num. 78
Sententia ſuper reſtitutione in integrum nulla eſt, ſi poſt quadriennium feratur. q. 19. num. 84. 52. & 95
Sententia conditionaliter lata, tempus petendi reſtitutionem aduerſus illam interim non currit. q. 20. num. 63
Sententiæ plures quando latæ ſunt, hoc quadriennium non currit niſi a die vltimæ ſententiæ. num. 66
de Sententiæ nullitate dum diſputatur, non currit quadriennium aduerſus illam, num. 74
Sententia dicitur per ſe cauſa ardua. q. 30. num. 80
Sententia Papæ non poteſt ope reſtitutionis reſcindi niſi de ſpeciali mandato. q. 32. num. 150
quando Sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicatæ in altero, non admittitur cumulatio. q. 33. num. 38
aduerſus Sententiam in poſſeſſorio latam datur reſtitutio. quaeſt. 34. num. 6. & q. 68. num. 39. & ſeqq.
Sententia lata, extinguitur inſtantia illius iudicij, ibi, num. 44
Sententia lata ſuper ætate an faciat ius inter omnes, quaeſt. 37. num. 116
Sententia, vt faciat ius inter omnes, quæ requiruntur. q. 37. nu. 118. vſque ad num. 124
Sententia lata ſuper ætate licèt ſit interlocutoria, habet tamen vim diffinitiuæ. ibi, num. 124. & q. 78. num. 18
Sententia lata ſuper ætate ex aſpectu tantum, nunquam tranſit in rem iudicatam. q. 37. num. 128
Sententia quomodo poſſit dici iniuſta, licèt non per appellationem reſcindi poſſit, ſed per reſtitutionem in integrum tantum. q. 39. num. 35
Sententia ſuper cauſa reſtitutionis in integrum ferenda, quæ, & quomodo ferri debeat, plenè q. 40. per totum.
Sententia ante lapſum decendium; non meretur executionem. q. 43. num. 90
Sententia quam fert iudex ex officio ordinario, meretur executionem etiam quo ad acceſſoria. q. 45. num. 7
Sententia ſuper libertate concedenda ope reſtitutionis reſcindi poteſt. q. 56. num. 39
aduerſus Sententiam interlocutoriam, an & quando detur reſtitutio minori? plenè q. 68. per totum.
in Sententia reſtitutionis aduerſus lapſum fatalium an debeat exprimi tempus ad quod ſit reſtitutio? q. 71. num. 67
aduerſus Sententiam diffinitiuam an regulariter reſtituatur minor? pleniſſimè q. 72. per totum. vbi regula eum ampliat. & limit.
Sententia lata contra ius litigatoris minoris, etiam non expreſſo errore minoris, iſt ipſo iure nulla. q. 72. num. 2
Sententia ſuper hac reſtitutione aduerſus diffinitiuam, quid continere debeat. num. 89
aduerſus Sententiam diffinitiuam an reſtituatur quilibet maior, ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c.
Et in primis an ex cauſa inſtrumentorum, & iurium noniter repertorum. q. 73. pleniſſimè, & etiam q. 74. & 75. vbi de eadem materia.
Sententia ſuper matrimonio an faciat vnquam tranſitum in iudicatum? q. 73. num. 10. & 14
Sententia lata ad conſilium ſapientis nunquam facit tranſitum in iudicatum. q. 74. num. 38
Sententia lata in contumacem tanquam in confeſſum ex forma ſtatuti, vel conſtitutionum principum nunquam facit tranſitum in iudicatum, ibi, num. 41. & 42
Sententia non poteſt dici nulla ex defectu probationum. quaeſt. 75. num. 34
Sententia lata ex falſis probationibus etiam quibus remedijs retractetur vltra ipſum remedium reſtitutionis in integrum. q. 77. num. 1. & 2. & plenè per totum.
Sententia lata ex falſis probationibus an retractetur ope reſtitutionis regulariter? q. 78. plenè per totum.
Sententia lata ex falſa cauſa an retractetur ex clauſula generali regulariter? q. 79. plenè.
Sententiam nunquam tranſire poſſe in iudicatum abſurdum eſt. q. 79. num. 10
Sententia principis non tollit obligationes naturales. quaeſt. 97. num. 2
Seruus nulla bona retinet. quaeſt. 7. num. 58
Seruitus perſonalis triplex eſt, vera, ficta, & nec vera nec ficta. q. 7. num. 59
Seruiens bona fide nec verè, nec fictè ſeruit & reſtituitur. q. 7. num. 62
Seruus naturalis, verè ſeruus eſt, & non reſtituitur, num. 63
Serui clericorum, eorum priuilegio vtuntur. q. 6. num. 26
Seruis minoribus an denegetur reſtitutio ex eo quod ſerui ſunt? q. 23. num. 1. & ſeq.
ſeruus id quod gerit domini voluntate gerere dicitur, ibi num. 4
Seruus reſtituitur quando deceptus eſt circa libertatis conſecutionem, num. 6
Seruus reſtituitur quando deceptus eſt circa hæreditatem ei cum libertate relictam. ibid.
Seruitutes excepto vſufructu ſunt indiuiduæ. q. 46. num. 16
Seruire qui promiſit, & impeditus fuit, an reſtituatur? quaeſt. 84. num. 37
Serui, & mancipia fiſco acquiruntur per confiſcationem, ſicut cætera. q. 94. num. 13
quo ad Separationem bonorum an reſtituatur minor? quaeſt. 62. num. 22
Simplicitas ex parte læſi, & verſutia aduerſarij faciunt reſtitui etiam maiores. q. 15. num. 14
aduerſus Societatem a ſe contractam, an & quando reſtituatur minor. q. 56. num. 26 & ſeqq.
aduerſus Societatem officiorum an reſtituatur, & quomodo? ibi, num. 50
Sodomia etiam hodie vltimo ſupplicio punitur. q. 81. num. 8
Soluens ſuaſu, & dolo aduerſarij, etiam maior repetit ope reſtitutionis, ſi ſit homo ſimplex. q. 41. num. 5
Soluens cenſum longo tempore ignoranter, ſuccurritur, ibi, numero 22
aduerſus Solutionem factam à minori, an & quando ipſe reſtituatur? q. 52. num. 1. & ſeqq. plenè.
aduerſus Solutionem factam a minore alijs, an & quando ipſe reſtituatur? ibi pleniſſimè.
Soluenti maiori quando condictionis indebiti ſuccurratur. plenè ibi.
Sordes quid ſignificent in iudice. q. 13. num. 60
Speciali iure, quæ conceduntur non ſunt in conſideratione, quomodo procedat. q. 62. num. 6
Spes ſucceſſionis ab inteſtato non eſt in conſideratione. quaeſt. 99. num. 12
in Spiritualibus an & quando reſtituatur minor? quaeſt. 60. num. 20. 24. & 39
aduerſus Sponſalia an & quando reſtituatur minor? quaeſt. 60. num. 12. & ſeq.

Statu-

Statutum requirens conſenſum propinquorum quare non comprehendat minores. q.2.num.33
Statuta licet forenſibus ignorare. q.5.num.92
Statutum excludens fœminas propter maſculos vbique viget, num.99
Statutum excludens fœminas, vel ſimile, quod vigeat paſſim, ſi non viget in ciuitate mea, ignorare mihi licet, quæſt.8.numero 100.& num.143
Statutum de compromiſſis, quod minores etiam ligat, quomodo per hoc non tollat beneficium reſtitutionis. q.15. num.80
Statutum generaliter loquens comprehendit etiam minores, numero 62. & ſeqq.
Statutum Peruſinum declaratur in caſu enormiſſimæ læſionis. quæſt.15. num 62.& ſeq.
Statutum non eſt interpretandum quod velit dare occaſionem delinquendi. ibi.
Statutum prohibitiuum reſtitutionis, non ligat forenſes, nec extra territorium ciues, ibid.
Statuto an poſſit prohiberi reſtitutio in integrum? q.15. plenè, & vide in ver. Reſtitutio.
Statuta de compromiſſis faciendis fiunt vt lites breuiter terminentur, & inuiolabiliter obſeruanda ſunt. q.32. num.29
Statutum loquens de habente rem, non loquitur de eo qui habet ius reſtitutionis ad illam. q.41.num.11
Statutum prohibens exceptiones omnes aduerſus inſtrumentum, intelligitur de friuolis. q.42. num.27
Et de iis, quæ competunt iure communi, non quæ iure ſpeciali. q.42.num.30
Et de iis, quæ ſunt iuris, non quæ facti. q.44. num.29
Statutum vbi cauſat læſionem, ibi non datur reſtitutio, declaratur hoc. q.59. num.33
Statutariæ præſcriptiones an currant ipſo iure contra minores? q.88. num.53
Statuta recipiunt interpretationem reſtrictiuam à iure communi, quòd quis indebitè damnum non patiatur. q.88.num.54
Stipulationum quædam diuiſia noua. q.54. num.60
aduerſus Stipulationem quamlibet an ſuccurratur ipſi minori? ibid.num.59
Studiorum cauſa abſens, an reſtituatur? q.7. num.121
aduerſus Stuprum an ſuccurratur minori? q.81.num.1
aduerſus Subhaſtationem, & venditionem rei ſuæ an ſuccurratur minori? q.53. num.33
Subdelegatus an poſſit in integrum reſtituere? q.72. num.62
Subſtituta vulgari præfertur fideicommiſſarius. q.5. num.4
Subſtitutus vulgaris eſt nobilior, quam fideicommiſſarius. q.5. num.5
Subſtitutiones an firmæ maneant reſtituto minore aduerſus aditam hæreditatem? q.62.num.75
Subſtitutus an admittatur hoc caſu iure ciuili, vel prætorio? numero 105
Subſtitutus vulgaris non fit ſub conditione momentanea, ſed habente tractum ſucceſſiuum, num.108
Subſtitutus an reſtituatur aduerſus aditam hæreditatem ſicut ipſe minor? num.49
Subſtitutus quando adit hæreditatem magno honore afficit teſtatorem. q.63. num.15
Subſtitutus diſtrahit hæreditatem nomine ſuo, creditores verò nomine futuri hæredis. num.16
Subſtitutio vulgaris expirat ſecuta reſtitutione aduerſus repudiationem. num 40
Supplicatio ſemel denegata iterari non poteſt. q.1.num.69
Supplicatio quomodo in genere, & quomodo in ſpecie conſiderari debeat. ibid. num 70
Supplicatio & reſtitutio in quo conueniant, & in quo differant. ibid.num.72
Supplicationis remedium eſt minus ſecurum, quàm remedium reſtitutionis in integrum. q.17.num.110
Supplicationis remedium an faciat ceſſare remedium reſtitutionis? ibid.num.126
Supplicatio non eſt actus iudicialis. q.92. num.3
Supplicatio pendens an impediat interim executionem, ſicut reſtit. in integr. q.120.num.3
Surdis & mutis an detur reſtitutio in integrum, ex edicto minorum? quæſt.3. num.3

T

TACITE ſi aliquid recuſari poteſt, multò magis expreſſè. q.26. num.19
Tempus modicum quomodo intelligatur. q.27. num.23
Tempus appellandi, rigoroſiſſimè procedit. q.28. num.12
Tempus longum, vel breue, quod dicatur circa abſentiam eius, qui procuratorem dimittere tenebatur. q.30.num.42
aduerſus Temporis lapſum an detur reſtitutio abſque alia probatione læſionis? q.36. num.35.& 36
Tempus non poteſt oculis diſcerni. q.37. num.104
Tempus appellandi, vide appellatio.& q.69.
Tempus petendi reſtitutionem in integrum, quod, quotuplex, & c. pleniſſimè q.19.& 20. per totum, & q 44. num.12.& 18
Tempus ad quod petitur reſtitutio, quod ſit. q.19.num.2
Tempus intra quod petitur reſtitutio, quod ſit. ibid.num.3. & quod fuerit olim. num 4.& num.12
Tempus intra quod petitur reſtitutio, an ſit ſemper vniforme, ibid. num.5
Et an quandoque minus quadriennio? num.9. & 10
Tempus ad quod petitur reſtitutio, ſi excedat quadriennium, an totum reſtituatur? num.11
Tempus aliud continuum aliud vtile, num.15.& vtrumque declaratur, num.16. & ſeqq.
Tempus petendæ reſtitutionis, quare de anno vtili ad quadriennium continuum redactum ſit, num.19
Tempus reſtit. an quo ad Eccleſias mutatum ſit? num.22. & an quo ad ciuitates, & c. num.24
Tempus reſtitutionis ex cauſa metus vel doli, biennium eſt, ibi. num.28
Tempus reſtitutionis aduerſus confeſſionem dotis non numeratæ, quod ſit. num.29
Tempus reſtitutionis, quæ datur loco appellationis, quod ſit. numero 31
Tempus reſtitutionis aduerſus non benè aditam hæreditatem, quod ſit, num.32
Et in Francia quantum ſit. num.33
Tempus quadriennij an ſit ſemper vniforme? num.34
Tempus hoc an poſſit purgari a lege, vel ſtatuto? num.65
Et an ex conſenſu partium prorogari poſſit? num.86
Et an a iudice ex cauſa? num.89
Tempus hoc vltra quadriennium quandoque terminari debet. num.92
Tempus hoc quadriennij quando incipiat currere, & quomodo currat poſtquam currere incepit, & an interim aliqua de cauſa retardetur? pleniſſimè agitur q.20. per totum.
Teſtatoris præcepto qui contrauenit ignorans, an reſtituatur? q.82.num.54. & q.82.num.56
Teſtamentum qui facit, non reſtituitur aduerſus illud, quia illud mutare poteſt. q.17. num.13
Teſtamentum de falſo qui accuſauit dicitur agnoſcere ab inteſtato. q.21.num.34
Teſtamentum ſi fiat vltima die decimiquarti anni, non valet, etſi fiat prima die decimiquinti, valet, & quare. q.25.nu.56
aduerſus Teſtamentum vel quamlibet aliam vltimam voluntatem an reſtituatur quiſpiam? q.58.num 39. & ſeqq.
Teſtatoris præceptum qui non implenit & propterea lucrum amiſit an reſtituatur? & c. quæſt.82. num.56. & ſeqq. vbi plenè diſtinguitur.
Teſtamentum eſt negocium quod creditur geri inter hæredem & teſtatorem, num.59
Teſtatoris voluntatem, qui implere promittit pium opus agere dicitur. q 61.num.14
propter Teſtamentum nouiter repertum, an detur reſtitutio? q.74.num.66
in Teſtamentis fit magis larga interpretatio, quàm in contractibus. quæſt.84. num.12
Teſtamentorum inſinuatio quomodo à ſtatutis caueatur. q.89. num 39

Teſta-

Teſtamentum factum à bannito inteſtabili durante banno, an reconualeſcat per reſtitutionem in integrum? q.75.num.12

Teſtamentum noua voluntate indigeat vbi mutatum fuit. quaeſt. 95. num.16.& ſeqq.

Teſtamentum factum valide à filio deportati, an per reſtitutionem infringatur? num.18.& ſeqq. plenè.

Teſtis ſi fuit tempeſtiuè productus, ſed à iudice intempeſtiuè examinatus, poteſt iterum examinari ope reſtitutionis. quaeſt. 13.num.3

Teſtimonij ferendi cauſa qui abeſt, reſtituitur. q.6. num.39

Teſtimonium ferre pro veritate detegenda, an dicatur publicè vtile? num.40

Teſtes in probatione aetatis, quid deponere debeant. quaeſt.37. num.63.& 64. pleniſſimè.

Teſtis deponere debet de his quae ſenſu corporis percipiuntur, num.99.& num 73

Teſtis quid reſpondere debeat, ſi examinetur ſuper probatione aetatis, ibid.num.67.68.& ſeqq.

Teſtium dicta quomodo reprobari debeant in hac noſtra probationis aetatis practica. ibid.num.79

Teſtes habere potuerit aliquis vel ne, dicitur difficilis probationis. q.38.num.47

Teſtis qui iurauit, non poteſt venire contra teſtimonium ſuum. q.65.num.21

ad Teſtes nouos producendos poſt dicta teſtificata, an detur reſtitutio? quaeſt.65. vbi plenè.

propter Teſtes nouiter repertos an & quando reſcindatur ſententia ope reſtitutionis? q.76.num.6.& ſeqq. vbi plenè.

Teſtis an & quando falſitatem dicatur committere in teſtimonio reddendo? q.78.nu.60.61.& ſeq. plenè, & infra prox.

à Tertio aliquo impedimentum cauſatum an ſit iuſta cauſa reſtitutionis? q.13. num.62.& ſeq.

Titulus C ſi min maior fact.lib 2.& Titulus C. ſi maior fact. lib.5. in quo differant. q.25.num.23.& ſeq.

Teſtis qui tempore ſuae infamiae iurauit, ſi poſtea reſtitutus depoſuit, an eius dictum reconualeſcat? q.95.num.25.

Teſtis ſemel infamatus an & quando poſſit amplius teſtificari ſi ex gratia reſtitutus fuit? q.96.num.6

Transfuga an ex capite ſuae abſentiae reſtituatur in integrum? quaeſt.7.num.1

Transfuga quare ſit ita exoſus, & quare non reſtituatur. quaeſ. 7.num.18.& 19

Transfuga & bannitus quomodo differant inter ſe. num.17

Tranſactio facta de fideicommiſſo recepto non reſcinditur à minore, q 41.nu.31. Niſi eſſet impar ſpes fideicommiſſi.nu.32

Tranſactio facta iuſto errore teſtamenti, vel codicillorum ipſo iure retractatur. q.14.num.68

Tranſactionem an approbet minor, ſi maior factus aliquid obſeruat de ea? q 25.num.63

Tranſactio inita per falſas probationes an & quo iure reſcindatur. q.77.num.55.& q.ſeq num.29.& ſeqq. vbi plenè diſtinguitur.

Tranſactio magis bonam fidem requirit, quàm iudicium. quaeſ. 77.num.56

aduerſus Tranſactionem an & quando reſtituatur minor? q. 66.num.16.& ſeqq. plenè.

Tranſactio eſt finis litium, & ideo propter inſtrumenta nouiter reperta regulariter non reſcinditur. q.66.num.16

ad Triremes condemnatus an reſtituatur ex capite ſuae abſentiae? quaeſ.7.num.25

Tributorum ſolutio eſt de iure. q.82.num.31

Turpitudinem ſuam allegans non auditur. q.23.num.25

Tutelae munus effugiunt ij, qui proprijs negocijs ſupereſſe nequeunt nedum alienis. q.6.num.47

ita qui cum Tutore litem perſecutus eſt neſciens mortuum pupillum, an ex hoc reſtituatur aduerſus nullitatem iudicij? q.8. num.50

Tutor ſi fiat ex poſt facto non ſoluendo, an dicatur noua cauſa reſtitutionis? q.16.num.27

Tutoris authoritas & praeſentia, an impediat beneficium reſtitutionis? q.25.num 8

Tutor bene probat aetatem pupilli ſui, q.37.num.46.& 47

aduerſus Tutelae acceptationem an reſtituatur minor? quaeſ 61. num.18

Tutor vel curator an ipſi quoque reſtituantur ad actiones priſtinas, quando minor reſtituitur aduerſus liberationem factam eis? q.83.num.10.& ſeq.

Tyranni mali mores, & iuſtus metus, ſunt iuſta cauſa abſentiae. q.7.num.91

Tyranni metu coactus qui ſoluit, repetit. q 51.num.8.& 15

V

VADIMONIVM quid ſit. q.66. num.2.& 3

Valerij Arrigurij laudes. q.10.num.74

Vaſallus qui propter iuſtum impedimentum non poterat praeſtare ſeruitium domino, reſtituitur vt praeſtare poſſit, &c. q. 98.num.7

Vaſallus non petens inueſtituram infra annum propter iuſtum impedimentum, an reſtituatur? vide inueſtitura.

Vaſalli ſunt qui faciunt feudum, non moenia, vel caſtrum. q. 98.num.3

Venditor, ſi caſu, vel neceſſitate amiſit pecuniam, quam pro retractu paratam habebat, ſi tempus redimendi labatur, reſtituitur. q.14.num.20

Venditio à minore facta an ratificetur per receptionem precij? q.25.num.68

Vendi poteſt reſtitutionis in integrum Spes. q 41. num.3. & in Venditione iſta habet locum retractatus municipalis. ibi nu.4

aduerſus Venditionem an & quando reſtituatur minor, vel eccleſia? q.57.num.8.& ſeq. plenè.

Vendi qualibet res tribus modis ſolet ſecundum vſitatum hominum commercium, num.21

Vendere aliud eſt, aliud vendenti conſentire. q 61. num.2

Venditor ſi fuit à latronibus ſpoliatus, dum pecuniam ad redimendum portabat, an reſtituatur aduerſus lapſum interim tempus ad redimendum. q 86.num.52

Venia an detur etiam aduerſus caſus fortuitos? q 4. num.39

Venia aetatis ab inferiore à principe concedi non poteſt. q.15. num.23

Venia aetatis impetratio eſt aetatis minoris abbreuiatio, ibidem num.79

de Venia aetatis impetratione plenè, q.23. vbi vide per totum.

Verba in dubio interpretari debent, vt plenariam reſtitutionem ſignificent. q.93.num. 12.& 13

Verbum de ſ[illegible]ura obliquum, ſi dirigatur in perſonam loquentis, fit directum. q.34.num.3

Veritatem negare, non poteſt eſſe ſine dolo vero. quaeſt.83. numero 12

Verum tamen negare non eſt delictum punibile de iure ciuili, ibid. num.17

Vicarius epiſcopi contra ſententiam propriam reſtituere poteſt. q.32.num.157

Et à Vicarij ſententia poteſt peti reſtitutio coram epiſcopo, numero 156

Vicarius principis non poteſt reſtituere aduerſus ſententiam principis. q.32.num.159

Et an Vicarius foraneus? ibid.

Vicinus malus an dicatur cauſare tale damnum, vt reſtitutio inde concedi debeat. q.4.num.86

Vicinorum teſtimonium bonum eſt in probanda aetate. quaeſt. 37.num 48 & 49

Vincula an iuſtè metuantur. q.7. num.76

in Vinculis qui eſt, an legitimè impeditus dicatur, vide captiuus? num....

Virilitas, quae dicatur. q.2.num.19

Villae, quae per adminiſtratores reguntur, an reſtituantur iure minorum? q 3.num.70

aduerſus Vltimam voluntatem an reſtituatur minor, vide teſtamentum.

Vniuerſitas an reſtituatur iure minorum? q.3.num.74

Vniuerſitas aequiparatur pupillo contra quem non currit praeſcriptio. q.90.num.33. vide aliqua in ver.communitas.

Vocem loquentis qui audire non poteſt, dicitur abſens. q.5. nu.39

Index rerum notabilium.

Voluntas mutata non præſumitur niſi probetur. quæſt. 41. numero 26

Voluntas vltima, vide teſtamentum.

Votum regulariter eſt ſupererogatio boni, q. 60. num. 35

aduerſus Votum an detur reſtitutio minori? q 60. num. 34

Vſucapionem inceptam non complere, eſt lucrum non captare, pati verò in ſe, eſt damnum pati. q. 8. num. 84

Vſucapionem non complens iuris ignorantia, an reſtituatur? ibidem, num. 85

per Vſucapionem extinguitur penitus actio priſtina, per præſcriptionem verò debilitatur. q. 21. num. 2

Reliqua de vſucapione, vide præſcriptio.

Vſura non propter fauorem recipientium, ſed odium non ſoluentium delentur. q. 4. num. 71

contra Vſurarios ſemper eſt præſumptio. q. 41. nu. 48. & ſeq.

in Vtero exiſtens, an & quando pro iam nato habeatur? quæſ. 2. num. 48

in Vtero exiſtens dicitur abſens. q. 5. num. 28

Vulgaris ſubſtitutio, vide ſubſtitutio.

Vulgaris & pupillaris ſubſtitutus, quomodo aliquo caſu concurrant ad bona filij. q. 62. num. 94

aduerſus Vulnera, an & quando minor reſtituatur? quæſt. 81. num. 71

Vxor poteſt dotem exigere marito nimium fideiubente. q. 54. num. 10

Vxor quando circumuenta eſt à marito in conſtitutione dotis, reſtituitur in integrum, licèt maior ſit, & hoc fauore dotis. q. 14. num. 73

F I N I S.

Magiſt. Ioan. Petr. Aſtorius, Ord. Prædicat. Corrector approbatus, corrigebat.
